ספרי׳ — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

הוצאת ספרים
קרני עוד תורה
קה״ת
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיז.

מזמור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה׳:

א הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קיח.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות לה״ש שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ב יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ג יֹאמְרוּ־נָא בֵית־אַהֲרֹן
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ד יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ה מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ:
ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה
מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: י כָּל־גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יא סַבּוּנִי
גַם־סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יב סַבּוּנִי כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יג דָּחֹה

ביאור מזמור קיח נדפס בעמוד פה

המשך מזמור קיח נדפס בעמוד פב

קיט.

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א״ב וכל אות ח׳ פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר״ץ ב״ן דמ״ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי״ו חולם):

א א אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת יְהוָה: ב אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ: ג אַף לֹא־פָעֲלוּ
עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ: ד אַתָּה צִוִּיתָה פִּקֻּדֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכָי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אָז לֹא־אֵבוֹשׁ

המשך מזמור קיט נדפס בעמוד פב

ב״ה. נוסח המברק שהואיל כ״ק אדמו״ר שליט״א
לשלוח לאנ״ש שי׳ בכל מרחבי תבל
לקראת חג הפסח, ה׳תשכ״ה

שבת וחג הפסח כשר ושמח ועונג וחירות אמיתי ובפרט שהשנה שלימה ותמימה.

מנחם שניאורסאהן

ברכת האילנות:

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת לֵיהָנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם** ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

סוף זמן קידוש לבנה:
יום חמישי בערב, י״ג ניסן

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיז, קיח, קיט ..... ג

ג) מאמר ד״ה כנגד ארבעה בנים
ליל ב׳ דחג הפסח, ה׳תשכ״ה ..... ה

ד) מכתב כללי י״א ניסן, ה׳תשכ״ה ..... יב

ה) ר״ד לילות חג הפסח,
בעת ה״סדרים״,ה׳תשכ״ה ..... טו

ו) שיחת ליל ב׳ דחג הפסח, ה׳תשכ״ה ..... יז

ז) ר״ד יום ב׳ דחג הפסח,
בעת הסעודה, ה׳תשכ״ה ..... כח

ח) רשימת דברים אור לי״ד ניסן ה׳תנש״א ..... ל

ט) שיחת יום ועש״ק ערב פסח ה׳תנש״א ..... לב

י) משיחות אחרון של פסח ה׳תנש״א ..... לח

יא) לקוטי-שיחות חג הפסח כרך יז ..... מז

יב) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... נו

יג) ילקוט גאולה ומשיח – חג הפסח ..... נז

יד) שיעורי חומש יומי לשבוע חג הפסח ..... נח

טו) שיעורי תהלים לשבוע חג הפסח ..... פו

טז) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע חג הפסח ..... פז

יז) אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן ..... צד

יח) לוח ״היום יום״ לשבוע חג הפסח ..... צו

יט) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... צח

שיעורי רמב״ם

כ) – ג׳ פרקים ליום לשבוע חג הפסח ..... קא

כא) – פרק אחד ליום לשבוע חג הפסח ..... קנז

כב) – ספר המצוות לשבוע חג הפסח ..... קעז

כג) נביאים וכתובים
ירמיה פרק יב, קהלת פרק ב ..... קעט

כד) משניות – מסכת סנהדרין
ביאור קהתי ..... קפא

כה) עין יעקב מסכת מגילה ..... קפט

כו) מסכת חולין עם ביאורים
מדף קלח עד דף קמב ..... קצ

כז) מסכת בכורות עם ביאורים
מדף ב עד דף ג ..... רח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כח) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... ריט

כט) שולחן ערוך הלכות תפילין
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רכ

ל) לקוטי תורה ד״ה ששת ימים תאכל מצות [ב]
אדמו״ר הזקן ..... רכג

לא) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... רכו

לב) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רכז

לג) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רכח

לד) קונטרס עץ החיים
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רכט

לה) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רלא

לו) ספר השיחות ה׳תש״ב-תש״ג בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רלג

לז) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רלה

לח) קריאה התורה למנחת שבת-קודש ..... רלו

לט) לוח זמנים לשבוע חג הפסח ..... רלז

מ) סדר מצות הדלקת נרות
ליום ראשון ושני של פסח ..... רלט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. ליל ב' דחג הפסח, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָּנִים דִּבְּרָה תּוֹרָה[1]. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּיָּדוּעַ שֶׁכַּמָּה עִנְיְנֵי הַסֵּדֶר נִקְּבְעוּ בְּמִסְפַּר אַרְבָּעָה, כְּמוֹ אַרְבָּעָה בָּנִים הַנַּ"ל, וְכֵן אַרְבַּע הַכּוֹסוֹת, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם נֶאֱמְרוּ אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָה[2], וְהוֹצֵאתִי וְהִצַּלְתִּי וְגָאַלְתִּי וְלָקַחְתִּי[3], כַּמְבֹאָר בְּמִדְרְשֵׁי חֲז"ל[2] שֶׁכְּנֶגְדָּם תִּקְּנוּ אַרְבַּע הַכּוֹסוֹת. וְעַל־פִּי־זֶה[4] צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁכָּל אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָה שַׁיָּכִים לִיצִיאַת מִצְרַיִם [שֶׁהָיוּ בָּהּ אַרְבַּע גְּאוּלוֹת, כַּמְבֹאָר בַּמִּדְרָשׁ[5] שֶׁאַרְבַּע הַכּוֹסוֹת הֵם כְּנֶגֶד אַרְבַּע גְּזֵרוֹת שֶׁגָּזַר עֲלֵיהֶם פַּרְעֹה (שֶׁמֵּהֶם נִגְאָלוּ)], וְכַמּוּבָן גַּם מִדִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ[6] שֶׁאַרְבַּע הַכּוֹסוֹת הֵם כְּנֶגֶד אַרְבַּע כּוֹסוֹת שֶׁל פַּרְעֹה, שֶׁבַּחֲלוֹמוֹ נִרְמְזָה גְּאוּלָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל[7]. אַךְ יֵשׁ עוֹד דֵּעָה בַּמִּדְרָשׁ[6], שֶׁאַרְבַּע הַכּוֹסוֹת הֵם כְּנֶגֶד אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת, וְהַיְנוּ, כְּנֶגֶד אַרְבַּע הַגְּאוּלוֹת מֵאַרְבַּע הַמַּלְכֻיּוֹת (גָּלוּיוֹת), וְעַל־פִּי־זֶה צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָה כּוֹלְלוֹת גַּם אֶת הַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה. וְיֵשׁ לְתַוֵּךְ בֵּין שְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים, עַל־פִּי הַמְבֹאָר בַּזֹּהַר[8] שֶׁאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָה הוּא עִנְיַן אַרְבַּע פְּעָמִים "אֶמֶת" שֶׁבְּ"אֶמֶת", יְצִיאָה", וְכֵיוָן שֶׁאַרְבַּע פְּעָמִים "אֶמֶת" יֶשְׁנָן שְׁתֵּי פְּעָמִים, אַרְבַּע פְּעָמִים "אֶמֶת" שֶׁקּוֹדֶם "עֶזְרַת", הִנֵּה אַרְבַּע פְּעָמִים "אֶמֶת" שֶׁבְּ"עֶזְרַת", הִנֵּה אַרְבַּע פְּעָמִים "אֶמֶת" שֶׁקּוֹדֶם "עֶזְרַת" הֵן כְּנֶגֶד אַרְבַּע הַגְּאוּלוֹת שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם, וְאַרְבַּע פְּעָמִים "אֶמֶת" שֶׁבְּ"עֶזְרַת" כּוֹלְלוֹת אֶת כָּל

ביאור בדרך אפשר

בהגדה של פסח אומרים: כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָּנִים דִּבְּרָה תּוֹרָה[1] החובה לספר ביציאת מצרים נאמרה בתורה כמה פעמים, בפסוקים שונים ובביטויים שונים, כנגד ארבעה סוגים של בנים, איתם יש לקיים את המצוה "והגדת לבנך" ולספר להם על יציאת מצרים (חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול). וְהָעִנְיָן בָּזֶה על־פי חסידות, כַּיָּדוּעַ שֶׁכַּמָּה עִנְיְנֵי הַסֵּדֶר של פסח נִקְּבְעוּ בְּמִסְפַּר אַרְבָּעָה, כְּמוֹ אַרְבָּעָה בָּנִים הַנַּ"ל, וְכֵן אַרְבַּע הַכּוֹסוֹת של יין ששותים בליל הסדר, וְהַיְנוּ הסיבה לכך שכמה מעניני ליל הסדר הם במספר ארבעה היא לְפִי שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם נֶאֱמְרוּ בתורה אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שונים שֶׁל גְּאוּלָה[2], בהם הקדוש־ברוך־הוא מבטיח לבני ישראל על הגאולה ממצרים וְהוֹצֵאתִי וְהִצַּלְתִּי וְגָאַלְתִּי וְלָקַחְתִּי[3], כַּמְבֹאָר בְּמִדְרְשֵׁי חֲז"ל[2] כנגד שֶׁכְּנֶגְדָּם ארבע לשונות אלו תִּקְּנוּ לשתות את אַרְבַּע הַכּוֹסוֹת של יין בליל הסדר. וְעַל־פִּי־זֶה[4] מאחר שעניני ליל הסדר קשורים בארבע לשונות של גאולה צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁכָּל אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָה למרות ההבדלים ביניהם שַׁיָּכִים לִיצִיאַת מִצְרַיִם [שֶׁהָיוּ בָּהּ למעשה אַרְבַּע גְּאוּלוֹת, כַּמְבֹאָר בַּמִּדְרָשׁ[5] שֶׁאַרְבַּע הַכּוֹסוֹת הֵם כְּנֶגֶד אַרְבַּע גְּזֵרוֹת שֶׁגָּזַר עֲלֵיהֶם פַּרְעֹה (שֶׁמֵּהֶם נִגְאָלוּ) ובלשון המדרש: "ארבע גאולות יש כאן והוצאתי, והצלתי, וגאלתי ולקחתי, כנגד ארבע גזירות שגזר עליהן פרעה וכנגדן תקנו חכמים ארבע כוסות בליל הפסח לקיים מה שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא"], וְכַמּוּבָן גַּם מִדִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ[6] במקום אחר שֶׁאַרְבַּע הַכּוֹסוֹת הֵם כְּנֶגֶד אַרְבַּע כּוֹסוֹת שֶׁל פַּרְעֹה, שֶׁבַּחֲלוֹמוֹ נִרְמְזָה גְּאוּלָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל[7] (ובלשון המדרש, בפרשת החלומות של שר המשקים ושר האופים: "וכוס פרעה בידי, מכאן קבעו חכמים ארבע כוסות של לילי פסח". אַךְ יֵשׁ עוֹד דֵּעָה בַּמִּדְרָשׁ[6], שֶׁאַרְבַּע הַכּוֹסוֹת הֵם כְּנֶגֶד אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת (גָּלוּיוֹת), וְהַיְנוּ, כְּנֶגֶד אַרְבַּע הַגְּאוּלוֹת מֵאַרְבַּע הַמַּלְכֻיּוֹת (גָּלוּיוֹת), וְעַל־פִּי־זֶה צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָה כּוֹלְלוֹת גַּם אֶת הַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה. וְיֵשׁ לְתַוֵּךְ בֵּין שְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים, עַל־פִּי הַמְבֹאָר בַּזֹּהַר[8] שֶׁאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָה הוּא עִנְיַן אַרְבַּע פְּעָמִים "אֶמֶת" שֶׁבְּ"אֶמֶת" יְצִיאָה", וְכֵיוָן שֶׁאַרְבַּע פְּעָמִים "אֶמֶת" יֶשְׁנָן שְׁתֵּי פְּעָמִים, אַרְבַּע פְּעָמִים "אֶמֶת" שֶׁקּוֹדֶם "עֶזְרַת", הִנֵּה אַרְבַּע פְּעָמִים "אֶמֶת" שֶׁבְּ"עֶזְרַת", הִנֵּה אַרְבַּע פְּעָמִים "אֶמֶת" שֶׁקּוֹדֶם "עֶזְרַת" הֵן כְּנֶגֶד אַרְבַּע הַגְּאוּלוֹת שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם, וְאַרְבַּע פְּעָמִים "אֶמֶת" שֶׁבְּ"עֶזְרַת" כּוֹלְלוֹת אֶת כָּל שֶׁל יִשְׂרָאֵל[7] (בלשון המדרש, בפרשת החלומות של שר המשקים ושר האופים: "וכוס פרעה בידי, מכאן קבעו חכמים ארבע כוסות של לילי פסח". אַךְ יֵשׁ עוֹד דֵּעָה בַּמִּדְרָשׁ[6], שֶׁאַרְבַּע הַכּוֹסוֹת הֵם כְּנֶגֶד אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת (גָּלוּיוֹת), וְהַיְנוּ, כְּנֶגֶד אַרְבַּע הַגְּאוּלוֹת מֵאַרְבַּע הַמַּלְכֻיּוֹת (גָּלוּיוֹת), וְעַל־פִּי־זֶה צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָה כּוֹלְלוֹת גַּם אֶת הַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה ולא רק את הגאולה ממצרים, שהרי הגאולה מהמלכות הרביעית, מלכות אדום היא הגאולה השלימה. וְיֵשׁ לְתַוֵּךְ בֵּין שְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים במדרש, הפירוש הראשון שמדובר על הגאולה ממצרים, והפירוש השני שמדובר גם על הגאולה העתידה, עַל־פִּי הַמְבֹאָר בַּזֹּהַר[8] שֶׁאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָה הוּא עִנְיַן אַרְבַּע פְּעָמִים "אֶמֶת" שֶׁבְּ"אֶמֶת" יְצִיאָה", וְכֵיוָן שֶׁאַרְבַּע פְּעָמִים "אֶמֶת" יֶשְׁנָן שְׁתֵּי פְּעָמִים, אַרְבַּע פְּעָמִים "אֶמֶת" שֶׁקּוֹדֶם "עֶזְרַת" (וְאַרְבַּע פְּעָמִים "אֶמֶת" שֶׁבְּ"עֶזְרַת" (וְאַרְבַּע פְּעָמִים "אֶמֶת" שֶׁבְּ"עֶזְרַת" הִנֵּה אַרְבַּע פְּעָמִים "אֶמֶת" שֶׁקּוֹדֶם "עֶזְרַת" הֵן כְּנֶגֶד אַרְבַּע הַגְּאוּלוֹת שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם, וְאַרְבַּע פְּעָמִים "אֶמֶת" שֶׁבְּ"עֶזְרַת" כּוֹלְלוֹת אֶת כָּל

---

1) הגדה של פסח - פיסקא ברוך המקום. 2) ירושלמי פסחים רפ"י. ב"ר פפ"ח, ה. שמו"ר פ"ו, ד. 3) וארא ו, ו־ז. 4) בכל הבא לקמן - ראה ד"ה לכן אמור לבנ"י תרנ"ח (סה"מ תרנ"ח ע' פז ואילך). תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' קלט ואילך). תשח"י ותשכ"א (סה"מ תשח"י ע' צד ואילך. תשכ"א ע' סו ואילך). ד"ה ועברתי תשכ"א (שם ע' קמה ואילך). 5) שמו"ר שם. 6) ירושלמי וב"ר שם. 7) ב"ר שם. 8) ח"ב רטז, סע"ב.

ביאור בדרך אפשר

הַגְּאוּלוֹת, גַּם הַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה.

ב) וְיוּבָן התוכן הפנימי של ארבע הלשונות הקשורים הן ליציאת מצרים והן לגאולה העתידה **בְּהַקְדִּים מַאֲמַר רַז״ל**[9] **יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה נִגְאָלִין, וּמִזֶּה** שחכמינו ז״ל מקשרים בין התשובה והגאולה **מוּבָן, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁבְּעִנְיַן הַגְּאוּלָה יֵשׁ אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת,** כמפורט ומבואר לעיל, **כָּךְ גַּם בַּתְּשׁוּבָה שֶׁמְּכִיאָה אֶת הַגְּאוּלָה, יֵשׁ אַרְבַּע מַדְרֵגוֹת** שונות, בהתאם לארבע הלשונות של הגאולה (**דְּאַף שֶׁתְּשׁוּבָה עִנְיָנָהּ יְצִיאָה מִמְּדִידָה וְהַגְּבָלָה,** ותוכנה הוא שהאדם מתעלה ממצבו לאחר החטא ויוצא מגדרי מציאותו כעת וחוזר להיות קרוב לאלקות, **הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁגַּם תְּשׁוּבָה הִיא עִנְיָן בַּתּוֹרָה, בְּהֶכְרֵחַ שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ** כמו כל מצוות התורה שיש בהם כללים, תנאים והגדרות). **אֵיזֶה עִנְיָן שֶׁל סֵדֶר וְהַדְּרָגָה וְאַרְבַּע מַדְרֵגוֹת אֵלּוּ** בתשובה (המקבילות לארבע הלשונות של גאולה) **הֵן כְּנֶגֶד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ׳,** יו״ד, ה״א, וא״ו, ה״א, **וְהוּא עִנְיָן אַרְבַּע פְּעָמִים** כאמור שבברכת ״אמת״ ״אֱמֶת״, ויציב״ אומרים ארבע פעמים (לפני ״עזרת אבותינו״ ועוד ארבע פעמים אחרי ״עזרת אבותינו״) ״אמת״ **וְהֵינוּ, אַרְבַּע מַדְרֵגוֹת** שונות **בְּעִנְיַן הָאֱמֶת. וְכַיָּדוּעַ שֶׁגַּם בְּעִנְיַן הָאֱמֶת** אף שלכאורה יש רק אמת אחת **יֵשׁ חִלּוּקֵי מַדְרֵגוֹת**[10] כמבואר בספר התניא שבאמת עצמה יש ״אמת״, ״שפת אמת״ ו״אמת לאמיתה״, **וְכַמּוּבָן מִמַּה שֶׁכָּתוּב**[11] בתחילת פרשת וארא **(בְּנוֹגֵעַ לְהָאָבוֹת** אברהם יצחק ויעקב) שהקדוש־ברוך־הוא נגלה אליהם בשמות ״א־ל שד־י״ **וּשְׁמִי הֲוָיָ׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם,** ואמרו חכמינו ז״ל שאי ההתגלות לאבות בשם הוי׳ פירושה **לֹא נִבַּרְתִּי לָהֶם בְּמִדַּת אֲמִתִּית שֶׁלִּי**[12]**, וַהֲרֵי בְּוַדַּאי לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁהִגְלוּי** האלוקי **שֶׁנִּתְגַּלָּה לְהָאָבוֹת** בשמות אחרים, לא בשם הוי׳ **לֹא הָיָה אֱמֶת חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא שֶׁלְּגַבֵּי הַגִּלּוּי שֶׁנִּתְגַּלָּה לְמֹשֶׁה** בשם הוי׳ **אֵין זֶה ״מִדַּת אֲמִתִּית שֶׁלִּי״, כִּי בָּאֱמֶת גּוּפָא** עצמה **יֵשׁ כַּמָּה דְּרֵגוֹת** וכך גם בענין התשובה, יש ארבע דרגות שונות.

ג) וּבְאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה, אַרְבַּע הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבִּתְשׁוּבָה מְרוּמָזוֹת בַּפָּסוּק[13] **סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ**[14]**,** כפי שממשיך ומפרט. **מַדְרֵגָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁבִּתְשׁוּבָה הוּא עִנְיַן ״סוּר מֵרָע״, וְהֵינוּ** לפי המשמעות הפנימית **שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה הֲרֵי הוּא** האדם השב בתשובה **מֵסִיר אֶת הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר** על נפשו ועל האור האלוקי **שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי הָעֲוֹנוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[15] **עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵיכֶם וּבֵין אֱלֹקֵיכֶם** והם כמסך המסתיר על האור, **וְעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מִתְבַּטֶּלֶת הַהַבְדָּלָה** שבין האור האלקי והאדם, **וְנִמְשָׁךְ לִהְיוֹת ״אֱלֹקֵיכֶם״, אֶלָּקָה שֶׁלָּכֶם** כיון שביטול ההסתרה מאפשר לאור האלקי להאיר באדם באופן פנימי.

וממשיך ומבאר בפרטיות יותר את משמעות הארת האלקות באדם באופן פנימי עד שנמשך להיות ״אלקיכם״.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, בְּסִפְרֵי קַבָּלָה[16] **אִיתָא** מובא **שֶׁשֵּׁם אֱלֹקִים הוּא בְּחִינַת גְּבוּרָה,** שמו של הקדוש־ברוך־הוא שמתגלה ופועל באמצעות מידת הגבורה **וְ״אֱלֹקֵינוּ״** אלקה שלנו המאיר בנו

---

1 הַגְּאוּלוֹת, גַּם הַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה.
2 ב) וְיוּבָן בְּהַקְדִּים מַאֲמַר רַז״ל[9] יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין
3 תְּשׁוּבָה נִגְאָלִין, וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁכְּשֵׁם
4 שֶׁבְּעִנְיַן הַגְּאוּלָה יֵשׁ אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת, כָּךְ גַּם
5 בַּתְּשׁוּבָה שֶׁמְּכִיאָה אֶת הַגְּאוּלָה, יֵשׁ אַרְבַּע
6 מַדְרֵגוֹת (דְּאַף שֶׁתְּשׁוּבָה עִנְיָנָהּ יְצִיאָה מִמְּדִידָה
7 וְהַגְּבָלָה, הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁגַּם תְּשׁוּבָה הִיא עִנְיָן
8 בַּתּוֹרָה, בְּהֶכְרֵחַ שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ אֵיזֶה עִנְיָן שֶׁל סֵדֶר
9 וְהַדְּרָגָה). וְאַרְבַּע מַדְרֵגוֹת אֵלּוּ הֵן כְּנֶגֶד אַרְבַּע
10 אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ׳, וְהוּא עִנְיָן אַרְבַּע פְּעָמִים
11 ״אֱמֶת״, וְהֵינוּ, אַרְבַּע מַדְרֵגוֹת בְּעִנְיַן הָאֱמֶת.
12 וְכַיָּדוּעַ שֶׁגַּם בְּעִנְיַן הָאֱמֶת יֵשׁ חִלּוּקֵי מַדְרֵגוֹת[10],
13 וְכַמּוּבָן מִמַּה שֶׁכָּתוּב[11] (בְּנוֹגֵעַ לְהָאָבוֹת) וּשְׁמִי
14 הֲוָיָ׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם, לֹא נִבַּרְתִּי לָהֶם בְּמִדַּת
15 אֲמִתִּית שֶׁלִּי[12]**,** וַהֲרֵי בְּוַדַּאי לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר
16 שֶׁהִגְלוּי שֶׁנִּתְגַּלָּה לְהָאָבוֹת לֹא הָיָה אֱמֶת חַס־
17 וְשָׁלוֹם, אֶלָּא שֶׁלְּגַבֵּי הַגִּלּוּי שֶׁנִּתְגַּלָּה לְמֹשֶׁה אֵין
18 זֶה ״מִדַּת אֲמִתִּית שֶׁלִּי״, כִּי בָּאֱמֶת גּוּפָא יֵשׁ כַּמָּה
19 דְּרָגוֹת.
20 ג) **וּבְאוּר** הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה, אַרְבַּע הַמַּדְרֵגוֹת
21 שֶׁבִּתְשׁוּבָה מְרוּמָזוֹת בַּפָּסוּק[13] סוּר
22 מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ[14]. מַדְרֵגָה
23 הָרִאשׁוֹנָה שֶׁבִּתְשׁוּבָה הוּא עִנְיַן ״סוּר מֵרָע״,
24 וְהֵינוּ שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה הֲרֵי הוּא מֵסִיר אֶת
25 הַהֶעְלֵם וְהַסְתֵּר שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי הָעֲוֹנוֹת, כְּמוֹ
26 שֶׁכָּתוּב[15] עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵיכֶם וּבֵין
27 אֱלֹקֵיכֶם, וְעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מִתְבַּטֶּלֶת הַהַבְדָּלָה,
28 וְנִמְשָׁךְ לִהְיוֹת ״אֱלֹקֵיכֶם״, אֶלָּקָה שֶׁלָּכֶם. וְהָעִנְיָן
29 בָּזֶה, דְּהִנֵּה, בְּסִפְרֵי קַבָּלָה[16] אִיתָא שֶׁשֵּׁם אֱלֹקִים הוּא בְּחִינַת גְּבוּרָה, וְ״אֱלֹקֵינוּ״
30

---

9) סנהדרין צז, ב. ירושלמי תענית פ״א ה״א. רמב״ם הל׳ תשובה פ״ז ה״ה. תניא אגה״ת פי״א (וראה לקו״ש ח״א ע׳ 70 ובהערה 14). 10) ראה תניא פי״ג. 11) וארא ו, ג. 12) פירש״י עה״פ. 13) תהלים לד, טו. 14) ראה לקו״ת בלק עג, ב ואילך. 15) ישעי׳ נט, ב. 16) ראה רמ״ז לזח״ג רעא, ריש ע״ב.

ביאור בדרך אפשר

(וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה "אֱלֹקֵיכֶם" הוּא בְּחִינַת רַחֲמִים כִּי הַפֵּרוּשׁ דְּ"אֱלֹקֵינוּ" הוּא אֱלֹקָה שֶׁלָּנוּ וְעִנְיָן זֶה מָצִינוּ רַק בַּשֵּׁם "אֱלֹקִים" שֶׁיִּהְיֶה נִקְרָא "שֶׁלָּנוּ" (אֱלֹקֵינוּ), וְלֹא בִּשְׁאָר הַשֵּׁמוֹת שבאף אחד מהם אין הטיה במשמעות זו שיהיה נקרא "שלנו", וְטַעַם הַדָּבָר[17] שדוקא בשם אלקים מצינו ענין זה שיהיה נקרא "שלנו" (או "שלכם"), כִּי כְּדֵי שֶׁיּוּמְשַׁךְ אֱלֹקוּת על האדם בְּגָלוּי לְהִתְיַחֵד להתאחד עִמָּנוּ ולהיות מציאות אחת אתנו עַד שֶׁיִּהְיֶה נִקְרָא "שֶׁלָּנוּ", הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי קְדִימַת הַצִּמְצוּם והעלם של האור האלקי דַּוְקָא (שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל שֵׁם אֱלֹקִים השם של מידת הגבורה הפועלת את הצמצום). וְעַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַז"ל[18] לגבי השראת השכינה וגילוי האלקות במשכן ובבית המקדש צִמְצַם שְׁכִינָתוֹ בֵּין שְׁנֵי בַּדֵּי הָאָרוֹן שהיה בקודש הקדשים, וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, הֲרֵי עִקַּר הַגִּלּוּי של האלקות והשראת והתגלות השכינה במשכן ובבית המקדש הָיָה בֵּין שְׁנֵי בַּדֵּי הָאָרוֹן, וְלָמָּה נֶאֱמַר עַל זֶה הַלָּשׁוֹן צִמְצַם שְׁכִינָתוֹ, לשון צמצום שמשמעו העלם והסתר, היפך הגילוי.? אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁכְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי אֱלֹקוּת בֵּין שְׁנֵי בַּדֵּי הָאָרוֹן וְשם עצמו אכן יהיה עיקר הגילוי האלוקי במשכן ובמקדש צָרִיךְ לִהְיוֹת קְדִימַת הַצִּמְצוּם של האור האלוקי תחילה (כמבואר באריכות בקבלה וחסידות לגבי כללות בריאת העולם שצמצום האור האלוקי לברוא עולמות ונבראים מוגבלים נועד בשביל הגילוי שבא לאחר הצמצום). וְזֶהוּ שֶׁשֵּׁם אֱלֹקִים מצד עצמו ומהותו הוּא בְּחִינַת גְּבוּרָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הַצִּמְצוּם, וְעַל־יְדֵי־זֶה על־ידי ההכנה וההקדמה של הצמצום

ביאור בדרך אפשר

(וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה "אֱלֹקֵיכֶם") הוּא בְּחִינַת רַחֲמִים, כִּי הַפֵּרוּשׁ דְּ"אֱלֹקֵינוּ" הוּא אֱלֹקָה שֶׁלָּנוּ, וְעִנְיָן זֶה מָצִינוּ רַק בַּשֵּׁם "אֱלֹקִים" שֶׁיִּהְיֶה נִקְרָא "שֶׁלָּנוּ" (אֱלֹקֵינוּ), וְלֹא בִּשְׁאָר הַשֵּׁמוֹת, וְטַעַם הַדָּבָר[17], כִּי כְּדֵי שֶׁיּוּמְשַׁךְ אֱלֹקוּת בְּגָלוּי לְהִתְיַחֵד עִמָּנוּ עַד שֶׁיִּהְיֶה נִקְרָא "שֶׁלָּנוּ", הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי קְדִימַת הַצִּמְצוּם דַּוְקָא (שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל שֵׁם אֱלֹקִים). וְעַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַז"ל[18] צִמְצַם שְׁכִינָתוֹ בֵּין שְׁנֵי בַּדֵּי הָאָרוֹן, וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, הֲרֵי עִקַּר הַגִּלּוּי הָיָה בֵּין שְׁנֵי בַּדֵּי הָאָרוֹן, וְלָמָּה נֶאֱמַר עַל זֶה הַלָּשׁוֹן צִמְצַם שְׁכִינָתוֹ. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁכְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי אֱלֹקוּת בֵּין שְׁנֵי בַּדֵּי הָאָרוֹן צָרִיךְ לִהְיוֹת קְדִימַת הַצִּמְצוּם. וְזֶהוּ שֶׁשֵּׁם אֱלֹקִים הוּא בְּחִינַת גְּבוּרָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הַצִּמְצוּם, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה הַגִּלּוּי לִהְיוֹת "אֱלֹקֵינוּ" (אוֹ "אֱלֹקֵיכֶם"), שֶׁזֶּהוּ הַגִּלּוּי שֶׁלְּאַחֲרֵי הַצִּמְצוּם, שֶׁהוּא עִנְיָן הָרַחֲמִים. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁ"אֱלֹקֵיכֶם" (אֶלֹקָה שֶׁלָּכֶם) הוּא בְּחִינַת 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין', שֶׁזֶּהוּ הָאוֹר הַמְּצוּמְצָם לְפִי עֶרֶךְ הָעוֹלָמוֹת. וְעַל זֶה נֶאֱמַר עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵיכֶם וּבֵין אֱלֹקֵיכֶם, שֶׁהֶעָוֹן מַבְדִּיל וּמַסְתִּיר שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִקְרָא "אֶלֹקָה שֶׁלָּנוּ", וְהַיְנוּ, שֶׁאֵינוֹ מֵאִיר בְּגִלּוּי בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וּבְהַקְדִּים, שֶׁבְּעִנְיַן הַהַבְדָּלָה יֵשׁ הַבְדָּלָה בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[19] וְהִבְדַּלְתָּ הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וְעַד שֶׁשְּׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה פָּרוֹכוֹת הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ[20] במקומות שונים (כמפורט בדברי חכמינו ז"ל בגמרא), שֶׁהֵם מְחִיצוֹת בַּקְּדוּשָׁה גּוּפָא[21] עצמה, בין חלק לחלק במקדש עצמו, וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי הַמְּחִיצָה הֲרֵי זֶה עֲדַיִן קֹדֶשׁ, וּכְמוֹ מָסָךְ מִזְּכוּכִית, שֶׁאַף שֶׁמַּסְתִּיר מְעַט, מִכָּל־מִזְּכוּכִית, שֶׁאַף שֶׁמַּסְתִּיר מְעַט ואינו דומה מקום שאין בו מסך מבדיל כלל למקום שיש בו מסך מזכוכית, מִכָּל־מָקוֹם כיון שהוא מסך מזכוכית מֵאִיר אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ עַל־יָדוֹ וחודר בעדו.

ביאור בדרך אפשר

והעלם נַעֲשָׂה אחר כך הַגִּלּוּי לִהְיוֹת "אֱלֹקֵינוּ" (אוֹ "אֱלֹקֵיכֶם"), שֶׁזֶּהוּ הַגִּלּוּי שֶׁלְּאַחֲרֵי הַצִּמְצוּם, שֶׁהוּא עִנְיָן הָרַחֲמִים, כאמור שכאשר שם אלקים מאיר באופן של "אלקינו" או "אלקיכם" אין זו מידת הדין אלא להיפך, מידת הרחמים.

וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁ"אֱלֹקֵיכֶם" (אֶלֹקָה שֶׁלָּכֶם) הוּא האור האלוקי של בְּחִינַת 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין' המתלבש בתוך העולמות והנבראים ו'ממלא' אותם (כשם שהנפש ממלאת את הגוף), שֶׁזֶּהוּ הָאוֹר הַמְּצוּמְצָם מוגבל ומדוד לְפִי עֶרֶךְ הָעוֹלָמוֹת והיכולת שלהם לקלוט ולהכיל. וְעַל זֶה ביחס לאור ה'ממלא כל עלמין' נֶאֱמַר עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵיכֶם וּבֵין אֱלֹקֵיכֶם, שֶׁהֶעָוֹן מַבְדִּיל וּמַסְתִּיר שֶׁלֹּא יִהְיֶה הקדוש־ברוך־הוא נִקְרָא "אֶלֹקָה שֶׁלָּנוּ", אלקות המאיר בנו בפנימיות כענינו של האור ה'ממלא' וְהַיְנוּ, שֶׁאֵינוֹ מֵאִיר בְּגִלּוּי בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וממשיך בביאור ה'הבדלה' וההסתר על האלקות שעל־ידי העוונות.

וּבְהַקְדִּים, שֶׁבְּעִנְיַן הַהַבְדָּלָה יש אופנים ודרגות שונות יֵשׁ הַבְדָּלָה בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ, ואף ששני הענינים הם דרגות בקדושה, צריך להיות הבדל ביניהם וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[19] לגבי המשכן וְהִבְדַּלְתָּ הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וְעַד שֶׁשְּׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה פָּרוֹכוֹת הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ[20] (כמבואר בדברי חכמינו ז"ל בגמרא), שֶׁהֵם מְחִיצוֹת בַּקְּדוּשָׁה גּוּפָא[21] עצמה, בין חלק לחלק במקדש עצמו, וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי הַמְּחִיצָה הֲרֵי זֶה עֲדַיִן קֹדֶשׁ, וּכְמוֹ מָסָךְ מִזְּכוּכִית, שֶׁאַף שֶׁמַּסְתִּיר מְעַט, מִכָּל־מָקוֹם שאין בו מסך מבדיל כלל למקום שיש בו מסך מזכוכית, מִכָּל־מָקוֹם כיון שהוא מסך מזכוכית מֵאִיר אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ עַל־יָדוֹ וחודר בעדו.

---

17) ראה גם לקו"ת נצבים נג, סע"ג. 18) ראה תנחומא ויקהל ז. 19) תרומה כו, לג. 20) כתובות קו, א. וש"נ. 21) ראה ד"ה והבדילה הפרוכת לכם בתו"א לך לך יב, ג ואילך.

ביאור בדרך אפשר

וְיֵשׁ גַּם הַבְּדָלָה ומחיצה המבדלת ומחלקת יותר **בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל, שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ מָסָךְ מֵעוֹר שֶׁמַּסְתִּיר לְגַמְרֵי** על האור, **וְהוּא עִנְיַן** התוכן הפנימי והסוד של **כָּתְנוֹת עוֹר**[22] שעשה הקדוש־ברוך־הוא לאדם וחוה אחרי חטא עץ הדעת **מָשְׁכָא דְּחִוְיָא**[23], עור נחש, **שֶׁהוּא עִנְיַן קְלִיפַּת נוֹגַהּ**[24] שמעלמת ומסתרת על האור האלוקי (כמו קליפה המכסה על הפרי) אבל אין זה העלם והסתר מוחלט ולכן ׳קליפה׳ זו נקראת קליפת ׳נוגה׳, לשון אור, כי מעורב בה טוב ורע.

אַךְ יֵשׁ הַבְּדָלָה ומחיצה **בֵּין טוֹב לָרַע שֶׁמִּשָּׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי** שאין בהם טוב כלל והן העלם והסתר גמור על האלקות, **שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְעַלּוֹת וּלְהִתְהַפֵּךְ לִקְדוּשָׁה (כְּמוֹ קְלִיפַּת נוֹגַהּ** שכן יכולה להתעלות לקדושה, כמבואר בהרחבה בספר התניא שקליפת נוגה היא שורש חיות הדברים המותרים שאם משתמשים בהם באופן הראוי, לשם שמים, אפשר להעלותם לקדושה. ואילו שלוש קליפות הטמאות הם שורש חיות הדברים האסורים שאין בכוחו של האדם להעלותם לקדושה).

וְזוֹהִי הַהַבְדָּלָה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הֶעָוֹן, שֶׁהוּא מִשָּׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי, שהרי מדובר על מעשים אסורים שהם בניגוד מוחלט לרצונו של הקדוש־ברוך־הוא **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה מָסָךְ הַמַּבְדִּיל לְגַמְרֵי** בין האדם לאלקות, עד כדי כך **שֶׁאֵין מֵאִיר גִּלּוּי אֱלוּקוּת כְּלָל.**

אַךְ עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה לִהְיוֹת ״סוּר מֵרָע״ להתרחק מהרע ולהתקרב לאלקות, **מִתְבַּטֶּלֶת הַבְּדָלָה** ומחיצה **זוֹ,** ומעתה אין העלם והסתר על האור האלקי **וּמֵאִיר אֶצְלוֹ גִּלּוּי אֱלוּקוּת לִהְיוֹת ״אֱלֹקֵיכֶם״, בְּחִינַת ׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳** והאור האלקי ׳ממלא׳ אותו ומאיר בו בפנימיות.

ביאור בדרך אפשר

וּמַדְרֵגַת תְּשׁוּבָה זוֹ בְּאַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ׳ הוּא עִנְיַן ה׳ תַּתָּאָה, ה׳ תחתונה, היא האות ה׳ השניה בשם הוי׳ **בְּחִינַת מַלְכוּת,** הספירה האחרונה והתחתונה מבין עשר הספירות (כמבואר בקבלה וחסידות שארבע אותיות שם הוי׳ רומזות לעשר הספירות, יו״ד – חכמה, ה׳ ראשונה (׳ה׳ עילאה, העליונה) – בינה, וא״ו – המידות חסד, גבורה וכו׳, ה׳ אחרונה (ה׳ תתאה, התחתונה) – מלכות) **בְּחִינַת ׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳** האור האלוקי המצומצם היורד לברוא את העולמות ולהתלבש בתוכם בפנימיות, על־ידי ספירת המלכות.

וּלְמַעְלָה מִזֶּה דרגה גבוהה יותר בתשובה **הִיא הַתְּשׁוּבָה דַּ״עֲשֵׂה טוֹב״, שֶׁעִנְיָנָהּ בְּאַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ׳ הוּא אוֹת ו׳, בְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין,** המידות העליונות (ובחינה זו נקראת ״פנים קטנות״ כי ביחס לאור המאיר במדרגות המוחין, האור המאיר בה הוא ׳קטן׳ ומועט) **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** באמצעות המידות **נִמְשָׁךְ** ומתגלה **בְּחִינַת ׳סוֹבֵב כָּל עָלְמִין׳,** האור הבלי־גבול המאיר בעולמות בדרך ׳סובב׳ ו׳מקיף׳, **כִּי ״(עֲשֵׂה) טוֹב״ (שֶׁהוּא עִנְיַן קִיּוּם הַמִּצְוֹת, שֶׁנִּקְרָאִים ״טוֹב״, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[25] **אִמְרוּ צַדִּיק** המקיים את המצוות **כִּי טוֹב) עוֹלֶה י״ז,** בגימטריא 17 **וְהוּא הַמִּסְפָּר דְּשֵׁם** אהו״ה, השם הקדוש של אותיות אלו **שֶׁיּוֹצֵא מֵרָאשֵׁי־תֵבוֹת** ארבעת המילים **״אֶת**[26] **הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ (אֲנִי מָלֵא)״**[27]**, דְּקָאֵי** המכוון **עַל בְּחִינַת ׳סוֹבֵב כָּל עָלְמִין׳** האור הבלי־גבול **שֶׁאֵין בּוֹ חִלּוּקֵי מַדְרֵגוֹת, אֶלָּא מֵאִיר בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ** בעולמות עליונים ובעולמות תחתונים **בְּשָׁוֶה**[28] באותה מידה, כי אינו מותאם לפי ערך העולמות והנבראים המקבלים את האור והגילוי.

---

1 מָקוֹם מֵאִיר אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ עַל־יָדוֹ. וְיֵשׁ גַּם הַבְּדָלָה
2 בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל, שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ מָסָךְ מֵעוֹר שֶׁמַּסְתִּיר
3 לְגַמְרֵי, וְהוּא עִנְיַן כָּתְנוֹת עוֹר[22] מָשְׁכָא דְּחִוְיָא[23],
4 שֶׁהוּא עִנְיַן קְלִיפַּת נוֹגַהּ[24]. אַךְ יֵשׁ הַבְּדָלָה בֵּין
5 טוֹב לָרַע שֶׁמִּשָּׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי,
6 שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְעַלּוֹת וּלְהִתְהַפֵּךְ לִקְדוּשָׁה (כְּמוֹ
7 קְלִיפַּת נוֹגַהּ). וְזוֹהִי הַהַבְדָּלָה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי
8 הֶעָוֹן, שֶׁהוּא מִשָּׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי,
9 שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה מָסָךְ הַמַּבְדִּיל לְגַמְרֵי, שֶׁאֵין
10 מֵאִיר גִּלּוּי אֱלוּקוּת כְּלָל. אַךְ עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה
11 לִהְיוֹת ״סוּר מֵרָע״, מִתְבַּטֶּלֶת הַבְּדָלָה זוֹ, וּמֵאִיר
12 אֶצְלוֹ גִּלּוּי אֱלוּקוּת לִהְיוֹת ״אֱלֹקֵיכֶם״, בְּחִינַת
13 ׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳. וּמַדְרֵגַת תְּשׁוּבָה זוֹ בְּאַרְבַּע
14 אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ׳ הוּא עִנְיַן ה׳ תַּתָּאָה, בְּחִינַת
15 מַלְכוּת, בְּחִינַת ׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳. וּלְמַעְלָה מִזֶּה
16 הִיא הַתְּשׁוּבָה דַּ״עֲשֵׂה טוֹב״, שֶׁעִנְיָנָהּ בְּאַרְבַּע
17 אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ׳ הוּא אוֹת ו׳, בְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין,
18 שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת ׳סוֹבֵב כָּל עָלְמִין׳, כִּי
19 ״(עֲשֵׂה) טוֹב״ (שֶׁהוּא עִנְיַן קִיּוּם הַמִּצְוֹת,
20 שֶׁנִּקְרָאִים ״טוֹב״, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[25] אִמְרוּ צַדִּיק כִּי
21 טוֹב) עוֹלֶה י״ז, וְהוּא הַמִּסְפָּר דְּשֵׁם אהו״ה,
22 שֶׁיּוֹצֵא מֵרָאשֵׁי־תֵבוֹת ״אֶת[26] הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ
23 (אֲנִי מָלֵא)״[27], דְּקָאֵי עַל בְּחִינַת ׳סוֹבֵב כָּל עָלְמִין׳
24 שֶׁאֵין בּוֹ חִלּוּקֵי מַדְרֵגוֹת, אֶלָּא מֵאִיר בַּשָּׁמַיִם
25 וּבָאָרֶץ בְּשָׁוֶה[28]. וּשְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת אֵלּוּ (״סוּר מֵרָע
26 וַעֲשֵׂה טוֹב״) הֵם בִּתְשׁוּבָה תַּתָּאָה, אֶלָּא שֶׁבָּזֶה
27 גּוּפָא הִנֵּה ״סוּר מֵרָע״ הוּא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה,
28 ״וַעֲשֵׂה טוֹב״ הוּא בְּחִינַת בַּעַל־תְּשׁוּבָה[29].

---

22) בראשית ג, כא. 23) ראה תקו״ז בהקדמה (י, ב). תכ״א (מח, ב). 24) ראה ספר החקירה להצ״צ סח, ב. 25) ישעי׳ ג, י. 26) ירמי׳ כג, כד. 27) ראה שער הפסוקים להאריז״ל ישעי׳ מא, ח. שערי אורה פה, ב. ביאורי הזהר לאדמו״ר האמצעי ל, ב. 28) ראה לקו״ת ואתחנן ט, א ואילך. פ׳ ראה לג, א ואילך. 29) ראה לקו״ת בלק עה, א ואילך.

ביאור בדרך אפשר

וּשְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת אֵלּוּ (״סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב״) **הֵם** שתי דרגות **בִּתְשׁוּבָה תַּתָּאָה,** תחתונה, הדרגה הנמוכה בתשובה, **אֶלָּא שֶׁבָּזֶה** ב׳תשובה תתאה׳ **גּוּפָא** עצמה **הִנֵּה ״סוּר מֵרָע״** בדרגה הנמוכה ב׳תשובה תתאה׳ **הוּא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה, ״וַעֲשֵׂה טוֹב״** הדרגה הגבוהה ב׳תשובה תתאה׳ **הוּא בְּחִינַת בַּעַל־תְּשׁוּבָה**[29]. כמבואר ב׳לקוטי תורה׳ פרשת בלק, על־פי מאמר הזוהר ״וכיון דאחיד באילנא דחיי, כדין אקרי [וכיון שאחוז בעץ החיים אזי נקרא] בעל תשובה דהא כנסת ישראל תשובה אוף הכי אקרי ואיהו בעל תשובה אקרי [שהרי כנסת ישראל גם כן נקראת תשובה, והוא בעל תשובה נקרא]״, וביאור ה׳מקדש מלך׳ בדברי הזוהר - כיון שאחוז בבחינת ׳זעיר אנפין׳, המקור המשפיע, לכן נקרא ׳בעל׳, המשפיע לבחינת המלכות, ומאחר שהבעל תשובה, אוחז בעץ החיים שהוא ׳זעיר אנפין׳, לכן נקרא בעל תשובה, כלומר גורם המשכה עליונה בבחינת מלכות, היינו המשכה מ׳סובב כל עלמין׳ ל׳ממלא כל עלמין׳ על־ידי ׳ועשה טוב׳.

וְיֵשׁ עוֹד מַדְרֵגָה בִּתְשׁוּבָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן ״בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם״ האמור בהמשך הפסוק לאחר ״סור מרע ועשה טוב״, **דְּקָאֵי** המכוון **עַל הַתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר רַז״ל**[30] **כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה מֵשִׁים שָׁלוֹם בַּפָּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה וּבַפָּמַלְיָא שֶׁל מַטָּה,** הרי שיש קשר מיוחד בין נושא השלום ללימוד התורה **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן חִבּוּר ׳סוֹבֵב׳** האור האלוקי ה׳סובב כל עלמין׳ הנמשך על־ידי ׳עשה טוב׳ **וּ׳מְמַלֵּא׳**[31] האור האלוקי ה׳ממלא כל עלמין׳ הנמשך על־ידי ׳סור מרע, **וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַתּוֹרָה הוּא** בדרגה כזו באלוקות שהיא **לְמַעְלָה מִ׳סוֹבֵב׳ וּ׳מְמַלֵּא׳,** האין־סוף עצמו שלמעלה מעולמות לגמרי כיון שהוא נעלה משניהם יחד **וְלָכֵן יֵשׁ בִּיכוֹלֶת הַתּוֹרָה** שנמשכה ממדרגה זו **לְחַבְּרָם כּוּ׳** ולהמשיך את אור ה׳סובב כל עלמין׳ הבלתי מוגבל בתוך האור ה׳ממלא כל עלמין׳ המדוד ומוגבל לפי ערך העולמות.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב[32] **כִּי אֵ־ל דֵּעוֹת הָוָיָ׳,** ובתורת החסידות מדייקים בלשון הכתוב **דֵּעוֹת לְשׁוֹן רַבִּים**[33], ומבארים שלפי פנימיות

ביאור בדרך אפשר

הדברים יש שתי ׳דעות׳ (גישות, השקפות) באלקות, דעה אחת היא **׳דַּעַת עֶלְיוֹן׳** כפי שהדברים הם מצד העליון, מצד האלקות, **שֶׁלְּמַעְלָה יֵשׁ וּלְמַטָּה אַיִן** האלקות, ׳למעלה׳ היא ׳יש׳ מציאות אמיתית והעולמות והנבראים, ׳למטה׳, הם ׳אין׳ מציאות שכאילו אינה קיימת **שֶׁזֶּהוּ מִצַּד** הגישה ונקודת המבט של **בְּחִינַת ׳סוֹבֵב כָּל עָלְמִין׳** האור הבלי־גבול שמאיר על העולמות בדרך ׳מקיף׳ ו׳סובב׳. **וְ׳דַּעַת תַּחְתּוֹן׳** כפי שהדברים הם מצד העולמות והנבראים **שֶׁלְּמַעְלָה אַיִן וּלְמַטָּה יֵשׁ,** שהמציאות האלקית ׳למעלה׳ היא ׳אין׳ דבר מופשט, לא נתפס ולא מושג, ואילו המציאות הגשמית ׳למטה׳ היא מציאות ברורה ומוחשית **שֶׁזֶּהוּ מִצַּד בְּחִינַת ׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳** האור האלוקי המצומצם לפי ערך העולמות. **וְאֵ־ל דֵּעוֹת הָוָיָ׳ הוּא עִנְיַן הִתְחַבְּרוּת שְׁתֵּי הַדֵּעוֹת, חִבּוּר ׳סוֹבֵב כָּל עָלְמִין׳ וּ׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳,** כך שבתוך הגדרים וההגבלות של העולם (׳דעת תחתון׳) יש גילוי והארה של אור אלוקי שלמעלה מהתלבשות בעולם (׳דעת עליון׳) **שֶׁזֶּה** החיבור בין ׳סובב׳ ו׳ממלא׳ **נִפְעָל עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה כּוּ׳.**

וְעִנְיַן תְּשׁוּבָה זוֹ בחינת ׳בקש שלום׳ התשובה שעל־ידי התורה **בְּאַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הָוָיָ׳ הוּא ה׳ עִילָּאָה,** ה׳ העליונה, האות ה׳ הראשונה בשם הוי׳ **בְּחִינַת בִּינָה** שהיא הסתעפות והתרחבות נקודת החכמה לפרטים ונרמזת באות ה׳ שיש לה גם קו לאורך וגם קו לרוחב, **שֶׁהִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה עִילָּאָה** דרגה עליונה בתשובה.

וְיֵשׁ גַּם מַדְרֵגָה רְבִיעִית בִּתְשׁוּבָה, והיא הדרגה הנעלית ביותר, **שֶׁהִיא בְּאוֹת יו״ד** של שם הוי׳, **בְּחִינַת חָכְמָה** הנקודה הראשונית של הרעיון, הנרמזת באות יו״ד של הוי׳ שצורתה כמו נקודה, **שֶׁזּוֹהִי מַדְרֵגַת בַּעַל־תְּשׁוּבָה** בחינת משפיע (כמבואר בחסידות שבחכמה ובינה החכמה היא המשפיע והבינה היא המקבל, על־דרך שבזעיר־אנפין (המידות) ומלכות, בחינת ז״א היא המשפיע ובחינת המלכות היא המקבל) הנעלית ממדריגת תשובה עצמה (כמבואר לעיל לגבי המעלה של בחינת ׳עשה טוב׳ לגבי בחינת ׳סור מרע׳) כפי שהיא **בִּתְשׁוּבָה עִילָּאָה** תשובה עליונה, הנעלית יותר.

---

30) סנהדרין צט, ב. 31) ראה לקו״ת שם עד, א. פ׳ ראה כא, א. 32) שמואל־א ב, ג. וראה תו״א יתרו סח, א. לקו״ת פ׳ ראה כג, ד. שה״ש מז, ב. ובכ״מ. 33) ראה תקו״ז תס״ט בתחילתו.

ביאור בדרך אפשר

ד) וְהִנֵּה כְּנֶגֶד אַרְבַּע הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבִּתְשׁוּבָה המפורטות לעיל (הנרמזות בפסוק ״סור מרע ועשה טוב בקש שלום״ ובארבע אותיות שם הוי׳, כמבואר לעיל בפרטיות) **יֶשְׁנָן גַּם אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָה** המקבילים לארבעת הענינים האמורים בתשובה, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּמַה שֶׁכָּתוּב וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם וברוחניות הדבר כולל את הרחקת בני ישראל מטומאת מצרים **הוּא עִנְיַן ״סוּר מֵרָע״, כִּי הֶעָוֹן הוּא כָּבֵד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[34] **עַם כֶּבֶד עָוֹן, וְלָכֵן נִקְרָא** העון המכביד **סֵבֶל, אַךְ עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה דְּ״סוּר מֵרָע״, נַעֲשֶׂה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם** ועל־ידי התשובה בני ישראל כבר לא נתונים תחת ׳מצרים׳ היינו העון.

וּמַה שֶׁכָּתוּב וְהִצַּלְתִּי גוֹ׳ הוּא עִנְיַן ״עֲשֵׂה טוֹב״, כִּי בְּתֵבַת ״הִצַּלְתִּי״ יֵשׁ שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים, הָאֶחָד - לְשׁוֹן הַצָּלָה ישועה מהצרה, **וְהַשֵּׁנִי - לְשׁוֹן צֵל, וְהַיְנוּ, שֶׁהַהַצָּלָה** מהמצב הרוחני הלא רצוי שקודם עבודת התשובה **נַעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הַצֵּל שֶׁהוּא בְּחִינַת מַקִּיף** מלמעלה שהרי הוא דבר מופשט, **וְהוּא עִנְיַן קִיּוּם הַמִּצְוֹת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ** מלמעלה למטה ומאיר על האדם ועל העולם אור אלוקי **מַקִּיף** שאינו חודר ומתלבש בפנימיות **בְּחִינַת ׳סוֹבֵב כָּל עָלְמִין׳**, כמבואר לעיל שזהו האור הנמשך בעבודת התשובה הנקראת ״ועשה טוב״ **(וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לִשְׁאָר הַלְשׁוֹנוֹת, וְגָאַלְתִּי וְלָקַחְתִּי כו׳**[35] הרומזים גם הם למדרגות נוספות בעבודת התשובה, כמבואר בחסידות, ובמאמר דיבור־המתחיל ׳לכן אמור לבני ישראל׳ פרשת וארא תשח״י, בו נתבארו כמה עניני מאמר זה באריכות בפרטיות יותר, מבואר ש״וגאלתי״ רומז לעבודה שמצד ה׳ עילאה, בחינת בינה, וזהו ענין הגאולה שעל־ידי העבודה שמצד הבינה נגאל האדם גם

ביאור בדרך אפשר

מבחינת ׳מצרים׳ דקדושה, וב״ולקחתי״ נרמזת עבודת התשובה במדריגה של ביטול במציאות, כנרמז בלשון הכתוב ״ולקחתי אתכם לי״ ואמרו חכמינו ז״ל, ״כל מקום שנאמר לי אינו זז לעולם״ וכאשר האדם מגיע לתשובה בדרגה של ביטול במציאות הרי הוא דבוק במהותו ועצמותו של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, ועבודתו היא בלי שום הגבלות ובלי שום שינויים).

ה) וְהִנֵּה הַטַּעַם שֶׁבִּתְשׁוּבָה יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּאַרְבַּע מַדְרֵגוֹת, הוּא - לְפִי שֶׁהַהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה (שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה) צְרִיכָה לִהְיוֹת כְּמוֹ הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, כמבואר בחסידות, יש שני אופנים שבהם יכולה להיות התקרבות של האדם (והעולם) לאלקות, האחד כאשר ההתקרבות וההתעוררות היא מצד האדם בדרך העלאה (התעלות) מלמטה למעלה, והשני כאשר ההתקרבות וההתעוררות היא מצד האלקות בדרך המשכה (הארה והתגלות) מלמעלה למטה, **וְכֵיוָן שֶׁסֵּדֶר הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה** האופן שבו באה כל הארה והתגלות אלקית מלמעלה **הוּא עַל־יְדֵי אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַוָיָ׳, כִּדְאִיתָא** כפי שמובא **בַּמִּדְרָשׁ**[36] **כְּשֶׁבִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לוֹמַר תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, אֲמָרָהּ אַרְבַּע פְּעָמִים בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר**[37] **אָז רָאָה וַיְסַפְּרָהּ הֱכִינָהּ וְגַם חֲקָרָהּ** והכתוב מונה ארבע לשונות של לימוד ועיון **(וְאַחַר־כָּךְ) וַיֹּאמֶר לָאָדָם, וְהוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת הַתּוֹרָה לְמַטָּה עַל־יְדֵי אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַוָיָ׳**[38] הנרמזות בארבעת הלשונות שבפסוק זה (וכנזכר שארבע אותיות שם הוי׳ רומזות לעשר הספירות שבאמצעותן האור האלוקי יורד ונמשך לעולמות), **לָכֵן גַּם סֵדֶר הַהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה צָרִיךְ לִהְיוֹת עַל־יְדֵי אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַוָיָ׳, שֶׁהֵן אַרְבַּע הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבִּתְשׁוּבָה, כַּנַ״ל** כמבואר לעיל

---

34) ישעי׳ א, ד. 35) ראה בדרושים שבהערה 4. 36) שמו״ר רפ״מ. 37) איוב כח, כז־כח. 38) ראה גם לקו״ת האזינו עא, ג. המשך מים רבים תרל״ו פקע״ו.

ביאור בדרך אפשר

בפרטיות כיצד ארבע מדרגות אלו רמוזות בארבע אותיות שם הוי׳.

וְהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁבְּשֵׁם הְוָיָ׳ יֵשׁ שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת כלליות, **הְוָיָ׳ דִּלְעֵילָא** העליון, דרגה עליונה **וַהְוָיָ׳ דִּלְתַתָּא** התחתון, דרגה תחתונה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[39] בפרשת כי תשא, בפסוק המונה את י״ג מידות הרחמים, **הְוָיָ׳ הְוָיָ׳ וּפָסֵיק טַעֲמָא בְּגַוַיְהוּ**[40] ויש בין שני השמות הוי׳ טעם מפסיק, ומבואר על כך בזוהר שהטעם המפסיק מלמד שהכוונה לשתי דרגות בשם הוי׳ (כמבואר בחסידות שיש ב׳ בחינות שמות הוי׳, א׳ בהשתלשלות – יו״ד חכמה ה״א בינה כו׳ [ו׳ מדות, ה׳ מלכות]. . שהוא בחינת התהוות ההשתלשלות כנ״ל, אבל שם הוי׳ דלעילא, עם היות שנקרא גם כן הוי׳ על שם התהוות שממנו יתברך, מכל־מקום הוא בחינת גילוי אור עליון שלמעלה מהשתלשלות, והוא בחינת רצון העליון . . שהוא למעלה מעלה מן החכמה, ולכן פסיק טעמא בגווייהו״).

וְנִמְצָא, שֶׁהַהַמְשָׁכָה של האור האלוקי **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה עוֹבֶרֶת תְּחִלָּה דֶּרֶךְ אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הְוָיָ׳ דִּלְעֵילָא,** הדרגה העליונה והנעלית של שם הוי׳, **וְאַחַר־כָּךְ עוֹבֶרֶת גַּם דֶּרֶךְ אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הְוָיָ׳ דִּלְתַתָּא** הדרגה התחתונה והנמוכה של שם הוי׳. **וּמִזֶּה** שכך הוא סדר הדברים בהמשכה מלמעלה למטה **מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה** שהיא עבודת האדם, **שֶׁתְּחִלָּה** בשלב ראשון, בהתחלת העבודה **צְרִיכוֹת לִהְיוֹת אַרְבַּע הַמַּדְרֵגוֹת בִּתְשׁוּבָה שֶׁכְּנֶגֶד שֵׁם הְוָיָ׳ דִּלְתַתָּא, וְאַחַר־כָּךְ** כשהאדם מתקרב יותר לאלקות **צְרִיכוֹת לִהְיוֹת גַּם אַרְבַּע הַמַּדְרֵגוֹת בִּתְשׁוּבָה שֶׁכְּנֶגֶד שֵׁם הְוָיָ׳ דִּלְעֵילָא.**

ביאור בדרך אפשר

1 וְהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁבְּשֵׁם הְוָיָ׳ יֵשׁ שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת, הְוָיָ׳
2 דִּלְעֵילָא וַהְוָיָ׳ דִּלְתַתָּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[39] הְוָיָ׳ הְוָיָ׳
3 וּפָסֵיק טַעֲמָא בְּגַוַיְהוּ[40]. וְנִמְצָא, שֶׁהַהַמְשָׁכָה
4 מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה עוֹבֶרֶת תְּחִלָּה דֶּרֶךְ אַרְבַּע
5 אוֹתִיּוֹת שֵׁם הְוָיָ׳ דִּלְעֵילָא, וְאַחַר־כָּךְ עוֹבֶרֶת גַּם
6 דֶּרֶךְ אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הְוָיָ׳ דִּלְתַתָּא. וּמִזֶּה מוּבָן
7 גַּם בְּנוֹגֵעַ לְהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה שֶׁעַל־יְדֵי
8 הַתְּשׁוּבָה, שֶׁתְּחִלָּה צְרִיכוֹת לִהְיוֹת אַרְבַּע
9 הַמַּדְרֵגוֹת בִּתְשׁוּבָה שֶׁכְּנֶגֶד שֵׁם הְוָיָ׳ דִּלְתַתָּא,
10 וְאַחַר־כָּךְ צְרִיכוֹת לִהְיוֹת גַּם אַרְבַּע הַמַּדְרֵגוֹת
11 בִּתְשׁוּבָה שֶׁכְּנֶגֶד שֵׁם הְוָיָ׳ דִּלְעֵילָא. וְזֶהוּ הַחִלּוּק
12 בֵּין שְׁנֵי הָעִנְיָנִים שֶׁבְּאַרְבַּע הַלְּשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָּה,
13 שֶׁאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָּה שֶׁנֶּאֱמְרוּ בִּיצִיאַת
14 מִצְרַיִם הֵן כְּנֶגֶד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הְוָיָ׳ דִּלְתַתָּא,
15 וְאַרְבַּע הַלְּשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָּה שֶׁכְּנֶגֶד אַרְבַּע
16 הַמַּלְכִיּוּת, שֶׁבָּהֶן נִכְלֶלֶת גַּם הַגְּאוּלָּה הָעֲתִידָה,
17 הֵן כְּנֶגֶד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הְוָיָ׳ דִּלְעֵילָא.
18 ו) **אָמְנָם** גַּם בְּחַג הַפֶּסַח עַתָּה יֶשְׁנוֹ מֵעֵין
19 הַגְּאוּלָּה הָעֲתִידָה, שֶׁלָּכֵן אַרְבַּע
20 הַכּוֹסוֹת דְּפֶסַח הֵם גַּם כְּנֶגֶד אַרְבַּע הַגְּאוּלוֹת, וְגַם
21 כְּנֶגֶד הַכּוֹסוֹת שֶׁיִּהְיוּ לֶעָתִיד־לָבֹא[2], וְהַיְנוּ,
22 שֶׁנִּמְשָׁךְ גַּם גִּלּוּי הָאוֹר דְּשֵׁם הְוָיָ׳ דִּלְעֵילָא, וּמִצַּד
23 גּוֹדֶל מַעֲלָתוֹ הֲרֵי הוּא יוֹרֵד לְמַטָּה בְּיוֹתֵר,
24 וְכִדְאִיתָא בִּ׳פִּרְי עֵץ חַיִּים׳[41] שֶׁבְּלֵיל הַפֶּסַח
25 הַזִּיווּג הוּא גַּם בָּ׳עֲשִׂיָּה׳[42].

ביאור בדרך אפשר

39 **וְזֶהוּ הַחִלּוּק** ההבדל **בֵּין שְׁנֵי הָעִנְיָנִים שֶׁבְּאַרְבַּע הַלְּשׁוֹנוֹת**
40 **שֶׁל גְּאוּלָּה, שֶׁאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָּה שֶׁנֶּאֱמְרוּ בִּיצִיאַת**
41 **מִצְרַיִם** כאשר הגאולה עדיין לא היתה גאולה שלימה שאין אחריה גלות,
42 **הֵן כְּנֶגֶד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הְוָיָ׳ דִּלְתַתָּא, וְאַרְבַּע הַלְּשׁוֹנוֹת**
43 **שֶׁל גְּאוּלָּה שֶׁכְּנֶגֶד אַרְבַּע**
44 **הַמַּלְכִיּוּת, שֶׁבָּהֶן נִכְלֶלֶת גַּם**
45 **הַגְּאוּלָּה הָעֲתִידָה,** גאולה
46 שלימה שאין אחריה גלות ומובן
47 שהיא נעלית מגאולת מצרים **הֵן**
48 **כְּנֶגֶד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הְוָיָ׳**
49 **דִּלְעֵילָא.**
50 ו) **אָמְנָם** למרות שבדרך כלל יציאת
51 מצרים היא גאולה במדריגה ׳תחתונה׳
52 לגבי הגאולה העתידה **גַּם בְּחַג**
53 **הַפֶּסַח עַתָּה** שהוא החג של יציאת
54 מצרים **יֶשְׁנוֹ מֵעֵין הַגְּאוּלָּה**
55 **הָעֲתִידָה, שֶׁלָּכֵן אַרְבַּע**
56 **הַכּוֹסוֹת דְּפֶסַח הֵם גַּם כְּנֶגֶד**
57 **אַרְבַּע הַגְּאוּלוֹת** מכל הגלויות,
58 כולל גם הגאולה האחרונה, **וְגַם**
59 **כְּנֶגֶד הַכּוֹסוֹת שֶׁיִּהְיוּ לֶעָתִיד־**
60 **לָבֹא**[2], **וְהַיְנוּ, שֶׁנִּמְשָׁךְ** בחג
61 הפסח **גַּם גִּלּוּי הָאוֹר דְּשֵׁם הְוָיָ׳**
62 **דִּלְעֵילָא** שנמשך בדרגות העליונות
63 ביותר של תשובה, כמבואר לעיל,
64 **וּמִצַּד גּוֹדֶל מַעֲלָתוֹ** של האור
65 הנעלה הזה, האור של שם הוי׳
66 דלעילא, **הֲרֵי הוּא יוֹרֵד** ונמשך
67 ומאיר **לְמַטָּה בְּיוֹתֵר, וְכִדְאִיתָא**
68 **בִּ׳פִּרְי עֵץ חַיִּים׳**[41] מכתבי
69 האריז״ל **שֶׁבְּלֵיל הַפֶּסַח הַזִּיווּג**
70 בעולמות העליונים, הייחוד וההשפעה
71 הפנימית שבין בחינת המשפיע לבחינת
72 המקבל שעל ידו יש תוספת אור וחיות
73 מלמעלה למטה **הוּא** לא רק בעולמות
74 העליונים (אצילות, בריאה ויצירה) אלא **גַּם בָּ׳עֲשִׂיָּה׳**[42] העולם הנחות
75 ביותר מבין ארבע העולמות, כי דוקא מצד גודל מעלתו של אור זה הוא נמשך
76 למטה ביותר.

---

39) תשא לד, ו. 40) זח״ג (אד״ר) קלח, רע״א. תו״א בשלח סא, סע״ד ואילך. לקו״ת דרושים לר״ה נט, סע״א ואילך.
41) שער חג המצות פ״ז. 42) חסר הסיום (המו״ל).

"משכו וקחו כבש ושחטו הפסח"

ב"ה, י"א ניסן, ה'תשכ"ה,
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל

בכל מקום שהם

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

הקב"ה קבע את יציאת מצרים בחודש האביב, והתורה מצוה לדאוג במיוחד שהפסח יחול תמיד בחודש האביב: **שמור את חודש האביב ועשית פסח לה' אלקיך, כי בחודש האביב הוציאך ה' אלקיך ממצרים לילה**.

כדי לכוון שחג הפסח יחול בחודש האביב – והרי לוח השנה שלנו קבוע לפי הירח, דבר היוצר הבדל בכאחד עשר יום משנת החמה, ואילו תקופות השנה נקבעות על פי החמה – יש לנו "שנה מעוברת" כל שנתיים-שלש (דוגמת השנה הנוכחית) בה נוסף חודש שלם (אדר). כך משתוה שנת הירח לשנת החמה וחג הפסח חל תמיד בחודש האביב. כתוצאה מכך מסתדרים גם חדשי השנה, וכל החגים, ונקבעים במועדם המדויק.

* * *

העובדה שיציאת מצרים אירעה בחודש האביב מוסברת ע"י חכמינו ז"ל כחסד מיוחד של הקב"ה, שהוציא את בני ישראל ממצרים בתקופה המוצלחת ביותר בשנה. ברם, ככל עניני התורה, יש גם בענין זה רמזים ונימוקים, הוראות רבות לכלל ולפרט. אחת ה"נקודות" שברצוני לציין כאן תובהר לאחר התבוננות בתנאים בהם אירעה יציאת מצרים:

מאות בשנים היו בני ישראל משועבדים לאומה ששלטה אז על כל עמי הסביבה, לא רק בכוחם האדיר של "רכבו ופרשיו", אלא גם במשקל-היתר הגדול שלו בשטחי המדע, בכל המכונה עתה בשם "תרבות" ו"קידמה".

התרבות והקידמה של מצרים התבססו על כוחות ותופעות הטבע, ובמיוחד על היאור נילוס. ארץ מצרים היא שחונה ואין יורדים בה כמעט כל גשמים, אך כח ההמצאה האנושי יצר השקאה מלאכותית שהפכה את מצרים לגן פורח מוקף מדבר.

קבע: ראה שמות רבה פט"ו, יא: החדש הזה כו' כשבחר ביעקב ובניו קבע כו'. אור התורה (להצ"צ) ע"פ זה (ע'רסד).

מצוה.. שמור: דברים טז, א. ולרמב"ן (לשרש האי' דסהמ"צ להרמב"ם) ולבעל ההלכות זוהי מ"ע (לעבר השנים, או – מושמרת את החוקה). וראה סהמ"צ סוף מ"ע קנג: באו רמזים כו' שמור כו' הורה כו'. וביד הל' קדה"ח בתחלתו ורפ"ד.

מוסברת: מכילתא לשמות יג, ד (הובא בפירש"י שם).

אחת: ראה רמב"ן בא (יב ג). צרור המור שם (יב, א) ועיין זח"ג (רנא, א).

ששלטה אז על כל: מכילתא לבשלח יד, ה: היה פרעה שולט מסוף העולם ועד סופו. וראה זח"ב ו, א.

במשקל היתר הגדול: ראה זח"א קכה, סע"א.

ובמיוחד.. נילוס: יחזקאל כט, ג.

ואין יורדים בה כמעט כל גשמים: ראה רש"י ויגש מז, י. דברים יא, י.

כח ההמצאה האנושי: רש"י ר"פ מקץ.

תנאים אלה יצרו תרבות אלילית מסועפת, שהיו לה שני קוי יסוד: האלהת כוחות הטבע, והאלהת כוחות האדם שהשכיל לנצל את כוחות הטבע. מכאן צעד קטן בלבד אל האלהותו של פרעה, זה שגילם באישיותו את הדוגמא המצרית לאדם "מושלם".

השקפה כזו, שראתה את העולם כהרכב של "כוחות-טבע" מרובים, שבכללם גם "כוח" האדם, בתוספת הפילוסופיה של "כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה" – הביאו לירידה רוחנית ומוסרית תהומית ביותר, עד כדי "הצדקת" רדייה ואכזריות מתועבות ביותר כלפי האדם או העם החלש יותר מבחינה גופנית.

* * *

האליליות ואמונת ההבל של המצרים הגיעו לשיא ביטוים בתקופת ההתחדשות השנתית של כוחות הטבע, בחודש האביב, חודש של "מזל טלה", והשה הוא שהיה מסמלי היסוד של ה"עבודה זרה" של מצרים.

* * *

אך הנה בא משה רבינו ובפיו בשורת "פקוד פקדתי": הגיעה השעה בה עלה ברצון אלקי אברהם יצחק ויעקב לשחרר את בני ישראל מיד פרעה ומגלות מצרים.

כבר חלפו 210 שנה מאז נתונים בני ישראל למרות פרעה, חלק מבני ישראל אף נטמע ב"תרבות" המצרית, עזרה מן עמי הסביבה אינה צפויה כלל, שום עבד לא הצליח (עד אז) להשתחרר ממצרים. לא היו, איפוא, כל סיכויים, מנקודת מבט טבעית, לשחרור עם ישראל ממצרים, ולמרות זאת מבטיח להם משה רבינו כי הגיעה שעת השחרור, אלא שקיים תנאי יחיד לדבר: "**משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח!**"

- משכו ידיכם מאלילי הארץ, וקחו לכם כבש (אותו ראו המצרים כאלוה), ושחטו אותו כקרבן פסח לה'. לא די בכפירה ב"עבודה זרה" המצרית בלב, או אף בבית, בצנעה ובלאט, כי אם דוקא בפומבי, ללא פחד, לפי כל הפרטים שהיו כרוכים בהקרבת הפסח במצרים.

ואז – מבטיח משה רבינו בשם הקב"ה – לא זו בלבד שישוחררו ממצרים, אלא שאף פרעה בעצמו יצוה עליהם לצאת ממצרים, והגאולה תהיה לא בתקופה בה כוחות הטבע רדומים ונסתרים, כי־אם דוקא **בחדש האביב**, בו מגלה הטבע את מיטב כוחו.

בכך מודגשת העובדה שאין קיימים עולמות נפרדים: עולם של טבע וכוחות הטבע, ועולם של "על-טבע" הנאבקים ביניהם, ופעמים מנצח האחד ופעמים השני. יש רק א-ל אחד ויחיד, השליט המוחלט של העולם כולו, והוא גם המאחד את כל העולם.

של פרעה: שמו"ר פ"ח, ב. תנחומא שם.

"כוחי ועוצם ידי: דברים ח, יז. וראה סמ"ג מל"ת סד: וארא בחלום כו' שכחת את העיקר כו' והתכוננתי כו' והנה יסוד גדול הוא כו'.

תהומית ביותר: ויקרא יח, ג ובתו"כ (ובפרש"י) שם. ובקה"ר עה"פ והארץ לעולם עומדת דמצרים דוגמת ערוה באדם.

לשיא ביטוים: רמב"ן וצרור המור שם.

חלק מבני ישראל: שמו"ר פי"ד, ג. וראה תניא פל"א.

שום עבד: מכילתא יתרו יח, יא.

תנאי יחיד.. "משכו: שמו"ר פט"ז, ב: כל זמן כו' משכו כו' שבכך כו'.

וקחו לכם: למשפחותיכם (דוקא), וכהודעת משה: בבנינו ובבנותינו – כל הארבעה בנים (ובנות), מן החכם ועד השאינו יודע לשאול.

בפומבי: ראה שו"ע רבנו הזקן ר"ס תל.

הכרה זו באה לביטויה הנעלה ביותר במתן תורה, זו נקודת היעד של יציאת מצרים, שהחל ב"**אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, לא יהיה לך אלקים אחרים**" גו'.

* * *

כבמצרים בעבר, כך גם עתה מצויים כאלה המבססים חייהם על האלהת הנקראים בשם כוחות הטבע, בתוספת "כוחי ועוצם ידי" של האדם. אחרים מצאו "מוצא", שבביתם יש מקום גם לקב"ה אך בחברה הם "ככל האדם", "נהיה כגויים", ואדרבה: יותר "גוי" מהם.

בא חג הפסח ומזכיר פעם נוספת: "פקוד פקדתי" – אין לפניכם כל ברירה. הקב"ה זוכר אתכם, וחייב להיות: "**משכו**", משיכת ידים מן ה"עבודה זרה" של הארץ, בכל צורה בה היא באה לידי ביטוי, ועשיית הדבר בפומבי, ללא פחד, ובאומץ. "וקחו לכם" – קחו את עצמכם ואת כל השייך לכם, כל האפשרויות וכל הכוחות, לעצמיות שלכם, ל"אני" היהודי האמיתי והנצחי.

את כל זאת יש לעשות "בחודש האביב", לא להתבלבל ע"י המתעים שמאחר וקיים עולם פורח, שבמרכזו האדם וכוחו ועוצם ידו, הרי "אלה אלקיך", זה האליל שלך אליו אתה משועבד, ואין כל מקום ר"ל להקב"ה –

כי אם, אדרבה: "בחודש האביב הוציאך ה' אלקיך ממצרים", העולם הפורח על נפלאותיו מביאים לראייה ברורה יותר של האמת – בנוסח חכמינו ז"ל – אשר "ה' אלקינו (הוא) מלך העולם, שלא חיסר בעולמו כלום".

* * *

יעזור ה' ויצליח שפסח – זמן חרותנו – יביא את כל אחד ואחד, בתוך כלל ישראל, לחירות אמיתית מכל הפרעות ומיגבלות לעבוד את ה' בלבב שלם,

וגאולת הפרט תביא את גאולת כלל ישראל, הגאולה האמיתית והשלמה על ידי משיח צדקנו במהרה בימינו.

בברכה לחג הפסח כשר ושמח.

מנחם שניאורסאהן

נקודת היעד: כמש"נ בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את ה' (שמות ג, יב) וראה ז"ח ר"פ יתרו: בכל יומא אפיק כו'. וראה תניא פל"א שם.

"**נהיה כגויים**": יחזקאל כ, לב.

אין לפניכם כל ברירה: יחזקאל שם. תנחומא נצבים ג. נתבאר בקונטרס ומעין מי"א, פ"ג.

לעצמיות.. ל"אני" היהודי: ראה שמו"ר פט"ר, כ"ג: לכם ה"ד יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך.

אדרבה: "בחדש האביב: להעיר מלקו"ת במדבר (ג, א). סד"ה החדש הזה – לכ"ק מו"ח אדמו"ר – בס' המאמרים ה'ש"ת.

הוציאך.. ממצרים": לילה. וכן גם עתה אין להתרשם מזה שלאחרים לילה ואין רואים את האמת, כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה (ישעי', ס, ב).

"**בחדש האביב.. בנוסח חכמינו ז"ל**: ברכות מג, ב. והנה לכמה אחרונים (או"ח סרכ"ו) ניסן לאו דוקא, אבל י"א דדוקא הוא (שד"ח אסיפת דינים מע' ברכות רס"ב. וש"נ). והנה אדמו"ר הזקן בלוח ברכות הנהנין (הראשון) כ' דאחר ל' יברך בלא שם ומלכות (מוכח דניסן לאו דוקא), אבל בסדר ברה"נ (שבסידורו פי"ג סי"ד) השמיט זה. ואף שי"ל בדוחק דטעמו מפני דס"ל דאין לברך כלל אלא פעם אחת (ועדיין יקשה למה לא ביאר דברי השו"ע "בימי ניסן" דהיינו לאו דוקא – כמו שהוסיף ביאור בכמה דינים שבברה"נ), י"ל – דהשמיט מפני דבמשנה האחרונה ס"ל ד"בימי ניסן" כפשוטו – בדוקא, וא"כ א"א "לאחר ל'". ואכמ"ל.

בס"ד. ר"ד לילות חג הפסח, בעת ה"סדרים", ה'תשכ"ה.

רשימה פרטית בלתי מוגה

הרש"ג הזכיר משיחות כבוד־קדושת אדמו"ר מהוריי"צ[1] אודות התיאור של "ערב פסח" בליובאוויטש, ואמר כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, שערב פסח חלוק משאר ערבי 'ימים טובים' (גם) בכך שבערב פסח יש גם עבודת היום - הקרבת קרבן פסח, ואילו שאר ערבי יום־טוב הם רק הכנה ליום־טוב.

א. רש"ג: איך נוהגים ביום־טוב שחל בשבת בנוגע לאמירת "שלום עליכם"?

כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א: פעם אמר כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר שאין אומרים "שלום עליכם"[2], ופעם אמר, שכבר אמר "שלום עליכם" בחדרו.

[הרש"ג שאל את כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, למה לא ציין זאת בהגדה? והשיב כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א (בבת־שחוק): כנראה היה מאורע זה לאחרי שנדפסה ההגדה].

* * *

ב. ב"יחץ", שאל הרש"ג אודות שבירת האפיקומן לכמה חתיכות, ואמר כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א: כבוד־קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע (ומובן אשר כן עשה גם בנו כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר) היה שובר את האפיקומן לחמש חתיכות. ופעם נזדמן שנשבר לשש חתיכות, והניח אחת הצדה[3].

כן שאל הרש"ג אודות מנהג האדמו"ר לקחת אליו את האפיקומן של כל בני הבית[4], ואמר כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א: טעם הדבר הוא - לפי שהאפיקומן הוא זכר לקרבן פסח שהיו עושים כל בני הבית ביחד[5].

(והוסיף:) פעם ביקש החסיד ר' נחמן מריאסין - שהיה מהמסובים של שולחן כבוד־קדושת אדמו"ר נשמתו־עדן - שאדמו"ר נשמתו־עדן יקח אליו גם את האפיקומן שלו, ולא לקח[5].

ג. רש"ג: בהגדה נאמר "מגלין מקצת הפת" קודם "עבדים היינו", ומדוע הי' כבוד־קדושת מו"ח אדמו"ר נוהג לגלות מקצת המצות (גם) קודם "הא לחמא עניא"?

כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א: כבר העירותי[6] על מה שכתוב בהגדה בפיסקא "מגיד", "ומגביה הקערה שיש בה המצות" - ש"בבית הרב אין מגביהין הקערה, ורק מגלין מקצת המצות".

וכן הוא גם בנוגע לאחיזת הכוס בברכת "אשר גאלנו", שבהגדה (לפני הפיסקא "לפיכך") נאמר: "ויגביה את הכוס ואוחזו בידו עד סיום ברכת אשר גאלנו", ואף־על־פי־כן, מנהג בית הרב לאחוז הכוס רק עד שמסיים "ונאמר לפניו הללויה", ומעמידו על השולחן, וחוזר ומגביהו לברכת "אשר גאלנו". ויתירה מזה, כפי שכותב כבוד־קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן בהגהותיו[7] לסידור 'תורה אור', ש"אדוני־אבי־מורי־ורבי היה .. אוחזו בידו עד ונאמר לפניו הללויה ומעמידו, ולברכת בורא פרי הגפן היה נוטלו כו'".

ד. רש"ג: בפיסקא "מעשה ברבי אליעזר כו' והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה" - מהי ההדגשה בנוגע לענין הלילה?

---

1) לקו"ד ח"א קלד, א ואילך.
2) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' קסג. וש"נ.
3) שיחת ליל א' דחה"פ תרח"ץ ס"ג (סה"ש תרח"ץ ע' 261). נעתק בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים במקומו (ע' יא). נתבאר בשיחת ליל ב' דחה"פ תשח"י (תורת מנחם - התוועדויות חכ"ב ע' 233).
4) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' קעט.
5) ראה גם שם ע' קפ. וש"נ.
6) בהגש"פ הנ"ל במקומו (ע' יב).
7) וראה בהגש"פ הנ"ל במקומו (ע' לא): "למרות מ"ש בהגהות אדמו"ר נ"ע כו'".

כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א: כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[8] מבאר בהמשך הפיסקא "עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית", שהתלמידים הודיעו לרבותיהם שאכן הצליחו (הרביים) לפעול מה שהיו צריכים לפעול - שיאיר אצל התלמידים האור דקריאת שמע של שחרית, כיון שהתלמידים ידעו שעבודתם היא להאיר את חושך הלילה; אבל אצל הרביים (והנשיאים), האיר גם הלילה עצמו (כך שלא ידעו בכלל מהו לילה), בבחינת "לילה כיום יאיר"[9].

ה. אחד המסובים שאל על דבר השינוי בין המענה ל"תם", שבו נאמר[10] "הוציאנו ה' ממצרים", ובין המענה ל"שאינו יודע לשאול", שבו נאמר[11] "בצאתי ממצרים"[12]. ואמר כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א:

עיקר הדיוק הוא - שב"תם" כתיב[10] "ואמרת אליו וגו'", ואילו ב"שאינו יודע לשאול" כתיב[11] "והגדת לבנך". והחילוק ביניהם - על־פי המבואר בחסידות[13] - ש"ואמרת" פירושו שאתה צריך (רק) לומר (להסביר) לו, ואילו "והגדת" - הגדה מלשון המשכה[14] - פירושו שצריך גם לפעול על פלוני שיתקבל הדבר אצלו, וכמו "את פתח לו", "מ'דאַרף אים מאַכן רעדן".

ו. רש"ג: כתוב בהגדה (קודם אמירת "והיא שעמדה"): "צריך להגביה הכוס ולכסות הפת, כן כתב האריז"ל". ולמה נוהג כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א לכסות הפת תחילה ואחר־כך להגביה הכוס?

כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א: כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר סיפר, ששאלה זו שאל פעם אחד החסידים אצל ה'צמח־צדק', באמרו, שהנהגה זו היא היפך ממה שכתב האריז"ל, ואמר לו ה'צמח־צדק' "אַ שאַרפן וואָרט"...

ולגופו של ענין[15]: הטעם שהאריז"ל מקדים התיבות "להגביה הכוס" הוא - לפי שזהו עיקר החידוש שבא להשמיענו (שעל־פי קבלה צריך לא רק לאחוז את הכוס, אלא גם להגביהו), ובדרך ממילא צריך גם לכסות הפת, כי טעם כיסוי הפת הוא כדי שלא יראה בושתו, ומטעם זה נכון שלא יראה גם הגבהת הכוס.

ז. רש"ג: למה לא כתוב בהגדה שצריך לשפוך מהכוס גם באמירת דצ"ך עד"ש באח"ב?

כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א: אכן זהו דבר פלא, וכבר העירותי על זה[16].

ח. אחד המסובים שאל מדוע לא כתוב בהגדה בפירוש שמתחילים הסעודה באכילת הביצה שמטבילין במי מלח? והשיב כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, לפי שזהו מנהג בלבד[17] (והוסיף בבת־שחוק: אם כל הענינים היו מתפרשים בשעת מתן־תורה - מה היו עושים בני ישראל במשך ארבעת אלפים שנה?!...).

* * *

ט. הרש"ג שאל בנוגע ל"מנהג בית הרב" שמזכיר כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א בהגדה, אם זה הוראה לרבים? ואמר כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א: אני ציינתי רק מה שראיתי אצל כבוד־קדושת מורי וחמי אדמו"ר, ותו לא, ואילו בנוגע להוראה לרבים - לא שמעתי על זה מכבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[18].

---

8) ראה שיחת ליל ב' דחה"פ תש"ד ס"ח (סה"ש תש"ד ע' 88). ליל א' דחה"פ תש"ז ס"ב; ליל ב' דחה"פ ס"ט (סה"ש תש"ז ע' 102 ואילך).

9) תהלים קלט יב. וראה שיחת ליל ב' דחה"פ ס"ט (לקמן ע' 171 ואילך).

10) בא יג, יד.

11) שם, ח.

12) הביאור בזה - ראה שיחת ליל ב' דחה"פ סט"ו ואילך (לקמן ע' 175 ואילך).

13) ראה לקו"ש ח"י ע' 168. תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 92 ואילך. וש"נ.

14) ראה אוה"ת סידור ע' שעו. ועוד.

15) ראה גם הגש"פ הנ"ל במקומו (ע' כ).

16) בהגש"פ הנ"ל במקומו (ע' כה): וצע"ג מפני מה לא כתב שצריך להטיף באמירת דצ"ך עד"ש באח"ב, וכמ"ש בשו"ע (תעג ס"נ) וסי' של"ה, וכן הוא המנהג. ואין לומר דנכלל במ"ש באמירת עשר מכות - שהרי מסיים עשר שפיכות, וא"ת כנ"ל, הי' לו לומר יג שפיכות (ובמשנת חסידים אין התיבות עשר שפיכות, וי"ל כנ"ל).

17) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ו ס"ו. וש"נ.

18) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"י ע' 196 ואילך. וש"נ.

הרש״ג הזכיר מה שכתב כבוד־קדושת אדמו״ר שליט״א בהגדה[19] ש״בבית הרב מסדרין המצות על מפה ולא על קערה, מלבד האדמו״ר המסדר המצות על טס של כסף״, ואמר כבוד־קדושת אדמו״ר שליט״א, שמסתבר לומר, שכבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו״ר לא היה מסדר המצות על קערה בחיי אביו, כבוד־קדושת אדמו״ר (מהורש״ב) נשמתו־עדן.

והוסיף: שאלתי פעם אצל כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו״ר מהו הטעם שאצל כל המסובים (מלבד האדמו״ר) אין קערה, הרי הקערה משלימה את המספר עשר (שלש המצות, וששת המינים שעל הקערה, ויחד עם הקערה הרי זה מספר עשר)[20], ולכאורה הרי זה צריך להיות אצל כולם? - אבל בכל אופן, כך נהגו בפועל[21].

י. רש״ג: בנוגע למנהג לומר ״שיר השירים״ לאחרי ה״סדר״[22] - כיצד נוהגים אנו?

כבוד־קדושת אדמו״ר שליט״א: אצל כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו״ר לא ראיתי מנהג זה, אבל אדוני־אבי־מורי־ורבי נהג כן[23].

רש״ג: ואיך מנהגנו בנוגע לאמירת ״שיר השירים״ בערב שבת[22]?

כבוד־קדושת אדמו״ר שליט״א: היו תקופות שכבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו״ר נהג לאומרו במשך חצי שנה, אך כרגע איני זוכר אם היה זה בקיץ או בחורף[24].

בס״ד. שיחת ליל ב׳ דחג הפסח, ה׳תשכ״ה.

בלתי מוגה

א. איתא בסידור האריז״ל[1] ש״כשיבוא (מבית הכנסת) לביתו ישמח כו׳״, ואמירת ההגדה צריכה להיות ״בקול רם ובשמחה״.

וכיון שלפני כן (בעת עריכת הסדר) היו חסרים שני הענינים (שמחה וקול רם) - ישלימו זאת עכשיו.

והרי ענין של ״השלמה״ צריך להיות - כדברי רבינו הזקן ב׳אגרת התשובה׳[2] - באופן ד״כפלים לתושיה״[3].

[ניגנו הניגון ״ממצרים גאלתנו״ בשמחה גדולה].

* * *

ב. ״קדש״[4]:

רבינו הזקן בסידורו מביא ״סימן סדר של פסח - קדש ורחץ כו׳״, ובהגהות מיימוני[5] הובא ״סימן של סדר של פסח״ מדברי הראשונים שלפניו, ויש סברא[6] שסדר זה הוא מדברי רש״י. ובכל אופן הרי זה ענין שיש לו אישור מכתבי האריז״ל - מהאריז״ל ותלמידו הרח״ו[7], כך, שסדר זה הוא בודאי מדוייק.

---

1) בהגש״פ בתחלתו. וראה גם שיחת ליל ב׳ דחה״פ תשכ״ב בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות חל״ג ע׳ 309 ואילך). וש״נ.
2) ספ״ט.
3) איוב יא, ו.
4) ראה גם שיחת יום ב׳ דחה״פ תשט״ו ס״ד (תורת מנחם - התוועדויות חי״ד ריש ע׳ 6).
5) על סדר ההגדה שברמב״ם.
6) ראה מחזור ויטרי סי׳ סה.
7) פע״ח שער חג המצות פ״ו־ז. משנת חסידים וסידור האריז״ל.

19) הגש״פ הנ״ל במקומו (ע׳ ו). וראה תורת מנחם - רשימת היומן ע׳ קעח. וש״נ.
20) ראה פע״ח שער חהמ״צ פ״ו. מ״ח מס׳ סדר ליל פסח פ״ב. לקוטי לוי״צ על פסוקי תנ״ך ומחז״ל ע׳ קלו.
21) ראה רשימת היומן שם בהערה (מרשימת כ״ק אדמו״ר שליט״א): ״ואולי רק על שולחן האדמו״ר יש לנשות כן, אבל בכ״מ צ״ל קערה כיון שהיא (ככתהאריז״ל) ״בחי׳ מלכות הכוללת כו׳״ - ראה במדב״ר (פי״ג, יד): קערה כנגד הים. מאו״א מע׳ קערה״.
22) ראה ״לאור ההלכה״ (לרש״י זעווין) ע׳ רנה. וש״נ.
23) ראה אוצר מנהגי חב״ד ניסן ס״ע רד ואילך. וש״נ.
24) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע׳ קפז. וש״נ.

וצריך להבין הטעם ש״קדש״ נקבע ב״סימן סדר של פסח״ - דלכאורה, החיוב דקידוש הוא בכל יום־טוב [ואף שהחיוב דקידוש ביום־טוב הוא רק מדברי סופרים[8], הרי גם החיוב דד׳ כוסות - שאחד מהם הוא הכוס דקידוש - הוא רק מדברי סופרים[9]], ואינו חידוש ששייך במיוחד לחג הפסח?

בשלמא קודם מתן־תורה, יש לומר, שענין הקידוש היה קשור עם חג הפסח, שבו תיקנו ד׳ כוסות (החל מהכוס דקידוש) כנגד ד׳ לשונות של גאולה (והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי)[10], מה־שאין־כן שאר ה״ימים טובים׳ שבהם לא היה עדיין החיוב דקידוש; אבל לאחרי שניתנה תורה ונתחדשה הלכה[11], הרי לכאורה אין ענין מיוחד בקידוש של חג הפסח, ואם כן, אינו מובן: למה נקבע ״קדש״ ב״סימן סדר של פסח״?

ג. ויובן מזה שהחיוב דקידוש בליל פסח שונה מהחיוב דקידוש בכל שאר ה״ימים טובים׳, בכמה ענינים[12]:

א) בכל יום־טוב יכולים לקדש גם על הפת, ובפרט אם הפת חביבה עליו[13]; מה־שאין־כן בפסח חייבים לקדש על היין דוקא[14].

ב) בכל יום־טוב, גם כאשר מקדשים על היין, אין חיוב על כל אחד בפני עצמו לשתות היין, ויכול לצאת ידי חובה על־ידי אחר (ומספיק רק לטעום מן היין); מה־שאין־כן בפסח חייב כל אחד לשתות כוס יין, ואינו יוצא ידי חובה על־ידי אחר[15].

- בנוגע לברכת קידוש ואמירת ההגדה יכולים לצאת ידי חובה על־ידי אחר, אבל בנוגע לד׳ כוסות (ובכללם הכוס דקידוש) אי אפשר לצאת ידי חובה על־ידי אחר. וכמו שכתב הרי״ף[16] שיכול אדם לערוך ה״סדר״ בכמה בתים ולהוציא אותם ידי חובה ברכת קידוש ואמירת ההגדה, אבל ד׳ כוסות צריכים הם לשתות בעצמם. ובפרט שלדעת הרי״ף, מי שעורך את הסדר בבתים אחרים אינו יכול לטעום מאומה, אם מפני שעדיין לא עשה קידוש לעצמו, או מפני שכבר אכל את האפיקומן.

ג) בכל יום־טוב יכולים לקדש גם בזמן דתוספת יום־טוב; מה־שאין־כן בפסח חייבים לקדש בלילה דוקא[17]. ומזה מוכח שהקידוש דפסח קשור (לא עם ענין היום־טוב, שאז היו יכולים לקדש גם בזמן דתוספת יום־טוב, כיון שיש בו כבר קדושת יום־טוב, אלא) עם ענין הגאולה שבפסח (שהרי הקידוש הוא גם כוס ראשון מד׳ כוסות שכנגד ד׳ לשונות של גאולה), שהיתה בלילה, ולכן אי אפשר לעשות קידוש בזמן דתוספת יום־טוב, כי התוספת פועלת רק בענין הקדושה, שתומשך גם לפנות ערב, אבל אין בכוחה לעשות מיום - לילה[18].

ד. אמנם, לכאורה אפשר לומר שהקידוש דפסח מצד עצמו הוא כמו בכל יום־טוב, אלא שמצד ההוספה שהוא גם אחד מד׳ כוסות, לכן, צריכים לקדש על היין דוקא, וכל אחד חייב לשתות בעצמו, ובלילה דוקא.

אבל האמת היא - שחכמים עקרו הקידוש דפסח מהקידוש שבכל יום־טוב, והטילו עליו דין מיוחד של קידוש דפסח.

וראיה לדבר:

אם נאמר שהקידוש דפסח מצד עצמו הוא כמו הקידוש בכל יום־טוב, היה צריך להיות הדין: (א)

---

8) ראה שו״ע אדה״ז או״ח סרע״א ס״ד. וש״נ.
9) ראה פסחים קיז, סע״ב. תוס׳ שם קח, ריש ע״ב. שו״ע אדה״ז שם סתע״ב סי״ד.
10) ראה שו״ע אדה״ז שם. וש״נ.
11) שבת קלה, סע״א. וש״נ.
12) ראה גם הגש״פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע׳ ח (פיסקא קדש).
13) פסחים קו, ב. שו״ע אדה״ז שם סרע״א סכ״ג. וש״נ.
14) ראה שם סתפ״ג ס״ד. וש״נ.
15) שם סתע״ב סכ״ב. וש״נ.
16) סוף ערבי פסחים. רא״ש שם. וראה גם שו״ע אדה״ז שם ר״ס תפד.
17) תה״ד סקל״ז. שו״ע אדה״ז שם סתע״ב ס״ב.
18) ראה גם שיחת ליל ב׳ דחה״פ תשי״ד סי״א (תורת מנחם - התוועדויות חי״א ע׳ 194). תורת מנחם - התוועדויות חי״ט ע׳ 32. וש״נ.

שאפשר לקדש בזמן דתוספת יום־טוב, ולשתות אחר־כך - בלילה - כל ד׳ הכוסות, (ב) מי שמקדש על הפת, שאז הקידוש אינו קשור עם ד׳ כוסות, יוכל לקדש גם בזמן דתוספת יום־טוב.

וכיון שלא מצינו בשום מקום חידוש כזה, על־כן צריך לומר, שהדין אינו כן, אלא הקידוש דפסח צריך להיות תמיד בלילה דוקא. ומזה מוכח שהקידוש עצמו יש לו דין של קידוש דפסח, ולכן נכלל ״קדש״ ב״סימן סדר של פסח״.

ה. ענין הנ״ל (שהקידוש דפסח צריך להיות על היין דוקא, וכל אחד צריך לשתות בעצמו) מצינו גם בפורים.

ובהקדם השייכות שבין פורים לפסח - כדברי הגמרא[19] שבשנה מעוברת צריך להיות קריאת המגילה ושאר עניני הפורים באדר שני, אדר הסמוך לניסן, מצד ״מיסמך גאולה לגאולה״ (פורים לפסח); והרי ענין הסמיכות בתורה נוגע גם להלכה, שלכן דרשינן סמוכין (לדעה אחת - בכל הספרים, ולכל הדעות - ב׳משנה תורה׳[20]), ומזה מובן, שאין זו סמיכות בעלמא, אלא זוהי סמיכות גם בתוכן הענינים.

ובכן: בנוגע לפורים - איתא בגמרא[21]: ״חייב איניש לבסומי״, ופירש רש״י: ״ביין״. והיינו, שבפורים יש חיוב לשתות יין דוקא (לא חלב וכיוצא בזה), וכל אחד חייב בעצמו לשתות יין, ואינו יוצא ידי חובה על־ידי אחר (דלא כמו קריאת המגילה, שיכול לצאת ידי חובה על־ידי שמיעה מאחר).

ועל־דרך־זה בפסח - ״מיסמך גאולה לגאולה״ - שהקידוש צריך להיות ביין דוקא, וכל אחד צריך לשתות בעצמו, ואינו יוצא ידי חובה על־ידי אחר (דלא כברכת הקידוש ואמירת ההגדה שיכול לצאת ידי חובה על־ידי שמיעה מאחר).

ו. ויש להוסיף, שהענין ד״מיסמך גאולה לגאולה״ מודגש יותר בלילה הזה - ליל ב׳ דחג הפסח, ט״ז ניסן. ובהקדמה:

על הפסוק[22] ״ויעבור מרדכי״, מפרש רש״י: ״על דת, להתענות ביום־טוב ראשון של פסח, שהתענה י״ד בניסן וט״ו וט״ז, שהרי ביום י״ג נכתבו הספרים״.

ולהעיר - בתור מאמר המוסגר, בקשר למנהג בשנה זו לבאר פירוש רש״י על התורה, שבזה נכלל גם פירוש רש״י לנ״ך, שגם הוא פשוטו של מקרא כמו פירושו על התורה, ולא כמו פירושו למשנה וגמרא שהוא על־פי חלק ההלכה שבתורה - שבמדרש[23] איתא שג׳ ימי התענית היו י״ג י״ד וט״ו.

וענין זה תלוי בפירוש הפסוק[24] ״ומרדכי ידע״ - אם ״בעל החלום אמר לו״ (כפירוש רש״י), או שאליהו הנביא הודיעו[25] או שידע ברוח הקודש[26]:

לפי הפירוש שאליהו הנביא הודיעו או שידע ברוח הקודש - ידע מיד כשנגזרה הגזירה, ביום י״ג, ומסתבר לומר, שתיכף ומיד כשידע, דיבר עם אסתר, וגזר תענית, כדי שלא לעכב את גאולתם של ישראל; מה־שאין־כן לפי הפירוש ש״בעל החלום אמר לו״ - היה זה רק בלילה, ליל י״ד.

ועל־פי־זה מובן שרש״י אזיל לשיטתיה - דכיון שמפרש ש״בעל החלום אמר לו״, לכן מפרש ש״התענה י״ד בניסן וט״ו וט״ז״.

ומזה מובן, ש״ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות גו׳״[27] - שמיום זה התחילה הגאולה - היה ט״ז ניסן (ורש״י אינו צריך לפרש זאת, כיון שמובן הדבר מפירושו על הפסוק ״ויעבור מרדכי״).

ולהעיר, שבמסכת מגילה[28] מפרש רש״י[29] ״ומה שאמר המקרא .. ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר

19) מגילה ו, סע״ב (ובפרש״י).
20) ברכות כא, ב. וש״נ.
21) מגילה ז, ב.
22) אסתר ד, יז.
23) אסת״ר פ״ח, ז. פרדר״א פ״נ.
24) אסתר שם, א.
25) תרגום שם. אסת״ר פ״ז, יח.
26) תרגום שני שם.
27) שם ה, א.
28) טז, א.
29) ד״ה ולתעניתו.

מלכות, יום שלישי לשילוח הרצים היה״ (ט״ו ניסן). אבל, פירושו לגמרא הוא על־דרך ההלכה (כנזכר לעיל), ואילו על פי פשוטו של מקרא צריך לומר שזהו יום השלישי לתענית (ט״ז ניסן)[30].

והנה, אף ש״אלו ואלו דברי אלקים חיים״[31], הרי ההלכה יכולה להיות רק לפי דעה אחת - שיום השלישי היה ט״ו בניסן (כפירוש רש״י בגמרא), כדמוכח מדברי רבינו הזקן ב׳שולחן ערוך׳[32]: ״טוב לעשות איזה דבר בסעודה ביום שני זכר לסעודת אסתר שהיתה ביום זה, שבו ביום נתלה המן״, והיינו, שמדובר אודות הסעודה השניה שהיתה למחרת ״יום השלישי״, וכיון שזהו יום ב׳ דפסח (ט״ז ניסן), על־כן צריך לומר ש״יום השלישי״ - שבו התחילה הגאולה - הוא ט״ו ניסן.

ומזה מובן, שהענין ד״מיסמך גאולה לגאולה״ הוא בעיקר בנוגע ליום ב׳ דפסח, כי: הסמיכות דגאולה דפורים ליום א׳ דפסח היא רק להדעה ש״יום השלישי״ היה ט״ו ניסן, אבל להדעה ש״יום השלישי״ היה ט״ז ניסן, אין זה שייך ליום א׳ דפסח; ואילו הסמיכות דגאולה דפורים ליום ב׳ דפסח היא לכל הדעות, כיון שיום ב׳ דפסח יש בו הן הענין דט״ז ניסן - לדידן שאנן בקיאין בקביעות דירחא[33], והן הענין דט״ו ניסן - שהרי מצד מנהג אבותינו בידינו חוגגים אנו יום־טוב שני מצד ספיקא דיומא, וגם בו קורין בתורה ״ובחמשה עשר יום גו׳״[34].

ויהי רצון, שיהיה הענין ד״מיסמך גאולה לגאולה״ - שמהגאולה שעליה נאמר בגמרא[35] ״אכתי עבדי אחשורוש אנן״, נבוא בקרוב ממש לגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו.

* * *

ז. דובר אודות קביעות שנה זו שחג הפסח חל בשבת, מהו הטעם שלא גזרו חכמים שלא יקיימו מצות אכילת מצה ומרור, שתיית ד׳ הכוסות ואמירת ההגדה[36], כמו שגזרו בתקיעת שופר לולב ומגילה מצד החשש ״שמא יעבירנו כו׳״ - בהקדם המבואר בחסידות[37], שמזה שחכמים דחו מצות תקיעת שופר בגלל החשש ״שמא יעבירנו״, מוכח, שבראש השנה שחל בשבת אין צורך בתקיעת שופר[38], כיון שההמשכה דתקיעת שופר נמשכת מצד ענין השבת עצמו. ומזה מובן, שבפסח שחל בשבת לא דחו

30) ראה גם תרגום שני שם.

31) עירובין יג, ב. וש״נ.

32) או״ח סת״צ ס״ב. וש״נ. וראה גם שיחת ליל ב׳ דחה״פ תשח״י ס״ד ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חכ״ב ע׳ 220 ואילך). וש״נ.

33) ביצה ד, ב. שו״ע אדה״ז או״ח סת״ר ס״א.

34) אמור כג, ו. שו״ע אדה״ז סת״צ שם.

35) מגילה יד, א. וש״נ.

36) ועד״ז בנוגע לערב פסח שחל בשבת*, כדאיתא בגמרא (פסחים סו, א) ״הלכה זו נתעלמה מבני בתירא .. אם פסח דוחה את השבת״, עד שאמר להם הלל ״נאמר מועדו בפסח ונאמר מועדו בתמיד, מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת, אף מועדו האמור בפסח דוחה את השבת״ - דלכאורה, אף שמן התורה דוחה פסח את השבת, היו חכמים צריכים לגזור שלא יקריבו פסח בשבת**, כמו שגזרו שלא יתקעו שופר בר״ה [שגזירה זו היתה גם בזמן הבית (בית שני, שבו היו רוב הגזירות והסייגים (ראה לקו״ת דרושי ר״ה נז, ג)), כמובן מלשון המשנה (ר״ה רפ״ד) ״במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה״], ובמכ״ש וק״ו, כיון שאין זה רק חשש ״שמא יעבירנו כו׳״, אלא מלאכה ממש***.

37) וגם כאן רואים שיש ענינים שאי אפשר ללמדם ע״פ נגלה דתורה בלבד, ומתבארים רק ע״פ פנימיות התורה (ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ״ב ריש ע׳ 108. וש״נ).

38) והוא רק ע״ד דברי הרשות. - ומרומז הדבר בנגלה דתורה, בלשון הגמרא (ר״ה שם) בנוגע לגזירה דרבה: ״מדאורייתא מישרא שרי כו׳״, ולכאורה אינו מובן: הרי תק״ש היא חיוב, ולא רק ״מישרא שרי״? אך הענין הוא - שכיון שהענין דתק״ש נעשה מצד ענין השבת עצמו, הרי גם מדאורייתא אין זה אלא ע״ד דבר הרשות, ״מישרא שרי״.

*) ושייך גם לקביעות שנה זו – דכיון שיום א׳ הוא יו״ט (שני, מצד ספיקא דיומא), נמצא, שיום השבת הוא ערב פסח.

**) ראה רש״י ד״ה אלא – עירובין קג, א. תוד״ה והעליון – שם קב, ב. תוד״ה דבני – פסחים פה, סע״א. ועוד (מענה כ״ק אדמו״ר שליט״א על השאלה שגזירה דרבה אינה במקדש).

***) ואין לומר שכיון שהקרבת הפסח היא מלאכה שהתירה תורה לעשותה בשבת, אין מקום לגזור ולאסרה - כי (נוסף לכך שיש לחקור אם הקרבת הפסח הותרה בשבת או רק דחוי׳ (כמו השאלה בנוגע לטומאה בציבור (פסחים עז, א ואילך. וש״נ)), ואם היא רק דחוי׳, יש מקום לגזור ולאסרה, הרי) גם בשבות אסרו חכמים דבר המותר, בגלל חשש שמא יבואו לידי איסור, וא״כ, יש מקום לאסור הקרבת הפסח בשבת, בגלל חשש שמא יעשו מלאכות אלו (לא רק מלאכה אחרת, כמו בשבות, שהחשש הוא שמא יעבירנו כו׳) גם שלא בשביל הקרבת הפסח.

חכמים המצוות דפסח, כיון שעניני הפסח אינם נמשכים על־ידי ענין השבת עצמו[39]. וכיון שגם בשבת יש צורך לקיים את כל עניני הפסח, אין מקום לחשש אפילו לשוגג. וטעם הדבר, לפי שבפסח אין נתינת מקום לחמץ זה יצר הרע - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו״ר שליט״א[40], ונדפס ב׳לקוטי שיחות׳ חלק ז עמוד 48 ואילך.

* * *

ח. ״מעשה ברבי אליעזר וכו׳״[41]:

ענין זה בא בהמשך למה שכתוב בפיסקא שלפני זה ״מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, וכל המרבה .. הרי זה משובח״, ועל זה מביא ראיה מרבי אליעזר, רבי יהושע, רבי אלעזר בן עזריה, רבי עקיבא ורבי טרפון, ש״היו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה״.

אך צריך להבין סיום הפיסקא, ״עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית״ - דלכאורה, הרי זה היפך הענין ד״כל המרבה כו׳ הרי זה משובח״, כיון שזוהי הגבלה בסיפור ביציאת מצרים?

הדין הוא אמנם שכאשר מגיע זמן קריאת שמע של שחרית, צריך להפסיק בסיפור יציאת מצרים ולקרות קריאת שמע, אבל אין זה שייך להגדה של פסח, שאינה ספר של דינים והלכות, אלא ענינה הוא סיפור יציאת מצרים, באופן ד״כל המרבה כו׳״, ואילו החיוב להפסיק ביציאת מצרים בשביל קריאת שמע, שייך להלכות קריאת שמע, ואין לו מקום בהגדה של פסח.

וגם צריך להבין: איך יתכן שהתלמידים הוצרכו להודיע לרבותיהם ״הגיע זמן קריאת שמע של שחרית״, וכי הם עצמם היו שוכחים על חיוב מצות קריאת שמע?!

ולהעיר מדברי כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו״ר בפירוש פיסקא זו[42], שאצל הרביים - ״רבותינו״ - האיר בחינת יחודא עילאה, שזהו ענין קריאת שמע של שחרית (כידוע[43] שקריאת שמע של ערבית הוא ענין יחוד תתתא, וקריאת שמע של שחרית הוא ענין יחוד עילאה), ועל־ידי־זה ש״היו מספרים ביציאת מצרים״ פעלו גילוי זה גם אצל התלמידים. וזהו ״עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאה שמע של שחרית״ - שגם אצלנו (התלמידים) מאיר כבר בחינת יחודא עילאה.

אבל, פירוש זה הוא היפך פירוש הפשוט, שהרי הפירוש הפשוט הוא שהתלמידים הודיעו לרבותיהם דבר שלא ידעו מעצמם, ואילו לפירוש הנזכר לעיל הרי זה להיפך - שאצל הרביים האירה כבר לפני־זה בחינת יחוד עילאה, ותלמידיהם הודיעו להם שעכשיו מאירה בחינה זו גם אצלם.

ט. ויש לומר הביאור בזה:

בשעה ש״היו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה״, האירו אצלם אותם הגילויים שהיו בליל יציאת מצרים.

והחידוש בליל יציאת מצרים הוא - שאז היה הענין ד״לילה כיום יאיר״[44], היינו, שלא היו העלמות והסתרים כלל, שלכן ״נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש־ברוך־הוא״ אפילו בלילה, ובמעמד ומצב שהיו שקועים במ״ט שערי טומאה[45] (שהרי היציאה ממ״ט שערי טומאה היתה רק למחרת, ״בעצם היום

---

39) והענין בזה - ששופר הוא המשכת התענוג, בחי׳ בינה (ראה לקו״ת שם, א־ב. ובכ״מ), ולולב הו״ע המשכת ו״ק דז״א (ראה לקו״ת שם, ד. ובכ״מ), וכל זה נמשך מצד עצם ענין השבת ד״מקדשא וקיימא״ (ביצה יז, א); משא״כ עניני הפסח - הגילוי דיצי״מ, ש״נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב״ה בכבודו ובעצמו״ (נוסח הגש״פ), בחי׳ שלמעלה מגילויים, וכן הגילוי הקשור עם קרבן פסח (בערב פסח), ״ופסח - ודלג״ (בא יב, כג ובפרש״י), בחי׳ שלמעלה מהשתלשלות - אין זה נמשך מצד עצם ענין השבת, כי אם ע״י קיום המצוות דחג הפסח.

40) בשילוב שיחת אחרון של פסח.

41) ראה גם שיחת ליל ב׳ דחה״פ תשט״ו ס״ט ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חי״ד ע׳ 9 ואילך). וש״נ.

42) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ס״ע רכד ואילך. וש״נ.

43) ראה שיחת ליל א׳ דחה״פ תרח״ץ ס״ט (סה״ש תרח״ץ ע׳ 262). ליל ב׳ דחה״פ תש״ד ס״ח (סה״ש תש״ד ע׳ 88).

44) תהלים קלט, יב. וראה זח״ב לח, א, ובהנסמן בנצו״ז שם.

45) ז״ח ר״פ יתרו.

הזה"[46], שאז יצאו ממצרים, אבל בלילה היו עדיין משוקעים במ"ט שערי טומאה, ואף־על־פי־כן, "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש־ברוך־הוא"), כיון שהאיר אור נעלה ביותר שלגביו אין העלמות והסתרים כלל - "לילה כיום יאיר".

[ועל־פי־זה יובן מה שכתוב במדרש[47] "כיון שעשה משה את הפסח גזר הקדוש־ברוך־הוא לד' רוחות העולם .. ונדבקו באותו הפסח .. והיה ריחו הולך מהלך מ' יום, נתכנסו כל ישראל אצל משה, אמרו לו, בבקשה ממך האכילנו מפסחך .. היה אומר הקדוש־ברוך־הוא, אם אין אתם נימולין אין אתם אוכלין, שנאמר[48] .. זאת חוקת הפסח וגו' (וכל ערל לא יאכל בו), מיד נתנו עצמן ומלו, ונתערב דם הפסח בדם המילה .. שנאמר[49] ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמייך וגו'", "בדמייך חיי" ב' פעמים, דם פסח ודם מילה - דלכאורה אינו מובן[50]:

כאשר בני־ישראל באו למשה וביקשו לאכול מן הפסח, היה כבר לילה, שהרי זמן אכילת הפסח הוא בלילה; ואילו מצות מילה (אפילו שלא בזמנה) היא ביום דוקא[51], ואם כן, איך היו יכולים למול את עצמם בזמן אכילת הפסח בלילה?

על־פי נגלה יש לומר, שהדין דמילה (שלא בזמנה) ביום נתחדש לאחרי זה, כפי שלמדים מהפסוק[52] "וביום השמיני ימול בשר ערלתו"[53], ואילו חיוב מילה ביציאת מצרים היה מצד הציווי לאברהם אבינו, ולכן היה יכול להיות גם בלילה; אבל עדיין אינו מובן הדבר מצד פנימיות הענינים.

והביאור בזה - על־פי האמור שבליל יציאת מצרים היה מעמד ומצב ד"לילה כיום יאיר"[54]].

וכיון ש"היו מספרים ביציאת מצרים" בשלימות, האיר אצלם אותו גילוי שהיה בשעת יציאת מצרים - "לילה כיום יאיר".

ולכן, לא היה חידוש אצלם כשהגיע זמן קריאת שמע של שחרית, כיון שכבר באמצע הלילה - "ויהי בחצי הלילה"[55] - שש שעות לפני זה, היה כבר אצלם מעמד ומצב ד"כיום יאיר", כך, שמצד עצמם לא הוצרכו להפסיק לקריאת שמע - בחינת יחודא עילאה - של שחרית (בחינת יום), כיון שהאירה אצלם בחינה שלמעלה מהתחלקות יום ולילה ("לילה כיום יאיר").

י. ועדיין דרוש ביאור - כיצד מתאים הדבר עם ההלכה:

על־פי דין היו צריכים לכאורה להפסיק בסיפור יציאת מצרים ולקרות קריאת שמע, ואם כן, איך יתכן שלולי הודעת תלמידיהם ש"הגיע זמן קריאת שמע של שחרית" היו ממשיכים לספר ביציאת מצרים, ולא היו קורין קריאת שמע?

והביאור בזה - שגם על־פי דין לא היו חייבים להפסיק לקריאת שמע:

מי שתורתו אומנתו - הנה לדעת הבבלי[56] פטור מתפלה וחייב בקריאת שמע, אבל לדעת הירושלמי[57] פטור גם מקריאת שמע (כיון שזהו על־דרך "בכלל מאתיים מנה"[58]).

וכיון שאצל רבי אליעזר וכו' היתה תורתם אומנתם, הנה כשהיו מספרים ביציאת מצרים - שזהו ענין של תורה - היו פטורים מקריאת שמע (לשיטת הירושלמי).

יא. אמנם, אף שרבי אליעזר וכו' לא היו צריכים להפסיק בסיפור יציאת מצרים לקרות קריאת שמע של שחרית, הן על־פי פנימיות הענינים, בגלל שאצלם לא נתחדש דבר ב"שחרית", כיון שמקודם לכן

---

46) בא יב, מא.
47) שמו"ר פי"ט, ה. וש"נ.
48) בא יב, מח ואילך.
49) יחזקאל טז, ו.
50) בהבא לקמן - ראה לקו"ש חי"ז ע' 125 ואילך.
51) תו"כ תזריע יב, ג. מגילה כ, ב.
52) תזריע שם.
53) תו"כ שם. יבמות עב, ב ובתוד"ה מר.
54) לשלימות הענין - ראה שיחת אחרון של פסח (שנדפסה בלקו"ש שם).
55) בא יב, כט.
56) שבת יא, א.
57) שם פ"א ה"ב.
58) ראה אוה"ת ויקרא בהוספות ע' רנד. סה"מ תרכ"ז ע' רצב.

כבר האיר אצלם הגילוי ש״לילה כיום יאיר״, והן על־פי נגלה, כיון שתורתם היתה אומנתם - הנה תלמידיהם לא היו בדרגא נעלית כזו:

גם כאשר רבותיהם פעלו על תלמידיהם שיורגש אצלם בחינת יחודא עילאה, כפי שאמרו התלמידים שגם אצלם ״הגיע זמן קריאת שמע של שחרית״ - עדיין לא הגיעו התלמידים לדרגא ד״לילה כיום יאיר״, שלמעלה מהגבלה לגמרי.

וכמו כן לא היו התלמידים במעמד ומצב ד״תורתם אומנתם״ - שזוהי דרך עבור יחידי סגולה בלבד, וכדברי הגמרא[59] ״הרבה עשו כו׳ כרשב״י ולא עלתה בידן״.

וזהו ש״באו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית״ - ומשמעות הסיפור הוא שבגלל זה הפסיקו לספר ביציאת מצרים וקראו קריאת שמע (אף שמצד עצמם לא היו צריכים להפסיק) - דכיון שאצל התלמידים לא האיר הגילוי ד״לילה כיום יאיר״, הוצרכו גם רבותיהם לירד למדריגתם. ועל־דרך שאמר הקדוש־ברוך־הוא למשה ״לך רד״[60], ״רד מגדולתך, כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל״[61].

ועל־פי־זה מובן דיוק הלשון ״עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית״ - דלכאורה היה אפשר לומר ״עד שבאו ואמרו להם הגיע זמן כו׳״, ולמאי ׳נפקא מינה׳ מי הם אלו שבאו ואמרו? - כי אילו היה אומר זאת מישהו אחר, לא היה הדבר נוגע להם; דוקא כאשר באו ״תלמידיהם״, ששייכים אליהם, ואמרו להם הנכם ״רבותינו״, ובמילא צריכים אתם לירד ממדריגתכם ולהשפיע לנו לפי ערכנו - אזי נגע להם הדבר ופעל עליהם, כי ״רב״ אינו מציאות לעצמו; בהיותו לעצמו - אינו ״רב״; ״רבותינו״ צריכים להיות קשורים עם ״תלמידיהם״ דוקא[62].

יב. וזהו המשך ב׳ הפיסקאות - ״כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח״, ״מעשה ברבי אליעזר וכו׳״:

כיון שצריך להרבות לספר ביציאת מצרים, יכול מישהו לספר ביציאת מצרים באופן ששייך אליו בלבד, מבלי להתחשב בזולתו. ועל זה מביא בעל ההגדה ״מעשה ברבי אליעזר וכו׳״ - שירדו ממדריגתם למדריגת תלמידיהם, והיינו, שאופן הסיפור ביציאת מצרים צריך להיות לפי ערך התלמידים.

וזהו גם דיוק הלשון ״לספר ביציאת מצרים״, ״והיו מספרים ביציאת מצרים״ - אף שהלשון בתורה הוא ״והגדת לבנך״[63] - שיש בזה ב׳ פירושים: (א) מלשון סיפור (״דערציילן״), (ב) מלשון בהירות ואור (״באַלייכטן״), כמו שכתוב בזהר[64] בפירוש ״השמים מספרים״[65], ״מאי מספרים .. דנהרין״, והיינו, שהסיפור צריך להיות באופן שיאיר את הזולת, בהיותו לפי ערך התלמידים[66].

יג. וההוראה מזה:

כל אחד מישראל הוא מקבל, וביחד עם זה, הוא גם משפיע, כדמוכח מזה שכל אחד מישראל חייב במצות הצדקה, לכל־הפחות שליש השקל בכל שנה[67].

ויתירה מזה, שישנו הענין דמשפיע ומקבל גם בנוגע לעצמו, שזהו ענין ראש ורגל שבנשמה, שהראש הוא בחינת משפיע והרגל הוא בחינת מקבל.

וההוראה לכל אחד מישראל - שצריך להתעסק עם המקבלים שלו, ולפעול אצלם הענין דיציאת מצרים, וענין זה נוגע גם ליציאת מצרים שלו.

---

59) ברכות לה, ב.
60) תשא לב, ז.
61) ברכות לב, א. הובא בפרש״י עה״פ.
62) ראה גם שיחת ליל ב׳ דחה״פ תשי״ג ס״ז (תורת מנחם - התוועדויות ח״ח ע׳ 74). תשט״ו ס״ט ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חי״ד ע׳ 9 ואילך).
63) בא יג, ח.
64) ח״ב קלו, ב.
65) תהלים יט, ב.
66) ראה גם שיחת ליל ב׳ דחה״פ תש״ז ס״ח ואילך (סה״ש תש״ז ע׳ 105). וש״נ.
67) ב״ב, ט, א. שו״ע יו״ד סרמ״ט ס״ב.

ועל־דרך מה שכתוב במשה רבינו: ״שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו״[68], שעל־ידי בני ישראל שהם בבחינת רגל, ניתוסף עילוי אצל משה רבינו שהוא בבחינת ראש[69].

וכידוע הסיפור[70] אודות כבוד־קדושת אדמו״ר (מהורש״ב) נשמתו־עדן שכתב בפדיון בנוגע לאמירת ׳דברי אלקים חיים׳: ״שיפעלו הדברים בי ובהשומעים״ - שמזה שכתב ב׳ הענינים באותו פדיון, מוכח, שהם קשורים ושייכים זה לזה - שעל־ידי־זה שיפעל בהשומעים, הרי זה יפעל גם בו.

ועל־ידי מעשינו ועבודתינו לפעול הענין דיציאת מצרים גם אצל הזולת שנמצא בדרגא תחתונה, ובלשון ההגדה בפיסקא שלאחרי זה: ״שתאמר יציאת מצרים בלילות״, אזי פועלים - כסיום הפיסקא - ״להביא לימות המשיח״.

* * *

יד. מאמר (כעין שיחה) דבור־המתחיל כנגד ארבעה בנים דיברה תורה.

* * *

טו. ״תם מה הוא אומר כו׳ ושאינו יודע לשאול כו׳״[71]:

וצריך להבין:

א) ב׳ הפסוקים שנאמרו בנוגע ל״תם״ ו״שאינו יודע לשאול״ - ״בחוזק יד הוציאנו ה׳ ממצרים מבית עבדים״[72], ו״בעבור זה עשה ה׳ לי בצאתי ממצרים״[63] - הם ענינים שונים והפכיים זה מזה: הלשון ״בחוזק יד הוציאנו ה׳ ממצרים״ מורה שזהו ענין שהוצרך להעשות על־ידי הקדוש־ברוך־הוא דוקא, ולא עוד אלא שהקדוש־ברוך־הוא הוצרך כביכול ל״חוזק יד״ בשביל לפעול ההוצאה ממצרים; ואילו הלשון ״בעבור זה גו׳ בצאתי ממצרים״ מורה שזהו ענין שנעשה על־ידי האדם עצמו - ״בצאתי ממצרים״, ״בעבור זה״ - בזכות המצוות?

ב) מדוע אומרים ל״תם״ ״בחוזק יד הוציאנו גו׳״, ואילו ל״שאינו יודע לשאול״ אומרים ״בעבור זה גו׳״ - לכאורה איפכא מסתברא: ״שאינו יודע לשאול״ הוא במדריגה תחתונה יותר בידיעה והשגה מאשר ה״תם״ (כמודגש בשמותיהם), שהרי ה״תם״ יודע משהו, ושואל לכל־הפחות ״מה זאת״, מה־שאין־כן ה״שאינו יודע לשאול״ שאינו יודע מאומה, וכל הענין הוא ״חידוש״ אצלו. ואם כן, ל״תם״ היו צריכים להסביר ״בעבור זה עשה גו׳״, ול״שאינו יודע לשאול״ היו צריכים לספר את הפלא שאירע כאן - ״בחוזק יד הוציאנו גו׳״?

טז. ויובן בהקדם ביאור החילוק בין ״תם״ ל״שאינו יודע לשאול״:

״תם״ - יש בו רגש של התפעלות; הוא רואה שאירע כאן ענין נפלא - שלמרות שפרעה היה מושל בכיפה[73], יצאו ששים ריבוא בני ישראל ממצרים, ומתפעל מזה ואומר ״מה זאת״!...

מה־שאין־כן ה״שאינו יודע לשאול״ - אינו מתפעל מזה; ענינים כאלו אינם ״לוקחים״ אותו (״דערנעמען אים ניט״). חסר אצלו הרגש וקישור עמוק בהענין (ואפשר שהפירוש ״שאינו יודע״ כאן הוא מלשון ״והאדם ידע״[74], התקשרות והכרה עמוקה) שיעורר אותו להגיב ולשאול; לא איכפת לו, ואינו שואל שאלות.

הוא בודאי לא ״מפגר״; אדרבה: בעניני מסחר - יש לו כל מיני המצאות כו׳, ובהיותו במשרתו (״אויפן דזשאַב״) ממלא תפקידו בחכמה כו׳, ובגלל זה מקבל העלאה במשכורת וקידום במשרה; אבל כאשר מדובר

68) בהעלותך יא, כא.
69) ראה תורת מנחם סה״מ אדר ס״ע לד ואילך. וש״נ.
70) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ריש ע׳ שנד. וש״נ.
71) מכאן עד סוסי״ח נדפס (באידית) גם בהגש״פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע׳ קלט ואילך (מ״די אידישע היים״ ניסן תשכ״ו (שנה שביעית גליון 4 (27) ס״ע ב ואילך)).
72) בא יג, יד.
73) ראה מכילתא בשלח יד, ה. ועוד.
74) בראשית ד, א. וראה תניא ספ״ג.

אודות עניני תורה ומצוות - כאן אין לו שאלות; הכל ניחא אצלו (״באַ אים איז אַלץ רעכט״). ולא עוד אלא שמלביש זאת ב״אמונה״: כיון שהקדוש־ברוך־הוא מנהיג את העולם באופן כזה, בודאי כך צריך להיות, ואם כן, מה יש לשאול שאלות?!... וממשיך לטעון: הרבי אומר שבחסידות אין מקום לשאול: ״פאַרוואָס״; בחסידות אין ״ורמינהו״. - האמת היא, שהעדר השאלה אצלו היא בגלל שהדבר אינו נוגע לו, אבל הוא מלביש זאת ב״אמונה״.

אמנם לא חסר אצלו בקיום המצוות בפועל, ומקיימן בהידור, אבל לא בגלל שהדבר נוגע לו, אלא כ״מצות אנשים מלומדה״[75]; הוריו היו דתיים, ולמד בישיבה דתית, והורגל לקיים מצוות בהידור. ועד שיכול להיות שאינו שייך לגמרי לרע - כמו ״בינוני״ ש״לא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם״[76]; מה צריכים יותר מזה!.. אבל, כל זה הוא ללא רגש וללא חיות!

וכמו שמתנהג בכל המצוות - כך גם בפסח: הוא אוכל אמנם מצה ומרור, ועושה כל עניני הפסח, ובאופן של הידור, אבל כל הענין לא חדר בו כלל (״דער גאַנצער ענין האָט אים גאָרניט דערנומען״); הוא הגיע ל״סדר״ כמו חולם חלום (״אַ פאַר׳חלום׳טער״), ובאופן כזה הולך לדרכו לאחרי ה״סדר״; שום דבר לא מפריע לו, אין לו שאלות, הכל ניחא אצלו!

בודאי שעל־ידי אכילת מצה וכו׳ נעשים כל הענינים וההמשכות כו׳ גם אצלו, אבל זהו רק בנוגע לפנימיות הנשמה; ואילו בנוגע להרגש וגילוי - ״היום לעשותם״[77] - אינו מרגיש מאומה!

ה״תם״ - יש לו לכל־הפחות קצת הרגש, ולכן מתפעל, אלא, כיון שאין לו השגה, לכן שואל ״מה זאת״; אבל ה״שאינו יודע לשאול״ - אין לו חיות כלל.

יז. וזהו הטעם שה״שאינו יודע לשאול״ הוא האחרון מכל ארבעת הבנים, אפילו לאחרי ה״רשע״:

לכאורה אינו מובן: פלוני - רשע, ואילו הוא - מקיים מצוות בהידור, ועד שיכול להיות ״בינוני״, ואם כן, למה נמנה בסוף, אפילו לאחרי ה״רשע״?!

ובפרט על־פי המבואר בכתבי האריז״ל[78] שארבעת הבנים הם כנגד ד׳ העולמות: חכם - כנגד אצילות, תם - כנגד בריאה, שאינו יודע לשאול - כנגד יצירה, ורשע - כנגד עשיה. ולכאורה: עולם היצירה היא מדריגה חשובה ונעלית - עולם המלאכים[79], ואין רובו רע, וגם אם היה רובו רע, אין הרע מעורב עם הטוב[80], וגם ענין הזמן בעולם היצירה הוא באופן נעלה יותר, כידוע מה שכתב רבינו הזקן בדבור־המתחיל אתה הראת (שכבר נדפס[81]) שבעולם היצירה נכללים עשר או חמש עשרה שנים שלנו בבת אחת. ואם כן, היתכן שמקומו של ה״שאינו יודע לשאול״ (שכנגד עולם היצירה) הוא לאחרי ה״רשע״?

והביאור בזה:

ה״רשע״ - נוגע לו הדבר, ולכן בא ל״סדר״, אלא שאינו בא בשביל לקיים המצוות, אלא אדרבה - לטעון: ״מה העבודה הזאת לכם״; אבל ה״שאינו יודע לשאול״ - לא נוגע לו שום דבר, וכיון שכן, הנה בפרט מסויים הרי הוא גרוע יותר מהרשע, כי הרשע, כיון שטוען, הנה אף שטוען נגד, יכולים להתווכח אתו ולשכנע אותו (״אויס׳טענה׳ן זיך מיט אים״); מה־שאין־כן ה״שאינו יודע לשאול״ שאינו טוען ואינו שואל מאומה, כיון שאין הדבר נוגע לו כלל [השכל והרגש והלהט (שיש לו בעניני העולם) - אינו שייך לעניני הסדר, שאותם מקיים רק במעשה בפועל, אבל אין זה נוגע אליו] - קשה יותר להתמודד אתו. ועל־דרך המבואר ב׳קונטרס התפילה׳[82] בנוגע לחסרון של נפש הבהמית שבבחינת ״עז״ לגבי ״שור נגח״.

---

75) ישעי׳ כט, יג. וראה תניא פל״ט (נג, ב). ובכ״מ.
76) תניא רפי״ב.
77) ס״פ ואתחנן.
78) פע״ח שער חג המצות פ״ז.
79) ראה תניא רפל״ט.
80) ראה ע״ח שער מג (שער ציור עולמות) בהקדמה להדרוש. מאמרי אדה״ז תקע״ב ע׳ רעג. סה״מ תרצ״א ע׳ קעט. ע׳ שלה.
81) בציונים והערות לסהמ״צ להצ״צ (דרך מצוותיך - בהוצאת תנש״א, ע׳ רח).
82) פ״ח. וראה גם סה״ש תורת שלום ע׳ 10.

וכן הוא בענין העולמות: בעולם העשיה - מקומו של הרשע - מאיר בחינת סובב כל עלמין, ומצד הארת הסובב, הנה גם אם עכשיו הוא רשע, בכחו לעשות תשובה; מה־שאין־כן עולם היצירה - מקומו של ה״שאינו יודע לשאול״ - הוא ״עולם ברור״[83], כל דבר קבוע על מקומו (״אַלץ איז אויסגעשטעלט״), ונשאר כמו שהוא, ואינו שייך להשתנות ולצאת מהגבלותיו[84].

יח. על־פי־זה יובן החילוק בין המענה ל״תם״ (״בחוזק יד הוציאנו ה׳ ממצרים״) ובין המענה ל״שאינו יודע לשאול״ (״בעבור זה עשה ה׳ לי בצאתי ממצרים״):

ה״תם״ שמתפעל מהפלא שביציאת מצרים ושואל ״מה זאת״ - צריכים להסביר לו כיצד באים ליציאת מצרים.

וההסברה היא - ״בחוזק יד גו׳״: כשם שיציאת בני ישראל ממצרים על־ידי הקדוש־ברוך־הוא היתה ״בחוזק יד״, כביכול, כנגד מדת הדין, שמצדה לא היה מקום שבני ישראל יצאו ממצרים[85], אלא שהקדוש־ברוך־הוא לא התחשב עם מדת הדין, ו״חישב את הקץ״[86], תוך כדי דילוג מ״ארבע מאות שנה״ לרד״ו שנה[87] - כך גם בעבודת האדם, שבכדי לצאת ממצרים צריך להיות אצלו ״חוזק יד״, שלא להתחשב במדידות והגבלות שלו.

אמנם, כל זה שייך רק אצל מי שנרגש אצלו הענין דיציאת מצרים, ורוצה לצאת ממצרים, אלא שאינו יודע כיצד לעשות זאת, ושואל: ״מה זאת״, ועל זה עונים לו: ״בחוזק יד״.

מה־שאין־כן ה״שאינו יודע לשאול״, ששום דבר לא מפריע לו, והוא מרוצה ממעמדו ומצבו - לא שייך לדבר אתו אודות אופן היציאה ממצרים (שאי אפשר לעשות זאת לבד, אלא ״הוציאנו ה׳ ממצרים״, ו״בחוזק יד״ דוקא), אלא להסביר לו תחילה את הצורך ביציאת מצרים, ולכן אומרים לו: ״בצאתי ממצרים״, היינו, שלא מדובר אודות יציאת מצרים שבאה מלמעלה, אלא האדם עצמו צריך לצאת ממצרים: הוא חושב שלא חסר לו שום דבר. ועל זה אומרים לו: אתה אמנם מקיים תורה ומצוות במעשה, אבל אתה - התענוג, השכל והרגש שלך - נמצא במצרים, מלשון מיצר וגבול, ואינך רואה ששם נמצא הקדוש־ברוך־הוא (בלי־גבול), ועליך לפעול על עצמך הענין ד״בצאתי ממצרים״.

וכיצד פועלים עליו לצאת ממצרים, לצאת מטבעו ורגילותו - על־ידי ״בעבור זה״, דקאי על פסח מצה ומרור:

פסח - הוא ענין של הרחבה, שלכן, היתה אכילת הפסח (כמו כל הקרבנות) דרך משחה וגדולה[88], והפסח נאכל על השובע[89], שמורה על עריבות המאכל כו׳; מצה - מורה על ענין האמונה וקבלת עול[90]; ומרור - מרירות עמוקה מצד היותו במעמד ומצב של עבדות רוחנית, שמביאה לידי התעוררות רחמים רבים.

וזהו ״בעבור זה עשה ה׳ לי בצאתי ממצרים״ - שמספרים לו שיש ענין של הרחבה (פסח) שלמעלה ממדידה והגבלה כו׳, וישנו ענין של אמונה (מצה) שלמעלה ממדידת השכל; וכאשר נרגש אצלו שישנם ענינים שלמעלה ממדידה והגבלה, ומתבונן במעמדו ומצבו שכל עניניו הם במדידה והגבלה כו׳, אזי בא לידי מרירות (מרור), ועל־ידי המרירות מעורר רחמים רבים[91], ואז - ״עשה ה׳ לי גו׳״, שמלמעלה מוציאים אותו ממצרים, ובא לידי פסח ומצה.

יט. ״רבי יוסי הגלילי אומר כו׳ רבי אליעזר אומר כו׳ רבי עקיבא אומר וכו׳״[92]:

בפשטות כוללים דברי רבי עקיבא את דברי רבי אליעזר ודברי רבי יוסי הגלילי, כי כאשר רבי עקיבא אומר ש״כל מכה ומכה .. היתה של חמש מכות״, הרי זה כולל את דברי רבי אליעזר ש״כל מכה ..

---

83) לשון חז״ל - פסחים נ, א. וש״נ.
84) ראה גם לקו״ת פינחס עה, ג. ובכ״מ.
85) ראה זח״ב קע, ב. יל״ר בשלח יד, כז.
86) נוסח הגש״פ (פיסקא ברוך שומר).
87) ראה שהש״ר פ״ב, ח (א).
88) זבחים צא, א. וראה שו״ת חכם צבי סס״ב.
89) פסחים ע, א. רמב״ם הל׳ קרבן פסח פ״ח ה״ג.
90) ראה זח״ב מא, א. קפג, ב. לקו״ת צו יג, ג ואילך. ובכ״מ.
91) ראה לקו״ת שה״ש טו, א.
92) ראה גם שיחת ליל ב׳ דחה״פ תשי״ד סי״ד (תורת מנחם - התוועדויות חי״א ע׳ 196). וש״נ.

היתה של ארבע מכות״, ובאמרו ״על הים לקו חמשים ומאתיים מכות״, הרי זה כולל את דברי רבי יוסי הגלילי ש״על הים לקו חמשים מכות״. ואינו מובן מדוע צריך למנות את דברי רבי יוסי הגלילי ורבי אליעזר בפני עצמם, מאחר שכלולים בדברי רבי עקיבא?

ויובן בהקדים מה שכתוב[93] ״גם את העולם נתן בלבם״, והיינו, שעבודת האדם עם עצמו פועלת בכל העולם, וכפי שמבאר רבינו הזקן ב׳לקוטי תורה׳[94], שבעולם ישנם ד׳ יסודות, וגם באדם יש ד׳ יסודות, וכאשר האדם ״יתקן ד׳ יסודות שלו, בזה הוא מתקן את כל העולם כולו״.

ומזה מובן גם בנוגע למכות שלקו המצריים במצרים - שהם נפעלו על־ידי עבודת בני ישראל.

וכיון שבפרטיות היו בזה ג׳ ענינים, כמבואר בדברי רבי יוסי הגלילי, רבי אליעזר ורבי עקיבא בנוגע למכות: ״עשר מכות״, ״כל מכה .. היתה של ארבע מכות״, ״כל מכה .. היתה של חמש מכות״ - הרי מובן, שגם בעבודתם של ישראל ישנם ג׳ ענינים אלו, כדלקמן.

כ. והביאור בזה:

כללות הכחות בנפש האדם הם במספר עשר, כמו שכתב רבינו הזקן בתניא[95] שנפש האדם ״כלולה מעשר בחינות כנגד עשר ספירות עליונות שנשתלשלו מהן״.

ובפרטיות יותר, הנה כל כח כלול מארבע יסודות - דכשם שבעולם יש ארבע יסודות, אש רוח מים עפר (כפי שנימנו בפסוק[96] ״והארץ (עפר) היתה תהו ובהו וחושך (אש, כמו שכתב הרמב״ן[97] שאש היסודי הוא חשוך) גו׳ ורוח אלקים גו׳ על פני המים״), כך גם בנפש האדם ישנם ד׳ היסודות אש רוח מים עפר[98]: חכמה - מים, בינה - אש, מדות - רוח, ומלכות - עפר.

וכשם שבעולם, הנה מלבד ד׳ היסודות הנ״ל ישנו ענין חמישי - חומר ההיולי, כמו שכתב הרמב״ן בפירוש ״בראשית ברא״[99], שזהו מה ש״הוציא מן האפס הגמור המוחלט יסוד דק מאד אין בו ממש .. מוכן לקבל הצורה כו׳״ - כך גם בנפש האדם ישנו (מלבד ד׳ היסודות הנ״ל) גם כח ההיולי.

ועל־פי דברי רבי יוסי הגלילי, רבי אליעזר ורבי עקיבא בנוגע למכות שלקו המצריים [שנחלקים לשתים: ״במצרים״, וחמש פעמים ככה ״על הים״ (כפי שיתבאר בהזדמנות אחרת)] - ״עשר מכות״, ״כל מכה .. של ארבע מכות״ (כנגד ד׳ היסודות שמהם מורכב כל דבר), ו״כל מכה .. של חמש מכות״ (ד׳ היסודות וגם כח ההיולי)[100] - הנה גם עבודתם של ישראל בשבירת קליפת מצרים בנפש האדם (שעל־ידי־זה נעשית שבירת הקליפה דמצרים בעולם על־ידי המכות כפשוטם), צריכה להיות בסדר זה:

התחלת העבודה היא - לא בפרטי הכחות כפי שהם באופן של ציור, שכלולים מד׳ יסודות, אלא בכללות הכחות (שהם במספר עשר, ודוגמתם עשר המכות), שזוהי העבודה דאמירת ״מודה אני״, שאין בה ענינים פרטיים, שהרי עדיין אינו יודע מאומה כו׳, אלא הוא מתמסר להקדוש־ברוך־הוא בכללות מציאותו, בכללותו של כל כח.

ואחר־כך צריכה להיות העבודה לברר את פרטי הכחות, כפי שכל כח כלול מד׳ יסודות (בדוגמת ״כל מכה .. של ארבע מכות״), שזוהי העבודה דפסוקי דזמרה, ברכות קריאת שמע וכו׳, שעל־ידי ההתבוננות כו׳ נעשה הבירור של כל פרטי הכחות.

ואחר־כך באים לתכלית העבודה, שהיא העבודה דשמונה־עשרה, באופן של ביטול במציאות - כיון שהעבודה חודרת לא רק בפרטי הציור של כל כח, ד׳ היסודות שבו, אלא גם בכח ההיולי שבו (בדוגמת ״כל מכה .. של חמש מכות״).

---

93) קהלת ג, יא.
94) במדבר ה, סע״א ואילך.
95) רפ״ג.
96) בראשית א, ב. וראה תורה שלמה עה״פ (אות שלא). וש״נ.
97) עה״פ.
98) ראה ספר הערכים חב״ד ערך אדם ס״ז (ע׳ קמח). וש״נ.
99) בראשית שם, א.
100) ראה בארוכה לקו״ש חט״ז ע׳ 87 ואילך. וש״נ.

ונמצא, שהתחלת העבודה צריכה להיות בענין הכלל שלמעלה מציור, וכן גם סיום העבודה - בבחינת היולי[101].

[בהמשך השיחה נתבאר הטעם שהענין ד"בכל מאדך"[102] שבפרשה ראשונה דקריאת שמע קודם לפרשה שניה - כיון שצריך להמשיך הענין ד"בכל מאדך" בכל היום; שמבחינת הכלל - "כולכם", יומשך בפרטים - "ראשיכם שבטיכם גו'"[103]].

כא. ועל־פי האמור ש"את העולם נתן בלבם", הנה על־ידי העבודה דעשר מכות כו' בנפש האדם, נעשית שבירת קליפת מצרים בכללות העולם.

ואז באה הגאולה - כפי שמסיימים בהגדה "לשנה הבאה בירושלים",

וכפתגם כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[104], שלא צריך להמתין עד לשנה הבאה, אלא הגאולה באה תיכף ומיד, ובדרך ממילא יהיה "לשנה הבאה בירושלים".

בס"ד. ר"ד יום ב' דחג הפסח, בעת הסעודה, ה'תשכ"ה.

רשימה פרטית בלתי מוגה

הרש"ג הביע רגשי השמחה של החסידים על הוראת כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א להתחיל לסדר לדפוס את ההמשך הנודע "יום־טוב של ראש השנה תרס"ו" לכבוד־קדושת אדמו"ר מהורש"ב נשמתו־עדן, באמרו, ששמע שבעת חלוקת המצות (בערב פסח), נתן כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א מצה למנהל בית הדפוס (הר"מ שי' שוסטערמאַן) כדי שיתחיל לסדר לדפוס את המשך ס"ו. ואמר כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א:

בעת חלוקת המצות אמרתי לו רק שימשיך... לאחרי שכבר התחיל מיד כשקיבל את ההוראה להתחיל - ביום ב' ניסן (יום ההילולא של כבוד־קדושת אדמו"ר נשמתו־עדן)[1], אף שחל ביום ראשון, שבדרך כלל הוא יום חופש, הנה להיותו "תמים", התחיל מיד בו ביום את מלאכת סידור ה"המשך" בדפוס[2].

הרש"ג סיפר, שהרה"ח ר' חיים שי' ליברמן (שדיבר עמו בפורים האחרון) הביע את רגשי מרירותו על העובדה שלמרות שמדפיסים מאמרי חסידות מכל שאר רבותינו נשיאינו, לא מדפיסים את מאמרי כבוד־קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן, ובפרט את ההמשך הנודע בשעה שהקדימו תער"ב. ואמר, שכנראה מסתפק כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א אם להדפיס המשך זה, ולדעתו, אם חסידים היו מבקשים מכבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א להדפיסו, היה נעתר לבקשתם. ואמר כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א:

הרי רואים בפועל שכבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר הדפיס מאמרי חסידות מכל רבותינו נשיאינו, מלבד מאמרי אביו כבוד־קדושת אדמו"ר נשמתו־עדן!

ואמר הרש"ג: כנראה היה זה מצד סיבה צדדית. (והמשיך לספר:) בימי בחרותי, בשנת עזר"ת, זכיתי ללוות את כבוד־קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בנסיעתו מרוסטוב למוסקבה[3], וכבוד־קדושת אדמו"ר

---

101) בזכרון אחדים: והיינו, שדוקא כאשר התחלת העבודה היא (לא בהפרטים, אלא) בהכלל, אזי באים לתכלית העבודה, שגם בהפרטים יהי' נרגש בחי' ההיולי.

102) ואתחנן ו, ה.

103) ר"פ נצבים.

104) שיחת ליל א' דחה"פ תש"ה בתחלתה (סה"ש תש"ה ריש ע' 83). תש"ח ס"ה (סה"ש תש"ח ע' 200).

1) ביום ב' ניסן, לאחרי שכ"ק אדמו"ר שליט"א חזר מה"אוהל", הורה (באמצעות הרחמ"א חודקוב) שיתחילו מיד לסדר בדפוס את המשך תרס"ו.

2) יש לציין, שלאחרי כמה שבועות נתקבלה הוראה להפסיק לסדר את ההמשך. ורק כעבור כמה שנים, בער"ח אלול תש"ל, הורה כ"ק אדמו"ר שליט"א לסיים את סידור ההמשך (כמסופר בספר "למען ידעו" (לר"מ שוסטערמאַן) ע' 151), ויצא לאור בדפוס לקראת כ"ף מרחשון תשל"א.

3) ראה קונטרס "חנוך לנער" ע' 16: "בחדש אלול [תרע"ז] משתתף בועידת רבנים ועסקנים במאסקבא".

נשמתו־עדן היה שרוי במצב רוח מרומם ("אויפגעלייגט"), ודיבר אודות הסדר במאמרי החסידות שלו, באמרו, שעד שנת תרס"ו היה סדר אחד, ומשנת תרס"ו עד שנת תער"ב התחיל עוד סדר, וסיים שכל זה אינו מגיע ("עס קומט ניט") להסדר שהתחיל בשנת תער"ב!... ואחר כך אמר לי, שאשתדל אצל דודי החסיד הגביר ר' שמואל גוראריה ואצל דודי החסיד הגביר ר' נתן גוראריה, שיקבלו על עצמם את מימון ההוצאות הכרוכות בהדפסת המשך ע"ב[4]. (וסיים הרש"ג:) ורק מפני סיבה צדדית לא בא הדבר לידי פועל[5].

כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א הרהר במשך זמן[6], ואחר כך הפטיר: האם אתם אכן חושבים במלוא הרצינות ("ערנסט") אודות הדפסת המשך ע"ב?

וענה הרש"ג: בודאי! וכי למתי עלינו לחכות?!

4) ראה גם אג"ק ח"ב ע' קמז בהערה בשוה"ג, ממכתב הר"י לנדא, ששמע מכ"ק אדנ"ע: "איך וואָלט זייער וועלן אַז דער בשעה שהקדימו ע"ב זאָל אַרויס. אַז עס זאָל זיך געפינען ווער עס זאָל עס קופירן .. ואמר את זה בצער".

5) ראה גם אג"ק שם ע' קיב בהערה בשוה"ג, ממכתב הר"מ גוראר': "שכ"ק אדמו"ר נבג"מ זי"ע חפץ מאד שיהי' בכתב וילמדו, ורק הי' סיבות שלא נתקיים הדבר".

6) להעיר גם מש"כ כ"ק אדמו"ר שליט"א בהקדמה לקונטרס "חנוך לנער" (קה"ת, תש"ג): "ויה"ר אשר ימצאו במהרה האמצעים הנחוצים להדפסת שורת מאמריו המבארים עיקרי תורת החסידות ונודעים בשם "המשך יו"ט של ר"ה, רס"ו" (סא מאמרים) ו"המשך בשעה שהקדימו, תער"ב" (קמד מאמרים).

ובמכתב להר"י לנדא משנת תש"ו (אג"ק שם): "בנוגע להמשך בששה"ק תער"ב, דיברתי איזה פעמים עם אנ"ש פה, אבל מה תועלת בהדיבור, וההדפסה כרוכה בהוצאה של עשרת אלפים דולר לערך, ומי יתן את הכסף?".

ובמכתב משנת תש"ט (אג"ק ח"ג ס"ע קנג ואילך): "בנוגע להמשך תער"ב - הנה זה מכבר כתבתי וגם הודעתי לעוד מאנ"ש, שיש בידי הרשיון להדפיסו, אבל דרושים האמצעים לזה מראש, עכ"פ חלק מהם, כי אין זה ספר שימכר בהמון כמובן. וכפי הידוע לי, לא עשה איש מאומה בזה, מאז התחלתי לדבר עד"ז וע"ע, דהיינו ד'־ה' שנים".

יש לציין, שבסופו של דבר, נדפס המשך תער"ב לראשונה בשנת תשל"ז, ע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א, בהשתתפות (ואחריות) של כל אנ"ש שי', בסכום של דולר אחד ע"י כאו"א - כמשנ"ת בארוכה בשיחת כ"ף כסלו תשל"ז - נדפסה בהמשך תער"ב ח"ג (הוצאת תשנ"ב ואילך) בהוספות ע' יא ואילך.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שישי עמ' ב

להתיר למכור בהמה שלימה לעובריה, כיון שאינה מכירה. **וְהָתַנְיָא, אֲמְרוּ לוֹ** חכמים **לְרַבִּי יְהוּדָה** שהתיר למכור שבורה לגוי, **וַהֲלֹא מַרְבִּיעִין עָלֶיהָ** [–על השבורה] **וְיוֹלֶדֶת, אַלְמָא מִשּׁוּם עוּבְּרֶיהָ הוּא** – הרי מוכח שהטעם שאסרו חכמים מכירת שבורה הוא משום שזה נחשב כמי שמכר את עובריה, ואם כן לפי חכמים פשוט שאסור למכור בהמה לעובריה.

משיבה הגמרא: **הָכִי קָאָמְרִי** חכמים **לֵיהּ** [–לרבי יהודה], **טַעֲמָא דִּידָךְ** שאסור למכור שבורה הוא **מִשּׁוּם דְּאָתְיָא לְאִיחַלּוּפֵי בְּבְהֵמָה** שלימה, **אֶלָּא אַתְּ** [–רבי יהודה] **מַאי טַעְמָא שָׁרֵית** [–התרת] למכור שבורה, **מִשּׁוּם דְּאֵין** השבורה **יְכוֹלָה לְהִתְרַפֵּאוֹת, וּכְמַאן דְּזַבְנָהּ לִשְׁחִיטָה דָּמֵי** – וזה נראה כמוכרה לשחיטה, ולכן לא יבא להחליף ולמכור שלימה, **וַהֲלֹא מַרְבִּיעִין עָלֶיהָ** [–על השבורה] **וְיוֹלֶדֶת, וְכֵינָן דְּמַרְבִּיעִין עָלֶיהָ וְיוֹלֶדֶת,** יש לחשוש שמא יהא הגוי **מַשְׁהֶא לָהּ** כדי להרביעה ולגדל ממנה ולדות, והרואה אותה זמן רב בבית הגוי יטעה ויחשוב שמותר למכור כל בהמה לגוי, אפילו לצורך מלאכה, ואם כן יש לאסור למכור לגוי אפילו שבורה. **וְאָמַר לֵהּ** רבי יהודה לחכמים, **לְכִשֶּׁתֵּלֵד** – כשתראו בהמה שבורה יולדת תוכלו לטעון עלי כך, אולם חשש זה לא יתכן, כיון **דְּלֹא מְקַבֶּלֶת זָכָר** – בהמה שרגליה שבורות אינה נותנת לזכר לעלות עליה ולהרביעה.

הגמרא רוצה להוכיח מהמשנה שמותר למכור לגוי בהמה לעובריה: **תָּא שְׁמַע,** שנינו במשנתינו, 'וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה' הולד פטור מפדיון, **וְלֹא קָתָנֵי** – ובדין זה לא שנה התנא **'אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי',** כמו ששנה ברישא לגבי ישראל המוכר עובר לגוי, ויש להוכיח מזה שמותר לתת לגוי בהמה לעובריה.

הגמרא מקשה על מביא ראיה זו: **וְלִיטַעְמָיךְ** שדייקת מזה שלא שנה התנא 'אף על פי שאינו רשאי' בנותן לו בקבלה, שאכן אין איסור בדבר, כיצד תבאר את מה ששנינו במשנה **'הַמִּשְׁתַּתֵּף לוֹ',** דְּגַם בו **לֹא קָתָנֵי** 'אף על פי שאינו רשאי', **הָכִי נַמִּי דְּרַשַּׁאי** – וכי גם בזה תאמר שרשאי לקנות בהמה בשותפות עם גוי, **וְהָא אָמַר אֲבוּהַּ דִּשְׁמוּאֵל, אָסוּר לְאָדָם שֶׁיַּעֲשֶׂה שׁוּתָּפוּת עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁמָּא יִתְחַיֵּיב** [–הגוי] **לוֹ** [–לישראל] **שְׁבוּעָה, וְיִדְּיֵה** הגוי **נִשְׁבָּע לוֹ בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלּוֹ, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה לֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ,** ולמדו מזה שאסור לישראל לגרום שישבע גוי בשם אלהים אחרים. **אֶלָּא** בהכרח ששנה **הַתָּנָא** פרט זה שאינו רשאי לעשות כן לגבי **מְכִירָה, וְהוּא הַדִּין לְגַבֵּי שׁוּתָּפוּת, וְהָכָא נַמִּי** – וכן יש לומר לגבי 'והנותן לו בקבלה', שגם אם אסור לעשות כן, לא קשה מדוע לא הוסיף התנא ושנה שאינו רשאי לעשות כן, משום **דְּתָנָא** – ששנה כבר כן לגבי **מְכִירָה, וְהוּא הַדִּין לְקַבָּלָנוּת** שהיא אסורה עם הגוי, כי אסור לתת בהמה לעובריה. מבארת הגמרא: **וּמַאי שְׁנָא מְכִירָה דְּנָקֵט** – והטעם שנקט התנא איסור זה במכירה ולא בקבלנות או שותפות, משום **דְּעִיקַּר** האיסור שאסורו חכמים, **מְכִירָה הִיא** – נקבע על מכירה.

הגמרא מוכיחה שבין לפי חכמים ובין לפי רבי יהודה אסור למכור לגוי בהמה לעובריה: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** ישראל **הַמְקַבֵּל בְּהֵמָה** טהורה **מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים** לטפל בה על מנת שיחלקו בולדותיה, **וְיָלְדָה** בכור, אין הולד קרב במזבח, כיון שחציו שייך לגוי, אבל **מַעֲלִין** [–שמין] **אוֹתוֹ בְּשָׁוְוִיו, וְנוֹתֵן חֲצִי דָּמָיו לַכֹּהֵן,** כי חציו שייך לישראל וחייב בבכורה. **וְיִשְׂרָאֵל הַנּוֹתֵן** [לוֹ – לגוי] **בְּקַבָּלָה** – לטפל בה על מנת שיחלקו בולדותיה, כיון שנתנה לגוי **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי** ליתנה לו, **קוֹנְסִין אוֹתוֹ** לפדותה מהגוי, **עַד פִּי עֲשָׂרָה בְּדָמָיו, וְנוֹתֵן כָּל דָּמָיו לַכֹּהֵן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל זְמַן שֶׁיַּד עוֹבֵד כּוֹכָבִים בָּאֶמְצַע** – שיש לגוי חלק בבהמה, **הֵיא פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה,** ואין ולדה הראשון חייב בבכורה.

בס"ד. רשימת דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א
אור לי"ד ניסן ה'תנש"א

לאחרי מכירת חמץ

חג הפסח כשר ושמח, ולהמשיכו על כל השנה כולה[1],

כולל ובמיוחד – המשכת כל עניני ברכה באופן תמידי, כמו ברכת טל – שמתחילים לומר ביום ראשון דפסח[2] – ש"לא מיעצר"[3], כך יהיו כל הברכות וההמשכות בטוב הנראה והנגלה לכלל ישראל באופן ש"לא מיעצר",

ועד להברכה הכי עיקרית – גאולה האמיתית והשלימה[4], גאולה שאין אחרי' גלות[5] ("לא מיעצר").

ובפשטות – שתיכף ומיד שומעים קול השופר דמשיח[6], ולפנ"ז קולו של אליהו הנביא זכור לטוב, מבשר הגאולה[7], שאומר שהגאולה כבר באה, כדאיתא בילקוט שמעוני[8] "בשעה שמלך המשיח בא עומד על גג בית המקדש והוא משמיע להם לישראל ואומר ענוים[9] הגיע זמן גאולתכם".

ובפרט בעמדנו בשנה מיוחדת שבראשי־תיבות שלה נרמז ענין הגאולה – "הי' תהא שנת אראנו נפלאות" (או "נפלאות אראנו") – שתיכף ומיד נעשה ה"אראנו נפלאות", "אראנו" דייקא, שרואים בעיני בשר ה"נפלאות" דהגאולה האמיתית והשלימה ("כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[10]), ובאופן ד"הי' תהא", "בהווייתו יהא"[11], שמורה על התוקף והנצחיות.

ובכל זה נוסף גם המעלה דשנה זו בענין ה"חזקה"[12] – שהתחלת השנה (ר"ה) היתה באופן משולש, ג' ימים רצופים דיו"ט ושבת, וכן ימים ראשונים דחג הסוכות ושמע"צ ושמח"ת באופן משולש, ג' פעמים משולש, ושייך במיוחד לחג הפסח שיש בו שלשה דברים עיקריים, פסח מצה ומרור[13] – שנעשה התוקף ד"חזקה" בכל הענינים האמורים.

ויה"ר והוא העיקר – שמהדיבור בכל זה (ששייך לפסח, כדאיתא בכתבי האריז"ל[14] ש"פסח" הוא "פה סח") יומשך ויבוא המעשה בפועל תיכף ומיד, כולל ובמיוחד בנוגע להקרבת קרבן פסח מחר, בערב פסח, שלא יהי' צורך באמירת "סדר קרבן פסח" בדיבור (כמ"ש[15] "ונשלמה פרים שפתינו"), כיון שיקריבו קרבן פסח במעשה בפועל בבית המקדש השלישי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה אל הרב (הרה"ג וכו' הרי"י שי' פיקרסקי) ואמר: ומסתמא תמצאו היתר

---

1) להעיר מהפתגם הידוע שרבינו הזקן לא הכניס בסידורו (בסוף ההגדה) "חסל סידור פסח", כיון שהפסח אינו מסתיים אלא נמשך תמיד, בכל השנה (סה"ש תש"ג ע' 75).

2) בתפלת מוסף. – ולהעיר, שמעיקר הדין היו צריכים להתחיל בלילה הראשון (בתפלת ערבית), "אלא לפי שבתפלת ערבית אין כל העם בבית הכנסת", לכן קבעו להתחיל ביום, כדי שיהי' בפירסום הכי גדול (ראה ט"ז או"ח סקי"ד סק"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"א).

3) תענית ג, א. – וטעם הדבר, כיון שהמשכתו בדרך אתערותא דלעילא, דלא כגשם שהמשכתו בדרך אתערותא דלתתא (ראה תו"א בשלח סה, ג. לקו"ת האזינו עג, ב ואילך), ולכן שייך לחג הפסח (וחודש ניסן) שענינו אתעדל"ע (ראה לקו"ש ח"א ע' 234. ח"ב ע' 545).

4) להעיר מהשייכות ד"טל" לגאולה העתידה – טל שעתיד להחיות בו את המתים (שבת פח, ב. ירושלמי ברכות פ"ה ה"ב. תנחומא (באבער) תולדות יט).

5) מכילתא בשלח טו, א (הובא בתוס' פסחים קטז, ב). פסיקתא רבתי ויל"ש שבהערה 8.

6) ראה פרדר"א ספל"א. ירושלמי תענית פ"ב ה"ד. אותיות דר"ע אות ט'.

7) ראה פרש"י בחוקותי כו, מב. תיב"ע וארא ו, יח. יל"ש ר"פ פינחס. עירובין מג, ב. רמב"ם הל' מלכים פי"ב ה"ב.

8) ישעי' רמז תצט – מפסיקתא רבתי פל"ה.

9) "ענוים" דייקא – מעלת הביטול, ששייך במיוחד לחג הפסח ("זמן חרותנו") שנקרא בתושב"כ "חג המצות", כידוע ש"מצה" ענינה ביטול (ראה לקו"ת צו יג, ג. ובכ"מ).

10) מיכה ז, טו. וראה אוה"ת נ"ך (ח"א) עה"פ (ע' תפז).

11) ראה ברכות יג, א. מגילה ט, א. יז, ריש ע"ב. בכורות ד, ב.

12) ראה גם מכתב י"א ניסן שנה זו.

13) ד"כל שלא אמר שלשה דברים אלו לא יצא ידי חובתו" (הגדה של פסח פיסקא "רבן גמליאל הי' אומר" – ממשנה פסחים קטז, א־ב).

14) פע"ח שער חג המצות פ"ז. ובכ"מ.

15) הושע יד, ג. סידור אדה"ז לפני "סדר קרבן פסח".

שיוכלו להקריב קרבן פסח גם ללא ביקור ד' ימים[16].

ואח"כ פנה להערב קבלן (ר"מ שי' הכהן ריבקין), ואמר: ותתכוננו לברך הברכה המשולשת, ברכת כהנים, בבית המקדש השלישי, בחג הפסח זה.

וסיים: תודה רבה, וחג הפסח כשר ושמח.

16) ראה פסחים צו, א ובפרש"י (שגם פסח דורות צריך ביקור ד' ימים). — וראה פרטי הדעות והשקו"ט בזה בתורה שלימה עה"פ בא יב, ו (אות קמג). ובמילואים אות יב. אנציק' תלמודית ערך ביקור מומים ע' קסג (וראה שו"ת תורת חסד סכ"ג, שדין ביקור ד' ימים הוא רק למצוה (לכתחילה), אבל גם אם נשחט בלא ביקור ונמצא תמים כשר).

המשך ביאור למס' חולין ליום שני עמ' ב

אֱלֹהִים אֲחֵרִים', והיינו שיהיה זמן שהקדוש ברוך הוא יסתיר את פניו מעם ישראל, ותהיה אז גזירת המן, והיה זה בזמן אסתר המלכה.

שאלוהו עוד: מָרְדְּכַי מִן הַתּוֹרָה, מִנַּיִן – היכן נרמזה בתורה פרשת גדולתו של מרדכי. השיב להם רב מתנה: דִּכְתִיב בפרשת הכנת שמן המשחה (שמות ל כג) 'וְאַתָּה קַח לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ מָר דְּרוֹר', וּמְתַרְגְּמִינָן – והתרגום של תיבות אלו הוא 'מֵירָא דַכְיָא', הדומה לשמו של מרדכי, וכשם שה'מירא דכיא' הוא ראש לכל הבשמים, כך מרדכי הוא ראש לכל ה'בשמים', והיינו הצדיקים ואנשי כנסת הגדולה.

שנינו במשנה: 'וְאִיזֶהוּ שֶׁאֵינוֹ מְזוּמָּן וְכוּ' כגון אווזין ותרנגולים שקננו בפרדס, אבל אם קננו בבית, וכן יוני הרדסיאות, פטור משילוח'.

הגמרא מביאה שני גירסאות שחלוקים בביאור מהם 'יוני הרדסיאות': רַבִּי חִיָּא וְרַבִּי שִׁמְעוֹן נחלקו בגירסא של משנתנו, חַד תָּנֵי – אחד מהם שנה לשון 'יוני הַדְרְסִיאוֹת', וְחַד תָּנֵי – והאחר שנה לשון 'יוני הַרְדְּסִיאוֹת'.

מבארת הגמרא את המשנה לפי גרסאותיהם: מַאן דְּתָנֵי – אותו ששנה 'הַרְדְּסִיאוֹת', מפרש שהיו יונים אלו מכונות כן עַל שֵׁם הוֹרְדוֹס המלך, שהוא שהתחיל לגדל יונים אלו. וּמַאן דְּתָנֵי 'הַדְרְסִיאוֹת', מפרש שהיו מכונות כן עַל שֵׁם מְקוֹמָן של יונים אלו.

הגמרא מביאה מעשה בענין 'יוני הרדסיאות': אָמַר רַב כַּהֲנָא, לְרִידִי חַוְיָין – אני ראיתי את אותן יונים שהן צאצאיהם של יוני הורדוס, וְקָיְימָן שִׁיתְּסַר דְּרֵי – והם עומדים בשש עשרה שורות, בְּפִתֵּי מִילָא – ואורכה של כל שורה הוא רוחב מיל, וַהֲוָה קָרֵא 'קִירִי' – והיו היונים קוראים 'אדון אדון', שכך הרגילם הורדוס לומר, כדי לחזק את מלכותו. חָוֶה חַד מִינַיְיהוּ – היתה יונה אחת ביניהם, דְּלֹא הֲוָה קָרֵי – שלא היתה קוראת 'קִירִי קִירִי'. אָמְרָה לָהּ חֲבֵרְתָּהּ של היונה, סוּמָא – עיוורת, כלומר, שוטה שאינה רואה כיצד לנהוג, אִמְרִי גם את 'קִירִי קִירִי' כמותינו. אָמְרָה לה אותה יונה שלא קראה עמהם לחברתה, סוּמָא – שוטה את, אָמְרִי קִירִי – לאותו שאת קוראת אדון ומלך, בִּירִי – עבד הוא, שהרי הורדוס היה עבד של בית חשמונאי, והרג את כל בית אדוניו ומלך תחתם. אַתְיוּהָ וּשְׁחָטוּהָ – לקחו העבדים שנשארו מבית הורדוס את אותה יונה שכינתה את הורדוס 'עבד', ושחטו אותה.

אָמַר רַב אַשִׁי, אָמַר לִי [רַבִּי] חֲנִינָא על מעשה זה, מִילִּין – דברי רוח הם, שהרי לא יתכן שיונים ידברו ביניהם דיבורים אלו. תמהה הגמרא: מִילִּין סַלְקָא דַּעְתָּךְ – וכי יעלה על דעתך כן, שיאמר רבי חנינא שדבר זה לא היה, והרי רב כהנא מספר ומעיד שהיה כן. משיבה הגמרא: אֶלָּא אֵימָא – אלא כך תאמר בשם רבי חנינא, בְּמִילִּין – על ידי כישוף היו אותן יונים מדברות.

שנינו במשנה: עוֹף טָמֵא פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. מבררת הגמרא: מְנָא הֵנִי מִילֵּי – מהיכן למדנו דברים אלו, שאין מצות שילוח הקן נוהגת בעופות טמאים. מבארת הגמרא: אָמַר רַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר קְרָא (דברים כ בו) 'כִּי יִקָּרֵא קַן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ', והכלל הוא שלשון 'עוֹף' מַשְׁמַע לָן שהוא בֵּין טָהוֹר וּבֵין טָמֵא, שהרי מצינו שנאמר לגבי עוף טהור (שם יד כ), 'כָּל עוֹף טָהוֹר תֹּאכֵלוּ', וכן לגבי עוף טמא נאמר (שם יא יט), 'וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם', וכן נאמר (ויקרא יא יג) 'וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף'. אבל לגבי לשון 'צִפּוֹר', טָהוֹר אַשְׁכַּחַן דְּאִיקְרֵי 'צִפּוֹר' – על עוף טהור מצאנו שכינתה אותו התורה בלשון צפור, ואילו את הַטָּמֵא, לֹא אַשְׁכַּחַן דְּאִיקְרֵי צִפּוֹר – לא מצאנו שכינתה אותו התורה בלשון צפור, וכיון שבפרשת שילוח הקן נאמר 'קַן צִפּוֹר', יש ללמוד שכוונתה דווקא לטהורים.

הגמרא דנה בדברי רבי יצחק. מקשה הגמרא: תָּא שְׁמַע – בא ושמע ראיה שגם עוף טמא מכונה 'צפור'. נאמר בפסוק לגבי איסור עשיית פסל (דברים ד טז–יז), 'פֶּן תַּשְׁחִתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל סָמֶל וגו' תַּבְנִית כָּל צִפּוֹר כָּנָף'. ויש להקשות, מַאי – מה היא כוונת הפסוק, לַאו – האם אין הכוונה בלשון 'צִפּוֹר' לאסור עשיית תבנית בֵּין של עוף טָהוֹר וּבֵין של עוף טָמֵא, שהרי בודאי האיסור הוא גם לעשות תבנית של עוף טמא, ובלשון 'כָּנָף' הכוונה היא לאסור עשיית תבנית של חֲגָבִים. מתרצת הגמרא: לֹא – אין זה ביאור הפסוק, אלא כשנאמר 'צִפּוֹר' הכוונה היא רק לעוף טָהוֹר, וכשנאמר 'כָּנָף' הכוונה היא לעוף טָמֵא וַחֲגָבִים.

מוסיפה הגמרא ומקשה על רבי יצחק: תָּא שְׁמַע, נאמר בפסוק בתהלים על הבריאה כולה שמהללת את ה' (תהלים קמח י,יג), 'הַחַיָּה וְכָל בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף' וגו' יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם ה'', והרי בודאי כוונת דוד המלך שאף העופות הטמאים מהללים את ה'. ויש להקשות, מַאי – מה היא כוונת הפסוק, לַאו – האם אין הכוונה ש'צִפּוֹר' היינו בֵּין עוף טָהוֹר וּבֵין עוף טָמֵא, וְאילו 'כָּנָף' היינו חֲגָבִים. מתרצת הגמרא: לֹא – אין זה פירוש הפסוק, אלא צִפּוֹר היינו עוף טָהוֹר, ו'כָּנָף' היינו עוף טָמֵא, וַחֲגָבִים.

עוד מקשה הגמרא על רבי יצחק: תָּא שְׁמַע, נאמר בפסוק לגבי בעלי החיים שנכנסו לתיבת נח (בראשית ז יד), 'כָּל צִפּוֹר כָּל כָּנָף'. וּמַאי – מה היא כוונת הפסוק, לַאו – האם אין זה כִּדְמַשְׁמַע לָן – כמו שהקשינו לעיל, שמוכח מפסוק זה ש'צפור' נאמרה אף על עוף טמא, שהרי אף הם נכנסו לתיבת נח, ואילו 'כָּל כָּנָף' נאמר על החגבים. מתרצת הגמרא: לֹא – אין זו כוונת הפסוק, אלא יש לבאר כִּדְמַשְׁמַע לָן – כמו שתירצנו את הקושיות לעיל, ש'כל צפור' זהו עוף טהור, ו'כל כנף' היינו עוף טמא וחגבים.

מוסיפה הגמרא ומקשה על רבי יצחק: תָּא שְׁמַע, נאמר בנבואת יחזקאל (יחזקאל לט יז) לגבי מלחמת גוג ומגוג, 'וְאַתָּה בֶן אָדָם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים אֱמֹר לְצִפּוֹר כָּל כָּנָף וּלְכֹל חַיַּת הַשָּׂדֶה הִקָּבְצוּ וָבֹאוּ הֵאָסְפוּ מִסָּבִיב עַל זִבְחִי אֲשֶׁר אֲנִי זֹבֵחַ לָכֶם זֶבַח גָּדוֹל עַל הָרֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר וּשְׁתִיתֶם דָּם'. ויש להקשות, מַאי – מה היא כוונת הפסוק, לַאו – האם אין זה כִּדְאַקְשִׁינַן לעיל, שלשון 'צפור' נאמרה בין על עוף טהור ובין על עוף טמא, ולשון 'כָּל כָּנָף' נאמרה על חגבים. מתרצת הגמרא: לֹא, אלא כִּדְשַׁנִּינַן, שלשון 'צפור' נאמרה על עוף טהור, ו'כל כנף' כולל את העופות הטמאים והחגבים.

מוסיפה הגמרא ומקשה על רבי יצחק: תָּא שְׁמַע, נאמר לגבי חלומו של נבוכדנצר, שראה אילן גדול ואדיר עולה מן הקרקע,

בס"ד. שיחת יום ועש"ק ערב פסח ה'תנש"א

– לאחרי תפלת מנחה –

א. המעלה המיוחדת דחג הפסח בקביעות שנה זו (בהוספה על קביעות חג הפסח בט"ו בניסן) – שחל ביום השבת[1].

ובב(הקביעות דפסח ב)יום השבת גופא נוסף עילוי מיוחד מצד הברכה ד"שבת הגדול" שלפניו – כידוע[2] שמיום השבת "מתברכין כולהו יומין", כל ששת ימי השבוע עד ליום השבת, ועד בכלל, שגם יום השבת מתברך מהשבת שלפניו[3], ועוד יותר מבשאר ימי השבוע, בגלל הצד השוה ששניהם ימי השבת. ואם בכל שבת נמשכת ברכה לשבת שלאחריו, ב"שבת הגדול" בודאי נמשכת ברכה גדולה לשבת שלאחריו שבו חל חג הפסח.

ועילוי נוסף בקביעות שנה זו – שחג הפסח הוא בפרשת שמיני[4].

ויש לבאר התוכן וגם הקשר והשייכות דהמעלות בחג הפסח בשנה זו (קביעותו ביום השבת, הברכה המיוחדת משבת הגדול, ופרשת שמיני), כולל ובמיוחד בנוגע לערב פסח, שמלבד היותו ערב (יו"ט, ובימים טובים גופא "ראשון לרגלים"[5]) פסח, ניתוסף בו בשנה זו שהוא גם ערב שבת, וערב שבת שמתברך משבת הגדול[6], ובפרשת שמיני[7], כדלקמן.

ב. פסח שחל בשבת:

שבת (יום השביעי לבריאת העולם) – קשור ומורה על שלימות העולם, כמארז"ל[8] "מה הי' העולם חסר מנוחה, באת שבת באת מנוחה", היינו, שלאחרי גמר בריאת העולם בששת ימי בראשית הי' העולם חסר מנוחה, ובשבת נשלם (החסרון שבעולם – שלימות) העולם.

ופסח (שבו נגאלו ממצרים) – קשור ומורה על דרגת האלקות שלמעלה מהעולם, כי, גם שלימות העולם היא עדיין בבחינת "מצרים" מלשון מיצר וגבול[9], והשלימות האמיתית היא בהגאולה מהמיצר וגבול ד(שלימות ה)עולם, באופן של דילוג (פסח ע"ש הדילוג והפסיחה[10]) למעלה מגדרי העולם.

ובקביעות שנה זו שחג הפסח חל בשבת מתחברים ב' המעלות (פסח ושבת) גם יחד[11] – שהדרגא שלמעלה מהעולם (פסח) נמשכת וחודרת גם בגדרי העולם (שבת). ובסגנון אחר: לא זו בלבד שישראל נגאלים ויוצאים ממצרים, היינו, שמתעלים לדרגא שלמעלה מהעולם, אלא יתירה מזה, שמעלים את העולם עצמו לדרגא שלמעלה מגדרי העולם.

---

1) ובפרטיות יותר – הן יום ראשון דפסח והן יום אחרון של פסח*, היינו, שההתחלה והסיום** דחג הפסח (שכוללים כל הימים שבינתיים) ביום השבת.

2) זהר ח"ב סג, ב. פח, א.

3) כלומר, נוסף על הברכה שיש ביום השבת עצמו, כמ"ש (בראשית ב, ג) "ויברך אלקים את יום השביעי", נמשכת בו תוספת ברכה מהשבת שלפניו.

4) ושייך גם (ובמיוחד) ליום השבת (שבו חל חג הפסח) – שנוסף על לימוד שיעורי חת"ת בפרשת שמיני, ישנה הקריאה בתורה במנחת שבת בפרשת שמיני.

5) ר"ה ד, א.

6) להעיר שהתגלות הברכה מיום השבת על (כל ימי השבוע ו)יום השבת שלאחריו – שמודגשת בענין ה"מן" (ראה זהר שם) – היא בערב שבת שבו ירד המן גם בשביל יום השבת, כמ"ש "ויברך אלקים את יום השביעי", "ברכו במן, שכל ימות השבוע ירד להם עומר לגלגלת, ובששי לחם משנה" (פרש"י עה"פ).

7) להעיר מהשייכות דפרשת השבוע לערב שבת – שעיקר הזמן דקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום הוא בערב שבת (שו"ע אדה"ז או"ח סרפ"ה ס"ו), ומזה מובן שגם בערב שבת שחל בו פסח (שאין בו קריאת שמו"ת דפ' שמיני) מודגשת השייכות לפרשת שמיני.

8) פרש"י בראשית ב, ב. פרש"י מגילה ט, א (ד"ה ויכל). וראה ב"ר פ"י, ט ובמתנות כהונה שם (ד"ה שאנן) בשם "חז"ל".

9) ראה תו"א בשלח סד, א. יתרו עא, ד. ובכ"מ.

10) ראה פרש"י בא יב, יא. שם, יג. ועוד. וראה לקו"ת צו יג, ד ואילך. ועוד.

11) ויש לומר, שמעין זה ישנו גם בכל חג הפסח – שנקרא בכתוב (גם) בשם שבת, כמ"ש (אמור כג, טו) "וספרתם לכם ממחרת השבת", שפירושו ממחרת חג הפסח (מנחות סב, ב ואילך. תו"כ ופרש"י עה"פ). ומודגש בגלוי כשחג הפסח חל בשבת, שאז התחלת הספירה היא גם "ממחרת השבת" כפשוטו, ביום ראשון בשבוע, "תמימות כששת ימי בראשית" (ראה קה"ר פ"א, ג ובפי' מ"כ. וראה לקו"ש חי"ב ע' 96 ואילך).

---

*) בחו"ל. ובאה"ק – שביעי של פסח בערב שבת.

**) ובאה"ק – אסרו חג.

ג. שבת (שבו חל פסח) שמתברך מ"שבת הגדול":

ענינו של "שבת הגדול" ("גדלות" בענין ה"שבת") — שנוסף על שלימות העולם (ענינו של שבת) נמשכת ונעשית בו "גדלות" שלמעלה מהעולם, היינו, שהעולם עצמו מתעלה לדרגא שלמעלה מהעולם, כמודגש בה"נס גדול" ד"למכה מצרים בבכוריהם"[12] (שעש"ז נקרא "שבת הגדול"[13]), שהנס אינו באופן של שידוד הטבע (למעלה מהטבע), אלא באופן שחודר בטבע גופא לשנותו ולהפכו ("למכה מצרים בבכוריהם")[14].

ויש לומר, שתוכן הברכה שנמשכת מ"שבת הגדול" לחג הפסח[15] בכל שנה, הוא, שגם הדרגא שלמעלה מהעולם (פסח) תומשך ותתגלה בגדרי העולם, ע"ד ובדוגמת ה"נס גדול" ד"שבת הגדול"; וענין זה הוא בהדגשה יתירה בפסח שחל בשבת — שהברכה שמקבל חג הפסח מ"שבת הגדול" ניכרת בגלוי בהקביעות דחג הפסח ביום השבת, שבו מודגש החיבור דהדרגא שלמעלה מהעולם עם העולם.

ד. פרשת שמיני:

"שמיני" — מורה על דרגא שלמעלה מהעולם, כי, מציאות העולם (גם השלימות דהעולם) קשורה עם מספר שבע, שבעת ימי בראשית שהם שבעת ימי ההיקף, ומספר שמיני קשור עם דרגא שלמעלה מהעולם[16], ורומז על עניני הגאולה[17] — גאולה מהמדידה והגבלה דגדרי העולם.

[ולהעיר, שהמעלה ד"שמיני" מודגשת גם בחג הפסח (נוסף לכך שבשניהם מודגש הדילוג למעלה מהעולם) — ששמיני של פסח (בחו"ל[18]) שייך במיוחד (יותר משאר ימי הפסח) להגאולה העתידה לבוא ע"י משיח צדקנו, שלכן מפטירין בנבואת הגאולה "ויצא חוטר מגזע ישי וגו'"[19], ואוכלים "סעודת משיח", כידוע ומפורסם המנהג המקובל מהבעש"ט[20]].

ו"שמיני" הוא גם מלשון שומן[21], ש"מפעפע בכולו" (כהפס"ד בשו"ע[22]) — שבזה מרומז שהעילוי ד"שמיני" שלמעלה מהעולם הוא גם

---

12) תהלים קלו, י. וראה מדרש תהלים, פרש"י ומצו"ד עה"פ.

13) תוס' שבת פז, ב (ד"ה ואותו). שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תל.

14) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ז ע' 44 ואילך. — ומבאר שם (ע' 47) שנס כזה דוקא נקרא "נס גדול", ע"ד מ"ש "גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלקינו", ודרשו חז"ל "אימתי הוא גדול כשהוא בעיר אלקינו", היינו, שהגדלות האמיתית ניכרת בשינוי והפיכת הטבע גופא (וראה סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 359 ואילך).

15) שנקרא שבת סתם (כנ"ל הערה 11), ומתברך מ"שבת הגדול". — ולהעיר, שא' הטעמים שנקרא "שבת הגדול" הוא "להודיע .. כי יש יום אחריו סמוך ונראה שנקרא שבת ואינו גדול כמוהו, והוא יום טוב של פסח שנקרא גם כן שבת" (ספר אורים גדולים (אזמיר תקי"ח) למוד כד — הובא בשו"ת שמן המור (ליוורנו תקנ"ג) חיו"ד סט"ו). וראה גם סה"ש תשמ"ח שם (ע' 361).

16) ראה כלי יקר ריש פרשתנו (שמיני). שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט. הובאו ונתבארו בד"ה ויהי ביום השמיני בסה"מ תרע"ח ע' רסט ואילך. תש"ד ע' 191 ואילך. תש"ה ע' 167 ואילך. ועוד.

17) כמארז"ל (ערכין יג, ב) "כינור .. של ימות המשיח שמונה" (וראה ד"ה ויהי ביום השמיני שבהערה הקודמת. לקו"ת תזריע כא, ד. ועוד).

18) ובארץ ישראל נמשך ומתגלה העילוי ד"שמיני של פסח" ב"שביעי של פסח"* — שלכן אוכלים סעודת משיח (ענין הגאולה, שמיני) בשביעי של פסח**.

19) ישעי' יא, א ואילך (וראה סה"ש תרצ"ו ע' 140 — הקשר לסעודת משיח).

20) "היום יום" כב ניסן. ספר השיחות: תרצ"ו שם; תרח"ץ ע' 277; קיץ ה'ש"ת ע' 75. 80; תש"ב ע' 109 ואילך; תש"ג ע' 118.

21) ראה (בנוגע "שמיני עצרת") לקו"א להה"מ סח, סע"ב. אור תורה להה"מ צה, ב. אוה"ת שמע"צ ע' א'תתיז. סה"מ תרצ"ו ע' 41. וש"נ.

22) יו"ד סק"ה ס"ה.

ויש לומר ע"ד הרמז שדין זה שנאמר בחלק יו"ד דהשו"ע, "מפעפע בכולו", בכל ד' חלקי השו"ע, היינו, שעבודת האדם בכל פרטי הענינים שבכל ד' חלקי השו"ע חדורה בענין ה"שמן" ("שמיני") שבתורה, פנימיות התורה.

[ובפרטיות יותר — שנוסף על המשכת ופעולת ה"שמן" ("דעה את ה'" — "יורה דעה") ב"אורח חיים" דבנ"י, ישנו הענין ד"אבן העזר", ש"הקב"ה עוזרו"*** ונותן לו כח וחוזק ד"אבן" לפעול המשכת ופעולת השמן גם בדיני ממונות שבחושן משפט, עניני העולם].

וע"י שלימות העבודה בהמשכת וגילוי השמן בכל ד' חלקי השו"ע בכל פרטי הענינים שבעבודת האדם (גם בעניני העולם, דיני ממונות שבחושן משפט), נעשית גם ההמשכה והגילוי בהעולם עצמו, בכל ארבע כנפות הארץ, ועי"ז נעשית הגאולה

---

*) ובזה מרומז שגם בחו' "שמיני" (ובפרט שמיני של פסח) שלמעלה מהעולם נמשכת ומתגלה וחודרת בבחו' "שביעי" שבגדרי העולם.

**) ראה שיחת אחש"פ תרח"ץ (סה"ש תרח"ץ ע' 283) בשם הצ"צ: בשביעי של פסח מפטירין בשירת דוד לפי שבשביעי של פסח ובאחרון של פסח ישנו גילוי משיח בן דוד, ולכבוד משיח אומרים שירת דוד. – ויש לומר, שב"שירת דוד" (כפי שנאמרת לכבוד דוד מלכא משיחא) נרמזת גם שירה העשירית – שלימות הגאולה כפי שהיא בבחינת "העשירי יהי' קודש", "עלי עשור" שלמעלה גם מ"כינור של ימות המשיח שמונה" (ערכין שם).

***) ויש לומר, שה"עזר" קשור עם ענין הנישואין (שפרטי הדינים שבו נתבארו בחלק אה"ע) – "עזר כנגדו" – שרומז על שלימות היחוד דבנ"י עם הקב"ה (איש ואשה).

באופן של שומן שמפעפע בכולו, היינו, שנמשך וחודר בגדרי העולם[23].

ומעלה יתירה בקביעות שנה זו שקורין "ויהי ביום השמיני" שמונה פעמים[24], שאז ניתוסף הדגשה יתירה בב' הענינים ד"שמיני" — הן במעלת דרגת האלקות שלמעלה מהעולם, כיון שהענין ד"שמיני" חוזר ונכפל בעילוי אחר עילוי שמונה פעמים, והן בהמשכה והגילוי בגדרי העולם ("שמן" ש"מפעפע בכולו"), כיון שהענין ד"שמיני" גופא הוא באופן של "שומן", כידוע[25] הפתגם "שמיני שמונה שמינה" (שכאשר קורין "שמיני" שמונה פעמים אזי השנה כולה היא שמינה).

ה. וביאור הענין דחיבור דרגת האלקות שלמעלה מהעולם עם העולם (הצד השוה והנקודה המשותפת בפרטי הענינים הנ"ל בקביעות שנה זו) — בעבודת האדם:

ידוע שעבודת האדם נחלקת לב' אופנים כלליים: (א) עבודת הצדיקים — עבודה מסודרת ("תמידים כסדרם") כפי שנקבע הסדר בבריאת האדם באופן "אשר עשה האלקים את האדם ישר"[26], (ב) עבודת בעלי תשובה — באופן של הוספה ("מוספים כהלכתם") ודילוג ("לדלג שור"[27]) לגבי סדר הבריאה, שעי"ז באים לדרגא שלמעלה מגדרי הבריאה, כמארז"ל "מקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורין אין עומדים שם"[28],

דכל בנ"י — שבאים מכל ארבע כנפות הארץ לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש השלישי, ורואים את "חזושן המשפט" שבין שמונת בגדי כהן גדול.

23) ויש לומר, שגילוי והמשכת בחי' "שמיני" בגדרי העולם מודגש גם בהקריאה בתורה* במנחת שבת בפרשת שמיני.

24) במנחת שבת הגדול, בשני וחמישי בשבוע שלפני חג הפסח, במנחת שבת דיום ראשון דחג הפסח, ובמנחת שבת דאחרון של פסח, ובשני וחמישי שלאחרי הפסח, ובשבת פרשת שמיני.

25) הובא ונתבאר במכתב ערב פסח, תש"ד**. ספר השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 395. שם ע' 413 ואילך.

26) קהלת ז, כט.

27) ע"פ לשון הכתוב שמואל־ב כב, ל. תהלים יח, ל. וראה לקו"ת דרושי שבת שובה סה, א. ובכ"מ.

28) ברכות לד, ב.

*) שני"ז נענשת המשכת הענין שאודותיו קורין בתורה – "כאדם הקורא לחבירו שיבוא אליו וכבן קטן הקורא לאביו לבוא אליו כו'" (תניא ספל"ז).

**) נדפס באגרות־קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע' רעח ואילך.

ויתירה מזה ש"אין יכולין לעמוד בו"[29].

ומהחילוקים שביניהם בזמני השנה — שבת ופסח: שבת (שלימות העולם) שייך (בעיקר[30]) לעבודת הצדיקים, ופסח (דילוג למעלה מהעולם) שייך (בעיקר[31]) לעבודת בעלי תשובה[32] בדרך דילוג, כמ"ש[33] "קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות", דילוג וקפיצה למעלה מסדר השתלשלות[34], ע"ד ובדוגמת הדילוג שבעבודת התשובה[35].

29) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. הובא בלקו"ת בלק עג, סע"א. ובכ"מ.

30) אף ששייך גם לעבודת התשובה, כמארז"ל (ב"ר ספכ"ב) "כך היא כחה של תשובה .. מיד עמד אדה"ר ואמר מזמור שיר ליום השבת", "דריש שבת מלשון תשובה" (יפה תואר שם. וראה אגה"ת ספ"י: "שבת אותיות תשב").

31) אף ששייך גם לעבודת הצדיקים, כדלקמן הערה 35.

32) להעיר מזח"ב מ, ב: "כתיב בעשור לחודש הזה ויקחו להם גו', וכתיב אך בעשור לחודש השביעי הזה יום הכפורים הוא כו'", היינו, שלקיחת השה דקרבן פסח בעשור לחודש שייכת ליום הכפורים***. — נתבאר בד"ה קול דודי הב' תשל"ו.

33) שה"ש ב, ח.

34) ד"ה קול דודי בלקו"ת שה"ש טו, ב ואילך; מאמרי אדה"ז תקס"ט ס"ע מז ואילך. ד"ה הנ"ל תשל"ו. ובכ"מ.

35) ואף שמבואר בכ"מ בהחילוק שבין תשרי לניסן, שתשרי ענינו עבודת התשובה, וניסן ענינו עבודת הצדיקים (ראה סה"מ תרל"ו ח"ב ע' שס. תרנ"ב ס"ע ג'. ועוד) — ה"ז בנוגע להתעוררות ונתינת־כח לעבודה, שבחודש תשרי העבודה היא (בעיקר) מצד התחתון בכח עצמו ("אני לדודי (ואח"כ) ודודי לי" (שמודגשת בעיקר בבעלי תשובה), ובחודש ניסן העבודה היא (בעיקר) מצד הגילוי מלמעלה ("דודי לי (ואח"כ) ואני לו"), אבל בנוגע לעבודה עצמה — מודגשת תנועת הדילוג שבעבודת הבעלי תשובה**** בחודש ניסן דוקא, שענינו הנהגה נסית שלמעלה מהטבע (משא"כ חודש תשרי שענינו הנהגה טבעית), אלא שהדילוג נעשה מצד הגילוי מלמעלה ("נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם")*****, היינו, שהגילוי מלמעלה באופן של דילוג פועל דילוג בעבודת האדם****** ("הקב"ה מדלג .. (וכתוצאה מזה) ואתם עשו כל עבודותיו לש"ש דרך דילוג וקפיצה"). ועצ"ע.

***) עוד ענין בהשייכות דיוהכ"פ לפסח – ראה לקוטי לוי"צ בראשית ע' צדד. תורת מנחם תפארת לוי"צ בראשית אות לט).

****) ובפרטיות יותר: הן הדילוג שבתשובה כפשוטה – כביצי"מ כפשוטו, שכיון שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה, הוצרכו לדלג ולברוח מהרע, כמו בעל תשובה שצריך זהירות יתירה; והן הדילוג שבתשובה ד"הרוח תשוב אל האלקים" – כביצי"מ בעבודה הרוחנית, שגם לאחרי שלימות העבודה צריך לצאת מהמיצרים וגבולים לדרגא שלמעלה ממדידה והגבלה.

*****) כיון שאין זה ביכולת האדם מצד עצמו: ביצי"מ כפשוטו – מפני היותם בשפל המצב, וביצי"מ ברוחניות (גם בדרגות נעלות) – מפני ההגבלה דגדרי הנבראים.

******) וע"ד המבואר בשיטת ר' יהושע שבניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל (ר"ה יא, א), שס"ל שנגאלין גם בלא תשובה (סנהדרין צז, ב) – שגם התשובה באה עי"ז ש"הקב"ה מעמיד להם מלך כו'" (סנהדרין שם), היינו, ע"י הגילוי מלמעלה (ראה אוה"ת בא ע' רס ואילך).

ומזה מובן שבקביעות שנה זו שפסח חל בשבת [שמורה שהדילוג שלמעלה מהעולם נמשך וחודר בגדרי העולם (כנ"ל ס"ב), ומודגש גם בשאר הפרטים שבקביעות שנה זו, הן בהשייכות לשבת הגדול, והן בפרשת שמיני (כנ"ל ס"ג־ד)] — מודגש החיבור דעבודת הצדיקים ועבודת בעלי תשובה גם יחד.

והענין בזה — שנוסף על העילוי והשלימות דעבודת הצדיקים, "ועמך כולם צדיקים"[36], שלימות שמצד גדרי הבריאה, ניתוסף בעבודה גם השלימות דעבודת התשובה שלמעלה מגדרי הבריאה, כמודגש בהגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו ש"אתא[37] לאתבא צדיקייא בתיובתא"[38].

ו. ויש לומר, שענין זה מרומז גם בעבודה המיוחדת דערב פסח:

העבודה המיוחדת בערב פסח היא הקרבת קרבן פסח אחר חצות ואחר שחיטת תמיד של בין הערביים, ומעין זה גם בזמן הזה, ע"י אמירת "סדר קרבן פסח" אחר תפלת מנחה שכנגד תמיד של בין הערביים, כמ"ש[39] "ונשלמה פרים שפתינו", ולכן "צריך האדם הירא וחרד על דבר ה' לקרות אותו בזמנו שתעלה קריאתו במקום הקרבתו"[40].

וב"סדר קרבן פסח" יש דבר תמוה[41] — שסיומו וחותמו בענין שהוא (לכאורה) היפך השלימות דקרבן פסח: "ואם הפסח נמצא טריפה לא עלה לו עד שמביא אחר"?!

ויש לומר, שהתוכן הפנימי ד"סדר קרבן פסח" מרומז בסיומו וחותמו ("הכל הולך אחר החיתום"[42]) ש"אם הפסח נמצא טריפה לא עלה לו עד שמביא אחר" — למעליותא:

"קרבן פסח", "הקרבן הוא קרוי פסח ע"ש הדילוג והפסיחה.. כל עבודותיו דרך דילוג וקפיצה"[43] — מורה על הקירוב להקב"ה (קרבן מלשון קירוב[44], כללות העבודה) באופן של דילוג וקפיצה. ו"סדר קרבן פסח" — שהדילוג וקפיצה (אינו ענין חד־פעמי, אלא) נעשה סדר קבוע בעבודתו, היינו, שהעבודה התמידית היא באופן של דילוג וקפיצה בעילוי אחר עילוי.

וסיום וחותם (גמר ושלימות וסך־הכל) ד"סדר קרבן פסח": "ואם הפסח נמצא טריפה לא עלה לו עד שמביא אחר" — שגם כאשר עבודתו היא באופן של דילוג וקפיצה, מגיע למסקנא ש"לא עלה לו", היינו, שביחס למעמדו ומצבו האמיתי ("לו") אין זה נחשב לעלי' (דילוג וקפיצה) לגבי סדר העבודה ע"ד הרגיל, "עד שמביא אחר" — קירוב להקב"ה בדרך דילוג וקפיצה (קרבן פסח) באופן אחר לגמרי, "אחר" למעליותא[45], שלא בערך כלל לגבי עבודתו הקודמת, דילוג וקפיצה גם לגבי הדילוג וקפיצה דקרבן פסח גופא.

ועפ"ז מובן שב"סדר קרבן פסח" מודגש הענין ד"לאתבא צדיקייא בתיובתא" — שגם לאחרי שלימות העבודה ע"ד הרגיל (עבודת הצדיקים), כולל גם לאחרי שנעשה בעבודת הצדיקים סדר רגיל דדילוג וקפיצה, נדרשת ובמילא נעשית שלימות נעלית יותר ע"י דילוג וקפיצה שבאין ערוך לגמרי.

ויש להוסיף, שבהקרבת הפסח בערב שבת (כבקביעות שנה זו) מודגש יותר שהדילוג וקפיצה שלמעלה מהעולם (פסח) נמשך וחודר בגדרי העולם (ערב שבת, שלימות העולם).

---

36) ישעי' ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

37) ראה זהר ח"ג קנג, ב. לקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. ד"ה והניף ידו וד"ה ויאמר לו יהונתן תשי"א (סה"מ תשי"א ע' 43 ואילך. שם ע' 45 ואילך).

38) ויש לומר, שענין זה מודגש גם בהלוחות שיהיו בביהמ"ק השלישי — לא רק לוחות ושברי לוחות, עבודת התשובה לאחרי הירידה דשבירת הלוחות, אלא גם לוחות ראשונות כפי שהם בשלימותן (לפני השבירה), עבודת הצדיקים, וביחד עם זה, גם לוחות שניות, שמורה על השלימות דעבודת התשובה בעבודת הצדיקים, שזהו"ע "לאתבא צדיקייא בתיובתא".

39) הושע יד, ג. וראה סידור אדה"ז לפני "סדר קרבן פסח" (נתבאר בלקו"ש שבהערה 41).

40) סידור אדה"ז לאחרי "סדר קרבן פסח".

41) בהבא לקמן — ראה גם לקו"ש ערב פסח תשמ"ט.

42) ברכות יב, א.

43) פרש"י שבהערה 10.

44) ראה סה"מ תרנ"ח ע' ריא. ה'שי"ת ע' 119 ואילך. וש"נ.

45) ע"ד מ"ש בהגדה "אני הוא ולא אחר" — שה"אחר" הוא למעלה מ"מלאך" "שרף" ו"שליח" שנזכרו לפנ"ז ("אני ולא מלאך אני ולא שרף אני ולא השליח, אני הוא ולא אחר"), דרגא רביעית שקאי על עולם האצילות שלמעלה מג' עולמות בי"ע (ראה סה"מ תש"ה ע' 150), ויתירה מזה — "מביא אחר" הוא למעלה מה"אחר" ששוללים ב"אני הוא ולא אחר"*.

*) ויש לומר, ש"מביא אחר" הוא למעלה גם מבחי' "אני הוא (ולא אחר)" כפי ששייך ל"אחר" הנשלל ("ולא אחר").

ז. ועוד והוא העיקר – שכללות הענין דחג הפסח (שמתחיל בהקרבת קרבן פסח) אינו נשאר בעולם המחשבה או בעולם הדיבור שלמעלה מעולם המעשה, אלא נמשך וחודר בגדרי עולם העשי' הגשמי – במעשה בפועל, עי"ז שתיכף ומיד ממש נעשית הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שאז מקריבים הפסח במעשה בפועל כפשוטו ממש.

וענין זה מודגש בסיום וחותם אמירת "סדר קרבן פסח" – שגם לאחרי העילוי ד"ונשלמה פרים שפתינו", "שתעלה קריאתו במקום הקרבתו", הרי, לפי־ערך העילוי והשלימות דהקרבת קרבן פסח במעשה בפועל ה"ז כמו ש"הפסח (שע"י אמירת סדר קרבן פסח) נמצא טריפה לא עלה לו עד שמביא אחר" – קרבן פסח אחר שאינו בערך כלל – הקרבת קרבן פסח במעשה בפועל.

ויש לומר, ש"מביא אחר" רומז גם על העבודה שעל ידה באים להקרבת הפסח בפועל ממש בגאולה האמיתית והשלימה – עבודת התשובה (שמביאה את הגאולה[46]), שענינה להפוך "אחר" (לעו"ז) ל"אחד" (קדושה), הפיכת רי"ש לדל"ת, עי"ז שבמקום חיבור ב' הקוין (קו העליון עם קו הימין) מוסיפים נקודת היו"ד, שרומז על נקודת היהדות שבכאו"א מישראל.

ועוד ועיקר – שלא מסתפקים בב' הקוין שבאות דל"ת (ד"אחד"), שרומזים למחשבה ודיבור, היינו, כפי שהפסח הוא במחשבה ודיבור שלמעלה מעולם המעשה, אלא "המעשה הוא העיקר"[47], הקרבת הפסח במעשה בפועל.

וענין זה[48] נעשה ע"י הוספת קו שלישי שנפסק מב' הקוין (שעל ידו נעשה מדל"ת ה"א[49]), שרומז על המעשה שהוא בהפסק מהדיבור והמחשבה, להורות על ריחוק הערך לגבי דיבור ומחשבה – ריחוק הערך והפסק למעליותא (שהרי תכלית המכוון דמחשבה ודיבור הוא בשביל המעשה שהוא העיקר), כמרומז בפסוק "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו[50]", ג' עולמות בי"ע שכנגד מחשבה דיבור ומעשה, שההפסק ד"אף (עשיתיו)" מוסיף ומרבה בחי' נעלית יותר שבאין ערוך – כמרומז גם באות ה' (שנעשית ע"י הוספת קו השלישי), דרגא חמישית[51], "חמישית לפרעה"[52], "דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין"[53], שנמשכת ומתגלה וחודרת בעוה"ז שנברא באות ה'[54] – ה' ד"י־ה" שבשם הוי', ועד לאות ה' כפי שהיא בפ"ע – בחינה החמישית (ה'), שלמעלה מד' אותיות שם הוי'.

וענינו בעבודת האדם – שסדר העבודה הוא שצריך להיות הפסק בין המחשבה והדיבור להמעשה בפועל, כדי לחזור ולהתבונן עוה"פ כיצד לעשות את המעשה בפועל בתכלית השלימות ובהוספה לגבי המחשבה והדיבור[55], ועד"ז בהנהגתו של הקב"ה (כביכול) – שגם לאחרי המחשבה והדיבור ע"ד הגאולה, חוזר ומתבונן עוה"פ כדי

---

46) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה – מסנהדרין צז, ב (ולדעת ר"י – באה התשובה ע"י ההתעוררות מלמעלה, כנ"ל בשוה"ג הג' להערה 35).

47) אבות פ"א מי"ז.

48) בהבא לקמן – ראה תו"א מג"א צה, סע"ב. לקו"ת בלק סז, סע"א. סה"מ תרנ"ח וה'שי"ת שם. סה"מ קונטרסים ח"א רמא, סע"ב ואילך. קונטרס משיחות ש"פ ויגש ה' טבת שנה זו ס"ה.

49) להעיר, שדל"ת הוא מלשון דלות, ולכן צריך לעשות מדל"ת ה"א, וע"ד מ"ש (תהלים קטז, ו) "דלותי (דל"ת) ולי יהושיע" (אות ה', שרומז על הקב"ה (זח"ג רצז, ב)).

50) ישעי' מג, ז.

51) נוסף על הדרגא הרביעית – עולם האצילות.

52) לשון הכתוב – ויגש מז, כד. וראה לקו"ת שה"ש כד, ריש ע"ד.

53) זח"א רי, א. וראה לקו"ת שם.

54) כדרשת חז"ל על הפסוק "כי בי־ה הוי' צור עולמים"*, "אלו שני עולמות שברא הקב"ה אחד בה"י ואחד ביו"ד .. כשהוא אומר אלה תולדות השמים והארץ בהבראם .. בה"י בראם, הוי אומר העולם הזה בה"י"** (מנחות כט, ב. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א – הובא בפרש"י בראשית ב, ד).

55) ע"ד (ובמכ"ש וק"ו) ההוספה בהיגיעה בלימוד התורה כשצריך לפסוק הלכה למעשה בפועל (ראה סה"מ תרס"ו ע' שצ ואילך. ע' תכא).

---

*) וי"ל ש"צור עולמים" רומז על החזוק והתוקף ("צור") כדי שיומשך בעולם.

**) והמשך המאמר: "ומפני מה נברא העולם הזה בה"י מפני שדומה לאכסדרה (שפתוח מתחתיו) שכל הרוצה לצאת (ממנו לתרבות רעה) יצא, ומ"ט תלי' כרעי', דאי הדר בתשובה מעלין לי' (בפתח העליון בין רגל שבתוכו לגגו)" – מנחות שם (ובפרש"י). ובחגיגה שם: "מה ה"א פתוח מכל צד כך פותח פתח לכל בעלי תשובה", היינו, שהפתח לתשובה הוא גם מלמטה, דלא כבמנחות, שהפתח לתשובה הוא "בפתח העליון בין רגל שבתוכו לגגו", ולא ב"פתח התחתון דנפיק בי'", ד"לא מסתייענא מילתא" (ובכמה נוסחאות בפרש"י: "כמו שהא פתוחה למטה כך העולם פתוח לשבים בתשובה"). – וצע"ק שבסה"מ קונטרסים רמב, א (שבהערה 48) מביא שאות ה' רומז לתשובה מירושלמי חגיגה, ולא ממנחות, אף שתוכן המאמר ע"ד רגל השמאלי שהוא קו קצר שנפסק מהגג שייך יותר להסוגיא דמנחות שהפתח לתשובה הוא בפתח שבין הרגל להגג. ואכ"מ.

שהגאולה במעשה בפועל תהי' בתכלית השלימות ובהוספה[56].

ובפרט ע"י ההוספה בצדקה עתה (נוסף על ההשתדלות בנתינת הצדקה במשך שלושים יום שלפני הפסח[57]) — "גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה[58]", שתיכף ומיד ממש באה הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו במעשה בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, כמ"ש "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל"[59], "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[60], ו"כספם וזהבם[61] אתם"[62], ובאים "עם ענני שמיא"[63] לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, ולבית המקדש השלישי, "מקדש אדנ־י כוננו ידיך"[64], "ונאכל[65] שם מן הזבחים ומן הפסחים"[66].

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לכאו"א שי' שטר של דולר, ע"מ לתתו (או חילופו) לצדקה. ואח"כ אמר:]

ח. נסיים בברכה — ברכת חג הפסח כשר ושמח, כולל גם היותו "ראשון לרגלים"[5], שרומז על העלי' לרגל לביהמ"ק השלישי, "מקדש אדנ־י כוננו ידיך".

ומברכה לברכה — להודות לכל אלו שהביעו איחוליהם וברכותיהם (ברכה מלשון המשכה[67]) הטובות, וכבר מילתי' אמורה — כל המברך מתברך[68], ובברכתו של הקב"ה שתוספתו מרובה על העיקר[69].

ובהמשך לזה — כאן המקום לאשר גם קבלת המכתבים דבקשות ברכה, פדיונות וכו', שהביאו אותם כו' על הציון דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

ויה"ר שיהיו בשורות טובות תמיד כל הימים,

ומתחיל בענין שהזמן גרמא — סיום ההכנות לפסח, כולל ובמיוחד אמירת "סדר קרבן פסח",

ועאכו"כ בעניני הפסח עצמו, אמירת ההגדה, ובפרט ה"שלשה דברים[70].. פסח מצה ומרור"[71] — בביהמ"ק השלישי שיבנה במהרה בימינו, תיכף ומיד ממש.

---

56) ובפרט לאחרי אריכות הגלות, שניתוסף ריבוי גדול ב"מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות", הרי בודאי שצ"ל הוספה בכל עניני הגאולה.

57) שו"ע אדה"ז ריש הל' פסח.

58) ב"ב יו"ד, א.

59) ישעי' כז, יב.

60) כמ"ש ביצי"מ — בא י, ט.

61) כולל גם כסף וזהב רוחניים, אהבה ויראה (תו"א ר"פ וישב. ובכ"מ), שנקראים "גדפין" (כנפים), שעל ידם מתעלית העבודה באופן ד"פרחא לעילא" (תקו"ז ת"י (כה, ב). תניא ספל"ט. פ"מ).

62) ישעי' ס, ט.

63) דניאל ז, יג — בנוגע למשיח (סנהדרין צח, א). ועד"ז בנוגע לכאו"א מישראל — "מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם" (ישעי' ס, ח. וראה שמו"ר ספנ"א. ועוד).

64) בשלח טו, יז ובפרש"י. זח"ג רכא, א.

65) נוסח ברכת "אשר גאלנו" (ממשנה פסחים קטז, ב).

66) ואף שבארץ ישראל כבר עבר הזמן דהקרבת הפסח — י"ל, שתהי' האכילה* מן הזבחים ומן הפסחים שהקריב אליהו הנביא, ש"אמרו עליו שהוא מקריב תמידין בבית המקדש אע"פ שהוא שמם שהרי בקדושתו הוא עומד" (עשרה מאמרות מאמר אם כל חי ח"ג סכ"ג).

*) עיקר ענינו של הפסח – ש"לא בא מתחילתו אלא לאכילה" (פסחים עו, ב – במשנה).

67) תו"א מקץ לז, ג.

68) ראה סוטה לח, ב. ירושלמי ברכות ספ"ח — הובא בתוס' חולין מט, א (ד"ה ואברכה).

69) ב"ר פס"א, ד. ועוד. וראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 422 ואילך.

70) ויש לומר שהם כנגד השלשה דברים שעליהם העולם עומד, תורה עבודה וגמ"ח (ריש אבות).

71) הגדה של פסח פיסקא "רבן גמליאל הי' אומר" (ממשנה פסחים קטז, א־ב).

כל הוספה בענייני תורה ומצוות [וככל שיהיה המצב טוב בזה, הרי בענייני טוב וקדושה תמיד יש מקום להוסיף עוד], מביאה הוספה ברכות השם יתברך בהמצטרך לאדם ולביתו.

ממכתב, כ"ג ניסן, תשי"ט

בס"ד. משיחת אחרון של פסח* ה'תנש"א.

– בענין "אימתי הן תמימות" –

א. "מצות עשה מן התורה שיספור כל אחד מישראל שבעה שבועות ימים מיום הבאת קרבן העומר, שנאמר[1] וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה, ואומר[2] שבעה שבועות תספר לך וגו', ודרשו חכמים[3] יכול בב"ד כמו ביובל.. ת"ל וספרתם לכם, כדי לסופרה לכל אחד ואחד"[4]. ו"צריך למנות הימים וגם השבועות, שנאמר[5] תספרו חמישים יום, כלומר עד חמישים, ואומר שבעה שבועות תספר לך.. יספור שניהם.. ואם לא עשה כן לא יצא י"ח מן התורה"[6].

וממש"נ "תמימות תהיינה" – למדים (א) שהספירה היא בלילה, לפי ש"א"א[7] להתחיל הספירה ביום הבאתו ממש, שנאמר תמימות תהיינה, ואין אתה מוצא תמימות אלא כשמתחיל לספור בערב.. וה"ה ספירת שאר הימים שאינה אלא בלילה[8], שמן הסתם ספירת כל הימים הם שוין", (ב) ש"אם[9] שכח לספור בלילה אחת.. הפסיד ממצות ספירת העומר לגמרי כשחיסר ממנו יום אחד[10], שנאמר תמימות תהיינה".

כלומר: הפירוש ד"(שבע) שבתות תמימות (תהיינה)" אינו "שבועות (שבעת ימי השבוע) המתחילות באחד בשבת ומסיימות בשבת"[11] – שהרי התחלת הספירה ("ממחרת השבת") אינה "ממחרת שבת בראשית" (באחד בשבת), אלא "ממחרת היו"ט"[12], גם כשחל באמצע השבוע – אלא הפירוש הוא שבע שבועות (שבוע להתחלת הספירה) שלימות, מ"ט ימים, לילה ויום.

ב. ופירוש נוסף בדברי חז"ל – ש"שבתות תמימות" הם שבועות שמתחילות באחד בשבת ומסיימות בשבת, כימי בראשית:

"תני רבי חייא כתיב שבע שבתות תמימות תהיינה, אימתי הן תמימות, בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם"[13].

ומבואר במפרשים[14]: "בזמן שבא בשבת ר"ח ניסן ויצא פסח בשבת ויתחילו לספור במוצאי שבת, ואז יהיו השבתות תמימות, כי שבועות יהי' באחד בשבת, ויהי' מאחד בשבת ט"ז בניסן שהחלו לספור עד אחד בשבת של חג השבועות ז' שבועות תמימות" (שמתחילות באחד בשבת ומסיימות בשבת, כימי בראשית).

ומ"ש "בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם" – "לסימן נקט.. כי ישוע תשיעי למשמרות, ושכני' עשירי למשמרות, וכ"ד משמרות מתחדשות בשבתות, וראש המשמרות הוא יהויריב ומתחיל שבת באחד בניסן, ובשבת שני שלפני פסח ידעי', ובשבת של פסח כל המשמרות שוות כל ימות הפסח, ולשבת מוצאי פסח יכנס חרים ואחריו כו' שבת שהוא ערב עצרת יכנס ישוע, ולא יעבוד עד

---

*) בתור השתתפות ב"כינוס תורה" שמתקיים באסרו־חג.

1) אמור כג, טו.

2) פ' ראה טז, ט.

3) ספרי עה"פ ראה שם. הובא בפר"ח או"ח ר"ס תפט. וראה מנחות סה, ב ובתוד"ה וספרתם שם.

4) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תפט.

5) אמור שם, טז.

6) שו"ע אדה"ז שם ס"ה.

7) שם ס"ג.

8) "אבל אם שכח לספור בלילה ונזכר ביום יספור בלא ברכה, לפי שי"א שאם לא נקצר העומר בלילה קוצרין אותו ביום.. לפיכך יספור בלא ברכה שספק ברכות להקל" (שם).

9) שם סכ"ג.

10) ולהדעות "שהספירה אינה אלא בלילה, שאף אם שכח לספור בלילה א"צ לספור ביום.. אף אם ספר ביום אין ספירה זו שוה כלום להשלים מספר המ"ט יום" (שם סכ"ד).

11) לשון רש"י מנחות סה, רע"ב.

12) מנחות שם. תו"כ ופרש"י עה"פ. מגילת תענית פ"א. ושם: "יכול (או אינו אלא) ממחרת שבת בראשית וכו'" – כמה דעות בהילפותא ש"ממחרת השבת" פירושו "ממחרת היו"ט" (וראה לקמן ס"ב). – ולהעיר, שהרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ז הי"א) שולל דעת "אלו הטועים.. (ש)ממחרת השבת הוא שבת בראשית" (לא ע"י הראיות שהובאו בגמרא, אלא ע"י ראי' שלו) ממש"נ "ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי", "תלה הכתוב היתר אכילתם לחדש.. במחרת הפסח כו'" (ראה כס"מ ולח"מ שם. הר המורי' שם). ואכ"מ.

13) פסיקתא דר"כ פי' ח. פסיקתא רבתי פי"ח. קה"ר פ"א, ג. יל"ש אמור שם (רמז תרמג). – וראה ס' העיטור סוף הל' מצה ומרור: "אימתי הן תמימות בזמן שאתה מונה מבערב, ובהגדה אימתי הן תמימות בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם".

14) ראב"ן ספ"ו. ראבי"ה פסחים סתקכ"ו. עיטור שם. רוקח סרצ"ה (הובא במ"כ לקה"ר שם).

לאחר עצרת, כי ביום העצרת כל המשמרות שוות, הנה אין עבודת ישוע ושכני' בין פסח לעצרת, אבל אם יארע ניסן ופסח בג' בשבת או בה', יכנסו ישוע ושכני' בין פסח לעצרת לעבודה, וגם לא יהיו תמימות, כי יש למנות מג' ועד ג' ומה' עד ה'.. ואפילו אם יהי' פסח באחד בשבת.. יכנס ויעבוד שכני' קודם עצרת כו'"[15].

ויש להוסיף, שפירוש זה הוא גם ע"פ דרשת ריב"ז בהסוגיא[16] ע"ד אופני הלימוד ש"ממחרת השבת" פירושו "ממחרת היו"ט" — "כתוב אחד אומר תספרו חמשים יום (משמע ימים ולא שבועות), וכתוב אחד אומר שבע שבתות תמימות תהיינה (שבועות[17], ושבועות לא קרי אלא אותן המתחילות באחד בשבת ומסיימות בשבת), הא כיצד, כאן ביום טוב שחל להיות בשבת (מתוקם שבע שבתות תמימות תהיינה, שבע שבתות תמימות כסדרן), כאן ביו"ט שחל להיות באמצע שבת" (חמשים יום ולא שבועות שלימות, דלא בעינן שבע שבתות תמימות מאחד בשבת ועד שבת, אלא בחמשים בעלמא באיזה יום שישלימו) [18] — ש"שבע שבתות תמימות תהיינה" מתקיים כשפסח חל בשבת, שאז השבועות הם תמימות כסדרן (מא' בשבת עד שבת).

[ומסתבר לומר, שדרשת ריב"ז ("כאן ביו"ט שחל להיות בשבת", "מתוקם שבע שבתות תמימות תהיינה") אינה דיחוי בעלמא שנאמר להבייתוסי, כהדברים שאמר לו תחילה באופן של "דיחוי בעלמא"[19] — שהרי לאחרי שהבייתוסי לא קיבל ה"דיחוי בעלמא", באמרו "רבי בכך אתה פוטרני", השיב לו ריב"ז "לא תהא תורה שלימה שלנו (לדחות אדם בקנה ובקש[20]) כשיחה בטלה שלכם" (דלנו יש ראי' ולכם אין ראי'), ואמר לו הראי' מהתורה "כתוב אחד אומר וכו'", כלומר, לימוד ע"פ אמיתתה של תורה[21]].

ולהעיר, שהדרשה דריב"ז היא הראשונה וקודמת[22] לשאר הדרשות שבהמשך הסוגיא, ובטעם הדבר[23] יש לומר, שע"פ דרשה זו מובן הטעם שהתורה כתבה "ממחרת השבת", ולא "ממחרת היו"ט" (אף שיש נתינת מקום לטעות הבייתוסים שספירת העומר היא ממחרת השבת דוקא) — כי, כשהתחלת הספירה היא "ממחרת השבת" כפשוטו (כשפסח חל בשבת) אזי מתקיים הכתוב "שבע שבתות תמימות תהיינה", תמימות כסדרן, כימי

---

15) ובמאירי סוף פסחים מפרש זה באופן אחר (ששייך להפירוש ד"תמימות" בנוגע להמנין מבערב) — "יש אומרים שכל שספר ביום קודם שעת מוסף תמימות הן, ממה שאמרו.. אימתי הן תמימות בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם, ר"ל בתוך ימי הספירה, והם משמרה תשיעית ועשירית, וזהו כשמונה מבערב או בשחרית, הא כל שנתאחר עד הערב פעמים שישוע ושכני' ביניהם, כגון שחל ניסן בשבת ושמשו שתי משמרות עד הפסח, ועוד שבעה לשבעה שבועות, ונמצא ישוע לשבת שלפני עצרת שהוא יום אחד בשבת, וכל שספר בלילה או בשחרית לא נכנסה עדיין משמרת שכני' שהרי לא היתה באה עד לאחר התמיד, אבל אם עכב כל כך הרי משמרת שכני' באה בתוך הספירה".

16) מנחות סה, סע"א ואילך (וראה מגילת תענית שם).

17) כ"ה ל' רש"י שם: "וכתוב אחד אומר שבועות" (אף שבכתוב נאמר "שבתות") — כי פירוש "שבתות" בכתוב זה הוא "שבועות" (ת"א. הובא בפרש"י שם, טז), כמפורש בקרא "שבעה שבועות תספר לך".

18) מנחות שם ובפרש"י ורבינו גרשון.

19) פרש"י שם.

20) ועד"ז בפי' הרשב"ם ב"ב קטז, רע"א: "לא תהא תורה שלימה שלנו כו', איני צריך לדחותך בקש".

ושם: "ומיהו מעיקרא לא הי' חפץ לגלות לו טעמו של דבר דאסור לגלות להם טעמי תורה", ואילו בנדו"ד "דיחוי בעלמא קאמר לי' משום דהוא הי' אומר דברי הבל" (פרש"י מנחות שם) — שגם לולי הטעם ש"אסור לגלות להם טעמי תורה" הי' דוחהו כיון שהי' אומר דברי הבל [דלא כבב"ב שלא הי' אומר "דברי הבל", אלא "קל וחומר שאתם דנין מעצמכם שיש עליו תשובה"* (רשב"ם שם)], ואעפ"כ, כיון שלא קיבל הדחי', הוצרך להשיב לו התשובה האמיתית ע"פ תורה (ראה שבת ל, ב).

21) בלקו"ש חי"ב (ע' 96 הערה 6) מבואר שאפשר לומר שגם ילפותא זו אינה אלא מענה להבייתוסי לדחותו בקש, ולי' לא ס"ל הכי. ועפ"ז יתורץ (א) פשיטות ריב"ז "מנין לכם", (ב) הרי גם לריב"ז הפי' ד"ממחרת השבת" הוא (כפשוטו) כשפסח חל בשבת, (ג) בתו"כ לא הובאו דברי ריב"ז. — אבל, גם ע"פ המבואר כאן [כפי שמסתבר מפשטות הסוגיא שרק בתחילה דחהו בקש, ואח"כ (כשאמר הבייתוסי "רבי בכך אתה פוטרני") אמר לו הטעם האמיתי] יש לתרץ בהנ"ל: (א) בנוגע לפשיטות ריב"ז "מנין לכם" — הרי כמה תנאים פליגי באופן הלימוד שהפירוש הוא "ממחרת היו"ט", ושלילת הסברא "או אינו אלא ממחרת שבת בראשית", (ב) ריב"ז ס"ל שכיון שהתורה כתבה "ממחרת השבת" ולא "ממחרת היו"ט", עכצ"ל, שיש ענין מיוחד מ"ממחרת השבת" כפשוטו, ביו"ט שחל להיות בשבת, אלא, שמצות ספה"ע היא גם ביו"ט שחל להיות באמצע השבוע, (ג) והטעם שדרשה זו לא הובאה בתו"כ — ראה לקמן הערה 33.

22) כידוע שגם סדר בתורה הוא בתכלית הדיוק (ראה של"ה חלק תושבע"פ כלל לשונות (תב, ב)).

23) נוסף על הטעם הפשוט שכל הדרשות שבהסוגיא שוללות דעת הבייתוסים שאומרים שאין קצירת העומר במוצאי יו"ט, וריב"ז הוא זה ש"ניטפל להם.. ואמר להם שוטים מניין לכם כו'", ובהמשך לדרשת ריב"ז שקצירת העומר היא גם במוצאי יו"ט, באות שאר הדרשות, "רבי אליעזר אומר אינו צריך וכו'".

*) ולהעיר מהגהות הב"ח לתוס' ב"ב (קטו, ב – ד"ה מלמד), שלפי ר"ת גם בתחילה **לא** דחהו בקש כו' (בסיפור דב"ב שם).

בראשית, מאחד בשבת עד שבת; אלא שמהכתוב "תספרו חמישים יום" למדים "דלא בעינן שבע שבתות תמימות מאחד בשבת ועד שבת, אלא בחמישים בעלמא, באיזה יום שישלימו"[24].

ג. ופירוש נוסף בדברי חז"ל – ש"תמימות" קאי על זמן שביהמ"ק קיים:

"תני[25] רבי חייא שבע שבתות תמימות תהיינה, אימתי הן תמימות, בזמן שישראל עושין רצונו של מקום"[26].

ומסתבר לומר, שב' הפירושים של רבי חייא ("בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם", ו"בזמן שישראל עושין רצונו של מקום") שייכים זל"ד[27].

ויש לבאר זה ע"פ גירסת "הראשונים שהגיהו (בלשון המדרש "תני רבי חייא.. אימתי הן תמימות, בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם") בזמן שיש ישועה דשכינה ביניהן, כלומר, בזמן שביהמ"ק קיים מקריבין העומר בפסח ושתי הלחם בעצרת"[28], וזהו גם הפירוש ד"תמימות בזמן שישראל עושין רצונו של מקום", שאז ביהמ"ק קיים, ומקריבין העומר ושתי הלחם.

כלומר: כיון שמצות ספה"ע תלוי' בהקרבת העומר בפסח ושתי הלחם בעצרת[29] (כמ"ש "וספרתם לכם גו' מיום הביאכם את עומר התנופה גו' עד ממחרת השבת השביעית והקרבתם גו' לחם תנופה שתים גו'"), לכן, קיומה בשלימותה ("אימתי הן תמימות") אינו אלא בזמן שביהמ"ק קיים, משא"כ בזמן שאין ביהמ"ק קיים, ואין הקרבת העומר ושתי הלחם, לא מקיימים מצות ספה"ע בשלימותה, ויתירה מזה, לכו"כ דעות קיומה בזמן הזה אינו אלא תקנת חכמים, "זכר למקדש"[30].

ד. והנה, כיון שג' הפירושים [תמימות במנינם (מנין שלם של ימים, לילה ויום), תמימות כימי בראשית (שבועות שמתחילות מאחד בשבת ומסיימות בשבת), ותמימות שע"י הקרבת העומר ושתי הלחם בזמן שביהמ"ק הי' קיים] הם באותה תיבה – "תמימות" – מסתבר לומר שיש קשר ושייכות ביניהם[31].

ויש לומר, שהם ג' דרגות ב"תמימות" זו למעלה מזו:

פירוש הא', תמימות במנינם – "תמימות" לעיכובא, שצריכה להיות וישנה בכל שנה.

פירוש הב', תמימות כימי בראשית – שלימות יתירה[32] ב"תמימות" ("תמימות שבתמימות")

---

24) ראה לקו"ש חי"ט ע' 4 הערה 26, שהטעם שריב"ז ענה להבייתוסי דרשה זו דוקא, ולא שאר הדרשות שבהסוגיא (ובפרט ש"כולהו (גם דריב"ז) אית להו פירכא בר מתרתי" (מנחות סו, א)) – כי רק מדרשה זו מוכח שצ"ל קביעות ד"יו"ט שחל להיות באמצע השבוע" (דלא כטענת הבייתוסי שיתקנו שתהי' הקביעות דפסח בשבת (עיי"ש)). וי"ל עד"ז בנוגע להדרשה דריב"ז עצמו (לא רק בתור מענה להבייתוסי) – שרק ע"פ דרשה זו מתורץ הטעם שהתורה כתבה "ממחרת השבת", כבפנים.

25) ויק"ר פכ"ח, ג – הובא בילקוט המכירי לתהלים מזמור סח (ומסיים "וכן במדרש קהלת"). וראה לקמן הערה 27.

26) בויק"ר הוצאת מרגליות שם, שברוב כת"י במקום "בזמן שישראל עושין רצונו של מקום" איתא "בזמן שאין ישוע ושכני' באות בהן", אבל, בכמה כת"י ובהדפוסים שלפנינו הגירסא היא "בזמן שישראל עושין רצונו של מקום"*.
ולהעיר, שהצמח־צדק (אוה"ת אמור ע' קסז) מביא (ומבאר ומקשר) ב' המדרשים – "אימתי הן תמימות בזמן שישראל עושין רצונו של מקום", ו"אימתי הן תמימות בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם" (וראה בארוכה לקו"ש חי"ב ע' 98 ואילך).

27) ראה פי' מתנות כהונה לויק"ר שם: "בילקוט תהלים** הגי' כך (בזמן שישראל עושין) רצונו של מקום, בזמן שיש ישוע ושכני' ביניהם, והכי גרסינן בילקוט" (אלא שכותב שצ"ל בזמן שאין כו').

*) בהערות ותיקונים דהר"ש באבער (לפסדר"כ שם) כותב שהמעתיקים לא הבינו כוונת המאמר "בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם", וכתבו במקום תיבות אלו "בזמן שישראל עושין רצונו של מקום". אבל, סברא זו – שהמעתיקים יעשו שינוי גדול כזה (בגלל אי־הבנתם) – תמוהה ביותר ומופרכת, כפשוט.

) בהערות ותיקונים (לבאָבער) שם: "מה שציין ילקוט תהלים טעות הוא, כי לא נמצא המאמר הזה בילקוט תהלים". אבל, אין להוכיח מילקוט תהלים **שלפנינו כיון שבו לא נמצא **כל המאמר** (לא רק הגירסא שמביא המ"כ), וענכצ"ל, שהיתה בידו גירסא כזו בילקוט תהלים (כמו בילקוט, שכותב "והכי גרסינן בילקוט", אף שבילקוט שלפנינו גירסא שונה). וענצ"ע ואכ"מ.

28) הובא בראב"ן וראבי"ה שם (אלא שמסיימים "וליתא, אלא הכי פירושא כו'", כנ"ל ס"ב).

29) ראה שו"ת הרדב"ז (סי' אלף שכז), בטעם שאין מברכים שהחיינו בספה"ע, כי ספירה היא הכנה לעצרת. ועד"ז באבודרהם סדר תפלות חול (שער ג'). מהרי"ל סדר ברכת העומר. ועוד. – ויש דעות שאם לא ספרו ספה"ע אין מקריבין שתי הלחם (ראה שו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סקי"ט. ועוד). וראה לקמן הערה 47.

30) מנחות סו, א ובתוד"ה זכר למקדש. בעל המאור, רא"ש ור"ן סוף פסחים (ועוד – נסמנו בס' ספה"ע (להר"צ שי' כהן) פ"א). וראה שו"ע אדה"ז או"ח סתפ"ט ס"ב: "וכן עיקר".

31) כידוע הראי' מ"שעטנז" – ראה לקו"ש ח"ג ע' 782. וש"נ.

32) דוגמא לדבר: דרשת חז"ל (ערכין לא, א) בפי' "שנה תמימה", "להביא את חודש העיבור" – שלימות יתירה, שהרי שנה פשוטה (שאין בה חודש העיבור) היא גם שנה שלימה (ראה גם אוה"ת שם כרך ג' ע' תתעא).

שאינה לעיכובא[33], ושייכת רק כשפסח חל בשבת[34] (ושניהם שייכים גם בזמן הזה).

ופירוש הג', תמימות שתלוי' בהקרבת העומר (ושתי הלחם) — תכלית השלימות ד"תמימות", ששייכת בזמן שביהמ"ק קיים.

אבל, ביאור זה אינו מספיק, כי, החילוק שבין ג' הפירושים הוא לא רק באופן ומעלת ד"תמימות" (היינו, שלכל הפירושים ה"תמימות" הוא באותו הדבר, והחילוק הוא רק באופן ומעלת ה"תמימות"), שלימות ע"ד הרגיל, שלימות יתירה, ותכלית השלימות, אלא החילוק שביניהם הוא גם (ובעיקר) בגדר החיוב ד"תמימות":

בתמימות במנינם (פי' הא') — גדר ה"תמימות" הוא במעשה הספירה, שפעולת האדם בספירת ה"שבע שבתות" (מ"ט ימים) היא בשלימות מבלי להחסיר יום אחד;

בתמימות כימי בראשית (פי' הב') — גדר ה"תמימות" הוא (גם ובעיקר) בשבתות (שבועות) עצמם, שמתחילות באחד בשבת ומסיימות בשבת, כימי בראשית (דבר שאינו תלוי בספירת השבתות ע"י האדם);

ובתמימות בזמן שביהמ"ק קיים (פי' הג') — גדר ה"תמימות" אינו שייך למעשה הספירה (כבתמימות במנינם), ועאכו"כ שאינו שייך להשבועות עצמם (כבתמימות כימי בראשית), אלא להספירה לעומר דוקא?

ה. ונוסף לזה — דרוש ביאור גם בפרטי הפירושים:

א) כיון שה"תמימות" (לכל הפירושים) היא במצות ספירת העומר שע"י האדם ("וספרתם לכם גו' שבע שבתות תמימות") — צריך להבין תוכנה וענינה של השלימות דמצות ספירת העומר שנעשית עי"ז שהשבועות (שסופרים לעומר) הם (מא' בשבת עד שבת) כימי בראשית (פירוש הב'), אף שאין הדבר תלוי בהספירה דהאדם[35] אלא בקביעות הימים?

ב) בפירוש הב' (תמימות כימי בראשית) והג' (תמימות שע"י הקרבת העומר) — צריך להבין: למה נאמרו בלשון סתום הדורש ביאור (ועד שנחלקו המפרשים בביאור הדברים) — "בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם", ו"בזמן שישראל עושין רצונו של מקום" — ולא נאמרו בלשון ברור, "בזמן שפסח חל בשבת", ו"בזמן שמקריבין העומר"?

ו. ויש לבאר תחילה הגדר דמצות ספירת העומר — המציאות דספירת הימים (ובזה גופא — הספירה עצמה, והימים הנספרים), והמצוה דספירת הימים.

ובהקדמה:

נתבאר במק"א[36] שספירה[37] כשלעצמה (לולי המצוה) אינה מציאות (דבר בעל תוכן וחשיבות), והמצוה לספור עושה את הספירה למציאות, ע"ד "מצוותי' אחשבי'"[38].

ונפק"מ לדינא[39] — בעבד שנשתחרר וקטן שהגדיל באמצע ימי הספירה:

ובהקדם — שההכרח דתמימות במנינם, שאם שכח לספור לילה א' אינו יכול להמשיך ולספור בברכה, הוא (בעיקר) לפי שהחסרון דספירת לילה א' הוא חסרון בהמציאות (לא רק מצד הדין וההלכה בתורה) דספירת הימים הבאים, ולדוגמא: מי ששכח ולא ספר בליל ט', אינו יכול לספור למחרתו "היום עשרה ימים לעומר", כיון שלא קיימת מציאות של ספירת יום עשירי אם לא קדמה המציאות דספירת ט' ימים לפניו[40].

33) ולכן לא הובאה בתו"כ — מדרש הלכה.

34) ראה גם לקו"ש חכ"ב ע' 145.

35) משא"כ התמימות שבזמן שביהמ"ק קיים — קשורה עם פעולת האדם בהקרבת העומר (ובמילא גם הספירה לעומר), כפשוט.

36) ראה לקו"ש ח"א ע' 271 ואילך. ח"ח ע' 54 ואילך.

37) כלומר: לא מספר, אלא ספירה, שעל ידה לא נתחדש מאומה, כיון שהמספר ישנו גם לולי הספירה.

38) ביצה כז, ב (בפרש"י ד"ה חלה). בכורות יו"ד, א. וראה אנציק' תלמודית מע' אסורו חשובו.

39) כלשון הרגיל בש"ס: "מאי בינייהו".

40) כלומר: החסרון דיום התשיעי אינו גורע מאומה בספירת שמונת הימים שלפנ"ז שבהם קיים מצות ספה"ע ("לפי שכל לילה היא מצוה בפני עצמה"* — שו"ע אדה"ז שבהערה 9. וראה גם שבלי הלקט סרל"ד (בהגה"ה מכת"י). פרמ"ג (א"א) לשו"ע או"ח סתפ"ט סקי"ג), כי אם בנוגע להימים שלאח"ז, שבהעדר ספירת יום התשיעי אינו יכול להמשיך ולספור "עשרה ימים".
ועפ"ז מובן הטעם שמברכים על ספה"ע בכל לילה (לפי שכל לילה היא מצוה בפני עצמה), אף שיתכן שיחסיר בספירת הימים שלאח"ז** (כיון שאין זה גורע בספירת הימים שלפנ"ז, כנ"ל).

*) משא"כ להדעות שכל מ"ט הימים הם מצוה אחת (ראה חינוך מצוה שו. ב"ח לטאו"ח סתפ"ט. ועוד).

**) דלא כבספירת זבה שאין מברכים בגלל החשש שמא תסתור ראייתה (ראה תוד"ה וספרתם שבהערה 3. תוד"ה וספרה – כתובות עב, א. וראה חזק יעקב או"ח שם סק"ו. ועוד).

ועפ"ז יש מקום לומר שעבד שנשתחרר באמצע ימי הספירה אינו יכול לספור בברכה (אף שספר כל הימים שלפנ"ז), דכיון שמציאות הספירה אינה אלא מצד המצוה, הרי הספירה שספר לפנ"ז (שאינה ציווי התורה) אינה מציאות כלל, ואיך יברך ויספור "היום עשרה ימים לעומר" כשלא היתה מציאות של ספירת ט' ימים לפנ"ז.

ועד"ז בקטן שהגדיל – דאף שגם בקטנותו קיים מצות ספה"ע מדרבנן (מדין חינוך), ו"מצוותי' (גם מדרבנן) אחשבי'" למציאות דספירת ימים, מ"מ, כיון שהחיובים דרבנן (לכמה דעות[41]) אינם אלא על ה"גברא", ולא על ה"חפצא", יש מקום לומר שחיוב הספירה (מצוה) מדרבנן לא אחשבי' לספירת הימים בנוגע לחיובים מן התורה[42], ולא יוכל לברך בברכה[43], כיון שביחס להחיוב שנתחדש כשהגדיל, לא קיימת מציאות של ספירת ימים לפנ"ז[44].

ויש להוסיף, שנפק"מ גם בנוגע לגדולים – כשיבוא משיח צדקנו (ש"אחכה לו בכל יום שיבוא"[45]) באמצע ימי הספירה, ויבנה ביהמ"ק ונקיים מצות ספה"ע כתיקונה[46], מן התורה[47], האם יוכל להיות ההמשך דספה"ע (בברכה[48]) מן התורה בהמשך להמציאות דספירת הימים מצד החיוב מדרבנן בזמן הזה (לרוב הדעות שספה"ע בזמן הזה היא מדרבנן[30]).

אבל, יותר נראה לומר, שהפירוש ד"מצוותי' אחשבי'" (ובנדו"ד, שהמצוה עושה הספירה למציאות חשובה[49]) הוא, שציווי התורה ע"ד ספירת הימים עושה הספירה למציאות בעולם גם אצל זה שאינו מצווה לספור (כדלקמן).

ועפ"ז י"ל שכל מי שנתחייב בספה"ע באמצע ימי הספירה יכול לספור בברכה, כי, ספירת הימים

41) ראה שו"ת צעפ"נ (ירושלים תשכ"ה) סל"ג ובהנסמן במפענח צפונות קונטרס "מאה סברות" בתחלתו. אתוון דאורייתא כלל יו"ד. וראה תניא פ"ח. – נתבאר בארוכה בשיחות אחש"פ והתוועדויות שלאח"ז תשל"ו.

42) ונפק"מ גם בזמן הזה שמצות ספה"ע (גם בגדולים) אינה אלא מדרבנן (נסמן לעיל הערה 30) – דכיון שבדרבנן גופא יש חילוק בין חד דרבנן לתרי דרבנן (ראה תוד"ה ור"י – מגילה יט, ב. ועוד), יש לומר, שספירת הימים מצד תרי דרבנן (חינוך למצוה שחיובה מדרבנן) אינה נחשבת למציאות בנוגע לחד דרבנן (ספה"ע בגדולים).

43) אף שבקטנותו ספר בברכה מדרבנן.

44) במנחת חינוך (מצוה שו) מביא החקירה בעבד שנשתחרר וקטן שהגדיל בנוגע לחיוב ופטור ("מי נימא דבחיוב ופטור תליא מילתא, וכיון שהי' פטור אף שמנה מ"מ כיון שמצוה א' היא ומקודם לא נתחייב גם עתה אינו חייב.. או דלמא כיון שמנה אף שהי' בפטור מ"מ לא בטל החשבון כו'"), ומסיק, שכיון ש"המחוייב מדרבנן מוציא החיוב מה"ת.. בקטן שנתגדל דעכ"פ הגיע לחינוך קודם, בודאי מועיל אז הזמן שמחויב מדרבנן להיות חייב אח"כ מה"ת, ואין החשבון בטל". אבל, החקירה שבפנים אינה בנוגע לחיוב ופטור, אלא בנוגע להמציאות דספירת הימים (שלכן גם להדעה שהספירה דכל יום היא מצוה בפ"ע צ"ל המציאות דספירת הימים שלפנ"ז), ולכן השאלה היא גם בקטן שהגדיל שספר מצד החיוב דחינוך.

45) נוסח "אני מאמין" הנדפס בסידורים וכו'. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 394.

46) שו"ע אדה"ז או"ח סתפ"ט סי"א (מתוס' מגילה כ, סע"ב).

47) ראה גם השקו"ט בזה בתשובה שבסו"ס נמוקי או"ח (להרה"צ כו' ממונקאטש), וש"נ. – ושם מסיק שהספירה תהי' דאורייתא.

[ואף שבשנה זו לא הקריבו העומר בט"ז בניסן – משמע מדבריו, שספה"ע תלוי' גם בהקרבת שתי הלחם בשבועות (וכמפורש בס' שנסמנו לעיל הערה 29. וראה גם ס' המכריע סי' יח. ועוד), וכיון שנבנה המקדש צ"ל ספירה לפני הקרבת שתי הלחם בחג השבועות.

ואולי י"ל, שלאחרי שיבנה ביהמ"ק יחשב ההמשך ספה"ע גם "מיום הביאכם את עומר התנופה" (אף שבפועל לא הקריבו העומר) – דחשיב כמו שלא הקריבו העומר בפועל (מאיזה סיבה שתהי') בזמן שביהמ"ק קיים, שגם אז בודאי מקיימים מצות ספירת העומר "מיום הביאכם את עומר התנופה" (מזמן ההבאה, ולא מההבאה בפועל), כיון שישנו ביהמ"ק שבו יכולים להביא העומר, ועד"ז בנדו"ד, שלאחרי שנבנה ביהמ"ק חשיב (מכאן ולהבא) "מיום הביאכם את עומר התנופה". ועצ"ע ואכ"מ].

48) ושקו"ט נוספת בנוגע להברכה (גם אם ספירת הימים היא מציאות לולי המצוה) – דכיון שהברכה קשורה במיוחד עם עניני כוונות [החל מהכוונה הכללית ד"דע לפני אתה עומד", והכוונה הפרטית דלילה זה*] והמשכות (ברכה מלשון המשכה) שכל מציאותם אינה אלא מצד המצוה, יש לחקור כיצד יוכלו להיות הכוונות וההמשכות שע"י הברכה** על מצוה מן התורה בימים שלאח"ז ללא הקדמת הכוונות וההמשכות בימים שלפנ"ז, דכיון שלא היו אלא מדרבנן, יש מקום לומר שאינם חשובים למציאות לגבי כוונות והמשכות שע"י הברכה על מצוה מן התורה***.

49) נוסף לכך שהספירה כשלעצמה היא מציאות של דיבור בה"א מוצאות הפה, ועד שעקימת שפתיו הוי מעשה (סנהדרין סה, א).

*) כמ"ש רבינו הזקן בסידורו – השוה לכל נפש – "יכוין לספירה של אותו הלילה ולתיבה אחת של "אנא בכח" ותיבה אחת של מזמור "אלקים יחננו" ואות א' מפסוק ישמחו", ועוד.

**) אבל בנוגע לכוונת המצוה (שמכוין לצאת י"ח מצות ספה"ע) – יכול לכוין לצאת י"ח המצוה כמות שהיא, מדרבנן או מן התורה (ויש שהעירו על הנוסח בכמה סידורים "הנני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה" – שכיון שבזמן הזה אינה אלא מדרבנן, לא יאמרו "מצות עשה" (דמשמע מצוה מן התורה), אלא "מצות ספירת העומר" סתם (ראה הנסמן בס' ספה"ע הנ"ל ע' קפ־קפא)).

***) ושאלה זו היא גם בזה"ז, בקטן שנתגדל באמצע ימי הספירה, להדעות שגם בזה"ז ספה"ע היא מדאורייתא (רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ז הכ"ד. ועוד).

שספר לפני זמן החיוב, אף שאינה מצוה, ה"ה מציאות בעולם (כיון שיש ציווי בתורה ע"ד ספירת הימים), ולכן יכול שפיר לברך ולספור "היום עשרה ימים לעומר", כי המציאות דספירת תשעה ימים (אף שאינה ספירה של מצוה), מאפשרת קיום המצוה דספירת העומר מיום העשירי ואילך[50].

ז. וביאור הענין:

מצוה (לא רק קיומה בפועל, אלא גם הציווי כשלעצמו) — מכריחה מציאות של חפצא (ולדוגמא: "מצות תאכלו"[51] — בהכרח שיש בעולם חפצא של "מצות"), ולא רק חפצא סתם, אלא חפצא בעלת חשיבות — שאינו סתם חפצא שנמצא בעולם, אלא חפצא שמציאותו מוכרחת מצד ציווי התורה, חפצא שהתורה מתייחסת אליו [ובעומק יותר: חפצא שנחשב ל"מציאות" גם בעולמו של המצַווה, משא"כ לולי הציווי, אין חשיבות למציאות הנבראים ביחס למציאות הבורא[52]], גם אם בפועל לא תתקיים המצוה בהחפצא.

כלומר: נוסף לכך שקיום המצוה משנה החפצא שבעולם להיות חפצא דקדושה[53], הרי, ציווי התורה כשלעצמו (גם לולי קיום המצוה) עושה החפצא שבעולם למציאות חשובה (לגבי עניני העולם סתם), גם אם לא תתקיים בו המצוה, שלא יהי' חפצא דקדושה, אלא חפצא בעולם.

50) ושאני גר שנתגייר — דכיון ש"כקטן שנולד דמי" (יבמות כב, א. וש"נ), הרי המציאות דספירת הימים שלפנ"ז היא כמו ספירה של אדם אחר* (אבל המציאות ספירת הימים כשלעצמה, היתה יכולה להחשב להמציאות דיום העשירי, אף שלא היתה שייכת ל(מציאות ד)מצוה כלל).

51) בא יב, טו.

52) ודוגמתו בה"גברא" — שהציווי אליו עושה אותו למציאות בעולמו של המצַווה, משא"כ לולי הציווי, במכ"ש וק"ו מריחוק הערך דאיש פשוט לגבי חכם גדול, שאינו נחשב בעיניו למציאות, אא"כ מצווהו לעשות דבר עבורו (ראה בארוכה לקו"ש ח"ז ע' 30 ואילך. וש"נ).

53) ראה לקו"ש חט"ז ע' 212 ואילך. וש"נ.

*) וזה ש"היו לו בנים בהיותו עכו"ם ונתגייר קיים פרי' ורבי'", "אע"ג דלענין כמה דברים אמרינן גר שנתגייר כקטן שנולד דמי" – "כיון דבנכריותו קיים דזרעו מיוחס אחריו באותה שעה מיפטר נמי כשנתגייר" (תוד"ה ר"י יבמות סב, א), כלומר, למציאותו החדשה ע"פ תורה ("כקטן שנולד") מצטרפת רק **מציאות תורנית** קודמת (שגם בנכריותו זרעו מיוחס אחריו **מדין תורה**), אבל מציאות סתם (ספירת הימים שאינה שייכת כלל **למצות** ספה"נ) אינה מצטרפת (ואינה שייכת) למציאותו החדשה לאחרי הגיור. ועצ"ע.

ועד"ז י"ל בנוגע ל"ספירה" שכל מציאותה (לא רק חשיבות יתירה במציאות שישנה בלאה"כ, כבשאר מצוות התורה) נעשית מצד המצוה, היינו, שציווי התורה ע"ד ספירת הימים עושה ספירת הימים (לכל לראש) למציאות בכלל (שהרי ספירה כשלעצמה אינה מציאות), ועד למציאות בעלת חשיבות יתירה שהתורה מתייחסת אלי' (מציאות גם בעולמו של המצַווה) — שהמציאות דספירת הימים (שנעשית ע"י ציווי התורה) קיימת גם אם לא תתקיים בה מצות הספירה (שיספרם מי שאינו בר־חיובא).

[וי"ל דוגמא לדבר ב"מספר"[54] — "שור או כבש או עז כי יולד והי' שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה'"[55] — שעצם העובדה שהתורה מתייחסת למספר הימים דהשור, עושה את מספר הימים דהשור למציאות חשובה בעולם, גם כשאין הדבר נוגע להקרבתו לקרבן, בשור של גוי (גם אם לא ימכרנו לישראל), וכיו"ב].

ח. ונמצא, שבמצות ספירת העומר ישנם ג' ענינים:

א) המציאות דספירת הימים — מציאות בעולם שנעשית מצד הציווי דספירת הימים (משא"כ לולי הציווי אין הספירה נחשבת למציאות).

ב) מציאות חשובה דספירת הימים — לא סתם מציאות בעולם, אלא חפצא שהתורה מתייחסת אליו (כבכל המצוות שמציאות החפצא שלהן נעשית מציאות המוכרחת מצד ציווי התורה[56]).

[ובפרטיות יותר: הספירה — כל מציאותה היא מצד הציווי (שלולי הציווי אינה מציאות כלל), והימים — הם מציאות גם בלאה"כ, וע"י הציווי לספור הימים נעשים הימים מציאות חשובה (נוסף

54) ועד"ז בנוגע ל"ספירה", אלא שב"מספר" מדובר בנוגע לחשיבות דהמציאות (כדלקמן בפנים), להיותו מציאות בלאה"כ, וב"ספירה" מדובר בנוגע להמציאות עצמה.

55) אמור כב, כז. — ולהעיר, שפסוק זה הוא ההקדמה לפרשת המועדים שקורין (גם) ביום שני דפסח, יום ראשון דספה"ע ("בשני אית לן למקרי שור או כשב, משום דכתיב בי' וספרתם לכם, ובשני מתחילין לספור את העומר" — תויו"ט מגילה פ"ג מ"ה).

56) והחידוש במצות ספירת העומר — בענין הא' — שכל מציאות הספירה (מציאות סתם, לא רק חשיבות יתירה במציאות שישנה בלאה"כ, שמציאות זו היא גם מציאות שמוכרחת מצד ציווי התורה) היא מצד המצוה, כדלקמן בפנים.

על מציאותם בעולם שקיימת בלאה"כ) — חפצא שמוכרחת מצד ציווי התורה].

ג) ולאח"ז באה המצוה דספירת העומר (קיומה בפועל) — לא רק מציאות בעולם סתם, ולא רק מציאות שמוכרחת מצד ציווי התורה, אלא מצוה ממש — שספירת הימים [הן הספירה (הפעולה), והן הימים (הנפעל)] נעשית חפצא של קדושה.

ט. עפ"ז יש לבאר גם תוכן מצות ספירת העומר:

מצות ספירת העומר היא הכנה והכשרה לחג השבועות, "זמן מתן תורתנו", כמ"ש החינוך[57] "משרשי המצוה.. לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה ומפני התורה נבראו שמים וארץ וישראל, וכמ"ש[58] אם לא בריתי יומם ולילה וגו', והוא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה.. נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד.. וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו.. כי המנין מראה באדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא"[59].

ומאריכות הלשון "מפני התורה נבראו שמים וארץ.. כמ"ש אם לא בריתי יומם ולילה וגו'", משמע, שההכנה לקבלת התורה ע"י ספירת העומר היא לא רק בנוגע להגברא (בנ"י), "שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה.. להראות בנפשנו החפץ הגדול כו'", אלא גם בנוגע להחפצא דהעולם שבו מקיימים התורה, שמציאות העולם אינה אלא התורה, "מפני התורה נבראו שמים וארץ"[60] — שגם ענין זה מודגש במצות ספירת העומר.

57) מצוה שו. וראה גם מו"נ ח"ג פמ"ג.

58) ירמי' לג, כה.

59) ומקור הדברים במדרש ("הגדה") — הובא בעיטור (שבהערה 13). ר"ן (שבהערה 30). ועוד — "בשעה שאמר להן משה רבינו ע"ה תעבדון את האלקים על ההר הזה, אמרו לו ישראל, משה רבינו, אימתי עבודה זו, אמר להם לסוף חמישים יום, והיו מונין כל אחד ואחד לעצמו, מכאן קבעו חכמים לספירת העומר"*.

60) ועפ"ז מובן הטעם שהחינוך מדגיש ומוסיף גם "שמים וארץ", אף שתוכן הביאור הוא בנוגע לישראל.

*) בעיטור ובר"ן שם: "**בזמן הזה** שאין אנו מביאין קרבן ולא עומר, אלא מחשבין נ' יום לשמחת התורה כמו שמנו ישראל באותו זמן". ומלשון החינוך (והרמב"ם בספרו מו"נ) משמע שטעם זה הוא "משרשי המצוה" **מן התורה** (ולהעיר מהשקו"ט בנוגע לספה"ע במדבר שלא הקריבו העומר (ראה אוה"ח אמור כג, טו. הנסמן בס' ספה"ע הנ"ל ע' ב־ח). ואכ"מ).

ועפ"פ הנ"ל — יש לומר הביאור בזה:

יחודה של מצות ספירת העומר משאר מצוות התורה — בשתים: (א) המצוה עושה החפצא דספירת הימים למציאות, היינו, שפעולת המצוה היא לא רק הוספת חשיבות יתירה בחפצא שישנו בעולם לפנ"ז, אלא בעצם מציאותו, שהמצוה יוצרת מציאות החפצא בעולם, (ב) המצוה היא בהזמן עצמו — ספירת (הימים והשבועות[61]) הזמן (משא"כ בשאר המצוות — גם במצות שהזמן גרמא, הזמן רק גורם חיוב המצוה, אבל המצוה עצמה היא פעולה בדבר אחר (אכילת מצה, ישיבה בסוכה, וכיו"ב) שנעשית בזמן זה)[62].

ויש לומר, שבב' ענינים אלו מודגשת כללות הפעולה דמתן תורה:

א) במציאות החפצא (דספירת הזמן) בעולם שנעשית ע"י המצוה — מודגש שמציאות החפצא בעולם אינה אלא מצד (בשביל) התורה, שהרי לולי הציווי אין מציאות של ספירה;

61) ושאני ספירת זבה — שאף שנאמר (מצורע טו, כח) "וספרה לה שבעת ימים"**, "אינו מהענין הזה (דספה"ע), אלא לומר שלא ישכחוהו" (רמב"ן ובחיי אמור כג, טו), "אינו אלא השגחה בימים", "שיתנו לב על הימים, ולא שיתחייבו למנותם בפה ולברך על מנינם"*** (חינוך מצוה של), "ימים אלו נספרין (מיוחדים משאר הימים) במה שהם טהורים ומכוונים מזולתם, אבל השבע שבתות, מה ענין ספירתם מכוון שיהא נשתנה מזולתו אם לא דזה הוי ספירה ממש כו'" (משך חכמה פ' אמור ד"ה תספרו חמישים יום), כלומר, יחודם של ימים אלו משאר ימים אינו אלא בספירתם בלבד.

62) וי"ל שהחידוש שבמצות ספירת העומר (במציאות הספירה, ובקיומה בהזמן) הוא גם לגבי מצות ספירת מ"ט שנים וז' שמיטות לקדש יובל ("כמו שימנה כל איש ואיש ממנו ימי העומר"****, מ"ט ימים וז' שבועות (סהמ"צ להרמב"ם מ"ע קמ. חינוך שם)) — כי, הספירה דשמיטה ויובל היא בכל משך הזמן, וכיון שישנו המנין דכללות המשך הזמן (מבריאת העולם עד סוף כל הדורות), הרי החידוש בהספירה דשמיטה ויובל אינו אלא בתוכן המנין (מנין מיוחד לשמיטה ויובל), משא"כ בספה"ע החידוש הוא בהמנין עצמו, שמכל ימי השנה מונים מ"ט ימים (ז' שבועות) בלבד, שיחודם משאר הימים אינו אלא בספירתם בלבד.

**) להעיר מהמבואר בזהר (חז"ג צז, סע"א ואילך) ש"וספרתם לכם גו' שבע שבתות" הוא ע"ד ובדוגמת ספירת ז' ימים דטהרת אשה לבעלה, הטהרה דכנס"י להקב"ה כהכנה להנישואין דמתן־תורה. וראה אוה"ת אמור ע' קסט ואילך.

***) משא"כ להדעות **שאי אפשר** לברך על ספירת זבה שמא תראה ותסתור ספירתה (ושאני ספה"ע, שכל יום הוא מצוה בפ"ע, כנ"ל הערה 40 ובשוה"ג).

****) ולהעיר מתוס' שבשוה"ג להערה 40: "ושמא ב"ד סופרין ומברכין כמו שאנו מברכין על ספירת העומר". וראה גם פי' הראב"ד ור"ש משאנ"ץ לתו"כ בהר כה, ח. רמב"ן אמור כג, טו.

וזוהי ההכנה להפעולה דמתן־תורה בהחפצא דכללות העולם — שיהי' ניכר שכל מציאותו אינה אלא "בשביל התורה", ובלשון הגמרא בסוגיא דמתן־תורה[63]: "מאי דכתיב[64] ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי, ה' יתירה למה לי, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו" ("הששי משמע הששי המיוחד.. ששי בסיון שניתנה בו תורה"[65]), היינו, שקבלת התורה ("ישראל מקבלים התורה") עושה המציאות ד"מעשה בראשית", ועז"נ[66] "ארץ יראה ושקטה", "בתחילה יראה ולבסוף שקטה".

ב) ובהמצוה שהיא בהזמן עצמו (ספירת הזמן) — כיון שזמן הוא (לא חפצא פרטי בעולם, אלא) גדר העולם, כידוע שבריאת הזמן (שגם הוא "נברא"[67]) היתה ביחד עם (וחלק מ)בריאת העולם, כמו המקום, כי גדר העולם הוא מקום וזמן[68], נמצא, שפעולת המצוה דספירת הזמן[69] היא (לא בנוגע לחפצא פרטי שבעולם, אלא) בנוגע לגדר העולם (מציאות הזמן);

וזוהי ההכנה וההכשרה והנתינת־כח להפעולה דשאר המצוות — שהפעולה דכל מצוה בהחפצא הפרטי שבעולם השייך למצוה זו היא לאחרי ובהמשך להפעולה בגדר העולם (זמן) ע"י המצוה דספירת העומר.

י. ויש לומר, שג' הענינים שבמצות ספירת העומר [מציאות הספירה שנעשית ע"י הציווי, מציאות חשובה ד(הספירה וד)הימים בהוספה על המציאות שישנה לפנ"ז, וחפצא דקדושה (כנ"ל ס"ח), שהם ג' שלבים בפעולת המצוה בגדר העולם כהכנה למתן תורה (כנ"ל ס"ט)] — מתאימים לג' הפירושים־ענינים ד"תמימות" שבמצות ספירת העומר:

א) המציאות דספירת הימים ש(מצ"ע אינה מציאות, ו)נעשית ע"י המצוה — מודגשת בהפירוש דתמימות במנינם (כנ"ל ס"א) — שהשלימות היא (רק) בהספירה שע"י האדם, גם כשאינה מתאימה למנין ימי השבוע, מא' בשבת עד שבת, מציאות דספירת ימים שאינה אלא מצד המצוה.

ב) החשיבות היתירה שמוסיפה המצוה בהמציאות שישנה לפנ"ז, שהיא (בעיקר[70]) בהימים הנספרים (שמציאות הימים ישנה גם לולי הציווי, וע"י הציווי לספור הימים, נעשים מציאות חשובה) — מודגשת (בעיקר) בהפירוש תמימות כימי בראשית (כנ"ל ס"ב) — כשהספירה דהאדם (שמצ"ע אינה מציאות) מתאימה להספירה שמצד הבריאה, ספירת שבע שבועות[71] שמתחילות באחד בשבת ומסיימות בשבת, כימי בראשית, כיון שספירת ימי בראשית היא מציאות שקיימת גם לולי המצוה דספירת העומר, וע"י המצוה דספירת העומר נעשית בה חשיבות יתירה.

ג) והחפצא דקדושה — כיון שנעשית ע"י קיום המצוה בפועל (דלא כמציאות הספירה, ומציאות חשובה דהימים, שנעשים מצד הציווי עצמו, גם לולי הקיום בפועל), ה"ז תלוי בקיום המצוה כתיקונה. וענין זה מודגש בהפירוש דתמימות שע"י הקרבת העומר בזמן שביהמ"ק קיים (כנ"ל ס"ג) — כיון שקיום המצוה כתיקונה תלוי בהקרבת העומר בביהמ"ק.

יא. עפ"ז מתורצות גם השאלות האמורות לעיל (ס"ד־ה) בנוגע לג' הפירושים בתמימות:

---

63) שבת פח, א. וראה גם ע"ז ג, א. ושם (בהתחלת הענין) מובא גם הפסוק "אם לא בריתי יומם ולילה (בריתי שכתבתי שתהא נוהגת יומם ולילה, והיינו תורה, דכתיב והגית בו יומם ולילה, וכתיב אלה דברי הברית — פרש"י) חוקות שמים וארץ לא שמתי" (מלכתחילה).

64) בראשית א, לא.

65) פרש"י שם.

66) תהלים עו, ט.

67) ראה מו"נ ח"ב פ"ל. הנסמן בלקו"ש ח"י ס"ע 176.

68) ראה שעהיוה"א פ"ז. לקו"ת בחוקותי מא, ב. ברכה צח, א. ובכ"מ. — וראה לקו"ש חכ"ו ע' 61 ואילך.

69) הן עשיית החפצא למציאות בעולם — ע"י הציווי, והן עשיית החפצא שבעולם לחפצא דקדושה — ע"י קיום המצוה.

70) וי"ל ששייך גם בהספירה — דאף שע"י הציווי נעשית הספירה למציאות, כיון שהספירה מצ"ע אינה מציאות, הרי, ביחד עם זה (ולאח"ז) נעשית גם מציאות חשובה שמוכרחת מצד ציווי התורה (כנ"ל ס"ז).

71) כלומר, ספירת חלק מסויים בזמן (ולא ספירת כללות הזמן, כביובל, כנ"ל הערה 62), באופן המתאים גם לספירת ימי בראשית.

72) ויש בזה מה שאין בזה: במציאות הספירה שנעשית ע"י הציווי מודגשת יותר הפעולה דציווי התורה (מלמעלה למטה) — שלולי ציווי התורה אין מציאות דספירת הימים; ובהחשיבות היתירה דהימים ע"י הציווי מודגש יותר שציווי התורה חודר בגדרי העולם (מלמטה למעלה) — שמציאות שקיימת בלאה"כ משתנה ונעשית מציאות חשובה שמוכרחת מצד ציווי התורה.

ג' הפירושים בתמימות הם (לא גדרים שונים, כי אם) גדר וענין אחד – שלימות (תמימות) בהכשרת העולם למתן־תורה ע"י המצוה דספירת הזמן (גדר העולם), אלא שבענין זה ישנם ג' שלבים (פירושים): ב' שלבים ע"י הציווי עצמו (לפני קיום המצוה) – שהציווי עושה (א) מציאות הספירה, (ב) חשיבות יתירה בהימים הנספרים[72], ושלב נוסף (העיקרי) ע"י קיום המצוה – שגדר העולם נעשה חפצא דקדושה.

ועפ"ז מובן תוכן השלימות במצות ספירת העומר כשהשבועות הם תמימות כימי בראשית – דאף שעיקר המצוה דספירת העומר היא ספירת האדם, מ"מ, כיון שתוכן המצוה דהמשכת קדושה בספירת הזמן היא בנוגע לגדר העולם (זמן), ה"ז בשלימות יתירה כשהמציאות דספירת הזמן ע"י האדם מתאימה לספירת הזמן גם מצד גדרי העולם, תמימות כימי בראשית.

ובביאור דיוק לשון המדרש (בפירוש הב' והג') "אימתי הן תמימות בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם" (ולא בזמן שפסח חל בשבת), ו"אימתי הן תמימות בזמן שישראל עושין רצונו של מקום" (ולא בזמן שמקריבין העומר) – יש לומר, שבלשון זה מרומז הקשר והשייכות שבין הפירושים דתמימות, שבכל א' מב' הפירושים מרומז גם הפי' השני:

הטעם שהפירוש דתמימות כימי בראשית, כשפסח חל בשבת (פי' הב'), נאמר ברמז וסימן בהלשון "בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם" – יש לומר, שבזה מרומזת גם התמימות שבזמן שביהמ"ק קיים (פי' הג') – שהמשמרות דישוע ושכני' לא נכנסים לעבודה בין פסח לעצרת, אלא משמרות אחרות עובדים בביהמ"ק, היינו, שמדובר בזמן שביהמ"ק קיים, שאז מקיימים המצוה כתיקונה.

והטעם שהפירוש דתמימות שע"י הקרבת העומר (בזמן שביהמ"ק קיים) נאמר בלשון "בזמן שישראל עושין רצונו של מקום" – יש לומר, שבזה מרומזת גם התמימות שבספירת הזמן, גדר העולם (מתאים לפי' הב' דתמימות כימי בראשית) – כיון הפעולה ד"עושין רצונו של מקום" פועלת גם במציאות העולם[73] שנעשית בתכלית השלימות[74] (כמפורש בקרא[75] "אם בחוקותי תלכו גו' ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו", ומבואר בריבוי מאמרי חז"ל[76]), ובמילא, גם ספירת הזמן (גדר העולם) היא בתכלית השלימות, ואז נעשית גם המשכת הקדושה שע"י המצוה (חפצא דקדושה) בתכלית השלימות[77].

יב. ויה"ר שתקויים התפלה שמתפללים מיד לאחרי ספה"ע: "הרחמן הוא יחזיר לנו את עבודת בית המקדש למקומה במהרה בימינו" – "לפי שעכשיו אין אנו סופרין אלא זכר למקדש.. לפיכך מתפללין שיבנה בית המקדש ונקיים המצוה כתיקונה"[46].

וע"פ האמור שספירת הימים היא מציאות בעולם גם כשאין מצוה לספור הימים[78] – "נקיים המצוה כתיקונה" גם כשמשיח צדקנו יבוא באמצע ימי הספירה (ועכ"פ לפני יום האחרון דספה"ע), כיון שהמציאות דספירת הימים שלפנ"ז, מאפשרת המשך וגמר ספירת הימים באופן שמקיימים מצות ספירת העומר כתיקונה, מן התורה[79].

ואז תהי' השלימות ד"תמימות" בכל ג' הפירושים האמורים: תמימות במנינם, תמימות

המשך בעמוד רלו

73) ויומתק יותר ע"פ דיוק הלשון "עושין רצונו של מקום" – שהקב"ה נקרא בשם "מקום", ע"ש ש"הוא מקומו של עולם" (ב"ר פס"ח, ט. וש"נ) – שבזה מודגש ענין המקום, גדר העולם.

74) להעיר, שגם הפירוש "אימתי הן תמימות בזמן שישראל עושין רצונו של מקום" הוא בהמשך להתחלת המאמר: "שבועות חוקות קציר ישמר לנו (ירמי' ה, כד. וראה פרש"י ורד"ק עה"פ), ישמור לנו מרוחות רעות ומטללין רעים, ואימתי באלו שבע שבועות שבין פסח לעצרת" – "דורש תמימות בלא חסרון השייך לעניני תבואה" (מ"כ שם), היינו, שהפירוש ד"תמימות" הוא בנוגע לשלימות העולם.

75) ר"פ בחוקותי.

76) ולדוגמא: "בזמן שישראל עושין רצונו של מקום וישראל שרויין על אדמתם גשמים יורדין מאוצר טוב" (ב"ב כה, ב). וראה תו"כ ופרש"י עה"פ: "אילני סרק עתידין לעשות פירות". ועוד.

77) להעיר, שלעתיד לבוא תהי' הקרבת הקרבנות בשלימות נעלית יותר מאשר בזמן שביהמ"ק הי' קיים – "כמצות רצונך" – כיון שכל עניני העולם שמהם מביאים הקרבנות* (ובנדו"ד – הקרבת העומר) בתכלית השלימות (ראה תו"ח ר"פ ויחי. ובכ"מ).

78) להעיר מלשון אדה"ז שם: "עכשיו אין אנו סופרין אלא זכר למקדש ואין בספירה זו עשיית מצוה כלל, שהמצוה הוא לספור לעומר כו'".

79) להעיר מלשון אדה"ז בהתחלת הסימן: "מצוה עשה מן

*) ובפרטיות – כל ד' הסוגים דדומם צומח חי ומדבר, שהרי, נוסף על הקרבנות עצמם שבאים מן החי והצומח, מקריבים גם מלח, דומם, והאדם (ה"גברא") המקריב, מדבר.

לקוטי שיחות חג הפסח כרך יז

מתורגם ללשון הקודש

א.

סיפור יציאת מצרים - יסוד בתורה

ידוע[1], שיש הבדלים בין מצות זכירת יציאת מצרים בליל פסח, לבין חובה זו במשך השנה כולה. אחד ההבדלים הוא[2], שבכל השנה די בזכירה בלבד — "מצוה להזכיר יציאת מצרים"[3], ואילו בליל פסח המצוה היא — סיפור ביציאת מצרים. כלשון הרמב"ם[4]: מצות עשה של תורה לספר[5] בניסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים...".

סיפור וזכירת יציאת מצרים הוא "יסוד גדול ועמוד חזק בתורתינו ובאמונתינו" ו"באו[6] לנו מצוות רבות על זה מצוות־עשה ומצוות לא־תעשה... ועל־כן אנו אומרים לעולם בברכותינו ובתפילותינו זכר ליציאת מצרים"[7], ולכן מובן, שגם בסיפור יציאת מצרים בליל פסח מתבטא התוכן הכללי של יציאת מצרים, באופן שהוא "יסוד גדול ועמוד חזק בתורתינו...".

המצוה על סיפור יציאת מצרים בליל פסח נלמדת[8] מן הפסוק[9] "והגדת לבנך", שהיא מצות אמירת ההגדה[10]

בדרך־כלל מתבטאים ענינים בגלוי ובהדגשה בהתחלה ובסיום, ולכן מובן, שתוכן סיפור יציאת מצרים, אשר בו מודגש שזהו יסוד מהותי וכללי, הוא בעיקר בהתחלה ובסוף של "עיקר נוסח ההגדה שתיקנו חכמים חובה על הכל"[11], כפי שנאמר במשנה[12] "מתחיל בגנות ומסיים בשבח" — "מתחילת[10] עבדים היינו", ו"מתחילה[13] עובדי עבודה זרה היו אבותינו"[14], ואחר־כך הקטע "והיא שעמדה...", סיום "ענין מצרים"[15], והמבוא[16] אל החלק העיקרי של "סיפורי לבן ויעקב"[14] — "דורש מארמי אובד אבי"[17].

וכיון שלפי "נוסח ההגדה" כ"מנהג שנהגו כל ישראל מדורות הראשונות"[18] מתחילים מהקטע "הא לחמא עניא", הנאמר מיד בהתחלה, ואף לפני "מה נשתנה", מובן שגם ב"התחלה" זו מודגשת נקודה כללית.

---

1) הובאו ונסמנו בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים (קה"ת) ע' טו.

2) הגדת מעשה נסים (לבעל חוות דעת) בפתיחה. שבח פסח. סי' מהרי"ד. מלבי"ם בא יג, ח. וראה הגש"פ הנ"ל שם. וראה בארוכה לקו"ש חכ"א ע' 71 ואילך.

3) רמב"ם הל' ק"ש פ"א ה"ג.

4) הל' חמץ ומצה רפ"ז.

5) ועד"ז לשונו בהמצוות שבהכותרת להל' חו"מ "לספר ביציאת מצרים באותו הלילה" (וכ"ה לשון אדה"ז ריש הל' פסח). ועד"ז במנין המצות בריש ספר היד ובסהמ"צ מ"ע קנז (וראה מנ"ח מצוה כא "כנראה מהר"ם והרהמ"ח כאן").

6) כ"ה בחינוך הוצאת שעוועל (מצוה יו"ד). ובחינוך לפנינו (מצוה כא) "בא".

7) חינוך שם.

8) סהמ"צ להרמב"ם שם. וכ"ה במנין המצות שבריש ספר היד. הל' חו"מ רפ"ז (ושם הוסיף לפנ"ז: שנאמר זכור את היום הזה גו'"*. ומנין שבליל חמשה עשר ת"ל והגדת לבנך גו'"). חינוך שם. שו"ע אדה"ז תאו"ח סתע"ג סמ"ב.

9) בא יג, ח.

10) ראה שו"ע אדה"ז שם "היינו אמירת ההגדה שהיא מ"ע מן התורה כו' שנאמר והגדת לבנך". ובאבודרהם סדר הגדה ופירושה: ונקראת הגדה על שם והגדת לבנך. ועוד מפני שמגיד בה ענין יצי"מ הנסים ונפלאות וכו' וי"מ הגדה שהוא לשון הודאה ושבח להקב"ה על שהוציאנו מארץ מצרים — הובא בהגש"פ הנ"ל ע' ה.

וכ"ז הוא בעיקר הנאמר בהגדה אחר סימן "מגיד", אף ששם "הגדה" בכללות כולל גם הענינים של שאר הסימנים. ולהעיר מדיוק לשון הרמב"ם בסוף הל' חו"מ "בנוסח ההגדה" שמתחיל רק מ"בבהילו.. הא לחמא עניא" עד "גאל ישראל" (וראה שם פ"ז סוף ה"ה). משא"כ שאר הענינים הם רק "סדר עשיית מצות אלו כו'" (שם רפ"ח).

11) שו"ע אדה"ז שם סמ"ג.

12) פסחים קטז, א.

13) כב' הדיעות בגמרא שם.

14) ראה כל בו פיסקא מתחלה: פי' כאן הוא תחילת ההגדה. ובאבודרהם: עתה מתחיל סדרו של אביי (וראה שם פי' עבדים היינו. הגש"פ הנ"ל ע' יד ד"ה (עבדים). וראה לשון הרמב"ם שם ה"ד. וראה הדיעות בזה — אנציקלופדי' תלמודית ע' הגדה ס"ה, וש"נ.

15) ראה זבח פסח הובא בהגש"פ הנ"ל ע' כא ד"ה צא ולמד.

16) ראה הגש"פ שם ד"ה ולמד, וש"נ.

17) משנה שם. וברמב"ם שם פ"ז ה"ד: "והוא שידרוש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה", ובא בהמשך למ"ש "ומסיים בדת האמת.. ליחודו וכן מתחיל ומודיע כו' ומסיים בנסים.. ובחירותינו". ולכאורה משמע קצת שמפרש מ"ש במשנה "ודורש מארמי אובד אבי" הוא חלק (או עכ"פ תנאי) ב"ומסיים בשבח". וראה אנציקלופדי' שם.

18) שו"ע אדה"ז שם סמ"ג בסופו. ולשון הרמב"ם בהכותרת להההגדה "נוסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות כך הוא" (ומביא שם בתחלתו הפי' "בבהילו.. הא לחמא עניא"). וראה לשון הר"א בן הרמב"ם (נעתק בהגש"פ הנ"ל ע' כו) "ואמירת זה מנהגנו ומנהג קדמונינו אבא מארי ז"ל והקודמין לו וחכמי המערב".

---

*) וראה בארוכה לקו"ש הנ"ל.

וכך גם ב"סיום" של "ניסים ונפלאות שעשה לנו הקדוש־ברוך־הוא באותו זמן"[19] – סוף הקטע של "כמה מעלות טובות למקום עלינו"[20], שהוא "ובנה לנו בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו"[21].

כדי להבין את התוכן הכללי שבהגדה ובסיפור יציאת מצרים, צריך להקדים ולהסביר מספר דיוקים בקטעים הנ"ל[22].

ב.

השאלות על "הא לחמא עניא..."

"הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים..."

הקטע "הא לחמא עניא" בא לאחר הסימן "מגיד"[23]. מכך מובן, שאמירת קטע זה בתחילת הסדר, איננה מפני שהוא כולל הזמנת כל אלו שאין להם צרכי סעודה ופסח אל שולחן הסדר, כי באם כן, צריך היה לאומרו לפני תחילת הסדר, מיד כאשר באים מבית־הכנסת, או לפני־כן – בבית־הכנסת, שהרי ל"כל דצריך" צריך לספק גם ארבע כוסות וכדומה[24], החל בכוס הראשונה של הקידוש, אלא, קטע זה נאמר בהתחלה, כי הוא הקדמה והתחלה לסיפור יציאת מצרים, ולכן הוא נאמר דוקא לאחר הסימן "מגיד".

ולא מובן[25]: מהו הקשר בין שלושת הענינים שבקטע לבין סיפור יציאת מצרים? ואדרבה: א) תוכן התחלת הקטע "לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים" איננו סיפור על יציאת מצרים, אלא, להיפך: על העוני שבמצרים. ב) גם בסוף הקטע "השתא הכא.. השתא עבדין" מודגש המצב העכשווי של גלות ו"עבדין" – להיפך מסיפור הגאולה.

מדוע, אפוא, נקבעה פסקא זו בסיפור יציאת מצרים? הרי בכללות סדר המצוות והענינים בליל זה השתא, ובראשם אמירת ההגדה, סיפור יציאת מצרים, צריך להיות מודגש ענין החירות של השתא, ולכן "צריך לעשות כל מעשה לילה זה דרך חירות"[26], ואילו בקטע זה אומרים ש"השתא הכא.. השתא עבדין", להיפך מחירות?!

ג.

"הא לחמא" - הקדמה כללית לסיפור יציאת מצרים

לכאורה ניתן היה לומר, שב"הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים" מדגישים שרק "אבהתנא" היו במצרים, אך אנו איננו שם. וגם בסוף "השתא הכא... לשנה הבאה..", הכוונה היא כדברי המשנה "מתחיל בגנות ומסיים בשבח".

אך אין לומר כך כי:

א) לפי זה צריך היה לומר את הקטע לאחר שאלת "מה נשתנה", כי "אמירת ההגדה מצוותה לאומרה דרך תשובה על שאלות ששאלוהו"[27].

ב) הכלל "מתחיל בגנות" כדי שיהא ניכר "שבח", חל רק על ענין לשעבר, כפי שחז"ל אומרים זאת על ההתחלה "עבדים היינו לפרעה, מתחילה עובדי עבודה

---

19) לשון אבודרהם הנ"ל (הערה 10).

20) כלשון הנ"ל (הערה 18) מר"א בנו של הרמב"ם כתב על הדרשות ד"ר"י הגלילי אמר כו' ר"א אמר כו' ר"ע אומר כו' ואח"ז אומר כמה מעלות טובות למקום עלינו וכו' על אחת כמה וכמה וכו' ועליו ועל כיוצא בו נאמר כל המרבה וכל המאריך ביציאת מצרים הרי זה משובח".

21) ראה יבין שמועה להרשב"ץ ד"ה כמה מעלות טובות בסופו: ובזה השלמנו לדרוש מארמי אובד אבי לספר ביציאת מצרים. וראה לשונו שם בתחלת הפי' ובמאירי פסחים שם. משא"כ חלק ההגדה שלאח"ז "ר"ג הי' אומר כל שלא אמר כו'" אף שג"ז הוא חלק מההגדה (כלשון הרמב"ם שם פ"ז סה"ה) וקיום מצות סיפור ביצי"מ*, והרי ג"ז נכלל בסימן "מגיד" (ואם לא אמרם לא יצא יד"ח והגדת** – רשב"ץ שם ד"ה ר"ג הי' אומר) – מ"מ, הרי כפשוטו אי"ז הסיפור ד"נסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים" (ל' הרמב"ם הל' חו"מ רפ"ז. וראה גם לשון החינוך שם. אבודרהם הנ"ל). וראה אבודרהם פי' ר"ג הי' אומר (ועד"ז ברשב"ם (להגש"פ) וכל בו שם): פי' אע"פ שיאכל פסח ומצה כו' לא יצא יד"ח אם לא יאמר שלשה דברים אלו למה הם באים שמצאנו שהכתוב הקפיד באמירה ובהגדה***.

השייכות דהנקודה כללית כו' להסיום של כללות סימן מגיד (ולא רק דסיפור "נסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים") – ברכת "אשר גאלנו כו'" – ראה לקמן הערה 65.

22) בכמה ענינים (דיוקים וביאורים) שבאו לקמן יש לעורר ולהעיר מכמה מפרשי ההגדה שהובאו בהגש"פ הנ"ל, וכן בהגדה שלמה (להר"מ כשר), ועוד – ורק אחדים נפרטו בהערות דלקמן.

23) ראה הערה 18.

24) שהרי הכוונה ב"כל דצריך ייתי ויפסח" היא (לא לקרבן פסח, כ"א) ש"יבוא ויעשה סדר הפסח", "מצה של מצוה.. חרוסת ומרור ויין לארבעה כוסות" (אבודרהם. ועד"ז בכלבו "מי שצריך כרפס וחרוסת כו'").

25) וראה הגש"פ הנ"ל "ביאורים" לפיסקא זו (ע' קב ואילך).

26) שו"ע אדה"ז סתע"ב ס"ז.

27) שו"ע אדה"ז סתע"ג סי"ד.

---

*) ראה הגש"פ הנ"ל ד"ה לא יצא. הגש"פ הנ"ל עם ביאורים (קה"ת, תשמ"ד-ז) ע' קמג. לקו"ש חט"ז ע' 216. וש"נ.

**) אבל ראה רבינו מנוח לרמב"ם שם ה"ה, חדא"ג מהרש"א פסחים קטז, א ד"ה כל מי. של"ה קנו, ב (מצה ענשירה), צל"ח פסחים שם. ועוד.

***) לכאורה יש לקשר פי' האבודרהם הנ"ל עם פירש"י ורא"ש שהובאו בהגש"פ עם "ביאורים" הנ"ל ולקו"ש שם. ואכ"מ.

זרה...״ ובהמשך נאמר לגבי עכשיו ״ויוציאנו ה׳ אלקינו משם...״, ״ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו״[28], כי כך מודגשים ביתר שאת ה״שבח״ וההודיה לה׳[29], ומתעורר רגש של חירות.

אך כלל זה אינו מתאים, כמובן, להתחלה ב״גנות״ של ההוה – השתא הכא... השתא עבדין... אמנם, מתפללים ובטוחים[30] ש״לשנה הבאה בארעא דישראל״ ו״לשנה הבאה בני חורין״, אך זוהי תקוה לעתיד, ולא רגש של חירות בהווה בלילה זה.

גם בחלק השני שבקטע ״כל דכפין ייתי ויאכל כל דצריך ייתי ויפסח״ צריך להבין: מהו הקשר בינו לבין ״מגיד״ — סיפור יציאת מצרים?

לפי כל האמור, צריך לומר, שגם אם הקטע ״הא לחמא עניא״ אינו חלק מסיפור יציאת מצרים ממש, הנאמר כתשובה לשאלת מה נשתנה, הרי הוא קשור לתוכן של ״מגיד״, של סיפור יציאת מצרים. כי זוהי הקדמה כללית, המסבירה ועונה על שאלה כללית לגבי כל הסדר של לילה זה וסיפור יציאת מצרים כמוסבר להלן.

ד.

אכילת מצה - במצרים?

כן אינו מובן מדוע אומרים ״הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים״, כפי ששואלים המפרשים: המצה שאנו אוכלים עתה קשורה למצה שאכלו היהודים ביציאתם ממצרים, ולא בהיותם בתוך מצרים? כנאמר בהמשך ההגדה ״מצה זו שאנו אוכלים... על שום שלא הספיק בצקת... שנאמר: ויאפו את הבצק... עוגות מצות... כי גורשו ממצרים...״.

מובא על כך תירוץ[31], שבני ישראל אכלו במצרים מצה, כי הנוהג היה להאכיל ״שבויים״ במצה ״מפני שהוא קשה ואינו מתעכל במהרה כחמץ״, או כדברי ה״ספורנו״[32], ״לחם שהיו אוכלים בעוני ושלא היה להם פנאי להשהות עיסתם עד שתחמץ מפני נוגשים אצים״. אך על כך מקשה[33] המהר״ל[34] ״והם דברים שיכחיש הכתוב והאמת כי לא נמצא בשום מקום לא בכתב ולא במשנה ולא בתלמוד שהמצריים היו מאכילים את ישראל מצה״[35].

ובנוסף לכך: אם זאת היתה הכוונה, היה בעל ההגדה מציין לכך מקור, כבכל דברי ההגדה בהמשך.

ה.

השאלה על ״ואילו לא הוציא...״

״עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה׳ אלקינו ביד חזקה... ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו... הרי אנו ובנינו... משועבדים היינו...״:

השאלה על כך ידועה[36]: הגזירה על גלות מצרים היתה רק על ״ארבע מאות שנה״[37], כיצד אפשר, אפוא, לומר ״ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא״? הרי הגלות לא היתה יכולה להימשך יותר מארבע מאות שנה?!

אילו היו בני ישראל משועבדים מעצם טבעם ותכונתם, צריך היה מעשה מיוחד כדי להסיר מהם את תכונת העבדות, עם סיום הגלות. אבל בני ישראל היו בטבעם בני חורין, ורק בגלל גזירת ברית בין הבתרים הם נהיו עבדים, ולכן, מיד עם סיום הגלות בזמן הקצוב, מתבטל השעבוד, והם נהיים שוב בני־חורין.

אי־אפשר לומר שנזקקו ל״הוציא הקדוש־ברוך־הוא...״ מפני שהיציאה לא היתה לאחר ארבע מאות שנה, אלא לאחר רד״ו, כי, ראשית, אין לכך קשר עם מעשה היציאה, אלא לאופן החשבון של ארבע מאות שנה, שהקדוש־ברוך־הוא לא החשיבם מזמן הירידה למצרים, אלא מלידת יצחק. ואין זה משנה את העובדה, שבסיום התקופה הקצובה לגלות, אפילו לפי החשבון המוקדם, צריכים בני ישראל להיעשות בני חורין ממילא.

שנית, אנו אומרים ״הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים״, וזהו ההיפך מ״דור רביעי ישובו הנה״[38], וכיצד אומרים זאת?

---

28) וראה לעיל הערה 17.

29) להעיר מגבורות ה׳ למהר״ל פנ״ב. מהר״ל להגש״פ דברי נגידים כו׳. ועוד.

30) כהפי׳ במפרשים לפיסקא זו – הובאו בהגדה הנ״ל הערה 22.

31) אבודרהם כאן ״ופירש ה״ר יהוסף האזובי בשם בן עזרא״. ועד״ז בזבח פסח. ועוד.

32) ראה טז, ג. ועד״ז בזבח פסח שם הטעם השלישי.

33) ראה גם אוה״ת דרושים לפסח רד״ה הא לחמא עניא (ויקרא כרך ב׳ ע׳ תנג).

34) גבורות ה׳ פנ״א.

35) באוה״ת סד״ה הא לחמא שם מבאר, דהיינו המצה שאכלו קודם חצות כדין אכילת פסח, ונצטוו על מצות יאכלוהו. וכ״כ בכלבו ועוד. ובזבח פסח שם כתב על טעם זה ״אך גם זה אינו שוה לי כי הי׳ ראוי לומר די אכלו אבהתנא ביציאתם ממצרים לא בארעא דמצרים שמורה על ההרגל והתמדה כל זמן ישיבתם שם״. וצ״ע.

36) ראה ריטב״א להגש״פ כאן. וראה בהבא לקמן במפרשי ההגדה לפיסקא ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא שחישב את הקץ לעשות.

37) לך טו, יג.

38) לך טו, טז ובפרש״י.

ו.

השאלות על "ועכשיו... המקום"

"מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו":

צריך להבין: א) ב"קרבנו המקום לעבודתו" הכוונה היא לדורות החל מאברהם אבינו, הראשון שאותו "קרבנו לעבודתו" (לאחר "מתחלה... אבותינו" – תרח[39]). מדוע אומרים, אפוא, "ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו", ולא "ואחר־כך קרבנו המקום לעבודתו"[40]?

אף אם נאמר שבביטוי "ועכשיו" אין הכוונה לעתה ממש, אלא לעת יציאת מצרים, הרי ה"קרבנו" התחיל זמן רב לפני כן, לפני גלות מצרים, ואפילו לפני ברית בין הבתרים[41], כפי שמובאת מיד ההוכחה מן הפסוק "ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר..."[42].

ב) תוכן ההגדה וסיפור יציאת מצרים הוא "בניסים ונפלאות שנעשו לנו, ובחירותינו"[43]. ואילו כל הענין של "מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו...", אינו קשור לסיפור יציאת מצרים. ורק מפני ש"מתחיל בגנות" ("מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו") צריך להמשיך שאחר־כך נתקרבנו לעבודתו עד ל"וירד מצרימה". לפי זה לא ברור: מדוע חשוב להדגיש כאן שהקדוש־ברוך־הוא קרבנו לעבודתו? לכאורה, צריך היה לומר ש"עכשיו (אחר כך)" אנו (או: אברהם[44]) קרובים ודבוקים בה' ובעבודתו?!

מכל זה מובן שלסיפור יציאת מצרים ("מגיד") חשוב ש"עכשיו קרבנו המקום" – לא רק "אחר כך", בקשר לאברהם, אלא בקשר לכל דורות ישראל עד "עכשיו", כדלהלן.

ז.

השאלות על "והיא שעמדה..."

"והיא שעמדה...":

צריך להבין:

א) אילו היו אלו ש"עומדים עלינו לכלותינו" צדיקים יותר מישראל, מובן היה החידוש, שלמרות זאת "הקב"ה מצילנו מידם". אבל הם רשעים וזדים וכו', מדוע תעלה המחשבה שהם יוכלו חס ושלום לכלות את ישראל, כך שצריך יהיה לתת שבח והודיה[45] לה' על אשר הוא "מצילנו מידם"?

במיוחד אשר העולם הזה וכל אשר בו נברא בשביל ישראל, כנאמר[46] "בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית", שתכלית כל המציאות, כולל הגויים, היא כדי לסייע לישראל. אמנם, הם עצמם אינם יודעים זאת, ואין זה בגלוי, והטעם לכך מובן: כדי שיהיה מקום לבחירה, לעבודה של "אתכפיא" ו"אתהפכא" וכדומה, אך אין זה משנה את הענין לאמיתותו. וההצלה מן ה"עומדים עלינו לכלותינו" היא ענין שאינו יכול להיות אחרת.

ב) מהו הקשר של הענין "שלא אחד בלבד... והקדוש־ברוך־הוא מצילנו מידם", הנאמר כאן בפירוש לגבי "שבכל דור ודור עומדים עלינו", דוקא לסיפור יציאת מצרים[47], ומדוע אומרים נוסח זה רק בהגדה בליל פסח ולא בזמנים אחרים של הצלה וישועה, כמו פורים וכדומה?

ואדרבה: בגלות מצרים לא היה "עומד עלינו לכלותינו", כנאמר בהגדה "שפרעה לא גזר אלא על הזכרים"[48], בעוד אשר "לבן ביקש לעקור את הכל".

---

39) ברמב"ם שם: בימי תרח ומלפניו כופרין כו'. ובפיה"מ פסחים שם "איך היינו קודם אברהם כו'". וראה גם ריטב"א להגש"פ כאן. ביאורי מהרש"ל לסמ"ג מ"ע מא (וראה לשון הרמב"ם הל' ע"ז פ"א סה"ב וריש הלכה ג). אבל ראה רשב"ץ שם ד"ה מתחלה "אחר שעבד לע"ז בתרח (כתרח?) אביו הכיר כו'". וראה לקמן הערה 42.

40) ראה הגש"פ הנ"ל ע' יט.

41) אבל ברבינו מנוח לרמב"ם שם: ויציאת מצרים חזקה אמונתם כו'. וראה גם פי' רי"ד הובא בהגדה שלמה אות קמט.

42) להעיר מלשון הרמב"ם שם "ומסיים בדת האמת שקרבנו המקום לו והבדילנו מהאומות וקרבנו ליחודו". אבל ע"פ מ"ש בהל' ע"ז שם ספ"א יש לפרש ב' זמנים ב"ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו" – בימי אברהם ובזמן גאולת מצרים. ואולי לכך סתם בהל' חו"מ, כי כוונתו גם על זמן גאולת מצרים (כמ"ש ברבינו מנוח הנ"ל). ועצ"ע. וראה הערה 44.

43) רמב"ם הל' חו"מ שם.

44) ראה רמב"ם הל' ע"ז שם ה"ג, שמשמע שאברהם הכיר מעצמו. אבל בהל' חו"מ שם "שקרבנו המקום לו כו'". ועד"ז בפיה"מ: בחר בנו הש"י. (ובתרגום קאפאח: ובחרנו ה' לו לנחלה). ולכאורה זהו החילוק בין הקירוב בימי אברהם להקירוב בזמן גאולת מצרים, כמפורש ברמב"ם הל' ע"ז שם בסופו.

וראה לקו"ש ח"כ ע' 18 ואילך (והערה 79 שם). חכ"ה ע' 48 (והערה 26 שם).

45) ראה הגדה הנ"ל ע' כ ד"ה להגבי'.

46) פרש"י ר"פ בראשית.

47) בפשטות בא בהמשך ללפניו – ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם בין הבתרים ביחד עם ההבטחה על יצי"מ (כמ"ש בכמה מפרשים. וראה הגש"פ הנ"ל ע' יט ד"ה הבטחתו).

48) אף שאח"כ אמר אריק חרבי גו' (ראה בהגש"פ שם). אבל זה לא נזכר בההגדה.

וכן בימי אחשורוש, כאשר הגזירה היתה על "כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים...".

ח.

השאלה על המעלה האחרונה

"ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו"?

צריך להבין: א) בכל ארבע־עשרה ה"מעלות טובות למקום עלינו" הקודמות אין מוסבר במה מתבטאת ה"מעלה", ובחלק מהן אף טורחים המפרשים להבהיר את חשיבות המעלה (כגון: "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה"). ומדוע דוקא במעלה האחרונה, "ובנה לנו את בית הבחירה", מפורט הטעם של המעלה?

ב) ואם רוצים בכל זאת להסביר את המעלה, הרי ישנה המעלה הפשוטה ביותר הכתובה במפורש בפסוק[49] "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" – העיקר במקדש הוא השראת השכינה[50]. אמנם, הפסוק נאמר על המשכן, ובעל ההגדה מדבר על בית הבחירה שלאחר הכניסה לארץ, אבל, אדרבה: מעלת בית המקדש, אפילו לעומת המשכן, היא בכך[51] שראו שם את השראת השכינה במוחש (עשרה ניסים[52] נעשו לאבותינו בבית המקדש). מדוע נבחר כאן דוקא הענין של "לכפר על כל עוונותינו"?

ג) יותר מכך: בנוסף לכך ש"ושכנתי בתוכם" הוא העיקר בבית המקדש, הרי זוהי מעלה הקשורה לכל ישראל, בעוד אשר "לכפר על כל עוונותינו" היא מעלה רק לאלו הזקוקים לכפרה על עוונות[53]?

ד) מדוע לא נכתב כאן השם הרגיל (גם בהגדה), "בית המקדש"[54] אלא "בית הבחירה"?

ה) ועיקר: מהו הקשר בין מעלה אחרונה זו לבין סיפור יציאת מצרים: לגבי כל המעלות עד "הכניסנו לארץ ישראל" אפשר להבין, שכל זמן היותם במדבר, עד הגיעם לארץ נושבת, אין הגאולה והיציאה ממצרים מושלמת[55]. הדבר מתבטא גם בכך שלאחר לשונות הגאולה[56] "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי", שאמר הקדוש ברוך הוא למשה במצרים, הוא סיים "והבאתי אתכם אל הארץ..."[57]. אבל בנין בית הבחירה בירושלים אינו קשור, לכאורה, לגאולה!

ט.

ל"בן" יש שאלות לפני תחילת ההגדה

ההסבר לכל זה הוא:

כאשר יושבים לסדר וצריך להתחיל את ההגדה, לפני שיודע ה"בן" (שאליו אומרים את ההגדה – והגדת לבנך) את פרטי השעבוד והניסים של הגאולה, מתעוררות אצלו מספר קושיות, שצריך לענות עליהן לפני אמירת ההגדה "עבדים היינו":

א) מדוע לא היתה גאולת יציאת מצרים[58] נצחית? אילו היתה הגאולה על־ידי־בשר־ודם, מובן, שכשם שהוא עצמו מוגבל ומשתנה, כך גם פעולותיו. אבל יציאת מצרים היתה על ידי הקדוש־ברוך־הוא, שה' אלקים אמת[59], וכל פעולותיו אמתיות ונצחיות, והיא היתה צריכה להיות גאולה נצחית: מדוע, אפוא, יש אחריה גלות? וגלות זו מרה כל־כך ש"בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו" כמו בגלות מצרים ואף יותר?

ב) ישראל יצאו "ברכוש גדול" כפי שהבטיח ה'. כיצד יתכן, אפוא, שיש עניות אצל ישראל, כפי שהוא רואה ליד שולחן הסדר אורחים עניים – "דצריך" ו"דכפין"?

ג) יותר־מכך: מצות ההגדה בליל הסדר, "והגדת לבנך", היא "כנגד ארבעה בנים דברה תורה", ובשולחן הסדר אינו נמצא רק בן חכם, אלא גם רשע (וכן תם ושאינו יודע לשאול). וקשה: ידוע[60], שהרשעים שהיו באותו דור לא נגאלו, והם מתו בשלושת ימי אפילה. ואם היהודים שיצאו ממצרים לא היו רשעים, כיצד מגיע לפתע בן רשע אצל ישראל[61]?

---

49) תרומה כה, ח.

50) ראה רמב"ן ר"פ תרומה.

51) ראה רשב"ם (להגש"פ), אבודרהם וכל בו: יש לנו משכן ובבנין בית המקדש נתוספו עשרה נסים. ובזבח פסח: גם כי בביהמ"ק נעשו בו נסים הרבה וכל המעלות שהזכיר נסים הם.

52) אבות פ"ה מ"ח.

53) אבל ראה זבח פסח שם: לפי שאין איש בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא.

54) ראה בחילופי נוסחאות בהגדה שלמה גירסא זו.

55) וראה זבח פסח.

56) וארא ו, ו־ז.

57) שם, ח.

58) שכבר הזכיר בקידוש "זכר ליצי"מ".

59) ירמי' יוד, יוד. וראה רמב"ם בתחלתו (פ"א, ה"ד).

60) שמו"ר פי"ד, ג. תנחומא וארא יד. פרש"י בא י, כב.

61) כמו שהקשה כ"ק מו"ח אדמו"ר (ספר השיחות תש"ה ע' 83).

ויש לבאר (ולחזק) הקושיא ע"פ הידוע (יחזקאל טז ובמפרשים) דביצי"מ הי' לידת עם ישראל, ומכיון שבשעת הלידה לא היתה מציאות של רשעים (כאלו) איך באו אח"כ.

אי־אפשר לומר שהרשע של ההגדה, היושב אצל השולחן, אינו מסוג הרשעים שמתו במצרים בשלושת ימי אפילה, כי בהגדה נאמר בפירוש בתשובה לבן הרשע ש"אילו היה שם לא היה נגאל".

שאלות אלו אינן רק שאלות בהבנה, אלא הן מפריעות לכל התוכן של ליל הסדר ושל סיפור יציאת מצרים, אשר "בכל דור ודור חייב אדם להראות עצמו כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים", ולפיכך "יכין מקום מושבו שישב בהסיבה דרך חירות כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים"[62]. והתורה היא תורת אמת, ולכן הרגשה זו צריכה להיות אמיתית. אבל כיצד יכול יהודי להרגיש את החירות באמת "כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים", בשעה שהוא נמצא בגלות, במצב ש"עומדים עלינו לכלותינו", וישנם עניים אצל ישראל, עניים בפשטות וגם עניים בדעת, ואפילו בן רשע?

י.

גאולת מצרים עדיין לא הושלמה

כדי לבטל את הבלבול, מקדימים את הקטע "הא לחמא עניא", שזוהי הקדמה לתוכן הכללי של סיפור יציאת מצרים המתחיל ב"עבדים היינו".

המצה שאכלו אבותינו לאחר יציאתם ממצרים – "שלא הספיק להחמיץ עד שיצאו..." – נקראת בקטע "דאכלו אבהתנא בארעא דמצרים", כדי להדגיש שהיציאה ממצרים לא היתה מושלמת והיהודים מצד עצמם כאילו נשארו במצרים.

זהו ההסבר להמשך הקטע: "כל דכפין... כל דצריך" – העובדה שישנה מציאות של עניים, ומציאות של "השתא הכא... השתא עבדין", גלות ועבדות[63], היא תוצאה מכך ש"אבהתנא בארעא דמצרים" – שבני ישראל לא יצאו לגמרי משעבוד מצרים.

מתעוררת השאלה: אם־כך, מה הועילה יציאת מצרים, שמשום כך צריך לערוך את הסדר "דרך חירות"? – על כך ממשיכים ואומרים, שאמנם "השתא הכא", אבל "לשנה הבאה בארעא דישראל", ואמנם "השתא עבדין", אבל "לשנה הבאה בני חורין": גאולת מצרים פתחה את צינור הגאולה[64] המביא לגאולה השלימה[65] – "לשנה הבאה בארעא דישראל... בני חורין".

לכן אפשר עתה לקיים את מצות סיפור יציאת מצרים בלילה זה ואת "חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים" בשלימות. ואדרבה, על־ידי קיום מצוה זו באופן של "כאילו הוא... יוצא משעבוד מצרים" הוא יוצא ממצב של שעבוד מצרים עד למצב של בני חורין. כידוע[66] שמאז יציאת מצרים ועד לגאולה העתידה, יוצאים כל הזמן ממצרים.

נקודה כללית זו, המודגשת מיד בתחילת "מגיד" כדי להסיר את השאלה דלעיל, מפורטת יותר בסיפור יציאת מצרים, לאחר שאלת מה נשתנה, כדלהלן.

יא.

מטרת גלות מצרים - זיכוך העולם

כידוע, אומרים חז"ל[67], שהקדוש־ברוך־הוא נתן לאברהם את הברירה: "במה אתה מבקש שישתעבדו בניך בגיהנם או בגלות", ואברהם – או הקדוש־ברוך־הוא, לפי שתי הדיעות השונות[68] – בחר בגלות במקום גיהנם.

מכך מובן, שתוכן הגלות, וגלות מצרים, דומה לתוכן של ענין הגיהנם – מירוק וכפרת החטא.

החטא, שעליו נזקקו למירוק ולכפרה, היה שורש כל החטאים, החטא הראשון[69] – חטא עץ הדעת, שגרם לסילוק השכינה מהארץ לרקיע[70]. לפיכך נאמר על מירוק החטא לאברהם, כי לאחר חטא עץ הדעת, שגרם להסתלקות השכינה מהארץ לרקיע, היו עוד ששה חטאים שכל אחד מהם גרם לסילוק השכינה מרקיע לרקיע, עד לרקיע השביעי. והראשון שהתחיל להחזיר את השכינה מלמעלה למטה היה אברהם אבינו, שהוריד אותה מרקיע שביעי לשישי[67]. לכן

---

62) שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ב ס"ז.

63) ראה שמחת הרגל להחיד"א בתחלתו (לימוד ג' ד"ה צפון).

64) ד"ה כימי צאתך תש"ח רפי"ב. וראה שם בסוף המאמר. וראה גבורות ה' למהר"ל פס"א דמבאר דבגאולת מצרים קבלו בנ"י מעלה עצמית דבני חורין ואין המקרה דגלות שלאח"ז מבטל זה כלל (וראה שם פנ"ב). ועיין זח"ב מ, א. וראה הגש"פ עם "ביאורים" הנ"ל ע' קפה ואילך.

65) וזה מודגש בגילוי בסיום של סימן "מגיד", בברכת "אשר גאלנו כו' ממצרים כו' כן כו' יגיענו כו' ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו" (שקאי על הגאולה העתידה).

66) ד"ה כימי צאתך שם בתחלתו.

67) שמו"ר פנ"א, ז. ועד"ז בב"ר פמ"ד, כא. וש"נ.

68) במדרש שם.

69) ראה בארוכה של"ה קעה, ב ואילך. קעז, סע"א. ועוד.

70) שהש"ר פ"ה, א. וש"נ. וראה ד"ה באתי לגני ה'שי"ת.

נאמר דוקא לו, ששלימות המירוק של החטא, שבאמצעותו תהיה השכינה למטה כלפני החטא, יתבצע על־ידי גלות מצרים.

אילו זכו, היתה גלות מצרים הגלות האחרונה והיחידה, והגאולה ממצרים היתה שלימה, "ולא היה גלויות ולא מלאך המות שולט בהן"[71], כלפני החטא.

אבל למעשה, לא הביאה גלות מצרים לכפרה המושלמת[72], כדלהלן, ולכן היה הכרח ב"ויוציאנו ה' אלקינו משם ביד חזקה" – נגד מידת הדין. כי מצד מידת הדין היתה טענה, שאם מטרת גלות ושעבוד מצרים – בירור וזיכוך ישראל והעולם עד למצב שלפני החטא – לא הושגה בשלימות, אין מקום לגאולה.

יב.

היציאה ממצרים התאפשרה רק באמצעות ה'

בכך מובן הדיוק בלשון "ויוציאנו ה' אלקינו משם ביד חזקה": לפי מצבם לא היו ישראל ראויים עדיין לכך. כידוע[73], שישראל היו שקועים, ר"ל, במצרים, במ"ט שערי טומאה, ואילו התעכבו במצרים עוד רגע אחד, הם לא היו נגאלים ח"ו.

בלשון החסידות, כפי שמסביר אדמו"ר הזקן[74], היתה יציאת מצרים באופן של "כי ברח העם"[75], "מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין היה בתקפו בחלל השמאלי". והגאולה באה מצד ש"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש־ברוך־הוא", ועורר את נקודת היהדות שבהם. והם שוב לא התפתו מרוח השטות, ה"מכסה על האמת", שבמצב זה הם יכולים להתקשר אל הקדוש־ברוך־הוא – וזה גרם ל"ברח העם", כמוסבר בתניא[76], שאפילו קל שבקלים (שדרגת "החכמה" שבנפש האלקית היא אצלם בבחינת גלות ושינה), הנתקל בנסיון באמונה, בדבר הנוגע בדרגת ה"חכמה" שבנפש, "היא ניעורה משנתה ופועלת פעולתה", וגם הם מוסרים נפשם על קדושת שם ה'.

יג.

עכשיו הזיכוך אינו מושלם

לפיכך אומרים "אילו לא הוציא הקדוש־ברוך־הוא את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים", כי אילו לא היתה היציאה ממצרים על־ידי הקדוש־ברוך־הוא, היתה גלות מצרים נמשכת[77] עד להשגת שלימות הבירור והמירוק – עד לגאולה העתידה.

זה מודגש יותר לפי הדיעה הראשונה[78] של "מתחיל בגנות" – "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו": הקירוב אל הקדוש־ברוך־הוא הוא גם עכשיו לא על־ידי עבודה עצמית, אלא על־ידי ש"קרבנו המקום לעבודתו"[79].

בכך מובן, כיצד תיתכן מציאות של בן רשע גם עתה, לאחר גאולת מצרים, ומדוע יתכן מצב של "בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו", ואיומם אינו מתבצע רק מפני ש"הקדוש־ברוך־הוא מצילנו מידם", כי[80], כדלעיל, כל עוד אינה מושגת המטרה של זיכוך מושלם, עדיין אין ישראל מזוככים לגמרי מן הרע (וישנו אפילו בן רשע) ולכן קיימת מצד מידת הדין אפשרות של "עומדים עלינו לכלותינו".

יד.

"וירעו אותנו"

אך כאן מתעוררת השאלה: כיצד יתכן שישראל היו כל כך "שקועים" בטומאה וברע של מצרים, עד

---

71) שמו"ר רפל"ב. ושם הוא לענין חטא העגל. אבל י"ל שיש שייכות זל"ז, כי האפשריות לחטא העגל הי' לפי שבמ"ת רק "פסקה זוהמתן" (שבת קמו, א), כי הזיכוך הי' רק מצד "למעלה" (ראה לקו"ש חי"א ע' 10, וש"נ).

72) אף שפעל הזיכוך בישראל ובהעולם שיוכלו לקבל התורה וכו' – תו"א עד, א ואילך.

73) נסמן בהגש"פ הנ"ל ע' ל. וראה גם ריטב"א להגש"פ פי' עבדים היינו. ובכ"מ.

74) תניא ספל"א. לקו"ת כמסומן במפתחות (ע' פסח, ספה"ע ושבועות). ד"ה כימי צאתך שם פי"ג. ובכ"מ.

75) בשלח יד, ה.

76) פי"ט.

77) ואף שהובטחה הגאולה בסיום ת' שנה ודור רביעי ישובו הנה – הרי לאחרי יציאתם זו (לולא שהקב"ה הוציא – מצד טבעם) "אמר יאמר העבד אהבתי את אדוני.. לא אצא חפשי" (משפטים כא, ה), ובמכש"כ שאפילו לאחרי שהוציא הקב"ה ממצרים הרי בכו "בני ישראל ויאמרו גו' זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם" (בהעלותך יא, ד־ה) וכמה פעמים אמרו "נתנה ראש ונשובה מצרימה" (שלח יד, ד), הנה "אילו לא הוציא הקב"ה כו'" היו (ע"פ טבע) גם עושים כן ושבים למצרים – ו"משועבדים היינו לפרעה במצרים". – ולהעיר משיבת כו"כ מבנ"י למצרים היפך ציווי ירמי' (ירמי' מב ואילך).

78) ולהעיר שברמב"ם הלכות חו"מ שם הביא זה בתחלה "כיצד מתחיל ומספר (ואח"כ ממשיך) וכן מתחיל ומודיע כו'". וראה אנציק' שם. וש"נ. וראה לקו"ש חכ"א 4־73 והערה 53 שם.

79) וצ"ל דכוונת בעל ההגדה דגם באברהם – קרבנו המקום, וכבב"ר רפל"ט "לפי שהי' אברהם אומר כו' הציץ עליו הקב"ה ואמר לו אני הוא בעל העולם".

ועפ"ז י"ל אדרבה, שהטעם שבגלות מצרים לא נזדככו בשלימות, כי גם "מתחלה" אצל אברהם הי' באופן ד"קרבנו המקום לעבודתו".

80) ראה גם של"ה קסא, ב (מצה שמורה). ובס' שער השמים לפי' והיא שעמדה.

שלא יכלו מצד עצמם לצאת ממצרים? כדי להשיב לשאלה זו ממשיך בעל ההגדה ומדגיש: "וירעו אותנו", שפירושו[81], שהמצרים עשו אותנו לרעים, ולכן כתוב "אותנו", ולא "וירעו לנו": המצרים גרמו לכך שיהיה אצל ישראל "רע" כזה, שישראל מצד עצמם לא היו מגיעים אליו, יותר מן ה"רע" שצריך היה להזדכך באמצעות גלות ושעבוד מצרים.

דבר זה דומה לתירוץ על השאלה מדוע הענישו את פרעה ומצרים, בעוד אשר הם יישמו במעשיהם את הגזירה "ועבדום וענו אותם", שאחד[82] ההסברים לכך הוא, שהעונש הגיע להם מפני שישראל סבלו אצלם מקושי השעבוד, שלא נגזר עליהם מלמעלה.

טו.

בחירת ה' בישראל - בחירה אמיתית

אך לאחר כל האמור לעיל אפשר לשאול: אם גלות מצרים לא גרמה לזיכוך הראוי, מהי המעלה הגדולה של יציאת מצרים וסיפור יציאת מצרים? לכן "מסיים בשבח": "ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו".

הבחירה האמיתית היא[83] דוקא כאשר הדבר אינו נבחר מסיבות שונות, אלא רק עקב בחירה חפשית של הבוחר. בחירה זו אפשרית רק אצל עצמותו יתברך[84], שאין כל מציאות מחוץ לו המשפיעה עליו, ומצד עצמותו ית' "הלוא אח עשיו ליעקב"[85], ורק מצד בחירה חפשית בחר ה' בעם ישראל – "ואוהב את יעקב ואת עשיו שנאתי".

כלומר[86], שורש ענין הבחירה הוא מכך שישראל הם דבר אחד, כביכול, עם עצמותו ית' – ישראל וקודשא־בריך־הוא כולא חד. הבחירה מתגלה למטה באופן[87], שבחיצוניות נראה ש"אח עשיו ליעקב", הם שונים, ובכל זאת "ואוהב את יעקב ואת עשיו שנאתי".

זוהי משמעות גלות ויציאת מצרים: בחיצוניות ובגלוי, כפי שנראה בעולם, ששם פעל ה' ביד חזקה "נגד מידת הדין" – נראה הדבר שאילו נשארו ישראל עוד רגע במצרים הם לא היו נגאלים. כלומר, מצד דרגתם הם לא היו ראויים ליציאת מצרים – "אח עשיו ליעקב" – "הללו עובדים.. והללו עובדים..."[88]. אבל בפנימיות ובאמת, נובע הדבר מעצמותו ית'[89], שהוא בוחר בישראל, מפני שהם עצם אחד עמו[90], ו"להחליפם[91] באומה אחרת איני יכול"[92].

טז.

"בית הבחירה" - גילוי הכפרה המושלמת

לפי זה מובן מדוע על ידי "בית הבחירה" מתאפשר "לכפר על כל עוונותינו", ולא רק סליחה ומחילה: בדרגה של "סדר ההשתלשלות" בעולם, כשאין ניכר בגלוי איחוד ישראל עם ה', בדומה לבן הנפרד מהאב[93], ובמקום שהחטא פוגע, שם צריכים כפרה כדי להסיר את הלכלוך, באמצעות שעבוד וגלות, אבל מצד ההתקשרות האמיתית של ישראל עם ה' באמצעות ה"בחירה", הרי נעשים הכפרה ומירוק החטא – "לכפר (בשלמות[94]) על כל עוונותינו", במילא, כי בדרגה זו אין חטא ועוון פוגעים[95]. וזה גורם לכך שגם במציאותם בגלוי תזדכך נפשם.

אלא, שבעולם, מתבטא הדבר בסדר ובהדרגה: בזמן גלות ויציאת מצרים היה נראה שהגאולה היא באופן של "כי ברח העם", ויש צורך "ביד חזקה", והגילוי, שדבר זה נבע מבחירת הקדוש־ברוך־הוא היה כאשר "בנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו".

דבר זה קשור גם לבית הבחירה כפשוטו, ששם לא היתה הכפרה באמצעות שעבוד ויסורים, אלא

---

81) של"ה שם קסב, א (ועד"ז בסי' שער השמים שם). ובכ"מ.

82) רמב"ן לך טו, יד.

83) ראה תורת שלום ע' 220. לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 127. 290. 324. לקו"ש חי"א ע' 5 ואילך. ועוד.

84) ראה גם לקו"ת אמור לח, ב.

85) מלאכי א, ב־ג.

86) ראה לקו"ש חי"ט ע' 282.

87) להעיר מאבודרהם פי' והיא שעמדה: כדי להראות השגחתו בישראל מקים להם בכל דור אויבים ומציל אותם מידם. וי"ל דפנימיות הפירוש בזה הוא, שזה שמקים להם אויבים היינו שמצד מדריגתם – בחיצוניות נראה "אח עשו ליעקב".

88) זח"ב קע, ב (הובא בילקוט ראובני בשלח יד, כח). שמו"ר פמ"ג, ח. ועוד.

89) ראה אוה"ת בא ע' רס, וע' ערב (הובא לקמן בפנים) – שהגאולה בניסן באה מבחי' אתעדל"ע שלמעלה לגמרי מאתעדל"ת.

90) המבואר בפנים הוא ע"ד משנ"ת בלקו"ש חי"ב (ע' 74 ואילך) בענין דירה בתחתונים, ע"ש.

91) פתיחתא דרות רבה ג. וראה פסחים פז, סע"א ואילך. ועוד.

92) ומובן שאי"ז סתירה למשנ"ת בלקו"ש חי"א (ס"ע 2 ואילך), כי מובן שכמה מדריגות בזה, ובפרטיות בחי' בנים נתגלתה ביצי"מ ובחירה במ"ת. וראה לקמן בפנים.

93) אלא שהנשמה אינה נפרדת מאתו ית' כלל (לקו"ת ר"ה סב, ד).

94) ראה אגה"ת פ"ב.

95) ובדוגמת החילוק דכפרה שע"י התשובה לזה שעיצומו של יום מכפר – ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 131 ואילך. וראה לקו"ש חי"ט ע' 428 ואילך (ובסעיף יו"ד שם).

באמצעות הקרבנות, כי שם נתגלתה בחירתו[96] של הקדוש־ברוך־הוא.

וזהו הפירוש בפנימיות ל"מתחיל בגנות ומסיים בשבח"[97]: בתחילת ההגדה וסיפור יציאת מצרים נראה שהיציאה היתה מלמעלה, כאילו היהודים למטה, מצד דרגתם, לא היו ראויים לגאולה. ו"מסיים בשבח", שגם למטה נתגלה הענין האמיתי – "בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו", כדלעיל.

יז.

בזכות סיפור יציאת מצרים תבוא הגאולה

באמצעות סיפור יציאת מצרים באופן של "להראות את עצמו כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים", זוכים לכך ש"בניסן עתידין להיגאל" יתקיים בפועל בניסן זה כדעת רבי יהושע[98] (אשר במדרש[99] הכריעו, וכתבו באופן סתמי[100] כדעתו, ללא הבאת המחלוקת), ש"בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל", שהגאולה נובעת ממקום שהוא "למעלה לגמרי מאתערותא דלתתא, דהיינו למעלה גם מבחינת תשובה"[101], שמדרגה זו נובעת "יולדת זכר" – גאולה שיש לה קיום, גאולה נצחית, אפילו כאשר איש מזריע תחילה[102], כאשר היא באה מלמעלה.

ומתקיים "לשנה הבאה בארעא דישראל", "לשנה הבאה בני חורין", כפי שמסביר כ"ק מו"ח אדמו"ר[103], שאין צורך לחכות ח"ו עד לשנה הבאה, אלא הדברים יתקיימו תיכף ומיד בניסן זה, וממילא נהיה בשנה הבאה בארעא דישראל, ובני חורין "ונודה לך שיר חדש (לשון זכר[104]) על גאולתנו ועל פדות נפשנו.

(משיחות ליל ב' דחג הפסח תשכ"ו)

96) להעיר שהרמב"ם קורא הל' ביהמ"ק – "הלכות בית הבחירה"*, והרי לדעתו (שם בתחלתו. ועד"ז בסהמ"צ מ"ע כ) מצות בנין מקדש הוא "לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות כו'" (ולא כדעת הרמב"ן הנ"ל הערה 50 דעיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה – ראה לקו"ש חי"א ע' 120 ואילך. אבל ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 330 הערה 24. לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 469).

97) ולהעיר שלדעת הרשב"ץ (נסמן לעיל הערה 21. וראה גם לשון המאירי הנ"ל שם) משמע לכאורה שגם כפשוטו זהו הסיום בשבח.

98) ר"ה יא, א.

99) שמו"ר פט"ו, יא.

100) ד"ה החודש הזה ה'ש"ת פ"א. ובאוה"ת בא (ע' רנט) הלשון "סתם כר"י".

101) אוה"ת שם ע' רס. ע' ערב.

102) כמ"ש (תהלים פז, ה) איש ואיש יולד בה. תו"א סד"ה רני ושמחי (הב') וביאורו (בסופו). אוה"ת ע' ערב (הנ"ל).

103) ספר השיחות תש"ה שם.

104) ראה תוד"ה ונאמר פסחים קטז, ב.

*) וכ"כ במנין המצות ברישׁ ספר היד מ"ע כ "לבנות בית הבחירה". סהמ"צ שם (לפנינו. אבל בתרגום העליר וקאפח "בית עבודה"), ובהל' מלכים בתחלתן. אף שהביא תיכף (ביד וסהמ"צ שם) מקור דהמצוה מהכתוב "ועשו לי מקדש". ולא הכתוב (ראה יב, יא) "והי' המקום אשר יבחר ה"א גו'" שהובא בסנהדרין (כ, ב) וספרי שם. וכבסמ"ג מ"ע קסג ורמזי מ"ע שם. ראה כס"מ ריש הל' ביהב"ח. ובארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 317 ואילך. ולהעיר שבהמצות בהכותרת להל' ביהב"ח כתב "לבנות בית המקדש". וראה לקו"ש חי"ט ע' 142 ואילך בארוכה. לקו"ש חכ"ד ע' 83 ואילך.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שבת קודש עמ' א

כו' – בבכור הנולד, שגם בעלות גוי באוזן הבכור, פוטרת מהבכורה. **והא** – דברי רב חסדא ורבא נאמרו, **בְּאִמּוֹ**, שרק בעלות גוי באמו של הבכור באבר שחיותה תלויה בו, פוטרת מהבכורה.

אָמַר לֵהּ רַב פַּפָּא לחכמים שהציעו לפניו סברא זו, **מַאי שְׁנָא** – מה החילוק בין חלק הגוי **כּוֹ** – בבכור עצמו, שבעלות באזנו פוטרת, משום **דְּבָעֵינַן** [–שצריך] 'כָּל בְּכוֹר בישראל', **וְלֵיכָּא** – וכאשר חלק מהבכור שייך לגוי, אין הוא בכלל 'כל בכור בישראל', **אִמּוֹ נַמִּי** – גם באמו, **בָּעֵינַן** – צריך שתהיה בכלל הכתוב (שמות לד יט) 'כָּל מִקְנְךָ תִּזָּכָר פטר שור ושה' כדי שיחול בבנה קדושת בכורה, **וְלֵיכָּא** ואם חלק מהאם שייך לגוי, אין היא בכלל 'כל מקנך', ובנה פטור מבכורה. **אֶלָּא לֹא שְׁנָא** אין חילוק בין הבכור עצמו לאמו, ובשניהם רב הונא פוטר בעלות גוי אפילו באזנו. ורב חסדא ורבא פוטרים רק בעלות באבר שחיות הבהמה תלויה בו.

הגמרא מקשה על הסוברים שמקצת בעלות גוי פוטרת מבכורה: **מָתְקִיף לָהּ מַר בַּר רַב אַשִׁי** על הסוברים שמקצת בעלות גוי פוטרת מבכורה, **מַאי שְׁנָא מִנְּפָלִים** – מה שונה זה מבכור נפל, **דְּאַף עַל גַּב דְּלָאו בְּנֵי חַיּוּתָא נִינְהוּ, קָדְשֵׁי** – אף שאין להם חיות נתקדשו בבכורה, **דְּאָמַר מַר** על הפסוק (שמות יג יב) 'פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה', שיש לדרשו כאילו היה כתוב בג' קמוצה 'שֶׁגָר בַּבְּהֵמָה', ומתרבה בזה קדושה על נפל שלא הגיע זמנו לצאת וגר במעי בהמה, ואם כן למה לא תחול קדושה על בכור שיש לגוי בעלות באבר שחיותו תלויה בו.

מתרצת הגמרא: **הָתָם** – שם בנפלים, **כֵּיוָן דְּלֵא עֲרִיבוּ בְּהוּ חוּלִּין** – לא מעורב בהם חלק חולין, **קָרֵינָא בְּהוּ בַּבְּהֵמָה 'כָּל בְּכוֹר'** – מתקיים בהם המקרא 'כל בכור', וחייבים בבכורה, אבל **הָכָא** – כאן בבכור שיש לגוי בו חלק, **כֵּיוָן דַּעֲרִיבוּ בְּהוּ חוּלִּין** – מעורב בו חלק חולין, **לֵא קָרֵינָא בְּהוּ 'כָּל בְּכוֹר'**, ואינו חייב בבכורה.

הגמרא מביאה דעה נוספת בזה: **רַבִּי אֶלְעָזָר לֵא עָל לְבֵי מִדְרְשָׁא** – לא בא לבית המדרש, **אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי אַסִּי** – מצא את רבי אסי, **אָמַר לֵיהּ** לרבי אסי, **מַאי אָמוּר רַבָּנָן בֵּי מִדְרְשָׁא** – מה חידשו חכמים בבית המדרש, **אָמַר לֵיהּ** לרבי אלעזר,

בראשית לז, כח - ויעברו אנשים מדינים סחרים וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף ויביאו את יוסף מצרימה

כו

רמז וביאור בג׳ (קידושין יז, א) דלומדים שיעור הענקה בעבד ה׳ סלעים מבכור, דבכור גופא לומדים מיוסף כמ״ש במדרש ״אתם מכרתם בכורה של רחל בה׳ סלעים וכו׳״, ומבאר דגם ההענקה של יוסף הי׳ במספר ה׳ (סוטה לו, ב)

ויעברו אנשים מדינים סוחרים וגו׳, אמר הקב״ה אתם מכרתם בנה של רחל בעשרים כסף שהן חמש סלעים, לפיכך יהי׳ כל אחד ואחד מפריש ערך בנו חמש סלעים במנה צורי.

בראשית רבה פרשה פד, יח

אתם מכרתם. עיין במדבר רבה פרשה ד, סעיף י. [וז״ל: ולקחתם חמשת חמשת שקלים (במדבר ג, מז), אמר הקב״ה אתם מכרתם בכורה של רחל זה יוסף בכ׳ כסף שהן ה׳ שקלים, לפיכך יהי׳ כל אחד ואחד מכם פודה בנו הבכור ה׳ סלעים במנה צורי.]

פי׳ מהרז״ו

אתם מכרתם. משום דקשה לי׳ מה צורך להודיענו כסף מחירו, לכך אמר שזה לשיקח ממנו טעם לערך הבכורות.

בנה של רחל. לפי שרוצה לומר שערך הבכורות כנגד ערך זה הזכירו בשם בנה של רחל לפי שהי׳ בכור לה׳, ובפרשת כי תשא בתנחומא גרסינן בהדיא לפי שמכרו בכורה של רחל, וכן לקמן ס״ד פ״ד.

שהן ה׳ סלעים. שכל סלע ד׳ דינרים והמנה כ״ה סלעים מאה דינרים במנה צורי.

לפיכך נהי׳ כל אחד מפריש כו׳. אין זה טעם לפדיון הבכורות, דודאי הוא מפני שנתנו הלוים תמורתם, אלא טעם ערך הפדיון קאמר, שמאחר שהבכור נפדה מיד הכהן כעבד, יתן מחירו כמו שהעריכו את יוסף.

יפה תואר הארוך

איתא במדרש רבה פרשת וישב (בראשית רבה פרשה פד, יח), דטעם שיעור ה׳ סלעים בבכור, דאמר הקב״ה אתם מכרתם בנה של יוסף בחמש סלעים, לפיכך פדיון בכור[1] הוא חמש סלעים.

והנה הדין בשיעור הענקה, כשעבד יוצא לחירות, סובר רבי מאיר דנלמד מבכור וכדאיתא בקידושין יז, א תנו רבנן כמה מעניקים לו חמש סלעים דברי רבי מאיר, מאי טעמא דרבי מאיר יליף ריקם ריקם מבכור מה להלן חמש סלעים אף כאן חמש סלעים. (ופרש״י: ריקם ריקם, לא תשלחנו ריקם (דברים טו, יג), ובפדיון הבן כתיב (שמות לד, כ) וכל בכור בניך תפדה גו׳). ע״ש בהסוגיא.

הרי השיעור ה׳ סלעים דהענקה דעבד לומדים מבכור דהוא חמש סלעים, ובכור גופא לומדים מיוסף, וי״ל ביוסף יש כל השלשה פרטים: א) מכרוהו לעבד, ב) בסכום ה׳ סלעים, ג) ובכורה[2] ניתנה ליוסף.

ויש לומר דביוסף עצמו, לא רק המכירה הי׳ בסכום ה, אלא גם ההענקה בשיעור חמשה - ה, דהנה יוסף שהי׳ מתחלה עבד עברי כמ״ש[3] ושם אתנו נער עברי עבד, הנה כשיצא לחפשי ולחירות צריך לתת לו [4]הענקה, והענקה [5]שניתן [6]לו, מלבד זה שנתן לו פרעה [7]הטבעת ורביד הזהב (שהוא ענק כפרש״י בחמש), ובגדי שש והרכיבו במרכבת[8] המשנה.

הנה עיקר ההענקה הוא מה שנתן לו הקב״ה כדאיתא

המשך בעמוד רז

1) ראה לקוטי שיחות חלק כ׳ עמוד 185 ואילך.

2) ראה בבא בתרא קכג, א. בראשית רבה פ׳ פד, יט.

3) בראשית מא, יב.

4) עברי עבד . . הענקה: מדייק, דכל דבר בתורה מדוייק הוא, ומזה שבתורה כתוב על יוסף ״עברי עבד״, שהי׳ לו דין עבד עברי, שמגיע לו הענקה כשיצא לחירות.

5) מבאר דיוסף קיבל הענקה משלשה, א) מפרעה, ב) מפוטיפר, ג) מהקב״ה, ו״עיקר״ הענקה בא מהקב״ה (ראה הביאור לקמן בסימנים נו. נט. ס), דהעבד בזמן העבדות אין לו דעת, דהוא משועבד לאדונו (ולכן הוא פטור ממצות, ע״ד קטן וכו׳), וכשנעשה בן חורין, בנוסף להמתנות - ההענקה גשמיים, העיקר הוא שבא לו ״מוחין דגדלות״ - שכל ודעת - ויצא לחפשי. ראה לקוטי שיחות חלק יט פרשת ראה עמוד 156. חלק כד פרשת ראה (ב) עמוד 87 ואילך.

6) ראה לקמן סימן נו. וז״ל: מפוטיפר הי׳ ג״כ הענקה, והוא מה שניתן לו בתו אסנת, ע״ש.

הערת כ״ק אדמו״ר זי״ע בלקו״ש חכ״ד עמוד 88 הערה 23 וז״ל: אולי יש לומר דמה שמדייק לכתוב ״ניתן״ ולא ״נתן״, הוא משום שנתינת אסנת ליוסף היתה ע״י פרעה* ולא ע״י פוטיפר.

*) פסוק מה ״ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח ויתן לו את אסנת בת פוטי פרע כהן און לאשה וגו׳״.

7) שם פסוק מב, ״ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן אתה על יד יוסף וילבש אתו בגדי שש וישם רבד הזהב על צוארו״, ופרש״י רביד: ענק, ועל שהוא רצוף בטבעת קרוי רביד ע״כ. (ענק מלשון הענקה [ראה קידושין טז, ב: ענק עבד עברי לעצמו]).

8) שם פסוק מג: ״וירכב אתו במרכבת המשנה אשר לו ויקראו לפניו אברך ונתון אתו על כל ארץ מצרים״.

א. יש עוד טעם מה שהי' הדבור ביום אחד לחודש, וההקרבה בי"ד לחודש, כי הפסח הוא עבודת השי"ת והעבודה הזאת היא שאנו עובדין לו שהוא יתברך אחד ואין זולתו ולפיכך ראוי לעבוד אותו, ולפיכך כל ענין עבודת הפסח שהי' הקרבן אחד בכל צד מפני שהוא לאל אחד יתברך.

ולפיכך פירשנו בחיבור גבורות השם (פ' ל"ה) שהי' הקרבן הזה כל ענין שלו שיהי' אחד.

הראשון, שהרי נאמר בפירוש (שמות יב, מו) בבית אחד יאכל שאסור לחלקו ולאכול אותו בשתי חבורות, שלא יהי' נחלק קרבנו של הש"י שהוא עבודה לאל אחד.

והשני (שמות יב, מו) ועצם לא תשברו בו שלא יהי' נחלק בעצמו, כי העצם הוא בנין בעל חי, ולא הי' נחלק עיקר בנין בעל חי שהם עצמות שעליהם נסמך הבעל חי.

השלישי (שמות יב, ט) אל תאכלו ממנו נא ומבושל כי אם צלי אש, כי הבשר הוא מבושל נעשה פרורים מחולקים עד שנחלק לגמרי, רק צלי אש, כי כל זמן שהוא צלי נתקשה ונעשה חלקיו אחד, ולפיכך צלי אש דוקא, ועוד מצותו שיהי' בן שנה אחת ולא שתים, ושם מבואר באורך עוד יותר.

לפיכך המצוה באחד לחודש, כי באחד מורה על התחלה, ובפרט אחד לחודש ניסן שהוא התחלת העולם, ובהתחלה הש"י אחד, וזה שכתוב בתורה ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד, ולא כתיב יום ראשון כמו שכתוב אח"כ, על שם שהי' הקב"ה אחד ולא נבראו המלאכים עד יום השני, אבל יום הראשון הי' הש"י אחד ושמו בלבד, ולפיכך מצות התורה על הקרבן באחד לחודש, כי האחד בחודש מורה על התחלת העולם אשר בו הי' הש"י אחד, והתורה שהיתה גם כן בתחילת הבריאה כי נבראת קודם העולם, לכך מצות התורה ביום זה שהוא התחלה ליקח הפסח לעבוד לאל אחד, לכך ראוי ביום זה שתצוה התורה שיקח הפסח לעבוד הש"י שהוא אחד.

אמנם שחיטת הפסח הי' בי"ד, כי אימתי יהי' ה' אחד ושמו אחד כשיסלק יצר הרע מן העולם אשר היצר הרע מסית אחר עבודת אלילים, והיצר הרע עצמו קראו חז"ל אל אחר כמו שכתוב (תהלים פא, י) לא יהי' בך אל זר, איזהו אל זר שיש בגופו של אדם הוי אומר זה יצר הרע והוא נקרא אל זר, וכן אומר במסכת ברכות אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו יקרא קריאת שמע, ומה ענין קריאת שמע ליצרו, אבל פירוש זה כי היצר הרע הוא עבודת אלילים באדם, כי ראוי הי' שיהי' היצר טוב בלבד אשר הוא מביא לעבודת הש"י, אבל יצר הרע הוא שניות ליצר טוב ומביא לידי שניות ונקרא עבודת אלילים, וכאשר יקרא קריאת שמע ויהי' דבק באחדותו יתברך יהי' מסלק השניות הוא יצר הרע, ולפיכך לעתיד בסלוק יצר הרע מן העולם אז לא יהי' שום שניות ואז יהי' ה' אחד לגמרי, ולפיכך אחר ביעור שאור וחמץ שהוא מורה סילוק היצר הרע מן העולם אז ישחטו הפסח שהוא עבודה אל הש"י שהוא אחד לגמרי.

לכך אמרו אור לארבעה עשר בודקין את החמץ אחר שעבר י"ג יום, כי אחד מספרו י"ג אז מתחיל לבדוק חמץ, כי כאשר יגיע זמן שיהי' האחדות בעולם אז בודקין החמץ בחורין ובסדקין לבער אותו ולסלקו מן העולם, כי אע"ג שאמרנו כי אחר שיסולק השאור מן העולם אז יהי' ה' אחד ושמו אחד, וסלוק השאור הוא גורם לאחדות הש"י שיהי' נגלה בעולם, מ"מ סיבת סילוק השאור שהוא היצר הרע, כאשר הזמן ראוי שיהי' הש"י אחד ואז יסולק יצר הרע מן העולם, ואז יהי' ה' אחד ושמו אחד שלא יהי' נמצא ונגלה שום עבודת אלילים, אבל על כל פנים יהי' קודם הזמן ראוי שיהי' ה' אחד, ולפיכך התחלת הביעור הוא אחר י"ג מיד, כאשר הגיע י"ג, כי מספר אחד הוא י"ג ואז תיכף ומיד בודקין החמץ.

ואין זה דומה אל אחד בחודש, כי האחד הוא התחלה ומורה על האחדות שהי' בתחלה מצד שלא היו נמצאים המלאכים ושאר דברים שהם עובדים, אבל לעתיד שיהי' הש"י אחד, לא מצד ההתחלה שהוא אחד רק שהכל עובדים אל הש"י, ולפיכך כאשר הגיע הזמן של י"ג שהוא אחד דהיינו תיכף בלילה אז בודקין החמץ והוא התחלה לבער החמץ, וכאשר החמץ מסולק מן העולם אז שחיטת הפסח כי אז יהי' ה' אחד ושמו אחד כי יעבדו הכל לאחד.

דרוש נאה לשבת הגדול – הגדה של פסח – מהר"ל מפראג

ב. בפרשת בא (יב, ג-ד) כתוב **ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית ואם ימעט הבית וגו' ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו.**

יש לומר בדרך אפשר דמרומז כאן בקרא הג' בתי מקדשות, דמבואר במהרש"א (פסחים פח) דהג' בתי מקדשות כנגד האבות, בית ראשון כנגד אברהם, בית שני כנגד יצחק, ובית שלישי כנגד יעקב עיי"ש. גם ידוע דבית המקדש הב' הי' חסר ה' דברים (יומא כא:) הארון הכפורת האורים ותומים וכו' עיי"ש. גם ידוע דבית המקדש הב' נחרב ע"י שנאת חנם (יומא ט:) וכמבואר גם בהסוגיא דקמצא בר קמצא (גיטין נו:).

וכל זה מרומז בקרא, וזהו "ויקחו להם איש שה", דבני ישראל המשולים לשה "שה פזורה ישראל" (ירמי' נ, יז), "יקחו", "לבית אבות" הבתי מקדשות כנגד "אבות", והפסוק ממשיך בנוגע הג' בתי מקדשות, וזהו "שה לבית" זה קאי על בית ראשון ורמז בתיבת ש"ה נוט' שלמה המלך דהוא בנה בית ראשון, ואח"כ יהי' בית שני וזהו "ואם ימעט הבית", בית השני יהי' "ימעט" דיחסר חמש דברים כנ"ל, והי' מיעוט לפי ערך בית ראשון, ואח"כ נחרב הבית שני ע"י שנאת חנם, וזהו שהפסוק ממשיך "ולקח **הוא ושכנו**" דע"י האחדות יתקרב קץ הגאולה, וזהו "הקרוב אל ביתו" דע"י השלום יתקרב בנין בית השלישי שיהי' נצחי לעולם ועד.

פרי דוד

◆ יום ראשון ט׳ ניסן ◆

טז (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמֻתוּ:**

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בָּתַר דְּמִיתוּ תְּרֵין בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרוֹבֵיהוֹן אֶשְׁתָּא נוּכְרִיתָא קֳדָם יְיָ וּמִיתוּ:

רש״י ◄**וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן וְגוֹ׳** • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מוֹשְׁלוֹ מָשָׁל לְחוֹלֶה שֶׁנִּכְנַס אֶצְלוֹ רוֹפֵא. אָמַר לוֹ: אַל תֹּאכַל צוֹנֵן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחַב. בָּא אַחֵר וְאָמַר לוֹ: אַל תֹּאכַל צוֹנֵן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחַב, שֶׁלֹּא תָּמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי. זֶה זֵרְזוֹ יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן, לְכָךְ נֶאֱמַר: ״אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך כז ע׳ 117)

פָּרָשַׁת אַחֲרֵי

סֵדֶר הַפָּרָשִׁיּוֹת מִתְּחִלַּת חָמֵשׁ וַיִּקְרָא וְעַד פָּרָשַׁת אַחֲרֵי, הוּא בְּסֵדֶר מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה: רֵאשִׁית מַגִּיעוֹת וַיִּקְרָא, צַו וְחֵלֶק מִפָּרָשַׁת שְׁמִינִי - בָּהֶם מְדֻבָּר עַל עִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה בִּלְבַד, הַמִּשְׁכָּן, בִּגְדֵי הַכְּהוּנָה, הַקָּרְבָּנוֹת וְכוּ׳. לְאַחַר־מִכֵּן שְׁמִינִי, תַּזְרִיעַ וּמְצֹרָע - פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁעוֹסְקוֹת בְּהַבְדָּלָה שֶׁבֵּין עִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה, לְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם - לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא לַטָּהוֹר. וּלְאַחַר־מִכֵּן מַגִּיעָה פָּרָשַׁת אַחֲרֵי - הָעוֹסֶקֶת בְּדִינֵי יוֹם־כִּפּוּר - לְאַחֲרֵי שֶׁאָדָם שָׁמַע אֶת מִצְוּוֹת הַתּוֹרָה, וְנִכְשַׁל בָּהֶם, אַל לוֹ לְהִתְיָאֵשׁ, בִּגְלַל שֶׁיֶּשְׁנוֹ יוֹם הַכִּפּוּר, בְּיוֹם זֶה ״יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ז ע׳ 117)

וַיְדַבֵּר ה׳ . . אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן (טז, א) **מָשָׁל לְחוֹלֶה שֶׁנִּכְנַס אֵצֶל רוֹפֵא . . וְאָמַר לוֹ: אַל תֹּאכַל צוֹנֵן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחַב, שֶׁלֹּא תָּמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי . . לָכָךְ נֶאֱמַר ׳אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן׳ שֶׁלֹּא יָמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּתוּ בָּנָיו.** (רש״י) בְּדֶרֶךְ כְּלַל אָדָם חוֹלֶה, סוֹבֵל מֵחֹם גְּבוֹהַּ, וְלָכֵן יֵשׁ לוֹ תְּשׁוּקָה גְּדוֹלָה לְצַנֵּן אֶת גּוּפוֹ ע״י אֲכִילַת דְּבָרִים צוֹנְנִים, וּשְׁהוּת בִּמְקוֹמוֹת קָרִים. אַזְהָרָה לְבַד שֶׁלֹּא יֹאכַל צוֹנֵן וְלֹא יִשְׁכַּב בִּמְקוֹמוֹת קָרִים, לֹא תּוֹעִיל, כִּי תְּשׁוּקָתוֹ שֶׁל חוֹלֶה הִיא לְקָרֵר אֶת גּוּפוֹ. רַק אַזְהָרָה וּפַחַד שֶׁאִם יַעֲשֶׂה כָּךְ יָמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי, גּוֹרֶמֶת לַחוֹלֶה שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים אֵלּוּ.

עַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּעִנְיַן אַהֲרֹן וְהַכֹּהֲנִים, תְּשׁוּקָתָם הַטִּבְעִית שֶׁל הַכֹּהֲנִים לְהִתְעַלּוֹת וּלְהִתְקָרֵב אֶל ה׳ הִיא כָּל־כָּךְ עֲצוּמָה, שֶׁאַזְהָרָה לְבַדָּהּ לֹא תּוֹעִיל. רַק הַפַּחַד שֶׁהֵם יָמוּתוּ כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן, הִיא תִּגְרֹם לָהֶם לְהִתְגַּבֵּר עַל תְּשׁוּקָתָם הַטִּבְעִית.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ׳ 117)

אַל תֹּאכַל צוֹנֵן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחַב (רש״י טז, א) **אֲכִילַת צוֹנֵן** – כְּנֶגֶד הָאִסּוּר לְהִכָּנֵס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים בְּכָל יוֹם (מִלְּבַד יוֹם כִּפּוּר) אֲפִלּוּ לְשֵׁם הַקְרָבַת קָרְבָּנוֹת. כִּי הַקָּרְבָּנוֹת נִמְשָׁלִים לְלֶחֶם וּלְמַאֲכָל, וְהַקָּרְבָּתָם שֶׁלֹּא כְּדִין כְּמוֹהוּ כַּאֲכִילַת מַאֲכָל צוֹנֵן. **שְׁכִיבָה בְּטַחַב** – כְּנֶגֶד הָאִסּוּר לְהִכָּנֵס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים לְלֹא קָרְבָּנוֹת (אֲפִלּוּ בְּיוֹם כִּפּוּר). כִּי הַשְּׁהִיָּה שָׁם לְלֹא הַקְרָבַת קָרְבָּנוֹת דּוֹמָה לִשְׁהִיָּתוֹ שֶׁל חוֹלֶה בְּמָקוֹם קַר, לְלֹא אֲכִילַת מַאֲכָל צוֹנֵן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ג, עמוד 987 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

חֶטְאָם שֶׁל בְּנֵי אַהֲרֹן

אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמֻתוּ: (טז, א)

וְאֵינוֹ מוּבָן: מַה מּוֹסִיפָה תֵּיבַת ״וַיָּמוּתוּ״ עַל הַנִּכְתָּב קוֹדֶם ״אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן״?

בעל הטורים

טז (א) **אַחֲרֵי מוֹת.** כְּתִיב לְעֵיל (טו, לג) **וּלְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם טְמֵאָה,** וּסְמִיךְ לֵיהּ **אַחֲרֵי מוֹת.** רֶמֶז לְמַה שֶׁאָמְרוּ (שבועות יח, א) הַמְשַׁמֵּשׁ עִם הַטְּהוֹרָה וּפֵירְשָׁהּ נִדָּה תַּחְתָּיו, לֹא יִפְרוֹשׁ בְּאֵבֶר חַי, אֶלָּא יַמְתִּין עַד שֶׁיָּמוּת הָאֵבֶר וְיִפְרוֹשׁ. וְעוֹד כְּתִיב לְעֵיל (טו, לב) **זֹאת תּוֹרַת,** וּסְמִיךְ לֵיהּ **אַחֲרֵי מוֹת,** מְלַמֵּד שֶׁמֵּתוּ עַל שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבָּם. וְעוֹד כְּתִיב לְעֵיל (טו, לא) **מִשְּׁכָנִי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם,** וּסְמִיךְ לֵיהּ **אַחֲרֵי מוֹת,** רֶמֶז לְמַה שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל י, ג) ״בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ״. וְסָמוּךְ פָּרָשַׁת **יוֹם הַכִּפּוּרִים לְפָרָשַׁת נִדָּה,** לוֹמַר: מַה נִּדָּה תֵּשֵׁב שִׁבְעָה יָמִים קוֹדֶם שֶׁתִּטְהַר, אַף בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מַפְרִישִׁין הַכֹּהֵן גָּדוֹל שִׁבְעַת יָמִים קוֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס לְשַׁמֵּשׁ לִפְנִים. תורה ב

עוֹד צָרִיךְ לְהָבִין: מִבֵּין הַדְּבָרִים שֶׁעֲלֵיהֶם נֶעֱנְשׁוּ בְּנֵי אַהֲרֹן, מוֹנֶה הַמִּדְרָשׁ כְּדִלְהַלָּן: נִכְנְסוּ לִפְנֵי וְלִפְנִים [לְקוֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים], מְחוּסְרֵי בְּגָדִים הָיוּ [לֹא לָבְשׁוּ אֶת כָּל בִּגְדֵי הַכְּהוּנָּה שֶׁחַיָּבִים לְלוֹבְשָׁם בְּעֵת עֲשִׂיַּת הָעֲבוֹדָה], לֹא הָיוּ לָהֶם בָּנִים, לֹא הָיוּ לָהֶם נָשִׁים.. וְצָרִיךְ לְהָבִין, הֵיכָן מְרוּמָּזִים הֵם בַּפָּסוּק?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּיאוּר בָּזֶה: תּוֹרַת הַחֲסִידוּת מְבָאֶרֶת (עיין ב'אור החיים' הקדוש), שֶׁהַחֵטְא שֶׁל שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן לֹא הָיָה חֵטְא כִּפְשׁוּטוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא חֶטְאָם הִתְבַּטֵּא בְּכָךְ שֶׁנִּתְּנוּ שֶׁדִּבְּקוּתָם הָעֲצוּמָה בַּהקָבָּ"ה תְּבִיאֵם לִידֵי כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּפוֹעַל. וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמוּתוּ" שֶׁקִּירוּבָם אֶל ה' הָיָה בְּאוֹפֶן הַמֵּבִיא לִ"וַיָּמוּתוּ", וְזֶה נֶחְשָׁב לְחֵטְא, כִּי בַּד בְּבַד עִם הָרָצוֹן לְהִתְפַּשֵּׁט מֵהַגַּשְׁמִיּוּת וּלְהִדָּבֵק בָּאֱלֹקוּת - "רָצוֹא", צְרִיכָה לִהְיוֹת גַּם הַתְּנוּעָה דְּ"שׁוּב", הָעֲבוֹדָה דְּנִשְׁמָה בְּגוּף וְהִתְעַסְקוּת בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ עַל חֵטְא בְּנֵי אַהֲרֹן נִרְמָזִים בַּפָּסוּק, שֶׁכּוּלָּם עִנְיָנָם הוּא שֶׁהָיָה לָהֶם 'רָצוֹא לְלֹא שׁוּב' "בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמוּתוּ": נִכְנְסוּ לִפְנֵי וְלִפְנִים – עִנְיַן הָרָצוֹא. מְחוּסְרֵי בְּגָדִים – נִכְנְסוּ לְלֹא לְבוּשִׁים הַמְרַמְּזִים עַל לְבוּשֵׁי הַמִּצְוֹת (עיין תניא פרק ה) שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בְּגַשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם. לֹא הָיוּ לָהֶם נָשִׁים וּבָנִים – לֹא עָסְקוּ בְּמִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה שֶׁמַּטָּרָתָהּ לְהַמְשִׁיךְ נְשָׁמוֹת בְּגוּפִים.

(ב) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא בְכָל־עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל־הַכַּפֹּרֶת:**

ב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה מַלֵּל עִם אַהֲרֹן אָחוּךְ וְלָא יְהֵי עָלֵל בְּכָל עִדָּן לְקוּדְשָׁא מִגָּיו לְפָרֻכְתָּא לְקֳדָם כַּפֻּרְתָּא דִּי עַל אֲרוֹנָא וְלָא יְמוּת אֲרֵי בַּעֲנָנָא אֶנָּא מִתְגְּלִי עַל בֵּית כַּפֻּרְתָּא:

רש"י ◄ **וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא •** שֶׁלֹּא יָמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּתוּ בָּנָיו. **וְלֹא יָמוּת •** שֶׁאִם בָּא, הוּא מֵת. **כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה •** כִּי תָּמִיד אֲנִי נִרְאֶה שָׁם עִם עַמּוּד עֲנָנִי. וּלְפִי שֶׁגִּלּוּי שְׁכִינָתִי שָׁם, יִזָּהֵר שֶׁלֹּא יַרְגִּיל לָבֹא, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ; וּמִדְּרָשׁוֹ: לֹא יָבֹא כִּי־אִם בַּעֲנַן הַקְּטֹרֶת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ג, פרשת אחרי)

עַל יְדֵי הַ"וְאַל", הַלֹּא, בִּיטּוּל עַצְמִי - כְּשֶׁהָרָצוֹן הוּא לֹא בַּקִּירוּב הָאִישִׁי לְקָדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֶלָּא רַק לְמַלֵּא אֶת רְצוֹן הָעֶלְיוֹן - אֲזַי "יָבוֹא אֶל הַקּוֹדֶשׁ".

(ג) **בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה:**

ג בְּדָא יְהֵי עָלֵל אַהֲרֹן לְקוּדְשָׁא בְּתוֹר בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּאתָא וּדְכַר לַעֲלָתָא:

רש"י ◄ **בְּזֹאת •** גִּימַטְרִיָּא שֶׁלּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשֶׂר, רֶמֶז לְבֵית רִאשׁוֹן. **בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן וְגוֹ' •** וְאַף זוֹ, לֹא בְּכָל עֵת, כִּי־אִם בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה: "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש"א כרך ב עמ' 215)

בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ (טז, ג) **בְּכָל שָׁעָה שֶׁהוּא רוֹצֶה לִכָּנֵס יִכָּנֵס, רַק שֶׁיִּכָּנֵס בַּסֵּדֶר הַזֶּה** (ויקרא רבה) מַשְׁמַע, שֶׁמְּקוֹמוֹ הָאֱמִתִּי שֶׁל אַהֲרֹן הוּא בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים. וְהִנֵּה, כָּל יְהוּדִי הוּא 'כֹּהֵן גָּדוֹל', כִּדְאִיתָא בְּ'בַעַל הַטּוּרִים' עַל הַפָּסוּק "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים", וְאִם כֵּן, מְקוֹמוֹ הָאֱמִתִּי בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, וְהוּא שַׁיָּךְ לִקְדֻשָּׁה זוֹ. וְכִפְסַק הָרַמְבַּ"ם: "כָּל אִישׁ . . אֲשֶׁר נְדָבָה רוּחוֹ . . נִתְקַדֵּשׁ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים" (וְיָמְתַּק עַל פִּי הַמְּסֹפָּר בַּנְּבִיא, שֶׁהֶחְבִּיאוּ אֶת יוֹאָשׁ בַּעֲלִיַּת קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים שֵׁשׁ שָׁנִים).

~ **נקודות משיחות קודש** ~

"זֹאת" לְפִי בֵּיאוּר הַזֹּהַר - הוּא יִרְאָה וּבִיטּוּל, וְ"דָּא תִּרְעָא לְאַעְלָאָה", כְּשֶׁיֶּשְׁנָהּ הַהַקְדָּמָה שֶׁל "זֹאת", יִרְאָה וּבִיטּוּל, הֲרֵי גַּם אִם "יָבוֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ" (רָצוֹא), יִכָּנֵס "לִפְנֵי וְלִפְנִים", לֹא יַפְרִיעַ לוֹ הַדָּבָר לְ"וְכִפֶּר גוֹ' וּבְעַד בֵּיתוֹ - זוֹ

בעל הטורים

(ב) **וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה.** וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וַיְדַבֵּר"! אֶלָּא הַדִּיבּוּר הָרִאשׁוֹן לוֹמַר לוֹ מַעֲשֵׂה פָרָה, שֶׁגַּם הִיא צְרִיכָה פְּרִישָׁה ז' יָמִים קוֹדֶם. **אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי.** רָאשֵׁי תֵּיבוֹת בְּגִימַטְרִיָּא: **פָּרָה אֲדוּמָה.** תורה ג

ג) **בְּזֹאת.** עוֹלֶה **ת"י.** רֶמֶז לְבֵית רִאשׁוֹן שֶׁעָמַד **ת"י** שָׁנָה. תורה ד

אִשְׁתּוֹ", אֶל הַ"שּׁוֹב" לְעִנְיָנֵי עוֹלָם (וְאַדְרַבָּה, אִם חָסֵר הַ"בֵּיתוֹ זוֹ אִשְׁתּוֹ", אֵינָהּ יְכוֹלָה לִהְיוֹת כְּלָל הַכְּנִיסָה לִפְנֵי וְלִפְנִים, כִּי תַּכְלִית הַ"רָצוֹא" הִיא - שֶׁיּוּמְשַׁךְ בַּ"שּׁוֹב"). וְכָךְ גַּם הָיָה בִּיצִיאָה מִלִּפְנֵי וְלִפְנִים - מִיָּד בִּיצִיאָה מִקּוֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, הָיָה מִתְפַּלֵּל **אוֹתוֹ** כֹּהֵן גָּדוֹל תְּפִילָה עַל "פַּרְנָסַת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל" - פַּרְנָסָה בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם - בְּגַשְׁמִיּוּת.

(ד) כְּתֹנֶת־בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמִכְנְסֵי־בַד יִהְיוּ עַל־בְּשָׂרוֹ וּבְאַבְנֵט בַּד יַחְגֹּר וּבְמִצְנֶפֶת בַּד יִצְנֹף בִּגְדֵי־קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם:

ד כְּתוּנָא דְבוּצָא קוּדְשָׁא יִלְבָּשׁ וּמִכְנְסִין דְּבוּץ יְהוֹן עַל בִּסְרֵהּ וּבְהֶמְיָנָא דְבוּצָא יַסַּר וּבְמִצְנֶפְתָּא דְבוּצָא יָחֵת בְּרִישֵׁהּ לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא אִנּוּן וַיִסְחֵי בְּמַיָּא יָת בִּסְרֵהּ וְיַלְבִּשִׁנּוּן:

רש"י◄ **כְּתֹנֶת־בַּד וְגוֹ'** • מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ לִפְנִים בִּשְׁמוֹנָה בְּגָדִים שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ בָּהֶם בַּחוּץ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם זָהָב, לְפִי שֶׁאֵין קָטֵגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵגוֹר (ר"ה כו), אֶלָּא בְּאַרְבָּעָה, כְּכֹהֵן הֶדְיוֹט, וְכֻלָּן שֶׁל בּוּץ. **קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ** • (ת"כ) שֶׁיִּהְיוּ מִשֶּׁל הֶקְדֵּשׁ. **יִצְנֹף** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'יָחֵת בְּרִישֵׁהּ', יַנִּיחַ בְּרֹאשׁוֹ, כְּמוֹ (בראשית לט טז): "וַתַּנַּח בִּגְדוֹ",

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום־יום כ"ו בניסן)

בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם (טז, ד) **בְּגָדִים** - רוֹמְזִים לְמַחְשָׁבָה וְדִבּוּר, שֶׁנִּקְרְאוּ לְבוּשִׁים לַנֶּפֶשׁ. **"בִּגְדֵי קֹדֶשׁ"** - מַחֲשָׁבָה וְדִבּוּר בְּעִנְיָנִים שֶׁל תּוֹרַת הַחֲסִידוּת.

"וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת בְּשָׂרוֹ" - יֵשׁ לִרְחֹץ וּלְנַקּוֹת אֶת הַבָּשָׂר, וְכֵן לְהָדִים אֶת הָ'אֶת', הַטָּפֵל לַבָּשָׂר, דְּהַיְנוּ הַהֶרְגֵּלִים הַשּׁוֹנִים שֶׁמְּקוֹרָם בַּ'בְּשָׂרִיּוּת', וְלַהֲפוֹךְ זֹאת לְ'בְּשַׂר קֹדֶשׁ'. **"וּלְבֵשָׁם"** - אוֹ־אָז אֶפְשָׁר לִלְבֹּשׁ אֶת 'בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ'.

(ה) וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שְׂעִירֵי עִזִּים לְחַטָּאת וְאַיִל אֶחָד לְעֹלָה:

ה וּמִן כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִסַּב תְּרֵין צְפִירֵי עִזִּין לְחַטָּאתָא וּדְכַר חַד לַעֲלָתָא:

(ו) וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ:

ו וִיקָרֵב אַהֲרֹן יָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא דִּי לֵהּ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְעַל אֱנַשׁ בֵּיתֵהּ:

רש"י◄ **אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ** • הָאָמוּר לְמַעְלָה. וְלִמֶּדְךָ כָּאן, שֶׁמִּשֶּׁלּוֹ הוּא בָּא וְלֹא מִשֶּׁל צִבּוּר. **וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ** • (יומא לו, ת"כ) מִתְוַדֶּה עָלָיו עֲוֹנוֹתָיו וַעֲוֹנוֹת בֵּיתוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ג פרשת אחרי)

בִּכְנִיסַת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים לְקוֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, הָיָה נוֹגֵעַ הַ"בֵּיתוֹ - זוֹ אִשְׁתּוֹ".

וְהָרֶמֶז בָּזֶה: בִּכְדֵי שֶׁהַכְּנִיסָה אֶל הַקּוֹדֶשׁ תִּהְיֶה כְּרָאוּי, שֶׁאָז הִיא מְבִיאָה לְ"יְצִיאָה בְּשָׁלוֹם", שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הַכְּנִיסָה - הֲרֵי זֶה תָּלוּי בִּנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל. שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר הַבַּעַל נִמְצָא "לִפְנֵי וְלִפְנִים", גַּם אָז יֵשׁ הַתְּאָמָה בֵּין "בֵּיתוֹ" לְדַרְגָּתוֹ שֶׁלּוֹ, וְעוֹד יוֹתֵר:

זְכוּתָן וְתַפְקִידָן שֶׁל נְשֵׁי יִשְׂרָאֵל הִיא לְהַשְׁפִּיעַ עַל בַּעֲלֵיהֶן וּבְנֵיהֶן, שֶׁלְּגַבֵּיהֶם תִּהְיֶה הַכְּנִיסָה אֶל הַקּוֹדֶשׁ קְשׁוּרָה עִם הַיְצִיאָה מֵהַקּוֹדֶשׁ.

נְשֵׁי יִשְׂרָאֵל לֹא צְרִיכוֹת לַחְשֹׁשׁ, שֶׁאִם הַבַּעַל יַאֲרִיךְ בִּתְפִילָתוֹ בְּשָׁעָה אוֹ יוֹתֵר, אוֹ אִם יַמְשִׁיךְ בְּלִימוּדוֹ בְּשָׁעָה אוֹ יוֹתֵר, יֶחְסַר בָּעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים; כֵּן אֵין מָקוֹם לִדְאָגָה, שֶׁאִם יְחַנְּכוּ אֶת הַיְלָדִים לִלְמוֹד תּוֹרָה יוֹם שָׁלֵם, תֶּחְסַר אַחַר־כָּךְ בַּהִסְתַּדְּרוּת שֶׁלָּהֶם כוּ' - אֶלָּא אַדְּרַבָּה, עֲלֵיהֶם לְהַסְבִּיר לְבַעֲלֵיהֶן וְלִבְנֵיהֶן, שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי הַהוֹסָפָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, "בְּחוּקוֹתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ", יִתְוַסֵּף בְּ"וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם וְגוֹ'".

בעל הטורים

(ד) **וּלְבֵשָׁם.** אוֹתִיּוֹת **בָּלוּ שָׁם**, שֶׁטְּעוּנִין גְּנִיזָה. תורה ה (ו) **וְכִפֶּר.** בְּגִימַטְרִיָּא: **זֶה בְּוִידּוּי דְּבָרִים.** שֶׁמִּתְוַדֶּה עַל פָּרוֹ. תורה ז

(ז) וְלָקַח אֶת־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם וְהֶעֱמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

ז וְיִסַּב יָת תְּרֵין צְפִירִין וְיִקִּים יָתְהוֹן קֳדָם יְיָ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

(ח) וְנָתַן אַהֲרֹן עַל־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם גֹּרָלוֹת גּוֹרָל אֶחָד לַיהוָה וְגוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל:

ח וְיִתֵּן אַהֲרֹן עַל תְּרֵין צְפִירִין עַדְבִּין עַדְבָּא חַד לִשְׁמָא דַיְיָ וְעַדְבָּא חַד לַעֲזָאזֵל:

רש״י◄ וְנָתַן אַהֲרֹן עַל־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם גֹּרָלוֹת • מַעֲמִיד אֶחָד לְיָמִין וְאֶחָד לִשְׂמֹאל, וְנוֹתֵן שְׁתֵּי יָדָיו בַּקַּלְפִּי, וְנוֹטֵל גּוֹרָל בְּיָמִין וַחֲבֵרוֹ בִּשְׂמֹאל, וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶם אֶת שֶׁכָּתוּב בּוֹ ״לַשֵּׁם״, הוּא לַשֵּׁם, וְאֶת שֶׁכָּתוּב בּוֹ ״לַעֲזָאזֵל״, מִשְׁתַּלֵּחַ לַעֲזָאזֵל. **עֲזָאזֵל** • (יומא סז, ת״כ) הוּא הַר עַז וְקָשֶׁה, צוּק גָּבֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אֶרֶץ גְּזֵרָה״, חֲתוּכָה.

(ט) וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־הַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַיהוָה וְעָשָׂהוּ חַטָּאת:

ט וְיִקְרֵב אַהֲרֹן יָת צְפִירָא דִּי סְלִיק עֲלוֹהִי עַדְבָּא לִשְׁמָא דַיְיָ וַיַעְבְּדִנֵּהּ חַטָּאתָא:

רש״י◄ וְעָשָׂהוּ חַטָּאת • כְּשֶׁמַּנִּיחַ הַגּוֹרָל עָלָיו, קוֹרֵא לוֹ שֵׁם, וְאוֹמֵר: ״לַה׳ חַטָּאת״.

(י) וְהַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַעֲזָאזֵל יָעֳמַד־חַי לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לַעֲזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה:

י וּצְפִירָא דִּי סְלִיק עֲלוֹהִי עַדְבָּא לַעֲזָאזֵל יִתְקַם כַּד חַי קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי לְשַׁלָּחָא יָתֵהּ לַעֲזָאזֵל לְמַדְבְּרָא:

רש״י◄ יָעָמַד־חַי • כְּמוֹ ״יֵעָמַד חַי״, עַל־יְדֵי אֲחֵרִים; וְתַרְגּוּמוֹ: יִתְקַם כַּד חַי׳. (ת״כ) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: ״לְשַׁלַּח אֹתוֹ לַעֲזָאזֵל״, וְאֵינִי יוֹדֵעַ שְׁלוּחוֹ אִם לְמִיתָה אִם לְחַיִּים, לְכָךְ נֶאֱמַר: ״יָעָמַד־חַי״ — עֲמִידָתוֹ חַי עַד שֶׁיִּשְׁתַּלַּח; מִכָּאן, שֶׁשְּׁלִיחוּתוֹ לְמִיתָה. **לְכַפֵּר עָלָיו** • שֶׁיִּתְוַדֶּה עָלָיו, כִּדְכְתִיב: ״וְהִתְוַדָּה עָלָיו וְגוֹ׳״.

(יא) וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וְשָׁחַט אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ:

יא וְיִקְרֵב אַהֲרֹן יָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא דִּי לֵהּ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְעַל אֱנַשׁ בֵּיתֵהּ וְיִכּוֹס יָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא דִּי לֵהּ:

רש״י◄ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וְגוֹ׳ • (ת״כ) וְדוּי שֵׁנִי עָלָיו וְעַל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים, שֶׁהֵם כֻּלָּם קְרוּיִים בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים קלה) ״בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת־ה׳ וְגוֹ׳״. מִכָּאן, שֶׁהַכֹּהֲנִים מִתְכַּפְּרִים בּוֹ, (ת״כ) וְכָל כַּפָּרָתָן אֵינָהּ אֶלָּא עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְכִפֶּר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת וְגוֹ׳״.

(יב) וְלָקַח מְלֹא־הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי־אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת:

יב וְיִסַּב מְלֵי מַחְתִּיתָא גּוּמְרִין דְּאֶשָּׁא מֵעִלְּוֵי מַדְבְּחָא מִן קֳדָם יְיָ וּמְלֵי חָפְנוֹהִי קְטֹרֶת בּוּסְמִין דַּקִּיקִין וְיָעֵל מִגָּיו לְפָרֻכְתָּא:

בעל הטורים

(ח) **וְגוֹרָל.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״וְגוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל״, ״וְגוֹרָל לְבִזְזֵינוּ״ (יְשַׁעְיָה יז, יד). דְּהַיְינוּ הָמָן, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (אֶסְתֵּר ג, ו) ״וַיְבַקֵּשׁ בְּעֵינָיו״, וְהִפִּיל גּוֹרָלוֹת עַל יִשְׂרָאֵל, וְאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֵינֶנּוּ שָׁוֶה לְךָ! כְּבָר הִפַּלְתִּי גּוֹרָלוֹת וְנָפַל חֶבְלִי בְּיִשְׂרָאֵל מִכָּל שִׁבְעִים אוּמּוֹת. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר ״גּוֹרָל אֶחָד לַה׳ וְגוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל״, שֶׁמְּכַפֵּר עַל עֲוֹנוֹתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (פסוק כב) ״וְנָשָׂא וגו׳ עֲוֹנֹתָם״, **עֲוֹנוֹת תָּם** הוּא מְכַפֵּר. ג׳ פְּעָמִים כְּתִיב ״עֲזָאזֵל״, כְּנֶגֶד ״נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה״ (שמות לד, ז), בִּזְכוּת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. תורה ט

(יב) **וּמְלֹא חָפְנָיו.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״וּמְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה״, וְאִידָךְ: ״וּמְלֹא הַחֹבֶל לְהַחֲיוֹת״ (שמואל ב׳ ח, ב) גַּבֵּי יוֹאָב עַל מִלְחֶמֶת מוֹאָב, שֶׁבִּזְכוּת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים הָיוּ נוֹצְחִים בַּמִּלְחָמָה.

סַמִּים דַּקָּה. בְּגִימַטְרִיָּא: **דַּקָּה מִדַּקָּה.**

רש״י ◄ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ • הַחִיצוֹן (יומא מה). מִלִּפְנֵי ה׳ • מִצַּד שֶׁלִּפְנֵי הַפֶּתַח, וְהוּא צַד מַעֲרָבִי. דַּקָּה • (יומא שם) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״דַּקָּה״, וַהֲלֹא כָּל הַקְּטֹרֶת דַּקָּה הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל לו): ״וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק״? אֶלָּא שֶׁתְּהֵא דַּקָּה מִן הַדַּקָּה, שֶׁמֵּעֶרֶב יוֹם־הַכִּפּוּרִים הָיָה מַחֲזִירָהּ לַמַּכְתֶּשֶׁת.

(יג) וְנָתַן אֶת־הַקְּטֹרֶת עַל־הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכִסָּה ׀ עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת וְלֹא יָמוּת׃

יג וְיִתֵּן יָת קְטוֹרֶת בּוּסְמַיָּא עַל אֶשָּׁתָא לָקֳדָם יְיָ וְחָפֵי עֲנָנָא קְטֹרְתָּא יָת כַּפֻּרְתָּא דִּי עַל סַהֲדוּתָא וְלָא יְמוּת׃

רש״י ◄ עַל־הָאֵשׁ • שֶׁבְּתוֹךְ הַמַּחְתָּה. וְלֹא יָמוּת • הָא אִם לֹא עֲשָׂאָהּ כְּתִקְנָהּ, חַיָּב מִיתָה.

(יד) וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע־פְּעָמִים מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ׃

יד וְיִסַּב מִדְּמָא דְתוֹרָא וְיַדִּי בְּאֶצְבְּעֵהּ עַל אַפֵּי כַּפֻּרְתָּא קְדוּמָא וְלָקֳדָם כַּפֻּרְתָּא יַדִּי שְׁבַע זִמְנִין מִן דְּמָא בְּאֶצְבְּעֵהּ׃

רש״י ◄ וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ • הַזָּאָה אַחַת בְּמַשְׁמָע. וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע • הֲרֵי אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה.

(טו) וְשָׁחַט אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וְהֵבִיא אֶת־דָּמוֹ אֶל־מִבֵּית לַפָּרֹכֶת וְעָשָׂה אֶת־דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר וְהִזָּה אֹתוֹ עַל־הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת׃

טו וְיִכּוֹס יָת צִפִּירָא דְחַטָּאתָא דִּי לְעַמָּא וְיָעֵל יָת דְּמֵהּ לְמִגָּיו לְפָרֻכְתָּא וַיַעְבֵּד לִדְמֵהּ כְּמָא דִי עֲבַד לִדְמָא דְתוֹרָא וְיַדִּי יָתֵהּ עַל כַּפֻּרְתָּא וְלָקֳדָם כַּפֻּרְתָּא׃

רש״י ◄ אֲשֶׁר לָעָם • מַה שֶּׁהַפָּר מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים, מְכַפֵּר הַשָּׂעִיר עַל יִשְׂרָאֵל, וְהוּא הַשָּׂעִיר שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַשֵּׁם. כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר • אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה.

(טז) וְכִפֶּר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטֹּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם׃

טז וִיכַפַּר עַל קוּדְשָׁא מִסּוֹאֲבַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִמֶּרְדֵּיהוֹן לְכָל חֲטָאֵיהוֹן וְכֵן יַעְבֵּד לְמַשְׁכַּן זִמְנָא דְשָׁרֵי עִמְּהוֹן בְּגוֹ סוֹאֲבָתְהוֹן׃

בעל הטורים

דַּקָּה. ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״סַמִּים דַּקָּה״, וְאִידָךְ: ״וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דַּקָּה״ (מְלָכִים א׳ יט, יב), וְאָז נִרְאָה כְּבוֹד ה׳. וְזֶהוּ ״כִּי בָּעָנָן אֵרָאֶה (אל) [עַל] הַכַּפֹּרֶת״ (לְעֵיל פָּסוּק ב), פֵּירוּשׁ, כִּי בַּעֲנַן הַקְּטֹרֶת שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ ׳דַּקָּה׳, יִהְיֶה קוֹל דְּמָמָה דַּקָּה וְיֵרָאֶה כְּבוֹד ה׳. תורה יג

(יד) **יַזֶּה.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״יַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים״, וְאִידָךְ: ״כֵּן יַזֶּה גּוֹיִם רַבִּים״ בְּפָרָשָׁה ״הִנֵּה יַשְׂכִּיל עַבְדִּי״ (יְשַׁעְיָה נב, טו) שֶׁמְּדַבֶּרֶת בְּעִנְיַן מָשִׁיחַ, שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִיר שְׁתֵּי הַמִּשְׁפָּחוֹת, שֶׁכְּשֶׁיָּבֹא מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ תַּחֲזוֹר גַּם כֵּן מִשְׁפַּחַת כְּהוּנָּה לַעֲבוֹדָתָהּ.

וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים. לְמָה מַזֶּה אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, כִּי דֵּי לְתַחְתּוֹנִים שֶׁיִּהְיוּ אֶחָד מִז׳ בָּעֶלְיוֹנִים. וְכֵן אָמַר דָּוִד (תְּהִלִּים קמח) ז׳ ׳הַלְלוּ אֶת ה׳ מִן הַשָּׁמַיִם׳, וְאֶחָד ׳הַלְלוּ אֶת ה׳ מִן הָאָרֶץ׳, וְכֵן מֹשֶׁה לֹא הִזְכִּיר הַשֵּׁם בְּ׳הַאֲזִינוּ׳ (דְּבָרִים לב, ג) אֶלָּא לְאַחַר כ״א תֵּיבוֹת. אָמַר: דֵּי שֶׁאֶהֱיֶה אֶחָד מִשִּׁבְעָה בַּמַּלְאָכִים שֶׁמַּזְכִּירִים הַשֵּׁם אַחַר ג׳ תֵּיבוֹת.

י״ו הַזָּאוֹת עַל הַכַּפֹּרֶת, כְּנֶגֶד י״ו בְּרִיתוֹת שֶׁנִּכְרְתוּ בְּסִינַי. וְי״ו עַל הַפָּרוֹכֶת נֶגֶד י״ו שֶׁבְּאֹהֶל מוֹעֵד. וְי״ו עַל הַמִּזְבֵּחַ הַזָּהָב עִם שְׁיָרֵי הַדָּם שֶׁעַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן כְּנֶגֶד י״ו שֶׁבְּעֵרְבוֹת מוֹאָב. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (שְׁמוֹת כד, ח) דַּם הַבְּרִית.

וְה׳ טְבִילוֹת כְּנֶגֶד ה׳ עֲבוֹדוֹת שֶׁמְּשַׁנֶּה חוּץ לִפְנִים וּמִפְּנִים לְחוּץ, וּכְנֶגֶד ה׳ תְּפִלּוֹת, וּכְנֶגֶד ה׳ פְּעָמִים ׳מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׳ שֶׁבִּמְזַמּוֹר ״לַה׳ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ״ (תְּהִלִּים כד). וּבְאוֹת לְכַפֵּר עַל הַנֶּפֶשׁ שֶׁיֵּשׁ לָהּ ה׳ שְׁמוֹת.

וַעֲשָׂרָה קִידּוּשִׁין כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה פְּעָמִים שֶׁמַּזְכִּיר ה׳ בּוֹ בַּיּוֹם. וּבַפָּרָשָׁה י׳ פְּעָמִים ה׳ עַד ״תִּטְהָרוּ״ (פָּסוּק ל). וְכ״ד כַּפָּרוֹת כְּתוּבִים בְּעִנְיַן יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּ׳וְאַתָּה תְּצַוֶּה׳ וּבְ׳הַר סִינַי׳ וְכָאן וּבְ׳אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים׳ וּבְ׳פִּנְחָס׳, לְכַפֵּר עַל כ״ד עֲבֵירוֹת שֶׁבִּיחֶזְקֵאל (טז) בְּפָרָשַׁת ״הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלִַיִם״, וְכ״ד עֲרָיוֹת הַכְּתוּבִים בְּזֶה הַסֵּדֶר. תורה טו

(טז) **הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ.** בְּגִימַטְרִיָּא: **אַף עַל פִּי שֶׁהֵם הָיוּ טְמֵאִים, הַשְּׁכִינָה בֵּינֵיהֶם.** תורה יז

רש״י◄ **מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל•** (ת״כ) עַל הַנִּכְנָסִין לַמִּקְדָּשׁ בְּטֻמְאָה, וְלֹא נוֹדַע לָהֶם בַּסּוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: ״לְכָל־חַטֹּאתָם״, וְחַטָּאת הִיא שׁוֹגֵג. **וּמִפִּשְׁעֵיהֶם•** אַף הַנִּכְנָסִין מֵזִיד בְּטֻמְאָה. **וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד•** (יומא נז) כְּשֵׁם שֶׁהִזָּה מִשְּׁנֵיהֶם בִּפְנִים אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, כָּךְ מַזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת מִבַּחוּץ מִשְּׁנֵיהֶם אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה. **הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם•** אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם טְמֵאִים, שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם.

(יז) **וְכָל־אָדָם לֹא־יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד־צֵאתוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל:**

יז וְכָל אֱנָשׁ לָא יְהֵי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא בְּמֵעֲלֵהּ לְכַפָּרָא בְּקוּדְשָׁא עַד מִפְּקֵהּ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְעַל אֱנָשׁ בֵּיתֵהּ וְעַל כָּל קְהָלָא דְּיִשְׂרָאֵל:

◆ יום שני י׳ ניסן ◆

(יח) **וְיָצָא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־יְהוָה וְכִפֶּר עָלָיו וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר וְנָתַן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:**

יח וְיִפּוֹק לְמַדְבְּחָא דִּי קֳדָם יְיָ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְיִסַּב מִדְּמָא דְתוֹרָא וּמִדְּמָא דִצְפִירָא וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

רש״י◄ **אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־ה׳•** זֶה מִזְבַּח הַזָּהָב, שֶׁהוּא לִפְנֵי ה׳ בַּהֵיכָל, וּמָה תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְיָצָא״? לְפִי שֶׁהִזָּה הַהַזָּאוֹת עַל הַפָּרֹכֶת וְעָמַד מִן הַמִּזְבֵּחַ וְלִפְנִים וְהִזָּה, וּבְמַתְּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ הִזְקִיקוֹ לָצֵאת מִן הַמִּזְבֵּחַ וְלַחוּץ, וַיַּתְחִיל מִקֶּרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית (יומא נח). **וְכִפֶּר עָלָיו•** וּמַה הִיא כַּפָּרָתוֹ? ״וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר״ — מְעֹרָבִין זֶה לְתוֹךְ זֶה.

(יט) **וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

יט וְיַדֵּי עֲלוֹהִי מִן דְּמָא בְּאֶצְבְּעֵהּ שְׁבַע זִמְנִין וִידַכְּנֵהּ וִיקַדְּשִׁנֵּהּ מִסּוֹאֲבָא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י◄ **וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם•** אַחַר שֶׁנָּתַן מַתָּנוֹת בְּאֶצְבָּעוֹ עַל קַרְנוֹתָיו, מַזֶּה שֶׁבַע הַזָּאוֹת עַל גַּבּוֹ (ת״כ). **וְטִהֲרוֹ•** מִמַּה שֶׁעָבַר. **וְקִדְּשׁוֹ•** לֶעָתִיד לָבֹא.

(כ) **וְכִלָּה מִכַּפֵּר אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהִקְרִיב אֶת־הַשָּׂעִיר הֶחָי:**

כ וִישֵׁצֵי מִלְּכַפָּרָא עַל קוּדְשָׁא וְעַל מַשְׁכַּן זִמְנָא וְעַל מַדְבְּחָא וִיקָרֵב יָת צְפִירָא חַיָּא:

(כא) **וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת־שְׁתֵּי יָדָיו עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר הַחַי וְהִתְוַדָּה עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־פִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטֹּאתָם וְנָתַן אֹתָם עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר וְשִׁלַּח בְּיַד־אִישׁ עִתִּי הַמִּדְבָּרָה:**

כא וְיִסְמוֹךְ אַהֲרֹן יָת תַּרְתֵּין יְדוֹהִי עַל רֵישׁ צְפִירָא חַיָּא וִיוַדֵּי עֲלוֹהִי יָת כָּל עֲוַיַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָת כָּל מָרְדֵיהוֹן לְכָל חֲטָאֵיהוֹן וְיִתֵּן יָתְהוֹן עַל רֵישׁ צְפִירָא וִישַׁלַּח בְּיַד גְּבַר דְּזִמִּין לְמֵהַךְ לְמַדְבְּרָא:

רש״י◄ **אִישׁ עִתִּי•** (יומא סו) הַמּוּכָן לְכָךְ מִיּוֹם אֶתְמוֹל.

(כב) **וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנֹתָם אֶל־אֶרֶץ גְּזֵרָה וְשִׁלַּח אֶת־הַשָּׂעִיר בַּמִּדְבָּר:**

כב וְיִטּוֹל צְפִירָא עֲלוֹהִי יָת כָּל חוֹבֵיהוֹן לְאַרְעָא דְלָא יָתְבָא וִישַׁלַּח יָת צְפִירָא בְּמַדְבְּרָא:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ׳ 124)

וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנֹתָם אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה (טז, כב) הָרַמְבַּ״ם פָּסַק, שֶׁהַשָּׂעִיר מְכַפֵּר עַל עֲבֵרוֹת קַלּוֹת גַּם בְּלִי תְּשׁוּבָה, וְאִלּוּ יוֹם כִּפּוּר מְכַפֵּר רַק לַשָּׁבִים. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה הַשָּׂעִיר מְכַפֵּר עַל **הָעֲבֵרָה** (״וְנָשָׂא . . **עֲוֹנֹתָם**״), וְלֹא הֲרֵי עֲבֵרָה קַלָּה (שֶׁמִּתְכַּפֶּרֶת בְּלִי תְּשׁוּבָה) כַּחֲמוּרָה (שֶׁמִּתְכַּפֶּרֶת רַק לַשָּׁבִים). אַף יוֹם כִּפּוּר מְכַפֵּר עַל **הָאָדָם** (״בַּיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר **עֲלֵיכֶם**״), וּמִי שֶׁלֹּא שָׁב הוּא ׳מְנַגֵּד׳ לְכַפָּרָה זוֹ וּמְעַכְּבָהּ מִלְּחוּל עָלָיו, בְּלִי הֶבְדֵּל בֵּין קַלָּה לַחֲמוּרָה.

(כג) **וּבָא אַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד אֲשֶׁר לָבַשׁ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם:**

כג **וְיֵיעוֹל אַהֲרֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִשְׁלַח יָת לְבוּשֵׁי בּוּצָא דִּי לְבַשׁ בְּמֵעֲלֵהּ לְקוּדְשָׁא וְיַצְנְעִנּוּן תַּמָּן:**

רש״י◄ **וּבָא אַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד•** אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאֵין זֶה מְקוֹמוֹ שֶׁל מִקְרָא זֶה, וְנָתְנוּ טַעַם לְדִבְרֵיהֶם בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא (דף לב), וְאָמְרוּ: כָּל הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ נֶאֱמְרָה עַל הַסֵּדֶר, חוּץ מִ׳בִּיאָה׳ זוֹ שֶׁהִיא אַחַר עֲשִׂיַּת עוֹלָתוֹ וְעוֹלַת הָעָם וְהַקְטָרַת אֵמוּרֵי פָּר וְשָׂעִיר שֶׁנַּעֲשִׂים בַּחוּץ בְּבִגְדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל וּמְקַדֵּשׁ וּפוֹשְׁטָן וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן. **וּבָא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד•** לְהוֹצִיא אֶת הַכַּף וְאֶת הַמַּחְתָּה, שֶׁהִקְטִיר בָּהּ הַקְטֹרֶת לִפְנֵי וְלִפְנִים. **וּפָשַׁט אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד•** אַחַר שֶׁהוֹצִיאָם, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. וְזֶהוּ סֵדֶר הָעֲבוֹדוֹת: תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר בְּבִגְדֵי זָהָב, וַעֲבוֹדַת פָּר וְשָׂעִיר הַפְּנִימִיִּים וּקְטֹרֶת שֶׁל מַחְתָּה בְּבִגְדֵי לָבָן, וְאֵילוֹ וְאֵיל הָעָם וּמִקְצָת הַמּוּסָפִין בְּבִגְדֵי זָהָב, וְהוֹצָאַת כַּף וּמַחְתָּה בְּבִגְדֵי לָבָן, וּשְׁיָרֵי הַמּוּסָפִין וְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם וּקְטֹרֶת הַהֵיכָל שֶׁעַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי בְּבִגְדֵי זָהָב. וְסֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת, לְפִי סֵדֶר הָעֲבוֹדוֹת, כָּךְ הוּא: ״וְשִׁלַּח אֶת־הַשָּׂעִיר בַּמִּדְבָּר״, ״וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְגוֹ׳״, ״וְיָצָא וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְגוֹ׳״, ״וְאֵת חֵלֶב הַחַטָּאת וְגוֹ׳״, וְכָל הַפָּרָשָׁה עַד ״וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה״, וְאַחַר־כָּךְ: ״וּבָא אַהֲרֹן״. **וְהִנִּיחָם שָׁם•** מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנִין גְּנִיזָה, וְלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹתָן אַרְבָּעָה בְּגָדִים לְיוֹם כִּפּוּרִים אַחֵר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כח עמ׳ 224)

וְלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ . . לְיוֹם כִּפּוּרִים אַחֵר (רש״י טז, כג) עֲבוֹדַת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בְּיוֹם כִּפּוּר הֲבִיאָה אֶת יִשְׂרָאֵל לִתְשׁוּבָה, וְכָךְ נִתְכַּפְּרוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם. וְהִנֵּה יָדוּעַ, שֶׁבַּעַל־תְּשׁוּבָה אֲמִתִּי נֶהֱפַךְ כִּבְיָכוֹל לְאִישׁ אַחֵר: ״אֵינִי אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה אוֹתָן הַמַּעֲשִׂים״ (רַמְבַּ״ם). מוּבָן אִפּוֹא, שֶׁגַּם הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עַצְמוֹ צָרִיךְ לְהַגִּיעַ לְהִתְחַדְּשׁוּת כָּזוֹ; וְלָכֵן לָבַשׁ בְּכָל שָׁנָה בְּגָדִים חֲדָשִׁים, שֶׁכֵּן הוּא נִהְיָה אָדָם חָדָשׁ וְנַעֲלֶה יוֹתֵר, וּבִגְדֵי הַשָּׁנָה הַקּוֹדֶמֶת אֵינָם רְאוּיִים לוֹ עוֹד.

(כד) **וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו וְיָצָא וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־עֹלַת הָעָם וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד הָעָם:**

כד **וְיַסְחֵי יָת בִּסְרֵהּ בְּמַיָּא בַּאֲתַר קַדִּישׁ וְיִלְבַּשׁ יָת לְבוּשׁוֹהִי וְיִפּוֹק וְיַעְבֵּד יָת עֲלָתֵהּ וְיָת עֲלַת עַמָּא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְעַל עַמָּא:**

רש״י◄ **וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ וְגוֹ׳•** (יומא לב) לְמַעְלָה לָמַדְנוּ מִ״וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ וּלְבָשָׁם״, שֶׁכְּשֶׁהוּא מִשַּׁנֶּה מִבִּגְדֵי זָהָב לְבִגְדֵי לָבָן, טָעוּן טְבִילָה. שֶׁבָּאוֹתָהּ טְבִילָה פָּשַׁט בִּגְדֵי זָהָב שֶׁעָבַד בָּהֶן עֲבוֹדַת תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, וְלָבַשׁ בִּגְדֵי לָבָן לַעֲבוֹדַת הַיּוֹם; וְכָאן לָמַדְנוּ, שֶׁכְּשֶׁהוּא מִשַּׁנֶּה מִבִּגְדֵי לָבָן לְבִגְדֵי זָהָב, טָעוּן טְבִילָה. **בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ•** (ת״כ, יומא שם) הַמְקֻדָּשׁ בִּקְדֻשַּׁת עֲזָרָה, וְהִיא הָיְתָה בְּגַג בֵּית הַפַּרְוָה, וְכֵן אַרְבַּע טְבִילוֹת הַבָּאוֹת חוֹבָה לַיּוֹם, אֲבָל הָרִאשׁוֹנָה הָיְתָה בַּחֵיל. **וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו•** שְׁמוֹנָה בְּגָדִים שֶׁהוּא עוֹבֵד בָּהֶן כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה. **וְיָצָא•** מִן הַהֵיכָל אֶל הֶחָצֵר שֶׁמִּזְבַּח הָעוֹלָה שָׁם. **וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ•** אֵיל לְעוֹלָה הָאָמוּר לְמַעְלָה: ״בִּזְאת יָבֹא אַהֲרֹן וְגוֹ׳״. **וְאֶת־עֹלַת הָעָם•** (יומא עג) ״וְאַיִל אֶחָד לְעֹלָה״ הָאָמוּר לְמַעְלָה ״וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳״.

בעל הטורים

(כג) **וְהִנִּיחָם.** אוֹתִיּוֹת **וִי״ח מָנָה.** בַּבֹּקֶר הָיָה לָבוּשׁ בְּגָדִים שֶׁל י״ח מָנָה. תורה כד

◆ יום שלישי י"א ניסן ◆

(כה) וְאֵת חֵלֶב הַחַטָּאת יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה׃

כה וְיָת תַּרְבָּא דְחַטָּאתָא יַסֵּק לְמַדְבְּחָא׃

רש"י◄ וְאֵת חֵלֶב הַחַטָּאת • אֵמוּרֵי פַּר וְשָׂעִיר. יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ • עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן, דְּאִלּוּ בַּפְּנִימִי כְּתִיב: "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה" (שמות ל ט)◆.

(כו) וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת־הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה׃

כו וּדְמוֹבִיל יָת צְפִירָא לַעֲזָאזֵל יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי יָת בִּסְרֵהּ בְּמַיָּא וּבָתַר כֵּן יֵיעוֹל לְמַשְׁרִיתָא׃

(כז) וְאֵת פַּר הַחַטָּאת וְאֵת שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־דָּמָם לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ יוֹצִיא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת־עֹרֹתָם וְאֶת־בְּשָׂרָם וְאֶת־פִּרְשָׁם׃

כז וְיָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא וְיָת צְפִירָא דְחַטָּאתָא דִּי אִתְּעַל מִדְּמְהוֹן לְכַפָּרָא בְּקוּדְשָׁא יִתַּפְּקוּן לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְיוֹקְדוּן בְּנוּרָא יָת מַשְׁכֵּיהוֹן וְיָת בִּסְרְהוֹן וְיָת אָכְלֵיהוֹן׃

רש"י◄ אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־דָּמָם • לַהֵיכָל וְלִפְנֵי וְלִפְנִים.

(כח) וְהַשֹּׂרֵף אֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה׃

כח וּדְמוֹקִיד יָתְהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי יָת בִּסְרֵהּ בְּמַיָּא וּבָתַר כֵּן יֵיעוֹל לְמַשְׁרִיתָא׃

(כט) וְהָיְתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תְּעַנּוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם׃

כט וּתְהֵי לְכוֹן לִקְיָם עָלָם בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא תְּעַנּוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן וְכָל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן יַצִּיבָא וְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן׃

(ל) כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ׃

ל אֲרֵי בְּיוֹמָא הָדֵין יְכַפַּר עֲלֵיכוֹן לְדַכָּאָה יָתְכוֹן מִכֹּל חוֹבֵיכוֹן קֳדָם יְיָ תִּדְכּוּן׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כט עמ' 338)

לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ (טז, ל)

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם: "כָּל הַבְּהֵמוֹת הַקְּרֵבִים בְּיוֹם זֶה, חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה". וְקָשֶׁה, מַדּוּעַ נָקַט "בְּהֵמוֹת", וְלֹא "קָרְבָּנוֹת". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁרָמֵז רָמַז לָנוּ שֶׁבְּיוֹם כִּפּוּר נִפְעָל הַחִבּוּר שֶׁל תַּכְלִית הָעִלּוּי עִם הַדַּרְגָּה הַפְּחוּתָה בְּיוֹתֵר. שֶׁכֵּן "**לִפְנֵי** ה'" קָשׁוּר בְּעִקָּר עִם הַתְחָלַת שֵׁם הָוָיָ', וּפְנִימִיּוּתוֹ, הָאוֹתִיּוֹת י"ה, מִסְפָּר ט"ו; וּמִתַּכְלִית הָעִלּוּי שֶׁל שֵׁם הָוָיָ' נִמְשָׁךְ לַדַּרְגָּה הַנְּמוּכָה בְּיוֹתֵר - 'חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה **בְּהֵמוֹת**'.

(לא) שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם׃

לא שְׁבַת שְׁבָתָא הִיא לְכוֹן וּתְעַנּוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן קְיָם עָלָם׃

בעל הטורים

(כט) **וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ**. ג' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ גַּבֵּי יוֹם הַכִּפּוּרִים: "וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ" (לְהַלָּן כג, כח), "וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת" (יִרְמְיָה ז, כב). שֶׁכָּל מְלָאכָה שֶׁאֲסוּרָה בְּשַׁבָּת אֲסוּרָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. תורה ל

(לב) וְכֹפֶר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִמְשַׁח אֹתוֹ וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת־יָדוֹ לְכַהֵן תַּחַת אָבִיו וְלָבַשׁ אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ:

לב וּיכַפַּר כַּהֲנָא דִּי רַבִּי יָתֵהּ וְדִי יְקָרֵב יָת קָרְבָּנֵהּ לְשַׁמָּשָׁא תְּחוֹת אֲבוּהִי וְיִלְבַּשׁ יָת לְבוּשֵׁי בוּצָא לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא:

רש"י ◄ **וְכֹפֶר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִמְשַׁח וְגוֹ'** • (ת"כ) כַּפָּרָה זוֹ שֶׁל יוֹם־הַכִּפּוּרִים אֵינָהּ כְּשֵׁרָה אֶלָּא בְּכֹהֵן גָּדוֹל, לְפִי שֶׁנֶּאֱמְרָה כָּל הַפָּרָשָׁה בְּאַהֲרֹן, הֵצֶרֶךְ לוֹמַר בְּכֹהֵן גָּדוֹל הַבָּא אַחֲרָיו שֶׁיְּהֵא כָּמוֹהוּ. **וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת־יָדוֹ** • (ת"כ) אֵין לִי אֶלָּא הַמָּשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, מְרֻבֶּה בְּגָדִים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת יָדוֹ וְגוֹ'", וְהֵם כָּל הַכֹּהֲנִים הַגְּדוֹלִים שֶׁעָמְדוּ מִיֹּאשִׁיָּהוּ וְאֵילָךְ, שֶׁבִּימָיו נִגְנְזָה צְלוֹחִית שֶׁל שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. **לְכַהֵן תַּחַת אָבִיו** • (ת"כ) לְלַמֵּד שֶׁאִם בְּנוֹ מְמַלֵּא אֶת מְקוֹמוֹ, הוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם.

(לג) וְכִפֶּר אֶת־מִקְדַּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ יְכַפֵּר וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל־כָּל־עַם הַקָּהָל יְכַפֵּר:

לג וּיכַפַּר עַל מִקְדַּשׁ קוּדְשָׁא וְעַל מַשְׁכַּן זִמְנָא וְעַל מַדְבְּחָא יְכַפַּר וְעַל כַּהֲנַיָּא וְעַל כָּל עַמָּא דִּקְהָלָא יְכַפַּר:

(לד) וְהָיְתָה־זֹּאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל־חַטֹּאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

לד וּתְהֵי דָּא לְכוֹן לִקְיָם עָלָם לְכַפָּרָא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חוֹבֵיהוֹן חֲדָא בְּשַׁתָּא וַעֲבַד כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

רש"י ◄ **וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגוֹ'** • כְּשֶׁהִגִּיעַ יוֹם־הַכִּפּוּרִים עָשָׂה כַּסֵּדֶר הַזֶּה; וּלְהַגִּיד שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹבְשָׁן לִגְדֻלָּתוֹ, אֶלָּא כִּמְקַיֵּם גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ (ת"כ).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 131)

שֶׁלֹּא הָיָה לוֹבְשָׁן לִגְדֻלָּתוֹ (רש"י טז, לד) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ נֶאֱמַר שֶׁבַּח זֶה בְּבִגְדֵי הַלָּבָן, לֹא בְּבִגְדֵי הַזָּהָב. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה לְגַבֵּי בִּגְדֵי הַזָּהָב אֵין חִדּוּשׁ בְּכָךְ שֶׁלֹּא לְבָשָׁם לִגְדֻלָּתוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיוּ מְיֻחָדִים לוֹ (גַּם הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הַבָּא אַחֲרָיו יָכוֹל לִלְבֹּשׁ אוֹתָם). אַךְ לְגַבֵּי בִּגְדֵי הַלָּבָן, שֶׁהָיוּ מְיֻחָדִים לוֹ לְיוֹם כִּפּוּר זֶה (רש"י פסוק כג), הָיָה עָלוּל לַחְשֹׁב שֶׁנּוֹעֲדוּ לְצַיֵּן אֶת גְּדֻלָּתוֹ, וְלָכֵן בְּיוֹם כִּפּוּר הַבָּא יֵשׁ צֹרֶךְ בַּחֲדָשִׁים, בְּהֶתְאֵם לְדַרְגָּתוֹ אָז.

◆ יום רביעי י"ב ניסן ◆

יז (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵּאמֹר:

ב מַלֵּל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי וְעִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן דֵּין פִּתְגָּמָא דִי פַקִּיד יְיָ לְמֵימָר:

(ג) אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז בַּמַּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחָט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה:

ג גְּבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל דִּי יִכּוֹס תּוֹר אוֹ אִמַּר אוֹ עִזָּא בְּמַשְׁרִיתָא אוֹ דִי יִכּוֹס מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא:

רש"י ◄ **אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב** • בַּמְקֻדָּשִׁין הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְהַקְרִיב קָרְבָּן". **בַּמַּחֲנֶה** • (זבחים קו) חוּץ לָעֲזָרָה.

בעל הטורים

יז (ב) **וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם.** מְלֵא יוּ"ד, לוֹמַר לְךָ שֶׁצָּרִיךְ לְפָרְסֵם הַדָּבָר בַּעֲשָׂרָה. תורה ג

(ג) **אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה.** סָמוּךְ פָּרָשַׁת שְׁחוּטֵי חוּץ לְשֵׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, לוֹמַר: אַף עַל פִּי שֶׁהִתַּרְתִּי לְךָ הַשָּׁעִיר

(ד) וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַיהוָה לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה דָּם יֵחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמּוֹ:

ד וְלִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא אַיְתֵהּ לְקָרְבָא קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ קֳדָם מַשְׁכְּנָא דַיְיָ דְּמָא יִתְחַשַּׁב לְגַבְרָא הַהוּא דְּמָא אֲשַׁד וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ עַמֵּהּ:

רש"י◄ דָּם יֵחָשֵׁב • כְּשׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם, שֶׁמִּתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. דָּם שָׁפָךְ • (ת"כ) לְרַבּוֹת אֶת הַזּוֹרֵק דָּמִים בַּחוּץ.

(ה) לְמַעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־זִבְחֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְהֱבִיאָם לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַיהוָה אוֹתָם:

ה בְּדִיל דִּי יַיְתוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת דִּבְחֵיהוֹן דִּי אִנּוּן דָּבְחִין עַל אַפֵּי חַקְלָא וְיַיְתֵנּוּן לָקֳדָם יְיָ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לְוָת כַּהֲנָא וְיִכְּסוּן נִכְסַת קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ יָתְהוֹן:

רש"י◄ אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים • אֲשֶׁר הֵם רְגִילִים לִזְבֹּחַ.

(ו) וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת־הַדָּם עַל־מִזְבַּח יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְטִיר הַחֵלֶב לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

ו וְיִזְרוֹק כַּהֲנָא יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא דַיְיָ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיַסֵּק תַּרְבָּא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת קמד)

וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת הַדָּם (יז, ו)

דָּם מְסַמֵּל חַיּוּת וַחֲמִימוּת ("כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִיא"), וְהוּא קָרֵב עַל הַמִּזְבֵּחַ לִרְמֹז שֶׁהַלַּהַט וְהַהִתְלַהֲבוּת יֵשׁ לִשְׁמֹר רַק לִדְבָרִים שֶׁבִּקְדֻשָּׁה. וְלָכֵן הַדָּם אָסוּר בַּאֲכִילָה, הַיְינוּ שֶׁלֹּא נִתַּן לַהֲפֹךְ אוֹתוֹ לְ'דָם וּבָשָׂר כִּבְשָׂרוֹ' שֶׁל גּוּף יְהוּדִי, שֶׁקָּדוֹשׁ הוּא, כֵּיוָן שֶׁהַלַּהַט וְהַהִתְלַהֲבוּת בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם אֵינוֹ מָכְרָח. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַבָּשָׂר עַצְמוֹ מָכְרָח הוּא, שֶׁכֵּן נִתָּן לַהֲפֹךְ אוֹתוֹ לִקְדֻשָּׁה.

(ז) וְלֹא־יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת־זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִם אֲשֶׁר הֵם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּהְיֶה־זֹּאת לָהֶם לְדֹרֹתָם:

ז וְלָא יִדְבְּחוּן עוֹד יָת דִּבְחֵיהוֹן לַשְׁדִּין דִּי אִנּוּן טָעָן בַּתְרֵיהוֹן קְיָם עָלָם תְּהֵי דָּא לְהוֹן לְדָרֵיהוֹן:

רש"י◄ לַשְּׂעִירִם • לַשֵּׁדִים, כְּמוֹ (ישעיה יג כא): "וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ־שָׁם".

◆ יום חמישי י"ג ניסן ◆

(ח) וַאֲלֵהֶם תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר אֲשֶׁר־יָגוּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עֹלָה אוֹ־זָבַח:

ח וּלְהוֹן תֵּימַר גְּבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן דִּי יַסֵּק עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא:

רש"י◄ אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עֹלָה • לְחַיֵּב עַל הַמַּקְטִיר אֵיבָרִים בַּחוּץ [עַיֵּן בְּרֵא"ם] כְּשׁוֹחֵט בַּחוּץ, שֶׁאִם שָׁחַט אֶחָד וְהֶעֱלָה חֲבֵרוֹ, שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין (ת"כ. חולין קט).

בעל הטורים

הַמִּשְׁתַּלֵּחַ בַּחוּץ, שֶׁדְּחִיָּתוֹ לַצּוּק (מִפַּרְשִׁים: צוּק הַם סְלָעִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כְּמִין שִׁנַּיִם בּוֹלְטִין) זוֹ הִיא שְׁחִיטָתוֹ, אַף עַל פִּי כֵן הִשְׁמַר בִּשְׁאָר קָדָשִׁים לְשָׁחְטָן בַּחוּץ. תורה ד

(ה) **וְהֱבִיאָם.** ג' בַּמָּסוֹרָה. "אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְהֱבִיאָם", "וְהֱבִיאוּם בָּבֶלָה" בִּנְבוּאַת יִרְמְיָה (כ, ה) עַל הַגּוֹלָה, "וּלְקָחוּם עַמִּים וְהֱבִיאוּם אֶל מְקוֹמָם" (יְשַׁעְיָה יד, ב). בִּשְׁבִיל שֶׁהָיוּ מְבִיאִים זְבָחִים לַשְּׂעִירִים, שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים עֲבוֹדָה זָרָה, גָּלוּ. וּמִיַּד כְּשֶׁיֵּעָשׂוּ תְּשׁוּבָה יַחְזִירוּ, כִּדְכְתִיב: "וְהֱבִיאוּם אֶל מְקוֹמָם". תורה ו

(ט) וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יְבִיאֶנּוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לַיהוָה וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמָּיו:

ט וְלִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא אַיְתְנֵהּ לְמֶעְבַּד יָתֵהּ קֻדָּם יְיָ וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּהּ:

רש"י ◄ **וְנִכְרַת** • זַרְעוֹ נִכְרָת וְיָמָיו נִכְרָתִין.

(י) וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל־דָּם וְנָתַתִּי פָנַי בַּנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת אֶת־הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקֶּרֶב עַמָּהּ:

י וּגְבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן דִּי יֵיכוּל כָּל דְּמָא וְאֶתֵּן רוּגְזִי בַּאֲנָשָׁא דְּיֵכוּל יָת דְּמָא וֶאֱשֵׁיצֵי יָתֵהּ מִגּוֹ עַמֵּהּ:

רש"י ◄ **כָּל־דָּם** • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר", יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל דַּם הַמְּקֻדָּשִׁים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל־דָּם". **וְנָתַתִּי פָנַי** • (ת"כ) פְּנַאי שֶׁלִּי, פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסֵק בּוֹ.

(יא) כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִוא וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי־הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר:

יא אֲרֵי נִפְשׁ בִּסְרָא בִּדְמָא הִיא וַאֲנָא יְהָבִתֵּהּ לְכוֹן עַל מַדְבְּחָא לְכַפָּרָא עַל נַפְשָׁתֵיכוֹן אֲרֵי דְּמָא הוּא עַל נַפְשָׁא מְכַפָּר:

רש"י ◄ **כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר** • שֶׁל כָּל בְּרִיָּה, "בַּדָּם הִיא" תְּלוּיָה, וּלְפִיכָךְ נְתַתִּיו עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נֶפֶשׁ הָאָדָם; תָּבֹא נֶפֶשׁ וּתְכַפֵּר עַל הַנֶּפֶשׁ.

(יב) עַל־כֵּן אָמַרְתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־נֶפֶשׁ מִכֶּם לֹא־תֹאכַל דָּם וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם לֹא־יֹאכַל דָּם:

יב עַל כֵּן אֲמַרְתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל אֱנָשׁ מִנְּכוֹן לָא יֵיכוּל דְּמָא וְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן לָא יֵיכוּל דְּמָא:

רש"י ◄ **כָּל־נֶפֶשׁ מִכֶּם** • לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים.

(יג) וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשָׁפַךְ אֶת־דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר:

יג וּגְבַר גְּבַר מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן דִּי יְצוּד צֵידָא חַיְתָא אוֹ עוֹפָא דִּי מִתְאֲכֵל וְיֵישׁוֹד יָת דְּמֵהּ וִיכַסְּנֵהּ בְּעַפְרָא:

רש"י ◄ **אֲשֶׁר יָצוּד** • (ת"כ. חולין פד) אֵין לִי אֶלָּא צַיִד, אַרְזִין וְתַרְנְגוֹלִין מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "צַיִד", מִכָּל־מָקוֹם. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר יָצוּד"? שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר, אֶלָּא בְּהַזְמָנָה זֹאת. **אֲשֶׁר יֵאָכֵל** • פְּרָט לִטְמֵאִים.

≈ **נקודות משיחות קודש** ≈ (על־פי לקוטי־שיחות כרך לז, עמוד 52 – מתוך 'לקראת שבת')

כִּיסּוּי הַדָּם בְּחַיֵּי הָאָדָם

וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשָׁפַךְ אֶת־דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר: (יז, יג)

צִוָּה . . לְכַסּוֹת כָּל דָּם בְּחַיָּה וָעוֹף כִּי לֹא יִתְקָרֵב דָּמָם עַל הַמִּזְבֵּחַ, כִּי גַּם בְּעוֹפוֹת לֹא יִקָּרֵב מֵהֶם רַק שְׁנֵי מִינִים בִּלְבַד וְגַם הֵם אֵינָם נִשְׁחָטִים, אֲבָל בַּבְּהֵמוֹת רוֹב הַמְּצוּיִים נִשְׁחָטִים לַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, וְדָמָם לְכַפֵּר וְאֵין רָאוּי לְכַסּוֹתוֹ. וְלֹא חָשַׁשׁ לְכִסּוֹת דַּם הַחוּלִין בַּבְּהֵמָה, כִּי אֵין חוּלִין בַּמִּדְבָּר וְגַם אַחֲרֵי כֵן עַל הָרוֹב יְצִוָּה. (רמב"ן בפרשתנו)

וְיֵשׁ לְבָאֵר הָעִנְיָן בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם:

בעל הטורים

(יג) **וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר.** דַּם חַיָּה וָעוֹף טְעוּנִין כִּסּוּי, שֶׁאֵין מַקְרִיבִין מִמֶּנּוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ. שֶׁלֹּא תְּהֵא מִדַּת הַדִּין מְקַטְרֶגֶת אֵיךְ דָּם יֹאכַל דָּם, לְכָךְ צִוָּהוּ לְכַסּוֹתוֹ. תורה יד

"דָּם" הוּא עִנְיָן הַחַיּוּת, "הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ", וְתַכְלִיתוֹ הוּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּעִנְיְנֵי קְדוּשָׁה, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁבִּקְדוּשָׁה צְרִיכִים לַעֲשׂוֹתוֹ בְּחַיּוּת וְהִתְלַהֲבוּת גְּלוּיָה דַּוְקָא. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּעִנְיְנֵי חוֹל - דִּבְרֵי הָרְשׁוּת שֶׁל הָאָדָם, צְרִיכִים לַעֲשׂוֹתָם בְּלִי חַיּוּת, "בְּלֹא לֵב וָלֵב", דְּ"כָּל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם" דַּוְקָא לֹא בִּשְׁבִיל הֲנָאַת גּוּפוֹ, אֶלָּא כְּדֵי לַעֲבוֹד אֶת הַבּוֹרֵא. וְזֶהוּ תּוֹכֶן מִצְוַת כִּיסּוּי הַדָּם, שֶׁבְּעִנְיְנֵי חוּלִין צְרִיכִים **לְכַסּוֹת** אֶת הַדָּם, שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִיכָּר בָּהֶם חַיּוּת.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם שֶׁכִּיסּוּי הַדָּם צָרִיךְ לִהְיוֹת בֶּעָפָר דַּוְקָא – כִּי עָפָר מוֹרֶה עַל שִׁפְלוּת וְהַכְנָעָה "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר", "וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה", וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם עוֹסֵק בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת, צָרִיךְ לְעוֹרֵר בְּנַפְשׁוֹ הַבִּטּוּל וְהַהַכְנָעָה, לִהְיוֹת חָרֵד שֶׁלֹּא לְהִמָּשֵׁךְ אַחַר תַּאֲוֹוֹת הַלֵּב (לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת בִּשְׁבִיל הֲנָאַת הַגּוּף), אֶלָּא כָּל כַּוָּנָתוֹ תִּהְיֶה רַק לְשֵׁם שָׁמַיִם. אַךְ כַּאֲשֶׁר הָאָדָם חָדוּר כּוּלוֹ בִּקְדוּשָׁה, וְגַם דִּבְרֵי הָרְשׁוּת שֶׁלּוֹ הֵם חֵלֶק מֵעֲבוֹדַת ה' שֶׁלּוֹ, מוּבָן שֶׁגַּם עִסְקֵי הַחוּלִין שֶׁלּוֹ יְכוֹלִים לִהְיוֹת בְּחַיּוּת וְהִתְלַהֲבוּת, וְאֵין צָרִיךְ לְכַסּוֹת הַדָּם כֵּיוָן שֶׁהַחַיּוּת שֶׁלּוֹ הִיא בַּקְּדוּשָׁה שֶׁבַּדָּבָר, וְתוּ לֹא. וְזֶה נִרְמָז בָּזֶה שֶׁבְּהֶמֵּת חוּלִין אֵינָהּ צְרִיכָה כִּיסּוּי דָּם, מֵאַחַר שֶׁרוֹב מִינֵי בְּהֵמוֹת רְאוּיִין לַמִּזְבֵּחַ.

(יד) כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ הוּא וָאֹמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דַּם כָּל־בָּשָׂר לֹא תֹאכֵלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ הוּא כָּל־אֹכְלָיו יִכָּרֵת:

יד אֲרֵי נַפְשׁ כָּל בִּסְרָא דְּמֵהּ בְּנַפְשֵׁהּ הוּא וַאֲמָרִית לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דַּם כָּל בִּסְרָא לָא תֵּיכְלוּן אֲרֵי נַפְשׁ כָּל בִּסְרָא דְּמֵהּ הִיא כָּל דְּיֵכְלִנֵּהּ יִשְׁתֵּיצֵי:

רש"י ◄ **דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ הוּא** • דָּמוֹ הוּא לוֹ בִּמְקוֹם הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהַנֶּפֶשׁ תְּלוּיָה בּוֹ. **כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ הוּא** • הַנֶּפֶשׁ הִיא הַדָּם. 'דָּם' וּ'בָשָׂר' לְשׁוֹן זָכָר. 'נֶפֶשׁ' לְשׁוֹן נְקֵבָה.

(טו) וְכָל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה בָּאֶזְרָח וּבַגֵּר וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב וְטָהֵר:

טו וְכָל אֱנָשׁ דִּי יֵיכוּל נְבִילָא וּתְבִירָא בְּיַצִּיבָא וּבְגִיּוֹרָא וְיִצַּבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא וְיִדְכֵּי:

רש"י ◄ **אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה** • בְּנִבְלַת עוֹף טָהוֹר דִּבֶּר הַכָּתוּב, שֶׁאֵין לָהּ טֻמְאָה אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁנִּבְלַעַת בְּבֵית הַבְּלִיעָה. וְלִמֻּדְךָ כָּאן, שֶׁמִּטַּמְּאָה בַּאֲכִילָתָהּ וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּמַגָּע, וּ"טְרֵפָה" הָאֲמוּרָה כָּאן, לֹא נִכְתְּבָה אֶלָּא לִדְרֹשׁ. וְכֵן שָׁנִינוּ: יָכוֹל תְּהֵא נִבְלַת עוֹף טָמֵא מְטַמְּאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה? תַּלְמוּד לוֹמַר "טְרֵפָה" — מִי שֶׁיֵּשׁ בְּמִינוֹ טְרֵפָה. יָצָא עוֹף טָמֵא, שֶׁאֵין בְּמִינוֹ טְרֵפָה.

(טז) וְאִם לֹא יְכַבֵּס וּבְשָׂרוֹ לֹא יִרְחָץ וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ: פ

טז וְאִם לָא יְצַבַּע וּבִסְרֵהּ לָא יַסְחֵי וִיקַבֵּל חוֹבֵהּ:

רש"י ◄ **וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ** • אִם יֹאכַל קֹדֶשׁ אוֹ יִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ, חַיָּב עַל טֻמְאָה זוֹ כְּכָל שְׁאָר טֻמְאוֹת. **וּבְשָׂרוֹ לֹא יִרְחָץ וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ** • עַל רְחִיצַת גּוּפוֹ עָנוּשׁ כָּרֵת, וְעַל כִּבּוּס בְּגָדִים בְּמַלְקוֹת.

יח

(א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י ◄ **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** • אֲנִי הוּא שֶׁאָמַרְתִּי בְּסִינַי (שמות כ): "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", וְקִבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי, מֵעַתָּה קַבְּלוּ גְּזֵרוֹתַי. רַבִּי אוֹמֵר: גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנָיו שֶׁסּוֹפָן לִנָּתֵק בַּעֲרָיוֹת בִּימֵי עֶזְרָא, לְפִיכָךְ בָּא עֲלֵיהֶם בִּגְזֵרָה: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" — דְּעוּ מִי גוֹזֵר עֲלֵיכֶם, דַּיָּן לְהִפָּרַע וְנֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יב עמ' 89)

רַבִּי אוֹמֵר . . שֶׁסּוֹפָן לִנָּתֵק בַּעֲרָיוֹת בִּימֵי עֶזְרָא (רש"י יח, ב) בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט קָשֶׁה לוֹמַר שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא לְמָאוֹרָע שֶׁיֶּאֱרַע זְמַן רַב אַחַר כָּךְ, וּכְדֵי לְתָרֵץ קְצָת קֹשִׁי זֶה, אוֹמֵר רַשִׁ"י דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ. דְּהִנֵּה, רַבִּי סִדֵּר וְכָתַב אֶת הַמִּשְׁנָה, וְאַף שֶׁדִּבְרִים שֶׁבְּעַל־פֶּה אָסוּר לְאָמְרָן בִּכְתָב, הִתִּירוּ זֹאת מִשּׁוּם "עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ". הֲרֵי שֶׁרַבִּי מְפָרֵשׁ פָּסוּק שֶׁאָמַר דָּוִד עַל זְמַן כְּתִיבַת הַמִּשְׁנָה; וְאַף כָּאן אַזִּיל לְשִׁיטָתֵיהּ וּמְפָרֵשׁ שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא לִזְמַן עֶזְרָא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעויין לקוטי־שיחות כרך יב, עמוד 83 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

'קִבְּלוּ גְּזֵרוֹתַי' גַּם כְּשֶׁמְּנוּגְּדוֹת לַשֵּׂכֶל

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: אֲנִי הוּא שֶׁאָמַרְתִּי בְּסִינַי אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ וְקִבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי, מֵעַתָּה קַבְּלוּ גְּזֵרוֹתַי (יח, ב. ובפירוש רש"י).

וְצָרִיךְ בֵּיאוּר, לְכְאוֹרָה תּוֹכֶן קַבָּלַת הַמַּלְכוּת ("קִבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי") הוּא שֶׁמְּקַבֵּל עַל עַצְמוֹ כָּל מַה שֶׁיְּצַוֵּהוּ הַמֶּלֶךְ, כּוֹלֵל גַּם גְּזֵירוֹת, וּמַדּוּעַ אִם כֵּן מְחַלֵּק רַשִׁ"י "קִבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי (וּבְנוֹסָף לְכָךְ) מֵעַתָּה קַבְּלוּ גְּזֵרוֹתַי"?

וְהַבֵּיאוּר בָּזֶה: יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁבְּקַבָּלַת מַלְכוּת שָׁמַיִם, שֶׁקִּבְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי, קִבְּלוּ רַק מִצְוֹת הַמּוּבָנוֹת בַּשֵּׂכֶל, אוֹ לְכָל הַפָּחוֹת שֶׁאֵינָן מְנֻגְּדוֹת לַשֵּׂכֶל, אֲבָל לֹא קִבְּלוּ גְּזֵירוֹת שֶׁמְּנוּגְּדוֹת לַשֵּׂכֶל.

וְלָכֵן, לִפְנֵי שֶׁהַקָּבָּ"ה צִוָּה עַל הָעֲרָיוֹת שֶׁהֵם בְּגֶדֶר גְּזֵרָה הַמְּנוּגֶדֶת לַסְּבָרָא הַמִּתְבַּקֶּשֶׁת, הִזְהִירָם עַל קַבָּלַת הַגְּזֵרוֹת. וְהַטַּעַם שֶׁ'עֲרָיוֹת' הֲוֵי בְּגֶדֶר גְּזֵרָה הוּא:

תַּכְלִית הַנִּשּׂוּאִין הוּא "פְּרוּ וּרְבוּ", וְעַד שֶׁנַּעֲשִׂים לְ"בָשָׂר אֶחָד" בְּתוֹלְדוֹתֵיהֶם, וְעַל כֵּן מוּבָן שֶׁיֵּשׁ שְׁלֵמוּת בָּזֶה כַּאֲשֶׁר הָאִשָּׁה הִיא "שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ" שֶׁל הָאִישׁ. וּבִפְרָט דַּחֲזִינָן שֶׁכָּל קִיּוּם הָעוֹלָם תָּלוּי בְּכָךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן הִתְחַתְּנוּ עִם אַחְיוֹתֵיהֶם, וְאַף בְּיַעֲקֹב מָצִינוּ שֶׁנָּשָׂא אַחְיוֹת וְהָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה, וְכֵן עַמְרָם נָשָׂא דּוֹדָתוֹ, וְנוֹלְדוּ אַהֲרֹן מִרְיָם וּמֹשֶׁה. אִם־כֵּן נִמְצָא שֶׁהַסְּבָרָא נוֹתֶנֶת כִּי קִרְבָה בְּנִישּׂוּאִין צְרִיכָה לִהְיוֹת מַעֲלָה וְלֹא איסור, וּמוּבָנֶת הַ"גְּזֵירָה" בְּכָךְ שֶׁ"אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ וְגוֹ'", וְלָכֵן הִקְדִּימָה הַתּוֹרָה "אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם" - מֵעַתָּה קַבְּלוּ גְּזֵרוֹתַי.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת שבת פרשת אחרי־קדושים, תשל"א)

וְהַטַּעַם דְּהַצִּיווּי עַל הָעֲרָיוֹת נִקְרָא "גְּזֵירָה":

דָּבָר מוּבָן הוּא, שֶׁבְּנוּגֵעַ לְנִישּׂוּאִין, מַעֲלַת הַיּוּחֲסִין תּוֹפֶסֶת מָקוֹם חָשׁוּב וְעִיקָּרִי, וּבִפְרָט כְּשֶׁהַבָּא לְהִשְׁתַּדֵּךְ הוּא בַּר יְחוּס נַעֲלֶה. וּכְמוֹ שֶׁלָּמַדְנוּ וְרָאִינוּ שֶׁהַתּוֹרָה הָאֲרִיכָה בְּיִחוּסָהּ שֶׁל אֵשֶׁת אַהֲרֹן, שֶׁנָּשָׂא אֶת "אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב אֲחוֹת נַחְשׁוֹן" - לְבָאֵר שֶׁהָיְתָה מְצוּיֶנֶת בְּיִחוּסָהּ, בִּהְיוֹתָהּ (בַּת עַמִּינָדָב וְגַם) אֲחוֹת נַחְשׁוֹן [וְכִדְפֵירֵשׁ רַשִׁ"י: "מִכָּאן לְמַדְנוּ, הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה צָרִיךְ **לִבְדּוֹק בְּאַחֶיהָ"]**; וְכֵן אַבְרָהָם כְּשֶׁשָּׁלַח אֶת אֱלִיעֶזֶר לָקַחַת אִשָּׁה לִבְנוֹ לְיִצְחָק, אָמַר לוֹ "כִּי אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק", כִּי בְּנוֹת אַרְצוֹ וּמוֹלַדְתּוֹ מְיוּחָסוֹת הֵן, בִּהְיוֹתָן מִמִּשְׁפַּחַת אַבְרָהָם.

וּלְפִי זֶה, הַסְּבָרָא נוֹתֶנֶת שֶׁהַשִּׁידּוּךְ הֲכִי טוֹב לְאִישׁ הַמְיוּחָס הוּא - מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ, וְכָל הַקָּרוֹב אֵלָיו יוֹתֵר, הָגוּן וּמַתְאִים יוֹתֵר לְעִנְיַן הַשִּׁידּוּךְ.

וּבִכְלָל וְעִיקָּר: תַּכְלִית הַנִּישּׂוּאִין הוּא שֶׁיִּהְיֶה פְּרוּ וּרְבוּ, וְנַעֲשׂוּ לְ"**בָשָׂר אֶחָד**" - בְּיַלְדֵיהֶם, הֲרֵי מוּבָן שֶׁזֶּהוּ בִּשְׁלִימוּת יוֹתֵר כְּשֶׁהָאִשָּׁה הִיא **שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ** שֶׁל הָאִישׁ. וּבְדִינֵי עֲרָיוֹת נַהֲפוֹךְ הוּא, וַהֲתְחָלָתָם: אִישׁ אִישׁ אֶל **כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ** לֹא תִקְרְבוּ גוֹ'!

וְעוֹד: בָּרָא הַקָּבָּ"ה אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹפֶן שֶׁקִּיּוּמוֹ הָיָה תָּלוּי בָּזֶה שֶׁבְּנֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן יִשְׂאוּ אַחְיוֹת שֶׁלָּהֶם, יַעֲקֹב נָשָׂא אֲחָיוֹת וְהָיְתָה מִטָּתוֹ דְּוֻקָא שְׁלֵימָה, עַמְרָם נָשָׂא דּוֹדָתוֹ וְנוֹלְדוּ מִרְיָם אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה, שֶׁעַל־פִּי כָּל זֶה - הָאִיסּוּר דְּ"**כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ**" הֲרֵי הוּא עַל־דֶּרֶךְ פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י בְּעִנְיַן הָעֲקֵידָה "אֶתְמוֹל אָמַרְתָּ לִי כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע, וְחָזַרְתָּ וְאָמַרְתָּ קַח נָא אֶת בִּנְךָ, עַכְשָׁיו אַתָּה אוֹמֵר לִי אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר". לָכֵן בָּא צִיווּי מְיוּחָד עַל קַבָּלַת הַ"גְּזֵירוֹת" בִּכְלָלוּת, וְאַחַר־כָּךְ בָּא הַצִּיווּי עַל הַ"גְּזֵירָה" הַפְּרָטִית, עַל הָעֲרָיוֹת.

(ג) **כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם־בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ:**

ג כְּעוֹבְדֵי עַמָּא דְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם דִּי יְתֶבְתּוּן בַּהּ לָא תַעְבְּדוּן וּכְעוֹבְדֵי עַמָּא דְּאַרְעָא דִּכְנַעַן דִּי אֲנָא מָעֵל יָתְכוֹן תַּמָּן לָא תַעְבְּדוּן וּבְנִימוֹסֵיהוֹן לָא תְהָכוּן:

רש"י◄ **כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־מִצְרַיִם •** (ת"כ) מַגִּיד שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם שֶׁל מִצְרִיִּים וְשֶׁל כְּנַעֲנִיִּים מְקֻלְקָלִים מִכָּל הָאֻמּוֹת, וְאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁיָּשְׁבוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל מְקֻלְקָל מִן הַכֹּל. **אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה •** מַגִּיד שֶׁאוֹתָן עֲמָמִין שֶׁכָּבְשׁוּ יִשְׂרָאֵל, מְקֻלְקָלִים יוֹתֵר מִכֻּלָּם (ת"כ)•

וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ • מַה הִנִּיחַ הַכָּתוּב שֶׁלֹּא אָמַר? אֶלָּא אֵלּוּ נִימוּסוֹת שֶׁלָּהֶן, דְּבָרִים הַחֲקוּקִין לָהֶם, כְּגוֹן טַרְטִיָּאוֹת וְאִצְטַדְיָאוֹת. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵלּוּ דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים•

בעל הטורים

יח (ג) **סָמֹךְ לְפָרָשַׁת דָּם וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ.** רָמֵז לְאֵין שׁוֹחֲטִין בְּתוֹךְ הַגּוּפָא, שֶׁלֹּא יְחַקֶּה אֶת הַמִּינִין, בְּחוּלִין (מא, א). תורה ד

(ד) אֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ לָלֶכֶת בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

ד יָת דִּינַי תַּעְבְּדוּן וְיָת קְיָמַי תִּטְּרוּן לְהַלָּכָא בְּהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֵכוֹן:

רש"י◄ **אֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ•** אֵלּוּ דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה בְּמִשְׁפָּט, שֶׁאִלּוּ לֹא נֶאֱמְרוּ, הָיוּ כְּדַאי לֵאָמְרָן. **וְאֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ•** דְּבָרִים שֶׁהֵם גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ, שֶׁיֵּצֶר הָרָע מֵשִׁיב עֲלֵיהֶם: 'לָמָּה לָנוּ לִשְׁמָרָן'? וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶן, כְּגוֹן: אֲכִילַת חֲזִיר וּלְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז וְטָהֳרַת מִי חַטָּאת, לְכָךְ נֶאֱמַר: "אֲנִי ה'", גָּזַרְתִּי עֲלֵיכֶם, אִי אַתֶּם רַשָּׁאִים לְהִפָּטֵר!. **לָלֶכֶת בָּהֶם•** אַל תִּפָּטֵר מִתּוֹכָם, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: לָמַדְתִּי חָכְמַת יִשְׂרָאֵל, אֵלֵךְ וְאֶלְמַד חָכְמַת הָאֻמּוֹת.

(ה) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֲנִי יְהוָה: ס

ה וְתִטְּרוּן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי דִּי יַעְבֵּד יָתְהוֹן אֲנָשָׁא וְיִחֵי בְּהוֹן לְחַיֵּי עָלְמָא אֲנָא יְיָ:

רש"י◄ **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי•** לְרַבּוֹת שְׁאָר דִּקְדּוּקֵי הַפָּרָשָׁה, שֶׁלֹּא פֵּרֵט הַכָּתוּב בָּהֶם (ת"כ). דָּבָר אַחֵר: לִתֵּן שְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה לַחֻקִּים, וּשְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה לַמִּשְׁפָּטִים, לְפִי שֶׁלֹּא נָתַן אֶלָּא עֲשִׂיָּה לַמִּשְׁפָּטִים וּשְׁמִירָה לַחֻקִּים. **וָחַי בָּהֶם•** לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁאִם תֹּאמַר בָּעוֹלָם הַזֶּה, וַהֲלֹא סוֹפוֹ הוּא מֵת!. **אֲנִי ה'•** נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם התוועדויות כרך ב עמוד 288. על־פי ביאורי החומש)

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם (יח, ה)

וָחַי בָּהֶם - לֹא שֶׁיְּמוּת בָּהֶם (תורת כהנים)

יֵשׁ לִתְמֹהַּ: מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר בַּכָּתוּב בִּמְפֹרָשׁ "וָחַי בָּהֶם" - מַה מוֹסִיף עַל כָּךְ הַמִּדְרָשׁ בַּמִּלִּים "לֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם"? וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ, שֶׁכַּוָּנַת הַמִּדְרָשׁ לְהַזְהִיר אֶת הָאָדָם שֶׁ"לֹא יָמוּת" אֲפִילּוּ מֵרֹב הִתְלַהֲבוּת וּדְבֵקוּת בַּקָּבָ"ה עַד כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ - כְּפִי שֶׁאֵרַע לִבְנֵי אַהֲרֹן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שבת פרשת אחרי, שבת הגדול, י"ב ניסן, ה'תשכ"ז)

הַלָּשׁוֹן שְׁמִירָה - פֵּירוּשׁוֹ (גַּם) מִלְּשׁוֹן הַמִּתְּנָה, כְּפִי שֶׁהַ'בֵּן חָמֵשׁ לְמִקְרָא' זוֹכֵר פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י בְּפָרָשַׁת וַיֵּשֶׁב עַל הַפָּסוּק "וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדָּבָר", "הָיָה מַמְתִּין וּמְצַפֶּה מָתַי יָבוֹא". וְכֵיוָן שֶׁהַכָּתוּב מְדַיֵּיק לוֹמַר "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי", בִּלְשׁוֹן שְׁמִירָה דַּוְקָא - יֵשׁ בָּזֶה גַּם הַמַּשְׁמָעוּת שֶׁל הַמְתָּנָה וְצִיפִיָּה, שֶׁזֶּה מוֹרֶה עַל הַחַיּוּת וְהַהִתְלַהֲבוּת ("קאָך") וְהָעֲרִיבוּת ("גֶּעשְׂמַאק") שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת בַּדָּבָר.

וְזֶהוּ מַה שֶׁמְּסַיֵּים רַשִׁ"י בְּפֵירוּשׁ הַפָּסוּק "וְאֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ", דְּקָאֵי עַל "דְּבָרִים שֶׁהֵן גְּזֵירַת הַמֶּלֶךְ כוּ'", "אִי־אַתֶּם רַשָּׁאִים לִיפָּטֵר", וְכֵן בְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב: "לָלֶכֶת בָּהֶם", "אַל תִּפָּטֵר מִתּוֹכָם, שֶׁלֹּא תֹּאמַר לָמַדְתִּי חָכְמַת יִשְׂרָאֵל, אֵלֵךְ וְאֶלְמַד חָכְמַת הָאוּמּוֹת" - שֶׁלֹּא מְדוּבָּר כָּאן אוֹדוֹת עֶצֶם הַלִּימוּד וְהַקִּיּוּם, אֶלָּא אוֹדוֹת הַחַיּוּת וְהַהִתְלַהֲבוּת בָּזֶה. יְהוּדִי יָכוֹל לִטְעוֹן: כֵּיצַד יְכוֹלִים לִדְרוֹשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁתִּהְיֶה לוֹ חַיּוּת וְהִתְלַהֲבוּת ("עֶר זָאל זִיךְ קָאכְן") בְּ"חוּקִים" שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם טַעַם?! - הוּא יָכוֹל לַעֲסוֹק בְּלַהַט וּלְדַבֵּר עִם גּוֹיִם רַק אוֹדוֹת "מִשְׁפָּטִים", שֶׁמּוּבָנִים עַל־פִּי שֵׂכֶל, וּבִלְשׁוֹן הַכָּתוּב: "כִּי הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים"; אֲבָל לֹא בְּנוֹגֵעַ לְחוּקִים. וְאַדְרַבָּה - טוֹעֵן הוּא - לְהַרְעִישׁ בְּנוֹגֵעַ לְ"חוּקִים" הֲרֵי זֶה 'חִילּוּל הַשֵּׁם'!...

וְעַל זֶה אוֹמְרִים לוֹ: "אִי־אַתָּה רַשַּׁאי לְהִפָּטֵר"; עָלֶיךָ לַעֲסוֹק מִתּוֹךְ חַיּוּת וְלַהַט גַּם בְּעִנְיַן הַחוּקִים.

וּכְהַסִּיפּוּר הַיָּדוּעַ, שֶׁכַּאֲשֶׁר כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוּ"ר לָקַח "מְלַמֵּד" עֲבוּר בְּנוֹתָיו, טָעַן הַמְּלַמֵּד שֶׁיִּלְמַד עִמָּהֶם רַק עִנְיָנִים שֶׁעַל־פִּי שֵׂכֶל, אֲבָל לֹא יְסַפֵּר לָהֶם אוֹדוֹת עִנְיָנִים שֶׁהֵם לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וְהַטֶּבַע, כְּמוֹ סִיפּוּרִים מַבְהִילִים מֵהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב וְאַדְמוּ"ר הַזָּקֵן וְכוּ'. וְאָמַר לוֹ אַדְמוּ"ר נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן, שֶׁאֵין לַעֲשׂוֹת כֵּן, אֶלָּא מִיָּד בְּהַתְחָלַת הַחִינּוּךְ צָרִיךְ לְהַדְגִּישׁ אֶת הַיְסוֹד - שֶׁהַקָּבָ"ה מְשַׁדֵּד אֶת הַמַּעֲרָכוֹת עַל־יְדֵי עִנְיָנִים שֶׁהֵם לְמַעְלָה מֵהַטֶּבַע.

וְכֵן הוּא בַּנִּדּוֹן־דִּידָן - שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת חַיּוּת וְלַהַט וּלְהַכְרִיז בָּרְחוֹבוֹת ("שְׁרַייען אין די גַּאסְן") אוֹדוֹת עִנְיַן הַ"חוּקִים" שֶׁהֵם לְמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל.

וְזֶהוּ גַּם תּוֹכֶן הַפֵּירוּשׁ "לִיתֵּן שְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה לַחוּקִים וּשְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה לַמִּשְׁפָּטִים" - שֶׁהַקִּיּוּם שֶׁל חוּקִים וּמִשְׁפָּטִים צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאוֹפָן שָׁוֶה, וְכַמְּבוֹאָר הַפִּתְגָּם שֶׁל כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי

בעל הטורים

(ה–ו) **וָחַי בָּהֶם.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה.** לוֹמַר, אַף עַל פִּי שֶׁצִּוִּיתִי "וָחַי בָּהֶם", "לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה", כִּי בְּגִלּוּי עֲרָיוֹת יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבוֹר. **אֲנִי ה'. עֶרְוַת אָבִיךָ וְעֶרְוַת אִמְּךָ.** כִּי ג' שׁוּתָּפִין יֵשׁ בָּאָדָם. תורה ז

וְחָמִי אַדְמוּ"ר, שֶׁגַּם הַמִּצְוּוֹת דְּ"מִשְׁפָּטִים" צָרִיךְ לְקַיְּמָן (לֹא מִצַּד חִיּוּב הַשֵּׂכֶל, אֶלָּא) מִתּוֹךְ אוֹתָהּ "קַבָּלַת עוֹל" שֶׁבָּהּ מְקַיְּמִים הַמִּצְוּוֹת דְּ"חוּקִים", "שֶׁהֵן גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ", שֶׁזֶּהוּ תּוֹכֶן הָעִנְיָן דְּ"שְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה לַמִּשְׁפָּטִים".

וְכִידּוּעַ גַּם בְּעִנְיַן "קְרֻבַת אֱלֹקִים לִי טוֹב", שֶׁכַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא מִצַּד הָרְגֵּשׁ עַצְמוֹ, אֵין זֶה תַּכְלִית הַכַּוָּנָה כו'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות אחרון־של־פסח תשמ"ז. התוועדויות תשמ"ז כרך ב, עמ' 451)

וְחַי בָּהֶם (יח, ה)

מִסְפָּר שֶׁאֵצֶל הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הִתְנוֹעֲעוּ חוּטֵי הַציצִית מֵעַצְמָם, כְּאִלּוּ הָיוּ דָּבָר חַי. כִּי אֵצֶל הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב נִתְגַּלָּה הַ"וְחַי בָּהֶם" (שֶׁעֲשִׂיַּת מִצְוָה מַמְשִׁיכָה בַּחַיּוּת) בְּחוּטֵי הַציצִית הַגַּשְׁמִיִּים מַמָּשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום־יום י' בשבט)

הָרַבָּנִית רִבְקָה, זוּגָתוֹ שֶׁל כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר הַמַּהֲרַ"שׁ, חָלְתָה פַּעַם, וְהָרוֹפֵא צִוָּה עָלֶיהָ לֶאֱכֹל תֵּיכָף בְּקוּמָהּ מִשְּׁנָתָהּ. הָרַבָּנִית, שֶׁלֹּא רָצְתָה לִטְעֹם קֹדֶם הַתְּפִלָּה, נָהֲגָה לְהִתְפַּלֵּל תְּחִלָּה בְּהַשְׁכָּמָה, וְרַק לְאַחַר מִכֵּן לֶאֱכֹל פַּת שַׁחֲרִית.

כְּשֶׁנּוֹדַע הַדָּבָר לְחוֹתְנָהּ, כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר הַ'צֶּמַח־צָדֶק', אָמַר לָהּ:

עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת נֶאֱמַר "וְחַי בָּהֶם", הֵינוּ שֶׁיֵּשׁ לְהַכְנִיס חַיּוּת בַּמִּצְוֹת. כְּדֵי לַעֲשׂוֹת זֹאת מוּכְרָחִים לִהְיוֹת בַּעַל כֹּחַ, בְּרִיאִים וַחֲזָקִים, וְלִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה.

וְסִיֵּם וְאָמַר: אֵינְךָ חַיָּבֶת לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הָאֲכִילָה. מוּטָב לֶאֱכֹל בִּשְׁבִיל הַתְּפִלָּה, מִלְּהִתְפַּלֵּל בִּשְׁבִיל הָאֲכִילָה!

◆ יום שישי י"ד ניסן ◆

(ו) אִישׁ אִישׁ אֶל־כָּל־שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה אֲנִי יְהוָה׃ ס

ו גְּבַר גְּבַר לְכָל קָרִיב בִּסְרֵהּ לָא תִקְרְבוּן לְגַלָּאָה עֶרְיָא אֲנָא יְיָ׃

רש"י◄ **לֹא תִקְרְבוּ** • לְהַזְהִיר הַנִּקְבָּה כַּזָּכָר, לְכָךְ נֶאֱמַר לְשׁוֹן רַבִּים. **אֲנִי ה'** • נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר.

(ז) עֶרְוַת אָבִיךָ וְעֶרְוַת אִמְּךָ לֹא תְגַלֶּה אִמְּךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ׃ ס

ז עֶרְיַת אֲבוּךְ וְעֶרְיַת אִמָּךְ לָא תְגַלֵּי אִמָּךְ הִיא לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתַהּ׃

רש"י◄ **עֶרְוַת אָבִיךָ** • (סנהדרין נד) זוֹ אֵשֶׁת אָבִיךָ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כְּמַשְׁמָעוֹ? נֶאֱמַר כָּאן: "עֶרְוַת אָבִיךָ", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (לקמן כ): "עֶרְוַת אָבִיו גִּלָּה". מַה לְּהַלָּן אֵשֶׁת אָבִיו, אַף כָּאן אֵשֶׁת אָבִיו. **וְעֶרְוַת אִמְּךָ** • לְהָבִיא אִמּוֹ שֶׁאֵינָהּ אֵשֶׁת אָבִיו.

(ח) עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוַת אָבִיךָ הִוא׃ ס

ח עֶרְיַת אִתַּת אֲבוּךְ לָא תְגַלֵּי עֶרְיַת אֲבוּךְ הִיא׃

רש"י◄ **עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָבִיךָ** • לְרַבּוֹת לְאַחַר מִיתָה.

(ט) עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַּת־אָבִיךָ אוֹ בַת־אִמֶּךָ מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן׃ ס

ט עֶרְיַת אֲחָתְךָ בַּת אֲבוּךְ אוֹ בַת אִמָּךְ דִּילִידָא מִן אֲבוּךְ מִן אִתַּת אָחֲרִי אוֹ מִן אִמָּךְ לְגָבַר אָחֲרָן לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתְהֵן׃

רש"י◄ **בַּת־אָבִיךָ** • אַף בַּת אֲנוּסָה בְּמַשְׁמָע. **מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ** • בֵּין שֶׁנּוֹלְדָה מֵאוֹתָהּ שֶׁאוֹמְרִים לוֹ לְאָבִיךָ: קַיֵּם אֶת אִמָּהּ, וּבֵין שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: הוֹצֵא אֶת אִמָּהּ, כְּגוֹן: מַמְזֶרֶת אוֹ נְתִינָה.

(י) עֶרְוַת בַּת־בִּנְךָ אוֹ בַת־בִּתְּךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן כִּי עֶרְוָתְךָ הֵנָּה׃ ס

י עֶרְיַת בַּת בְּרָךְ אוֹ בַת בְּרַתָּךְ לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתְהֵן אֲרֵי עֶרְיָתָךְ אִנִּין׃

רש"י◄ **עֶרְוַת בַּת־בִּנְךָ וְגוֹ'** • (יבמות צז) בְּבִתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ - הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וּבִתּוֹ וּבַת בִּתּוֹ מֵאִשְׁתּוֹ, אָנוּ לְמֵדִין מִ"עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ" שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן "לֹא תְגַלֶּה", בֵּין שֶׁהִיא מִמֶּנּוּ, בֵּין שֶׁהִיא מֵאִישׁ אַחֵר. **עֶרְוַת בַּת־בִּנְךָ** • קַל־וָחֹמֶר לְבִתְּךָ, אֶלָּא לְפִי שֶׁאֵין מַזְהִירִין מִן הַדִּין, לְמָדוּהָ מִ'גְּזֵרָה־שָׁוָה' (מסכת יבמות ג. סנהדרין עח).◆

(יא) עֶרְוַת בַּת־אִשֶּׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ אֲחוֹתְךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ׃ ס

יא עֶרְיַת בַּת אִתַּת אֲבוּךְ דִּילִידָא מִן אֲבוּךְ אֲחָתָךְ הִיא לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתַהּ׃

רש"י◄ עֶרְוַת בַּת־אִשֶּׁת אָבִיךָ • לְמֵד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל אֲחוֹתוֹ מִשִּׁפְחָה וְנָכְרִית, לְכָךְ נֶאֱמַר: בַּת־אִשֶּׁת אָבִיךָ, בָּרְאוּיָה לְקִדּוּשִׁין.

(יב) עֶרְוַת אֲחוֹת־אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה שְׁאֵר אָבִיךָ הִוא׃ ס

יב עֶרְיַת אֲחַת אֲבוּךְ לָא תְגַלֵּי קָרִיבַת אֲבוּךְ הִיא׃

(יג) עֶרְוַת אֲחוֹת־אִמְּךָ לֹא תְגַלֶּה כִּי־שְׁאֵר אִמְּךָ הִוא׃ ס

יג עֶרְיַת אֲחַת אִמָּךְ לָא תְגַלֵּי אֲרֵי קָרִיבַת אִמָּךְ הִיא׃

(יד) עֶרְוַת אֲחִי־אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב דֹּדָתְךָ הִוא׃ ס

יד עֶרְיַת אַח אֲבוּךְ לָא תְגַלֵּי לְאִתְּתֵהּ לָא תִקְרַב אִתַּת אַח אֲבוּךְ הִיא׃

רש"י◄ עֶרְוַת אֲחִי־אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה • וּמַה הִיא עֶרְוָתוֹ? "אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב".

(טו) עֶרְוַת כַּלָּתְךָ לֹא תְגַלֶּה אֵשֶׁת בִּנְךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ׃ ס

טו עֶרְיַת כַּלְתָּךְ לָא תְגַלֵּי אִתַּת בְּרָךְ הִיא לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתַהּ׃

רש"י◄ אֵשֶׁת בִּנְךָ הִוא • לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּשֶׁיֵּשׁ לְבִנְךָ אִישׁוּת בָּהּ, פְּרָט לַאֲנוּסָה וְשִׁפְחָה וְנָכְרִית (סנהדרין עה).

(טז) עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָחִיךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוַת אָחִיךָ הִוא׃ ס

טז עֶרְיַת אִתַּת אֲחוּךְ לָא תְגַלֵּי עֶרְיַת אֲחוּךְ הִיא׃

(יז) עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה אֶת־בַּת־בְּנָהּ וְאֶת־בַּת־בִּתָּהּ לֹא תִקַּח לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ שַׁאֲרָה הֵנָּה זִמָּה הִוא׃

יז עֶרְיַת אִתְּתָא וּבְרַתַּהּ לָא תְגַלֵּי יָת בַּת בְּרַהּ וְיָת בַּת בְּרַתַּהּ לָא תִסַּב לְגַלָּאָה עֶרְיָתַהּ קְרִיבָן אִנּוּן עֲצַת חִטְאִין הִיא׃

רש"י◄ עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ • (יבמות צז) לֹא אָסַר הַכָּתוּב אֶלָּא עַל־יְדֵי נִשּׂוּאֵי הָרִאשׁוֹנָה, לְכָךְ נֶאֱמַר: "לֹא תִקַּח", לְשׁוֹן קִיחָה, וְכֵן לְעִנְיַן הָעֹנֶשׁ: "אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּהּ" (לקמן כ), לְשׁוֹן קִיחָה, אֲבָל אָנַס אִשָּׁה, מֻתָּר לִשָּׂא בִּתָּהּ. שַׁאֲרָה הֵנָּה • קְרוֹבוֹת זוֹ לָזוֹ. זִמָּה • עֵצָה, כְּתַרְגּוּמוֹ: "עֲצַת חִטְאִין", שֶׁיִּצְרְךָ יוֹעֲצְךָ לַחֲטֹא.

(יח) וְאִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצְרֹר לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ׃

יח וְאִתְּתָא עִם אַחָתַהּ לָא תִסַּב לְאַעֲקָא לְגַלָּאָה עֶרְיָתַהּ עֲלַהּ בְּחַיָּיהָא׃

רש"י◄ אֶל־אֲחֹתָהּ • (קידושין נ) שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת. לִצְרֹר • לְשׁוֹן צָרָה, לַעֲשׂוֹת אֶת זוֹ צָרָה לְזוֹ. בְּחַיֶּיהָ • לִמֶּדְךָ שֶׁאִם גֵּרְשָׁהּ, לֹא יִשָּׂא אֶת אֲחוֹתָהּ כָּל זְמַן שֶׁהִיא בַּחַיִּים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 144)

וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצְרֹר (יח, יח) "בְּכָאן יְפָרֵשׁ הַכָּתוּב טַעַם הָאִסּוּר . . הֵן רְאוּיוֹת שֶׁתִּהְיֶינָה אוֹהֲבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, לֹא שֶׁתִּהְיֶינָה צָרוֹת" (רמב"ן), "וְלָכֵן לֹא אָסְרָה זוּלָתִי בְּחַיֵּי אֲחוֹתָהּ" (ספורנו). וְאוּלַי יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמִּטַּעַם זֶה, הָאִסּוּר הוּא - לְפִי דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט - גַּם בִּבְנֵי נֹחַ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכֵּן הַדִּין גַּם לְפִי דֶּרֶךְ הַהֲלָכָה (ראה רמ"ה סנהדרין נח, א).

(יט) וְאֶל־אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ:

יט וּלְאִתְּתָא בְּרִחוּק סוֹבְתַהּ לָא תִקְרַב לְגַלָּאָה עֶרְיָתַהּ:

(כ) וְאֶל־אֵשֶׁת עֲמִיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע לְטָמְאָה־בָהּ:

כ וּבְאִתַּת חַבְרָךְ לָא תִתֵּן שְׁכֵבְתָּךְ לְזַרְעָא לְאִסְתָּאָבָא בַּהּ:

(כא) וּמִזַּרְעֲךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ וְלֹא תְחַלֵּל אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:

כא וּמִבְּנָיךְ לָא תִתֵּן לְאַעֲבָרָא לְמֹלֶךְ וְלָא תַחֵל יָת שְׁמָא דֶאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ:

רש"י◄ **לַמֹּלֶךְ** • עֲבוֹדַת אֱלִילִים הִיא שֶׁשְּׁמָהּ 'מֹלֶךְ', וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָתָהּ, שֶׁמּוֹסֵר בְּנוֹ לַכְּמָרִים, (סנהדרין סד) וְעוֹשִׂין שְׁתֵּי מְדוּרוֹת גְּדוֹלוֹת וּמַעֲבִירִין אֶת הַבֵּן בְּרַגְלָיו בֵּין שְׁתֵּי מְדוּרוֹת הָאֵשׁ. **לֹא־תִתֵּן** • זוֹ הִיא מְסִירָתוֹ לַכְּמָרִים. **לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ** • זוֹ הַעֲבָרַת הָאֵשׁ.

◆ שבת קודש ט"ו ניסן ◆

(כב) וְאֶת־זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה הִוא:

כב וְעִם דְּכוּרָא לָא תִשְׁכּוּב מִשְׁכְּבֵי אִתְּתָא תּוֹעֲבָתָא הִיא:

(כג) וּבְכָל־בְּהֵמָה לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְטָמְאָה־בָהּ וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לִפְנֵי בְהֵמָה לְרִבְעָהּ תֶּבֶל הִוא:

כג וּבְכָל בְּעִירָא לָא תִתֵּן שְׁכֵבְתָּךְ לְאִסְתָּאָבָא בַּהּ וְאִתְּתָא לָא תְקוּם קֳדָם בְּעִירָא לְמִשְׁלַט בַּהּ תִּבְלָא הוּא:

רש"י◄ **תֶּבֶל הוּא** • לְשׁוֹן קֶדֶשׁ וְעֶרְוָה וְנִאוּף, וְכֵן: "וְאַפִּי עַל־תַּבְלִיתָם" (ישעיה י כה). דָּבָר אַחֵר: "תֶּבֶל הוּא", לְשׁוֹן בְּלִילָה וְעִרְבּוּב זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה.

(כד) אַל־תִּטַּמְּאוּ בְּכָל־אֵלֶּה כִּי בְכָל־אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם:

כד לָא תִסְתַּאֲבוּן בְּכָל אִלֵּין אֲרֵי בְּכָל אִלֵּין אִסְתָּאָבוּ עַמְמַיָּא דִּי אֲנָא מַגְלֵי מִן קֳדָמֵיכוֹן:

(כה) וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וָאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ וַתָּקִא הָאָרֶץ אֶת־יֹשְׁבֶיהָ:

כה וְאִסְתָּאֲבַת אַרְעָא וְאַסְעָרִית חוֹבַהּ עֲלַהּ וְרוֹקֵינַת אַרְעָא יָת יָתְבָהָא:

(כו) וּשְׁמַרְתֶּם אַתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם:

כו וְתִטְרוּן אַתּוּן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי וְלָא תַעְבְּדוּן מִכֹּל תּוֹעֲבָתָא הָאִלֵּין יַצִּיבָא וְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן:

בעל הטורים

(יט) **וְאֶל אִשָּׁה.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ", "וְאֶל אִשָּׁה נִדָּה לֹא יִקְרַב" (יחזקאל יח, ו). וְכֵן **בְּנִדַּת** ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ בְּעֶזְרָא (ט, יא) "בְּנִדַּת עַמֵּי הָאֲרָצוֹת". שֶׁאִם לֹא יִקְרַב אֶל אִשָּׁה נִדָּה כְּתִיב בֵּיהּ "צַדִּיק הוּא חָיֹה יִחְיֶה" (יחזקאל יח, ט). אֲבָל אִם יִקְרַב אֵלֶיהָ בְּנִדַּת טוּמְאָתָהּ, הֲרֵי הוּא בְּנִדַּת עַמֵּי הָאֲרָצוֹת. תורה כ

(כז) כִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמָא הָאָרֶץ:

כז אֲרֵי יָת כָּל תּוֹעֲבְתָּא הָאִלֵּין עֲבָדוּ אֱנָשֵׁי אַרְעָא דִּי קֳדָמֵיכוֹן וְאִסְתָּאֲבַת אַרְעָא:

(כח) וְלֹא־תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמַּאֲכֶם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם:

כח וְלָא תְּרוֹקֵן אַרְעָא יָתְכוֹן בְּסָאֲבֵיכוֹן יָתַהּ כְּמָא דְּרוֹקֵינַת יָת עַמְמַיָּא דִּי קֳדָמֵיכוֹן:

רש"י◄ **וְלֹא־תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם•** מָשָׁל לְבֶן מֶלֶךְ שֶׁהֶאֱכִילוּהוּ דָּבָר מָאוּס שֶׁאֵין עוֹמֵד בְּמֵעָיו אֶלָּא מְקִיאוֹ, כָּךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵינָהּ מְקַיֶּמֶת עוֹבְרֵי עֲבֵרָה.

וְתַרְגּוּמוֹ: 'וְלָא תְּרוֹקֵן', לְשׁוֹן רִקּוּן, מְרִיקָה עַצְמָהּ מֵהֶם.

(כט) כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם:

כט אֲרֵי כָּל דִּי יַעְבֵּד מִכֹּל תּוֹעֲבְתָּא הָאִלֵּין וְיִשְׁתֵּיצוּן נַפְשָׁתָא דְּיַעְבְּדוּן מִגּוֹ עַמְּהוֹן:

רש"י◄ **הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת•** הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה בְּמַשְׁמָע.

(ל) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

ל וְתִטְּרוּן יָת מַטְּרַת מֵימְרִי בְּדִיל דְּלָא לְמֶעְבַּד מִנִּימוֹסֵי תּוֹעֲבְתָּא דְּאִתְעֲבָדָא קֳדָמֵיכוֹן וְלָא תִסְתַּאֲבוּן בְּהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: פ פ פ

רש"י◄ **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי•** לְהַזְהִיר בֵּית־דִּין עַל כָּךְ. **וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם•** הָא אִם תִּטַּמְּאוּ, אֵינִי אֱלֹהֵיכֶם וְאַתֶּם נִפְסָלִים מֵאַחֲרַי, וּמַה הֲנָאָה יֵשׁ לִי בָּכֶם, וַאֲתֶם מִתְחַיְּבִים כְּלָיָה? לְכָךְ נֶאֱמַר: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם":

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כב עמ' 100)

וְאַתֶּם נִפְסָלִים מֵאַחֲרַי, וּמַה הֲנָאָה יֵשׁ לִי בָּכֶם, וַאֲתֶם מִתְחַיְּבִים כְּלָיָה (רש"י יח, ל) רַשִׁ"י כָּתַב לְעֵיל "דְּעוּ מִי גּוֹזֵר עֲלֵיכֶם, דַּיָּן לְהִפָּרַע וְנֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שְׂכָר". **נִפְסָלִים** (מְבֻדָּלִים) – הוּא הַנִּגּוּד שֶׁל "מִי גּוֹזֵר", כִּי הָעֲבָדָה שֶׁה' גּוֹזֵר עָלֵינוּ גְּזֵרוֹת מוֹכִיחָה שֶׁהוּא קָרוֹב לָנוּ וּמִתְעַסֵּק אִתָּנוּ. **הֲנָאָה** – הַנִּגּוּד שֶׁל שָׂכָר, שֶׁמּוֹרָה עַל הֲנָאָה מֵעֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל. **כְּלָיָה** – הַנִּגּוּד שֶׁל פֵּרָעוֹן, שֶׁמּוֹרָה עַל קֶשֶׁר בֵּין ה' לְיִשְׂרָאֵל ("רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי . . עַל כֵּן אֶפְקֹד . . אֶת כָּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם"); כַּאֲשֶׁר מִתְבַּטֵּל קֶשֶׁר זֶה, שֶׁהוּא חַיֵּינוּ, הַתּוֹצָאָה הִיא כְּלָיָה ר"ל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כב עמ' 101)

וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם, אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם (יח, ל) **הָא אִם תִּטַּמְּאוּ אֵינִי אֱלֹקֵיכֶם . . וּמַה הֲנָאָה יֵשׁ לִי בָּכֶם** (רש"י) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ נָקַט לְשׁוֹן שְׁאֵלָה, וְלֹא כָּתַב "אֵין לִי הֲנָאָה בָּכֶם". וְיֵשׁ לוֹמַר: גַּם מִי שֶׁהַקָּבָּ"ה אוֹמֵר עָלָיו "אֵינִי אֱלֹקֵיכֶם" – אַל לוֹ לְהִתְיָאֵשׁ וְלַחְשֹׁב שֶׁאֵין לוֹ עוֹד תִּקְוָה לִגְרֹם נַחַת רוּחַ לַה' ("אֵין לִי הֲנָאָה בָּכֶם"). אֶלָּא, עָלָיו לְהִתְבּוֹנֵן בְּכָךְ שֶׁהַקָּבָּ"ה שׁוֹאֵל אוֹתוֹ, כִּבְיָכוֹל: "מַה הֲנָאָה יֵשׁ לִי בָּכֶם"? וּלְחַפֵּשׂ דֶּרֶךְ לָשׁוּב וּלְהִתְקָרֵב אֵלָיו וְלִגְרֹם לוֹ נַחַת רוּחַ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך כב עמ' 101)

וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם (יח, ל)
הָא אִם תִּטַּמְּאוּ - אֵינִי אֱלֹקֵיכֶם, וְאַתֶּם נִפְסָלִים מֵאַחֲרַי, וּמַה הֲנָאָה יֵשׁ לִי בָּכֶם (רש"י)

לִכְאוֹרָה, הָיָה לוֹ לוֹמַר "אֵין לִי הֲנָאָה בָּכֶם" (עַל מִשְׁקַל "אֵינִי אֱלֹקֵיכֶם"), וְלָמָּה אָמַר "וּמַה הֲנָאָה יֵשׁ לִי בָּכֶם"?
כָּתוּב (משלי טז): "כֹּל פָּעַל ה' לַמַּעֲנֵהוּ, וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה",

בעל הטורים

(כט) **הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת.** כְּתִיב חָסֵר, לוֹמַר שֶׁחַיָּיב אֲפִילוּ בְּהַעֲרָאָה. תורה ל

וּפֵרֵשׁ בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא (פרק כ"ז) שֶׁמַּטְרַת בְּרִיאַת הָרָשָׁע הִיא "שֶׁיַּעֲשֶׂה הָרַע שֶׁלּוֹ יוֹם וְאוֹר". הַדֶּרֶךְ לְהַגִּיעַ לְכָךְ הִיא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָרָשָׁע יִתְבּוֹנֵן בָּעֲבֵדָה שֶׁהַקָּבָּ"ה שׁוֹאֵל אוֹתוֹ כִּבְיָכוֹל: "מַה הֵנָּאָה יֵשׁ לִי בְּךָ"? כְּלוֹמַר - אֵין סָפֵק שֶׁיֶּשְׁנָהּ הֵנָּאָה (שֶׁכֵּן זוֹהִי מַטְּרַת בְּרִיאָתוֹ שֶׁל הָרָשָׁע), וְאוּלָם דָּרוּשׁ חִפּוּשׂ מְדֻקְדָּק כְּדֵי לְגַלּוֹתָהּ.

פ' פסוקים, כ"י כ"ל סימן. עד"ו סימן. חסלת פרשת אחרי

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה ליו"ט ראשון של פסח

ביהושע פרק ה

ה וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הָעָם הִתְקַדָּשׁוּ כִּי מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם נִפְלָאוֹת: ו וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר שְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וְעִבְרוּ לִפְנֵי הָעָם וַיִּשְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וַיֵּלְכוּ לִפְנֵי הָעָם: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל גַּדֶּלְךָ בְּעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵדְעוּן כִּי כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ: ב בָּעֵת הַהִיא אָמַר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת צֻרִים וְשׁוּב מֹל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֵׁנִית: ג וַיַּעַשׂ־לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חַרְבוֹת צֻרִים וַיָּמָל אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּבְעַת הָעָרְלוֹת: ד וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־מָל יְהוֹשֻׁעַ כָּל־הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם הַזְּכָרִים כָּל | אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מֵתוּ בַמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם: ה כִּי־מֻלִים הָיוּ כָּל־הָעָם הַיֹּצְאִים וְכָל־הָעָם הַיִּלֹּדִים בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם לֹא־מָלוּ: ו כִּי | אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־תֹּם כָּל־הַגּוֹי אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים מִמִּצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם לְבִלְתִּי הַרְאוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבוֹתָם לָתֶת לָנוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: ז וְאֶת־בְּנֵיהֶם הֵקִים תַּחְתָּם אֹתָם מָל יְהוֹשֻׁעַ כִּי־עֲרֵלִים הָיוּ עַר

עטרת מרים

ה וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הָעָם הִתְקַדָּשׁוּ תִּהְיוּ מְזוּמָנִים לַעֲבוֹר כִּי מָחָר בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וְיוֹם ל' שֶׁל אַבֵּל מֹשֶׁה הָיָה רִאשׁוֹן לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים יַעֲשֶׂה יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם נִפְלָאוֹת: ו וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הַכֹּהֲנִים בַּיּוֹם הַמָּחֳרָת לֵאמֹר שְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית עַד עָכְשָׁיו נְשָׂאוּ הַלְּוִיִּם, וְהַיּוֹם הַכֹּהֲנִים וְעִבְרוּ לִפְנֵי הָעָם וַיִּשְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וַיֵּלְכוּ לִפְנֵי הָעָם: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל גַּדֶּלְךָ אֶבְקַע הַיַּרְדֵּן בְּעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵדְעוּן כִּי כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ: ב בָּעֵת הַהִיא אָמַר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת צֻרִים וְשׁוּב מֹל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֵׁנִית כִּי גַּם בְּלֵיל צֵאתָם מִמִּצְרַיִם נִמּוֹלוּ כָּל יִשְׂרָאֵל יַחַד (במדבר רבה יא ו): ג וַיַּעַשׂ־לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חַרְבוֹת צֻרִים וַיָּמָל אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּבְעַת הָעָרְלוֹת עַל שֵׁם הַמָּאוֹרָע: ד וְזֶה הַדָּבָר הַסִּיבָּה אֲשֶׁר־מָל יְהוֹשֻׁעַ לְבַד אֶת כָּל־הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם הַזְּכָרִים וְלֹא מָלוּ אָז זֶה אֶת זֶה, כִּי כָּל | אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה שֶׁהָיוּ נִמּוֹלִים וּרְאוּיִם לָמוּל מֵתוּ בַמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם: ה כִּי רַק מֻלִים הָיוּ כָּל־הָעָם הַיֹּצְאִים וְכָל־הָעָם הַיִּלֹּדִים בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם לֹא־מָלוּ: ו כִּי | אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־תֹּם כָּל־הַגּוֹי אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים מִמִּצְרַיִם וְאִם כֵּן, לֹא הָיָה מִי מֵהַנִּמּוֹלִים לִהְיוֹת רָאוּי וְהָגוּן לָמוּל זוּלָתוֹ אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה בְּמַעֲשֶׂה הַמְּרַגְּלִים אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם לְבִלְתִּי הַרְאוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבוֹתָם לָתֶת לָנוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: ז וְאֶת־בְּנֵיהֶם הֵקִים תַּחְתָּם אֹתָם מָל יְהוֹשֻׁעַ כִּי־עֲרֵלִים הָיוּ עַד

עטרת מרים

ה וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הָעָם הִתְקַדָּשׁוּ כִּי מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם נִפְלָאוֹת: ו וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר שְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וְעִבְרוּ לִפְנֵי הָעָם וַיִּשְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וַיֵּלְכוּ לִפְנֵי הָעָם: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל גַּדֶּלְךָ בְּעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵדְעוּן כִּי כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ: ה ב בָּעֵת הַהִיא אָמַר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת צֻרִים וְשׁוּב מֹל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֵׁנִית: ג וַיַּעַשׂ־לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חַרְבוֹת צֻרִים וַיָּמָל אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּבְעַת הָעָרְלוֹת: ד וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־מָל יְהוֹשֻׁעַ כָּל־הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם הַזְּכָרִים כָּל | אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מֵתוּ בַמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם: ה כִּי־מֻלִים הָיוּ כָּל־הָעָם הַיֹּצְאִים וְכָל־הָעָם הַיִּלֹּדִים בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם לֹא־מָלוּ: ו כִּי | אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־תֹּם כָּל־הַגּוֹי אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים מִמִּצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם לְבִלְתִּי הַרְאוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבוֹתָם לָתֶת לָנוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: ז וְאֶת־בְּנֵיהֶם הֵקִים תַּחְתָּם אֹתָם מָל יְהוֹשֻׁעַ כִּי־עֲרֵלִים הָיוּ עַד

עטרת מרים

הַזְּמַן הַהוּא כִּי לֹא־מָלוּ אוֹתָם בַּדֶּרֶךְ: ח וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָל־הַגּוֹי לְהִמּוֹל וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם בַּמַּחֲנֶה עַד חֲיוֹתָם: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם גַּלֹּתִי הֲסִרוֹתִי אֶת־חֶרְפַּת מִצְרַיִם מֵעֲלֵיכֶם לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר כִּי חֶרְפָּה הִיא לָנוּ וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גִּלְגָּל עַל שֵׁם גַּלּוֹתִי מִלְּשׁוֹן גִּלְגַּל וְסִבּוּב עַד הַיּוֹם הַזֶּה: י וַיַּחֲנוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּגִּלְגָּל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם קְרוּי עֶרֶב בְּעַרְבוֹת יְרִיחוֹ: יא וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר מִדְּגַן הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל הַפֶּסַח אַחַר הַקְרָבַת הָעוֹמֶר מַצּוֹת וְקָלוּי שִׁבֳּלִים צְלוּיִם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בְּגוּפוֹ שֶׁל יוֹם, לֹא בַּלַּיְלָה שֶׁלְּפָנָיו, עִם כָּל הַלַּיְלָה הוֹלֵךְ אַחַר הַיּוֹם: יב וַיִּשְׁבֹּת פֶּסֶק הַמָּן מִמָּחֳרָת אַף כִּי מִיּוֹם מִיתַת מֹשֶׁה בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר פֶּסֶק הַמָּן מִלֵּידָה, מִכָּל־מָקוֹם הָיוּ נוֹזְנִים בְּגַם מִמָּן שֶׁבִּכְלֵיהֶם, וּבְאָכְלָם מֵעֲבוּר הָאָרֶץ וְלֹא־הָיָה עוֹד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מָן לָכֵן וַיֹּאכְלוּ מִתְּבוּאַת אֶרֶץ כְּנַעַן בַּשָּׁנָה הַהִיא: יג וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּיְרִיחוֹ בְּגִבּוּל יְרִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדּוֹ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה אִם לְצָרֵינוּ: יד וַיֹּאמֶר | לֹא כִּי אֲנִי שַׂר־צְבָא־יְהוָה עַתָּה בָּאתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל־פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי מְדַבֵּר אֶל־עַבְדּוֹ: טו וַיֹּאמֶר שַׂר־צְבָא יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ מִיכָאל הָיָה שַׁל הַסֵּר נַעֲלְךָ מֵעַל רַגְלֶךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא וּמֵהֲרָאוּי לַעֲמוֹד עָלָיו יָחֵף וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן: כא וְיִרִיחוֹ סֹגֶרֶת מִבֶּבֶר, וְעַתָּה וּמְסֻגֶּרֶת מְחֻזֶּקֶת יוֹתֵר מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחוֹמָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא כְּדֵי שֶׁאִישׁ לֹא יַרְאֵם אֶת מְבוּא הָעִיר: כז וַיְהִי יְהוָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שָׁמְעוֹ בְּכָל־הָאָרֶץ:

הָיוּ כִּי לֹא־מָלוּ אוֹתָם בַּדֶּרֶךְ: ח וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָל־הַגּוֹי לְהִמּוֹל וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם בַּמַּחֲנֶה עַד חֲיוֹתָם: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם גַּלֹּתִי אֶת־חֶרְפַּת מִצְרַיִם מֵעֲלֵיכֶם וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גִּלְגָּל עַד הַיּוֹם הַזֶּה: י וַיַּחֲנוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּגִּלְגָּל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב בְּעַרְבוֹת יְרִיחוֹ: יא וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח מַצּוֹת וְקָלוּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה: יב וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן מִמָּחֳרָת בְּאָכְלָם מֵעֲבוּר הָאָרֶץ וְלֹא־הָיָה עוֹד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מָן וַיֹּאכְלוּ מִתְּבוּאַת אֶרֶץ כְּנַעַן בַּשָּׁנָה הַהִיא: יג וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּיְרִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדּוֹ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה אִם לְצָרֵינוּ: יד וַיֹּאמֶר | לֹא כִּי אֲנִי שַׂר־צְבָא־יְהוָה עַתָּה בָּאתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל־פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי מְדַבֵּר אֶל־עַבְדּוֹ: טו וַיֹּאמֶר שַׂר־צְבָא יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ שַׁל־נַעֲלְךָ מֵעַל רַגְלֶךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן: ו כא וְיִרִיחוֹ סֹגֶרֶת וּמְסֻגֶּרֶת מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא: כז וַיְהִי יְהוָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שָׁמְעוֹ בְּכָל־הָאָרֶץ:

שי למורא

א) יד ה׳, כֹּחַ חֹזֶק הַנְּבוּאָה. וַיּוֹצִיאֵנִי בְרוּחַ ה׳, הוֹצִיא אוֹתִי מִמְּקוֹמִי בִּרְצוֹן ה׳, וְלֹא מִדַּעְתִּי הָלַכְתִּי שָׁמָּה. וַיְנִיחֵנִי, רוּחַ ה׳ שָׂם אוֹתִי. וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת, אָמְרוּ רז״ל, שֶׁהָעֲצָמוֹת הָאֵלּוּ הָיוּ מִבְּנֵי שֵׁבֶט אֶפְרַיִם, שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה לִפְנֵי הַקֵּץ שֶׁל יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְהָלְכוּ דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים, וַהֲרָגוּם אַנְשֵׁי גַּת. כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר ״דִּבְרֵי הַיָּמִים״ (ד״ה א׳ ז. כא. וראה סנהדרין דף צב. ב). **ב) סָבִיב סָבִיב,** סָבִיב לַבִּקְעָה הֶעֱבִיר אוֹתוֹ. וְלֹא הִכְנִיסוֹ

עטרת מרים

יְהוָה עַתָּה בָּאתִי לְעֶזְרָתְךָ, כִּי אָדָם יָכוֹל לְהִלָּחֵם עַל יְרִיחוֹ וּלְתָפְשָׂהּ לְהַפִּיל הַחוֹמָה, וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל־פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי מְדַבֵּר אֶל־עַבְדּוֹ וְהִנְנִי לְקַיְּמָם כְּעֶבֶד הַמְקַיֵּם דִּבְרֵי הָאָדוֹן: טו וַיֹּאמֶר שַׂר־צְבָא יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ מִיכָאל הָיָה שַׁל הַסֵּר נַעֲלְךָ מֵעַל רַגְלֶךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא וּמֵהֲרָאוּי לַעֲמוֹד עָלָיו יָחֵף וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן: כא וְיִרִיחוֹ סֹגֶרֶת מִבֶּבֶר, וְעַתָּה וּמְסֻגֶּרֶת מְחֻזֶּקֶת יוֹתֵר מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחוֹמָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא כְּדֵי שֶׁאִישׁ לֹא יַרְאֵם אֶת מְבוּא הָעִיר: כז וַיְהִי יְהוָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שָׁמְעוֹ בְּכָל־הָאָרֶץ:

הפטרה לשבת חול המועד פסח

יחזקאל פרק לז

א הָיְתָה עָלַי יַד־יְהוָה וַיּוֹצִיאֵנִי בְרוּחַ יְהוָה וַיַּנִּיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבִּקְעָה וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת: ב וְהֶעֱבִירַנִי עֲלֵיהֶם סָבִיב | סָבִיב וְהִנֵּה רַבּוֹת

עטרת מרים

א הָיְתָה עָלַי יַד־יְהוָה כֹּחַ חֹזֶק הַנְּבוּאָה וַיּוֹצִיאֵנִי מִמְּקוֹמִי בִּרְצוֹן יְהוָה בִּרְצוֹן הַמָּקוֹם וַיַּנִּיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבִּקְעָה הָעֲמֵק וְהֵיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת מִבְּנֵי אֶפְרַיִם שֶׁמֵּהֵרוּ אֶת הַקֵּץ לְצֵאת מִמִּצְרַיִם וַהֲרָגוּם אַנְשֵׁי גַּת: ב וְהֶעֱבִירַנִי עֲלֵיהֶם בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה סָבִיב | סָבִיב לַבִּקְעָה, וְלֹא

עטרת מרים

הִכְנִיסוֹ לְתוֹכָהּ וְהִנֵּה הַמָּה רַבּוֹת מְאֹד עַל־פְּנֵי הַבִּקְעָה וְהִנֵּה יְבֵשׁוֹת מְאֹד: ג וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הֲתִחְיֶינָה הָאֵם אֶפְשָׁר שֶׁיִּחְיוּ הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וָאֹמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אַתָּה יָדָעְתָּ: ד וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא עַל־הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה: ה כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה הִנֵּה אֲנִי מֵבִיא בָכֶם רוּחַ וּחְיִיתֶם: ו וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים וְהַעֲלֵתִי עֲלֵיכֶם בָּשָׂר וְקָרַמְתִּי עֲלֵיכֶם עוֹר וְנָתַתִּי בָכֶם רוּחַ וּחְיִיתֶם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה: ז וְנִבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי וַיְהִי־קוֹל כְּהִנָּבְאִי וְהִנֵּה־רַעַשׁ וַתִּקְרְבוּ עֲצָמוֹת עֶצֶם אֶל־עַצְמוֹ: ח וְרָאִיתִי וְהִנֵּה עֲלֵיהֶם גִּדִים וּבָשָׂר עָלָה וַיִּקְרָם עֲלֵיהֶם עוֹר מִלְּמַעְלָה וְרוּחַ אֵין בָּהֶם: ט וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא אֶל־הָרוּחַ הִנָּבֵא בֶן־אָדָם וְאָמַרְתָּ אֶל־הָרוּחַ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בֹּאִי הָרוּחַ וּפְחִי בַהֲרוּגִים הָאֵלֶּה וְיִחְיוּ: י וְהִנַּבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צִוָּנִי וַתָּבוֹא בָהֶם הָרוּחַ וַיִּחְיוּ וַיַּעַמְדוּ עַל־רַגְלֵיהֶם חַיִל גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד: יא וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה אוֹת וְסִימָן עַל כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל הַמֵּתִים בַּגּוֹלָה הֲמָה הִנֵּה הַגּוֹלִים אֹמְרִים עַד שֶׁלֹּא תָבוֹא הַגְּאוּלָה כְּבָר נִהְיוּ מֵתִים וְיָבְשׁוּ עַצְמוֹתֵינוּ וְאָבְדָה תִקְוָתֵנוּ נִגְזַרְנוּ לָנוּ נִגְזַרְנוּ עָלֵינוּ וּמַה תּוֹעֶלֶת לָנוּ עִם הַגְּאוּלָה כִּי לֹא נִהְיָה עוֹד שֵׁנִית כְּשֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים: יב לָכֵן הִנָּבֵא שֶׁעֲתִיד אֲנִי לְהַחֲיוֹתָם שֵׁנִית וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי פֹּתֵחַ בְּזִמַּן הַגְּאוּלָה אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וְהַעֲלִיתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם חַיִּים וְקַיָּמִים אַתֶּם עַמִּי וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֹא בְּגִלְגּוּל וְדֶרֶךְ מְחִילוֹת. וְהַפְּסוּק הַזֶּה מוֹכִיחַ כִּי בְּחוּץ לָאָרֶץ יִהְיוּ כְּמוֹ מֵתֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאִם כֵּן גַּם אַתֶּם תִּרְאוּ הַגְּאוּלָה: יג וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּפִתְחִי בְּעֵת

שי למורא

מְאֹד עַל־פְּנֵי הַבִּקְעָה וְהִנֵּה יְבֵשׁוֹת מְאֹד: ג וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הֲתִחְיֶינָה הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וָאֹמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אַתָּה יָדָעְתָּ: ד וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא עַל־הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה: ה כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה הִנֵּה אֲנִי מֵבִיא בָכֶם רוּחַ וּחְיִיתֶם: ו וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים וְהַעֲלֵתִי עֲלֵיכֶם בָּשָׂר וְקָרַמְתִּי עֲלֵיכֶם עוֹר וְנָתַתִּי בָכֶם רוּחַ וּחְיִיתֶם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה: ז וְנִבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי וַיְהִי־קוֹל כְּהִנָּבְאִי וְהִנֵּה־רַעַשׁ וַתִּקְרְבוּ עֲצָמוֹת עֶצֶם אֶל־עַצְמוֹ: ח וְרָאִיתִי וְהִנֵּה עֲלֵיהֶם גִּדִים וּבָשָׂר עָלָה וַיִּקְרָם עֲלֵיהֶם עוֹר מִלְּמַעְלָה וְרוּחַ אֵין בָּהֶם: ט וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא אֶל־הָרוּחַ הִנָּבֵא בֶן־אָדָם וְאָמַרְתָּ אֶל־הָרוּחַ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בֹּאִי הָרוּחַ וּפְחִי בַהֲרוּגִים הָאֵלֶּה וְיִחְיוּ: י וְהִנַּבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צִוָּנִי וַתָּבוֹא בָהֶם הָרוּחַ וַיִּחְיוּ וַיַּעַמְדוּ עַל־רַגְלֵיהֶם חַיִל גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד: יא וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה הִנֵּה אֹמְרִים יָבְשׁוּ עַצְמוֹתֵינוּ וְאָבְדָה תִקְוָתֵנוּ נִגְזַרְנוּ לָנוּ: יב לָכֵן הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי פֹּתֵחַ אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וְהַעֲלִיתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל: יג וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּפִתְחִי אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם

לְתוֹכָהּ, לְפִי שֶׁהָיָה כֹּהֵן. **בֶּן אָדָם,** כִּנּוּי לִיחֶזְקֵאל הַנָּבִיא. (ראה פירוש רש"י ומצודות ביחזקאל ב,א). **הֲתִחְיֶינָה,** הַאִם אֶפְשָׁר שֶׁיִּחְיוּ. **אַתָּה יָדָעְתָּ,** כְּאוֹמֵר, לְפִי הַטֶּבַע אֵין מָקוֹם לוֹמַר שֶׁיִּחְיוּ, אוּלַם אִם רְצוֹנְךָ שֶׁיִּחְיוּ הֲרֵי יִחְיוּ, וְאִם כֵּן אַתָּה הַיּוֹדֵעַ. ו) **וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים,** אֶתֵּן עַל הָעֲצָמוֹת גִּידִים (מֵיתָרִים) לְחַבֵּר וּלְקַשֵּׁר הָעֲצָמוֹת זֶה בָּזֶה. **וְקָרַמְתִּי עֲלֵיכֶם עוֹר,** אֲעֲשֶׂה עֲלֵיכֶם קְרוּם שֶׁל עוֹר. **וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה',** שֶׁכֹּל הַיְכֹלֶת בְּיָדִי. ז) **וְהִנֵּה רַעַשׁ,** וְהִנֵּה הָיָה רַעַשׁ וּתְנוּעָה. וּמִזֶּה הָיָה גַּם הַשְׁמָעַת קוֹל. **וַתִּקְרְבוּ עֲצָמוֹת,** כְּמוֹ וַתִּקְרַבְנָה הָעֲצָמוֹת. **עֶצֶם אֶל עַצְמוֹ,** כָּל עֶצֶם הִתְקָרֵב אֶל הָעֶצֶם שֶׁהָיָה מְחֻבָּר בּוֹ בַּזְּמַן שֶׁהָיָה חַי. ח) **וְרוּחַ אֵין בָּהֶם,** וַעֲדַיִן לֹא הָיָה בָּהֶם רוּחַ חַיִּים. ט) **מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בֹּאִי הָרוּחַ,** כָּל מָקוֹם שֶׁהָלְכוּ נִשְׁמוֹתֵיהֶם לָשׁוּט לְאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם, מִשָּׁם יִתְקַבְּצוּ וְיָבוֹאוּ. **וּפְחִי,** כְּמוֹ "נִפַּח בְּאַשּׁ פֶּחָם" (ישעיה נד,טז). וּמִלְּשׁוֹן "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים" (בראשית ב,ז).

יא) **הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה, כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה** וגו', כְּלוֹמַר, הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה שֶׁקָּמוּ לִתְחִיָּה, רֶמֶז וְדֻגְמָא הֵם לְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּצָרוֹתֵיהֶם. שֶׁהֲרֵי הֵם אוֹמְרִים יָבְשׁוּ עַצְמוֹתֵינוּ בַּצָּרוֹת, אָבְדָה תִקְוָתֵנוּ, וּמַה נִּצְפֶּה לִישׁוּעָה עוֹד. יב) **הִנֵּה אֲנִי פֹּתֵחַ אֶת קִבְרוֹתֵיכֶם** וגו', כְּלוֹמַר, הִנֵּה הַתְּחִיָּה בְּעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת שֶׁקָּמוּ לִתְחִיָּה בִּבְקָעָה, הִיא לְאוֹת עַל הַתְּחִיָּה וְהַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה.

שי למורא

יד) וְנָתַתִּי רוּחִי בָּכֶם וְחִיִּיתֶם, אֶתֵּן בָּכֶם רוּחַ חַיִּים וְתִשָּׁאֲרוּ חַיִּים וְקַיָּמִים. וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם, וְאוֹשִׁיב אֶתְכֶם בְּמְנוּחָה עַל אַדְמַתְכֶם. וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה׳ דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי, וְאָז תֵּדְעוּ שֶׁאֲנִי ה׳ הַנֶּאֱמָן בְּמַאֲמָרִי, אֲנִי דִּבַּרְתִּי, וַאֲנִי עָשִׂיתִי כְּפִי שֶׁדִּבַּרְתִּי. **נְאֻם ה׳**, מַאֲמַר ה׳.

עטרת מרים

אֶפְתַּח אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וּבְהַעֲלוֹתִי אֶתְכֶם מִשָּׁם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי: יד וְנָתַתִּי רוּחִי בָּכֶם וְחִיִּיתֶם וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם עַל־אַדְמַתְכֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה הַנֶּאֱמָן בְּמַאֲמָרִי דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי נְאֻם־יְהוָה:

שי למורא

ז) כִּבְנֵי כֻשִׁיִּים אַתֶּם לִי, כְּמוֹ בְּנֵי כוּשִׁיִּים שֶׁהֵם עֲבָדִים לַאֲדוֹנֵיהֶם עַבְדוּת עוֹלָם, כֵּן אַתֶּם עֲבָדִים לִי כָּל יְמֵי עוֹלָם. הֲלֹא אֶת יִשְׂרָאֵל הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁהֵרֵי הֶעֱלֵיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים, לָכֵן אַתֶּם לִי לַעֲבָדִים. וּפְלִשְׁתִּיִּים מִכַּפְתּוֹר וַאֲרָם מִקִּיר, וְכִי אַעֲלֶה אֶת הַפְּלִשְׁתִּים שֶׁמּוֹצָאָם מִכַּפְתּוֹר וְגָלוּ מֵאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים לִמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים, וְכִי אַעֲלֶה אוֹתָם מִמְּקוֹם גָּלוּתָם. **וַאֲרָם מִקִּיר**, וּכְשֶׁבָּא מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְהִגְלָה אֶת אֲרָם לְ״קִיר״ (כמו שכתוב במלכים־ב טז,ט), וְכִי אַעֲלֶה אוֹתָם מִשָּׁם. וְרָצָה לוֹמַר, הוֹאִיל וְלֹא עָשִׂיתִי וְלֹא אֶעֱשֶׂה לְאֻמָּה אַחֶרֶת כְּפִי שֶׁעָשִׂיתִי עִמָּכֶם, לָכֵן קְנוּיִים אַתֶּם לִי לַעֲבָדִים.

ח) **בַּמַּמְלָכָה הַחַטָּאָה**, הִיא הַמַּלְכוּת שֶׁל אֶפְרַיִם. **אֶת בֵּית יַעֲקֹב**, אֶת הֲמוֹן הָעָם לֹא אַשְׁמִיד לְגַמְרֵי, אֶלָּא אֶת הַמְּלוּכָה בִּלְבַד אַשְׁמִיד. **ט) וַהֲנַעוֹתִי**, מִלְּשׁוֹן הֲנָעָה וְנִדְנוּד. **בַּכְּבָרָה**, מִין נָפָה לְהַפְרֵדַת עָפָר וּפְסֹלֶת מִגַּרְגִּירֵי הַחִטָּה. **וְלֹא יִפּוֹל צְרוֹר אָרֶץ**, שֶׁגַּרְגִּירֵי הַחִטָּה הַטּוֹבִים וְכֵן צְרוֹר שֶׁהוּא עָבֶה מִנְּקֻבֵּי הַכְּבָרָה אֵינָם נוֹפְלִים לָאָרֶץ. כֵּן יִתְנַעֲעוּ יִשְׂרָאֵל וְיִטַּלְטְלוּ בְּכָל הַגּוֹיִם, וְלֹא יִפְּלוּ לָאָרֶץ אֶלָּא חַטָּאִים שֶׁבָּהֶם הַדּוֹמִים לְעָפָר וְלִפְסֹלֶת. **י) לֹא תַגִּיש**, לֹא תִתְקָרֵב. **וְתַקְדִּים**, וְלֹא תְּמַהֵר. **בַּעֲדֵינוּ**, בְּעַד מַעֲשֵׂינוּ, שֶׁהֵם אוֹמְרִים מִקְרֶה הוּא בָּעוֹלָם.

יא) בַּיּוֹם הַהוּא, בְּיוֹם הַגְּאֻלָּה. **אֶת סֻכַּת דָּוִיד**, אֶת מַלְכוּת דָּוִד. וְנִקְרֵאת ״סֻכָּה״ כִּי הִיא סוֹכֶכֶת עַל הָעָם. **הַנֹּפֶלֶת**, אֲשֶׁר נִפְלָה וְהֻשְׁפְּלָה בִּזְמַן הַגָּלוּת. **וְגָדַרְתִּי אֶת פִּרְצֵיהֶן**, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מֶלֶךְ אַחֵר עַל שְׁבָטִים אֲחֵרִים, שֶׁלֹּא תִּהְיֶה שׁוּם פִּרְצָה בְּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד. **וַהֲרִסֹתָיו אָקִים**, הַהֲרִיסָה שֶׁהָיְתָה בְּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד כָּל יְמֵי הַגָּלוּת שֶׁלֹּא מָלְכוּ כְּלָל, הֲרֵי אָז אָקִים אוֹתָהּ. **כִּימֵי עוֹלָם**, כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה מֵאָז בִּימֵי דָּוִד עַצְמוֹ. **יב) לְמַעַן**

עטרת מרים

ז הֲלֹוא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים הַנִּפְרָדִים תָּמִיד עַל יְדֵי שַׁחֲרוּת עוֹרָם, כֵּן אַתֶּם לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַגַּם שֶׁתִּגְלוּ וְתִתְעָרְבוּ בֵּין הָעַמִּים, תָּמִיד תִּהְיוּ נִפְרָדִים, כִּי אַתֶּם לִי נְאֻם־יְהוָה וְהַרְאִיָּה לָזֶה הֲלֹוא אֶת־יִשְׂרָאֵל אַחַר יָמִים רַבִּים שֶׁל גָּלוּת וְשִׁעְבּוּד, הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מוּפְרָד וְנִיכָּר בִּשְׁמוֹ וּבִיחוּסוֹ. וּפְלִשְׁתִּיִּים וְכִי הֶעֱלֵיתִי אוֹתָם מִכַּפְתּוֹר וַאֲרָם מִקִּיר בִּתְמִיהָ? הֲלֹא בְּגָלוּתָם יִתְעָרְבוּ עִם הָעַמִּים וְיִתְבַּטְּלוּ בְּתוֹכָם: ח הִנֵּה עֵינֵי | אֲדֹנָי יֱהוֹה בַּמַּמְלָכָה הַחַטָּאָה וְהִשְׁמַדְתִּי אֹתָהּ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֶפֶס כִּי לֹא הַשְׁמֵיד אַשְׁמִיד אֶת־בֵּית יַעֲקֹב אֶת־הֲמוֹן הָעָם לֹא אַשְׁמִיד אֶלָּא אֶת־הַמַّלְכוּת בִּלְבַד אַשְׁמִיד. ט כִּי־הִנֵּה אָנֹכִי מְצַוֶּה וַהֲנִעוֹתִי בְכָל־הַגּוֹיִם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר יִנּוֹעַ בַּכְּבָרָה וְלֹא־יִפּוֹל צְרוֹר אָרֶץ: י בַּחֶרֶב יָמֻתוּ כָּל חַטָּאֵי עַמִּי הָאֹמְרִים לֹא־תַגִּישׁ וְתַקְדִּים בַּעֲדֵינוּ הָרָעָה: יא בַּיּוֹם הַהוּא אָקִים אֶת־סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת וְגָדַרְתִּי אֶת־פִּרְצֵיהֶן וַהֲרִסֹתָיו אָקִים וּבְנִיתִיהָ כִּימֵי עוֹלָם: יב לְמַעַן יִירְשׁוּ אֶת־שְׁאֵרִית אֱדוֹם וְכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הַגּוֹלָה וְגָדַרְתִּי אֶבְנֶה אֶת־פִּרְצֵיהֶן הַסְּדָקִים וַהֲרִסֹתָיו אָקִים וּבְנִיתִיהָ לִהְיוֹת בָּנוּי וּמְתוּקָן כִּימֵי עוֹלָם שֶׁתִּהְיֶה מַלְכוּת קְבוּעָה בִּמְקוֹמָהּ: יב לְמַעַן יִירְשׁוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁאֵרִית אֱדוֹם כִּי רוֹב בְּנֵי אֱדוֹם יִפְּלוּ אָז בְּמִלְחֶמֶת גּוֹג

הפטרת פרשת אחרי־מות עמוס פרק ט

ט ז הֲלֹוא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים אַתֶּם לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה הֲלֹוא אֶת־יִשְׂרָאֵל הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְלִשְׁתִּיִּים מִכַּפְתּוֹר וַאֲרָם מִקִּיר: ח הִנֵּה עֵינֵי | אֲדֹנָי יֱהוֹה בַּמַּמְלָכָה הַחַטָּאָה וְהִשְׁמַדְתִּי אֹתָהּ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֶפֶס כִּי לֹא הַשְׁמֵיד אַשְׁמִיד אֶת־בֵּית יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה: ט כִּי־הִנֵּה אָנֹכִי מְצַוֶּה וַהֲנִעוֹתִי בְכָל־הַגּוֹיִם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר יִנּוֹעַ בַּכְּבָרָה וְלֹא־יִפּוֹל צְרוֹר אָרֶץ: י בַּחֶרֶב יָמֻתוּ כָּל חַטָּאֵי עַמִּי הָאֹמְרִים לֹא־תַגִּישׁ וְתַקְדִּים בַּעֲדֵינוּ הָרָעָה: יא בַּיּוֹם הַהוּא אָקִים אֶת־סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת וְגָדַרְתִּי אֶת־פִּרְצֵיהֶן וַהֲרִסֹתָיו אָקִים וּבְנִיתִיהָ כִּימֵי עוֹלָם: יב לְמַעַן יִירְשׁוּ אֶת־שְׁאֵרִית אֱדוֹם וְכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־

עטרת מרים

וּמְגוֹג וְכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם יַכִּירוּ שֵׁם ה׳ וִיקַבְּלוּ אֱמוּנַת הָאֱמֶת, כָּל אֵלֶּה יִהְיוּ יְרוּשָׁה לְמַשִּׂיחַ נְאֻם־יְהוָה עֹשֶׂה זֹּאת: יג הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקָּצִיר וְדֹרֵךְ עֲנָבִים בְּמֹשֵׁךְ הַזָּרַע וְלֹא יַסִּפִיקוּ לַחֲרוֹשׁ עַד שֶׁיָּבֹא הַקָּצִיר וְדֹרֵךְ עֲנָבִים בְּמוֹשֵׁךְ הַזָּרַע וְלֹא יַסִּפִיקוּ לִבְצוֹר עַד שֶׁיָּבֹא עֵת הַזָּרַע וְהִטִּיפוּ וְיָלוּ הֶהָרִים עָסִיס מִדְבַשׁ הַפֵּרוֹת, וּכְאֵלּוּ וְכָל־הַגְּבָעוֹת תִּתְמוֹגַגְנָה תִּתְמוֹסָסְנָה, מָרוֹב מְרֵעָה הַשֵּׂמֵן שֶׁלָּהֶם, וְהֶחָלֵב הַזֵּב מִן הַצֹּאן: יד וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וּבָנוּ עָרִים נְשַׁמּוֹת וְיָשָׁבוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים וְשָׁתוּ אֶת־יֵינָם וְעָשׂוּ גַנּוֹת וַאֲכָלוּ אֶת־פְּרִיהֶם וְלֹא יִגְלוּ עוֹד מִמְּנָה כִּי שָׁמָה יֵשְׁבוּ עַד עוֹלָם: טו וּנְטַעְתִּים עַל־אַדְמָתָם יִהְיוּ כְּעֵץ הַנָּטוּעַ בִּמְקוֹמוֹ שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְעָקְרוֹ מֵאַדְמָתוֹ וְלֹא יִנָּתְשׁוּ עוֹד מֵעַל אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם לֹא יֵלְכוּ עוֹד בְּגָלוּת לְעוֹלָם אָמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

שי למורא

יִירְשׁוּ וגו׳, הַפָּסוּק כְּמוֹ הָפוּךְ,"לְמַעַן יִירְשׁוּ אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם, אֶת שְׁאֵרִית אֱדוֹם וְכָל אוֹיְבֵיהֶם הַגּוֹיִם". יג) **וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקָּצִיר**, כְּלוֹמַר, הַרְבֵּה תְּבוּאָה תִּצְמַח, וְיִהְיוּ עוֹסְקִים בַּקְּצִירָה עַד זְמַן הַחֲרִישָׁה, וְהַחוֹרֵשׁ וְהַקּוֹצֵר יִפְּגְּשׁוּ זֶה בָּזֶה. **וְדֹרֵךְ עֲנָבִים בְּמוֹשֵׁךְ הַזָּרַע**, וְיִהְיוּ עוֹסְקִים בִּדְרִיכַת הָעֲנָבִים עַד הַזְּרִיעָה. **וְהִטִּיפוּ הֶהָרִים עָסִיס**, רִבּוּי צְמִיחַת עֲנָבִים וּשְׁאָר הַפֵּרוֹת, כְּאֵלּוּ יָזוּב מֵהֶהָרִים יַיִן טוֹב וּמְתוֹק וּשְׁאָר מַשְׁקִים שֶׁל פֵּרוֹת. **עָסִיס**, עִנְיָן כְּתִישָׁה וּסְחִיטַת פֵּרוֹת. מִלְּשׁוֹן "וְעַסּוֹתֶם רְשָׁעִים" (מלאכי ג,כא). **תִּתְמוֹגַגְנָה**, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, כְּאֵלּוּ הַגְּבָעוֹת נָמוֹגוּ וְנָמַסוּ מֵרִבּוּי הֶחָלֵב שֶׁזָּב עֲלֵיהֶן מִן הַצֹּאן, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִזְכַּר הֶחָלֵב בַּפָּסוּק, כָּךְ הִיא הַכַּוָּנָה, כְּדֶרֶךְ הַמִּקְרָא לְקַצֵּר בְּמָקוֹם הַמּוּבָן מֵאֵלָּיו אוֹ מִמָּקוֹם אַחֵר, וְכֵן נֶאֱמַר "וְטִפּוּ הֶהָרִים עָסִיס וְהַגְּבָעוֹת תֵּלַכְנָה חָלָב" (יואל ד,יח). יד) **וְשַׁבְתִּי**, אֲעַמִּיד בְּהַשְׁקֵט וּמַרְגּוֹעַ. כְּמוֹ "בְּשׁוּבָה וָנַחַת תִּוָּשֵׁעוּן" (ישעיה ל,טו). **אֶת שְׁבוּת עַמִּי**, אֶת בְּנֵי הַשֶּׁבִי שֶׁל בְּנֵי עַמִּי יִשְׂרָאֵל. **נְשַׁמּוֹת**, שֶׁהָיוּ שׁוֹמְמוֹת בִּזְמַן הַגָּלוּת. **וְשָׁתוּ אֶת יֵינָם**, כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא יִהְיֶה יְגִיעָם לָרִיק, וְלֹא יָבוֹאוּ אוֹיְבִים עֲלֵיהֶם. טו) **וּנְטַעְתִּים**, אֲנִי אֶטָּעֵם, כְּעֵץ הַנָּטוּעַ הֵיטֵב, שֶׁלֹּא יָזוּז מִמְּקוֹמוֹ, כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא יִגְלוּ עוֹד מֵאַרְצָם. **אָמַר ה׳ אֱלֹהֶיךָ**, כָּכָה הוּא מַאֲמַר הקב"ה לַנָּבִיא עָמוֹס.

עטרת מרים

א וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיַּאַסְפוּ אֵלָיו כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה וּירוּשָׁלִָם: **ב** וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה וְכָל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם אִתּוֹ וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לְמִקְטָן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי סֵפֶר הַבְּרִית הַנִּמְצָא בְּבֵית יְהוָה מִפְּנֵי שֶׁמְּצָאוּ שֶׁהָיָה נִגְלָל בַּתּוֹכָחָה שֶׁפִּיּוּמָהּ אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית: **ג** וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל־הָעַמּוּד מְקוֹם מַעֲמַד הַמֶּלֶךְ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וַיִּכְרֹת אֶת־הַבְּרִית ׀ לִפְנֵי יְהוָה לָלֶכֶת אַחַר יְהוָה וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְאֶת־עֵדֹתָיו וְאֶת־חֻקֹּתָיו בְּכָל־לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ לְהָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־הָעָם בַּבְּרִית קִבְּלוּ הַבְּרִית: **ד** וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנֶה סְגָנֵי כְּהוּנָּה גְּדוֹלָה

הפטרה ליום־טוב שני של פסח בחו"ל

מלכים ב פרק כג

כג א וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיַּאַסְפוּ אֵלָיו כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה וּירוּשָׁלִַם: ב וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה וְכָל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם אִתּוֹ וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לְמִקְטָן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי סֵפֶר הַבְּרִית הַנִּמְצָא בְּבֵית יְהוָה: ג וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל־הָעַמּוּד וַיִּכְרֹת אֶת־הַבְּרִית ׀ לִפְנֵי יְהוָה לָלֶכֶת אַחַר יְהוָה וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְאֶת־עֵדֹתָיו וְאֶת־חֻקֹּתָיו בְּכָל־לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ לְהָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־הָעָם בַּבְּרִית: ד וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן

עטרת מרים

כִּסְגַן מְשׁוּחַ מִלְחָמָה וְאֶת־שֹׁמְרֵי הַסַּף הַשּׁוֹעֲרִים לְהוֹצִיא מֵהֵיכַל יְהוָה אֵת כָּל־הַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִם לַבַּעַל וְלָאֲשֵׁרָה וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם וַיִּשְׂרְפֵם מִחוּץ

עטרת מרים

לירושלם בשדמות במישור קדרון ונשא את־עפרם בית־אל כי שם
היה מקום טומאה: ה והשבית ביטל את־הכמרים כהני עבודה־זרה אשר
נתנו אשר העמידו מלכי יהודה ויקטר להיות מקטרים בבמות בערי
יהודה ומסבי סביבות ירושלם ואת־המקטרים לבעל לשמש
ולירח ולמזלות ולכל צבא
השמים גם אותם השבית: ו ויצא
את־האשרה מבית יהוה מחוץ
לירושלם אל־נחל קדרון וישרף
אתה בנחל קדרון וידק לעפר
שרפה עד שהיתה דק כעפר וישלך
את־עפרה על־קבר בני העם
שהיו עובדים להם: ז ויתץ את־בתי
הקדשים בתי הזמה אשר בבית
יהוה אשר הנשים מיוחדות לזנות
ארגות שם בתים ירעות
לאשרה: ח ויבא לירושלים
להחזירם בתשובה את־כל־הכהנים
מזרע אהרן מערי יהודה אשר נעשו
כמרים לעבודה־זרה ויטמא את־
הבמות השליך שם נבלות וכדומה
אשר קטרו־שמה הכהנים
הבמות אשר עמדו מגבע עד־באר
שבע ונתץ את־במות השערים
אשר עמדו מול השערים ואשר
בפתח שער יהושע שר־העיר
אשר־על־שמאול איש בבוא אל
העיר בשער העיר: ט אך לא
יעלו כהני הבמות עוד לשרת
אל־מזבח יהוה בירושלם כי לא
הוכשרו עוד לעבודה כי אם־אכלו

עטרת מרים

מצות מנחות הנאפות מצות, והוא הדין לשאר קדשים בתוך אחיהם:
כא ויצו המלך את־כל־העם לאמר עשו פסח ליהוה אלהיכם
כאשר כתוב על ספר הברית הזה: כב כי לא נעשה כפסח הזה מימי
השפטים אשר שפטו את־ישראל וכל ימי מלכי ישראל ומלכי
יהודה: כג כי אם־בשמנה
עשרה שנה למלך יאשיהו
נעשה הפסח הזה ליהוה
בירושלם: כד וגם את־האבות
ואת־היידענים ואת־התרפים
ואת־הגללים ואת כל ו
השקצים אשר נראו בארץ
יהודה ובירושלם בער יאשיהו
למען הקים את־דברי התורה
הכתבים על־הספר בעבור הספר
אשר מצא חלקיהו הכהן בית
יהוה כי הספר הזה היתה סיבה לכל
זה: כה וכמהו לא־היה לפניו
מלך אשר־שב אל־יהוה בכל־
לבבו ובכל־נפשו ובכל־מאדו
בכל תורת משה ואחריו לא־
קם כמהו:

הגדול ואת־כהני המשנה ואת־שמרי הסף
להוציא מהיכל יהוה את כל־הכלים
העשוים לבעל ולאשרה ולכל צבא השמים
וישרפם מחוץ לירושלם בשדמות קדרון
ונשא את־עפרם בית־אל: ה והשבית את־
הכמרים אשר נתנו מלכי יהודה ויקטר
בבמות בערי יהודה ומסבי ירושלם ואת־
המקטרים לבעל לשמש ולירח ולמזלות
ולכל צבא השמים: ו ויצא את האשרה
מבית יהוה מחוץ לירושלם אל־נחל קדרון
וישרף אתה בנחל קדרון וידק לעפר וישלך
את־עפרה על־קבר בני העם: ז ויתץ את־בתי הקדשים אשר בבית
יהוה אשר הנשים ארגות שם בתים לאשרה: ח ויבא את־כל־הכהנים
מערי יהודה ויטמא את־הבמות אשר קטרו־שמה הכהנים מגבע
עד־באר שבע ונתץ את־במות השערים אשר־פתח שער יהושע
שר־העיר אשר־על־שמאול איש בשער העיר: ט אך לא יעלו כהני
הבמות אל־מזבח יהוה בירושלם כי אם־אכלו מצות בתוך אחיהם: כא ויצו המלך את־כל־העם
לאמר עשו פסח ליהוה אלהיכם כאשר כתוב על ספר הברית הזה: כב כי לא נעשה כפסח הזה
מימי השפטים אשר שפטו את־ישראל וכל ימי מלכי ישראל ומלכי יהודה: כג כי אם־בשמנה
עשרה שנה למלך יאשיהו נעשה הפסח הזה ליהוה בירושלם: כד וגם את־האבות ואת־היידענים
ואת־התרפים ואת־הגללים ואת כל ו השקצים אשר נראו בארץ יהודה ובירושלם בער יאשיהו
למען הקים את־דברי התורה הכתבים על־הספר אשר מצא חלקיהו הכהן בית יהוה: כה וכמהו
לא־היה לפניו מלך אשר־שב אל־יהוה בכל־לבבו ובכל־נפשו ובכל־מאדו בכל תורת משה
ואחריו לא־קם כמהו:

המשך מזמור קיח מעמוד ג

דְּחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל ׀ רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים
יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: טז יְמִין יְהוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: יז לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי
יָהּ: יח יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם אוֹדֶה יָהּ: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה
צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: כא אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: כב אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: כה אָנָּא
יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא: כו בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה: כז אֵל ׀
יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ: כט הוֹדוּ
לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

המשך מזמור קיט מעמוד ג

בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ: ז אוֹדְךָ בְּיֹשֶׁר לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר אַל־תַּעַזְבֵנִי
עַד־מְאֹד: ב ט בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ: י בְּכָל־לִבִּי דִרַשְׁתִּיךָ אַל־תַּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ:
יא בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־לָךְ: יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׂפָתַי סִפַּרְתִּי כֹּל
מִשְׁפְּטֵי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שַׂשְׂתִּי כְּעַל כָּל־הוֹן: טו בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה וְאַבִּיטָה אָרְחֹתֶיךָ: טז בְּחֻקֹּתֶיךָ
אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח דְּבָרֶךָ: ג יז גְּמֹל עַל־עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה דְבָרֶךָ: יח גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת
מִתּוֹרָתֶךָ: יט גֵּר אָנֹכִי בָאָרֶץ אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצְוֹתֶיךָ: כ גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־עֵת:
כא גָּעַרְתָּ זֵדִים אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִّצְוֹתֶיךָ: כב גַּל מֵעָלַי חֶרְפָּה וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי: כג גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים
בִּי נִדְבָּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ: כד גַּם־עֵדֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעַי אַנְשֵׁי עֲצָתִי: ד כה דָּבְקָה לֶעָפָר נַפְשִׁי חַיֵּנִי
כִּדְבָרֶךָ: כו דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דָּלְפָה
נַפְשִׁי מִתּוּגָה קַיְּמֵנִי כִּדְבָרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי: ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
שִׁוִּיתִי: לא דָּבַקְתִּי בְעֵדְוֹתֶיךָ יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ אָרוּץ כִּי תַרְחִיב לִבִּי: ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה
דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב: לד הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב: לה הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ
כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי: לו הַט־לִבִּי אֶל־עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל אֶל־בָּצַע: לז הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ חַיֵּנִי: לח הָקֵם
לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ: לט הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים: מ הִנֵּה תָּאַבְתִּי
לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי: ו מא וִיבֹאֻנִי חֲסָדֶךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ: מב וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי דָבָר כִּי־בָטַחְתִּי
בִּדְבָרֶךָ: מג וְאַל־תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ יִחָלְתִּי: מד וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ תָמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: מה וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי: מו וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ:
מז וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי: מח וְאֶשָּׂא־כַפַּי אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְּחֻקֶּיךָ:
ז מט זְכָר־דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי: נ זֹאת נֶחָמָתִי בְעָנְיִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי: נא זֵדִים הֱלִיצָנִי

עַד־מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי: נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ מֵעוֹלָם | יְהוָה וָאֶתְנָחֵם: נג זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי מֵרְשָׁעִים
עֹזְבֵי תּוֹרָתֶךָ: נד זְמִרוֹת הָיוּ־לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי: נה זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ יְהוָה וָאֶשְׁמְרָה תּוֹרָתֶךָ:
נו זֹאת הָיְתָה־לִּי כִּי פִקֻּדֶיךָ נָצָרְתִּי: ח נז חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ: נח חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב
חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ: נט חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ: ס חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ:
סא חֶבְלֵי רְשָׁעִים עִוְּדָנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ:
סג חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי פִקּוּדֶיךָ: סד חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי: ט סה טוֹב
עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה כִּדְבָרֶךָ: סו טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ הֶאֱמָנְתִּי: סז טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי
שֹׁגֵג וְעַתָּה אִמְרָתְךָ שָׁמָרְתִּי: סח טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: סט טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב |
אֵצֹר פִּקּוּדֶיךָ: ע טָפַשׁ כַּחֵלֶב לִבָּם אֲנִי תּוֹרָתְךָ שִׁעֲשָׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִּי־עֻנֵּיתִי לְמַעַן אֶלְמַד חֻקֶּיךָ:
עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף: י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי וְאֶלְמְדָה מִצְוֹתֶיךָ: עד יְרֵאֶיךָ
יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: עה יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה עִנִּיתָנִי: עו יְהִי־נָא חַסְדְּךָ
לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ לְעַבְדֶּךָ: עז יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי־תֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי: עח יֵבֹשׁוּ זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי
אֲנִי אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ: עט יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ וְיֹדְעֵי עֵדֹתֶיךָ: פ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ:
כ פא כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: פב כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי תְּנַחֲמֵנִי: פג כִּי־הָיִיתִי
כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: פד כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי מִשְׁפָּט: פה כָּרוּ־לִי זֵדִים
שִׂיחוֹת אֲשֶׁר לֹא כְתוֹרָתֶךָ: פו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי עָזְרֵנִי: פז כְּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי
לֹא־עָזַבְתִּי פִקֻּדֶיךָ: פח כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ: ל פט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם: צ לְדֹר
וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אֶרֶץ וַתַּעֲמֹד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ: צב לוּלֵי תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי
אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: צד לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי:
צה לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי עֵדֹתֶיךָ אֶתְבּוֹנָן: צו לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד:
מ צז מָה־אָהַבְתִּי תּוֹרָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי: צח מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא־לִי:
צט מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי: ק מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי: קא מִכָּל־אֹרַח
רָע כָּלָאתִי רַגְלַי לְמַעַן אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִּי כִּי־אַתָּה הוֹרַתָנִי: קג מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי
אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי: קד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן שָׂנֵאתִי | כָּל־אֹרַח שָׁקֶר: נ קה נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר
לִנְתִיבָתִי: קו נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: קז נֶעֱנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ: קח נִדְבוֹת
פִּי רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי: קט נַפְשִׁי בְכַפִּי תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: קי נָתְנוּ רְשָׁעִים פַּח לִי
וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם כִּי־שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה: קיב נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ
לְעוֹלָם עֵקֶב: ס קיג סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי: קיד סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי:

קטו סוּרוּ־מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֹת אֱלֹהָי: קטז סָמְכֵנִי כְּאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל־תְּבִישֵׁנִי מִשִּׂבְרִי: קיז סְעָדֵנִי
וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְּחֻקֶּיךָ תָמִיד: קיח סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ כִּי־שֶׁקֶר תַּרְמִיתָם: קיט סִגִים הִשְׁבַּתָּ
כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לָכֵן אָהַבְתִּי עֵדֹתֶיךָ: קכ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי: ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט
וָצֶדֶק בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי: קכב עָרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל־יַעֲשְׁקֻנִי זֵדִים: קכג עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת
צִדְקֶךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְּחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי: קכה עַבְדְּךָ־אָנִי הַבִּינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ: קכו עֵת
לַעֲשׂוֹת לַיהוָה הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ: קכז עַל־כֵּן אָהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז: קכח עַל־כֵּן | כָּל־פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי
כָּל־אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי: פ קכט פְּלָאוֹת עֵדְוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי: קל פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים:
קלא פִּי־פָעַרְתִּי וֶאֱשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יָאָבְתִּי: קלב פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ: קלג פְּעָמַי הָכֵן
בְּאִמְרָתֶךָ וְאַל־תַּשְׁלֶט־בִּי כָּל־אָוֶן: קלד פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ: קלה פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ
וְלַמְּדֵנִי אֶת־חֻקֶּיךָ: קלו פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא־שָׁמְרוּ תוֹרָתֶךָ: צ קלז צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר
מִשְׁפָּטֶיךָ: קלח צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה מְאֹד: קלט צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי: קמ צְרוּפָה
אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ: קמא צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: קמב צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם
וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: קמג צַר־וּמָצוֹק מְצָאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי: קמד צֶדֶק עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הַבִּינֵנִי וְאֶחְיֶה:
ק קמה קָרָאתִי בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה: קמו קְרָאתִיךָ הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ: קמז קִדַּמְתִּי
בַנֶּשֶׁף וָאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: קמח קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ: קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ
יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶךָ חַיֵּנִי: קנ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ רָחָקוּ: קנא קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת:
קנב קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם יְסַדְתָּם: ר קנג רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי־תוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: קנד רִיבָה
רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי: קנה רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ: קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה
כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי: קנז רַבִּים רֹדְפַי וְצָרָי מֵעֵדְוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קנח רָאִיתִי בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ
לֹא שָׁמָרוּ: קנט רְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי: קס רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט
צִדְקֶךָ: ש קסא שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי: קסב שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב:
קסג שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וַאֲתַעֲבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי: קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: קסה שָׁלוֹם רָב
לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל: קסו שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי: קסז שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ
וָאֹהֲבֵם מְאֹד: קסח שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ: ת קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ
הֲבִינֵנִי: קע תָּבוֹא תְחִנָּתִי לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי: קעא תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: קעב תַּעַן
לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צֶדֶק: קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָחָרְתִּי: קעד תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ
יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי: קעה תְּחִי־נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעְזְרֻנִי: קעו תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ
כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:

נקודות משיחות קודש - מזמור קיח מתוך "תהילות מנחם"

א-כט - הודו להוי, כי טוב כי לעולם חסדו . . ימין הוי, רוממה ימין הוי, עושה חיל . . אנא הוי, הושיעה נא אנא הוי, הצליחה נא . . הודו להוי, כי טוב כי לעולם חסדו

שלימות ההודאה לעתיד לבוא

תוכן המזמור הוא אודות שלימות הגילוי דלעתיד לבוא: החל מתחילת המזמור "הודו להוי, **כי טוב**" - שלימות ענין ההודאה על ה"טוב" באופן שאין בה הפסק - "**לעולם**", שזה יהי, בגאולה דלע"ל.

וממשיך בסיום המזמור שחוזר עוד הפעם "הודו להוי, כי טוב כי לעולם חסדו", שענין הכפל מורה על ענין הגאולה[1].

ובפרט, שאומרים מזמור זה בתפילת "הלל" וחוזרים על זה ד, פעמים, ובכך נרמז שענין ה"הודו" חודר בכל ד, עולמות (אצילות, בריאה, יצירה, עשי'), כללות סדר השתלשלות[2], על דרך מ"ש[3] לע"ל "ונגלה כבוד הוי,", באופן של "**וראו כל בשר** כי פי הוי, דיבר".

כמו"כ הפסוק "ימין הוי, רוממה ימין הוי, עושה חיל" - שייך לעתיד לבוא שכן ענין "ימין" מורה על השפעה בקירוב, וב, פעמים "ימין" מורה על קירוב כפול, שזה לגאולה כנ"ל. ולא כמו בזמן יציאת מצרים שעלי, כתיב ב"יד חזקה ובזרוע נטוי,"[4], יד ימין ויד שמאל[5], אלא כולו "ימין".

ובאותיות של קבלה": "ימין" מורה על גילוי בחי, עתיק[6], ד"לית שמאלא בהאי עתיקא"[7], ובחי, זו לע"ל תהי, בגילוי.

"**אנא הוי, הושיעה נא**" - "הושיעה" ממצב בלתי רצוי[8], ועוד זאת "**הצליחה נא**" - שגם במצב הרצוי יהי, הצלחה למעלה ממדידה והגבלה, והרי שלימותה תהי, בגאולה העתידה[9].

א-ד - הודו להוי, כי טוב כי לעולם חסדו. יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו. יאמרו נא בית אהרן כי לעולם חסדו. יאמרו נא יראי הוי, כי לעולם חסדו

---

1) ב"ר פצ"ז, ג (וראה עץ יוסף שם שמקורו הוא מלשון הפסוק "נחמו נחמו", "אנכי אנכי").
2) ע"ח שער א ענף א. ובכ"מ.
3) ישעי' מ, ה.
4) ואתחנן ה, טו. תבוא כו, ח.
5) פירוש הרקאנטי ר"פ תבוא. ראה תקו"ז ט, א.
6) ראה זח"ג קלד, ב.
7) שם קכט, א. רפט, א.
8) להעיר מפירוש המלבי"ם כאן.
9) משיחת אחש"פ ה'תשכ"ו.

לקראת חג הפסח, זמן חירותנו, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה, ברכתי שלוחה לכל אחד ואחת לחג הפסח כשר ושמח ולחירות אמיתית, חירות מכל עניינים המבלבלים, ובפרט המבלבלים בעבודת ה' בשמחה ובטוב לבב.

ממכתב י"א ניסן, ה'תשל"ב

שיעורי תהלים לשבוע חג הפסח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ט' ניסן פרק כ, מפרק מט עד סוף פרק נד	**יום רביעי - י"ב ניסן** פרק כ, מפרק סו עד סוף פרק סח
יום שני - י' ניסן פרק כ, מפרק נה עד סוף פרק נט	**יום חמישי - י"ג ניסן** פרק כ, מפרק סט עד סוף פרק עא
יום שלישי - י"א ניסן פרק כ, מפרק ס עד סוף פרק סה	**יום שישי - י"ד ניסן** פרק כ, מפרק עב עד סוף פרק עו
שבת קודש - ט"ו ניסן פרק כ מפרק עז עד סוף פרק עח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ט׳ ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ׳ 110, והנה אף דדחילו ורחימו... עד עמ׳ נו, באריכות:

וְהִנֵּה, אַף דִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ – יראה ואהבה, **הֵם גַּם־כֵּן מִתַּרְיָ״ג מִצְוֹת, אַף־עַל־פִּי־כֵן נִקְרָאִין** – התורה והמצוות, **״גַּדְפִּין״**, – כנפיים, **לִהְיוֹת כִּי תַּכְלִית הָאַהֲבָה הִיא הָעֲבוֹדָה מֵאַהֲבָה.** – הרי, אף שגם אהבת ה׳ היא מצוה, אבל התכלית במצוה זו, היא לא האהבה כשלעצמה, אלא שהאהבה תביא לעבודת ה׳. ומכיוון שהאהבה משמשת כאמצעי לעבודת התורה והמצוות, היא (וכן היראה) נקראת ״גדפין״ (כנפיים) – כמו הכנפיים שתפקידן לשמש את גוף העוף. **וְאַהֲבָה בְּלִי עֲבוֹדָה,** – אהבה שאיננה מביאה ל״תכלית״, לקיום התורה והמצוות, אלא היא ״תכלית״ לעצמה – **הִיא ״אַהֲבָה בְּתַעֲנוּגִים״,** – מדריגה עליונה ביותר באהבה, להתענג מאלקות, **לְהִתְעַנֵּג עַל ה׳** – **מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא** – ענינו של עולם הבא, הוא הרי ״נהנין מזיו השכינה״ – תענוג מאלקות, ואהבה זו היא מעין התענוג שבעולם הבא, **וְקַבָּלַת שָׂכָר,** – באהבה זו יש גם משום קבלת שכר (ולא ענין של עבודה), כלומר: יש לאותו אדם, כאן למטה בעולם הזה, מעין, משהו, מהשכר שנותנים בעולם הבא עבור עבודה; **וְ״הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם״, כְּתִיב, וּ״לְמָחָר לְקַבֵּל שְׂכָרָם״**[15]. – והרי כתוב ״היום״ לעשותם, ״היום״ – בעולם הזה הוא הזמן ל״מעשה״, ל״עבודה״, ו״למחר״ – בעולם הבא, ב״גן עדן״, הוא הזמן של קבלת שכר. לפיכך, הרי ״היום״, כאן בעולם הזה, ובזמן של ״עבודה״ – נוגעת האהבה המביאה ל״עבודה״ ולקיום תורה ומצוות. **וּמִי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְמַדָּה זוֹ, לִטְעֹם מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא,** – ״אהבה בתענוגים״ שהיא מעין עולם הבא, **אֶלָּא עֲדַיִן נַפְשׁוֹ שׁוֹקֵקָה וּצְמֵאָה לַה׳ וְכָלְתָה אֵלָיו כָּל הַיּוֹם, וְאֵינוֹ מַרְוֶה צְמָאוֹנוֹ** – לאלקות, **כְּמֵי הַתּוֹרָה שֶׁלְּפָנָיו - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁעוֹמֵד בַּנָּהָר וְצוֹעֵק: ״מַיִם! מַיִם״! לִשְׁתּוֹת, כְּמוֹ שֶׁקּוֹבֵל עָלָיו הַנָּבִיא**[16]**: ״הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם״,** – חכמינו ז״ל מפרשים: ״מים״ היינו ״תורה״ – ״אין מים אלא תורה״[17] – ואותו ״צמא״ שהנביא קובל עליו, אינו מתכוון שהוא צמא ללימוד התורה, שהרי אם כך, ירווה בעצמו את צמאונו בלימוד תורה – מדוע, איפוא, קובל עליו הנביא וקורא לו ללמוד תורה? אלא, ה״צמא״ כאן מתכוון, שהוא צמא ומקוננת בו אהבה חזקה לאלקות. ועל כך אומר לו הנביא ומצביע שעליו לרוות את צמאונו לאלקות – בלימוד התורה, ובלשון ה״תניא״: **כִּי לְפִי פְּשׁוּטוֹ** – של הפסוק ״הוי כל צמא״, שהצמאון הוא ללימוד התורה, **אֵינוֹ מוּבָן, דְּמִי שֶׁהוּא צָמֵא וּמִתְאַוֶּה לִלְמֹד, פְּשִׁיטָא שֶׁיִּלְמֹד מֵעַצְמוֹ, וְלָמָּה לוֹ** – איפוא, **לְנָבִיא לְצְעֹק עָלָיו ״הוֹי״?** – אלא, משמעות המלה ״צמא״ כאן, היא, שהוא צמא לאלקות, ולו היתה באהבה כזו (להקב״ה) כשלעצמה, משום ״תכלית״ – היה יכול להסתפק בעבודת התפילה המביאה את האהבה והצמאון לאלקות; אך, כיוון שה״תכלית״ היא ה״עבודה״ הבאה מן האהבה – לכן ״צועק״ הנביא, ומכריז, שבל יסתפק באהבה עצמה, אלא – ילמד תורה, ובכך ירווה את צמאונו לאלקות ויגיע ל״תכלית״ האהבה, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בַּאֲרִיכוּת:**

ליקוטי אמרים

הגה״ה

אבל במשנה מתגלה היחוד ואור אין סוף ברוך הוא ביצירה ובתלמוד בבריא׳ דהיינו שבלימוד מקרא מתפשט היחוד ואור א״ס ב״ה מאצילו׳ עד העשיה ובמשנה עד היצירה לבדה ובתלמוד עד הבריאה לבדה כי כולן באצילות אבל קבלה אינה מתפשטת כלל מאצילות לבי״ע כמ״ש בפרע״ח):

והנה אף דדחילו ורחימו הם ג״כ מתרי״ג מצות אעפ״כ נקראין גדפין להיות כי תכלית האהבה היא העבודה מאהבה ואהבה בלי עבודה היא אהבה בתענוגים להתענג על ה׳ מעין עוה״ב וקבלת שכר והיום לעשות׳ כתי׳ ולמחר לקבל שכרם ומי שלא הגיע למדה זו לטעום מעין עוה״ב אלא עדיין נפשו שוקקה וצמאה לה׳ וכלתה אליו כל היום ואינו מרוה צמאונו במי התורה שלפניו הרי זה כמי שעומד בנהר וצועק מים מים לשתות כמו שקובל עליו הנביא הוי כל צמא לכו למים. כי לפי פשוטו אינו מובן דמי שהוא צמא ומתאווה ללמוד פשיטא שילמוד מעצמו ולמה לו לנביא לצעוק עליו הוי וכמ״ש במ״א באריכות:

יום שני י׳ ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ׳ נו, פרק מא ברם צריך... עד עמ׳ נו, עבודת עבד.

פֶּרֶק מא. כפי שמובא בדף־השער של ספר זה, מבוסס ספר ה״תניא״, על הפסוק: ״כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו״, שקרוב וקל ליהודי לקיים תורה ומצוות עם **הלב**, מתוך אהבת ה׳ ויראת ה׳; **אהבת ה׳** היא השורש לקיומן של כל מצוות־העשה, שלצורך קיומן כראוי, הדבר צריך להיות תוצאה של אהבתו של יהודי להקב״ה ורצונו להיות דבוק בו – שבגלל זה הוא מקיים מצוה, משום שעל ידה הוא מתדבק עם הקב״ה; **יראת ה׳** היא שורש לקיומן של כל מצוות הלא־תעשה, הימנעותו של יהודי לעבור עבירה, באה מיראתו ופחדו להמרות ציוויו של הקב״ה. בפרקים הקודמים למדנו גם כן שאהבת ה׳ ויראת ה׳ הן ״כנפיים״ (גדפין),

---

15. עירובין כב, א. **16.** ישעי׳ נה, א. **17.** בבא קמא יז, א.

ליקוטי אמרים

פרק מא ברם צריך להיות לזכרון תמיד ראשית העבודה ועיקרה ושרשה. והוא כי אף שהיראה היא שרש לסור מרע והאהבה לועשה טוב. אעפ"כ לא די לעורר האהבה לבדה לועשה טוב ולפחות צריך לעורר תחלה היראה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל שלא למרוד בממ"ה הקב"ה כנ"ל שתהא בהתגלות לבו או מוחו עכ"פ דהיינו להתבונן במחשבתו עכ"פ גדולת א"ס ב"ה ומלכותו אשר היא מלכות כל עולמים עליונים ותחתונים ואיהו ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכמ"ש הלא את השמים ואת הארץ אני מלא ומניח העליונים ותחתונים ומייחד מלכותו על עמו ישראל בכלל ועליו בפרט כי חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם והוא גם הוא מקבל עליו מלכותו להיות מלך עליו ולעבדו ולעשות רצונו בכל מיני עבודת עבד.

1 על ידן מתעלות התורה והמצוות בספירות העולמות העליונים; כשחסרה
2 בקיום המצוות הכוונה של אהבת ה' ויראת ה' – המצוות הן אז, כגוף בלי
3 נשמה. בפרק מ"א, אותו אנו מתחילים ללמוד, יוסבר, שיראת ה' היא
4 **ראשיתה ועיקרה** של עבודת ה', ולמרות שכאמור, אהבת ה' היא שורש
5 קיומן של מצוות־עשה, בכל
6 זאת, לא די ב"אהבת ה'" בלבד
7 לשם קיום מצוות־העשה, ומן
8 ההכרח לעורר, לשם כך, לכל
9 הפחות, גם דרגה קטנה של
10 "יראת ה'", שכן, יש לשרת את
11 הקב"ה באופן של **עבודה**
12 דוקא (**עבודת** ה'), ככתוב:
13 "**ועבדתם** את ה' אלקיכם",
14 "ואותו **תעבודו**", כמו **עבד**
15 המשרת את אדונו. ובעבודת
16 עבד נדרש ענין היראה. לכן,
17 יראה היא ראשיתה ועיקרה
18 של עבודה (ובאהבת ה' ויראת
19 ה' – יראה קודמת לאהבה).
20 **בְּרָם, צָרִיךְ לִהְיוֹת**
21 **לְזִכָּרוֹן תָּמִיד** –
22 ולתשומת לב מתמדת את
23 **רֵאשִׁית הָעֲבוֹדָה** – עבודת ה', **וְעִקָּרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ. וְהוּא, כִּי אַף**
24 **שֶׁהִיְרָאָה הִיא שֹׁרֶשׁ לְ"סוּר מֵרַע"** – למרות שיראת ה' היא
25 השורש להימנעות מעשיית רע, שלא לעבור על מצות לא־
26 תעשה, **וְהָאַהֲבָה** – היא שורש, **לְ"וַעֲשֵׂה טוֹב"**, – לקיום
27 מצוות־עשה, **אַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא דַּי לְעוֹרֵר הָאַהֲבָה לְבַדָּהּ**
28 **לְ"וַעֲשֵׂה טוֹב"**, – גם לשם קיומן של מצוות־העשה, לא די
29 ליהודי לעורר בקרבו "אהבת ה'" בלבד, ואילו "יראת ה'"
30 תישאר חבויה עמוק בלבו; **וּלְפָחוֹת צָרִיךְ** – לשם קיום המצוות,
31 **לְעוֹרֵר תְּחִלָּה הַיִּרְאָה הַטִּבְעִית הַמְסֻתֶּרֶת בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל,**
32 – המביאה, **שֶׁלֹּא לִמְרֹד בְּמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־**
33 **הוּא, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל,** – שבלב כל יהודי ישנה יראה מסותרת
34 טבעית – פחד שלא להמרות ציוויו של הקב"ה. יראה זו לכל
35 הפחות, עליו לעורר כדי לקיים "ועשה טוב", כלומר: לאמיתו
36 של דבר, על יהודי לעורר יראה מהקב"ה על ידי התבוננות
37 בגדלות ה', אך אם אין בבוחו להגיע לכך – עליו, לכל הפחות,
38 לעורר את היראה הטבעית המסותרת בלבו, שלשם כך לא
39 נדרש ממנו להתעמק בגדלות ה', באותה מדה שהדבר נדרש,
40 כשהוא רוצה לעורר את המדריגה העליונה יותר שביראה (על
41 ידי התבוננות). **שֶׁתְּהֵא** – יראה זו, **בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ אוֹ מֹחוֹ**
42 **עַל־כָּל־פָּנִים.** – גם בהתעוררות יראה זו, ישנם שני אופנים: א)
43 הוא מעורר את היראה עד לידי הרגשתה בלבו. ("בהתגלות
44 לבו"). ב) אין בכוחו לעורר יראה זו בהרגשת הלב, אלא, שתהא
45 מורגשת במוחו ובמחשבתו בלבד ("מוחו על־כל־פנים"), **דְּהַיְנוּ**
46 – כיצד מעורר אדם בקרבו יראה **זו**? – על ידי שהוא מביא את
47 עצמו **לְהִתְבּוֹנֵן בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ עַל־כָּל־פָּנִים** – כדי לעורר יראת
48 ה' בהתגלות בלב – יש להתבונן מתוך העמקת **הדעת**, ואילו אם
49 אין בכוחו של אדם להגיע לכך – עליו לפחות להתבונן
50 במחשבתו, בלי העמקת הדעת, **בְּגֹדֶל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,**
51 **וּמַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר הִיא** – מלכותו, היא, **"מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים"** -
52 **עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים,** –
53 וכל שגדולה יותר
54 מלכותו של מלך, היא
55 מעוררת יותר מורא ופחד
56 מהמלך, **וְאִיהוּ "מְמַלֵּא**
57 **כָּל עָלְמִין"** – הקב"ה
58 "ממלא" את כל העולמות
59 ומחיה אותם בחיות
60 פנימית. חיות **זו** אפשר
61 שתהא מורגשת בנבראים,
62 ונבראים אפשר שתהיה
63 להם השגה והבנה בחיות
64 אלקית **זו**, **וְ"סוֹבֵב כָּל**
65 **עָלְמִין"**, – והקב"ה
66 "סובב" כל העולמות, הוא
67 מחיה אותם גם בחיות
68 שאינה מורגשת בנבראים
69 ואין ביכולת הנבראים
70 להשיג חיות **זו**; **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[1]**: "הֲלֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת**
71 **הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא",** – אומר הקב"ה, **וּמַנִּיחַ הָעֶלְיוֹנִים**
72 **וְתַחְתּוֹנִים** – הקב"ה "מניח" את הנבראים של העולמות
73 העליונים והתחתונים, כלומר, כל אלה אינם מהווים תכלית
74 הבריאה, ואין הקב"ה מייחד מלכותו עליהם, שייקרא אלקה
75 ומלך **שלהם**, אלא, **וּמְיַחֵד מַלְכוּתוֹ עַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּכְלָל,**
76 – שכן, הקב"ה נקרא "מלך ישראל", **וְעָלָיו בִּפְרָט,** – מייחד
77 הקב"ה את מלכותו, **כִּי חַיָּב אָדָם לוֹמַר**[2]**: בִּשְׁבִילִי נִבְרָא**
78 **הָעוֹלָם,** – כל כוונת הבריאה, שהיא כדי שהקב"ה יהיה מלך,
79 הרי זה "בשבילי", שיהיה מלך עלי, ובפשטות – האמת אכן כך
80 היא, כי כל ישראל הם הרי קומה אחת שלימה, כמו גוף אחד,
81 המכיל אברים שונים – הרי כל אבר נוגע לגוף כולו, וכשאדם
82 הוא חס־ושלום בעל מום, ביד או ברגל, מהווה הדבר פגם בכל
83 הגוף, כולל הראש – כך גם ביחס למה שהקב"ה מייחד מלכותו
84 על **עם** ישראל, הרי כאשר חסר משהו ביהודי אחד – חסר
85 בקומת כלל ישראל כולה. ענין זה, שהקב"ה מייחד מלכותו עליו
86 בפרט, מטיל על היחיד יתר אחריות ויתר קבלת עול מלכות
87 שמים – ובפרט לפי ביאורו של הרבי שליט"א (בשיחתו הנדפסת
88 בסוף פרק זה), הרי זה חל עליו **במיוחד** בתור יחיד. **וְהוּא גַּם**
89 **הוּא מְקַבֵּל עָלָיו** – מצדו, **מַלְכוּתוֹ, לִהְיוֹת מֶלֶךְ עָלָיו,** –
90 שהקב"ה יהיה מלך עליו, **וּלְעָבְדוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ בְּכָל מִינֵי**
91 **עֲבוֹדַת עֶבֶד,** – בענין זה עליו להתעמק במחשבתו, כדי לקבל
92 על עצמו עול מלכות שמים. שכן, יהודי בכלל צריך שיהיה לו
93 עול מלכות שמים ולהיות נכון לעשות רצון הקב"ה, כמו עבד
94 שעושה רצון אדונו.

---

1. ירמי' כו, כד. 2. סנהדרין פרק ד, משנה ה.

יום שלישי י"א ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נו, והנה ה' נצב... עד עמ' 112, ותפילין.

להלן מסביר רבנו הזקן, שהתבוננות זו (כדי לעורר את היראה הטבעית במוחו כו') צריכה להיות לא רק שהקב"ה מייחד עליו מלכותו באופן כללי – כי אם, יתירה מזו, **ובלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ולא רק מייחד מלכותו בכללות כ"א עוד זאת": **"וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו"**[3], **ו"מְלֹא כָל הָאָרֶץ** – הוא רק, **כְּבוֹדוֹ", וּמַבִּיט עָלָיו,** – לא זו בלבד שהקב"ה נמצא בכל מקום ורואה כל דבר, אלא, הוא מביט עליו באופן מיוחד, **וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב** – הקב"ה בוחן רגשותיו ורעיונותיו הפנימיים של האדם, **אִם עוֹבְדוֹ כָּרָאוּי, וְעַל כֵּן צָרִיךְ** – האדם, **לַעֲבֹד לְפָנָיו בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה,** – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לא רק כזה שנמצא במדינת המלך, כי אם", **כְּעוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ.** – כמי שעומד בעצמו לפני מלך. **וְיַעֲמִיק** – ויתעמק, **בְּמַחֲשָׁבָה זוֹ וְיַאֲרִיךְ בָּהּ כְּפִי יְכֹלֶת הַשָּׂגַת מֹחוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, וּכְפִי הַפְּנַאי שֶׁלּוֹ,** – שיש ביכולתו להקדיש להתבוננות זו. שעתה של התבוננות זו, היא: **לִפְנֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה, אוֹ הַמִּצְוָה, כְּמוֹ** – למשל, **לִפְנֵי לְבִישַׁת טַלִּית וּתְפִלִּין.** – **לפני** שהוא עוסק בעבודת ה', בלימוד תורה או בקיום מצוות, יתעמק בהתבוננות האמורה, כדי שה"עבודה" שהוא עומד לעשות תהיה מתוך יראת ה' שהוא יעורר בקרבו על ידי התבוננות.

> **ליקוטי אמרים**
>
> **והנה ה' נצב עליו ומלא כל הארץ כבודו ומביט עליו ובוחן כליות ולב אם עובדו כראוי. ועל כן צריך לעבוד לפניו באימה וביראה כעומד לפני המלך ויעמיק במחשבה זו ויאריך בה כפי יכולת השגת מוחו ומחשבתו וכפי הפנאי שלו לפני עסק התורה או המצוה כמו לפני לבישת טלית ותפילין**

יום רביעי י"ב ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 112, וגם יתבונן... עד עמ' 112, הלב והמוח כו'.

להלן מסביר רבנו הזקן ענין נוסף של התבוננות, שאיננה התבוננות כללית שצריכה להיות כאמור **לפני** עבודת ה' **בכלל** – אלא התבוננות פרטית, לפני עשותו מצוה פרטית – התבוננות **זו** קשורה בתוכנה וחידושה של כל מצוה, והשפעתה על נפשו.

וְגַם יִתְבּוֹנֵן, אֵיךְ שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַ"סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין" וּ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", – כל העולמות, **הוּא רְצוֹן הָעֶלְיוֹן,** – כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שהרצון העליון הוא מקור חיות כל העולמות, המחיה אותם באופן של "סובב" ו"ממלא" – ורצון זה, **הוּא מְלֻבָּשׁ בְּאוֹתִיּוֹת וְחָכְמַת הַתּוֹרָה,** – אותיות התורה הנאמרות על ידו, וחכמת התורה שהוא מבין – בהן מלובש רצון הקב"ה, כפי שלמדנו בפרק ד', שהרצון העליון התלבש באותיות הדיו שנכתבו על קלף של ספר תורה ובחכמת התורה – מה שחכמת התורה מחייבת שהדבר כשר או פסול, בכך גלום הרצון העליון, כך רוצה הקב"ה שדבר זה יהיה כשר או פסול – וכשאדם מתבונן לפני עסקו בתורה יתעמק בכך, איך שאור אין־סוף ברוך־הוא (הרצון העליון), מלובש באותיות ובחכמת התורה שהוא עומד ללמוד, **אוֹ בְּצִיצִית וּתְפִלִּין אֵלּוּ,** – אם ההתבוננות היא לפני שהוא עומד ללבוש ציצית או להניח תפילין – יתבונן איך שהרצון העליון מלובש בציצית ובתפילין אלו שהוא עומד ללבוש – שכן, זהו רצונו של הקב"ה, שיהודי ילבש ציצית ויניח תפילין, **וּבִקְרִיאָתוֹ** – בקריאת ולימוד התורה שלו, כאשר ההתבוננות היא לפני עסקו בתורה, **אוֹ בִּלְבִישָׁתוֹ** – ציצית ותפילין, של המתבונן לפני לבישה זו, **הוּא מַמְשִׁיךְ אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ עָלָיו, דְּהַיְנוּ עַל "חֵלֶק אֱלוֹהַּ מִמַּעַל" שֶׁבְּתוֹךְ גּוּפוֹ,** – על נפשו האלקית, המחיה את גופו שהיא חלק אלקה ממעל, וזאת כדי, **לִכְלֵל וְלִבְטֵל בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – זו תהיה פעולת התורה שהוא לומד והציצית שהוא לובש, על נפשו האלקית בכלל, וביתר פירוט הרי פעולת הנחת תפילין על כוחות הנפש האלקית, היא, כפי שנלמד מיד, על המוח והלב – **וְדֶרֶךְ פְּרָט,** – באופן מפורט, תהיה הפעולה על נפשו: **בִּתְפִלִּין** – על ידי התפילין שהוא מניח, תהיה הפעולה, **לִבְטֵל וְלִכְלֵל בְּחִינַת חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית בְּבְחִינַת חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ שֶׁל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַמְלֻבָּשׁוֹת דֶּרֶךְ פְּרָט בְּפָרָשִׁיּוֹת: "קַדֵּשׁ", "וְהָיָה**

> **ליקוטי אמרים**
>
> **וגם יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין וממלא כל עלמין הוא רצון העליון הוא מלובש באותיו' וחכמת התורה או בציצית ותפילין אלו ובקריאתו או בלבישתו הוא ממשיך אורו ית' עליו דהיינו על חלק אלוה ממעל שבתוך גופו ליכלל וליבטל באורו יתברך ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלובשות דרך פרט בפ' קדש והיה כי יביאך דהיינו**

---

3. בראשית כח, יג.

כִּי יְבִיאֲךָ", – בפרשיות "קדש" ו"והיה כי יביאך" שבתפילין, מלובשות חכמתו ובינתו של אין־סוף ברוך־הוא: בפרשת "קדש" – חכמה, ובפרשת "והיה כי יביאך" – בינה[4]; וחכמתו ובינתו של האדם המניח את התפילין, נכללות ובטלות בחכמתו ובינתו של אין־סוף ברוך־הוא שבשתי פרשיות אלו. **דְּהַיְנוּ** – במה מתבטאת ונראית התכללותן וביטולן של חכמתו ובינתו? – הרי זה, **שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ**, – שישתמש בחכמתו ובינתו לתורה ומצוות בלבד, להבין את התורה וגדלות ה' וכו'; **וְכֵן לִבְטֵל וְלִכְלֵל בְּחִינַת הַדַּעַת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ**, – החלק השלישי שבמוח, **הַכּוֹלֵל** – מוח הדעת כולל בתוכו, **חֶסֶד וּגְבוּרָה, שֶׁהֵן יִרְאָה וְאַהֲבָה שֶׁבְּלִבּוֹ**, – מוח הדעת כולל אותן ועל־ידו הן נוצרות. שכן, על ידי התקשרות והתעמקות מוח ה"דעת" בגדולת ה' – נוצרות המדות יראת ה' ואהבת ה' – כפי שלמדנו בסוף פרק ג. – ותפקידו של אדם למסור את כוח ה"דעת" שבנפשו, **בִּבְחִינַת דַּעַת הָעֶלְיוֹן** – בבחינת ה"דעת" שלמעלה, **הַכּוֹלֵל חֶסֶד וּגְבוּרָה, הַמְלֻבָּשׁ** – הדעת העליון מלובש, **בְּפָרָשִׁיּוֹת: "שְׁמַע", "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ", וְהָיוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"שֶׁלְּחָן עָרוּךְ"[5]**: – שהכוונה בשעת הנחת תפילין, צריכה להיות: **לְשַׁעְבֵּד הַלֵּב וְהַמֹּחַ כו'**; – להקב"ה. זוהי פעולת מצות תפילין על הנפש האלקית בכלל ועל כוחות השכל והמדות שלה בפרט.

ליקוטי אמרים

שלא להשתמש בחכמתו ובינתו שבנפשו בלתי לה' לבדו וכן ליבטל ולכלול בחי' הדעת שבנפשו הכולל חו"ג שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון הכולל חו"ג המלובש בפ' שמע והיה אם שמוע והיינו כמ"ש בש"ע לשעבד הלב והמוח כו'

יום חמישי י"ג ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 112, ובעטיפת ציצית... עד עמ' נז, לאדונו ומלכו.

וּבַעֲטִיפַת צִיצִית, יְכַוֵּן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר: לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר הִיא – למרות שמלכותו היא, **"מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים" וְכוּ'**, – אף על פי כן[6] יכוון ויפעול, **לְיַחֲדָהּ** – את מלכותו יתברך, **עָלֵינוּ עַל־יְדֵי מִצְוָה זוֹ**, – של לבישת ציצית, המסוגלת במיוחד להמשיך עלינו קבלת מלכות שמים. **וְהוּא כְּעִנְיַן "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ"[7]. – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שפי'[8] – שלפני השימה אין לו מלך ועתה **הוא** משים ע"ע מלך". כלומר: לפני שהוא שם על עצמו מלך, אין לו מלך, ועכשיו **הוא** שם על עצמו מלך. **וַאֲזַי**, – כשהוא יתבונן בהאמור, **אַף אִם בְּכָל זֹאת לֹא תִּפֹּל עָלָיו אֵימָה וָפַחַד בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ**, – לפני הקב"ה, **מִכָּל־מָקוֹם מֵאַחַר שֶׁמְּקַבֵּל עָלָיו מַלְכוּת שָׁמַיִם, וּמַמְשִׁיךְ עָלָיו יִרְאָתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּהִתְגַּלּוּת מַחֲשַׁבְתּוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁבְּמֹחוֹ, וְקַבָּלָה זוֹ** – שמקבל על עצמו עול מלכות שמים ומורא ופחד מהקב"ה, **הִיא** – הרי, **אֲמִתִּית בְּלִי שׁוּם סָפֵק, שֶׁהֲרֵי הִיא** – קבלה זו, **טֶבַע נַפְשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לִמְרֹד בַּמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ יִתְבָּרֵךְ** – בהקב"ה **הֲרֵי הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹמֵד אוֹ הַמִּצְוָה שֶׁעוֹשֶׂה מַחֲמַת קַבָּלָה זוֹ** – של מלכות שמים, **וּמַחֲמַת הַמְּשֻׁכַּת הַיִּרְאָה שֶׁבְּמֹחוֹ, נִקְרָאוֹת** – תורה ומצוות אלו, **בְּשֵׁם "עֲבוֹדָה שְׁלֵמָה"**, – עבודה שלימה היא דוקא זו שבאה מתוך יראה מהקב"ה, כפי שנלמד להלן – **כְּכָל עֲבוֹדַת הָעֶבֶד לַאֲדוֹנוֹ וּמַלְכּוֹ**. – שהיא באה מתוך יראה. כל האמור הוא, כשאדם מעורר בקרבו, לפחות, דרגה קטנה של יראה, גם אם זה במחשבה בלבד, וביראה זו הוא לומד תורה ומקיים מצוות.

ליקוטי אמרים

ובעטיפת ציצית יכוין כמ"ש בזהר להמשיך עליו מלכותו ית' אשר היא מלכות כל עולמים וכו' לייחדה עלינו ע"י מצוה זו והוא כענין שום תשים עליך מלך ואזי אף אם בכל זאת לא תפול עליו אימה ופחד בהתגלות לבו מ"מ מאחר שמקבל עליו מלכות שמים וממשיך עליו יראתו ית' בהתגלות מחשבתו ורצונו שבמוחו וקבלה זו היא אמיתית בלי שום ספק שהרי היא טבע נפשות כל ישראל שלא למרוד במלך הקדוש ית' הרי התורה שלומד או המצוה שעושה מחמת קבלה זו ומחמת המשכת היראה שבמוחו נקראות בשם עבודה שלימה ככל עבודת העבד לאדונו ומלכו

---

4. "כמבואר בארוכה בדרושי תפילין שבפע"ח, בסידור (שעם מאמרי החסידות), באמרי בינה וכו'" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 5. אורח חיים סימן כה, סעיף ה. 6. "כנ"ל בראש הפרק" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 7. דברים יז, טו. 8. ראה לקוטי תורה מסעי צ, ד.

יום שישי י"ד ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נז, משא"כ אם לומד... עד עמ' נז, ליודעים:

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אִם לוֹמֵד וּמְקַיֵּם הַמִּצְוָה בְּאַהֲבָה לְבַדָּהּ, – בלי יראה כלל, כְּדֵי לְדָבְקָה בּוֹ – יתברך, עַל־יְדֵי תּוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו - אֵינָהּ נִקְרֵאת – עבודה זו, בְּשֵׁם עֲבוֹדַת הָעֶבֶד, וְהַתּוֹרָה – הרי, אָמְרָה[9]: "וַעֲבַדְתֶּם אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגוֹ'", – הרי שנאמר "ועבדתם", לשון עבודה, כמו עבודת עבד, שהיא מתוך יראה, "וְאוֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וְגוֹ'"[10]; – גם כן לשון עבודה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר [פָּרָשַׁת בְּהַר]: "כְּהַאי תּוֹרָא דְּיַהֲבִין עֲלֵיהּ עַל בְּקַדְמִיתָא בְּגִין לְאַפָּקָא מִנֵּיהּ טַב לְעָלְמָא כּוּ'", – כאותו שור ששמים עליו עול בתחילה, כדי להפיק ממנו טוב לעולם, הָכִי נָמִי אִצְטְרִיךְ לְבַר נַשׁ לְקַבָּלָא עֲלֵיהּ עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּקַדְמִיתָא כּוּ', – כך צריך גם האדם לקבל על עצמו בתחילה עול מלכות שמים (ולאחר מכן לעסוק בעבודת ה'), וְאִי הַאי לָא אִשְׁתַּכַּח גַּבֵּהּ - לָא שַׁרְיָא בֵּיהּ קְדֻשָּׁה כּוּ'"; – ואם אין בו קבלת עול מלכות שמים, אינה שורה בו קדושה. [וּבְ'רַעְיָא מְהֵימְנָא' שָׁם דַּף קיא עַמּוּד כ] – נאמר: שֶׁכָּל אָדָם צָרִיךְ לִהְיוֹת – בעבודת ה', בִּשְׁתֵּי בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת, וְהֵן: בְּחִינַת "עֶבֶד" וּבְחִינַת "בֵּן". – עבד – שעבודתו היא מתוך יראה, הוא ירא מאדונו, כך על האדם לעבוד את ה' מתוך יראה; בן – עושה למען אביו מתוך אהבה, כך, על האדם להיות בבחינת בן ולעבוד את ה' מתוך אהבה. וְאַף דְּיֵשׁ – מדריגה של "בֵּן" שֶׁהוּא – בד בבד, גַּם־כֵּן "עֶבֶד", הַרֵי אִי אֶפְשָׁר לָבֹא לְמַדְרֵגָה זוֹ בְּלִי קְדִימַת הַיִּרְאָה עֲלָאָה, כִּידוּעַ לַיּוֹדְעִים. – כלומר: גם מדריגה זו של בן (שהוא עבד), קדמה לה יראה. – על כל פנים, רואים אנו שגם כשישנה לאדם אהבת ה', אלא שחסרה לו יראת ה', אין בכך משום קיום תורה ומצוות, באותה מדה שהתורה קוראת בשם "עבודה"; וכשאין ביכולת האדם ליצור הרגשת יראה מהקב"ה בלבו – יעורר לכל הפחות יראה במוחו ומחשבתו, ששם, לכל הפחות, ירגיש יראה זו. להלן יסביר רבנו הזקן, שגם מי שאינו מסוגל לעורר אפילו במוחו יראה מוחשית ומורגשת – בכל זאת, כיוון שהוא מתעמק בדברים האמורים, וכוונתו בשעת לימודו תורה וקיומו מצוות היא כדי לשרת את הקב"ה, את המלך, יש כבר בכך משום עבודה אמיתית.

ליקוטי אמרים

משא"כ אם לומד ומקיים המצוה באהבה לבדה כדי לדבקה בו על ידי תורתו ומצותיו אינה נקראת בשם עבודת העבד והתורה אמרה ועבדתם את ה' אלהיכם וגו' ואותו תעבודו וגו' וכמ"ש בזהר [פ' בהר] כהאי תורא דיהבין עליה עול בקדמיתא בגין לאפקא מיניה טב לעלמא כו' הכי נמי אצטריך לב"נ לקבלא עליה עול מלכות שמים בקדמיתא כו' ואי האי לא אשתכח גביה לא שריא ביה קדוש' כו' [ובר"מ שם ד' קי"א ע"ב] שכל אדם צ"ל בשתי בחי' ומדרגות והן בחי' עבד ובחי' בן ואף דיש בן שהוא ג"כ עבד הרי אי אפשר לבא למדרגה זו בלי קדימת היראה עילאה כידוע ליודעים:

יום שבת קודש ט"ו ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נז, והנה אף מי... עד עמ' 114, ולבושיהן כנ"ל.

וְהִנֵּה, אַף מִי שֶׁגַּם בְּמוֹחוֹ וּבְמַחֲשַׁבְתּוֹ אֵינוֹ מַרְגִּישׁ שׁוּם יִרְאָה וּבוּשָׁה, – שהתבוננות האמורה – כיצד מייחד הקב"ה את מלכותו עליו, ויתירה מזו – איך הקב"ה "עומד" עליו ומביט אם הוא עובדו כראוי וכו' – איננה מעוררת בו הרגשת היראה, גם לא במוחו ומחשבתו בלבד, וסיבת הדבר היא – מִפְּנֵי פְּחִיתוּת עֶרְכּוֹ נַפְשׁוֹ מִמְּקוֹר חֲצָבָהּ, מִמַּדְרֵגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת דְּעֲשִׂיָּה, – שמקור נפשו הוא מהעולם התחתון ביותר, "עולם העשיה", ובעולם זה עצמו – מהמדריגות התחתונות ביותר בעשר הספירות שבו – ומשום כך, אין ביכולתו לגלות בקרבו הרגש אלקי, של יראה אלקית, גם לא במוחו, אַף־עַל־פִּי־כֵן, מֵאַחַר שֶׁמִּתְכַּוֵּן בַּעֲבוֹדָתוֹ – בקיום תורה ומצוות, כְּדֵי לַעֲבֹד אֶת הַמֶּלֶךְ – את הקב"ה, שהוא המלך שלו, הֲרֵי זוֹ עֲבוֹדָה גְּמוּרָה, – לא חסר מאומה במה ששייך ל"עבודה" – קיומו תורה ומצוות הוא באופן ההולם את התואר "עבודה", כִּי הַיִּרְאָה וְהָעֲבוֹדָה – יראה, ועבודת השי"ת, נֶחְשָׁבוֹת לִשְׁתֵּי מִצְוֹת – נפרדות, בְּמִנְיַן תַּרְיַ"ג, – 613 מצוות, וְאֵינָן מְעֻכָּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ. – ולמרות שאין הוא מקיים מצות היראה,

ליקוטי אמרים

והנה אף מי שגם במוחו ובמחשבתו אינו מרגיש שום יראה ובושה מפני פחיתות ערך נפשו ממקור חוצבה ממדרגות תחתונו' די"ם דעשיה אעפ"כ מאחר שמתכוין בעבודתו כדי לעבוד את המלך הרי זו עבודה גמורה כי היראה והעבודה נחשבות לשתי מצות במנין תרי"ג ואינן מעכבות זו את זו. ועוד שבאמת מקיים גם מצות

---

9. שמות כג, כה. 10. דברים יג, ה.

כי על היראה להיות מורגשת בלב, או לכל הפחות במוח – בכל זאת, אין בכך משום עיכוב בקיום מצות עבודת ה', בלומדו תורה ובקיומו מצוות כדי לשרת את הקב"ה שהוא המלך שלו. ורבנו הזקן ממשיך ואומר יתר על כן שלמרות שאין הוא מרגיש את היראה גם לא במוחו, אך מכיוון שהוא מתעמק בענינים שעליהם לעורר יראה, ובמחשבתו הוא **מהרהר** בענינים של יראה – הוא אף מקיים בכך מצות יראה. **וְעוֹד,** – יתירה מזו, **שֶׁבְּאֱמֶת מְקַיֵּם גַּם מִצְוַת יִרְאָה** – לא רק מצות ה"עבודה", **בְּמַה** – על ידי, **שֶׁמַּמְשִׁיךְ הַיִּרְאָה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ,** – שבמחשבתו הוא **מהרהר** אודות יראה זו ומנסה לעורר אותה, **כִּי בְּשָׁעָה וְרֵגַע זוֹ עַל־כָּל־פָּנִים מוֹרָא שָׁמַיִם עָלָיו, עַל־כָּל־פָּנִים כְּמוֹרָא בְּשַׂר־וָדָם הֶדְיוֹט לְפָחוֹת שֶׁאֵינוֹ מֶלֶךְ, הַמַּבִּיט עָלָיו, שֶׁנִּמְנַע בַּעֲבוּרוֹ מִלַּעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן בְּעֵינָיו,** – כשמישהו מסתכל עליו, גם אם הוא איננו מלך, כי־אם בשר־ודם פשוט – מונעת אותו הסתכלות זו לעשות דברים בלתי הוגנים – באותה מדה הוא מונע את עצמו, בשעה שהוא מהרהר בעניני אותה יראה, מלעשות דבר המנוגד לרצון הקב"ה, **שֶׁזּוֹ** – ביטוי פשוט זה של מורא, **נִקְרֶאת יִרְאָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְתַלְמִידָיו[11]: "יְהִי רָצוֹן שֶׁיְּהֵא מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם כְּמוֹרָא בְּשַׂר־וָדָם כו'",** – וכשתלמידיו שאלוהו: האם אין מורא נעלה מכך? – ענה: **תֵּדְעוּ כְּשֶׁאָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אוֹמֵר שֶׁלֹּא יִרְאֵנִי אָדָם כו'".** – הרי, שמורא כזה מפני הקב"ה יעצור בכם מלעבור עבירות. על כל פנים, אנו רואים, שזה נקרא **מורא** שמים – יראה, מכיוון שזה מונע מלעבור עבירה, באותה מדה שהמורא שלו מבשר־ודם מונע ממנו עשיית דברים בלתי רצויים. הרי, שהוא מקיים גם מצות היראה, בכך שהוא ממשיך יראה זו במחשבתו על ידי התבוננות. **רַק שֶׁיִּרְאָה זוֹ נִקְרֶאת "יִרְאָה תַּתָּאָה"** – "יראה תחתונה" וכן **"יִרְאַת חֵטְא"** – לא "יראת ה'" או "יראת אלקים", כי־אם "יראת חטא" – הוא ירא לעבור עבירה, ויראה זו היא **שֶׁקּוֹדֶמֶת לְחָכְמָתוֹ[12],** – היא משמשת כהקדמה ל"חכמה", שהיא קיומן של תורה ומצוות (כי "תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים"[13], ולכן נקראים המעשים הטובים של קיום התורה והמצוות, בשם "חכמה"), הרי יראה זו, עליה אנו לומדים כעת, היא הקדמה ל"חכמה" – לקיום התורה והמצוות (שכן, אנו לומדים[14]: "אם אין חכמה אין יראה"[15], ש"חכמה" היא הקדמה ל"יראה", ומאידך אנו לומדים ש"אם אין יראה אין חכמה", ש"יראה" היא הקדמה ל"חכמה", מכאן שישנן שתי מדריגות ביראה: א) "יראה תתאה" – יראה תחתונה, והיא משמשת כהקדמה לקיום תורה ומצוות, הנקרא "חכמה", ועל כך נאמר "אם אין יראה אין חכמה". ב) "יראה עילאה" – יראה עליונה, יראה זו באה **אחרי** קיומן של תורה ומצוות, ועל כך נאמר "אם אין חכמה אין יראה") ואילו **וְ"יִרְאָה עֶלְיָאָה" הוּא "יֵרֵא בֹּשֶׁת" כו',** – היראה העליונה היא יראה המבוססת על הבושה שלו מפני גדלות ה', **דְּאִית יִרְאָה וְאִית יִרְאָה כו'.** – יש יראה ויש יראה. כאמור ישנן שתי מדריגות ביראה, יראה המביאה לקיום תורה ומצוות, ויראה הנוצרת על ידי קיום תורה ומצוות. **אֲבָל בְּלִי יִרְאָה כְּלָל** – אם אין אפילו "יראה תתאה" **לָא פָּרְחָא לְעֵילָא** – אין עבודתו בקיום תורה ומצוות, "פורחת" (עולה) למעלה, **בְּאַהֲבָה לְבַדָּהּ,** – אם הוא מקיים תורה ומצוות מתוך אהבת ה' בלבד, אין אהבה זו מעלה את התורה והמצוות למעלה בספירות העליונות, **כְּמוֹ שֶׁהָעוֹף אֵינוֹ יָכוֹל לִפְרֹחַ בְּכָנָף אֶחָד[16], דְּדְחִילוּ וּרְחִימוּ הֵן תְּרֵין גַּדְפִּין** – שכן, יראה ואהבה הן שתי כנפיים, [**כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ'תִּקּוּנִים'**]. – ב"תיקוני זוהר" – ששתי הכנפיים ("גדפין") של אהבה ויראה, מעלות את התורה והמצוות (הנעשות על ידן) לספירות העולמות העליונים, כפי שלמדנו בפרקים הקודמים. אך, כשחסרה ההתעוררות של יראת ה', והוא מקיים מצוות מתוך אהבה בלבד – הרי שקיימת כאן "כנף" אחת בלבד, וב"כנף" אחת אין ביכולת התורה והמצוות לעלות למעלה. **וְכֵן הַיִּרְאָה לְבַדָּהּ** – בלי אהבה, **הִיא כָּנָף אֶחָד, וְלָא פָּרְחָא בָּהּ לְעֵילָא,** – העבודה מתוך יראה לבדה, אינה "פורחת" (עולה) למעלה, **אַף שֶׁנִּקְרֶאת "עֲבוֹדַת עֶבֶד".** – שכן, העבודה הרי נעשית מתוך יראה, כעבודת עבד לאדונו, אך, בכל זאת, אין די ב"עבודת עבד", **וְצָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם־כֵּן בְּחִינַת "בֵּן",** – עבודה מתוך אהבה, הנקראת בחינת

ליקוטי אמרים

1 יראה במה שממשיך היראה במחשבתו כי בשעה ורגע
2 זו עכ"פ מורא שמים עליו עכ"פ כמורא בשר ודם הדיוט
3 לפחות שאינו מלך המביט עליו שנמנע בעבורו מלעשות
4 דבר שאינו הגון בעיניו שזו נק' יראה כמו שאמר
5 רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו יהי רצון שיהא מורא
6 שמים עליכם כמורא בשר ודם כו' תדעו כשאדם עובר
7 עבירה אומר שלא יראני אדם כו' רק שיראה זו נקראת
8 יראה תתאה ויראת חטא שקודמת לחכמתו ויראה
9 עילאה הוא ירא בושת כו' דאית יראה ואית יראה כו'
10 אבל בלי יראה כלל לא פרחא לעילא באהבה לבדה
11 כמו שהעוף אינו יכול לפרוח בכנף אחד דדחילו ורחימו
12 הן תרין גדפין [כמ"ש בתיקונים] וכן היראה לבדה היא
13 כנף אחד ולא פרחא בה לעילא אף שנק' עבודת עבד

---

11. ברכות כח, ב. **12.** ראה אבות פרק ג משנה ט. **13.** ברכות יז, א. **14.** ראה בתחילת פרק מג באריכות. **15.** אבות פרק ג משנה יז.

16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ומש"כ במדרש הובא בתוד"ה כנפי' (שבת מט, א) 'פורחת באחת' - הרי בשעת מעשה יש להם גם כנף שני, וכהסיום 'ונינוחת באחת' - משא"כ בנידו"ד שאין לו אלא כנף אחד. ולגירסת ופירוש המת"כ (לט, ח) צ"ל פריחה במקצת - גם בכנף הב', לפי שא"א לפרוח באחד'".

"בן", שכן בן עושה למען אביו מתוך אהבה – **לְעוֹרֵר הָאַהֲבָה הַטִּבְעִית עַל־כָּל־פָּנִים** – להקב"ה, **הַמְסֻתָּרֶת בְּלִבּוֹ, שֶׁתְּהֵא בְּהִתְגַּלּוּת מֹחוֹ עַל־כָּל־פָּנִים, לְזִכֹּר אַהֲבָתוֹ לַה' אֶחָד בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וּכְרָצוֹנוֹ, לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – זכרון אהבתו המסותרת, תעורר בו את הרצון להיות דבוק בהקב"ה; **וְזֹאת תִּהְיֶה כַּוָּנָתוֹ בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה אוֹ הַמִּצְוָה הַזּוֹ,** – שהוא עומד להתעסק בהן: **לְדָבְקָה בּוֹ** – בהקב"ה, **נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְהַחִיּוֹנִית וּלְבוּשֵׁיהֶן, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – כפי שלמדנו, שהעסק בתורה ומצוות פועל על הנפש האלקית ועל הנפש החיונית ולבושיהן, שתהיינה דבוקות בהקב"ה. הרי, שבעבודתו של יהודי צריכות להיות שתי הבחינות: בחינת "עבד" – העובד את הקב"ה מתוך יראה, כעבודת עבד לאדונו, ובחינת "בן" – העושה למען אביו מתוך אהבה.

ליקוטי אמרים

וצריך להיות ג"כ בחי' בן לעורר האהבה הטבעית עכ"פ המסותרת בלבו שתהא בהתגלות מוחו עכ"פ לזכור אהבתו לה' אחד במחשבתו וברצונו לדבקה בו ית' וזאת תהיה כוונתו בעסק התורה או המצוה הזו לדבקה בו נפשו האלהית והחיונית ולבושיהן כנ"ל.

המשך ביאור למס' חולין ליום רביעי עמ' ב

מקשה הגמרא: **וְאִי אִיתָא לְהָא** – ואם נכון הוא מה **דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי חֲנִינָא, חֲצִרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ** את המונח בתוכה בקנין חצר, **שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ** – אף בלא שידע שהדבר מונח בתוכה, נמצא שיונים אלו קנויים לו, ואם כן **קְרֵי כָּאן** – שייך כאן מה שאמר הכתוב 'כִּי יִקָּרֵא קֵן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ' (דברים שם) שדרשו מכך שחיוב שילוח הוא רק במקום שבא לידו הקן באקראי, **פְּרָט לִמְזוּמָן** – פרט לקן הנמצא כבר ברשותו שאין בו חובת שילוח, ויונים אלו הרי גם כן מזומנים ברשותו ומדוע חייב בהם בשילוח.

מתרצת הגמרא: **אָמַר (רב) [רָבָא] בֵּיצָה עִם יְצִיאַת רוּבָהּ** – משעה שיצאה רובה מן האם המטילתה **הוּא דְּאִתְחַיַּיב בְּשִׁלּוּחַ** – כבר חלה חובת שילוח על האם, אולם **מִקָּנָא** – לענין שתהא החצר קונה **לֹא קָנֵי עַד דְּתִפּוֹל** כולה **לַחֲצֵרוֹ,** לפי שכל זמן שהיא אדוקה בגוף האם נחשבת כגופה, כיון שיכולה לפרוח עם הביצה למקום אחר, **וְכִי קָתָנֵי** בברייתא **שֶׁחַיָּיבוֹת בְּשִׁלּוּחַ,** היינו **מִקַּמֵּי** – לפני **דְּתִפּוֹל לַחֲצֵרוֹ,** והיינו שאם בא אדם ומצא את האם מטילה ביצה ויצאה רובה ועדיין לא נחה חייב לשלחה, שבשעה זו אינה נחשבת מזומנת, שעדיין לא נפלה לחצירו.

הגמרא הבינה שחיוב השילוח ואיסור גזל ששנינו בברייתא שניהם עוסקים באותו ענין. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שחיוב השילוח הוא רק בעוד הביצה באויר, **אַמַּאי** שנינו **שֶׁאֲסוּרוֹת מִשּׁוּם גָּזֵל,** הלא עדיין לא נחו בקרקע החצר שיהיו קנוים לו בכך. מתרצת הגמרא: איסור הגזל מפני דרכי שלום ששנינו בברייתא, היינו **אַאֲמַם** – אפילו על האם, ומשום שדעתו עליה, וממילא אף הביצים האדוקות בה אסורות שהרי דינם כגוף האם. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, לְעוֹלָם אַבֵּיצָה** – שאכן איסור הגזל אמור כלפי הביצים בעודם אדוקים בגוף האם, שאף שלא קנתה לו חצירו מכל מקום אסורים מפני דרכי שלום, ומשום **שֶׁבֵּיצָה כֵּיוָן דְּנָפִיק לֵיהּ רוּבָא** – מיד שיצאה רוב הביצה לאויר העולם **דַּעְתֵּיהּ עָלֵיהּ** – דעת הבעלים לזכות בה, מה שאין כן כלפי האם שלא בנקל לתופסה ואינו מתקוטט עם מי שלקחה, אין איסור אפילו מפני דרכי שלום.

לאחר שהתבאר שחובת שילוח הקן ביוני שובך ויוני עליה הרי היא דווקא בעוד שלא נחה הביצה בקרקע החצר, מביאה הגמרא דין שלפיו יש להעמיד את חובת השילוח אף לאחר שכבר נחה הביצה בחצר: **וְהַשְׁתָּא** – ומעתה לפי מה **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אָסוּר לִזְכּוֹת בְּבֵיצִים שֶׁהָאֵם רוֹבֶצֶת עֲלֵיהֶן** – אסור לפשוט ידו תחת האם לקבל את הביצים שתחתיה, משום **שֶׁנֶּאֱמַר 'שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם' וְהָדַר** – ורק לאחר מכן 'הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ', **אֲפִילּוּ תֵּימָא** – אפילו תאמר שחובת השילוח היא **אַף עַל גַּב דְּנָפַל לַחֲצֵרוֹ,** ומכל מקום לא קשה מדברי רבי יוסי בר רבי חנינא שחצירו קונה לו והרי הם כמזומן, שכן **כָּל הֵיכָא דְּאִיהוּ מָצֵי זָכֵי** – כל היכן שמותר לבעלים עצמו לזכות בדבר המונח בחצירו, **חֲצֵרוֹ נַמִּי זַכְיָא** – יכולה גם חצירו לזכות זאת עבורו, **וְכָל הֵיכָא דְּאִיהוּ לֹא מָצֵי זָכֵי** – וכל היכן שלבעלים עצמו אסור לזכות בדבר המונח בחצירו, **חֲצֵרוֹ נַמִּי לֹא זַכְיָא לֵיהּ** – אף חצירו אינה יכולה לזכות עבורו, ולכן אינם נחשבים כמזומן וחייב בשילוח.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שחובת השילוח היא כאשר הבעלים עדיין לא זכו בביצים, **אַמַּאי אֲסוּרוֹת** משום גזל רק **מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם** ולא יותר, הרי איך שנעמיד יהיה קשה, **אִי דְּשַׁלְּחָהּ** – אם כבר שילח את האם, נמצא שחצירו קנתה לו את הביצים, ושוב **גָּזֵל מֵעַלְיָא הוּא** – יש משום גזל דאורייתא בנטילת הביצים, **אִי דְּלֹא שַׁלְּחָהּ** עדיין את האם ולא זכה בביצים, מכל מקום אסור ליטול את הביצים מדאורייתא כיון **דְּשַׁלּוּחֵי בָּעֵי** – שהרי הוא מצווה לשלח את האם לפני נטילת הביצים כדברי רב יהודה. מתרצת הגמרא: מדובר אכן שעדיין לא שילח את האם, ואף על פי כן אמרו שאין איסור בנטילתם אלא מפני דרכי שלום, שכן מדובר **בְּקָטָן** – שהבא ליטלם קטן הוא הפטור מן המצוות. שואלת הגמרא: **קָטָן כַּר דַּרְכֵי שָׁלוֹם הוּא** – וכי קטן ישנו בכלל חיובים מפני דרכי שלום. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך כוונת הברייתא, **אָבִיו שֶׁל קָטָן חַיָּיב לְהַחֲזִיר** (לו) לבעל החצר **מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם.**

הגמרא מביאה מעשה כהוראה הנזכרת שכל עוד אין הבעלים יכולים לזכות בביצים אף החצר אינה זוכה עבורם: **לֵוִי בַּר סִימוֹן אַקְנֵי פֵּירוֹת שׁוֹבְכוֹ** – הקנה את האפרוחים והביצים שבשובכו **לְרַב יְהוּדָה, אָתָא לְקַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל** – בא רב יהודה לפני שמואל ושאלו כיצד לנהוג, **אָמַר לֵיהּ** שמואל **זִיל טְרוֹף אַקַּן** – לך והקש על הקן, **דְּלִיתְנַבְּהוּ** – כדי שהאפרוחים יתרוממו מיראת הקול **וּקְנִינְהוּ** – ובכך תקנה אותם.

הולכת הגמרא ומבארת מה הוצרך רב יהודה לשאול משמואל ומה השיבו שמואל. שואלת הגמרא: **לְמַאי** – לשם מה הורה לו שמואל לעשות זאת, **אִי לְמִקְנָא** – אם בכדי לקנות את הקן בקנין הגבהה כדי שלא יוכל לוי בר סימון לחזור בו, מדוע עליו לקנות דווקא בקנין זה, **לַקְנִינְהוּ לֵיהּ בְּסוּדָר** – הרי יכול היה לוי בר סימון להקנות לו בקנין חליפין שרגילים להקנות בו, **אִי בְּיוֹם טוֹב** – ואם משום שהיה זה לפני יום טוב, והוצרך להבינם ולהזמין את היונים שרוצה לשחוט ולאכול קודם, בכדי שיוכל לשוחטם ביום טוב ולא יהיו אסורים משום מוקצה,

יש לקרוא בכל יום ויום מן ר"ח ניסן עד י"ב בו דבר יום ביומו מי"ב נשיאים. וביום י"ג זאת חנוכת המזבח. ואחר שקרא הפרשה של אותו יום, יאמר היהי רצון, של אחר הנשיאים, וגם כהנים ולוים אומרים אותו:

יום ראשון, ט' ניסן

בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי:

יום שני, י' ניסן

בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי:

יום שלישי י"א ניסן

בְּיוֹם עַשְׁתֵּי עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתָּאִיר הַיּוֹם בְּחַסְדְּךָ הַגָּדוֹל עַל נְשִׂמָתִין קַדִּישִׁין דְּמִתְחַדְּשִׁין כְּצִפֳּרִים וּמְצַפְּצְפִין וּמְשַׁבְּחִין וּמְצַלְּאִין עַל עַמָּא קַדִּישָׁא יִשְׂרָאֵל. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תַּכְנִים וּתְעַיֵּל הַנָּךְ צִיפָּרֵי קַדִּישֵׁי לַאֲתַר קַדִּישָׁא דְּאִיתְמַר עֲלֵיהּ עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁבְּאִם אֲנִי עַבְדְּךָ מִשֵּׁבֶט

ליום ראשון ט' ניסן	ליום שני י' ניסן	ליום שלישי י"א ניסן
בִּנְיָמִין	דָּן	אָשֵׁר

שֶׁקָּרָאתִי בְּתוֹרָתֶךָ פָּרָשָׁה שֶׁל הַנָּשִׂיא הַיּוֹם אֲזַי יָאִירוּ נָא עָלַי כָּל נִצּוֹצִין קַדִּישִׁין וְכָל הָאוֹרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הַכְּלוּלוֹת בִּקְדֻשַּׁת זֶה הַשֵּׁבֶט לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל בְּתוֹרָתֶךָ וּבְיִרְאָתֶךָ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כָּל יְמֵי חַיַּי אֲנִי וְזַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם אָמֵן:

יום רביעי י״ב ניסן

בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתָּאִיר הַיּוֹם בְּחַסְדְּךָ הַגָּדוֹל עַל נִשְׁמָתִין קַדִּישִׁין דְּמִתְחַדְּשִׁין כְּצִפֳּרִים וּמְצַפְּצְפִין וּמְשַׁבְּחִין וּמְצַלְּאִין עַל עַמָּא קַדִּישָׁא יִשְׂרָאֵל. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תַּכְנִים וּתְעַיֵּל הַנָּךְ צִיפָּרֵי קַדִּישֵׁי לַאֲתַר קַדִּישָׁא דְּאִיתְמָר עֲלֵיהּ עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁבְּאִם אֲנִי עַבְדְּךָ מִשֵּׁבֶט

ליום רביעי י״ב ניסן

נַפְתָּלִי

שֶׁקָּרָאתִי בְּתוֹרָתֶךָ פָּרָשָׁה שֶׁל הַנָּשִׂיא הַיּוֹם אֲזַי יָאִירוּ נָא עָלַי כָּל נִצּוֹצִין קַדִּישִׁין וְכָל הָאוֹרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הַכְּלוּלוֹת בִּקְדֻשַּׁת זֶה הַשֵּׁבֶט לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל בְּתוֹרָתֶךָ וּבְיִרְאָתֶךָ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כָּל יְמֵי חַיַּי אֲנִי וְזַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם אָמֵן:

יום חמישי י״ג ניסן

זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲרֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנֵים עָשָׂר כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה: שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת כֶּסֶף וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֹּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קְטֹרֶת עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה הַכַּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־זְהַב הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה: כָּל־הַבָּקָר לָעֹלָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים אֵילֵם שְׁנֵים־עָשָׂר כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר וּמִנְחָתָם וּשְׂעִירֵי עִזִּים שְׁנֵים עָשָׂר לְחַטָּאת: וְכֹל בְּקַר ׀ זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פָּרִים אֵילֵם שִׁשִּׁים עַתֻּדִים שִׁשִּׁים כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁשִּׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הִמָּשַׁח אֹתוֹ: וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו: וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת: וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הֻוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה:

יום ראשון

יום רביעי — ט ניסן — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מצורע, רביעי עם פירש״י.
תהלים: מט־נד.
תניא: והנה אף דדחילו . . . באריכות.

ניט הייזער און געלד איז דער אידישער רייכטום. דער אידישער אייביקער רייכטום איז, אז מען איז אידען וואָס היטען אָפּ תורה און מצות, און מ׳ברייגנט אויף דער וועלט קינדער און אייניקלאך וואָס היטען אָפּ תורה און מצות.

לֹא בָּתִּים וּמָמוֹן הֵם הָעֹשֶׁר הַיְּהוּדִי. הָעֹשֶׁר הַיְּהוּדִי הַנִּצְחִי הוּא, שֶׁאָנוּ יְהוּדִים הַשּׁוֹמְרִים תּוֹרָה וּמִצְוֹת, וּמְבִיאִים לָעוֹלָם בָּנִים וּנְכָדִים הַשּׁוֹמְרִים תּוֹרָה וּמִצְוֹת.

יום שני

יום חמישי — י ניסן — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מצורע, חמישי עם פירש״י.
תהלים: נה־נט.
תניא: פרק מא. ברם . . . עבודת עבד.

בִּדְבַר הַתַּעֲמוּלָה בְּעִנְיַן טָהֳרַת הַמִּשְׁפָּחָה בְּמוֹשָׁבוֹ, יִתְבּוֹנֵן בָּזֶה: אִלּוּ יְצִיָּר, אֲשֶׁר ה׳ אִנָּה לְיָדוֹ לְהַצִּיל מוֹשַׁב יְהוּדִים מִכִּלְיוֹן, רַחֲמָנָא לִצְלָן, הִנֵּה בֶּטַח הָיָה מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל זֶה, וְהָיָה מְהַלֵּל וּמְשַׁבֵּחַ אֶת ה׳ יִתְבָּרֵךְ, עַל גֹּדֶל הַחֶסֶד לְזַכּוֹתוֹ בִּזְכוּת גָּדוֹל כָּזֶה. כֵּן יְיוֹתֵר מִכֵּן הִיא תַּעֲמוּלָה זוֹ, שֶׁהִיא הַצָּלַת נְפָשׁוֹת מַמָּשׁ.

יום שלישי

יום ששי — יא ניסן — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מצורע, ששי עם פירש״י.
תהלים: ס־סה.
תניא: והנה ה׳ . . . 112 ותפילין.

בְּיוֹם הַהֻלֻּדֶת, עַל הָאָדָם לְהִתְבּוֹדֵד, וּלְהַעֲלוֹת זִכְרוֹנוֹתָיו וּלְהִתְבּוֹנֵן בָּהֶם, וְהַצְּרִיכִים תִּקּוּן וּתְשׁוּבָה יָשׁוּב וְיִתַּקְּנֵם.

יום רביעי

שבת — יב ניסן, שבת הגדול — ה׳תש״ג

הַפְטוֹרָה: וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים. בְּמִנְחָה: עֲבָדִים הָיִינוּ.

שיעורים. חומש: מצורע, שביעי עם פירש״י.
תהלים: סו־סח.
תניא: וגם יתבונן . . . 112 והמוח כו׳.

מִזְּמַן יְצִיאַת מִצְרַיִם נִקְרְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ״צִבְאוֹת ה׳״. הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עֲבָדִים – שֶׁנִּקְרְאוּ כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – וּצְבָאוֹת, הוּא: עֶבֶד עוֹשֶׂה עֲבוֹדַת רַבּוֹ – וּבָזֶה כַּמָּה דַּרְגּוֹת, נוֹקֵב מַרְגָּלִיּוֹת, עוֹשֶׂה שְׂאָר מְלָאכוֹת, עוֹשֶׂה מְלָאכוֹת פְּשׁוּטוֹת – וְיֵשׁ בָּזֶה יְגִיעָה וְעָמָל רַב, אֲבָל אֵין זֶה עִנְיָן שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ. צָבָא הֵם עֲבָדִים שֶׁעוֹבְדִים בִּיגִיעָה רַבָּה וְעָמָל וּבִמְסִירַת נֶפֶשׁ, הֵן בְּמִלְחֶמֶת הַגָּנָה וְהֵן בְּמִלְחֶמֶת תְּנוּפָה, וְעוֹמְדִים עַל מִשְׁמַרְתָּם בְּתַכְלִית הַתֹּקֶף מִבְּלִי הִתְפַּעֵל מֵהַמְנַגֵּד וְשׂוֹנֵא, וַעֲבוֹדָתָם זוֹ אֵינָהּ עִנְיָן שֶׁל הַשָּׂגָה, כִּי הֵם מִתְנַהֲגִים עַל פִּי הוֹרָאַת מַצְּבִיאָם.

וְהִנֵּה נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם הָיוּ בְּתַכְלִית הַשִּׁפְלוּת בְּעִינוּיִים קָשִׁים וּמָרִים, וְעִם זֶה לֹא שִׁנּוּ

שְׁמָם וּלְשׁוֹנָם וּלְבוּשֵׁיהֶם, וְעָמְדוּ עַל מִשְׁמַרְתָּם בְּתַכְלִית הַחֹזֶק, כִּי יָדְעוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִבְטִיחַ לִגְאֹל אוֹתָם, וְהַמִּתְנַהֵג כָּזֶה בְּמַצָּב זֶה הוּא מִצְבָא ה׳, דְּה׳ עוֹזְרוֹ בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה מִן הַטֶּבַע בַּטֶּבַע.

יום חמישי

יום ראשון — יג ניסן — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, פר׳ ראשונה עם פירש״י.
תהלים: סט־עא.
תניא: ובעטיפת ציצית . . . נז לאדונו ומלכו.

הִלּוּלָא שֶׁל כְּבוֹד קְדֻשַּׁת הַ״צֶּמַח צֶדֶק״. נִסְתַּלֵּק שְׁנַת תרכ״ו בְּלִיוּבאַוִיטְשׁ, וְשָׁם מְנוּחָתוֹ כָּבוֹד.

מִסִּפּוּרֵי אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲרַ״שׁ]: הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ הִתְחִיל לִכְתֹּב ׳נִגְלֶה׳ וְ׳דַא״ח׳ [=חֲסִידוּת, דִּבְרֵי אֱלוֹקִים חַיִּים] בִּהְיוֹתוֹ בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה.

יום שישי

יום שני — יד ניסן — ה׳תש״ג

בְּדִרִיקַת חָמֵץ אַחַר תְּפִלַּת עַרְבִית.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שני עם פירש״י.
תהלים: עב־עו.
תניא: משא״כ . . . נז ליודעים.

בְּבֵית רַבֵּנוּ נוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אֶת הָרַב לְמַרְשֶׁה, אֶלָּא לִמְכֹּר לוֹ אֶת הֶחָמֵץ וּבְעֶרֶב קִבְּלָן.

בַּאֲפִית הַשְּׁמוּרָה עֶרֶב פֶּסַח אַחַר חֲצוֹת, הָיָה אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בַּ] נוֹכֵחַ, וְאוֹמֵר גַּם כֵּן הַלֵּל, וְהָיָה מַפְסִיק – גַּם בְּאֶמְצַע פֶּרֶק – לְהוֹרוֹת בְּהַנּוֹגֵעַ לְהַלִּישָׁה, אֲפִיָּה וּכְהַאי גַּוְנָא [=וְכַדּוֹמֶה].

שבת קודש

יום שלישי — טו ניסן, א דחג המצות — ה׳תש״ג

לְמָרוֹר וַחֲזֶרֶת – הֵן חְרֵיין וְהֵן סַאלַאט [=חַסָּה].
קִדּוּשׁ בַּעֲמִידָה. הֵא לַחְמָא – הַהֵא בְּצֵירֵי. בְּבִרְכַּת אֲכִילַת מָרוֹר מְכַרְכִּים גַּם עַל מָרוֹר שֶׁבַּכּוֹרֵךְ.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שלישי עם פירש״י.
תהלים: עז־עח.
תניא: והנה . . . 114 ולבושיהן כנ״ל.

בסדר הראשון הי׳ אאמו״ר מקצר בכדי לאכול האפיקומן לפני חצות, אבל בשני הי׳ מאריך. מתחיל לפני שעה ט וגומרו בשעה ג–ד אחר חצות, והי׳ מאריך בביאור ההגדה.

אדמו״ר הזקן אמר: מיכלא דמהימנותא – לילה הראשון; מיכלא דאסותא – לילה השני. אז די רפואה בריינגט די אמונה, וואָס ער זאָגט א דאנק דיר ג–ט פאר מיין רפואה, איז ער דאָך געווען קראנק. אָבער אז די אמונה בריינגט די רפואה, איז מען לכתחילה ניט קראנק.

בַּסֵּדֶר הָרִאשׁוֹן הָיָה אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בַּ] מְקַצֵּר בִּכְדֵי לֶאֱכֹל הָאֲפִיקוֹמָן לִפְנֵי חֲצוֹת, אֲבָל בַּשֵּׁנִי הָיָה מַאֲרִיךְ. מַתְחִיל לִפְנֵי שָׁעָה ט, וְגוֹמְרוֹ בְּשָׁעָה ג־ד אַחַר חֲצוֹת, וְהָיָה מַאֲרִיךְ בְּבֵאוּר הַהַגָּדָה.

אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן אָמַר: מֵכְלָא דְּמְהֵימְנוּתָא [=״מַאֲכַל הָאֱמוּנָה״] – לֵילָה הָרִאשׁוֹן; מֵכְלָא דְּאַסְוָתָא [=״מַאֲכַל הָרְפוּאָה״] – לֵילָה הַשֵּׁנִי. כַּאֲשֶׁר הָרְפוּאָה מְבִיאָה (גּוֹרֶמֶת) אֶת הָאֱמוּנָה, שֶׁאוֹמֵר ״תּוֹדָה לְךָ ה׳ עַל רְפוּאָתִי״ – הוּא הָיָה הֲרֵי חוֹלֶה; אַךְ כְּשֶׁהָאֱמוּנָה מְבִיאָה אֶת הָרְפוּאָה – מִלְּכַתְּחִלָּה לֹא חוֹלִים.

פת חרוכה ל'לחם משנה'

יום ראשון ט' ניסן ה'תשע"ט

הלכות טומאת אוכלין פרק ח, הלכה ב: קְצָת הַבָּצֵק שֶׁנִּמְשַׁךְ וְנֶחֱרַךְ בְּעֵת אֲפִיָּה, וְהוּא הַנִּקְרָא 'חַרְחוּר' - אִם הָיוּ פְּחוּתִין מִכְּאֶצְבַּע, וְנָגַע טְבוּל יוֹם בָּהֶן - פָּסַל כָּל הַכִּכָּר... אֲבָל... חַרְחוּר יָתֵר מִכְּאֶצְבַּע, שֶׁנָּגַע בָּהֶן אֲפִלּוּ אַב הַטֻּמְאָה - הַכִּכָּר טָהוֹר.

טבול יום אינו פוסל אלא את התרומה שנגע בה, ולא כל מה שמחובר אליה (לעיל פ"ז ה"ח). ופסק כאן הרמב"ם שה'חרחור' (בצק שנמשך ונחרך בעת אפיה) נחשב 'חיבור' לכיכר ואם נגע בו טבול יום פסל את כל הכיכר רק אם עוביו פחות מכאצבע (2 ס"מ) אבל אם הוא עבה יותר מכך אינו 'חיבור' והכיכר טהור.

ובשו"ת 'שער אפרים' (להר"א הכהן. או"ח סי' א) דן לענין 'לחם משנה' בשבת האם לחם שנחרך בחלקו בשעת אפיה ואינו ראוי לאכילה נחשב כשלם או כחתוך?

ורצה להוכיח מדברי הרמב"ם כאן שה'חרחור', היינו "קצת הבצק שנמשך ונחרך", אם הוא פחות מכאצבע נחשב כמחובר לכיכר, ואם הוא יותר מכאצבע אינו חיבור, שגם ב'לחם משנה' החלק החרוך הרי הוא כמחובר ונחשב שלם רק אם עוביו פחות מכאצבע.

וה'חזון נחום' (טבול יום פ"א מ"ג) כתב שאין להוכיח מכאן כי לשון הרמב"ם הוא "בצק שנמשך ונחרך בעת אפיה", כלומר, שהבצק לא רק נחרך אלא נמשך ויוצא מהפת, ולכן כשעוביו יותר מאצבע נחשב כחלק נפרד ואינו חיבור לקבלת טומאה, אבל כשהחלק שנחרך אינו נמשך ויוצא, הרי הוא נחשב כמחובר גם אם הוא יותר מכאצבע, וכך גם לגבי 'לחם משנה' - אף אם החלק החרוך גדול מכאצבע, אם כולו חתיכה אחת, נחשב שלם.

ובמסקנת דבריו גם ה'שער אפרים' מסכים שגם אם החתיכה החרוכה עבה מכאצבע הלחם 'שלם', כי ב'לחם משנה' 'כל העומד לחתוך אינו כחתוך'.

ובספר 'ארחות חיים' (סי' רעד, ס"א) הביא דעות אחרונים שרק אם החלק החרוך ראוי לאכילה, על כל פנים על ידי הדחק, הלחם נחשב שלם, אבל אם נשרף עד שאינו ראוי לאכילה, אינו נחשב שלם.

הכשר לקבלת טומאה - ברצון הבעלים

יום שני י' ניסן ה'תשע"ט

הלכות טומאת אוכלין פרק יב הלכה א: כָּל דִּבְרֵי הֶכְשֵׁר אֲכָלִין, דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן... וְהוּא שֶׁיִּנָּתֵן עֲלֵיהֶן בִּרְצוֹן בְּעָלִים.

לדעת הרמב"ם, הכשר אוכלים שיהיו ראוים לקבל טומאה הוא כשינתן על האוכלים אחד משבעה משקים, וזהו דוקא כאשר הוא ניתן ברצון הבעלים (שלא כדעת הרשב"א והתוס', שגם רצון אחרים שאינם בעלים - מועיל להכשר), כי אינו מסתבר שרצונם של אחרים, שאינם הבעלים, יגרום טומאה לדבר שאינו שלהם (כסף משנה).

ולפי זה הוא מבאר דיוק לשון הגמרא:

הגמרא (חולין לו, ב) מביאה את הפסוק המדבר בבשר קרבן שלמים, "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל", ומכאן שבשר קדשים נטמא, ודנה באפשרות שבשר קדשים יקבל טומאה, כי איך יתכן שיו כשר לקבל טומאה? אין לומר שההכשר נעשה על ידי דם השחיטה, כי דם קדשים אינו מכשיר! וכן אין לומר שהוכשר במים שהדיחו בהם את הבשר בבית המטבחיים שבעזרה ('משקי בית מטבחיא') כי גם מים אלו אינם יכולים להכשיר אוכלים לקבל טומאה (ראה הביאור בתוס' שם ד"ה אלא)! ומבארת, ישנה אפשרות כאשר אדם הקדיש פרה לזבחי שלמים, ובעליה העבירוה בנהר סמוך לשחיטתה, וכאשר הפשיטו את עורה נפל מעט מן המים והכשירוה לקבל טומאה.

ונשאלת השאלה: מדוע נוקטת הגמרא דוגמא של 'זבחי שלמים' ולא קרבן אחר שנאכל?

כי מי הנהר מכשירים את הבשר לקבל טומאה ברצון בעליה, ורק בקדשים קלים (שלמים) שהם ממון בעלים ישנה אפשרות זו, מה שאין כן שאר קדשים שהם ממון גבוה ואין להם בעלים.

מים שבקרקע יכולים לקבל טומאה?

יום שלישי י"א ניסן ה'תשע"ט

הלכות טומאת אוכלין, פרק ט"ו הלכה א: מַיִם שֶׁבַּקַּרְקָעוֹת... שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה - אֵין מִתְטַמְּאִין אֶלָּא בְּרָצוֹן, וְאֵין מְטַמְּאִין אֶלָּא בְּרָצוֹן... אִם שָׁתָה מֵהֶם אָדָם טָמֵא... הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן בַּקַּרְקַע... שָׁתָה מֵהֶן הַטָּהוֹר אַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ בַּקַּרְקַע... נִטְמָא הַשּׁוֹתֶה... שֶׁהֲרֵי בְּרָצוֹן שָׁתָה, נָפַל לְתוֹכָן כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי הוּא טָהוֹר.

שנינו (מקואות פ"א מ"א): שתה טמא ממים המכונסים בקרקע ('מי גבאים') ואחר כך שתה טהור מן המים האלו, טמא הטהור.

ומפרש הראב"ד (כאן. וכן פירשו הר"ש והרע"ב): המים שבקרקע מקבלים טומאה רק לאחר שנתלשו מן הקרקע לרצון (ואם נתלשו שלא לרצון, נחשבים כמחוברים), ואם שתה הטמא מן המים - נתלשו ברצון ונטמאו, וכאשר אח"כ שתה הטהור מן המים

- נטמא שמא במים ששתה היתה טיפה שנפלה מפי הטמא. ואף שהטיפה שנפלה מהטמא בטלה ברוב המים שבקרקע, הרי כאשר שתה הטהור מן המים, נתלשה וחזרה וניעורה ומטמאת.

ועל פירוש זה במשנה שהטהור נטמא מהמים ששתה לאחר שתיית הטמא (אף שהמים שבקרקע אינם מקבלים טומאה) מחשש שמא במים ששתה היתה טיפה שנפלה מפי הטמא – יש לתמוה: טומאת המים היא מספק שמא נפלטה טיפה מהטמא ושמא שתה אותה הטהור, והרי ׳ספק דרבנן לקולא׳ ומדוע החמירו חכמים בטומאה זו שהיא מדרבנן?

ולכן יש לרמב"ם שיטה אחרת בהלכה זו:

מים שבקרקע (שאין בהם ארבעים סאה) מקבלים טומאה רק אם נטמאו לרצון, ולכן "אם שתה מהן אדם טמא או שמלא בהם בכלי טמא... הרי אלו טמאין ואע"פ שהן בקרקע", כי הטמא שתה מהם ברצון וטימא את המים וגם הטהור ששתה מהם נטמא, כי אף הוא שתה ברצון, ואילו כשנפלה למים ככר של תרומה לא נטמאו כי הנפילה היתה שלא ברצון.

ומתורצת השגת הראב"ד על דברי הרמב"ם שמים שבקרקע נטמאים ומטמאים לרצון, הרי לא מצאנו שקבלת טומאה תלויה ברצון (ורק בהכשר אוכלים לקבל טומאה צריך שהמשקה ינתן עליהם ברצון הבעלים – לעיל פ"א ה"ב)? אך לפי האמור, הרמב"ם למד זאת מכך שהמשנה מתפרשת היטב רק אם גם מים שבקרקע מטמאים לרצון.

(משנה ראשונה, מקואות פ"א מ"א)

דין בגדים סינתטיים

יום רביעי י"ב ניסן ה׳תשע"ט

הלכות כלים פרק א, הלכה ג: כֵּלִים הָעֲשׂוּיִין מֵעֲצֻמוֹת חַיָּה שֶׁבַּיָּם וּמֵעוֹרָהּ, וְכָל שֶׁבַּיָּם - טָהוֹר, וְאֵין מְקַבֵּל טֻמְאָה מִן הַטֻּמְאוֹת, וְלֹא טֻמְאַת מַדְרֵס; אַף הָאוֹרֵג בֶּגֶד מִצֶּמֶר הַגָּדֵל בַּיָּם, אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ בֶגֶד אוֹ עוֹר" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, מַה בֶּגֶד מִן הַגָּדֵל מִן הָאָרֶץ, אַף עוֹר מִן הַגָּדֵל בָּאָרֶץ.

מאחר שדין זה נלמד מהשוואת הבגד לעור - כשם שבגד נעשה בדרך כלל מדברים הגדלים ביבשה, כך העור הוא מבעלי חיים שביבשה ולא מאלו שבים - יש סוברים כי רק בעלי החיים שבים התמעטו מקבלת טומאה, אך צמחים ושאר הדברים הגדלים בים מקבלים טומאה. וראיה לדבר מדברי רש"י (שבת נב, ב) שטבעת של אלמוג (צמח הגדל בים) טהורה, משום ש׳פשוטי כלי עץ׳ (שאין להם בית קיבול) אינם מקבלים טומאה. ומבואר מכך שכלי מאלמוג שיש לו בית קיבול, מקבל טומאה הרי שצמחים הגדלים בים מקבלים טומאה (תפארת ישראל כלים פי"ג, יכין ס"ק נג).

אך כנגד זה יש להוכיח מדברי הרמב"ם שהאורג בגד מצמר הגדל בים אינו מקבל טומאה, הרי שגם צמחים הגדלים בים אינם מקבלים טומאה (ראה תפארת ישראל שם פי"ז, יכין סקק"ג).

וה׳תפארת ישראל׳ (שם) הוסיף כי אין הכוונה ל"ים׳ דווקא אלא גם הגדל בנהרות ובנחלים אינו מקבל טומאה.

ולפי זה יש שכתבו, כי בגדים סינתטיים (העשויים מסיבים המופקים מנפט) אינם מקבלים טומאה, כי אין הבדל בין בארות מים לבארות נפט ואף הנפט בכלל ׳כל שבים טהור׳ (ראה המצוין בפסקי תשובות ט, א הערה 7).

אך יש שחלקו על כך וכתבו שבארות הנפט שביבשה הן כגידולי קרקע ויתכן שאפילו נפט הבא מן הים נחשב כגידולי קרקע, כי קרקעית הים נחשבת כקרקע והיוצא מתחתיה נחשב כגידולי קרקע ומקבל טומאה (ראה אור לציון א, ג בסופו, ובמצוין בפסקי תשובות שם).

ויש הסוברים כי בגדים הבאים מן הים שאינם מקבלים טומאה אינם נחשבים בגד גם לשאר דיני התורה ופטורים מציצית, אך יש סוברים כי זהו דין מיוחד לגבי טומאה, אך מכל מקום קרויים בגד וחייבים בציצית (ראה פסקי תשובות שם).

כלי עץ שיש לו ׳בית קיבול׳ מתי אינו מקבל טומאה?

יום חמישי י"ג ניסן ה׳תשע"ט

הלכות כלים פרק ד, הלכה א: שָׁלֹשׁ מִדּוֹת בִּכְלֵי עֵץ שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְקַבָּלָה... אִם לֹא הָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַכֵּלִים אֶלָּא בְּשָׁעַת מְלָאכָה בִּלְבַד - חֲרֵי זֶה טָהוֹר מִכְּלוּם; כְּגוֹן מְנוֹרָה שֶׁל עֵץ שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הַנֵּר בְּשָׁעַת הַדְּלָקָה.

המהרש"א (שבת כא, ב, חדושי אגדות) הביא את קושיית הר"א מזרחי בענין נס חנוכה (שבת שם) –שהיוונים טימאו את כל השמנים ו"לא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול...": איך הדליקו במנורה שהיתה טמאה? ותירץ: עשו מנורה של עץ (כדעת רבי יוסי (ע"ז מג, א) שמנורה של עץ כשרה במקדש), ו׳פשוטי כלי עץ׳ אינם מקבלים טומאה.

ותמה המהרש"א: הרי למנורה בית קיבול (הנרות המכילים את השמן) ומקבלת טומאה(לעיל פ"א ה"י)!

ומיישב ה׳בית מאיר׳ (או"ח סי׳ תרע):

כתב הרמב"ם בפירוש המשניות (כלים פ"ב מ"ג), כלים שיש להם ׳בית קיבול׳ אבל ׳לא נעשו לקבלה׳ אינם מקבלים טומאה. וכן כתב ב׳קרבן אהרן׳ (תורת כהנים שמיני פ"ז) שכדי לקבל טומאה צריך שיהיה לכלי ׳בית קיבול׳ וגם יהא ׳עשוי לקבלה׳.

כלומר, כלי שיש בו ׳בית קיבול׳ מקבל טומאה רק אם נעשה במטרה שהדברים יהיו מונחים בתוכו עד שיבואו לידי שימוש (כדוגמת שק המיועד להכיל בתוכו דברים עד שיוציאם לשימוש) ויש כלים שיש להם בית קיבול אבל אינם ׳עשויים לקבלה׳ כדוגמת המנורה שנתינת השמן לתוך הנר אינה כדי שיהא שמור בתוכו אלא כדי שישמש להבערת הפתילה.

וזו היא כוונת הרמב"ם כאן שמנורה של עץ היא מהכלים ׳שאינן עשויין לקבלה׳, כי אף שלנרות יש ׳בית קיבול׳ אינם

נחשבים 'עשויים לקבל', כי השמן לא ניתן בתוכם לשימור.

ומבוארים דברי הר"א מזרחי, שהדלקת הנרות על ידי כוהני בית חשמונאי היתה במנורה של עץ ולא נטמאה אף שיש לה 'בית קיבול'.

כלי מפורק

יום שישי י"ד ניסן ה'תשע"ט

הלכות כלים פרק ז, הלכה ט: כְּלֵי עוֹר שֶׁיֵּשׁ לוֹ לוּלָאוֹת וּשְׁנָצוֹת... אַף עַל פִּי שֶׁכְּשֶׁהֵן מֻתָּרִין, אֵין עֲלֵיהֶן צוּרַת כְּלִי - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה כְּשֶׁהֵן מֻתָּרִין, הוֹאִיל וְהֶחֱדְיוֹט יָכוֹל בְּמְהֵרָה לְהַכְנִיס הַשְּׁנָצוֹת בַּלּוּלָאוֹת וְיַחֲזֹר כְּלִי קִבּוּל כְּשֶׁהָיָה. וְכֵן אִם נִטְמְאוּ, וְהֵסִיר הַשְּׁנָצוֹת מֵהֶן, וְנִפְסְדָה צוּרָתָם - הֲרֵי הֵם טְהוֹרִין, אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לְהַחְזִירָם שֶׁלֹּא בְּאֻמָּן.

הלכה זו עוסקת בדין כלי המורכב מכמה חלקים, האם גם כאשר החלקים אינם מחוברים, עדיין תורת כלי עליו.

בתחילת ההלכה נאמר שכל עוד ניתן להרכיב את החלקים בקלות (על ידי 'הדיוט' – שאינו אומן), עדין הוא נחשב כלי ומקבל טומאה.

מאידך, בהמשך ההלכה נאמר שאם הכלי נטמא – הרי אם החלקים נפרדו פוקעת ממנו הטומאה למרות שניתן להחזירם בקלות. ויש להבין, מה החילוק בין תחילת ההלכה לסופה?

ושני ביאורים נאמרו בדבר:

א. בתחילת ההלכה מדובר על קבלת טומאה מכאן ולהבא (לאחר שהחלקים נפרדו), ואילו בהמשך מדובר על טומאה שהיתה על הכלי קודם, הפוקעת כאשר החלקים נפרדו.

וטעם החילוק, כי כאשר ניתן לחבר את החלקים בקלות הכלי עדין ראוי לקבל טומאה ועל אף שגם כעת נחשב כלי, הטומאה שהיתה עליו קודם פוקעת מעצם העובדה שאיננו באותה צורה שהיה בעת קבלת הטומאה (מים טהורים כלים כו, א).

ב. יש שפירשו כי מדובר בשני מקרים שונים:

בתחילת ההלכה נאמר "אע"פ שכשהן מותרין אין עליהן צורת כלי, הרי אלו מקבלין טומאה". ומשמע שמדובר באופן שהותרו מאליהן ולא שהוא עצמו התירם ומן הסתם בדעתו להחזירם. ומאחר וגם יש לו האפשרות לעשות כן, הרי זה נחשב עדין ככלי שלם.

אך בהמשך ההלכה נאמר: "וכן אם נטמאו והסיר השנצות מהן ונפסדה צורתן הרי הן טהורין"; ומדובר שהאדם הסירם בכוונה ואין בדעתו להחזירם. ומאחר ואין הכלי עומד לשוב ולהתחבר, הרי הוא בטל מתורת כלי.

(משנה אחרונה כלים שם).

כלי מתכות המחוברים לקרקע - מקבלים טומאה?

שבת קודש ט"ו ניסן ה'תשע"ט

הלכות כלים פרק ט, הלכה א: כָּל כְּלֵי מַתָּכוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָן, מְקַבְּלִין טֻמְאָה - חוּץ מִן הַדֶּלֶת, וְהַנֶּגֶר, וְהַמַּנְעוּל... מִפְּנֵי שֶׁאֵלּוּ עֲשׂוּיִין לַקַּרְקַע... אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וַאֲפִלּוּ קֹדֶם שֶׁיִּקָּבְעוּ.

הקשו האחרונים (מאמר מרדכי סי' צז. משנה אחרונה כלים פי"א מ"ב. צמח צדק יו"ד סי' קע):

שנינו (כלים פט"ו מ"ב): דף של נחתומין של מתכת (עליו לשים את הבצק- פיה"מ) שקבעו בכותל - רבי אליעזר מטהר, כי מחובר לקרקע נחשב כקרקע ואינו מקבל טומאה וחכמים מטמאים, ואף שקבעו בכותל הרי הוא כלי בפני עצמו (עד שיעשה שינוי בגוף הכלי) ומקבל טומאה. ופסק הרמב"ם (להלן פי"א הכ"ד) כחכמים "שכל כלי מתכות שקבעם בקורה או בכותל מקבלין טומאה". ולכאורה, הרי זו סתירה לדבריו כאן שכלי מתכות שהשימוש בהם הוא במחובר לקרקע אינם מקבלים טומאה אף אם יש להם שם בפני עצמם?

וביארו (מאמר מרדכי. משנה אחרונה):

כלי המתכות הנמנים כאן הם כלים שעיקר עשייתם להשתמש בהם כשהם מחוברים לקרקע, ולכן הם בטלים לקרקע ואינם מקבלים טומאה "אפילו קודם שיקבעו" כי תכלית עשייתם היא להתחבר לקרקע, ואילו כלי המתכות שמקבלים טומאה לדעת חכמים נעשו מתחילה להשתמש בהם לבדם אף כשאינם מחוברים לקרקע (כדף של נחתומין שמשמש את הנחתום אף כשאינו קבוע בכותל), ולכן אינם בטלים לקרקע ומקבלים טומאה.

והקשה על זה אדמו"ר ה'צמח צדק' (שם):

למסקנת הגמרא (בבא בתרא סו, א) חכמים מטמאים דף של נחתומין אף אם 'קבעו ולבסוף חקקו', היינו שקודם קבע את הדף בכותל ואחר כך הכינו ועשאו כלי, וכאן הרי תחילת עשייתו במחובר לקרקע ואם כן מדוע לדעת חכמים נחשב כלי שאינו בטל לקרקע?

ותירץ:

רק כלים המשמשים את המחובר לקרקע - כגון הציר והמנעול שהם חלק משימוש הדלת - נחשבים כקרקע ואינם מקבלים טומאה, אבל כלים שאינם משמשים את המחובר לקרקע, כגון דף של נחתומין שאינו משמש את הכותל אלא נועד לצרכי אפיה, הרי הם כלים בפני עצמם (אף שכבר מתחילתם נקבעו במחובר לקרקע) ואינם כקרקע.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ט'-ט"ו ניסן תשע"ט

יום ראשון ט' ניסן ה'תשע"ט

הִלְכוֹת טֻמְאַת אָכָלִין

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר הניצוק אם הוא חיבור לטומאה ולטהרה מחם לצונן או מצונן לחם. ודין דברים שאינם חיבור בטבול יום אף על פי שהם חיבור לשאר דברים. ודין אוכלים שהם מתטמאים בכל הטומאות והם טהורים בטבול יום.

1 **א. הַנִּצּוֹק[2] אֵינוֹ חִבּוּר לֹא לְטֻמְאָה וְלֹא לְטָהֲרָה.**
2 **כֵּיצַד? הָיָה מְעֻרֶה מַשְׁקִין טְהוֹרִין לְתוֹךְ כְּלִי טָמֵא,**
3 **וַאֲפִלּוּ עַל גַּבֵּי הַשֶּׁרֶץ - הֲרֵי הָעַמּוּד הַנִּצּוֹק טָהוֹר,**
4 **וְאִם קָלַט מִן הַמַּשְׁקִין הַנִּגָּרִין מִן הָאַוִּיר[3] - הֲרֵי זֶה**
5 **שֶׁקָּלַט טָהוֹר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁהַמַּשְׁקִין שֶׁמְּעֻרֶה**
6 **מֵהֶן[4] טְהוֹרִין.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~

"הניצוק אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה".

בהסבר מהות הניצוק מצינו שלושה אופנים: **א: נגיעת** התחתון בעליון על ידי ההבל (כפירוש רבנו עובדיה מברטנורא). **ב: חיבור התחתון** לעליון ע"י ההבל (לשון הרמב"ם בפירוש המשניות). **ג:** ההבל גורם **חיבור הניצוק** שבין העליון לתחתון (כפירושו בספר הי"ד). והצד השווה ביניהם שתתאה גבר כשהוא חם, ולכאורה קשה שהרי הכלל הוא ש"הניצוק אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה". והביאור הוא על פי פנימיות העניינים: "עליון" רומז על הקב"ה שאין עליון למעלה ממנו ותחתון רומז על הנבראים והעולם הזה הגשמי. ניצוק בין העליון לתחתון רומז על החיבור התמידי של הקב"ה עם העולם, ומלמדנו דין התורה ש"הניצוק אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה" היינו שהחיבור הוא רק לעניין התהוות העולם בכל רגע, אבל לא בנוגע לטומאתו וטהרתו של האדם כי זה תלוי רק בבחירתו "ובחרת בחיים" ואף שהתחתון מחובר עם העליון יכול להיות אצלו מצב של "טומאה" וכן לאידך יכול להיות אצלו מצב של טהרה אבל זו אינה נובעת מחיבורו על ידי "קילוח העליון" אלא ע"י שמתחבר עם העליון בכח עצמו. ו"במה דברים אמורים שעירה מצונן לצונן אבל המערה משקין צונן לחמין חיבור" כי המים כפי שהם מצד עצמם הם קרים אבל חמימות המים מראה שנעשתה בה פעולה ועבודה על ידי האדם. ושלושת האופנים הנ"ל האמורים בהסבר דין ניצוק, הם שלושה שלבים בעבודת האדם למטה.

דברי רבנו עובדיה מברטנורא שכתב שהתחתון **מעלה הבל** לעליון הצונן, מתאימים לשלב הראשון בעבודת האדם שכולה מצד בחירה חופשית ובכח עצמו, ואין נראה בזה החיבור לעליון. פירוש הרמב"ם בפירוש המשניות שעליית ההבל החם פועלת **החיבור** עם העליון (ולא רק נגיעה) מגלה שעבודת התחתון פועלת חיבור עם העזר מלמעלה ובה כבר נרגש שעבודת האדם היא בכח ובעזרת הקב"ה. ודברי הרמב"ם בספר היד החזקה "הרי **הניצוק חיבור**" מדגישים שעל ידי עבודת התחתון מתגלה שסוף סוף כל זה הוא ענינו של הניצוק גופא כי כל בריאתו והתהוותו על ידי הקב"ה היתה מלכתחילה לכוונה זו, היינו לעבודת האדם "למעשה ידיך תכסוף".

והגם שכל עניין החיבור הנ"ל נאמר לעניין טומאה, הרי הרמז בפרט זה שעיקר עבודת החיבור נעשית על ידי עבודת התשובה שהיא עיקר העבודה בכח עצמו ולא על ידי גילוי אור כעבודת הצדיקים, ועל ידי עבודתם פועלים הבעלי־תשובה חיבור עם העליון "בחילא יתיר" כי דווקא בעבודה זו ישנו עניין החמימות.

(לקו"ש חלק לז עמוד 27)

2) טהרות פרק ח משנה ט. עמוד הקילוח המחבר את הנוזלים שבכלי שממנו יוצקים עם הנוזלים שבכלי המקבל אותם, נקרא "ניצוק". 3) הכניס כלי באמצע העמוד ונפלו לתוכו מקצת מהמשקין לפני שהגיעו לכלי הטמא. 4) שטרם יצאו מהכלי העליון.

7 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁעֵרָה מְצוֹנָן לְצוֹנָן אוֹ**
8 **מֵחַם לְחַם אוֹ מֵחַם לְצוֹנָן; אֲבָל הַמְעָרֶה מַשְׁקִין**
9 **טְהוֹרִין צוֹנָן לְתוֹךְ מַשְׁקִין טְמֵאִין חַמִּין - הֲרֵי הַנִּצּוֹק**
10 **חִבּוּר, וְנִטְמְאוּ הַמַּשְׁקִין הַצּוֹנְנִין כֻּלָּן שֶׁהוּא מְעָרֶה מֵהֶן,**
11 **וְנִטְמָא הַכְּלִי שֶׁמְּעָרָה מִמֶּנּוּ מֵחֲמַת הַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ,**
12 **שֶׁהֲרֵי נִטְמְאוּ. וּמִפְּנֵי מָה אָמְרוּ: הַמְעָרֶה מַשְׁקִין צוֹנָן**
13 **לְחַמִּין - חִבּוּר? מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׁן הַחַמִּין[5] עוֹלֶה כְּתִימְרוֹת**
14 **עָשָׁן[6] וּמִתְעָרֵב בַּנִּצּוֹק וּבַמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי הָעֶלְיוֹן וּמְטַמֵּא**
15 **הַכְּלִי[7], שֶׁהֶעָשָׁן הָעוֹלֶה מִן הַחַמִּין מַשְׁקִין הוּא חָשׁוּב.**

5) הקיטור העולה מהמים החמים, שהוא אד המים המתנדפים. 6) כעמוד עשן. 7) וכל מה שבתוכו ואת הניצוק, אבל בחם לתוך חם אין הניצוק סופג את אדי התחתון מפני שהוא עצמו מוציא אדים.

16 **ג. לְפִיכָךְ, הָאִשָּׁה שֶׁהָיוּ יָדֶיהָ טְהוֹרוֹת וְהֵגִיסָה[8]**
17 **בִּקְדֵרָה[9] טְמֵאָה וְהִזִּיעוּ יָדֶיהָ מֵהֶבֶל הַקְּדֵרָה - נִטְמְאוּ**
18 **יָדֶיהָ כְּאִלּוּ נָגְעָה בַּמַּשְׁקֶה שֶׁבַּקְּדֵרָה[10]. וְכֵן אִם הָיוּ**
19 **יָדֶיהָ טְמֵאוֹת וְהֵגִיסָה בַּקְּדֵרָה וְהִזִּיעוּ יָדֶיהָ - נִטְמָא**
20 **כָּל מַה שֶׁבַּקְּדֵרָה כְּאִלּוּ נָגְעָה בַּמַּשְׁקִין שֶׁבַּקְּדֵרָה.**

8) בוחשת בכף. 9) בתבשיל חם שבקדירה ואינה נוגעת

בו ביד. 10) חכמים גזרו טומאה על ידיים שנגעו במשקין טמאים.

ד. נְחִיל[11] דְּבַשׁ[12] הַזִּיפִים וּדְבַשׁ הַצַּפַּחַת[13] - הַנִּצּוֹק שֶׁלָּהֶן חִבּוּר, וַאֲפִלּוּ הָיָה מְעֻרֶה מִצּוֹנֵן לְצוֹנֵן, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהֶן רִיר וַהֲרֵי הֵן נִמְשָׁכִין[14] כְּדֶבֶק. לְפִיכָךְ[15], כָּל הָאֲכָלִין - אֵין הַנִּצּוֹק שֶׁלָּהֶן חִבּוּר וַאֲפִלּוּ הָיוּ עֲבִים הַרְבֵּה, כְּגוֹן הַגְּרִיסִין וְהַחֵלֶב הַמֻּתָּךְ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, לְפִי שֶׁאֵין לָהֶן רִיר. וְכֵן שְׁאָר כָּל הַמַּשְׁקִין - אֵין הַנִּצּוֹק שֶׁלָּהֶן חִבּוּר, אֶלָּא אִם כֵּן עֵרָה מִצּוֹנֵן לְחַם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

11) בכל מקום שנזכרה בתלמוד התיבה "נחיל" משמעותה קבוצת דבורים הנמצאת בכוורת אחת. במשנה כתוב סתם: "דבש הזיפים" ורבינו כאן הוסיף "נחיל". 12) שם משנה ט. 13) רבינו בפירושו למשנה אומר ש"זיפים וצפחת" שמות מקומות בארץ ישראל הם, והדבש הבא מהם היה סמיך מאוד. [בסוטה מח, ב מפרש כן ריש לקיש, ורבי יוחנן מפרש זיפים מלשון זיוף, מפני שהדבש סמיך אפשר היה לזייפו ולהוסיף מים. אף על פי שבכל מקום הלכה כרבי יוחנן נגד ריש לקיש, קיבל רבינו כאן פירושו של ריש לקיש, שנתקבל יותר על דעתו, מפני שאין בזה הבדל להלכה, שהרי דרגת סמיכות הדבש קובעת]. 14) כשאדם נוגע בכל משקה שהוא, ניתק הקשר שבינו ובין המשקה ברגע שהוא מסלק את ידו, אבל כשנוגע בדבש סמיך ומסלק את ידו נמשך עמוד דק של ריר המחבר את ידו לדבש, ולפיכך נידון עמוד הניצוק כגוש אחד, ולא כשאר משקין שכל טיפה היא גוש בפני עצמו. 15) מפני שחיבור ניצוק של דבש מנומק ברירים ולא בסמיכות שלו. [בנזיר שם שאלו אם יש ניצוק לאוכלין עבים (סמיכים) כדבש או אין להם ניצוק ואין לדמותם לדבש שיש לו רירים, ומשמע שם שרירים קובעים ולא סמיכות. ומכאן ה"לפיכך" בדברי רבינו כאן].

ה. הַנִּצּוֹק אֵינוֹ חִבּוּר לְטָהֳרָה[16]. כֵּיצַד? שֶׁאִם עֵרָה מַיִם טְמֵאִים מִכְּלִי אֶבֶן[17] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[18] לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה - אֵין אוֹמְרִים: מִשֶּׁהִגִּיעַ קְצָת הַנִּצּוֹק לַמִּקְוֶה טָהֲרוּ הַמַּיִם[19], אֶלָּא הֲרֵי הֵן בְּטֻמְאָתָן עַד שֶׁיַּשִּׁיק[20] הַמִּקְוֶה לְכֻלָּן מִצַּד אֶחָד[21], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22]. וְכֵן הַקְּטַפְּרֵס[23] שֶׁיֵּשׁ עָלָיו מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ[24] - אֵינוֹ מְחַבְּרָן לִשְׁאָר הַמַּשְׁקִין שֶׁבַּמִּדְרוֹן[25] לֹא לְטֻמְאָה[26] וְלֹא לְטָהֳרָה[27]. אֲבָל הַמַּשְׁקִין שֶׁבָּאַשְׁכַּרְן[28] - כֻּלָּן חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְטָהֳרָה.

16) בהלכה א אמרנו הניצוק אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה, ובהלכות ב, ג ו־ד נתפרשו דיני ניצוק לטומאה, ומבאר רבינו בהלכה זו לטהרה כיצד. 17) שאינו מקבל טומאה. 18) כלי אדמה וכלי גללי בהמה. 19) מדין השקה (ראה למעלה פרק ב הלכה כא). 20) שיגעו מי המקווה במי המים הטמאים. 21) כגון כל השטח העליון. 22) שם. ולמה נקט כלי אבן? משום שבכלים המקבלים טומאה אין ההשקה מועילה אפילו אם ניצוק חיבור, שהרי המשקין הטמאים טימאו את הכלי, וחוזר הכלי ומטמא את המשקין שטהרו על ידי ניצוק. והשקה בכלים המקבלים טומאה נעשית על ידי הטבלת הכלי במקווה עד שמי המקווה צפים על גבי המים הטמאים ואז נטהר הכלי בטבילה והמים בהשקה. 23) מקום משופע והמים שנשפכו עליו יורדים תיכף למטה ואינם מתעכבים כלל. 24) קצת משקה המרטיב את היד הנוגעת בה. 25) שיש בהם יותר ממשקה טופח. 26) אם נגעה טומאה במשקה טופח לא נטמאו המשקין שבמקום המדרון. 27) אם נגעו במי מקווה לא נטהר המשקה טופח וכן להיפך. 28) בבקע שבאדמה.

ו. עֲרֵבָה שֶׁהִיא קָטַפְּרֵס[29] וְעָלֶיהָ מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ, וְשָׁלֹשׁ חֲתִיכוֹת אֲכָלִין טְמֵאִים בִּכְבִיצָה[30] מֻנָּחִין עָלֶיהָ זוֹ לְמַטָּה מִזּוֹ - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת[31]; הָיוּ שְׁתַּיִם - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת[32]. וְאִם הָיָה תַּחְתֵּיהֶם מַשְׁקֶה עוֹמֵד[33], אֲפִלּוּ כְּעֵין הַחַרְדָּל[34] - הֲרֵי זֶה מְצָרֵף אֶת כֻּלָּן[35].

29) ששוליה משופעים, או שהיא שעונה על מקום מדרון. 30) שלשתן ביחד יש בהן כביצה, והמדובר כשנוגעות זו בזו ואינן נושכות. 31) לטמא המשקין והם יחזרו ויטמאו את העריבה, כדין כל משקין שמטמאים אחרים בכל שהם ואפילו את הכלים. 32) מפני שטיפת המשקין שבין שתי החתיכות אין עליה דין קטפרס והיא נוגעת בכביצה אוכלין טמאים ונטמאה וחוזרת ומטמאה את העריבה, אבל בשלוש חתיכות הטיפה שבין העליונה והאמצעית אינה נוגעת בכביצה וכן הטיפה שבין האמצעית והתחתונה. והטיפות אינן מתחברות, מפני שהן קטפרס. 33) כגון ששולי העריבה הם מקום שטוח ישר, ומתוך כך המשקה עומד תחת כל החתיכות. 34) חתיכות הבצק הן קטנות כחרדל וכולן ביחד הן כביצה. 35) המשקה מצרף את כל הפירורים לשיעור כביצה ומטמאים את המשקה וזה מטמא את העריבה כמו שנתבאר למעלה.

ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁטְּבוּל יוֹם אֵינוֹ מְטַמֵּא חֵלִין כְּלָל, אֶלָּא פּוֹסֵל[36] אָכְלֵי תְּרוּמָה וּמַשְׁקֶה תְּרוּמָה וְעוֹשֶׂה הַכֹּל[37] שְׁלִישִׁי[38], וְכֵן אִם נָגַע בְּאָכְלֵי קֹדֶשׁ אוֹ מַשְׁקֶה קֹדֶשׁ - פְּסָלָן וַעֲשָׂאָן רְבִיעִי.

36) נתבאר כבר, שדבר שנפסל אינו פוסל אחרים בנגיעתו. 37) אפילו את המשקין. 38) ומה שאמרנו (שם פרק ז הלכה ה) שאפילו שני שנגע במשקין נעשו תחילה (פירוש, כראשון לטומאה) המדובר באוכל שנגע בראשון ונעשה שני, אבל טבול יום אינו מטמא את התרומה ולא את הקודש, אלא פוסל (ראה ביאורנו שם). הלכה זו משמשת הקדמה לבאות אחריה.

ח. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁאֵינָם חִבּוּר בִּטְבוּל יוֹם וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן חִבּוּר בְּכָל הַטֻּמְאוֹת, אֶלָּא אִם נָגַע בָּהֶן טְבוּל יוֹם - לֹא פָּסַל אֶלָּא זֶה שֶׁנָּגַע בּוֹ, וְאִלּוּ הָיָה הַנּוֹגֵעַ בִּמְקוֹם טְבוּל יוֹם אָדָם אַחֵר[39] - הָיָה פּוֹסֵל הַכֹּל. אֲפִלּוּ הָיָה הַנּוֹגֵעַ אָדָם שֶׁאָכַל אֲכָלִין טְמֵאִין אוֹ שָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין, שֶׁהִיא טֻמְאָה קַלָּה[40] - הֲרֵי זֶה פָּסַל הַכֹּל, שֶׁלֹּא פְּסָלוֹ טְבוּל יוֹם. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם

הָיָה הַנּוֹגֵעַ אַב טֻמְאָה אוֹ רִאשׁוֹן, שֶׁהוּא מְטַמֵּא הַכֹּל. וּמִפְּנֵי מָה הֵקֵלּוּ בְּטְבוּל יוֹם? מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר טָהַר[41] וְאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ[42]. וְעוֹד הֵקֵלּוּ בְּטְבוּל יוֹם, שֶׁיֵּשׁ אֳכָלִין שֶׁהֵן מְיֻחָדִין לְאָדָם וּמִתְטַמְּאִין בְּכָל הַטֻּמְאוֹת, וְהֵן טְהוֹרוֹת בְּטְבוּל יוֹם. וְאֵלּוּ הֵן: הַשְּׁעוֹרָה וְהַכֻּסֶּמֶת בִּזְמַן שֶׁאֵינָן קְלוּפִין. אֲבָל בִּזְמַן שֶׁהֵן קְלוּפִין, וְהַחִטָּה[43] אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ קְלוּפָה, וְהַקֶּצַח[44] וְהַשֻּׁמְשׁוּם - נִפְסָלִין בְּטְבוּל יוֹם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהֵן מִתְטַמְּאִין בְּכָל הַטֻּמְאוֹת.

39) אדם טמא אחר שלא טבל. 40) גזירת חכמים. ראה הלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה י והלכה י"א. 41) על ידי טבילה. 42) שקיעת השמש ויטהר מאליו. 43) שקליפתה דקה וצמודה לגופה. 44) מין כמון שחור.

ט. כָּל יַד הָאֳכָלִין שֶׁהֵן חִבּוּר בְּאַב הַטֻּמְאָה - הֲרֵי הֵן חִבּוּר בְּטְבוּל יוֹם. וְכֵן כָּל הָאֹכֶל שֶׁנִּפְרַס וּמְעֹרֶה בְּמִקְצָת[45], שֶׁהוּא חִבּוּר בְּאַב הַטֻּמְאָה - כָּךְ הוּא חִבּוּר בְּטְבוּל יוֹם. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ חִבּוּר בְּטְבוּל יוֹם[46] - הֲרֵי הוּא חִבּוּר בַּיָּדַיִם[47]. וְגַם זֶה חֹמֶר בְּטֻמְאַת יָדַיִם מִטְּבוּל יוֹם[48].

45) ראה למעלה פרק ו הלכה ט דין אוכל שנפרס ונגע באב הטומאה. 46) והוא חיבור בשאר טומאות. (ראה לקמן פרק ח הלכה א). 47) אף על פי, שידיים וטבול יום שווים לפסול את התרומה ולא לטמא, אינם שווים לעניין חיבור. 48) בהלכות אבות הטומאות פרק י הלכה ה נתבאר חומר אחר בידיים מטבול יום; טבול יום אינו מטמא משקין של חולין כלל וידיים מטמאים אותם להיות כראשון לטומאה.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר הדברים שהם חיבור לטבול יום, והדברים שנגע בהם אם פוסלם. ודין טבול יום מטומאת מת ומבעילת נידה אם עושה בטהרות.

א. חַלּוֹת[2] אוֹ כִּכָּרִים[3] שֶׁכְּנָסָן וְהָיוּ נוֹשְׁכוֹת זוֹ בָּזוֹ[4] וְדַעְתּוֹ לְהַפְרִישָׁן, אוֹ שֶׁאָפָה חַלָּה עַל גַּבֵּי חַלָּה[5] בַּתַּנּוּר וַעֲדַיִן לֹא קָרְמוּ פְּנֵיהָ[6], וְנָגַע טְבוּל יוֹם בְּאַחַת מֵהֶן - לֹא פָּסַל אֶלָּא הַחַלָּה שֶׁנָּגַע בָּהּ[7]. וְכֵן הַמַּיִם שֶׁהִרְתִּיחוּ וְנַעֲשׂוּ כְּקֻבָּה[8], וְהַגְּרִיסִין[9] שֶׁהִרְתִּיחוּ רְתִיחָה רִאשׁוֹנָה[10], וְיַיִן חָדָשׁ[11] וְאֹרֶז[12] שֶׁהִרְתִּיחוּ, וְנָגַע טְבוּל יוֹם בָּרְתִיחָה - אֵינוֹ חִבּוּר, וְלֹא פָּסַל אֶלָּא הָרְתִיחָה בִּלְבַד. וּבִשְׁאָר כָּל הַטֻּמְאוֹת, בֵּין קַלּוֹת[13] בֵּין חֲמוּרוֹת - הַכֹּל חִבּוּר. אֲבָל חַלּוֹת שֶׁהָיוּ נוֹשְׁכוֹת זוֹ בָּזוֹ וְאֵין דַּעְתּוֹ לְהַפְרִישׁ, אוֹ שֶׁאָפָה חַלָּה עַל גַּבֵּי חַלָּה וְנָשְׁכוּ וְקָרְמוּ בַּתַּנּוּר[14], וּרְתִיחַת הַמַּיִם שֶׁאֵינָהּ מְחֻלְחֶלֶת כְּקֻבָּה[15], וּרְתִיחַת הַגְּרִיסִין שְׁנִיָּה[16], וּרְתִיחַת יַיִן יָשָׁן[17], וּרְתִיחַת הַשֶּׁמֶן בֵּין יָשָׁן בֵּין חָדָשׁ, וּרְתִיחַת עֲדָשִׁים - הֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר בְּטְבוּל יוֹם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּכָל הַטֻּמְאוֹת.

2) כתוב בתורה (במדבר טו, כ): "מראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה". חלה זו צריך ליתן לכהן, וקדושה כתרומה. 3) של תרומה. 4) ואם תפרידן, תשאר חתיכה מכל ככר דבוקה בחברתה, כאילו נשכה ממנה. 5) "חלה" משמעותה בצק דק ושטוח. 6) לפני שעלה קרום על החלה התחתונה, הניח עליה חלה שניה. ומובן שבדעתו להפרידן, כדי שלא תתקלקל תבנית התחתונה מכובד העליונה (רבינו בפירושו למשנה). 7) כבית־הלל בטבול־יום פ"א מ"א. וזה נאמר בנגיעת טבול־יום, אבל בשאר טומאות, אם נגע באחת נטמאו האחרות. [הר"ש במשנתנו מפרש, שכאן אפילו שאר טומאות אינן מטמאות אלא זו שנגע בה, ודעת רבינו כמו שכתבנו]. 8) העלו אבעבועות גדולות שתוכן ריק, ודומות לאוהל זעיר. 9) פולים כתושים. 10) טרם שהספיקו הגריסים לספוג את המים ולהיעשות מיקפה, ולפיכך הבועות ריקות כבועות מים. 11) שהעלה בועות. 12) כר' יהודה במשנתנו. 13) ואפילו טומאות שגזרו חכמים. 14) והקרום הקשה מגן על החלה התחתונה. 15) שהבועות הן זעירות ואינן חלולות. 16) כשהתבשיל עבה קצת, מעלות הרתיחות חלקי המיקפה. 17) רתיחות אלה הן סמיכות, ויש בהן ממשות היין.

ב. בָּצֵק[18] שֶׁיָּצָא בִּשְׁעַת אֲפִיָּה[19] וְנִמְצָא בְּאֶמְצַע הַכִּכָּר כְּמוֹ מַסְמֵר יוֹצֵא, וְכֵן קְצָת הַבָּצֵק שֶׁנִּמְשַׁךְ[20] וְנֶחֱרַךְ בְּעֵת אֲפִיָּה, וְהוּא הַנִּקְרָא חַרְחוּר, אִם הָיוּ פְּחוּתִים מִכְּאֶצְבַּע וְנָגַע טְבוּל יוֹם בָּהֶן - פָּסַל כָּל הַכִּכָּר. וְכֵן אִם נָגַע[21] בְּגַרְגֵּר מֶלַח קָטָן שֶׁבַּכִּכָּר - נִפְסַל כָּל הַכִּכָּר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּכָל הַטֻּמְאוֹת. אֲבָל צְרוֹר שֶׁבַּכִּכָּר אוֹ תּוּרְמוֹס[22] וְגַרְגֵּר מֶלַח גָּדוֹל וְחַרְחוּר יָתֵר מִכְּאֶצְבַּע שֶׁנָּגַע בָּהֶן אֲפִלּוּ אַב הַטֻּמְאָה - הַכִּכָּר טָהוֹר[23], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּטְבוּל יוֹם.

18) שם מ"ג. 19) מפני החום הרב נסדקה הכיכר, ויצא על פניה קצת בצק. 20) נמשך מצידי הככר קצת בצק, ומתוך דקותו נחרך. 21) טבול־יום. 22) ראה למעלה פ"א הט"ו. 23) כל אלה גופים בפני עצמם הם, ואינם בטלים לגבי הכיכר.

ג. רָקִיק[24] שֶׁנֶּחֱרַךְ[25] חֲצִיָּהּ וְחֲצִיָּהּ קַיָּם - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ חִבּוּר[26]. נֶחֱרַךְ הָאֶמְצַע[27] וְהַצְּדָדִין קַיָּמִין - אֵינָן חִבּוּר זֶה לָזֶה, אֲפִלּוּ בְּאַב הַטֻּמְאָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּטְבוּל יוֹם. בִּשַּׁר קֹדֶשׁ[28] שֶׁקָּרַם[29] עָלָיו הַמָּרָק וְנָגַע טְבוּל יוֹם בַּקִּיקָּה[30] - הַחֲתִיכוֹת מֻתָּרוֹת. נָגַע בַּחֲתִיכָה - הַחֲתִיכָה וְכָל הָעוֹלִין עִמָּהּ[31] חִבּוּר. וְכֵן בְּתַבְשִׁיל קִטְנִיּוֹת שֶׁקָּרַם עַל גַּבֵּי פְּרוּסוֹת[32]. שֶׁמֶן[33] שֶׁצָּף עַל גַּבֵּי יַיִן וְנָגַע טְבוּל יוֹם בַּשֶּׁמֶן - לֹא פָּסַל אֶלָּא הַשֶּׁמֶן.

24) עוגה דקה. 25) כך היא גירסת רבינו בתוספתא עוקצין פ"ב ה"ג, ובסיפא של בבא זו נאמר דין רימון שנימוק (ראה ראב"ד וכסף־משנה). 26) ואם נגע בחלק שנחרך לא נטמא החלק השני. 27) פירוש, נחרך כעין פס מקצה אחד של הרקיק עד לקצהו השני, ופס זה מפסיק בין שני הצדדים

שלא נחרכו (ראה למעלה פ"ה הכ"ב בדין רימון שנימוק). 28) טבול־יום פ"ב מ"ה. 29) נקרש. 30) במרק הקרוש. 31) כל מה שיעלה עם החתיכה כשיגביה אותה. 32) של לחם. 33) שם.

1 **ד. יֶרֶק[34] תְּרוּמָה וּבִיצָה טְרוּפָה[35] נְתוּנָה עַל גַּבָּיו[36],**
2 **וְנָגַע טְבוּל יוֹם בַּבֵּיצָה - לֹא פָּסַל אֶלָּא קֶלַח**
3 **שֶׁכְּנֶגְדּוֹ[37]. וְאִם הָיְתָה כְּמִין כּוֹבַע[38] - אֵינוֹ חִבּוּר[39].**

34) טבול־יום פ"ג מ"ב. 35) שנתערבו יפה החלבון והחלמון אחר שהוצאו מקליפת הביצה. 36) ומפני שנתערבו החלבון והחלמון אינם נשמטים מהירק. והמדובר כשיש שם כמה קלחים של ירק 37) שכנגד מקום הנגיעה, ואע"פ שביצה היא חולין ואינה נפסלת במגע טבול־יום, אבל הקלחים האחרים לא נטמאו, שביצה אינה מחברת אוכלין לטומאה. ולמה נפסל הקלח שכנגדו? משום שזה כאילו נגע בקלח עצמו. [הרא"ש מפרש שנפסל הקלח שכנגד הביצה, ופירושנו הוא ע"פ הר"ש]. 38) ולא היתה דבוקה לירק במקום הנגיעה. 39) ולא נטמא אפילו הקלח שכנגדו. וגם הביצה עצמה לא נפסלה, מפני שאינה תרומה, ואינה נפסלת במגע טבול־יום. יתר על כן, לדעת רבינו (למעלה פ"א הי"ד), שמי פירות אינם מקבלים טומאה כלל, לא נטמאה הביצה אפילו אם נגע בה טמא ממש, שהרי ביצה דינה כמי פירות.

4 **ה. חוּט[40] שֶׁל בֵּיצָה שֶׁקָּרַם עַל דָּפְנָה שֶׁל אִלְפָּס[41]**
5 **וְנָגַע בּוֹ טְבוּל יוֹם: מִן הַשָּׂפָה[42] וְלִפְנִים - חִבּוּר[43],**
6 **מִן הַשָּׂפָה וַלְחוּץ - אֵינוֹ חִבּוּר. וְכֵן בְּקִטְנִיּוֹת[44]**
7 **שֶׁקָּרְמוּ עַל שְׂפַת הַקְּדֵרָה.**

40) שם מ"ג. 41) מחבת גדולה, ובה תבשיל של תרומה. המדובר כשהחוט מגיע עד התבשיל שבאילפס. 42) של האילפס. 43) אם נגע בחלק החוט הדבוק משפת האילפס ולמטה בכיוון לתבשיל - נפסל כל התבשיל. 44) תבשיל של קטניות סמיך.

8 **ו. חָבִית[45] שֶׁנִּקְבָה, בֵּין מִשּׁוּלֶיהָ בֵּין מִצִּדֶּיהָ, וְסָתַם**
9 **טְבוּל יוֹם הַנֶּקֶב בְּיָדוֹ - נִפְסְלָה כֻּלָּהּ[46].**

45) שם מ"ז. 46) כתנא־קמא. [רבינו מחמיר כאן בטומאה יותר מביין נסך, שהרי בהלכות מאכלות אסורות פי"ב ה"י פסק, שאם ניקבה חבית של יין מצידה, וסתמה גוי בידו - לא נאסר היין שממקום הנקב ולמטה. ראה כסף־משנה].

10 **ז. הַמְּעָרֶה[47] מִכְּלִי לִכְלִי[48] וְנָגַע טְבוּל יוֹם בַּקִּלּוּחַ[49]**
11 **- מְשַׁעֲרִין זֶה שֶׁנָּגַע בּוֹ בְּאֶחָד וּמֵאָה[50]; שֶׁתְּרוּמָה**
12 **טְמֵאָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּאֶחָד וּמֵאָה - בָּטְלָה בְּמִעוּטָהּ,**
13 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת[51].**

47) שם. 48) משקה של תרומה. 49) בעמוד היורד מכלי לכלי, וזהו "ניצוק" האמור למעלה בפ"ז ה"א. 50) אם יש בכל המשקה שבכלי התחתון פי מאה ואחד בכמות המשקה שנגע בה ונפסלה, בטלה אותה הטיפה והכל טהור. 51) פי"ד הי"ד (ראה השלמות).

14 **ח. טְבוּל יוֹם[52] שֶׁהָיָה תּוֹרֵם אֶת הַבּוֹר[53] וְנָפְלָה מִמֶּנּוּ**
15 **חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה וְשָׁקְעָה בַּבּוֹר שֶׁל יַיִן[54] וְנָגַע בַּיַּיִן**
16 **שֶׁבַּבּוֹר: מִן הַשָּׂפָה וְלַחוּץ[55] - אֵינוֹ חִבּוּר[56], מִן**
17 **הַשָּׂפָה וְלִפְנִים[57] - חִבּוּר. וְאִם הָיָה הַבּוֹר[58] פִּיטָס[59],**
18 **אֲפִלּוּ הָיָה כְּלִי גָּדוֹל שֶׁמַּחֲזִיק מֵאָה כּוֹר - כֻּלּוֹ**
19 **חִבּוּר[60], וְאִם נָגַע בְּמִקְצָת הַיַּיִן - פָּסַל הַתְּרוּמָה**
20 **שֶׁבֶּחָבִית שֶׁבְּקַרְקַע הַכְּלִי.**

52) שם מ"ו. 53) היה מפריש תרומה מבור של יין, ונזהר מלנגוע ביין שקרא עליו שם תרומה. 54) חולין. 55) למעלה משפת החבית או מצידיה. 56) אף־על־פי שיין הבור צף על פני התרומה - לא נפסלה, מפני שהוא בכלי ואינה חיבור ליין שבבור. ודוקא טבול־יום, שאינו מטמא חולין כלל (למעלה פ"ז ה"ו), אבל טמא שנגע ביין שבבור - נעשה היין ראשון מדין גזירת משקין (ראה הלכות אבות הטומאות פ"ז ה"ה) ומטמא את חבית התרומה. 57) נגע ביין של חולין הצף על גבי התרומה בתוך החבית, כגון שהחבית לא היתה מלאה כשנפלה לבור, ונתמלאה מיין שבבור ונגע ביין שהתווסף - נפסל הכל (ברטנורא). 58) תוספתא שם פ"ב ה"א. 59) בתוספתא שלפנינו הגירסא: "ואם היה פיטס". ונראה שגם בדברי רבינו יש לגרוס כך (ראה כסף־משנה). פירוש, שהחבית לא נפלה לבור חפור בקרקע אלא לפיטס. פיטס = כלי גדול מאוד. 60) טעם ההבדל בין בור לפיטס הוא, שחבית ובור סוגים שונים הם. אבל חבית ופיטס שניהם כלים, ולפיכך מתחברים (כסף־משנה).

21 **ט. הַסֹּלֶת[61] שֶׁל מְנָחוֹת וְהַלְּבוֹנָה[62] וְהַקְּטֹרֶת**
22 **וְהַגֶּחָלִים[63] שֶׁנָּגַע טְבוּל יוֹם בְּמִקְצָתָן - פָּסַל אֶת**
23 **כֻּלּוֹ[64]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּגֶּחָלִים שֶׁחוֹתֶה**
24 **בַּמַּחְתָּה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁהַמַּחְתָּה שֶׁחוֹתֶה[65] - בָּהּ**
25 **נִכְנָס לַהֵיכָל[66]; אֲבָל גֶּחָלִים שֶׁחוֹתֶה בְּכָל יוֹם,**
26 **כְּשֶׁהוּא מְעָרֶה בְּמַחְתָּה שֶׁל כֶּסֶף לְשֶׁל זָהָב, אִם**
27 **נִתְפַּזְּרוּ מִן הַגֶּחָלִים[67] - אֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה[68], אֶלָּא**
28 **מְכַבְּדָן לָאַמָּה[69].**

61) עדיות פ"ח מ"א; בבלי חגיגה כג, ב. 62) מין בושם שמקטירים עם קומצי המנחות, והיא אחד הסממנים שבקטורת. 63) גחלי אש שנותנים עליהן את הקטורת. 64) אף־על־פי שכל קורט וקורט הוא גוף בפני עצמו. חכמים עשו מעלה בקדשים (וכן באפר פרה אדומה) שהכלי מצרפם להיות כגוף אחד לענין זה, והסמיכו מעלה זו על הכתוב (במדבר ז, יד): "כף אחת עשרה זהב", עשה הכתוב כל מה שבכף - אחת (ראה הלכות שאר אבות הטומאות פי"ב ה"ז). [בפירושו למשנתנו כותב רבינו, שגם כלי שאין לו תוך מצרף כל מה שעליו, ומקור הדין בחגיגה כד, א לדעתו של ר' עקיבא. ראה 'תוספות יום טוב' שם]. 65) שגורף את הגחלים. 66) משנה יומא מג: "בכל יום היה חותה בשל כסף, ומערה בתוך של זהב, והיום (ביום הכיפורים) חותה בשל זהב ובה היה מכניס", ואותן הגחלים נתקדשו. 67) שלא הגיעו למחתה של זהב. 68) מכיוון שלא ישתמשו בהן להקטרה. 69) מרזב שברצפת העזרה. ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ב. כר' בון.

י. מִקְפָּה[70] שֶׁל חֵלִין[71] אוֹ רָקִיק[72] שֶׁל חֵלִין וְשֶׁמֶן - שֶׁל תְּרוּמָה צָף עַל גַּבֵּיהֶן, וְנָגַע טְבוּל יוֹם בַּשֶּׁמֶן - לֹא פָּסַל אֶלָּא הַשֶּׁמֶן בִּלְבַד[73]. וְאִם חִבֵּץ[74] - כָּל מָקוֹם שֶׁהָלַךְ בּוֹ הַשֶּׁמֶן פָּסַל.

70) תבשיל סמיך. 71) טבול־יום פ"ב מ"ד. 72) עוגה. 73) דין זה פשוט, שהרי טבול־יום אינו מטמא חולין, ונכתב כעין הקדמה לדין שלאחריו. 74) עירבב את השמן והמקפה, או לש את הרקיק באותו השמן (ראה ר"ש ומלאכת שלמה במשנתנו).

יא. יֶרֶק[75] שֶׁל חֵלִין שֶׁבִּשְּׁלוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה[76] וְנָגַע בּוֹ טְבוּל יוֹם - לֹא פָּסַל אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ[77].

75) שם פ"ג מ"ה. 76) והיו בתבשיל הרבה קלחי ירק, ונבלע בהם כל השמן. 77) הקלח שנגע בו בלבד, ואין השמן מחבר את כל הקלחים להיות דינם כגוש אחיד, מפני שכולו בלוע בירק. אבל אם נשאר קצת שמן עומד, הוא מצרף את כל הקלחים (ראה למעלה פ"ז ה"ו. וראה השלמות). פסק כר' עקיבא בשם ר' יהושע.

יב. הַמִּקְפָּה[78] שֶׁל תְּרוּמָה וְהַשּׁוּם וְהַשֶּׁמֶן שֶׁל חֵלִין שֶׁנָּגַע טְבוּל יוֹם בְּמִקְצָתָן - פָּסַל אֶת כֻּלָּן[79].

78) שם פ"ב מ"ג. 79) מפני שהמקפה עיקר, והוא מחבר את הכל לגוש אחד.

יג. הַמִּקְפָּה שֶׁל חֵלִין[80] וְהַשֶּׁמֶן[81] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּגַע טְבוּל יוֹם בְּמִקְצָתָן - לֹא פָּסַל אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ[82]. אִם הָיָה הַשּׁוּם מְרֻבֶּה - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב[83]. אֵימָתַי?[84] בִּזְמַן שֶׁהוּא גוּשׁ בִּקְעָרָה; אֲבָל אִם הָיָה מְפֻזָּר בִּמְדוֹכָה[85] וְנָגַע בְּמִקְצָתוֹ - לֹא פָּסַל אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ[86], מִפְּנֵי שֶׁהוּא רוֹצֶה בְּפִזּוּרוֹ[87]. וּשְׁאָר[88] כָּל הַנִּדּוֹכִין שֶׁדַּרְכָּן לְדוּכָן בְּמַשְׁקִין, כְּגוֹן הַשּׁוּם בְּשֶׁמֶן, אִם דָּכָן שֶׁלֹּא בְּמַשְׁקִין וְקִבְּצָן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן גּוּשׁ בִּקְעָרָה, וְנָגַע בָּהֶן - לֹא פָּסַל אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ; שֶׁהֲרֵי הֵם כְּעִגּוּל שֶׁל דְּבֵלָה[89], שֶׁאִם נִטְמָא מִקְצָתוֹ - לֹא נִטְמָא כֻּלּוֹ.

80) שם. 81) צ"ל והשום והשמן (דפוס רומא ר"מ וכת"י תימן, וכן הגירסא במשנתנו). 82) התבשיל שהוא חולין אינו נפסל במגע טבול־יום, ולפיכך אינו מצרף את כל השום והשמן לגוש אחד להיפסל, ואף־על־פי־כן נפסל מקום מגעו מפני השום והשמן שבו. [והמדובר כשנבלע כל השמן בתבשיל, אבל אם נשארה טיפה בעין - היא מצרפת את כל השום של תרומה ונפסל כולו, כמו שביארנו למעלה בהלכה יא. ראה בבלי פסחים מד, א. ורש"י ותוספות שם]. 83) לשון המשנה, ורבינו מפרש שם: "ואם היה השום יותר מן המקפה, יהיה דין הכל כדין תרומה, וכאשר נגע במקצת פסול הכל". משמע מלשונו שלחומרא בלבד אמרו שהולכים אחר הרוב, אבל כשהמקפה של תרומה, והשום והשמן של חולין אפילו הם רוב - פסל את כולו, מפני שהמקפה עיקר ('תוספות יום טוב' במשנתנו). 84) פסל את כולו? 85) בשעה שכותשים אותו. 86) החתיכה שנגע בה. במשנה כתוב: "טהור". ומפרש רבינו שהחלק שלא נגע בו טהור, אבל מקום מגעו טמא. 87) רוצה הוא לכותשו לפירורים זעירים, ולפיכך אין רואים את כל חלקי השום כגוש אחד. 88) הגר"א גורס במשנתנו: "וכן שאר כל הנידוכין", ומובן שלדעתו יש לתקן כך גם כאן. [בכסף־משנה מקיים גירסתנו, ומפרש: ושאר כל הדברים שהם נידוכים במשקין כמו שום בשמן, גם כן דינם כך. ולפי פירושו, יש להוסיף וא"ו, ולגרוס: "ואם דכן"]. 89) ראה למעלה פ"ו הי"ד.

יד. עִסָּה[90] שֶׁקָּרָא שֵׁם חַלָּתָהּ[91] בִּצְפוּנָהּ אוֹ בִּדְרוֹמָהּ, וְכֵן הַקִּשּׁוּת[92] שֶׁקָּרָא שֵׁם תְּרוּמָה בִּצְפוּנָהּ אוֹ בִּדְרוֹמָהּ - הֲרֵי זֶה חִבּוּר[93], וְאִם נָגַע טְבוּל יוֹם בְּמִקְצַת הָעִסָּה[94] - נִפְסְלָה הַחַלָּה. נִטְלָה חַלָּתָהּ מִתּוֹכָהּ וְחָזְרָה לְתוֹכָהּ - אֵינוֹ חִבּוּר[95].

90) תוספתא טבול־יום פ"ב הלכה א. 91) קדושת חלה כקדושת תרומה. ואפילו אם לא הפריש עדיין את החלה מן העיסה אלא קבע באמירה את מקומה בעיסה - אמירה זו מקדשת את החלה בקדושת התרומה, וזה נקרא "קרא שם". 92) מין ירק. יש מפרשים מלפפון, ואחרים אומרים "קוסה". 93) אף־על־פי שנגע בחלק שהוא חולין. והטעם, מפני ששני החלקים מחוברים מתחילת ברייתם. 94) בחולין שבה. 95) מכיוון שהופרשה פעם מן העיסה, וגם עכשיו אינו רוצה שתתערב בעיסה (הגר"א שם).

טו. עִסָּה[96] שֶׁנִּדַּמְעָה[97] אוֹ שֶׁנִּתְחַמְּצָה בְּשִׁאוּר שֶׁל תְּרוּמָה[98] - אֵינָהּ נִפְסֶלֶת[99] בְּטְבוּל יוֹם[100].

96) משנה שם פ"ג, ד. 97) שנתערבה בה תרומה יותר מחלק אחד ממאה חלקי חולין, ונאסרה לזרים (זר = מי שאינו מזרע אהרן הכהן). 98) ונאסרה לזרים, אפילו אם היה השאור אחד מאלף בעיסה, כמו ששנינו בערלה פ"ב מ"ד. והטעם, מפני שפעולת השאור ניכרת. 99) שפעולת השאור כוחה יפה לאיסור, אבל לא לטומאה. 100) במשנה ערלה שם מודים בית־הלל שאם היה שאור כשיעור ביצה מטמא. וכאן לא חילקו. ומשמע שאפילו בכביצה אינו מטמא, ואין בזה כל סתירה, כי שם המדובר בשאור של תרומה טמאה (כך פירש רבינו שם) ואם יש בה כביצה טימאה את כל העיסה, אבל פחות מכביצה אוכלין אינו מטמא, וכאן המדובר בתרומה טהורה.

טז. עִסָּה[101] שֶׁהֻכְשְׁרָה[102] בְּמַשְׁקִין[103] וְנִלּוֹשָׁה בְּמֵי פֵּרוֹת[104] וְנָגַע בָּהּ טְבוּל יוֹם - לֹא פָּסַל אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ בִּלְבַד[105].

101) שם. 102) לקבל טומאה. 103) החטים נרטבו באחד משבעת המשקין המכשירים (רבינו בפירושו למשנתנו). 104) שאינם משבעת המשקין המכשירים. 105) שמי פירות אינם עושים חיבור. [ראה למעלה הי"א, שאפילו שמן שהוא משבעת המשקין המכשירים, אינו עושה חיבור אם לא נשארה טיפה בעין. ויוצא מזה, שהמדובר כאן כשנשאר משקה טופח בעין, ואעפ"כ אינו חיבור מפני שמי פירות אינם חיבור כשם שאינם מכשירים].

יז. מַעֲשֵׂר[106] רִאשׁוֹן[107] שֶׁהֻכְשַׁר וְנָגַע בּוֹ טְבוּל יוֹם אוֹ יָדַיִם מְסֹאָבוֹת[108] - מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר בְּטָהֳרָה[109]. מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן כְּחֻלִּין, וּטְבוּל יוֹם וְיָדַיִם מְסֹאָבוֹת אֵינָם פּוֹסְלִין אֶת הַחֻלִּין; שֶׁהַשְּׁלִישִׁי בְּחֻלִּין - טָהוֹר[110], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[111]. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהִיא טְבוּלַת יוֹם - לָשָׁה אֶת הָעִסָּה[112] וְקוֹצָה[113] לָהּ חַלָּה[114] וּמַפְרִישָׁתָהּ וּמַנִּיחָתָהּ בַּכֵּלִים[115], וְנוֹתְנָתוֹ[116] עִם שְׁאָר הָעִסָּה כְּאַחַת[117] וּמַקֶּפֶת[118] עַל הַכֹּל כְּדֵי לִתְרֹם מִן הַמַּקֵּף[119], וְאַחַר כָּךְ קוֹרְאָה לָהּ שֵׁם וְאוֹמֶרֶת: הְרֵי זוֹ חַלָּה. וּמִשֶּׁתִּקְרָא לָהּ שֵׁם לֹא תִּגַּע בָּהּ, שֶׁלֹּא תִּפְסְלֶנָּה. וְכָךְ הִיא עוֹשָׂה אִם לָשָׁה בַּעֲרֻבָּה שֶׁהִיא[120] טְבוּלַת יוֹם.

106) שם פ"ד מ"ב. 107) וצריך להפריש ממנו אחד מעשרה לתרומת מעשר, שדינה כתרומה גדולה. 108) שלא שמר על טהרתן. וגזרו חכמים עליהן דין שני לטומאה, לפסול תרומה וקודש. 109) ותהיה טהורה. 110) וטבול־יום וידים - עושים שלישי. 111) בפי"א מהלכות אבות הטומאות. 112) עיסת חולין החייבת בחלה. 113) חותכת. 114) חתיכת הבצק שבדעתה לעשותה חלה, אבל אינה קוראת עליה עדיין שם חלה. 115) בכת"י תימן: בכלי. 116) את הכלי הזה. 117) בכלי גדול אחד. 118) ומקרבת. 119) הסמוך, הקרוב (חלה, וכן תרומה צריך להפריש מעיסה או מפירות הסמוכים לאלה שמפרישים עליהם. ראה משנה חלה פ"א, ט). 120) העריבה. ולמה הצריכוה לתת החתיכה בכלי מיוחד, כדי שלא תיגע בה אחר קריאת השם "חלה" ותיפסל, אבל כלי אינו ניטמא במגע טבול־יום. [בפירושו למשנתנו, אומר רבינו שמניחתו בכלי אבן (כלי אבן אינו מקבל טומאה). ונשגב מבינתי נימוקו].

יח. לָגִין[121] שֶׁהוּא טְבוּל יוֹם שֶׁמִּלְּאָהוּ מֵחָבִית מַעֲשֵׂר שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[122] וְאָמַר: הְרֵי זוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל מַה שֶּׁבַּחָבִית אַחַר שֶׁתֶּחְשַׁךְ[123] - הְרֵי זוֹ תְּרוּמָה טְהוֹרָה; לְפִי שֶׁאֵינָהּ נַעֲשֵׂית תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ כְּפִי תְּנָאוֹ, וְאַחַר שֶׁתֶּחְשַׁךְ יַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ שֶׁל לָגִין וְיִטְהַר. נִשְׁבְּרָה הֶחָבִית[124] קֹדֶם שֶׁתֶּחְשַׁךְ - הַלָּגִין בְּטִבְלוֹ[125]; נִשְׁבַּר הַלָּגִין - הֶחָבִית בְּטִבְלָהּ[126].

121) כד (שם מ"ד). 122) תרומת מעשר. 123) קדושת תרומת מעשר לא יחול עליה לפני שקיעת השמש. 124) ונשפך כל המשקה שבתוכו. 125) מעשר שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר - נקרא טבל. מפני שנאבד המעשר לא נעשה המשקה שבכד תרומה, ומתוך כך נשאר טבל כמו שהיה, וצריך להפריש ממנו תרומת מעשר. 126) מפני שהיין או השמן שבכד נשפך לפני שחל עליו שם תרומת מעשר.

יט. טְבוּל יוֹם מִטֻּמְאַת מֵת וּמִבְּעִילַת נִדָּה - עוֹשֶׂה בְּבֵית הַבַּד[127]. וְכֵן שְׁאָר הַטְּמֵאִים[128] שֶׁטָּבְלוּ - עוֹשִׂין בִּטְהָרוֹת[129]. חוּץ מִזָּב וְזָבָה[130] בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלָּהֶן[131], שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁטָּבְלוּ - לֹא יַעֲשׂוּ בְּבֵית הַבַּד וְלֹא יִתְעַסְּקוּ בִּטְהָרוֹת, שֶׁמָּא יִרְאוּ[132] וְנִמְצְאוּ טְמֵאִים לְמַפְרֵעַ; שֶׁהֲרֵי סוֹתְרִין אֶת הַכֹּל[133], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[134].

127) מקום שסוחטין בו זיתים להוציא שמנם. 128) כגון נוגע בנבילה או בשרץ. רבינו מפרט טומאת מת ובעילת נדה, שהם טמאים שבעת ימים, ואחר־כך כלל כל הטמאים האחרים. 129) בבא זו אינה צריכה לגופה, שהרי השמיענו כבר (בהלכה יז) שאפילו במעשר מותרים לנגוע. וכפל הדברים כאן כעין הקדמה לבבא השניה. [ואפשר שהתכוון להשמיענו שטבול־יום אינו פוסל חולין שנעשו על טהרת תרומה]. 130) שהם מחוייבים לספור שבעה ימים נקיים מראיית זוב. 131) ביום השביעי של ספירת נקיים שמותרים לטבול ביום, ודינם ככל טבול־יום, ואעפ"כ לא יגעו בטהרות. 132) זוב לפני שקיעת החמה. 133) אפילו אם ראו אחר הטבילה, סותרים כל ימי הספירה שהיו נקיים מזוב, וחוזרים לטומאתם וצריכים להתחיל ולספור שבעת ימים נקיים אחרים ולטבול. בנדה כט, ב נאמרה חששא זו בשם ר' שמעון, לענין טהרה לבעלה. 134) בהלכות איסורי ביאה פ"ו הי"ד.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר השמן והדבש שנטמאו ואחר כך קרשו ואחר כך נימוחו. הרוטב והגריסים והחלב שקרשו ונגע בהם אוכל ראשון. נטמאו כשהם משקין וקפאו, או כשהם קפואים ונימוחו וכו'. טמא שהיה אוכל ענבים מוכשרים ונפל ממנו גרגיר לגת וכו'. גוש של זיתים טמאים שהיה מקובץ והשליכו לתנור והוסק. עצים שהיו בלועים בהם משקין טמאים והסיקם בתנור. שרץ שנמצא בריחיים של זיתים. הגפת והזגים שנעשו בטהרה והלכו עליהם טמאים. כיכרות הקודש שהיו בהן גומות, ובגומות משקין ונגע שרץ באחד מהן. ודין אבעבוע הנעשה בעובי החבית ונגע אב הטומאה במשקה שבאבעבוע.

א. הַשֶּׁמֶן אוֹ הַדְּבַשׁ[2] שֶׁנִּטְמְאוּ[3] וְאַחַר כָּךְ קָרְשׁוּ וְאַחַר כָּךְ נִמּוֹחוּ - הְרֵי הֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה לְעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמַשְׁקִין[4] וְאַף עַל פִּי שֶׁקָּפְאוּ אַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ.

2) בטהרות פ"ג מ"ב שנינו: "רבי מאיר אומר, השמן תחילה לעולם. וחכמים אומרים, אף הדבש". ופירש רבינו שם, שמדובר בשמן ודבש שנטמאו ואחר־כך קרשו. 3) ונעשו ראשון לטומאה כדין משקין. 4) אפילו בזמן שהם קרושים (רבינו בפירושו למשנתנו). ואין בזה סתירה לדבריו פ"א הי"ט ששמן קרוש אינו לא אוכל ולא משקה, מפני שמדובר שם בשמן טהור שקרש ונפסל עי"ז למאכל אדם, ולפיכך אינו מקבל טומאה, וכאן מדובר בשמן שנטמא ואחר־כך קרש אין הטומאה יורדת ממנו עד שייפסל מאכילת כלב, כאמור למעלה פ"ב הי"ח. ומה שאמר: "ואחר־כך נימוחו" בא להשמיענו, שאפילו נימוחו וקפאו אלף פעמים - דינם כמשקה (ראה כסף־משנה כאן).

ב. הָרֹטֶב[5] וְהַגְּרִיסִין וְהֶחָלָב שֶׁקָּרְשׁוּ - הְרֵי הֵן

1 כָּאֲכָלִין[6], וּצְרִיכִין מַחֲשָׁבָה[7]. וְאִם נָגַע בָּהֶן אֹכֶל
2 רִאשׁוֹן אוֹ מַשְׁקֶה - נַעֲשׂוּ שְׁנַיִים. הָיָה בָּהֶן מַשְׁקֶה
3 טוֹפֵחַ[8] - הֲרֵי הֵן כְּמַשְׁקִין וְהֵן תְּחִלָּה לְטֻמְאָה.
4 נִטְמְאוּ כְּשֶׁהֵן מַשְׁקִין וְקָפְאוּ אַחַר כֵּן וְקָרְשׁוּ - הֲרֵי
5 הֵן שְׁנַיִים[9], כְּמוֹ אֹכֶל שֶׁנִּטְמָא מִמַּשְׁקִין טְמֵאִין[10].
6 נִטְמְאוּ כְּשֶׁהֵן קְפוּיִים[11] וְנִמּוֹחוּ וְנַעֲשׂוּ מַשְׁקִין: אִם
7 הָיוּ כְּבֵיצָה מְכֻוָּן[12] - הֲרֵי הַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין[13]; הָיוּ
8 יוֹתֵר מִכְּבֵיצָה - הַמַּשְׁקִין טְמֵאִין, שֶׁכְּשֶׁנִּמּוֹחָה טִפָּה
9 רִאשׁוֹנָה נִטְמֵאת בְּכַבֵּיצָה[14] אֹכֶל טָמֵא שֶׁנִּמּוֹחָה
10 מִמֶּנּוּ[15], וְאוֹתָה הַטִּפָּה תִּטַּמֵּא כָּל הַמַּשְׁקִין שֶׁנִּמּוֹחוּ
11 אַחֲרֶיהָ. וְכֵן טְמֵא מֵת שֶׁסָּחַט זֵיתִים וַעֲנָבִים
12 שֶׁהֻכְשְׁרוּ: אִם הָיוּ כְּבֵיצָה[16] - הֲרֵי הַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין
13 מֵהֶן טְהוֹרִין, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִגַּע בִּמְקוֹם הַמַּשְׁקֶה[17];
14 שֶׁהַמַּשְׁקֶה[18] כְּמֻפְקָד בָּאֹכֶל[19] וּכְאִלּוּ הוּא גּוּף אַחֵר[20].
15 הָיוּ אוֹתָן זֵיתִים וַעֲנָבִים יָתֵר מִכְּבֵיצָה - הֲרֵי הַמַּשְׁקִין
16 הַיּוֹצְאִין מֵהֶן טְמֵאִין; שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצָאת טִפָּה רִאשׁוֹנָה
17 נִטְמֵאת מִכְּבֵיצָה[21] וְטִמְּאָה כָּל הַמַּשְׁקִין. וְאִם הָיָה
18 הַסּוֹחֵט זָב וְזָבָה[22] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[23], אֲפִלּוּ סָחַט גַּרְגֵּר
19 אֶחָד יְחִידִי שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר וְלֹא נָגַע בַּמַּשְׁקֶה - הַמַּשְׁקֶה
20 טָמֵא; שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצָאת טִפָּה רִאשׁוֹנָה נִטְמֵאת בְּמַשָּׁא
21 הַזָּב, שֶׁהַזָּב שֶׁנָּשָׂא אֳכָלִין אוֹ מַשְׁקִין - טְמֵאִין, כְּמוֹ
22 שֶׁבֵּאַרְנוּ[24]. וְכֵן זָב שֶׁחָלַב אֶת הָעֵז - הֶחָלָב טָמֵא[25];
23 שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצָאת טִפָּה הָרִאשׁוֹנָה נִטְמֵאת בְּמַשָּׁא הַזָּב[26].

5) שם מ"א. 6) ולא חל עליהם גזירת משקין. 7) שהאדם יחשוב לאוכלם, וכל זמן שלא חישב כך אינם אוכלין ולא משקין ואינם מקבלים טומאה כלל (למעלה פ"א ה"כ, ופ"ד ה"ד). 8) כדי להרטיב את היד הנוגעת בו. [הרע"ב מפרש שהכוונה ל"טופח על־מנת להטפיח" פירוש, שהיד שנרטבה תרטיב בנגיעתה, ואפשר שגם רבינו התכוון לכך, אלא שנקט לשון המשנה, כדרכו במקומות רבים]. 9) לא נשארו בטומאתם הראשונה, מפני שהאוכל הוא גוף חדש. 10) שכל טיפה שנקרשה נטמאה במגע במשקין הטמאים, שאוכל מקבל טומאה בכל שהוא, ומשקין מטמאים אחרים בכל שהם, ולפיכך אפילו אם המשקין פחות מכביצה נטמא הקרוש. ומה בין אלה לשמן ודבש שבהלכה הקודמת, שאמרנו שם שאפילו קפאו דינם כמשקין? מפני ששמן ודבש אינם נקפאים כל־כך עד שלא תישאר בהם כל לחלוחית שהיא (רבינו בפירושו). 11) שם. 12) וכל־שכן אם היה פחות מכביצה. 13) רבינו מפרש שהם טהורים ממש, מפני שהמשקין הם גוף חדש שלא נטמא מעולם (ראה למעלה הערה ג, בדין נטמאו כשהן משקין), והנגיעה באוכל הטמא גם כן לא טימאה את המשקין, כי כשנימוח כלשהוא לא נשאר באוכל שיעור כביצה, ופחות מכביצה אוכלין אינו מטמא אחרים (למעלה פ"ד ה"א). 14) בנגיעה בכביצה. 15) שמשקין מתטמאים וגם מטמאים אחרים בכל שהן (שם ה"ב). 16) או פחות ממנה. 17) במקום שנעשה כבר משקה אע"פ שאין בו כביצה. 18) נימוק לדין טהורים. 19) אינו מחובר לזג שהוא אוכל, אלא כאילו הוא נתון בכלי. 20) ואין המשקה מתטמא מהנגיעה בזג הטמא, מפני שאינו נעשה משקה לפני סחיטתו (רבי יוחנן, פסחים לג, ב): לכי סחיט להו ליתיה לשיעוריה. 21) אף־על־פי שהמשקה המופקד בזגים ובזיתים הוא טהור, ובזגים עצמם אין כביצה, מצטרף עמהם המשקה הטהור להשלים את השיעור (רש"י פסחים שם, ד"ה טמא מת). 22) המשך המשנה, שם. 23) נדה ויולדת. 24) פ"ח מהל' משכב ומושב ה"ב. 25) אפילו לא נגע בו. 26) מפני שהזיז את החלב ממקומו.

ג. קִדְרָה[27] שֶׁמְּלֵאָה כְּבָשִׁין[28] שֶׁל חֵלִין וְיָצְאוּ 24
עֲלֵיהֶם[29] חוּץ לַקִּדְרָה, וְנָגַע אַב הַטֻּמְאָה[30] אוֹ רִאשׁוֹן 25
בְּעָלֶה שֶׁחוּץ לַקִּדְרָה בַּמָּקוֹם הַנָּגוּב, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ 26
בֶּעָלֶה כְּבֵיצָה - הוּא טָמֵא וְהַכֹּל טָהוֹר[31]. חָזַר[32] 27
לַקִּדְרָה - טִמֵּא אֶת הַמַּשְׁקִין שֶׁבָּהּ[33], וְנִטְמָאת 28
הַקִּדְרָה[34] וְכָל הַכְּבָשִׁין. נָגַע בְּעָלֶה שֶׁחוּץ לַקִّדְרָה 29
וְהָיָה בּוֹ מַשְׁקֶה[35], אִם יֵשׁ בֶּעָלֶה כְּבֵיצָה - הַכֹּל 30
טָמֵא; שֶׁהֶעָלֶה מְטַמֵּא מַשְׁקֶה שֶׁעָלָיו, וְהַמַּשְׁקֶה 31
מְטַמֵּא כָּל הַמַּשְׁקִין שֶׁבַּקִּדְרָה[36], וּמְטַמֵּא אֶת הַקִּדְרָה. 32
הָיְתָה הַקִּדְרָה[37] מְלֵאָה כְּבָשִׁים שֶׁל תְּרוּמָה[38] וְנִגַּר 33
אוֹתָהּ טְבוּל יוֹם וְרָאָה מַשְׁקִין עַל יָדוֹ, סָפֵק מִן 34
הַקִּדְרָה נִתְּזוּ סָפֵק שֶׁהַקֶּלַח נָגַע בְּיָדוֹ - הַיָּרָק פָּסוּל[39] 35
וְהַקִּדְרָה טְהוֹרָה[40]. 36

27) טהרות פ"ב מ"א. 28) ירקות כבושים. ומדובר בחולין (רבינו בפירושו). 29) העלים של הירקות. 30) במשנה כתוב סתם "ונגעה", ורבינו הוסיף את המילים "אב הטומאה". לקמן יתבאר. 31) מכיוון שהעלה הטמא הוא מחוץ לקדירה, אינו חיבור לטומאה לירק שבקדירה, וכאילו הוא מובדל לגמרי מחלק העלה שבתוך הקדירה, ולפיכך אינו מטמאו בנגיעתו. 32) אחר שנטמא ויש בו כביצה. 33) ונעשו ראשון. נתבאר כבר שאפילו שני בחולין מטמא משקין להיות תחילה. 34) שמשקין טמאים מטמאים כלים (הל' אבות הטומאות פ"ז ה"א). 35) על העלה היה משקה ולא נגע במשקה. 36) מפני שהמשקה שעל העלה מחובר למשקה שבקדירה. [ביארנו לפי פירוש רבינו למשנתינו. ולא נתבאר למה דילג רבינו על הבבא: "היתה מגע טמא מת". ולהר"ש משאנץ שיטה אחרת לגמרי בפירוש משנה חמורה זו, שרב יהודה אמר עליה (ברכות כ, א): הוויות דרב ושמואל חזינא הכא]. 37) סיפא של המשנה, שם. 38) רבינו כאן מפרש את הסיפא בתרומה, מפני שכתוב בה "היתה טבולת יום" וטבול־יום אינו פוסל את החולין. [בפירושו למשנה, כותב רבינו שגם בסיפא מדובר בחולין, והירק נפסל מפני טומאת הידיים, ומיישב בדוחק גדול את המילים "טבולת יום". ונראה שחזר בו כאן מפירושו במשנה, כנראה מפני ששנינו (טבול יום פ"ב מ"ב) "והידים ספיקן טהור". וכאן מטמא את העלה מספק. ולא נתבאר לי כיצד יפרש רבינו מה שכתוב במשנתינו "בידים מסואבות"]. 39) שספק טבול־יום ספיקו פסול (הל' אבות

הטומאות פ"י ה"ה). 40) שמשקין שנטמאו במגע טבול־יום אינם מטמאים כלים (רבינו שם ה"ג).

ד. טָמֵא[41] שֶׁהָיָה אוֹכֵל עֲנָבִים מֵכְשָׁרִים[42] וְנָפַל מִמֶּנּוּ גַּרְגֵּר יְחִידִי לַגַּת[43]: אִם הָיָה שָׁלֵם וְלֹא נִשְׁמַט מִמֶּנּוּ עֻקְצוֹ[44] - הַגַּת טְהוֹרָה[45]; וְאִם נִשַּׁל עֻקְצוֹ[46], וְהָיוּ עֲנָבִים[47] מוּכָנִים בְּעָבִיט[48] וְכֵיוָצֵא בּוֹ לְדָרְכָן, שֶׁהֲרֵי רוֹצֶה בַּמַּשְׁקֶה הֵיוֹצֵא מֵהֶן[49] - נִטְמָא הַגַּת בְּטִפַּת מַשְׁקֶה שֶׁבְּרֹאשׁ הַגַּרְגֵּר בִּמְקוֹם הָעֹקֶץ[50]. נָפְלוּ מִמֶּנּוּ[51] עֲנָבִים[52] וּדְרָכָן בְּמָקוֹם מֻפְנֶה[53]: אִם הָיוּ כְּבִיצָה מְכֻוָּן - הֲרֵי הַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן טְהוֹרִין, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[54]. הָיוּ יָתֵר מִכְּבִיצָה - הַיּוֹצֵא מֵהֶן טָמֵא; שֶׁכֵּיוָן שֶׁיְּצָאַת טִפָּה רִאשׁוֹנָה נִטְמֵאת בְּכַבִּיצָה, וּמְטַמֵּאת אֶת כָּל הַמַּשְׁקֶה הַיּוֹצֵא אַחֲרֶיהָ.

41) טהרות פ"י מ"ה. 42) לקבל טומאה. 43) ובה ענבים מוכנים לדריכה. 44) הסותם את פי הגרגר, ולא יצאה ממנו טיפת משקה. 45) מפני שאין בגרגר כביצה, ואוכל פחות מכביצה אינו מטמא אחרים (ראה 'תפארת ישראל' שם). 46) ומתוך כך יש מעט משקה בפי הגרגר, ומשקה מטמא בכל שהוא. 47) שמהם לקח את הגרגיר. 48) כלי בלתי מנוקב, והמשקה הזב מהענבים אינו הולך לאיבוד. 49) ולפיכך הכשירו את הענבים לקבל טומאה. [במכשירין פ"א מ"א שנינו, שמשקין אינם מכשירים אלא מרצון בעלים]. 50) וטיפת המשקה נטמאה כשנגע בה הטמא. 51) מן הטמא. 52) טמאים. 53) שלא היו שם ענבים אחרים. 54) למעלה ה"ב.

ה. גּוּשׁ[55] שֶׁל זֵיתִים[56] טְמֵאִין שֶׁהָיָה מְקֻבָּץ וּמְחֻבָּר וְהִשְׁלִיכוֹ לְתוֹךְ תַּנּוּר וְהֻסַּק[57]: אִם הָיָה כְּבִיצָה מְכֻוָּן - הַתַּנּוּר טָהוֹר, שֶׁאֵין הָאֳכָלִין מְטַמְּאִין כֵּלִים, וְהַמַּשְׁקֶה הֵיוֹצֵא מֵהֶן טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. הָיָה הַגּוּשׁ יָתֵר מִכְּבִיצָה - נִטְמָא הַתַّנּוּר; שֶׁכֵּשֶׁיְּצָאָה טִפָּה אַחַת נִטְמֵאת בְּכַבִּיצָה, וְטִמְּאָה אֶת הַתַּנּוּר. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ הַזֵּיתִים הַטְּמֵאִין פְּרוּרִין[58] וְאֵינָן גּוּשׁ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה - הַתַּנּוּר טָהוֹר[59].

55) שם פ"ג מ"ב. 56) הזיתים נדבקו ונעשו גוש אחד. 57) והחום הפליט שמן מן הגוש. 58) במשנה, הגירסא "פרודין". ואין הבדל במשמעות, ושתי הגירסאות מתכוונות לזיתים שלא נתחברו לגוש אחד. 59) שהשמן הנפלט לא נגע בשיעור כביצה.

ו. עֵצִים[60] שֶׁנִּבְלְעוּ בָהֶם מַשְׁקִין טְמֵאִין וְהִסִּיקָן - הַתַּנּוּר טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי בָּטְלוּ בָּעֵצִים. וַאֲפִלּוּ הוֹצִיא הָעֵצִים שֶׁנָּפְלוּ[61] עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים, וְנָפְלוּ לְרְצוֹנוֹ, וְהִסִּיקָן - הַתַּנּוּר טָהוֹר, וְאֵין הַמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן מִתְטַמְּאִין מִן הַמַּשְׁקִין הַבְּלוּעִין בָּהֶם[62]. וְלֹא יַסִּיקֵם[63] אֶלָּא בְּיָדַיִם טְהוֹרוֹת[64]. גְּזֵרָה שֶׁלֹּא יַסִּיקֵם הַטָּמֵא[65], וְנִמְצְאוּ הַמַּשְׁקִין שֶׁעֲלֵיהֶם מְטַמְּאִין אֶת הַתַּנּוּר.

60) מכשירין פ"ד מ"י. 61) צ"ל שיפלו. 62) מפני שהמשקין הטמאים כָּלִים במקומם מחום האש. 63) עצים שנפלו עליהם משקין. 64) שנשמרו בטהרה. ואף־על־פי שמשקין שנטמאו מחמת טומאת ידיים אינם מטמאים כלים. 65) כשעליהם משקה טופח.

ז. שֶׁרֵץ[66] שֶׁנִּמְצָא בְּרֵחַיִם שֶׁל זֵיתִים[67] - אֵין טָמֵא אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ[68]. אִם הָיָה מַשְׁקֶה מְהַלֵּךְ[69] - הַכֹּל טָמֵא; שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּטְמָא מִקְצָת הַמַּשְׁקֶה נִטְמָא כֻּלּוֹ, וְהַשֶּׁמֶן מְטַמֵּא אֶת כָּל הַזֵּיתִים. נִמְצָא עַל גַּבֵּי הֶעְלִין[70] לְמַעְלָה מִן הַזֵּיתִים - יִשְׁאֲלוּ מִן הַבַּדְּדִין[71]. אִם אָמְרוּ: לֹא נָגְעוּ[72] - נֶאֱמָנִין[73]. נִמְצָא עַל אוֹם[74] שֶׁל זֵיתִים - נִטְמָא כָּל הַגּוּשׁ[75], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[76]. נִמְצָא[77] עַל גַּבֵּי זֵיתִים פְּרוּרִין[78] וְהוּא נוֹגֵעַ בִּכְבִיצָה[79] - הַכֹּל טָמֵא; שֶׁהָאֹכֶל שֶׁהוּא כְּבִיצָה מְטַמֵּא הַמַּשְׁקֶה הַמְעֹרָב בָּהֶן[80], וְהַמַּשְׁקֶה מְטַמֵּא שְׁאָר הַזֵּיתִים. הָיוּ פְּרוּרִין עַל גַּבֵּי פְּרוּרִין וְהַמַּשְׁקֶה מְלֻמָּטָה[81], אַף עַל פִּי שֶׁנָּגַע בִּכְבִיצָה - אֵין טָמֵא אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ[82].

66) טהרות פ"ט מ"ח. 67) לפני שנותנים את הזיתים במקום סחיטתם, טוחנים אותם בריחיים, כדי שיוציאו בבית הבד כל שמנם בלחץ הקורות והאבנים. 68) הזיתים שנגע בהם השרץ, והזיתים הטמאים אינם מטמאים את הטהורים, מפני שאין באחד מהם כביצה. 69) ונוגע בכל הזיתים. 70) שאינם אוכלין, ואינם מקבלים טומאה כלל. 71) פועלי בית הבד. ומדובר בעמי הארץ שטיהרם חבר, ומעסיק אותם בבית הבד. 72) בשרץ. [הגר"א גורס במשנתנו "לא נגע", פירוש: השרץ לא נגע בזיתים]. 73) מה שאמרו עם־הארץ אינו נאמן על הטהרות, היינו בטהרות שלו, אבל על של אחרים נאמן (ראה הל' משכב ומושב פי"ג ה"ג). 74) זיתים שנדבקו לגוש אחד. 75) דנים את כל הזיתים שבאום כגוף אחד. 76) למעלה פ"ו הט"ז. ראה הערות, שם. 77) שם מ"ט. 78) האום התפורר לכמה גושים קטנים. 79) השרץ נגע בפירור שיש בו כביצה. [עלינו לדחוק ולפרש את לשונו של רבינו במשנתינו "זיתים מפורדים" לפי ביאורנו כאן, שהרי פסק בפ"א מהל' אבות הטומאות הי"ב, ששני חצאי זיתים מן הנבילה אינם מטמאים אפילו אם נגעו בבת אחת, ואפילו נדבקו בידי אדם וכל־שכן שאין הזיתים דבוקים, אבל כשנדבקו ונעשו גוש, נתבאר למעלה שהם חיבור. ראה פ"ו הט"ז טעמו של דבר]. 80) מדובר במשקה מועט שאינו מחבר את כל הפירורים שיהיה דינם כגוש אחד, אבל אם יש תחת כולם שמן בעין נטמא הכול, אפילו כשהשרץ מונח על פירור פחות מכביצה, מפני שהמשקה מצרפם. 81) ואינו נוגע בפירור שנגע בו השרץ. 82) מפני שהפירור הטמא אינו נוגע במשקה.

ח. עַם הָאָרֶץ[83] שֶׁהוֹשִׁיט יָדָיו לְגַת וְנָגַע בְּאֶשְׁכּוֹלוֹת - אֶשְׁכּוֹל וְכָל סְבִיבוֹתָיו טְמֵאִין, וְהַגַּת[84] כֻּלָּהּ טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִיקִין הָאֶשְׁכּוֹלוֹת[85] שֶׁסְּבִיבוֹת זֶה הָאֶשְׁכּוֹל בֵּינוֹ וּבֵין שְׁאָר הַגַּת.

83) בבלי, עבודה זרה עה, ב. 84) הענבים שבגת שאינם

נוגעים באשכול זה. 85) אבל זיתים אין להם אשכולות, ולפיכך אם נגע בגוש אחד - נטמאו כל הנוגעים בו. ונראה שזה אחד מהדברים שהקילו חכמים בטומאת עם־הארץ, אבל אם נגע טמא באשכול - נטמאו כל האשכולות שבגת כשהמשקה מחברם.

1 **ט. הַגֶּפֶת[86] וְהַזַּגִּים[87] שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּטָהֲרָה[88] וְהָלְכוּ עֲלֵיהֶן**
2 **טְמֵאִין וְאַחַר כָּךְ יָצְאוּ מֵהֶן מַשְׁקִין[89] - הֲרֵי אֵלּוּ**
3 **טְהוֹרִין, שֶׁמִּתְּחִלָּה נַעֲשׂוּ בְּטָהֲרָה[90]. וְאִם נַעֲשׂוּ**
4 **מִתְּחִלָּה בְּטֻמְאָה[91] וְיָצְאוּ מֵהֶן מַשְׁקִין - טְמֵאִין[92].**

86) פסולת של זיתים אחר סחיטת שמנם (כלים פ"ט מ"ו). 87) פסולת הענבים אחר דריכתם. 88) נסחטו ונדרכו על־ידי טהורים. 89) הגר"א אינו גורס במשנתינו את המלים "ואחר־כך", ומוסיף ואו, וגורס "ויצאו". ומפרש שעל־ידי דריכת הטמאים יצאו המשקין. ויש להניח שגם בדברי רבינו כאן הוא גורס כך. וכך היא הגירסא בתוספתא טהרות פ"ג ה"א. 90) בתוספתא שם מבואר, שהמשקין שבתוך הפסולת יצאו בשעת סחיטה ודריכה, וכאשר סר הלחץ חזרו ונבלעו, וכשהם יוצאים מחמת דריכת הטמאים יוצאים בלי רצון בעלים, ושנינו במכשירין (פ"ו מ"ח) שמשקין שיצאו שלא לרצון בעלים, אינם מקבלים טומאה (ראה פירוש רבינו, שם). ואף־על־פי שמתחילה יצאו לרצון, כיון שנבלעו בתוך הפסולת דינם כפסולת ואינם כמשקין, ולפיכך צריך שיצאו לרצון (הגר"א). 91) תוספתא, שם. 92) מפני שנטמאו בדריכה ראשונה שהיו לרצון, וכשנבלעו בפסולת לא ירדה מהם טומאתם (הגר"א).

5 **י. הַבַּדִּין[93] שֶׁנִּכְנָסִין[94] וְיוֹצְאִין[95] וּמַשְׁקִין טְמֵאִין**
6 **בְּתוֹךְ בֵּית הַבַּד[96], אִם יֵשׁ בֵּין מַשְׁקִין לְזֵיתִים[97] כְּדֵי**
7 **שֶׁיְּנַגְּבוּ אֶת רַגְלֵיהֶן בָּאָרֶץ[98] - הֲרֵי הַזֵּיתִים טְהוֹרִין;**
8 **שֶׁהַנּוֹגֵעַ בְּמַשְׁקִין טְמֵאִים שֶׁלֹּא בְּיָדָיו - טָהוֹר[99]**
9 **וַאֲפִלּוּ לְקֹדֶשׁ. כְּכָרוֹת[100] הַקֹּדֶשׁ שֶׁהָיוּ בָּהֶן גֻּמּוֹת**
10 **וּבְתוֹךְ הַגֻּמּוֹת הָיוּ מַשְׁקִין שֶׁל קֹדֶשׁ, וְנָגַע הַשֶּׁרֶץ**
11 **בְּאַחַת מֵהֶן, וְנָגְעָה רִאשׁוֹנָה בִּשְׁנִיָּה וּשְׁנִיָּה**
12 **בִּשְׁלִישִׁית, אֲפִלּוּ מֵאָה - כֻּלָּן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[101],**
13 **מִפְּנֵי הַמַּשְׁקֶה שֶׁבַּגֻּמּוֹת וְחִבַּת הַקֹּדֶשׁ הֲרֵי הֵן כֻּלָּן**
14 **כְּמַשְׁקִין שֶׁאֵין מוֹנִין בָּהֶן[102]. אֲבָל אִם הָיוּ כְּכָרוֹת**
15 **תְּרוּמָה - הֲרֵי הַכִּכָּר הַשְּׁלִישִׁית בִּלְבַד פְּסוּלָה[103],**
16 **וּמִשְּׁלִישִׁית וָהָלְאָה טְהוֹר[104]. וְאִם הָיָה מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ**
17 **עַל כָּל הַכִּכָּרוֹת - אַף בִּתְרוּמָה הַכֹּל טְמֵאוֹת. וְכֻלָּן**
18 **שְׁנִיּוֹת[105], חוּץ מִן הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנָּגַע בָּהּ הַשֶּׁרֶץ שֶׁהִיא**
19 **רִאשׁוֹן[106].**

93) ראה לעיל ה"ז, הערה 71 (טהרות פ"י מ"ב). 94) לבית הבד. 95) ורגליהם נוגעות בזיתים שבחוץ. 96) ונרטבו רגליהם. 97) שבחוץ מקום פנוי. 98) אגב הילוך. 99) וכשאין מקום כדי לנגב הרגלים, נטמאו הזיתים מן המשקין הטמאים שעל רגליהם. ומדובר ברגלים יחפות, אבל כשעליהן נעליים נטמאו הנעליים, שהרי משקין מטמאים כלים, והן מטמאות את הזיתים. 100) שם פ"א מ"ט. 101) כדין משקים, שהם ראשון לטומאה, אפילו אם נגעו בולד הטומאה. 102) ראשון ושני וכו'. [במשנתינו כתוב "כולן טמאות", ומפרש שם רבינו, שהמשקין נעשו ראשון ומטמאים את הכיכרות והן שניות, וכאן חזר בו ואומר שכולן ראשון. ובדוחק אפשר לומר, שהתכוון כאן לכל המשקין שבגומות]. 103) מובן שהראשונה היא ראשון, והשנייה היא שני לטומאה, כמו ששנינו שם: "מטמא שנים ופוסל אחד". 104) כדין אוכל תרומה. 105) המשקין שעליהם נטמאו ונעשו ראשון, כדין משקים שנגעו בראשון או בשני, והכיכרות שנגעו בהם נעשו שניות. 106) מפני שנגעה בשרץ.

20 **יא. אֲבַעְבּוּעַ[107] הַנַּעֲשֶׂה בָּעֲבִי[108] הֶחָבִית[109] וַהֲרֵי הוּא**
21 **כְּמוֹ כְּלִי אַחֵר בְּצִדָּהּ, אִם נִקַּב הָאֲבַעְבּוּעַ לַאֲוִיר**
22 **הֶחָבִית וְנִקַּב נֶקֶב אַחֵר לַחוּץ זֶה כְּנֶגֶד זֶה[110], אוֹ**
23 **שֶׁהָיָה הַנֶּקֶב הַפְּנִימִי מִלְּמַטָּה וְהַחִיצוֹן מִלְּמַעְלָה[111],**
24 **וְהָיָה הָאֲבַעְבּוּעַ וְהֶחָבִית מְלֵאִים מַשְׁקִין, אִם נָגַע אַב**
25 **הַטֻּמְאָה בַּמַּשְׁקֶה שֶׁבָּאֲבַעְבּוּעוֹת[112] - נִטְמְאוּ כָּל**
26 **הַמַּשְׁקִין שֶׁבֶּחָבִית[113]. הָיְתָה הֶחָבִית מֻקֶּפֶת צָמִיד**
27 **פָּתִיל[114] וּנְתוּנָה בְּאֹהֶל הַמֵּת[115] - נִטְמֵאת מִפְּנֵי הַנֶּקֶב**
28 **שֶׁבַּאֲבַעְבּוּעַ זֶה, שֶׁהֲרֵי הוּא מְפַלֵּשׁ לַאֲוִירָהּ[116]. וְכֵן**
29 **אִם הָיָה הַנֶּקֶב שֶׁבָּאֲבַעְבּוּעַ שֶׁבִּפְנִים מִלְּמַעְלָה**
30 **וְהַחִיצוֹן מִלְּמַטָּה - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ נִצֶּלֶת בְּצָמִיד**
31 **פָּתִיל[117]; אֲבָל אִם נָגַע אַב הַטֻּמְאָה בָּאֲבַעְבּוּעַ[118] -**
32 **לֹא נִטְמְאוּ מַשְׁקִין שֶׁבֶּחָבִית, וְהִנָּם כְּמֻבְדָּלִין מֵהֶן[119].**

107) טבול־יום פ"ב מ"ח. 108) בדופן. 109) חביות של חרס נעשות מטיט, ושורפים אותן בכבשן, ולפעמים הן מעלות כעין אבעבועות חלולים בדפנותיהן. 110) והמשקין שבחבית נכנסים בנקב הפנימי, ונשפכים לחוץ דרך הנקב החיצון. 111) בשני המקרים הללו, המשקין הנכנסים לחלול שבאבעבוע עד למקום הנקב החיצון מתעכבים שם. 112) נגע בנקב החיצון. 113) מכיון שמשקין שבאבעבוע מחוברים למשקין שבחבית. ולאו דווקא אב הטומאה, אלא אפילו טבול־יום מטמא. ונקט אב הטומאה משום הבבא האחרונה להשמיענו שאפילו אב הטומאה אינו מטמא ('תפארת ישראל'. ראה ראב"ד). 114) כיסוי מהודק ומחובר יפה. 115) כלי חרס מוקף צמיד פתיל אינו מתטמא באוהל. 116) ואינה סגורה מכל צד. 117) שהרי היא פתוחה לכניסת אוויר ומשקין. 118) בנקב החיצון שמלמטה. 119) המשקין הנכנסים לאבעבוע דרך הנקב שמלמעלה יוצאים תיכף לחוץ דרך הנקב שלמטה הימנו, והרי זה כניצוק שאמרנו למעלה (פ"ז ה"א) שאינו חיבור. [הר"ש בפירוש שני מפרש, שאבעבוע שהמשקין אינם מתעכבים בו אין עליו תורת כלי כלל, ודינו כגב הדופן, וכלי חרס אינו מטמא מגבו].

יום שני י' ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר דין תולדות שבעת המשקין המכשירים כיוצא בהם, ומה הן התולדות. ואם הקודש צריך הכשר.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁהַשִּׁבְעָה מַשְׁקִין בִּלְבַד הֵן שֶׁמִּתְטַמְּאִין אוֹ מַכְשִׁירִין, וְהַשְּׁאָר קְרוּיִין מֵי פֵּרוֹת וְאֵינָם מִתְטַמְּאִין וְלֹא מַכְשִׁירִין. וְשִׁבְעָה מַשְׁקִין שֶׁמָּנִינוּ - תּוֹלְדוֹתֵיהֶם[3] כַּיּוֹצֵא בָּהֶם[4].

2) בפרק א הלכה ב מהלכות אלו. 3) בהלכות הבאות יבואר תולדות מה הן. 4) דינם שווה לדין המשקין - האבות.

ב. תּוֹלְדוֹת הַמַּיִם הֵם הַיּוֹצֵא מִן הָעַיִן וּמִן הָאֹזֶן וּמִן הַחֹטֶם וּמִן הַפֶּה, וּמֵי רַגְלֵי בְּנֵי אָדָם, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים. כָּל אֵלּוּ הַיּוֹצְאִין מִן הָאָדָם - מַשְׁקִין הֵן, בֵּין שֶׁיָּצְאוּ לְדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם בֵּין שֶׁיָּצְאוּ שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ. אֲבָל מֵי רַגְלֵי בְּהֵמָה וְהַמֶּלַח שֶׁנִּמְחַת[5] - הֲרֵי הֵן כְּמֵי פֵּרוֹת, לֹא מִתְטַמְּאִין וְלֹא מַכְשִׁירִין.

5) נמס ונעשה נוזל.

ג. הַדָּם הַמָּנוּי מִן הַמַּשְׁקִין הוּא הַדָּם הַשּׁוֹתֶת[6] בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה[7] מִן הַבְּהֵמָה וְהַחַיָּה וְהָעוֹפוֹת הַטְּהוֹרִין; אֲבָל דַּם הַקִּלּוּחַ[8] - אֵינוֹ מַכְשִׁיר[9], שֶׁעֲדַיִן חַיִּים הֵן וַהֲרֵי הוּא דּוֹמֶה לְדַם מַכָּה אוֹ לְדַם הַקָּזָה. הַשּׁוֹחֵט וְנִתַּז דָּם עַל הָאֲכָלִין וְנִתְקַנַּח הַדָּם בֵּין סִימָן[10] לְסִימָן[11] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[12]. לְפִיכָךְ תּוֹלִין עָלָיו, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹרְפִין[13]. תּוֹלְדוֹת הַדָּם: דַּם הַקָּזָה שֶׁל אָדָם שֶׁהוֹצִיאוּ לִשְׁתִיָּה[14]. אֲבָל אִם הוֹצִיאוּ לִרְפוּאָה - טָהוֹר וְאֵינוֹ מַכְשִׁיר. וְכֵן דַּם שְׁחִיטָה בַּבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבָעוֹפוֹת הַטְּמֵאִין[15], וְהַדָּם הַיּוֹצֵא עִם הַלֵּחָה וְעִם הָרְעִי, וְדַם הַשְּׁחִין וְהָאֲבַעְבּוּעוֹת, וְתַמְצִית הַבָּשָׂר - כָּל אֵלּוּ אֵינָן מִתְטַמְּאִין וְלֹא מַכְשִׁירִין, אֶלָּא הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר מֵי פֵּרוֹת. וְדַם הַשֶּׁרֶץ - כִּבְשָׂרוֹ[16], מְטַמֵּא וְאֵינוֹ מַכְשִׁיר. וְאֵין לָנוּ כַּיּוֹצֵא בּוֹ[17].

6) זב לאט לאט. 7) במכשירין שם מנו דם שחיטה בין תולדות הדם, ובתוספתא שבת פרק ט הלכה י"ד שנינו: "מניין לדם שהוא משקה שנאמר (במדבר כג, כד): ודם חללים ישתה". ומשמע שעיקר דם הוא דם חללים של אדם. 8) המתפרץ מן הפצע בכוח. 9) "ודם חללים ישתה" - פרט לדם הקילוח שאינו מכשיר (חולין לו, א). 10) הוושט והקנה הם שני סימני שחיטה וצריך לשחוט רוב שניהם בבהמה. 11) חתך סימן אחד והדם שיצא לפני חיתוך השני נפל על אוכלין. 12) איבעייא שם אם הוכשרו האוכלין או לא. 13) ודווקא בנתקנח לפני שחיטת הסימן השני, אבל כשלא נתקנח הוכשרו אחר גמר השחיטה באותו הדם. מסקנת הגמרא שם. 14) לבהמה, או לגוי, מחשבתו עושה אותו משקה. 15) אינו מכשיר. כל דינים אלה נמסרו בקבלה איש מפי איש. 16) בכעדשה. 17) דומה לו, שמטמא ואינו מכשיר (הרא"ש במשנתנו).

ד. מֵי הֶחָלָב[18] - הֲרֵי הֵן כְּחָלָב. וַחֲלֵב הָאָדָם שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ - אֵינוֹ מַשְׁקֶה, לֹא מַכְשִׁיר וְלֹא מִתְטַמֵּא. לְפִיכָךְ חֲלֵב הַזָּכָר[19] אֵינוֹ מַשְׁקֶה[20]. וְכֵן חֲלֵב בְּהֵמָה וְחַיָּה שֶׁיָּצָא שֶׁלֹּא לְרָצוֹן, כְּגוֹן שֶׁזָּב מֵהַדֵּד מֵאֵלָיו אוֹ שֶׁחֲלָבוֹ כְּמִתְעַסֵּק[21]. אֲבָל חֲלֵב הָאִשָּׁה, בֵּין שֶׁיָּצָא לְרָצוֹן בֵּין שֶׁיָּצָא שֶׁלֹּא לְרָצוֹן - סְתָמוֹ מַשְׁקֶה וּמִתְטַמֵּא אוֹ מַכְשִׁיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לְתִינוֹק[22].

18) נוזל הנפרד מן החלב כשמקפיאים אותו לעשות גבינה. 19) ישנם מקרים, אמנם נדירים מאוד, שמתמצה חלב מדדי הזכר. במסכת שבת נג, ב מסופר על מעשה כזה שהיה. 20) אין אדם שותה אותו. 21) מטפל בדדי הבהמה ללא כוונת חליבה. 22) במשנה שאל רבי עקיבא הלא חלב בהמה גם כן ראוי לתינוק ויש בו מעלה יתירה שראוי גם לגדולים? וענו לו, שבחלב אשה יש מעלה יתירה שדם היוצא מפצעה מכשיר, אבל בבהמה רק דם שחיטה מכשיר. [רש"י (שבת קמד, א) מפרש שהכוונה למה שאמרו דם נעכר ונעשה חלב והר"ש כאן דוחה פירוש זה].

ה. הַמַּשְׁקִין שֶׁיּוֹצְאִין מֵאוֹתָן הַטְּמֵאִין[23] שֶׁאוֹתָן הַמַּשְׁקִין[24] אֲבוֹת טֻמְאָה - מְטַמְּאִים בְּלֹא הֶכְשֵׁר, שֶׁהַטֻּמְאָה וְהַהֶכְשֵׁר בָּאִין כְּאַחַת. וְאֵלּוּ הֵן: זוֹב הַזָּב וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ וּמֵימֵי רַגְלָיו, וּרְבִיעִית דָּם מִן הַמֵּת, וְדַם הַנִּדָּה[25]. וְכֵן[26] דַּם מַגֵּפָתוֹ[27] שֶׁל זָב וַחֲבֵרָיו, וְחֶלְבָּם שֶׁל אִשָּׁה, וּדְמִעַת עֵינַיִם עִם שְׁאָר תּוֹלְדוֹת הַמַּיִם[28] הַיּוֹצְאִין מֵהֶן - מְטַמְּאִין כְּמַשְׁקִין טְמֵאִין[29] שֶׁמְּטַמְּאִין[30] בְּלֹא כַּוָּנָה[31], שֶׁמַּשְׁקִין טְמֵאִין מְטַמְּאִין לְרָצוֹן וְשֶׁלֹּא לְרָצוֹן. לְפִיכָךְ, נִדָּה אוֹ זָבָה שֶׁנָּטַף[32] חֶלְבָּם מִדַּדֶּיהָ לַאֲוִיר הַתַּנּוּר[33] - נִטְמָא הַתַּנּוּר וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ.

23) מן הטמאים שיפורטו לקמן. 24) שהמשקין האלה. 25) כל המנויים כאן הם אבות הטומאה ומטמאים גם אדם וכלים. 26) כל אלה המנויים מכאן ואילך, הם וולדות הטומאה. 27) פצעו. 28) המבוארים למעלה בהלכה ב. 29) פירוש, מטמאים בלי הכשר כמו המשקין הטמאים מחמת עצמם שנמנו למעלה שכולם אב הטומאה. [כל המשקין המפורטים בבבא זו, טומאתם מנגיעתם גוף הטמא, שממנה יצאו. 30) צריך להיות: ומטמאין. כאן מתחילה בבא חדשה ונמשכת לכל המשקין המפורטים למעלה בין אבות הטומאה ובין וולדות הטומאה. 31) אף על פי שנפלו על הטהרות בלי כוונתם ושלא לרצונם של הבעלים - הוכשרו ונטמאו. 32) מעצמו. 33) של חרס.

ו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִטְּבוּל יוֹם אֵינָם טְמֵאִים. לְפִיכָךְ, אִם נָפְלוּ אֲפִלּוּ עַל כְּכָר שֶׁל תְּרוּמָה - אֵינוֹ מַכְשֵׁר עַד שֶׁיִּפְּלוּ לְרָצוֹן, כִּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין הַטְּהוֹרִין שֶׁאֵינָן מַכְשִׁירִין אֶלָּא לְרָצוֹן.

ז. הַזֵּעָה וְהַלֵּחָה הַסְּרוּחָה וְהָרְעִי[34], וְהַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִבֵּן שְׁמוֹנָה חֳדָשִׁים[35], וְהַשּׁוֹתֶה מֵי טְבֶרְיָה[36] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹצְאִין נְקִיִּים - כָּל אֵלּוּ אֵינָן חֲשׁוּבִין מַשְׁקֶה, וְלֹא מִתְטַמְּאִין[37] וְלֹא מַכְשִׁירִין.

34) צואה. 35) שנולד בחודש השמיני לעיבור. נפל כזה אף על פי שהוא חי דינו כדבר דומם, מפני שאינו בן קיימא. 36) חמי טבריה. הם מביאים שלשול רב ולפעמים יוצאים כשהם זכים (רבינו בפירושו). 37) אם נגעו בטומאה.

ח. הַשּׁוֹתֶה שְׁאָר מַשְׁקִין[38] וְיָצְאוּ - הֲרֵי הֵן מַשְׁקִין כְּשֶׁהָיוּ, שֶׁאֵין שְׁאָר הַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין בַּגּוּף[39]. כֵּיצַד? שָׁתָה מַיִם טְמֵאִין וֶהֱקִיאָן - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא טָהֲרוּ בִּיצִיאָתָן[40]. שָׁתָה מַיִם טְמֵאִים וְטָבַל וְאַחַר כָּךְ הֱקִיאָן, [אוֹ שֶׁנִּסְרְחוּ וְאַחַר כָּךְ הֱקִיאָן], אוֹ שֶׁיָּצְאוּ מִלְּמַטָּה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא טָבַל - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין[41]. שָׁתָה שְׁאָר מַשְׁקִין טְמֵאִין אוֹ שְׁאָר אֳכָלִין טְמֵאִין, אַף עַל פִּי שֶׁטָּבַל וְאַחַר כָּךְ הֱקִיאָן - טְמֵאִין, לְפִי שֶׁאֵינָן טְהוֹרִין בַּגּוּף[42]. נִסְרְחוּ אוֹ שֶׁיָּצְאוּ מִלְּמַטָּה - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין.

38) ששת המשקין המכשירים חוץ למים. 39) שאר משקין אינם בטלים בגוף ולא בטלה טומאתם. 40) בדפוס רומא (ר"מ) ובדפוס קושטא וכן בכתב יד תימן הגירסא: "מפני שנטמאו במגעו ביציאתן" וכן היא גירסת הראב"ד בהשגותיו, והוא מפרש, כגון ששתה רביעית הלוג שיעור שמטמא את האדם, והמשקין עצמם כשהם במעי האדם בטלה טומאתם, אולם כשהקיאם נטמאו שנית במגע האדם הטמא. וברור שהראב"ד מחלק בזה בין מים לשאר משקין, מים בטלה טומאתם ושאר משקין לא. וכדבריו שנינו בפירוש בתוספתא טבול יום פרק א הלכה ז: חומר במשקין (מבמים), שהמשקין אין להם טהרה ואין טהורין בגוף מה שאין כן במים. 41) בטבל והקיאם נטהרו המים בגוף כמו שאמרנו, ולא נטמאו אגב הקאה, שהרי האדם טבל ונטהר. ונסרחו או יצאו מלמטה טהורים אף על פי שלא טבל מפני שאינם ראויים לשתייה אינם מקבלים טומאה. 42) לא נטהרו בעודם בגוף, מכיוון שמשקין אינם בטלים בגוף.

ט. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַזֵּעָה אֵינָהּ מַשְׁקֶה. אֲפִלּוּ שָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין וְהִזִּיעַ - זֵעָתוֹ טְהוֹרָה[43]. אֲבָל הַבָּא בְּמַיִם שְׁאוּבִין וְהִזִּיעַ - זֵעָתוֹ טְמֵאָה[44]. וְאִם נִסְתַּפֵּג[45] מִן הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין וְאַחַר כָּךְ הִזִּיעַ - זֵעָתוֹ טְהוֹרָה.

43) ואף על פי ששתה רביעית ונטמא גופו, וגם אינה מכשירה, מפני שהזיעה באה מגופו ולא מהמשקין שבלע (רבינו שם). 44) הבא ראשו ורובו במים שאובים אפילו טהורים טמא (הלכות אבות הטומאות פרק ט הלכה א). ומכיוון שהזיעה מעורבת במים השאובים נטמאה התערובת מנגיעתה בגוף הטמא, והיא גם מכשירה. 45) התנגב.

י. זֵעַת בָּתִּים[46] שִׁיחִין וּמְעָרוֹת וּבוֹרוֹת - אֵינָן מַשְׁקֶה, וַאֲפִלּוּ הֵן טְמֵאִין - זֵעָתָן טְהוֹרָה. אֲבָל זֵעַת הַמֶּרְחָץ - כְּמַיִם: אִם הָיְתָה הַמֶּרְחָץ טְמֵאָה[47] - זֵעָתָהּ טְמֵאָה[48]; וְאִם הָיְתָה טְהוֹרָה[49] וְהִכְנִיס בָּהּ פֵּרוֹת - הֶכְשְׁרוּ[50]. הִכְנִיסוּ לָהּ כֵּלִים - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן כִּתְלוּשִׁין בְּרָצוֹן[51] וּמַכְשִׁירִין.

46) קירות בתים שנבנו במקומות נמוכים מוציאים לחלוחית המתגבשת לפעמים לטיפות דומות לטיפות זיעה. 47) המים שבתוכה היו טמאים. 48) וגם מכשירה, שהזיעה היא קיטור הבא מן המים שהתנדפו מחמת החום. 49) המים היו טהורים. 50) מפני שהורטבו בקיטור. 51) משקין שנתלשו ממקום חיבורם שלא ברצון בעלים אינם מכשירים (לקמן פרק י"ב הלכה ג), ומשמיענו, שאם הכניס כלים למרחץ והורטבו הרי זה רצון בעלים מפני שהוא יודע שיורטבו והכניסם מרצונו.

יא. הַבְּרֵכָה[52] שֶׁבַּבַּיִת וְהַבַּיִת מַזִּיעַ מֵחֲמָתָהּ, אִם הָיְתָה הַבְּרֵכָה טְמֵאָה[53] - זֵעַת כָּל הַבַּיִת שֶׁמֵּחֲמָתָהּ טְמֵאָה.

52) חפירה בקרקע הבית ויש בה מים. 53) המים שבתוכה טמאים.

יב. שְׁתֵּי בְּרֵכוֹת בַּבַּיִת, אַחַת טְמֵאָה וְאַחַת טְהוֹרָה: הַמַּזִּיעַ[54] קָרוֹב לַטְּמֵאָה[55] - טָמֵא, קָרוֹב לַטְּהוֹרָה - טָהוֹר, מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - טָמֵא.

54) אדם וכלים ואוכלין. 55) קרובים יותר לבריכה הטמאה.

יג. הַמֹּהַל[56] - כְּשֶׁמֶן[57]. מַשְׁקִין הַמְנַטְּפִין מִסַּלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים - אֵינוֹ מַשְׁקֶה וְלֹא מִתְטַמְּאִין וְלֹא מַכְשִׁירִין[58], עַד שֶׁיִּכְנִיסֵם[59] בִּכְלִי.

56) לחלוחית המתמצה מאליה מן הזיתים. ויש גורסים "מוחל" (מכשירין פרק ו משנה ה). 57) ואף על פי שאין עימו שיורי שמן. כרבי מאיר במשנתנו. 58) שאינם משקה, לפי שאינו מקפיד עליהם והם הולכים לאיבוד. 59) בכלי ויחשיב אותם ואז תורת משקה עליהם.

יד. הַשּׁוֹקֵל עֲנָבִים בְּכַף מֹאזְנַיִם - הַיַּיִן שֶׁבַּכַּף אֵינוֹ מַשְׁקֶה עַד שֶׁיַּעֲרֵנוּ לְתוֹךְ הַכְּלִי, וַהֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְסַלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים שֶׁמְּנַטְּפִין.

טו. הַדּוֹרֵס[60] עֲנָבִים שֶׁל תְּרוּמָה בְּחָבִית, אַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן צָף עַל גַּבֵּי יָדָיו[61] - הֲרֵי הַכֹּל טָהוֹר[62].

60) לוחץ עליהם, כדי להכניס הרבה ענבים. 61) וסתם ידים פוסלות את התרומה. 62) שהיין היוצא אגב הלחיצה אינו משקה מפני שהאדם אינו רוצה שיצא היין.

טז. מַשְׁקֶה בֵּית מִטְבָּחַיִם שֶׁבָּעֲזָרָה, וְהוּא דַּם הַקֳּדָשִׁים וְהַמַּיִם שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן שָׁם - טְהוֹרִין[63] לְעוֹלָם, וְאֵינָן מִתְטַמְּאִין[64] וְלֹא מַכְשִׁירִין. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה. לְפִיכָךְ, כָּל דְּמֵי הַזְּבָחִים אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה וְאֵינוֹ מַכְשִׁיר. וְהוֹאִיל וְדַם הַקֳּדָשִׁים אֵינוֹ מַכְשִׁיר, קָדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בְּעֲזָרָה לֹא הִכְשְׁרוּ בְּדַם שְׁחִיטָה; וְאֵין לִבְשַׂר הַקֳּדָשִׁים הֶכְשֵׁר אֶלָּא בְּמַשְׁקִין שֶׁיִּפְּלוּ עַל הַבָּשָׂר חוּץ מִמַּשְׁקֶה בֵּית הַמִּטְבָּחַיִם.

63) שנינו שם: "העיד יוסי בן יועזר איש צרידה על משקה בית מטבחיא דכן (טהור)". 64) כרב בפסחים טז, א שאמר: "מה דכן? דכן ממש" פירוש, טהור לגמרי ואפילו טומאת עצמם אין להם.

1 **יז. פְּרַת קָדָשִׁים שֶׁהֶעֱבִירָהּ בְּנָהָר וּשְׁחָטָהּ וַעֲדַיִן[65]**
2 **מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ[66] עָלֶיהָ - חֲרֵי זוֹ מַכְשֶׁרֶת. לְפִיכָךְ, אִם**
3 **נִמְצֵאת מַחַט טְמֵאָה[67] בִּבְשָׂרָהּ - חֲרֵי הַבָּשָׂר טָמֵא.**
4 **וְכֵן אִם הָיְתָה הַפָּרָה חֲסוּמָה[68] מִחוּץ לִירוּשָׁלַיִם[69],**
5 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּחַט יְדוּעָה[70] - חֲרֵי הַבָּשָׂר טָמֵא,**
6 **מִפְּנֵי שֶׁנִּגַּע בַּכֵּלִים הַנִּמְצָאִין מִחוּץ לִירוּשָׁלַיִם[71].**
7 **נִמְצֵאת הַמַּחַט בַּפֶּרֶשׁ[72] - הַבָּשָׂר טָהוֹר. וּבֵין כָּךְ וּבֵין**
8 **כָּךְ הַיָּדַיִם טְהוֹרוֹת, שֶׁאֵין טֻמְאַת יָדַיִם בַּמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ**
9 **שֶׁבֵּאַרְנוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[73]? לִהְיוֹת הַבָּשָׂר טָמֵא**
10 **בְּדִין תּוֹרָה; אֲבָל לְהִתְטַמֵּא מִדִּבְרֵיהֶן - אֵין הַקֹּדֶשׁ**
11 **צָרִיךְ הֶכְשֵׁר, אֶלָּא חִבַּת הַקֹּדֶשׁ מַכְשֶׁרֶת הַבָּשָׂר. וְאִם**
12 **נָגַע בָּהּ טֻמְאָה, בֵּין קַלָּה בֵּין חֲמוּרָה - נִפְסָלָה, אַף**
13 **עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶכְשֵׁר בְּמַשְׁקֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

65) אחר שחיטתה. 66) רטוב. 67) בפסחים יט, ב אמרו בשם רב כשבעל המחט הכירה. 68) כך מפרש שם רבי יוסי בר אבין את המשנה. 69) ונשחטה בעודה חסומה ואם כן בלעה את המחט מחוץ לירושלים. 70) אין אנו יודעים אם היא טמאה. 71) חכמים גזרו טומאה על כלים שנמצאו מחוץ לירושלים. 72) האוכלין המעוכלים שבמעיה, מפני שהפרש אינו מקבל טומאה. 73) שבשר קדשים אינו מטמא אלא אם הוכשר במשקין שמחוץ לבית המקדש.

פֶּרֶק אֶחָד עָשָׂר[1]

1) יבאר הבוצר ענבים למכור או לגת אם הוכשרו. אימת הוכשרו עם המשקה היוצא מהן. כרם שהוא עומד בצד בית הפרס ובוצר ממנו לגת. המוסק זיתים שלא נגמרה מלאכתם אם הוכשרו, ואימתי גמר מלאכתם. ודין הפוצע זיתים של תרומה בידיים טמאות. העוטן ברשות עם הארץ ונעל וחתם, והדורך בטומאה ורצה לטהר כלי בית הבד.

14 **א. הַבּוֹצֵר[2] עֲנָבִים לִמְכֹּר בַּשּׁוּק אוֹ לְיַבְּשָׁן[3] - לֹא**
15 **הֻכְשְׁרוּ לְטֻמְאָה[4] עַד שֶׁיִּפְּלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין לִרְצוֹנוֹ,**
16 **כִּשְׁאָר הָאֳכָלִין; אֲבָל הַבּוֹצֵר לִדְרֹךְ[5] - הֻכְשַׁר**
17 **לְטֻמְאָה[6] וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָפְלוּ מַשְׁקִין עַל הַבָּציר**
18 **כְּלָל, וְאִם נָגְעָה בּוֹ טֻמְאָה - נִטְמָא. וְדָבָר זֶה גְּזֵרָה**
19 **מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּמִפְּנֵי מָה גָּזְרוּ[7] עַל הַבּוֹצֵר לַגַּת**
20 **שֶׁהוּא מֻכְשָׁר? שֶׁפְּעָמִים שֶׁאָדָם נִכְנָס לְכַרְמוֹ לְיַדֵּעַ**
21 **אִם הִגִּיעַ לְהִבָּצֵר, וְסוֹחֵט אֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים לִבְדֹּק**
22 **בּוֹ וּמְזַלְּפוֹ עַל גַּבֵּי הָעֲנָבִים הַבְּצוּרוֹת, שֶׁחֲרֵי הַכֹּל**
23 **לִדְרִיכָה עוֹמֵד[8]. וְעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו[9] חֲרֵי**
24 **הוּא מִתְמַעֵךְ[10] וְיָצְאוּ מִיָּמָיו וַחֲרֵי הוּא מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן**
25 **שֶׁלֹּא יָזוּבוּ בַּקַּרְקַע, וְנִמְצָא מֻכְשָׁר בָּהֶן[11]. לְפִיכָךְ**
26 **גָּזְרוּ, שֶׁהַבּוֹצֵר לַגַּת הֻכְשַׁר.**

2) שבת טו, א. קטיפת ענבים נקראת "בצירה". בלשון־הקודש ניתנו שמות שונים לקטיפת פירות שונים: בוצר - ענבים, מוסק - זיתים, אורה - תאנים, גודר - תמרים. 3) לעשות צימוקים. 4) אף־על־פי שהורטבו במיץ שזב מהם. והטעם, מפני שמיץ זה לא נפל עליהם מרצון הבעלים, והכשר טעון רצון בעלים (לקמן פי"ב ה"א). 5) לתעשיית יין. 6) בשבת שם, מחלוקת שמאי והלל, ופסק כשמאי, מפני שאמרו שם: "שתק ליה הלל לשמאי". פירוש, אחרי טענותיו התקיפות של שמאי, שתק הלל, משמע שהודה לו. ושם נז, א אמרו, שתלמידי שמאי והלל גזרו על הבצירה, וגזירתם נתקבלה. 7) שם יז, א. 8) ואם כן, הורטבו לרצון בעלים. 9) על האשכול להניחו בנחת, ושלא יכבידו עליו האשכולות האחרים. 10) בסל מפני הלחץ. ולמה אינו מקפיד? מפני שעומד לדריכה. 11) שהרי מימיו (המיץ) יוצאים מרצונו (ראה ראב"ד וכסף־משנה). [רבינו כותב כאן על הענבים "הבצורות", משמע שכבר נבצרו. אבל בגמרא שם, אמר רבה בר אבוה: "ובשעת בצירה, עדיין משקה טופח עליהם". ומשמע מזה שמזלף הענבים לפני בצירתם. ואולי "הבצורות", פירושו בשלות ועומדות לבצירה. אמנם פירוש דחוק הוא, אבל לא מצאתי ביאור אחר].

27 **ב. הַבּוֹצֵר[12] עֲנָבִים[13] שֶׁאִם לֹא מָצָא לָהֶם שׁוּק**
28 **מַחֲזִירָן לַגַּת[14] - לֹא הֻכְשְׁרוּ עַד שֶׁיָּבוֹאוּ לִרְשׁוּת**
29 **הַגַּת[15]. וְכֵן הַזֵּיתִים[16] שֶׁבָּאוּ לִרְשׁוּת הַבַּד - הֻכְשְׁרוּ,**
30 **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[17].**

12) תוספתא טהרות פי"א ה"ה. 13) על־מנת למוכרם. 14) לא היה בטוח שימצא קונים, וחשב שאם לא יוכל למוכרם - יעביר אותם לגת לעשות יין. 15) כל עוד שלא הגיעו לגת, אפשר שימצא קונים, ולפיכך אינו רוצה שיתמצה משקה מהענבים. 16) שם. זיתים אינם מוכשרים עד גמר מלאכתם. ואימתי גמר מלאכתם? כשימסוק כל הזיתים שבדעתו לסוחטם בבת אחת בבית הבד (לקמן ה"ח), ואם דעתו למוכרם אינם מוכשרים, מפני שלא גמר מלאכתם, שהרי חסירה מכירתם (לקמן ה"ו). ומלמדת התוספתא, שאם מסק כל זיתיו אבל היה בדעתו למוכרם, וחישב שאם לא ימצא קונים יעבירם לסחיטה, לא הוכשרו עד שיבואו לרשות בית הבד. ורבינו קיצר, והביא לשון התוספתא. 17) לקמן הלכה ו, שאם דעתו למוכרם - אין המסיקה גמר מלאכה, ולקמן בהי"ב, שלפני גמר מלאכה מותר ליטלם בטומאה, ולהוליכם לבית הבד בטומאה, ומובן שהטמא אינו מכניסם לתוך בית הבד ממש, אלא עד בית הבד.

31 **ג. הַבּוֹצֵר[18] עֲנָבִים וּנְתָנָם בְּעָבִיט[19] אוֹ שֶׁשְּׁטָחָן עַל**
32 **גַּבֵּי הָעָלִין[20] - הֻכְשְׁרוּ בַּמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן, שֶׁחֲרֵי**
33 **דַעְתּוֹ עַל הַמַּשְׁקִין וּלְפִיכָךְ שָׁטַח עַל הָעָלִין אוֹ נָתַן**
34 **לְתוֹךְ הָעָבִיט, שֶׁהוּא כְּמוֹ בּוֹר[21]. לְפִיכָךְ, אִם נָטַל**
35 **מֵהֶן טָמֵא[22] אוֹ מִי שֶׁיָּדָיו טְמֵאוֹת[23] - טְמֵאָן. בָּצַר**
36 **וְנָתַן לְסַלִּים[24] אוֹ בְּמַשְׁטֵחַ שֶׁל אֲדָמָה[25] - לֹא הֻכְשְׁרוּ,**
37 **שֶׁחֲרֵי אֵינוֹ מַקְפִּיד עַל הַמַּשְׁקֶה הַיּוֹצֵא מֵהֶן. לְפִיכָךְ**
38 **נוֹטֵל הַטָּמֵא מֵהֶן וְאוֹכֵל. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְבֻקָּעוֹת**

וּמְנַטְּפוֹת[26] לַגַּת - חֲרֵי הַגַּת טְהוֹרָה[27], שֶׁחֲרֵי לֹא הֻכְשְׁרוּ[28] וַחֲרֵי נִבְצְרוּ לַאֲכִילָה[29]. וְכֵן הַנּוֹטֵל[30] מִן הַסְּלִים וּמִן הַמַּשְׁטֵחַ שֶׁל אֲדָמָה[31] וְאָכַל וְהוֹתִיר כִּסְאָה וּכְסָאתַיִם וּזְרָקָן לַגַּת[32], וְאַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן[33] מְנַתֵּז עַל הָעֲנָבִים - לֹא הֻכְשְׁרוּ[34].

18) טהרות פ"י מ"ד. 19) חפירה שנותנים בה את הענבים העומדים לדריכה בגת (רבינו בפירושו למשנתנו. והר"ש פירש - כלי גדול). 20) על־מנת ליתן לגת את הענבים ביחד עם העלים שנטף עליהם מיץ. 21) שמתאסף שם המיץ, ומוציאים אותו ונותנים לגת. 22) אדם שנטמא גופו. 23) והגוף טהור, כגון שנגעו בראשון לטומאה, שאינו מטמא אדם, או סתם ידיים, שלא שמר עליהן בטהרה, וחכמים גזרו שתהיינה שניות. ראה הלכות אבות הטומאות פ"ח ה"ח, וה"י. 24) קלועים, והמיץ דולף והולך לאיבוד. 25) מקום על פני הקרקע המיוחד לשטוח עליו הענבים. 26) שם מ"ה. 27) הענבים שבגת לא נטמאו אפילו אם הם מוכשרים. 28) פירוש, הענבים שהוא אוכל לא הוכשרו, מפני שהמיץ נוטף שלא לרצון. 29) ולפיכך אין תורת משקה על המיץ המנטף, ודינו כמי פירות שאין מטמאים ואין מכשירים (למעלה פ"י ה"א). פיסקא זו מנמקת למה לא נטמאת טיפת המיץ מחמת הידיים ותטמא את הענבים שבגת, שהרי משקין מטמאים בכל שהם. 30) תוספתא טהרות פי"א ה"ז. 31) המדובר כשבצרם לאכילה, והמיץ יוצא שלא לרצונו. 32) בידיים טמאות. 33) שהתמצה לפני שזרקם לגת. 34) דעת רבינו, שהמיץ שאין עליו תורת משקה כלל אינו מכשיר אפילו כשירד לגת. בתוספתא שלפנינו כתוב "טהור", ואפשר לפרש כפשוטו שלא נטמאו מידיו הטמאות, מכיוון שלא הוכשרו לפני שהגיעו לגת, שהרי נבצרו לאכילה, אולם רבינו כותב "לא הוכשרו", ולכאורה כאן סתירה גלויה לדבריו בהלכה ד, שאם לקח מן הסלים לדורכן הוכשרו (ראה השגת הראב"ד). אולם יש לחלק בין נטל על־מנת לדורכם, שנטילה זו דומה לבוצר לגת, לבין נטל על־מנת לאכול ונשתיירה כמות לא גדולה, ולא גזרו חכמים על דבר זה (ע"פ כסף־משנה). ורבינו עצמו מעיר ברמיזה על הבדל הגיוני זה. בהלכה ד כתב "ולקח מהן לדורכן", וכאן כתב "וזרקו לגת". שינוי לשון זה מלמדנו שהמדובר כאן בכמות בלתי חשובה, שהבעלים "זורקים" אותם לגת בלי תשומת לב מיוחדת. בכל הלכה זו המדובר בבוצר לאכילה, אבל כשבצר לגת הרי הוכשרו מגזירת חכמים אף־על־פי שהמשקה הנוטף מהם לא הכשירם.

ד. עֲנָבִים[35] שֶׁהָיוּ בְּסַלִּים אוֹ בְּמַשְׁטֵחַ שֶׁל אֲדָמָה וְלָקַח מֵהֶן לְדָרְכָן - הֻכְשְׁרוּ[36]. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִקַּח מֵהֶן בְּיָדַיִם טְהוֹרוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקַּח מֵהֶן הַטָּמֵא וִיטַמְּאֵן.

35) תוספתא שם (כסף־משנה). 36) מתקנת חכמים, כמו הבוצר לגת. ראה מה שכתבנו בהלכה הקודמת.

ה. כֵּרֵם[37] שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּבֵית הַפְּרָס[38] - הַבּוֹצֵר אוֹתוֹ לַגַּת אֵינוֹ מֻכְשָׁר[39] כָּל זְמַן שֶׁהוּא בְּבֵית הַפְּרָס[40]. הוֹאִיל וְטֻמְּאַת בֵּית הַפְּרָס מִדִּבְרֵיהֶם[41], וְהַבּוֹצֵר לַגַּת הֻכְשַׁר מִדִּבְרֵיהֶם[42], הֵקֵלּוּ בִּגְזֵרָה זוֹ וְלֹא גָּזְרוּ עָלָיו שֶׁיְּהֵא מֻכְשָׁר עַד שֶׁיֵּצֵא מִבֵּית הַפְּרָס[43]. לְפִיכָךְ, הָרוֹצֶה לִבְצֹר בְּבֵית הַפְּרָס לַגַּת בְּטָהֳרָה - מְטַהֵר אֶת הַבּוֹצְרִים וְאֶת הַכֵּלִים[44], וּמַזֶּה עֲלֵיהֶם[45] שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי[46] וּמַעֲרִיב שִׁמְשָׁן[47], כְּדֵי לְהַכִּיר שֶׁאֵין מְקִלִּין בְּטֻמְּאַת בֵּית הַפְּרָס אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק[48], וְאַחַר כָּךְ נִכְנָסִין וּבוֹצְרִין וּמוֹצִיאִין חוּץ לְבֵית הַפְּרָס[49], וַאֲחֵרִים טְהוֹרִים מְקַבְּלִין מֵהֶן וּמוֹלִיכִין לַגַּת[50]. וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ[51] - טְמֵאִין וּמְטַמְּאִין[52] אֶת הָעֲנָבִים. שֶׁהָאֲנָשִׁים שֶׁבְּבֵית הַפְּרָס טְמֵאִין, וּמְטַמְּאִין לְאוֹתָן שֶׁבַּחוּץ וְעוֹשִׂין אוֹתָן רִאשׁוֹן, וְהֵן מְטַמְּאִין אֶת הָעֲנָבִים, שֶׁחֲרֵי הֻכְשְׁרוּ מִשֶּׁיָּצְאוּ חוּץ לְבֵית הַפְּרָס.

37) אהלות פי"ח מ"א. 38) שדה שנחרש בו קבר, וגזרו חכמים טומאה על הנכנסים לתוכו, שמא נגע בעצם כגודל שעורה ולא הרגיש בה, ועצם כשעורה מטמאה מן התורה (הלכות טומאת מת פ"ב ה"י. ודיני בית הפרס, נתבארו בפרק יוד שם). 39) ולפיכך לא נטמאו בטומאת בית הפרס, אף־על־פי שכל הנבצר לגת מוכשר מגזירת חכמים, כלמעלה בהלכה א. 40) וברגע שיצאו הענבים משטח בית הפרס, חלה עליהם גזירה זו ונעשו מוכשרים מאליהם. 41) מגזירת חכמים. 42) ואם כן, צריכים אנו לשתי גזירות חכמים, כדי לדון את הענבים כמוכשרים ולטמאם. 43) כדי לאפשר את הבצירה. 44) ואפילו הם טהורים (רבינו בפירושו שם. והר"ש מפרש, שהמדובר בטמאים). 45) מי אפר פרה, כדין טמא מת. 46) ביום השלישי מיום שהתחיל בטהרתם, ובשביעי ממנו. 47) ואין מכניסים אותם לעבודה בכרם עד אחר שקיעת השמש, כדין טמא מת ממש. 48) טומאת בית הפרס היא מפני הספק, שמא נגע בעצם כשעורה כמו שביארנו למעלה. ולמה כל הטורח הזה? כדי שהבוצרים לא יחשבו שגם לטמא ודאי מותר לבצור לגת. 49) ומיד הוכשרו, כמו שנתבאר למעלה. 50) מפני שהענבים יוכשרו הכשר דאורייתא במיץ שיפלטו אגב הולכתם, ויתטמאו בנגיעת הבוצרים, שטומאת בית הפרס עליהם, שהרי אין כאן אלא גזירת חכמים אחת - גזירת בית הפרס - ולא הקלו אלא בשתי גזירות. [ר"ש בפירושו שם. והרא"ש מפרש מפני שאפשר בטהורים, לא התירו בטמאים]. 51) האנשים הטמאים, בטהורים. 52) בדפוס רומא (ר"מ), וכן בכת"י תימן: "ומטמאין".

ו. הַמּוֹסֵק[53] אֶת זֵיתָיו לְכָבְשָׁן אוֹ לְמָכְרָן בַּשּׁוּק - לֹא הֻכְשְׁרוּ עַד שֶׁיִּפְּלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין בְּרָצוֹן, כִּשְׁאָר הָאֲכָלִין. וְכֵן הַמּוֹסֵק זֵיתָיו[54] לְדָרֹךְ בְּבֵית הַבַּד[55] - לֹא הֻכְשְׁרוּ עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן[56]. וּמִפְּנֵי מָה יֻכְשְׁרוּ הַזֵּיתִים שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן? שֶׁחֻזְקָתָן שֶׁהֻכְשְׁרוּ בַּמֹּהַל[57] שֶׁלָּהֶן, שֶׁחֲרֵי רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ כְּדֵי שֶׁיְּהִיוּ נוֹחִין לִדְרֹךְ. אֲבָל קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן[58] - אֵין הַמֹּהַל הַיּוֹצֵא מֵהֶן מַכְשִׁיר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ[59]. לְפִיכָךְ, זֵיתִים שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן שֶׁנָּפְלוּ עֲלֵיהֶן

25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59

מַשְׁקִין טְמֵאִין[60] - אֵין טָמֵא אֶלָּא מִקּוֹם מַגָּעָם, כְּכָל הָאֲכָלִים שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרוּ. נָפְלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין טְמֵאִין אַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן - נִטְמְאוּ כֻּלָּן[61]; שֶׁהַמַּשְׁקִין הַטְּמֵאִין מְטַמְּאִים אֶת הַמֹּהַל שֶׁבָּהֶן, וְהַמֹּהַל מְטַמֵּא אֶת כֻּלָּן. שֶׁהַמֹּהַל שֶׁיָּצָא מֵהֶן אַחַר גְּמַר מְלַאכְתָּן חָשׁוּב מַשְׁקֶה וּמִתְטַמֵּא וּמַכְשִׁיר.

53) בשבת טו, א אמרו הכל מודים שמותר למסוק זיתים בידיים טמאות, אפילו כשהם עומדים לסחיטה בבית הבד, ומכל־שכן לאכילה או למוכרם בשוק. 54) טהרות פ"ט מ"א. 55) ונותן אותם במעטן, כדי שיתרככו ונוח יהיה להוציא שמנם. 56) כרבן גמליאל וחכמים במשנה שם. ומאימתי גמר מלאכתם? משיגמור למסוק ולהניח במעטן את כל הזיתים שבדעתו להעבירם לבית הבד לסחיטה (ראה הלכה ח). 57) נוזל המתמצה מן הזיתים במעטן. 58) בדעת בעל הזיתים להוסיף עוד זיתים לאותו מעטן, כדי לסוחטם ביחד. 59) תוספתא טהרות פ"י ה"א. אינו רוצה שיתרככו הזיתים הראשונים לפני שיגיעו האחרונים למעטן, כדי שלא יתרככו יותר מדאי ויתקלקלו (תפארת ישראל במשנתנו שם). 60) שנטמאים אוכלין שלא הוכשרו, כמו שנתבאר למעלה בפ"ב הי"ג. 61) משקין טמאים מטמאים בכל שהם (שם הלכה כו). פסק כחכמים בטהרות פ"ט מ"ג.

ז. חָבִית[62] שֶׁל זֵיתִים מְגֻלְגָּלִים[63] - צָרִיךְ לִנְקֹב הֶחָבִית כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא הַמֹּהַל; וְאִם לֹא נִקַּב - הֲרֵי אֵלּוּ מֻכְשָׁרִין[64]. נִקְּבָהּ וּסְתָמוּהָ שְׁמָרִים וְהִנָּם[65] בְּלוּלִים בַּמֹּהַל - אֵינָם מֻכְשָׁרִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בִּרְצוֹנוֹ, שֶׁהֲרֵי נִקְּבָהּ[66].

62) עדיות פ"ד מ"ו. 63) מלוחים ומקובצים ועומדים לאכילה (רבינו בפירושו שם). 64) ואף־על־פי שהוא אינו צריך למוהל, רוצה הוא בו כדי שלא יתקלקלו הזיתים. ואם ניקב את החבית גילה דעתו שאינו רוצה במוהל. הלכה זו מנויה שם בין ההלכות שבית־שמאי מקילים ובית־הלל מחמירים. והלכה בכל מקום כבית־הלל, בין להקל ובין להחמיר. 65) הזיתים. ואפשר גם לפרש שהכוונה לשמרים. 66) במשנה שם אמרו, שבזה מודים בית־הלל שאינם מוכשרים.

ח. זֵיתִים שֶׁמְּסָקָן לִדְרִיכָה, מֵאֵימָתַי גְּמַר מְלַאכְתָּן? מִשֶּׁתִּגָּמֵר מִסִּיקָתָן[67] וְיִהְיוּ מֻנָּחִים וּמוּכָנִים לִדְרִיכָה. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָפְלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין וְלֹא יָצְאוּ מֵהֶן מַשְׁקִין, הוֹאִיל וְנִגְמְרָה מְלַאכְתָּן - הֻכְשְׁרוּ[68]. אֲבָל קֹדֶם שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַעֲכוּ וְהֵזִיעוּ וְנִתְחַבְּרוּ בְּמַשְׁקֵיהֶן - אֵינָן מֻכְשָׁרִין. גְּמַר מִלְּמְסֹק זֵיתָיו[69] אֲבָל עָתִיד לִקַּח[70] זֵיתִים אֲחֵרִים לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם, אֲפִלּוּ אֵינוֹ עָתִיד לְהוֹסִיף אֶלָּא אוֹ קַב[71] אוֹ קַבַּיִם - לֹא הֻכְשְׁרוּ. וְאִם הֶעֱרִים[72] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻכְשָׁרִין[73]. גְּמַר[74] מִלְּקַח[75] אֲבָל עָתִיד לְלוּוֹת[76] וּלְהוֹסִיף, וְאֵרְעוּ אֹנֶס אוֹ נִתְעַסֵּק בְּמִשְׁתֶּה וְלֹא הוֹסִיף - עֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן וְאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וַאֲפִלּוּ זָבִים וְזָבוֹת[77] מְהַלְּכִין עֲלֵיהֶם - טְהוֹרִים.

67) שאין בדעתו להוסיף עליהם, אלא להעבירם לבית הבד (ראה שם משנה ב). 68) רבן גמליאל (שם) אמר סתם "משתיגמר מלאכתן", ולא הוסיף כל תנאי אחר, ומשמע מזה שגמר מלאכה עצמו מכשיר. [יש לראות בדבריו כאן סתירה למה שכתב בה"ו: "שחזקתן שהוכשרו במוהל שלהן". ובדוחק אפשר לפרש כוונתו כאן כשאין אנו רואים שם משקה, אבל אפשר שהיה ונבלע בזיתים או נתייבש. ובתוספתא טהרות פ"י ה"א, שנינו: "הגומר את זיתיו בני יומן (ביום מסיקתם והכנסתם למעטן), חזרנו לדברי בית־שמאי ולדברי בית־הלל". ופירשו מבארי התוספתא, מפני שלפני גמר מלאכתם נפסקה הלכה כחכמים שאינם מוכשרים, נגד דעת בית־הלל, מלמדת תוספתא זו, שאם נגמרה מלאכתם וטרם הספיקו להוציא מוהל, אנו חוזרים למחלוקת בית־שמאי ובית־הלל במשנה שם, שבית־שמאי אומרים משיזיעו, ובית־הלל אומרים משיתחברו שלושה זה לזה. והגר"א שם מבאר, שרבן גמליאל וחכמים באו להקל, שכל זמן שלא נגמרה מלאכתם אינם מוכשרים, אבל לא להחמיר. וסוברים שאפילו נגמרה מלאכתם אינם מוכשרים עד שיזיעו - לדברי ב"ש, או עד שיתחברו לדברי ב"ה. ויש לתמוה על רבינו למה נטה מדברי תוספתא זו]. 69) תוספתא פ"י ה"ח. 70) לקנות או להביא מכרם אחר. 71) מדה עתיקה, אחד מששה בסאה. 72) רצונו להוסיף, בא מתוך כוונה שזיתיו לא יוכשרו. 73) חכמים ראו בזה ערמה, ואין להסכים שערמתו תועיל לו. 74) טהרות פ"ט מ"ב. 75) מפני שהוציא כבר כל כספו. 76) בדעתו היה לעשות כך לשם הוספת רווח, ולא לשם מניעת ההכשר. 77) שמטמאים טומאה חמורה.

ט. הָעוֹטֵן[78] זֵיתָיו בִּשְׁנֵי בַּדִּים[79] - כֵּיוָן שֶׁגָּמַר אַחַת[80] מֵהֶן הֻכְשְׁרוּ לְקַבֵּל טֻמְאָה.

78) נותן למעטן. תוספתא פ"י ה"ב. 79) יש לו הרבה זיתים, ואין בדעתו לסחוט את כולם בבת אחת. 80) למסוק ולתת במעטן את הזיתים שבדעתו לסוחטם בבת אחת.

י. הַמּוֹסֵק[81] זֵיתָיו בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן וְעָתִיד לְהוֹרִידָם לַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה[82] עַד שֶׁיּוֹרִידֵם[83] לְשָׁם. וְהוּא שֶׁחִשֵּׁב עֲלֵיהֶן קֹדֶם שֶׁיִּמְסֹק; אֲבָל אַחַר שֶׁיִּמְסֹק - אֵין הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת, אֶלָּא הֻכְשְׁרוּ. גְּמַר אֶת זֵיתָיו וְעָתִיד לְמָכְרָן[84] - לֹא הֻכְשְׁרוּ[85]. עָתִיד לְחַפּוֹתָן בְּעָלִין[86] - הֻכְשְׁרוּ[87] וּמְקַבְּלִין טֻמְאָה.

81) שם. 82) אפילו אין דעתו להוסיף. 83) הנתינה במעטן בגליל העליון, אינה גמר מלאכה, מפני שבדעתו להעביר את הזיתים למקום אחר. גליל עליון וגליל תחתון לאו דוקא, אלא כל מחשבת העברה ממקום אחד לשני. ונקט "גליל" מפני שבתקופתם שגשגה שם תעשיית השמן. 84) שם ה"ב. 85) גמר מלאכה מכשירה כשדעתו לסחוט (ראה למעלה ה"ח, הערה סז). 86) כדי לשמור עליהם

מפני הגשם או מפני האבק. 87) אף־על־פי שדעתו להוסיף חיפוי בעלים, מפני שמלאכת הזיתים עצמה נגמרה, והחיפוי מלאכה בפני היא.

יא. הַלּוֹקֵחַ[88] מַעֲטַן זֵיתִים מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אִם יֵשׁ מוֹסֵק[89] עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה - יַעֲשׂוּ בְּטֻמְאָה[90], שֶׁזֶּה בְּחֶזְקַת שֶׁגָּמַר[91]. וְנֶאֱמָן עַם הָאָרֶץ[92] לוֹמַר: מַעֲטָן זֶה לֹא גְּמַרְתִּיו[93].

88) שם ה"ג. 89) ונמצאים שם זיתים מוסקים של הגוי שלא נמכרו עם הזיתים שבמעטן. 90) פירוש, אפשר לטפל בהם בידיים טמאות, מפני שכבר נטמאו במגע הגוי, ואין אנו אומרים שהגוי רצה להוסיף למעטן את הזיתים הנמצאים על פני האדמה, ואם־כן לא נגמרה מלאכתם ולא הוכשרו. וכל־שכן אם אין שם מוסק. [המלים: "יעשו בטומאה" מתפרשים כאן אחרת מבמקומות אחרים. ראה לקמן הי"ב]. 91) לא היה בדעתו להוסיף אלא למכור מה שכבר נתן במעטן. 92) שם. 93) פירוש, היה בדעתי להוסיף ואף על פי שאינו נאמן על טומאה וטהרה אין אנו חושדים בו שישקר בזדון (ראה הלכות משכב ומושב פ"י ה"א).

יב. הָרוֹצֶה לִטֹּל[94] מִזֵּיתִים שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן וְלִדְרֹךְ - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל מֵהֶן בְּטֻמְאָה[95] וּמוֹלִיךְ לְבֵית הַבַּד בְּטֻמְאָה וּמְכַסֶּה הַשְּׁאָר בְּטֻמְאָה[96] וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, שֶׁהֲרֵי לֹא הֻכְשְׁרוּ כְּדֵי שֶׁיְּקַבְּלוּ טֻמְאָה.

94) משנה טהרות פ"ט, ז. 95) בידים טמאות ובכלים טמאים, מפני שלא הוכשרו ולא יתטמאו. 96) הזיתים שנותרו במעטן, דינם כמו שהיה לפני שנטל מהם. כבית הלל במשנתנו. [בתוספתא שם פ"י ה"ח מסיימים בית הילל: "ובלבד שלא יעקור את כל האם ואם עקר הרי אלו טמאים ... ובלבד שלא יערים ואם הערים הרי אלו טמאים". פירוש, שלא יעביר לבית הבד את כל הגוש שבמעטן. ועוד תנאי: שאמירתו שברצונו להוסיף, יהיה רצון כנה ולא מחשבה ערומית, כדי שלא יוכשרו. ותמוה הדבר למה השמיט רבינו שני תנאי בית־הלל אלה? ונראה שב"הערים" סמך על מה שכתב בה"ח, ועקירת כל האום אפשר ללמוד מזה שאמר ומכסה "השאר"].

יג. הַמַּנִּיחַ[97] אֶת זֵיתָיו בְּכוּתֶשׁ[98] כְּדֵי שֶׁיַּמְתִּינוּ[99] וְיִהְיוּ נוֹחִים לְהִכָּתֵשׁ - הֲרֵי אֵלּוּ מֻכְשָׁרִין[100]. הִנִּיחָן שֶׁיַּמְתִּינוּ וְשֶׁיִּמְלְחֵם אַחַר שֶׁיַּמְתִּינוּ - אֵינָן מֻכְשָׁרִין[101], שֶׁהֲרֵי דַעְתּוֹ עֲלֵיהֶן לְכָבְשָׁן[102].

97) שם מ"ה. 98) במכתשת גדולה שכותשים בה זיתים העומדים לאכילה. 99) במשנתנו הגירסא "שימתונו", פירוש, שיתלחלחו ויתרככו. [בבבא בתרא יח, א אמרו: "מתנותא קשי לכותל", פירוש לחלוחית מזיקה את הכותל. אמנם רבינו בפירושו למכשירין פ"ו מ"ב, מפרש "שימתינו" - שיתקיימו זמן ארוך, אבל כאן קשה לפרש כך]. 100) הוכשרו במשקה היוצא מהם. 101) כבית־הלל שם. 102) ולא נגמרה מלאכתם.

יד. הַפּוֹצֵעַ[103] זֵיתִים שֶׁל תְּרוּמָה[104] בְּיָדַיִם טְמֵאוֹת - פִּסְלָן[105], שֶׁפְּצִיעָתָן הִיא גְּמַר מְלַאכְתָּן. פְּצָעָן[106] לְסָפְגָן בְּמֶלַח[107] - לֹא הֻכְשְׁרוּ[108]. וְכֵן[109] אִם פְּצָעָן לֵידַע אִם יֵשׁ בָּהֶן שֶׁמֶן וְהִגִּיעוּ לְהִמָּסֵק[110] - לֹא הֻכְשְׁרוּ[111].

103) מבקע. שם. 104) במשנתנו כתוב "זיתים" סתם, ורבינו הוסיף: "של תרומה" (ראה ההערה הבאה). 105) ידיים שניות לטומאה, ושני פוסל את התרומה. [גם כאן שינה רבינו מלשון המשנה שכתוב בה "טימאן", משמע שהזיתים פוסלים אחרים. ונראה שלדעתו "טימאן" לאו דוקא, וכוונת המשנה - שנפסלו ממגעם בידיים טמאות. ויוצא מזה, שלדעת רבינו הלחלוחית שעל הזיתים הנפצעים לא נטמאה מפני כמותה הזעירה, ואולי גם מפני שהיא הולכת לאיבוד לא חלה עליה תורת משקה, ומתוך כך נאלץ רבינו להעמיד משנתנו בתרומה, שהרי ידיים אינן פוסלות אוכל חולין. והמדובר כשהוכשרו לפני פציעתם. אולם הר"ש והרא"ש פירשו בחולין שלא הוכשרו - כמו הבבא הראשונה - והמשקין שיצאו נטמאו מידיו, שידיים מטמאות משקה חולין, שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות ראשון, והם מטמאים את הזיתים, שמשקין מטמאים בכל שהם]. 106) שבת קמה, א. 107) המלח אינו נדבק יפה בדברים יבשים, ואם נרטבו במוהל היוצא ע"י פציעתם - יידבק. 108) שהרי לא נגמרה מלאכתם. בבא זו, וכן הבבא שאחריה עוסקות בזיתים שלא הוכשרו, ולענין הכשר אין הבדל בין תרומה לחולין. 109) שם. 110) בשלו כבר, וראויים למסיקה. 111) מפני שאינו מעוניין כלל במשקה היוצא, והוא הולך לאיבוד.

טו. הַמַּנִּיחַ[112] זֵיתִים בַּגַּת לְגַרְגְּרָן[113] וּלְיַבְּשָׁן, אֲפִלּוּ הֵם רוּם אַמָּה[114] - אֵינָן מֻכְשָׁרִין[115]. נְתָנָן בַּבַּיִת שֶׁיִּלְקוּ[116], אַף עַל פִּי שֶׁעָתִיד לְהַעֲלוֹתָן לַגַּג[117], אוֹ שֶׁנְּתָנָן בַּגַּג שֶׁיִּלְקוּ, אַף עַל פִּי שֶׁעָתִיד לְפָתְחָם וְיַכְפְּרִיס אוֹתָן[118] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻכְשָׁרִים[119]. נְתָנָן בַּבַּיִת עַד שֶׁיִּשְׁמוֹר[120] אֶת גַּגּוֹ אוֹ עַד שֶׁיּוֹלִיכֵם לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינָן מֻכְשָׁרִים, שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן[121].

112) טהרות פ"ו ה"ו. 113) פירות מיובשים נקראים גרגירים, ומכאן "לגרגר", פירוש לייבש עד שייעשו גרגרים טובים לאכילה (רבינו בפירושו למשנתנו). 114) ואם כן, התחתונים אינם ממהרים להתייבש, ובינתיים מתמצה משקה ומרטיבם. 115) מפני שהתכוון לייבשם אינו רוצה שיורטבו, שהרי הרטיבות מעכבת את הייבוש. [הר"ש גורס במשנתנו "הרי אלו מוכשרים" ומפרש, שהמיץ מייפה את טעם הזיתים, ולפיכך הוא רוצה בו]. 116) שיכמשו קצת (רבינו שם). 117) אחרי כמישתם, כדי שיתייבשו. 118) יחתכם לחצאים. 119) מפני שהוא רוצה בזיעה הגורמת לעיפוש. 120) צ"ל "שֶׁיְּשַׁמֵּר" כגירסתנו במשנה. פירוש, שיעשהו ראוי לשמור על הפירות השטוחים עליו, כגון שיקיפהו מעקה או יבנה סוכה לשומר, שישמור על הזיתים מפני הגנבים. 121) ואינו רוצה שיוציאו כאן מיץ, שהרי ילך לאיבוד, כשיעביר את הזיתים למקום אחר.

[הלכה זו עוסקת בזיתים העומדים לאכילה, ומסיקתם היא גמר מלאכתם, ולפיכך כשהורטבו ברצון בעלים - הוכשרו].

טז. הָעוֹטֵן[122] זֵיתָיו[123] בִּרְשׁוּת עַם הָאָרֶץ וְנָעַל וְחָתַם - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יֵשׁ לוֹ מַפְתֵּחַ אַחֵר וְחוֹתָם אַחֵר. אַף עַל פִּי שֶׁמָּצָא חוֹתָם מְקֻלְקָל וּמַפְתֵּחַ פָּתוּחַ - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין[124]. וְחוֹתָם שֶׁאָמְרוּ, אֲפִלּוּ צְרוֹר[125] אוֹ קֵיסָם[126]. הָיוּ שָׁם[127] חוֹרִין וּסְדָקִין - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא מַכְנִיס קָנֶה וּמְסִיטָן. הָיוּ שָׁם חַלּוֹנוֹת שֶׁל אַרְבָּעָה טְפָחִים - נִדּוֹנוֹת כִּפְתָחִים[128].

122) ראה הערה עז. 123) תוספתא טהרות פ"י ה"ד. 124) מפני שעם־הארץ ירא להכנס שם, שלא ייתפס כגנב, ואנו אומרים שגנבים שברו את החותם ונמלכו ולא נכנסו (ראה הלכות משכב ומושב פי"ב הט"ו). ואם לא נעל וחתם אין עם־הארץ מפחד להיכנס, מפני שיכול להתנצל ולומר: חשבתי שאינך מקפיד שאכנס, ולפיכך הזיתים טמאים. 125) אבן קטנה. 126) חתיכת עץ. 127) בבית שבו המעטן. 128) שאם לא נעל וחתם - טמאים, לפי שאפשר לאדם להיכנס בלי התאמצות יתירה דרך חלון שכזה.

יז. הַדּוֹרֵךְ[129] בְּטֻמְאָה[130] וְרָצָה לְטַהֵר כְּלֵי בֵּית הַבַּד וְהָעֵגֶל[131] מִן הַמַּשְׁקִין הַטְּמֵאִין שֶׁנִּבְלְעוּ בָּהֶן, כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? כְּלֵי שֶׁל עֵץ וְשֶׁל אֲבָנִים - מְדִיחַ, וְשֶׁל נְסָרִים[132] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[133] - מְנַגְּבָן[134], וְשֶׁל גְּמִי[135] - מְיַשְּׁנָן[136] כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, אוֹ חוֹלְטָן בְּחַמִּין אוֹ בְּמֵי זֵיתִים[137], אוֹ מַנִּיחָן תַּחַת צִנּוֹר שֶׁמֵּימָיו מְקַלְּחִין[138] אוֹ לְתוֹךְ מַעְיָן שֶׁמֵּימָיו רוֹדְפִין[139] שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת, וְאַחַר כָּךְ מַטְבִּיל אֶת הַכֵּלִים שֶׁצְּרִיכִין טְבִילָה[140], וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּטָהֳרָה.

129) משנה טהרות פ"ו, ח. ותוספתא שם פי"א ה"י. 130) ונרטבו כל כלי הגת ביין הטמא ונטמאו. 131) רבינו במשנה, מפרש: "היקף סביב הזיתים בשעת הדריכה לקבצם ולחברם". והר"ש מפרש כעין קופה מסורגת, ונותנים בה הזיתים אחרי דריכתם, ומניחים עליהם דברים כבדים ויוצא מותר השמן דרך נקבי הסריגה. 132) קרשים. נראה שהכוונה לקרשים שאינם מהוקצעים. 133) והדומים להם, שהדחה אינה מעבירה את הרטיבות שעליהם. 134) בשמש או באוויר. 135) מין עשב שסופג הרבה. 136) וצריכים הדחה וניגוב (תפארת ישראל). 137) מים שנתבשלו בהם זיתים (רש"י במסכת עבודה זרה עה, א). מובן שהכוונה למי זיתים חמים (ראה השלמות). 138) בזרם חזק. 139) זורמים. כר' שמעון בן גמליאל בשם ר' יוסי בתוספתא שם. [במשנתנו אמר ר' יוסי: "אם נותנן בשיבולת הנהר, דיו" (שיבולת = זרם). ורבינו מסיים שם: "ואין הלכה כר' יוסי". ברור שחזר בו כאן. ואולי דעתו, שר' יוסי במשנתנו אינו מצריך שישהו בנהר 12 שעות]. 140) להוציא פשוטי כל עץ שאין להם בית קיבול.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר שהכשר אוכלין צריך שיהיה ברצון בעלים, ואחר שנעקרו מהקרקע. משקה שנפל על האוכל בתחילה ברצון ולא בסוף או בהיפך. משקין שנתלשו מהקרקע שלא ברצון. ודין הכופה קערה על הכותל כדי שתודח או שלא ילקה הכותל, או שיודח הכותל.

א. כָּל דִּבְרֵי הֶכְשֵׁר אֳכָלִין - דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי יֻתַּן מַיִם עַל זֶרַע - אֶחָד הַמַּיִם וְאֶחָד שְׁאָר שִׁבְעָה מַשְׁקִין[2]. וְהוּא שֶׁיִּנָּתֵן עֲלֵיהֶם בִּרְצוֹן בְּעָלִים[3] וְאַחַר שֶׁנֶּעֱקְרוּ מִן הַקַּרְקַע[4]. שֶׁדָּבָר יָדוּעַ הוּא שֶׁאֵין לְךָ זֶרַע שֶׁלֹּא בָּא עָלָיו מַיִם כְּשֶׁהוּא מְחֻבָּר[5], לֹא נֶאֱמַר 'וְכִי יֻתַּן מַיִם' אֶלָּא לְאַחַר שֶׁנֶּעֱקְרוּ הָאֳכָלִין וְנִתְלְשׁוּ הַמַּשְׁקִין.

2) הכוונה לששת המשקין שביחד עם המים הם שבעה. ואלה הם שבעת המשקין: יין, דם, שמן, חלב, טל, דבש, מים (ראשי תיבות: יד שחט דם). 3) מכשירין פ"א מ"א. במשנה שם אמרו "לרצון" סתם, ורבינו מפרש "לרצון בעלים, כי ההגיון מחייב, שבדבר התלוי ברצון - קובע רצון בעלים ולא רצונם של אחרים (ראה למעלה פ"א ה"ב). 4) 'תורת כהנים' פרשת שמיני, פרשתא ח ה"ג: "ומוציא אני (מדין הכשר) את שירדו לבורות שיחין ומערות שאינן תלושין מן הקרקע". ובמס' מכשירין פ"ד מ"ו, שנינו: "צנון שבמערה, נדה מדיחתו (במים מכונסים שבמערה) והוא טהור, העלתו כל שהוא מן המים — טמא" (ראה 'תוספות' חולין לא, ב - ד"ה ופירות). 5) ואם כן לא תמצא זרעים שאינם מוכשרים.

ב. כָּל מַשְׁקֶה[6] שֶׁנָּפַל עַל הָאֹכֶל בַּתְּחִלָּה בִּרְצוֹן בְּעָלִים[7], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין סוֹפוֹ בְּרָצוֹן, אוֹ שֶׁהָיָה סוֹפוֹ בְּרָצוֹן וְאֵין תְּחִלָּתוֹ בְּרָצוֹן[8] - הִכְשִׁיר. נָפַל שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ - אֵינוֹ מַכְשִׁיר. אֲפִלּוּ בָּלַל הוּא פֵּרוֹתָיו מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה[9] אוֹ מִפְּנֵי הַצֹּרֶךְ[10], וְהוּא אֵין רְצוֹנוֹ שֶׁיִּהְיוּ בְּלוּלִין - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא הֻכְשְׁרוּ. כֵּיצַד? הַטּוֹמֵן פֵּרוֹתָיו בְּמַיִם מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים[11], אוֹ הַנּוֹתֵן פֵּרוֹתָיו לְשִׁבֹּלֶת הַנָּהָר לַהֲבִיאָן עִמּוֹ[12] - אֵינָן מֻכְשָׁרִים.

6) משנה, שם. 7) רבינו מדייק ואומר: "שנפל על האוכל בתחילה ברצון בעלים", אבל אם נפלו במקום אחר ברצון בעלים, ומשם חזרו ונפלו על הפירות שלא ברצונו - לא הוכשרו. ואין כן דעת הר"ש, והוא מפרש, שמספיק רצון בעלים בנפילה ראשונה. וכן דעת הראב"ד. 8) נפלו על הפירות ללא כוונת בעלים ואחר־כך היה מרוצה מזה. 9) לקמן יתבאר. 10) הוא צריך לכן שיהיו במים, אבל לא כדי שיורטבו. 11) שלא ירגישו בפירות (דוגמא לסכנה). 12) הוא הולך על שפת הנהר בכיוון הזרם, ונותן שק מלא פירות בנהר והוא שט עם הזרם (דוגמא למפני הצורך).

ג. מַשְׁקִין[13] שֶׁנִּתְלְשׁוּ מִן הַקַּרְקַע שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן - אֵינָן מַכְשִׁירִין. לְפִיכָךְ, אָדָם אוֹ כֵּלִים אוֹ פֵּרוֹת שֶׁנִּבְלְלוּ בְּמַשְׁקִין וְנִתְלְשׁוּ שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁנָּגְעוּ אֳכָלִין בְּאוֹתָן מַשְׁקִין בִּרְצוֹן - לֹא הֻכְשְׁרוּ, שֶׁהֲרֵי אוֹתָן הַמַּיִם שֶׁלֹּא לְרָצוֹן נִתְלְשׁוּ, וּכְאִלּוּ הֵן עֲדַיִן

בַּקַּרְקַע שֶׁאֵינָן מַכְשִׁירִין[14]. הָיוּ הַמַּיִם שֶׁעַל הָאָדָם וְעַל הַכֵּלִים וְעַל הַפֵּרוֹת תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן וְנָגְעוּ בָּהֶן אֳכָלִין בְּרָצוֹן - הֵכְשִׁירוּ[15]. כֵּיצַד? הַכּוֹפֶה קְעָרָה[16] עַל הַכַּתֶּל בִּשְׁבִיל שֶׁתּוּדַּח[17] - הַמַּיִם שֶׁבָּהּ מַכְשִׁירִין, וְאִם הִנִּיחַ בָּהֶן פֵּרוֹת - הֵכְשִׁרוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן תְּלוּשִׁין בַּכֵּלִי לְדַעַת[18]. כְּפָאָהּ בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יִלְקֶה הַכַּתֶּל[19] - הַמַּיִם שֶׁבָּהּ אֵינָן כִּתְלוּשִׁין[20], וּלְפִיכָךְ אִם נָתַן בָּהּ אֳכָלִין - לֹא הֵכְשִׁרוּ. נִתְכַּוֵּן שֶׁיּוּדַּח הַכַּתֶּל[21]: אִם הָיָה כֹּתֶל בַּיִת[22] - הֲרֵי אֵלּוּ מַכְשִׁירִין; שֶׁהַתָּלוּשׁ שֶׁחִבְּרוֹ - לְעִנְיַן הֶכְשֵׁר הֲרֵי הוּא כְּתָלוּשׁ, וְנִמְצְאוּ מַיִם שֶׁעַל כֹּתֶל בַּיִת זֶה כַּמַּיִם שֶׁבַּכֵּלִים[23]. וְאִם הָיָה כֹּתֶל מְעָרָה, שֶׁאֵינוֹ בִּנְיָן אֶלָּא עַצְמָהּ שֶׁל קַרְקַע - הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ אֵינָן כִּתְלוּשִׁין[24] מִן הַקַּרְקַע.

13) שם פ"ד מ"ג. 14) כמבואר בה"א. ואין זה דומה לדין צנון שבמערה שהובא למעלה בהערה ג, שאם הוציאה אותו מן המים – נטמא, מפני ששם נתלשו המים ברצון והם מכשירין אחרי שנתלשו. 15) גם התלישה וגם הנגיעה צריכות להיות ברצון. [נראה שהתלישה אינה טעונה רצון בעלים, ומספיק רצונו של כל אדם שהוא, ורק הנגיעה טעונה רצון הבעלים של הפירות, כמבואר בתחילת ההלכה הקודמת]. 16) שם. 17) כדי שירדו מי גשמים לתוכה וידיחוה. 18) בהתאם לרצונו. 19) שהמים יעברו לקערה ולא ירטיבו את הכותל. 20) מפני שהוא אינו מעוניין בכך שיגיעו המים לקערה, אלא שלא יפלו על הכותל, והרי זה דומה למפני הצורך שבהלכה הקודמת. 21) לפי פירושו של רב פפא (חולין טז, א) למשנתינו. 22) והחומר שממנו נבנה הכותל היה תלוש שחיברו לקרקע. 23) שנתלשו ברצון, שהרי הוא רוצה שיפלו על הכותל. 24) מפני שכותל זה לא היה תלוש מעולם.

ד. הַשּׁוֹחֶה[25] לִשְׁתּוֹת[26] - הֲרֵי הַמַּיִם הָעוֹלִים בִּשְׂפָמוֹ וּבְפִיו תְּלוּשִׁין בִּרְצוֹנוֹ[27]; שֶׁדָּבָר יָדוּעַ הוּא שֶׁהַשּׁוֹתֶה יַעֲלֶה הַמַּיִם בְּפִיו וּבִשְׂפָמוֹ, וְהוֹאִיל וְשָׁתָה בִּרְצוֹנוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ נִתְלְשׁוּ בִּרְצוֹן. אֲבָל הַמַּיִם הָעוֹלִים בְּחָטְמוֹ וּבִזְקָנוֹ וּבְרֹאשׁוֹ - אֵינָן תְּלוּשִׁין בִּרְצוֹן[28].

25) מכשירין פ"ד מ"א. 26) מרכין ראשו, כדי לשתות מן המעיין וכדומה. 27) אף־על־פי שהוא אינו מעוניין אלא בכניסת המים למעיו בלבד. 28) שאפשר לשתות בזהירות, ולא יגיעו שם מים.

ה. הַמְמַלֵּא[29] אֶת הֶחָבִית[30]: הַמַּיִם הָעוֹלִים אַחֲרֶיהָ[31], וּבַחֶבֶל שֶׁהוּא מְכוֹנָן[32] עַל צַוָּארָהּ[33], וּבַחֶבֶל שֶׁהוּא לְצָרְכָּהּ[34] - הֲרֵי הֵן תְּלוּשִׁין בִּרְצוֹן[35]; וְהַמַּיִם שֶׁבַּחֶבֶל הַיָּתֵר עַל צָרְכָּהּ - אֵינָן תְּלוּשִׁין בִּרְצוֹן. נְתָנָהּ תַּחַת הַצִּנּוֹר[36] - כָּל הַמַּיִם שֶׁעַל גַּבָּהּ וּבַחֶבֶל אֵינָן תְּלוּשִׁין בִּרְצוֹן[37], לְפִיכָךְ אֵין מַכְשִׁירִין.

29) שם. 30) קושר סביבה חבל ומשקיעה בבור. [החביות בתקופת המשנה היו צרות למעלה ומוקפות שפה, וקושרים את החבל במקום הצר והשפה מעכבת שלא יפול].

31) אחורי החבית. 32) לפוף, כרוך. 33) המקום שמתחת לשפה, נקרא "צואר". 34) לצורך מילוי החבית. כשהוא דולה מים מן הבור משקיע את החבית למטה מפני המים ומרטיב חלק מן החבל. [במשנה, אמר רבי שמעון בן אלעזר: "וכמה לצורכה? טפח". ותמוה למה השמיט רבינו את דבריו שאין חולק עליהם במשנתינו]. 35) שהרי אי־אפשר למלא את החבית מבלי שיעלו מים על גבה ועל החבל, וזה דומה למים שבשפת השותה ובפיו שבהלכה הקודמת. 36) שיקלחו המים מעצמם ישר לחבית. 37) מפני שאפשר שהמים יפלו לחבית ללא הרטבת גבה או החבל הקשור סביב צוארה.

ו. מִי שֶׁיָּרְדוּ[38] עָלָיו גְּשָׁמִים, אֲפִלּוּ הָיָה אַב הַטֻּמְאָה - הַמַּיִם שֶׁעָלָיו, אַף עַל פִּי[39] שֶׁיָּרְדוּ מִצַּד הָעֶלְיוֹן לַתַּחְתּוֹן[40], טְהוֹרִין[41]. וְהוּא שֶׁיִּנָּתְקֵם מֵעָלָיו בְּכָל כֹּחוֹ[42]; אֲבָל אִם הָיוּ שׁוֹתְתִין[43] וְיוֹרְדִים - בִּשְׁעַת פְּרִישָׁתָם מִתְטַמְּאִין[44]. וּבִזְמַן שֶׁהֵן טְהוֹרִין - אֵינָן מַכְשִׁירִין, שֶׁהֲרֵי אֵינָן תְּלוּשִׁין עָלָיו לִרְצוֹנוֹ; וְאִם נִעֵר[45] - הֲרֵי אֵלּוּ לְרָצוֹן[46]. עָמַד תַּחַת הַצִּנּוֹר לְהָקֵר אוֹ לִדּוֹחַ - הֲרֵי זֶה לְרָצוֹן, וְאִם הָיָה טָמֵא - הַמַּיִם שֶׁעָלָיו טְמֵאִין.

38) שם מ"ב. 39) תוספתא, מכשירין פ"א ה"ג. 40) אפילו ירדו מגופו או מבגדיו. 41) מפני שנפלו עליו שלא לרצון. 42) ונותקו כהרף עין. 43) לאט לאט. 44) בנגיעתם בבגד הטמא, מפני שהוא רוצה בהעברתם מבגדיו, אבל כשנותקו כהרף עין - אין כאן נגיעה בשעת ההעברה. כך מפרש רבינו דברי רב יוסף בכריתות טו, ב (ראה ראב"ד). 45) כדי להוציא את המים והם ניתזים מן הבגד. 46) שהרי נתלשו לרצונו ע"י הניעור, ולפיכך הם מכשירים גם כשנותקו בכל כוחו, אף־על־פי שאינם מטמאים.

ז. חָבִית[47] שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה פֵּרוֹת וְיָרַד הַדֶּלֶף[48] לְתוֹכָהּ[49] - הֲרֵי זֶה יַעֲרֶה[50] הַמַּיִם מֵעֲלֵיהֶן וְאֵינָן מַכְשִׁירִין[51], וְאַף עַל פִּי שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁיִּהְיוּ בְּתוֹכָהּ עַד שֶׁיַּעֲרֶה הַמַּיִם מֵעֲלֵיהֶן[52].

47) שם מ"ד. 48) מי גשמים הנוטפים מן הגג. 49) שלא לרצונו. 50) מטה את החבית על צידה והמים יצאו. 51) כבית־הלל, שם. 52) בפירושו למשנתינו מבאר רבינו טעמם של בית־שמאי שאמרו ישבר את החבית, שאם הוא מטה אותה על צידה, המים נשפכים לאט לאט, ורצון הבעלים בכך שפירותיו ישהו עוד מעט במים, ולפיכך ישבר את החבית, כדי שהמים יצאו במהירות האפשרית, ובית־הלל חולקים.

ח. עֲרֵבָה[53] שֶׁיָּרַד הַדֶּלֶף לְתוֹכָהּ[54] - הַמַּיִם הַנִּתָּזִין[55] וְהַצָּפִין[56] מֵעֲלֵיהָ אֵינָן תְּלוּשִׁין בִּרְצוֹן[57]. נְטָלָהּ לְשָׁפְכָהּ[58] - הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ[59] אֵינָן בִּרְצוֹן. הִנִּיחָהּ שֶׁיֵּרֵד הַדֶּלֶף לְתוֹכָהּ - הַנִּתָּזִין וְהַצָּפִין שֶׁבְּתוֹכָהּ[60] אֵינָן תְּלוּשִׁין בִּרְצוֹן. וְאִם נְטָלָהּ לְשָׁפְכָהּ - הֲרֵי אֵלּוּ

מַכְשִׁירִין, שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא שְׁפָכָהּ בִּמְקוֹמָהּ הֲרֵי תְּלָשָׁן בְּרְצוֹנוֹ[61].

53) שם מ"ה. 54) שלא לרצון בעלים. 55) כשנופלות טיפות עבות לתוך המים שבעריבה, ניתזות טיפות זעירות ונופלות מחוץ לעריבה. 56) כשנתמלאה העריבה, צפים על גבה מי הגשמים הנוספים ונשפכים. 57) ואינם מכשירים. והוא־הדין למים שבתוך העריבה. ונקטה המשנה "ניתזין וצפין" מפני הבבא השניה, העוסקת בהניח בכוונה כדי שירדו המים לתוכה, שבה נחלקו בית־שמאי ובית־הלל בניתזין וצפין. ורבינו נקט לשון המשנה, כדרכו. 58) כדי להסביר יפה את דברי רבינו, יש לבאר תחילה את המשנה ששימשה לו מקור להלכה זו. שנינו שם: "עריבה שירד הדלף לתוכה, הניתזין והצפין אינן בכי־יותן (פירוש, לא נכללו במה שכתוב (ויקרא יא, לח): וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכם). נטלה לשפכה, בית־שמאי אומרים בכי־יותן, ובית־הלל אומרים אינן בכי־יותן. הניחה שירד הדלף לתוכה, הניתזין והצפין בית־שמאי אומרים בכי־יותן, ובית־הלל אומרים אינן בכי־יותן. נטלה לשפכה - אלו ואלו מודים שהן בכי־יותן". ופירושה לפי דעת רבינו הוא: הבבא הראשונה עוסקת כשירד הדלף שלא לרצון בעלים. ושניהם מודים, שהמים אינם מכשירים, ולא רק הניתזים והצפים אלא גם אלה שבתוך העריבה (כן פירשו גם הר"ש והרא"ש במשנה), והמשנה כתבה "הניתזין והצפין" מפני הבבא השניה שבה נחלקו בית־שמאי ובית־הלל בניתזין וצפין. ואם נטל את העריבה לשפוך את המים במקום אחר, סוברים בית־שמאי מכיון שלא שפך המים בו במקום, אלא העביר את העריבה למקום אחר, הרי רצה שיישארו למשך זמן מה בעריבה, וזה נקרא לרצונו ומכשירים. ודעת בית־הלל, שיש כאן סברא נגדית: מכיוון שהוא שופך את המים - גילה דעתו, שאינו רוצה בהם בכלל (ראה רא"ש כאן) ולכן אמרו שאינם מכשירים. בבבא שניה מדובר, כשהניח העריבה בכוונה שירדו לתוכה המים. כאן הדבר פשוט, שהמים שבתוכה מכשירים לדברי הכל, ולא הוצרכה המשנה להשמיענו זאת. ובניתזין וצפין נחלקו. בית־שמאי אומרים מכיון שירדו לעריבה לרצונו, אע"פ שניתזו או נשפכו – מכשירים, ובית־הלל חולקים, מפני שלא התכוון להם אלא למים שיישארו בעריבה. ובנטלה לשפכה משמיעה אותנו המשנה, שגם בית־הלל מודים שהמים שבתוכה מכשירים, ואין אנו אומרים, הרי גילה דעתו שאינו רוצה כלל במים אלה, ומכל־שכן כשלא נטלה לשפכה, כמבואר למעלה. עד כאן פירוש המשנה, ועכשיו נמשיך בפירוש דברי רבינו: 59) המילה "שבתוכה" אינה במשנה, ורבינו הוסיף אותה, שלא תטעה לומר שהמחלוקת במשנה היא בניתזים וצפים, אבל במים שבתוך העריבה מכשירים גם לדעת בית־הלל כשנטלה לשפכה. 60) נראה שהמילה "שבתוכה" נעתקה ממקומה בטעות, ומקומה הנכון למטה אחר המילים "הרי אלו" (בדוחק גדול אפשר לפרש שהכוונה לצפים שהיו בתוכה לפני שנשפכו, אבל יש להעדיף העברתה למטה כמו שכתבנו. ראה השלמות). 61) ממקומם הראשון. נימוק זה אינו במשנה, ונאמר למעלה בפירושנו למשנתינו לדעת בית־שמאי בבבא ראשונה, כשלא הניח את העריבה בכוונה, ושם לא נתקבל על דעת בית־הלל מפני שיש גם סברא נגדית, כמו שביארנו, ושתי הסברות שקולות, ולכן מעשה הנטילה לשפכה לא מעלה ולא מוריד. אולם כאן, כשהניח מרצונו, מסביר רבינו, למה אין השפיכה מועילה כגילוי דעת שאינו רוצה במים - ואומר, שיש כאן סברא נגדית "שתלשן מרצונו", ומשום כך מכריע גילוי דעתו הראשון, שהניח בכוונה. ומתוך אותו הטעם ששתי הסברות שקולות ומבטלות זו את זו, פוסק רבינו, בלא הניח בתוכה אינם מכשירים (ראה למעלה ה"א וה"ב).

ט. הַמַּטְבִּיל אֶת כֵּלָיו וְהַמְכַבֵּס אֶת כְּסוּתוֹ בִּמְעָרָה: הַמַּיִם הָעוֹלִין בְּיָדָיו - בְּרָצוֹן[62], וּבְרַגְלָיו - אֵינָן כִּתְלוּשִׁין בְּרָצוֹן[63].

62) פירוש, המים שעלו בידיו אגב כביסה, נידונים כתלושים ברצון ומכשירים, מפני שאי־אפשר לכבס או להטביל מבלי שיעלו המים על ידיו. 63) אין רצונו שיתלחלחו רגליו במים.

י. פְּרוּת[64] שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ הַמַּיִם וּפָשַׁט יָדָיו וּנְטָלָן - לֹא הֶכְשְׁרוּ[65]. וְאִם חִשֵּׁב שֶׁיּוּדְחוּ יָדָיו - הֶכְשְׁרוּ בַּמַּיִם שֶׁבְּיָדָיו, שֶׁהַמַּיִם שֶׁבְּיָדָיו וְשֶׁעַל הַפֵּרוֹת[66] הֲרֵי הֵן כִּתְלוּשִׁין בְּרָצוֹן[67].

64) שם מ"ז. 65) מפני שנפלו שלא ברצון בעלים. 66) שנרטבו מהמים שעל ידיו. 67) מכיוון שהוא רוצה שיגיעו המים לידיו, ורוצה גם כן שיגע בפירות בידיו אלו כדי להוציאם, אבל כשלא נתכוון שיודחו ידיו הרי המים שעל ידיו אינם לרצון, ולפיכך אע"פ שהוא רוצה שתגענה בפירות – לא הוכשרו.

יא. הַנּוֹתְנָן[68] פֵּרוֹתָיו לְתוֹךְ הַמַּיִם בִּרְצוֹנוֹ, אִם הָיוּ מַיִם שֶׁבְּקַרְקָעוֹת - אֵינָן מַכְשְׁרִין כָּל זְמַן שֶׁהֵן בַּמַּיִם[69]; הוֹצִיאָן - הֶכְשְׁרוּ בַּמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן אוֹ שֶׁעַל יָדָיו, שֶׁהֲרֵי נִתְלְשׁוּ בְּרָצוֹן. כֵּיצַד? צְנוֹן אוֹ לֶפֶת שֶׁהוּא בְּתוֹךְ הַמְּעָרָה - נִדָּה מְרִיחָתוֹ שָׁם וְהוּא טָהוֹר; הֶעֱלַתְהוּ כָּל שֶׁהוּא מִן הַמַּיִם - נִטְמָא בְּמַגָּעָהּ[70].

68) שם מ"ו. 69) שמים מחוברים בקרקע אינם מכשירים, אע"פ שהפירות נרטבו מרצון בעלים. 70) בנגיעה שלאחר הוצאתם מן המים.

יב. קֶפָּה[71] שֶׁהִיא מְלֵאָה תּוּרְמוֹסִין[72] וּנְתוּנָה[73] לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה - מוֹשִׁיט יָדוֹ הַטָּמֵא וְנוֹטֵל תּוּרְמוֹסִין מִתּוֹכָהּ וְהֵן טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֶכְשְׁרוּ, שֶׁהֲרֵי מִתּוֹכָהּ נָטַל וְאֵין רְצוֹנוֹ בַּמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן[74]. הֶעֱלָם[75] מִן הַמַּיִם - הַנּוֹגְעִין בַּקֶּפָּה טְמֵאִין[76], שֶׁהֲרֵי הֶכְשְׁרוּ בַּמַּיִם שֶׁבַּקֶּפָּה שֶׁנִּתְלְשׁוּ בִּרְצוֹנוֹ[77], וּשְׁאָר כָּל הַתּוּרְמוֹסִין שֶׁבְּתוֹךְ הַקֶּפָּה טְהוֹרִין[78].

71) שם. 72) מין קטנית. 73) שלא לרצונו. 74) ואין זה דומה לדין צנון שבהלכה הקודמת, מפני ששם מדיחה ברצון. 75) צ"ל העלה (דפוס רומא ר"מ וכת"י תימן, וכן

גורס ה'תוספות יום־טוב'), פירוש, הטמא העלה את כל הקופה מן המקווה. 76) שהקופה נטמאה מנגיעת הטמא, ומטמאה את התורמוסים. 77) כשהוציא את הקופה מן המקווה. 78) אפילו אם הוא אב הטומאה, מפני שהקופה נעשית ראשון, והתורמוס הנוגע בה הוא שני, ואין שני עושה שלישי בחולין (רבינו בפירושו למשנתינו). ויוצא מזה, שאם התורמוסים תרומה, נטמאו גם אלה שנגעו בנוגעים בקופה.

יום שלישי י"א ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הממלא בקילון אם המים הנשארים בקילון הם תלושים ברצון. ודין עצים שנפלו עליהם משקין לרצון ומי גשמים שלא לרצון. ודין כל המים שהם תלושים ברצון. ושמרי תרומה שנתן עליהם מים.

1 **א. הַמְמַלֵּא[2] בְּקִילוֹן[3] - הַמַּיִם הַנִּשְׁאָרִים בַּקִּילוֹן הֲרֵי**
2 **הֵן[4] תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים[5]; אֲבָל אַחַר**
3 **שְׁלֹשָׁה יָמִים אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[6], אֶלָּא אִם נִשְׁאַר**
4 **שָׁם מַשְׁקֶה - אֵינוֹ מַכְשִׁיר.**

2) מכשירין פרק ד משנה ט. 3) תעלה להמשיך את המים ממקום כינוסם למקומות רחוקים (רבינו בפירושו). 4) המים שנשארו בתעלה. 5) אם נתן לתוכם פירות תוך שלושה ימים משאיבת המים - הוכשרו. 6) מתקבל על הדעת, שבשעת שפיכת המים לתעלה לא היה רצונו שיישארו בה המים יותר משלושה ימים, ואם נשארו אינם שם ברצון (כסף משנה).

5 **ב. עֵצִים שֶׁנָּפְלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין[7] בְּרָצוֹן, וְיָרְדוּ עֲלֵיהֶן**
6 **גְּשָׁמִים שֶׁלֹּא לְרָצוֹן, אִם רַבּוּ[8] - הֲרֵי כֻּלָּן שֶׁלֹּא**
7 **לְרָצוֹן. הוֹצִיאָן שֶׁיֵּרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים, אַף עַל פִּי**
8 **שֶׁרַבּוּ - הֲרֵי כֻּלָּן לְרָצוֹן[9]. הָיוּ רַגְלָיו אוֹ רַגְלֵי בְהֶמְתּוֹ**
9 **מְלֵאוֹת טִיט, וְעָבַר בְּנָהָר וְרָחֲצוּ: אִם שָׁמַח - הֲרֵי**
10 **הַמַּיִם הָעוֹלִין עֲלֵיהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[10], וְאִם לָאוּ -**
11 **אֵינָן בְּרָצוֹן.**

7) משבעת המשקין המכשירים. 8) מי הגשמים מרובים מהמשקין שעל העצים. 9) במשנה כתוב: "אף על פי שרבו טמאין" ומפרש רבינו שהמדובר במשקין טהורים "ומה שאמרו טמאים" הכוונה הוכשרו לטומאה. ובבא זו אינה צריכה לגופה, שהרי זה פשוט מאוד, ונכתבה משום הבבא שלאחריה: "בלעו משקין טמאין אף על פי שהוציאם שירדו עליהן גשמים - טהורין". ובבא זו כתבה רבינו למעלה בפרק ט הלכה ו, [על פי ביאור התוספות יום טוב שם]. 10) כתנא קמא שם, נגד דעת רבי יהודה שאינו לרצון עד שיעשה מעשה.

12 **ג. הַמּוֹרִיד אֶת הַגַּלְגַּלִּים[11] וְאֶת כְּלֵי הַבָּקָר[12] בִּשְׁעַת**
13 **הַקָּדִים[13] לַמַּיִם כְּדֵי שֶׁיִּסָּתְמוּ הַסְּדָקִין שֶׁבָּעֵץ - הֲרֵי**
14 **הַמַּיִם הָעוֹלִין בָּהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.**

11) אופני העגלה העשויים עץ. 12) כגון מרדע שנותנים על צוואר הבקר וידות המחרישה שם מעץ. 13) בימי הקיץ שרוח קדים (מזרחית) מנשבת ומייבשת את הלחלוחית שבעץ והוא מתבקע, ונותנים אותו במים כדי שיספוג לחלוחית ויסתתמו הסדקים.

15 **ד. הַמּוֹרִיד אֶת הַבְּהֵמָה לִשְׁתּוֹת - הַמַּיִם הָעוֹלִין**
16 **בְּפִיהָ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן, וּבְרַגְלֶיהָ אֵינָן כִּתְלוּשִׁין בְּרָצוֹן,**
17 **אֶלָּא אִם חִשֵּׁב שֶׁיּוּדְחוּ רַגְלֶיהָ. וּבְשָׁעַת הַחֹרֶף[14]**
18 **וְהַדַּיִשׁ[15] - אַף שֶׁבְּרַגְלֶיהָ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[16]. הוֹרִידָהּ**
19 **חֵרֵשׁ[17] שׁוֹטֶה וְקָטָן, אַף עַל פִּי שֶׁחִשֵּׁב שֶׁיּוּדְחוּ**
20 **רַגְלֶיהָ - הַמַּיִם הָעוֹלִין בְּרַגְלֶיהָ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן;**
21 **שֶׁיֵּשׁ לָהֶן מַעֲשֶׂה וְאֵין לָהֶן מַחֲשָׁבָה[18].**

14) רבינו בפירושו למשנתנו גורס "בשעת היחף" ומפרש מחלת טלפיים הבאה מרוב הליכה והרחיצה במים צוננים מקילה את הכאב ומסירה את היגיעה. וגם כאן נראה לתקן ולכתבו כך. 15) רגילים היו לדוש את התבואה ברגלי הבהמות ומלאכה זו מייגעת מאוד. 16) ואפילו אם לא התכוון לכך, מפני שרוב בני אדם עושים זאת בכוונה, נידונה גם רחיצה שלא בכוונה כאילו התכוון בפירוש (רבינו שם). 17) שאינו שומע ואינו מדבר. 18) פירוש, מחשבתם אינה מועילה, מפני שהיא מעורפלת, ושל קטן אינה מפותחת כל צרכה.

22 **ה. הַטּוֹבֵל בַּמַּיִם - הֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ**
23 **תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[19]; אֲבָל הָעוֹבֵר בַּמַּיִם[20] - כָּל הַמַּיִם**
24 **שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[21].**

19) שהרי מרצונו נכנס למים כדי לטבול וידע שיעלה מים על גופו. 20) נהר בדרכו והוא מוכרח לעבור בו. 21) יותר היה נוח לו אילמלי לא היה נהר מפסיק את הדרך.

25 **ו. מִי שֶׁטָּבַל בְּנָהָר[22] וְהָיָה לְפָנָיו נָהָר אַחֵר וְעָבַר בּוֹ**
26 **- בִּטְּלוּ הַשְּׁנִיִּים[23] אֶת הָרִאשׁוֹנִים[24], וַהֲרֵי הַמַּיִם**
27 **שֶׁעָלָיו אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. וְכֵן אִם דָּחֲהוּ חֲבֵרוֹ**
28 **לִשְׁכָּרוֹ[25] אוֹ לִשְׁכַּר בְּהֶמְתּוֹ[26] - בָּטְלוּ הַמַּיִם**
29 **הָרִאשׁוֹנִים; אֲבָל אִם דָּחֲהוּ דֶּרֶךְ שְׂחוֹק[27] - לֹא בָּטְלוּ,**
30 **אֶלָּא הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁעָלָיו תְּלוּשִׁין לְרָצוֹן. טָבַל בְּנָהָר**
31 **וְעָלָה וְיָרְדוּ עָלָיו גְּשָׁמִים, אִם רַבּוּ עָלָיו גְּשָׁמִים[28] -**
32 **הֲרֵי בָּטְלוּ מַיִם הָרִאשׁוֹנִים, וַהֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁעָלָיו**
33 **אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.**

22) והמים שעל גופו הם ברצון. 23) שאינם לרצון. 24) מפני שעברו מעל גופו בעברו בנהר השני. 25) הדוחה היה שיכור, שהרי אדם מפוכח לא ידחה את חבירו למים (ר"ש ורא"ש). 26) והיו עליה מים תלושין ברצון. 27) שיחקו זה עם זה ומתוך פעולות השחוק נפל זה למים. 28) מי הגשמים שירדו עליו מרובים על מי הנהר שעל גופו.

34 **ז. הַשָּׁט עַל פְּנֵי הַמַּיִם - הַמַּיִם הַנִּתָּזִין[29] אֵינָן תְּלוּשִׁין**
35 **בְּרָצוֹן[30], וְהַמַּיִם הָעוֹלִין עָלָיו תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. אִם**
36 **נִתְכַּוֵּן לְהַתִּיז עַל חֲבֵרוֹ - אַף הַנִּתָּזִין תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[31].**

29) על ידי תנועות איבריו. 30) השט אינו מעוניין בהתזת ניצוצות. 31) כמו בדחוהו דרך שחוק (למעלה הלכה ו).

ח. הָעוֹשֶׂה צִפּוֹר[32] בַּמַּיִם - הַמַּיִם הַנִּתָּזִין וְאֶת שֶׁבָּהּ אֵינָם תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.

32) כלי עשוי מקנים והוא מיוחד לשחק בו בזריקה למים והמשתתפים במשחק אינם מעוניינים בהתזה ולא באיסוף מים לתוכו (רבינו בפירושו למשנתנו. והר"ש והרא"ש פירשו: מעלה אבעבועות על פני המים בנפיחת פה אגב שיטה).

ט. הַמּוֹדֵד אֶת הַבּוֹר לְיַדַּע עָמְקוֹ[33] - מַיִם הָעוֹלִין בְּיָדוֹ וּבַדָּבָר שֶׁמָּדַד בּוֹ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[34]. וְאִם מָדַד רָחְבּוֹ - מַיִם הָעוֹלִין בְּיָדָיו אוֹ בַדָּבָר שֶׁמָּדַד בּוֹ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[35]. פָּשַׁט יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ לַבּוֹר לְיַדַּע אִם יֵשׁ בּוֹ מַיִם - הֲרֵי הַמַּיִם הָעוֹלִין בְּיָדוֹ אוֹ בְּרַגְלוֹ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[36]. פְּשָׁטָן לְיַדַּע כַּמָּה מַיִם שָׁם - הָעוֹלִין בָּהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. זָרַק אֶבֶן לַבּוֹר לְיַדַּע אִם יֵשׁ בּוֹ מַיִם - מַיִם הַנִּתָּזִין אֵינָן בְּרָצוֹן[37], וְשֶׁעַל הָאֶבֶן[38] אֵינָן כִּתְלוּשִׁין.

33) ולשם כך הוא משקיע ידו או אמת מידה למים שבבור. 34) שהרי הוא רוצה שיעלו מים על ידו או על הקנה, כדי שידע עומק הבור. [ואף על פי שהוא מעוניין רק במים שהרטיבו את ההיקף העליון ולא באלה שלמטה ממנו, נידונים כולם כמרצון, מפני שאי אפשר בלי עליית המים בחלק התחתון של היד והקנה]. 35) כשהוא מודד את רוחב הבור אינו מעוניין שתושקע ידו במים ואם נרטבה אין זה מרצונו. כרבי עקיבא במשנתנו וגם רבי טרפון החולק עליו בדין רחבו, הודה לו בתוספתא שם הלכה ה. 36) כשהוא נוגע במים הוא מרגיש ואינו מעוניין שיעלו על ידו או רגלו. 37) אינו מעוניין בהתזה אלא בשמיעת קול החבטה. 38) אם יש אבן בבור ומקצתה בולטת הם כמחוברים ואינם מכשירים. [במשנה כתוב "טהורין" ופירש רבינו, וכן מפרשי המשנה האחרים, שאינם מכשירים לטומאה].

י. הַחוֹבֵט עַל הַשֶּׁלַח[39] חוּץ לַמַּיִם[40] - הַנִּתָּזִין מִמֶּנּוּ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן, שֶׁהֲרֵי רְצוֹנוֹ שֶׁיֵּצְאוּ. חָבַט עָלָיו וְהוּא בְּתוֹךְ הַמַּיִם - אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[41].

39) עור הבהמה שלא ניטל צמרו, וכדי לנקותו רוחצים אותו במים וחובטים אותו במקל. 40) אחר שהוציאו מן מי הרחיצה. 41) אינו מתכוון להוציא המים, שהרי יספוג מים אחרים במקומם.

יא. הַמַּיִם הָעוֹלִין בַּסִּפִינָה וּבָעֵקֶל[42] וּבַמְּשׁוֹטוֹת - אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן; וּבַמְּצוּדוֹת וּבָרְשָׁתוֹת וּבַמִּכְמוֹרוֹת[43] - אֵינָם תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן; וְאִם נִעַר[44] - תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[45]. וְכֵן הַמַּיִם שֶׁעַל הַקַּסְיָה[46] שֶׁל שֻׁלְחָנוֹת[47] וְעַל הַשִּׁיפָּה[48] שֶׁל לְבֵנִים - אֵינָן בְּרָצוֹן; וְאִם נִעַר - הֲרֵי אֵלּוּ בְּרָצוֹן.

42) רבינו מפרש מקום בספינה שמתאספים בו המים החודרים דרך הבקיעים הזעירים שבדופני הספינה. והרא"ש פירש: עוגן שמורידים בשלשלת עד קרקע הים או הנהר, כדי לעכב הליכת הספינה. 43) מצודות, רשתות ומכמורות הם כלים לצוד בהם בעלי חיים. 44) להוציא מהם המים. 45) מפני שהוא מעוניין בהוצאתם. 46) ציפוי. 47) כשיורדים גשמים מכסים השולחנים את שולחנותיהם העומדים בחוץ, כדי שהגשמים לא ירטיבו את הדברים שעליהם. 48) במשנה הגירסה: והסיפא, ופירש רבינו כיסוי ללבנים להגן עליהם מפני הגשם.

יב. הַמּוֹלִיךְ אֶת הַסְּפִינָה לַיָּם הַגָּדוֹל לְצָרְפָהּ[49], הַמּוֹצִיא מַסְמֵר לַגִּשְׁמִים לְצָרְפוֹ[50], הַמַּנִּיחַ אֶת הָאוּד[51] בַּגִּשְׁמִים לַעֲשׂוֹתוֹ פֶּחָם[52] - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן; אֲבָל הַמּוֹצִיא אֶת הַמַּסְמֵר וְאֶת הָאוּד לַגִּשְׁמִים לְכַבּוֹתָן[53] - אֵין הַמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.

49) דופני הספינה מתייבשים ומתבקעים כשאינם במים ומוליכים אותה למים כדי לחזקה על ידי סתימת הסדקים (ויש מפרשים לבדקה, אם היא שטה כראוי). 50) להקשותו. ברזל מלובן באש הניתן במים קרים הוא מתקשה ומתחזק. 51) עץ שמחתים בו את האש וחלק ממנו נשרף. 52) לכבות את הגחלת הבוערת ויישאר פחם להשתמש בו. 53) כדי שלא יוזק בהם, הרי זה ככופה קערה על הכותל, כדי שלא ילקה הכותל שנתבאר דינו למעלה (בפרק י"ב הלכה ג).

יג. שִׁלְשֵׁל אֶת הַמִּשְׁלֶת[54] לַבּוֹר לְהַעֲלוֹת בָּהּ כְּלִי אוֹ קִיתוֹן[55], שִׁלְשֵׁל אֶת הַכַּלְכָּלָה[56] לַבּוֹר כְּדֵי שֶׁתִּשֵּׁב עָלֶיהָ הַתַּרְנְגֹלֶת[57] - אֵין הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[58].

54) שרשרת ובסופה וו מעוקם. 55) כוס לשתייה. 56) סל קטן. 57) ויעלה אותה. 58) שהרי אינו מעוניין כלל שתורטב המשולת או הכלכלה.

יד. הַמְמַחֵךְ אֶת הַכִּרְשָׁה[59] לְהָסִיר הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ, וְהַסּוֹחֵט שְׂעָרוֹ[60] בִּכְסוּתוֹ - הַמַּיִם הַיּוֹצְאִין תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[61], וְהַנִּשְׁאָרִין אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[62], מִפְּנֵי שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁיֵּצְאוּ מִכֶּלֶן. וּכְרֵשָׁה עַצְמָהּ הֵכְשֵׁרָה, שֶׁבִּשְׁעַת פְּרִישָׁתָהּ מַכְשִׁירִין[63]. וְאִם נִתֵּק הַמַּיִם מֵעָלֶיהָ בְּכָל כֹּחוֹ - לֹא הֵכְשֵׁרָה[64].

59) מין כרוב. המדובר, כשירדו עליה גשמים במחובר או בתלוש שלא לרצון והוא מקנחה ומעביר את המים. 60) שנרטב שלא ברצונו. 61) שהרי רוצה בהעברתם וביציאתם. 62) אף על פי שעברו ממקום למקום. ואין זה דומה לנטלה לשפכה שבפרק י"ב הלכה ח, מפני שלא נתקיימה מחשבתו, שהרי רצונו שיצאו לגמרי. פסק כרבי יוסי נגד תנא קמא, מפני שזה דומה לדין מרעיד את האילן (שם משנה ב) ובית הלל עומדים שם בשיטתו. 63) המים שיצאו מכשירים אותה ברגע שפירשו ממנה ברצונו. 64) מפני שנתלשו כהרף עין לא הייתה נגיעה בשעת פרישה.

טו. הַמַּרְעִיד[65] אֶת הָאֵילָן לְהַשִּׁיר[66] מִמֶּנּוּ אֳכָלִין אוֹ לְהַשִּׁיר טֻמְאָה[67] - הַמַּיִם הַנִּתָּזִין מִמֶּנּוּ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[68]. הִרְעִידוֹ לְהַשִּׁיר מִמֶּנּוּ מַשְׁקִין[69] - הַיּוֹצְאִין הֲרֵי הֵן תְּלוּשִׁין; וְהַנִּשְׁאָרִין בּוֹ[70], אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁרוּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְכַּוֵּן שֶׁיֵּצְאוּ מִכֻּלּוֹ. וְכֵן אִם נִתְּזוּ[71] עַל הַמְּחֻבָּרִין - אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[72].

65) מנענע את האילן והוא רועד. 66) להפיל. 67) המונחת בענפי האילן. 68) שהרי לא נתכוון להוריד את המים. 69) התכוון להפיל משקין שעליו. 70) באילן. 71) על ידי הרעידה. 72) ואם נגעו פירות תלושים במים שעל המחוברים אינם מוכשרים [פירוש זה מסלק השגתו של הראב"ד]. ומשמע, שאם ניתזו על תלושים - מכשירים אף על פי שלא התכוון שיפלו עליהם, שהרי נתקיימה מחשבתו להורידם מן המחוברים. ואם נתכוון שיפלו על המחוברים, אותם מים מכשירים פירות תלושים.

טז. הַמַּרְעִיד[73] אֶת הָאִילָן[74] וְנָפַל עַל חֲבֵרוֹ, אוֹ סֵכָּה[75] וְנָפְלָה עַל חֲבֵרְתָּהּ, וְתַחְתִּיהֶן זְרָעִים וִירָקוֹת מְחֻבָּרִים לַקַּרְקַע, וְנָפְלוּ הַמַּיִם עַל הַפֵּרוֹת הַמְּחֻבָּרִין שֶׁתַּחְתִּיהֶן - אוֹתָן הַמַּיִם שֶׁבַּזְּרָעִים וְשֶׁבַּיְּרָקוֹת אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[76].

73) שם משנה ג. 74) בכוונה להשיר מים. 75) פירוש, ענף, מלשון המקרא (שופטים יוד, מט): ויקחו איש שוכה. 76) ואינם מכשירים את הנוגע בהם, מפני שלא התכוון שיפלו על אותם זרעים. ואם נפלו על תלושים מכשירים אף על פי שלא התכוון להם (כסף משנה).

יז. שְׁמָרִים[77] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶן מַיִם[78] - כְּבָר בֵּאַרְנוּ בִּתְרוּמוֹת שֶׁהָרִאשׁוֹן[79] וְהַשֵּׁנִי[80] אָסוּר לְזָרִים; וְשֶׁל הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת[81] - אַף הַשְּׁלִישִׁי אָסוּר; וְשֶׁל קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ - לְעוֹלָם אָסוּר; וְשֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[82] הַוּדַּאי[83] - רִאשׁוֹן בִּלְבַד אָסוּר[84]. כְּשֵׁם שֶׁאָמְרוּ לְעִנְיַן אִסּוּרָן, כָּךְ אָמְרוּ לְעִנְיַן הֶכְשֵׁרָן. כְּגוֹן שֶׁנִּתְמַדּוּ מֵאֲלֵיהֶן[85] וְהָיְתָה בְּהֵמָה שׁוֹתָה[86] רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן. שֶׁאִם הָיָה הָאָדָם הוּא שֶׁמֵּסִיר הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּאֲלֵיהֶן נָפְלוּ - כֵּיוָן שֶׁחֲשָׁבָן וְהִקְפִּיד עֲלֵיהֶן מַכְשִׁירִין[87].

77) שמרי יין. 78) לעשות תמד. 79) התמד הראשון. 80) אחר התמד הראשון נתן מים פעם שנייה. 81) לצורך תיקונים בבית המקדש והדומה להם, לא להקרבת קרבנות על המזבח. 82) כל אדם מישראל חייב להפריש מפירותיו שני עישורים, עישור ראשון ניתן ללויים ודינו כחולין (אחר שהופרשה ממנה תרומת מעשר), ועישור שני ("מעשר שני בשנות א, ב, ד ו־ה בכל שמיטה) הוא רכוש בעלים ונאכל רק בתוך חומות ירושלים בטהרה. ולפני הפרשות אלו הפירות הם טבל ואסורים באכילה. 83) שהופרש מטבל וודאי, להוציא מעשר שני מפירות שנקנו מעם הארץ, שאינו נאמן על המעשרות ופירותיו הם ספק מעושרים. ומלמדנו רבינו שהתמד הראשון של מעשר שני מפירות אלה מותר לשתותו חוץ לירושלים, מפני שאיסור תמד הוא חומרא דרבנן, לא גזרו על הספק. 84) לאכלו חוץ לירושלים. 85) שנפלו שם מים מאליהם בלי כוונת הבעלים, שאם נתן בכוונה אין מקום לדון אם מכשירים או לו, שהרי בנתינתו החשיב את התמד למשקה, אבל כשאין כאן כוונה, אנו אומרים שהשמרים מקלקלים את המים ויצאו מתורת משקה. [כך פירשו התוספות שם, ונראה שגם דעת רבינו כן. שהרי כתב סתם "מים" ולא כתב "מי גשמים" שצריכים מחשבה, כמו שאמרו בגמרא שם בתחילת השקלא וטריא]. ואף על פי כן עד שני בתרומה מכשירין וכו', מפני שחשובים משקה לעניין איסור, חשובים גם כן לעניין הכשר. 86) שאם היה אדם שותה הרי החשיב את התמד כמשקה (גמרא שם). 87) אפילו בחולין ואפילו עד אלף.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר פירות שירד הדלף לתוכם ועירבן, והמעלה פירותיו לגג מפני הכנימה וכו'. המוליך חטים לטחון וירדו עליהם גשמים וכו'. חבית שהיא מליאה פירות שנתנה בתוך המשקין או איפכא. הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית של יין וכו'. המרבץ ביתו במים טהורים או טמאים ונתן בו חיטים. המעלה שקים מלאים פירות מהנהר ונתן זה על גב זה. הנופח בעדשים לבודקן והנושך באוכל ונפל האוכל וכו'.

א. פֵּרוֹת[2] שֶׁיָּרַד הַדֶּלֶף לְתוֹכָן וְעֵרְבָן כְּדֵי שֶׁיִּתְנַגְּבוּ[3] - לֹא הֶכְשֵׁרוּ[4].

2) מכשירין פ"ה מ"ג. 3) מתוך שהמים יתפזרו לכל הפירות. 4) שהרי אינו רוצה להרטיב את הפירות.

ב. הַמַּעֲלֶה[5] פֵּרוֹתָיו לַגַּג מִפְּנֵי הַכְּנִימָה[6] וְיָרַד עֲלֵיהֶן הַטַּל - לֹא הֶכְשֵׁרוּ; וְאִם נִתְכַּוֵּן שֶׁיֵּרֵד עֲלֵיהֶן הַטַּל - הֶכְשֵׁרוּ. לְפִיכָךְ, אִם הֶעֱלוּם חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, אַף עַל פִּי שֶׁחִשְׁבוּ שֶׁיֵּרֵד הַטַּל עֲלֵיהֶן - לֹא הֶכְשֵׁרוּ; שֶׁיֵּשׁ מַעֲשֶׂה לָהֶן[7] דִּין תּוֹרָה[8], וְאֵין לָהֶן מַחֲשָׁבָה[9] אֶפְלוּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[10]. הָפְכוּ בָהֶן קְטַנִּים[11] עַל הַגַּג - הֲרֵי אֵלּוּ מֻכְשָׁרִין; שֶׁאִם הָיְתָה מַחֲשָׁבָה שֶׁל קָטָן נִכֶּרֶת מִתּוֹךְ מַעֲשָׂיו - מַחֲשַׁבְתּוֹ מוֹעֶלֶת מִדִּבְרֵיהֶן[12].

5) שם פ"ו מ"א. 6) כדי שיצאו התולעים מן הפירות. כנימה - תולעים. 7) מעשיהם מועילים בין לחומרא ובין לקולא. 8) חולין יג, א. 9) מחשבתם אינה מועילה. 10) שם. 11) והוכיחו בזה, שהם מתכוונים שירד הטל על כל הפירות. 12) שם. ומובן שאינה מועילה להקל אלא להחמיר. רבינו מדייק וכותב "קטנים" "קטן", ומשמע שמחשבת חרש ושוטה הניכרת מתוך מעשיהם - אינה מועילה אפילו מדבריהם.

ג. הַמַּעֲלֶה[13] אֶת הָאַגֻּדּוֹת[14] וְאֶת הַקְּצִיעוֹת[15] וְאֶת הַשּׁוּם לַגַּג בִּשְׁבִיל שֶׁיִּמְתִּינוּ[16], וְיָרַד עֲלֵיהֶן הַטַּל - לֹא הֶכְשֵׁרוּ. וְאֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְהַכֹּל יוֹדְעִין

שֶׁהַטַּל יוֹרֵד[17] - הֲרֵי זֶה בִּרְצוֹנוֹ; שֶׁהֲרֵי לֹא הֶעֱלָם אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיַּמְתִּינוּ.

13) שם מ"ב. 14) אגודות ירק. 15) גושי דבילה. 16) שיתקיימו זמן ארוך (רבינו בפירושו, ראה למעלה פי"א הי"ג). 17) בלילה. [והר"ש מפרש, שיתלחלחו מאליהם מן הלחלוחית שתצא מהם, שאינה מכשירה].

ד. הַמּוֹלִיךְ חִטִּין[18] לִטְחוֹן וְיָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים, אִם שָׁמַח[19] - הֻכְשְׁרוּ. הָיוּ זֵיתָיו נְתוּנִין בַּגַּג וְיָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים, אִם שָׂמַח - הֻכְשְׁרוּ. הַחַמָּרִים[20] שֶׁהָיוּ עוֹבְרִים בַּנָּהָר וְנָפְלוּ שַׂקֵּיהֶן בַּמַּיִם וְהֶעֱלוּם, אִם שָׂמְחוּ - הֻכְשְׁרוּ הַפֵּרוֹת, וְהַמַּיִם שֶׁעַל הַשַּׂקִּין הִנָּם תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[21], שֶׁהֲרֵי שָׂמְחוּ[22].

18) שם פ"ג מ"ה. 19) חטים שרויות במים, מוציאות קמח יותר לבן. ואם הוא שמח, גילה דעתו שהוא מרוצה מהרטבתן. 20) מוליכי חמורים טעונים שקים מלאים תבואה. 21) ומכשירים פירות אחרים שיגעו בהם. 22) ואף־על־פי ששמחו על שהורטבו הפירות ולא על הרטבת השקים.

ה. שַׂק[23] שֶׁהוּא מָלֵא זֵרְעוֹנִים וְנָתוּן עַל גַּבֵּי הַנָּהָר[24] אוֹ עַל פִּי הַבּוֹר אוֹ עַל מַעֲלוֹת[25] הַמְּעָרָה[26] וְשָׁאֲבוּ[27] - הֻכְשְׁרוּ.

23) שם מ"א. 24) ולא בנהר ממש אלא במקום קרוב מאוד למים. 25) מדריגות שיורדים בהן למערה. 26) שיש בה מים, ועל המדריגות עצמן אין מים. 27) ספגו מים מן האוויר הרטוב.

ו. חָבִית[28] שֶׁהִיא מְלֵאָה פֵּרוֹת שֶׁנִּתְּנָה בְּתוֹךְ הַמַּשְׁקִין[29], אוֹ מְלֵאָה מַשְׁקִין שֶׁנִּתְּנָה בְּתוֹךְ הַפֵּרוֹת[30], וְשָׁאֲבוּ[31] - הֻכְשְׁרוּ. בְּאֵילוּ מַשְׁקִין אָמְרוּ? בְּמַיִם וּבְיַיִן וּבְחֹמֶץ[32]; אֲבָל שְׁאָר הַמַּשְׁקִין[33] אֵין מְשָׁאֲבִין[34] מִן הַחֶרֶס כְּדֵי שֶׁיַּכְשִׁירוּ הַפֵּרוֹת שֶׁבְּצִדָּן.

28) שם מ"ב. סתם חבית היא של חרס. 29) ולא שקעה כולה במשקין ולא נכנסו לתוכה. 30) והפירות נוגעים בדופני החבית מבחוץ. 31) את הלחלוחית המתמצה דרך דופני החרס. 32) של יין. 33) חמשה המשקין האחרים המכשירים. 34) אינם חודרים דרך דופני החבית.

ז. הָרוֹדֶה[35] פַּת חַמָּה וּנְתָנָהּ עַל פִּי חָבִית שֶׁל יַיִן: אִם הָיְתָה פַּת חִטִּין - לֹא הֻכְשְׁרָה[36]; וְאִם הָיְתָה שֶׁל שְׂעוֹרִים - הֻכְשְׁרָה, מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׂעוֹרִים שׁוֹאֲבוֹת[37]. וְכֵן אִם הָיָה[38] הַיַּיִן טָמֵא וְהָיְתָה פַּת חִטִּים - טְהוֹרָה; וְאִם הָיְתָה שְׂעוֹרִים - נִטְמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁאֲבָה מַשְׁקִין טְמֵאִין.

35) שם מ"ג. רודה - מוציא פת מן התנור. 36) המדובר בנילושו במי פירות, שאינם מכשירים, אבל כשנילושו במים הרי הוכשרו בלישה. 37) כר' יוסי שם. 38) במשנתנו נחלקו לענין טומאה, ורבינו סובר שהוא־הדין לענין הכשר.

ח. הַמְרַבֵּץ[39] אֶת בֵּיתוֹ וְנָתַן בּוֹ חִטִּים וְטָנְנוּ[40]: אִם מֵחֲמַת הַמַּיִם - הֻכְשְׁרוּ, וְאִם מֵחֲמַת הַסֶּלַע[41] - לֹא הֻכְשְׁרוּ. הַמְכַבֵּס אֶת כְּסוּתוֹ בַּעֲרֵבָה וְנָתַן בָּהּ חִטִּים וְטָנְנוּ: אִם מֵחֲמַת הַמַּיִם - הֻכְשְׁרוּ, וְאִם מֵחֲמַת הָעֲרֵבָה[42] - לֹא הֻכְשְׁרוּ.

39) שם מ"ד. מרבץ - זולף מים על הרצפה כדי שלא יעלה האבק. 40) הורטבו. וכמוה מצאנו במועד קטן ו, ב: אם היתה שדה מטוננת. 41) ספגו לחלוחית עצם סלע הריצפה. [הר"ש מפרש, סלע היינו אבן הנמצאת במקום מששת ימי בראשית, ואבנים כאלו מוציאות רטיבות, ודינה כזיעת בתים]. 42) במשנה: "מחמת עצמן", ויש גורסים "עצמה". וכך היא גירסת רבינו. [ונאמרו פירושים שונים דחוקים מאד, ומתקבל על הדעת פירושו של הראב"ד בהשגותיו כאן, שאם נתן החיטים בעריבה עד שיתלחלחו מן המים הוכשרו, אבל אם נתנן בשביל העריבה עצמה, פירוש שלא מצא מקום נוח יותר להניח בו את החיטים - לא הוכשרו. וסגנונו מוכיח, שאינו משיג אלא מפרש דברי רבינו].

ט. הַטּוֹמֵן[43] פֵּרוֹת בְּחוֹל כְּדֵי שֶׁיַּרְטִיבוּ - הֻכְשְׁרוּ[44]. הַטּוֹמֵן בַּטִּיט הַנָּגוּב: אִם יֵשׁ בּוֹ מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ[45] - הֻכְשְׁרוּ, וְאִם לָאו - לֹא הֻכְשְׁרוּ.

43) שם. 44) שאין חול בלי מים שנבלעו בו (ר"ש). 45) נשאר בטיט לחלוחית, שתספיק להרטיב את היד הנוגעת בה.

י. הַמְרַבֵּץ[46] אֶת גָּרְנוֹ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[47] שֶׁמָּא יֻכְשְׁרוּ חִטָּיו[48] אִם טָנְנוּ בּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא שָׂמֵחַ[49].

46) שם. 47) אינו מחוייב לחשוש. 48) שיניחן שם אחר־כך. 49) שישמח אם יטננו. וטעמו של דבר, מפני היובש שבגורן, המים נבלעים מהר (על־פי פירוש הרא"ש במשנתנו. וכן יש להבין גם דברי רבינו שם).

יא. הַמְלַקֵּט[50] עֲשָׂבִים כְּשֶׁהַטַּל יוֹרֵד עֲלֵיהֶן לְחַפּוֹת בָּהֶן הַחִטִּין[51] - לֹא הֻכְשְׁרוּ; וְאִם נִתְכַּוֵּן לְכָךְ[52] - הֻכְשְׁרוּ.

50) שם. 51) כדי שיספגו לחלוחית שבעשבים שאינה מכשירה, אבל לא נתכוון לטל. [במשנה כתוב "להטן בהם חיטים", ופירשו ה'ברטנורא' וה'תפארת ישראל': שירטיבו, ורבינו כתב "לחפות". ונראה שהוא מפרש גם־כן את המשנה כמותם]. 52) לטל שעליהם.

יב. הַמְרַבֵּץ[53] אֶת בֵּיתוֹ בְּמַיִם טְמֵאִים וְנָתַן בּוֹ שְׁבֻלִּים וְטָנְנוּ: אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ[54] - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין, וְאִם לָאו - טְהוֹרִין.

53) תוספתא שם פ"ב ה"א. 54) נתבאר למעלה בהלכה ט.

יג. הַנּוֹעֵר[55] אֲגֻדָּה שֶׁל יָרָק שֶׁהָיוּ עָלֶיהָ מַשְׁקִין וְיָרְדוּ מִצַּד הָעֶלְיוֹן לַצַּד הַתַּחְתּוֹן - לֹא הֻכְשַׁר[56].

55) מנענע את האגודה, כדי להוריד את המים שעל הירקות

(שם מ"א מ"ד). 56) מכיוון שהוא התכוון שירדו לגמרי מן הירק, הרי לא נעשית מחשבתו.

1 **יד. הַמַּעֲלֶה[57] שַׁקִּין מְלֵאִין פֵּרוֹת מִן הַנָּהָר וּנְתָנָן זֶה**
2 **עַל גַּבֵּי זֶה[58] - הֵכְשֵׁר הַתַּחְתּוֹן בַּמַּיִם שֶׁיָּרְדוּ לוֹ מִן**
3 **הָעֶלְיוֹן, שֶׁהֲרֵי בִּרְצוֹנוֹ הִנִּיחַ זֶה עַל גַּבֵּי זֶה.**

57) שם. 58) וידע שהמים משק העליון ירדו לתחתון.

4 **טו. הַנּוֹפֵחַ[59] בַּעֲדָשִׁים לְבָדְקָן אִם הֵן יָפוֹת[60] וְהֵזִיעוּ**
5 **- הֵכְשִׁרוּ בְּהֶבֶל פִּיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתּוֹלְדוֹת הַמַּיִם[61].**
6 **וְכֵן הָאוֹכֵל שֶׁמְּשִׁמִּין[62] בְּאֶצְבַּע - הֵכְשִׁרוּ בְּמַשְׁקֵה פִּיו**
7 **וְשֶׁעַל אֶצְבָּעוֹ.**

59) שם מ"ו. 60) המדובר בעדשים טחונות, והוא בודק אותן לדעת אם הן נוחות להתבשל ונופח עליהן, ואם הן מתלחלחות מהר, סימן שהן סופגות את ההבל ויספגו מהר גם את מי הבישול (רבינו בפירושו למשנתנו). 61) שדינן כמים לענין הכשר, כמבואר למעלה פ"י ה"ב. 62) הרוצה לאכול שומשמין, מלחלח אצבעו ברוק שבפיו ומניחה עליהם והם נדבקים בו, ואחר־כך מכניס אצבעו לפה ומורידם.

8 **טז. נָשַׁךְ[63] בְּאֹכֶל וְנָפַל הָאֹכֶל - הֲרֵי הַמַּשְׁקֶה שֶׁעַל**
9 **הָאֹכֶל שֶׁלֹּא לְרָצוֹן[64]. הָיָה אוֹכֵל זֵיתִים פְּצוּעִים[65]**
10 **וּתְמָרִים רְטֵבוֹת וְכֹל שֶׁהוּא רוֹצֶה לָמֹץ אֶת גַּרְעִינָתוֹ[66],**
11 **וְנָפַל[67] מִפִּיו - הֲרֵי הַמַּשְׁקֶה שֶׁעָלָיו בְּרָצוֹן[68]. הָיָה**
12 **אוֹכֵל זֵיתִים נְגוּבִין וּתְמָרִים יְבֵשׁוֹת וְכֹל שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה**
13 **לָמֹץ אֶת גַּרְעִינָתוֹ, וְנָפַל מִפִּיו - הֲרֵי הַמַּשְׁקֶה שֶׁעָלָיו**
14 **שֶׁלֹּא בְּרָצוֹן.**

63) טבול־יום פ"ג מ"ו. 64) ואינו מכשיר את הפירות שיגעו בו, מפני שאינו רוצה שרירו ירטיב את פיסת הלחם לפני שתגיע לפיו וילעוס. 65) והם רטובים מהשמן שבהם. 66) כדי להוציא ממנו מעט הלחלוחית שבו. 67) הגרעין. 68) מפני שאי־אפשר למוץ מבלי להרטיבו בריר שבפיו, החשיבו ונעשה משקה, ולפיכך מכשיר את הפירות שנגעו בו לרצונו.

15 **יז. עֲלִשִׁין[69] שֶׁלִּקְּטָן[70] לִבְהֵמָה[71] וֶהֱדִיחָן[72], וְחִשֵּׁב**
16 **עֲלֵיהֶן לְאָדָם אַחַר כָּךְ - כְּבָר בִּאֲרָנוּ[73] שֶׁהֵן צְרִיכִים**
17 **הֶכְשֵׁר שֵׁנִי[74]. וְאִם הָיָה עֲלֵיהֶן מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ כְּשֶׁחִשֵּׁב**
18 **עֲלֵיהֶן לְאָדָם - הֲרֵי אֵלּוּ מֻכְשָׁרִין[75].**

69) מין עשב שבעיקרו הוא מאכל בהמה, ויש בני אדם שאוכלים אותו, ובלשונות לעז רבות נקרא "ציקוריה". 70) ברייתא חולין קכח, ב. 71) כדי להאכילם לבהמה. 72) ולא הוכשרו, מפני שמאכל בהמה אינו מקבל טומאה. 73) למעלה פ"ג ה"ג. 74) ההדחה בזמן שהיו מאכל בהמה, אינו מועילה להכשירם אחר שנעשו מאכל אדם. 75) הוכשרו במשקה טופח שעליהם. תוספתא עוקצין פ"ג ה"א.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר המים שמטמאים ומתטמאים לרצון ושלא לרצון ואותם שאין מטמאים אלא לרצון. המים שהם בחזקת טהרה בימות הגשמים או כשפסקו. גבא שנפל לתוכו יין או חלב או דבש או שמן. מי תמצית שלא פסקו. ומי שהיה אוכל תרומה בידים טמיאות והכניס ידו לתוך פיו. ודין האשה שהיתה אוכלת תרומה שאינה מוכשרת והיתה גורפת התנור הטמא והכה הקוץ ויצא ממנה דם וכו'.

19 **א. מַיִם שֶׁבַּכֵּלִים[2] - מִתְטַמְּאִין בֵּין לְרָצוֹן בֵּין שֶׁלֹּא**
20 **לְרָצוֹן, וּמְטַמְּאִין אֳכָלִים וְכֵלִים[3] בֵּין שֶׁנָּפַל עֲלֵיהֶן**
21 **בְּרָצוֹן בֵּין שֶׁלֹּא נָפַל עֲלֵיהֶן בְּרָצוֹן. אֲבָל מַיִם**
22 **שֶׁבַּקַּרְקָעוֹת, כְּגוֹן מֵי בוֹרוֹת[4] שִׁיחִין[5] וּמְעָרוֹת[6] וּמֵי**
23 **גְּבָאִים[7] שֶׁאֵין בָּהֶם אַרְבָּעִים סְאָה[8] - אֵין מִתְטַמְּאִין**
24 **אֶלָּא לְרָצוֹן וְאֵין מְטַמְּאִין אֶלָּא בְּרָצוֹן. כֵּיצַד? מַיִם**
25 **שֶׁבַּקַּרְקַע שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה, בֵּין שֶׁהָיוּ**
26 **שְׁאוּבִין[9] בֵּין שֶׁאֵינָן שְׁאוּבִין[10], שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן הַמֵּת אוֹ**
27 **שֶׁהָלַךְ בָּהֶן הַטָּמֵא - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין[11]. אֲבָל אִם**
28 **שָׁתָה מֵהֶן אָדָם טָמֵא אוֹ שֶׁמִּלֵּא מֵהֶן בִּכְלִי טָמֵא אוֹ**
29 **שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכָן מַשְׁקִין טְמֵאִין בְּרָצוֹן - הֲרֵי אֵלּוּ**
30 **טְמֵאִין וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן בַּקַּרְקַע. שָׁתָה מֵהֶן הַטָּהוֹר**
31 **אַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ בַּקַּרְקַע אוֹ שֶׁמִּלֵּא מֵהֶן בִּכְלִי טָהוֹר -**
32 **נִטְמָא הַשּׁוֹתֶה[12] וְנִטְמָא הַכְּלִי, שֶׁהֲרֵי בְּרָצוֹן שָׁתָה אוֹ**
33 **מִלֵּא. נָפַל[13] לְתוֹכָן[14] כֹּפֶר שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי הוּא**
34 **טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה, שֶׁאֵין מִתְטַמְּאִין[15] אֶלָּא לְרָצוֹן.**
35 **לְפִיכָךְ, אִם הֵדִיחַ יָדוֹ וְהוֹצִיא הַכֹּפֶר - נִטְמָא הַכֹּפֶר**
36 **בַּמַּיִם שֶׁבְּיָדָיו, שֶׁהֲרֵי הֵן בְּרָצוֹן[16].**

2) מקוואות פ"א מ"ב. 3) נתבאר בפ"ז מהל' אבות הטומאות ה"א, שחכמים גזרו על המשקין שיטמאו כלים, ועל אוכלין לא גזרו. 4) בור עגול ועמוק. 5) ארוכים וצרים. 6) מקורות, מכוסות מלמעלה. 7) גומא לא עמוקה שנתקבצו בה מים. 8) ואם יש בהם ארבעים סאה, יתבאר דינם בהל' מקוואות פ"ט. 9) ששאבו מים בכלים ושפכום לתוכם. 10) שנמשכו מנהר או שנקווה בהם מי גשמים. 11) אף־על־פי שעבר מרצון, לא נטמאו המים מפני שהוא התכוון להגיע לצד השני, אבל אינו מעוניין בנגיעה במים, והרי זה דומה לעבר בנהר שבפי"ג ה"ה. 12) נתבאר בפ"ח מהל' אבות הטומאות ה"י־יא, שהשותה רביעית משקין טמאים נטמא גופו מדרבנן. 13) מעצמו. 14) למים שנטמאו. 15) צ"ל שאין מטמאין. 16) [הראב"ד הקשה, למה צריך כאן רצון, הלא המים שבידיו הם תלושים, ותלושים מטמאים בין לרצון ובין שלא לרצון, כמו שכתב רבינו בתחילת הלכה זו? אמנם הראב"ד לשיטתו שאל כענין, אבל רבינו ישיב כהלכה לשיטתו (למעלה פי"ב ה"ג) שמשקין אינם נקראים תלושים אם לא נתלשו ברצון, ומה שכתב בתחילת ההלכה "מים שבכלים", הכוונה למים שנתלשו ברצון. ואפשר גם לפרש שמדובר כאן במים טהורים, ומה שאמר נטמא, פירושו - הוכשרה] (ראה כסף־משנה, ולא נתבארו לי דבריו).

37 **ב. מֵי גְּבָאִים[17] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִמַּיִם שֶׁבְּקַרְקָעוֹת, כְּגוֹן**
38 **מֵי בוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת וּמֵי תַּמְצִית[18] שֶׁפָּסְקוּ[19]**

וּמִקְוָאוֹת[20] שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה שֶׁנִּטְמְאוּ[21], וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים וְרַבּוּ מֵי גְשָׁמִים עֲלֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁטְפוּ[22] - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין[23]. לְפִיכָךְ, כָּל הַמַּיִם שֶׁבְּקַרְקָעוֹת, כְּגוֹן מֵי גְבָאִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, בִּשְׁעַת הַגְּשָׁמִים - הַכֹּל בְּחֶזְקַת טָהֳרָה[24].

17) שם מ"ד. 18) גשמים היורדים על ההרים והמים מתמצים (מבעבעים מכוח הזחילה) ונופלים לעמק. 19) שפסקו הגשמים, וגם הזחילה נגמרה (ברטנורא). 20) בורות מרובעים. 21) כגון ששתה מהם אדם טמא או מילא בכלי טמא. 22) לא עברו על גדותם. [מפירושו למשנתינו משמע שמדובר כשעברו ויש לתלות שגרפו את המים הטמאים. ונראה שחזר בו כאן]. 23) מפני שמי הגשמים מבטלים אותם כמו שנתבאר למעלה פ"ב ה"ג, בדין מי שפיכות. ואין אנו חוששים שמא שתה מהם הטמא אחר שנפלו שם גשמים ונטמאו שנית, מפני שבתקופת הגשמים אין עוברי דרכים מצויים, ומים אפשר למצוא בכל מקום, ואין להניח שעובר דרך בודד פנה לבור לשתות ממנה. 24) מתקבל על הדעת כמעט ללא ספק, שהם טהורים.

ג. פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים[25] - הַקְּרוֹבִין לָעִיר[26] אוֹ לַדֶּרֶךְ טְמֵאִין, שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת שֶׁשָּׁתָה מֵהֶן הַטָּמֵא וְשֶׁמִּלְּאוּ מֵהֶן בְּכֵלִים טְמֵאִין[27], וְהָרְחוֹקִים טְהוֹרִים[28] עַד שֶׁיְּהַלְּכוּ רֹב הָאָדָם. הִלְּכוּ[29] - הַכֹּל בְּחֶזְקַת טֻמְאָה, שֶׁהַהוֹלְכִים בְּשַׁיָּרוֹת מְמַלְּאִין וְשׁוֹתִין מֵהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[30] בְּגֶבֶא שֶׁאֶפְשָׁר לִשְׁתּוֹת מִמֶּנָּה; אֲבָל בְּגֶבֶא שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִשְׁתּוֹת מִמֶּנָּה[31] אֶלָּא בְּדֹחַק גָּדוֹל - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, (שֶׁהֵם בְּחֶזְקַת טְהוֹרִין) עַד שֶׁיִּמָּצֵא מְקוֹם פַּרְסוֹת רַגְלֵי אָדָם[32] אוֹ פַּרְסוֹת רַגְלֵי בְּהֵמָה גַּסָּה[33] נִכֶּרֶת בּוֹ. אֲבָל מָצָא פַּרְסוֹת רַגְלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה[34] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיֵּרְדָה[35] וְשָׁתָת.

25) שם. 26) הגבאים והבורות הנמצאים במקום קרוב לעיר. 27) בני העיר הטמאים שתו ומילאו בכלים. 28) מפני שאין דרכם של אנשים ללכת בדרכים שנתקלקלו בימות הגשמים. 29) התחילו בני אדם רבים לעבור בדרכים. 30) תוספתא, מקוואות פ"א ה"ג. 31) בלי טורח גדול. 32) על יד הגבא, שזו הוכחה שבא לשם אדם, ויש לחוש שהיה טמא ושתה או מילא בכלים טמאים. 33) כגון חמור או סוס, ואפשר שאדם הגיע לגבא ברכיבה. 34) גדיים וטלאים. 35) בעצמה, בלי ליווי הרועה.

ד. חֶזְקַת[36] טִיט וּגְמוּמִיּוֹת[37] שֶׁבְּפִתְחֵי חֲנֻיּוֹת[38] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בִּשְׁעַת הַגְּשָׁמִים שֶׁהֵן טְהוֹרִין[39]; פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי הֵן כְּמֵי שְׁפִיכוּת[40]. וְשֶׁשַּׁוָּקִין[41] - הוֹלְכִין בָּהֶן אַחַר הָרֹב. גֶּבֶא שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ יַיִן[42] אוֹ חָלָב אוֹ דְּבַשׁ - הוֹלְכִין בּוֹ אַחַר הָרֹב. נָפַל לְתוֹכוֹ שֶׁמֶן[43], אַף עַל פִּי שֶׁהִקְפִּיאָהוּ[44] - הֲרֵי זֶה[45] מִתְטַמֵּא וּמִטַּמֵּא שֶׁלֹּא בְרָצוֹן, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לָצֵאת יְדֵי צַחְצָחִית[46].

36) תוספתא, שם. 37) גומות. 38) החנוונים, וגם הבאים לחנות - שופכים שם מים עכורים. 39) חזקה (מתקבל על הדעת וקרוב לוודאי) שהם טהורים, מפני שמי הגשמים מרובים ומבטלים אותם, ואפשר שגם מעבירים אותם. 40) שנתבאר דינם למעלה בפ"ב הכ"ו. 41) הגר"א גורס בתוספתא "שבשווקים", ונראה שגם בדברי רבינו כאן הוא גורס כך. 42) שם ה"ב. 43) טמא, ושמן אינו מתערב במים. 44) על־ידי צינון והסירוהו מעל המים. 45) הגבא. 46) אי־אפשר שלא יישארו במים צחצוחי (טיפות זעירות) שמן, והם מטמאים גם שלא לרצון (ראה הלכה הבאה).

ה. שֶׁמֶן וּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין חוּץ מִן הַמַּיִם - הֲרֵי הֵן בַּקַּרְקַע כְּמוֹת שֶׁהֵן בַּכֵּלִים[47], דִּין אֶחָד הוּא[48].

47) זה למד רבינו מדין שמן שהקפיאוהו שבהלכה הקודמת. 48) דינם בקרקע כדין מים שבכלים, שנתבאר בה"א מפרק זה.

ו. מֵי תַּמְצִית[49] שֶׁלֹּא כָּסְקוּ[50], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה, הוֹאִיל וְהֵם בַּקַּרְקַע וַהֲרֵי הַמַּיִם נִמְשָׁכִין וּבָאִין לָהֶן - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁשָּׁתָה מֵהֶן הַטָּמֵא וּמִלֵּא מֵהֶן בִּכְלִי טָמֵא אוֹ נָתַן לְתוֹכָן מַיִם טְמֵאִים - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין לְכָל דָּבָר.

49) משנה, מקוואות פ"א מ"ו. 50) שמי גשמים זוחלים עוד מן ההרים ונמשכים (דין מי תמציות שפסקו, נתבארו למעלה ה"ב).

ז. מִי שֶׁהָיָה[51] אוֹכֵל תְּרוּמָה בְּיָדַיִם טְמֵאוֹת, כְּגוֹן דְּבֵלָה שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרָה[52], וְהִכְנִיס יָדוֹ לְתוֹךְ פִּיו לִטֹּל צְרוֹר[53]: אִם הָפַךְ[54] - נִטְמֵאת הַדְּבֵלָה בְּרִירוֹ; שֶׁהֲרֵי נִטְמָא בַיָּד[55], מִפְּנֵי שֶׁעָקָרוֹ[56]. וְאִם לֹא הָפַךְ - טְהוֹרָה; שֶׁהַמַּשְׁקֶה שֶׁבְּפִיו קֹדֶם שֶׁיְּהַפְּכֶנּוּ אוֹ יִמְצָצֶנּוּ לְהוֹצִיאוֹ דּוֹמֶה לְמַיִם שֶׁלֹּא נִתְלַשּׁוּ אֶלָּא הֵן עֲדַיִן בַּקַּרְקַע, שֶׁאֵין מִתְטַמְּאִין וְאֵין מְטַמְּאִין[57] אֶלָּא בְּרָצוֹן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[58], וְזֶה אֵין רְצוֹנוֹ אֶלָּא לִטֹּל הַצְּרוֹר. הָיָה פּוּנְדְּיוֹן[59] לְתוֹךְ פִּיו[60] וּפָשַׁט יָדוֹ לִטְּלוֹ וְהַדְּבֵלָה בְּתוֹךְ פִּיו, אִם הִנִּיחוֹ לִצְמָאוֹ[61] - הֲרֵי זֶה הָרֹק כְּעָקוּר[62], וְנִטְמֵאת הַדְּבֵלָה מֵחֲמַת מַשְׁקֵה פִּיו שֶׁנִּטְמָא מֵחֲמַת יָדָיו[63].

51) כלים פ"ח מ"י. 52) ולא נפסלה בנגיעת ידו. 53) הרגיש בצרור שנלחץ לתוך הדבילה. 54) בידו את הדבילה שבפיו, ומתוך כך הזיז את הריר ממקומו. 55) הריר נטמא בנגיעת היד, והוא מטמא את הדבילה אף־על־פי שלא הוכשרה לפני כן, שההכשר והטומאה באים כאחת כמו שנתבאר למעלה פ"ו ה"ה. 56) את הריר. ואפילו דבילה חולין מתטמאה אף־על־פי שידיים אינן מטמאות את החולין. והטעם, מפני שידיים עושות את

המשקין ראשון לטומאה לטמא אפילו חולין מגזירת י"ח דבר (פ"ה מהל' אבות הטומאות ה"י (ראה השלמות שם) ופ"י ה"ו). ונקט תרומה לרבותא של הבבא הבאה, שאם לא הפך 'אפילו תרומה לא נטמאה' (ראה השלמות). 57) וגם אינם מכשירים. 58) למעלה בה"א. 59) מטבע של מתכת. ולאו דווקא פונדיון אלא כל מטבע שהוא של מתכת. 60) בפיו (משנה, שם). 61) צמא היה ולא נמצאו מים תחת ידו, והכניס המטבע לתוך פיו, כדי לגרות את בלוטות הרוק שתוציאנה כמות רוק למעלה מהרגיל. 62) מפני שהוציאו בכוונה (ע"פ פירושו למשנתינו). 63) כמו שנתבאר למעלה בדין נטילת צרור.

1 **ח. הָאִשָּׁה[64] שֶׁהָיְתָה אוֹכֶלֶת אֲכָלִין שֶׁל תְּרוּמָה[65]**
2 **שֶׁאֵינָן מֻכְשָׁרִין, וְהָיְתָה גוֹרֶפֶת[66] אֶת הַתַּנּוּר הַטָּמֵא[67],**
3 **וְהִכָּה הַקּוֹץ וְיָצָא מִמֶּנָּה דָּם, וּמָצְצָה אֶצְבָּעָהּ מִפְּנֵי**
4 **הַדָּם, אוֹ שֶׁנִּכְרֵית וְנָתְנָה אֶצְבָּעָהּ בְּפִיהָ - נִטְמֵאת**
5 **הַתְּרוּמָה שֶׁבְּפִיהָ, שֶׁהֲרֵי רְצוֹנָהּ לְהוֹצִיא הַמַּשְׁקֶה[68]**
6 **מִפִּיהָ וּלְעָקְרוֹ בִּמְצִיצַת אֶצְבַּע.**

64) שם מי"א. 65) גם בחולין הדין כך, כמו שכתבנו בהלכה הקודמת, ונקט תרומה אגב ההלכה הקודמת. ראה השלמות להל' אבות הטומאות פ"ח ה"י. ומדובר באשה טהורה, ונקט אשה מפני שאין דרכם של אנשים לגרוף תנורים. [בבא ראשונה במשנתינו מלמדת דין אשה שנטף חלק מדדיה לתנור טהור, ומדובר באשה טמאה (רבינו הביא דין זה למעלה פ"י ה"ה). ובבא שניה – הדין שלפנינו כאן – מדבר במקרה הפוך, שהאשה טהורה והתנור טמא (רבינו בפירושו למשנתינו)]. 66) מוציאה את הגחלים. 67) ונטמאו ידיה באויר התנור, אבל גופה לא נטמא, שכלי חרס אינו מטמא אדם. 68) הרוק. נימוק זה נמשך לנכווית, אבל בדין הכה הקוץ, הדם מטמא את התרומה (על־פי פירושו למשנה).

יום רביעי י"ב ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הדברים שהם בשווקים בחזקת מוכשרים ובחזקת טומאה. ודין הדגים והציר שהם בחזקת הכשר. ואם נאמן עם הארץ עליהם לומר שלא הוכשרו. מי פירות שנתערבו בשאר משקים. והלוקח ציר מעם הארץ. הפירות בכל מקום, אם הם בחזקת טהרה. החולין אם יש בהם איסור טומאה ואם מותר לגרום להם טומאה. כל ישראל מוזהרים להיות טהורים ברגל.

7 **א. כָּל[2] הָאֲגַדּוֹת[3] שֶׁבַּשְּׁוָקִים[4] וְכָל הַקְּמָחִים וְכָל**
8 **הַסְּלָתוֹת שֶׁבַּשְּׁוָקִים בְּחֶזְקַת מֻכְשָׁרִין. הָאֲגַדּוֹת - מִפְּנֵי**
9 **שֶׁדַּרְכָּן[5] לְזַלֵּף הַמַּיִם עֲלֵיהֶן תָּמִיד[6]; וְהַקֶּמַח וְהַסֹּלֶת**
10 **- לוֹתְתִין[7] אוֹתוֹ וְאַחַר כָּךְ טוֹחֲנִין אוֹתוֹ. וְכֵן חִטִּין**
11 **שֶׁחוֹלְקִין אוֹתָן[8] בְּרֵחַיִם אַחַת לִשְׁתַּיִם וְאַחַת לְשָׁלֹשׁ[9]**
12 **כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מֵהֶן מַעֲשֶׂה קְדֵרָה[10], כְּגוֹן הָרִיפוֹת[11]**
13 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת מֻכְשָׁרִין בְּכָל מָקוֹם,**
14 **בֵּין שֶׁל שְׁוָקִין בֵּין שֶׁל בָּתִּים[12], מִפְּנֵי שֶׁלּוֹתְתִין אוֹתָן**
15 **לְהָסִיר קְלִפָּתָן.**

2) מכשירין פרק ו משנה ב. 3) ירקות קשורים יחד. 4) שהוצאו לשוק למכירה. 5) של מוכרי ירקות. 6) כדי שלא יכמשו ושיהיו נראים טריים. 7) רוחצים במים כדי להסיר קליפת החיטין ויצא קמח לבן מבהיק. 8) שוברים אותן. 9) כל חיטה נשברת לשני חלקים או לשלושה. 10) תבשיל. 11) גריסים. מלשון המקרא (שמואל־ב יז, כ) ותשטח עליו הרפות. 12) שאנשים עושים לצורכי הבית לא למכירה. אבל סתם קמחים וסלתות שבבתים אינם מוכשרים, מפני שהטוחן חיטים לצורך עצמו אינו מקפיד כל כך על לבנונית הקמח והסולת כמו הטוחן למכירה. [במשנתנו כתוב "טמאים" ורבינו כאן מפרש - מוכשרים] (ראה הלכה הבאה).

16 **ב. כָּל אֵלּוּ שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת מֻכְשָׁרִין - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת**
17 **טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל מְמַשְׁמְשִׁין בָּהֶן וְהֵן מֻכְשָׁרִין.**
18 **וְעַל כֻּלָּן נֶאֱמָן עַם הָאָרֶץ לוֹמַר לֹא הֻכְשְׁרוּ. וְאֵין**
19 **צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר אֲכָלִין שֶׁאֵין לָהֶן חֲזָקָה[13], שֶׁעַם**
20 **הָאָרֶץ נֶאֱמָן לוֹמַר לֹא הֻכְשְׁרוּ.**

13) שאין אנשים רגילים לשפוך עליהם מים.

21 **ג. כָּל הַדָּגִים בְּחֶזְקַת מֻכְשָׁרִין[14], וְאֵין עַם הָאָרֶץ**
22 **נֶאֱמָן עֲלֵיהֶן לוֹמַר לֹא הֻכְשְׁרוּ[15]. לְפִיכָךְ לְעוֹלָם**
23 **הַדָּגִים בְּחֶזְקַת טֻמְאָה. הַדָּגִים, בֵּין שֶׁצָּדָן בְּחֵרֶם בֵּין**
24 **בְּכָפּוּף בֵּין בִּמְצוֹדָה[16], אִם לֹא נִעַר אֶת הַמְּצוֹדָה**
25 **עֲלֵיהֶן - לֹא הֻכְשְׁרוּ[17], וְאִם נִעַר - הֻכְשְׁרוּ[18]. וְאֵין**
26 **עַם הָאָרֶץ נֶאֱמָן לוֹמַר: לֹא נִעַרְתִּי[19] אֶת הַמְּצוֹדָה**
27 **עֲלֵיהֶן, וַהֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת טֻמְאָה עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְצוּדָן**
28 **בְּטָהֳרָה[20].**

14) מובן מאליו, שהמדובר בדגים מתים, שהרי בעל חי אינו מקבל הכשר ולא טומאה, והוכשרו מפני המים שנשארו עליהם לאחר שהוצאו מן המים ומתו. 15) במשנתנו אמרו: "כל הדגים בחזקת טומאה ... וכל הציר בחזקת טומאה, ועל כולן עם הארץ נאמן לומר טהורין הן חוץ מן הדגה". ופירש שם רבינו, דגה הוא מין דגים שבזמן המשנה היה ידוע בשם זה, ומפירוש זה יוצא שעל דגים אחרים נאמן עם הארץ לומר לא הוכשרו, אולם כאן כתב שעל כל דגים אינו נאמן, וברור שהוא מפרש את המונח "דגה" כשם כולל לכל מיני דגים, כלשון הכתוב (שמות ז, יח): והדגה אשר ביאור תמות, וחזר בו מפירושו למשנה, רבינו אינו מפרש כאן למה אין עם הארץ נאמן על דגים כשם שהוא נאמן על הפירות, במשנתנו נימקו "מפני שמפקידין אותם אצל עם הארץ", ורבינו לא פירש שם כלום. והר"ש מפרש, שהרי נהגו חברים להפקיד פירות שלא הוכשרו אצל עם הארץ ומזה ראייה שהם נאמנים לומר לא הוכשרו, אבל דגים לא נהגו להפקיד אצלו. 16) חרם, כפיף ומצודה הם מיני רשתות ומכמורות לצידת דגים (תוספתא מכשירין פרק ג הלכה ז). 17) מפני שהמים שעליהם לא נתלשו ברצון. 18) מכיוון שעקר את המים ממקומם. 19) מפני שדרך

שולי דגים לנער. 20) כדי למוכרם לאוכלי חולין בטהרה, ובמקרה זה הוא נשמר מלנער.

1 **ד. כָּל[21] הַצִּיר[22] בְּחֶזְקַת מֻכְשָׁר[23]. וְצִיר טָהוֹר שֶׁנָּפַל**
2 **לְתוֹכוֹ מַיִם כָּל שֶׁהֵם - הֲרֵי הַכֹּל מַשְׁקֶה, וּמַכְשִׁיר**
3 **וּמִתְטַמֵּא[24] טֻמְאַת מַשְׁקִין[25]. לְפִיכָךְ חֶזְקָתוֹ טָמֵא[26].**
4 **נָפַל לְתוֹכוֹ[27] יַיִן דְּבַשׁ וְחָלָב[28] - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב[29].**
5 **וְכֵן מֵי פֵּרוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בִּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין[30] - הוֹלְכִין**
6 **אַחַר הָרֹב. נִתְעָרְבוּ בְּמַיִם כָּל שֶׁהֵן - הֲרֵי הַכֹּל מַשְׁקֶה,**
7 **וּמִתְטַמֵּא טֻמְאַת מַשְׁקִין וּמַכְשִׁיר[31]. וְצִיר חֲגָבִים**
8 **טְמֵאִים אֵינוֹ מַכְשִׁיר, אֲבָל מִתְטַמֵּא טֻמְאַת מַשְׁקִין.**

21) משנה שם פרק ו, ח. 22) המתמצה מדגים. 23) פירוש, אם יגע בטומאה - ייטמא, כמו אוכלין שהוכשרו, ואף על פי שציר נקי אינו מקבל טומאה (בכורות כב, א), חוששים אנו שמא נתנו בו מים, וציר שנתערב בו מים מקבל טומאה. והמדובר בציר של עם הארץ, שאינו נאמן על הטהרות. 24) כשיגע בטומאה. 25) כרבי אליעזר בן יעקב במשנתנו. מלשון רבינו כאן משמע שמעט מים שנפלו לציר עושים את כל הציר משקה לקבל טומאה ולהכשיר. והראב"ד משיג ואומר שזה נגד גמרא ערוכה (שם כג, ב). רב נחמן אומר שם בפירוש, שאם לא רבו המים על הציר - אינו משקה, ודברי רבי אליעזר בן יעקב מתפרשים שם בציר של עמי הארץ, שעמי הארץ חשודים לתת מים בציר עד מחצה על מחצה, וכשהחבר מוסיף כל שהוא מים הרי רבו על הציר ולפיכך נעשו משקה. ותמיהה נוספת, שהרי רבינו כותב בהלכה ה שאם היה רוב ציר בטלו המים במיעוטם, ונמצאו דבריו סותרים אלה את אלה. ויישוב נכון לדברי רבינו יימצא אם נדייק יפה בפירושו למשנתנו. כתב שם: "שעשיית הציר הוא על ידי משקה", פירוש, הציר אינו מיץ הדגים לבדו, אלא שופכים עליהם מים ומוסיפים עליהם מלח ומתמצה רטיבות מן הדגים, ותערובת זו היא ציר רגיל. ולאחר מכן מוסיף רבינו וכותב: "אמנם יהיה הציר טהור, כשמוציאים הציר על ידי מלח או פירות שאינן מוכשרין (צריך להיות "מכשירין"). ברור, שהוא מפרש "ציר טהור" שאמר רבי אליעזר בן יעקב בציר שנעשה בלי כל תערובת מים ואם נתן בציר זה קצת מים הם מכשירים ומתטמאים. ומובן שכך יש לפרש גם דברי רבינו כאן. ורבינו לשיטתו (לקמן בהלכה זו עצמה), שמי פירות שנתערבו בהם מים כל שהם הכל משקה. ומעתה תתבאר בנקל גם הבבא הראשונה: "כל הציר בחזקת מוכשר". המדובר כאן (וכן במשנה שאמרו: כל הציר בחזקת טמא) בציר רגיל שנעשה על המים, וקיבל רבינו דעתו של ריש לקיש בשם רבי יהודה נשיאה (שם כב, א) שחוששים שמא נתן עם הארץ יותר ממחצה מים וצריך השקה (וכמותו פסק רבינו בפירוש לקמן בהלכה ה), בניגוד לדעת רב נחמן, שאין עם הארץ נותן יותר ממחצה. ובהתאם לכך יתפרשו יפה דבריו בכל הדינים הבאים. [ויש לציין, שהראב"ד כאן מדבר בלשון רכה בלי כל מלה של ביקורת, אלא מעיר שבגמרא שם פירשו אחרת, ויש לראות בזה כעין הודאה, שאפשר לפרש גם כרבינו]. 26) שמא נגע בו עם הארץ. 27) לציר הטהור שיודעים שאין בו מים כלל. 28) שהם משקין המכשירים ומקבלים טומאה. 29) אם רוב ציר אינו מכשיר ואם רבו המשקין המכשירים - מכשיר. דין זה שנינו בתוספתא מכשירין פרק א הלכה ה בנתערבו במי פירות, ורבינו למד מזה לעניין ציר. 30) המכשירים, חוץ למים. 31) תוספתא שם. גירסת רבינו שם: "וחכמים אומרים, אפילו נפל לתוכן מים כל שהן - טמאים, ופסק כמותם.

9 **ה. הַלּוֹקֵחַ צִיר מֵעַם הָאָרֶץ[32] - מַשִּׁיקוֹ בְּמַיִם[33]**
10 **וְטָהוֹר. שֶׁאִם הָיָה רֹב הַצִּיר מַיִם - הֲרֵי הַמַּיִם**
11 **מִטַּהֲרִין בְּמִקְוֶה; וְאִם הָיָה רֻבּוֹ מֶלַח שֶׁל דָּגִים[34] -**
12 **אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, וְהַמַּיִם שֶׁבָּהּ בָּטְלוּ בְּמִעוּטָן.**
13 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לִטְבֹּל בָּהֶן פַּת; אֲבָל לִקְדֵרָה[35]**
14 **- מָצָא מִין אֶת מִינוֹ[36] וְנֶעוֹר[37], וְנִמְצְאוּ רֹב הַמַּיִם**
15 **טְמֵאִים, שֶׁהַמְּעוּט שֶׁהָיָה בַּצִּיר לֹא טָהַר בַּמִּקְוֶה[38].**

32) ואפשר שיש בו יותר ממחצה מים. 33) מים טמאים מתטהרים אם משקעים את הכלי במקווה כשר עד שמימיו צפים ועולים על המים הטמאים, וזה נקרא השקה (ראה למעלה פרק ב הלכה כ"א). 34) צריך להיות מליחה של דגים, פירוש ציר ומלח. כסף משנה. 35) לתבשיל שיש בו מים. 36) המים שבציר מצטרפים עם המים שבקדירה. 37) מתעורר. [רבינו גרשום מפרש - נסתלק, והכוונה שהביטול נסתלק]. 38) משום שבטלו במיעוטם ולא היה עליהם תורת מים כלל. יוצא מזה דבר מוזר קצת: אם היו מים טמאים מרובים על הציר אפילו הוסיף אחר ההשקה קצת מים, התערובת נשארה בטהרתה ואם היו מים טמאים מועטים והוסיפו עליהם אחר ההשקה מים טהורים - נטמאה כל התערובת.

16 **ו. הַפֵּרוֹת בְּכָל מָקוֹם בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, אֲפִלּוּ הָיָה**
17 **הַמּוֹכֵר עוֹבֵד כּוֹכָבִים, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁהֻכְשְׁרוּ אוֹ שֶׁיִּהְיוּ**
18 **מִדְּבָרִים שֶׁחֶזְקָתָן מֻכְשָׁרִין.**

19 **ז. הָאוֹג[39] בְּכָל מָקוֹם בְּחֶזְקַת טֻמְאָה[40]. וְכֵן כָּל**
20 **הַקִּשּׁוּאִין[41] וְהַדְּלוּעִין וְהַתְּלוּיוֹת בְּגֶמִי עַל פִּתְחֵי**
21 **חֲנֻיּוֹת[42] - בְּחֶזְקַת מֻכְשָׁרִין וּטְמֵאִין[43].**

39) רבינו בפירושו למסכת פאה פרק א משנה ה כותב: מין צמח שמעבדין בו עורות ויש לו אשכולות כאשכלות הגפן ויאכלו. 40) מפני שמרטיבים את פירותיו במים. 41) כל מיני דלעת. 42) החנוונים תולים על פתחי חנויותיהם דוגמאות פירות וירקות הנמצאים למכירה. 43) ידי עוברים ושבים ממשמשים בהם ולפעמים ידיהם רטובות. ויש לחשוש גם לטל הנופל עליהם ומכשירם לקבל טומאה והחנווני לא הרגיש בו.

22 **ח. כָּל הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה וּבְדִבְרֵי קַבָּלָה מֵהֲלָכוֹת**
23 **הַטֻּמְאוֹת וְהַטְּהָרוֹת - אֵינוֹ אֶלָּא לְעִנְיַן מִקְדָּשׁ**
24 **וְקָדָשָׁיו וּתְרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי הִזְהִיר**
25 **אֶת הַטְּמֵאִין מִלְּכָנֵס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ לֶאֱכֹל קֹדֶשׁ אוֹ**
26 **תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר בְּטֻמְאָה; אֲבָל הַחֻלִּין[44] - אֵין בָּהֶן**
27 **אִסּוּר כְּלָל[45], אֶלָּא מֻתָּר לֶאֱכֹל חֻלִּין טְמֵאִין וְלִשְׁתּוֹת**

מַשְׁקִין טְמֵאִים. הֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל. מִכְּלָל שֶׁהַחֵלִין מֻתָּרִין, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּבְשַׂר קָדָשִׁים. אִם כֵּן, מִפְּנֵי מָה נֶאֱמַר: הָרִאשׁוֹן שֶׁבַּחֵלִין - טָמֵא, וְהַשֵּׁנִי - פָּסוּל? לֹא שֶׁיִּהְיֶה אָסוּר בַּאֲכִילָה, אֶלָּא לִמְנוֹת מִמֶּנּוּ לִתְרוּמָה וּלְקֹדֶשׁ: שֶׁאִם נָגַע שֵׁנִי שֶׁל חֵלִין בִּתְרוּמָה - פִּסְלָהּ[46] וַעֲשָׂאָהּ שְׁלִישִׁי; וְכֵן אִם נָגַע בָּאֳכָלִין שֶׁל קֹדֶשׁ - טִמְּאָן וַעֲשָׂאָן שְׁלִישִׁי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְכֵן הָאוֹכֵל אֹכֶל שֵׁנִי שֶׁל חֵלִין, אִם נָגַע בִּתְרוּמָה - פִּסְלָהּ[47].

44) שנטמאו. 45) לאכלם. 46) נתבאר כבר כמה פעמים שדבר שנפסל אינו פוסל כיוצא בו בנגיעתו, ודבר שנטמא פוסל או מטמא (הלכות אבות הטומאות פרק י"א הלכה א). 47) נתבאר (שם פרק ח הלכה י), שחכמים גזרו פסול הגוף על האוכל שני של חולין.

ט. כְּשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכֹל חֵלִין טְמֵאִים וְלִשְׁתּוֹתָן, כָּךְ מֻתָּר לִגְרֹם טֻמְאָה לְחֵלִין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[48]. וְיֵשׁ לוֹ לְטַמֵּא[49] אֶת הַחֵלִין הַמְתֻקָּנִין[50] לְכַתְּחִלָּה[51]. וְכֵן מֻתָּר לְאָדָם לִגַּע בְּכָל הַטֻּמְאוֹת וּלְהִתְטַמֵּא בָּהֶן. שֶׁהֲרֵי הִזְהִיר הַכָּתוּב אֶת בְּנֵי אַהֲרֹן וְאֶת הַנָּזִיר מֵהִתְטַמֵּא בְּמֵת. מִכְּלָל שֶׁכָּל הָעָם[52] מֻתָּרִין, וְשֶׁאַף כֹּהֲנִים וּנְזִירִים מֻתָּרִין לְהִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת חוּץ מִטְּמֵא מֵת.

48) אפילו חולין שאינם מתוקנים. 49) מותר לו לטמא. 50) שהפרישו מהם תרומה ומעשר. 51) מזה יוצא שחולין שאינם מתוקנים אסור לטמאם לכתחילה, אבל מותר לגרום להם טומאה, כלומר אינו מחוייב להיזהר מדברים העשויים לגרום להם טומאה. 52) שאינם כהנים.

י. כָּל יִשְׂרָאֵל מֻזְהָרִין לִהְיוֹת טְהוֹרִים בְּכָל רֶגֶל, מִפְּנֵי שֶׁהֵם נְכוֹנִים לִכָּנֵס בַּמִּקְדָּשׁ וְלֶאֱכֹל קָדָשִׁים. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ - בָּרֶגֶל בִּלְבַד. וְאִם נִטְמָא - אֵינוֹ לוֹקֶה[53]. אֲבָל בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה - אֵינוֹ מֻזְהָר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל ישראל מוזהרין להיות טהורים ברגל מפני שהם נכונים להכנס במקדש ולאכול קדשים וכו'". ודייקו האחרונים בלשונו שכתב "שהם נכונים" ולא שהם חייבים וכד' כי לשיטתו החיוב אינו משום שחייבים להיכנס לצורך הבאת קרבנות אלא שהוא גילוי מילתא בנוגע **לזמן החיוב** מכיון שזהו זמן שחייבים בו להכנס למקדש, הרי שאז צריך להיות טהור.

אבל רש"י בפרשת בא דיבור־המתחיל מקרא קדש, כתב: "...קרא אותו קודש לאכילה ושתי' וכסות". והנפק"מ ביניהם, שלרש"י א: החיוב הוא רק במועד ולא בכל הרגל, מה שאין כן להרמב"ם הוא גם בחול המועד. ב: לרש"י גם ראש השנה ויום הכיפורים נקראו רגלים וגם בהם יש חיוב לטהר עצמו. ג: לרש"י החיוב הוא מעצם קדושת יום־טוב וצריך להיות כל זמן הרגל גם כשאינו אוכל ושותה.

(על פי לקו"ש חל"ב ע' 63)

53) שם הלכה י: "אחרים אומרים, ובנבלתם לא תגעו, יכול (יכולים היינו לפרש), אם נוגע אדם ילקה את הארבעים, תלמוד לומר (ויקרא יא, כד): ולאלה תטמאו".

יא. הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[54] לָמְדוּ[55], שֶׁהַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר אוֹכְלִין בִּקְעָרָה אַחַת. אֲבָל לֹא יֹאכַל הַבַּעַל עִם אִשְׁתּוֹ בִּקְעָרָה אַחַת כְּשֶׁתִּהְיֶה נִדָּה, וְלֹא יִשְׁתֶּה עִמָּהּ[56], וְלֹא תִמְזֹג לוֹ אֶת הַכּוֹס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְלֹא יֹאכַל הַזָּב עִם הַזָּבָה, מִפְּנֵי הֶרְגֵּל עֲבֵרָה[57], שֶׁמָּא יִבְעַל.

54) תלמיד מפי רבו, ורבו מרבו עד משה רבינו מפי הגבורה. 55) לדרוש מהכתוב הזה. 56) מכוס אחת. 57) שלא יבוא לידי עבירה חמורה לבוא על הזבה.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכֹל אֳכָלִין טְמֵאִין וְלִשְׁתּוֹת מַשְׁקִין טְמֵאִים, חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ אוֹכְלִין חֵלִין בְּטָהֳרָה וְנִזְהָרִין מִן הַטֻּמְאוֹת כֻּלָּן כָּל יְמֵיהֶם, וְהֵן הַנִּקְרָאִים פְּרוּשִׁים. וְדָבָר זֶה קְדֻשָּׁה יְתֵרָה הִיא וְדֶרֶךְ חֲסִידוּת, שֶׁיִּהְיֶה נִבְדָּל אָדָם וּפוֹרֵשׁ מִשְּׁאָר הָעָם, וְלֹא יִגַּע בָּהֶם וְלֹא יֹאכַל וְיִשְׁתֶּה עִמָּהֶם. שֶׁהַפְּרִישׁוּת מְבִיאָה לִידֵי טָהֳרַת הַגּוּף מִמַּעֲשִׂים הָרָעִים, וְטָהֳרַת הַגּוּף מְבִיאָה לִידֵי קְדֻשַּׁת הַנֶּפֶשׁ מִן הַדֵּעוֹת הָרָעוֹת, וּקְדֻשַּׁת הַנֶּפֶשׁ גּוֹרֶמֶת לְהִדַּמּוֹת בַּשְּׁכִינָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים, כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם[58].

~ נקודות משיחות קודש ~

בהל' ח' כתב ש"כל הכתוב בתורה מהלכות הטומאות והטהרות אינו אלא לעניין המקדש וקדשיו... אבל החולין אין בהם איסור ומותר לאכול חולין טמאין כו'". ובהלכה י"ב כתב "אע"פ שמותר כו' חסידים הראשונים היו אוכלים חולין בטהרה... ודבר זה קדושה יתרה היא... וטהרת הגוף מביא לידי קדושת הנפש מן הדעות הרעות וגורמת להדמות לשכינה וכו'" ולכאורה קשה הלא אם אכילת חולין בטהרה מביאה לידי קדושת הנפש מן הדעות הרעות מדוע מותר לכתחילה לאכול חולין בטומאה ולטמא חולין. אלא שסדר עבודתו של יהודי הוא באופן של "ילכו מחיל אל חיל". תחילת העבודה היא באופן ש"דייך מה שאסרה לך התורה", אבל אין לו להסתפק בזה אלא להגיע לעבודת הבדלה ופרישות שאז נשללת בכלל האפשרות למעשים הרעים ודעות הרעות, וזהו גם סדר ההלכות ברמב"ם שתחילה לומדים ההלכה שמותר לאכול חולין טמאים, ומכיוון שזוהי הלכה בתורה הרי זה כבר חיל ואח"כ הולכים

מחיל אל חיל, ומגיעים להלכה המבארת את מעלת הפרישות.

וכפתגם הידוע אצל חסידים שדעת העולם שמה שמותר מותר, ומה שאסור אפשר לפעמים למצוא היתר. אבל שיטת החסידות היא שמה שאסור בוודאי אסור, ומה שמותר צריך לחשוב אם אפשר להסתדר בלעדיו שעניין זה אינו הידור מצווה כי־אם הלכה מפורשת ברמב"ם שאע"פ שיש עניינים המותרים, בכל זאת יש להתנהג בפרישות.

(על פי 'יין מלכות' ספר טהרה סימן כה)

58) רבינו הקפיד לסיים כל ההלכות שבספר טהרה בלשון קדושה וטהרה.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת כֵּלִים

1 **עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת לֵידַע כֵּלִים שֶׁמְּקַבְּלִין טֻמְאָה**
2 **מִכָּל אֵלּוּ הַטֻּמְאוֹת וְכֵלִים שֶׁאֵינָן מִתְּטַמְּאִין, וְכֵיצַד**
3 **מִתְּטַמְּאִין וּמְטַמְּאִין.**
4 **וּבֵאוּר עִנְיָן זֶה בְּפְרָקִים אֵלּוּ:**

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר ששה מיני כלים שמקבלים טומאה מן התורה. ודין כלים העשויים מעצמות העוף או מחיות שבים. כלי זכוכית מקבלים טומאה, ודין כלי גללים אבנים ואדמה. פשוטי כלי חרס ופשוטי כלי מתכות ומקבליהם. פשוטי כלי עץ עור ועצם ומקבליהם ומה שהוא בכללם.

5 **א. שִׁבְעָה מִינֵי כֵּלִים הֵן שֶׁמְּקַבְּלִין טֻמְאָה מִן**
6 **הַתּוֹרָה, וְאֵלּוּ הֵן[2]: הַבְּגָדִים, וְהַשַּׂקִּין, וּכְלֵי עוֹר,**
7 **וּכְלֵי עֶצֶם, וּכְלֵי מַתָּכוֹת, וּכְלֵי עֵץ, וּכְלֵי חֶרֶשׂ. הֲרֵי**
8 **הוּא אוֹמֵר: מִכָּל כְּלִי עֵץ אוֹ בֶגֶד אוֹ עוֹר אוֹ שָׂק[3].**
9 **וּבִכְלֵי מַתָּכוֹת נֶאֱמַר: אַךְ אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַכֶּסֶף[4].**
10 **וּבִכְלֵי חֶרֶשׂ נֶאֱמַר: וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל**
11 **תּוֹכוֹ, כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא וְאֹתוֹ תִשְׁבֹּרוּ.**

2) כל אלה הנמנים למטה, שווים רק לענין זה שכולם מקבלים טומאה, אבל חלוקים הם בפרטי דיני טומאתם כמו שיתבאר לקמן. 3) ולמעלה מזה כתוב: "וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא". 4) והכתוב ממשיך: "את הנחושת את הברזל את הבדיל ואת העופרת". מנה הכתוב כל מיני המתכות שהיו ידועים אז לישראל. והפסוק הבא אחריו אומר: "אך במי נדה יתחטא", פירוש, כל אלה צריכים טהרה מטומאתם.

12 **ב. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[5] לָמְדוּ[6], שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְכָל**
13 **מַעֲשֵׂה עִזִּים - לְרַבּוֹת כֵּלִים הָעֲשׂוּיִין מִן הַקְּרָנַיִם וּמִן**
14 **הַטְּלָפַיִם וּמִן הָעֲצָמוֹת שֶׁל עִזִּים[7]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר**
15 **מִינֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה[8]. אֲבָל כֵּלִים הָעֲשׂוּיִין מֵעַצְמוֹת**
16 **הָעוֹף - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[9]; חוּץ מִכֵּלִים הָעֲשׂוּיִין**
17 **מִכְּנַף הָעָזְנִיָּה[10] בִּלְבַד וּבֵיצַת הַנַּעֲמִית[11] הַמְצֻפָּה[12] -**
18 **הוֹאִיל וְהֵן דּוֹמִין לְעֶצֶם, מְקַבְּלִין טֻמְאָה כִּכְלֵי עֶצֶם.**
19 **וְקָרוֹב בְּעֵינַי, שֶׁטֻּמְאָתָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[13].**

5) איש מפי איש עד משה רבינו. 6) במסכת חולין כה, ב (כל דרשות חז"ל בפסוקי התורה, שאינן מובנות מתוך פשוטו של מקרא, מוגדרות על־ידי רבינו "מפי השמועה", מפני שאינן כתובות בתורה בפירוש, אלא שמענו מפי משה רבינו לדרוש כך. ראה הקדמת רבינו לפירוש המשניות שלו, ד"ה "החלק הראשון; פירושים מקובלים"). 7) "מעשה עזים" משמעותו הדברים שנעשים מן העזים. 8) למדו שם מן המלה "וכל" המיותרת, שאפשר היה לכתוב "ומעשה עזים". 9) הברייתא שם מסיימת: "אם כן (פירוש, אם אתה מרבה כל בהמה וחיה), מה תלמוד לומר "עזים"? פרט לעופות". 10) כלים פי"ז, מי"ד. שם כתוב "העוז", ומפרש רבינו שהכוונה לעזניה. עוף זה נמנה בתורה (ויקרא יא, יג) בין העופות הטמאים, והוא גדול ורגילים לעשות כלים מכנפיו (ר"ש). 11) "בת היענה" מתרגם אונקלוס "בת נעימתא" (רב האי גאון). 12) בדבר המחזק ומעמיד את הכלי, שנעשה מקליפת הביצה (ראה השלמות). רבינו סובר שכלים העשויים מכנף העזניה, מקבלים טומאה גם בלי ציפוי. ולזה התכוון באמרו "בלבד", כלומר, בלי ציפוי. ולדעתו, מה שנאמר במשנה "המצופה" נמשך לביצת הנעמית בלבד. וב'תוספות יום טוב' למשנתנו מביא בשם מהר"ם (מרוטנבורג) שהמלה "המצופה" שבמשנה נמשכת גם לעזניה. 13) גזרו עליהם טומאה, מפני שהם דומים לכלי עצם אחרים.

20 **ג. כֵּלִים[14] הָעֲשׂוּיִין מֵעַצְמוֹת חַיָּה שֶׁבַּיָּם וּמֵעוֹרָהּ -**
21 **טְהוֹרִים. כֹּל שֶׁבַּיָּם - טָהוֹר, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה מִן**
22 **הַטֻּמְאוֹת וְלֹא טֻמְאַת מִדְרָס[15]. אַף הָאוֹרֵג בֶּגֶד מִצֶּמֶר**
23 **הַגָּדֵל בַּיָּם - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בֶגֶד אוֹ**
24 **עוֹר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[16] לָמְדוּ[17]: מַה בֶּגֶד - מִן הַגָּדֵל**
25 **בָּאָרֶץ, אַף עוֹר - מִן הַגָּדֵל בָּאָרֶץ. חִבֵּר[18] מִן הַגָּדֵל**
26 **בַּיָּם עִם הַגָּדֵל בָּאָרֶץ[19] אֲפִלּוּ חוּט אוֹ מְשִׁיחָה, אִם**
27 **חִבְּרוֹ חִבּוּר עַד שֶׁמֵּשִׁים אֶת שְׁנֵיהֶן כְּאִלּוּ הֵן אֶחָד**
28 **לְטֻמְאָה[20], שֶׁאִם נִטְמָא זֶה יִטְמָא זֶה[21] - הַכֹּל[22] מְקַבֵּל**
29 **טֻמְאָה.**

14) שם מי"ד. 15) זב וזבה, נדה, יולדת ומצורע מטמאים את הכלים ששכבו, ישבו, רכבו או עמדו עליהם, וטומאה זו "מדרס" שמה (דיניה מפורשים בהלכות מטמאי משכב ומושב). רבינו מדגיש במיוחד טומאת מדרס, מפני שישנם דברים שאינם נטמאים בשום טומאה אלא בטומאת מדרס בלבד, כגון פשוטי כלי עץ, כלי עור וכלי עצם (ראה לקמן ה"י). 16) ראה ה"ב אות ד. 17) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ו, ה"י. 18) משנה שם, ו'תורת כהנים' שם. 19) בתוספתא כלים בבא מציעא פ"ז ה"ב, נחלקו ר' מאיר ור' יהודה בדין חיבר לגדל בים דבר הגדל בארץ שאינו מקבל טומאה, כגון כלי אבנים וכדומה. ר' מאיר אומר שאינו מקבל טומאה, ר' יהודה אומר (לפי גירסת הגר"א בביאורו שם) "כלי ים ראויים לקבל טומאה, וטיהרום (מגזירת הכתוב), לכשתימצא להם עילה (נימוק כל שהוא)

יהיו טמאים". פירוש, אפילו חיבר להם דבר שאינו מקבל טומאה. ואף־על־פי שבכל מקום הלכה כר' יהודה נגד ר' מאיר, כתב רבינו כאן "חוט או משיחה" שהם מהדברים שמקבלים טומאה כשיש בהם השיעור הקבוע, ומשמע שכלי אבנים והדומים להם שאינם מטמאים כלל, אינם מועילים לטמא. וטעמו, מפני שסתם משנה כאן ובנגעים שם, בשיטת ר' יהודה נשנו, וכל סתם במשנה ומחלוקת בברייתא - הלכה כסתם. 20) פירוש, אם חיבור שכזה בבגדים ששניהם מקבלים טומאה, עושה אותם כבגד אחד לענין טומאה. 21) שאם נגעה טומאה באחד, נטמא גם השני כאילו נגע בטומאה עצמה (ולא משום נגיעה בבגד שנטמא). 22) הגדל בארץ והגדל בים. ראה השלמות.

1 **ד. יֵרָאֶה לִי, שֶׁהַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִים מֵעוֹר הָעוֹף אֵין**
2 **מְקַבְּלִין טֻמְאָה, כְּמוֹ עַצְמוֹתָיו[23]. וְאִם תֹּאמַר: וַהֲרֵי**
3 **הוּא כָּשֵׁר לִכְתֹּב עָלָיו תְּפִלִּין[24] כְּעוֹר בְּהֵמָה וְחַיָּה?**
4 **הִנֵּה עוֹר הַדָּג אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְלוּלֵא זֶהֲמָתוֹ**
5 **שֶׁאֵינָהּ פּוֹסֶקֶת[25] הָיָה כָּשֵׁר לִתְפִלִּין[26]. הִנֵּה לָמַדְתָּ[27],**
6 **שֶׁאַף דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כָּשֵׁר לִתְפִלִּין, אִם**
7 **אֵין לוֹ זֶהֲמָא[28].**

23) ראה למעלה ה"ב. 24) שבת קח, א וכן פסק רבינו בפ"א מהלכות תפילין ה"י. 25) אינה עוברת ע"י עיבוד העור כמו זוהמא של עורות אחרים. 26) גמרא שם. 27) מזה יש ללמוד. 28) ועור העוף אין לו זוהמא.

8 **ה. כְּלֵי זְכוּכִית אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִדִּבְרֵי**
9 **תּוֹרָה[29], וַחֲכָמִים גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן שֶׁיְּקַבְּלוּ טֻמְאָה[30];**
10 **הוֹאִיל וּתְחֹלֶת בְּרִיָּתָן[31] מִן הַחוֹל כִּכְלֵי חֶרֶס - הֲרֵי**
11 **הֵן כִּכְלֵי חֶרֶס[32]. וּמִפְּנֵי שֶׁתּוֹכָן נִרְאֶה כְּבָרָן, לֹא**
12 **גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן שֶׁיִּטַּמְּאוּ מֵאֲוִירָן[33], אֶלָּא עַד שֶׁתִּגַּע**
13 **הַטֻּמְאָה בָּהֶן, בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מִגַּבָּן, כִּכְלֵי מַתָּכוֹת.**
14 **וְלֹא גָּזְרוּ טֻמְאָה[34] עַל פְּשׁוּטֵיהֶן[35], אֶלָּא עַל**
15 **מְקַבְּלֵיהֶן[36]. וְאֵין לָהֶם טָהֳרָה בְּמִקְוֶה[37]. וְאֵין**
16 **שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[38], שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן**
17 **אֶלָּא לִתְלוֹת[39].**

29) לא נמנו בתורה בין סוגי המקבלים טומאה. 30) בשבת יד, ב אמרו: יוסי בן יועזר איש צרידה ויסי בן יוחנן איש ירושלים (נשיא הסנהדרין ואב בית־הדין) גזרו טומאה על ארץ העמים ועל כלי זכוכית. 31) החומר הגלמי שממנו עושים זכוכית. 32) ר' יוחנן שם, א־ב. 33) הראב"ד משיג, הלא בגמרא שם טז, ב נימקו בסברא זו למה מיטמאים מגבם. והוא מוסיף: "ואם תשאל למה לא יטמא מאווירו ככלי חרס?" ומשיב, שאם כן יהיו חמורים מכל הכלים, שאין כלי המטמא גם מגבו וגם מאווירו בלי נגיעה, ומפני שהוכרחו למעט טומאה אחת, העדיפו למעט טומאת אויר שהיא חידוש. ויש להניח, שגם רבינו התכוון לכך, אלא שקיצר בלשונו, כדרכו. 34) שם טז, א. 35) שאין להם בית קיבול. 36) כלים שיש להם בית קיבול. 37) כמו כלי חרס (שם טו, ב). 38) תרומה וקדשים שנטמאו צריך לשורפם. ומשמיענו רבינו, שאם נטמאו ע"י נגיעה בכלי זכוכית טמא, אין שורפים אותם (שם טז, א). 39) אסורים באכילה ואסור לשורפם, אלא מניחים אותם עד שיירקבו. המלה "לתלות", פירושה, כעין דבר התלוי באויר בין השמים ובין הארץ.

18 **ו. כְּלֵי גְלָלִים[40] וּכְלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה[41] - לְעוֹלָם**
19 **טְהוֹרִין[42], וְאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִן הַטֻּמְאוֹת וְלֹא**
20 **טֻמְאַת מִדְּרָס[43], לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים,**
21 **בֵּין פְּשׁוּטֵיהֶן בֵּין מְקַבְּלֵיהֶן.**

40) כלים עשויים מרפש בקר שנתייבש ונתקשה (רבינו בפירושו למשנה כלים פ"י, א). רש"י בשבת נח, א מפרש "גללים" - שיש, אולם שם טז, ב פירש כרבינו. 41) שלא הוסקו באש, ואם הוסקו - הם כלי חרס. 42) שבת שם. 43) ביארנו למעלה בהלכה ג.

22 **ז. פִּיל שֶׁבָּלַע[44] הוּצִין[45] וֶהֱקִיאָן[46] דֶּרֶךְ הָרְעִי[47],**
23 **הָעוֹשֶׂה מֵהֶן כֵּלִים - הֲרֵי הֵן סָפֵק[48] אִם הֵם כִּכְלֵי**
24 **גְלָלִים[49] אוֹ כִּכְלֵי עֵץ כְּשֶׁהָיוּ. אֲבָל כְּפִיפָה[50] שֶׁנִּטְמֵאת**
25 **וּבְלָעָהּ פִּיל וֶהֱקִיאָהּ דֶּרֶךְ בֵּית הָרְעִי - הֲרֵי הִיא**
26 **בְּטֻמְאָתָהּ[51].**

44) בעיא במנחות סט, ט. 45) שבטים דקים. 46) הוציאם. 47) דרך שהרעי יוצאת. 48) בעיא שלא נפשטה. 49) ואינם מקבלים טומאה. 50) סל קלוע משבטים דקים. 51) שם. דבר שנטמא אינו יוצא מטומאתו אלא על־ידי שינוי ממש בגופו, וכאן המדובר כשיצאה שלימה, אבל אין מורידים טומאה לדבר שיש בו עיכול ואפילו הוא שלם (פיל שאמרו - לאו דוקא, ונקט פיל לדוגמא, שהוא גדול ואפשר לו לבלוע סל ולהוציאו כשהוא שלם).

27 **ח. פְּשׁוּטֵי כְּלֵי חֶרֶס[52], כְּגוֹן מְנוֹרָה וְכִסָּא וְשֻׁלְחָן שֶׁל**
28 **חֶרֶס וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִן הַטֻּמְאוֹת**
29 **וְלֹא טֻמְאַת מִדְּרָס[53], לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי**
30 **סוֹפְרִים. שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ יִטְמָא;**
31 **כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹךְ[54] בִּכְלֵי חֶרֶס - מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְשֶׁאֵין**
32 **לוֹ תּוֹךְ - טָהוֹר.**

52) כלים שם מ"ג. 53) ברייתא שבת פד, א. 54) 'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ז ה"ד.

33 **ט. כְּלֵי מַתָּכוֹת[55], אֶחָד פְּשׁוּטֵיהֶן, כְּגוֹן הַסַּכִּינִים**
34 **וְהַמִּסְפָּרַיִם, אוֹ מְקַבְּלֵיהֶן, כְּגוֹן הַיּוֹרוֹת**
35 **וְהַקּוּמְקוּמוֹסִין - הַכֹּל מְקַבְּלִין טֻמְאָה; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל**
36 **דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ[56] - בֵּין מְקַבֵּל בֵּין פָּשׁוּט. אֲפִלּוּ**
37 **תֵּבָה אוֹ מִגְדָּל וְכַיּוֹצֵא בָהֶן שֶׁל מַתֶּכֶת, שֶׁהֵן מְקַבְּלִין**
38 **אַרְבָּעִים סְאָה בְּלַח[57] אוֹ יָתֵר - מְקַבְּלִין טֻמְאָה[58];**
39 **שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ[59].**

55) כלים פי"א, מ"א. 56) 'ספרי' מטות פיסקא קנח. 57) שהן ששים סאה ביבש. כל כלי מקבל דברים יבשים כשליש יותר מנוזלים, מפני הגודש. 58) בשבת פג, ב דרשו: "מה שק מיטלטל מלא וריקן, אף כל מיטלטל מלא

וריקן", אבל כלים גדולים שאי־אפשר לטלטל אותם כשהם מלאים, אינם מקבלים טומאה מפני שאינם דומים לשק. ומשמיענו שהגבלה זו אינה נוהגת בכלי מתכת. 59) המלה "כל" מרבה כלים גדולים.

1 **י. כְּלֵי עֵץ[60] וּכְלֵי עוֹר וּכְלֵי עֵצֶם: מְקַבְּלֵיהֶן, כְּגוֹן**
2 **הָעֲרֵבָה[61] וְהַחֵמֶת[62] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מְקַבְּלִין טֻמְאָה**
3 **מִדִּבְרֵי תּוֹרָה; אֲבָל פְּשׁוּטֵיהֶן, כְּגוֹן הַלּוּחוֹת וְהַכִּסֵּא**
4 **וְהָעוֹר שֶׁאוֹכְלִין עָלָיו וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינָן מְקַבְּלִין**
5 **טֻמְאָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[63]. שֶׁנֶּאֱמַר: מִכָּל כְּלִי**
6 **עֵץ[64]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: מַה שַּׂק - שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית**
7 **קִבּוּל[65], אַף כֹּל[66] - שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית קִבּוּל. וּכְלֵי עֵצֶם**
8 **כִּכְלֵי עֵץ לְכָל דָּבָר[67]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[68] שֶׁטְּמֵאַת**
9 **פְּשׁוּטֵיהֶן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים?[69] בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת חוּץ**
10 **מִטְּמֵאַת מִדְרָס, אֲבָל בְּמִדְרַס הַזָּב וַחֲבֵרָיו[70] מִתְּטַמְּאִין**
11 **מִן הַתּוֹרָה[71]; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב - כָּל**
12 **הֶעָשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[72]. וְכֵן כְּלֵי**
13 **זְכוּכִית הֶעָשׂוּי לְמִשְׁכָּב - מִתְּטַמֵּא בְּמִדְרָס מִדִּבְרֵיהֶן.**

60) כלים פ"ב, מ"א. 61) של עץ. 62) נוד עשוי מעור בהמה. 63) לקמן בפ"ד ה"א מונה רבינו סוגי כלי עץ שאינם מטמאים כלל, אפילו מדברי סופרים. 64) והכתוב מסיים: "או בגד או עור או שק . . . וטמא עד הערב". 65) מקום לקבל בו כלים ואוכלין. 66) כל הכלים האמורים בפסוק זה אינם מטמאים כשאין להם בית קיבול (שבת פו, ב). 67) מפני שטומאתם למדנו מהכתוב "וכל מעשה עזים" (ראה למעלה ה"ב), והכתוב ממשיך: "וכל כלי עץ", ולפיכך הוקשו (הושוו) לכלי עץ. 68) בבא בתרא סו, א. 69) זבה נדה ויולדת. 70) בכורות לח, א. 71) בהלכות מטמאי משכב ומושב פ"ז ה"א. 72) גזרו עליהם שיטמאו כלי מתכת.

14 **יא. כֹּל שֶׁהוּא אָרוּג[73], בֵּין מִצֶּמֶר וּפִשְׁתִּים בֵּין**
15 **מִקַּנָּבוֹס, אוֹ מִמֶּשִׁי אוֹ מִשְּׁאָר דְּבָרִים הַגְּדֵלִים בַּיַּבָּשָׁה**
16 **- הוּא הַנִּקְרָא בֶּגֶד לְעִנְיַן טֻמְאָה. וְהַלְּבָדִים[74] כִּבְגָדִים**
17 **לְכָל דָּבָר[75].**

73) שבת סד, א. 74) חתיכות בד. 75) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ו ה"ח, דרשו: "או בגד" לרבות את הלבדין. המלה "או" נדרשת לריבוי.

18 **יב. הַשַּׂק הוּא חוּטֵי שֵׂעָר הַגְּדֵלִין[76] כְּשַׁלְשֶׁלֶת[77] אוֹ**
19 **הָאֲרוּגִין כִּבְגָדִים. אֶחָד הֶעָשׂוּי[78] מִן הָעִזִּים אוֹ מִצֶּמֶר**
20 **גְּמַלִּים אוֹ מִזְּנַב הַסּוּס וְהַפָּרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְאֶחָד**
21 **הָאָרִיג מֵהֶן כְּמוֹ הַמַּרְצוּפִין[79], אוֹ הַגָּדֵל כְּמוֹ חֶבֶק[80]**
22 **שֶׁל חֲמוֹר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. אֲבָל הַחֲבָלִים וְהַמִּשִׁיחוֹת**
23 **הַשְּׁזוּרִין, בֵּין מִן הַשֵּׂעָר בֵּין מִצֶּמֶר וּפִשְׁתִּים - אֵינָן**
24 **מְקַבְּלִין טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָן[81].**

76) שזורים, קלועים, מלשון הכתוב (דברים כב, יב) "גדילים תעשה לך". 77) בד לעשיית בגדים, ארוג חוטי שתי וחוטי ערב, ושקים קלועים בצורה של טבעות אחוזות זו בזו. 78) תנא דבי ר' ישמעאל שבת כז, א. 79) שקים גדולים וחזקים שאורזים בהם משאות גדולים להעבירם בספינות. 80) איזור רחב הכרוך ומהודק סביב בטן הבהמה ('תורת כהנים' שם פ"ח ה"א). 81) אבל כשהם מחוברים בדבר המקבל טומאה - מתטמאים (שם).

25 **יג. כָּל הַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִין מִן הַגֹּמֶא[82] וּמִן הָעֲרָבָה וּמִן**
26 **הַקָּנִים[83] וּמִכַּפּוֹת תְּמָרִים וּמִן הֶעָלִים וְהַשָּׂרִיגִין[84]**
27 **וּקְלִפֵּי אִילָנוֹת וּמִן הַחֵלֶף[85], כְּגוֹן הַכְּפִיפוֹת[86]**
28 **וְהַטְּרַסְקָלִין[87] וְהַמַּחֲלָצוֹת[88] וְהַמַּפָּצוֹת[89] - הַכֹּל בִּכְלַל**
29 **כְּלֵי הָעֵץ, שֶׁהַכֹּל גָּדֵל מִן הָאָרֶץ כָּעֵץ. אֶחָד כְּלֵי חֶרֶס**
30 **וְאֶחָד כְּלֵי נֶתֶר[90] לְכָל דָּבָר[91]. כָּל כְּלֵי הֶעָשׂוּי מֵהֶעָפָר**
31 **מִן הָעֲפָרוֹת[92] וְאַחַר כָּךְ שׂוֹרְפִין אוֹתָן בַּכִּבְשָׁן - הֲרֵי**
32 **זֶה כְּלֵי חֶרֶס. וְהַתַּנּוּר[93] וְהַכִּירַיִם[94] וְהַכֶּפַח[95] וְכַיּוֹצֵא**
33 **בָּהֶן מִשְּׁאָר הַבִּנְיָנוֹת[96] שֶׁאוֹפִין בָּהֶן אוֹ מְבַשְּׁלִין בָּהֶן**
34 **- הַכֹּל מְקַבְּלִין טֻמְאָה דִּין תּוֹרָה[97], וְטֻמְאָתָן וְטֻמְאַת**
35 **כְּלֵי חֶרֶס שָׁוָה.**

82) מין עשב. 83) הגדלים על שפת הנהרות. 84) ענפי עץ הגפן. 85) בערבית אל פלחר (רבינו בפירוש למשנה), מין עשב. 86) סלים קטנים קלועים מגידולי קרקע. 87) סלים גדולים קלועים. 88) שטיחים גדולים, קלועים מקנים או שבטים דקים. 89) שטיחים רכים, קלועים מעשבים. 90) במסכת עבודה זרה לג, ב פירשו - מחפורת של צריף. ופירש רבינו (בכלים פ"ב מ"א) אבן רכה מאוד הנמסת בקלות במים. 91) משנה שם. 92) כל מין עפר שהוא, בין טיט בין חול, ובין אדמה רכה או קשה. 93) הוא רחב מלמטה וצר מלמעלה. 94) תנור שדפנותיו מאונכים, ויש בו מקום להעמיד שתי קדירות. 95) תבניתו ככירה, ויש בו מקום לקדירה אחת בלבד (ראה שבת פרק ג מ"א, וב). ושלשתם עשויים מחרס. 96) מיני תנורים גדולים. רבינו קורא להם בנינות מפני שמחברים אותם בטיט לאדמה. 97) אף־על־פי שהם מחוברים לקרקע, וכל מחובר לקרקע אינו מקבל טומאה. והטעם, מפני שהתורה אמרה (ויקרא יא, לה): תנור וכיריים יותץ.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר העושה כלי קיבול אפילו כל שהוא מדבר של קיימא. ודין בית קיבול העשוי למלאותו. שפופרת הקש והקנה וכיוצא בהן אם דינן ככלי קבלה.

36 **א. הָעוֹשֶׂה[2] כְּלִי קִבּוּל מִכָּל מָקוֹם[3] - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל**
37 **טֻמְאָה בְּכָל שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה. וְאֵין לִכְלִי קִבּוּל**
38 **שִׁעוּר. וְהוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה דָּבָר שֶׁל קַיָּמָא, שֶׁאִפְשָׁר**
39 **שֶׁיַּעֲמֹד. כֵּיצַד? הָעוֹשֶׂה כְּלִי מִן הָעוֹר הַמַּצָּה[4] שֶׁלֹּא**
40 **נִתְעַבֵּד כְּלָל, אוֹ מִן הַגִּיר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַגִּיר**
41 **מְקַבֵּל טֻמְאָה, אוֹ מִקְּלִפַּת הָרִמּוֹן וְהָאֱגוֹז וְהָאַלּוֹן[5],**
42 **אֲפִלּוּ חֲקָקוּם הַתִּינוֹקוֹת לָמֹד בָּהֶן אֶת הֶעָפָר אוֹ**
43 **שֶׁהִתְקִינוּם לְכַף מֹאזְנַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה;**
44 **שֶׁתִּינוֹק חֵרֵשׁ[6] שׁוֹטֶה וְקָטָן יֵשׁ לָהֶן מַעֲשֶׂה[7], אַף עַל**
45 **פִּי שֶׁאֵין לָהֶן מַחֲשָׁבָה[8]. אֲבָל הָעוֹשֶׂה כֵּלִים[9] מִן**

79) שקים גדולים וחזקים שאורזים בהם משאות גדולים להעבירם בספינות. 80) איזור רחב הכרוך ומהודק סביב בטן הבהמה ('תורת כהנים' שם פ"ח ה"א). 81) אבל כשהם מחוברים בדבר המקבל טומאה - מתטמאים (שם).

1 הַלֶּפֶת וְהָאֶתְרוֹג וְהַדְּלַעַת הַיְבֵשִׁים, שֶׁחַקָּקָן לָמֹד בָּהֶן,
2 וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - חֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר
3 שֶׁיַּעַמְדוּ אֶלָּא זְמַן מוּעָט.

2) כלים פי"ז מט"ו. 3) לרבות עור המצה והנייר ומשחקי תינוקות האמורים למטה (רבינו בפירושו למשנתינו, וכן פירשו הרא"ש ו'תוספות יום־טוב'. והברטנורא מפרש "מכל מקום" היינו אפילו בית קיבול זעיר), אבל עצמות הדג ועורו אינם מיטמאים אפילו כשיש להם בית קיבול, שהתורה מיעטה אותם מטומאה. 4) עור שאינו מעובד כלל, כמו מצה שאין בה כל תיקון או תערובת כדי לשפרה. ב'תורת כהנים' פרשת שמיני, פרשתא ו הי"א, שנינו: "יכול אף המצה ועור החיפה שלא נעשה בהם מלאכה? תלמוד־לומר (ויקרא יא, לב): אשר יעשה מלאכה בהם". ומדרשה זו נתמעט עור שלא נגמרה מלאכתו. וסובר רבינו, שאם עשה לעור זה בית קיבול, כגון תרמיל או כיס - נגמרה מלאכתו ומקבל טומאה, ונתמעטו פשוטי כלי עור בלבד (ראה משנה־למלך). 5) פרי עץ האלון שקליפתו וגם תוכו קשים. 6) אינו שומע ואינו מדבר, אבל אילם השומע - דינו כגדול. 7) מעשיהם מועילים כמו מעשה בן דעת. 8) בכל הדברים שמחשבתו של אדם מכריעה לכאן או לכאן – אין למחשבתם כל ערך. 9) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ז ה"ג.

4 ב. קְנֵה מֹאזְנַיִם[10] וְהַמָּחָק[11] שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן בֵּית קִבּוּל
5 מַתֶּכֶת, וְהָאֵסֶל[12] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל מָעוֹת, וְקָנֶה שֶׁל
6 עֵץ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל מַיִם[13], וּמַקֵּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית
7 קִבּוּל מְזוּזָה[14] אוֹ מְקוֹם מַרְגָּלִית[15], וּמַשְׁחֵזֶת שֶׁל
8 עֵץ[16] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל שֶׁמֶן[17], וְלוּחַ פִּנְקָס[18] שֶׁיֵּשׁ
9 בּוֹ בֵּית קִבּוּל שַׁעֲוָה[19] - כָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אַף עַל
10 פִּי שֶׁהֵן פְּשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ, הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶן בֵּית קִבּוּל
11 כָּל שֶׁהוּא, מְקַבְּלִין טֻמְאָה דִּין תּוֹרָה. וְאֵין טָמֵא מִן
12 הַתּוֹרָה[20] אֶלָּא בֵּית קִבּוּל לְבַדּוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן וְהַמְשַׁמֵּשׁ
13 אֶת בֵּית הַקִּבּוּל מִשְׁאָר הַכְּלִי שֶׁבֵּית הַקִּבּוּל צָרִיךְ
14 לוֹ[21]; אֲבָל הַיָּתֵר עַל הַצֹּרֶךְ מִשְׁאָר הַכְּלִי הַפָּשׁוּט -
15 טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה וְטָמֵא מִדִּבְרֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22].

10) החלק האמצעי שכפות המאזניים תלויים בו (משנה, שם פי"ז, מ"ט). 11) חתיכת עץ מהוקצעת, שמוחקים בה את המידות. כיצד? מעבירים את המחק על כל שפת המידה ונופל על הגודש, ואם המחק כבד, הוא נדחק קצת לתוך הכלי ומפיל יותר. הקנה של מאזניים והמחק הם מעץ, והרמאים עושים להם בית קיבול ומכניסים בהם מתכת בצד אחד, וכשהם קונים מניחים את המשקלות בצד שהמתכת בו, וכשמוכרים מניחים שם את הדבר הנמכר. באופן דומה הם משתמשים גם במחק, בקניה מוחקים בצד הקל ובמכירה בצד הכבד. 12) מוט שתולים בו הסחורה הנמכרת, וחנווני רמאי עושה בו בית קיבול וטומן בו מקצת הכסף שקיבל, ואומר לקונה שטעה במנין ונתן פחות ממה שהיה עליו לשלם. 13) עני רמאי מעמיד פנים כאילו הוא יושב בתענית כדי שיחמלו עליו, ושותה מים מן הקנה מבלי שירגישו בזה העוברים ושבים. 14) כדי לקבעו בפתח הבית (ע"פ פירוש רבינו למשנתינו. ראה השלמות). 15) כדי להסתירה שם ולהבריח המכס (המשנה מסיימת: "ועל כולן אמר רבן יוחנן בן זכאי: אוי לי אם אומר, אוי לי אם לא אומר". פירוש, אם אומר - אפשר שילמדו אנשים רעים את התחבולות הללו לרמות, ואם לא אומר - יחשבו הרמאים, שאין אנו בקיאים בתחבולותיהם וגם התלמידים לא יהיו בקיאים בדינים אלה. בבבא־בתרא סט, ב - אמרו, שרבן יוחנן בן זכאי גילה את כל התחבולות בהסתמכו על הכתוב (הושע יד, ו): כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם). 16) שם מי"ז. במשנה כתוב סתם "משחזת", ורבינו הוסיף "של עץ", שאם היא של מתכת הרי היא מיטמאה אף־על־פי שאין בה בית קיבול, ואם היא של אבן אפילו כשיש בה בית קיבול אינה מקבלת טומאה כמו שנתבאר בפ"א ה"ו (רבינו בפירושו). 17) כדי להחליק יפה את חוד הסכין מטפטפים קצת שמן על המשחזת, ולפיכך עושים בה חקיקה קטנה לקבלת השמן. 18) לוח עץ שמניחים עליו שעווה, והחנוונים חורטים עליו בחרט של מתכת או של עץ קשה, את חשבונותיהם. [ולא השתמשו בקלף או בנייר מפני מחירם הגבוה]. וכשלא היו צריכים יותר לאותם החשבונות – החליקו את השעווה כדי להשתמש בה שנית. 19) יש עושים בלוחות בית קיבול לשעווה. 20) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ז ה"ד. 21) שבלי חלק זה לא יהיה הכלי ראוי להשתמש בו. לשון התוספתא: אינו מטמא אלא המשמש את הצורך. 22) פ"א ה"א, שפשוטי כלי עץ מקבלים טומאה מגזירת חכמים.

16 ג. בֵּית קִבּוּל[23] הֶעָשׂוּי לְמַלֹּאתוֹ - אֵינוֹ בֵּית קִבּוּל.
17 כֵּיצַד? בְּקַלַּעַת[24] שֶׁל עֵץ שֶׁחוֹקְקִין בָּהּ בֵּית קִבּוּל
18 וְתוֹקְעִין בּוֹ הַסַּדָּן שֶׁל בַּרְזֶל[25]: אִם שֶׁל נַפָּחִים הִיא
19 - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית
20 קִבּוּל, לֹא נַעֲשָׂה אֶלָּא לְמַלֹּאתוֹ[26]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא
21 בָּזֶה. וְאִם הָיְתָה שֶׁל צוֹרְפִין[27] - חֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת
22 טֻמְאָה; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַגְבִּיהִין אֶת הַבַּרְזֶל בְּכָל עֵת
23 שֶׁיִּרְצֶה וּמְקַבְּצִין אֶת שְׁפוּת[28] הַזָּהָב וְהַכֶּסֶף
24 הַמִּתְקַבֶּצֶת שָׁם תַּחַת הַסַּדָּן[29], וַחֲרֵי נַעֲשָׂה לְקַבָּלָה.
25 וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ.

23) משנה, שם. 24) חתיכת עץ פשוטה. 25) ועליו מניחים את המתכת, כשמעבדים אותו. 26) מלשונו משמע שאפילו לפני שתקעו את הסדן בבית הקיבול אין העץ מקבל טומאה מפני שהחור נעשה בכוונה תחילה למלאות אותו מילוי קבוע. 27) צורפי מתכות יקרות, כגון זהב וכסף. 28) נסורת דקה שנושרת מן המתכת כשמחליקים אותה בפצירה ששיניה זעירות (מלשון המשנה, כלים פ"ל, מ"א: "שפן בשופין"). 29) אבל נסורת הברזל אין לה כל ערך ואין מאספים אותה (תוספתא, שם).

26 ד. הַכַּף[30] הֶחָקוּק שֶׁתַּחַת רַגְלֵי הַמִּטּוֹת[31] וְהַמִּגְדָּלוֹת
27 וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקַבֵּל - טָהוֹר, וְאֵין
28 בּוֹ מִשּׁוּם כְּלִי קִבּוּל, לְפִי שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לְקִבּוּל אֶלָּא
29 לִסְמֹךְ בּוֹ בִּלְבַד. שְׁפוֹפֶרֶת[32] הַקַּשׁ[33] - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה
30 כְּכָל כְּלֵי הָעֵץ שֶׁמְּקַבְּלִין טֻמְאָה, אֲפִלּוּ אֵינָהּ יְכוֹלָה

לְקַבֵּל אֶלָּא טִפָּה אַחַת[34]. וּשְׁפוֹפֶרֶת הַקָּנֶה[35] שֶׁחֲתָכָהּ לְקַבְּלָה - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה עַד שֶׁיּוֹצִיא אֶת כָּל הַלְּבָן שֶׁבְּתוֹכָהּ. וְאִם לֹא נֶחְתְּכָה לְקַבְּלָה - הֲרֵי הִיא כִּפְשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ. אֲבָל שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל פַּקּוּעוֹת[36] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינָן כֵּלִים, אֶלָּא כָּאֲכָלִין הֵן חֲשׁוּבִין.

30) תוספתא, שם פ"ח ה"א. 31) כדי לכוון עמידת רגלי המיטות, והמגדלות הניחו תחתיהן חתיכות קרש עבות, שחקקו בהן בתי קיבול מתאימים לרגלים. 32) משנה, שם פי"ז מי"ז. 33) של תבואה והיא חלולה. 34) שבית קיבול מיטמא בכל שהוא. 35) קנה סוף חלול, וחללו מלא חומר ספוגי לבן, ונקרא במשנה "בכיי". 36) מין צמח־שדה רך שטעמו מר, ואחר שכובשים אותו זמן רב הוא מתמתק ונעשה ראוי למאכל אדם (במלכים־ב, ד, לט: "וילקט ממנו פקעות שדה"), ויש לו קנים שנאכלים כפריו.

ה. שְׁפוֹפֶרֶת[37] שֶׁחֲתָכָהּ וְנָתַן בָּהּ אֶת הַמְּזוּזָה[38] וְאַחַר כָּךְ נִתְּנָהּ בַּכֹּתֶל[39], אֲפִלּוּ נִתְּנָהּ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ קַבָּלָתָהּ[40] - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[41]. קְבָעָהּ בַּכֹּתֶל[42]: אִם קְבָעָהּ כְּדֶרֶךְ קַבָּלָתָהּ - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[43]: שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ קַבָּלָתָהּ - טְהוֹרָה[44]. נָתַן הַשְּׁפוֹפֶרֶת בַּכֹּתֶל[45] וְאַחַר כָּךְ נָתַן בָּהּ הַמְּזוּזָה[46]: אִם הָיְתָה כְּדֶרֶךְ קַבָּלָתָהּ - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[47]; שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ קַבָּלָתָהּ[48] - טְהוֹרָה[49]. קְבָעָהּ בַּכֹּתֶל, אֲפִלּוּ כְּדֶרֶךְ קַבָּלָתָהּ - טְהוֹרָה[50].

37) תוספתא, שם ה"ג. 38) ובזה גילה דעתו שעשאה לקבלה וראויה לקבל טומאה. 39) חיבור עראי, שקל לנתקו. 40) חיבר את צידה הפתוח למזוזת הפתח, ובמצב זה אינה ראויה לקבל. 41) מכיוון שלפני נתינתה בכותל ירדה עליה תורת קבלת טומאה, אין הטומאה מסתלקת אלא על־ידי שינוי מעשה, וחיבור עראי אינו נקרא שינוי מעשה. 42) חיבור של קבע במסמרים. 43) לפי שעודה ראויה לקבלה. 44) לפי שעל־ידי קביעתה אינה ראויה לקבל, הרי קביעתה שינוי מעשה גמור והועילה לעשותה כמחובר לקרקע, שאינו מקבל טומאה, מה־שאין־כן כשקבעה דרך קבלתה ונשארה ראוייה למלאכתה הקודמת להכניס לתוכה מזוזה. 45) חיבור ארעי. 46) וגילה אז דעתו שלקבלה הוא מתכוון, אבל לפני הכנסת המזוזה לא גילה כוונה כזו. 47) כוונתו שלאחר הנתינה בכותל מועילה לעשות כלי, מפני שאינה קבועה בכותל. 48) והכניס בה המזוזה על ידי לחיצה בכוח. 49) כשחיבר את השפופרת לכותל לא היתה כלי, שהרי לא הוכיח שלקבלה התכוון, ולכן בטלה לגבי הכותל אפילו בחיבור בלתי מהודק, והכוונה שבאה לאחר מכאן אינה מועילה. 50) בחיבור של קבע אין מחשבתו מועילה (פירושנו זה מיוסד על פירוש בעל סדרי טהרות לתוספתא, כלים שם).

ו. כְּלִי[51] שֶׁאוֹרְגִין אוֹתוֹ מִן הַנְּסָרִים[52] אוֹ מִן הַשַּׁעַם[53] כְּדֵי שֶׁיִּשְׁטְחוּ עָלָיו הַבְּגָדִים וְהַמַּגְמָר[54] מִלְּמַטָּה כְּדֵי שֶׁיִּתְבַּסְּמוּ: אִם הָיָה עָשׂוּי כְּכַוֶּרֶת שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע[55] - טָהוֹר, וְאִם הָיָה בוֹ בֵּית קִבֹּלֶת כִּסּוּי[56] - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה.

51) כלים פכ"ב מ"י. 52) פירוש, שבבי עץ דקים מאוד. 53) מין גמי (בזמנו ניתן שם "שעם" לעץ רך וקל שעושים ממנו פקקים, אולם רבינו התכוון לגמי). 54) כלי שבו מקטירים בושם על גחלים לוחשות. 55) שוליים, אלא דפנות בלבד ושוטחים את הבגדים מלמעלה. 56) שטח ארוג למעלה מן המוגמר העומד על הקרקע ועל הכיסוי מניחים את הבגד שרוצים לבסמו.

ז. סַנְדָּל[57] שֶׁל בְּהֵמָה: שֶׁל מַתֶּכֶת - טָמֵא[58], וְשֶׁל שַׁעַם - טָהוֹר, שֶׁאֵין זֶה חָשׁוּב מִכְּלֵי הַקַּבָּלָה[59].

57) שם פי"ד מ"ה. רגילים היו להנעיל על רגלי הבהמות סנדלי מתכת להגן על הרגלים מפני הקוצים. 58) כל משמשי בהמה (הכלים העשויים לצרכי הבהמה עצמה) אפילו של מתכת אינם מקבלים טומאה, אבל סנדל מקבל טומאה. במס' שבת נט, א - מנמק רב, מפני שבמלחמה שותים החיילים בו מים, כשאין להם כלי אחר, ולכן דינו כמשמשי בהמה ואדם. 59) בסנדל של גמי אי־אפשר לשתות מים, ואם כן הוא משמש רק את הבהמה (מלשונו של רבינו אפשר להבין שאינו נידון כבית קיבול, אולם מגמרא שבת הנ"ל משתמעת הכוונה שאמרנו).

ח. הַצּוֹרֵר[60] מַרְגָּלִית בְּעוֹר וְהוֹצִיאָהּ וְנִשְׁאַר מְקוֹמָהּ עָמֹק[61] - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּפְשַׁט[62]; שֶׁכָּל כְּלֵי קִבּוּל מְקַבְּלִין בְּכָל שֶׁהֵן, וַהֲרֵי מְקוֹמָן כְּמוֹ כִּיס קָטָן. אֲבָל צְרוֹר הַמְּעוֹת אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי[63].

60) שם פכ"ו מ"ב. 61) מפני שאין דרכו של אדם לפתוח תכופות את הצרור, נשארה תבנית הכיס, ומפני כך חשוב בית קיבול. 62) שיתפשטו הקמטים ויחזור העור לצורתו הטבעית. 63) אדם רגיל לפתוח ולסגור צרור מעותיו, ומתוך כך הוא מתפשט מהר ואין עליו תורת בית קיבול אפילו לפני שנפשט (ב'הגהות מים טהורים' במשנתינו מפרש כך את נימוקו של רבינו בפירושו שם).

יום חמישי י"ג ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר כלי עץ העשוי לנחת או להיטלטל מלא וריקן או סתם. ומה הם הכלים העשויים לטלטל במילואן. וכיצד מודדים הכלי לידע אם מחזיק מ סאה ומה נמדד עמו. כלי עץ שאינו מחזיק ארבעים סאה כדרכו אלא אם כן הטהו על צדו.

א. כָּל כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְנַחַת[2], אֲפִלּוּ אֵינוֹ מְקַבֵּל אֶלָּא דָּבָר מוּעָט[3] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[4] לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְכָל כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְהִתְטַלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָן כְּשֵׁק, אֲפִלּוּ הָיָה מַחֲזִיק מֵאָה סְאָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שׁוּלַיִם, הוֹאִיל וְאֵינוֹ עָשׂוּי לְנַחַת - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה דִּין תּוֹרָה כִּשְׁאָר כְּלֵי קִבּוּל. וְכָל כְּלִי עֵץ שֶׁהוּא סְתָם[5], אִם הָיוּ לוֹ שׁוּלַיִם לֵישֵׁב עֲלֵיהֶם עַל הַקַּרְקַע[6] כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא נוֹחַ לְהִתְגַּלְגֵּל,

1 **וְהָיָה מַחֲזִיק אַרְבָּעִים סְאָה בְּלַח שֶׁהֵן כּוֹרַיִם בְּיָבֵשׁ -**
2 **אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כְּלָל, לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי**
3 **סוֹפְרִים, מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתוֹ[7] שֶׁעָשׂוּי לְנַחַת. וּדְבָרִים אֵלּוּ**
4 **דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[8]: מַה שַּׁק -**
5 **שֶׁהוּא מִתְטַלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָן, אַף כְּלֵי עֵץ לֹא יִטַּמְּא**
6 **אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מִטַּלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָן; לְהוֹצִיא כְּלֵי**
7 **עֵץ הֶעָשׂוּי לְנַחַת.**

2) עשוי להיות מונח במקום אחד ולא לטלטלו ממקום למקום. 3) ואפשר לטלטלו כשהוא מלא. 4) בחגיגה כו, ב אמרו גבי שולחן שבבית המקדש, שאילמלא היו מוציאים אותו להראותו לעולי רגלים לא היה מקבל טומאה מפני שהוא עשוי לנחת במקום אחד. וטעמו של דבר: כלי עץ הוקשו (הושוו) לשק, ששניהם נכתבו בפסוק אחד (ויקרא יא, לב) ודרשו: כלי עץ מטמא רק כשהוא דומה לשק שהוא מיטלטל, וזה אינו מיטלטל כלל (רבינו בסוף הלכה זו). 5) לא נקבע אופן שימושו. 6) להוציא שוליים עגולים או משופעים. 7) הנחה מתקבלת מאוד על הדעת. 8) בתורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ו הלכה ה שנינו: מה שק מיוחד שהוא מיטלטל במילואו, אף אני ארבה ... שהם מיטלטלים במילואם.

8 **ב. הַכֵּלִים שֶׁחֲזָקָתָן שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין לְנַחַת, כְּגוֹן שִׁדָּה[9]**
9 **תֵּבָה וּמִגְדָּל[10] וְכַוֶּרֶת הַקַּשׁ[11] וְכַוֶּרֶת הַקָּנִים[12] וּבוֹר**
10 **סְפִינָה[13] גְּדוֹלָה[14] וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ, אִם הֵן מַחֲזִיקִין**
11 **אַרְבָּעִים סְאָה - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה[15]. וְאֵלּוּ הֵן**
12 **הַכֵּלִים שֶׁל עֵץ שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין[16] לְהִתְטַלְטֵל בִּמְלוֹאָן:**
13 **דַּרְדּוּר[17] שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתוֹ עַל הָעֲגָלָה, וְקוּסְטוֹת**
14 **הַמְּלָכִים[18], וַעֲרֵבַת הָעַבְּדָן[19], וּבוֹר סְפִינָה קְטַנָּה**
15 **שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַלֵּךְ בְּאֶמְצַע הַיָּם הַגָּדוֹל[20], וְהָאָרוֹן.**
16 **כָּל אֶחָד מֵחֲמֵשֶׁת כְּלֵי עֵץ אֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן**
17 **מְקַבְּלִין יוֹתֵר מֵאַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִין**
18 **טֻמְאָה, שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ מִתְּחִלָּתָן אֶלָּא לְהִתַּלְטֵל מְלֵאִין[21].**
19 **וּשְׁאָר כָּל כְּלֵי עֵץ[22], אִם הָיוּ מְקַבְּלִין אַרְבָּעִים סְאָה**
20 **וְיֵשׁ לָהֶם שׁוּלַיִם - חֲזָקָתָן שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְהִתְטַלְטֵל**
21 **בִּמְלוֹאָן, וּלְפִיכָךְ אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וְכֵן כְּלֵי עֵצֶם[23]**
22 **וּכְלֵי הָעוֹר הַמְקַבְּלִין אַרְבָּעִים סְאָה בְּלַח - אֵין**
23 **מְקַבְּלִין טֻמְאָה, אֶלָּא אִם כֵּן נַעֲשׂוּ מִתְּחִלָּתָן**
24 **לְהִתְטַלְטֵל כְּשֶׁהֵן[24] מְלֵאִין.**

9) מרכבה שמסיעים בה נשים והיא נישאת בידי אדם. 10) ארון גדול עשוי בתבנית מגדל ומניחים בו כלים ומזון. 11) כוורת קלועה מקש. 12) עשוייה מקני סוף. 13) הספינות המפליגות בים מוליכות כלי גדול מאוד של עץ מלא מים לשתייה וקוראים לו "בור ספינה". 14) המפליגה בים הגדול. במשנה: "ספינה אלכסנדריה" ופירש שם רבינו, הספינות המפליגות לאלכסנדריא של מצרים ונכנסות לים הגדול. ויש מפרשים שהכוונה לספינות של תגרי אלכסנדריא שעומדים בקשרי מסחר עם ארצות רחוקות, פרט לספינות קטנות שאינן מתרחקות מן החוף ומשמשות את התחבורה בין המקומות שעל חוף הים. בורות אלו עשויות לנחת מבלי להורידן מן הספינות, מפני שממלאים אותן מים שיספיקו לזמן רב, ואם אינן מחזיקות ארבעים סאה מוכרחים להורידן בכל פעם ולמלאותן כשאפסו מי השתייה. 15) משמע שאם אינם מחזיקים ארבעים סאה - מקבלים טומאה. 16) נעשו לכתחילה לשם זה. 17) חבית עץ גדולה מוטלת על עגלה ומובילים בה מים. חבית כזו נעשתה כדי להובילה בעגלה ולפיכך נידונית כדבר המיטלטל מלא וריקן. 18) תיבה גדולה עשוייה תאים תאים להניח בהם מזון ומשקין והמלכים היוצאים לדרך מובילים בה צידה מספיקה לכמה ימים. 19) עריבה גדולה, שהאומנים שורים בה את העורות העומדים לעיבוד. 20) אין דרכם של המלחים למלאות בהן הרבה מים, אלא כדי שיספיקו עד למקום התחנות הקרובות, שבהן יורידו אותן וימלאון מים טריים, ואם כן הן מיטלטלות מלאות. 21) דבריו אלה באים לנמק למה כלים אלה, שהם גדולים יותר מן השיעור הקבוע (40 סאה) וקשה לטלטלם מפני כובדם נידונים כמטלטלים, ומבאר רבינו, שאין להגדירם כבלתי מיטלטלים מלאים, מפני שנעשו לכתחילה לשם טלטול כשהם מלאים על ידי עגלה או על ידי כמה בני אדם. 22) לשון המשנה. הכוונה לסתם כלים שנאמר דינם בהלכה הקודמת. וכפל דינם, מפני שכך הוא סיום דברי רבי יהודה במשנתינו שרבינו פסק כמותו. 23) דינו ככלי עץ לכל דבר. סיכום עיקרי שיטתו של רבינו בדיני כלי עץ יסבירו היטב את שתי ההלכות האלו: א. הגורם הקובע בטומאת כלי עץ הוא מידת טילטולם. המיטלטלים מקבלים טומאה. ושאינם מיטלטלים, אלא דרכם להיות מונחים במקום אחד, מוגדרים ככלי עץ העשוי לנחת ואינם מיטמאים. ב. טלטול שאמרו פירושו טלטול כשהכלי מלא [בתורת כהנים שם דרשו: מה שק שהוא מיטלטל במילואו, אף אני ארבה ... שהם מיטלטלים במילואם]. ג. הטלטול כשהכלי ריק אינו גורע מהכשירו לקבל טומאה [בניגוד לדעת הראב"ד בהשגותיו כאן, שכלי שדרכו להיטלטל גם מלא וגם ריקן ויש בו ארבעים סאה אינו מטמא]. ד. שיערו חכמים, שאין דרכם של בני אדם לטלטל משאוי כבד יותר מארבעים סאה ולפיכך קבעו שיעור זה כמכריע בסתם כלים לעניין טלטול. ומארבעת עיקרים אלה מסתעפים כמעט מאליהם כל הדינים שהשמיענו רבינו כאן. נחזור על דינים אלה בקצרה: 1. כלי עץ "העשוי לנחת" אפילו מחזיק פחות מהשיעור אינו מקבל טומאה, מפני שאינו מיטלטל ואינו דומה לשק, ומשקל המשאוי אינו משנה כאן כלום. 2. כלי העשוי להתטלטל בין מלא ובין ריקן - מטמא אפילו מחזיק מאה סאה, שהרי הוא עשוי להיטלטל למרות כובדו והטלטול הוא הגורם המכריע. 3. כלי עץ שלא הייתה כוונה קבועה בעשייתו, אם תשמישו להיטלטל או לנחת - מכריעה בו מידתו, אם היא למעלה מארבעים סאה מתקבל על הדעת (חזקתו) שלנחת עשוי, שהרי אין דרכם של בני אדם לטלטל משאוי כבד שכזה, ואם היא פחות משיעור זה חזקתו שנעשה לטלטול ומקבל טומאה. 24) צריך להיות מתחילתם להיטלטל כשהם (דפוס רומא ר"מ).

25 **ג. הַשִּׁדָּה וְהַתֵּבָה וְהַמִּגְדָּל שֶׁל זְכוּכִית הַבָּאִים בַּמִּדָּה[25]**

- טְהוֹרִין; וּשְׁאָר כְּלֵי זְכוּכִית, אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַבְּלִין אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי הֵן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[26]. וְזֶה חֹמֶר בִּכְלֵי זְכוּכִית מִבִּכְלֵי עֵץ.

25) שיש בהם המידה שקבעו חכמים; ארבעים סאה בלח, שהם כוריים ביבש. 26) הראב"ד מנמק דין זה, מפני שכלים אלו נעשים מזכוכית עבה ולפיכך הם כבדים מאוד ואינם עשויים להיטלטל, והכלים האחרים אינם עבים כל כך.

ד. כָּל כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בְּשִׁבּוּרוֹ[27] אַמָּה עַל אַמָּה[28] בְּרוּם שָׁלֹשׁ[29] - הֲרֵי הוּא מַחֲזִיק אַרְבָּעִים סְאָה בְּלַח. וּכְשֶׁמּוֹדְדִין אֶת הַכְּלִי - מוֹדְדִין אוֹתוֹ מִבַּחוּץ; אִם הָיָה בּוֹ אַמָּה עַל אַמָּה בְּרוּם שָׁלֹשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין תּוֹכוֹ אֶלָּא פָּחוֹת מִזֶּה[30] - הֲרֵי הוּא טָהוֹר, שֶׁאֵין עֲבִי הַדְּפָנוֹת מְמַעֵט[31]. אֲבָל עֲבִי הָרַגְלַיִם[32] וָעֲבִי הַזֵּר[33], אִם הָיָה לוֹ זֵר - אֵין נִמְדָּדִין עִמּוֹ[34].

27) בחשבון תישבורת של תכולתו. 28) אמה באורך ואמה ברוחב. 29) גובה שלוש אמות. כלי שכזה מחזיק שלוש מידות מעוקבות של אמה על אמה. רבינו דייק ואמר "בשיבורו", שלא תטעה לומר ששיעורי האורך, הרוחב והגובה מעכבים ואם אחד מהם פחות מאמה אין היתרון של הממד השני משלים (מצאנו שיעורים מעכבים כאלה בטומאת צרעת). 30) מקום עובי דפנות הכלי. 31) כלומר, להלכה אינו ממעט, מפני שקובע הכובד, והרי הדפנות מוסיפים כובד. מחלוקת בית שמאי ובית הלל שם ופסק כבית הלל, שהלכה כמותם בכל מקום. 32) המדובר אפילו בתיבה שרגליה מחוברות לדפנות או עשויות מעץ אחד עם הדפנות, אבל הן עבות מהדפנות וחלק מהן בולט מחוץ לריבוע של הארון, תוספת זו אינה נמדדת. 33) הזר נמצא למעלה משפת הכלי ומחובר מבחוץ. 34) במשנה אמרו, שבזה גם בית הלל מודים שאינם נמדדים.

ה. הָיָה בְּתוֹךְ הַכְּלִי תֵּבָה קְטַנָּה[35], כְּגוֹן מוּכְנִי שֶׁבְּתוֹךְ הַשַּׁדָּה: בִּזְמַן שֶׁהִיא נִשְׁמֶטֶת[36] - אֵינָהּ נִמְדֶּדֶת עִמָּהּ[37], וְאֵינָהּ חִבּוּר לָהּ[38], וְאֵינָהּ מַצֶּלֶת עִמָּהּ בְּאֹהֶל הַמֵּת[39]; וְאִם אֵינָהּ נִשְׁמֶטֶת - נִמְדֶּדֶת עִמָּהּ[40], וַהֲרֵי הֵן כִּכְלִי אֶחָד[41].

35) במשנה כתוב "מוכני שלה" ורבינו שם מפרש "אופן", כנראה התכוון לאופן כעין אופני העגלה, שהשידה מונחת עליה. וכן פירש הר"ש שם. אולם כאן חזר בו ופירש תיבה קטנה שבתוך השידה. 36) אינה קבועה בשידה ואפשר לשומטה ולהוציאה. 37) אם השידה עצמה אינה מחזיקה ארבעים סאה, והמשקין הנכנסים לתיבה בחלקה הבולט משפת השידה משלימים לשיעור זה - אינם נמדדים, ודין השידה ככלי רגיל המקבל טומאה. 38) אם נטמאה השידה לא נטמאה התיבה וכן להיפך. 39) לשון המשנה. ורבינו מפרשה כרש"י שבת מד, ב, שהמדובר כשנכנסה לבית הקברות. השידה שיש בה ארבעים סאה ואינה מקבלת טומאה - חוצצת בפני הטומאה (רבינו בהלכות טומאת מת פרק י"ג הלכה ג), ולפיכך היא מצילה על הכלים שבתוכה ולא נטמאו, אבל הכלים הנמצאים בתיבה שאין בה עצמה ארבעים סאה ודפנותיה גבוהים מדפנות השידה - נטמאו, מפני שהיא כלי בפני עצמו; אין השידה מצילה על הכלים שבתוכה. 40) מידת החלק של התיבה העודף על שפת השידה משליחה לארבעים סאה, כמבואר למעלה. 41) לכל הדינים האמורים למעלה בנשמטת.

ו. הָיָה לַכְּלִי[42] כִּסּוּי קָמוּר[43]: בִּזְמַן שֶׁהוּא קָבוּעַ - נִמְדָּד עִמּוֹ[44]; אֵינוֹ קָבוּעַ - אֵינוֹ נִמְדָּד עִמּוֹ. הָיוּ בּוֹ מְגוּרוֹת[45] מִבִּפְנִים - נִמְדָּדוֹת עִמּוֹ; וְאִם הָיוּ מִבַּחוּץ[46] - אֵינָן נִמְדָּדוֹת עִמּוֹ[47].

42) הכוונה לשידה האמורה בהלכה הקודמת. 43) כעין כיפה. 44) דינו כחלק מן השידה. 45) מגירות. 46) המגירות נפתחות מבחוץ ודופנן החיצון בולט קצתו, כרגיל במגירות שלנו. 47) כשמודדים את הכלי מבחוץ, אין העודף הזה נמדד (מנחת ביכורים לתוספתא).

ז. כְּלִי עֵץ שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל אַרְבָּעִים סְאָה כְּדַרְכּוֹ[48] אֶלָּא אִם כֵּן הִטָּהוּ עַל צִדּוֹ אוֹ סְמָכוֹ בְּדָבָר אַחֵר, הוֹאִיל וּמְקַבֵּל אַרְבָּעִים סְאָה מִכָּל מָקוֹם - טָהוֹר.

48) אם הוא עומד על שוליו או על רגליו.

ח. הַשִּׁדָּה וְהַתֵּבָה שֶׁנִּטְּלָה אַחַת מֵרַגְלֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקְּבוּ[49] אֶלָּא הֲרֵי הֵן מְקַבְּלִין[50] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין, וַעֲדַיִן[51] יֵשׁ לָהֶם שׁוּלַיִם, וְחֶזְקָתָן שֶׁהֵן לְנַחַת כְּשֶׁהָיוּ.

49) השידה והתיבה והמגדל לא ניקבו במקום השבר. 50) את הדברים שנותנין לתוכן. 51) פירוש, מפני שעדיין.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר כלי העשוי לתשמיש אדם או לתשמיש כלים ואדם או לתשמיש כלים לבד. ודין המשמש כלים בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה. ודין חיפויי הכלים, והעושה כלי מקצתו מן העץ ומקצתו ממתכת.

א. שָׁלֹשׁ מִדּוֹת[2] בִּכְלֵי עֵץ שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְקַבָּלָה[3]: כָּל כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ אָדָם בִּלְבַד, כְּגוֹן הַסֵּלָם - טָהוֹר, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כְּלָל, וְלֹא רִבּוּהוּ חֲכָמִים[4] לְטֻמְאָה. וְכָל כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ הַכֵּלִים וְהָאָדָם[5], כְּגוֹן הַשֻּׁלְחָן[6] וְהַטַּבְלָא[7] וְהַמִּטָּה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וּמִנַּיִן שֶׁהֵן לְתַשְׁמִישׁ אָדָם וְתַשְׁמִישׁ מְשַׁמְּשָׁיו?[8] שֶׁהֲרֵי מַנִּיחַ הַקְּעָרוֹת עַל הַשֻּׁלְחָן, וְהַכּוֹסוֹת עַל הַטַּבְלָא, וְהַמַּצָּעוֹת עַל הַמִּטָּה. וְכָל כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ הַכֵּלִים בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי הוּא מְשַׁמֵּשׁ מְשַׁמְּשֵׁי אָדָם[9]: אִם לֹא הָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַכֵּלִים אֶלָּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה בִּלְבַד - הֲרֵי זֶה טָהוֹר מִכְּלוּם. כְּגוֹן מְנוֹרָה שֶׁל עֵץ שֶׁמְּשַׁמֶּשֶׁת הַנֵּר בִּשְׁעַת הַדְלָקָה[10], וְכַן, וְהוּא כְּלִי שֶׁמַּנִּיחִין תַּחַת הַכֵּלִים בִּשְׁעַת מְלָאכָה, וְהַדְּפוּסִין כֻּלָּן[11]. וְאִם הָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַכֵּלִים בִּשְׁעַת מְלָאכָה וְשֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה -

1 הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה. כְּגוֹן כִּסּוּי הַקֻּפְצָה[12] וְכַיּוֹצֵא
2 בּוֹ, וְתִיק הַסַּיִף[13] וְהַסַּכִּין וְהָרֹמַח וְהַמִּסְפָּרַיִם וְהַתַּעַר
3 וְהַמִּכְחוֹל[14] וְהַמַּכְתֵּב[15], וּבֵית הַכֹּחַל[16], וְתִיק טַבְלָא
4 וּסְקוּרְטֶיָא[17], וּבֵית הַחִצִּים[18] וּבֵית הַפֻּגוֹזוֹת[19], וְתִיק
5 חֲלִילִים[20]. כָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן
6 אֶלָּא מְשַׁמְּשֵׁי כֵּלִים - מְקַבְּלִין טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי הַכְּלִי
7 צָרִיךְ לָהֶן בִּשְׁעַת מְלָאכָה[21] וְשֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה.
8 אֲבָל כִּסּוּי קַמְטְרָא[22] וְכִסּוּי תֵּבָה[23] וְכִסּוּי טְנִי[24],
9 וְהַמַּכְבֵּשׁ שֶׁל חָרֶשׁ[25], וְהַכִּסֵּא שֶׁתַּחַת הַתֵּבָה
10 וְהַקַּמְתִּין[26] שֶׁלָּהּ, וְהַקֶּלֶב[27] שֶׁבּוֹנִין עָלָיו תִּיק הַסֵּפֶר,
11 וּבֵית הַנֶּגֶר[28] וְהַמַּנְעוּל[29] וְהַמְּזוּזָה[30], וְתִיק נְבָלִים
12 וְהַכִּנּוֹרוֹת, וְהַקֶּלֶב שֶׁל גּוּדְלֵי מִצְנֶפֶת, וּדְפוּס שֶׁל
13 תְּפִלִּין, וְסוּס שֶׁל עֵץ שֶׁל זַמָּר[31] שֶׁמְּשַׂחֲקִין בּוֹ,
14 וּרְבִיעִית הַמְקוֹנֶנֶת[32], וּגְנוֹנֶת הֶעָנִי[33], וְסָמוֹכוֹת
15 הַמִּטָּה[34], וְנַקְלִיטֵי הַמִּטָּה[35], וַחֲמוֹר שֶׁתַּחַת הַמִּטָּה[36]
16 - כָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְשַׁמְּשֵׁי
17 הַכֵּלִים בִּשְׁעַת מְלָאכָה בִּלְבַד[37].

2) תוספתא כלים, בבא מציעא פרק ו הלכה ג. 3) שאין להם בית קיבול, למעלה בפ"א ה"ג אמרנו, שפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה מדין תורה, ומקבלים טומאה מדברי סופרים. ומלמדנו רבינו כאן, שישנם סוגים שונים של פשוטי כלי עץ, ואין דיניהם שווים. 4) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ו ה"ד, דרשו: "מה שק מיוחד שהוא משמש את האדם ואת משמשי האדם (דברים שהאדם משתמש בהם), אף אני מרבה השולחן . . . שהם משמשים את האדם ואת משמשי האדם, ומוציא את הסולם . . . ואינו משמש משמשי האדם". דרשה זו משמשת יסוד לכל הדינים שבשלוש ההלכות הראשונות בפרק זה, ופירושה יבואר מתוך הערותינו הבאות. [מלשונו של רבינו "ולא ריבוהו חכמים" משמע שכל הטומאות שנלמדו בפשוטי כלי עץ מדרשה זו, הן טומאות דרבנן, והדרשה היא "אסמכתא". וכן פירש המבי"ט בקרית ספר, וכן דעת ה'תוספות' בבבא בתרא סו, א ד"ה שאני]. 5) שמשתמשים בו בין לצורך כלים ובין לצורך האדם עצמו. 6) מעמידים עליו כלים, והאדם משתמש בו גם שלא באמצעות הכלים לאכול עליו ולהשעין גופו. 7) שולחן קטן. 8) כלים הם משמשי אדם, ולפיכך משמשי כלים נקראים משמשי משמשיו של האדם. 9) בלבד, אבל לא את האדם עצמו שלא באמצעות הכלים. 10) כשהוא דולק, אבל אחר שכבה - אין הנר צריך לה. 11) כגון דפוס שמשתמשים בו עושי בתים לתפילין, וכן דפוס המשמש מידה לשוזרי מצנפות המותחים עליו את המצנפת בשעת שזירה (משנה כלים פט"ז, ז. כל שמות הכלים המפורטים בפרק שלפנינו, מבוארים על־פי רבינו בפירוש המשניות שלו למסכת כלים). 12) כיסוי של קופסה. 13) התיבה "תיק" נמשכת לכל הדברים המפורטים לקמן, עד (ועד בכלל) "ובית הכוחל". 14) כף קטנה, שבה מכניסים את הכוחל לתוך העין. 15) חרט של מתכת שחורטים בו על לוחות של שעוה (רבינו בפירושו לכלים פרק יג משנה ב). 16) הכלי שבו מונח הכוחל. 17) "כלי מעור, שאוכלין עליו" (רבינו שם פט"ז מ"ד). 18) תרמיל מיוחד להשים בו חצים, ויש כורכים את התרמיל בעור, ועור זה נקרא בית החצים. [התרמיל עצמו יש לו בית קיבול, ואינו שייך לסוג כלים הנידונים כאן. ויש מפרשים, עור שכורכים בו את החיצים עצמם]. 19) חיצים רחבים. במשנתנו הגירסא: "הפגושות". ורבינו מפרש שם כמו שכתבנו, ומסתמך על הכתוב (יחזקאל כו, ט) "ומחי קבלו", ותרגומו: "ומחת פגשוהי". 20) כלי זמר ידוע. כל הכלים המנויים למעלה אין להם בית קיבול, אבל כשיש להם בית קיבול מקבלים טומאה, אפילו עשויים לתשמיש אדם בלבד, וכן המשמשים בשעת מלאכה בלבד. 21) אינני יודע לפרש כיצד תיק של סכין וסייף וכדומה משמשים בשעת מלאכה. ולא מצאתי ביאור מתקבל על הדעת. 22) תיבה גדולה שמצניעים בה בגדים. 23) תיבה קטנה מקמטרא. 24) סל, מלשון "טנא". 25) נגר. 26) במשנתנו כתוב "והקמרין", ופירש רבינו כיסוי העשוי כעין כיפה שגבה קמור. 27) רבינו מפרש, שקולב הוא דפוס שמותחים עליו עור לעשות תיק לספר תורה. 28) יתד של עץ גדול שסוגרים בו את הדלת, ו"בית הנגר" פירושו תיק של הנגר. 29) תיק המנעול. 30) תיק לכרוך בו את המזוזה. [אין זה דומה לשפופרת שחתכה למזוזה שבפרק ב הלכה ה, מפני ששפופרת יש לה בית קיבול. ראה כסף־משנה שם]. 31) הזמרים משחקים בו כדי לבדח את המסתכלים. 32) במשנה: "ורביעית של סוליית", ומפרש רבינו: "שני עצים אורך כל אחד יותר מאמה, יהיו שני העצים ביד המצחק, ומכה אחד מהם באחד לפי הניגון (לפי קצב הניגון). ותרגום ובנענעים "ורבביעין", וייחס אותו למקוננת (אילת = מקוננת, ראה כלים פרק טו משנה ו) לפי שיקוננו בו המתים אצלם". 33) בעל מלאכה עני העושה מלאכתו בחוץ, ועושה לו סוכך להגן על עצמו בפני השמש, ונקרא "גנונת" מפני שנועד להגנה. 34) קורות קטנות שסומכים בהן את המיטה. 35) שני מוטות ניצבים על יד המיטה, אחד למראשותיה והשני למרגלותיה, ועליהם משעינים מקל ארוך ותולים עליו וילון להגן על השוכב במיטה מפני הזבובים. 36) עץ המונח תחת המיטה, והיא נשענת עליו. 37) נימוק זה מתאים לרוב הדברים שנימנו למעלה ולא לכולם. ראה ראב"ד. [מלשונו של הכסף־משנה משמע, שכל הנמנים כאן הם משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד].

18 ב. מַלְבֵּן[38] הַמִּטָּה[39], אִם הָיָה מְלֻבָּשׁ בְּפִקּוֹת[40] וְיֵשׁ
19 לוֹ[41] רַגְלַיִם שֶׁמְּחַבְּרָן עִם הַמִּטָּה[42] - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא
20 עִם הַמִּטָּה[43], שֶׁהֲרֵי נוֹתְנִין אוֹתוֹ בִּפְנֵי הַמִּטָּה[44] וַהֲרֵי
21 הוּא כְּאֶחָד מֵאֲבָרֶיהָ. נְתָנוֹ[45] עַל שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת[46] וַהֲרֵי
22 הוּא גָבוֹהַּ עַל הַמִּטָּה[47], אַף עַל פִּי שֶׁמְּסֹרָג בַּחֲבָלִים,
23 הוֹאִיל וְאֵין לוֹ רַגְלַיִם[48] - טָהוֹר[49], מִפְּנֵי שֶׁהוּא
24 מִמְּשַׁמְּשֵׁי הַכֵּלִים בִּשְׁעַת מְלָאכָה בִּלְבַד[50]. כְּמַלְבְּנֵי
25 בְּנֵי לֵוִי[51], שֶׁתּוֹלִין בָּהֶם כִּנּוֹרוֹתֵיהֶן וּכְלֵי הַשִּׁיר, שֶׁהֵן
26 טְהוֹרִין.

38) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ח ה"ב. 39) שלד המיטה מורכב משני קרשים ארוכים (ארוכות המיטה), ומשנים קצרים (קצרות המיטה). בארבע זוויותיה בפנים

עומדים ארבעה מוטות של עץ מרובעים, שגובהם עולה על גובה דפנות המיטה, והן הלשונות של המיטה. בכל לשון ישנם שני חריצים שבהם מכניסים ראש ארוכה וראש קצרה הסמוכות זו לזו, ומתוך כך מתחברות הארוכות והקצרות למסגרת מרובעת, שהיא שלד המיטה. מוספים עוד קרש אחד (=מלבן) מורכב על ארוכה אחת בין שתי הלשונות. דופן ארוך זה עם המלבן שעל גביו נקרא "פני המיטה", פירוש, חזית המיטה. ועושים למיטה רגלים (כרעים) להרימה מעל הקרקע. ורגילים היו לחבר את הרגלים ללשונות. ויש מניחים את המלבן על גבי שתי לשונות וקושרים אותו בחבלים למיטה, ונשאר רווח בינו לבין הארוכה בהתאם לחלק הלשונות הנמצא למעלה מן הארוכה. 40) כעין טבעות , שתפקידן לחזק את המלבן (מנחת ביכורים לתוספתא שם). 41) למלבן. 42) הרגלים מורכבות במיטה, ונמצא המלבן מחובר במיטה (כסף־משנה). 43) אם נגעה טומאה באיזה חלק שהוא של המיטה, נטמא גם המלבן. 44) בחזית המיטה. 45) משנה כלים פי"ח, ד. כר' יוסי ור' שמעון. 46) ראה למעלה הערה לח. תיאור חלקי המיטה. 47) למעלה מדפנות המיטה. ראה שם. 48) מורכבות במיטה. 49) אינו מקבל טומאה כלל, אפילו אם נגעה טומאה בו בעצמו. 50) מלבן זה משמש לתלות עליו את הבגדים בלבד, וכשהאדם מלובש אינו צריך לו יותר. למעלה בהלכה א נתבאר, שפשוטי כלי עץ משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד - אינם מקבלים טומאה. 51) הלויים המנגנים בבית המקדש, היו תולים את כלי השיר שלהם על מוט מונח על שני ניצבים (מוטות עבים). [פירוש על הלכה זו, מיוסד על דברי רבינו בפירושו לכלים פי"ח מ"ג וד'].

1 **ג. מַכְבֵּשׁ[52] שֶׁל שַׁכָּף[53] שֶׁמּוֹתֵחַ עָלָיו אֶת הָעוֹר - טָהוֹר,**
2 **מִפְּנֵי שֶׁמַּנִּיחַ עָלָיו אֶת הָאֶבֶן בַּמָּקוֹם הֶחָקוּק שֶׁיֵּשׁ בּוֹ**
3 **וּמְשַׁמֵּשׁ עָלָיו, וְנִמְצָא עָשׂוּי לְשַׁמֵּשׁ אֶת הַכֵּלִים בִּשְׁעַת**
4 **מְלָאכָה[54]. וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא מִשּׁוּם קִבּוּל[55], שֶׁהֲרֵי הַחֶקֶק**
5 **שֶׁבּוֹ עָשׂוּי לְהִתְמַלְּאוֹת בָּאֶבֶן[56].**

52) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"א ה"ב. 53) עושה אושכפים, והוא משתמש במכבש שיש בו חקיקה, כדי לקבל את האבן שעליה הוא מותח את העור. 54) בלבד. אבל שלא בשעת מלאכה, אינו צריך כלל למכבש. 55) שהרי החקיקה היא בית קיבול. 56) רבינו לשיטתו (בפרק ב הלכה ג) שבית קיבול העשוי למלאותו, אינו נידון כבית קיבול. [מדברי רבינו כאן יוצא ברור, שכלי עץ שיש לו בית קיבול, מקבל טומאה אפילו הוא משמש רק בשעת מלאכה בלבד, בניגוד לדעת כמה מפרשים].

6 **ד. חִפּוּיֵי הַמִּטָּה[57] - טְהוֹרִין[58]. וְכֵן כָּל הַחִפּוּיִין, בֵּין**
7 **שֶׁהָיוּ שֶׁל עֵץ אוֹ שֶׁל עֵצֶם אוֹ שֶׁל עוֹר אוֹ שֶׁל מַתֶּכֶת**
8 **- טְהוֹרִין; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מְלָאכָה בָּהֶם - פְּרָט**
9 **לְחִפּוּיֵי הַכֵּלִים[59]. וְכֵן כְּלֵי עֵץ אוֹ עֵצֶם שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן בֵּית**
10 **קִבּוּל שֶׁצִּפָּם בְּמַתֶּכֶת - טְהוֹרִים[60] וְאֵין מְקַבְּלִין**
11 **טֻמְאָה; מֵאַחַר שֶׁצִּפָּם בִּטְלָן[61], וְהַצִּפּוּי עַצְמוֹ טָהוֹר**
12 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[62].**

57) אם ציפה את חלקי העץ של המיטה בטסים של חומר אחר. 58) משנה שם פט"ז ז. 59) דרשה זו נאמרה ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"ח ה"ז, ורבינו מפרש שהכוונה לציפויים. [בקרבן אהרן על התוספתא, מפרש חיפויי כלים - כיסויי כלים, וכן מפרש גם בעל 'חפץ חיים' (בפירושו ל'תורת כהנים'), אולם דעת רבינו כמו שכתבנו. ודיני כיסוי, מבוארים למעלה בה"א, ונמעטו מן ההיקש לשק]. 60) סובר רבינו, שהציפוי הוא גורם טהרה לכלי שמקבל טומאה בלי ציפוי, וגם הציפוי עצמו אינו מקבל טומאה. 61) ביטל את כלי העץ, מפני שהחיפוי הוא יותר חשוב מהעץ. 62) שחכמים דרשו זאת מהכתוב. ונימוק זה כתב רבינו גם בפירושו למשנה (כלים יא, ד) גבי קליסטרא. ומסתמך שם על המשנה חגיגה כו, ב כחכמים שאמרו אין המזבחות מקבלים טומאה מפני שהם מצופים. [הראב"ד משיג ואומר, שמגמרא שם (כז, א) מוכח שהציפוי הוא גורם לטומאה. אמנם לפי פירוש רש"י יפה השיג, אבל רבינו קיבל התירוץ השני שם בגמרא. והוא מפרשו, שהחכמים באמרם מפני שהם מצופים, התכוונו לומר לר' אליעזר אין אתה צריך לנמק טהרת המזבח מפני שהוא כקרקע והתורה קראה לו מזבח אדמה, כי גם לולא נימוק זה אינם מקבלים טומאה מפני שכל הציפויים אינם מקבלים טומאה (לשון הגמרא: "מיבטל בטל ציפויין לגבייהו"). התירוץ הזה דוחה איפוא סברת המקשה שציפוי גורם טומאה (על־פי הכסף־משנה). ראה למעלה פ"א ה"ב].

13 **ה. הָעוֹשֶׂה[63] כְּלִי מִקְצָתוֹ מִן הָעֵץ וּמִקְצָתוֹ מִן**
14 **הַמַּתֶּכֶת: אִם הָיָה הָעֵץ מְשַׁמֵּשׁ הַמַּתֶּכֶת - מְקַבֵּל**
15 **טֻמְאָה[64], וְאִם הָיְתָה הַמַּתֶּכֶת מְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הָעֵץ -**
16 **הַכֹּל טָהוֹר[65]. כֵּיצַד? מַפְתֵּחַ שֶׁל עֵץ וְשִׁנָּיו מִמַּתֶּכֶת,**
17 **אֲפִלּוּ שֵׁן אַחַת - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה; הָיְתָה הִיא**
18 **מִמַּתֶּכֶת וְשִׁנַּיִם שֶׁלּוֹ מֵעֵץ - הַכֹּל טָהוֹר.**

63) כלים פרק יג משנה ו: "עץ המשמש את המתכת - טמא, והמתכת המשמש את העץ - טהורה". [המדובר, כשהמשמש אינו כלי בפני עצמו, וגם אינו מעמיד ומקיים את המתכת, אלא מסייע לכלי העושה את המלאכה, אבל כשהוא כלי בפני עצמו ואינו צריך למתכת והמתכת צריכה לו שישמשה - המשמש עיקר (סדרי טהרות למשנתנו). ולפיכך בטבעת אין החותם קובע אע"פ שהוא עושה המלאכה]. 64) אפילו אם נגעה טומאה בעץ, נטמא כל המפתח. 65) אפילו נגעה טומאה במתכת. החלק העיקרי של המפתח הן השיניים שהן פותחות וסוגרות, וחלקו השני משמש רק בית יד להן. [נראה שרבינו מפרש "פותחת" שבמשנתנו היינו מפתח, וכן פירש הברטנורא, אולם בסיפא משמע שפותחת אינה מפתח, שהרי אמרה: "שבפותחת ושבמפתח". אולם, כנראה, הברטנורא וגם ה'תוספות יום טוב' אינם גורסים "ושבמפתח", שהרי כתבו, שהשן אינה מיטמאה בפני עצמה (כשאינה נתונה בעץ המפתח), והרי כאן שנינו שמיטמא בפני עצמה, וכן פסק רבינו בהלכה ז. ובשבת פא, א משמע שפותחת קבועה בדלת (לפי פירוש רש"י) וצע"ג].

19 **ו. טַבַּעַת[66] שֶׁל מַתֶּכֶת וְחוֹתָמָהּ שֶׁל אַלְמֹג[67] -**

טְמֵאָה[68]. הָיְתָה שֶׁל אַלְמֹג וְחוֹתָמָהּ שֶׁל מַתֶּכֶת - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[69].

66) שם. 67) קורל בלע"ז, והוא גדל בימים וקשה כאבן (רבינו בפירושו, וכן פירש הרשב"ם בבבא בתרא פא, א). רגילים היו לשבץ אלמוג בטבעות וחרתו בו אותיות והשתמשו בו לחתום איגרות. [הר"ש, וכן הרא"ש מפרשים שאלמוג הוא מין ארז]. האלמוג אינו מקבל טומאה מפני שהוא כפשוטי כלי עץ. [ואין לנמק מפני שהוא גדל בים, ואמרנו למעלה (פ"א ה"ג) שכל הגדל בים טהור, שהרי למדנו שם: "חיבר מן הגדל בים עם הגדל בארץ וכו' הכל מקבל טומאה". ובסדרי טהרות מנמק למה האלמוג מטמא: מפני שהכתוב קראו עץ, שנאמר (מלכים-א, י, יא): "עצי אלמוגים", וגם אינו גדל מן המים אלא בקרקע הים הוא גדל]. 68) מפני שהטבעת היא כלי בפני עצמו (ראה ההערה בראש הלכה ה). 69) ואף-על-פי שיש בטבעת בית קיבול לשבץ את המתכת. והטעם, מפני שעתיד להתמלאות. ['תוספות' שבת נב, ב ד"ה טבעת. בהגהות ר' עקיבא איגר הקשה מגמרא סוכה יב, ב שבית קיבול העשוי להתמלאות דינו כבית קיבול. ראה מה שכתבנו בהשלמות למעלה פ"ב ה"ג, בישוב הסתירה שבין שתי הלכות של רבינו, ובזה מסולקת גם קושייתו של רע"א].

ז. הַשֵּׁן[70] שֶׁל מַתֶּכֶת[71] אוֹ הַחוֹתָם[72] מְקַבֵּל טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אִם לֹא הָיָה מְחֻבָּר לָעֵץ. וְכֵן[73] הַמַּעְבֵּד[74] וְהַמִּזְרֶה וְהַמַּגּוֹב[75] וְהַמַּסְרֵק שֶׁל רֹאשׁ[76] שֶׁנִּטְּלָה אַחַת מִשִּׁנֵּיהֶן וַעֲשָׂאָהּ שֶׁל מַתֶּכֶת - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה[77].

70) משנה שם. 71) שן של מפתח שאינה קבועה בעץ. 72) של מתכת. 73) שם. 74) במשנה: "המעבר". 75) שלושת כלים אלה משמשים לניקוי גרגירי התבואה שבגורן. בתחילה מנקים במעבר שיש לו שלש שיניים, והוא מעכב את התבן הגס ומוציא את החיטים ואת הפסולת שאינה גסה כל-כך, אחר בירור זה מנקים במזרה ששיניו מרובות וצפופות, והן מעכבות פסולת בגודל בינוני, ולבסוף מנקים במגוב בעל שיניים רבות והרווח שביניהם קטן, ומתוך כך נופלים רק הגרעינים וקצת פסולת דקה מן הדקה (רבינו בפירושו למשנה). 76) ארבעת הכלים הללו עשויים מעץ. 77) כל הכלי מקבל טומאה. המשנה מסיימת: "ועל כולן אומר ר' יהושע דבר חידוש חידשו סופרים, ואין לי מה להשיב". פירוש, דין זה נראה לי תמוה מאד, אבל הסופרים אמרו ואינני יכול לדחותו (רבינו בפירושו). התמיהה היא: כיצד תגרום שן אחת טומאה לכל הכלי ששיניו מרובות.

ח. מַקֵּל[78] שֶׁעָשָׂה בְּרֹאשׁוֹ מַסְמֵר[79] כְּמִין רִמּוֹן[80] כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אוֹחֵז בּוֹ[81] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[82]. עֲשָׂאָהוּ שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הָאָרֶץ אוֹכֶלֶת[83] אֶת הָעֵץ - מְקַבֵּל טֻמְאָה[84].

78) תוספתא בבא מציעא פ"ד ה"ב. 79) של מתכת. 80) מסמר של מתכת שראשו מעוגל כתבנית רימון. 81) בידו, ויישען עליו כשהוא הולך על קרקע קשה. 82) מכיוון שהמתכת היא לצורך הכלי, לחזק את פעולת המקל, הרי היא משמשת את העץ (ראה הלכה ה). 83) מרקיבה או מפצלת את העץ על ידי הלחץ התמידי. בבבא זו המדובר במסמר הקבוע בראשו התחתון של המקל. 84) אף-על-פי שתפקידו לשמור על העץ. וטעמו של דבר מבאר הר"י קורקוס (מובא בכסף-משנה כאן), שבלי המסמר סופו של המקל להתקלקל כולו - הרי היא כדבר המקיים ומעמיד, שנידון כעיקר הכלי.

ט. וְכֵן מַקֵּל[85] שֶׁקָּבַע בּוֹ מַסְמְרִים כְּדֵי לְהַכּוֹת בּוֹ - מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁנִּמְצָא הָעֵץ מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַמַּתֶּכֶת[86]. עֲשָׂאָן לְנוֹי[87] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי הַמַּתֶּכֶת מְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הָעֵץ.

85) משנה שם פי"ד, ב. 86) המקל משמש לחזק את כוח הכאת המסמרים, והם אינם משמשים כלל את המקל. 87) קבע במקל מסמרים דקים מצויירים, כדי לייפותו (רבינו במשנה).

י. וְכֵן מְנַקִּיּוֹת[88] שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁקָּבָעָן בְּמַקֵּל[89] אוֹ בְּדֶלֶת לְנוֹי - טְהוֹרוֹת[90]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה מִשְּׁאָר הַכֵּלִים.

88) שפופרת חתוכה לארכה, מלשון המקרא (שמות כה, כט): "ומנקיותיו". 89) אנשים אמידים נוהגים היו לקשט את מקלותיהם בשפופרות של כסף וזהב. 90) מפני שהן משמשות את העץ.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר שכל הכלים אין מקבלין טומאה עד שתיגמר מלאכתם. מאימתי כלי עץ מקבלים טומאה. העשוי לקבלה או ליכנס בה או לסייע בשעת מלאכה. נבלי המשוררים או בני לוי המזמרים במקדש. כלי שניטל ורגליו ניטלות עמו או בהיפך.

א. כָּל הַכֵּלִים[2] אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן. וּכְלֵי עֵץ מֵאֵימָתַי מְקַבְּלִין טֻמְאָה? הַמִּטָּה וְהָעַרִיסָה - מִשֶּׁיְּשׁוּפֵם בְּעוֹר הַדָּג[3]. גֹּמֶר[4] שֶׁלֹּא לָשׁוּף - מְקַבְּלִין טֻמְאָה[5]. הַסַּלִּים שֶׁל עֵץ[6] - מִשֶּׁיַּחְסֹם שִׁפְתוֹתֵיהֶן[7] וְיִכְרֹת עָקְצֵי הַשָּׂרִיגִים וְהָעִצִּים הַקְּטַנִּים הַיּוֹצְאִים עַל גַּבֵּי הַסַּל. הָיוּ הַסַּלִּים שֶׁל תְּמָרָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּרַת הַהוּצִין[8] מִבִּפְנִים - מְקַבְּלִין טֻמְאָה, שֶׁכָּךְ מְקַיְּמִין אוֹתָן[9]. הַכַּלְכָּלָה[10] - מִשֶּׁיַּחְסֹם פִּיהָ וְיִכְרֹת הַהוּצִים וְיִגְמֹר אֶת הַתְּלוּיוֹת[11]. בֵּית הַכּוֹסוֹת[12] וְהַלְּגִינִין[13], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּרַת מִבִּפְנִים - מְקַבְּלִין טֻמְאָה, שֶׁכָּךְ מְקַיְּמִין אוֹתָם[14]. הַקְּנוֹנִים[15] הַקְּטַנִּים וְהַקְּלָתוֹת[16] - מִשֶּׁיַּחְסֹם שִׁפְתוֹתֵיהֶן וְיִכְרֹת הַהוּצִין הַיּוֹצְאִים. הַקְּנוֹנִים הַגְּדוֹלִים[17] וְהַסִּיּוּגִים[18] הַגְּדוֹלִים - מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה שְׁנֵי דוּרִים[19] לְרֹחַב שֶׁלָּהֶן[20]. הַנָּפָה[21] וְהַכְּבָרָה וְכַף מֹאזְנַיִם - מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה דּוּר אֶחָד לָרֹחַב שֶׁלָּהֶן[22]. הַקֵּפָה[23] - מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה שְׁתֵּי צְפִירוֹת[24] לָרֹחַב שֶׁלָּהּ; וְהָעֵרֶק[25] - מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ צְפִירָה אַחַת. אַף עַל

18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34

1 פִּי שֶׁלֹּא גָמַר גַּבֵּיהֶן[26] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי נִרְאוּ[27]
2 לְמַה שֶׁנַּעֲשׂוּ וְצוּרַת הַכְּלִי עֲלֵיהֶן. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה?
3 לְבֶגֶד שֶׁנֶּאֱרַג מִקְצָתוֹ[28]. הַמַּחְצֶלֶת - מִשֶּׁיִּכְרֹת הַהוּצִין,
4 וְזֶהוּ גְּמַר מְלַאכְתָּהּ. וְכָל כְּלֵי הַנְּסָרִים[29] אֵינָן מְקַבְּלִין
5 טֻמְאָה עַד שֶׁיִּתְחַסְּמוּ שִׁפְּתוֹתֵיהֶן. גֶּלְמֵי כְּלֵי עֵץ[30]
6 מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִשֶּׁנַּעֲשָׂה הַכְּלִי בְּצוּרָתוֹ. אַף עַל פִּי
7 שֶׁעָתִיד לְתָאֲרוֹ בְּשֶׁרֶד[31] אוֹ לְהַשְׁוּוֹתוֹ בְּמְחוּגָה אוֹ
8 לְיַפּוֹתוֹ בְּמַעֲצָד וְכַיּוֹצֵא בְּמַעֲשִׂים אֵלּוּ וַעֲדַיִן הוּא
9 גֹּלֶם, הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְחֻסָּר חֲקִיקָה וַהֲרֵי הִשְׁלִים
10 חֲסִירָתוֹ - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה[32]. וְכָל גֶּלְמֵי כְּלֵי עֵץ
11 מְקַבְּלִין טֻמְאָה, חוּץ מִשֶּׁל אֶשְׁכְּרוֹעַ[33], שֶׁאֵין הַכְּלִי
12 מִמֶּנּוּ חָשׁוּב כְּלִי עַד שֶׁיִּתְיַפֶּה. וְקָרוֹב בְּעֵינַי, שֶׁכְּלֵי
13 עֶצֶם כִּכְלֵי אֶשְׁכְּרוֹעַ[34], וְאֵין גֶּלְמֵיהֶן מְקַבְּלִין טֻמְאָה.
14 כְּלִי עֵץ שֶׁאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי[35], אַף עַל פִּי
15 שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. אֲרוּבוֹת[36] שֶׁל
16 נַחְתּוֹמִין[37] שֶׁסּוֹדְרִים עֲלֵיהֶן הַחַלּוֹת כְּשֶׁהֵן בָּצֵק -
17 מִתְטַמְּאוֹת, שֶׁהֲרֵי צוּרַת הַכְּלִי עֲלֵיהֶן[38]; וְשֶׁל בַּעֲלֵי
18 בָּתִּים - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[39]. וְאִם צָבְעָן בְּסִקְרָא אוֹ
19 בְּכַרְכּוֹם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מִתְטַמְּאוֹת, שֶׁהֲרֵי נַעֲשֵׂית לָהֶן
20 צוּרַת כְּלִי. סְרוּד[40] שֶׁל נַחְתּוֹמִין שֶׁנּוֹתְנִין בּוֹ הַמַּיִם
21 שֶׁמְּקַטְּפִין בּוֹ[41] - טָמֵא; וְשֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים - טָהוֹר[42].
22 וְאִם גִּפְּפוֹ[43] מֵאַרְבַּע רוּחוֹתָיו - מִתְטַמֵּא[44]; נִפְרַץ
23 מֵרוּחַ אַחַת - טָהוֹר[45]. וְהַלּוּחַ שֶׁעוֹרְכִין עָלָיו[46] -
24 מִתְטַמֵּא. כְּלִי עֵץ שֶׁהַסַּלְתִּים[47] מְרַקְּדִין[48] עָלָיו אֶת
25 הַסֹּלֶת - מִתְטַמֵּא; וְשֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים[49] - טָהוֹר[50]. רַחַת[51]
26 הַגְּרוֹסוֹת[52] - מִתְטַמְּאָה, שֶׁל אוֹצָרוֹת[53] - טְהוֹרָה; שֶׁל
27 גִּתּוֹ[54] - מִתְטַמְּאָה[55], וְשֶׁל גְּרָנוֹת[56] - טְהוֹרָה. זֶה
28 הַכְּלָל: הֶעָשׂוּי לְקַבָּלָה - מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְהֶעָשׂוּי לְכַנֵּס
29 בּוֹ - טָהוֹר.

2) כלים פט"ו מ"א. 3) רגילים היו לשפשף את המיטות והעריסות בעור של דג, כדי להחליקן ולצחצחן. 4) בדעתו. 5) שהרי נגמרה מלאכתן. 6) סלים קלועים מענפים דקים, מעשבים מיובשים או מעלי דקלים וכדומה – נקראים כלי עץ. 7) יקשור את השפה, כדי שלא תתפרק הקליעה, מלשון המקרא (דברים כה, ד): "לא תחסום שור בדישו". 8) ראשי העלים. 9) משאירים אותם כמו שהם. 10) סל שמחובר לו בית יד של גמי, ובית היד נקרא "תלויה", מפני שתולים בו את הסל. 11) כל זמן שלא גמר את התלויות, לא נגמרה מלאכתה של הכלכלה. 12) סל גדול מיועד להניח בו כוסות. 13) פירוש, בית הלגינין. 14) כדים קטנים שממלאים בהם יין ושמן מן החביות. 15) סלים עשויים מענפי ערבה דקים בתבנית קערה. 16) סלים זעירים, שהנשים נותנות בהן את החוטים והמחטים. 17) קופות גדולות. 18) קופות גדולות מאוד, שנותנים לתוכם קמח או מלאכת אריגה. רבינו בפירושו למשנה, מבאר: "ומלאכת אריגת אלו הכלים הגדולים, יקחו תחילה את הגמי או הערבה או הדבר אשר יארגו ממנה ויחברו אותן בידיהן חבל ארוך עד שיהיה ארכו ק' אמות או יותר, אז יחזרו אותן זה אל זה ויתפרו מזה החבל או החוט איזו תמונה שירצו". ואחר־כך הוא מוסיף ומפרש, שמתחילה עושים את השוליים באופן האמור, וכשהגיע לרוחב שהוא רוצה בו הוא עולה ומקיף את החבל לרוחב השוליים שורות אחדות ועושה הדפנות. 19) שני היקפים. 20) מפני שאז הם ראויים למלאכתם. 21) שם במשנה ג: "ים נפה". ופירש רב האי גאון, מובא ברש"י שם, אריגה של שיער שמנפים בה קמח, ומפני המסגרת של עץ שסביבותיה - נקראת ים, כמו ים שהיבשה סובבת אותו. ורבינו פירש שם באופן אחר, וכאן קיבל, כנראה, פירושו של הגאון, ולפיכך כתב "נפה" סתם כפי שנקראה בזמנו. 22) זר נמוך מספיק לצורך מלאכתן. 23) קופה וערק הם מיני סלים, שונים זה מזה בצורתם ובאופן תשמישם. 24) שני עיגולים. ההבדל בין דורות לצפירות הוא, שהדורות נעשו על־ידי אותו החבל שממנו נעשו השוליים, ומתוך כך אין העיגולים שלמים, וצפירות הן עיגולים שלמים ומונחים זה על גבי זה. 25) קופה ארוכה וצרה. 26) ובדעתו להוסיף עליהם. 27) נעשו ראויים. 28) יתבאר לקמן בפכ"ב ה"א, שמקבל טומאה בכל שהוא. 29) שם פ"כ מ"ב. במשנה שם כתוב "נצרים", פירוש קנים דקים. ונראה שגם כאן יש לגרוס כך. 30) פירוש, כלים שנחקק כבר בית קיבול שלהם, אבל זקוקים עוד לתיקונים קלים, כגון לשוף אותם, להחליקם ולהטביע את התבנית הרצויה (ראה לקמן פ"ח דין כלי מתכת). 31) מלשון המקרא (ישעיה מד, יג): "יתארהו בשרד". שרד, מחוגה ומעצד - הם כלים שהנגר משתמש בהם. 32) מפני שאין מפקידים עליהם לייפותם ולשכללם. בחולין כה, ב - מנמק רבי יוחנן מפני שהשימוש בהם אינו דרך כבוד, ורב נחמן אומר מפני שמחירם נמוך. 33) כלים פי"ב מ"ח. אשכרוע — מין ארז שקליפתו עבה. בתוספתא שם בבא־מציעא פ"ב ה"ו כתוב: חוץ משל פירשע, מפני שמחוסרים שליקה. 34) בחולין שם כה, ב - אמרו, שלפי נימוקו של רבי יוחנן כלי עצם דינם ככלי עץ, ולרב נחמן נידונים ככלי מתכת, שגולמם אינו מקבל טומאה. ורבינו קיבל דעתו של רב נחמן (ראה השלמות). 35) שאין לו בית קיבול. 36) שם פט"ו מ"ב. 37) של אופים מקצועיים, והארובות שלהם עשויות בתבנית מיוחדת. 38) וגזרו עליהן חכמים טומאה אף־על־פי שאין להם בית קיבול, כמו שגזרו על פשוטים שהם משמשי אדם וכלים. 39) בעלי בתים עורכים חלותיהם על דף פשוט, שלא טרחו לתת לו צורת כלי. 40) שם. 41) טחים פני הלחם באותם מים. 42) נראה שנחתומים שצריכים לקטף הרבה חלות השתמשו בכלי שיש לו בית קיבול, ובעלי בתים השתמשו בדף חלק ששפכו עליו קצת מים והרטיבו בהם את הידים וקטפו את פני החלות (ראה כסף־משנה). 43) עשה לדף זה מסגרת. 44) שהרי יש לו בית קיבול. 45) אף־על־פי שיכול לקבל קצת מים כשיעמידוהו בשיפוע. 46) במשנה "מעריך". ופירש רבינו שם, דף שעורכים עליו הלחם האפוי בשתי מערכות (שתי שורות), והוא עשוי בתבנית מיוחדת. ורב האי גאון מפרש שהכוונה לעץ שמרדדים בו את העיסה לעשות רקיקים (ר"ש שם). ואף־על־פי שפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה, הוא

מתטמא, מפני שצורת כלי עליו והותאמה במיוחד לצורך תשמישו (ראה למעלה בהלכה זו, בדין ארובות של נחתומים). 47) עושי סולת למכירה. 48) מנפים. הכלי לנפות סולת, עשוי היה בצורה מיוחדת ואינו דומה לנפה וכברה שמשתמשים בהם לניפוי קמח רגיל. נראה שהכוונה ללוח עץ מנוקב ככברה והנחתומים מרקדים בו, והקמח הדק יצא דרך הנקבים והסולת נשארת, מפני שגרגיריה יותר עבים, ומקבל טומאה מפני שהוא עשוי בתבנית מיוחדת מתאימה למלאכתו. [בתוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ה ה"ג, אמרו: "מפני מה של סלתין טמא? מפני שהוא מחזירו לכלי, ושל בעלי בתים טהור עד שיחזירו לכלי". ופירש ב'סדרי טהרות' (כלים דף קמה, ב) שמדובר כשיש ללוח מסגרת בלתי קבועה בו, וכשרוצים לרקד את הסולת נותנים הלוח לתוך המסגרת, ומפני שהסלתים מרקדים תדיר, לא בטל הלוח מתורת כלי אפילו כשהוציאו, שהרי עתיד להחזירו אחר שעה קלה, מה־שאין־כן בכלי של בעלי בתים]. 49) בעלי בתים אינם מרקדים תדיר אלא בהפסקות ארוכות, וגם אין לו תבנית מיוחדת למלאכתו. 50) כפשוטי כלי עץ. 51) שם מ"ה. כעין כף של עץ רחבה עם בית יד ארוך, וזורים בה את התבואה. 52) שברי גרעיני תבואה וקטניות. רחת זו משמשת לקבל את הגרוסות ויש לה בית קיבול. 53) שמכנסים בה למקום אחד את הגרגירים הפזורים. 54) מוציאים בה את הפסולת להשליכה מחוץ לגת. 55) מפני שתשמישה לקבץ בה את הפסולת. 56) שתשמישה לקבץ את התבואה או את התבן והמוץ.

1 **ב. כָּל**[57] **הַתְּלוּיִין**[58] **טְהוֹרִין**[59], **חוּץ מִתְּלוּיֵי נָפָה שֶׁל**
2 **סַלְתִּין, וּתְלוּי כְּבָרָה שֶׁל גְּרָנוֹת**[60], **וּתְלוּי מַגַּל יָד,**
3 **וּתְלוּי מַקַּל הַבַּלָּשִׁין**[61], **מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְסַיְּעִין בִּשְׁעַת**
4 **מְלָאכָה**[62]. **זֶה הַכְּלָל: הֶעָשׂוּי לְסַיְּעוֹ בִּשְׁעַת מְלָאכָה**
5 **- מִתְטַמֵּא**[63]; **לִתְלוֹת בּוֹ הַכְּלִי בִּלְבַד - טָהוֹר.**

57) שם מ"ד. 58) בתי יד של הכלים נקראים תלויים או תלויות, מפני שתולים בהם את הכלים. 59) מפני שמשתמשים בהם רק כדי לתלות את הכלים בלבד. ואפילו אם נטמא הכלי לא נטמא בית היד. ומדובר בבתי יד שאינם מחוברים חיבור של קבע לכלי, אבל המחוברים חיבור של קבע - דינם כחלק מן הכלי. 60) כברה גדולה, שמשתמשים בה בגרנות, כדי לנקות את התבואה מהתבן המעורב בו. 61) בלשי המכס תוחבים מקל מחודד בראשו לתוך הכרי, כדי לבדוק אם לא נטמנו שם חפצים או סוגי פירות יקרים כדי להבריח המכס. 62) האנשים מכניסים יד לתלויה בשעת הניפוי או הבילוש, כדי להקל עליהם את העבודה שאינה קלה כל־כך. 63) שהרי הוא משמש בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה (לתלות בו את הכלי). ולמדנו למעלה (פ"ד ה"א) שפשוטי כלי עץ כאלה מקבלים טומאה. [נראה, שמקל של בלשים יש לו בית קיבול קטן למטה, ובו מוציא הבלש דברים הנמצאים בעומק הערימה הנבדקת].

6 **ג. נִבְלֵי הַמְּשׁוֹרְרִים**[64] **- מִתְטַמְּאִין**[65]; **נִבְלֵי בְּנֵי לֵוִי**
7 **שֶׁמְּזַמְּרִין בָּהֶן בַּמִּקְדָּשׁ - טְהוֹרִין**[66]. **הַבִּטְנוֹן**[67]
8 **וְהַנִּקְטְמוֹן**[68] **וְהָאִירוֹס**[69] **- מִתְטַמְּאִין.**

64) כלי שיר דומה לכינור (שם מ"ו). 65) מפני חשיבותם גזרו עליהם שיקבלו טומאה אף־על־פי שאין להם בית קיבול עשוי לקבלה. 66) בבית־המקדש לא גזרו טומאה (ר"ש ורא"ש במשנתינו). 67) כלי ניגון גדול, שהמנגן משעינו על בטנו. 68) כלי ניגון עשוי בתבנית קב של אדם קטוע רגל. 69) כעין תוף קטן שהמקוננת מכה עליו בידה, אגב השמעת דברי קינה (רבינו בפירושו).

9 **ד. מְצוֹדַת**[70] **הַחֵלְדָּה**[71] **- מִתְטַמְּאָה; וְשֶׁל עַכְבָּרִים**[72]
10 **- טְהוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵין לָהּ בֵּית קִבּוּל וְאֵין עָלֶיהָ צוּרַת**
11 **כְּלִי.**

70) שם. 71) המצודות המיועדות לצידת חולדות עשויות בתבנית מיוחדת, שמטביעה עליהן צורת כלי, ולפיכך מקבלות טומאה. 72) העשויה בתבנית אחרת.

12 **ה. קוֹצִין**[73] **שֶׁאוֹרְגִין בָּהֶן כְּמוֹ כְּפִיפָה**[74] **שֶׁמַּנִּיחִין בָּהּ**
13 **הַתְּאֵנִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - מִתְטַמְּאִין; וְשֶׁאוֹרְגִין בָּהֶן**
14 **כְּתַבְנִית מְגוּרָה גְּדוֹלָה**[75] **שֶׁאוֹצְרִין בָּהֶן הַחִטִּין -**
15 **טְהוֹרָה, שֶׁאֵין תּוֹרַת כְּלִי עָלֶיהָ**[76].

73) שם פט"ז מ"ה. 74) קופה גדולה קלועה מערבה (קוצים – ענפים דקים). במשנה כתוב "פטיליא", ומפרש רבינו – קופה קלועה מערבה ופיה צר, ונותנים בה תאנים מיובשות על־מנת להחזיקן שם זמן רב. 75) במשנה: "חסינה", והיא משמשת לאחסן בה חטים. 76) שהיא דומה לבית, ואינה עשויה להיטלטל ממקום למקום כשהיא מליאה.

16 **ו. עָלִין**[77] **שֶׁמְּסָרְגִין**[78] **אוֹתָן כְּמִין סְיָג סָבִיב לַפֵּרוֹת -**
17 **טְהוֹר**[79]. **וְאִם עָשׂוּ סְיָג שֶׁל נְסָרִין**[80] **- מִתְטַמְּאִין.**

77) שם. 78) שקולעים אותם מעשה סריגה. 79) מפני שסריגה זו אינה בת קיימא, ותתפרק במשך זמן קצר. 80) במשנה: "נצרים", פירוש, שבטים או הוצים דקים.

18 **ז. חוֹתָל**[81] **שֶׁל הוּצִין**[82] **שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הָרֹטֶב**[83] **וְכַיּוֹצֵא**
19 **בּוֹ: אִם הוּא נוֹתֵן לְתוֹכוֹ וְנוֹטֵל מִתּוֹכוֹ**[84] **- מִתְטַמֵּא;**
20 **וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לִטֹּל מַה שֶׁבְּתוֹכוֹ עַד שֶׁיִּקְרָעֶנּוּ אוֹ**
21 **יַתִּירֶנּוּ, אוֹ שֶׁחָשַׁב**[85] **לֶאֱכֹל מַה שֶׁבְּתוֹכוֹ וּלְזָרְקוֹ -**
22 **טָהוֹר**[86]. **וְכֵן הַקֶּרֶן**[87] **שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ**[88] **וּמַשְׁלִיכָהּ**[89]
23 **- אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה**[90]; **וְאִם חָשַׁב עָלֶיהָ**[91] **- מְקַבֶּלֶת**
24 **טֻמְאָה.**

81) שם. 82) כלי קטן קלוע מסיבי דקלים. 83) פירות רטובים. 84) אם הקליעה חזקה ואפשר לתת לתוך הכלי פירות ולהוציאם מבלי לקרעו או להתיר הקליעה. 85) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ו ה"א. 86) שהרי אינו כלי קבע. 87) שם. 88) כגון שהוצא זכרותה. 89) משתמש בה באקראי פעם אחת. 90) אין דרכם של בני אדם להשתמש בקרן מפני מאיסותה. 91) להשתמש בה בקביעות.

ח. הַשּׁוֹפָר - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. חֲתָכוֹ לִהְיוֹת קֶרֶן תַּשְׁמִישׁ - מְקַבֵּל טֻמְאָה.

ט. קְעָרָה[92] [93] שֶׁקְּבָעָהּ בְּשִׂדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל[94]: אִם הִיא כְּדֶרֶךְ קַבָּלָתָהּ[95] - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; וְאִם קְבָעָהּ בַּדֹּפֶן, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת עַד שֶׁמַּטִּים שִׂדָּה עַל צִדָּהּ - הֲרֵי זוֹ מִכְּלַל הַשִּׂדָּה[96] וּטְהוֹרָה[97].

92) שם. 93) משנה, שם פ"כ, ה. 94) ראה למעלה פ"ג ה"ב. 95) כגון שקבעה בקרקעות השידה, ואפשר לתת לתוכה אוכלין. 96) חלק מן השידה, ואינה כלי בפני עצמו. 97) מדובר בשידה תיבה ומגדל המחזיקים ארבעים סאה בלח ואינם מקבלים טומאה. [נראה שאם קבע הקערה בדופן, ופיה למעלה – מקבלת טומאה, שהרי אפשר להשתמש בה מבלי להטות את השידה על צידה].

י. הָאַקּוּן[98] וְהָרִטּוּב[99] וְהַכְּלוּב שֶׁל עֵץ - טְהוֹרִין.

98) סל שצדים בו דגים (שם פכ"ג מ"ה). 99) מלכודת לעופות עשויה מעץ.

יא. הַמַּדָּף[100] וְהַפַּלְצוּר[101] וּמְצוֹדַת סְכָרִים[102] - מִתְטַמְּאִין, שֶׁהֲרֵי צוּרַת כְּלֵי עֲלֵיהֶם.

100) דף של עץ ודבר כבד מונח עליו, וחוט אחוז בידי הצייד מחובר אליו, וכשיושב עוף על הדף, הצייד משמיט מידו את החוט והאבן נופלת על העוף. 101) מין רשת לצוד עופות. 102) כעין סכר בים או בנהר, המפסיק את זרימת המים לשטח מסויים ושואבים את המים שבאותו שטח ונוטלים את הדגים שניצודו שם מאליהם.

יב. הַסַּפְסָלִין[103] שֶׁבַּפֻּנְדְּקָאוֹת[104] וְשֶׁל מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן נְקוּבִין וּמַכְנִיסִין בָּהֶן אֶת הָרַגְלַיִם - טְהוֹרִים[105]. קָבְעוּ בָּהֶן רַגְלַיִם בְּמַסְמֵר - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁנִּטָּל וְאֵין רַגְלָיו נְטֻלוֹת עִמּוֹ - טָהוֹר; וְכֹל שֶׁנִּטָּל וְרַגְלָיו נְטֻלוֹת עִמּוֹ - טָמֵא. וְאִם הָיוּ כֻּלָּן[106] שֶׁל עֵץ אוֹ עֶצֶם[107] - מְקַבֵּל טֻמְאָה; הָיְתָה אַחַת מִרַגְלָיו שֶׁל אֶבֶן - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[108].

103) תוספתא, שם בבא־בתרא פ"א ה"ג. 104) בעלי הפונדקאות לא היו רגילים להעמיד ספסלים קבועים, אלא הכינו קרשים ובהם חורים לתחוב בהם רגליים, וכשבאו אורחים תחבו את הרגליים באותם החורים, וכשיצאו – פירקו את הספסלים. וכן היתה גם דרכם של מלמדי תינוקות. אלה ואלה כוונתם, שלא ימעטו הספסלים את שטח החדר שלא לצורך. 105) שאין זה חיבור של קבע, והדף בפני עצמו וכן הרגליים בפני עצמן אינם כלי. 106) כל רגלי הספסל. 107) פירוש, במה דברים אמורים שאם רגליו ניטלות עמו טמא? כשכולן של עץ או עצם. 108) כלים פכ"ב מ"י בדין ספסלים שבמרחץ. נתבאר כמה פעמים, שכלי אבן אינו מקבל טומאה, ומכיוון שספסל זה אינו יכול לעמוד בלי הרגל של אבן – דינו ככלי אבן. ראה לקמן פכ"ה ה"ה.

יום שישי י"ד ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר כלי שנטמא ונשבר אחר שנטמא. כמה שיעור השבר בכלי עץ או עצם ויהיה טהור. ניקב הכלי במוציא זית וסתמו וחזר וניקב עד שהשלימו למוציא רימון. ודין כלים שעשאם מתחלה נקובים כמוציא רימון. כל כלי שנחלק לשנים וכו'.

א. כָּל כְּלִי[2] שֶׁנִּטְמָא וְנִשְׁבַּר אַחַר שֶׁנִּטְמָא וְנִפְסְדָה צוּרָתוֹ וְתַשְׁמִישׁוֹ[3] - טָהוֹר בִּשְׁבִירָתוֹ. וְכֵן כֵּלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ כְּשֶׁהֵן טְהוֹרִין - שִׁבְרֵיהֶן אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה.

2) כלים פרק ב משנה א. 3) אינו ראוי לשימושו שלפני שבירתו, ואף על פי שעודנו ראוי לתשמיש אחר.

ב. כַּמָּה שִׁעוּר הַשֶּׁבֶר שֶׁיִּשָּׁבֵר בִּכְלֵי עֵץ אוֹ כְּלֵי עֶצֶם[4] וְיִהְיֶה טָהוֹר? כָּל כְּלֵי בַּעֲלֵי בָתִּים - שִׁעוּרָן בְּרִמּוֹנִים. כֵּיצַד? מִשֶּׁיְּנַקֵּב הַכְּלִי בְּמוֹצִיא רִמּוֹן[5] - טָהוֹר[6]. וְהָרִמּוֹן שֶׁאָמְרוּ - בֵּינוֹנִי, לֹא גָדוֹל וְלֹא קָטָן, לְפִי דַּעַת הָרוֹאֶה[7], וְיִהְיוּ בַּכְּלִי שְׁלֹשָׁה רִמּוֹנִים אֲחוּזִים זֶה בָּזֶה[8]. נִקַּב הַכְּלִי[9] בְּמוֹצִיא זַיִת[10] וּסְתָמוֹ, וְחָזַר וְנִקַּב[11] בְּמוֹצִיא זַיִת וּסְתָמוֹ, [עַד שֶׁהִשְׁלִימוֹ[12] לְמוֹצִיא] רִמּוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סָתוּם[13] - טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי נַעֲשׂוּ לוֹ פָּנִים חֲדָשׁוֹת[14].

4) במשנתנו כתוב: "כל כלי בעלי בתים שיעורן כרימונים". ופירש רבינו, שהמדובר בכלי עץ ועצם. ודיני כלי מתכת שנשברו יבוארו לקמן בפרק י"א ושל כלי חרס בפרק י"ט. 5) הנקב גדול כל כך שרימון יפול דרכו מתוך הכלי. 6) במשנתנו כתוב: "שיעורן כרימונים", ופירשו במסכת שבת קיב ב, שהכוונה לכלי טמא שניקב כמוציא רימון. 7) לפי אומד דעת החכם הנשאל. רבי יוסי בכלים שם משנה ז אומר כך גבי שיעור ביצה בינונית, וסובר רבינו שגם ברימון דעתו כך, ופסק כמותו. 8) לשון המשנה. פירוש, שלושה רימונים יוצאים מבד אחד וכובדם של שניים מהם לוחץ על השלישי שיצא דרך הנקב ולולא לחץ זה לא היה יוצא ואף על פי כן נטהר הכלי. 9) בעיא בשבת שם ונפשטה לקולא. 10) שהוא קטן מרימון. 11) על יד הסתימה. 12) השלים את הנקב - הסתום והפתוח יחד. 13) ואפילו כולו סתום. 14) הכלי הראשון נפסד מפני הנקב הגדול - ונטהר, ועכשיו, שהנקב סתום, יש לפנינו כלי חדש שלא נטמא.

ג. כֵּלִים שֶׁעֲשָׂאָן מִתְּחִלָּה נְקוּבִין בְּמוֹצִיא רִמּוֹן, כְּגוֹן הַסַּל וְהַפַּחְלָץ[15] שֶׁל גְּמַלִּים וְהָאַפִּיפְיָרוֹת[16] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁיִּקָּרַע רֻבָּן.

15) כעין שבכה עשוייה מחבלים שמניחים על גבי גמלים. 16) אריגה של קנים לדלות עליה את הגפנים.

ד. אַפִּיפְיָרוֹת[17] שֶׁעָשָׂה לָהֶן קָנִים[18] לְמַעְלָה וּלְמַטָּה

לְחַזֵּק - טְהוֹרוֹת[19]. עָשָׂה לָהֶן גַּפַּיִם[20] כָּל שֶׁהֵן, אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּהּ נְקוּבָה כְּמוֹצִיא רִמּוֹן - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה.

17) שם פרק י"ז משנה ג. רבינו שם מפרש: כלי ארוג מקנים שמדלים עליו את השריגים שהאריכו. וכן פירש בכלאיים פרק ו משנה ג וכן הבין דבריו גם הכסף משנה כאן. 18) חיבר להם קנים. 19) המדובר כשנפתחו ברובם ולא היו ראויים לקבל טומאה לפני חיבור הקנים, שאם לא נפתחו - הרי הם טמאים אפילו לא חיזקם בקנים. 20) כעין מסגרת.

ה. כָּל הַכֵּלִים שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְקַבֵּל רִמּוֹנִים[21], כְּגוֹן הָרְבָעִים[22] וַחֲצִי רֹבַע וְהַקְּנוֹנִים[23] הַקְּטַנִּים - שְׁעוּרָן בְּמוֹצִיא זַיִת. נִגְמְמוּ[24] שִׁפְתוֹתֵיהֶן, אִם נִשְׁאַר בָּהֶן כְּדֵי לְקַבֵּל כָּל שֶׁהוּא[25] - טְמֵאִין.

21) כלים קטנים שרימון אינו נכנס לתוכם. 22) רובע הקב. הקב = ארבעה לוגים. 23) מין סל. 24) נקרעו, ניטלו. 25) אם נשאר חלק קטן מהשפה.

ו. הַסַּלִּין שֶׁל פַּת - שְׁעוּרָן כְּכִכָּרוֹת שֶׁל פַּת[26].

26) אם אין כיכר נופל דרך הנקב - הסל מקבל טומאה. שיעור זה גדול ממוציא רימון, ומפני שהסל עשוי במיוחד לכיכרות לא בטל מתורת כלי כל זמן שהוא ראוי למלאכתו זו.

ז. קֶפֶת הַגַּנָּנִים[27] - מִשֶּׁתּוֹצִיא אֲגֻדּוֹת שֶׁל יָרָק[28] טְהוֹרָה; וְשֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים[29] - בְּמוֹצִיא תֶּבֶן[30]; שֶׁל בַּלָּנִין - בִּגְבָבָא[31].

27) שהגננים מכניסים בהם ירקות העומדים למכירה. 28) שיעור זה גדול ממוציא רימון. 29) החסים על כליהם. 30) שיעור גדול ממוציא אגודת ירק. כשנפתחו שולי הסל המוציא ירק מניח בעל הבית תבן בתוך הקופה ועליו את הירקות. 31) תבן דק מעורב בזבל ומסיקים בו את המרחצאות.

ח. בֵּית קְעָרוֹת[32] שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל קְעָרוֹת[33], הוֹאִיל וּמְקַבֵּל הַתַּמְחוּיִין[34] - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה[35]. וְכֵן בֵּית הָרְעִי[36] שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל מַשְׁקִין, הוֹאִיל וּמְקַבֵּל אֶת הָרְעִי - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה.

32) כלי גדול המיועד להעמיד עליו קערות. 33) ניקב כמוציא קערה. 34) קערות גדולות. 35) מפני שהוא ראוי למלאכתו. 36) כלי שילדים עושים בו צרכיהם.

ט. כָּל כְּלֵי עֵץ שֶׁנֶּחֱלַק לִשְׁנַיִם - טָהוֹר, וְאַף עַל פִּי שֶׁמְּקַבְּלִין עַל דָּפְנוֹתֵיהֶן בְּאִלְפָּסִין[37], חוּץ מִכֵּלִים שֶׁל עֵץ שֶׁחֲצָנָן אוֹ מִקְצָתָן כְּלֵי בִּפְנֵי עַצְמוֹ מִתְּחִלַּת עֲשִׂיָּתָן. כְּגוֹן הַשֻּׁלְחָן הַכָּפוּל, שֶׁמִּתְּחִלָּה נַעֲשָׂה שְׁנֵי חֲלָקִים וַהֲרֵי הוּא נִכְפָּל וְנִפְשָׁט[38], וּכְגוֹן הַתַּמְחוּי הַמְּזֻנּוֹן[39], שֶׁהוּא קְעָרוֹת קְעָרוֹת וַהֲרֵי בְּכָל חֵלֶק מֵחֲלָקָיו קְעָרוֹת שְׁלֵמוֹת, וּכְגוֹן הַכִּסֵּא הַכָּפוּל, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וְכֵן בֵּית לְגִינִין[40] וּבֵית הַכּוֹסוֹת[41] שֶׁל עֵץ שֶׁנִּפְחַת אֶחָד מֵהֶן[42] - זֶה שֶׁנִּפְחַת טָהוֹר וְאֵינוֹ חִבּוּר לְשְׁאָר הַבָּתִּים[43]. נִפְחַת הַשֵּׁנִי - טָהוֹר וְאֵינוֹ חִבּוּר לוֹ[44]. נִפְחֲתוּ שְׁלָשְׁתָּן - כֻּלָּן טְהוֹרִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּכֵלִים כָּאֵלּוּ.

37) אילפס = כלי גדול שטוח כמחבת בלי בית יד. 38) אפשר לכפלו כשאינו צריך לשולחן גדול, ולפשטו ולחבר את שני חלקיו בצירים. 39) קערה גדולה עשוייה תאים תאים ונותנים בכל תא מין תבשיל אחר (אונקלוס מתרגם: "למינהו" - "לזנוהי" ומזה "מזנון" כלי קיבול למינים הרבה. רבינו בפירושו למשנה). 40) כלי שמעמידים עליו כדים קטנים ויש בו בית קיבול לכל כד וכד. 41) שיש בו בית קיבול לכל כוס וכוס. 42) אחד מבתי הקיבול. 43) אין אנו אומרים שהנפחת הוא חלק משאר בתי הקיבול שלא נפחתו ואם נטמאו אלה נטמא גם הוא. 44) לכלי.

י. מַשְׁפֶּלֶת[45] שֶׁאֶמְצָעִיתָהּ גְּבוֹהָה[46] וְזָוִיּוֹתֶיהָ יוֹרְדוֹת[47] וְנִפְחֲתָה מִצַּד אֶחָד - טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת מִצַּד הַשֵּׁנִי[48]. נִפְחֲתָה מִצַּד הַשֵּׁנִי - טְהוֹרָה. הַשֻּׁלְחָן וְהַדֶּלְפְּקִי[49] שֶׁנִּפְחֲתוּ - מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁיֵּחָלְקוּ וְיִבָּדֵל כָּל חֵלֶק מֵחֲבֵרוֹ. נִטְלָה[50] אַחַת מִרַגְלֵיהֶן - טְהוֹרָה[51]. וְכֵן אִם נִטְלָה הַשְּׁנִיָּה. נִטְלָה הַשְּׁלִישִׁית[52]: אִם חִשֵּׁב[53] עֲלֵיהֶם שֶׁיֹּאכַל עַל שֻׁלְחָן זֶה אוֹ עַל דֶּלְפְּקִי זוֹ כְּמוֹ אוֹכֵל בַּטַּבְלָא - מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וְאִם לָאו - טְהוֹרִין.

45) שם. קופה גדולה, שמובילים בה זבל לשדות ובהמה מושכת אותה. 46) באמצע הקופה יש מקום ישיבה לנהג, ומקום זה הוא גבוה מהדפנות, כדי שהנהג לא יתלכלך. והמדובר, כשמקום זה תופס כל רוחב הקופה ומחלקה לשני חלקים. 47) דופנותיה נמוכות. 48) שיש לו ארבע דפנות שלא נפחתו. 49) שולחן קטן להעמיד עליו הכוסות. 50) שם משנה ב. המדובר בשולחן ודולפקי בעלי שלוש רגליים. 51) צריך להיות טהור. פירוש, השולחן או הדולפקי טהור מפני שאינו יכול לעמוד ואי אפשר להשתמש בו. 52) ונשארה טבלא ויש אנשים שאוכלים על גבי טבלא. 53) מחשבתו עושה אותה כלי. פסק כתנא קמא.

יא. כְּלֵי נְסָרִים[54] שֶׁנָּפְלוּ שִׁפְתוֹתֵיהֶן - טְהוֹרִין[55]. וְאִם נִשְׁאַר מַחְסוֹם שִׁפְתוֹתֵיהֶן כָּל שֶׁהוּא - מְקַבְּלִין טֻמְאָה[56].

54) צריך להיות "נצרים" (כך כתוב במשנה ובפירוש רבינו שם). פירוש, כלים קלועים מקנים דקים. 55) מפני שהקליעה תתפרק מאליה. 56) בכלי חדש אמרנו (למעלה פרק ה הלכה א) שאינם מקבלים טומאה עד שיחסום כל השפה ויכרות ההוצים, אבל כלי שנגמרה מלאכתו וניטלה השפה - מקבל טומאה אם נשאר ממנה כל שהוא. המשנה מעירה על זה ואומרת: "זה חומר בשיירי כלי עץ מבתחילתן".

יב. טַבְלָא שֶׁמִּלְאָהּ עֵצִים[57] וּתְקָעָהּ[58] - טְהוֹרָה[59]. חִפָּהּ בִּנְסָרִים[60] - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[61].

57) הניח עצים על פני כולה. 58) נראה לפרש, שנעץ בה יתידות וחיברה לגזרי העצים, מלשון הכתוב (שופטים ד, כב) "ותתקע היתד ברקתו". וכן יש לפרש את הכתוב (בראשית לא, כה): "ויעקב תקע את אהלו בהר" - תקע יתדות האוהל בהר. 59) לפי שביטלה ואינה ראוייה למלאכתה. 60) קרשים מהוקצעים. 61) שהרי היא ראוייה למלאכתה לאכול עליה.

יג. סַפְסָל שֶׁנִּתְפָּרֵק[62] - טָהוֹר. סִרְגְּלוֹ[63] בְּמִשִּׁיחוֹת אוֹ בַחֲבָלִים - מְקַבֵּל טֻמְאָה.

62) הספסל הוא קרש ארוך ושני קרשים קטנים מחוברים לשתי קצותיו במסמרים. ואם נתפרק הספסל, פירוש, נשמטו הקרשים הקטנים מן הקרש הארוך - טהור, כמו ששנינו (כלים פרק כ"ב משנה ג) "ספסל שניטל אחת מראשיו טהור". 63) קשרו.

יד. הַסִּלִּים שֶׁל גְּמַלִּים[64], הִתִּירָן - טְהוֹרִין, חָזַר וּקְשָׁרָן - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. נִמְצְאוּ מִתְטַמְּאִין וּמִתְטַהֲרִין אֲפִלּוּ עֶשֶׂר פְּעָמִים בַּיּוֹם.

64) מוליכי גמלים משתמשים בסלים שאין להם שוליים וכשרוצים להשתמש בהם קושרים אותם מלמטה וכשרוצים להוציא את המונח בתוכם - מתירים את הקשר והכל נופל מאליו.

טו. הַשֻּׁלְחָן[65] אוֹ הַדֵּלֶפְקִי שֶׁחִפָּן בְּשַׂיִשׁ וְשִׁיֵּר בָּהֶם מְקוֹם הַנָּחַת הַכּוֹסוֹת - מְקַבְּלִין טֻמְאָה; וְאִם חִפָּה הַכֹּל - טָהוֹר[66]. בֵּין בְּצִפּוּי עוֹמֶד[67] בֵּין בְּצִפּוּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד, בֵּין שֶׁחִפָּה אֶת לְבִזְבִּזָיו[68] בֵּין שֶׁלֹּא חִפָּן, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל עֵצִים חֲשׁוּבִים, כְּגוֹן אֶשְׁכְּרוֹעַ וְכַיּוֹצֵא בוֹ, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל שְׁאָר עֵצִים, הוֹאִיל וְחִפָּן כֻּלָּן - טְהוֹרִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

65) משנה שם פרק כב, א. 66) רבינו בפירושו למשנה מבאר, מפני שכלים מצופים נתמעטו מטומאה מן הכתוב: "אשר יעשה מלאכה בהם". והר"ש מפרש, מפני שכלי אבנים אינם מקבלים טומאה. 67) מחובר במסמרים. 68) המסגרות.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר כלי עור מאימתי מקבלים טומאה. וכמה שיעור הנקב שיינקב כלי העור וייטהר. ודין תפילה של ראש שנטמאה במת והתיר קציצה ראשונה ותיקנה וכו'. תפילה שנטמאה מאימתי טהרתה.

א. כְּלֵי עוֹר[2] מֵאֵימָתַי מְקַבְּלִין טֻמְאָה? הַתּוּרְמָל[3] וְכַיּוֹצֵא בוֹ - מִשֶּׁיַּחְסֹם שִׁפְתוֹתָיו[4] וְיִכְרֹת הַקּוֹפִין[5] הַקְּטַנִּים הַיּוֹצְאִין עַל גַּבֵּי הָעוֹר וְיַעֲשֶׂה קִיחוֹתָיו[6]. סְקוּרְטִיָּה[7] - מִשֶּׁיַּחְסֹם וְיִכְרֹת וְיַעֲשֶׂה צִיצָתָהּ[8]. קְטָבוּלְיָה[9] - מִשֶּׁיַּחְסֹם וְיִכְרֹת. הַכַּר וְהַכֶּסֶת שֶׁל עוֹר - מִשֶּׁיַּחְסֹם שִׁפְתוֹתֵיהֶן וְיִכְרֹת הַקּוֹפִין הַיּוֹצְאִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָהֶן. הַתְּפִלִּין - מִשֶּׁיִּגְמֹר הַקְּצִיצָה[10], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עָתִיד לָתֵת בָּהּ אֶת הָרְצוּעָה, מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[11]. עוֹר הָעֲרִיסָה[12] שֶׁהוּא עָתִיד לַעֲשׂוֹת לוֹ טִבּוּר[13] - עַד שֶׁיַּעֲשֶׂנּוּ לוֹ. הַסַּנְדָּל - מִשֶּׁיַּקְמִיעַ[14]. הַמִּנְעָל - מִשֶּׁיִּגּוֹב [עַל] הָאִמּוּם[15]. וְאִם עָתִיד לְכַרְכֵּם[16] וּלְשַׂרְטֵט[17] - עַד שֶׁיְּכַרְכֵּם וִישַׂרְטֵט[18].

2) כלים פט"ז מ"ד. 3) ילקוט שהרועים נותנים בו את המזון, ותולים אותו בצוארם. 4) שיכפול את השפה ויתפור. 5) חתיכות זעירות הבולטות מן השפה. 6) רצועות עור לסגור בהן את פי הילקוט. 7) טבלא של עור שאוכלים עליה. 8) טס של מתכת שתופרים באמצעה לנוי. 9) עור שמכסים בו את המיטה. 10) הבית של עור שמכניסים בו את הפרשיות. 11) מפני שנגמרה מלאכת הכלי, והרצועה הוא דבר בפני עצמו לצורך קיום המצוה. 12) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ו ה"א. 13) רגילים לחבר לעור העריסה חתיכת עור קטנה להעמיד עליה את רגל העריסה (מנחת ביכורים). 14) שם. הגר"א גורס בתוספתא "משיקמט", פירוש, משיעשה בעור את הקמטים. 15) משעה שנתנו על האימום (אימום = דפוס של עץ שנותנים עליו את הנעל) לייבוש ונתייבש (מנחת בכורים). 16) לצבוע בכרכום. 17) לעשות ציורים לנוי על־ידי שריטות. 18) לא נגמרה מלאכתו עד שיכרכם וישרטט.

ב. עוֹר שֶׁאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. לְפִיכָךְ, כַּף שֶׁל עוֹר[19] שֶׁקּוֹשְׁרִין לוֹקְטֵי קוֹצִים עַל כַּפּוֹתֵיהֶן כְּדֵי שֶׁלֹּא יַכֵּם קוֹץ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹר פָּשׁוּט וְאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי. וְכֵן הָעוֹר שֶׁמְּלַקְּטִין בּוֹ גֻּלְגֹּלֵי הַבָּקָר[20], וְעוֹר שֶׁחוֹסְמִין בּוֹ פִּי הַבְּהֵמָה, וְעוֹר שֶׁמּוֹשִׁיבִין[21] בּוֹ הַדְּבוֹרִים בְּשָׁעָה שֶׁלּוֹקְחִין הַדְּבַשׁ, וְעוֹר שֶׁמְּנִיפִין בּוֹ אֶת הָרוּחַ מִפְּנֵי הַחֹם - טְהוֹרִין וְאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה.

19) כלים פכ"ו מ"ג. המדובר כשאינו תפור כלל, והאדם כורכו על כף ידו או מניחו וקושרו. ואין זה דומה לקסייה האמורה במשנה כלים טז ו, ויבואר לקמן בהלכה ה. 20) שם משנה ז. 21) צ"ל שמשיבים (כן הוא בדפוס רומא ובכת"י תימן), פירוש מגרשים. וביאר רבינו במשנתנו, שנותנים עליו אש וגללי בקר, והדבורים בורחות מפני העשן.

ג. כָּל בֵּית[22] הָאֶצְבָּעוֹת[23] שֶׁל עוֹר - טְהוֹרוֹת; חוּץ מִשֶּׁל קַיָּצִין[24], מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת אֶת הָאוֹג[25] - טְמֵאָה. נִקְרְעָה, אִם אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת אֶת רֹב הָאוֹג - טְהוֹרָה.

22) שם פכ"ו מ"ג. 23) כסיות להכניס בהן את האצבעות. 24) קוטפי פירות. 25) מין פרי אדום קטן, והקוטפים מניחים לפעמים את הפרי בתוך בית האצבעות.

ד. הָאַבְנֵט[26] שֶׁל עוֹרוֹת וְעוֹרוֹת שֶׁתּוֹפְרִין הַקִּטְעִים[27] עַל אַרְכֵּבוֹתֵיהֶן כְּדֵי שֶׁיִּתְגַּלְגְּלוּ[28] בָּהֶן עַל הַקַּרְקַע -

מְקַבְּלִין טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי צוּרַת כְּלִי עֲלֵיהֶן. וְכֵן הָעוֹרוֹת הָעֲשׂוּיוֹת כְּעֵין טַבָּעוֹת שֶׁמַּכְנִיסִין אוֹתָן הָאֻמָּנִין בִּזְרוֹעוֹתֵיהֶן כְּדֵי לְהַגְבִּיהַּ בִּגְדֵיהֶן מֵעֲלֵיהֶם בִּשְׁעַת מְלָאכָה[29] - מִתְטַמְּאִין[30] כִּשְׁאָר כְּלֵי עוֹר הַפְּשׁוּטִים[31].

26) שם. 27) אנשים שנקטעו רגליהם עד הברכיים, ונותנים מטליות של עור והולכים על ברכיהם או זוחלים על ארבע, ותופרים עור של בגדיהם לשמור על הברכיים. 28) הליכה בלתי טבעית זו עושה רושם של גלגול על הקרקע. במשנה: "הבורכייר". 29) שלא יפלו על הידיים ויפריעו. במשנה: השרוולין. 30) כל אלה שנימנו למעלה - יש עליהם תורת מלבוש. 31) שמקבלים טומאה מדברי סופרים, כמבואר למעלה פ"א ה"י. ולא על כל כלי עור הפשוטים גזרו טומאה, כמבואר למעלה בפ"ד (ראה סיום פירוש רבינו למשנתנו).

ה. עוֹר[32] שֶׁתּוֹפְרִין מִמֶּנּוּ כִּסּוּי לַיָּד וְלַזְּרוֹעַ: שֶׁל זוֹרְעֵי גְנוֹת[33] וְשֶׁל הוֹלְכֵי דְּרָכִים וְשֶׁל עוֹשֵׂי פִּשְׁתָּן[34] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה; וְאִם הָיָה שֶׁל צַבָּעִים וְשֶׁל נַפָּחִים[35] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. זֶה הַכְּלָל: כָּל הֶעָשׂוּי לְקַבָּלָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יַכֵּהוּ קוֹץ וּכְדֵי שֶׁיֹּאחַז יָפֶה יָפֶה[36] - מְקַבֵּל טֻמְאָה; וְהֶעָשׂוּי מִפְּנֵי הַזִּעָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפָּסֵד הַדָּבָר שֶׁמִּתְעַסֵּק בּוֹ בִּזְעַת יָדוֹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.

32) שם פט"ז מ"ו. 33) במשנה: "זורי גרנות". וגם רבינו גורס שם כך, פירוש, אנשים המנקים את התבואה בגרנות, ודרכם לכסות בעור את היד האוחזת ברחת. [רבינו בפירושו אומר, שהמדובר בעור תפור שמכניסים בו את היד, ונראה שפירש כך, כדי להסביר מה בין זה ללוקטי קוצים שבהלכה ג]. 34) חובטין את הפשתן במקל, ולובשים כסיה של עור על היד שלא תינזק מן החבטות, ולא ייכנסו בה פירורי עץ מן המקלות. 35) שלובשים, כדי שזיעת היד לא תקלקל את הצבע ושלא יתחלק מידו הכלי שהוא אוחז בו. 36) כגון מקל של עוברי דרכים.

ו. כַּמָּה[37] שִׁעוּר הַנֶּקֶב שֶׁיִּנָּקֵב כְּלִי הָעוֹר וְיִטְהַר? הַחֵמֶת[38] - מִשֶּׁתִּנָּקֵב כְּמוֹצִיא פַּקְעָיוֹת[39] שֶׁל שְׁתִּי[40]. וְאִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לְקַבֵּל שֶׁל שְׁתִּי[41], הוֹאִיל וּמְקַבֶּלֶת שֶׁל עֵרֶב[42] - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה עַד שֶׁתִּנָּקֵב רֻבָּהּ[43].

37) שם פרק יז משנה ב. 38) נוד. 39) כדור. 40) חוטי האורך של האריג, והם דקים מחוטי הרוחב. 41) שהם נופלים דרך הנקב. 42) כדורי חוטי הרוחב. 43) בבא זו סותרת את הקודמת, ומתקבל על הדעת פירושו של בעל 'סדרי טהרות' לבבא שניה, והוא: אם החמת נעשתה נקובה מתחילה ואינה מקבלת של שתי, הואיל ומקבלת של ערב - מקבלת טומאה, והחמירו בה עוד יותר, שאינה נטהרת בכמוציא ערב אלא בנקיבת רובה.

ז. הַתּוּרְמִיל[44] שֶׁנִּפְחַת הַכִּיס שֶׁבְּתוֹכוֹ - עַדַיִן הַתּוּרְמִיל מְקַבֵּל טֻמְאָה[45], וְאֵינוֹ חִבּוּר לוֹ[46].

44) שם פי"ט מ"ט. ילקוט רועים, ובתוכו כיסים קטנים להניח בהם חפצים קטנים. 45) שהרי ראוי הוא עדיין למלאכתו להניח בו החפצים הגדולים. 46) ואין דין התורמיל כמחובר לכיס הקטן, ואם נגעה בו טומאה לא נטמא התורמיל.

ח. הַחֵמֶת[47] שֶׁהַבֵּיצִים שֶׁלָּהּ[48] מְקַבְּלוֹת עִמָּהּ[49] וְנִפְחֲתוּ - טְהוֹרוֹת[50], שֶׁאֵינָן מְקַבְּלוֹת כְּדַרְכָּן[51].

47) שם. 48) החמת היא עור כבש או עז שלא נפתח לארכו, אלא נחתך בעיגול באחורי הבהמה והופשט עד הצואר כשהוא שלם, ומתוך כך נשארו כיסי הביצים של הזכר שלימים בתוך הנוד. 49) כשממלאים את הנוד, מתמלאים גם הכיסים. 50) הכיסים. 51) אף־על־פי שהם מקבלים כששופכים דרך מקום הפיחות, הואיל ואינם מקבלים דרך פיהם כמו לפני הפיחות - דינם כבלתי ראויים למלאכתם. והנוד עצמו מקבל טומאה. [במלאכת שלמה מפרש, שכל הנוד נטהר. ולשון רבינו בפירושו מסייעת לו, אולם כאן כתב "טהורות" בלשון רבים, משמע שתי הביצים].

ט. כְּלִי עוֹר[52] שֶׁיֵּשׁ לוֹ לוּלָאוֹת[53] וּשְׁנָצוֹת, כְּגוֹן סַנְדָּל עִמְּקִי[54] וְכִיס שֶׁל שְׁנָצוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁכְּשֶׁהֵן מֻתָּרִין[55] אֵין עֲלֵיהֶן צוּרַת כְּלִי - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה כְּשֶׁהֵן מֻתָּרִין, הוֹאִיל וְהַהֶדְיוֹט[56] יָכוֹל בִּמְהֵרָה לְהַכְנִיס הַשְּׁנָצוֹת בַּלּוּלָאוֹת וְיַחֲזֹר כְּלִי קִבּוּל כְּשֶׁהָיָה. וְכֵן[57] אִם נִטְּמְאוּ וְהֵסִיר הַשְּׁנָצוֹת מֵהֶן וְנִפְסְדָה צוּרָתָן - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין[58], אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לְהַחֲזִירָן שֶׁלֹּא בְּאֻמָּן.

52) שם פכ"ו מ"א. 53) תפרו לולאות בשפת הכלי להכניס בהן רצועות או משיחות, וכשמושכין את הרצועות נסגר הכלי. רצועות אלו נקראות "שנצות". 54) נועלים אותו ההולכים בקרקע עמוקה ולחה. 55) אינם קשורים, ואפילו הוציא לגמרי את השנצות מתוך הלולאות. והמדובר כשהשנצות תפורות לעור הכיסים. 56) מי שאינו אומן. 57) לא נתבאר פירוש מלה זו. 58) עכשיו אינו כלי, ואם יחזור ההדיוט ויכניס את השנצות ויעשה בית קיבול, הרי זה כלי חדש. ראה השלמות.

י. כִּיס שֶׁל שְׁנָצוֹת שֶׁנִּטְּלוּ שְׁנָצָיו - עַדַיִן הוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי הוּא מְקַבֵּל. נִפְשַׁט וְחָזַר עוֹר פָּשׁוּט - טָהוֹר. טָלָה עָלָיו אֶת הַמַּטְלֵית מִלְּמַטָּה - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּשׁוּט, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עָלָיו צוּרַת כְּלִי.

יא. עוֹר שֶׁכָּרַךְ בּוֹ אֶת הַקָּמֵיעַ[59] - מְקַבֵּל טֻמְאָה[60]; פִּשְׁטוֹ - טָהוֹר[61]; חָזַר וְכָרַךְ בּוֹ - מְקַבֵּל טֻמְאָה. מִתְטַמֵּא וּמִתְטַהֵר אֲפִלּוּ עֶשֶׂר פְּעָמִים בַּיּוֹם. וְעוֹר שֶׁכָּתַב עָלָיו אֶת הַקָּמֵיעַ - טָהוֹר. וְאִם כָּרַת מִמֶּנּוּ[62] וְעָשָׂה חֵלְיָא[63] לְתַכְשִׁיט - מְקַבֵּל טֻמְאָה[64].

59) קלף שכותבים עליו פסוקים או שמות קדושים, וכורכים עליו עור, ותולים בצואר לסגולה נגד מחלות ופגעים. 60) מפני שהוא עשוי לקבלה (ראה למעלה פ"ד ה"א).

61) שבמצב זה אינו ראוי לקבלה. 62) מן הקמיע. 63) חלק משרשרת (תוספתא כלים, בבא מציעא פ"א ה"ד) 64) בשבת סג, ב למד ר' יוחנן מציץ הזהב של כהן גדול, שתכשיט מקבל טומאה בכל שהוא.

יב. הַתְּפִלָּה[65] שֶׁל רֹאשׁ[66] אַרְבָּעָה כֵּלִים הִיא[67]. הֲרֵי שֶׁנִּטְמֵאת בְּמֵת[68] וְהִתִּיר קְצִיצָה[69] הָרִאשׁוֹנָה וְתִקְּנָהּ[70] - הֲרֵי הִיא[71] אַב טֻמְאָה כְּשֶׁהָיְתָה[72]. וְכֵן אִם הִתִּיר הַשְּׁנִיָּה וְתִקְּנָהּ. וְאִם הִתִּיר אַף הַשְּׁלִישִׁית וְתִקְּנָהּ, וְהִתִּיר אַף הָרְבִיעִית וְתִקְּנָהּ - נַעֲשֵׂית כֻּלָּהּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[73]; שֶׁהֲרֵי הִתִּיר כָּל אַחַת וְאַחַת וְחָזַר וְתִקְּנָם כֻּלָּם, וּכְאִלּוּ זוֹ תְּפִלִּין אַחֲרוֹנוֹת שֶׁנִּגְּעוּ בָּרִאשׁוֹנוֹת. חָזַר וְהִתִּיר אֶת הָרִאשׁוֹנָה פַּעַם שְׁנִיָּה וְתִקְּנָהּ - הֲרֵי הִיא רִאשׁוֹן כְּשֶׁהָיְתָה[74]. וְכֵן אִם הִתִּיר אֶת הַשְּׁנִיָּה וְאֶת הַשְּׁלִישִׁית. חָזַר וְהִתִּיר אַף הָרְבִיעִית וְתִקְּנָהּ - הֲרֵי כֻּלָּהּ טְהוֹרָה; שֶׁאֵין הָרִאשׁוֹן מְטַמֵּא כֵּלִים[75], מִפְּנֵי שֶׁהוּא וָלָד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[76]. וְכֵן סַנְדָּל[77] שֶׁהוּא טָמֵא מִדְּרָס[78] וְנִפְסְקָה אַחַת מֵאָזְנָיו וְתִקְּנָהּ - טָמֵא מִדְּרָס[79]. נִפְסְקָה שְׁנִיָּה וְתִקְּנָהּ - הֲרֵי הוּא טָהוֹר מִן הַמִּדְרָס[80], שֶׁהֲרֵי נַעֲשׂוּ לוֹ אָזְנַיִם חֲדָשׁוֹת[81], אֲבָל טָמֵא מַגַּע מִדְּרָס[82]. לֹא הִסְפִּיק לְתַקֵּן אֶת הָרִאשׁוֹנָה עַד שֶׁנִּפְסְקָה הַשְּׁנִיָּה[83] אוֹ שֶׁנִּפְסַק עֲקֵבוֹ אוֹ נִטַּל חָטְמוֹ אוֹ נֶחֱלַק לִשְׁנַיִם - טָהוֹר.

65) שם פי"ח מ"ח. 66) המחוברת מארבעה בתים, ובכל בית פרשה אחת מארבעת הפרשיות של תפילין. 67) אף־על־פי שארבעתן מחוברות למטה. 68) ונעשית אב הטומאה. בתפארת ישראל מפרש, כגון שנגעה בכלי שנטמא במת, שאם נגעה במת ממש הרי נעשית אבי אבות הטומאה, ראה הלכות טומאת מת פ"ה ה"ג. 69) רבינו קורא לכל בית "קציצה". 70) את התפילה, כלומר חיבר לה קציצה אחרת. 71) כל התפילה. 72) גם הקציצה החדשה היא אב הטומאה, מפני שנעשית חלק מכל התפילה. 73) מפני שלא נשאר כלום מהטומאה הראשונה, פקעה טומאה זו לגמרי. אולם כולם ראשון לטומאה, שהרי שלש הראשונות נגעו ברביעית שהיא אב הטומאה והרביעית טמאה, מפני שהיא חלק מהתפילה הטמאה. [לפי הגירסא שלפנינו בדפוסים החדשים, לא נתברר מה הוא הדין כשהתיר את השלישית ולא את הרביעית. ובדפוס רומא (ר"מ) וקושטא, הגירסא לקויה בחסר. ונראה לתקן את הגירסא ולהתאימה לגירסא שבמשנתנו: "וכן אם התיר אף השלישית ותיקנה, ואם התיר אף את הרביעית וכו'". ופירושה: אם התיר השלישית והביא אחרת במקומה, ונשארה כל התפילה אב הטומאה כמו בהתיר ראשונה ושניה, מפני שכולן מחוברות לרביעית שנטמאה במת]. 74) הקציצה החדשה שבאה במקום הראשונה לא נטמאה כלל במגע, מפני שכלי אינו מקבל טומאה מראשון, וטומאתה היא כחלק מהתפילה שכולה ראשון, כמו שנתבאר בדין הקודם. 75) ומאלו שנגעו באב הטומאה לא נשאר כלום. 76) בהלכות טומאת מת פ"ה ה"ז. 77) שם פכ"ו מ"ד. 78) כגון שדרך עליו הזב, ונעשה אב הטומאה. 79) מפני שאפשר להשתמש בו כמו שהוא, לא פקעה טומאתו. ונראה שאפילו לא תיקנה עדיין - הסנדל בטומאתו. 80) כשנפסקו שתי אזניו אינו ראוי למלאכתו, ואף־על־פי שתיקן בינתיים את האוזן הראשונה. 81) והרי הוא ככלי חדש שלא דרס עליו הזב. 82) כשהחליף את האוזן הראשונה, נגעה החדשה בסנדל טמא מדרס, וירדה עליה טומאת מגע מדרס, ולפיכך כל הסנדל המחובר לה - כמותה. ואע"פ שפקעה טומאת מדרס - טומאת מגע מדרס לא פקעה. [רש"י בשבת קיב, ב, מפרש מפני שהסנדל נגע בעצמו. ראה תוספות שם, ומשנה־למלך כאן]. 83) בטלה מתורת כלי לגמרי. סנדל עשוי מעור קשה, ויש לו סוליים וקצת עור זקוף על יד העקב, וכן קצת עור המכסה את האצבעות, וכל הרגל שבאמצע מגולה, ותופרים לו שתי אזנים משני צידי הרגל להכניס בהן רצועות או משיחות לקושרן כדי שלא יפול הסנדל מעל הרגל.

יג. מִנְעָל[84] שֶׁנִּפְחַת, אִם אֵינוֹ מְקַבֵּל רֹב הָרֶגֶל - טָהוֹר[85].

84) עשוי מעור רך, ומכסה את כל הרגל. 85) מפני שאינו ראוי לשימוש (שם).

יד. תְּפִלָּה[86] שֶׁנִּטְמֵאת מֵאֵימָתַי טָהֲרָתָהּ? שֶׁל יָד - מִשֶּׁיַּתִּיר אוֹתָהּ[87] מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹת; וְשֶׁל רֹאשׁ[88] - מִשֶּׁיַּתִּיר מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹת[89] וּבֵין קְצִיצָה לַחֲבֵרְתָּהּ.

86) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ד ה"א. 87) יחתוך אותה במקום קביעתה בדף של עור (תיתורא), שעליו היא עומדת (מנחת ביכורים). 88) שיש לה ארבע קציצות. 89) משיחתוך שלוש הזוויות, מלמעלה ומשני הצדדים של דופן הקציצה (חזון איש).

טו. הַכַּדּוּר[90] וְהָאֵמוּם[91] וְהַקָּמֵיעַ[92] וְהַתְּפִלִּין שֶׁנִּקְרְעוּ אַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ, הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן - טָמֵא, וּבַמֶּה שֶׁבְּתוֹכָן - טָהוֹר[93]. הָאִכּוּף[94] שֶׁנִּקְרַע, הַנּוֹגֵעַ בְּמַה שֶׁבְּתוֹכוֹ - טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהַתֶּפֶר מְחַבְּרוֹ[95] וְנַעֲשָׂה כֻּלּוֹ כְּגוּף אֶחָד.

90) משנה כלים כג, א. 91) דפוס שנותנים עליו את המנעל, והוא עשוי ככיס עור ממולא סובים או שאריות זעירות של בד, וכן עושים גם את הכדור לשחק בו. 92) נתבאר בהלכה יא. 93) אם נגע אדם במה שבתוך הכלים הטמאים האלה - לא נטמא, מפני שאינם מעצם הכלי, וגם אינם מחוברים לו (רבינו בפירושו למשנה, ראה ר"ש שם). 94) אוכף שרוכבים עליו. 95) האוכפים נתפרים מעבר לעבר, ומתחבר העור החיצון עם כל מה שבתוכם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר שכלי מתכות אין מקבלים טומאה עד שתיגמר כל מלאכתם. ומה הן גולמי כלי מתכות וכלי המלחמה ותכשיטי האדם אם מקבלין טומאה. תכשיטי הבהמה והכלים חותמות וטבעות. אם הכלים יורדים לטומאה במחשבה או עולים במחשבה. אומן שעושה ומניח זוגין לבהמה ולדלתות, וזוגים הנמצאים.

1 **א. כָּל כְּלֵי מַתֶּכֶת[2] אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁתִּגָּמֵר**
2 **מְלַאכְתָּן כֻּלָּהּ וְלֹא יִהְיֶה הַכְּלִי מְחֻסַּר מַעֲשֶׂה כְּלָל.**
3 **אֲבָל גֶּלְמֵי כְּלֵי מַתֶּכֶת אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה.**

2) ברייתא, חולין כה, א.

4 **ב. וְאֵילוּ הֵן[3] גֶּלְמֵי כְּלֵי מַתֶּכֶת? כֹּל שֶׁעָתִיד לָשׁוּף[4]**
5 **אוֹתוֹ אוֹ לְשַׁבֵּץ[5] אוֹ לְגָרֵר[6] אוֹ לְכַרְכֵּב[7] אוֹ לְהַקִּישׁ**
6 **בְּקוּרְנָס[8], אוֹ שֶׁהָיָה מְחֻסַּר אֹזֶן אוֹ אֹגֶן[9] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ**
7 **מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיְּתַקְּנֶנּוּ וְיַיפֵּהוּ וְלֹא תִּשָּׁאֵר בּוֹ**
8 **מְלַאכָה כְּלָל. כֵּיצַד? הַסַּיִף[10] אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד**
9 **שֶׁיְּשׁוּפֶנּוּ[11], וְהַסַּכִּין - עַד שֶׁיַּשְׁחִיזֶנָּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
10 **בְּמַעֲשִׂים אֵלּוּ. לְפִיכָךְ, הָעוֹשֶׂה כֵּלִים[12] מִן הָעֶשֶׁת שֶׁל**
11 **בַּרְזֶל[13] אוֹ מִן הַחֲרָרָה[14] שֶׁל מַתֶּכֶת, וּמִן הַסּוֹבֵב שֶׁל**
12 **גַּלְגַּל[15], וּמִן הַטַּסִּין וּמִן הַצִּפּוּיִין[16], וּמְכַפֵּנִי[17] הַכֵּלִים**
13 **וּמֵאָגְנֵי הַכֵּלִים[18] וּמֵאָזְנֵי הַכֵּלִים, וּמִן הַשְּׁחוֹלָה[19] וּמִן**
14 **הַנְּדוֹדֶת[20] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים[21], מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֵלּוּ**
15 **שֶׁנַּעֲשׂוּ גֶּלְמֵי כְּלֵי מַתֶּכֶת הֵן[22]. אֲבָל הָעוֹשֶׂה כְּלֵי**
16 **מִשִּׁבְרֵי כְּלֵי מַתֶּכֶת וּמִן הַכֵּלִים[23] שֶׁנִּשְׁחֲקוּ מֵרֹב הַזְּמַן**
17 **וּמִן הַמַּסְמְרוֹת שֶׁיָּדוּעַ שֶׁנַּעֲשׂוּ מִן הַכֵּלִים - הֲרֵי אֵלּוּ**
18 **מְקַבְּלִין טֻמְאָה, לְפִי שֶׁאֵינָם גְּלָמִים[24]. אֲבָל מַסְמְרוֹת**
19 **שֶׁאֵין יָדוּעַ אִם נַעֲשׂוּ מִן הַכֵּלִים אוֹ מִן הָעֶשֶׁת - הֲרֵי הֵן**
20 **טְהוֹרִין. אֲפִלּוּ הִתְקִין אוֹתָם לִכְלִי[25] - אֵינָם מְקַבְּלִין**
21 **טֻמְאָה.**

3) שם. 4) לשפשף בשופין כדי להחליקו. 5) להסיר "הקליפה אשר יתרועע (מלשון רעוע) אצל השיפה" (לשון רבינו בפירושו למשנה, כלים פי"א מ"ג). 6) בברייתא: "לגרד". פירוש, אחרי השיפה נשארות בליטות ושקיעות זעירות ומגרדים אותן בכלי מיוחד לכך. 7) ללטוש כדי שיבריק. 8) לדפוק עליו בפטיש כדי ליישר את הקמטין הקטנים. 9) שפה. 10) כלים פי"ד מ"ה. 11) ימרח אותה בשמן אחר הליטוש (רבינו בפירושו למשנה. ראה למעלה בפירוש המילה לשוף). 12) כלים פי"א מ"ג. 13) גוש ברזל שהוצא מן המחצבה לפני היתוכו, ומעורבים בו גושי עפר. 14) אחרי ההיתוך והפרדת העפר, עושים גושים גושים בצורת עוגה גדולה (חררה) וממנה עושים כלים. 15) הגלגל הוא של עץ, ונותנים סביבו חישוק של מתכת לחזקו. 16) הסיר מתכת מכלי עץ שהוא מצופה במתכת ועשה ממנה כלים [לפני שהסירה גם כן אינה מקבלת טומאה מפני שהיא בטלה לגבי הכלי]. 17) בסיסים שמעמידים עליהם את הכלים. 18) שפה שאינה מגוף הכלי, ומשימים אותה על פי הכלי. 19) אחר עשיית הכלים, נשארים עוקצים בולטים מן השפה ומורידים אותם, ופירורים אלה נקראים "שחולה". 20) צ"ל הגרודת (וכן הוא בדפוס רומא (ר"מ) וכן הגירסא במשנתינו). פירוש, הפירורים הנופלים כשגורדים את הכלי. 21) כדי לבאר שיטת רבינו בהלכה זו שלכאורה היא תמוהה מאוד (ראה ראב"ד וכסף־משנה) עלינו להקדים ולהביא את המשניות, שהן הן המקור לשיטתו, ולפרשן. במשנה א שנינו: "כלי מתכת, פשוטיהם ומקבליהם טמאין. נשברו – טהרו. חזר ועשה מהם כלים – חזרו לטומאתם הישנה" (בשבת טז, ב אמרו: שמעון בן שטח גזר על טומאה ישנה). ובמשנה ג שם: "העושה כלים מן העשת וכו' טהורין. משברי כלים מן הגרוטים ומן המסמרות שידוע שנעשו מכלים – טמאין". ופירשו הראב"ד והר"ש שמשנה ג עוסקת בענין טומאה ישנה כהמשך למשנה א. ובכן, בבא ראשונה אומרת, שאם עשה כלים מהדברים שנמנו שם – הכלים טהורים, מפני שאלה אינם מקבלים טומאה כלל, וממילא אין על הכלים חשש טומאה ישנה. ובבא שניה מלמדת, שאם עשה כלים משברי כלים שהיו ראויים לקבל טומאה לפני שבירתם – הרי אלו טמאים, שמא היו הכלים הראשונים טמאים, וחזרו החדשים לטומאתם הישנה. אולם רבינו הוכרח להתנגד לפירוש זה לפי שיטתו במס' טהרות פ"ג מ"ה, שאם נמצאה מחט שבורה או חלודה באופן שבמצבה בשעת מציאתה אינה ראויה לקבל טומאה, ולפני שנשברה או נחלדה היתה טמאה מספק – הרי היא טהורה לגמרי ואינה חוזרת לטומאתה כשיעשה ממנה כלי חדש, מפני שכל הטומאות כשעת מציאותן, וזו שנמצאה בטהרה – חזקתה טהורה. [מלשונו של רבינו בהל' אבות הטומאה פט"ו ה"ו בדין מחט שנמצאה שבורה, אמנם משמע, שהוא מפרש את המשנה טהרות פ"ג שלא כפירושו הנ"ל, אבל אין להסיק מזה שחזר בו גם מהסברא עצמה שהיא הגיונית]. לפי שיטה זו, אין לטמא כלים שנעשו משברי כלים מחשש טומאה ישנה, ולפיכך הוא מפרש שמדובר בקבלת טומאה מכאן ולהבא. [אמנם אפשר לפרש בדוחק, שמדובר בכלים שלימים שנמצאו שהם טמאים מגזירת כלים הנמצאים (ראה הל' אבות הטומאות פי"ג ה"ג) ונשברו אחר שנמצאו, אבל לא נוח היה לרבינו לקבל פירוש דחוק זה, כי המשנה כותבת סתם "משברי כלים". ועוד קשה היה לו מה משמיעה הבבא הראשונה? הלא זה מובן מאליו שאם עשה כלים מדברים שאינם מקבלים טומאה הם טהורים?] ושיטתו היא, שהמשנה מחלקת בין גולמי כלים שנעשו מדבר הראוי לקבל טומאה, לבין נעשו מדבר שאינו ראוי לכך. האחרונים אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא נגמרה כל מלאכתם, כאמור בראש הלכה זו, אבל אלה שנעשו מדבר המקבל טומאה ונשברו ופקעה מהם תורת קבלת טומאה – הרי הם חוזרים לתורת כלי ממש לענין קבלת טומאה כאשר אך נגמרה צורת הכלי, אף־על־פי שהוא מחוסר עדיין השיפורים שמטרתם לייפותו ולהחליקו. ואפשר להתאים גם את דברי רבינו בפירושו למשנתינו לפירושנו זה. [והדעת נוטה שגם לענין טומאה ישנה מספיק גמר מלאכת הכלי עצמה בלי השיפורים], ומשנתינו תתפרש בדין קבלת טומאה של גולמי כלי מתכת, ומה שכתבה "טהורין" הכוונה שאינם מקבלים טומאה (כמו שמצאנו עשרות פעמים במשנה), וכן תתפרש גם מילת "טהורים" שבדברי רבינו בהלכה שבה אנו עומדים. 22) שהרי לא נגמרה מלאכתם, והם נעשו מדברים שאינם מקבלים טומאה. 23) ולפיכך דינם כחלק מגוף הכלי, ומקבלים טומאה, אבל מסמרות שלא היו חלק מכלי - אינם מקבלים טומאה. 24) מכיוון שנעשו מכלים שנגמרה כל מלאכתם, חזרה להם תורת כלים עם גמר צורת הכלי, כמבואר למעלה. [אפשר גם לפרש, שהדברים שמהם נעשו הכלים החדשים

אינם גולמים]. 25) עשה מהם מרצע או שפוד, אבל חסרים עוד התיקונים האחרונים. ובזה מסולקות כל התמיהות על רבינו. [ראה כסף־משנה, וקשה מאד לקבל פירושו. כיצד אפשר לחבר שחולה וגרודת ולעשות מהן כלי ללא התכה].

ג. כְּלִי מַתָּכוֹת שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא כִּסּוּי - מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁאֵין הַכִּסּוּי חָשׁוּב מִגּוּף הַכְּלִי.

ד. מַחַט[26] שֶׁלֹּא נִקְּבָה אֶלָּא שֶׁפָּה[27] וְתִקְנָהּ לְכָךְ[28] מִתְּחִלָּתָהּ - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁמּוֹצִיאִין בָּהּ אֶת הַקּוֹץ[29]. אֲבָל אִם עָתִיד לְנַקְּבָהּ - הֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר גָּלְמֵי כְּלֵי מַתָּכוֹת וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[30].

26) שבת קכג, א - אביי אליבא דרבא. ראה לקמן פי"א הי"ד. 27) החליקה. 28) להשאירה כמות שהיא בלי חור. 29) שנתחב בבשר האדם. 30) שהרי אינה ראויה עדיין למלאכה שהתכוון לה.

ה. מֵאַחַר שֶׁבֵּאַרְנוּ, שֶׁגָּלְמֵי כְּלֵי מַתָּכוֹת טְהוֹרִים וְגָלְמֵי כְּלֵי עֵץ טְמֵאִים[31], וּפְשׁוּטֵי כְּלֵי מַתָּכוֹת טְמֵאִים[32] וּפְשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ טְהוֹרִים[33] דִּין תּוֹרָה, נִמְצָא[34]: הַטָּמֵא[35] בִּכְלֵי עֵץ - טָהוֹר בִּכְלֵי מַתָּכוֹת, טָמֵא בִּכְלֵי מַתָּכוֹת - טָהוֹר בִּכְלֵי עֵץ.

31) נתבאר למעלה פ"ה ה"א. 32) נתבאר למעלה פ"א ה"ט. 33) שם ה"י. 34) יוצא מזה. 35) חולין כה, א.

ו. כָּל כְּלֵי הַמִּלְחָמָה[36], כְּגוֹן הַסַּיִף וְהָרֹמַח וְהַכּוֹבַע[37] וְהַשִּׁרְיוֹן וְהַמַּגָּפַיִם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וְכָל תַּכְשִׁיטֵי הָאָדָם, כְּגוֹן הַקַּטְלָה[38] וְהַנִּזְמִים[39] וְהַטַּבָּעוֹת[40], בֵּין שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶן חוֹתָם[41] בֵּין שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם חוֹתָם, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. אֲפִלּוּ דִינָר[42] שֶׁנִּפְסַל[43] וְהִתְקִינוּ לְתָלוֹתוֹ בְּצַוָּאר קְטַנָּה - מְקַבֵּל טֻמְאָה[44]. וְכֵן קָמִיעַ שֶׁל מַתֶּכֶת[45] - מִתְטַמֵּא כְּכָל תַּכְשִׁיט אָדָם[46].

36) כלים פי"א מ"ח. 37) של מתכת. וכן המגפיים, שהם עשויים להגן מפני החיצים ומכת חרב. 38) רביד של זהב שתולים על הצואר. 39) כולל נזמי האוזן (עגולים) ונזמי האף ששימשו תכשיטים בעמים העתיקים. 40) שמשימים על האצבע, אבל טבעות גדולות שחוגרים סביב המתניים אינן מקבלות טומאה (תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ב ה"א). והטעם, מפני שחוגרים אותן על הבגדים, ולכן נידונים כתכשיטי כלים (ראה לקמן ה"ז). 41) רגילים היו לחרות אותיות או צורה על הטבעות, וחותמים בהן מכתבים ומסמכים. 42) מטבע רומית עתיקה. 43) השלטון ביטל את ערכו כמטבע עובר לסוחר, או שניטל חלק ממנו. 44) שם פי"ב מ"ז. 45) תוספתא פ"א ה"ד. 46) ב'ספרי זוטא' (מובא בר"ש למשנתנו) מרבה תכשיטי אדם לקבלת טומאה, מן הכתוב (במדבר לא כד): "וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים".

ז. כָּל תַּכְשִׁיטֵי הַבְּהֵמָה וְהַכֵּלִים[47], כְּגוֹן הַטַּבָּעוֹת שֶׁעוֹשִׂין לְצַוַּאר הַבְּהֵמָה וּלְאָזְנֵי הַכֵּלִים - טְהוֹרִין וְאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[48] בִּפְנֵי עַצְמָן[49]; חוּץ מִזּוּג[50] שֶׁל בְּהֵמָה וְכֵלִים הַמַּשְׁמִיעַ קוֹל לָאָדָם[51]. כֵּיצַד? הָעוֹשֶׂה[52] זוּגִין[53] לְמַכְתֶּשֶׁת[54] וְלַעֲרִיסָה[55], לְמִטְפָּחוֹת סְפָרִים[56] וְתִינוֹקוֹת[57] - טְהוֹרִים[58]. עָשָׂה לָהֶן עִנְבּוֹלִין - מְקַבְּלִים טֻמְאָה; הוֹאִיל וְנַעֲשׂוּ לְהַשְׁמִיעַ קוֹל לָאָדָם, הֲרֵי הֵן כְּתַכְשִׁיטֵי אָדָם. וַאֲפִלּוּ נִטְלוּ עִנְבּוֹלֵיהֶן[59] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה[60], שֶׁהֲרֵי הוּא רָאוּי לְהַקִּישׁוֹ עַל הַחֶרֶס[61].

47) כלים פי"ב מ"א. 48) לא ריבו חכמים לטומאה אלא תכשיטי אדם בלבד ולא תכשיטי בהמה וכלים (ר"ש במשנתנו). 49) אבל מתטמאים לפעמים כחלק מכלי אחר. 50) פעמון קטן. 51) לצורך האדם. הצלצול של הפעמון מודיע לרועה את מקומה של הבהמה. במס' שבת נח, ב - אמרו בשם רבי יונתן: "מנין למשמיע קול בכלי מתכת שהוא טמא? (פירוש שמקבל טומאה), שנאמר (במדבר לא, כד) "כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר", אפילו דיבור (כלי ועשוי להשמעת קול בלבד) "יבא באש". [הכתוב הזה אמנם לא נאמר לענין טומאה, אלא לענין הגעלה משום בליעת דברים אסורים, אבל כבר הסבירו ב'תוספות' שם ד"ה כל דבר, שנלמד מ"אם אינו ענין לאיסורין, תנהו ענין לטומאה" [מידה מקובלת בדרשות חז"ל]. 52) תוספתא, כלים שם. 53) ולא תלה בהם את העינבל ואינם מקשקשים כשמנענעים אותם. 54) שכותשים בה בשמים, ותולים בה פעמון שישמיע קול בשעת הכתישה. מקובל הוא אצל חכמינו ז"ל "שהקול יפה לבשמים" (כריתות ו, ב). 55) שיצלצלו בשעת נענועה. 56) כששומעים הילדים הצלצול, הם נכנסים לבית הספר (רש"י שבת נח, ב). 57) פירוש, למטפחות של התינוקות (רש"י שם). 58) שלא נגמרה עדיין מלאכתם לפי שאין להם עינבל. 59) אחר שתלאום בתוך הזוג. 60) מכיון שירדה עליהם תורת כלי לענין קבלת טומאה, אינם יוצאים מזה כל זמן שהם ראויים קצת למלאכתם, וכך מסיים רבינו: "שהרי הוא ראוי להקישו (לדפוק) על החרס", פירוש, וישמיע צלצול, ואם כן לא נפסל עדיין לגמרי משימוש המיועד לו. 61) כדי להשמיע קול, ואם כן הוא ראוי למלאכתו הראשונה.

ח. זוּג[62] הֶעָשׂוּי לְאָדָם: אִם נַעֲשָׂה לְקָטָן - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה אֶלָּא בָּעִנְבּוֹל שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי לְקוֹל נַעֲשָׂה[63]; נַעֲשָׂה לְגָדוֹל[64] - הֲרֵי זֶה תַּכְשִׁיט וּמְקַבֵּל טֻמְאָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ עִנְבּוֹל.

62) שבת, שם. 63) ולא נגמרה מלאכתו. 64) ישנם אנשים שתולים בצואריהם זוג בלי עינבל עשוי מכסף או זהב.

ט. כָּל[65] הַפְּרָצוּפוֹת[66] מְקַבְּלוֹת[67] טֻמְאָה, וְכָל הַחוֹתָמוֹת טְהוֹרִין, חוּץ מֵחוֹתָם שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁבּוֹ חוֹתְמִין בִּלְבַד[68]. וְכָל הַטַּבָּעוֹת טְהוֹרוֹת, חוּץ מִטַּבַּעַת

אֶצְבַּע; אֲבָל טַבַּעַת שֶׁחוֹגֵר בּוֹ אֶת מָתְנָיו, שֶׁקּוֹשְׁרָהּ בֵּין כְּתֵפָיו - טְהוֹרָה. טַבַּעַת הַשִּׁיר[69] שֶׁל בְּהֵמָה, הוֹאִיל וְהָאָדָם מוֹשֵׁךְ בָּהּ אֶת הַבְּהֵמָה - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[70]. וְכֵן מַקֵּל[71] שֶׁל בְּהֵמָה שֶׁל מַתֶּכֶת, הוֹאִיל וְאָדָם רוֹדֶה אוֹתָהּ בּוֹ - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה.

65) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"א ה"ד. 66) מסכות שנותנים על הפנים. 67) בתוספתא כתוב: "טמאין", ומפרש רבינו שמקבלות טומאה. 68) המילה "בלבד" נמשכת למילה "מתכת", פירוש רק חותם של מתכת מקבל טומאה, אבל לא חותמות עשויים מחמרים אחרים. 69) במשנה, שבת פא, א - מפרש רבינו: שיר הוא מתג וטבעת קבועה בו, וקושרים רצועה בטבעת ומושכים בה את הבהמה. 70) שבת נב, ב. 71) שם.

י. כָּל הַכֵּלִים[72] יוֹרְדִים לְטֻמְאָה[73] בְּמַחֲשָׁבָה[74], וְאֵין עוֹלִין מִידֵי טֻמְאָה[75] אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה. וְהַמַּעֲשֶׂה מְבַטֵּל מִיַּד הַמַּעֲשֶׂה[76] וּמִיַּד הַמַּחֲשָׁבָה[77], וְהַמַּחֲשָׁבָה אֵינָהּ מְבַטֶּלֶת לֹא מִיַּד הַמַּעֲשֶׂה וְלֹא מִיַּד הַמַּחֲשָׁבָה. כֵּיצַד? טַבַּעַת בְּהֵמָה אוֹ כֵלִים שֶׁחָשַׁב עָלֶיהָ לְהַחֲזִירָהּ טַבַּעַת אָדָם - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בְּמַחֲשָׁבָה זוֹ, וּכְאִלּוּ נַעֲשֵׂית לְאָדָם מִתְּחִלַּת עֲשִׂיָּתָהּ[78]. חָזַר וְחִשֵּׁב עָלֶיהָ לְהַנִּיחָהּ טַבַּעַת בְּהֵמָה כְּשֶׁהָיְתָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְקַשֵּׁט בָּהּ הָאָדָם[79] - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; שֶׁאֵין הַמַּחֲשָׁבָה מְבַטֶּלֶת מִיַּד הַמַּחֲשָׁבָה עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן שֶׁיָּשׁוּף אוֹתָהּ אוֹ יִתְקָעֶהָ[80] בְּמַעֲשֶׂה שֶׁל בְּהֵמָה. הָיְתָה הַטַּבַּעַת לְאָדָם וְחִשֵּׁב עָלֶיהָ לִבְהֵמָה - עֲדַיִן הִיא מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה כְּשֶׁהָיְתָה; שֶׁאֵין הַכֵּלִים עוֹלִין מִידֵי טֻמְאָתָן בְּמַחֲשָׁבָה. עָשָׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה וְשִׁנָּהּ לִבְהֵמָה - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; שֶׁהַמַּעֲשֶׂה מְבַטֵּל מִיַּד הַמַּעֲשֶׂה.

72) משנה, כלים פכ"ה מ"ט. 73) נעשים ראויים לקבל טומאה. 74) מחשבתו של האדם גורמת לכך. לקמן מביא רבינו דוגמאות. 75) כלי שהוא ראוי לקבל טומאה, אין מחשבה מועילה לבטל הכשרתו לכך. 76) אפילו אם עשה בכלי מעשה שהביא לו הכשירו לקבל טומאה. 77) וגם חישב להשתמש בו שימוש כלי המקבל טומאה, אף־על־פי־כן יפה כוחו של שינוי מעשה לבטל את הכשירו. 78) דוגמא ל"יורדים לטומאה במחשבה". 79) ואם כן לא השתמשו בה מעולם לצרכי האדם עצמו. 80) נראה שצ"ל יתקנה.

יא. חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - יֵשׁ לָהֶן מַעֲשֶׂה[81] וְאֵין לָהֶן מַחֲשָׁבָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ לְמַעְלָה בְּעִנְיַן הֶכְשֵׁר אֳכָלִין[82].

81) מעשיהם מועילים כמו מעשהו של גדול ובריא. 82) פי"ד ה"ב. ושם נתבאר שהמעשה מועיל רק כשמחשבתו ניכרת מתוך מעשהו. ראה שם.

יב. זוּג[83] שֶׁל דֶּלֶת[84] שֶׁחִשֵּׁב עָלָיו לִבְהֵמָה - מְקַבֵּל טֻמְאָה[85]; וְשֶׁל בְּהֵמָה שֶׁעֲשָׂאוּהוּ לְדֶלֶת, אֲפִלּוּ חִבְּרוֹ בַּקַּרְקַע וַאֲפִלּוּ קְבָעוֹ בְּמִסְמֵר - מְקַבֵּל טֻמְאָה כְּשֶׁהָיָה, עַד שֶׁיְּשַׁנֶּה בּוֹ מַעֲשֶׂה בְּגוּפוֹ[86].

83) שבת נח, ב. 84) שאינו מקבל טומאה מפני שהוא בטל לגבי הבית ואינו כלי כלל. 85) נתבאר למעלה ה"ז שזוג של בהמה מקבל טומאה. 86) בזוג.

יג. אֲמָן[87] שֶׁעוֹשֶׂה וּמַנִּיחַ[88] זוּגִין לְבְהֵמָה וְלִדְלָתוֹת[89]: אִם רֹב הֶעָשׂוּי לְדָבָר שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה[90] - הֲרֵי הַכֹּל מְקַבֵּל טֻמְאָה, עַד שֶׁיְּפָרִישׁ מִקְּצָתָן לְדָבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[91]; וְאִם רֹב הֶעָשׂוּי לְדָבָר שֶׁאֵין מְקַבֵּל טֻמְאָה - הֲרֵי הַכֹּל טָהוֹר, עַד שֶׁיְּפָרִישׁ מִקְּצָתָן לְדָבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה.

87) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"א ה"ד. 88) מכין מלאי של זוגים על־מנת למכרם. 89) הזוגים מתאימים גם לבהמה וגם לדלתות. 90) הוא מתכוון למכור רוב הזוגים לצרכי בהמה. 91) ואלה שהפריש לא יקבלו טומאה.

יד. זוּגִין[92] הַנִּמְצָאִין בְּכָל מָקוֹם - מְקַבְּלִין טֻמְאָה[93]; חוּץ מֵהַנִּמְצָאִים בַּכְּרַכִּים, מִפְּנֵי שֶׁרַבָּן לִדְלָתוֹת[94].

92) שם. 93) רוב הזוגים עשויים בשביל בהמות. 94) תושבי כרכים נוהגין לקבוע זוגים בדלתותיהם. ועוד, שאין דרכם לגדל בהמות.

טו. אָמַר לְאֲמָן[95]: עֲשֵׂה לִי שְׁנֵי זוּגִים, אֶחָד לְדֶלֶת וְאֶחָד לִבְהֵמָה; עָשָׂה לִי שְׁתֵּי מַחְצְלָאוֹת, אַחַת לִשְׁכִיבָה[96] וְאַחַת לְאֹהָלִים[97]; עָשָׂה לִי שְׁנֵי סְדִינִים, אֶחָד לְצוּרוֹת[98] וְאֶחָד לְאֹהָלִים[99] - שְׁנֵיהֶן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ וְיֹאמַר: זֶה לְכָךְ וְזֶה לְכָךְ[100].

95) שם. 96) שהיא מקבלת טומאה. 97) שאינה מקבלת טומאה. 98) מצויירות בהם צורות שונות המשמשות דוגמאות לרוקם המסתכל בהן ועושה כמותן. סדינים אלה אין עליהם תורת בגד, שהרי משמשים רק לדוגמא בלבד, ולכן אינם מקבלים טומאה (רבינו בפירושו למשנה, כלים פכ"ד מי"ג). 99) במשנה, אמרו: לוילון — טמא טומאת מת. 100) ואז הראוי לקבל טומאה — יקבל, ושאינו ראוי — לא יקבל.

יום ש"ק ט"ו ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר כלי מתכות שיש להם שם בפני עצמם או שם לווי. שתי טבעות שמשימות הבנות ברגליהן.

א. כָּל כְּלֵי מַתֶּכוֹת[2] שֶׁיֵּשׁ לָהֶן שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָן - מְקַבְּלִין טֻמְאָה, חוּץ מִן הַדֶּלֶת וְהַנֶּגֶר[3] וְהַמַּנְעוּל וְהַפּוֹתֶהָ[4] שֶׁתַּחַת הַצִּיר וְהַצִּיר וְהַקּוֹרָה וְהַצִּנּוֹר[5]; מִפְּנֵי שֶׁאֵלּוּ עֲשׂוּיִין לַקַּרְקַע[6] אוֹ לְשַׁמֵּשׁ אֶת הָעֵץ[7] אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וַאֲפִלּוּ קֹדֶם שֶׁיִּקָּבְעוּ[8]. וְכָל כְּלֵי מַתֶּכוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם לַוִּי - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ,

מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִקְצָת כְּלִי. כֵּיצַד? עַקְרֵב שֶׁל פְּרֶמְבִּיָּא[9] - טָמֵא[10], וּלְחָיַיִם שֶׁלָּהּ שֶׁעַל לְחָיֵי הַבְּהֵמָה מִכָּאן וּמִכָּאן - טְהוֹרִין, וְאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָן, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָן. וּבִשְׁעַת חִבּוּרוֹ[11] - הַכֹּל מְקַבֵּל טֻמְאָה[12].

2) כלים פרק י"א משנה ב. 3) מוט של ברזל המשמש בריח לשער של עץ. 4) כעין כוס של מתכת שמשקיעים בקרקע ובה משימים את ציר הדלת (במלכים־א ז, ט: "והפותות לדלתות הבית"). 5) העשוי להניח בקרקע. 6) כלל הוא בידינו: המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. 7) נגר ומנעול. 8) מפני שנעשו מלכתחילה כדי לקבעם בקרקע. 9) פרומביא הוא רסן שנותנים על פי הבהמה ובו חתיכת ברזל שמכניסים לתוך פיה. ברזל זה נקרא עקרב. 10) מפני שהוא לצורך האדם, כדי לכוון הילוך הבהמה ויש לו שם בפני עצמו. 11) כשהם מחוברים לרסן. 12) ואם נגע טמא באחד מחלקי הרסן - נטמאו כל חלקיו.

ב. טַסִּין שֶׁל בַּרְזֶל שֶׁמַּנִּיחִין עַל לְחָיֵי הָאָדָם[13] בִּשְׁעַת מִלְחָמָה - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָן[14]. וְאִם יֵשׁ בָּהֶן בֵּית קִבּוּל מַיִם[15] - מִתְטַמְּאִין כְּכָל כְּלֵי קִבּוּל[16].

13) להגן עליו. במשנתנו מפרש רבינו לוחות ברזל לכסות את החזה. 14) טסים אלה הם חלק מכובע הברזל המכסה את הראש. 15) לשתות במלחמה. 16) למדנו מזה, שכלי שיש לו בית קיבול - מקבל טומאה אף על פי שאין לו שם בפני עצמו.

ג. נֶזֶם הֶעָשׂוּי כִּקְדֵרָה[17] מִלְּמַטָּה וְכַעֲדָשָׁה מִלְּמַעְלָה וְנִפְסַק - הַקְּדֵרָה שֶׁלּוֹ[18] מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָהּ בֵּית קִבּוּל, וְהָעֲדָשָׁה[19] מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְהַצְּנִירָה[20] שֶׁלָּהּ שֶׁהִיא נִכְנֶסֶת בָּאֹזֶן אוֹ בָאַף אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[21]. הָיָה הַנֶּזֶם עָשׂוּי כְּמִין אֶשְׁכּוֹל[22] וְנִפְרַק[23] - טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ בֵּית קִבּוּל, וְאֵין לְכָל גַּרְגִּיר מִמֶּנּוּ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וַהֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי לְתַכְשִׁיט[24] מִשֶּׁנִּפְרַק.

17) מורכב משני חלקים, החלק העליון עשוי בצורת עדשה ובו הצינורא הנכנסת לנקב שבאלית האוזן, והחלק התחתון תבניתו כקדירה חלולה. 18) שאין לה שם בפני עצמה. 19) שאין לה בית קיבול. 20) שאין לה בית קיבול ולא שם בפני עצמו. 21) אבל כשהיא מחוברת לנזם הרי היא כחלק מכלי שלם. 22) גרגירי מתכת דבוקים יחד בתבנית אשכול ענבים. 23) נפרדו הגרגירים זה מזה. 24) למעלה פרק ח הלכה ו נתבאר שתכשיט אדם מקבל טומאה.

ד. טַבַּעַת אַחַת שֶׁמַּנִּיחִין הַבָּנוֹת בְּרֶגֶל אַחַת - הִיא הַנִּקְרֵאת בִּירִית, וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין עָלֶיהָ צוּרַת כְּלִי תַּכְשִׁיט, אֶלָּא כְּמוֹ טַבַּעַת הַכֵּלִים אוֹ טַבַּעַת שֶׁקּוֹשֵׁר בָּהּ בֵּין כְּתֵפָיו. אֲבָל שְׁתֵּי טַבָּעוֹת שֶׁמִּשִּׁימוֹת הַבָּנוֹת בְּרַגְלֵיהֶן וְשַׁלְשֶׁלֶת מֵטֶלֶת בֵּינֵיהֶן מִזּוֹ לָזוֹ[25] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן תַּכְשִׁיטֵי הַבָּנוֹת. וְהֵן הַנִּקְרָאִין כְּבָלִים.

25) בגמרא שם מפרש, שהשלשלת מעכבת עליהן מלפסוע פסיעות גסות. נאה לבנות לפסוע פסיעות מדודות.

ה. קַטְלָא שֶׁל חֲלִיּוֹת[26] שֶׁל מַתֶּכֶת, וְהֵם בְּחוּט שֶׁל צֶמֶר אוֹ שֶׁל פִּשְׁתָּן, וְנִפְסַק הַחוּט - הַחֲלִיּוֹת מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ[27]. הָיָה הַחוּט שֶׁלָּהּ שֶׁל מַתֶּכֶת וְהַחֲלִיּוֹת שֶׁל אֲבָנִים טוֹבוֹת וְשֶׁל מַרְגָּלִיּוֹת אוֹ שֶׁל זְכוּכִית, וְנִשְׁבְּרוּ הַחֲלִיּוֹת וְהַחוּט קַיָּם - הֲרֵי זוֹ מִתְטַמֵּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ[28]. שְׁיָרֵי קַטְלָא[29] - כְּמִלֹּא צַוַּאר קְטַנָּה[30].

26) גרגירי זהב וכסף נקובים, ותכשיט זה קושרות הנשים בצוואריהן. 27) ראוייה לתכשיט לתלותה על הצוואר, ישנן נשים התולות על צוארן חולייא אחת של זהב או כסף. 28) לפעמים קושרות חוט זהב או כסף על הצוואר לקישוט. 29) קטלא שנקרעה. 30) אם נשאר כדי לקשור סביב צווארה של ילדה קטנה בגיל מתאים לקישוט. המדובר בחוט כסף וזהב שהם עצמם תכשיט.

ו. כָּל הַכִּסּוּיִין שֶׁל מַתֶּכֶת טְהוֹרִין וְאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָן[31], חוּץ מִכִּסּוּי הַמֵּחַם[32] וּמִכִּסּוּי טְנִי[33] שֶׁל רוֹפְאִין[34]; מִפְּנֵי שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ אֶת הָאִסְפְּלָנִית[35], נַעֲשָׂה כְּלִי קִבּוּל.

31) ומיועדים רק לכסות את הכלים בלבד ולפיכך דינם כמשמשי כלים. 32) קומקום גדול. ידעו חכמים שרגילים להשתמש בכיסוי מיחם ככלי בפני עצמו. 33) טנא = סל. 34) הרופאים רוקחים את התרופות בכלי גדול של מתכת. 35) רטייה ותרופות אחרות מוכנות לשימוש.

ז. כִּסּוּי שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁשָּׁפוּ וּלְטָשׁוּ וְעָשָׂהוּ מַרְאָה - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה[36].

36) שהמראה משמשת את האדם ויש עליה תורת כלי. פסק כחכמים שם.

ח. כָּל הַמִּשְׁקוֹלוֹת[37] שֶׁל מַתֶּכוֹת מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה. וְהֵן הַנִּקְרָאִין אוּנְקִיּוֹת. קְנֶה מֹאזְנַיִם שֶׁל עֵץ שֶׁהָיוּ אוּנְקִיּוֹת שֶׁל בַּרְזֶל תְּלוּיוֹת בּוֹ - מְקַבֵּל טֻמְאָה[38], מִפְּנֵי הָאוּנְקִיּוֹת הַתְּלוּיוֹת בּוֹ[39]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמֹאזְנַיִם שֶׁל מוֹכְרֵי פִּשְׁתָּן וּמוֹכְרֵי צֶמֶר[40]; אֲבָל שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיוּ הָאוּנְקִיּוֹת קְבוּעוֹת בּוֹ[41].

37) מאזניים עשויים מקנה רחב קצת של עץ, ומשני צדדיו תלויים ווים של מתכת כפופים כלפי מעלה לתלות בהם הדברים הנשקלים, ו"משקולת" שנאמר כאן - הכוונה לאותם הווים. 38) ואף על פי שהוא כלי עץ פשוט. 39) הקנה נעשה חלק מכלי מתכת. 40) מאזניים שלהם גדולים, ודרכם להסיר את האונקיות אחר שגמרו לשקול

ולהחזירן בעת הצורך, כי לא ישקלו בלי האונקיות. ואומר רבינו, שבזמן שהן תלויות בעץ הוא מקבל טומאה כחלק מן הכלי. 41) בעלי בתים ששוקלים לצרכי עצמם, אינם מדקדקים כל כך במשקל ולכן הם שוקלים לפעמים בלי האונקיות, ותולים את הדבר הנשקל על העץ עצמו, ואם כן העץ אינו חלק קבוע של הברזל, אלא כלי עץ פשוט בפני עצמו, ולפיכך אפילו כשתולים לפעמים את האונקיות לא בטל העץ לגביהם אלא אם הן קבועות בו, אבל השוקלים כדי למכור מקפידים על משקל מדוייק ומשתמשים תמיד באונקיות הניתלות במקום המיוחד להן בעץ ולפיכך הכל ככלי אחד, כל זמן שהן תלויות. [הר"ש מפרש שאונקיות היינו כפות המאזניים שנותנים בתוכן את הדברים הנשקלים. פירושנו הוא על פי ביאורו של רבינו במשנה].

1 **ט. מִשְׁקָלוֹת[42] שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵחֲזִירָן[43]**
2 **וְשׁוֹקֵל בָּהֶן - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[44]. יְחֵד מֵהֶן[45]**
3 **חֲצָאֵי לִיטְרִין, שְׁלִישֵׁי לִיטְרִין, רְבִיעֵי לִיטְרִין - הֲרֵי**
4 **אֵלּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה[46].**

42) משקלות ממש (לא אונקיות) ששוקלים כנגדם את המשאות. 43) צירף יחד את שבריהם. 44) שאינם ראויים למלאכתם כמו לפני השבירה. 45) קבע חתיכה שמשקלה חצי ליטרא שתשמש משקל של חצי ליטרא וכן שליש או רביע הליטרא. 46) לפי שהם משקלות חדשים בלתי שבורים.

5 **י. סֶלַע[47] שֶׁנִּפְסְלָה וְהִתְקִינָהּ[48] לִהְיוֹת שׁוֹקֵל בָּהּ -**
6 **מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה.**

47) מטבע של כסף עתיק, שווה ארבעה דינרים רומיים. 48) המדובר כשהסלע אינו ראוי למשקל בלי תיקון על ידי מעשה בגופו, כגון אם נשחק או נשבר וצריך לתקנו ולכוון את משקלו, אבל אם אינו מחוסר מעשה - מספיקה מחשבה לעשותו כלי לעניין קבלת טומאה, כמו שנאמר למעלה בפרק ח הלכה י: "כל הכלים יורדים לטומאה במחשבה". [כתב הר"ש שהכוונה לשקול נגדו כסף וזהב וכדומה, אבל אסור לשקול בו דברים הנדבקים כגון שמן, כמו שאמרו בבבא בתרא פט ב: "אין עושין משקלות של מתכת". והטעם, מפני שהשמן נדבק במתכת ומכביד את משקלן].

7 **יא. אוּנְקְלֵי שֶׁל כַּתֵּפִים[49] - טְהוֹרָה[50], וְשֶׁל רוֹכְלִים[51]**
8 **- מִתְטַמְּאָה[52]. אוּנְקְלֵי שֶׁל נַקְלִיטֵי הַמִּטָּה[53] -**
9 **טְהוֹרָה[54], וְשֶׁל דַּרְגֵּשׁ[55] - מִתְטַמְּאָה[56]. אוּנְקְלֵי שֶׁל**
10 **כַּוֶּרֶת הַצַּיְדִּים שֶׁצָּדִין בָּהּ הַדָּגִים[57] - טְהוֹרָה[58], וְשֶׁל**
11 **שְׂדֶה[59] - מִתְטַמְּאָה. אוּנְקְלֵי שֶׁל מְנוֹרוֹת הָעֵץ -**
12 **טָהוֹר[60], וְשֶׁל שֻׁלְחָן - מִתְטַמֵּא[61]. זֶה הַכְּלָל: כָּל כְּלֵי**
13 **שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ מִן הַתּוֹרָה[62] - הֲרֵי**
14 **הָאוּנְקְלֵי שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁלּוֹ וְשַׁלְשֶׁלֶת שֶׁלּוֹ מְקַבֶּלֶת**
15 **טֻמְאָה; וּכְלֵי שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כְּגוֹן פְּשׁוּטֵי כְּלֵי**
16 **עֵץ וּכְלֵי עֵץ הַבָּאִים בְּמִדָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אוּנְקְלֵי**
17 **שֶׁל מַתֶּכֶת וְהַשַּׁלְשֶׁלֶת שֶׁלּוֹ אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה.**
18 **וְכָל אַחַת וְאַחַת[63] בִּפְנֵי עַצְמָהּ[64] טְהוֹרָה, שֶׁאֵין**
19 **הָאוּנְקְלֵי אוֹ הַשַּׁלְשֶׁלֶת כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא הֲרֵי**
20 **הֵן כְּמִקְצָת כְּלִי[65]. וַאֲפִלּוּ אוּנְקְלֵי שֶׁבַּכְּתָלִים[66]**
21 **שֶׁתּוֹלִין בָּהּ הַכֵּלִים וְהַבְּגָדִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן -**
22 **טְהוֹרָה[67].**

49) מוט עץ ארוך ואונקלאות תלויות בו בשני ראשיו, והכתפים (=סבלים הנושאים משאות על כתפיהם) שמים את העץ על הכתף ותולים שק אחד לפניהם ואחד לאחוריהם. 50) מפני שעיקר הכלי הוא העץ המונח על הכתף, והאונקלי משמשת את כלי העץ. 51) מוכרי בושם. 52) הרוכלים חוקקים כעין קערה במוט ונותנים בה את סחורתם, ואם כן יש לו בית קיבול ומקבל טומאה. ויש מפרשים שלאונקלי עצמה יש בית קיבול, ואמרנו למעלה (בהלכה ב) שכלי מתכות שיש לו בית קיבול מקבל טומאה, אף על פי שאין לו שם בפני עצמו. 53) שני עמודים של עץ העומדים אחד למראשותי המטה ואחד למרגלותיה. בראשי העמודים קבועים ווי מתכת שעליהם מניחים מוט ארוך ופורסים עליו סדין. 54) הנקליטים והמוט הם עיקר והווים (האונקלות) בטלים לגביהם כמשמשים פשוטי כלי עץ. 55) מיטה של עור. בארוכות המיטה תחובות אונקלאות של ברזל וקושרים בהן את הרצועות הקבועות בעור ששוכבים עליו. 56) מפני שמצע העור עצמו מקבל טומאה. רבינו מפרש במשנה שדרגש היינו ערש קטן, אבל לא פירש טעם ההבדל בין מיטה לדרגש. ואולי התכוון גם כן לערש ששוליו הם של עור. 57) במשנה: "של אקון", ומפרש רבינו תיבה של עץ ואונקלאות מחוברות בה וקושרים בהם חבלים ומשלשלים את התיבה לים. תיבה זו עשוייה כמלכודת שהדגים נכנסים לתוכה ואינם יכולים לצאת. 58) כוורת הציידים היא גדולה ומקבלת ארבעים סאה ואינה מקבלת טומאה (ראה למעלה פרק ג הלכה ב) ולפיכך גם האונקלי שלה, אף על פי שהיא של מתכת, אינה מקבלת טומאה, שהרי היא טפלה לגבי הכוורת. 59) תיבה שאינה מחזיקה ארבעים סאה. [בתוספתא כלים בבא מציעא פרק ב הלכה ד אמרו: אונקלי של שידה טמאה ואם הייתה באה במידה - טהורה]. 60) המנורה עצמה אין לה בית קיבול ומעמידים עליה את הנר, שבו השמן והפתילה, נתבאר למעלה פרק ד הלכה א שאינה מקבלת טומאה מפני שהיא כלי עץ פשוט, ולפיכך גם האונקלי שלה אינה מקבלת טומאה. 61) נתבאר שם ששולחן מקבל טומאה, מפני שהוא משמש את האדם ואת הכלים. 62) במשנה כתוב סתם: "המחובר לטמא - טמא, והמחובר לטהור - טהור", ורבינו הוסיף את המלים "מן התורה". ומשמע שהמחובר לכלי שמקבל טומאה מדרבנן אינו מתטמא. 63) שלשלת ואונקלי של כלי המקבל טומאה ושאינו מקבל טומאה. 64) בזמן שאינה מחוברת בכלי. 65) כחלק מכלי. 66) שאינה חלק מכלי. 67) מפני שהיא מחוברת לקרקע וכל המחובר לקרקע אינו מקבל טומאה.

23 **יב. שַׁלְשֶׁלֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית נְעִילָה[68] - מִתְטַמְּאָה[69],**
24 **וְהָעֲשׂוּיָה לִכְפִיתָה[70] - טְהוֹרָה[71].**

68) כעין מנעול לסגור שני ראשיה. שלשלת כזו נותנים ברגלי הסוס, כדי שלא יוכל לברוח ושלא יגנבוהו. 69) שהוא כלי לצורך האדם. 70) שקושרים בצוואר

הקופים הקטנים והכלבלבים לנוי. 71) מפני שהיא תכשיט של בהמה וחיה.

יג. שַׁלְשֶׁלֶת שֶׁל סִיטוֹנוֹת[72] - מִתְטַמְּאָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹעֲלִין בָּהּ אֶת הַחֲנֻיּוֹת; וְשֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים - טְהוֹרָה, שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה אֶלָּא לְנוֹי[73].

72) לסגור בהם את דלתות החנויות. 73) באליהו רבא מנמק, מפני שבעלי בתים רגילים להשאיר את השלשלת כשראשה אחד קבוע בדלת ולכן דינה כמחובר לקרקע.

יד. שַׁלְשֶׁלֶת שֶׁל מוֹשְׁחֵי קַרְקַע[74] וְיִתְדוֹתֵיהֶן שֶׁתּוֹקְעִין בַּקַּרְקַע בְּשָׁעָה שֶׁמּוֹשְׁחִין - מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה[75]; וְשֶׁל מְקוֹשְׁשֵׁי עֵצִים[76] - טְהוֹרָה, לְפִי שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הָעֵץ[77].

74) מודדי קרקע, מהנדסים. 75) שהרי הן משמשות את האדם ויש להן שם בפני עצמן. 76) לקשור בה חבילת עצים. 77) והעץ עיקר.

טו. שַׁלְשֶׁלֶת דְּלִי גָּדוֹל - אַרְבָּעָה טְפָחִים[78] מִמֶּנָּה סָמוּךְ לַדְּלִי מִתְטַמְּאָה עִם הַדְּלִי, מִפְּנֵי שֶׁהִיא צֹרֶךְ הַדְּלִי; וְהַשְּׁאָר טָהוֹר, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְשַׁלְשֶׁלֶת דְּלִי קָטָן - עֲשָׂרָה טְפָחִים[79].

78) ארבעה טפחים הסמוכים לדלי מקבלים טומאה, מפני שהם כיד לדלי, וידות הכלים דינן ככלים. אבל למעלה מארבעה טפחים אינה לצורך הכלי. 79) שלשלת של דלי גדול אוחזים במקום קרוב לדלי ושל קטן מרחיקים את היד מן הדלי.

טז. הַכַּדּוּר שֶׁל מַתֶּכֶת, וְהַסַּדָּן, וְהַקַּנְטָר[80] שֶׁל בַּנָּאִי, וְהַדֶּקֶר[81] שֶׁל חָרָשׁ[82], וַחֲמוֹר שֶׁל נַפָּח[83], וְהַמְטַלְטֶלֶת[84] וְהַמִּשְׁקוֹלוֹת שֶׁל בַּנָּאִים, וְהַכִּירַיִם שֶׁל בַּרְזֶל שֶׁחוֹבְטִין בָּהֶם הַזֵּיתִים, וְהָאַפַּרְכֵּס[85] שֶׁל מַתֶּכֶת, וְהָאוֹלָר שֶׁכּוֹרְתִין בּוֹ הַסּוֹפְרִים רֹאשׁ הַקֶּלְמוֹס שֶׁל קָנֶה, וְהַקֶּלְמוֹס שֶׁל מַתֶּכֶת, וְהַכַּנָּא[86] שֶׁמְּשַׁרְטְטִין בּוֹ הַסּוֹפְרִים - כָּל אֵלּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

80) משנה שם פרק י"ד ג: "קנה מברזל מרובע ואורכו כמו אמה ולו יד מעץ יפסלו (יגזרו) בו העץ. 81) יתד חדה. 82) נגר. 83) חתיכת ברזל בתבנית חמור והנפח רוכב עליו ומכה בפטיש על המתכת המונחת לפניו. 84) חתיכת מתכת תלוייה בחוט והבנאים משתמשים בה, כדי ליישר את הכותל. וכן היא המשקולת, אלא שהיא עשוייה בצורה אחרת קצת. 85) כלי של ריחיים רחב מלמעלה והולך ומשתפע כלפי מטה והוא פתוח משני ראשיו ומעמידים את הראש הצר על האבנים הטוחנות. לכלי זה שופכים את החיטה הנופלת קימעא קימעא על האבנים הטוחנות. 86) כשמשרטטים מניחים לוח תחת הקלף ועליו את הסרגל ליישר את הקו. הלוח נקרא "כן" והסרגל "כנא".

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר מסמרות העשויים לתקוע אותם בעצים. המסמרים שמקבלים טומאה או אין מקבלים. כלי מתכות המתטמאים בעגלה או הטהורות. חצוצרות וכל כלי מתכת שמקבלים טומאה ושאינם מקבלים.

א. מַסְמְרוֹת[2] שֶׁמַּחֲזִיקִין בָּהֶן הַתִּקְרָה, הָעֲשׂוּיִין לִתְקֹעַ אוֹתָן בָּעֵצִים - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וְכֵן הַמַּסְמְרוֹת שֶׁתּוֹקְעִין אוֹתָן בַּכְּתָלִים לִתְלוֹת בָּהֶן. וְאִם הִתְקִינוֹ לִהְיוֹת כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ[3] - מְקַבֵּל טֻמְאָה. כֵּיצַד? מַסְמֵר שֶׁהִתְקִינוֹ לִהְיוֹת פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל בּוֹ[4] אוֹ לְהוֹצִיא אֶת הַפְּתִילָה, אוֹ שֶׁנָּתְנוֹ בְּרֵחַיִם שֶׁל יָד אוֹ שֶׁל חֲמוֹר - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה. הִתְקִינוֹ לִפְתֹּחַ בּוֹ אֶת הֶחָבִית - טָהוֹר, עַד שֶׁיִּצְרְפֶנּוּ[5].

2) כלים פי"ב מ"ה. 3) לתלות עליהם בגדים. נתבאר למעלה בפ"ט הי"א. 4) וכפף את ראשו בתבנית מתאימה לתשמיש זה. 5) יכה עליו בפטיש, ויתאימו לכך (ע"פ פירוש רבינו במשנה. והראב"ד והר"ש מפרשים שיצרפנו באש ובמים כדי לחזקו, ובלי צירוף הוא רך ואינו מתאים לפתיחת חבית. כל זמן שלא תוקן להיות ראוי לתשמיש שהאדם רוצה בו - לא נגמרה מלאכתו, והרי הוא גלם כלי מתכת.

ב. מַסְמֵר[6] הֶעָשׂוּי בְּסִימָן לִשְׁמִירַת הַפֶּתַח[7] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. וְכֵן מַסְמֵר שֶׁל שֵׁלְחָנֵי שֶׁתּוֹלֶה בּוֹ הַמֹּאזְנַיִם וְהַכִּיס - טָהוֹר[8]. וְכֵן תְּלוּיֵי הַמַּגְרֵדוֹת[9] - טְהוֹרוֹת[10]. אַף עַל פִּי שֶׁמַּסְמְרִין אֵלּוּ מְשֻׁנִּין בְּצוּרָתָן מִשְּׁאָר מַסְמְרוֹת הַתִּקְרָה.

6) שם. 7) מניחים את המסמר במקום כזה, שהפותח את הדלת יזיז אותו ממקומו, ואם בא בעל הבית ומצאו שלא במקומו, יודע הוא שמי שהוא פתח את הדלת. 8) מפני שהוא מחובר לעמוד עץ שלפני השולחן, שאינו מקבל טומאה ואין לו שם בפני עצמו. 9) הבלנים מגרדים את רגלי המתרחצים בטס מתכת, ובו אזניים לתלותם על מסמרים התקועים בכתלי בית המרחץ. מסמרים אלה נקראים תלויי־מגרדות. 10) כחכמים במשנה, מפני שהם מחוברים לקרקע. ואף־על־פי שדרכם של הבלנים להוציאם ממקום זה ולתוקעם במקום אחר (תפארת ישראל).

ג. מַסְמֵר[11] הַגֶּרֶע[12], וְהוּא הַכְּלִי שֶׁמַּקִּיזִין - מְקַבֵּל טֻמְאָה. וּמַסְמֵר שֶׁל אֶבֶן הַשָּׁעוֹת[13] - טָהוֹר[14].

11) שם מ"ד. 12) סכין שהחובש (גרע) משתמש בו להקזה. 13) שעון שמש עשוי מאבן עגולה שרשומים בה מספרי השעות, ובאמצעיתה תקוע מסמר, וצילו מורה את השעה. 14) מפני שהוא מחובר לאבן, שהיא עיקר הכלי, והמסמר טפל לה (בתפארת ישראל למשנתנו מפרש שהאבן מהודקת יפה לקרקע, ולפיכך כל הכלי דינו כמשמש את הקרקע).

ד. מַסְמֵר[15] הַגַּרְדִּי[16], וְהוּא הַמַּסְמֵר הָאָרֹךְ כְּעֵין

שַׁפּוּד שֶׁמַּכְנִיס בּוֹ הָאוֹרֵג[17] שְׁפוֹפֶרֶת הַקָּנֶה אוֹ הָעֵץ וְלוֹפֵף[18] עָלֶיהָ חוּטִים - מְקַבֵּל טֻמְאָה[19].

15) שם. 16) של האורג. 17) הסגנון אינו ברור. והכוונה היא שהאורג מכניס את השפוד בשפופרת הקנה. 18) כורך. 19) מפני שהמסמר הוא עיקר הכלי (סדרי טהרות).

ה. אֵלּוּ[20] כְּלֵי מַתֶּכֶת הַמִּתְטַמְּאוֹת בַּעֲגָלָה: הָעֹל[21] שֶׁל מַתֶּכֶת, וְהַקַּטְרֵב[22], וְהַכְּנָפַיִם[23] הַמְקַבְּלוֹת אֶת הָרְצוּעוֹת, וּבַרְזֶל שֶׁתַּחַת צוֹאֲרֵי הַבְּהֵמָה[24], וְהַסּוֹמֵךְ[25], וְהַמַּחְגֵּר[26], וְהַתַּמְחוּיוֹת[27], וְהָעִנְבּוֹל[28], וְהַצִּנִּירָה[29], וּמַסְמֵר הַמְחַבֵּר אֶת כֻּלָּם[30]. וְאֵלּוּ טְהוֹרִים בָּעֲגָלָה[31]: הָעֹל שֶׁל עֵץ הַמְצֻפֶּה[32], וּכְנָפַיִם הָעֲשׂוּיִין לְנוֹי, וְהַשְּׁפוֹפְרוֹת הַמַּשְׁמִיעוֹת אֶת הַקּוֹל, וְהָאֲבָר[33] שֶׁבְּצַד צוֹאֲרֵי בְּהֵמָה[34], וְהַסּוֹבֵב שֶׁל גַּלְגַּל[35], וְהַטַּסִּין[36] וְהַצִּפּוּיִין[37]. וּשְׁאָר כָּל הַמַּסְמְרוֹת שֶׁבָּהּ - טְהוֹרִין.

20) שם פי"ד מ"ד. 21) רבינו מפרש, העץ הקבוע בעגלה ונמשך בין שתי הבהמות, ואם עשאו ממתכת - מקבל טומאה. 22) העץ המונח על צוארי הבהמות המושכות את העגלה. 23) בשני ראשי הקטרב של עץ, מחוברות קצוות של מתכת נקובים, ומכניסים רצועות של עור בנקבים וקושרים אותן בעגלה. 24) משמש הגנה על הבהמה שלא תיחנק בחבל או ברצועה המתמחים כשהעגלה נמשכת. 25) "יתד מברזל ונעשה בקצה העגלה" (רבינו בפירושו למשנה). ורב האי גאון מפרש, כעין טבעת שמכניסים בה ראש העגלה וראש המחרישה. 26) גם כן יתד מברזל יהיה בקצה העול (שם). 27) מקום בעגלה מיוחד להניח בו אבנים וכדומה, ומקום זה הוא קערורי, כדי שלא תיפולנה האבנים. 28) לשון הפעמון, ומקבל טומאה מפני שראוי להקישו על גבי חרס וישמיע קול, וכל המשמיע קול - טמא (למעלה פ"ח ה"ז). בשבת נח, ב נימק רבא כך טומאת זוג שניטלו עינבלו, ונראה שגם העינבל ראוי לכך. 29) האונקלי (וו) אשר יתקעו במשא אשר על העגלה כדי שלא יפול (שם). 30) את כל חלקי העגלה. 31) שם מ"ה. 32) המחופה במתכת. ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"ז ה"ח דרשו מן המקרא, שכל חיפויי כלים אינם מקבלים טומאה. 33) עופרת. 34) התלויים לנוי, למעלה בפ"ח ה"ז נתבאר שתכשיטי בהמה אינם מקבלים טומאה. 35) חישוק של ברזל שעל גבי גלגל עץ. הסובב משמש את הגלגל. 36) לוחות מתכת דקים, ותולים אותם לנוי. 37) כל חלקי העגלה של עץ המחופים מתכת.

ו. עַקְרַב[38] בֵּית הַבַּד[39] - מְקַבֵּל טֻמְאָה. אָרוֹן[40] שֶׁל גְּרוֹסוֹת[41], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר[42], אִם הָיְתָה תַּחְתָּיו עֲגָלָה שֶׁל מַתֶּכֶת - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[43].

38) שם פי"ב מ"ג. 39) ברזל שבקורה שכותשים בה הזיתים. 40) שם מ"ד. 41) ארון של מוכרי גריסים. 42) התיבה שמוכרי גריסים נותנים בה את סחורתם היא כבידה מאד ואינה עשויה להיטלטל, ולפיכך אינה מקבלת טומאה. 43) ואין אנו אומרים שהיא טפילה לארון ומשמשת אותו.

ז. רֵיחַיִם[44] שֶׁל פִּלְפְּלִין[45] מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה מִשּׁוּם שְׁלֹשָׁה כֵּלִים[46]: מִשּׁוּם כְּלֵי מַתָּכוֹת[47], וּמִשּׁוּם כְּלֵי קִבּוּל[48], וּמִשּׁוּם כְּבָרָה[49].

44) משנה ביצה כג, ב. 45) הריחיים ששוחקים בהם פלפלים, מורכבים משלושה חלקים: בחלק העליון טוחנים את הפלפלים, ועיקר כלי זה הוא של מתכת; החלק האמצעי העשוי ככברה, מקבל את כל הפלפל הטחון ומנפה אותו; והחלק התחתון היא קערה קטנה, ולתוכו נופל הפלפל הדק. 46) כלומר, כל חלק משלושת החלקים האלה מקבל טומאה בפני עצמו. 47) החלק העליון מקבל טומאה מפני שהוא כלי מתכת, ואף־על־פי שאין לו בית קיבול, שהרי כל הפלפל נופל למטה. 48) התחתון שכולו עץ מקבל טומאה ככל כלי עץ שיש לו בית קיבול. 49) החלק האמצעי. גזרו טומאה על כברה משום אריג (רש"י שם). והמדובר כשהשוליים המנוקבים אינם של מתכת, שאם הם של מתכת מקבלת טומאה בלי גזירת אריג. [בגמרא שם אמרו: "תנא, תחתונה משום כלי קיבול, אמצעית משום כלי כברה, עליונה משום כלי מתכת". ורבינו קיצר בלשונו].

ח. הַדֶּלֶת[50] שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁבַּמִּגְדָּל[51] שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[52]; וְשֶׁל רוֹפְאִים - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּנִּיחִים בָּהּ אֶת הָאִסְפְּלָנִית[53] וְתוֹלֶה בָּהּ אֶת הַמִּסְפָּרַיִם[54].

50) כלים פי"ב מ"ג. 51) ארון גדול. 52) מפני שאינה כלי אלא משמשת את הארון ואין לה שם שפני עצמו, כי סתם דלת היא דלת של בית, וזו - "דלת של ארון" שמה. [ואפשר גם לפרש, שהמדובר במגדל של עץ העשוי לנחת (ראה למעלה פ"ג ה"א), ואינו מקבל טומאה, והדלת בטילה לגבי המגדל]. 53) תחבושת. 54) ולפיכך היא כלי בפני עצמו (ראה למעלה פ"ט ה"ו).

ט. טַסִּין[55] שֶׁל מַתֶּכֶת[56] שֶׁמְּנַעֲרִין בָּהֶן אֶת הַקְּדֵרָה[57] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה[58], וְהַקְּבוּעִין בַּכִּירָה[59] - טְהוֹרִין[60].

55) משנה שם, ותוספתא שם בבא מציעא פ"ב ה"ה. 56) במשנה: "הייתוכין טמאים, והפרכין טהורים" ובתוספתא: אלו שהחנווני מנער בהן את הקדירה, והפרכים - הקבועים בכירה (גירסת רבינו). 57) רבינו השמיט כאן את המילה "החנווני" וכנראה כוונתו לקדירה שיש בה תבשיל חם, ואי אפשר להחזיקה ביד ולנערה לקערה אלא על־ידי טסים העשויים כעין צבת (וכן פירש הר"ש, והוא מקיים את הגירסא "שהחנווני", ומבאר שהמדובר בקדירה שיש בה כסף מהותך ומריקים אותו לכלי אחר בעזרת מלקחיים. ומכאן השם "ייתוכין"). 58) שהרי הם כלים. 59) משתמשים בהם לשמור שלא ישרף במהירות בלתי רצויה (רבינו בפירושו למשנתנו. ראה כסף־משנה). והמדובר בכיריים קבועים בבנין. 60) מפני שהם קבועים במחובר לקרקע.

י. הַמְּלָקְחַיִם[61] שֶׁמְּמַעֵךְ בָּהֶן אֶת הַפִּתִּילָה[62] - מְקַבְּלִין

61) שם פי"ב מ"ד. 62) ארון גדול.

טֻמְאָה; וְהַצְּנוֹרוֹת[63] שֶׁתּוֹפְסוֹת אֶת הָרֵחַיִם מִלְּמַעְלָה - אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיוֹת אֶלָּא לְחַזֵּק[64].

61) צבת. 62) כשמתקבץ פחם בראש הפתילה הדולקת, דועך אורה קצת, והשתמשו בצבתות של מתכת מיוחדת למחוט את הפתילה. 63) ברזלים. 64) תוספתא שם ה"ו.

יא. קְלוֹסְטְרָא[65] שֶׁנּוֹעֲלִין בָּהּ הַדְּלָתוֹת: אִם הָיְתָה שֶׁל מַתֶּכֶת - מִתְטַמְּאָה; הָיְתָה שֶׁל עֵץ וּמְצֻפָּה מַתֶּכֶת - טְהוֹרָה[66].

65) בריח שראשו אחד עבה. בפתח שיש לו שתי דלתות קובעים טבעת בכל אחת מהן, וכשרוצים לסוגרן מכניסים את הקלוסטרא בטבעות (שם פי"א מ"ד). 66) נתבאר למעלה הלכה ה, ובכמה מקומות אחרים, שכלים מצופים אינם מקבלים טומאה.

יב. הַפִּין[67] וְהַפּוּרְנָא[68] - טְמֵאִים.

67) שם. 68) פורנא הוא המנעול, ופין הן השיניים הנכנסות לתוך המנעול (הפורנא) וסוגרות אותו.

יג. פִּקָּה[69] שֶׁל מַתֶּכֶת - טְהוֹרָה, לְפִי שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הָעֵץ[70].

69) חצי כדור נקוב שנותנים אותו בראש הפלך בשעת טוויה, והחוטים נמשכים דרך הנקב (רבינו בפירושו למשנתנו). 70) הפלך הוא של עץ, והוא עיקר הכלי, והפיקה היא תוספת להקל את הטוייה.

יד. הַכּוּשׁ[71] וְהַפִּימָא[72] וְהַמַּקֵּל וְסִמְפּוֹנְיָא וְחָלִיל[73] שֶׁל מַתֶּכֶת[74] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. הָיוּ שֶׁל עֵץ וּמְצֻפִּין מַתֶּכֶת - טְהוֹרִין[75]; חוּץ מִן הַסִּמְפּוֹנְיָא, שֶׁאִם הָיָה בָּהּ בֵּית קִבּוּל כְּנָפַיִם[76], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְצֻפָּה - טְמֵאָה[77].

71) פלך (שם מ"ו). 72) במשנה (שם) הגירסא "והאימה". העץ שכורכים עליו את החוטים, וממנו טווים אותם בפלך. 73) כלי נגינה. 74) נמשך לכל הדברים המנויים למעלה. 75) שיטת רבינו, שכל דבר מצופה אינו מקבל טומאה, ואפילו הוא ראוי לקבל טומאה בלי הציפוי, כי הציפוי גורם טהרה מגזירת הכתוב. ורבים חולקים עליו. 76) לוחות דקים של מתכת שמכניסים אותם לתוך הסימפוניא, וכשנופחים בסימפוניא הם נרעדים ומשמיעים קול. 77) מפני שבית הקיבול אינו מצופה, כי המקום צר מאד ואין אפשרות טכנית לצפותו ('תוספות יום טוב'. ונראה להוסיף שנמנעו מלצפות מפני שהציפוי משפיע לרעה על צליל הכנפים). [כלי הנגינה "סימפוניא", מובאת במקרא (דניאל ג, ה)].

טו. הַחֲצוֹצְרָה[78] שֶׁמְּפֻצֶּלֶת חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת[79]: אִם אֵין יוֹדֵעַ לְהַחֲזִירָהּ אֶלָּא אֻמָּן[80] - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה כְּשֶׁהִיא מְחֻבֶּרֶת[81]; וְאִם יְכוֹלִין[82] הַכֹּל לְפָרְקָהּ וּלְהַחֲזִירָהּ - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[83].

78) שנינו שם (מ"ז): "קרן עגולה טמאה ופשוטה טהורה, אם היתה מצופית שלה של מתכת - טמאה. הקב שלה, ר' טרפון מטמא וחכמים מטהרין, ובשעת חיבורן הכל טמא". ומבאר שם רבינו, שהכוונה לחצוצרת מורכבת מהרבה חלקים, ולא לקרן של בהמה (כלי נגינה זה כתוב במקרא (דניאל שם): "קל קרנא משרוקיתא"), וכל חלק בפני עצמו אין עליו תורת כלי. וישנם שני סוגים של כלי זה: קרן עגולה וקרן פשוטה, העגולה רק אומן יכול להרכיב את חלקיה, ואת הפשוטה יכול כל אדם לפרקה ולהרכיבה, ולפיכך אמרו (שבת מז א): המחזיר קרן עגולה בשבת חייב חטאת (מפני שעשה מלאכה), פשוטה - פטור. ודעת רבינו שחלקי הפשוטה אפילו כשהם מחוברים אינם חיבור לטומאה, מפני שהם מתפרקים ללא כל טירחה ובלי ידע אומנות, ומתוך ביאור זה תתפרש הלכה זו והבאה אחריה. 79) של עץ או עצם שאין להן בית קיבול. 80) ואם כן היא מסוג קרן עגולה. 81) מפני שהוא כלי שלם. 82) שהיא קרן פשוטה. 83) חיבור חלש כזה אינו חיבור לטומאה, והחוליות נידונות כמפורקות (ראה ראב"ד וכסף־משנה).

טז. הַקָּצֶה[84] שֶׁמַּנִּיחִין הַפֶּה עָלָיו בִּשְׁעַת תְּקִיעָה[85] - מְקַבֵּל טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[86]; וְהַקָּצֶה הָאַחֵר הָרָחָב[87] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[88]; וּבִשְׁעַת חִבּוּר - הַכֹּל טָמֵא[89]. כֵּיצַד בּוֹ[90]: קְנֵי מְנוֹרָה[91] בִּפְנֵי עַצְמָן - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהֶן שֵׁם לְיַי[92]; הַפֶּרַח שֶׁלָּהּ[93] וְהַבָּסִיס - מִתְטַמְּאִין בִּפְנֵי עַצְמָן[94]; וּבִשְׁעַת חִבּוּר - הַכֹּל טָמֵא.

84) שם. 85) הכוונה ל"מצופית" שנאמרה במשנה. 86) אפילו כשאינו מחובר לחצוצרה. והטעם, מפני שהיא של מתכת ויש לה שם בפני עצמו. במשנה כתוב בפירוש: "אם היתה מצופית שלה של מתכת טמאה". ותמוה הדבר, שרבינו השמיט את המילים: אם היתה של מתכת. 87) במשנה: "הקוו שלה". פירוש, החלק התחתון של החצוצרה. 88) אפילו אם הוא מתכת, מפני שאין לו שם בפני עצמו (ראה למעלה פ"ט ה"א). 89) כל החצוצרה נידונית ככלי אחד, והמצופית היא עיקר. ולפיכך הכל טמא, ואפילו אם הקוו הוא של עץ או עצם. 90) דומה לזה. 91) שאינם מחוברים חיבור של קבע לגוף המנורה. 92) נקראים: "קני מנורה", ולא "קנה" סתם. 93) שקע בראש המנורה, שבו מכניסים את הנר (נר = כלי שנותנים בו השמן והפתילה). 94) אפילו כשהם מפורקים מגוף המנורה, ואף־על־פי שאין להם שם בפני עצמם. והטעם, מפני שיש להם בית קיבול. למעלה פ"ט ה"ב נתבאר שכלי מתכת שיש לו בית קיבול מקבל טומאה, אפילו אין לו שם בפני עצמו.

יז. קוֹרַת הַחִצִּים[95], שֶׁהִיא הַמַּטָּרָה[96], שֶׁיֵּשׁ בָּהּ לְשׁוֹנוֹת שֶׁל מַתֶּכֶת - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; וְשֶׁמַּנִּיחִים אוֹתָהּ בְּרַגְלֵי הָאֲסוּרִים[97] - טְהוֹרָה[98]. וְהַקּוֹלָר[99] - מְקַבֵּל טֻמְאָה. מְגֻרָה[100] שֶׁעָשָׂה שִׁנָּיהָ לְחוֹר הַדֶּלֶת[101], אַף עַל פִּי שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ[102] - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת

טֻמְאָה[103]. וְאִם מִשֶּׁנִּטְמְאַת עֲשָׂאָהּ לְחוֹר הַדֶּלֶת - הֲרֵי זוֹ בְּטֻמְאָתָהּ עַד שֶׁיִּקְבָּעֶנָּה בְּמַסְמֵר[104]. הַפָּכָהּ[105], בֵּין מִלְּמַעְלָה בֵּין מִלְּמַטָּה[106] בֵּין מִן הַצְּדָדִים - טְהוֹרָה[107].

95) שם פי"ב מ"א. 96) לוח שקולעים אליו את החיצים. 97) גוש ברזל ובו פגימה רחבה, ומכניסים לתוכה רגל האסיר, ולמעלה מניחים קורה וקושרים אותה אל הברזל. מכשיר זה שמו "סד" במקרא (איוב יג, כז). 98) מפני שאינה כלי כלל. 99) שעל צוארי האסירים, דומה לעול שעל צואר הבהמה. 100) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ד ה"ה. 101) עשה חריץ במשקוף, והכניס בחריץ את המגירה, ושיניה בולטות לחלל הפתח. [מגירה = משור, מלשון הכתוב (שמואל־ב יב, לא) וישם במגירה]. 102) כשהיא מחוברת. 103) מפני שהיא מחוברת לקרקע. [במשנה שם פי"ד ג, אמרו: "מגירה שעשה שיניה בתוך החור טמאה", ופירשו הרא"ש והברטנורא שבמשנה המדובר במגירה שנטמאה לפני שקבעה, ואינה יוצאת מידי טומאתה על ידי קביעה בלי מסמר, מפני שהנכנסים ויוצאים ניזוקים בה יש להניח שיסירה ממקומה, ולפיכך אינה נידונית כקבועה בקרקע, וכך שנינו גם בתוספתא. אבל למנוע הורדת טומאה, מועילה קביעה זו]. 104) כשקבעה במסמר, הוכיח שאין בדעתו להסירה. 105) באופן שהשיניים אינן בולטות לתוך החלל. 106) במשנה כתוב: "מלמטן למעלן" פירוש, הכניס את השיניים לתוך החריץ שבמשקוף ואינן בולטות לחוץ, ומתוך כך אי־אפשר לנסר בהן. ונראה שגם כאן וגם בתוספתא יש לגרוס כך. הגירסא שלפנינו אינה מובנת. [בדוחק אפשר לפרש שהתכוון לאסקופה ולמזוזות]. 107) יצאה מטומאתה, מפני שביטלה לגמרי מתשמישה המיוחד לה. ועוד, מפני שאינה מזיקה לנכנסים ויוצאים אין בדעתו להסירה. [רבינו חזר בו כאן מפירושו במשנה הנ"ל (סדרי טהרות)].

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר כמה שיעור השבר שיישבר כלי מתכת ולא יקבל טומאה. ודין כלי מתכת שניקבו.

א. כַּמָּה שִׁעוּר הַשֶּׁבֶר[2] שֶׁיִּשָּׁבֵר כְּלִי מַתֶּכֶת וְלֹא יְקַבֵּל טֻמְאָה אוֹ יִטְהַר מִטֻּמְאָתוֹ?[3] הַכֹּל לְפִי מַה שֶּׁהוּא[4].

2) כלים פי"ד מ"א. 3) שירדה עליו לפני שנשבר. 4) אין שיעור אחיד לכל הכלים, השיעורים השונים יתבארו בהלכות הבאות.

ב. כָּל זְמַן[5] שֶׁהַכְּלִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ[6] - עֲדַיִן הוּא כְּלִי וְחָשׁוּב כְּלִי שָׁלֵם. כֵּיצַד? כְּלִי שֶׁל מַתֶּכֶת[7] שֶׁנִּשְׁבַּר וַהֲרֵי הוּא יָכוֹל לְמַלֹּאוֹת בּוֹ - הֲרֵי הוּא כְּלִי כְּשֶׁהָיָה. הַקֶּמְקוּם - כְּדֵי לָחֹם בּוֹ חַמִּין. הַמַּחַם[8] - כְּדֵי לְקַבֵּל סְלָעִים[9]. הַלֶּפֶס[10] - כְּדֵי לְקַבֵּל קִיתּוֹנוֹת[11] שֶׁל מַתֶּכֶת. הַקִּיתּוֹן - כְּדֵי לְקַבֵּל פְּרוּטוֹת[12]. מִדּוֹת הַיַּיִן[13] - כְּדֵי לָמֹד בָּהֶן הַיַּיִן[14]. וְכֵן מִדּוֹת הַשֶּׁמֶן[15] - כְּדֵי לָמֹד בָּהֶן הַשֶּׁמֶן. מְסִגֶּנֶת שֶׁל חַרְדָּל[16] שֶׁנִּפְרְצוּ בָהּ שְׁלֹשָׁה נְקָבִים מִלְּמַטָּה[17] זֶה לְתוֹךְ זֶה[18] - טְהוֹרָה[19], לְפִי שֶׁאֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת מֵעֵין מְלַאכְתָּהּ. מַגְרֵפָה[20] שֶׁנִּטְּלָה כַּפָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא כְּקוּרְנָס - טְהוֹרָה; שֶׁאֵינָהּ עוֹשָׂה מֵעֵין מְלַאכְתָּהּ אֶלָּא מֵעֵין הַקּוּרְנָס, וְהִיא לֹא נַעֲשֵׂית לִתְקֹעַ בָּהּ כְּקוּרְנָס. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה[21].

5) שם. 6) שלפני שבירתו. 7) במשנה: "דלי". וגם רבינו מתכוון לדלי שמלאכתו הקבועה היא מילוי מים. 8) שהוא גדול יותר מקומקום. 9) ולא יפלו דרך הנקב. סלע = מטבע כסף עתיק (ראה פ"ט ה"י). מפני שהוא כלי גדול נתנו לו שיעור גדול, נראה שרגילים היו להשתמש לפעמים במיחם להניח בו סלעים, שאם לא כן - הרי אינו ראוי למלאכתו הראשונה ('תפארת ישראל'). 10) כלי גדול מאוד שמחממים בו מים ומנקים בו כלים קטנים. 11) כדים. 12) גם כשהוא שלם הניחו בו מטבעות קטנות. [הר"ש מפרש שבדלי וקומקום מדובר כשנתרועעו, פירוש שנשחקו ונחלשו, וממיחם ואילך - בניקבו. ומסתמך בפירושו זה על התוספתא, שם פ"ד ה"א. וגם בהלכה שלפנינו אין לפרש את כל הכלים באותו קלקול עצמו, שהרי רבינו מתחיל "שנשבר" ונותן שיעורים מתאימים לכלי שבור בדלי וקומקום, ואחר מכאן הוא קובע שיעורים של קיבול מטבעות, שהם מתאימים לכלים שניקבו. ונראה שרבינו מפרש דלי וקומקום שנשברו, ונשאר בדלי מקום לשאוב מים, ובקומקום כדי לחמם בו מים, ובכלים האחרים מדובר כשניקבו (ראה 'תפארת ישראל')]. 13) כלים המיוחדים למדידת יין שניקבו. 14) אם אין היין יוצא דרך אותו הנקב, הכלי מקבל טומאה. [יש מפרשים, שאפילו אם טיפות זעירות מתמצות לאט לאט דרך הנקב - הכלי מקבל טומאה, מפני שאינו מפריע למדידה שהיין מתעכב בכלי זמן קצר]. 15) שמן הוא יותר סמיך מיין, ואינו יוצא אלא דרך נקב יותר גדול. 16) רגילים היו לשרות את החרדל במים או בחומץ ולהעבירו דרך מסננת ששוליה אריגה של חוטי מתכת. 17) נקרעו חוטי האריגה בשלושה מקומות סמוכים זה לזה. 18) שלושת הנקבים התלכדו לחור גדול אחד, והחרדל נופל דרך החור. 19) אע"פ שיכולה לקבל דברים גסים יותר מחרדל. 20) כלים פי"ג מ"ד. ופירש רבינו, תרווד גדול שבוחשים בו את התבשיל, ובית יד שלו עשוי בתבנית קורנס (פטיש) ואפשר להשתמש בו לתקוע מסמרים. 21) כל הדומה לזה, כל כלי שנשבר ואינו ראוי למלאכתו הראשונה אינו מקבל טומאה, אף־על־פי שהאדם משתמש בו למלאכה אחרת.

ג. מַסְרֵק[22] שֶׁל עֶמֶר[23] שֶׁנִּטְּלוּ שִׁנָּיו, אִם נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ שָׁלֹשׁ בְּמָקוֹם אֶחָד[24] - טָמֵא. הָיְתָה הַחִיצוֹנָה[25] אַחַת מִן הַשָּׁלֹשׁ - טָהוֹר, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִסְרֹק בּוֹ פִּשְׁתָּן[26], שֶׁהַחִיצוֹנָה אֵינָהּ מוֹעֶלֶת לִסְרֹק, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ בִּכְלִי מַתֶּכֶת - טָהוֹר. נִטְּלוּ מִן הַמַּסְרֵק שְׁתַּיִם וַעֲשָׂאָן[27] לְמַלְקֶטֶת[28] - טְמֵאוֹת. אַחַת[29] וְהִתְקִינָהּ לַגֵּר[30] אוֹ לִלְפֹּף[31] עָלֶיהָ הַחוּט לִרְקוּם - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. וְאִם הָיְתָה הַשֵּׁן עָבָה וּגְדוֹלָה, אַף

21) מסרק[22] שֶׁל עֶמֶר[23] שֶׁנִּטְּלוּ שִׁנָּיו, אִם נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ שָׁלֹשׁ בְּמָקוֹם אֶחָד[24] - טָמֵא. הָיְתָה הַחִיצוֹנָה[25] אַחַת מִן הַשָּׁלֹשׁ - טָהוֹר, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִסְרֹק בּוֹ פִּשְׁתָּן[26], שֶׁהַחִיצוֹנָה אֵינָהּ מוֹעֶלֶת לִסְרֹק, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ בִּכְלִי מַתֶּכֶת - טָהוֹר. נִטְּלוּ מִן הַמַּסְרֵק שְׁתַּיִם וַעֲשָׂאָן[27] לְמַלְקֶטֶת[28] - טְמֵאוֹת. אַחַת[29] וְהִתְקִינָהּ לַגֵּר[30] אוֹ לִלְפֹּף[31] עָלֶיהָ הַחוּט לִרְקוּם - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. וְאִם הָיְתָה הַשֵּׁן עָבָה וּגְדוֹלָה, אַף

עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְקִינָהּ - הֲרֵי זוֹ מִתְטַמֵּאת בִּפְנֵי עַצְמָהּ[32].

22) שם פי"ג מ"ח. 23) שסורקים בו את הצמר. בית היד של המסרק עשוי מעץ, ומחטים של ברזל תחובות בו. 24) ראוי הוא עדיין לסרוק בו. 25) השן החיצונה שהיא רחבה ואינה ראויה לסרוק בה. 26) תיבה זו נשתרבבה לכאן בטעות ויש למוחקה. מסרק של צמר שמחטיו דקות, אינו ראוי כלל לסרוק בו פשתן. 27) את שתי המחטים. 28) כעין מלקחיים להוריד בהן את השיער מן הגוף. 29) ניטלה שן אחת. 30) כפף קצה אחד בתבנית מתאימה להוציא בה את הפתילה מהנר. 31) לכרוך. 32) מפני שהיא ראויה לכתוב בה על לוח של שעווה. כרב פפא ביבמות מג, א (ראה כסף־משנה).

ד. מַסְרֵק[33] שֶׁל פִּשְׁתָּן[34] שֶׁנִּטְּלוּ שִׁנָּיו וְנִשְׁתַּיֵּר בּוֹ שְׁתַּיִם - טָמֵא[35]; נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ אַחַת - טָהוֹר[36].

33) שם. 34) חוטי הפשתן הם יותר עבים, ושיני המסרק עבות ומרוחקות זו מזו יותר מבמסרק של צמר. 35) ראוי הוא עדיין לסרוק בו פשתן. 36) שתי הלכות אלו ג' ו־ד' מנוגדות לשיטת הסוגיא ביבמות (שם. העיר על זה ב'כסף משנה' בהלכה הקודמת. ראה שם).

ה. הַכְּדוּמִים[37] שֶׁנִּשְׁבְּרוּ וְאוּנְקְלִי[38] שֶׁלָּהֶן קַיֶּמֶת - טְמֵאִין[39], שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְהוֹצִיא בָּהֶן הַדְּלִי מִן הַבְּאֵר[40] כְּשֶׁהָיוּ מִקֹּדֶם.

37) שם מ"ז: הכדומים האשקלוניים. 38) השלשלת עם הווים. 39) באשקלון היו רגילים להשתמש בכלי זה המורכב ממוט עץ ארוך, ובו קבועות שלשלאות של ברזל שבראשיהן ווים כפופים, בכלי זה מוציאים כלים שנפלו לבור. והוא מקבל טומאה אף־על־פי שהמוט הוא עץ פשוט, מפני שהשלשלאות והווים הם עיקר הכלי, והעץ משמש אותם. 40) כשהבאר אינה עמוקה או אם יקשור בה חבל.

ו. מְגֵרָה[41] שֶׁנִּטְּלָה שֵׁן אַחַת מִבֵּינְתַּיִם[42] - טְהוֹרָה[43]. נִשְׁתַּיֵּר בָּהּ[44] מִלֹּא הַסִּיט[45] בְּמָקוֹם אֶחָד - טְמֵאָה, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לָגֹר[46] בַּנִּשְׁאָר.

41) משור (שם מ"ד). 42) מבין כל שתי שיניים ניטלה אחת [כל שן שנייה ניטלה, ולא נשארו שתי שיניים בלי הפסק ביניהן]. 43) כי אי־אפשר לנסר בה. 44) מקום שלא ניטלו שיניה. 45) כשיעור ארבעה אגודלים. רבינו בפירושו למשנתינו מבאר, שיש הבדל בין מלוא הסיט לרוחב הסיט, מלוא הסיט שיעורו כמו שאמרנו, ורוחב הסיט הוא המרחק בין ראש האגודל וראש האצבע כשמרחיקים אותן זה מזו עד קצה האפשרות. [בפירושו למשנה שבת קה, ב - כותב רבינו, שמלוא הסיט הוא שתות הזרת, ושיעור זה הוא פחות מחצי השיעור האמור כאן, שהרי הזרת הוא חצי אמה = שתים עשרה אצבעות (לא אגודלים), וצע"ג, ראה פירושו לערלה פ"ג מ"ב]. 46) לנסר.

ז. הַמַּעֲצָד[47] וְהָאִזְמֵל[48] וְהַמַּפְסֶלֶת[49] וְהַמַּקְדֵּחַ[50] שֶׁנִּפְגְּמוּ[51] - עֲדַיִן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[52]. נִטַּל חִסּוּמָן[53] - טְהוֹרִין[54]. וְכֻלָּן שֶׁנֶּחְלְקוּ לִשְׁנַיִם[55] - טְמֵאִין[56]; חוּץ מִן הַמַּקְדֵּחַ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לִנְקֹב בּוֹ[57]. וְהָרוּנְקִי[58] בִּפְנֵי עַצְמָהּ - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְקֻצָּת כְּלִי.

47) כלים, שם. גרזן שמשתמשים בו נגרים. 48) רבינו במשנה מפרש: ברזל ארוך מחודד בקצהו התחתון, והנגר אוחז אותו בשתי ידיו וחותך בו את העצים. 49) סכין חדה מורכבת בבית יד של עץ, ומחליקים בה את הקרשים. 50) כלי שהנגרים קודחים בו נקבים בעץ, ראה לקמן הערה נו. [פירשנו כל הכלים האמורים למעלה ע"פ פירוש רבינו במשנה, אולם כיום משתמשים במונחים אלה לכלים אחרים]. 51) נסדקו. 52) מפני שהם עדיין ראויים למלאכתם. רבינו שם מפרש, שכל הכלים האלה עשויים משני חלקים מרותכים זה לזה, האחד הוא ברזל פשוט, והשני – החלק שבו יחתכו וינקבו – עשוי מברזל יותר קשה ויותר חזק (כנראה הכוונה לפלדה). ואם נסדק החלק שאינו חזק כל־כך אין הסדק עובר את גבול הברזל הקשה, כאילו זה חוסם את המעבר, ולפיכך נקרא חלק זה "חיסום". 53) הברזל הקשה. 54) חלק זה הוא עיקר הכלי. 55) לארכן. 56) שהרי נשאר כלי קטן שהוא עדיין ראוי למלאכתו הראשונה. 57) בדפוסים שלנו בפירוש המשניות, כתוב: "ומקדח שם המקבת", אולם מכאן הוכחה שטעות הדפוס או המעתיק היא, וצ"ל "מנקבת". 58) ה'ערוך' מפרש שהוא הכלי שמחליקים בו העצים, אולם רבינו פירש כך "מפסלת" שנאמרה במשנתינו, ולא ביאר כאן רונקי מה הוא, וכתב רק שהוא כלי מורכב משני חלקים וכל חלק בפני עצמו אינו כלי שלם ולכן אינו מקבל טומאה.

ח. הַסַּיִף[59] וְהַסַּכִּין, וְהַסַּכִּין הֶעָקֹם כְּמוֹ מַגָּל[60], וְהָרֹמַח וּמַגַּל יָד[61] וּמַגַּל קָצִיר[62] וְזוּג מִסְפָּרַיִם קְטַנִּים שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים וְזוּג מִסְפָּרַיִם גְּדוֹלִים שֶׁל סַפָּרִים[63] שֶׁנֶּחְלְקוּ[64] - כָּל חֵלֶק מֵהֶן מְקַבֵּל טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ[65].

59) שם מ"א. 60) רבינו מפרש כך פגיון שנאמר במשנה. והר"ש מפרש סכין שיש לו שני פיות. 61) שמשתמשים לצרכי הבית. 62) שקוצרים בו תבואה. 63) מדובר בכלים של חוליות מחוברות או שיש להם בית יד המחובר בהם. ראה 'משנה אחרונה'. 64) נתפרקו בחלקים ולא נשברו. 65) אפשר לחתוך שערות בכל חלק מהם.

ט. מִסְפָּרַיִם[66] שֶׁנֶּחְלְקָה לִשְׁנַיִם[67] - טְהוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מַעֲבֶרֶת אֶת הַשֵּׂעָר[68] אֶלָּא בְּדֹחַק.

66) במשנה כתוב "מספרת". כלי זה אינו מורכב משני סכינים. רב האי גאון, מפרש: "יביאו רדיד (טס דק) של ברזל ויחודו אותו משני ראשיו ומכפלים אותו לצד אחד". 67) נשברה. 68) שערות סבוכות. [בתוספתא, שם פ"ג ה"ב, אמרו: "רבי יהודה מטמא, מפני שהוא כבתחילתו, בתחילה חותך בה את הסבך ועכשיו חותך בה את הסבך,

וחכמים מטהרים". ופירש שם הגר"א חותך סבכי אילנות, ורבינו מפרש סבכי שערות.

י. שִׁרְיוֹן[69] שֶׁנֶּחֱלַק לְאָרְכּוֹ - טָהוֹר[70]; לְרָחְבּוֹ[71], אִם מְשַׁמֵּשׁ מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ רִאשׁוֹנָה - טָמֵא. מֵאֵימָתַי טָהֲרָתוֹ? מִשֶּׁיִּבְלֶה[72] וְאֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ. בָּלָה וְנִשְׁתַּיֵּר בּוֹ רֻבּוֹ: אִם מִלְּמַעְלָה[73] - טָמֵא[74], וְאִם מִלְּמַטָּה - טָהוֹר. קִצֵּץ מִמֶּנּוּ וְעָשָׂה חֵלְיָא לְתַכְשִׁיט - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[75].

69) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ג. 70) אינו ראוי להגן, שהרי אינו מכסה כל רוחב הגוף. 71) ונשתייר חלק מכסה חלקו של הגוף לכל רחבו. 72) על־ידי חלידה. 73) החלק העליון נשאר. 74) מפני שהוא מכסה את הלב ואת החזה. 75) כלי חדש בא לכאן – תכשיט אדם שהוא מקבל טומאה (ראה למעלה פ"ח ה"ו).

יא. שְׁפוֹפֶרֶת[76] שֶׁל זֶהָבִים[77] וְשֶׁל זוֹגִין[78] וְשֶׁל נַפָּחִים[79] וְשֶׁל עוֹשֵׂי זְכוּכִית[80] שֶׁנֶּחְלְקָה לְאָרְכָּהּ - טְהוֹרָה; לְרָחְבָּהּ: אִם מְשַׁמֶּשֶׁת מֵעֵין מְלַאכְתָּהּ רִאשׁוֹנָה - טְמֵאָה, וְאִם לָאו - טְהוֹרָה.

76) תוספתא, שם ה"ו. 77) מפוח קטן שמנפחים בו הגחלים כדי להתך את הזהב. 78) בתוספתא כתוב: זגגין. 79) מפוח לליבון ברזל. 80) הגר"א גורס בתוספתא "עושי כלי זכוכית". נראה שהוא מפרש שזגגים הם המהתכים את הזכוכית ומשתמשים במפוחים גדולים, ועושי כלי זכוכית משתמשים בזכוכית מהותכת או רכה.

יב. כְּלֵבִיא[81] שֶׁל סַפָּרִים[82] וְשֶׁל רוֹפְאִים וְשֶׁל עוֹשֵׂי זְכוּכִית שֶׁנֶּחְלְקָה לִשְׁנַיִם - טְהוֹרָה[83]; וְשֶׁל נַפָּחִים[84] - טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּתְּחִלָּה [חוֹתֶה בָּהּ אֶת הַגֶּחָלִים][85] וְעַכְשָׁו חוֹתֶה בָּהּ אֶת הַגֶּחָלִים.

81) תוספתא, שם. 82) כלי מיוחד להניח בו את הכלים השונים שמשתמשים בהם רופאים, ספרים ועושי זכוכית בשעת מלאכה. 83) עיקר תשמישה הוא לקבץ את הכלים במקום אחד כדי שלא יצטרך לחפשם, ואם נחלקה לשניים - נופלים הכלים מתוכה ומתפזרים. 84) ב'ערוך השלם' מפרש, כלי שתחובים בו מסמרים מעוקמים בראשיהם, ובהם מוציאים הברזל החם מן הכור. 85) כשהנפח רוצה להוציא את הברזל החם מן הכור, הוא חותה את הגחלים שעל גביו ומצדדיו.

יג. מַרְאָה[86] שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁנִּשְׁבְּרָה אוֹ שֶׁנִּטַּשְׁטְשָׁה[87]: אִם אֵינָהּ מַרְאָה רֹב הַפָּנִים - טְהוֹרָה; הָיְתָה מַרְאָה רֹב הַפָּנִים - עֲדַיִן הִיא כְּלִי כְּשֶׁהָיְתָה[88].

86) משנה, כלים פי"ד, ו. 87) אינה מבריקה ואינה מחזירה תמונה ברורה. 88) מפני שאפשר להשתמש במראה קטנה כזו.

יד. מַחַט[89] שֶׁנִּטַּל קְצָתָהּ הַנָּקוּב אוֹ עֶקְצָהּ - טְהוֹרָה[90]. וְאִם הִתְקִינָהּ[91] לְלִפֹּף[92] עָלֶיהָ הַחוּט לִרְקֹם בָּהּ[93] - טְמֵאָה[94]. אֲבָל מַחַט שֶׁל שַׂקִּין[95] שֶׁנִּטַּל קְצָתָהּ הַנָּקוּב - טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רוֹשֵׁם[96] בַּקְּצָה הַשֵּׁנִי[97].

89) משנה, שם פי"ג מ"ה. 90) אינה ראוייה לתפירה. 91) עשה בה מעשה כדי להתאימה. 92) לכרוך. 93) כשהחוט כרוך על איזה חפץ עגול, נוח יותר לרקום. 94) אע"פ שאינה ראוייה למלאכתה הראשונה - מועיל התיקון. 95) שהיא עבה מאד. 96) חורט בחומר רך. 97) גם לפני שנשבר הקצה הנקוב משתמשים בה לרשום, ואם כן ראויה היא למלאכתה שלפני שבירתה.

טו. מַחַט[98] שֶׁלּוֹפְפִין עָלֶיהָ[99] הַשֵּׁנִי[100] אוֹ הַזָּהָב וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין הָרוֹקְמִין, בֵּין שֶׁנִּטַּל הַנָּקוּב שֶׁלָּהּ בֵּין שֶׁנִּטַּל עֶקְצָהּ - טְמֵאָה, שֶׁאֵין מְלַאכְתָּהּ הַתְּפִירָה[101].

98) שם. 99) שנעשתה בעיקרה לשם כך, ולפעמים משתמשים בה גם בחודה ובעוקצה. 100) צמר צבוע אדום. 101) עיקר מלאכתה אינה התפירה אלא הליפוף, ולזה היא ראויה גם אחר השבירה. חוטי שני וחוטי זהב הם דקים מאד, ולכן לופפים אותם על מחטים דקים.

טז. מַחַט[102] שֶׁהֶעֱלָתָהּ חֲלוּדָה: אִם מְעַכֶּבֶת הַתְּפִירָה - טְהוֹרָה, וְאִם לָאו - טְמֵאָה.

102) שם.

יז. הַסַּיִף[103] וְהַסַּכִּין שֶׁהֶעֱלוּ חֲלוּדָה - טְהוֹרִין; שָׁפָאן[104] וְהִשְׁחִיזָן[105] - חָזְרוּ לְטֻמְאָתָן הַיְשָׁנָה. וְכֵן[106] צִנּוֹרָא[107] שֶׁפִּשְׁטָהּ - טְהוֹרָה; כְּפָפָהּ - חָזְרָה לְטֻמְאָתָהּ הַיְשָׁנָה.

103) תוספתא, שם בבא־מציעא פ"ג ה"ו. 104) נמשך לסייף. 105) נמשך לסכין. למעלה פ"ח ה"ב כתב רבינו שגמר מלאכת הסייף הוא משישופנה, ושל הסכין משישחיזנה, ומשום כך אנו מוכרחים לחלק ולבאר כלמעלה. ב'מנחת ביכורים' על התוספתא מבאר, שסייף אינה טעונה השחזה מפני שמכים בה בכוח, אולם סכין אינה ראויה למלאכתה לפני ההשחזה]. 106) משנה, שם פי"ג ה. 107) הברזל שעל ראש הפלך וראשו מעוקם, ואם נפשט העיקום אינו ראוי לטוויה (ע"פ פירוש רב האי גאון. והר"ש מפרש מזלג מעוקם שמהפכים בו את הבשר הניצלה על גחלים).

יח. מַפְתֵּחַ[108] עָקֹם כְּמוֹ אַרְכֻּבָּה[109] שֶׁנִּשְׁבַּר מִתּוֹךְ אַרְכֻּבּוֹתָיו; - טָהוֹר[110]. וְכֵן מַפְתֵּחַ הֶעָשׂוּי כְּמִין גַּם[111] שֶׁנִּשְׁבַּר מִתּוֹךְ גַּמּוֹ - טָהוֹר. שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לִפְתֹּחַ בָּהֶן, וַהֲרֵי אֵינָן מְשַׁמְּשִׁין מֵעֵין מְלַאכְתָּן. הָיוּ בָּהּ[112] שְׁנַיִם[113] וּנְקָבִים[114] - טָמֵא, שֶׁעַדַיִן הוּא מַפְתֵּחַ[115]. נִטְלוּ הַשְּׁנַיִם - טָמֵא מִפְּנֵי הַנְּקָבִים[116]; נִסְתְּמוּ הַנְּקָבִים - טָמֵא מִפְּנֵי הַשְּׁנַיִם. נִטְלוּ הַשְּׁנַיִם וְנִסְתְּמוּ הַנְּקָבִים אוֹ שֶׁנִּפְרְצוּ הַנְּקָבִים זֶה לְתוֹךְ זֶה[117] - טָהוֹר.

108) שם פי"ד מ"ח. 109) שמקום העקימה הוא עגול כמו

ברך (׳תפארת ישראל׳). 110) אף־על־פי שנשאר קצת עיקום במקום השבירה. והטעם, מפני שהעיקום אינו מגיע עד מקום הבריח ולא יעתיקו ממקומו. 111) אות יוונית שצורתה כך: ? 112) צ"ל בו, פירוש בחלק השבור. 113) בליטות שאפשר לאחוז בהן את הבריח ולהעתיקו. 114) ואפשר להכניס בהם את הבריח ולהעתיקו. היו להם מנעולים שקצה הבריח הסוגר נכנס לנקבי המפתח המסיע אותו ממקומו, וסוג שני נפתח על ידי שיניים שבמפתח כדוגמת המפתחות שלנו. 115) אפשר לפתוח בו מנעול בדוחק בעזרת השיניים או הנקבים. 116) ראוי עדיין לפתוח בו מנעול מהסוג הראשון שאמרנו. 117) ונעשה חור אחד גדול שאינו ראוי להזיז את הבריח ממקומו.

יט. כְּלִי[118] שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁוֹ הָאֶחָד כַּף לְהָרִים בּוֹ הַדֶּשֶׁן[119] וּבְרֹאשׁוֹ הַשֵּׁנִי מַזְלֵג לִצְלוֹת בּוֹ הַבָּשָׂר: נִטְלָה כַּפּוֹ[120] - טָמֵא מִפְּנֵי שְׁנָיו[121]; נִטְלוּ שְׁנָיו - טָמֵא מִפְּנֵי כַּפּוֹ. וְכֵן מִכְחוֹל[122] שֶׁנִּטְלָה כַּפּוֹ שֶׁגּוֹרְפִין בָּהּ הַכְּחוֹל[123] - טָמֵא מִפְּנֵי הַזָּכָר[124] שֶׁכּוֹחֲלִים בּוֹ הָעַיִן; נִטַּל הַזָּכָר - טָמֵא מִפְּנֵי הַכַּף.

118) שם פי"ג מ"ב. 119) רבינו מפרש כך "קוליגריפון" שנאמר במשנה. 120) ואינו ראוי לגרוף בו את האפר. 121) שאפשר להשתמש בהן לצלות בשר, ועדיין תורת כלי עליו. 122) כלי שתשמישו לצבוע את העיניים, קצהו האחד עגול ככף קטנה ובה נוטלים את הצבע, וקצהו השני ישר. 123) הצבע. 124) הקצה הישר של המכחול, שבו מכניסים את הצבע לתוך העין.

כ. כְּלִי[125] שֶׁבְּרֹאשׁוֹ אֶחָד כַּף כִּסְכֶּכָה[126] לִצְלוֹת עָלָיו וּבַקָּצֶה הַשֵּׁנִי שְׁנַיִם לְהוֹצִיא מֵהֶן הַבָּשָׂר מִן הַקְּדֵרָה אוֹ מֵעַל הָאֵשׁ[127]: נִטְלָה כַּפּוֹ - טָמֵא מִפְּנֵי שְׁנָיו; נִטְלוּ שְׁנָיו - טָמֵא מִפְּנֵי כַּפּוֹ. וְכֵן עֵט שֶׁל מַתֶּכֶת[128] שֶׁכּוֹתְבִין בְּרֹאשׁוֹ הָאֶחָד וּבְרֹאשׁוֹ הַשֵּׁנִי מוֹחֲקִין[129]: נִטַּל הַכּוֹתֵב - טָמֵא מִפְּנֵי הַמּוֹחֵק; נִטַּל הַמּוֹחֵק - טָמֵא מִפְּנֵי הַכּוֹתֵב. וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַנִּשְׁאָר יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ. כֵּיצַד? עֵט שֶׁנִּטַּל הַמּוֹחֵק שֶׁלּוֹ וְנִשְׁאַר הַכּוֹתֵב, אִם נִשְׁאַר מֵאָרְכּוֹ כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לְקִשְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתָיו[130] - טָמֵא, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיֹּאחַז בּוֹ וְיִכְתֹּב בּוֹ. נִטַּל הַכּוֹתֵב וְנִשְׁאַר הַמּוֹחֵק, אִם נִשְׁאַר מֵאָרְכּוֹ מְלוֹא פַּס יָדוֹ[131] - טָמֵא, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לוֹ לִמְחֹק בּוֹ. נִשְׁאַר פָּחוֹת מִזֶּה - טָהוֹר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

125) שם. 126) רשת. מניחים עליה את הבשר ונותנים אותה על גחלי אש. 127) זהו לדעת רבינו "זומא לסטרא" שנאמרה במשנה. [הראב"ד וכן ה׳כסף משנה׳ הסבירו, שהלכה יט היא פירוש של זומא לסטרא, והלכה כ׳ של "קוליגריפון". כנראה לא הגיע לידם פירוש למשניות אלו, שעליו מסתמך פירושנו כאן]. 128) שכותבים בו על השעווה או חומר רך אחר. 129) ראשו זה הוא רחב קצת ומחליקים בו את השעווה שחרטו בה אותיות.

130) למקום שהאצבעות מחוברות לפס היד. 131) כדי שיוכל לאחוז את המכתב בכף היד ולמחוק בו.

כא. קֶרְדֹּם[132] שֶׁנִּטַּל עֻשְׁפּוֹ[133], וְהוּא הַצַּד שֶׁהֶחָרֵשׁ מְנַגֵּר בּוֹ - טָמֵא מִפְּנֵי בֵּית בִּקּוּעוֹ; נִטַּל בֵּית בִּקּוּעוֹ - טָמֵא מִפְּנֵי בֵּית עֻשְׁפּוֹ. נִשְׁבַּר מַקּוֹפוֹ[134] - טָהוֹר[135].

132) שם מ"ג. 133) הקורדום שני קצותיו מחודדים, האחד רחב מאד ומשתמשים בו הנגרים, והשני קצר ומעוגל קצת ומבקעים בו עצים במשק הבית. הראשון נקרא עושף, מפני שהוא דומה למחרישה ["במחרשתו" (שמואל־א יג, כ) מתרגם יונתן עושפיה], והשני נקרא "בית ביקוע". 134) בית קיבולו של הקת (ראה ׳הגהות מים טהורים׳ לפירוש המשניות, שם). 135) מפני שאינו ראוי למלאכתו.

כב. חַרְחוֹר[136] שֶׁנִּפְגַּם[137] - עֲדַיִן הוּא כְּלִי עַד שֶׁיְּנַטֵּל רֻבּוֹ[138]. נִשְׁבַּר מַקּוֹפוֹ[139] - טָהוֹר.

136) הברזל שמכניסים בו ראש המרדע ומנערים בו את העפר מן המחרישה וגם חותכים בו שרשים, ראה הלכה כג. 137) נטל חלק מחודו. 138) של החוד. 139) ראה בהלכה הקודמת. [בפירושו למשנתינו, גורס רבינו "קופו"].

כג. הַמַּרְדֵּעַ[140] הוּא הַמַּלְמָד[141], וְהוּא עֵץ אָרֹךְ עָב. וּכְמוֹ מַסְמֵר חַד תָּקוּעַ בְּקָצָתוֹ מִלְּמַעְלָה, וְזֶה הַבַּרְזֶל נִקְרָא דָּרְבָן. וּבַקָּצֶה הַשֵּׁנִי מִלְּמַטָּה בַּרְזֶל כְּמוֹ רֹמַח וְהָעֵץ נִכְנָס בּוֹ[142], וְזֶה הַבַּרְזֶל נִקְרָא חַרְחוֹר.

140) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ג ה"ה (בדפוס ראם וילנא, כתוב "מרדה". וצ"ל "מרדע"). 141) שנותנים על צואר הבהמה ליישר הילוכה. 142) ע"פ דפוס רומא. בדפוסים מאוחרים, הושמטה המילה "בו".

כד. מְנִיקָת[143] שֶׁל מַתֶּכֶת, שֶׁהִיא כְּמוֹ שְׁפוֹפֶרֶת[144], שֶׁנִּטְמְאָה - מִשֶּׁיִּקְבָּעֶנָּה בְּמַקֵּל[145] אוֹ בְּדֶלֶת[146] וִיחַבְּרֶנָּה[147] עִם הָעֵץ תִּטְהַר[148]. לֹא נִטְמְאָה וּקְבָעָהּ בְּמַקֵּל[149] אוֹ בַּדֶּלֶת[150] - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּמְקוֹמָהּ[151]; שֶׁכָּל כְּלֵי מַתָּכוֹת שֶׁקְּבָעָם בַּקּוֹרָה אוֹ בַּכֹּתֶל - מְקַבְּלִין טֻמְאָה כְּשֶׁהָיוּ עַד שֶׁיְּשַׁנֶּה[152] אֶת מַעֲשֵׂיהֶם. לְפִיכָךְ, דַּף שֶׁל נַחְתּוֹמִין[153] שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁקְּבָעוֹ בַּכֹּתֶל - טָמֵא[154]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר כְּלֵי מַתָּכוֹת שֶׁנִּקְבְּעוּ[155], בֵּין מְקַבְּלֵיהֶן בֵּין פְּשׁוּטֵיהֶן - מְקַבְּלִים טֻמְאָה כְּשֶׁהָיוּ.

143) שם פי"ד מ"ב. 144) משמשים בה לשאוף יין מן החבית. 145) יש אנשים שמרכיבים שפופרת של מתכת קטנה על מקל – לנוי. 146) לנוי, [ויש מפרשים שנותנים אותה תחת הדלת, כדי לשמור על העץ שלא ירקב]. 147) במסמרים (רבינו בפירושו למשנתינו). 148) מפני שהאדם שינה תשמישה במעשה בגופה ממש, שתקע בה מסמרים וניקבה, ועכשיו היא משמשת את העץ. 149) תחב בה את המקל ולא חיברה במסמרים. 150) הכניסה בחריץ שבדלת ולא קבעה במסמרים. 151) ומכל־שכן אם נטמאה, לא פקעה ממנה טומאתה.

ומדובר כשלא עשה השפופרת לכתחילה בכוונה לקובעה בדלת או במקל, אבל אם עשאה לכתחילה לשם כך - לא ירד עליה תורת כלי, ולפיכך אינה מקבלת טומאה. 152) ע"י מעשה בגופם. [כל פירוש הלכה זו מיוסד על פירוש רבינו למשנתינו]. 153) שהנחתום עורך עליו את הלחם. 154) מקבל טומאה, מפני שלא עשה מעשה בגופו. 155) ולא נעשה שינוי בגופם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ט'־ט"ו ניסן תשע"ט

יום ראשון ט' ניסן ה'תשע"ט

הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שעל חמש עבירות מביאין קרבן אשם ודאי, ואם אמרו לו שניים: בעלת שפחה חרופה והוא אומר לא בעלתי.

1 **א. עַל חָמֵשׁ עֲבֵרוֹת מֵבִיא קָרְבַּן אָשָׁם. וְהוּא הַנִּקְרָא**
2 **אָשָׁם וַדַּאי, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ בָּא מִשּׁוּם סָפֵק[2]. וְאֵלּוּ הֵן:**
3 **עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה[3], וְעַל הַגָּזֵל, וְעַל הַמְּעִילָה, וְעַל**
4 **טֻמְאַת נָזִיר[4], וְעַל הַצָּרַעַת כְּשֶׁיִּטְהַר מִמֶּנָּה[5]. עַל**
5 **שִׁפְחָה חֲרוּפָה כֵּיצַד? הַבָּא עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה[6], בֵּין**
6 **בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה - מֵבִיא אָשָׁם[7]. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה[8]**
7 **גְּדוֹלָה[9] וּמְזִידָה[10] וּבְרְצוֹנָהּ[11], וְתִהְיֶה בְּעוּלָה[12]**
8 **כְּדַרְכָּהּ[13], וּבִגְמַר בִּיאָה[14], כְּדֵי שֶׁתִּלְקֶה[15]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
9 **בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ - הִיא לוֹקָה[16] וְהוּא**
10 **מֵבִיא קָרְבָּן.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"הבא על שפחה חרופה, בין בזדון בין בשגגה, מביא אשם גזילות ומתכפר לו על הכל על הזדונות ועל השגגות".

וממשיך "כל מי שיש בידו משוה פרוטה ומעלה ממון ישראל... הרי זה מביא אשם על חטאו", וכן "הנשבע שבועת עדות בין בזדון בין בשגגה" מקריב קרבן עולה ויורד.

וידוע ביאור אדמו"ר הזקן ב'אגרת הקודש' בעניין פרה אדומה הנעשית מחוץ לשלוש מחנות ולא בפנים כקרבן חטאת, כי טהרת פרה אדומה היא משלוש קליפות הטמאות שלמטה מנוגה "... משא"כ קרבנות שעל גבי המזבח מכפרין על השגגות שהן מהתגברות נפש הבהמית שמנוגה", כי כאשר יהודי עובר עבירה בשוגג אינו נמצא עדיין "בחוץ" מקום הקליפות, ולכן יכול להתכפר ע"י קרבן הנעשה בפנים.

וקשה איך יתאים הביאור הנ"ל עם מה שמצינו שיש קרבנות המכפרים הן בשוגג והן במזיד. והנה אדמו"ר המהר"ש כתב בנוגע לאשם גזילות "ובאשם גזילות הקרבן צריך להיות עם התשובה, התשובה עושה ממזיד שוגג, ואז מתכפר הקרבן". ועדיין צריך להבין, אם התשובה עושה כל מזיד לשוגג, היו צריכים כל הקרבנות לכפר על מזיד, שהרי בכל קרבן ישנו התנאי ש"שב מידיעתו" היינו תשובה, והרי כבר נעשה ממזיד שוגג, ומדוע אינו יכול להתכפר על־ידי הקרבן?

(על־פי 'יין מלכות' ספר קרבנות סימן י)

2) כמו אשם תלוי שעיקרו בא על ספק. 3) "שפחה חרופה האמורה בתורה היא שחצייה שפחה וחצייה בת חורין ומקודשת לעבד עברי וכו'". 4) שנטמא במת בין בשוגג בין במזיד. 5) כלומר, הנזיר והמצורע, בנזיר נאמר (במדבר ו, יב) "והזיר לה' את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו לאשם וכו'". ובמצורע נאמר (ויקרא יד, י־יב) "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכו' ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם". 6) שנאמר (שם יט, כ־כא) "ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת לאיש וכו' והביא את אשמו לה' אל פתח אהל מועד איל אשם". 7) ולמדו כן בגמרא ממה שנאמר (שם, כב) "וכפר עליו הכהן באיל האשם לפני ה' ונסלח לו מחטאתו אשר חטא" - "לעשות מזיד כשוגג" (רצונו לומר שנסלח לו בקרבן זה באיזה עניין שיהיה). 8) השפחה החרופה. 9) שהיא בת ענשים וחייבת מלקות, אבל קטנה אינה בת עונשין. 10) אבל שוגגת אינה בת חיוב מלקות. וכן הוא בתוספתא "כל עריות שבתורה עושה אונס (כלומר אנס אותה), כרצון, וכו' ישינה כעירה וכו' מה שאין כן בשפחה חרופה" וכן כתבו התוספות (שם יא.) שמה שאמרו במשנה "שעשה בה את המזיד כשוגג", אין זה אלא על האיש, אבל השפחה - מזידה, שאם לא כן, שניהם פטורים. 11) ולא אנוסה. 12) שם יא. "אמר רבי יצחק לעולם אינו חייב אלא על שפחה בעולה בלבד, שנאמר (שם): והיא שפחה נחרפת לאיש". היינו נבעלת לאיש, כלומר, נשתנה גופה (שם). 13) שהבעילה שנחרפה לאיש, הייתה כדרכה, דרך אותו מקום, שעל ידי הבעילה נשרו בתוליה ונשתנה גופה [ואף על פי שנבעלה על ידי בעלה, ודינה כבעולה אף על פי שנבעלה שלא כדרכה - "נחרפת לאיש", היינו נשתנה גופה, אינה, אף שיש לה דין בעולה]. 14) כלומר, בעלה גמר בה בעילתו, שהכניס את כל האבר, שאם לא כן, הרי לא נקרעו בתוליה ולא נשתנה גופה. 15) כלומר, בשביל כך צריך שתהיה גדולה ומזידה משום שאז היא מחוייבת מלקות. 16) כי "בקורת" היא לשון של מלקות, שכל הלוקה קוראים עליו פסוקים מן התורה ו"בקורת" מלשון

קריאה, וכן בודקים אותו ואומדים כוחותיו כמה מלקות יכול לקבל ו"בקורת" מלשון בקורת וחקירה.

ב. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבִּזְמַן שֶׁהִיא חַיֶּבֶת מַלְקוּת[17] - הוּא חַיָּב בְּקָרְבָּן, וּבִזְמַן שֶׁהִיא פְּטוּרָה מִן הַמַּלְקוּת - הוּא פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן[18].

17) שהיא מזידה, וגדולה. 18) כגון שהיא קטנה או שוגגת או אנוסה. אבל לא נבעלה על ידי בעלה, או נבעלה שלא כדרכה, או על ידי התחלת ביאה בלבד - כל אלה לא נלמדו מפסוק זה, אלא מהמלה "נחרפת", שנשתנה גופה.

ג. בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[19] שֶׁבָּא עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה[20] - הִיא לוֹקָה וְהוּא מֵבִיא קָרְבָּן[21]. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא עַד שֶׁיַּגְדִּיל וְיִהְיֶה בֶּן דַּעַת[22].

19) אבל בפחות מזה אין ביאתו ביאה. 20) גדולה ומזידה. 21) כן הוא בספרא (קדושים פרק ה הלכה א) "איש פרט לקטן, או יכול שאני מוציא בן תשע שנים ויום אחד, תלמוד לומר ואיש". 22) ראה להלן בפרק א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ה שכל מחוייבי קרבן אין מקריבין על ידם אלא מדעתם.

ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת מַה הִיא הַשִּׁפְחָה הַחֲרוּפָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, וְשֶׁאֵינָן חַיָּבִין[23] עַד שֶׁיִּבְעוֹל כְּדַרְכָּהּ וְיִגְמֹר[24]. לְפִיכָךְ[25], אִם אָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם[26]: בָּעַלְתָּ שִׁפְחָה חֲרוּפָה, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא בָּעַלְתִּי - נֶאֱמָן, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל פִּיהֶן; שֶׁהֲרֵי הוּא יוֹדֵעַ אִם גָּמַר בִּיאָתוֹ[27] אוֹ לֹא גָּמַר, וְזֶה שֶׁאָמַר לֹא בָּעַלְתִּי - כְּלוֹמַר לֹא גָּמַרְתִּי[28].

23) הבועל - קרבן, והשפחה חרופה - מלקות. 24) משום שנאמר (ויקרא יט, כ): "ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע", ואם בעל שלא כדרכה, או שבעל כדרכה ולא גמר ביאתו, אין זה נחשב לשכבת זרע, שאינה ראוייה להתעבר מביאות אלו. 25) מכיוון שאינו חייב עד שיגמור ביאתו. 26) שני עדים. 27) והעדים אינם יכולים לראות אם גמר ביאתו. 28) ראה למעלה פרק ג הלכה א שאם עדים מעידים אותו שאכל חלב והוא אומר שלא אכל נעשה כאומר לא אכלתי שוגג אלא מזיד וכחכמים דרבי מאיר. וכאן אף רבי מאיר מודה (כריתות יב:) שלא חלק על חכמים אלא משוגג למזיד, שאין אדם רוצה להיעשות רשע.

ה. הַבָּא עַל הַשִּׁפְחָה[29] בִּיאוֹת הַרְבֵּה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אָשָׁם אֶחָד[30]. כֵּיצַד? הַבָּא עַל הַשִּׁפְחָה בִּיאוֹת הַרְבֵּה בְּזָדוֹן, אוֹ שֶׁבָּא עָלֶיהָ בִּשְׁגָגָה וְנוֹדַע לוֹ וְחָזַר וּבָא עָלֶיהָ בִּשְׁגָגָה וְנוֹדַע לוֹ, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים בְּמֵאָה הֶעְלָמוֹת[31] - מַקְרִיב אָשָׁם אֶחָד[32] וּמִתְכַּפֵּר לוֹ עַל הַכֹּל, עַל הַזְּדוֹנוֹת שֶׁבָּהּ וְעַל הַשְּׁגָגוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁפְחָה אַחַת; אֲבָל הַבָּא עַל שְׁפָחוֹת הַרְבֵּה, אֲפִלּוּ בְּהֶעְלֵם אַחַת[33] - חַיָּב אָשָׁם עַל כָּל שִׁפְחָה וְשִׁפְחָה[34].

29) חרופה. 30) ונלמד זאת בגמרא שם ממה שכתוב (ויקרא יט, כב) "וכיפר עליו הכהן באיל האשם וגו' על חטאתו אשר חטא" "שעניינו מכל חטא שחטא בבעילה זו, איל האשם מכפר עליו". וכל זה הוא לבועל, אבל השפחה עצמה "חייבת מלקות על כל ביאה וביאה כשאר חייבי לאווין, אם הייתה מזידה". 31) שאם לא נודע לו הרי גם בשאר איסורין אינו חייב אלא חטאת אחת כמפורש למעלה פרק ה הלכה א. 32) אף על פי שאמרו בשבת עב. שלמי שסובר שבאשם וודאי צריך שייוודע לו חטאו תחילה - הידיעות מחלקות בשפחה חרופה. והרי פסק רבינו כן להלן הלכה י - סמך רבינו על הסוגיא הנ"ל בכריתות, שאמרו שם שבחמש העלמות בשפחה חרופה אינו חייב אלא אחת, הרי שאין הידיעות מחלקות בשפחה חרופה. 33) שלא הייתה ידיעה בין ביאה לביאה. 34) שהגופים הם המחלקים לחייבו על כל שפחה ושפחה קרבן מיוחד, שנאמר (שם) "והיא שפחה", לחלק על כל שפחה ושפחה.

ו. בָּעַל שִׁפְחָה[35] וְהִפְרִישׁ אֲשָׁמוֹ, וְחָזַר וּבְעָלָהּ אַחֵר שֶׁהִפְרִישׁ אֲשָׁמוֹ - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; שֶׁהַהַפְרָשָׁה מְחַלֶּקֶת[36], וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁהִקְרִיב וְאַחֵר כָּךְ בָּעַל. וְכֵן אִם בָּעַל חָמֵשׁ בְּעִילוֹת בְּהֶעְלֵם אַחַת בְּשִׁפְחָה אַחַת, וְנוֹדַע לוֹ עַל אַחַת מֵהֶן[37] וְהִפְרִישׁ אֲשָׁמוֹ, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע עַל הַשְּׁנִיָּה - מַפְרִישׁ אָשָׁם אַחֵר[38]. אַף עַל פִּי שֶׁבְּהֶעְלֵם אַחַת הָיוּ כֻּלָּן, הוֹאִיל וְלֹא נוֹדַע לוֹ אֶלָּא אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ, נִמְצָא כְּבוֹעֵל אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ. שֶׁדִּין הַשּׁוֹגֵג וְהַמֵּזִיד בַּשִּׁפְחָה אֶחָד הוּא[39].

35) כלומר, שפחה חרופה שהבא עליה כמה ביאות אפילו נודע לו ביניהן אינו חייב אלא אחת. 36) כן אמרו בשבת שם אפילו למי שסובר שבאשם וודאי אין צורך בידיעה בתחילה, מודה הוא שהפרשה מחלקת, אם כן הוא הדין לדידן, שידיעות אינן מחלקות בשפחה - שההפרשות מחלקות. 37) שאף על פי שלעניין אכילת חלב ידיעה שלאחר עבירה מחלקת - כאן בשפחה חרופה, שאין הידיעה מחלקת באמצע, בוודאי שאינה מחלקת לאחר עבירה, אלא אם כן יש עימה גם הפרשה. 38) [אף על פי שבגמרא (שבת שם) לא אמרו אלא: "מעשה דלאחר הפרשה לא קאמינא", כלומר, אם בעל ונודע לו והפריש קרבן, ואחר כך שוב בעל, אבל לא הזכירו דין הפרשה שלאחר המעשים אם היא מחלקת - למד זאת רבינו ממה שאמרו שם: "מתקיף לה רב המנונא אלא מעתה בעל וחזר ובעל והפריש קרבן ואמר המתינו לי עד שאבעול, הכי נמי דאינו חייב אלא אחת"? - הרי הזכירו "בעל וחזר ובעל" ומזה נראה שחייב כאן שלושה אשמות: שניים על שתי הבעילות שקדמו להפרשה ואחד על בעילה שלאחר הפרשה - הרי מפורש שהפרשה שלאחר המעשים מחלקת]. 39) ולפיכך אין הידיעות בלבדן מחלקות עד שתהיה איתן גם הפרשה.

ז. עַל הַגָּזֵל[40] כֵּיצַד? כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ מִשֶּׁוֶה פְּרוּטָה וָמַעְלָה[41] מִמָּמוֹן יִשְׂרָאֵל, בֵּין שֶׁגְּזָלוֹ[42] בֵּין שֶׁגְּנָבוֹ[43], בֵּין שֶׁהִפְקִידוֹ אֶצְלוֹ אוֹ הִלְוָהוּ, אוֹ מִשּׁוּם שֶׁתָּפוּת אוֹ מִשְּׁאָר דְּרָכִים[44], וְכָפַר בּוֹ[45] וְנִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר, בֵּין בְּזָדוֹן

23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35

בֵּין בִּשְׁגָגָה[46] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם עַל חֶטְאוֹ. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא אֲשַׁם גְּזֵלוֹת. וּמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁאֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ בְּאָשָׁם זֶה עַד שֶׁיָּשִׁיב הַמָּמוֹן שֶׁבִּידוֹ לִבְעָלָיו[47]; אֲבָל הַחֹמֶשׁ[48] אֵינוֹ מְעַכֵּב הַכַּפָּרָה[49]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת, אֵימָתַי יִהְיֶה חַיָּב בִּשְׁבוּעָה זוֹ שֶׁמַּקְרִיב עָלֶיהָ אָשָׁם זֶה[50], וְאֵימָתַי יִהְיֶה פָּטוּר מִמֶּנָּה; וְעַל אֵי זוֹ דֶּרֶךְ יִתְחַיֵּב אֲשָׁמוֹת רַבּוֹת כְּמִנְיַן חִיּוּב הַשְּׁבוּעוֹת, וְעַל אֵי זוֹ דֶּרֶךְ לֹא יִהְיֶה חַיָּב אֶלָּא אָשָׁם אֶחָד[51].

40) שיש על זה קרבן אשם. 41) אבל פחות מפרוטה אינו ממון, והכופר ונשבע על פחות משווה פרוטה פטור משבועת הפקדון. 42) שלקח ממון אדם בגלוי ובפרהסיא בחוזק יד. 43) שלקח ממון אדם בסתר כגון שפשט ידו לתוך כיס חבירו ואין הבעלים יודעים. 44) כגון עושק, או מצא אבידה וכיחש בה, או עשה לו מלאכה ולא נתן לו שכרו. 45) כשתבעו שיחזיר לו הממון. 46) ולמדו זה בגמרא שם בגזירה שווה "תחטא - תחטא", משבועת העדות. 47) שנאמר (שם כג־כה) "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל וגו' ושלם אותו וגו' ואת אשמו יביא וגו'". הרי שרק אחר השבת הגזילה מתכפר באשם. ובבבא קמא קי. במשנה: "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא". ובגמרא שם קיא. למדו כן ממה שנאמר בגזל הגר (במדבר ה, ח): "מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו עליו", הרי נאמר "אשר יכפר" בלשון עתיד, להורות, שאינו מתכפר אלא אחר כך, אחרי שישיב את הגזילה לכהן. 48) שהוא מחוייב להוסיף חומש על הקרן, שהוא אחד מארבעה מהקרן מפני שכתוב (ויקרא שם, כד) "ושלם אותו בראשו וחמישיתיו יוסף עליו". 49) בבא קמא שם במשנה: "נתן את הקרן ולא נתן את החומש אין החומש מעכב", ולמדו כן בגמרא שם קיא. הדיוט מהקדש (=מן הנהנה מן ההקדש) מה הקדש אם מעל לא מעכב החומש את הכפרה, אף הדיוט אין החומש מעכב את הכפרה. 50) כלומר, אימתי מתחייב קרבן אשם גזלות על שבועה זו ואימתי פטור. 51) על כמה וכמה שבועות.

ח. עַל הַמְּעִילָה[52] כֵּיצַד? כָּל הַנֶּהֱנֶה מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[53] מִן הַהֶקְדֵּשׁ בִּשְׁגָגָה[54] - מַחֲזִיר מַה שֶּׁנֶּהֱנָה וְיוֹסִיף חֹמֶשׁ וְיַקְרִיב אָשָׁם וְיִתְכַּפֵּר לוֹ[55]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה, שֶׁהַקָּרְבָּן וְהַקֶּרֶן מְעַכְּבִין הַכַּפָּרָה, וְאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב[56].

52) ראה למעלה הלכה א שיש על זה קרבן אשם. 53) משנה מעילה יח. ובבא מציעא נה. "הנהנה בשווה פרוטה מן ההקדש מעל". 54) אבל במזיד לוקה ומשלם קרן בלבד. 55) שנאמר (שם, טו־טז) "נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה מקדשי ה' והביא את אשמו לה' ואת אשר חטא מן הקדש ישלם ואת חמישיתו יוסף עליו וגו'". 56) שנאמר (שם) "יכפר עליו באיל האשם" - איל ואשם מעכבין ואין החומש מעכב.

ט. הָאוֹכֵל מִדָּבָר שֶׁמּוֹעֲלִין בּוֹ בַּחֲמִשָּׁה תַּמְחוּיִין[57] בְּהֶעְלֵם אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִזְבֵּחַ אֶחָד, אִם יֵשׁ בְּכָל אֲכִילָה וַאֲכִילָה שָׁוֶה פְּרוּטָה - חַיָּב אָשָׁם עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד[58]; שֶׁהַתַּמְחוּיִין מְחַלְּקִין בִּמְעִילָה, וַהֲרֵי הֵן כְּמִינִין הַרְבֵּה[59], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַחְלָקִים בְּחִיּוּב הַכְּרֵתוֹת[60]. חֻמְרָא יְתֵרָה יֵשׁ בִּמְעִילָה: שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ הַמְהַנֶּה כַּנֶּהֱנֶה[61], וּמִצְטָרֶפֶת לִזְמַן מְרֻבֶּה[62], וְשָׁלִיחַ שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ[63] - חַיָּב הַמְשַׁלֵּחַ[64]; מַה שֶּׁאֵין דְּבָרִים אֵלּוּ בִּשְׁאָר הָאִסּוּרִין.

57) שמתבשלים בחמש קערות נפרדות, כלומר, בחמשה מיני תבשילים. 58) משנה בכריתות טו: "אמר רבי יהושע שמעתי באוכל מזבח אחד בה' תמחויין בהעלם אחת שהוא חייב על כל אחת ואחת משום מעילה". 59) כלומר, כאילו אכל כמה מיני איסורים שחייב על כל איסור ואיסור בנפרד. 60) ראה למעלה פרק ו שם שבשאר האיסורים אין תמחויין מחלקים. 61) כלומר, אם אחד נותן לשני דבר הקדש שיאכלנו או שייהנה ממנו - חייב הנותן, ולא זה שקיבל (רש"י שם). 62) שאם אכל חצי זית מדבר שמועלין בו, ולאחר זמן רב, אפילו אחר שלוש שנים, אכל חצי זית שני - מצטרפין שני חצאי הזיתים לחייבו אשם מעילה, ולמדו זאת (שם יח:) ממה שנאמר (שם, טו) "תמעול מעל". הלשון הכפולה "תמעול מעל" מרבה גם צירוף כזה. 63) שאמר לו תן בשר זה לאורחים ונתן. 64) משנה מעילה כ. "השליח שעשה שליחותו בעל הבית מעל", מה שאין כן בכל האיסורים, שאמרו בהם: "אין שליח לדבר עבירה" והשליח חייב.

י. כָּל הַמְחַיֵּב אָשָׁם וַדַּאי צָרִיךְ שֶׁיְּוָדַע לוֹ חֶטְאוֹ תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ יַקְרִיב[65] אֲשָׁמוֹ; אֲבָל אִם הִקְרִיבוֹ קֹדֶם שֶׁיְּוָדַע לוֹ וְנוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁהִקְרִיב - אֵינוֹ עוֹלֶה לוֹ[66]. וְכָל חֵטְא שֶׁחַיָּבִין עָלָיו אָשָׁם וַדַּאי - אֶחָד הַמֶּלֶךְ וְאֶחָד כֹּהֵן מָשׁוּחַ[67] אוֹ שְׁאָר עַם הָאָרֶץ שָׁוִין בּוֹ[68].

65) פשטות הפסוק משמע כך, שכתוב (שם, כג־כה) "והיה כי יחטא ואשם" כשיכיר בעצמו לשוב בתשובה ולדעת ולהודות כי "חטא ואשם והשיב את הגזלה וכו' ואת אשמו יביא וכו'". 67) וצריך להביא אשם אחר גדול בימי בית ראשון, שנמשח בשמן המשחה. 68) שחייבים אשם. מה שאין כן באשם תלוי, שאינם שווים, שהכהן המשוח אינו חייב בו. וכמו כן לעניין קרבן חטאת חלוקים הם, שהמלך מביא שעיר עזים, והכהן המשוח - פר בן בקר, ושאר עם הארץ מביאין שעירת עזים או נקבה מן הצאן.

יא. כָּל חֵטְא שֶׁחַיָּבִין עָלָיו אָשָׁם וַדַּאי, אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם עֲשָׂאָהוּ אוֹ לֹא עֲשָׂאָהוּ - פָּטוּר מִכֻּלּוּם[69]. לְפִיכָךְ, הַבָּא עַל יָדוֹ סְפֵק מְעִילָה - אֵינוֹ חַיָּב כֻּלּוּם[70], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה.

69) שאינו חייב אשם תלוי, אלא על דבר שזדונו כרת

ושגגתו חטאת. ודבר זה נחלקו בו חכמים ורבי עקיבא במשנה כריתות כב. ופסק רבינו כחכמים. 70) הזכיר באופן מיוחד ספק מעילה משום שבה המחלוקת של רבי עקיבא וחכמים הנ"ל.

יב. הָיְתָה לְפָנָיו חֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב וַחֲתִיכָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אָכַל אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אִי זוֹ הִיא - פָּטוּר[71]; חָזַר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - מֵבִיא אָשָׁם עַל מְעִילָתוֹ[72]; אָכַל אַחֵר אֶת הַשְּׁנִיָּה - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[73].

71) שהוא ספק אם מעל בהקדש או לא, וכדברי חכמים החולקים על רבי עקיבא, שם כב במשנה. 72) שהרי וודאי מעל. 73) כי כל אחד מהם הוא בספק אם מעל או לא.

יג. חֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב[74] וַחֲתִיכָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אָכַל אַחַת מֵהֶן[75] - מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי מִשּׁוּם חֵלֶב; אָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה[76] - מֵבִיא חַטָּאת עַל הַחֵלֶב[77] וְאָשָׁם וַדַּאי שֶׁל מְעִילָה עַל הַהֶקְדֵּשׁ[78]; בָּא אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - אַף הַשֵּׁנִי מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[79]. חֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב[80] וַחֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב הֶקְדֵּשׁ, אָכַל אַחַת מֵהֶן - מֵבִיא חַטָּאת[81]; אָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה אַחַר שֶׁנּוֹדַע לוֹ עַל הָרִאשׁוֹנָה[82] - מֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת[83] וְאָשָׁם וַדַּאי עַל מְעִילָתוֹ[84]; בָּא אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - זֶה מֵבִיא חַטָּאת וְזֶה מֵבִיא חַטָּאת[85] בִּלְבַד[86]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת מֵאֵיזֶה טַעַם נוֹסָף אִסּוּר הֶקְדֵּשׁ עַל אִסּוּר חֵלֶב[87]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הָאִסּוּרִין.

74) חולין. 75) בשוגג. 76) בשוגג אפילו אחר שהביא אשם תלוי. 77) שם. שהרי אכל וודאי חלב, והאוכל חלב בשוגג חייב חטאת. 78) שהרי אחת מהן הוא של הקדש. 79) שם. כי גם זה הוא ספק אכל חלב או לא שחייב אשם תלוי. וראה למעלה הלכה ז כי זהו איסור קבוע. 80) חולין. 81) שהרי שתי החתיכות הן חלב, וחייב חטאת על איסור אכילת חלב בשגגה. ואינו חייב אשם תלוי על ספק הקדש משום שפוסק כחכמים שאין מחייבים על ספק מעילה. 82) שהידיעות מחלקות. אבל בהעלם אחד, אינו חייב אלא אחת. 83) על שתי אכילות של חלב, אחת על חתיכת חלב החולין ואחת על חתיכת חלב של הקדש. 84) שהרי אכל חתיכת חלב של הקדש, וחוץ מאיסור חלב עבר גם על איסור מעילה בהקדש. 85) שם במשנה, שהרי כל אחד מהם אכל חלב וודאי. 86) ואינם חייבים אשם תלוי על ספק מעילה. 87) שאף על פי ש"אין איסור חל על איסור" - חל איסור הקדש על איסור חלב, מפני שהוא איסור מוסיף, שהחלב הזה לא היה אסור אלא באכילה, וכשהקדישו נאסר גם בהנאה, ומתוך שנוסף בו איסור הנאה, נוסף עליו גם איסור אכילה לחייבו גם משום חלב וגם משום הקדש, ובאיסור מוסיף אמרו "איסור חל על איסור".

יום שני י' ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר מה בין שגגת מקדש וקדשיו לשאר כריתות, והחייבים קרבן מספק אם מביאים אותו.

א. שִׁשָּׁה[2] מִצְוָתָן שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד[3], וְאֵלּוּ הֵן: א. הַמְּצֹרָע[4]. ב. וְהַיּוֹלֶדֶת[5]. ג. וְהַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הָעֵדוּת[6] בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה[7]. ד. וְהַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת בִּטּוּי לַשֶּׁקֶר[8] בִּשְׁגָגָה[9]. ה. וְהַטָּמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה[10]. ו. וְהַטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁגָגָה.

2) אנשים. ובמשנה (כריתות ט.) תנן "חמשה", משום שהמשנה מונה טמא שאכל קודש וטמא שנכנס למקדש, לאחד. ואילו רבנן מונה אותם לשתים (כסף־משנה). 3) כלומר, קרבן שאינו קבוע. שאם היה עשיר, מביא בהמה; ואם היה עני מביא עוף או עשירית האיפה, ראה למעלה פ"א הלכה ד. 4) שנאמר (ויקרא יד, י, כא־כב): "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה וגו' ואם דל וגו' ולקח כבש וגו' ושתי תורים וגו'". 5) שנאמר (שם יב, ו־ח) "ובמלאות ימי טהרה וגו' תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת וגו' ואם לא תמצא ידה די שה ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת וגו'". 6) שידעו העדים עדות ממון ותבעם בעל העדות להעיד לו, וכפרו בעדותן ולא העידו ונשבעו שאינן יודעין לו עדות, זו היא שבועת העדות (פרק א מהלכות שבועות הלכה יב). ונאמר (שם ה, א, ו־ז) "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה וגו' והביא את אשמו וגו' כשבה או שעירת עזים וגו' ואם לא תגיע ידו די שה והביא וגו' שתי תורים וגו'". 7) משנה שם ט. ובגמרא שם, נלמד משום שבכולן נאמר בתורה "ונעלם", וכאן (בשבועת העדות - שם, א) לא נאמר "ונעלם", הרי משום שחייבה התורה על המזיד כשוגג. 8) שנשבע (=לעתיד) שלא יאכל, ואכל. או שנשבע שיאכל, ולא אכל. או שנשבע (=לעבר) שלא אכל, ואכל. או שאכל, ולא אכל (שם הלכה ג). ואמר (שם, ד, ו־ז) "או נפש כי תשבע לבטא בשפתים וגו' והביא את אשמו וגו' כשבה או שעירת עזים וגו' ואם לא תגיע ידו די שה והביא וגו' שתי תורים או שני בני יונה". 9) שנאמר (שם, ד) "ונעלם ממנו". 10) שנאמר (שם, ב־ג) "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא וגו' ונעלם ממנו וגו'". וראה להלן הלכה ה, כי מפי השמועה למדו שהפסוק הזה מדבר בטמא שנכנס למקדש או טמא שאכל קודש ולא ידע. וראה למעלה פ"א הלכה ג.

ב. קָרְבַּן הַיּוֹלֶדֶת[11]: אִם הָיְתָה עֲשִׁירָה - מְבִיאָה כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְעוֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תּוֹר לְחַטָּאת; וְאִם אֵין יָדָהּ מַשֶּׂגֶת - הֲרֵי קָרְבָּנָהּ יוֹרֵד וּמְבִיאָה שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת. אֲפִלּוּ הָיְתָה יָדָהּ מַשֶּׂגֶת לְשֶׂה וְאֵינָהּ מַשֶּׂגֶת לִנְסָכָיו[12] - מְבִיאָה קָרְבַּן עָנִי[13].

11) שם יב, ו־ח. וראה בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג. 12) ראה בפ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב והלכה ד, שכבש היולדת הקרב לעולה טעון גם נסכים: עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן, ויין לנסך רביעית ההין. 13) שתי תורים או שני בני יונה, ונלמד דין זה בספרא (פרשת תזריע פרק ד הלכה א) ממה שנאמר (שם, א) "ואם לא תמצא ידה די שה", ללמד שאם יש לה שה ואין לה הדברים הנצרכים לשה זה - שמביאה קרבן עני.

1 **ג. הַמְּצָרֶע כְּשֶׁיִּטְהַר - מֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת[14]. מֵהֶן**
2 **שְׁנֵי כְּבָשִׂים, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד אָשָׁם, וְכִבְשָׂה[15]**
3 **לְחַטָּאת. אִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת - מֵבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ**
4 **שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת, וְכֶבֶשׂ**
5 **לְאָשָׁם.**

14) שם יד, י, כא־כב. וראה בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג. 15) נקבה מן הכבשים.

6 **ד. עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת[16] וְעַל שְׁגֻגַת שְׁבוּעַת בִּטּוּי[17]**
7 **וְעַל שְׁגֻגַת טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְטֻמְאַת קָדָשָׁיו[18] מֵבִיא**
8 **כִּשְׂבָּה[19] אוֹ שְׂעִירָה[20], כִּשְׁאָר הַחַטָּאוֹת הַקְּבוּעוֹת[21].**
9 **וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת - מֵבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי**
10 **יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת. וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת**
11 **לָעוֹף - מֵבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה[22] סֹלֶת. וְהִיא הַקְּרוּיָה**
12 **מִנְחַת חוֹטֵא, שֶׁכְּבָר נִתְפָּרְשׁוּ מַעֲשֶׂיהָ בְּהִלְכוֹת**
13 **מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[23].**

16) בין בזדון בין בשגגה (למעלה הלכה א). 17) שם ה, ד, ו־ז. 18) שם, ב־ג, ו־ז. 19) נקבה מן הכבשים. 20) נקבה מן העזים. 21) ראה למעלה פ"א הלכה ד. 22) שם, יא. 23) פי"ז.

14 **ה. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה וּמְפֹרָשׁ זֶה**
15 **שֶׁחַיָּב לַהֲבִיאָן, חוּץ מִטֻּמְאַת שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁגֻגָה**
16 **אוֹ אֲכַל קֹדֶשׁ[24]. שֶׁכְּךָ כָּתוּב שָׁם: וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא**
17 **וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה[25] וְגוֹמֵר. אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל**
18 **דָּבָר טָמֵא[26] וְגוֹמֵר. אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא**
19 **בִּשְׂפָתַיִם[27] וְגוֹמֵר. וְהָיָה כִּי יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה**
20 **וְגוֹמֵר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[28], שֶׁזֶּה שֶׁחַיֵּב כָּאן קָרְבָּן**
21 **לַטָּמֵא - כְּשֶׁנִּטְמָא וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ**
22 **וְהוּא לֹא יָדַע[29]. אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר מִפִּי הַקַּבָּלָה[30]**
23 **- הֲרֵי הוּא כִּמְפֹרָשׁ[31], שֶׁהֲרֵי בִּפְרוּשׁ חִיְּבָה תּוֹרָה**
24 **כָּרֵת לַטָּמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ וּלַטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ[32].**
25 **בְּאוֹכֵל נֶאֱמַר: וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח**
26 **הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה. וּבְנִכְנָס**
27 **לַמִּקְדָּשׁ נֶאֱמַר: וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִתּוֹךְ הַקָּהָל**
28 **כִּי אֶת מִקְדַּשׁ ה' טִמֵּא[33]. וְכֵיוָן שֶׁחִיְּבָה תּוֹרָה כָּרֵת[34]**
29 **עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, פֵּרֵשׁ הַקָּרְבָּן שֶׁמְּבִיאִין**
30 **עַל שִׁגְגָתָן[35].**

24) בשגגה, שאינם מפורשים בתורה שחייבים להביא קרבן עולה ויורד. 25) זוהי שבועת העדות. 26) ולא מפורש שאכל קודש בטומאה או שנכנס למקדש בטומאה. 27) זוהי שבועת ביטוי. 28) בשבועות ו: ז. 29) שם ז. אמר רבא, שלמדו גזירה־שוה "טומאתו - טומאתו". נאמר כאן בקרבן עולה ויורד (שם ה, ג) "או כי יגע בטומאת אדם לכל טומאתו", וכתוב במטמא מקדש (במדבר יט, יג) "את משכן ה' טמא ונכרתה הנפש ההיא מישראל, כי מי נדה לא זורק עליו טמא יהיה עוד טומאתו בו" - מה להלן טומאת מקדש, אף כאן (שלא פירש מה היא טומאה זו שחייבין עליה קרבן עולה ויורד) היא טומאת מקדש. ואוכל קודש, נלמד (שם) בברייתא: רבי אומר אקרא אני חיה, בהמה למה נאמר (שבקרבן עולה ויורד כתוב, ויקרא ה, ב) "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה וגו'", וכיון שמזכיר "חיה" הרי גם בהמה בכללה (שהרי כתוב שם יא, ב "זאת החיה אשר תאכלו", ומיד סמוך לזה כתוב (שם, ג) "כל מפרסת פרסה וגו' בבהמה אותה תאכלו", הרי שבהמה בכלל חיה) ולמה לו להזכיר כאן גם "בהמה טמאה", כדי ללמוד גז"ש "בהמה טמאה - בהמה טמאה": נאמר כאן "בהמה טמאה", ונאמר להלן (שם ז, כא) באוכל קדשים בטומאה "ונפש כי תגע בכל טמא, בטומאת אדם או בבהמה טמאה או בכל שקץ טמא, ואכל מבשר זבח השלמים אשר לה' ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", מה שם מדובר לענין אוכל קודש בטומאה, אף כאן (בקרבן עולה ויורד) שכתוב טומאה, מדובר באוכל קודש בטומאה. 30) שהרי אין זה מפורש בתורה, אלא נלמד בגזירה־שוה. 31) בתורה. 32) במזיד. 33) במכות יד: למדו זאת מן הפסוק (שם יט, יג) "את משכן ה' טמא ונכרתה". וראה בספר המצוות לא־תעשה עז, ובהערה שם שי. 34) במזיד. 35) בברייתא שבועות ו: "מנין שאין הכתוב (=נפש אשר תגע בכל דבר טמא וגו'") מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו (=שאין מחייבו על מגע אלא־אם־כן אכל קודש בטומאה או נכנס למקדש בטומאה). ודין הוא: הואיל והזהיר וענש על הטומאה [בזדון - רש"י] וחייב קרבן על הטומאה, מה כשהזהיר וענש על הטומאה לא הזהיר וענש אלא על טומאת מקדש וקדשיו, אף כשחייב קרבן על הטומאה לא חייב אלא על טומאת מקדש וקדשיו".

31 **ו. כָּל קָרְבָּנוֹת[36] שֶׁהָאִשָּׁה חַיֶּבֶת - בַּעְלָהּ מֵבִיא[37] עַל**
32 **יָדֶיהָ[38]. אִם הָיָה עָנִי - מֵבִיא קָרְבַּן עָנִי, וְאִם הָיָה**
33 **עָשִׁיר - מֵבִיא עַל יָדֶיהָ קָרְבַּן עָשִׁיר[39]. וּמֵבִיא אָדָם[40]**
34 **עַל יְדֵי בְּנוֹ[41] וְעַל יְדֵי בִּתּוֹ וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ[42]**
35 **קָרְבַּן עָנִי[43] וּמַאֲכִילָן בַּזְּבָחִים[44].**

36) לדעת הר"ש (פי"ד מנגעים משנה יב בשם ספרי זוטא) אין הבעל חייב אלא בקרבנות שבאים לטהרתה, והם קרבנות לידה, זיבה וסוטה. אבל קרבנות שבאים לכפרתה, כגון שאכלה חלב או חיללה שבת בשוגג - אינו חייב להביא. וראה בתפארת ישראל שם אות צד. [ועיין בנדרים לו. ובגליון הש"ס שם]. 37) חייב להביא, משנה בנגעים שם, וברייתא בנדרים לה: ובנזיר כד. ובבא מציעא קד. 38) בשבילה (רבינו בפיה"מ שם). 39) דברי ר' יהודא

במשנה שם, ואין חולק עליו (כסף־משנה). ואין אומרים, כיון שנשאת היא עניה, שהרי מה שקנתה אשה קנה בעלה, יביא בשבילה קרבן עני אף אם הוא עשיר, אלא מביא עליה קרבן עשיר, שאשתו כגופו. ראה בפיה"מ לרבינו, בנגעים שם. 40) שהוא עשיר. נגעים שם. 41) בשביל בנו. 42) [בין עבדים ובין כנענים. ואף לדעת הר"ש, שהמדובר רק במחוסרי כפרה (ראה למעלה), הרי טומאת צרעת נוהגת גם בעבדים כנענים (פ"ט מהלכות טומאת צרעת הלכה א), וכמו כן נוהגת בהם טומאת זיבה (פ"א מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה ד), והם מחוייבים בקרבנות]. 43) אף אם הוא עשיר. ובנו ובתו ועבדו ושפחתו לאו דוקא, כי הוא הדין שמביא בשביל כל אדם, אלא מזכיר אלו להודיענו שאף בנו ובתו הקטנים או אפילו הגדולים הסמוכים על שולחנו (דומיא דעבדו ושפחתו), שיש לו הכרח להביא בשבילם קרבן כדי שלא יטמאו טהרותיו על שולחנו, והיה מקום לסברא שיביא בשבילם קרבן עשיר, אם הוא עצמו עשיר - השמיענו שאין הדבר כן, אלא מביא בשבילם קרבן עני, שהתורה חסה עליו (משנה אחרונה, נגעים שם). 44) קרבן זה מטהרן לאכול בקדשים. ראה להלן פ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה א, שמחוסרי כפרה אינם אוכלים בקדשים עד שיביאו קרבנן, וראה שם הלכה ה.

1 **ז. הַמֶּלֶךְ וְכֹהֵן מָשִׁיחַ מְבִיאִין קָרְבָּנָן[45] עַל שְׁבוּעַת**
2 **הָעֵדוּת אוֹ עַל שְׁבוּעַת בִּטּוּי אוֹ עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ**
3 **וְקָדָשָׁיו[46] כִּשְׁאָר הֶדְיוֹטוֹת[47]; שֶׁלֹּא חִלֵּק הַכָּתוּב קָרְבַּן**
4 **מֶלֶךְ מִקָּרְבַּן הֶדְיוֹט וּמִקָּרְבַּן כֹּהֵן מָשִׁיחַ[48] אֶלָּא**
5 **בַּמִּצְוֹת[49] שֶׁחַיָּבִים עַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה, כְּמוֹ**
6 **שֶׁבִּאַרְנוּ[50], אֲבָל בְּקָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד כֻּלָּן שָׁוִים[51]. כְּבָר**
7 **בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת[52], אֵימָתַי יִהְיֶה חַיָּב עַל**
8 **שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וְעַל שְׁבוּעַת שִׁגְגַת בִּטּוּי, וְאֵימָתַי**
9 **יִהְיֶה פָּטוּר עֲלֵיהֶן; וְעַל אֵי זֶה דֶּרֶךְ יִהְיֶה חַיָּב קָרְבָּנוֹת**
10 **הַרְבֵּה כְּמִנְיַן הַשְּׁבוּעוֹת, וְעַל אֵי זֶה דֶּרֶךְ לֹא יִהְיֶה חַיָּב**
11 **אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד. וּבְהִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה[53] אֲבָאֵר,**
12 **בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ תִּתְחַיֵּב הַיּוֹלֶדֶת וְהַמְּצֹרָע קָרְבָּנוֹת הַרְבֵּה,**
13 **וּבְאֵי זֶה דֶּרֶךְ יִתְחַיֵּב כָּל אֶחָד מֵהֶן קָרְבָּן אֶחָד.**

45) משנה בהוריות ט. "על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו בית־דין פטורין, והיחיד והנשיא והמשיח חייבין". ומה שאמרו שם ח: במשנה "אין חייבין (כהן המשיח ובית־דין) על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו, והנשיא כיוצא בהם, דברי רבי יוסי הגלילי" מפרש רבינו (בפיה"מ שם) שאין כהן המשיח מביא פר, והמלך שעיר עזים, אלא מביאין כהדיוט קרבן עולה ויורד (וראה בהשגת הראב"ד וכסף־משנה כאן). ומה שאמר רבי עקיבא (במשנה שם) כי המלך אינו חייב בשבועת העדות, שהמלך לא דן ולא דנין אותו, לא מעיד ולא מעידין אותו (וכן פסק רבינו בפ"י מהלכות שבועות הלכה א "היו עדיו וכו' או שהיה המלך אחד מעידיו שאינו ראוי להעיד וכו' ונשבעו, פטורין משבועת העדות") - כל זה אינו אלא משום שאין זה מכבודו של מלך לבוא לבית־הדין להגיד עדותו, אבל אם באו בית־הדין והנתבעים לבית המלך והעיד שם, מקבלים עדותו, ובאופן זה אם כפר ונשבע שאינו יודע עדות חייב בקרבן שבועה, וראה במרכבת המשנה ובמעשה רוקח. 46) [למעלה (ה"א) מנה רבינו גם מצורע ויולדת", וכאן השמיטם; לפי ש"יולדת" אינה לא במלך (ראה בפ"א מהלכות מלכים ה"ה, שאין מעמידים מלכה), ולא בכהן גדול (ראה בפ"ט מהל' ביאת מקדש ה"א, שבבנות אהרן אין קדושת כהונה). ו"מצורע", אע"פ שישנו בכ"ג, שאם כי נפסל מלהיות כ"ג (ראה בהוריות יב: ובבכורות מה: במשנה. ומה שאמרו במועד קטן יד: "והצרוע לרבות כהן גדול, והא כהן גדול דכל השנה כרגל וכו' שמע־מינה (מצורע) נוהג צרעתו ברגל", היינו משום שגם כהן גדול שעבר, אינו פורע ופורם, כמפורש בהוריות יא: ולפי דברי רבינו להלן פט"ו הלכה ז, גם כהן גדול שעבר מחמת מום, כל דיני כהונה גדולה עליו, ואם כן הרי הוא ככל אדם ברגל. ועיין בריטב"א שם ובתוספות ר' ידידיה תלמיד ר"י מפריש שם ח"ב עמודים יז־יח הערה 8) - מביא הוא פר הבא על כל המצוות, ככהן גדול המשמש, הרי גם כהן גדול שעבר מחמת מום, מביא פר כמפורש להלן פט"ו שם, והיה לו להביא כאן, שלענין קרבן עולה ויורד הרי הוא כהדיוט, - השמיטו משום שבמלך אינו שייך, שהרי נשיא (=מלך) שנצטרע עבר מנשיאותו, והרי הוא כהדיוט (להלן שם הלכה ט, וכן מפורש בסנהדרין קז: ועיין שם כ. ובתוספות ד"ה שתי שנים), ואין צריך לומר שלענין עולה ויורד, הרי הוא כהדיוט]. 47) קרבן עולה ויורד. וראה למעלה הלכה ד, מהו קרבן עולה ויורד. 48) שהמלך מביא שעיר עזים (זכר), והכהן המשוח - פר בן בקר, וההדיוט - שעירת עזים (נקבה) או נקבה מן הכבשים. 49) כלומר מצוות לא־תעשה. 50) למעלה פ"א הלכה א. 51) המלך והכהן המשוח וההדיוט. משנה שם (ט.): "כל המצוות שבתורה שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת, היחיד מביא כשבה ושעירה, והנשיא שעיר, ומשיח ובית־דין מביאין פר וכו' ועל שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו בית־דין פטורין, והיחיד והנשיא והמשיח חייבין". ופירש רש"י שם "דכתיב באשמות ואם נפש, ונשיא ומשיח בכלל נפש אחת הן". 52) פרקים ד־ו, ט־י. 53) פ"א ופ"ד.

14 **ח. כָּל הַמֵּבִיא קָרְבָּן עַל הַזָּדוֹן כִּשְׁגָגָה[54], אִם הָיָה**
15 **אָנוּס - פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן[55]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר**
16 **עֲבֵרוֹת שֶׁאֵינוֹ חַיָּב חַטָּאת אֶלָּא עַל שִׁגְגָתָן[56], שֶׁאִם**
17 **הָיָה אָנוּס - פָּטוּר[57].**

54) כגון הבא על שפחה חרופה (למעלה פרק ט הלכה א), ושבועת העדות (למעלה בפרק זה הלכה א), ושבועת הפקדון (למעלה פ"ט הלכה ז). 55) תוספתא בכריתות פ"א: "ארבעה מביאין על הזדון כשגגה, כולם באונס פטורים, חוץ מן הנזיר" (=שחייב על הזדון כשוגג, וגם חייב על האונס, ראה בפ"ו מהלכות נזירות הלכה ג) וראה בקרית־ספר ולחם־משנה כאן. 56) ולא על זדונן, שכיון שלא חייבה התורה אלא על השוגג בלבד ולא על המזיד - כל־שכן שלא חייבה על האונס. 57) ראה בשבועות יז:

ויח. (ולמעלה פ"ה הלכה ו) שהבא על אשתו שלא בשעת וסתה וראתה דם בשעת תשמיש, הרי אלו פטורין מקרבן חטאת, מפני שזה אנוס ומה היה לו לעשות.

ט. מִי שֶׁהִפְרִישׁ מָעוֹת לְכִבְשָׂה שֶׁל חַטָּאתוֹ[58] וְצָרִיךְ לָהֶן[59] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׁעִירָה[60] וִיחַלֵּל אוֹתָם הַמָּעוֹת עַל הַשְּׁעִירָה[61] וְיֵהָנֶה בָּהֶן[62]. וְכֵן אִם הִפְרִישׁ לַשְּׁעִירָה[63] וְלָקַח כִּשְׂבָּה[64] - יֵהָנֶה בָּהֶן.

58) המדובר כאן בקרבן חטאת של עולה ויורד (ובעשיר שמביא כבשה או שעירה), ראה להלן טעמו של דבר, אבל בחטאת קבועה (ראה למעלה פ"א הלכה ד, שמביא כבשה או שעירה), אם נשאר מן המעות שהפריש לחטאת - יפלו לנדבה, ראה פ"ה מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ט. 59) למעות הללו, וכגון שהעני, וכגון שדמי השעירה פחותים מדמי הכבשה. 60) משנה בכריתות כז: 61) הוא פודה את המעות מקדושתם על השעירה הזאת, והיא נכנסת בקדושה תחת המעות היוצאים לחולין. 62) במעות האלו שחסך מההפרש שבין כבשה לשעירה. ולמדו כן (שם בגמרא) ממה שנאמר בקרבן עולה ויורד (ויקרא ה, ו-י) "מחטאתו" - "מחטאתו" - ממקצת חטאתו. כלומר, ממקצת הדבר שהפריש לחטאתו, שאם העני מתכפר במקצת, והנותר מותר בהנאה, וראה גם בפיה"מ לרבינו שם. ונראה מדברי רבינו שדווקא אם הוא צריך למעות, וכגון שהשעירה יותר זולה (או להיפך כשהכבשה יותר זולה), אז מותר לו לשנות, אבל אם אינו צריך למעות, לא ישנה מן כבשה לשעירה או משעירה לכבשה. ובפירש"י במשנה כריתות שם, נראה שהכל תלוי ברצונו, וראה מרכבת המשנה. 63) משנה שם. כלומר, שהפריש מעות בשביל לקנות שעירה, והעני, והכבשה יותר זולה, וצריך למעות הללו שבהפרש בין שווי הכבשה לשווי השעירה. 64) וחילל את המעות על־ידי הכבשה, כמבואר למעלה.

י. הִפְרִישׁ מָעוֹת לַבְּהֵמָה[65] וְהֶעֱנִי[66] - יִקַּח שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה[67] וִיחַלֵּל עֲלֵיהֶן אוֹתָם הַמָּעוֹת וְיֵהָנֶה בָּהֶם. הִפְרִישׁ מָעוֹת לִבְנֵי יוֹנָה אוֹ לַתּוֹרִים[68] וְהֶעֱנִי - יָבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה[69] וִיחַלֵּל עֲלֵיהֶן אוֹתָם הַמָּעוֹת וְיֵהָנֶה בָּהֶן. וְכֵן אִם הָיָה עָנִי וְהִפְרִישׁ מָעוֹת לַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה וְהֶעֱשִׁיר - יוֹסִיף עֲלֵיהֶן[70] וְיָבִיא עוֹף. הִפְרִישׁ לְעוֹף וְהֶעֱשִׁיר - יוֹסִיף עֲלֵיהֶן וְיָבִיא כִּשְׂבָּה אוֹ שְׁעִירָה. אֲפִלּוּ הָיָה מוֹרִישׁוֹ גוֹסֵס[71] - הֲרֵי זֶה עָנִי[72] עַד שֶׁיָּמוּת מוֹרִישׁוֹ וְיִירָשֶׁנּוּ[73].

65) המדובר באחד מהששה שמצוותם שיקריבו קרבן עולה ויורד (למעלה הלכה א), ובעשיר שהפריש מעות כדי לקנות בהמה (=שעירה או כבשה) לחטאת. 66) ירד מנכסיו, וראה למעלה הלכות ב־ג־ד כי קרבן העני - שתי תורים או שני בני יונה. 67) משנה שם. ואף כי כבר הפריש מעות לקרבן עשיר, כיון שהעני אינו מביא אלא קרבן עני. ואף זה למדו שם ממה שנאמר (ויקרא ה, ו) "וכפר עליו הכהן מחטאתו" - "מחטאתו", משמע מקצת חטאתו (ראה למעלה), כלומר, אם העני יביא עוף ממקצת הדמים. 68) המדובר כאן בשבועת העדות או שבועת ביטוי או טומאת מקדש וקדשיו, שיש בהם שלש דרגות של עולה ויורד, ראה למעלה הלכה ד. 69) במשנה שם. ואף שהפריש כבר מעות לשתי תורים או לשני בני היונה - כיון שהעני עוד, מביא רק עשירית האיפה סולת למנחה. ואף זה נלמד (שם) ממה שנאמר (שם, י) "וכפר עליו הכהן מחטאתו", מקצת חטאתו. כלומר, אם הפריש מעות לשתי תורים או שני בני יונה, ושוב העני עוד, מביא ממקצת הדמים הללו, עשירית האיפה. 70) משנה שם. ואף כי כבר הפריש המעות לקרבן עני - כיון שהעשיר צריך להוסיף ולהביא קרבן עשיר. ולמדו כן בגמרא שם ממה שנאמר (שם, יג) "וכפר עליו הכהן על חטאתו", "על חטאתו" משמע שאם העשיר בינתיים, צריך להוסיף על הדמים ולהביא קרבן עשיר. 71) ועתיד לירש ממנו, ויהיה עשיר. 72) כל זמן שלא ירש אותו, ומביא קרבן עני. 73) ויצטרך להוסיף מעות עד לקרבן עשיר. משנה ערכין יז: "אבל בקרבנות אינו כן, אפילו מת אביו והניח לו וכו' אין להקדש בה כלום". ופירשו (שם יח. בגמרא) שכוונת המשנה שהיה אביו גוסס, מהו דתימא רוב גוססין למיתה, קא־משמע־לן שכל זמן שלא מת נחשב עדיין היורש לעני, לפי שהגוסס הוא כחי לכל דבריו, ראה נזיר מג.

יא. עָשִׁיר שֶׁהִפְרִישׁ כִּשְׂבָּה אוֹ שְׁעִירָה וְנָפַל בָּהּ מוּם[74] [וְהֶעֱנִי] - אִם רָצָה[75], יָבִיא בְּדָמֶיהָ עוֹף. אֲבָל אִם הִפְרִישׁ עוֹף וְנִפְסַל[76] - לֹא יָבִיא בְּדָמָיו עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, שֶׁאֵין לָעוֹף פִּדְיוֹן[77].

74) ברייתא כריתות כז: 75) כן הוא בברייתא שם. ומשמע שאם רצה יביא בדמיה כשבה אחרת, אף־על־פי שעכשיו העני. וכן מפורש בר"ש וברע"ב בנגעים פרק יד משנה יב, שמה שאמרו "מצורע עני שהביא קרבן עשיר, יצא", היינו אפילו לכתחילה [וראה בתפארת ישראל כריתות פ"ו משנה ח אות נה, וצריך עיון]. 76) בעוף לא כתב "ונפל בו מום", לפי שאין המומים פוסלים בעוף (פ"ג מהלכות איסורי מזבח הלכה א) אלא "ונפסל", היינו שנקטעה רגלו, שאין מקריבים חסר על גבי המזבח (שם). 77) ברייתא שם. ובספרא (בחוקותי פרשה ד הלכה ה) אמרו: "והעמיד את הבהמה לפני הכהן (ראה בתמורה לב: שפסוק זה מדבר בפסולי המוקדשין), בהמה נפדית ואין העופות והעצים וכו' נפדים". וראה בדברי רבינו בפירוש המשניות שם, בפ"ה מהלכות פסולי המוקדשין הלכה י, ובפ"ו מהלכות איסורי מזבח הלכה ד.

יב. הִפְרִישׁ[78] עֲשִׂירִית הָאֵיפָה[79] וְהֶעֱשִׁיר: עַד שֶׁלֹּא קָדְשָׁה בַּכְּלִי[80] - הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת[81], וְתִפָּדֶה וְתֵאָכֵל[82]; וּמִשֶּׁקָּדְשָׁה בַּכְּלִי[83] - תְּעַבֵּר צוּרָתָהּ וְתֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[84].

78) תוספתא כריתות פ"ד. 79) כדין עני. 80) כל זמן שלא שם עדיין הסולת לתוך כלי שרת, לא קדשה קדושת הגוף, אלא קדושת דמים, וקדושת דמים נפדית (מנחות ק: והלכות איסורי מזבח שם הלכה ה). 81) שנטמאו

ושנפסלו שפודין אותן, ראה הלכות איסורי מזבח שם. 82) אף־על־פי שלא נטמאה. וכן אמרו במנחות קא. "רבי אליעזר אומר, כולן טמאין נפדין, טהורין אין נפדין. חוץ מעשירית האיפה של מנחת חוטא, שהרי אמרה תורה (ויקרא ה, ו, י־יג) "מחטאתו" "על חטאתו", כלומר, לכך כתוב אצל עשירית האיפה "על חטאתו", שאם היה עני והפריש עשירית האיפה, והעשיר, יפדנה ויוסיף עליה מעות, ויביא כבשה או שעירה, כמו שאמרו בכריתות שם (רש"י שם). 83) מִשֶּׁשָּׁם את הסולת לתוך כלי שרת, קדשה הסולת קדושת הגוף, ואין קדושת הגוף נפדית (שם). 84) תוספתא כריתות שם. כלומר, מכיון שהפסול אינו בגוף המנחה אלא בבעל המנחה שהעשיר, אסור לשרוף את המנחה מיד אלא תעובר צורתה ואחר־כך תשרף, ראה בפ"ד מהלכות קרבן פסח הלכה ג.

1 **יג. עָשִׁיר שֶׁהִפְרִישׁ קֵן[85] לְמָכְרָהּ וְלִקַּח בְּדָמֶיהָ כִּשְׁבָּה**
2 **אוֹ שְׂעִירָה[86] וְהֶעֱנִי[87] - יָבִיא קֵן זוֹ[88], אַף עַל פִּי**
3 **שֶׁהִיא קָדֶשֶׁת דָּמִים שֶׁהִיא נִדְחֵית[89]. וְלָמָּה לֹא**
4 **נִדְחֵית?[90] מִפְּנֵי שֶׁדְּחוּי מֵעִקָּרוֹ אֵינוֹ דְּחוּי[91], וַהֲרֵי**
5 **נִרְאֶה קֵן זוֹ לוֹ עַתָּה. עָנִי שֶׁהִקְרִיב[92] קָרְבַּן עָשִׁיר -**
6 **יָצָא, וְעָשִׁיר שֶׁהִקְרִיב קָרְבַּן עָנִי - לֹא יָצָא.**

85) בכריתות כז: כח. "אמר ר' אלעזר אמר רבי אושעיא, מטמא מקדש עשיר שהפריש קן לכבשתו והעני". ומפרש רבינו "לכבשתו" - "למכרה וליקח בדמיה כשבה". 86) והרי היא קדושה בקדושת דמים, למכרה לצורך קרבן עשיר. 87) שיכול להביא קרבן עני. 88) לאחר שיפדה אותה ויקדישנה לקרבן עני. 89) כלומר, קדושת דמים זו לקרבן עשיר - נדחית, לפי שעני אינו ראוי לכתחילה לקרבן עשיר. 90) כלומר, אילו היתה בקדושת הגוף נדחית, ודאי היתה צריכה להידחות לגמרי מלהקריבה, אלא אפילו אם אין עליה אלא קדושת דמים נדחית, צריכה היא להידחות מהקרבה (לחם־משנה). וכן נראה מדברי רבינו בפרק טו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד, שקדושת דמים נדחית, מדחה הקרבן. 91) בגמרא שם אמרו שקדושת דמים מדחה, אבל רבינו לא פסק כן. ולמעלה פרק ג הלכה ח כתב רבינו, שגם בנראה ונדחה אין בעלי חיים נדחים. וכ"כ גם בפ"ג מפסולי המוקדשין הלכה כג. ועיי"ש גם בהלכה כ"ד, ובפט"ו ממעשה הקרבנות ה"ד, ובלח"מ למעלה פ"ג שם. 92) נגעים פי"ד מי"ב. וראה למעלה הי"א.

יום שלישי י"א ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר דיני קרבן עולה ויורד.

7 **א. שְׁנוּי יֵשׁ בְּשִׁגְגַת טֻמְאַת מִקְדָּשׁ[2] וְקָדְשָׁיו[3] מַה**
8 **שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָר כְּרֵתוֹת. שֶׁכָּל הַכְּרֵתוֹת, כֵּיוָן שֶׁשָּׁגַג**
9 **וְנוֹדַע לוֹ בַּסּוֹף שֶׁחָטָא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ**
10 **יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת; אֲבָל בְּטֻמְאַת**
11 **מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד עַד**
12 **שֶׁתְּהֶיה לוֹ יְדִיעָה לַטֻּמְאָה[4] וִידִיעָה לַקֹּדֶשׁ[5] אוֹ**
13 **לַמִּקְדָּשׁ[6] בַּתְּחִלָּה[7], וִידִיעָה לַטֻּמְאָה וִידִיעָה לַקֹּדֶשׁ אוֹ**
14 **לַמִּקְדָּשׁ בַּסּוֹף, וְהֶעְלֵם בֵּינְתַּיִם. כֵּיצַד? נִטְמָא[8] וְנִכְנַס**
15 **לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ[9], וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ שֶׁנִּטְמָא**
16 **וְשֶׁהָיָה טָמֵא בְּשָׁעָה שֶׁאָכַל אוֹ שֶׁנִּכְנַס, וְשֶׁקֹּדֶשׁ הָיָה**
17 **זֶה שֶׁאָכָלוֹ[10] אוֹ מִקְדָּשׁ הָיָה זֶה שֶׁנִּכְנַס לוֹ - הֲרֵי זֶה**
18 **פָּטוּר מִקָּרְבָּן, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁנִּטְמָא [וְשֶׁזֶּה קֹדֶשׁ] וְשֶׁזֶּה**
19 **מִקְדָּשׁ קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס אוֹ קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל. כֵּיצַד? נִטְמָא[11]**
20 **וְיָדַע שֶׁנִּטְמָא וְיָדַע שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ[12] וְשֶׁזֶּה קֹדֶשׁ, וְאַחַר**
21 **כָּךְ נֶעֱלְמָה מִמֶּנּוּ הַטֻּמְאָה וְשָׁכַח שֶׁנִּטְמָא וְנִכְנַס**
22 **לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל[13] קֹדֶשׁ, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ**
23 **וְשֶׁזֶּה קֹדֶשׁ; אוֹ שֶׁשָּׁגַג וְשָׁכַח שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ אוֹ שֶׁזֶּה**
24 **בְּשַׂר קֹדֶשׁ, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהוּא טָמֵא, וְנִכְנַס אוֹ אָכַל;**
25 **אוֹ שֶׁשָּׁגַג אוֹ שָׁכַח שֶׁנִּטְמָא וְשָׁכַח שֶׁזֶּה בְּשַׂר קֹדֶשׁ**
26 **וְשֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ, וְנִכְנַס אוֹ אָכַל; וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ**
27 **דְּבָרִים שֶׁנִּתְעַלְּמוּ מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה**
28 **וְיוֹרֵד בְּכָל צַד וָצַד מִשֵּׁשׁ מַחֲלוֹקוֹת אֵלּוּ[14]. וּמִנַּיִן**
29 **שֶׁדִּין שִׁגְגַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו כָּךְ הוּא? שֶׁהֲרֵי בִּשְׁאָר**
30 **שְׁגָגוֹת נֶאֱמַר: בַּעֲשׂוֹתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא**
31 **תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם, אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא -**
32 **כֵּיוָן שֶׁיָּדַע בַּסּוֹף, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע בַּתְּחִלָּה;**
33 **וּבְטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו נֶאֱמַר: וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא**
34 **יָדַע וְאָשֵׁם. מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ, מִכְּלָל**
35 **שֶׁהָיְתָה שָׁם יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה, וְנֶאֱמַר וְהוּא יָדַע.**
36 **[וְאָשֵׁם] הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהוּא צָרִיךְ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה**
37 **וִידִיעָה בַּסּוֹף וְהֶעְלֵם בֵּינְתַּיִם[15].**

2) כלומר, טמא שנכנס למקדש. 3) טמא שאכל קודש, ושניהם חייבים כרת במזיד, ומביאים קרבן עולה ויורד בשוגג (למעלה פ"א ה"ג). 4) ידיעה שהוא נטמא. 5) ידיעה שזהו קודש (באכל את הקודש). 6) ידיעה שזהו מקדש (בנכנס למקדש). 7) לפני ששגג ואכל את הקודש, או לפני שנכנס למקדש. משנה, שבועות ב, א: "ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע וכו' את שיש בה ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בינתיים, הרי זה בעולה ויורד". ולדעת רבי (שם יד:) צריך ידיעה גם למקדש. 8) ולא ידע שנטמא. 9) כלומר, נטמא ולא ידע שנטמא ואכל קודש. 10) שידע לפני זה שנטמא, אלא שלא ידע שזה שאכל הוא קודש, ורק עכשיו נודע לו. 11) משנה, שם יד, א. 12) כרבי ורבי ישמעאל, שמחייבין גם על העלם מקדש, במשנה שם יד, ב. ובגמרא שם. 13) כלומר, שנעלמו ממנו שני הדברים גם יחד, ששכח שזה בשר קודש או שזה מקדש, וגם שכח שהוא טמא, או שידע שהוא טמא וחשב שמותר לטמא לאכול קודש וליכנס למקדש. 14) כלומר, שלשה באוכל קודש בטמואה, והם: א. ידע שזהו קודש ונעלם ממנו שהוא טמא. ב. ידע שהוא טמא ונעלם ממנו שזהו קודש. ג. נעלם ממנו זה וזה. ושלשה בנכנס למקדש בטומאה: א. ידע שזהו מקדש ונעלם ממנו שהוא טמא. ב. ידע שהוא טמא ונעלם ממנו שזהו מקדש. ג. נעלם ממנו זה וזה. וראה בגמרא שם יד, ב. 15) ברייתא, שם ד, א. כרבי,

אבל רבי עקיבא לומד זאת ממה שנאמר פעמים "ונעלם – ונעלם" = "ונעלם ממנו והוא טמא" (ויקרא ה, ב) "ונעלם ממנו והוא ידע" (שם, ג).

ב. נִטְמָא וְיָדַע שֶׁנִּטְמָא [וְיָדַע שֶׁזֶּה קֹדֶשׁ וְשֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ] אֲבָל לֹא יָדַע בְּאֵי זֶה אָב נִטְמָא, וְשָׁכַח שֶׁנִּטְמָא וְאַחַר כָּךְ נִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ, וְנוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁנִּכְנַס אוֹ אַחַר שֶׁאָכַל בְּאֵי זֶה אָב נִטְמָא[16] - [הֲרֵי זֶה חַיָּב קָרְבָּן][17]; אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע בַּתְּחִלָּה בְּאֵי זֶה אָב נִטְמָא, הוֹאִיל וְיָדַע שֶׁהוּא טָמֵא - הֲרֵי הָיְתָה שָׁם יְדִיעַת טֻמְאָה בַּתְּחִלָּה. אֲבָל אִם נֶעְלְמוּ מִמֶּנּוּ הִלְכוֹת טֻמְאָה, כְּגוֹן שֶׁנִּטְמָא בְּכַעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ, וְיָדַע שֶׁהַשֶּׁרֶץ מְטַמֵּא וְלֹא יָדַע בַּשִּׁעוּר[18], וְשָׁכַח שֶׁנָּגַע בַּשֶּׁרֶץ כְּלָל וְנִכְנַס אוֹ אָכַל, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ [שֶׁנָּגַע] בְּכַעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם חַיָּב קָרְבָּן אוֹ פָּטוּר[19]. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא רָאָה הַמִּקְדָּשׁ מִיָּמָיו וְלֹא הֵבִין מְקוֹמוֹ[20], אִם נִטְמָא וְיָדַע[21] שֶׁנִּטְמָא וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, וְלֹא יָדַע בַּתְּחִלָּה[22] שֶׁזֶּהוּ מְקוֹמוֹ שֶׁהֲרֵי לֹא רָאָהוּ מֵעוֹלָם, וְאַחַר כָּךְ זָכַר הַטֻּמְאָה וְיָדַע שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יְדִיעָה שֶׁיֵּשׁ מִקְדָּשׁ בָּעוֹלָם יְדִיעָה, אוֹ עַד שֶׁיֵּדַע מְקוֹמוֹ תְּחִלָּה. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאִלּוּ הַחַיָּבִים קָרְבָּן[23] מִסָּפֵק - אֵינָן מְבִיאִין קָרְבָּן, שֶׁמָּא יַכְנִיסוּ חֵלֶב לָעֲזָרָה. וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלוֹא חַטַּאת הָעוֹף בָּאָה עַל הַסָּפֵק וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת?[24] מִפְּנֵי שֶׁהַמֵּבִיא אוֹתָהּ מְחֻסַּר כִּפּוּרִים[25] וְאָסוּר לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים עַד שֶׁיָּבִיא כַּפָּרָתוֹ[26]; אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסַּר כִּפּוּרִים[27] - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן מִסָּפֵק[28].

16) אם בשרץ או בנבלה. 17) כרבי עקיבא (במשנה שם יד: , ובגמרא יח:) שמספיק אם ידוע שהוא טמא, אף אם אינו יודע מהות הטומאה. וממה שכתב רבינו "ונודע לו אחר וכו' באי זה אב נטמא", נראה שהידיעה שבסוף צריכה להיות גם במה נטמא, ובזה גם רבי עקיבא מודה. וראה למעלה פ"ב ה"ג שצריך שיידע החטא שחטא בו. וראה 'לחם משנה' שהקשה על זה מגמרא נדה כח, ב. 18) כלומר, לא ידע כמה יהא בשרץ ויטמא. 19) בעיית רב פפא, שם יד, ב - ונשארה בתיקו. 20) כלומר, לא הבין בשכלו לקבוע, לפי ידיעותיו, את מקום המקדש. 21) בכת"י תימן ובדפוס רומי, נוסף "ושכח שנטמא". וכן נראה ממה שכתב להלן "ואחר־כך זכר הטומאה וידע שזה מקדש". אבל צריך עיון, שהרי גם אם ידע שנטמא הרי הוא שוגג, שהרי לא ידע שזהו המקדש. 22) בעיית רבי ירמיה, שם יד, ב: "בן בבל שעלה לארץ ישראל, ונעלם ממנו מקום מקדש מהו וכו' כיון דידע דאיכא מקדש בעולם ידיעה היא, או דילמא כיון דמקומו לא ידע ליה, העלמה היא". ונשאר הדבר בתיקו 23) חטאת. שאין חטאת באה בנדבה, ואינו יכול להתנות. אם הוא מחויב הרי הוא קרבן חובה, ואם לאו הרי הוא קרבן נדבה, אבל בקרבן אחר שבא בנדבה, אפשר להתנות כנ"ל. 24) נזיר כט, א: "מנין לחטאת העוף שהיא באה על הספק שאינה נאכלת", כגון שהיתה האשה ספק זבה או ספק יולדת (פ"ז מהל' פסולי המוקדשין ה"י). 25) שכן זבה ויולדת הן מחוסרות כיפורים. 26) ראה להלן פ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"א. 27) כגון טומאת מקדש וקדשיו, שאין ידו משגת ומביא שתי תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת (ויקרא ה, ז). 28) כן מפורש בתוספתא כריתות פ"ב, "המביא חטאתו ושחטה, ספק נזרק הדם, ספק לא נזרק הדם, יצא ואינו מביא אשם תלוי, אם היה מחוסר כפרה ספק חשיכה ספק לא חשיכה, הרי זה מביא חטאת העוף ספק", הרי שרק מחוסר כפרה מביא חטאת העוף בספק ('אור שמח'). ועי' 'תוספות' גיטין כח, ב - ד"ה אבל ('הר המוריה').

ג. מִי שֶׁנִּטְמָא[29] בְּעֲזָרָה[30] - צָרִיךְ שֶׁיֵּדַע תְּחִלָּה שֶׁנִּטְמָא וְשֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ, וְאִם נֶעְלַם מִמֶּנּוּ אַחֲרֵי כֵן שֶׁנִּטְמָא וַהֲרֵי הוּא זָכוּר שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ, אוֹ שֶׁנֶּעְלַם מִמֶּנּוּ שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ וְלֹא שָׁכַח שֶׁנִּטְמָא, אוֹ שֶׁנִּתְעַלְּמוּ מִמֶּנּוּ זֶה וָזֶה - כְּשֶׁיִּוָּדַע לוֹ יָבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד[31]. וְהוּא שֶׁיִּשְׁהֶה כַּשִּׁעוּר[32], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת מִקְדָּשׁ[33].

29) משנה, שבועות יד, ב. (ומדובר שידע שהוא טמא, אלא שנטמא באונס, ראה להלן ה"ד, שאם נטמא בשוגג, אין זו ידיעה בתחילה, ואין לחייבו בקרבן, ראה למעלה ה"א). 30) שמחוייב למהר ולצאת בבהילות בדרך קצרה, ואם שהה בשוגג חייב קרבן, ראה פ"ג מהל' ביאת המקדש הכ"א־כב. 31) בגמרא שם טז, ב - למדו מזה שנאמרו בתורה שני פסוקים לגבי חיוב קרבן בטומאת מקדש: "את משכן ה' טמא" (במדבר יט, יג) ו"את מקדש ה' טמא" (שם, כ) — אחד לנטמא בחוץ ואחד לנטמא בפנים, ששניהם חייבים קרבן. 32) השתחויה, שהוא כדי לקרות את דברי הפסוק: "ויכרעו אפים ארצה וגו'" שבדברי־הימים ב, ז' ג'. 33) שם הכ"ג.

ד. מִי שֶׁטִּמֵּא עַצְמוֹ[34] בְּמֵזִיד[35] וְלֹא שָׁהָה כַּשִּׁעוּר - הֲרֵי זֶה סָפֵק, אִם שִׁעוּר הִשְׁתַּחֲוָיָה[36] לְאָנוּס בְּלִבַּד[37] אוֹ אַף לְמֵזִיד[38]. וּלְפִיכָךְ, אִם נֶעְלַם מִמֶּנּוּ[39] וְיָצָא וְלֹא שָׁהָה - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן[40]. וְכֵן אִם תָּלָה עַצְמוֹ בַּאֲוִיר עֲזָרָה[41] - הַדָּבָר סָפֵק, אִם אֲוִיר עֲזָרָה כָּעֲזָרָה אוֹ אֵינוֹ כָּעֲזָרָה[42].

34) כשהוא בעזרה. 35) שידע שהוא במקדש, אלא שלא ידע שחייבים כרת על טומאת מקדש, שדינו כשוגג לענין קרבן והוא בכלל "שב מידיעתו", כמפורש למעלה פ"ב ה"ב (הגהות מצפה איתן, שבועות יז. וראה משנה־למלך). (וצריך לומר שאע"פ שלא ידע שחייב כרת — כיון שידע שטמא וידע שזהו מקדש, הרי זו ידיעה לגבי טומאת מקדש וקדשיו (ראה למעלה ה"א) לחייבו בקרבן, וראה להלן בסמוך. ודלא כ'מנחת חינוך' מצוה קכג ס"ק א). 36) כלומר, מה שצריך לחיוב קרבן שישהה בעזרה כדי השתחוויה אחר שנטמא, כמבואר למעלה. 37) ראה למעלה ה"ג. אבל במזיד, אפילו לא שהה כלום — חייב קרבן. 38) שגם טימא עצמו במזיד ונעלם ממנו אינו קרבן

עד שישהה כדי השתחוויה, וזוהי בעייתו של רב אשי שם יז, א. ונשארה בתיקו. 39) (כן הוא בפירוש ר"ח שם. ואע"פ שבחיובי קרבן אחרים, כיון ששגג בכרת, חייב הוא בקרבן (למעלה פ"ב ה"ב) – כאן בטומאת מקדש וקדשיו שמפורש בתורה "ונעלם – ונעלם", אינו חייב אלא אם נעלמה ממנו הטומאה או המקדש וקדשיו, לגמרי, אלא שצריך שיהיה בתחילה שוגג בקרבן (ראה למעלה), שאם לא כן לא תועיל ההעלמה שבסוף, שהרי הוא אינו שב מידיעתו). 40) ראה למעלה ה"ב, כי מי שאינו מחוסר כיפורים אינו מביא קרבן חטאת מספק, שמא יכניסו חולין בעזרה. 41) כלומר, נטמא בעזרה ושהה כדי השתחוויה באויר העזרה. 42) שם בעייתו של רבא, ונשארה בתיקו. וכגירסת הספרים שהובאה ב'תוספות' שם ד"ה תלה. ואע"פ שלענין קבלת הדם, אמרו שאם תלה הבהמה וקיבל הדם באויר כשר (זבחים כו. ופ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב), הרי שאויר העזרה כעזרה – אף כאן ידעו זאת, אלא שהסתפקו אם קדושת האויר היא קדושה עצמית והרי הוא כמי שהלך בעזרה ממקום למקום, שאם יצא בדרך ארוכה, שאינו צריך ללכת בה, שהוא חייב אף אם לא שהה (פ"ג מהל' ביאת מקדש הכ"ב) או שכל קדושתו היא מחמת קרקע העזרה, ואם כן אינו כבא בדרך ארוכה אלא כעומד במקומו שצריך שהייה ('אור שמח').

1 **ה. מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ**
2 **בְּטֻמְאָה אוֹ לָאו - אֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[43]; שֶׁאֵין**
3 **מְבִיאִין קָרְבָּן[44] עַל לֹא הוֹדַע אֶלָּא בְּכָרֵת שֶׁחַיָּבִין עַל**
4 **שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת קְבוּעָה[45].**

43) משנה, כריתות ב, א: "על אלו חייבין, על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ועל לא הודע שלהם אשם תלוי, חוץ מן המטמא מקדש וקדשיו מפני שהוא בעולה ויורד". וכן הוא בגמרא שם ז, א: "חוץ ממטמא מקדש וקדשיו שאינו מביא אשם תלוי". 44) כלומר, אשם תלוי. 45) אבל טומאת מקדש וקדשיו שמביא בשוגג קרבן עולה ויורד (ראה למעלה פ"א ה"ג), אינו מביא אשם תלוי בספק. והיא משנה בכריתות כה, א: "וחכ"א אין מביאין אשם תלוי אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת (קבועה)".

5 **ו. מִי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי שְׁבִילִים, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד**
6 **טָהוֹר, הָלַךְ בָּרִאשׁוֹן וְחָזַר וְהָלַךְ בַּשֵּׁנִי, וּבְעֵת שֶׁהָלַךְ**
7 **בַּשֵּׁנִי שָׁכַח שֶׁהָלַךְ בָּרִאשׁוֹן, וְנֶעְלְמָה מִמֶּנָּה טֻמְאָה זוֹ**
8 **וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ - חַיָּב. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
9 **הָיְתָה לוֹ בַּתְּחִלָּה יְדִיעָה גְּמוּרָה לְטֻמְאָה אֶלָּא מִקְצָת**
10 **יְדִיעָה, שֶׁהֲרֵי לֹא יָדַע שֶׁהָלַךְ בִּשְׁנֵי שְׁבִילִין שֶׁבְּהִלּוּךְ**
11 **שְׁנֵיהֶן יְהֵא טָמֵא בְּוַדַּאי, וְאַף עַל פִּי כֵן חַיָּב חַטָּאת,**
12 **שֶׁמִּקְצָת יְדִיעָה כְּכָל יְדִיעָה[46]. הָלַךְ בָּרִאשׁוֹן וְנִכְנַס**
13 **לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סְפֵק**
14 **טָמֵא[47].**

46) פלוגתא בברייתא, שבועות יט, א. ובכריתות יח, ב. ולפי ביאורו של רבא בשבועות שם עמוד ב, ובכריתות יט, א. ופסק כת"ק. 47) שמא השביל הראשון הוא הטהור, ואין חייבין אשם תלוי על ספק טומאת מקדש וקדשיו, ראה למעלה ה"ה. והוא בברייתא שם, לפי הגירסא שבכריתות שם.

15 **ז. הִזָּה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי[48] וְטָבַל, וְאַחַר[49] שֶׁנִּכְנַס**
16 **לַמִּקְדָּשׁ הָלַךְ[50] בַּשֵּׁנִי וְחָזַר וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ[51] - חַיָּב[52];**
17 **שֶׁהֲרֵי נִכְנַס כְּשֶׁהוּא טָמֵא לַמִּקְדָּשׁ בְּוַדַּאי, אוֹ בְּפַעַם**
18 **רִאשׁוֹנָה אוֹ בְּפַעַם שְׁנִיָּה. וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּל יְדִיעָה**
19 **מֵהֶן סְפֵק יְדִיעָה הִיא[53], שֶׁהֲרֵי כָּל שְׁבִיל מֵהֶן סָפֵק**
20 **הוּא - כָּאן בְּטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו עָשׂוּ סְפֵק יְדִיעָה**
21 **כִּידִיעָה[54].**

48) כדין טמא מת, שמזים עליו מי חטאת ביום שלישי וביום שביעי לטומאתו, וטובל ביום השביעי אחר ההזאה (פי"א מהל' פרה אדומה ה"א). 49) בכת"י תימן: אחר. כלומר, אחר שנכנס למקדש הזה ג' וז' וטבל. 50) כבדפוס רומי. 51) אחר ששכח טומאתו. 52) פסק כתנא־קמא בברייתא, שם. 53) שבכל פעם שנכנס למקדש לא היתה לו ידיעה וודאית. 54) שם, דברי רבי יוחנן בביאור דברי תנא־קמא.

22 **ח. הָיָה טָמֵא וְאָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם: נִכְנַסְתָּ לַמִּקְדָּשׁ, וְהוּא**
23 **אוֹמֵר לָהֶם: לֹא נִכְנַסְתִּי - נֶאֱמָן וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן;**
24 **שֶׁאִם יִרְצֶה, יֹאמַר מֵזִיד הָיִיתִי[55]. אָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם:**
25 **טָמֵא הָיִיתָ כְּשֶׁנִּכְנַסְתָּ לַמִּקְדָּשׁ וּבְפָנֵינוּ נִטְמֵאתָ וְיָדַעְתָּ**
26 **שֶׁאַתָּה טָמֵא, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בֵּין טֻמְאָה זוֹ**
27 **שֶׁמְּעִידִין בָּהּ וּבֵין כְּנִיסָתוֹ לַמִּקְדָּשׁ יָמִים רַבִּים,**
28 **שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיֹּאמַר כְּבָר טָבַלְתִּי, הוֹאִיל וְהִכְחִישׁ אֶת**
29 **הָעֵדִים וְאָמַר לֹא נִטְמֵאתִי מֵעוֹלָם - הֲרֵי אֵלּוּ**
30 **נֶאֱמָנִים[56] וּמֵבִיא קָרְבָּן עַל פִּיהֶם. אִם הֱבִיאוּהוּ שְׁנַיִם**
31 **לִידֵי מִיתָה חֲמוּרָה, קַל וָחֹמֶר שֶׁיְּבִיאוּהוּ לִידֵי קָרְבָּן**
32 **הַקַּל, שֶׁהֲרֵי הִכְחִישָׁן.**

55) כלומר, הוא לא מכחיש את דיבורו הקודם שאמר לא נכנסתי, כי כוונתו היתה להוסיף על דבריו לאמר: "לא נכנסתי בשוגג אלא במזיד". וראה להלן דברי הברייתא והגמרא בכריתות יב, א. 56) ואינו יכול לתרץ דבריו לומר: לא עמדתי בטומאתי וטבלתי, כי הרי אמר תחילה שלא נטמא. והוא ברייתא שם: "יכול אפילו שנים מכחישין אותו (= שהם אומרים נטמאת והוא אומר לא נטמאתי, שיהיה פטור בנכנס למקדש). אמר רבי מאיר, אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה, לא יביאוהו לידי קרבן הקל! רבי יהודה אומר, נאמן אדם על עצמו יותר ממאה איש, ומודים חכמים לרבי יהודה בחלבים (= באוכל חלב) ובביאת המקדש (= שהם אומרים נכנסת למקדש בטומאה, והוא אומר לא נכנסתי, שנאמן משום שכוונתו להוסיף על דבריו: "לא נכנסתי שוגג אלא מזיד", ראה בתחילת ההלכה כאן), אבל בטומאה לא". ומפרש רבינא (שם:) כי מחלוקת חכמים ורבי יהודה היא בטומאה ישנה (= שיש לו אפשרות לומר כבר טבלתי), ובאמרו לו נטמאת ונכנסת למקדש והוא אומר לא נטמאתי, שחכמים סוברים שאין מיישבין דבריו לומר לא עמדתי בטומאה אלא טבלתי, כי בזה הוא מכחיש את

דבריו הראשונים שאמר לא נטמאתי מעולם, ורבי יהודה סובר שמיישבין דבריו, אף אם בזה מכחיש דבריו הראשונים. אבל בטומאה חדשה (= שאמרו לו נטמאת היום ואפילו יטבול היום, הרי אסור לטבול יום ליכנס למקדש) – גם רבי יהודה מודה שאינו נאמן, משום שאין כאן מיגו, וגם מה שר"י מאמין לו בטומאה ישנה הוא מחמת מיגו, ולא מחמת שאדם נאמן על עצמו (כס"ד דגמ' שם). ולענין ההלכה, נאמר שם בגמרא: אמר רב נחמן, הלכה כרבי יהודה. אמר רב יוסף, לא אמרה אלא בינו לבין עצמו ולעצמו, ומפרש רבינו (לא כרש"י) שרב יוסף חולק על רב נחמן, וסובר שאין הלכה כרבי יהודה אלא כחכמים (ראה 'מרכבת המשנה'), ופסק רבינו כרב יוסף (וראה בהשגות הראב"ד, כסף־משנה ולחם־משנה).

1 **ט. טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו[57] שֶׁהָיָה לָהּ יְדִיעָה**
2 **בַּתְּחִלָּה[58] וְלֹא הָיָה לָהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף[59] - שָׁעִיר שֶׁל**
3 **יוֹם הַכִּפּוּרִים הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים[60] וְיוֹם הַכִּפּוּרִים[61]**
4 **תּוֹלִין[62], עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ[63] וְיָבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד.**
5 **וְשֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה[64] אֲבָל יֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה**
6 **בַּסּוֹף[65] - שָׁעִיר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ[66] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וְיוֹם**
7 **הַכִּפּוּרִים מְכַפְּרִין[67]. וְעַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בַּתְּחִלָּה**
8 **וְלֹא בַּסּוֹף - שְׁעִירֵי הָרְגָלִים[68] וּשְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים**
9 **מְכַפְּרִין[69]. וְעַל זְדוֹן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו[70] - פַּר**
10 **כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, אִם הָיָה הַמְּזִיד**
11 **מִן הַכֹּהֲנִים[71]; וְאִם הָיָה מִיִּשְׂרָאֵל - דַּם שָׂעִיר**
12 **הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר[72], שֶׁנֶּאֱמַר[73]:**
13 **וְכִפֶּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[74].**

57) משנה, שבועות ב, א. 58) שלפני שנכנס למקדש או אכל קודש, ידע שזה מקדש או שזה קודש, וידע שנטמא, ובשעה שנכנס למקדש או אכל קודש, נעלם ממנו שזה מקדש וקודש או שנעלם ממנו שנטמא, ראה למעלה ה"א. 59) כלומר, לא נודע לו בסוף מה שנעלם ממנו בתחילה, ובאופן זה אינו חייב בקרבן (למעלה ה"א). 60) הוא השעיר שעלה עליו הגורל לה' שעשהו חטאת (ויקרא טז, ט – טו). 61) עצם היום. 62) מכפרין להגן עליו מן היסורים (שבועות ח. בגמרא) שאע"פ שלא עשה מזיד, ראויין לבוא עליו ייסורים, על שלא נזהר שלא יבוא לידי איסור בשוגג (ראה רש"י במשנה שם, ו'תפארת ישראל') ולמדו זאת (שם ז:) ממה שנאמר (שם, טז) "וכיפר על הקודש מטומאות בני ישראל" – "מטומאות ולא כל טומאות". והכוונה לטומאת מקדש וקדשיו, שחלק אותה הכתוב משאר עבירות שחייבה עליה קרבן עולה ויורד, ולדעת רבי שמעון יש ללמוד כן ממה שנאמר (שם) "ומפשעיהם לכל חטאתם" – חטאים דומיא דפשעים, מה פשעים שאינם בני קרבן, שהם במזיד, אף חטאים שאינם בני קרבן, ומנין ליש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף, ששעיר זה תולה, ת"ל "לכל חטאתם" הראויה לבוא לכלל חטאת אם ייודע לו, משא"כ אם לא היו לו ידיעה בתחילה, שלא יבואו לכלל קרבן לעולם, אין שעיר זה מכפר. ויום הכיפורים עצמו שמכפר על כך, נלמד ממה שנאמר (שם כג, כח) "כי יום כיפורים הוא" (רש"י במשנה, שם ב.). 63) שאז אין מכפרין עליו עוד. 64) "זה אפשר בתינוק שנשבה לבין הגויים, ולא קדמה לו ידיעה שהוא איסור על בני ישראל ביאה למקדש והוא טמא, ונעלמה ממנו טומאה ונכנס למקדש" (רבינו בפיה"מ, שבועות שם). 65) שנודע לו אח"כ שבשעה שנכנס למקדש היה טמא. וכי אסור לטמא ליכנס למקדש (שם). 66) זהו שעיר של מוסף, הנזכר בבמדבר כט, יא. 67) שם במשנה. ונלמד זאת (שם) ממה שנאמר בשעיר הנעשה בחוץ (במדבר שם) "שעיר עזים אחד חטאת (= שעיר הנעשה בחוץ) מלבד חטאת הכיפורים (= שעיר הנעשה בפנים)" – הוקשו זה לזה ללמד, על מה שזה מכפר זה מכפר, מה הפנימי אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה (= בתחילה), אף החיצון אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה (= בסוף). וזה מכפר כפרה גמורה בלא תליה, שהרי לעולם לא יבוא לידי קרבן, כיון שלא ידע בתחילה (רש"י במשנה, שם). ויום הכיפורים עצמו שמכפר, שנאמר (שם) "כי יום כיפורים הוא", כנ"ל. 68) שעירי חטאת שמביאין בכל הרגלים. 69) במשנה שם, וספק כרבי יהודה ולא כרבי שמעון (שם) האומר ששעירי ראשי חדשים אינם מכפרים. ולמד רבי יהודה דבר זה (שם ט.) ממה שנאמר בשעירי ראשי חדשים (במדבר כח, טו) "ושעיר עזים אחד לחטאת לה'" – חטא שאין מכיר בו אלא ה' (ואילו החוטא אינו יודע כלל) יהא שעיר זה מכפר, ושעירי רגלים שמכפרים, נלמד לרבי יהודה (שם:) ממה שנאמר ברגלים (שם, טז) "ושעיר עזים" ב"וי"ו" – "וי"ו" מוסיף על ענין ראשון, להקיש שעירי רגלים לשעירי ר"ח, מה שעירי ר"ח אינם מכפרים אלא על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, אף שעירי הרגלים אינם מכפרים אלא על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף. 70) שידע שנטמא ואסור לו ליכנס למקדש לאכול קודש, ואעפי"כ עשה כן בזדון. וכגון שלא התרו בו, שאם התרו בו אינו מתכפר אלא במלקות ('תפארת ישראל'). 71) משנה, שבועות ב, ב. ואין הכהנים מתכפרים בשעיר הנעשה בפנים, שנאמר (ויקרא טז, טו) "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם", ואמרו בגמ' (שם יג:) "אשר לעם" שאין הכהנים מתכפרין בו, ובמה מתכפרין? – בפרו של אהרן, ואף־על־פי שנאמר בפרו של אהרן (שם טז, ו) "אשר לו" – "לו, לא לאחרים", הרי נאמר עוד (שם) "וכיפר בעדו ובעד ביתו" וכל הכהנים הם בכלל ביתו, שנאמר (תהלים קלה, יט) "בית אהרן ברכו את ה'". ולא רק על זדון טומאת מקדש וקדשיו פרו של כהן גדול מכפר על הכהנים, אלא אף על השוגג. ראה בגמרא שם (לחם־משנה). 72) במשנה, שם. 73) בשעיר הנעשה בפנים. 74) ונאמר עוד שם "ומפשעיהם לכל חטאתם" – "פשעים אלו המרדים" (שם יב:).

יום רביעי י"ב ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר כל דבר שחייבין על שגגתן חטאת קבועה, ושגג בית־דין הגדול בהוראה.

14 **א. כָּל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת[2] קְבוּעָה[3], אִם**

1 שָׁגְגוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל[4] בְּהוֹרָאָה וְהוֹרוּ לְהַתִּירוֹ, וְשָׁגְגוּ
2 הָעָם[5] בְּהוֹרָאָתָן וְעָשׂוּ הָעָם וְהֵם סוֹמְכִין עַל
3 הוֹרָאָתָן[6], וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לְבֵית דִּין שֶׁטָּעוּ - הֲרֵי
4 בֵּית דִּין חַיָּבִין[7] לְהָבִיא קָרְבַּן חַטָּאת עַל שִׁגְגָתָן
5 בְּהוֹרָאָה[8], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשׂוּ הֵן בְּעַצְמָן מַעֲשֶׂה;
6 שֶׁאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל עֲשִׂיַּת בֵּית דִּין כְּלָל בֵּין עָשׂוּ בֵּין
7 לֹא עָשׂוּ, אֶלָּא עַל הוֹרָאָתָן בִּלְבַד[9]. וּשְׁאָר הָעָם
8 פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן[10], וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם הָעוֹשִׂין,
9 מִפְּנֵי שֶׁתָּלוּ בְּבֵית דִּין[11]. וּמַה הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁמְּבִיאִין
10 עַל שְׁגָגָה זוֹ? אִם בַּעֲבוֹדָה זָרָה שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ[12] -
11 מְבִיאִין פַּר לְעוֹלָה וְשָׂעִיר לְחַטָּאת מִכָּל שֵׁבֶט
12 וָשֵׁבֶט[13]. וְקָרְבָּן זֶה הוּא הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת שְׁלַח לְךָ,
13 שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה[14].
14 מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבִּשְׁגִגַת עֲבוֹדָה זָרָה הוּא
15 מְדַבֵּר[15]. וְאִם בִּשְׁאָר כְּרִתוֹת שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתָן
16 חַטָּאת קְבוּעָה שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ - מֵבִיא כָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט
17 פַּר חַטָּאת. וְזֶהוּ הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר:
18 וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגוּ[16]. נִמְצָאתָ לָמֵד, שֶׁאִם
19 שָׁגְגוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בְּהוֹרָאָה בַּעֲבוֹדָה זָרָה -
20 מְבִיאִין כָּל הַקָּהָל שְׁנַיִם עָשָׂר פָּרִים[17] עוֹלוֹת וּשְׁנַיִם
21 עָשָׂר שְׂעִירִים חַטָּאוֹת. וְהֵם נִשְׂרָפוֹת, שֶׁהֲרֵי דָּמָן
22 נִכְנָס לִפְנִים[18]. וְהֵם הַנִּקְרָאִין שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה.
23 וְאִם בִּשְׁאָר הַמִּצְוֹת שָׁגְגוּ - מְבִיאִין שְׁנַיִם עָשָׂר פָּרִים
24 חַטָּאוֹת. וְהֵן נִשְׂרָפוֹת[19], מִפְּנֵי שֶׁדָּמָם נִכְנָס לִפְנִים[20].
25 וְכָל פַּר מֵהֶן נִקְרָא פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר.
26 שֶׁנֶּאֱמַר[21]: וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל - כָּל קָהָל וְקָהָל; וְכָל
27 שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט קְרוּי קָהָל[22], שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעֲמֹד יְהוֹשָׁפָט
28 בִּקְהַל יְהוּדָה[23]. בֵּין שֶׁעָשׂוּ כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאֶרֶץ
29 יִשְׂרָאֵל[24] עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ, בֵּין שֶׁעָשׂוּ רֹב
30 יִשְׂרָאֵל אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְעוּט מִנְיַן הַשְּׁבָטִים[25], בֵּין
31 שֶׁעָשׂוּ רֹב הַשְּׁבָטִים אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְעוּט כָּל
32 יִשְׂרָאֵל[26] - מְבִיאִין כְּמִנְיַן כָּל הַשְּׁבָטִים, פַּר לְכָל
33 שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט, וּבַעֲבוֹדָה זָרָה פַּר וְשָׂעִיר לְכָל שֵׁבֶט
34 וָשֵׁבֶט, שֶׁאַף אֵלּוּ[27] שֶׁלֹּא חָטְאוּ מְבִיאִין[28] עַל יְדֵי
35 הַחוֹטְאִים[29]. אֲפִלּוּ עָשָׂה שֵׁבֶט אֶחָד בִּלְבַד וְהוּא רֹב
36 הַקָּהָל[30] - הֲרֵי כָּל הַצִּבּוּר מְבִיאִין שְׁנַיִם עָשָׂר פָּרִים,
37 וּבַעֲבוֹדָה זָרָה שְׁנַיִם עָשָׂר פָּרִים וּשְׁנַיִם עָשָׂר
38 שְׂעִירִים.

2) משנה הוריות ח. "אין בית־דין חייבין עד שיורו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת". ולמדו זאת (בגמרא שם) בגזירה שווה "עליה - עליה", נאמר בשגגת הוראת בית־דין (ויקרא ד, יד) "ונודעה החטאת אשר חטאו עליה", ונאמר בפרשת עריות (שם יח, יח) "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערוותה עליה בחייה", מה להלן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, אף כאן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, ושגגת עבודה זרה שהורו בית דין ועשה העם על פיהם שאינה כתובה כאן, נלמדה (שם) בגזירה שווה אחרת - "מעיני - מעיני", נאמר כאן בשגגת הוראה באיסורים אחרים (שם ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל וגו'", ונאמר בשגגת הוראה בעבודה זרה (במדבר טו, כד) "והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה", מה כאן בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, כמבואר למעלה, אף בשגגת עבודה זרה, אין חייבין אלא בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, יצאו חיבוק ונישוק שאין בהן כרת. ואם הורו בית דין להתיר בדבר שחייבין עליו אשם וודאי ועשו העם על פיהם, בית־דין פטורין, משום שבאשם וודאי נאמר (שם ה, א) "ונפש" ובית־דין אינם בכלל נפש. 3) אבל דבר שחייבים עליו קרבן עולה ויורד, אין בית דין חייבים להביא קרבן על שגגתם. ולמדו כן (בגמרא שם) בגזירה שווה: נאמר בחטאת של בית דין (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו וגו' ואשמו", ונאמר בחטאת של יחיד (שם, כז) "ואם נפש אחת תחטא וגו' ואשם" - מה "ואשם" שנאמרה ביחיד - בחטאת קבועה, אף "ואשמו" שנאמר בבית דין - בחטאת קבועה. 4) של שבעים ואחד. 5) כלומר, רוב העם. 6) של בית דין, אבל אם תולים בעצמם להיתר, אף שגם בית הדין הורו להתירו, חייב כל אחד ואחד מהעם קרבן חטאת בפני עצמו. 7) להלן בהלכה זו כתב רבינו שכל שבט ושבט מביא פר, ואם כן מה שכתב כאן ש"בית דין חייבין", היינו שבית דין חייבים להביא לכל שבט ושבט, או שכל שבט ושבט מביא בשביל בית דין (כסף משנה). 8) משנה שם ד: "הורו בית דין שוגגין ועשו כל הקהל שוגגין מביאין (בית דין) פר". 9) בהוריות ג. אמרו שאם הורו בית דין ועשו הם ולא עשו רוב הקהל - שהם פטורים, ולמדו זאת ממה שנאמר (שם) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו אחת מכל מצוות ה' וגו'", הרי שמעשה תלוי בקהל והוראה תלוייה בבית־דין. וסובר רבינו שמכאן יש ללמוד גם, שאם עשו רוב הקהל ובית־דין לא עשו - שבית דין חייבים. 10) כלומר, פטורים מלהביא כל אחד ואחד קרבן יחיד. 11) שם ב: "יכול רוב ציבור שעשו בשגגת מעשה יהיו פטורין, שהרי בית דין מביאים עליהם פר [בהוראה] [והם פטורים - רש"י שם]". 12) שמותר לכרוע לעבודה זרה בלי פישוט ידים ורגלים. 13) כרבי יהודה במשנה שם ד: שאם הורו בית דין ועשו כל הקהל או רובן על פיהן מביאין י"ב שבטים י"ב פרים, ובעבודה זרה מביאין י"ב פרים וי"ב שעירים. 14) "ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעולה וגו' ושעיר עזים אחד לחטאת". 15) לפי שנאמר (שם, כב) "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' אל משה", ואמרו (שם): "איזו היא מצוה שהיא שקולה כנגד כל המצוות הוי אומר זו עבודת כוכבים" (שכל המודה בה ככופר בכל התורה כולה) 16) "ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו וגו' והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת וגו'". 17) ואפרים ומנשה אינם נחשבים לשבטים נפרדים אלא לעניין נחלה, אבל לא לדבר זה. 18) להזות על הפרוכת ועל מזבח הזהב. "ולא נתפרש בהן בתורה כיצד נותן דמן ולהיכן הוא נותן אלא לפי שהן חטאות הקהל, דינן כדין פר העלם דבר, שהוא חטאת הקהל, לכל האמור בו: למתן דמים ולשריפה וכו'". 19) שנאמר (שם, כא) "והוציא את

הפר אל מחוץ למחנה ושרף אותו". 20) כמו שנאמר (שם, טז) "והביא הכהן המשיח מדם הפר (=פר העלם דבר של צבור) אל אהל מועד" ועוד נאמר (שם ו, כג): "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל, באש תשרף". 21) כלומר, משום כך חייבין להביא מכל שבט ושבט. 22) לפיכך חייב כל שבט ושבט להביא קרבן. 23) וירושלים. הרי שגם שני שבטים (=יהודה ובנימין) נקראים "קהל". ואם כן מה שנאמר (בראשית מח, ד) "ויאמר אלי הנני מפרך והרביתיך ונתתיך לקהל עמים", - אי אפשר לפרש שמעכשיו, עם לידתו של בנימין, שיהיו י"ב שבטים, יקראו "קהל", שהרי כבר למדנו מהפסוק הקודם שגם שני שבטים נקראים "קהל", ועל כרחנו צריך לפרש שעכשיו נולד קהל, היינו ששבט בנימין לבדו נקרא "קהל", הרי ששבט אחד נקרא "קהל". 24) ש"אין משגיחין על יושבי חוצה לארץ, שאין קרוי קהל אלא בני ארץ ישראל". 25) כלומר, כשמספר אנשי חמשה שבטים הוא יותר גדול ממספר אנשי שבעת השבטים. 26) כרבי שמעון בן אלעזר בברייתא שם. שאמר: "חטאו שישה שבטים והם רובו של קהל, או ז' (שהם רוב השבטים) אף על פי שאינו רובו של קהל - מביאין", ולמד זאת (שם) ממה שנאמר (במדבר טו, כד) "והיה אם מעיני העדה", שמשמע אפילו מיעוט, מעיני ולא כל עיני, ונאמר עוד (שם, כו) "כי לכל העם בשגגה" הרי שרק כולו או רובו (שרובו ככולו, ראה נזיר מב.) "הא כיצד? עשו ו' והן רובו של קהל או ז' אף על פי שאינן רובו של קהל חייבין". 27) השבטים. 28) קרבן. 29) כלומר, הם נגררים אחרי השבטים החוטאים ומתחייבים בקרבן על ידם. 30) שם: "איבעיא להו שבט אחד לרבי יהודה בהוראת בית דין הגדול מי מייתי שאר שבטים או לא", ונפשטה הבעיא שם כי אף בשבט אחד, נגררים שאר השבטים להתחייב בקרבן, וברור הדבר כי המדובר באופן שהשבט הזה הוא רוב הקהל, שאם לא כן, אין כל ספק כי אינו גורר את שאר השבטים.

1 **ב. בֵּית דִּין שֶׁנִּסְתַּפֵּק לָהֶן אִם שָׁגְגוּ בְּהוֹרָאָה אוֹ לֹא**
2 **שָׁגְגוּ[31] - אֵינָן חַיָּבִין בְּאָשָׁם תָּלוּי[32]; שֶׁנֶּאֱמַר[33]:**
3 **וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת - עַד שֶׁתִּוָּדַע וְאַחַר כָּךְ יִתְחַיְּבוּ**
4 **בַּקָּרְבָּן[34], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁבֵּית**
5 **דִּין חַיָּבִין וְאֵלּוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין מִן**
6 **הַקָּרְבָּן? כְּשֶׁהָיוּ הַמּוֹרִים בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁל שִׁבְעִים**
7 **וְאֶחָד; וְיִהְיֶה רֹאשׁ יְשִׁיבָה[35] עִמָּהֶן בַּהוֹרָאָה[36]; וְיִהְיוּ**
8 **כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה[37]; וְיִטְעוּ כֻּלָּן אוֹ רֻבָּן[38] בְּדָבָר**
9 **זֶה שֶׁהוֹרוּ בּוֹ; וְיוֹרוּ בְּפֵרוּשׁ וְיֹאמְרוּ לָעָם: מֻתָּרִין**
10 **אַתֶּם לַעֲשׂוֹת[39], וְכֵן אֵלּוּ שֶׁשָּׁמְעוּ מִפִּי בֵּית דִּין, אִם**
11 **אָמְרוּ לַאֲחֵרִים: מֻתָּרִים אַתֶּם לַעֲשׂוֹת[40]; וְיַעֲשׂוּ כָּל**
12 **הַקָּהָל אוֹ רֻבּוֹ[41] עַל פִּיהֶם[42]; וְיִהְיוּ הָעוֹשִׂים שׁוֹגְגִים**
13 **עַל פִּיהֶם וּמְדַמִּים שֶׁהַדָּבָר שֶׁהוֹרוּ בּוֹ כַּדָּת הוֹרוּ[43];**
14 **וְיוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת, לֹא שֶׁיַּעֲקְרוּ כָּל**
15 **הַגּוּף[44]; וּכְשֶׁיִּוָּדַע לָהֶם[45] יֵדְעוּ גּוּפוֹ שֶׁל דָּבָר שֶׁהוֹרוּ**
16 **בּוֹ בִּשְׁגָגָה[46]. בְּכָל אֵלּוּ הַמְאֹרָעִים הוּא שֶׁהָיוּ בֵּית דִּין**
17 **חַיָּבִין בַּקָּרְבָּן וְהָעוֹשֶׂה עַל פִּיהֶם פָּטוּר. אֲבָל אִם חָסֵר**
18 **אַחַת מִכָּל אֵלּוּ הַדְּרָכִים - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין מִן**
19 **הַקָּרְבָּן, וְכָל מִי שֶׁשָּׁגַג וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה מֵבִיא חַטָּאת**
20 **קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ.**

31) וכגון שהיו שם שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן, והתירו אחת ואינם יודעים איזו התירו, שהרי גם ביחיד אין חיוב אשם תלוי אלא באופן שנקבע האיסור. 32) משנה שם ט. "אשם תלוי, היחיד והנשיא חייבין ומשיח ובית דין פטורין". 33) בקרבן צבור. 34) כלומר, לא חייבה תורה קרבן בבית דין אלא באופן שנודע להם חטאתם, אבל באשם תלוי, שהוא בא על לא הודע החטאת, לא חייבה תורה. ובכהן משיח שלא נאמר "ונודעה החטאת" הוצרכו ללמוד מפסוק אחר. 35) מופלא שבסנהדרין. 36) כלומר: גם הוא יהיה עמהם בשגגתם. שאם לא יהיה מופלא של בית דין (=ראש ישיבה) שם (=עמהם בשגגת ההוראה) אין בית דין חייבין קרבן. 37) אבל אם היו בין הסנהדרין גר או ממזר וכו', שאינם ראויים להוראה - פטורין. 38) שם ג: דוחה הגמרא דברי ר' יונתן הסובר שאין חייבין עד שיורו כולן, אלא אפילו הורו רובן והיתר שתקו בית דין חייבין, אבל אם אמר להם אחד מהן: טועים אתם, - בית דין פטורים. 39) אבל אם אמרו להם רק "מותרים אתם" ולא הוסיפו לומר גם "לעשות", הם פטורים, שלא נגמרה עדיין הוראתם. 40) כלומר, אין צורך שכל הקהל או רובו ישמע ההוראה מפי בית־דין [שאם לא כן למה הוצרכו להוציא את יושבי חוצה לארץ מכלל זה], אלא אפילו אם שומעים איש מפי איש כי בית דין פסק ואמר: "מותרים אתם לעשות" - כל העושים על פיהם (אם הם יושבי ארץ ישראל), מצטרפים לקהל לחייב בית דין בקרבן. 41) משנה שם ד: "הורו בית דין ועשו כל הקהל או רובו על פיהם מביאין פר", שהרי בכל התורה כולה קיימא לן רובו ככולו. 42) כלומר, הם תולים את מעשיהם בהוראת ההיתר של בית דין הגדול. 43) אבל אם ידעו שבית דין טעו, אלא שחשבו שאף על פי כן מצוה לסמוך על הוראתם - חייב כל אחד ואחד קרבן בפני עצמו. ואם ידעו שאסור לסמוך על הוראתם זו, ובכל זאת עשו, הרי הם מזידין, ופטורים מקרבן. 44) [והשמיט רבינו שצריך שיהיה בדבר שאינו מפורש בתורה, שכל הטועה בדבר המפורש בתורה הרי הוא כעוקר כל הגוף, ואם כן הוא בכלל מה שכתב "ויורו לבטל מקצת וכו' לא שיעקרו כל הגוף"]. 45) ששגגו. 46) ברייתא שם ה. "תנו רבנן ידעו שהורו וטעו מה הורו יכול יהיו חייבין תלמוד לומר (ויקרא ד, יד) "ונודעה החטאת", ולא שיודעו החוטאין".

יום חמישי י"ג ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שישנם אופנים שיפטרו בית־דין ויתחייבו העושין.

21 **א. כֵּיצַד אִם חָסֵר אַחַת[2] מִכָּל הַדְּרָכִים שֶׁבֵּאַרְנוּ[3] -**
22 **יִפָּטְרוּ בֵּית דִּין וְיִתְחַיְּבוּ הָעוֹשִׂים? הֲרֵי שֶׁהוֹרוּ בֵּית**
23 **דִּין שֶׁל אֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים[4] לָהֶם שֶׁחֵלֶב הַקֶּבָה[5]**
24 **מֻתָּר[6], וַאֲכָלוּהוּ אַנְשֵׁי מְקוֹמָם[7] עַל פִּיהֶם - אוֹתוֹ בֵּית**

1 דִּין פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[8] עַל
2 שִׁגְגָתוֹ. וְכֵן אִם הוֹרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁדַּם הַלֵּב
3 מֻתָּר[9], וְלֹא הָיָה רֹאשׁ יְשִׁיבָה עִמָּהֶן[10], אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד
4 מֵהֶן אֵינוֹ רָאוּי לִהְיוֹת מְמֻנֶּה בַּסַּנְהֶדְרִין[11], כְּגוֹן שֶׁהָיָה
5 גֵּר אוֹ מַמְזֵר[12] אוֹ זָקֵן[13] אוֹ שֶׁלֹּא רָאָה בָּנִים[14] וְכַיּוֹצֵא
6 בָּהֶן[15], וְעָשׂוּ הָעָם עַל פִּיהֶם[16] וְאָכְלוּ דַּם הַלֵּב - הֲרֵי
7 בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה
8 עַל שִׁגְגָתוֹ[17]. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּבֵית
9 דִּין הַגָּדוֹל? שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ
10 וְגוֹמֵר[18]. וּמִנַּיִן שֶׁעַד שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה?[19]
11 שֶׁנֶּאֱמַר[20] וְאִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה[21] - עַד שֶׁיִּהְיוּ לָהֶם
12 כְּעֵינַיִם[22]. וּלְהַלָּן[23] הוּא אוֹמֵר: וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה; מָה
13 הָעֵדָה הָאֲמוּרָה בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת - כֻּלָּן רְאוּיִין
14 לְהוֹרָאָה[24], אַף עֵדָה הָאֲמוּרָה בִּשְׁגָגָה זוֹ[25] - עַד
15 שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה[26]. וְכֵן אִם הוֹרוּ, וְיָדַע
16 אֶחָד מֵהֶן שֶׁטָּעוּ וְאָמַר לָהֶם: טוֹעִים אַתֶּם, וְרַבּוּ
17 עָלָיו הַמַּתִּירִים וְהִתִּירוּ - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין[27], וְכָל
18 מִי שֶׁעָשָׂה עַל פִּיהֶם חַיָּב לְהָבִיא חַטָּאת קְבוּעָה עַל
19 שִׁגְגָתוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ - עַד
20 שֶׁיִּשְׁגּוּ כָּל הַסַּנְהֶדְרִין[28]. יָדַע אֶחָד מִן הַסַּנְהֶדְרִין אוֹ
21 מְעוּטָן שֶׁטָּעוּ הַמַּתִּירִין וְשָׁתְקוּ, הוֹאִיל וְהוֹרוּ וְלֹא
22 הָיָה שָׁם חוֹלֵק וּפָשְׁטָה הַהוֹרָאָה בְּרֹב הַקָּהָל[29] - הֲרֵי
23 בֵּית דִּין חַיָּבִין בַּקָּרְבָּן[30], וְכֹל שֶׁעָשָׂה עַל פִּיהֶם פָּטוּר.
24 וְאֵלּוּ שֶׁשָּׁתְקוּ, אִם עָשׂוּ עַל פִּי אֵלּוּ שֶׁהוֹרוּ[31] - הֲרֵי
25 אֵלּוּ חַיָּבִין[32], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תָּלוּ בְּבֵית דִּין[33]. וְכֵן אִם
26 נָשְׂאוּ וְנָתְנוּ[34] בַּדָּבָר וְאָמְרוּ[35]: דָּבָר זֶה מֻתָּר הוּא, וְלֹא
27 הוֹרוּ לָעָם וְלֹא אָמְרוּ לָהֶם: מֻתָּרִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת[36],
28 וְשָׁמַע הַשּׁוֹמֵעַ מֵהֶן בְּעֵת שֶׁגָּמְרוּ מֻתָּר וְהָלַךְ וְעָשָׂה
29 כְּפִי מַה שֶּׁשָּׁמַע - הֲרֵי כָּל הָעוֹשֶׂה חַיָּב חַטָּאת
30 קְבוּעָה, וּבֵית דִּין פְּטוּרִין, שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹרוּ לָהֶם
31 בְּפֵרוּשׁ לַעֲשׂוֹת. וְכֵן אִם הוֹרוּ וְעָשׂוּ מְעוּט הַקָּהָל עַל
32 פִּיהֶם וְנוֹדְעָה הַשְּׁגָגָה - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְאֵלּוּ
33 הַמְּעוּט שֶׁעָשׂוּ חַיָּבִין, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵבִיא
34 חַטָּאתוֹ[37].

2) בכ"י תימן: "אחד", כנ"ל. 3) למעלה פי"ב. 4) ולא בית־דין הגדול של שבעים ואחד, ראה למעלה פי"ב הלכה ב. 5) העקום כמו קשת, והוא אסור (פ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו). וראה להלן הלכה ה, ובהוריות ג. ובמשנה־למלך להלן הלכה ה. 6) אף־על־פי שאינם עוקרים גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה א) שהרי לא התירו אלא חלב הקיבה בלבד ולא כל החלב, ואין זה מפורש בתורה שחלב הקיבה אסור, ראה להלן שם (לחם־משנה כאן). 7) ואפילו היה שבט זה רוב ישראל, ראה למעלה פי"ב הלכה א. 8) כחכמים (הוריות ה.) שאינם חייבין אלא על הוראת ב"ד הגדול בלבד. וראה להלן, בהמשך ההלכה. ולפיכך חייב כל אחד ואחד להביא חטאת קבועה על שגגתו. 9) אף־על־פי שהוראה זו אינה עוקרת גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד שם), שהרי לא התירה אלא דם חלב בלבד, ואין איסורו מפורש בתורה, ראה להלן שם (לחם־משנה). 10) משנה הוריות ד: וראה למעלה פי"ב הלכה ב. "ואפילו היה מניינם (בלעדו) שלם, רוצה לומר שבעים ואחד" (רבינו בפיה"מ שם). 11) במשנה שם. 12) ראה להלן בהמשך ההלכה שנלמד מפסוק בתורה, שאין ממנין לסנהדרין רק "מיוחסין". 13) "מופלג בשנים שיש בו אכזריות" (כיון ששכח כבר צער גידול בנים - רש"י סנהדרין לו:), שאין מעמידין אותו לב"ד (פרק ב מהלכות סנהדרין הלכה ב). 14) שאין מושיבין אותו לסנהדרין (הלכות סנהדרין שם). "משום שהוא אכזרי ולא ירחם על בני אדם, לפי שאינו יודע אהבת בנים" (ראה בפיה"מ שם). וכן הוא בברייתא סנהדרין לו: "אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים", וכן הביא רבינו בהלכות סנהדרין שם. "אין מעמידין בכל הסנהדרין לא זקן מופלג בשנים ולא סריס, מפני שיש בהן אכזריות. ולא מי שאין לו בנים, כדי שיהא רחמן". אבל בדפוסים אחרים בנוסח בדברי רבינו כאן: "זקן שלא ראה בנים". ולפי זה, זקן ולא ראה בנים הם אחד, וכן הוא במשנה שם, וכן הוא בפירוש המשניות שם. 15) כגון נתין (=מבני הגבעונים, שגזר עליהם יהושע ונתנם לחוטבי עצים ושואבי מים - יהושע ט, כג) הנזכר במשנה שם (מעשה רוקח). שאין מושיבין בב"ד אלא רק מיוחסין. 16) כלומר, כל העם או רוב העם (ראה למעלה פי"ב הלכה ב). 17) במשנה שם. 18) ולא עדת אותו שבט (שם במשנה ה. המשך דברי חכמים). 19) נראה שנשמטה כאן בבא שלימה, וכן צריך להיות: "[ומנין שעד שיהיה ראש הישיבה עמהם], ומנין שעד שיהיו כולם ראויין להוראה". [וכללם יחד מפני שלמד שניהם מפסוק אחד ("מעיני העדה"), ראה להלן]. וראה בלחם־משנה ובהגהות מעשה ר"ב. 20) בשגגת עבודה־זרה. 21) בפסוק שם: "והיה אם מעיני העדה". 22) כלומר, לפיכך צריך שיהיה ראש ישיבה עמהם שהוא עשוי עינים לעדה (ירושלמי הוריות פ"ד הלכה ד). וראה לחם־משנה ומעשה ר"ב. ובבבלי שם נתנו טעם אחר, מפני שהיה להם ללמוד ולא למדו, והרי הם קרובים למזיד (ראה ברש"י שם ד. ד"ה זיל קרי בי רב). 23) בדיני נפשות. 24) שנאמר (שמות יח, כב) "ונשאו אתך", ואמר רב נחמן בר יצחק (הוריות ד:) "אתך בדומין לך", שיהיו ראויים להוראה. 25) היינו "והיה אם מעיני העדה", וכן כתב רבינו בפיה"מ שם. וראה למעלה הערה יח. ורש"י (שם) כתב עד האמורה כאן (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו", וראה לחם־משנה כאן. 26) משנה שם ד: 27) במשנה שם. 28) בגמרא שם ג: 29) ראה למעלה פי"ב הלכה ב. 30) בהוריות שם: "אמר ר' יונתן, מאה שישבו להורות אין חייבין עד שיורו כולן, שנאמר: ואם כל עדת ישראל ישגו, עד שישגו כולן". ולפי דבריו, אפילו ידע אחד מהן ושתק פטורין, אבל הגמרא שם דוחה דבריו, מברייתא שנשמע בה שאם ידע אחד מהן שטעה ושתק שהם חייבין. 31) שטעו וחשבו כי אף שהב"ד טועים, מצוה לשמוע דברי חכמים (רש"י שם ב. ד"ה או תלמיד) ולפיכך הם נחשבים לשוגגין, שחייבין חטאת. 32) קרבן בפני עצמן, אף כי ב"ד מביאין פר העלם דבר של ציבור

(במשנה שם). 33) שהרי ידעו כי ב"ד הם טועים. משנה שם "הורו ב"ד וידע אחד מהן שטעו וכו' ועשה על פיהן וכו' הרי זה חייב, מפני שלא תלה בב"ד". 34) הסנהדרין התווכחו בינם לבין עצמם באחד מן הדברים. 35) הגיעו לידי החלטה סופית בוויכוח זה. 36) מחלוקת בגמרא (שם ב.) אם צריך לומר "מותרים אתם לעשות, או שמספיק אפילו אמרו "מותרים אתם". ופסק רבינו כשמואל בלשון השני, וכרב דימי בלשון הראשון, כי אין ב"ד חייבין עד שיאמרו להן "מותרין אתם לעשות", וראה למעלה פי"ב הלכה ב. 37) במשנה שם: "הורו ב"ד לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה, והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם וכו' פטור מפני שתלה בב"ד", ובגמרא (שם ב:) "אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי ר' יהודה, אבל חכמים אומרים יחיד שעשה בהוראת בית־דין חייב". ופסק רבינו כחכמים.

1 **ב. וְהַסַּנְהֶדְרִין עַצְמָן שֶׁעָשׂוּ בְּהוֹרָאָתָן[38] - אֵינָן**
2 **מִצְטָרְפִין לְרֹב הַקָּהָל[39], עַד שֶׁיִּהְיוּ הָרֹב שֶׁעָשׂוּ חוּץ**
3 **מִן הַסַּנְהֶדְרִין. עָשׂוּ רֹב אַנְשֵׁי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[40] עַל**
4 **פִּיהֶם אַף עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ הָעוֹשִׂים שֵׁבֶט אֶחָד[41], וְכֵן**
5 **אִם עָשׂוּ רֹב הַשְּׁבָטִים אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִעוּט הַקָּהָל**
6 **- בֵּית דִּין חַיָּבִים[42], וְהָעוֹשִׂין פְּטוּרִין. כֵּיצַד? הָיוּ**
7 **יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְאֶחָד, וְהָיוּ**
8 **הָעוֹשִׂין בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְאֶחָד**
9 **וַהֲרֵי כֻּלָּן בְּנֵי יְהוּדָה בִּלְבַד, אוֹ שֶׁהָיוּ הָעוֹשִׂים בְּנֵי**
10 **שִׁבְעָה שְׁבָטִים כֻּלָּן אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֵאָה אֶלֶף**
11 **- הֲרֵי בֵּית דִּין חַיָּבִין, וְכָל הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם**
12 **פְּטוּרִין. וְאֵין מַשְׂגִּיחִין עַל יוֹשְׁבֵי חוּצָה לָאָרֶץ[43],**
13 **שֶׁאֵין קְרוּי קָהָל אֶלָּא בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[44]. וְשֵׁבֶט**
14 **מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם אֵינָן חֲשׁוּבִין כִּשְׁנֵי שְׁבָטִים לָעִנְיָן**
15 **הַזֶּה[45], אֶלָּא שְׁנֵיהֶם שֵׁבֶט אֶחָד[46].**

38) כלומר, בהוראת עצמן. 39) כלומר, אינם מצטרפים עם הקהל להוות עמהם רוב קהל (כגון שחטאו רק מחצית הקהל בלעדי הסנהדרין) שיתחייבו ב"ד פר העלם דבר של ציבור, ועל כל אחד ואחד מהחוטאים להביא קרבן חטאת בפני עצמו. כן הוא בברייתא שם ג. "הורו ועשו, רבי מאיר פוטר, וחכמים מחייבין" ומפרש רב פפא שפלוגתתם היא אם ב"ד משלים לרוב ציבור, שרבי מאיר פוטר את הציבור, שלא יביאו כל אחד ואחד קרבן לעצמו, משום שב"ד משלים לרוב ציבור, וחייבים ב"ד להביא פר העלם דבר של ציבור, וחכמים מחייבין לכל אחד ואחד מהחוטאים (כולל גם כל אחד ואחד מהסנהדרין), להביא קרבן לעצמו, משום שאין ב"ד משלים לרוב ציבור, ואין ב"ד מביאין קרבן העלם דבר של ציבור. ופסק רבינו כחכמים. 40) ראה להלן בהמשך ההלכה ש"אין משגיחין על יושבי חוצה לארץ". 41) ראה למעלה פי"ב הלכה א. 42) להביא קרבן העלם דבר של ציבור. 43) כלומר, אין מתחשבים בתושבי חוץ־לארץ בענין רוב קהל ומיעוט קהל. 44) כלומר, אצל קרבן העלם דבר של ציבור כתוב (ויקרא ד, יד) "והקריבו הקהל", ובהוריות ג. "אמר רב אסי, ובהוראה הלך אחר רוב יושבי ארץ ישראל, שנאמר (מלכים־א, ח, סה) "ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים לפני ה' וגו'", מכדי כתיב וכל ישראל עמו, קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים, למה לי? - שמע־מינה הני (=בני ארץ ישראל) הוא דאיקרי קהל, אבל הנך (=בני חוצה־לארץ) לא איקרי קהל". והרי כאן בשגגת הוראה נאמר (ויקרא ד, יג) "ונעלם דבר מעיני הקהל". 45) שאם חטאו שבטי מנשה ואפרים, ועמהם עוד חמשה שבטים, והם מיעוט הקהל, אין חיוב להביא קרבן העלם דבר של ציבור, שאין כאן רוב שבטים. וכן אם חטאו כל הקהל או רובו (שחייבין כל שבט ושבט קרבן) אין מביאין אלא שנים עשר פרים בלבד, פר לכל שבט, ולאפרים ומנשה קרבן אחד, ראה למעלה פי"ב הלכה א. 46) כרבא, שם ו: שמה שנאמר (בראשית מח, ה־ו) "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", היינו רק לנחלה, כמו שנאמר שם "על שם אחיהם יקראו בנחלתם" - לנחלה הוקשו, ולא לדבר אחר.

16 **ג. הָיוּ הָעוֹשִׂים מְרֻבִּין[47] בִּשְׁעַת הַחֵטְא וּמוּעָטִין[48]**
17 **בִּשְׁעַת יְדִיעָה, אוֹ מוּעָטִין[49] בִּשְׁעַת הַחֵטְא וּמְרֻבִּין[50]**
18 **בִּשְׁעַת יְדִיעָה - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר שְׁעַת הַמַּעֲשֶׂה[51].**

47) כלומר, רוב הקהל. 48) כגון שמתו חלק מן החוטאים לפני שנודע החטא, באופן שמעתה אינם אלא מיעוט הקהל. 49) מיעוט הקהל. 50) כגון שמתו חלק מהקהל שלא חטאו, באופן שמעתה מהווים החוטאים רוב הקהל. 51) אחר שעת החטא, שאם היו החוטאים בשעת החטא רוב הקהל, ב"ד פטורים וכל אחד ואחד מביא קרבן לעצמו. ופסק כחכמים שחולקים על ר"ש במשנה הוריות י. לענין נשיא וכהן משיח, ובגמרא שם ג. אמרו כי הם חולקים גם בענין זה.

19 **ד. הוֹרוּ בֵּית דִּין בְּחֵלֶב מִן הַחֲלָבִים[52] שֶׁהוּא מֻתָּר,**
20 **וְאָכַל מִעוּט הַקָּהָל עַל פִּיהֶם, וְנוֹדַע לָהֶם שֶׁחָטְאוּ**
21 **וְחָזְרוּ בָּהֶן[53], וְאַחַר כָּךְ הוֹרוּ שֶׁעֲבוֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית**
22 **מֻתֶּרֶת[54], וְעָבַד אוֹתָהּ עֲבוֹדָה זָרָה מִעוּט אַחֵר עַל**
23 **פִּיהֶם, וּכְשֶׁיִּצְטָרְפוּ הָאוֹכְלִים לָעוֹבְדִים יִהְיוּ רֹב -**
24 **הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[55], אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה לָהֶן יְדִיעָה**
25 **בֵּינְתַּיִם[56]. כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַמּוֹרֶה בֵּית**
26 **דִּין אֶחָד[57]; אֲבָל אִם מֵת בֵּית דִּין שֶׁהוֹרָה תְּחִלָּה[58],**
27 **וְעָמַד אַחֵר[59] וְהוֹרוּ[60] - אֵין אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[61] לָאֵלּוּ.**

52) כגון שהורו על חלב הקיבה שהוא מותר, שאין זה עוקר גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה א, ולמעלה הלכה א), שהרי לא התירו כל החלבים. 53) כן הוא בגמרא שם. באיבעיא הראשונה: "הורו ב"ד חלב מותר, ועשו מיעוט הקהל, וחזרו ב"ד בהן, והורו ועשו מיעוט אחר, מהו וכו'" ואחר־כך איבעיא להו "מיעוט בחלב ומיעוט בעבודה־זרה", ומשמע שגם זה ב"חזרו ב"ד בהן". 54) שלא עקרו גוף עבודה־זרה מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה ב), שהרי לא התירו כל מיני עבודה־זרה. 55) שאין כל אחד ואחד מביא חטאת בפני עצמו, והחיוב הוא על ב"ד. ודבר זה הוא איבעיא שם ג. ונשאר הדבר בתיקו, אבל רבינו "נראה שאינו

גורס כאן תיקו, אלא שמשיבין שאלה זו עם שאלה שאחריה, באם־תמצי־לומר. כלומר, אם־תמצי־לומר אידי ואידי כרת הוא, הורו ב"ד ומתו וכו' וכבר ידעת כל שבאם־תמצי־לומר, הלכה היא ברוב מקומות" (מאירי שם, וראה בראב"ד, בכסף־משנה, במרכבת המשנה ובאור שמח). ויש חולקים בזה, איזה קרבן מביאין הב"ד: של עבודה־זרה או של חלב. ויש אומרים שמביאים שניהם, גם של עבודה־זרה וגם של חלב (ראה בתוספות ובמאירי שם). 56) כמבואר למעלה. 57) שהורו גם על עבודה־זרה וגם על חלב. 58) על החלב. 59) ב"ד אחר. 60) על עבודה־זרה. 61) המיעוט שאכל חלב, עם המיעוט שעבד עבודה־זרה, להוות ביחד רוב קהל, אלא כל אחד ואחד מביא קרבן על שגגת עצמו, והיא בעיא שלא נפשטה שם (ראה בכסף־משנה). אבל אמרו שם, שזה אינו אלא למי שסובר ציבור מייתי (=היינו ר' שמעון במשנה שם ה. שסובר שב"ד מביאים פר מיוחד, ואם־כן על־כרחינו שכל הפרים הם עבור הבית־דין - מרכבת המשנה שם) לא תיבעי לך שהרי אינם כבר (שם), ורבינו פסק למעלה פי"ב הלכה א, כי ב"ד הם החייבים, ומה שכתב שם שכל שבט ושבט מביא פר, היינו שהציבור מביא בשביל הב"ד (ראה מאירי הוריות ד: במשנה, ובכסף־משנה פי"ב שם).

1 **ה. [62]אֲפִלּוּ הוֹרוּ שְׁנֵי בָּתֵּי הַדִּינִים בְּדָבָר אֶחָד, כְּגוֹן**
2 **חֵלֶב וְחֵלֶב אוֹ דָּם וָדָם[63]. [64]וְכֵן אִם לֹא הָיוּ הָעוֹשִׂים**
3 **שׁוֹגְגִין עַל פִּי הַהוֹרָאָה[65] - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל**
4 **הָעוֹשִׂים חַיָּבִין. כֵּיצַד? הוֹרוּ בֵּית דִּין לֶאֱכֹל חֵלֶב**
5 **הַקֵּבָה כֻּלּוֹ[66], וְיָדַע אֶחָד מִן הַקָּהָל שֶׁטָּעוּ וְשֶׁחֵלֶב**
6 **הַקֵּבָה אָסוּר, וַאֲכָלוֹ מִפְּנֵי הוֹרָאָתָן, שֶׁהָיָה עוֹלֶה עַל**
7 **דַּעְתָּן[67] שֶׁמִּצְוָה לִשְׁמֹעַ מִבֵּית דִּין אַף עַל פִּי שֶׁהֵם**
8 **טוֹעִים - הֲרֵי זֶה הָאוֹכֵל חֵיָּב חַטָּאת קְבוּעָה עַל**
9 **אֲכִילָתוֹ[68], וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לְמִנְיַן הַשּׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם[69].**
10 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה זֶה שֶׁיָּדַע שֶׁטָּעוּ חָכָם**
11 **אוֹ תַּלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ לַהוֹרָאָה; אֲבָל אִם הָיָה עַם הָאָרֶץ**
12 **- הֲרֵי זֶה פָּטוּר[70], שֶׁאֵין יְדִיעָתוֹ בְּאִסּוּרִין יְדִיעָה**
13 **וַדָּאִית, וּמִצְטָרֵף לְכָלַל הַשּׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם. וְכֵן אִם**
14 **לֹא יָדַע שֶׁטָּעוּ[71], וְנִתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל שֶׁמֶן[72] וְחֵלֶב[73], וְאָכַל**
15 **חֵלֶב הַקֵּבָה[74] שֶׁהִתִּירוּהוּ, וְהוּא לֹא יָדַע שֶׁהוּא חֵלֶב**
16 **הַקֵּבָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב[75]; מִפְּנֵי שֶׁאֲכִילָתוֹ מִפְּנֵי שִׁגְגָתוֹ,**
17 **לֹא מִפְּנֵי הַהוֹרָאָה. וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לְמִנְיַן הַשּׁוֹגְגִים עַל**
18 **פִּיהֶם[76], שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה - עַד שֶׁתְּהֵיֶה**
19 **שְׁגָגָה אַחַת לַכֹּל[77]. וְכֵן אִם תָּלָה בְּעַצְמוֹ וְאָכַל חֵלֶב**
20 **הַקֵּבָה שֶׁהוֹרוּ לְהַתִּירוֹ לֹא מִפְּנֵי הוֹרָאָתָן אֶלָּא מִפְּנֵי**
21 **שֶׁהוּא מֵתֵר בְּדַעְתּוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה בִּפְנֵי**
22 **עַצְמוֹ[78]. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַתּוֹלֶה בְּבֵית דִּין - פָּטוּר[79],**
23 **וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ שָׁם כָּל הַדְּרָכִים שֶׁמָּנִינוּ; וְכָל הַחַיָּב**
24 **בִּפְנֵי עַצְמוֹ - אֵינוֹ מִצְטָרֵף לְרֹב הַשּׁוֹגְגִים[80].**

62) בכ"י תימן אין כאן ציון הלכה, והא דלהלן שייך למעלה, וציון ההלכה להלן לפני המלים "וכן אם לא היו העושים". וכן נראה בדפוס רומי. וכן הגיה אור שמח.

63) שהרי האיבעיא בגמרא שם בהוראת שני בתי דינים, היא בחלב וחלב, ופסק רבינו שאין מצטרפים. וראה למעלה. 64) כן בכ"י תימן, וכן נראה בדפוס רומי, וכן הגיה אור שמח. 65) של הב"ד. 66) כי בחלב שע"י הקיבה יש חלק שהוא מותר באכילה, והוא חוט משוך כמו יתר. ויש חלק שאסור באכילה והוא עקום כמו קשת, ראה בפ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו. והב"ד הורו שכל החלב שע"ג הקיבה מותר באכילה (שער יוסף ג, א). 67) צ"ל על דעתו (מעשה רקח). 68) משנה הוריות ב. "הורו ב"ד, וידע אחד מהן שטעו או תלמיד והוא ראוי להוראה והלך ועשה על פיהן וכו' הרי זה חייב (=קרבן לעצמו) מפני שלא תלה בב"ד", ובגמרא שם: אמרו שחשב שמצוה לשמוע מב"ד אף־על־פי שידע שהם טועים. ולפיכך אינו נחשב לתולה בב"ד, שהרי ידע שהם טועים, וגם אינו מזיד שהרי טעה שמצוה לשמוע דברי חכמים, וחייב קרבן לעצמו. 69) כלומר, אם היו החוטאים מחצית הקהל, אינו מצטרף זה אליהם לעשותם רוב הקהל. 70) בגמרא שם אמרו על דברי המשנה: "וידע אחד מהן שטעו או תלמיד וראוי להוראה", שצריך להיות או גמיר (=למד הדבר) או סביר (=מבין דבר מתוך דבר), אבל אם הוא לא גמיר ולא סביר (="עם הארץ"), הרי הוא תולה בבית־דין. 71) ב"ד, להתיר חלב הקיבה. 72) של היתר. 73) תיבה זו מיותרת, ובכ"י תימן איננה. 74) אלא חשב שזהו שומן. 75) קרבן בפני עצמו, כאיכא־דאמרי אמר רבא שם. שאם נתחלף לו חלב בשומן ואכלו חייב. 76) להשלים, שיהיו החוטאים רוב קהל (שם). 77) כן הוא בגמרא שם. 78) בגמרא שם: אמרו: "זה הכלל, התולה בעצמו חייב - לרבות מבעט בהוראה". ומפרש רבינו שהוא האומר שאינו צריך להוראתן, אלא הוא עצמו יודע שזה מותר (כסף־משנה, וקרית ספר). 79) משנה שם. 80) שיהיו רוב. "וזה דבר פשוט" (כסף־משנה).

25 **ו. הוֹרוּ בֵּית דִּין לְהַתִּיר דָּבָר הָאָסוּר בְּזָדוֹן[81], וְעָשׂוּ**
26 **הַקָּהָל עַל פִּיהֶם בִּשְׁגָגָה - בֵּית דִּין פְּטוּרִין מִן**
27 **הַקָּרְבָּן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְזִידִין[82], וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן**
28 **הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם חַיָּב קָרְבָּן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מִפְּנֵי**
29 **שֶׁהוּא שׁוֹגֵג[83]. הוֹרוּ בֵּית דִּין בִּשְׁגָגָה, וְיָדְעוּ הַקָּהָל**
30 **שֶׁטָּעוּ[84] וְשֶׁאֵין רָאוּי לְקַבֵּל מֵהֶן[85], וְאַף עַל פִּי כֵן**
31 **עָשׂוּ הַקָּהָל עַל פִּיהֶם - אֵלּוּ וָאֵלּוּ פְּטוּרִין מִן**
32 **הַקָּרְבָּן[86]. בֵּית דִּין פְּטוּרִין - שֶׁהֲרֵי לֹא עָשׂוּ הַקָּהָל**
33 **מִפְּנֵי הוֹרָאָתָן שֶׁהִטְעָתַם; וְכָל הָעוֹשִׂים פְּטוּרִין מִן**
34 **הַקָּרְבָּן - מִפְּנֵי שֶׁמְּזִידִין הֵם[87], שֶׁהֲרֵי יָדְעוּ שֶׁטָּעוּ**
35 **וְשֶׁאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת.**

81) שידעו שהדבר אסור ואף־על־פי־כן הורו להתיר. 82) והרי נאמר (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו", בעינן שוגגין בב"ד (רש"י הוריות ד: במשנה). "ואעפ"י שמשל ציבור היה בא, הואיל ולשם ב"ד היה בא, פטורין, שהרי מזידין הם ואין מקום לקרבן הבא על שמם" (מאירי שם). 83) משנה שם ד: "הורו ב"ד וכו' מזידין ועשו שוגגין מביאין (=כל אחד ואחד מן הקהל) כשבה ושעירה". 84) הב"ד. 85) כלומר, ידעו גם שבמקום טעות אין מצוה

לשמוע דברי חכמים. 86) משנה שם: "שוגגין (=הב"ד) ועשו (=הקהל) מזידין, הרי אלו פטורין". 87) ואין הקרבן בא אלא על השוגג, ראה למעלה פ"א הלכה א.

יום שישי י"ד ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר ב"ד ששגגו והורו לעקור גוף מגופי תורה ועשו כל העם על פיהם.

1 **א. בֵּית דִּין שֶׁשָּׁגְגוּ וְהוֹרוּ לַעֲקֹר גּוּף מִגּוּפֵי תּוֹרָה[2],**
2 **וְעָשׂוּ כָּל הָעָם עַל פִּיהֶם - בֵּית דִּין פְּטוּרִין[3], וְכָל אֶחָד**
3 **וְאֶחָד מִן הָעוֹשִׂים חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה[4]; שֶׁנֶּאֱמַר[5]:**
4 **וְנֶעְלַם דָּבָר - וְלֹא כָּל הַגּוּף[6].**

2) כגון שאמרו אין איסור נדה בתורה, אין דיני שבת בתורה, אין איסור ע"ז בתורה, ראה להלן ה"ב. 3) מלהביא קרבן, משנה הוריות ג, ב. וראה למעלה פי"ב ה"ב. 4) כדין כל חוטא בשוגג. 5) בקרבן העלם דבר של ציבור. 6) ברייתא שם ד, א: "ונעלם דבר, ולא שיעקר המצוה כולה". ומפרש עולא, שם: "קרי ביה ונעלם מדבר" כי ה"מ"ם" של "ונעלם" נקראת גם עם "ונעלם" וגם עם "דבר" – "ונעלם מדבר", מדבר ולא כל דבר" (רש"י שם).

5 **ב. לְעוֹלָם אֵין בֵּית דִּין חַיָּבִין[7] עַד שֶׁיּוֹרוּ לְבַטֵּל**
6 **מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת[8] בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה**
7 **וּמְבֹאָרִים[9], וְאַחַר כָּךְ[10] יִהְיוּ בֵּית דִּין חַיָּבִין בְּקָרְבָּן,**
8 **וְהָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין. כֵּיצַד? שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ**
9 **שֶׁמֻּתָּר לְהִשְׁתַּחֲוֹות לַעֲבוֹדָה זָרָה[11], אוֹ שֶׁמֻּתָּר**
10 **לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת[12], אוֹ שֶׁמֻּתָּר לָבוֹא עַל**
11 **שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם[13] - הֲרֵי אֵלּוּ כְּמִי שֶׁאָמְרוּ: אֵין**
12 **שַׁבָּת בַּתּוֹרָה, אוֹ אֵין עֲבוֹדָה זָרָה בַּתּוֹרָה, אוֹ אֵין נִדָּה**
13 **בַּתּוֹרָה, שֶׁעָקְרוּ כָּל הַגּוּף, וְאֵין זוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה שְׁגָגַת**
14 **הוֹרָאָה אֶלָּא שִׁכְחָה[14]. לְפִיכָךְ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן,**
15 **וְכָל הָעוֹשֶׂה עַל פִּיהֶן חַיָּב חַטָּאת בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אֲבָל**
16 **אִם טָעוּ וְהוֹרוּ וְאָמְרוּ: הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת הוּא**
17 **שֶׁחַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ, אֲבָל הַזּוֹרֵק**
18 **אוֹ הַמּוֹשִׁיט[15] מֵתֶר, אוֹ שֶׁעָקְרוּ אָב מְאַבּוֹת מְלָאכוֹת[16]**
19 **וְהוֹרוּ שֶׁאֵינָהּ מְלָאכָה - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[17]. וְכֵן אִם**
20 **טָעוּ וְאָמְרוּ: הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לַעֲבוֹדָה זָרָה בִּפְשׁוּט יָדַיִם**
21 **וְרַגְלַיִם הוּא הַחַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל**
22 **אַחֵר, אֲבָל הַכּוֹרֵעַ עַל הָאָרֶץ וְלֹא פָּשַׁט יָדָיו וְרַגְלָיו**
23 **הֲרֵי הוּא מֵתֶר - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[18]. וְכֵן אִם טָעוּ**
24 **וְאָמְרוּ: הַבָּא עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם שֶׁרָאֲתָה דָּם**
25 **בַּיּוֹם הוּא חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל יְמֵי זוֹבָהּ, אֲבָל רָאֲתָה**
26 **בַּלַּיְלָה מֵתֶר לָבוֹא עָלֶיהָ[19]; וְכֵן אִם הוֹרוּ וְאָמְרוּ,**
27 **שֶׁמִּי שֶׁפֵּרְשָׁה אִשְׁתּוֹ נִדָּה בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ מֵתֶר לִפְרֹשׁ**
28 **מִמֶּנָּה כְּשֶׁהוּא מִתְקַשֵּׁה[20] - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[21]. וְכֵן אִם**
29 **טָעוּ וְאָמְרוּ, שֶׁהָאוֹכֵל דָּם שֶׁיָּצָא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה הוּא**
30 **הַחַיָּב, אֲבָל הָאוֹכֵל דַּם הַלֵּב מֵתֶר - הֲרֵי אֵלּוּ**
31 **חַיָּבִים[22]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּטָעֲיוֹת אֵלּוּ, אִם הוֹרוּ בָּהֶן**
32 **וְעָשׂוּ רֹב הַקָּהָל עַל פִּיהֶן - פְּטוּרִין, וּבֵית דִּין מְבִיאִין**
33 **קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתָן.**

7) משנה, שם ג, ב. 8) של איסור. 9) דברי רב יהודה אמר שמואל, שם ד, א: "שאין ב"ד חייבין (קרבן העלם דבר של ציבור) עד שיורו (בשוגג) בדבר שאין הצדוקים מודים בו (כלומר, שאינו מפורש בתורה), אבל בדבר שהצדוקים מודים בו (שהוא מפורש בתורה) פטורין, מאי טעמא זיל קרי בי רב הוא", וראה להלן. 10) כלומר, רק באופן זה יהיו ב"ד חייבין וכו'. 11) שלא התירו איסור עבודה־זרה בכללה, אלא השתחויה בלבד. ואיסור השתחויה לעבודה־זרה מפורש הוא בתורה, שנאמר (שמות לד, יד) "לא תשתחוה לאל אחר" (הוריות ד.). 12) כלומר, מרשות היחיד לרשות הרבים. וגם זה מפורש בתורה, שנאמר (שם טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (הוריות שם, לפי נוסחא אחרת. וראה בדברי רבינו להלן), כאילו נאמר "אל יוציא איש וגו'", (וראה בעירובין יז: שהפסוק הזה עוסק באיסור יציאה חוץ לתחום, וכן הוא בפכ"ז מהל' שבת ה"א, וב'ספר המצוות' לא־תעשה שכא). 13) התבאר בפ"ו מהל' איסורי ביאה ה"א־ז. ונקראת כן משום שצריכה לשמור "ימים נקיים" כמספר הימים שראתה דם, ודבר זה מפורש בתורה שנאמר (ויקרא טו, כח) "וספרה לה" – מלמד שסופרת יום כנגד יום (הוריות, שם). 14) כן הוא בפירוש המשניות, שם. והוסיף על זה, שם: "והוא ענין אמרם (בגמרא שם ד.) זיל קרי בי רב הוא". ורש"י שם פירש: "כיון דאפשר לו ללמוד ולידע, לא הוי שוגג מעליא, וקרוב למזיד הוי". 15) שהוא בעצמו אינו מוציא את ההפץ מרשות לרשות, אלא זורקו או מושיטו והוא עצמו נשאר במקומו. וזה אינו מפורש בתורה, שהרי לא נאמר אלא: "אל יצא איש ממקומו". 16) שאינם מפורשים בתורה. 17) בגמרא שם ד, ב: "בעי רב יוסף, אין חרישה בשבת מהו, מי אמרינן כיון דקא מודו בכולהו מילתא, כביטול מקצת וקיום מקצת דמי, או דילמא כיון דקא עקריין ליה לחרישה כל עיקר – כעקירת גוף דמי", וסובר רבינו כי כל שאלתו של רב יוסף אינה אלא על החרישה המפורשת בתורה, שנאמר (שמות לד, כא) "בחריש ובקציר תשבות" (ראה במנחות עב. שפסוק זה לענין שבת. ועי' פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"א, ובפירוש המשנה לרב נתן אב הישיבה, שביעית פ"א הערה 52). אבל אב מלאכה ממלאכות אחרות, שאינו מפורש בתורה, פשוט הוא שאין זה נחשב כי־אם למבטל מקצת ומקיים מקצת וחייבים. וצריך לומר שרב יוסף לית ליה הא דשמואל, דאמר אין חייבין עד שיורו בדבר שהצדוקים מודים בו, ולפיכך שאל על זה (תוספות הרא"ש שם). אולם לדעת רבינו שפסק כשמואל - אין זו בעיא כלל, ואם הורו שאין חרישה בשבת, אין זו הוראה, שהרי כתוב מפורש: "בחריש ובקציר תשבות". וראה ב'מאירי' שם, ב'כסף משנה' ו'לחם משנה', ב'חפץ ה"' ו'שער יוסף'. 18) וזהו מקיים מקצת ומבטל מקצת, בדבר שאין הצדוקים מודים בו, שהשתחויה משמע לצדוקים רק בפישוט ידים ורגלים, כמו שנאמר (בראשית יט, א) "וישתחו אפים ארצה" (שם ד.). 19) וזהו מבטל מקצת

ומקיים מקצת, בדבר שאין הצדוקים מודים בו, שהצדוקים משמע להם שהאיסור אינו אלא אם ראתה דם ביום, אבל ראתה דם בלילה אינה אסורה (שם בגמרא). 20) כשהאבר מוקשה, ראה למעלה פ"ה ה"ז, ופ"ד מהל' איסורי ביאה הי"א, כי אסור לפרוש כשהוא מתקשה, כשפירסה אשתו נדה בשעת תשמיש. והוא במשנה שם ח, ב: "חייבין על עשה ועל לא־תעשה שבנדה כו' פרוש מן הנדה", וראה בפירוש המשניות שם. 21) שאין הצדוקים מודים בו, וזו הוראה של קיום מקצת וביטול מקצת. 22) ודבר זה אין הצדוקים מודים בו. וכן מוכח מדברי הגמרא (הוריות ג.) "מיעוט בחלב ומיעוט בדם, מהו". ועיי"ש ב'תוספות' שהקשו הלא דם הוא דבר שהצדוקים מודים בו, ולדברי רבינו אתי שפיר ('הר המוריה').

1 **ג. הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁיָּצָא הַשַּׁבָּת, לְפִי שֶׁנִּתְכַּסִּית**
2 **הַחַמָּה[23] וְדִמּוּ[24] שֶׁשָּׁקְעָה חַמָּה[25], וְאַחַר כָּךְ זָרְחָה[26]**
3 **- אֵין זוֹ הוֹרָאָה[27] אֶלָּא טָעוּת[28], וְכָל שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה**
4 **חַיָּב, אֲבָל בֵּית דִּין פְּטוּרִין. וְכֵן אִם הִתִּירוּ בֵּית דִּין**
5 **אֵשֶׁת אִישׁ לְהִנָּשֵׂא, לְפִי שֶׁהֵעִידוּ בִּפְנֵיהֶם[29] שֶׁמֵּת**
6 **בַּעְלָהּ, וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעְלָהּ - אֵין זוֹ הוֹרָאָה[30] אֶלָּא**
7 **טָעוּת[31], וְהָאִשָּׁה וּבַעְלָהּ הָאַחֲרוֹן חַיָּבִין חַטָּאת עַל**
8 **שִׁגְגָתָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

23) בעננים. 24) נדמה היה להם. 25) ועשו רוב העם מלאכות האסורות בשבת. 26) החמה, והתברר שחיללו את השבת. 27) בשוגג. 28) ואין זה "העלם דבר", יבמות צב, א. וכרבא נגד רב נחמן שהוא בתרא (כסף־משנה). 29) עדים הנאמנים להעיד שמת בעלה (ראה פי"ב מהל' גירושין הט"ו). והיינו "נשאת על־פי בית־דין" שבמשנה (יבמות פז, ב). אבל אם העידו עליו שני עדים כשרים, אין זה "נשאת על־פי בית־דין" ואין כאן שום חידוש שחייבת קרבן. 30) בשוגג. 31) ואין זה העלם דבר, במשנה יבמות שם: "ניסת על־פי ב"ד, תצא ופטורה מן הקרבן" ובברייתא שם צב, א: "רבי אליעזר אומר, יקוב הדין את ההר ותביא (האשה שנשאת ע"פ ב"ד) חטאת שמינה". ובגמרא שם, אמר זעירי, וכן רבא "ליתא (= אין אנו פוסקים) למתניתין (שכתוב בה שהיא פטורה) מדתנא בי מדרשא וכו' שאין זו הוראה אלא טעות". ובאמת הלכה זו מיותרת, שהרי כל הסוגיא הנ"ל היא לפי מי שסובר "יחיד שעשה בהוראת ב"ד, פטור", אבל לפי מה שפסק רבינו (למעלה ה"ב ופי"ג ה"א) ש"יחיד שעשה בהוראת ב"ד, חייב" – אין צריך לטעם זה משום שהיא "טעות", שהרי אפילו לא היתה זו הוראה מעליא, גם כן היו שניהם חייבין, וראה 'משנה למלך' ו'אור שמח' – כאן, ו'לחם משנה' למעלה פ"ה ה"ה.

9 **ד. בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ בִּשְׁגָגָה וְשָׁכְחוּ עַצְמוֹ שֶׁל חֵטְא**
10 **שֶׁהוֹרוּ בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן יוֹדְעִים בְּוַדַּאי שֶׁחָטְאוּ**
11 **בִּשְׁגָגָה[32], וְאַף עַל פִּי שֶׁהָעָם מוֹדִיעִין אוֹתָן וְאוֹמְרִים**
12 **לָהֶן: בְּכָךְ וָכָךְ הוֹרֵיתֶם לָנוּ[33] - הֵם פְּטוּרִין, וְהָעוֹשִׂים**
13 **עַל פִּיהֶם חַיָּבִין בִּפְנֵי עַצְמָן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנוֹדְעָה**
14 **הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ - לֹא שֶׁיּוֹדִיעוּ אוֹתוֹ**
15 **הַחוֹטְאִים[34]. כֵּיצַד? שָׁגְגוּ וְהִתִּירוּ חֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי**
16 **הַקֵּבָה וַאֲכָלוּהוּ רֹב הָעָם, וְאַחַר שֶׁיָּדְעוּ שֶׁשָּׁגוּ**
17 **בְּהוֹרָאָה וְשֶׁהִתִּירוּ דָּבָר שֶׁחַיָּבִים עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל**
18 **שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת קְבוּעָה נִסְתַּפֵּק לָהֶם אִם מִקְצָת הַחֲלָבִים**
19 **הִתִּירוּ אוֹ מִקְצָת הַדָּמִים הִתִּירוּ - חֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין,**
20 **וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה.**

32) כלומר, שהורו בשוגג. 33) והם עצמם לא נזכרו אפילו לאחר שהודיע להם. 34) ברייתא, הוריות ה, א: "תנו רבנן, ידעו שהורו וטעו מה הורו, יכול יהיו חייבין, ת"ל ונודעה החטאת – ולא שיודעו החוטאין". ורבינו גרס שם "שיודיעו" (ולפני רש"י היתה הנוסחא: "שידעו", עיי"ש).

21 **ה. בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ בִּשְׁגָגָה וְנוֹדְעָה לָהֶם שִׁגְגָתָן, בֵּין**
22 **שֶׁהֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן בֵּין שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ, כָּל הָעוֹשֶׂה כְּפִי**
23 **הוֹרָאָתָן שֶׁפָּשְׁטָה בְּרֹב הַצִּבּוּר[35] מֵאַחַר שֶׁיָּדְעוּ[36] -**
24 **חֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[37]; הוֹאִיל וְהָיָה לוֹ לִשְׁאֹל**
25 **בְּכָל עֵת עַל דְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּבֵית דִּין וְלֹא שָׁאַל**
26 **- חֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא[38].**
27 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[39] בְּמִי שֶׁהָיָה עִם בֵּית דִּין**
28 **בַּמְּדִינָה; אֲבָל מִי שֶׁרָאָה הַהוֹרָאָה וְהָלַךְ לִמְדִינָה**
29 **אַחֶרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה אַחַר שֶׁיָּדְעוּ - פָּטוּר, מִפְּנֵי**
30 **שֶׁתָּלָה בָּהֶן וַחֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לוֹ לִשְׁאֹל[40]. וְלֹא עוֹד,**
31 **אֶלָּא הַנִּבְהָל לָצֵאת[41], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא**
32 **לַדֶּרֶךְ, וְעָשָׂה עַל פִּיהֶם מֵאַחַר שֶׁיָּדְעוּ - חֲרֵי זֶה**
33 **פָּטוּר[42].**

35) כלומר, שעשו רוב ציבור, אבל אם לא עשו רוב ציבור – חייבים היחידים להביא כל אחד ואחד, חטאת קבועה (למעלה פי"ב ה"ב, ופי"ג ה"א). 36) כלומר, מכיון שנודע אח"כ לב"ד שטעו וחזרו מהוראתן. 37) כרבי אליעזר, במשנה שם ג, ב - האומר "ספק", כלומר, שהוא ספק תולה בב"ד וספק תולה בעצמו, ופירשו בגמרא שם, שכוונת רבי אליעזר לחייבו באשם תלוי. 38) שחייב באשם תלוי. ושם גמרא: "א"ר זירא, משל דרבי אליעזר למה הדבר דומה, לאדם שאכל ספק חלב ספק שומן ונודע לו, שמביא אשם (תלוי)". 39) שחייב אשם תלוי, משום שהיה לו לשאול. 40) במשנה שם: "איזהו ספק (כלומר, למי מחייב רבי אליעזר אשם תלוי) ישב לו בתוך ביתו חייב, הלך לו למדינת הים פטור, אמר רבי עקיבא מודה אני בזה (בהולך למדינת הים) שהוא קרוב לפטור מן החובה. 41) כלומר, הממהר ללכת למדינה אחרת. 42) כרבי עקיבא ולא כבן עזאי (שם ד.) שמכיון שהוא טרוד, לא היתה לו שום אפשרות לשמוע שחזרו הב"ד מהוראתם, והוא נחשב לתולה בב"ד שהוא פטור (רש"י שם). ו"דוקא שעשה אחר שחטאו רוב הקהל על־פי ב"ד (ראה למעלה בתחילת ההלכה), אבל אם עשה זה ולא חטאו רוב הקהל – מביא חטאת יחיד, שהרי פסק למעלה (פי"ב ה"ב, ופי"ג ה"א) יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב" (השגות הראב"ד).

יום ש"ק ט"ו ניסן ה'תשע"ט

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר אימתי יהיה חייב הכהן המשיח פר על שגגתו, וכהן משיח שנסתפק לו אם שגג שגגה זו עם המעשה.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל שְׁגָגָה שֶׁהַהֶדְיוֹט מֵבִיא עָלֶיהָ חַטָּאת הַקְּבוּעָה כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה, אִם שָׁגַג בָּהּ הַנָּשִׂיא - מֵבִיא שָׂעִיר[2], וְאִם שָׁגַג בָּהּ כֹּהֵן מָשִׁיחַ[3] - מֵבִיא פַּר[4]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁכֹּהֵן מָשִׁיחַ מֵבִיא פַּר עַל שִׁגְגָתוֹ? כְּשֶׁטָּעָה בְּהוֹרָאַת עַצְמוֹ[5], וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה בִּשְׁגֵגַת הוֹרָאָתוֹ[6] לְבַדָּהּ[7]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה חָכָם מֻפְלָא[8]. שֶׁנֶּאֱמַר: אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם - הֲרֵי מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר: מָה הַצִּבּוּר, שֶׁהֵן בֵּית דִּין, אֵינָן חַיָּבִין בְּקָרְבָּן עַד שֶׁיִּהְיוּ חֲכָמִים רְאוּיִין לְהוֹרָאָה, וְיִטְעוּ בְּהוֹרָאָה, וְיַעֲשׂוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם, וְיוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת, כָּךְ הַמָּשִׁיחַ בְּכָל הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ[9].

2) נאמר (ויקרא ד, כב־כג) "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים". 3) "כהן גדול שנמשח בשמן המשחה ולא המרובה בבגדים". 4) שנאמר (שם ו, ג) "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר בן בקר תמים לה' לחטאת". 5) שהורה לעצמו בטעות כי דבר זה מותר. 6) משנה הוריות ו: ו־ז: "הורה כהן משיח לעצמו שוגג ועשה שוגג מביא פר וכו' שהוראת כהן משיח לעצמו כהוראת בית דין לציבור, אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה, וכן המשיח". ודבר זה נלמד (שם ו:) ממה שנאמר בכהן משיח (שם) "לאשמת העם", הרי משיח כציבור, אבל אם לא הורה לעצמו להתיר אלא שגג ועשה בלי הוראתו להיתר, אינו מביא כלל קרבן. 7) שאם הורה עם בית דין, הואיל ולא סמך בשעת מעשה על הוראתו לבדה - הרי זה פטור. 8) אבל אם אינו מופלא אין הוראתו הוראה מעליא. ומופלא הוא שהוסמך להוראה, כמו מופלא שבבית דין אצל זקן ממרא, אבל לא צריך שיהיה ראש ישיבה כמו במופלא שבבית דין שבמשנה ד: "או שלא היה מופלא של בית דין". 9) עניין "שיבטל מקצת ויקיים מקצת". וברור כי אינו חייב אלא בדבר שאין הצדוקים מודים בו, כדין הצבור. וכן נראה מדברי רבינו להלן (הלכה ב). שהדגים רק בזורק מרשות לרשות, ולא במוציא מרשות לרשות.

ב. כֵּיצַד[10]? כֹּהֵן מָשִׁיחַ שֶׁטָּעָה בְּהוֹרָאָה לְעַצְמוֹ וְדִמָּה שֶׁהַזּוֹרֵק מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת מֻתָּר[11], וְזָרַק מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת וְהוּא תּוֹלֶה בְּהוֹרָאָתוֹ לְעַצְמוֹ - כְּשֶׁיִּוָּדַע לוֹ חֶטְאוֹ יָבִיא פַּר לְחַטָּאת. אֲבָל אִם לֹא תָּלָה בְּהוֹרָאָתוֹ, אֶלָּא שָׁגַג וְזָרַק בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁתָּלָה בְּהוֹרָאָתוֹ וְלֹא הָיָה חָכָם מֻפְלָא[12], אוֹ שֶׁעָקַר כָּל הַגּוּף בְּהוֹרָאָתוֹ[13] לְעַצְמוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁגַג בְּהוֹרָאָתוֹ לְבַטֵּל מִקְצָת, וְלֹא עָשָׂה וְהוּא סוֹמֵךְ עַל הוֹרָאָתוֹ, אֶלָּא עָשָׂה בִּשְׁגָגָה אַחֶרֶת[14], אוֹ שֶׁהָיָה מֻזִּיד בְּהוֹרָאָה וְשָׁגַג בְּמַעֲשֶׂה[15] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבָּן כְּלָל; שֶׁדִּינוֹ לְהוֹרָאַת עַצְמוֹ כְּדִין הַקָּהָל לְהוֹרָאַת בֵּית דִּין לְכָל דָּבָר. הוֹרָה לְעַצְמוֹ וְשָׁכַח מֵאֵי זֶה טַעַם הוֹרָה, וּבִשְׁעַת מַעֲשֶׂה אָמַר: הֲרֵינִי עוֹשֶׂה עַל דַּעַת הוֹרָאָתִי - הֲרֵי זֶה מֵבִיא פַּר חַטָּאת[16].

10) חייב כהן משיח להביא פר לחטאת. 11) אבל אם הורה שהמוציא מרשות לרשות בשבת מותר - אינה הוראה, כמפורש למעלה. 12) שם ז. שהוראתו אינה כלום. 13) משנה שם. "שאין בית דין חייבין עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת, וכן המשיח". 14) כלומר, הורה להתיר חלב הקיבה, ועכשיו רוצה לאכול שומן של היתר ונתחלף לו ואכל בשוגג חלב הקיבה. 15) וכגון שידע שהתיר במזיד מטעם שאינו נכון, וכשבא מעשה לידו שכח זדונו וסבר שמטעם נכון הורה ואכלו בחזקת היתר. 16) משנה שם "שוגג ועשה שוגג מביא פר", ובגמרא שם: "אמר אביי הכא במאי עסקינן כגון שהורה ושכח מאיזה טעם הורה ובשעה שטעה אמר הריני עושה על דעת הוראתי".

ג. הוֹרָה לְעַצְמוֹ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת בַּעֲבוֹדָה זָרָה[17] וְעָשָׂה כְּפִי הוֹרָאָתוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׂעִירָה כְּהֶדְיוֹט[18]. וְהוּא שֶׁיִּשְׁגֹּג בְּהוֹרָאָה[19], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ. שֶׁאֵין הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ חַיָּב קָרְבָּן אֶלָּא בְּהֶעְלֵם דָּבָר בְּהוֹרָאָה עִם שְׁגֵגַת הַמַּעֲשֶׂה כְּצִבּוּר; אֲבָל אִם שָׁגַג בְּמַעֲשֶׂה בִּלְבַד בְּלֹא הוֹרָאָה, בֵּין בַּעֲבוֹדָה זָרָה בֵּין בִּשְׁאָר מִצְוֹת - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן כְּלָל[20].

17) במשנה שם "שאין בית דין חייבין עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת, וכן המשיח, ולא בעבודת כוכבים עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת". 18) ברייתא (שם): "דתניא משיח בעבודת כוכבים וכו' ושווין שבשעירה וכו' מנלן דאמר קרא (במדבר טו, כז) ואם נפש אחת - אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח כולם נפש אחת הן". 19) משנה שם. "אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה וכן המשיח ולא בעבודת כוכבים אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה" ובמסקנת הגמרא שם אמרו כי מה שאמרו במשנה "וכן המשיח" מוסב גם על סוף המשנה "ולא בעבודת כוכבים וכו'". וכן דעת חכמים בברייתא שם ודלא כרבי. 20) "תנו רבנן ואם נפש אחת תחטא מעם הארץ (ויקרא ד, כז) - פרט למשיח וכו' שיכול משיח על העלם דבר עם שגגת מעשה מביא פר, על שגגת מעשה לחודיה מביא כשבה ושעירה, תלמוד לומר מעם הארץ - פרט למשיח".

ד. הוֹרָה הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ עִם בֵּית דִּין[21], וְשָׁגַג הוּא וְהֵם בְּהוֹרָאָה, אַף עַל פִּי שֶׁעָשׂוּ[22] עַל פִּי הַהוֹרָאָה הַזֹּאת שֶׁטָּעוּ בָּהּ[23], הוֹאִיל וְלֹא סָמַךְ[24] בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה עַל הוֹרָאָתוֹ לְבַדָּהּ אֶלָּא עַל הוֹרָאָתוֹ עִם הוֹרָאַת בֵּית דִּין[25] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר וְאֵין צָרִיךְ לְהָבִיא כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[26]. אֶלָּא אִם הָיוּ בֵּית דִּין מְבִיאִין קָרְבָּן -

מִתְכַּפֵּר לוֹ בִּכְלַל הַצִּבּוּר[27]; וְאִם הָיוּ הָעוֹשִׂים הֵם הַמְּבִיאִים קָרְבָּן[28] - הוּא אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן, שֶׁהֲרֵי אֵין צָרִיךְ כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[29].

21) כלומר, הורו בית דין בשוגג להתיר וגם הכהן המשיח הצטרף עמהם בשוגג בהיתר זה. 22) הקהל וכן הכהן המשיח. 23) הכהן המשיח ובית־הדין. 24) הכהן המשיח. 25) היינו, שהיה אחד מהסנהדרין או שעל כל פנים ידע מהוראת בית דין. אבל אם לא ידע כלל מהוראת בית דין חייב קרבן בפני עצמו. 26) שזה נחשב לשגגת מעשה לבד בלי שגגת הוראה ואינו מחוייב. 27) משנה שם ז. "הורה עם הצבור (=בית־דין) ועשה עם הצבור מתכפר לו עם הצבור". ובברייתא שם נלמד ממה שנאמר בכהן משיח (ויקרא שם, ג) "על חטאתו אשר חטא", הא כיצד חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו, חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור. 28) כגון שלא עשו רוב הקהל, שכל אחד ואחד מביא קרבן יחיד לעצמו. 29) שהרי זה כשגג במעשה בלבד בלי הוראה.

ה. הוֹרָה עִם בֵּית דִּין בִּשְׁגָגָה, וְשָׁגְגוּ הֵם בְּדָם וְהוּא בְּחֵלֶב - אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר, אֶלָּא מֵבִיא פַּר לְעַצְמוֹ.

ו. כֹּהֵן מָשִׁיחַ שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם שָׁגַג שְׁגָגָה זוֹ, שֶׁהִיא שִׁגְגַת הוֹרָאָה עִם הַמַּעֲשֶׂה, אוֹ לֹא שָׁגַג אוֹתָהּ - אֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּהּ כְּצִבּוּר[30] שֶׁאֵינָן מְבִיאִין אָשָׁם תָּלוּי עַל לֹא הוֹדַע שֶׁל שִׁגְגַת הוֹרָאָה. אֲבָל הַנָּשִׂיא, אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא - מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי כִּשְׁאָר הַהֶדְיוֹטוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין שִׁגְגָתוֹ תְּלוּיָה בְּהוֹרָאָתוֹ[31]. אֵי זֶהוּ נָשִׂיא הָאָמוּר בַּתּוֹרָה? זֶה מֶלֶךְ, שֶׁאֵין עָלָיו רָשׁוּת מֵאָדָם מִיִּשְׂרָאֵל וְאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ בְּמַלְכוּתוֹ אֶלָּא ה' אֱלֹהָיו[32]. בֵּין שֶׁהָיָה מִבֵּית דָּוִד אוֹ מִשְּׁאָר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִם הָיוּ מְלָכִים רַבִּים וְאֵין אֶחָד מֵהֶן עוֹבֵד אֶת חֲבֵרוֹ - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן מֵבִיא שְׂעִיר עִזִּים עַל שִׁגְגָתוֹ[33]. וְאֵי זֶהוּ כֹּהֵן מָשִׁיחַ? זֶה כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, לֹא הַמְּרֻבֶּה בִּבְגָדִים[34].

~ נקודות משיחות קודש ~

"איזהו נשיא האמור בתורה, זה מלך שאין עליו רשות מאדם מישראל ואין למעלה ממנו במלכותו כו'".

וצריך עיון בלשונו ש"אין עליו רשות אדם מישראל כו'". והלא מקורו במשנה (הוריות י,א.) ושם הלשון "שאין על גביו אלא ה' אלקיו".

30) כלומר, דינו בזה כדין הציבור. 31) והרי הוא בכלל מה שנאמר "וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג" - מי שחטאו בשגגה, חייב. 32) משנה שם י. "איזהו נשיא זה מלך שנאמר (שם ד, כב) מכל מצוות ה' אלוקיו - שאין על גביו אלא ה' אלוקיו". 33) ברייתא שם: "מלכי ישראל ומלכי בית דוד, אלו מביאין לעצמם ואלו מביאים לעצמם" וביארו שם בגמרא: "התם לא כייפי אהדדי" (מלך ישראל ומלך בית דוד אינם שולטים אחד על השני). 34) משנה שם. "ואיזהו המשיח המשוח בשמן המשחה לא המרובה בבגדים". "ומרובה בגדים הוא שלא נמשח בשמן המשחה אבל לבש שמונה בגדים ובלבשו אותם נתרבה על שאר הכהנים וכו' וכן היו כהני בית שני, שנעדר בו שמן המשחה". כי יאשיהו המלך גנז את צלוחית שמן־המשחה.

ז. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְעָבַר מֵעֲבוֹדָתוֹ מִפְּנֵי מוּם אוֹ זִקְנָה[35] וְכִיוֹצֵא בָּהֶן[36] וְחָטָא בִּשְׁגָגָה זוֹ[37] - מֵבִיא פַּר עַל שִׁגְגָתוֹ. לְפִי שֶׁאֵין בֵּין כֹּהֵן מָשִׁיחַ הַמְשַׁמֵּשׁ לְכֹהֵן מָשִׁיחַ שֶׁעָבַר אֶלָּא פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים[38] וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁל כָּל יוֹם[39], שֶׁאֵין מַקְרִיב אוֹתָן אֶלָּא כֹּהֵן הַמְשַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה; אֲבָל פַּר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת - שָׁוִים הֵם בּוֹ.

35) שהוא פסול לעבודה. 36) משנה שם ט: "משיח שעבר ממשיחותו ואחר כך חטא וכו' מביא פר" ובגמרא שם י. למדו זאת ממה שנאמר (שם, ג) "והקריב על חטאתו", מלמד שמביא חטאתו משעבר, ומפרשה רבינו גם בעבר מחמת מום, שכן אמרו שם יב: "בעא מיניה רבה מרב נחמן משיח שנצטרע מהו באלמנה, מידחא דחי או מיפטר פטר (פירוש: מדחא דחי מדברים שאי אפשר לקיימן כשהוא מצורע, אבל איסור אלמנה וכיוצא בה שאפשר לקיימה לא מדחי, או דילמא מפטר פטור מכל דין כהונה לגמרי והרי הוא מותר באלמנה, תוספות הרא"ש) - תנינא אין לי אלא שעבר מחמת קריו, עבר מחמת מומין מניין (=שאסור בבעולה) תלמוד לומר והוא". וסובר רבינו שהוא הדין לכל דיני כהונה גדולה. 37) שחייבו עליה כהן המשיח, בפר. 38) הוא הנאמר בויקרא טז, ג "בזאת יבוא אהרן אל הקודש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה". 39) זהו מנחת חביתי כהן גדול שמביא כל יום שנאמר (שם ו, יג־טו) "זה קרבן אהרן ובניו וגו' עשירית האיפה סולת מנחה תמיד מחציתה בבוקר ומחציתה בערב וגו' והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה חק עולם".

ח. נָשִׂיא שֶׁעָשָׂה[40] עִם הַצִּבּוּר בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין[41] - הֲרֵי זֶה מִתְכַּפֵּר לוֹ בִּכְלַל הָעָם[42]. שֶׁאִם הָיוּ בֵּית דִּין הֵם שֶׁהִקְרִיבוּ עַל שִׁגְגָתָן[43] - כָּל הָעָם וְהַמֶּלֶךְ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאִם הָיוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּי בֵּית דִּין הֵם שֶׁחַיָּבִין בְּקָרְבָּן[44], וְהָיָה הַמֶּלֶךְ מִן הָעוֹשִׂים - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שָׂעִיר; שֶׁשְּׂעִיר נָשִׂיא בִּמְקוֹם כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה שֶׁל הֶדְיוֹט הוּא עוֹמֵד[45].

40) עבירה בשוגג. 41) שהורו בית דין בשוגג להתיר דבר האסור. 42) בקרבן פר העלם דבר של ציבור שחייבין בית דין להביא מכל שבט ושבט. ברייתא שם ז. "נשיא חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו, חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור". 43) וכגון שחטאו רוב הקהל וכו'. 44) וכגון שחטאו רק מיעוט הקהל וכו'. 45) שנאמר (שם ד, כב־כג): "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים".

ט. נָשִׁיא שֶׁנִּצְטָרַע - עָבַר מִנְּשִׁיאוּתוֹ[46], וְנָשִׁיא שֶׁעָבַר מִנְּשִׁיאוּתוֹ - הֲרֵי הוּא כְּהֶדְיוֹט[47]. חָטָא כְּשֶׁהָיָה נָשִׁיא וְעָבַר מִגְּדֻלָּתוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שָׂעִיר; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא[48] - כִּשְׁעַת חַטָּאתוֹ הוּא מֵבִיא.

46) ברייתא וגמרא שם י. "תנו רבנן, אשר נשיא יחטא (שם, כב) וכו' - פרט לנשיא שנצטרע שנאמר (מלכים־ב טו, ה) "וינגע ה' את המלך ויהי מצורע עד יום מותו וישב בבית החפשית ויותם בן המלך על הבית". ומדקאמר בבית החפשית מכלל דעד השתא עבד הווה", כלומר, נעשה חפשי מן המלכות, שכשהיה מלך היה כעבד, שהשררה היא כעבדות, שמוטל עליו עול ציבור. 47) במשנה שם ט: "וכן הנשיא שעבר מגדולתו, ואחרי כן וכו' כהדיוט" ובגמרא שם י. נלמד ממה שנאמר (שם) "אשר נשיא יחטא", כשהוא נשיא, אבל לא כשהוא הדיוט. 48) פסוק זה לא נאמר בנשיא, אלא בכהן משיח, וממנו למדו (שם י.) שכהן משיח שעבר ואחר כך חטא גם כן מביא פר.

י. כֹּהֵן מָשִׁיחַ אוֹ מֶלֶךְ שֶׁחָטְאוּ עַד שֶׁלֹּא נִתְמַנּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נוֹדַע לָהֶם אֶלָּא אַחַר שֶׁנִּתְמַנּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כְּהֶדְיוֹט; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא, אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא - עַד שֶׁיֶּחֱטָא כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא וּכְשֶׁהוּא מָשִׁיחַ. לְפִיכָךְ, אִם אָכַל סְפֵק חֵלֶב כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט[49], וְנוֹדַע לוֹ עַל סְפֵקוֹ אַחַר שֶׁנִּתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל[50] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[51]. אָכַל חֲצִי זַיִת חֵלֶב כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט וַחֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא בְּהֶעְלֵם אַחַת, אוֹ שֶׁאָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא[52] וַחֲצִי זַיִת אַחַר שֶׁעָבַר - אֵינוֹ מִצְטָרֵף וּפָטוּר[53]. אָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט, וְנִתְמַנָּה וְעָבַר, וְאָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם מִצְטָרֵף אוֹ כְּבָר הִפְסִיקָה הַנְּשִׂיאוּת[54].

49) שאם אכל אחר שנתמנה לכהן גדול, אינו מביא אשם תלוי. 50) כתב רק כהן גדול, שהרי המלך מביא אשם תלוי גם אם אכל אחר שנתמנה. 51) כיוון שהלכה כחכמים שהולכים אחר זמן החטא, פשוט הוא שמביא אשם תלוי. 52) [כאן נקט "נשיא" בדווקא, אבל בכהן משיח בוודאי מצטרף ומביא פר, שהרי גם אם אכל כזית לאחר שעבר - מביא פר, כמפורש למעלה בהלכה י]. 53) ברייתא שם "מעם הארץ" פרט לנשיא שאינו מביא כשבה או שעירה כעם הארץ, ובגמרא אמר רב זביד הכא במאי עסקינן כגון שאכל חצי זית כשהוא הדיוט וחצי זית כשהוא נשיא. 54) בעיא בגמרא שם, אם מצטרפים לחייבו קרבן הדיוט, ולא איפשטא.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט'־ט"ו ניסן תשע"ט

יום ראשון ט' ניסן ה'תשע"ט
מצות עשה צח.

הַמִּצְוָה הַצ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּטֻמְאַת אֳכָלִין וּמַשְׁקִין כַּדִּינִים הָאֲמוּרִים בָּהֶם, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־תּוֹרַת טֻמְאַת אֳכָלִין וּמַשְׁקִין כֻּלָּם.

יום שני י' ניסן ה'תשע"ט
מצות עשה צח.

הַמִּצְוָה הַצ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּטֻמְאַת אֳכָלִין וּמַשְׁקִין כַּדִּינִים הָאֲמוּרִים בָּהֶם, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־תּוֹרַת טֻמְאַת אֳכָלִין וּמַשְׁקִין כֻּלָּם.

יום שלישי י"א ניסן ה'תשע"ט
מצות עשה צח.

הַמִּצְוָה הַצ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּטֻמְאַת אֳכָלִין וּמַשְׁקִין כַּדִּינִים הָאֲמוּרִים בָּהֶם, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־תּוֹרַת טֻמְאַת אֳכָלִין וּמַשְׁקִין כֻּלָּם.

יום רביעי י"ב ניסן ה'תשע"ט
מצות עשה צח.

הַמִּצְוָה הַצ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּטֻמְאַת אֳכָלִין וּמַשְׁקִין כַּדִּינִים הָאֲמוּרִים בָּהֶם, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־תּוֹרַת טֻמְאַת אֳכָלִין וּמַשְׁקִין כֻּלָּם.

יום חמישי י"ג ניסן ה'תשע"ט
מצות עשה קז.

הַמִּצְוָה הַק"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַמֵּת מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת.

יום שישי י"ד ניסן ה'תשע"ט
מצות עשה קח.

הַמִּצְוָה הַק"ח — שֶׁצִּוָּנוּ בְּדִינֵי מֵי נִדָּה (מי הזאה, שמערבים בהן את אפר הפרה האדומה ומזים על טמא מת — אדם או כלי — לטהרו), הַמְּטַהֲרִים בְּאֹפֶן מְסֻיָּם וּמְטַמְּאִים בְּאֹפֶן אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (הלכות פרה אדומה). דַּע, שֶׁשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר מִינֵי הַטֻּמְאוֹת הָאֵלֶּה שֶׁקָּדַם

מִנְיָנָם, וְהֵם: טֻמְאַת נְבֵלָה וְטֻמְאַת שְׁרָצִים וְטֻמְאַת אֳכָלִים
וְטֻמְאַת נִדָּה וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת וְטֻמְאַת צָרַעַת אָדָם וְטֻמְאַת
צָרַעַת הַבֶּגֶד וְטֻמְאַת צָרַעַת הַבַּיִת וְטֻמְאַת הַזָּב וְטֻמְאַת
הַזָּבָה וְטֻמְאַת שִׁכְבַת זֶרַע וְטֻמְאַת מֵת וְטֻמְאַת מֵי נִדָּה
וְטָהֳרָתָם — כָּל־אֶחָד מֵהֶם מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, וּבְכָל־מִצְוָה
מֵאֵלֶּה יֵשׁ מִקְרָאוֹת הַרְבֵּה וְדִינִים וּתְנָאִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
בְּפָרָשַׁת "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי" וּבְפָרָשַׁת "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ"
וּבְפָרָשַׁת "זֹאת תִּהְיֶה" וּבְפָרָשַׁת "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָרָה
אֲדֻמָּה"; וְאַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ כּוֹלְלוֹת כָּל־הַמִּקְרָאוֹת
שֶׁבָּאוּ בְּטֻמְאוֹת אֵלּוּ. אֲבָל דִּינֵי כָּל־הַמִּינִים הָאֵלֶּה וְהִלְכוֹת
כָּל־מִין מֵהֶם — הֲרֵי סֵדֶר טְהָרוֹת כּוֹלֵל כָּל־זֶה. מֵהֶם
מִינִים שֶׁנִּתְיַחֲדוּ לָהֶם מַסֶּכְתּוֹת — מֵהֶן מַסֶּכֶת טְהָרוֹת
וּמַסֶּכֶת מַכְשִׁירִין וּמַסֶּכֶת עֻקְצִים, שֶׁשָּׁלֹשׁ מַסֶּכְתּוֹת אֵלּוּ
כּוֹלְלוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין בִּלְבַד, וּבִשְׁבִילָהּ נִתְחַבְּרוּ; אַךְ אִם
נִזְדַּמֵּן בָּהֶם דִּין מִדִּינֵי שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת, הֲרֵי לֹא בָּאוּ שָׁם
אֶלָּא בְּמִקְרֶה. בְּדוֹמֶה לְכָךְ כּוֹלֶלֶת מַסֶּכֶת נִדָּה כָּל־דִּינֵי
מִצְוֹת טֻמְאַת נִדָּה וְזָבָה וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת, וּבְמַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת
יֵשׁ גַּם־כֵּן חֵלֶק מִדִּינֵי טֻמְאַת יוֹלֶדֶת. מַסֶּכֶת נְגָעִים כּוֹלֶלֶת
כָּל־דִּינֵי נִגְעֵי אָדָם וּבֶגֶד וָבַיִת; וּמַסֶּכֶת זָבִים כּוֹלֶלֶת
כָּל־דִּינֵי זָב וְזָבָה וְשִׁכְבַת זֶרַע; וּמַסֶּכֶת אֲהָלוֹת כּוֹלֶלֶת
כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת; וּמַסֶּכֶת פָּרָה כּוֹלֶלֶת דִּינֵי מֵי נִדָּה
לְטַמֵּא וּלְטַהֵר. אֲבָל טֻמְאַת נְבֵלָה וְטֻמְאַת שֶׁרֶץ לֹא יִחְדוּ
לָהֶן מַסֶּכְתּוֹת, אֶלָּא דִּינֵיהֶן מְפֻזָּרִים בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסִדֶּר
זֶה, רֻבָּם בְּמַסֶּכֶת כֵּלִים וּטְהָרוֹת. וְכֵן דִּבְּרוּ עַל שְׁאֵלוֹת
רַבּוֹת מִסּוּג זֶה בְּמַסֶּכֶת עֵדֻיּוֹת. וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ אָנוּ סֵדֶר זֶה
כֻּלּוֹ, כְּלוֹמַר: סֵדֶר טְהָרוֹת, פֵּרוּשׁ שֶׁאֵין צָרִיךְ לְעַיֵּן בְּסֵפֶר
אַחֵר עִמּוֹ בְּשׁוּם דָּבָר מֵעִנְיָנֵי הַטֻּמְאָה וְהַטָּהֳרָה.

יום ש"ק ט"ו ניסן ה'תשע"ט

מצות עשה קא.

הַמִּצְוָה הַק"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת אָדָם מְצֹרָע (שנראתה לבנונית בעורו) טָמֵא [מְטַמֵּא]. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי צָרַעַת אָדָם: מַה מִּמְּנָּה טָמֵא וּמַה מִּמְּנָּה טָהוֹר, מַה מִּמְּנָּה צָרִיךְ הֶסְגֵּר (שבעת ימים), וּמַה שֶּׁאֵינוֹ צָרִיךְ, וּמַה שֶּׁצָּרִיךְ עִם הַהֶסְגֵּר — גִּלּוּחַ, כְּלוֹמַר: תִּגְלַחַת (מסביב) הַנֶּתֶק (שמו של נגע כשהוא במקום שער) — וְזוּלַת זֶה מִפְּרָטֵי דִּינֶיהָ וְאֵיכוּת טֻמְאָתָהּ.

המשך ביאור למס' חולין ליום רביעי עמ' א

הגמרא חוזרת בה ומבארת שהדרשה מתיבת 'תשלח' המלמדת לחייב שילוח אף כאשר נדחית בכך מצות עשה אחרת, נצרכת למקרה אחר: **אֶלָּא אָמַר מַר בַּר רַב אַשִּׁי**, הדרשה מתיבת 'תשלח' לחייב שילוח אפילו במקום מצוה הוצרכה למקרה **כְּגוֹן שֶׁנִּטְלָה לְאוֹם עַל מְנָת לְשַׁלֵּחַ, דְּלַאו לִיבָא** – שאינו עובר על הלאו של 'לא תקח' וגו' שהוא איסור ליטול את האם, לפי שבשעת נטילתה היה בדעתו לשלחה, ורק **עֲשֵׂה** של 'שלח תשלח' **הוּא דְּאִיבָא**, והיינו סבורים **דְּלִיתֵי עֲשֵׂה** – שיבוא העשה האחר [כגון של טהרת המצורע], **וְלִידְחֵי עֲשֵׂה** של שילוח הקן, לימדתנו התורה בתיבת 'תשלח' שחייב לשלחה אפילו במקום מצוה.

הגמרא מבררת מדוע במקרה שאין במצות שילוח הקן אלא עשה בלבד היינו סבורים שיש לדחותה מפני מצות עשה אחרת. שואלת הגמרא: **מַאי אוּלְמֵיהּ דְּהַאי עֲשֵׂה** – במה גדול כח העשה של טהרת המצורע **מֵהַאי עֲשֵׂה** של שילוח הקן, שלכן היינו סבורים שיש לדחות את מצות השילוח מפני צורך טהרת המצורע. מיישבת הגמרא: **סָלְקָא דַּעְתָּךְ הוֹאִיל וְאָמַר מַר** [הלא הוא רבי ישמעאל (שבת קטז.)], **גָּדוֹל שָׁלוֹם שֶׁבֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ** – חשוב הוא ענין טהרת אשה לבעלה, **שֶׁהֲרֵי אֲמָרָה תּוֹרָה, שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדֻשָּׁה יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם** בהשקאת סוטה, שעל ידי זה מתברר אם טהורה היא ומותרת לביתה, על אף שמחיקת השם עון חמור הוא, **וְהַאי מְצוֹרָע כֵּיוָן דְּכַמָּה דְּלֹא מִטַּהֵר מנגעו אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, דְּכְתִיב** לגבי שבעת הימים שבין הבאת הציפרים להבאת קרבנותיו (ויקרא יד ח) 'וְיָשַׁב מִחוּץ לְאָהֳלוֹ שִׁבְעַת יָמִים', ודרשו 'אָהֳלוֹ' זוֹ אִשְׁתּוֹ, **מִכָּאן** למדנו **שֶׁאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, מַהוּ דְּתֵימָא כֵּיוָן דְּאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה**, וטהרת הציפרים תביאו לידי היתר, **לֵיתֵי עֲשֵׂה דִּידֵיהּ** – יבוא העשה של טהרת המצורע **וְלִידְחֵי עֲשֵׂה דְּשִׁלּוּחַ הַקֵּן, קָא מַשְׁמַע לָן** 'תשלח' אפילו לדבר מצוה.

משנה

הַנּוֹטֵל מקן ציפור את **הָאֵם עַל** [– מעל] **הַבָּנִים, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לוֹקֶה**, משום שעבר על הלאו של 'לא תקח הָאֵם עַל הַבָּנִים', **וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּחַ** – אינו מחויב לשלח את האם, לפי שלא יתקן בכך את האיסור שכבר עשה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מְשַׁלֵּחַ** את האם משום מצות 'שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם', **וְאֵינוֹ לוֹקֶה**, לפי שמצות השילוח היא תקנת הלאו. **זֶה הַכְּלָל** בכל התורה, **כָּל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קוּם עֲשֵׂה** – מצוה שיש בה איסור שלא לעשות דבר מה, ומלבד זאת גם ציווי לתקן את הלאו, **אֵין לוֹקִין עָלֶיהָ** אף אם עבר על הלאו, שיכול לתקנו על ידי העשה ולהיפטר מן המלקות.

גמרא

הגמרא מבררת מהו טעמו של רבי יהודה ששילוח האם לאחר שכבר נטלה אינו מתקן את הלאו שעבר בנטילתה: **בָּעֵי** – הסתפק **רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל**, מהו **מַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה** שאף שהלאו של 'לא תִּקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים' נחשב לאו הניתק לעשה של 'שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם', מכל מקום לוקה ואינו משלח, האם הוא **מִשּׁוּם דְּסָבַר** שאף **לַאו שֶׁנִּיתָּק לַעֲשֵׂה לוֹקִין עָלָיו**, שאין העשה תיקון ללאו, **אוֹ דִּלְמָא** שבאמת **בְּעָלְמָא סָבַר לַאו שֶׁנִּיתָּק לַעֲשֵׂה אֵין לוֹקִין עָלָיו, וְהָכָא** במצות שילוח הקן שסובר שאין העשה מתקן את הלאו **הֵיינוּ טַעְמָא מִשּׁוּם דְּקָסָבַר** 'שַׁלֵּחַ' **מֵעִיקָּרָא מַשְׁמַע** – המצוה לשלח את האם הינה דווקא מיד ולא לאחר שכבר נטלה.

מוכיחה הגמרא: **תָּא שְׁמַע**, שנינו ברייתא, **גָּנַב וְנִזְלָן, יָשְׁנָן בִּכְלֵי מַלְכוּת**, ואינם יכולים להיפטר על ידי השבת הגנבה והגזלה, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה**. מוכיחה הגמרא את שיטתו של רבי יהודה מברייתא זו, **וְהָא הָכָא דְּלַאו שֶׁנִּיתָּק לַעֲשֵׂה הוּא** – והרי הלאו של גזילה ניתק לעשה של ההשבה, **דְּרַחֲמָנָא אָמַר** (ויקרא יט יג) 'לֹא תִגְזֹל', הרי הלאו, ונאמר בה גם עשה 'וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה' (ויקרא ה כג), שמשמע שאם עבר וגזל הרי הוא מצווה להשיב את הגזלה, **שְׁמַע מִינָּה מַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה** במשנתינו הוא **מִשּׁוּם דְּקָסָבַר לַאו שֶׁנִּיתָּק לַעֲשֵׂה לוֹקִין עָלָיו**.

מקשה הגמרא: **אָמַר** (ליה) [לְהוּ] **רַבִּי זֵירָא, לַאו אֲמִינָא לְכוּ** – וכי לא אמרתי לכם מכבר, **כָּל מַתְנִיתָא** – כל ברייתא **דְּלֹא תַּנְיָא בֵּי** – שלא נשנתה בבית מדרשם של

ירמיה פרק־יב ו־יד

ו כִּי גַם־אַחֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ גַּם־הֵמָּה בָּגְדוּ בָךְ גַּם־הֵמָּה קָרְאוּ אַחֲרֶיךָ מָלֵא אַל־תַּאֲמִן בָּם כִּי־יְדַבְּרוּ אֵלֶיךָ
טוֹבוֹת: ז עָזַבְתִּי אֶת־בֵּיתִי נָטַשְׁתִּי אֶת־נַחֲלָתִי נָתַתִּי אֶת־יְדִידוּת נַפְשִׁי בְּכַף אֹיְבֶיהָ: ח הָיְתָה־לִּי נַחֲלָתִי
כְּאַרְיֵה בַיָּעַר נָתְנָה עָלַי בְּקוֹלָהּ עַל־כֵּן שְׂנֵאתִיהָ: ט הַעַיִט צָבוּעַ נַחֲלָתִי לִי הַעַיִט סָבִיב עָלֶיהָ לְכוּ אִסְפוּ
כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה הֵתָיוּ לְאָכְלָה: י רֹעִים רַבִּים שִׁחֲתוּ כַרְמִי בּוֹסְסוּ אֶת־חֶלְקָתִי נָתְנוּ אֶת־חֶלְקַת חֶמְדָּתִי
לְמִדְבַּר שְׁמָמָה: יא שָׂמָהּ לִשְׁמָמָה אָבְלָה עָלַי שְׁמֵמָה נָשַׁמָּה כָּל־הָאָרֶץ כִּי אֵין אִישׁ שָׂם עַל־לֵב:
יב עַל־כָּל־שְׁפָיִם בַּמִּדְבָּר בָּאוּ שֹׁדְדִים כִּי חֶרֶב לַיהוָה אֹכֶלֶת מִקְּצֵה־אֶרֶץ וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ אֵין שָׁלוֹם
לְכָל־בָּשָׂר: יג זָרְעוּ חִטִּים וְקֹצִים קָצָרוּ נָחֳלוּ לֹא יוֹעִלוּ וּבֹשׁוּ מִתְּבוּאֹתֵיכֶם מֵחֲרוֹן אַף־יְהוָה: יד כֹּה |
אָמַר יְהוָה עַל־כָּל־שְׁכֵנַי הָרָעִים הַנֹּגְעִים בַּנַּחֲלָה אֲשֶׁר־הִנְחַלְתִּי אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל הִנְנִי נֹתְשָׁם מֵעַל
אַדְמָתָם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אֶתּוֹשׁ מִתּוֹכָם:

רש"י

(ו) קראו אחריך מלא. קבוצת אנשים: **(ז) ידידות נפשי.** עם סגולתי: **(ח) נתנה עלי בקולה.** עלתה לפני צעקת חמסיה: **(ט) העיט צבוע.** הה"א תמוה לכך הוא נקוד פת"ח הכי הם עוף צבוע מגואל בדם ששאר העופות נאספים עליו, ד"א העיט צבוע עוף אחד שהוא צבוע, וכל העופות נאספים עליו לאוכלו ששונאים אותו: **העיט סביב עליה.** שמא עוף שמים הם אלו החיילות הגדודים הקלים אשר סביביה: **התיו.** בואו: **(י) רועים רבים.** ראשי גייסות של חיל נבוכדנצר כמו שנאמר למעלה אליה יבאו רועים ועדריהם (לעיל ו): **בוססו.** ל' מרמס וכן והיו כגבורים בוסים בטיט חצות (זכריה י): **חלקת.** קנפני"א בלעז: **(יא) אבלה עלי.** לפני: **(יג) זרעו חטים וקוצים קצרו.** התפללו ולא נתקבלה תפלתם למה לפי שלא נרו להם ניר תשובה ומעשים טובים לכך זרעו אל קוצים, ספר שנקוד בו זרעו בחירי"ק הזיי"ן שיבוש הוא: **נחלו.** ל' חולי, נחלו במכאובם וצעקתם לפני ולא יועילו: **מתבואותיכם.** ממעשיכ': **(יד) שכיני הרעים.** מצרים עמון ומואב וצור וצידון שהיו שכני ארץ ישראל ומזיקין אותם:

מצודת דוד

(ו) בגדו בך. והמה לך לאויבים: **קראו וכו'.** אספו קבוצת אנשים לרדוף אחריך: **אל תאמן בם.** שכמה אוהבים אותך עם שמדברים עמך דברים טובים ורכים ומהם תקח ראיה לרשעת כל העם הזה ומוסב למעלה לומר בעבור כ"ז נתתי הכח ביד נ"נ להיות מטה זעמי: **(ז) עזבתי.** לכן עזבתי את בה"מ: **נחלתי.** הם ישראל כמ"ש יעקב חבל נחלתו (דברים לב): **את ידידות נפשי.** את ישראל שהיו אהובים לפני מסרתים ביד האויב וכפל הדבר במ"ש: **(ח) כאריה ביער.** עדת ישראל היו לפני כאריה ביער הטורף כל בשר כי כן המה טורפים ומאבדים זה את זה: **נתנה עלי.** מדברת למולי בקול רם וברמות רוח: **(ט) העיט צבוע.** וכי ישראל המה לפני כעיט הצבוע בעלת גוונים השנואה לכל העופות וקבוצת העופות הדורסים תחנה סביב עליה לאכלה ועוד יוסיפו לזרז זא"ז לומר אספו החיות אשר יבואו גם המה לאכלם כי כן אנשי נבוכדנצר שונאים את ישראל ומזרזים אלה לאלה לכלותם: **(י) רועים רבים.** עכשיו יפרש אמריו ויאמר רועים וכו' ר"ל מלכי הכשדים משחיתים את ישראל: **בוססו.** רמסו חלקת שדי ר"ל החריבו ארצי: **נתנו וכו'.** את החלקה החמודה לי שמו להיות מדבר שממה: **(יא) שמה.** נבוכדנצר המחריב שם את ארצי לשממה והנה הארץ השוממה מתאבלת לפני: **נשמה.** ר"ל עכ"ז לא ארחם ותהיה נשמה כל הארץ כי אין בה איש שם על לב להתחרט מעוונו לשוב אלי: **(יב) על כל שפים.** על כל המקומות הגבוהות שבמדבר באו שודדים: **כי חרב לה'.** חרב מלחמה ההוכן מה' היא תאכל ותאבד מקצה וכו' ולכל בשר לא יהיה שלום כי נ"נ יעורר מלחמות על כל העכו"ם ויכבוש את כולם: **(יג) זרעו חטים.** ר"ל עוד אשלח בהכשדים חצי רעב וכאשר יזרעו חטים יקצרו קוצים כי תצמיח קוצים: **נחלו.** מעקת רעבון נחלו ולא ימצאו רפואה מועלת: **ובושו.** אמר הנביא כנגדם ראוי היה לכם שתבושו מתבואתיכם שהדבר נגלה שהם במארה מחרון אף ה' ולא במקרה: **(יד) שכני הרעים.** שכני א"י הרעים הנוגעים לרעה בנחלת ישראל: **הנני נותשם.** אעקור אותם מאדמתם ללכת גולה: **ואת בית יהודה.** וגם בית יהודה אעקור מתוכם, ולפי שהעכו"ם ההם שוכנים סביבות ארץ ישראל לכן אמר אתוש מתוכם:

מצודת ציון

(ו) מלא. ענין קיבוץ כמו קראו מלאו (לעיל ד): **(ז) נטשתי.** ענין עזיבה: **ידידות.** ענין אהבה: **(ט) העיט.** הוא שם עוף הדורס וכן וקץ עליו העיט (ישעיה יח): **צבוע.** ר"ל בעלת גוונים ונראה כצבוע: **התיו.** ענין ביאה כמו שובו אתיו (שם כא): **(י) בוססו.** ענין רמיסה כמו בוססו מקדשך (שם סג): **חלקתי.** ענין אחוזת שדה כמו ואכלה את החלק (עמוס ז): **(יא) עלי.** ר"ל לפני: **נשמה.** מלשון שממה: **(יב) שפים.** מקומות הגבוהות: **אכלה.** ענין הרג ואבדון וכן וחרבי תאכל בשר (דברים לב): **(יג) נחלו.** מל' חולי: **יועילו.** מל' תועלת: **(יד) הנוגעים.** ר"ל להרע וכן הנוגע באיש הזה (בראשית כד): **נותשם. אתוש.** ענין עקירה כמו לנתוש ולנתוץ (לעיל א):

קהלת פרק־ב ג־ט

ג תַּרְתִּי בְלִבִּי לִמְשׁוֹךְ בַּיַּיִן אֶת־בְּשָׂרִי וְלִבִּי נֹהֵג בַּחָכְמָה וְלֶאֱחֹז בְּסִכְלוּת עַד אֲשֶׁר־אֶרְאֶה אֵי־זֶה טוֹב
לִבְנֵי הָאָדָם אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ תַּחַת הַשָּׁמַיִם מִסְפַּר יְמֵי חַיֵּיהֶם: ד הִגְדַּלְתִּי מַעֲשָׂי בָּנִיתִי לִי בָּתִּים נָטַעְתִּי לִי
כְּרָמִים: ה עָשִׂיתִי לִי גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים וְנָטַעְתִּי בָהֶם עֵץ כָּל־פֵּרִי: ו עָשִׂיתִי לִי בְּרֵכוֹת מָיִם לְהַשְׁקוֹת
מֵהֶם יַעַר צוֹמֵחַ עֵצִים: ז קָנִיתִי עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וּבְנֵי־בַיִת הָיָה לִי גַּם מִקְנֶה בָקָר וָצֹאן הַרְבֵּה הָיָה לִי
מִכֹּל שֶׁהָיוּ לְפָנַי בִּירוּשָׁלִָם: ח כָּנַסְתִּי לִי גַּם־כֶּסֶף וְזָהָב וּסְגֻלַּת מְלָכִים וְהַמְּדִינוֹת עָשִׂיתִי לִי שָׁרִים וְשָׁרוֹת
וְתַעֲנוּגֹת בְּנֵי הָאָדָם שִׁדָּה וְשִׁדּוֹת: ט וְגָדַלְתִּי וְהוֹסַפְתִּי מִכֹּל שֶׁהָיָה לְפָנַי בִּירוּשָׁלִָם אַף חָכְמָתִי עָמְדָה
לִי:

רש"י

(ג) תרתי בלבי. חזרתי לתור בלבי להחזיק בכולן במשתה בחכמה ובסכלות ולמשוך ולעדן במשתה היין את בשרי, כל סעודת עונג קרויה על שם היין: **ולבי נוהג בחכמה.** אף אם בשרי נמשך ביין, לבי מתגלגל בחכמה להחזיק בתורה: **ולאחוז בסכלות.** בדברים הדומים לי לסכלות שאמרתי עליהם (משלי לא) ואיתיאל ואוכל וכגון לבישת שעטנז וכלאי הכרם שהשטן משיב עליהם ואומות העולם משיבין עליהם וכן הוא אומר (להלן ז) טוב אשר תאחוז בזה, וגם על שאול שנדמה בעיניו סכלות להרוג מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק והיא מצות המקום וקורא אותה סכלות: **(ד) הגדלתי מעשי.** בימי גדולתי: **(ה) עץ כל פרי.** שהיה שלמה מכיר בחכמתו את גידי הארץ איזה גיד הולך אל כוש ונטע בו פלפלין איזה הולך לארץ חרובי ונטע בו חרובין שכל גידי הארצות באים לציון שמשם משתיתו של עולם שנאמר (תהלים נ) מציון מכלל יופי, לכך נאמר עץ כל פרי במדרש תנחומא: **(ו) ברכות מים.** כמין ביברים של דגים שחופרין בקרקע: **(ח) וסגולת מלכים.** גנזי מלכי זהב וכסף ואבן יקרה שהמלכים מסגלים בגנזיהם: **והמדינות.** סגולת כל סוחרים: **שרים ושרות.** מיני כלי זמר: **שדה ושדות.** מרכבות נוי עגלות צב ובלשון גמרא יש, שידה תיבה ומגדל: **(ט) אף חכמתי.** גם חכמתי לא הנחתי בשביל כל המעשים האלה ועמדה לי ולא שכחתיה, ד"א עמדה לי לעזרה מכל אלה:

מצודת דוד

(ג) תרתי בלבי. חיפשתי בלבי למצוא דרך נכון להחזיק בשלשת הדברים גם יחד, לעסוק במשתה היין המעדן את הבשר וממשיכו להתרבות ולהשמין, ולבי יתנהג להשכיל בחכמת התורה, וגם לאחוז בדברי סכלות הם הדברים שאינן נכנסין לתוך הגוף ועם כל זה בני האדם משתוקקים להם כבנינים נאים וכלי שיר והדומים. ועל שהם דברים שחוץ לגוף קורא להם סכלות: **עד אשר אראה.** בכולן אאחוז עד אשר אראה מהו הדרך היותר טוב לפני בני האדם אשר יעשו בזה העולם תחת השמים בכל מספר ימי חייהם, וכאומר אחר שאראה איזה יכשר אאחוז בזה לבד ואשמיט ידי מהדרכים האחרים: **(ד) הגדלתי מעשי.** רוצה לומר כן עשיתי ואחזתי בשלשתן כי עשיתי מעשים גדולים ומופלאים. וחוזר ומפרש בניתי לי בתים רבים ונטעתי לי כרמים רבים: **(ה) עץ כל פרי.** אילנות מכל מיני פרי: **(ו) להשקות.** למען השקות מאלו הברכות את היער המצמיח אילני סרק, למען יהיו ענפיו רעננים וגדולים הנחמדים לעין הרואה: **(ז) ובני בית.** הם הממונים על צרכי הבית להשגיח בדבר הצורך ולא יעשו מלאכה כעבד ושפחה: **מכל שהיו וגו'.** יותר מכל המלכים שמלכו לפני בירושלים, (ועל מלכי הגוים יאמר וכמו שכתבתי למעלה): **(ח) כנסתי לי.** אספתי לעצמי: **וסגלת מלכים.** דברים נחמדים מה שהמלכים גונזין באוצר: **והמדינות.** מה שכללות המדינה מגנזת באוצר המיוחד לכל בני המדינה: **ותענוגות.** דברים נחמדים מה שבני אדם מתענגים בהם: **שדה ושדות.** רוצה לומר אחת מיוחדת בכל מיני יופי, ועוד מרכבות רבות: **(ט) וגדלתי.** ועשיתי מעשים גדולים ומופלאים בתוספת מרובה יותר מכל המלכים שמלכו לפני בירושלים: **אף חכמתי עמדה לי.** אפילו שהייתי עוסק בכל אלו הדברים, עם כל זה אף חכמתי נתקיימה בי, ולא שכחתיה בעבור מרבית הטרדות בענינים מחולפים:

מצודת ציון

(ג) תרתי. ענין חיפוש וביקור. כמו ולתור בחכמה (לעיל א יג): **(ה) גנות.** מקום זרוע ירקות ופרחים: **ופרדסים.** מקום נטוע אילנות בעלי פרי: **(ו) ברכות.** מקום בנוי באבנים ובסיד ושם מתכנסים המים. וכן בתעלת הברכה (מ"ב יח יז): **(ח) וסגולת.** כן יקרא דבר נחמד הגנוז באוצר. וכן והייתם לי סגולה (שמות יט ה): **עשיתי.** תכנתי והכנתי. כמו ובן הבקר אשר עשה (בראשית יח ח): **שרים.** משוררים זכרים: **ושרות.** משוררות נקבות: **שדה.** מרכבה מוקפת מחיצה ממעל דומה לתיבה. ובדברי רז"ל שידה תיבה ומגדל (שבת קכ.): **(ט) עמדה.** נתקיימה. וכן לשמור את בריתו לעמדה (יחזקאל יז יד):

ו הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה: אֶחָד הָעוֹבֵד, וְאֶחָד הַזּוֹבֵחַ, וְאֶחָד הַמְקַטֵּר, וְאֶחָד הַמְנַסֵּךְ, וְאֶחָד הַמִּשְׁתַּחֲוֶה, וְאֶחָד הַמְקַבְּלוֹ עָלָיו לֶאֱלוֹהַּ, וְהָאוֹמֵר לוֹ: אֵלִי אַתָּה. אֲבָל הַמְגַפֵּף וְהַמְנַשֵּׁק וְהַמְכַבֵּד וְהַמְרַבֵּץ וְהַמַּרְחִיץ, הַסָּךְ, הַמַּלְבִּישׁ וְהַמַּנְעִיל — עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; הַנּוֹדֵר בִּשְׁמוֹ וְהַמְקַיֵּם בִּשְׁמוֹ — עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. הַפּוֹעֵר עַצְמוֹ לְבַעַל פְּעוֹר — זוֹ הִיא עֲבוֹדָתוֹ; הַזּוֹרֵק אֶבֶן לְמַרְקוּלִיס — זוֹ הִיא עֲבוֹדָתוֹ.

ז הַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ — אֵינוֹ חַיָּב, עַד שֶׁיִּמְסֹר לַמֹּלֶךְ וְיַעֲבִיר בָּאֵשׁ. מָסַר לַמֹּלֶךְ וְלֹא הֶעֱבִיר בָּאֵשׁ, הֶעֱבִיר בָּאֵשׁ וְלֹא מָסַר לַמֹּלֶךְ — אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּמְסֹר לַמֹּלֶךְ וְיַעֲבִיר בָּאֵשׁ. בַּעַל אוֹב, זֶה פִּיתוֹם הַמְדַבֵּר מִשֶּׁחְיוֹ; וְיִדְּעוֹנִי,

פירוש ברטנורא

ו אחד העובד. עבודה זרה בדבר שדרך עבודתה בכך: **ואחד הזובח כו'.** ואע"פ שאין דרך עבודתה באחת מארבע עבודות הללו, חייב. וכל שאר עבודות חוץ מאלו, אינו חייב עד שיעבוד כדרך עבודתה: **והמקבלו עליו לאלוה.** אפי' באמירה בעלמא. דאתקש לזביחה, דכתיב (שמות לב) ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך: **והאומר לו אלי אתה.** בפניו. ואתא סיפא לגלויי רישא. דאי תנא רישא הוה אמינא הני מילי בפניו אבל שלא בפניו לא, תנא סיפא בפניו, מכלל דרישא שלא בפניו ואפילו הכי חייב: **המגפף.** מחבק: **עובר בלא תעשה.** לא תעבדם יתירה כתיב: **הנודר בשמו.** קונם עלי כל פירות שבעולם בשם עבודה זרה פלוני: **המקיים.** נשבע: **עובר בלא תעשה.** ושם אלהים אחרים לא תזכירו (שם כ"ג): **הפוער עצמו.** מתריז רעי לפניו: **זו היא עבודתו.** ואפילו נתכוין לבזותו, הואיל וזו היא עבודתו חייב חטאת: **והזורק אבן למרקוליס.** שעובדים אותו בזריקת אבנים. והמסלק אבן מלפניו נמי חייב, שעובדים אותו נמי בסילוק אבנים: **מרקוליס.** חילוף השבח. מר לשון חלוף הוא, כמו במר דכנתא. במר דשחוטה. קלוס, שבח: **זו היא עבודתו.** ואפילו נתכוין לרוגמו, חייב חטאת:

ז שימסור למולך. מוסרו ביד הכומרים: **ויעביר באש.** מעבירו מצד זה לצד זה: **עד שימסור ויעביר באש.** שנאמר (ויקרא י"ח) לא תתן להעביר, וכתיב התם (דברים י"ח) לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש, מה העברה האמורה שם באש, אף העברה האמורה כאן באש: **אוב זה פיתום.** לוקח גולגולת של

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ו

כתוב בתורה (דברים יז, ב-ה): "כי ימצא בקרבך באחד שעריך אשר ה' א־להיך נותן לך, איש או אשה אשר יעשה את הרע בעיני ה'... וילך ויעבד אלהים אחרים וישתחו להם... והוגד לך ושמעת, ודרשת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת בישראל. והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שערך... וסקלתם באבנים ומתו" מכאן, שהעובד עבודה זרה דינו בסקילה, כמו ששנינו במשנה ד'. משנתנו באה לבאר, מה הן דרכי עבודת האלילים, שיש בהן חיוב סקילה.

הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה – שדינו בסקילה, **אֶחָד הָעוֹבֵד** – בין שהוא עובד עבודה זרה בדבר שדרך עבודתה בכך, **וְאֶחָד הַזּוֹבֵחַ** – ובין שהוא זובח קרבן לאליל, **וְאֶחָד הַמְקַטֵּר** – קטורת מבשמים, **וְאֶחָד הַמְנַסֵּךְ** – יין, וכן הזורק דם, **וְאֶחָד הַמִּשְׁתַּחֲוֶה** – לאליל; בארבע עבודות אלו – הזובח, המקטר, המנסך, והמשתחוה – חייב העובד עבודה זרה אפילו אין דרך עבודתה בכך. ברם, בעבודות אחרות אינו חייב עד שיעבוד כדרך עבודתה; **וְאֶחָד הַמְקַבְּלוֹ עָלָיו לֶאֱלוֹהַּ** – האומר שמקבל עליו את האליל שיהא אלוהיו, **וְהָאוֹמֵר לוֹ** – לאליל כשהוא עומד בפניו: **אֵלִי אַתָּה** – בכל אלו חייב סקילה, אם הזיד והתרו בו. ברם, אם לא התרו בו, חייב כרת. ואם עשה בשוגג, חייב חטאת. **אֲבָל הַמְגַפֵּף** – המחבק את האליל, **וְהַמְנַשֵּׁק** – אותו, **וְהַמְכַבֵּד** – מטאטא לפניו, **וְהַמְרַבֵּץ** – מזלף מים להשכיב האבק שלפניו, **וְהַמַּרְחִיץ** – אותו, וכן **הַסָּךְ, הַמַּלְבִּישׁ וְהַמַּנְעִיל** – אותו, וכיוצא בעבודות אלו, שאינן אלא עבודות כבוד, ואין עבודתו בכך, **עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה** – שנאמר (**שמות כ, ה**): "ולא תעבדם"; פסוק זה בא לאסור אפילו עבודות כבוד, אלא שאין לוקים עליהן, הואיל ואין זו עבודה גמורה. **הַנּוֹדֵר בִּשְׁמוֹ** – כגון שאמר; קונם עלי כל פירות שבעולם בשם אליל פלוני, **וְהַמְקַיֵּם בִּשְׁמוֹ** – כלומר שהוא נשבע בשם האליל; ויש מפרשים: והמקיים בשמו – שהדירו אחר בשם עבודה זרה, והוא קיים את הנדר (**עיין "יד רמה"; המאירי**), **עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה** – שנאמר (**שמות כג, יג**): "ושם אלהים אחרים לא תזכירו". **הַפּוֹעֵר עַצְמוֹ לְבַעַל פְּעוֹר** – העושה צרכיו לפני בעל פעור, אף על פי שמעשה בזיון הוא, **זוֹ הִיא עֲבוֹדָתוֹ** – כך היא דרך עבודתו של בעל פעור, והוא חייב עליה סקילה. **הַזּוֹרֵק אֶבֶן לְמַרְקוּלִיס, זוֹ הִיא עֲבוֹדָתוֹ** – כך היתה דרך עבודתו של האליל מרקוליס (מרקוריוס), שהיו עוברי הדרכים זורקים אבנים על מצבות האליל, שהיו עומדות בצידי הדרכים, ולכן הזורק אבן למרקוליס, חייב סקילה.

בגמרא מבואר, שאפילו עשה דרך בזיון, כגון הפוער עצמו לבעל פעור מתוך כוונה לבזותו או הזורק אבן למרקוליס כדי לבזותו, הואיל ועבודתו בכך, חייב. ברם, בכגון זה (שנתכוון לבזותו) אינו חייב אלא חטאת (**רמב"ם הל' עכו"ם ג, ה**). ויש סוברים, שאם התרו בו, אף בכגון זה חייב סקילה (**עיין "תוספות יום טוב"**).

באור משנה ז

כתוב בתורה (ויקרא כ, ב): "איש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בישראל אשר יתן מזרעו למולך מות יומת, עם הארץ ירגמוהו באבן". מכאן, שהנותן מזרעו למולך חייב סקילה. וענין המולך הוא, שהיה האב לוקח את בנו ומוסרו לכמרים, עובדי האש; וכשקבלוהו הכמרים היו מדליקים אש גדולה, ומחזירים את הבן לאביו שיעבירוהו באש לפניהם, והאב לוקחו ומעבירו בתוך השלהבת מצד זה לצד זה; ולא היה הבן נשרף, אלא מועבר מהר דרך האש (רמב"ם הל' עכו"ם ו, ג). ויש אומרים שהאב העבירו בין שתי מדורות אש (עיין גמרא סנהדרין סד, ב; ועיין "כסף משנה" על הרמב"ם שם). אמנם דעת רש"י היא, שהכמרים העבירוהו באש, אבל רוב המפרשים מבארים כדלעיל, שהאב העבירו.

הַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ, אֵינוֹ חַיָּב – סקילה, **עַד שֶׁיִּמְסֹר לַמֹּלֶךְ וְיַעֲבִיר בָּאֵשׁ** – עד שימסור אותו אביו ביד הכמרים, ואף יעביר אותו באש, כפי שבארנו לעיל, שכן זו היא דרך עבודת המולך, שהתורה מחייבת עליה סקילה. בגמרא למדים זה מהכתוב (**ויקרא יח, כא**): "ומזרעך לא תתן להעביר למולך" – "לא תתן להעביר" משמע נתינה הבאה לכלל העברה (**רש"י**), כלומר שנותנו לכמרים בכדי שימסרוהו לו להעבירו למולך; וכתוב (**דברים יח, י**): "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש" – מה העברה האמורה שם באש, אף העברה האמורה כאן באש. אבל **מָסַר לַמֹּלֶךְ** – לכומרי המולך, **וְלֹא הֶעֱבִיר בָּאֵשׁ**, או **הֶעֱבִיר בָּאֵשׁ וְלֹא מָסַר לַמֹּלֶךְ, אֵינוֹ חַיָּב** – סקילה, **עַד שֶׁיִּמְסֹר לַמֹּלֶךְ וְיַעֲבִיר בָּאֵשׁ** – כמו שבארנו. **בַּעַל אוֹב** – שדינו בסקילה, כפי ששנינו במשנה ד', **זֶה פִּיתוֹם** – כלומר מכשף ("פיתון" בלשון יווני – מגיד עתידות), **הַמְדַבֵּר מִשֶּׁחְיוֹ** – שלוקח גולגולת של מת ושם אותה תחת בית שחיו ומדובב אותה משם דברי עתידות (**רש"י**). ויש גורסים: פיתום והמדבר משחיו (**עיין ברטנורא**). הרמב"ם כותב: "כיצד הוא מעשה האוב? זה שהוא עומד ומקטיר קטורת ידועה, ואוחז שרביט של הדס בידו ומניפו, והוא מדבר בלאט בדברים ידועים אצלם, עד שישמע השואל כאילו אחד מדבר עמו, ומשיבו על מה שהוא שואל בדברים מתחת הארץ, בקול נמוך עד מאד, וכאילו אינו ניכר לאוזן, אלא במחשבה מרגיש בו. וכן הלוקח גולגולת המת ומקטיר לה, ומנחש בה, עד שישמע כאילו קול יוצא

זֶה הַמְדַבֵּר בְּפִיו — הֲרֵי אֵלּוּ בִּסְקִילָה, וְהַנִּשְׁאָל בָּהֶם — בְּאַזְהָרָה.

ח הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת — בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ — אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּקַלְּלֵם בַּשֵּׁם; קִלְּלָם בְּכִנּוּי — רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין.

ט הַבָּא עַל נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה — אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁתְּהֵא נַעֲרָה בְּתוּלָה מְאֹרָסָה, וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ. בָּאוּ עָלֶיהָ שְׁנַיִם — הָרִאשׁוֹן בִּסְקִילָה, וְהַשֵּׁנִי בְּחֶנֶק.

י הַמֵּסִית — זֶה הֶדְיוֹט הַמֵּסִית אֶת הַהֶדְיוֹט; אָמַר לוֹ: יֵשׁ יְרֻאָה בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, כָּךְ אוֹכֶלֶת, כָּךְ שׁוֹתָה, כָּךְ מְטַיֶּבֶת, כָּךְ מְרִיעָה. כָּל חַיָּבֵי מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין מַכְמִינִין עֲלֵיהֶם, חוּץ מִזּוּ. אָמַר לִשְׁנַיִם, וְהֵן עֵדָיו — מְבִיאִין

פירוש ברטנורא

מת לאחר שנתאכל הבשר ומקטיר לה ושואל ממנה עתידות והיא משיבה: **והמדבר משחיו.** ויש שעושים שישיב המת דרך בית השחי: **ידעוני.** חיה ששמה ידוע. וצורתה כצורת אדם בפניה וידיה ורגליה, והיא מחוברת בטבורה לחבל היוצא מן השורש הנשרש בארץ שמשם חיותה, וכשרוצים לצוד אותה מורים בחצים אל החבל עד שהוא נפסק והיא מתה מיד. והיא קרויה בלשון חכמים בר נש דטור: **והנשאל בהם.** שבא ושואל ליודע בהם להגיד לו דבר העתיד כגון שאול: **באזהרה.** דאל תפנו אל האובות:

ח עד שיקללם בשם. באחד מן השמות המיוחדים: **קללם בכינוי.** רחום, חנון, ארך אפים:

ט עד שתהא נערה. ולא קטנה פחותה מבת י"ב שנה ויום אחד, ולא בוגרת שעברו עליה י"ב שנה וששה חדשים ויום אחד: **בתולה.** ולא בעולה. ואם נבעלה שלא כדרכה עדיין בתולה היא. ואפילו באו עליה עשרה בני אדם כולם שלא כדרכה כולם בסקילה: **מאורסה.** ולא נשואה: **והיא בבית אביה.** שאם מסר האב לשלוחי הבעל, הבא עליה אח"כ אינו בסקילה אלא בחנק:

י זה הדיוט המסית. דוקא הדיוט שהסית. שנביא המסית מיתתו בחנק: **והמסית את ההדיוט.** לאו דוקא, שלא מצינו חילוק בין מסית את ההדיוט למסית

משניות מבוארות – קהתי

מתחת שחיו, שפל עד מאד, ומשיבו – כל אלו מעשה אוב הן" (הל' עכו"ם ו, א); **וְיִדְּעוֹנִי, זֶה הַמְדַבֵּר בְּפִיו** – בגמרא מבואר: ידעוני זה המניח עצם של ידוע (שם חיה, ויש אומרים: שם עוף) בפיו, והוא מדבר מאליו (דברי עתידות, על ידי מעשה כשפים). **הֲרֵי אֵלּוּ** – בעל אוב וידעוני, **בְּסְקִילָה** – שנאמר (**ויקרא כ, כז**): "ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני מות יומתו, באבן ירגמו אותם, דמיהם בם". **וְהַנִּשְׁאָל בָּהֶם** – הבא לשאול באוב או בידעוני שיגיד לו דברי עתידות, **בְּאַזְהָרָה** – עובר בלאו, שנאמר (**שם יט, לא**): "אל תפנו אל האובות ואל הידעונים" (**רש"י**); ויש חולקים וסוברים שאזהרתו ממה שנאמר (**דברים יח, י-יא**): "לא ימצא בך... קוסם קסמים... ושואל אוב וידעוני" (**תוספות; רמב"ם הל' עכו"ם יא, יד**).

יום שני

באור משנה ח

הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת – שנימנה במשנה ד בכלל הנסקלין (עיין במדבר טו, לב–לו), אינו חייב סקילה, כשהתרו בו, אלא **בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת** – שעשה מלאכה שעל זדונה בלא התראה חייבים כרת, ואם עושים אותה בשוגג, חייבים קרבן חטאת, והיינו כגון שעשה אחת המלאכות האסורות בשבת מן התורה, שהן ארבעים חסר אחת ותולדותיהן (עיין משנה שבת ז, ב). בגמרא מבואר, שמשנתנו באה למעט היוצא בשבת מחוץ לתחום, שאף על פי שלדעת רבי עקיבא (עיין משנה סוטה ה, ג) תחום אלפיים אמה בשבת הוא מן התורה, מכל מקום אין באיסור זה לא כרת ולא חטאת, ואף רבי עקיבא מודה, שאינו נכלל במנין אבות המלאכות (**רש"י סנהדרין טו, ב**), הלכך אין בו גם חיוב סקילה. כן באה המשנה למעט המחמר אחר בהמתו בשבת (**המאירי; ועיין גמרא שבת קנד, א**). **הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ** – אביו או אמו, שכתוב בו (**שמות כא, יז**): "ומקלל אביו ואמו מות יומת", וכן כתוב (**ויקרא כ, ט**): "איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו מות יומת, אביו ואמו קלל דמיו בו", ומכאן שדינו בסקילה, כפי ששנינו במשנה ד; ברם, **אֵינוֹ חַיָּב** – סקילה, **עַד שֶׁיְּקַלְּלֵם בַּשֵּׁם** – המיוחד; ולפי הרמב"ם (**הל' ממרים ה, ב**) – באחד מן השמות שאינם נמחקים. **קִלְּלָם בְּכִנּוּי** – כגון רחום, חנון, ארך אפים, **רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב** – את המקלל סקילה, **וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין** – אותו מסקילה. ומכל מקום חייב הוא מלקות כדרך שלוקים על קללת כל אדם מישראל (**רמב"ם**).

באור משנה ט

כתוב בתורה (דברים כב, כג-כד): "כי יהיה נערה בתולה מאורשה לאיש, ומצאה איש בעיר ושכב עמה, והוצאתם את שניהם אל שער העיר ההיא וסקלתם אותם באבנים ומתו". מכאן – מה ששנינו במשנה ד – שהבא על הנערה המאורסה, דינו בסקילה. משנה זו באה להשמיע, שאין חיוב סקילה אלא בתנאים שהתורה מפרטת: "נערה, בתולה, מאורשה".

הַבָּא עַל נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה, אֵינוֹ חַיָּב – סקילה, **עַד שֶׁתְּהֵא נַעֲרָה** – היינו משהביאה סימני נערות, לאחר שהגיעה לגיל שתים עשרה שנה ויום אחד, עד שנעשית בוגרת כעבור ששה חדשים. אבל הבא על הבוגרת המאורסה אינו חייב סקילה אלא חנק. וכן הבא על קטנה המאורסה, היינו כשהיא פחות משתים עשרה שנה ויום אחד אינו חייב סקילה (ומחלוקת תנאים היא: אחד אומר שדינו בחנק, ואחד אומר שפטור ממיתה). ברם, זו דעת רבי מאיר, אבל חכמים סוברים: נערה המאורסה אפילו קטנה במשמע, ולא מיעט הכתוב אלא בוגרת. **בְּתוּלָה** – היינו נערה שלא נבעלה לאיש, אבל אם היא בעולה אינו חייב עליה סקילה, אלא חנק. **מְאֹרָסָה** – שעדיין לא נכנסה לחופה, אבל אם כבר נכנסה לחופה, אף על פי שלא נבעלה, אין חיוב סקילה, אלא חנק. **וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ** – שעודה ברשות אביה, שכן הארוסה היתה בבית אביה עד כניסתה לחופה (עיין באורנו למשנה כתובות א, א). אבל כשהגיע זמן הנישואין ומסרה האב לשלוחי הבעל, הבא עליה בדרך דינו בחנק ולא בסקילה. **בָּאוּ עָלֶיהָ** – על נערה המאורסה, **שְׁנַיִם** – שני אנשים, **הָרִאשׁוֹן בִּסְקִילָה** – שבא על נערה בתולה, **וְהַשֵּׁנִי בְּחֶנֶק** – שבא עליה לאחר שיצאה מחזקת בתולה.

יום שלישי

באור משנה י

כתוב בתורה (דברים יג, ז-יא): "כי יסיתך אחיך... בסתר לאמר, נלכה ונעבדה אלהים אחרים... לא תאבה לו ולא תשמע אליו, ולא תחוס עינך עליו ולא תחמול ולא תכסה עליו. כי הרוג תהרגנו... וסקלתו באבנים ומת, כי בקש להדיחך מעל ה' א-להיך"... מכאן, שהמסית לעבודה זרה חייב סקילה, כפי ששנינו במשנה ד'. משנתנו באה להשמיע, שחמור דינו של המסית, שאינו צריך התראה, ועל פי שני עדים ששמעו אותו מסית לעבודה זרה, בית דין מחייבים אותו סקילה. ולא עוד אלא שמכמינים עליו עדים, כלומר שאם בא לאחד בסתר להסיתו, הריהו מעמיד עדים במארב שישמעו כיצד הוא מסיתו, ואלה מביאים אותו לבית דין, ועל סמך עדותם בית דין מחייבים אותו סקילה.

הַמֵּסִית – שדינו בסקילה, **זֶה הֶדְיוֹט הַמֵּסִית אֶת הַהֶדְיוֹט** – אדם פשוט המסית בסתר את חברו לעבוד עבודה זרה (עיין בשולי

אוֹתוֹ לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ. אָמַר לְאֶחָד — הוּא אוֹמֵר: יֵשׁ לִי חֲבֵרִים רוֹצִים בְּכָךְ; אִם הָיָה עָרוּם וְאֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר בִּפְנֵיהֶם — מַכְמִינִין לוֹ עֵדִים אֲחוֹרֵי הַגָּדֵר, וְהוּא אוֹמֵר לוֹ: אֱמוֹר מַה שֶּׁאָמַרְתָּ לִי בִּיחוּד; וְהַלָּה אוֹמֵר לוֹ, וְהוּא אוֹמֵר לוֹ: הֵיאָךְ נַנִּיחַ אֶת אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְנֵלֵךְ וְנַעֲבֹד עֵצִים וַאֲבָנִים? אִם חוֹזֵר בּוֹ — הֲרֵי זֶה מוּטָב; וְאִם אָמַר: כָּךְ הִיא חוֹבָתֵנוּ, וְכָךְ יָפֶה לָנוּ — הָעוֹמְדִין מֵאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר, מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ. הָאוֹמֵר: אֶעֱבֹד, אֵלֵךְ וְאֶעֱבֹד; נֵלֵךְ וְנַעֲבֹד; אֲזַבֵּחַ, אֵלֵךְ וַאֲזַבֵּחַ; אַקְטִיר, אֵלֵךְ וְאַקְטִיר, נֵלֵךְ וְנַקְטִיר; אֲנַסֵּךְ, אֵלֵךְ וַאֲנַסֵּךְ, נֵלֵךְ וּנְנַסֵּךְ; אֶשְׁתַּחֲוֶה, אֵלֵךְ וְאֶשְׁתַּחֲוֶה, נֵלֵךְ וְנִשְׁתַּחֲוֶה. הַמַּדִּיחַ — זֶה הָאוֹמֵר: נֵלֵךְ וְנַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה.

יא הַמְכַשֵּׁף — הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה חַיָּב, וְלֹא הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: שְׁנַיִם לוֹקְטִין קְשׁוּאִין, אֶחָד לוֹקֵט — פָּטוּר, וְאֶחָד לוֹקֵט — חַיָּב: הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה — חַיָּב; הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם — פָּטוּר.

פירוש ברטנורא

את הנביא. אלא למעוטי מסית את הרבים, כגון מדיחי עיר מישראל שמיתתן בחנק: **מכמינין.** לשון מארב: **אם היה המסית ערום ואינו יכול לדבר בפניהם.** כלומר אומר לניסת שאינו יכול לדבר בפניהם מפני יראת בית דין: **ביחוד.** כלומר, אין איש עמנו ויכול אתה לומר עתה מה שאמרת לי כבר: **האומר אעבוד.** באחד מכל הלשונות הללו הוי מסית וחייב: **המדיח.** ואם מדיח את הרבים הוא, אינו חייב עד שיאמר בלשון רבים נלך ונעבוד:

יא העושה מעשה. ממש, בסקילה: **ולא האוחז את העינים.** מראה לבריות כאילו עושה ואינו עושה כלום: **שנים לוקטים קשואים.** במכשפות בפנינו, אחד מהן ליקט וחייב מיתה, וחבירו ליקט ופטור מן המיתה. כיצד, העושה מעשה שליקט ממש בכשפים, חייב. והאוחז את העינים, הראה לנו כאילו נתקבצו

משניות מבוארות – קהתי

הבאור למשנתנו), כגון **אָמַר לוֹ: יֵשׁ יִרְאָה בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי** – יש אליל במקום ההוא, **כָּךְ אוֹכֶלֶת, כָּךְ שׁוֹתָה, כָּךְ מְטִיבָה** – לעובדיה, **כָּךְ מְרִיעָה** – עושה רעה לאלה שאינם עובדים אותה. **כָּל חַיָּבֵי מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין מַכְמִינִין עֲלֵיהֶם** – שאם אדם חוטא בצינעא, אין מסתירים עדים לארוב לו ולראותו כשהוא חוטא, כדי להעיד עליו בבית הדין, **חוּץ מִזּוֹ** – חוץ ממיתה זו שחייב בה המסית, שמכמינים עדים על המסית כדי לחייבו מיתה, כפי שיבואר לקמן. **אָמַר** – המסית, **לִשְׁנַיִם** – ביחד: "נלכה נעבדה אלהים אחרים", **וְהֵן עֵדָיו** – והם עצמם נעשו עליו עדים, אינם צריכים להתרות בו כשאר חייבי מיתות, אלא **מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ** – על פי עדותם, שנאמר (**דברים יג, ט**): "ולא תחמול ולא תכסה עליו". אבל אם **אָמַר לְאֶחָד** – דברי הסתה, ללכת לעבוד עבודה זרה, ואין עד אחד מועיל להביאו לבית דין, לפיכך **הוּא אוֹמֵר** – יאמר הניסת למסית: **יֵשׁ לִי חֲבֵרִים רוֹצִים בְּכָךְ** – לעבוד עבודה זרה, בוא ואמור דבריך בפני כולנו. **אִם הָיָה** – המסית **עָרוּם** – והוא אומר, שאינו יכול למלא את מבוקשו, **וְאֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר בִּפְנֵיהֶם** – בפני כל חבריו, מפני שהוא מפחד שמא יעידו עליו בבית הדין, **מַכְמִינִין לוֹ עֵדִים אֲחוֹרֵי הַגָּדֵר** – מעמידים עדים במארב, **וְהוּא אוֹמֵר לוֹ** – הניסת אומר למסית: **אֱמוֹר מַה שֶּׁאָמַרְתָּ לִי בִּיחוּד** – חזור נא על דבריך שאמרת לי פעם, שהרי ביחידות אנחנו ואין איש עמנו. ויש מפרשים: ביחוד – בבירור, כלומר אמור לי עכשיו בבירור מה שאמרת לי פעם; **וְהַלָּה אוֹמֵר לוֹ** – והמסית אומר לו את דבריו, **וְהוּא** – הניסת – **אוֹמֵר לוֹ: הֵיאָךְ נַנִּיחַ אֶת אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְנֵלֵךְ וְנַעֲבֹד עֵצִים וַאֲבָנִים? אִם חוֹזֵר בּוֹ** – המסית, **הֲרֵי זֶה מוּטָב** – ואפילו שתק, הריהו פטור, ואין מביאים אותו לבית דין, **וְאִם אָמַר** – המסית: **כָּךְ הִיא חוֹבָתֵנוּ, וְכָךְ יָפֶה לָנוּ** – אף על פי שהניסת לא קבל את דבריו, **הָעוֹמְדִין מֵאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר, מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ** – על סמך עדותם. **הָאוֹמֵר: אֶעֱבֹד,** או: **אֵלֵךְ וְאֶעֱבֹד,** או: **נֵלֵךְ וְנַעֲבֹד, וכן האומר: אֲזַבֵּחַ, אֵלֵךְ וַאֲזַבֵּחַ, נֵלֵךְ וּנְזַבֵּחַ; אַקְטִיר, אֵלֵךְ וְאַקְטִיר, נֵלֵךְ וְנַקְטִיר; אֲנַסֵּךְ, אֵלֵךְ וַאֲנַסֵּךְ, נֵלֵךְ וּנְנַסֵּךְ; אֶשְׁתַּחֲוֶה, אֵלֵךְ וְאֶשְׁתַּחֲוֶה, נֵלֵךְ וְנִשְׁתַּחֲוֶה** – כל אלו לשון הסתה הם, בין שמדבר על עצמו, ובין שכולל עצמו עם אחרים, והמסית באחת מהן, הריהו חייב סקילה. **הַמַּדִּיחַ** – שנימנה במשנה ד בין הנסקלין, **זֶה הָאוֹמֵר** – לרבים: **נֵלֵךְ וְנַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה** – בלשון רבים. בגמרא מבואר, שכוונת המשנה למדיח רוב אנשי העיר, שעושה את העיר לעיר הנדחת. ממה ששנינו ברישא: המסית – זה הדיוט המסית את ההדיוט" מדייקים בגמרא (סנהדרין סז, א): דווקא הדיוט שהסית חייב סקילה, אבל נביא שהסית דינו בחנק; וכן דווקא המסית את ההדיוט, כלומר את היחיד, חייב סקילה, אבל המסית את הרבים, היינו המדיח עיר הנדחת, דינו בחנק. אבל לפי דיוק זה יוצא, שמשנתנו כדעת רבי שמעון היא, ולא כדעת חכמים (שהלכה כמותם), שכן שנו בברייתא: "נביא שהדיח – בסקילה; רבי שמעון אומר: בחנק. מדיחי עיר הנדחת – בסקילה; רבי שמעון אומר: בחנק". וקשה, שהרי בסיפא שנינו: "המדיח (שנמנה במשנה ד בין הנסקלים) – זה האומר: נלך ונעבוד עבודה זרה", ונמצא רישא כרבי שמעון וסיפא כחכמים?!

מכאן באים לפרש בגמרא, שאמנם משנתנו כולה כחכמים, ומה שנקטה המשנה "המסית זה הדיוט"... לא נקטה (לדעת רב פפא) אלא לענין הכמנה, כלומר שבאה המשנה להשמיענו, שכל המסית לעבודה זרה, הרי זה הדיוט ושוטה, ומקילים בחייו להכמין עליו, כדי לחייבו מיתה אף בלא התראה, כמו שהמשנה מפרשת והולכת. ומה ששנינו "המסית את ההדיוט", מפרש רבינא, שהמשנה באה ללמד בדרך של "לא זו אף זו": לא זו בלבד שהמסית את היחיד חייב סקילה, אלא אף המדיח את הרבים דינו בסקילה (רש"ג, ועיין תוספות שמפרשים בדרך אחרת). והרמב"ם בפירושו למשנתנו כותב, שהלשון "המסית זה הדיוט"... בא למעט נביא, שכן נביא שהסית מיתתו בחנק (ברם, ב"משנה תורה" פוסק הרמב"ם, שאף נביא שהסית מיתתו בסקילה – עיין הל' עכו"ם ה, א); ואילו הלשון "המסית את ההדיוט" בא להשמיענו, שדווקא המסית את היחיד מכמינים עליו, אבל המסית את הרבים, כלומר המדיח עיר הנדחת, אין מכמינים עליו.

ותימה על הרב מברטנורא ובעל "תוספות יום טוב", שאינם מפרשים משנתנו לפי מסקנת הגמרא אלא לפי הדיוק הראשון, שאמנם רישא כרבי שמעון וסיפא כחכמים (עיין רש"ש שמיישב ענין זה; ועיין "תפארת ישראל" שמפרש משנתנו בדרך מיוחדת).

באור משנה יא

כתוב בתורה (שמות כב, יז): "מכשפה לא תחיה", ודרשו חכמים שמיתתה בסקילה (ברייתא בגמרא, סנהדרין סז, א). והוא הדין למכשף, שנאמר (דברים יח, י): "לא ימצא בך... מעונן ומנחש ומכשף"; ובאוב וידעוני שמכשפים הם, כתוב בעונשם (ויקרא כ, כז): "ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני מות יומתו, באבן ירגמו אותם". "אם כן, מה תלמוד לומר: "מכשפה"? מפני שרוב נשים מצויות בכשפים" (גמרא שם). – משנתנו באה להשמיע, שלא כל מכשף חייב מיתה.

הַמְכַשֵּׁף – שנימנה במשנה ד בכלל הנסקלים, **הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה** – של ממש על ידי כשפים, **חַיָּב** – סקילה, **וְלֹא הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם** – אבל אם הוא עושה מעשה תעתועים, שמראה לבריות כאילו עושה דברים מסויימים, ואינו עושה כלום, הריהו פטור. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: שְׁנַיִם לוֹקְטִין קְשׁוּאִין** – על ידי מעשה כשפים, **אֶחָד לוֹקֵט** והוא **פָּטוּר** – מסקילה, **וְאֶחָד לוֹקֵט** – והוא **חַיָּב** – סקילה. כיצד? **הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה** – שהיתה כאן שדה של

פרק שמיני

א בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה — מֵאֵימָתַי נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה? מִשֶּׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְעַד שֶׁיַּקִּיף זָקָן, הַתַּחְתּוֹן וְלֹא הָעֶלְיוֹן, אֶלָּא שֶׁדִּבְּרוּ חֲכָמִים בְּלָשׁוֹן נְקִיָּה; שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא, יח): "כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן" — בֵּן וְלֹא בַת, בֵּן וְלֹא אִישׁ. הַקָּטָן פָּטוּר, שֶׁלֹּא בָּא לִכְלָל מִצְוֹת.

ב מֵאֵימָתַי חַיָּב? מִשֶּׁיֹּאכַל טַרְטֵימַר בָּשָׂר וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לוֹג יַיִן הָאִיטַלְקִי. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מָנֶה בָּשָׂר וְלוֹג יַיִן. אָכַל בַּחֲבוּרַת מִצְוָה; אָכַל בְּעִבּוּר הַחֹדֶשׁ; אָכַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם; אָכַל גְּבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, (אָכַל טֶבֶל וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ); אָכַל דָּבָר שֶׁהוּא מִצְוָה וְדָבָר שֶׁהוּא

פירוש ברטנורא

כולן למקום אחד והקשואים לא זזו ממקומן, פטור מן המיתה:

ח א בן סורר ומורה. משיביא שתי שערות. והוא בן י"ג שנה ויום אחד. דמקמי הכי אין השערות סימן אלא שומא: **עד שיקיף זקן התחתון.** האי זקן דאמור רבנן, התחתון אמרו, שיקיף השער סביבות הגיד: **ולא העליון.** זקן ממש: **שנאמר בן ולא איש.** משהקיף זקן התחתון איש הוא. ואע"ג דמקטנותו הוא קרוי בן, לא מצינו לחייבו מקמי שיביא שתי שערות, דקטן פטור, שלא בא לכלל המצות, הלכך חיוביה בתר הכי הוא. והכי קאמר קרא, כי יהיה לאיש בן, בן הסמוך לגבורתו של איש, בתחלת אישותו חייביה קרא. ומשהקיף זקן התחתון, איש גמור הוא:

ב טרטימר. חצי מנה. והוא שיהיה הבשר בשיל ולא בשיל, כדרך שהלסטים אוכלים: **מן היין האיטלקי.** שהוא משובח וממשיך בתריה. והוא דשתי ליה מזיג ולא מזיג: **רבי יוסי אומר כו'.** ואין הלכה כר' יוסי: **אכל בחבורת מצוה.** בסעודה של מצוה: **אכל בעיבור החדש.** אע"ג דאין עולין לאותה סעודה אלא בפת וקטנית בלבד ואיהו אסיק בשר ויין, הואיל ובמצוה קעסיק לא ממשיך: **אכל מעשר שני בירושלים.** כיון דכדרך מצותו הוא, דכתיב במעשר שני (דברים י"ד) בבקר ובצאן וביין ובשכר, לא ממשיך: **נבלות וטריפות שקצים ורמשים.** דכתיב איננו שומע בקולנו, ולא זה שאפילו בקולו של מקום אינו שומע: **דבר שהוא מצוה.** דרבנן, לאתויי תנחומי אבלים. דאי מרישא, הוה אמינא חבורת מצוה היינו כהנים שאוכלים קדשים או אכילת פסחים: **ודבר**

משניות מבוארות – קהתי

קישואים ולקט אותם ממש בכשפים, הרי זה **חַיָּב** — סקילה, **הָאוֹחֵז אֶת הָעִינַיִם** — שמראה לנו כאילו נלקטו, והקישואים לא זזו ממקומם, הרי זה **פָּטוּר** — לפי הרמב"ם: פטור אבל אסור. ורבי עקיבא אינו בא לחלוק על תנא קמא אלא בא להוסיף לדבריו **(עיין "תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל").**

יום רביעי
באור משנה א

פרק זה כמעט כולו (מלבד שתי המשניות האחרונות) דן בענין בן סורר ומורה, המסיים את פירוט הנסקלים, כפי שנישנה בפרק הקודם, משנה ד. בתורה כתוב (דברים כא, יח-כא): "כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שומע בקול אביו ובקול אמו, ויסרו אותו ולא ישמע אליהם. ותפשו בו אביו ואמו, והוציאו אותו אל זקני עירו ואל שער מקומו. ואמרו אל זקני עירו בננו זה סורר ומורה איננו שומע בקולנו, זולל וסובא. ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת ובערת הרע מקרבך, וכל ישראל ישמעו ויראו". פרקנו בא לבאר פרטי דינו של בן סורר ומורה, על יסוד מדרש פסוקי התורה, ודברים שנלמדו מפי השמועה.

בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה — שדינו בסקילה, כפי שלמדנו לעיל, **מֵאֵימָתַי נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה** — מאיזה גיל נידון הבן בדין בן סורר ומורה להתחייב סקילה? **מִשֶּׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת** — לאחר שמלאו לו שלוש עשרה שנה ויום אחד, אבל קודם לכן אין שתי השערות סימן לבגרותו. **וְעַד שֶׁיַּקִּיף זָקָן** — כלומר: **הַתַּחְתּוֹן** — שיהא גידו מוקף שערות, **וְלֹא הָעֶלְיוֹן** — זקן ממש, ולמה קראו לו זקן? **אֶלָּא שֶׁדִּבְּרוּ חֲכָמִים בְּלָשׁוֹן נְקִיָּה** — וכינו את השערות של אותו מקום "זקן". בגמרא אמרו: "כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא שלושה חדשים בלבד". מכאן משנתנו באה ללמד, שאם הקיף זקן קודם שהשלים שלושה חדשים, הרי זה פטור מדין בן סורר ומורה; והוא הדין אם נשלמו שלושה חדשים קודם שהקיף זקן, שהוא פטור (סנהדרין סט, א; רמב"ם הל' ממרים ז, ו). ומניין שדינו של בן סורר ומורה הוא משביא שתי שערות ועד שיקיף זקן? **שֶׁנֶּאֱמַר** — בפרשת בן סורר ומורה: **"כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן"** — ודרשו: **בֵּן וְלֹא בַת** — שאין הבת נידונה בדין זה, **בֵּן וְלֹא אִישׁ** — שלאחר שהקיף זקן הריהו נקרא איש, ואינו נידון בדין בן סורר ומורה; וכן **הַקָּטָן פָּטוּר** — מדין בן סורר ומורה, לפי **שֶׁלֹּא בָּא לִכְלָל מִצְוֹת** — שכל עוד שלא הגיע לגיל שלוש עשרה שנה ויום אחד ולא הביא שתי שערות, אינו בר מצוות ולא בר עונשין. ואף על פי שבן סורר ומורה על שם סופו נידון (כמבואר להלן משנה ה), וסופו להיות גדול, מכל מקום פטור, שנאמר **(דברים כא, יח):** "כי יהיה לאיש בן" — בן הסמוך לגבורתו של איש, בתחילת אישותו חייבו הכתוב **(גמרא ורש"י שם, סח, ב).** בגמרא מובאת ברייתא: "אמר רבי שמעון: בדין הוא שתהא בת ראויה להיות כבן סורר ומורה, שהכל מצויין אצלה בעבירה (וכשהיא זוללה וסובאה בקטנותה, סופה... עומדת בפרשת הדרכים ומרגלת הבריות לעבירה בשביל אתנן. – **רש"י**). אלא גזירת הכתוב היא: בן ולא בת". ויש מבארים, שלא הקפידה תורה אלא על מי שדרכו להימשך אחר תאוותיו ולהשתקע בהן, ואין זה בבת אלא בבן **(המאירי).**

באור משנה ב

משנה זו באה ללמד, שאינו נעשה בן סורר ומורה אלא אם כן יאכל בשר וישתה יין במידה גסה, לפי שאלה הם דברים המושכים אותו להתרגל בהם, והוא נעשה על ידי כך זולל וסובא.

מֵאֵימָתַי חַיָּב — בן סורר ומורה סקילה? **מִשֶּׁיֹּאכַל טַרְטֵימַר בָּשָׂר** — בפעם אחת. "טרטימר" — הוא משקל חמישים דינר **(גמרא). וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לוֹג יַיִן הָאִיטַלְקִי** — בבת אחת. "האיטלקי" מוסב על היין, שאותו יין הוא משובח ונמשכים אחריו; והוא הדין ליין אחר שהוא משובח כיין האיטלקי. ויש מפרשים ש"איטלקי" מוסב על הלוג, דהיינו שחצי הלוג הוא במידת הלוג האיטלקי **("יד רמה").** בגמרא מבואר, שאינו חייב אלא כשיאכל הבשר מבושל ואינו מבושל, כדרך שהגנבים אוכלים, וישתה יין מזוג ולא מזוג, כדרך שהגרגרנים שותים. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מָנֶה בָּשָׂר וְלוֹג יַיִן** — היינו כפול משיעורו של תנא קמא. והלכה כתנא קמא. **אָכַל בַּחֲבוּרַת מִצְוָה** — אם אכל את הבשר ושתה את היין בסעודה של מצוה, כגון בחתונה או בברית מילה; **אָכַל בְּעִבּוּר הַחֹדֶשׁ** — שכן נוהגים היו בית הדין לערוך סעודה לאחר שעיברו את החודש, דהיינו משהוסיפו על החודש שעבר יום שלושים; וענין הסעודה כדי לפרסם את עיבור החודש, מאחר שלא קדשוהו **(המאירי).** ואף על פי שאין אוכלים בסעודה זו אלא פת דגן וקטניות, והוא אכל בשר ושתה יין, מכל מקום כיון שעוסק במצוה אין חשש להרגל; **אָכַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם** — שדרך מצוותו היא לקנות ממעות מעשר שני בשר ויין, שנאמר **(דברים יד, כו):** "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר"...; **אָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים** — שאכילת איסור היא; **(אָכַל טֶבֶל וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ** — פיסקה זו, אין גורסים אותה כאן, שהרי אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין. – **עיין "תוספות יום טוב");** ובכלל, **אָכַל דָּבָר שֶׁהוּא מִצְוָה** — שמצוה לאכלו, ואפילו

עֲבֵרָה; אָכַל כָּל מַאֲכָל וְלֹא אָכַל בָּשָׂר, שָׁתָה כָּל מַשְׁקֶה וְלֹא שָׁתָה יַיִן — אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, עַד שֶׁיֹּאכַל בָּשָׂר וְיִשְׁתֶּה יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא, כ): **"זוֹלֵל וְסֹבֵא"; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי כג, כ): **"אַל־תְּהִי בְסֹבְאֵי־יָיִן, בְּזֹלְלֵי בָשָׂר לָמוֹ".**

ג גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו וְאָכַל בִּרְשׁוּת אָבִיו, מִשֶּׁל אֲחֵרִים וְאָכַל בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים, מִשֶּׁל אֲחֵרִים וְאָכַל בִּרְשׁוּת אָבִיו — אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, עַד שֶׁיִּגְנֹב מִשֶּׁל אָבִיו וְיֹאכַל בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים. רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּגְנֹב מִשֶּׁל אָבִיו וּמִשֶּׁל אִמּוֹ.

ד הָיָה אָבִיו רוֹצֶה וְאִמּוֹ אֵינָהּ רוֹצָה, אָבִיו אֵינוֹ רוֹצֶה וְאִמּוֹ רוֹצָה — אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, עַד שֶׁיִּהוּ שְׁנֵיהֶם רוֹצִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם לֹא הָיְתָה אִמּוֹ רְאוּיָה לְאָבִיו — אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. הָיָה אֶחָד מֵהֶם גִּדֵּם, אוֹ חִגֵּר, אוֹ אִלֵּם, אוֹ סוּמָא, אוֹ חֵרֵשׁ — אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא, יט-כ): **"וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ", וְלֹא גִּדְּמִין; "וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ", וְלֹא חִגְּרִין; "וְאָמְרוּ", וְלֹא אִלְּמִין; "בְּנֵנוּ זֶה", וְלֹא סוּמִין; "אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ", וְלֹא חֵרְשִׁין. מַתְרִין בּוֹ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה וּמַלְקִין אוֹתוֹ. חָזַר וְקִלְקֵל — נִדּוֹן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה;**

פירוש ברטנורא

שהוא עבירה. לאתויי תענית צבור שאיסורו מדברי סופרים:

ג גנב משל אביו ואכל ברשות אביו. אע"ג דשכיח ליה לגנוב משל אביו, הואיל ואכל ברשות אביו מתפחד ומתבעת מאביו שמא יראנו ולא ממשיך: **גנב משל אחרים.** לא שכיח ליה שיוכל בכל עת לגנוב משל אחרים, ולא ממשיך: **עד שיגנוב משל אביו. ויאכל ברשות אחרים.** שאינו מתבעת שם מאביו, דבכהאי גוונא ודאי ממשיך: **ומשל אמו.** מנכסים שיש לה שאין לאביו רשות בהן. כגון שנתן לה אחר נכסים במתנה על מנת שאין לבעלה רשות בהן. ואין הלכה כר' יוסי ברבי יהודה:

ד ראויה לאביו. שוה ודומה לאביו בקול במראה וקומה. דכתיב איננו שומע בקולנו, מדלא כתיב בקולותינו, שמע מינה קול אחד לשניהם. ומדקול בעינן שוים, מראה וקומה נמי בעינן שוים. ואין הלכה כרבי יהודה: **גידם.** ידו קטועה: **בננו זה.** משמע שמראין אותו: **חרשים.** אם אמר להם איני מקבל מכם אינם שומעים אותו. ואע"פ שרואים אח"כ שאינו מקיים מצותן, מ"מ התורה אמרה איננו שומע בקולנו, דמשמע דבשעת הקול קאמרי דלא שמע, ששמעוהו

משניות מבוארות – קהתי

במצוה מדרבנן, כגון בתנחומי אבלים, **וְדָבָר שֶׁהוּא עֲבֵרָה** – או שאכל אכילה באיסור, ואפילו האיסור הוא מדרבנן, כגון בתענית ציבור, וכן אם **אָכַל כָּל מַאֲכָל וְלֹא אָכַל בָּשָׂר, שָׁתָה כָּל מַשְׁקֶה וְלֹא שָׁתָה יַיִן** – בכל אלה **אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה** – שכן באכילת מצוה, אין חשש שמא יתרגל וייעשה זולל וסובא; ובאכילת איסור אינו נעשה בן סורר ומורה, לפי שכתוב: "בננו זה סורר ומורה, איננו שומע בקולנו" – יצא זה שאינו שומע אף בקולו של מקום (**גמרא**); ואם אכל מאכלים אחרים, מלבד בשר ויין, אין בהם משום זולל וסובא; ואינו נעשה בן סורר ומורה, **עַד שֶׁיֹּאכַל בָּשָׂר וְיִשְׁתֶּה יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "זוֹלֵל וְסֹבֵא"** – זולל הוא האוכל בשר ברעבתנות, וסובא הוא השותה יין ברעבתנות (**רמב"ם**). **וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר** – שזולל וסובא הוא בבשר ויין בלבד, **זֵכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל־תְּהִי בְסֹבְאֵי־יָיִן, בְּזֹלְלֵי בָשָׂר לָמוֹ"** – ואין מכאן ראיה גמורה, שהרי אפשר שגם במאכלים אחרים נקרא האדם זולל וסובא, מכל מקום הרי הזהיר שלמה על בשר ויין, שאלה מושכים את האדם להרגל יותר מכל דבר אחר.

יום חמישי

באור משנה ג

במשנה הקודמת למדנו, שאינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין. משנתנו מוסיפה ללמד, שאינו נעשה בן סורר ומורה עד שיגנוב מעות מאביו ויקנה בהן בשר ויין, ויאכל וישתה מחוץ לרשות אביו, כפי שיבואר.

גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו – גנב הבן מעות מאביו, וקנה בהן בשר ויין, **וְאָכַל** ושתה **בִּרְשׁוּת אָבִיו** – בבית אביו, בחצרו, או בשדהו, אף על פי שמעות אביו מצויות לו תדיר לגנוב מהן, מכל מקום הואיל ואכל ברשות אביו, הריהו מפחד מאביו, ואין לחשוש שמא ימשיך ויתרגל בזה; **מִשֶּׁל אֲחֵרִים** – או שגנב מעות מאחרים, **וְאָכַל בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים** – שאין מעות אחרים מצויות לו שיוכל בכל עת לגנוב מהם, ואין חשש שימשיך בזה; ומכל שכן **מִשֶּׁל אֲחֵרִים וְאָכַל בִּרְשׁוּת אָבִיו** – שגנב מעות מאחרים וקנה בשר ויין ואכל בבית אביו; בכל אלה **אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, עַד שֶׁיִּגְנֹב מִשֶּׁל אָבִיו וְיֹאכַל בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים** – שכן מעות אביו מצויות לו תדיר לגנוב מהן, ואם הוא אוכל את הבשר ושותה את היין ברשות אחרים, מקום שאין אימת אביו עליו, יש חשש שימשיך ויתרגל לגנוב מעות מאביו ולהיות זולל וסובא. **רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּגְנֹב מִשֶּׁל אָבִיו וּמִשֶּׁל אִמּוֹ** – בגמרא מבואר: מהמעות המוכנות לקנות בהן סעודה לאביו ולאמו. פירוש אחר: שיגנוב משל אביו, וגם משל אמו – ממעות שאמו קיבלה במתנה מאחר, על מנת שאין לבעלה רשות בהן. והלכה כחכמים.

באור משנה ד

משנה זו ממשיכה בדין בן סורר ומורה, והיא מוסיפה ללמדנו, שאף על פי שמתנהג כבן סורר ומורה, זולל וסובא, יש וההורים אינם יכולים להביאו לדין.

הָיָה אָבִיו רוֹצֶה – להביאו לבית דין ולדונו כבן סורר ומורה, **וְאִמּוֹ אֵינָהּ רוֹצָה** – בכך, או **אָבִיו אֵינוֹ רוֹצֶה וְאִמּוֹ רוֹצָה, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, עַד שֶׁיִּהוּ שְׁנֵיהֶם רוֹצִים** – שנאמר: "ותפשו בו אביו ואמו". וטעם הדברים: שלא די בשיקול דעתו של אחד מהם, אלא צריכים הסכמת שניהם, שתהא החלטה ברורה בלא ספק (**המאירי**). **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם לֹא הָיְתָה אִמּוֹ רְאוּיָה לְאָבִיו** – בגמרא מבואר, שלא היתה שווה לו בקול, במראה ובקומה, **אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה** – שנאמר: "איננו שומע בקולנו" – ומשמעו קול אחד, דהיינו ששווים הם בקול, וכיון שצריכים להיות שווים בקול, אף במראה ובקומה כך. ואין הלכה כרבי יהודה. **הָיָה אֶחָד מֵהֶם** – מהוריו, **גִּדֵּם** – קטוע יד, **אוֹ חִגֵּר** – צולע, **אוֹ אִלֵּם, אוֹ סוּמָא, אוֹ חֵרֵשׁ, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ", וְלֹא גִּדְּמִין** – שאינם יכולים לתפשו בידים; **"וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ", וְלֹא חִגְּרִין** – שאינם יכולים להוציאו; **"וְאָמְרוּ", וְלֹא אִלְּמִין** – שאינם יכולים לומר; **"בְּנֵנוּ זֶה"** – משמע שמראים עליו באצבע, **וְלֹא סוּמִין** – שאינם רואים ואינם יכולים להראות עליו; **"אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ", וְלֹא חֵרְשִׁין** – שהחרשים אינם יודעים אם קבל דבריהם, אם לאו, שאם אמר להם: איני מקבל, אינם שומעים. ואף על פי שרואים שאינו מקיים מצוותם, מכל מקום "איננו שומע בקולנו" כתוב, ומשמע ששמעוהו שאמר: איני מקבל מכם. המאירי כותב, שנראה לו הטעם בכל אלו, מפני

וְאֵינוֹ נִסְקָל עַד שֶׁיְּהוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם שם, כ): **"בְּנֵנוּ זֶה", זֶהוּ שֶׁלָּקָה בִּפְנֵיכֶם. בָּרַח עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ, וְאַחַר כָּךְ הִקִּיף זָקָן הַתַּחְתּוֹן — פָּטוּר; וְאִם מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ בָּרַח, וְאַחַר כָּךְ הִקִּיף זָקָן הַתַּחְתּוֹן — חַיָּב. ה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה נִדּוֹן עַל שֵׁם סוֹפוֹ, יָמוּת זַכַּאי וְאַל יָמוּת חַיָּב; שֶׁמִּיתָתָן שֶׁל רְשָׁעִים — הֲנָאָה לָהֶן וַהֲנָאָה לָעוֹלָם, וְלַצַּדִּיקִים — רַע לָהֶן וְרַע לָעוֹלָם. יַיִן וְשֵׁנָה לָרְשָׁעִים — הֲנָאָה לָהֶן וַהֲנָאָה לָעוֹלָם, וְלַצַּדִּיקִים — רַע לָהֶן וְרַע לָעוֹלָם. פִּזּוּר לָרְשָׁעִים — הֲנָאָה לָהֶן וַהֲנָאָה לָעוֹלָם, וְלַצַּדִּיקִים — רַע לָהֶן וְרַע לָעוֹלָם. כִּנּוּס לָרְשָׁעִים — רַע לָהֶן וְרַע לָעוֹלָם, וְלַצַּדִּיקִים — הֲנָאָה לָהֶן וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. שֶׁקֶט לָרְשָׁעִים — רַע לָהֶן וְרַע לָעוֹלָם, וְלַצַּדִּיקִים — הֲנָאָה לָהֶן וַהֲנָאָה לָעוֹלָם.**

פירוש ברטנורא

שאמר איני מקבל מכם: **ומתרין בו בפני שלשה.** הכי קאמר, ומתרין בו בפני שנים שלא ירגיל. ואם לא שמע, מלקין אותו בבית דין של שלשה, כדתנן בפרק קמא, מכות בשלשה. דויסרו אותו האמור בבן סורר ומורה מלקות הוא, כתיב הכא (דברים כ"א) בן סורר ומורה, וכתיב התם (שם כ"ח) והיה אם בן הכות הרשע: **זה הוא שלקה בפניכם.** ואע"ג דמיבעי ליה זה ולא סומין, אי איתא דלהך מלתא לחוד אתא, לזה הוא שלקה בפניכם, לכתוב בננו הוא, מאי בננו זה שמעת מינה תרתי: **ואח"כ הקיף זקן התחתון פטור.** כיון דאילו עביד השתא לאו בר קטלא הוא: **ואם משנגמר דינו ברח.** הוי כגברא קטילא וחייב אפילו לאחר כמה שנים:

ה נדון על שם סופו. סוף שמכלה ממון אביו ומבקש מה שהורגל בו ואינו מוצא ויושב בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב: **הנאה לחן.** שאינן מוסיפין לחטוא: **והנאה לעולם.** שקטה כל הארץ: **רע לחן.** שהיו מוסיפים זכיות: **ורע לעולם.** שהיו מגינים על דורן ומוכיחין את הדור: **יין ושינה לרשעים.** כל זמן ששותים וישנים אין חוטאין ואין מריעין לבריות: **לצדיקים רע לחן.** שאינם עוסקין בתורה: **ורע לעולם.** שכשהן מתבטלים, פורענות באה לעולם: **פיזור.** שהן נפרדים זה מזה ואין יכולים להועץ ולסייע זה את זה:

משניות מבוארות – קהתי

שהאכזריות מצויה בהם. ומכל מקום דרך אסמכתא למדים אותם מן הכתוב. – וכיצד דנים אותו כשנעשה בן סורר ומורה? **מַתְרִין בּוֹ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה** – בגמרא מבואר: מתרים בו בפני שניים, כלומר שכשרואים ההורים שנשקע בהרגל זה, מייסרים אותו, ומודיעים לו בפני עדים, שאם יוסיף לעשות כך יביאוהו לבית דין. עבר אחר ההתראה, מביאים אותו אביו ואמו לפני בית-דין של שלושה, ואומרים להם: בננו זה סורר ומורה, שאחר שהתרינו בו בפני שניים, גנב משל אב וקנה בשר ויין, ואכל טרטימר בשר ושתה חצי לוג יין. ומביאים עדי התראה, ועדים שראו שגנב וזלל וסבא לאחר ההתראה, **וּמַלְקִין אוֹתוֹ** – שנאמר: "ויסרו אותו", ולמדים בגזרה שווה, שהוא מלקות, שנאמר כאן "בן" ונאמר במלקות (**דברים כה, ב**): "והיה אם בן הכות הרשע". **חָזַר וְקִלְקֵל** – שהוסיף לגנוב ולאכול, **נִדּוֹן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה** – מביאים אותו לבית דין של עשרים ושלושה, ומביאים עדים שראו שגנב ושהתרו בו, ועל סמך עדותם הרי הוא נידון לסקילה. **וְאֵינוֹ נִסְקָל עַד שֶׁיְּהוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה הָרִאשׁוֹנִים** – שדנוהו למלקות, **שֶׁנֶּאֱמַר** – (בפרשת "בן סורר ומורה"): **"בְּנֵנוּ זֶה", זֶהוּ שֶׁלָּקָה בִּפְנֵיכֶם** – ומכאן שבית הדין של שלושה שלקה בפניהם צריכים להיות שם. **בָּרַח** – הבן, **עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ** – למיתה, **וְאַחַר כָּךְ הִקִּיף זָקָן הַתַּחְתּוֹן, פָּטוּר** – שכיון שאילו עשה עכשיו אינו בן מיתה, אין דנים אותו עכשיו (**רש"י**), **וְאִם מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ** – לסקילה – **בָּרַח, וְאַחַר כָּךְ הִקִּיף זָקָן הַתַּחְתּוֹן, חַיָּב** – וכל עת שיימצא ייסקל, שכן משעת גמר דין הריהו כאדם הרוג, ואין דבר שיכול להצילו.

יום שני

באור משנה ה

ענין בן סורר ומורה, שעסקנו בו במשניות הקודמות, הוא ענין מופלא. פרטי דינו וחומר ענושו תמוהים הם, ולא כל כך מתקבלים על הדעת. בתלמוד ירושלמי (סנהדרין פרק ח הלכה א) אמרו: "כל אלין מלייא לא מסתברין דלא חליפין (כל אלו הדברים שנאמרו בבן סורר ומורה אינם מסתברים, שכן הסברא נוטה לחילוף הדברים). תדע לך שהוא כן: מי היה בדין שיהא חייב, הבן או הבת? הווי אומר: הבת (עיין בסוף באורנו למשנה א); ופטרה התורה את הבת וחייבה את הבן. מי היה בדין שיהא חייב, קטן או גדול? הווי אומר: גדול; פטרה התורה את הגדול וחייבה את הקטן. מי היה בדין שיהא חייב, הגונב משל אחרים או הגונב משל אביו ואמו? הווי אומר: הגונב משל אחרים; פטרה התורה הגונב משל אחרים וחייבה הגונב משל אביו ואמו. ללמדך, שכולן אינן אלא בגזרת מלך" (ואי אתה רשאי להרהר אחריו ולבקש טעמו של דבר – "פני משה"). כן נחלקו תנאים (בברייתא, סנהדרין עא, א), אם בן סורר ומורה אפשרי בכלל להיות במציאות: "אמר רבי שמעון: וכי מפני שאכל זה טרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי, אביו ואמו מוציאין אותו לסקלו? אלא לא היה ולא עתיד להיות. ולמה נכתב? דרוש וקבל שכר (כלומר לא נכתב אלא כדי לדרוש וללמוד). אמר רבי יונתן: אני ראיתיו וישבתי על קברו". ואף לדעת רבי יהודה (במשנה הקודמת), שאינו נעשה בן סורר ומורה עד שיהיו אביו ואמו שווים בקול ובמראה ובקומה, בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, ולא נכתב אלא משום דרוש וקבל שכר (גמרא, שם). – משנתנו באה להשמיע, שעונשו החמור של בן סורר ומורה אינו בעד מעשיו של עכשיו, אלא על שם סופו, כפי שיבואר.

בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה נִדּוֹן עַל שֵׁם סוֹפוֹ – בגמרא בברייתא מבואר: רבי יוסי הגלילי אומר: וכי מפני שאכל זה טרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי, אמרה תורה: יצא לבית דין ליסקל? אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה, שסוף מגמר נכסי אביו (עתיד הוא לכלות ממון אביו). **ומבקש** למודו (הרגלו, כלומר שיבקש לזלזל ולסבוא, כפי שהורגל לכך), ואינו מוצא (מעות), ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות – אמרה תורה: **יָמוּת זַכַּאי וְאַל יָמוּת חַיָּב** – מוטב שבן סורר ומורה ימות כשהוא זכאי ועדיין לא הרג אדם, ואל ימות לאחר שיהרוג ויתחייב מיתה, **שֶׁמִּיתָתָן שֶׁל רְשָׁעִים, הֲנָאָה לָהֶן** – שאינם מוסיפים לחטוא, **וַהֲנָאָה לָעוֹלָם** – שאין הבריות סובלים מהם. **וְלַצַּדִּיקִים** – אבל מיתתם של צדיקים, **רַע לָהֶן** – שנמנעים מלהוסיף מצוות ושלמות, **וְרַע לָעוֹלָם** – שהצדיקים מטיבים לאנשי דורם בגופם ובממונם ובחכמתם, ואף מגינים עליהם בצדקתם. **יַיִן וְשֵׁנָה לָרְשָׁעִים** – כשהם מרבים לשתות יין ולישון, **הֲנָאָה לָהֶן** – שאינם חוטאים, **וַהֲנָאָה לָעוֹלָם** – שאינם מזיקים. **וְלַצַּדִּיקִים** – כשהם שותים וישנים, **רַע לָהֶן** – שאינם עוסקים בתורה, **וְרַע לָעוֹלָם** – שעל ידי ביטול תורה פורענות באה לעולם. **פִּזּוּר לָרְשָׁעִים** – פירוד בין הרשעים, שאינם מתוועדים יחד ואינם מסייעים זה את זה, **הֲנָאָה לָהֶן וַהֲנָאָה לָעוֹלָם** – שאינם זוממים לעשות רעות לבני אדם. **וְלַצַּדִּיקִים** – פיזורם, **רַע לָהֶן וְרַע לָעוֹלָם** – שאינם יכולים, מחוסר אחדות וליכוד, לתקן את העולם. **כִּנּוּס לָרְשָׁעִים** – כשהם מאוחדים, **רַע לָהֶן וְרַע לָעוֹלָם** – שמתחזקים הם במעשיהם הרעים ומשליטים את כוח הרע בעולם. **וְלַצַּדִּיקִים** – כינוסם וליכודם, **הֲנָאָה לָהֶן וַהֲנָאָה לָעוֹלָם** – שמתחזק הטוב ומתגבר שלטונו בעולם. **שֶׁקֶט לָרְשָׁעִים** – כשהם חיים בשקט ובשלווה, **רַע לָהֶן וְרַע לָעוֹלָם** – שיש להם פנאי לחרוש רעות על הבריות, **וְלַצַּדִּיקִים** – השקט והשלווה של הצדיקים, **הֲנָאָה לָהֶן** – שיש להם פנאי להרבות בתורה ובמצוות, **וַהֲנָאָה לָעוֹלָם** – שבני אדם לומדים מהם ומתקנים מעשיהם ומדותיהם.

ו הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת נִדּוֹן עַל שֵׁם סוֹפוֹ. הָיָה בָּא בַּמַּחְתֶּרֶת וְשָׁבַר אֶת הֶחָבִית, אִם יֶשׁ לוֹ דָּמִים — חַיָּב; אִם אֵין לוֹ דָּמִים — פָּטוּר.

ז וְאֵלּוּ הֵן שֶׁמַּצִּילִין אוֹתָן בְּנַפְשָׁן: הָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ, אַחַר הַזְּכוּר וְאַחַר הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָסָה. אֲבָל הָרוֹדֵף אַחַר הַבְּהֵמָה, וְהַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת, וְהָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה — אֵין מַצִּילִין אוֹתָן בְּנַפְשָׁן.

פרק תשיעי

א וְאֵלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִין: הַבָּא עַל אִשָּׁה וּבִתָּהּ, וּבַת כֹּהֵן שֶׁזִּנְּתָה. יֵשׁ בִּכְלָל אִשָּׁה וּבִתָּהּ: בִּתּוֹ, וּבַת בִּתּוֹ, וּבַת בְּנוֹ,

פירוש ברטנורא

ו הבא במחתרת. שאמרה תורה יהרג: **נדון על שם סופו.** שסופו להרוג את בעל הבית אם יעמוד כנגדו להציל את שלו: **אם יש לו דמים חייב.** כגון האב הבא במחתרת על הבן, שבידוע שרחמי האב על הבן, לפיכך אין הבן רשאי להרגו. ואם שבר האב החבית, חייב לשלם: **אין לו דמים פטור.** ושאר כל אדם הבא במחתרת שאם הרגו בעל הבית אין לו דמים, אם שבר את החבית פטור מלשלם. שכיון שהוא מתחייב בנפשו פטור מן התשלומין, שאין אדם מת ומשלם:

ז ואלו שמצילין אותן בנפשן. שמצילין אותן מן העבירה בנפשן, שניתן רשות לכל אדם להרגם כדי להצילן מן העבירה: **הרודף אחר חבירו להרגו.** דכתיב אצל נערה מאורסה (דברים כ"ב) כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה, מקיש רוצח לנערה מאורסה, מה נערה מאורסה ניתן להצילה בנפשו, אף רוצח ניתן להצילו בנפשו. ונערה מאורסה נפקא לן מקרא דכתיב (שם) צעקה הנערה המאורשה ואין מושיע לה, הא יש מושיע לה חייב להושיעה בכל דבר שיכול להצילה: **ואחר הזכור.** נפקא לן דאמר קרא (שם) ולנערה לא תעשה דבר, נער כתיב חסר ה"א, זה זכור. וה"ה לכל חייבי כריתות ומיתות ב"ד שבעריות, שמצילין אותן בנפשן, דכתיב (שם) חטא מות. חטא, אלו חייבי כריתות. מות, אלו חייבי מיתות ב"ד: **אבל הרודף אחר הבהמה.** אע"פ שדומה לעריות: **והמחלל את השבת והעובד עבודה זרה.** אף על פי ששניהם כופרים בעיקר: **אין מצילין אותם בנפשן.** וכ"ש שאר חייבי כריתות ומיתות בית דין שאינן של עריות, שאין מצילין אותם בנפשם, ואין מותר להרגן כלל עד שיעברו עבירה בעדים ויהיו חייבים מיתה בבית דין:

ט א אלו הן הנשרפים. הבא על אשה ובתה. על אשה שכבר נשא בתה, דהיינו חמותו: **ובת כהן.** וכן בת כהן שזנתה היא בשריפה: **יש בכלל אשה**

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ו

אגב המשנה הקודמת, שבן סורר ומורה נידון על שם סופו, מובאת כאן משנה זו העוסקת בדין גנב שנמצא במחתרת, שאף הוא נידון על שם סופו. כתוב בתורה (שמות כב, א): "אם במחתרת ימצא הגנב... (שחתר בלילה תחת ביתו של חבירו, כדי לפרוץ לתוכו), אין לו דמים" – אין על הורגו שפיכות דמים (אבן עזרא). ורש"י על הגמרא (סנהדרין עב, א) מפרש: "כלומר, הרי הוא לך כמי שאין לו דם ונשמה, ומותר להרגו". – משנתנו באה לבאר, משום מה התירה התורה להרגו.

הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת – שאמרה התורה: "אין לו דמים", כפי שבארנו לעיל, **נִדּוֹן עַל שֵׁם סוֹפוֹ** – שסופו להרוג את בעל הבית, אם יעמוד כנגדו להציל את ממונו. בגמרא מבואר: "חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו", כלומר אין אדם שולט בעצמו כשהוא רואה שאחר נוטל את ממונו, הלכך יודע הגנב הזה, שבעל הבית יעמוד על ממונו להצילו, אלא שבוודאי גמר בלבו, מאחר שבא במחתרת, שאם יעמוד כנגדו, יהרגנו, ואמרה התורה: אם בא להרגך, השכם להרגו. ולא לבעל הבית בלבד ניתנה רשות להרגו, אלא אף לכל אדם אחר המוצאו במחתרת, ברם, כל שברור הדבר שלא בא במחתרת אלא על עסקי ממון, ולא יהרוג את בעל הבית, אם יעמוד כנגדו, כגון אב הבא במחתרת על בנו, אסור להרגו. ואם הרג אותו, הרי הוא חייב כהורג נפש, שנאמר (שמות כב, ב): "אם זרחה השמש עליו, דמים לו" – אם ברור לך הדבר כשמש, שלא בא להרוג אלא לגנוב בלבד ההורגו חייב משום שפיכות דמים (לפי פירוש אבן עזרא); ורש"י על התורה מפרש: "דמים לו" – כחי הוא חשוב, ורציחה היא אם יהרגנו בעל הבית. **הָיָה בָּא בַּמַּחְתֶּרֶת וְשָׁבַר אֶת הֶחָבִית** – או כלים אחרים, בכניסתו למחתרת, **אִם יֶשׁ לוֹ דָּמִים** – בזמן שאסור להרגו, כמבואר לעיל, **חַיָּב** – הבא במחתרת לשלם דמי החבית; **אִם אֵין לוֹ דָּמִים** – בזמן שמותר להרגו, כפי שבארנו לעיל, **פָּטוּר** – מלשלם את החבית ששבר, שהואיל והוא מתחייב בנפשו הריהו פטור מתשלומים, שאין אדם מת ומשלם (עיין משנה בבא קמא ג, י); ואפילו ניצל ולא נהרג, פטור מלשלם, שכן ההלכה היא שחייבי מיתות שוגגים, או שלא התרו בהם, אין משלמים ממון שנתחייבו עם המיתה, אף על פי שאין נהרגים, שהרי מכל מקום חיוב מיתה וחיוב תשלומים באים כאחד (רש"י).

שבת קודש

באור משנה ז

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שהרשות לבעל הבית, ואף לכל אדם, להרוג את הבא במחתרת, מוסיפה משנתנו לפרט עבירות חמורות, שהרודף אחריהן לעשותן, מותר לכל אדם להורגו, כדי להצילו מן העבירה.

וְאֵלּוּ הֵן שֶׁמַּצִּילִין אוֹתָן – מן העבירה, **בְּנַפְשָׁן** – של הרודפים אחריה, כלומר שניתנה רשות לכל אדם להרוג את הרודפים אחר העבירה, כדי להצילם ממנה (רש"י). ויש מפרשים: ואלו הם הנרדפים שמצילים אותם בנפשם של הרודפים, כלומר שהורגים את הרודפים כדי להציל את הנרדפים (המאירי; ועיין פירוש המשניות להרמב"ם). **הָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ** – ולאחר שהזהירו אותו לא נמנע מזה, והוסיף לרדוף אחריו, מותר להרגו, שכתוב בנערה המאורסה (דברים כב, כו): "כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה" – וכי מה למדנו מרוצח? אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד, מקיש רוצח לנערה המאורסה, מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו, כפי שיבואר להלן, אף רוצח ניתן להצילו בנפשו. **אַחַר הַזְּכוּר** – וכן הרודף אחר הזכר כדי לאנסו, והזכר בורח ממנו, מצילים אותו בנפשו, שכתוב בנערה המאורסה (שם): "ולנערה לא תעשה דבר"... כתוב "נער" חסר ה"א, ודורשים מקרא ומסורת, שגם נער וגם נערה דין אחד להם, שהרודף אחריהם מצילים אותו בנפשו (רש"י), **וְאַחַר הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָסָה** – שכתוב בה (שם כב, כז): "כי בשדה מצאה, צעקה הנערה המאורסה ואין מושיע לה" – מכאן משמע, שאם יש מושיע, חייב הוא להושיעה בכל דבר שיכול להצילה. והוא הדין לכל חייבי כריתות ומיתות בית דין שבעריות, שמצילים אותם בנפשם, שכן דורשים את הכתוב בנערה המאורסה: "אין לנערה חטא מות", חטא – אלו חייבי כריתות, מות – אלו חייבי מיתת בית דין (ברייתא בגמרא). **אֲבָל הָרוֹדֵף אַחַר הַבְּהֵמָה** – לרבעה, **וְהַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת** – שראוהו הולך לעשות מלאכה בשבת, **וְהָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה** – שראוהו הולך לעבוד עבודה זרה, **אֵין מַצִּילִין אוֹתָן בְּנַפְשָׁן** – אף על פי ששבת ועבודה זרה יסודי התורה הם, אסור להרוג אותם, אלא צריך להתרות בהם, ולאחר שעשו את העבירה מביאים אותם לבית דין. והוא הדין לכל חייבי כריתות ומיתות בית דין שאינן של עריות, שאין מצילים אותם בנפשם; שלא ניתן להציל אדם בנפשו אלא מדבר שהוא ערווה ויש בו קלון ופגם לנרדף, בדומה לנערה המאורסה (רש"י), ברם ברוצח כתוב מפורש הוא שניתן להציל בנפשו, כמו שהבאנו לעיל.

באור משנה א

לאחר שסיימנו את פרטי הדינים של הנסקלים, באה משנה זו לפרט את העבירות

וּבַת אִשְׁתּוֹ, וּבַת בִּתָּהּ, וּבַת בְּנָהּ, חֲמוֹתוֹ, וְאֵם חֲמוֹתוֹ, וְאֵם חָמִיו. וְאֵלּוּ הֵן הַנֶּהֱרָגִים: הָרוֹצֵחַ וְאַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת. רוֹצֵחַ שֶׁהִכָּה אֶת רֵעֵהוּ בָּאֶבֶן אוֹ בַּבַּרְזֶל, וְכָבַשׁ עָלָיו לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ הָאוּר, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם, וָמֵת — חַיָּב; דְּחָפוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ הָאוּר וְיָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם, וָמֵת — פָּטוּר. שִׁסָּה בּוֹ אֶת הַכֶּלֶב, שִׁסָּה בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ — פָּטוּר; הִשִּׁיךְ בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ — רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בֵּין בָּאֶבֶן בֵּין בָּאֶגְרוֹף וַאֲמָדוּהוּ לְמִיתָה, וְהֵקֵל מִמַּה שֶׁהָיָה וּלְאַחַר מִכָּאן הִכְבִּיד וָמֵת — חַיָּב; רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: פָּטוּר, שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר.

פירוש ברטנורא

ובתה. כלומר באשה ובתה כתיבא שריפה בהדיא (ויקרא כ׳) ואיש אשר יקח את האשה ואת אמה וגו׳ באש ישרפו, ומינה ילפינן כולהו הנך נמי, דאיתנהו בשרפה: **בתו.** מאנוסתו, דלאו בת אשתו היא דלחייב עליה משום בת אשתו. דהא לאו בת אשתו היא: **בת בתו ובת בנו.** שהיו לו מאנוסתו: **בת אשתו.** בין שהיא בתו בין שהיא חורגתו: **וחמותו.** אע״ג דתנא לה רישא בהדיא הבא על אשה שנשא בתה, ולאו מדרשא אתיא, איידי דתני בהך כללא אם חמותו ואם חמיו דאתיא מדרשא, תנא נמי אגב ריהטא חמותו בהדייהו: **כבש עליו.** אחז ראשו של חברו ותקפו בתוך המים שלא יוכל להרים ראשו: **שיסה.** גירה: **השיך.** שאחז הנחש בידו והוליכו והגיע שיני הנחש לגוף חבירו: **רבי יהודה מחייב.** דסבר ארס נחש בשיניו עומד, ומכיון שהגיע שיני הנחש בבשרו של חברו הוי כאילו הרגו וחייב: **וחכמים פוטרין.** דקא סברי ארס נחש מעצמו הוא מקיא, הלכך לאו איהו קטליה אלא גרמא בעלמא הוא ופטור. והלכה כחכמים: **ואמדוהו למיתה.** אבל אמדוהו תחלה לחיים, אפילו לרבנן פטור: **היקל ממה שהיה.** וחזרו ואמדוהו לחיים: **שרגלים לדבר.** שלא מת מחמת מכה זו:

משניות מבוארות – קהתי

שחייבים עליהן שריפה, וכן העבירות שחייבים עליהן הרג.

וְאֵלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִין – עוברי עבירה שדינם בשריפה: **הַבָּא עַל אִשָּׁה וּבִתָּהּ** – כלומר שאחת מהן נשואה לו, והוא בא על האחרת **(גמרא)**, דהיינו שבא על אם אשתו (חמותו), או שבא על בת אשתו, כמו שכתוב **(ויקרא יח, יז)**: ״ערות אשה ובתה לא תגלה״, וכן כתוב **(שם כ, יד)**: ״ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא, באש ישרפו אותו ואתהן״. **וּבַת כֹּהֵן שֶׁזִּנְּתָה** – כשהיא נשואה, שנאמר **(שם כא, ט)**: ״ובת איש כהן כי תחל לזנות, את אביה היא מחללת, באש תשרף״. **בְּרוּעָה** נידון בחנק. **יֵשׁ בִּכְלָל אִשָּׁה וּבִתָּהּ** – כלומר ״אשה ובתה״ המפורשות בתורה, שדינן בשריפה, כפי שהבאנו לעיל, כוללות תשעה חייבי שריפה, מהם שנלמדים בגזרה שווה מ״אשה ובתה״, ומהם שנכללים ב״אשה ובתה; ואלו הם: **בִּתּוֹ** – הבא על בתו, ואפילו אמה אינה אשתו אלא אנוסתו, **וּבַת בִּתּוֹ, וּבַת בְּנוֹ** – הבא על בת בתו או על בת בנו, שנולדו לו מאנוסתו, **וּבַת אִשְׁתּוֹ, וּבַת בִּתָּהּ, וּבַת בְּנָהּ** – הבא על בת אשתו, ואפילו אינה בתו אלא חורגתו, או על בת בתה, או על בת בנה של אשתו, שילדה מאיש אחר, **חֲמוֹתוֹ, וְאֵם חֲמוֹתוֹ, וְאֵם חָמִיו** – הבא על חמותו, דהיינו אם אשתו, או על אם חמותו, או על אם אביה של אשתו. – נמצאו כל חייבי שריפה עשרה: תשעה אלו שנימנו לעיל ובת כהן. **וְאֵלּוּ הֵן הַנֶּהֱרָגִים** – עוברי עבירה שדינם במיתת הרג, כלומר בסייף: **הָרוֹצֵחַ** – שכתוב **(שמות כא, יב)**: ״מכה איש ומת מות יומת״, ולמדים ממכה עבד כנעני, שכתוב בו **(שם כא, כ)**: ״נקם ינקם״, ונקימה זו סייף, שנאמר **(ויקרא כו, כה)**: ״והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית״ **(סנהדרין נב, ב)**, **וְאַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת** – שכתוב בהם **(דברים יג, טז)**: ״הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב״. – משנתנו חוזרת לבאר דיני רוצח: **רוֹצֵחַ שֶׁהִכָּה אֶת רֵעֵהוּ בָּאֶבֶן אוֹ בַּבַּרְזֶל** – כמו שכתוב **(במדבר לה, טז-יח)**: ״ואם בכלי ברזל הכהו וימות... ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו וימות... או בכלי עץ יד אשר ימות בו הכהו וימות רוצח הוא, מות יומת הרוצח״; **בגמרא מובא**: ״מפני מה לא נאמרה יד בברזל? שהברזל ממית בכל שהוא״; **וכן שנינו בברייתא**: ״רבי אומר: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שהברזל ממית בכל שהוא, לפיכך לא נתנה תורה בו שיעור״; **וְכָבַשׁ** – או כבש – **עָלָיו לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ הָאוּר** – כלומר שנפל אחד לתוך המים או לתוך האש, ובא זה ודחק על ראשו, עד שנשאר בתוך המים או בתוך האש, **וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם** – ואפילו אינו כובשו בידיו, אלא שהוא מצמצם לו מקום עמידתו שלא יוכל לצאת משם **(גמרא)**, ומכל שכן אם דחף אותו לתוך המים או לתוך האש, ולא הניחו לצאת משם, **וָמֵת** – הריהו **חַיָּב** – מיתת סייף. אבל **דְּחָפוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ הָאוּר וְיָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם** – ולא עלה, **וָמֵת** – בתוך המים או בתוך האש, **פָּטוּר** – ממיתת בית דין, אף על פי שדחפו, הואיל ויכול היה לעלות. **שִׁסָּה בּוֹ אֶת הַכֶּלֶב** – גירה אדם בחברו את הכלב, ונשכו ומת, או **שִׁסָּה בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ** – ומת מנשיכתו, **פָּטוּר** – המשסה ממיתת בית דין, שאינו אלא גורם למיתתו של חבירו, ואינו חייב מיתה אלא אם כן הרגו בידים. **הִשִּׁיךְ בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ** – שקירב את הנחש בידים לגופו של חבירו עד שהגיעו שיני הנחש בבשרו, ונשכו ומת, **רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב** – שהרי הוא כאילו הרגו בידים, **וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין** – שאף בזה אינו אלא גורם. בגמרא מבואר, שלדעת רבי יהודה ״ארס נחש בין שיניו הוא עומד״, והרי הוא כתוקע סכין בבטנו של חבירו **(רש״י)**, ולכן המשיך חייב. ולדעת חכמים ״ארס נחש מעצמו הוא מקיא״ **(עיין ״תפארת ישראל״)**, ונמצא שאינו הורגו בידים, אלא הוא גורם בלבד, ולפיכך פטור (סנהדרין עח, א). **הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בֵּין בָּאֶבֶן בֵּין בָּאֶגְרוֹף** – כמו שכתוב **(שמות כא, יח)**: ״וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו באבן או באגרוף״. **וַאֲמָדוּהוּ לְמִיתָה** – ואמדו בית דין את המוכה שימות מחמת המכה, **וְהֵקֵל מִמַּה שֶׁהָיָה** – ונעשה חוליו קל יותר, עד שחזרו ואמדוהו לחיים. **וּלְאַחַר מִכָּאן הִכְבִּיד וָמֵת** – הורע מצב בריאותו ונעשה חוליו קשה יותר עד שמת, **חַיָּב** – המכה, כדין ״מכה אדם ומת״. **רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: פָּטוּר, שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר** – שלא מחמת מכתו מת, שהרי הקל ממה שהיה. ויש מפרשים שפיסקה זו ״שרגלים לדבר״ מוסבה לדברי תנא קמא: חייב, מפני שרגלים לדבר שמת מחמת מכתו, הואיל ואמדוהו תחילה למיתה (עיין משנה נזיר ט, ד).

כדי לכוון שחג הפסח יחול בחודש האביב, יש לנו ״שנה מעוברת״ כל שנתיים־שלוש (דוגמת השנה הנוכחית) בה נוסף חודש שלם (אדר).

ממכתב י״א ניסן, ה׳תשכ״ה

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף יד ע"ב: מדייקת הגמרא: הלשון 'מבוא בדָמִים' בלשון רבים, **תַּרְתֵּי מַשְׁמַע** - שני דמים במשמע, ומאלו שני דמים הצילתו. **אֶלָּא מִלַּמֵּד שֶׁגִּילְתָּה אֶת שׁוֹקָהּ,** ונתאוה לה דוד **וְהָלַךְ לְאוּרָהּ** [-לאור חמימותו ממנה] **שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת. אָמַר לָהּ** דוד, **הִשְׁמִעִי לִי** לשכב עמי [אחר שיהרוג את נבל]. **אָמְרָה לוֹ** אביגיל, **'לֹא תִהְיֶה זֹאת לְךָ לְפוּקָה'** (שם כה לא), כלומר לא תהיה לך ביאה זו למכשול, כי נדה אני, ולא תועיל לך הריגת נבל. ו'דמים' הכוונה דם נדה ושפיכות דמים.

מדייקת הגמרא: מתיבת **'זֹאת'** משמע שדווקא כאן לא יהיה מכשול, **וּמִכְּלָל** זה משמע **דְּאִיכָּא אַחֲרִיתִי** - שיהיה בעתיד מכשול אחר שיכשל בו דוד. **וּמַאי נִיהוּ** - לאיזה מקרה התנבאה כאן שיכשל, **בְּמַעֲשֶׂה דְּבַת שֶׁבַע.** מסיימת הגמרא: **וּמַסְקָנָא הָכִי הֲוַאי** - בסוף באמת נכשל בבת שבע. וזו היתה נבואת אביגיל, שהתנבאה שיכשל בבת שבע.

הגמרא מביאה את המשך נבואת אביגיל: נאמר (שם כה כט) **'וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים** אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ', היינו שהתנבאה אביגיל לדוד שתהיה נפשו צרורה [-קשורה] בצרור החיים [-עם הקב"ה], והיינו שאף שיכשל עם בת שבע, ימחל לו ה', ואף שיחטא יהיה קשור בו.

כִּי הֲוָות מִיפְּטְרָא מִינֵּיהּ - כשנפרדה ממנו, **אָמְרָה לֵיהּ** אביגיל לדוד (שם כה לא) **'וְהֵטִיב ה' לַאדֹנִי וְזָכַרְתָּ אֶת אֲמָתֶךָ'** - ביקשה מדוד שיזכרה לטובה. **אָמַר רַב נַחְמָן, הַיְינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי** - זה מה ששגור בפי העולם, **אִיתְּתָא בַּהֲדֵי שׁוּתָא פִּילְכָא** - דרך אשה שאף בשעה שהיא מדברת היא טווה חוטים, כלומר, אף כשהיא מדברת על דבר אחד, לבה על דבר אחר. וכן כאן בעוד שאביגיל ביקשה על בעלה שלא יהרג, ביקשה מדוד שאם יומות, ישאנה, ועל כך אמרה 'וזכרת את אמתך'. **אִיכָּא דְּאָמְרֵי,** שדומה זה למה ששגור בפי העולם, **דְּשָׁפִיל וְאָזִיל בַּר אַוּוּזָא** - האווז הולך שפל ומכופף, **וְעֵינוֹהִי מִיטַיְיפֵי** - ועיניו צופות למרחוק. וכן כאן אביגיל ביקשה על בעלה שלא יהרג, ועיניה צפו למרחוק, וביקשה שאחר מיתתו ישאנה.

הגמרא ממשיכה לבאר מי הן שבע הנביאות: **חוּלְדָּה,** מנין שהיתה נביאה, **דִּכְתִיב** כשיאשיהו המלך שלח אליה לשאול בדבר ספר התורה שנמצא בבית ה' (מלכים ב' כב יד), **'וַיֵּלֶךְ חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן וַאֲחִיקָם וְעַכְבּוֹר וגו'** וְשָׁפָן וַעֲשָׂיָה אֶל חֻלְדָּה הַנְּבִיאָה'.

מקשה הגמרא: **וּבְמָקוֹם דְּקָאֵי יִרְמְיָה** - ובמקום שעמד ירמיה **הֵיכִי מִתְנַבְּיָא אִיהִי** [-חולדה]. מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי בֵּי רַב מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, חוּלְדָּה קְרוֹבַת** משפחה של **יִרְמְיָה הָיְתָה, וְלֹא הֲוָה** ירמיה **מַקְפִּיד עָלֶיהָ** אם תתנבא במקומו, ולכן התנבאה. שואלת הגמרא: **וְיֹאשִׁיָּה** המלך **גּוּפֵיהּ, הֵיכִי שָׁבִיק יִרְמְיָה,** כלומר, אף שחולדה התירה לעצמה להתנבאות בחיי ירמיה משום שקרובת משפחתו היתה, אבל מדוע יאשיה עזב את ירמיה, **וּמְשַׁדַּר לְגַבָּהּ** - ושלח לחולדה. משיבה הגמרא: **אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי שִׁילָא,** הטעם ששלח אליה, **מִפְּנֵי שֶׁהַנָּשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת הֵן,** ותבקש רחמים שתתפלל הנבואה לטובה.

רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, הטעם שיאשיה שלח לחולדה, מפני ש**יִרְמְיָה לֹא הֲוָה הָתָם** - לא היה בארץ ישראל, מפני **שֶׁהָלַךְ לְהַחֲזִיר** את **עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים** שהגלם סנחריב, כמבואר במלכים (ב' יח יא).

רש"י

בדמים — דם נדה ושפיכות דמים. **שגילתה שוקה** — ונתאוה לה, ותבעה ולא שמעה לו, כדמסיים ואזיל. **לפוקה** — כמו פיק ברכים (נחום ב). הכי גרסינן: **זאת מכלל דאיכא אחריתי ומאי ניהו מעשה דבת שבע ומסקנא הכי הוה** — והכי פירושה: מדקאמרה ליה ולא "תהיה זאת לך לפוקה" מכלל שהתנבאת' לו שסופו להכשל בביאה אחרת, ומאי ניהו — בת שבע. ומסקנא הכי הוה — סוף שעלתה לו כך. אלמא נביאה הוות, שנתקיימה נבואתה. **בהדי שותא פילכא** — עם שהאשה מדברת היא טווה. כלומר, עם שהיא מדברת עמו על בעלה — הזכירה לו את עצמה, שאם ימות ישאנה. **מיטייפי** = צופין למרחוק. ודוגמתו במסכת כתובות (ס, א): נטוף עיניך. **ובמקום ירמיה היכי מיתנביא היא** — הרי ירמיה עמד משנת שלש עשרה ליאשיה, שנאמר "אשר היה דבר ה' אל ירמיה" וגו' (ירמיה א) והספר נמצא בשנת שמונה עשרה ליאשיה, ועליו שלח אצל חולדה.

בכל יום־טוב, גם כאשר מקדשים על היין, אין חיוב על כל אחד בפני עצמו לשתות היין, ויכול לצאת ידי חובה על־ידי אחר (ומספיק רק לטעום מן היין); מה־שאין־כן בפסח חייב כל אחד לשתות כוס יין, ואינו יוצא ידי חובה על־ידי אחר.

משיחת ליל ב' דחג הפסח, ה'תשכ"ה

בְּשִׁשִּׁים שמנה וחצי כאלו הם שישים סלעים, וזה כרב דימי בשם רב שהשיעור להתחייב הוא שישים.

שואלת הגמרא: **וְתָנֵי תַּנָּא מָנֶה בֶּן אַרְבָּעִים סְלָעִים** – וכי מצינו שהתנא שונה 'מנה' וכוונתו למנה של ארבעים סלעים. מיישבת הגמרא: **אִין, (והתנן) וְהָתַנְיָא** (כלים ב"מ פ"ו ה"ב), **חֵמֶת חֲדָשָׁה** – כלי מעור כעין שק העומד לקבל משקים שלא הסתיימה תפירתו ויש בו סדק, **אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַבֶּלֶת רְמוּנִים** שאינם נופלים מהסדק הצר, מכל מקום **טְהוֹרָה**, לפי שעד שלא נגמרה עשייתה אינה כלי ולא מקבלת טומאה. אבל אם **תְּפִרָּהּ** לגמרי **וְלאחר** מכן **נִקְרְעָה, שִׁעוּרָהּ** שירד ממנה שם כלי ולא תקבל טומאה, שתקרע **כְּמוֹצִיא רְמוֹנִים**, כך היא דעת תנא קמא. **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר** שאין דרך לשים בחמת פירות, והשיעור נמדד שתנקב **כִּפְקָעִיּוֹת שֶׁל שְׁתֵּי** – פקעות חוטים של שתי שלזה משתמשים בחמת, ומשקלם **אַחַת מֵאַרְבַּע בְּמָנֶה בֶּן אַרְבָּעִים סְלָעִים** – רבע ממנה של ארבעים סלעים, והיינו עשרה סלעים. מצינו שהמשנה כותבת 'מנה' וכוונתה למנה של ארבעים.

שנינו במשנה: 'וְכַמָּה נוֹתֵן לוֹ משקל חמש סלעים כו' מלובן ולא צואי'.

הגמרא מביאה ברייתא שמבארת דין זה: **תָּנָא, לֹא** שצריך **שֶׁיְּלַבְּנֶנּוּ** וְרק לאחר מכן **יִתְּנֶנּוּ לוֹ, אֶלָּא** שיתן כמות כזו של צמר, כדי **שֶׁיְּלַבְּנֶנּוּ** כֹּהֵן וְלאחר מכן **יַעֲמוֹד** משקלו **עַל חָמֵשׁ סְלָעִים.**

שנינו במשנה שהשיעור חמש סלעים הוא **כְּדֵי** שיספיק לכהן **לַעֲשׂוֹת בֶּגֶד קָטָן.** מבררת הגמרא: **מְנָהֲנֵי מִילֵּי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר קְרָא** (דברים יח ה) בטעם הנתינה לכהן, 'כִּי בוֹ בָּחַר וגו' **לַעֲמוֹד לְשָׁרֵת', וּלמדים** שצריך ליתן **דָּבָר שֶׁהוּא רָאוּי לְשֵׁירוּת** בבית המקדש, **וּמַאי נִיהוּ, אַכְּנֵט** שהוא הקטן ביותר בבגדי כהונה, ואפשר לעשותו מגו במשקל חמש סלעים.

שואלת הגמרא: **אֵימָא** שיעור יותר גדול, כדי לעשות **מְעִיל.** משיבה הגמרא: **תָּפְשָׁתָּ מְרוּבֶּה, לֹא תָּפַשְׁתָּ. תָּפַשְׁתָּ מוּעָט, תָּפַשְׁתָּ** – אין הכרח לחדש אלא את השיעור המועט ביותר שיהא ראוי 'לעמוד לשרת'.

הגמרא שואלת שיש בגד קטן מאבנט: **וְאֵימָא** שיעור שיספיק **לְכִיפָּה שֶׁל צֶמֶר.** דְּתַנְיָא, **כִּיפָּה שֶׁל צֶמֶר הָיְתָה מוּנַחַת בְּרֹאשׁ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְעָלֶיהָ הִיא הַציץ נָתוּן, כְּדֵי לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר** (שמות כח לו) בענין הציץ, 'וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת', וזו הכיפה שהיתה מפתיל תכלת.

מיישבת הגמרא: **אָמַר קְרָא** (דברים שם) בטעם נתינת מתנות הכהונה, 'כִּי בוֹ בָּחַר וגו' **הוּא וּבָנָיו', ויש** לדרוש שצריך **דָּבָר הַשָּׁוֶה לְאַחֵרֵן וּלְבָנָיו** – שיהא ראוי גם לבניו שאינם כהנים גדולים, וכיפה של צמר היתה רק לכהן הגדול.

שואלת הגמרא: **אַכְּנֵט נַמִּי לֹא שָׁוֵי** לאהרן ולבניו. והגמרא מבארת את השאלה, **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר** ביומא (יב:), **שֶׁאַכְּנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל** שהיה מפשתן בלבד וחוגרו ביום הכיפורים, **לֹא זֶהוּ אַכְּנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט,** שהיה מכלאים של צמר ופשתים, **שַׁפִּיר,** כיון שאבנטו של כהן גדול שהיה משתמש כל השנה היה כשל הדיוט. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שהאבנט של הכהן הגדול של יום הכיפורים **זֶהוּ כַּאַכְּנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט** של כל השנה, ורק לכהן הגדול בשאר ימי השנה היה אבנט של צמר ופשתן יחד, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר,** שהלא האבנט שהיה בו צמר ובו נמדד שיעור ראשית הגז היה רק לכהן הגדול ואינו שוה באהרן ובבניו.

מיישבת הגמרא: סוף סוף **שֵׁם אַכְּנֵט בָּעוֹלָם** – כיון שגם לכהן הדיוט יש 'אבנט' מספיק להביא שיעור שראוי רק לאבנט של הכהן הגדול, שאבנט נחשב לדבר ששוה בשניהם.

שנינו במשנה: **לֹא הִכְפִּיק לִיתְּנוֹ וכו'** לכהן את ראשית הגז עד שצבעו פטור.

הגמרא מביאה מחלוקת: **אִיתְּמַר,** מי שגָּזַז את צאנו **וּמָכַר רִאשׁוֹנָה [רִאשׁוֹנָה]** – שכל פעם לאחר שגזז רחל, מכרה, וכך עשה חמש פעמים, ובעת יש לו חמש גיזות מחמש רחלות כפי השיעור המחייב, אלא שהרחלות כבר אינם בידיו, **רַב חִסְדָּא אָמַר חַיָּיב וְרַבִּי נָתָן בַּר הוֹשַׁעְיָא אָמַר פָּטוּר.**

הגמרא מבארת את טעמי המחלוקת: **רַב חִסְדָּא שֶׁאָמַר חַיָּיב** טעמו, **דְּהָא** גָּזַז חמש רחלות כפי השיעור, ובשעת הגזיזה היו שלו ונתחייב. **וְרַבִּי נָתָן בַּר הוֹשַׁעְיָא שֶׁאָמַר פָּטוּר,** טעמו, **שֶׁבְּעִידְּנָא דְּקָא מְלָא שִׁיעוּרָא** – שבזמן שגזז את החמישית שזו שעת החיוב שאז הושלם השיעור, **בְּעֵינַן** שיהא **'צֹאנְךָ', וְלֵיכָּא.**

הגמרא מקשה ממשנתינו על רבי נתן בר הושעיא: **תְּנַן,** ישראל **הַלּוֹקֵחַ גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים** בעודו מחובר לבהמה קודם הגיזה, וגזזם, **פָּטוּר מֵרֵאשִׁית הַגֵּז,** שכיון שלא קנה את גוף הצאן אין זה 'צאנך'. משמע שזה טעם הפטור, **הָא** אם קנה את גוף **צֹאנוֹ** של העובד כוכבים רק כדי **לִגְזּוֹז** ולאחר מכן חוזרים לרשות העובד כוכבים, **חַיָּיב** לפי שבשעה שגזזם, היו צאנו. **וְאַמַּאי,** והלא **כָּל חַד וְחַד** מהצאן, **בָּתַר גִּיזָה** – לאחר הגיזה **נַפְקָא לָהּ מֵרִשׁוּתֵיהּ** – יוצא מרשותו של הישראל וחוזר לרשות העובד כוכבים, שהלא קנאם רק לשעת הגיזה. ונמצא שחייב אף שבשעה שהתאספו בידיו חמש גיזות שזו שעת החיוב, לא היה הצאן שלו. וקשה לרבי נתן בר הושעיא שפטר בזה.

מתרצת הגמרא: **תִּרְגְּמָא** [–העמיד וביאר] **רַב חִסְדָּא** את משנתינו **אַלִּיבָּא דְּרַבִּי נָתָן בַּר הוֹשַׁעְיָא,** שאינה מדברת בכל אופן אלא **בְּגוֹן שֶׁהִקְנָן לוֹ** העובד כוכבים לישראל **לְכָל שְׁלֹשִׁים יוֹם** ואף בשעת גיזת החמישית, כל החמש היו שלו.

שנינו במשנה: ישראל **הַלּוֹקֵחַ גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ כו'** – שקנה רק את הגיזה בעודה מחוברת, אם שייר המוכר לעצמו חלק מהגיזה, הוא מפריש גם עבור הלוקח, ואם לא שייר לעצמו כלום, הלוקח מפריש מחלקו.

מבררת הגמרא: **מַאן תַּנָּא דְּהֵיכָא דְּאִיכָּא שִׁיוּרָא נַבִּי מוֹכֵר, בָּתַר מוֹכֵר אַזְלִינָן** – מי התנא שסובר שבשהמוכר שייר לעצמו, הוא צריך להפריש על הכל.

מבארת הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא, רַבִּי יְהוּדָה הִיא. דִּתְנַן** בפאה (פ"ג מ"ה), **הַמּוֹכֵר קְלָחֵי אִילָן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ** – שדה תבואה שגדלו בה כמה אילנות, ומכרן עם פירותיהן בלא הקרקע, הלוקח **נוֹתֵן פֵּאָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד** מהאילנות. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֵימָתַי הדין כך, בִּזְמַן שֶׁלֹּא שִׁייֵר בַּעַל הַשָּׂדֶה** שום אילן לעצמו, **אֲבָל** אם **שִׁייֵר בַּעַל הַשָּׂדֶה** אילן אחד לעצמו, הוא **נוֹתֵן פֵּאָה** מחלקו **עַל הַכֹּל.** ואם כן, כמו שרבי יהודה אמר לענין פאה שכששייר המוכר לעצמו, החיוב נשאר עליו ונותן משלו על הכל, כך סבר גם לענין ראשית הגז.

רבא דוחה: **אָמַר** לֵיהּ **רָבָא** לרב חסדא, **וְהָא מַר הוּא דְּאָמַר** על הדין של רבי יהודה בפאה, **'וְהוּא שֶׁהִתְחִיל בַּעַל הַשָּׂדֶה לִקְצוֹר'** כלומר שרק כשבעל השדה התחיל לקצור קודם שמכר ובכך כבר נתחייב בפאה על הכל, שאינו נפטר במכירה. ואין להוכיח מזה לראשית הגז לפי שבזה מדובר שמכר קודם שהתחיל לגזוז ועדיין לא נתחייב המוכר בראשית הגז.

ממשיך רבא את דבריו: **וְכִי תִּימָא הָכָא נַמִּי** במשנתנו לענין ראשית הגז מדובר **'וְהוּא שֶׁהִתְחִיל לִגְזּוֹז'** ונתחייב על הכל. אין לומר כן, כיון **שִׁבְּשֶׁלָּמָא הָתָם** בפאה שכשהתחיל לקצור הכל היה ברשותו, מובן שהתחייב להפריש גם עבור חלקו של הלוקח, שהלא **'וּבְקָצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם' כְּתִיב** (ויקרא יט ט) בענין פאה, ומבואר **דְּמַעֲיִדְנָא דְּאַתְחִיל לִקְצוֹר מִיחַיַּיב בְּכוּלֵּהּ שָׂדֶה,** ולכך לאחר שנתחייב, לא נפטר במה שמכר, **אֶלָּא הָכָא** לענין ראשית הגז, **מַעֲיִדְנָא דְּאַתְחִיל לְמֵיגַּז לֹא מִיחַיַּיב בְּכוּלֵּיהּ עֲדָדֵיהּ** אלא רק לאחר שגזז. וכיון שמכר את הגז בעודו מחובר והלוקח הוא שגזז, בזה לא יאמר רבי יהודה שהמוכר יצטרך להפריש מחלקו על של הלוקח. וחוזרת השאלה מי התנא של משנתנו.

רבא מפרש באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רָבָא, הַאי תַּנָּא הוּא דִּתְנַן** (לעיל קלב:), **אָמַר** לוֹ הקונה למוכר, **מְכוֹר לִי בְּנֵי מַעְיָהּ שֶׁל פָּרָה זוֹ** – הצביע על פרה אחת ואמר מכור לי את בני מעיה של זו, **וְהָיָה בָּהֶן** [במעיים] אחת מן **הַמַּתָּנוֹת** שצריך ליתן לכהן והיינו הקיבה שנמצאת במעיים, הדין שהלוקח **נוֹתְנָן לְכֹהֵן וְאֵין** המוכר **מְנַכֶּה לוֹ** כנגד זה **מִן הַדָּמִים** ששילם בעבור כל המעיים, משום שהדבר ידוע שצריך לתת את הקיבה והמכירה היתה על דעת כן. אבל אם **לָקַח מְמֻנֶּה בְּמִשְׁקָל** – ששילם לפי המשקל, הלוקח **נוֹתְנָן לְכֹהֵן** והמוכר **מְנַכֶּה לוֹ מִן הַדָּמִים** כנגד מה שנתן משום שבזה ששילם לפי משקל נחשב ששילם על כל דבר בפני עצמו והמכירה כוללת גם את הקיבה.

חולין. פרק אחד עשר – ראשית הגז דף קלח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצא

רש"י תוספות

ופרכינן ותני תנא מנה בן ארבעים — והא "מנה ופרס" דרב, הוא "מנה ופרס" דקאמר רבי דוסא, בכל אחת מנה ופרס. ופליגי רבנן עליה, דאמרי: כל שהן, ופירש רב למילתייהו: ד"כל שהן" — היינו בין כולן מנה ופרס. **חמת חדשה** — של עור, שלא גמר תפירתה ושייר בה סדק. **אף על פי שמקבלת רמונים** — שאין בסדק כמוציא רמון. **טהורה** — שלא נגמרה מלאכתה. **תפרה** — ונגמרה מלאכתה וחל עליה שם כלי, ואחר כך נקרעה כמוציא רמון — טהורה, אבל מקבלת רמונים — טמאה, דלא פקע שֵׁם כלי מינה, עד שתינקב כמוציא רמון, כשיעור כל כלי בעלי בתים ששיעורן כרמונים. **כפקעיות של שתי** — שיעור קריעת כלי לטהר — כשמוציא פקעיות של שתי.

בְּשִׁשִּׁים, וְתָנֵי תַּנָּא "מָנֶה בֶּן אַרְבָּעִים סְלָעִים"? - אִין, וְהָתְנַן: חֵמֶת חֲדָשָׁה, אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַבֶּלֶת רִמּוֹנִים - טְהוֹרָה. תְּפָרָהּ וְנִקְרְעָה - שִׁעוּרָהּ כְּמוֹצִיא רִמּוֹנִים.

הכי גרסינן הניחא למאן דאמר לא זהו אבנטו כו' — כדמוכח בפרק קמא דיומא (יב,א). אלמא

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: כִּפְקָעִיּוֹת שֶׁל שְׁתִי, אַחַת מֵאַרְבַּע בְּמָנֶה בֶּן אַרְבָּעִים סְלָעִים. "וְכַמָּה נוֹתֵן לוֹ" כו'. תָּנָא: לֹא שֶׁיְּלַבְּנֶנּוּ וְיִתְּנֶנּוּ לוֹ, אֶלָּא שֶׁיְּלַבְּנֶנּוּ כֹּהֵן וְיַעֲמוֹד עַל חָמֵשׁ סְלָעִים. כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בֶּגֶד קָטָן. מְנַהֲנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אָמַר קְרָא "לַעֲמֹד לִשְׁרֵת" - דָּבָר שֶׁהוּא רָאוּי לְשֵׁירוּת, מַאי נִיהוּ - אַבְנֵט. - אֵימָא מְעִיל! - תָּפְשָׁתָּ מְרוּבֶּה - לֹא תָּפְשָׁתָּ, תָּפְשָׁתָּ מוּעָט - תָּפְשָׁתָּ. - וְאֵימָא כִּיפָּה שֶׁל צֶמֶר! דְּתַנְיָא: כִּיפָּה שֶׁל צֶמֶר הָיְתָה מוּנַּחַת בְּרֹאשׁ כֹּהֵן גָּדוֹל, וְעָלֶיהָ צִיץ נָתוּן, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת"! - אָמַר קְרָא: "הוּא וּבָנָיו" - דָּבָר הַשָּׁוֶה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו. - אַבְנֵט נַמִּי לָא שָׁוֵי! הָנִיחָא לְמַאן דַּאֲמַר אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? - שֵׁם אַבְנֵט בָּעוֹלָם. "לֹא הִסְפִּיק לִיתְּנוֹ" וכו'. אִיתְּמַר, גֵּזֶז וּמָכַר רִאשׁוֹנָה. רַב חִסְדָּא אָמַר: חַייֵב, רַבִּי נָתָן בַּר הוֹשַׁעְיָא אָמַר: פָּטוּר. רַב חִסְדָּא אָמַר חַייֵב - דְּהָא גָּזֵז. רַבִּי נָתָן בַּר הוֹשַׁעְיָא אָמַר פָּטוּר - בְּעִידְּנָא דְּקָא מְלֵא שִׁיעוּרָא, בָּעֵינַן "צֹאנְךָ" - וְלֵיכָּא! תְּנַן: הַלּוֹקֵחַ גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל גּוֹי - פָּטוּר מֵרִאשִׁית הַגֵּז, הָא צֹאנוֹ לְגִזּוֹ - חַייֵב, אַמַּאי? כָּל חַד וְחַד בָּתַר גִּיזָהּ נָפְקָא לָהּ מֵרְשׁוּתֵיהּ! תִּרְגְּמָא רַב חִסְדָּא אַלִּיבָּא דְּרַבִּי נָתָן בַּר הוֹשַׁעְיָא: כְּגוֹן שֶׁהִקְנָן לוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. "הַלּוֹקֵחַ גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ" כו'. מַאן תַּנָּא דְּהֵיכָא דְּאִיכָּא שִׁיּוּרָא גַּבֵּי מוֹכֵר - בָּתַר מוֹכֵר אָזְלִינַן? אָמַר רַב חִסְדָּא: רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתָנַן: הַמּוֹכֵר קְלֵחֵי אִילָן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - נוֹתֵן פֵּאָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי - בִּזְמַן שֶׁלֹּא שִׁייֵר בַּעַל הַשָּׂדֶה, אֲבָל שִׁייֵר בַּעַל הַשָּׂדֶה - נוֹתֵן פֵּאָה עַל הַכֹּל. אָמַר לֵיהּ רָבָא: וְהָא מָר הוּא דַּאֲמַר, וְהוּא שֶׁהִתְחִיל בַּעַל הַשָּׂדֶה לִקְצוֹר! וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי וְהוּא שֶׁהִתְחִיל לִגְזוֹז, בִּשְׁלָמָא הָתָם "וּבְקָצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם" כְּתִיב - מֵעִידְּנָא דְּאַתְחֵיל לִקְצוֹר מִיחַייַב בְּכוּלָּהּ עֲדֵרִיהּ, אֶלָּא הָכָא - מֵעִידְּנָא דְּאַתְחֵיל לְמִיגַּז לָא מִיחַייַב בְּכוּלֵּיהּ עֲדֵרִיהּ! - אֶלָּא אָמַר רָבָא: הָאי תַּנָּא הוּא, דְּתַנְיָא: אָמַר לוֹ "מְכוֹר לִי בְּנֵי מֵעֶיהָ שֶׁל פָּרָה זוֹ", וְהָיָה בָּהֶן מַתָּנוֹת - נוֹתְנָן לַכֹּהֵן, וְאֵין מְנַכֶּה לוֹ מִן הַדָּמִים. לָקַח מִמֶּנּוּ בַּמִּשְׁקָל - נוֹתְנָן לַכֹּהֵן וּמְנַכֶּה לוֹ מִן הַדָּמִים,

אלמא

אבנט ראוי לשירות, וקרא שירות הוא דכתיב! **ואימא כיפה של צמר** — שהיא מועטת מאבנט, ואף היא בכלל שירות, כדכתיב (שמות כח) "על פתיל תכלת", ותכלת עמרא הוא. **כיפה** — כובע קטן, פלטרי"י. **ושמת אותו** — בציץ. **אמר קרא** — גבי שירות דראשית הגז. **הוא ובניו** — וציץ אינו בכהן הדיוט. **הניחא למאן דאמר אבנטו של כהן גדול** — ביום הכפורים שהוא בוץ, כדכתיב (ויקרא טז) "ובאבנט בד יחגור". **לא זהו אבנטו של כהן הדיוט** — של כל השנה. דהא הוא הואי של כלאים, כדכתיב (שמות לט) "ואת האבנט שש משזר תכלת" וגו', וכי כתיב אבנט דכלאים — בין בכהן הדיוט דכל השנה כתיב. **שפיר** — משכחת שוין אהרן ובניו באבנט של צמר, כגון של שאר ימות השנה. **אלא למאן דאמר** — אבנטו של כהן גדול ביום הכפורים כשר הוא בהדיוט, כל השנה דכי כתיב "אבנט" בכלאים גבי פרשת בגדי כהונה — בכהן גדול הוא דכתיב. אבל בכהן הדיוט — כולו של בוץ, אם כן לא משכחת צמר באבנט של הדיוט, ואמאי משנערת ראשית הגז באבנט, הא לא שוין בה אהרן ובניו, שהצמר אינו ראוי לשירות הדיוט? **שם אבנט** — אף על גב דאין צמר בשירות הדיוטות, הרי ראוי לשירות כהן גדול. ואי משום "הוא ובניו" — הכי קאמר: דברים הראויין לאבנט, שהרי אבנט נוהגת בו ובבניו. **מכר לו שחופות כו'** — הא אוקימנא עצה טובה קא משמע לן: דאף על גב ששייר לעצמו מן הטוב, יקנה מן הלוקח ממין הרעות אחד מששים ויתן לו. **גזז ומכר ראשונה** — ראשונה היה מוכר לאחר גיזתה מיד, קודם שצירף חמש גיזין. **חייב** — בראשית הגז, ד"גז צאנך" אמר רחמנא, והא איכא — דבשעת גיזה כל אחת היתה שלו. **בעידנא דקא מלי שיעורא** — דחמש צאן, שעל ידי גיזה החמישית הוא מתחייב בארבעה ראשונות, וההיא שעתא לא הוו מצאן שלו. **תנן הלוקח צאנו של גוי** — אפילו עד שלא נגזזה, וגזזה — פטור הלוקח, דלאו צאנו הוא. **הא צאנו לגזוז** — שמכר לו גוף הצאן, זה קנה לו הגוף עד שגזז. **חייב** — ד"צאנך" קרינא ביה. **כל חדא וחדא בתר גיזה נפק מרשותיה** — וקתני: חייב — אלמא, בתר שעת גיזה דכל חדא אזלינן. **כל שלשים יום** — לאו דוקא, אלא שיהו כל הגופים קנויין לו עד תשלום כל הגיזים. **בתר מוכר אזלינן** — למיתב אכולהו. **קלחי אילן** — אילנות עצמן לקח עם פירותיהן. להכי נקט לשון "קלחי" — שאין שדה זו שדה אילן, אלא שדה לבן, וגדלו בה שנים או שלשה אילנות ומכרן. **נותן** — לוקח פאה מכל אילן ואילן, כדכתיב (דברים כד) "לא תפאר אחריך". ואין אחד מהם פוטר את חבירו — הואיל ואין השדה שלו. שאם היתה שדה שלו, היה נותן מאחד על כולן. **אימתי בזמן שלא שייר בעל השדה** — שום אילן בשדה לעצמו. **אבל שייר** — אחד לעצמו — רמיא כולה חיובו עליה, ונותן פאה בקרקע בזרעים לעניים, ופוטר את כל האילנות. אלמא, היכא דאיכא שיורא — כולה חיובא רמיא עליה. דאי לאו עליה רמיא, היכי פטר בפאה דידיה אילנות של אחרים? **והוא שהתחיל בעל הבית לקצור** — הזרעים קודם מכירת האילנות, דמההיא שעתא מיחייב בפאה, ופאה דידיה דההיא שעתא חזיא למפטר כולה שדה. ומיהו כי לא שייר מידי — אסתלק מדין פירות אילנות, ואין פאת זרעים פוטרתן. וכי שייר, דאכתי שייר בפירות אילנות — לא נפק מחיובא קמא, והוה ליה כדמעיקרא. **ובקצרכם** — משמע: מתחלת קצירה. **לא מיחייב בכוליה עדריה** — דלא כתיב "בגזזכם", אלא "גז צאנכם" — לאחר שנקרא גז צאן. **אלא אמר רבא** — טעמא דמתניתין: משום דאין אדם רשאי להפקיע ממונו מיד מצוה, ולמכור גיזיו כדי שיהא גז של אחד וצאן של אחר לפוטרן, דלא קרינא ביה "גז צאנך". אלא כי קא מזבין, לא קמזבין מתנות דכהן. הילכך, כי שייר מידי — איכא למימר: מדלא פריש מוכר ללוקח "חוץ ממתנותיו של כהן", ודאי הכל מכר לו, ושייר אצלו את מתן הכהן, ואמר לוקח למוכר: מתנה דכהן גבך היא

תוספות

אלמא מתנות דכהן לא מזבני אינשי — פירוש "לא מזבני": כמו לא זבני. דכי היכי דכשלקח ממנו במשקל, מנכה לו, משום דכשאמר ליה "מכור לי ליטרא בשר" לא רצה לקנות מתנות — הכי נמי מתניתין שייר אצל מוכר, הוי כלוקח הימנו במשקל, ולא זבין מתנה דכהן. אבל בשלא שייר כלום — לא שייך לומר לא זבין, שהרי קנה הכל. ומיהו הא דקאמר "דאמר ליה מוכר מתנה דכהן לא זבני לך" לא אתי שפיר.

הדרן עלך ראשית הגז

שילוח הקן, לבד מראשית הגז — והוא הדין לבד ממתנות, וחדא מינייהו נקט.

כל היכא דתנן בחולין ובמוקדשין לצורך כו' — תימה: כיון דאין חילוק בין חולין ומוקדשים אלא בגיד הנשה ובאותו ואת בנו, אם כן הכי נמי הוה מצי למימר איפכא "שלא לצורך, לבד מאותו ואת בנו"! ויש לומר: דכיון דחדוש הוא באותו שהוא שלא לצורך, כדמפרש ואזיל "ולאו מי אוקימנא" כו', נידא טפי לומר לבד מאותו דבר שהייתי סבור שהוא לצורך והוא שלא לצורך. **מאי** טעמא אוקימנא לאו משום דקשיא לן כו' — דהא דאשמועינן דולדות קדשים במעי אמן או בהוייתן הן קדושין — הוה מצי לאשמועינן בעלמא בלא גיד הנשה. אלא איידי דתנא לצורך, תנא נמי שלא לצורך. ומכל מקום מוקמינן לה בולדות קדשים, כיון דמצינן לפרושי דאשמועינן חדוש קצת. **יצא** זה שאין אתה מצווה לשלחו אלא להביאו ליד גזבר — פירש הקונטרס: דטעמא, משום דלא אמרה תורה שלח לתקלה. וקשה: חדא, דלישנא לא משמע הכי. ועוד: דמסיק ומוקי לה בלא נגמר דינו, ואם כן אין בו תקלה! ונראה: דפשטיה דקרא דריש, דמשמע דבמידי שיכול לשלחו משתעי. אבל הקדש — מצוה להביאו ליד גזבר. ופירש בקונטרס: מ"תקח לך" לא מצי לאתויי — דהא ביצי תורים לא מועלים ולא נהנים. ואף על גב דבקדשי בדק הבית מועלים — מתניתין איירי בקדשי מזבח לכולי עלמא, ולא פליגי בסמוך אלא בקדשי בדק הבית. ולהכי לא מצי ממעט מ"תקח לך". ומיהו לשון "להביאו ליד גזבר" אין מיושב כל כך, דגזבר לא שייך אלא בקדשי בדק הבית.

כיון

וכי לא שייר חייב הלוקח, ולא משום דחיוב המצוה עליה, דלאו "צאנך" הוא. אלא משום דזה לא מכר לו חלקו של כהן. **נותנו** — לוקח לכהן, ואין הטבח מנכה לו כלום לפי שלא מכר לו את המתנות מסתמא. **לקח הימנו במשקל** — דהשתא ודאי זבין ליה. **מנכה לו מן הדמים** — משנשחטה זכו הכהנים במתנותיהן, והדין על הטבח. וגבי ראשית הגז ודאי אם פירש לו "הבל אני מוכר לך" — אין כאן לכהן כלום על זה. הואיל ועד שלא נגזזה נמכרה — לא חל עליה חובת ראשית הגז, דלא קרינא ביה "גז צאנך". וטעמא דמתניתין: משום דלא זבניה. ולטעמיה דרב חסדא, אפילו פריש ליה — יהיב ליה, ולאו מילתא היא.

אַלְמָא - מַתָּנוֹת דְּכֹהֵן לָא מְזַבֵּין אִינִישׁ, הָכָא נַמִּי - מַתָּנוֹת דְּכֹהֵן לָא מְזַבֵּין אִינִישׁ. הִלְכָּךְ: שַׁיֵּיר הַמּוֹכֵר - מוֹכֵר חַיָּיב, דַּאֲמַר לֵיהּ לוֹקֵחַ: מַתָּנָה דְּכֹהֵן גַּבָּךְ הִיא. לָא שַׁיֵּיר - לוֹקֵחַ חַיָּיב, דַּאֲמַר לֵיהּ מוֹכֵר: מַתָּנָה דְּכֹהֵן לָא זַבְּנֵי לָךְ.

הדרן עלך ראשית הגז

שִׁילּוּחַ הַקֵּן נוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, בַּחוּלִּין אֲבָל לֹא בַּמּוּקְדָּשִׁין. חוֹמֶר בִּכְסוּי הַדָּם מִשִּׁילּוּחַ הַקֵּן, שֶׁכְּסוּי הַדָּם נוֹהֵג בַּחַיָּה וּבָעוֹף, בְּמְזוּמָּן וּבְשֶׁאֵין מְזוּמָּן, וְשִׁילּוּחַ הַקֵּן אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בָּעוֹף, וְאֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בְּשֶׁאֵינוֹ מְזוּמָּן. אֵיזֶהוּ שֶׁאֵינוֹ מְזוּמָּן? כְּגוֹן אַוְזִין וְתַרְנְגוֹלִים שֶׁקִּנְּנוּ בַּפְּרָדֵס, אֲבָל אִם קִנְּנוּ בְּבַיִת, וְכֵן יוֹנֵי הַרְדְּסִיאוֹת - פָּטוּר מִשִּׁילּוּחַ. עוֹף טָמֵא - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. עוֹף טָמֵא רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָהוֹר, וְטָהוֹר רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָמֵא - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. קוֹרֵא זָכָר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. **גְּמָרָא** רַבִּי אָבִין וְרַבִּי מְיָשֶׁא, חַד אָמַר: כָּל הֵיכָא דִּתְנַן "בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ" - שֶׁלֹּא לְצוֹרֶךְ, לְבַד מֵרֵאשִׁית הַגֵּז. לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי אֶלְעָאי דַּאֲמַר: רֵאשִׁית הַגֵּז אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בָּאָרֶץ. וְחַד אָמַר: כָּל הֵיכָא דִּתְנַן "בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת" - שֶׁלֹּא לְצוֹרֶךְ, לְבַד מֵאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וּבְעֵינָנָא דְּקָדָשִׁים כְּתִיב, בִּזְמַן דְּאִיכָּא קָדָשִׁים - נִגְהוֹג, בִּזְמַן דְּלֵיכָּא קָדָשִׁים - לָא נִגְהוֹג, קָא מַשְׁמַע לָן. וְתַרְוַיְיהוּ אָמְרִי: כָּל הֵיכָא דִּתְנַן "בַּחוּלִּין וּבַמּוּקְדָּשִׁים" - לְצוֹרֶךְ, לְבַד מִגִּיד הַנָּשֶׁה. - פְּשִׁיטָא! מִשּׁוּם דְּאִיקַּדֵּשׁ פְּקַע לֵיהּ אִיסּוּר גִּיד הַנָּשֶׁה מִינֵּיהּ? - וְלָאו אוֹקִימְנָא בּוּלְדוֹת קָדָשִׁים? - וּמַאי טַעְמָא אוֹקִימְנָא - לָאו מִשּׁוּם דְּקַשְׁיָא לָן לָא לִיתְנֵי, מֵעִיקָּרָא נַמִּי לָא תִּקְשֵׁי לָךְ, אַיְידֵי דִּתְנָא לְצוֹרֶךְ - תְּנָא נַמִּי שֶׁלֹּא לְצוֹרֶךְ. "בַּחוּלִּין אֲבָל לֹא בַּמּוּקְדָּשִׁים". אַמַּאי לֹא? דַּאֲמַר קְרָא: "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם" - בְּמִי שֶׁאַתָּה מְצוּוֶּה לְשַׁלֵּחוֹ, יָצָא זֶה - שֶׁאֵי אַתָּה מְצוּוֶּה לְשַׁלְּחוֹ אֶלָּא לְהָבִיאוֹ לִידֵי גִּזְבָּר. אָמַר רָבִינָא: הִלְכָּךְ, עוֹף טָהוֹר שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ - פָּטוּר מִשִּׁלּוּחַ. מַאי טַעְמָא? - דַּאֲמַר קְרָא "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם", בְּמִי שֶׁאַתָּה מְצוּוֶּה לְשַׁלְּחוֹ, יָצָא זֶה שֶׁאֵי אַתָּה מְצוּוֶּה לְשַׁלְּחוֹ אֶלָּא לְהָבִיאוֹ לְבֵית דִּין. הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּגָמַר דִּינֵיהּ

בר

משנה שילוח הקן. **אבל לא** במוקדשין — בגמרא מפרש היכי דמי מוקדשין. **ואינו נוהג אלא בשאינו מזומן** — דכתיב (דברים כב) "כי יקרא". **שקננו בפרדס** — שמרדו ויצאו מן הבית ואין חוזרות לבית, ונעשו מדבריות. ופרדס לאו מזומן הוא, שיכולים הם לברוח. אבל אם בבית קננו — פטור. **קננו בתוך הבית** — שלא מרדו. **וכן יוני הרדסיאות** — שדרכם ליגדל עם בני אדם — פטור. **עוף טמא פטור** — כדמפרש בגמרא: "צפור" — טהורה ולא טמאה. **עוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור** — אף על גב דמינא דאפרוח בר שילוח הוא. **פטור** — ד"קן צפור" בעינן — שתהא האם המקננת צפור טהורה. ועוף טהור הרובץ על ביצי עוף טמא נמי, אף על גב דקן צפור הוא — פטור, כדמפרש בגמרא: "ואת הבנים תקח לך" — ולא לבלביך. ובגמרא פריך: מכלל דעוף טהור הרובץ על ביצי מין אחר כמותו טהור — חייב! **קורא** — עוף טמא הוא, ודרכו לרבוץ על ביצי אחרים. **זכר פטור מלשלח** — כדיליף טעמא בגמרא. **גמרא** **רבי אבין ורבי מישא** — מפרשי הך מתניתין ד"כסוי הדם" ו"אותו ואת בנו" ו"גיד הנשה" ו"הזרוע והלחיים" ו"ראשית הגז" ו"שלוח הקן", דתנן בכולהו "בארץ ובחוצה לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית, בחולין ובמוקדשין". מר פריש חדא ומר פריש חדא, ולא פליגי, ותרוייהו קא מפרשי לאידך, וצריכין אנו לומר דבר בשם אומרו. **כל היכא דתנן בארץ ובחוצה לארץ** — בהנך פרקין. **שלא לצורך** — הוא, דלאו חובת קרקע נינהו אלא חובת הגוף, ונוהגת בכל מושבות, כדיליף בפרק קמא דקדושין (לז,ב). **לבד מראשית הגז לאפוקי מדרבי אלעאי** — דמקיש לה לתרומה. והוא הדין נמי במתנות נשנית לצורך, דהא רבי אלעאי

יליף מתנות מראשית הגז. והא דנקט ראשית הגז — משום דעלה אמר רבי אלעאי בהדיא, כדאמר לעיל, רבי אלעאי אומר: ראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ. **וכל היכא דתני בחולין ובמוקדשין** — דהיינו, גיד הנשה ואותו ואת בנו. **לצורך** — דאותו ואת בנו אי לאו דאשמועינן ליה, הוה אמינא דאינו נוהג אלא במוקדשין, דהא בקדשים כתיב. הילכך אשמועינן דנוהג הוא בחולין, כדאמר התם: "ושור" הפסיק הענין. וכל שכן הנך דתנן. אבל "לא במוקדשין" — לצורך הוא, דאשמועינן חילוק. **בר מגיד הנשה** — דשלא לצורך תנייה דנוהג הוא, דפשיטא לן דמשום דאקדשיה לא לפקע איסור גיד הנשה מיניה. **ולאו מי אוקימנא ליה** — בפרק "גיד הנשה" (חולין פט,ב). **בולדות קדשים** — דאתא לאשמועינן דחייב משום גיד ומוקדשין. דכיון דאיסור מוקדשין קדים, כדמפרש התם שיצירת הולד קודמת לגידין, איצטריך לאשמועינן דאתי איסור גיד וחייל עלייהו. ומשני **מאי טעמא דוחקת** — לאוקמה בהכי — משום דהיה קשיא לך למאי הלכתא תנינהו, והשתא אתו רבי אבין ורבי מיישא להנך למימר: לא תדחק לאוקמה בהכי. דמעיקרא כי מקשת התם פשיטא — לאו קושיא היא, דהא איכא טובא דמתני שלא לצורך. ואיידי דתנינהו כל חדא וחדא בחדא לצורך, תנא נמי בהן באידך שלא לצורך. והוא הדין ל"מוקדשין" — איידי דתנייה בכולהו לצורך, תנייה נמי בהן שלא לצורך. וכן "בפני הבית" — משום אותו ואת בנו תנייה בכולהו, וכן "חוצה לארץ" — משום ראשית הגז. **שהרג את הנפש** — ואחר כך מרד, ונמצא בקן. **פטור מלשלח** — הואיל ובר קטלא הוא. והכי דרשת ליה: דקא בעי לשלח למקום הצלה והפקר, והאי לאו בר הכי הוא. והכי דריש קרא: "שלח תשלח" — את הראוי לשלחו, ואת שאין ראוי לשלחו — אל תשלחנו.

בר

רבא מבאר את ההוכחה שהתנא לענין מוכר מעי פרה הוא התנא של משנתינו: שהתבאר ברישא שהמוכר לא מנכה ללוקח כנגד שווי הקיבה שנתן לכהן, אַלְמָא, מַתָּנוֹת דְּכֹהֵן לֹא מְזַבֵּין אִינִישׁ – אדם לא מוכר את חלק המתנות של הכהן לפי שאסור להוציא עצמו מן החיוב, ואינם כלולים במכירה, ומה שהלוקח שילם הוא רק על השאר. הָכָא נַמִּי לענין ראשית הגז, מַתָּנוֹת דְּכֹהֵן לֹא מְזַבֵּין אִינִישׁ. הִלְכָּךְ אם שַׁיֵּיר הַמּוֹכֵר לעצמו חלק מן הגיזים, הַמּוֹכֵר חַיָּיב לתת ראשית הגז מחלקו על הכל, משום דְּאָמַר לֵיהּ לוֹקֵחַ למוכר, מַתָּנָה דְּכֹהֵן נַכְּךָ הִיא – כל חלק הכהן עבור כל הגיזים הוא בחלקך, שהרי לא מכרת אותו. אבל אם לֹא שַׁיֵּיר המוכר לעצמו, הַלּוֹקֵחַ חַיָּיב לתת לכהן מחלקו, משום דְּאָמַר לֵיהּ הַמּוֹכֵר ללוקח, מַתָּנָה דְּכֹהֵן לֹא זַכְּנִי לָךְ – את החלק שצריך ליתן לכהן כלל לא מכרתי לך [שאדם לא מוכר את מה שצריך לתת לכהן], ומה ששילמת היה רק עבור השאר, ועליך להפריש מחלקך ואיני מנכה לך מן הדמים.

הדרן עלך ראשית הגז

פרק שנים עשר - שילוח הקן

משנה

נאמר בתורה (דברים כב ו–ז), 'כִּי יִקָּרֵא קֵן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ בְּכָל עֵץ אוֹ עַל הָאָרֶץ, אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים, וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל הַבֵּיצִים, לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים. שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים'. ונאמרו בפרשה זו שתי מצוות: א. מצות לא תעשה, שלא ליטול את האם על הבנים. ב. מצות עשה לשלח את האם. בפרק זה יבואר פרטי מצוות אלו ובאלו אופנים הן נוהגות.

המשנה מבארת היכן ומתי נוהגת מצוה זו: שִׁילּוּחַ הַקֵּן נוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּץ לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת – בזמן שבית המקדש קיים, וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, ונוהג בְּעופות של חוּלִּין, אֲבָל לֹא בְּמוּקְדָּשִׁין – בעופות של הקדש.

המשנה מביאה כמה חומרות שיש בכיסוי הדם יותר מבשילוח הקן: חוֹמֶר – יש חומרות בְּמצות כִּסּוּי הַדָּם יותר מִבמצות שִׁילּוּחַ הַקֵּן, שֶׁכִּסּוּי הַדָּם, שציותה התורה לכסות את דמו של בעל חיים שנשחט, נוֹהֵג בין בְּחַיָּה ובין בְּעוֹף, וכן נוהג בין בְּמְזוּמָּן ובין בְּשֶׁאֵין מְזוּמָּן, וְאילו שִׁילּוּחַ הַקֵּן אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בְּעוֹף, ולא בשאר בעלי חיים, וְאֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בְּשֶׁאֵינוֹ מְזוּמָּן, שנאמר (שם), 'כִּי יִקָּרֵא קֵן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ', דרך מקרה, ולא במזומן. ומבארת המשנה: אֵיזֶהוּ עוף שֶׁאֵינוֹ מְזוּמָּן, שיש בו מצות שילוח הקן, כָּגוֹן אֲווִזִּין וְתַרְנְגוֹלִים שברחו מהבית ואינם עתידים לחזור, שֶׁקִּנָּנוּ – בנו קֵן בַּפַּרְדֵּס, שאינו מקום מזומן ויכולים להסתלק משם מתי שירצו, אֲבָל אם קִנָּנוּ בַּבַּיִת, שהוא מקום מזומן, וְכֵן יוֹנֵי הַרְדְּסִיאוֹת, שדרכן לחיות עם בני אדם, פָּטוּר האדם מִשִּׁילּוּחַ האם קודם נטילת הביצים.

המשנה מביאה אופנים נוספים של פטור משילוח: המוצא קן של עוֹף טָמֵא, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ את האם. וכן המוצא עוֹף טָמֵא רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָהוֹר, וְכן עוף טָהוֹר רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָמֵא, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ, עד שיהיו גם העוף גם הביצים טהורים.

עוף ששמו קוֹרֵא, והוא עוף טהור שדרכו לרבוץ על ביצים של עופות אחרים, אם מוצא אדם את הַזָּכָר של אותו המין רובץ על ביצים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב בשילוח, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין.

גמרא

שנינו במשנה, 'שילוח הקן נוהג בארץ ובחוץ לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית, בחולין אבל לא במוקדשין', וכעין זה שנינו במשניות נוספות במסכת זו, הגמרא מביאה דברי אמוראים בענין לשונות אלו: רַבִּי אֲבִין וְרַבִּי מְיָישָׁא אמרו שני דברים בענין זה, חַד אָמַר, כָּל הֵיכָא דִּתְנַן – בכל מקום ששנינו במשניות אלו לשון 'בָּאָרֶץ וּבְחוּץ לָאָרֶץ', נשנתה לשון זו שֶׁלֹּא לְצוֹרְךָ, כיון שמשניות אלו עוסקות במצוות שאינן שייכות לקרקע, ופשוט שנוהגות בחוץ לארץ, לְבַד מֵרֵאשִׁית הַגֵּז, שבה הוצרכה המשנה לומר שהיא נוהגת גם בחוץ לארץ, כדי לְאַפּוּקֵי – להוציא ולמעט מְשִׁיטתו דְּרַבִּי אֶלְעָאזָר, דְּאָמַר לעיל (קלו.) שרֵאשִׁית הַגֵּז אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בָּאָרֶץ, והשמיענו התנא שנוהג אף בחוץ לארץ.

וְחַד משני אמוראים אלו אָמַר, כָּל הֵיכָא דִּתְנַן – בכל מקום ששנינו לשון 'בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת', שֶׁלֹּא לְצוֹרְךָ הוא, שהרי מצוות אלו אינן שייכות כלל לבית המקדש, ופשוט שנוהגות אף בזמן שאין בית המקדש קיים, לְבַד מֵלגבי איסור 'אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ', שבו הוצרכה המשנה להשמיענו שנוהג בזמן שאין בית המקדש קיים, כיון דסַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא – היית מעלה בדעתך לומר, הוֹאִיל וְאיסור זה של שחיטת בהמה ובנה באותו יום, בְּעַנְיָנָא דְּקָדָשִׁים כְּתִיב – נכתב בתורה בתוך עניני הקרבנות, שנאמר (ויקרא כב בז–כח) 'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַה', וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד', היינו סבורים לומר, שרק בִּזְמַן דְּאִיכָּא קָדָשִׁים – שנוהגת הקרבת קדשים, נִנְהוֹג – ינהג איסור זה, אך בִּזְמַן דְּלֵיכָּא קָדָשִׁים, והיינו בזמן שאין בית המקדש קיים, לֹא נִנְהוֹג איסור זה, קָא מַשְׁמַע לָן התנא, שאיסור זה נוהג תמיד.

ממשיכה הגמרא ואומרת: וְתַרְוַיְיהוּ אָמְרֵי – ושניהם, רבי אבין ורבי מיישא, אמרו דבר נוסף, כָּל הֵיכָא דִּתְנַן – בכל מקום ששנינו במשניות אלו לשון 'נוהג בְּחוּלִּין וּבְמוּקְדָּשִׁים', נשנתה לשון זו לְצוֹרְךָ, לְבַד – חוץ מֵלגבי גִּיד הַנָּשֶׁה, שבו נשנה דבר זה שלא לצורך, שהרי פְּשִׁיטָא שינהג איסורו אף במוקדשים, וכי היינו סבורים לומר שמִשּׁוּם דְּאִיקַּדַּשׁ [–שהוקדש], פָּקַע לֵיהּ אִיסּוּר גִּיד הַנָּשֶׁה מִינֵיהּ – התבטל ממנו איסור אכילת גיד הנשה.

תמהה הגמרא: כיצד ניתן לומר שאין חידוש בדברי המשנה שגיד הנשה נוהג במוקדשין, וְלָאו אוֹקִימְנָא בְּוֹלְדוֹת קָדָשִׁים – וכי לא העמדנו לעיל (פט:) שמשנה זו עוסקת בולדות של בהמות שהוקדשו, שהיה מקום לומר שלא יהא בהם איסור זה, כיון שכשהתחיל הולד להיוצר חלה עליו קדושה, וכשנוצר אצלו גיד הנשה כבר היה קדוש, והיה מקום לומר שלא יחול איסור גיד הנשה על איסור קדשים, וחידשה המשנה שאף על פי כן חל עליו איסור זה. ואם כן, מדוע אמרו רבי אבין ורבי מיישא שאין חידוש בדבר זה.

מתרצת הגמרא: וּמַאי טַעְמָא אוֹקִימְנָא – ומדוע באמת הוצרכו להעמיד את המשנה בולדות קדשים, לַאו מִשּׁוּם דְּקַשְׁיָא לָן לֵיתֵי – האם אין זה משום שהוקשה לנו, שלא היה התנא צריך לשנות דבר זה, ואם כן לדברי רבי אבין ורבי מיישא מֵעִיקָּרָא נַמִּי לֹא תִקְשֵׁי לָךְ – אין להקשות כלל מדוע שנה זאת התנא, אלא באמת אין חידוש בדין זה, וַאֲיִדֵּי דְּתָנָא לְצוֹרְךָ תָּנָא נַמִּי שֶׁלֹּא לְצוֹרְךָ – אגב כך ששנה התנא דבר זה לגבי אותו ואת בנו לצורך, שהרי יש שם חידוש וכמבואר לעיל, משום כך נקט כן אף במקום שאין בו חידוש.

שנינו במשנה: שילוח הקן נוהג וכו' בְּחוּלִּין אֲבָל לֹא בְּמוּקְדָּשִׁים. שואלת הגמרא: אַמַּאי לֹא – מדוע אין שילוח הקן נוהג בעופות של הקדש. משיבה הגמרא, דְּאָמַר קְרָא – כיון שנאמר בפסוק (דברים כב ז) 'שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם', הרי שמצוה זו נאמרה בְּמִי שֶׁאַתָּה מְצַוֶּה לְשַׁלְּחוֹ, כלומר, במי שאתה מצווה לשלחו למקום הפקר שהוא ניצל בו מיד בני אדם, יָצָא זֶה – עוף של מוקדשים, שֶׁאִי אַתָּה מְצַוֶּה לְשַׁלְּחוֹ למקום הפקר, אֶלָּא אתה מצווה לְהַחֲבִיאוֹ לִידֵי גִּזְבָּר, כדי שלא יבואו לידי תקלה של מעילה בהקדש על ידי שליחה זו. הגמרא לומדת דבר נוסף מדין עוף של הקדש: אָמַר רָבִינָא, הִלְכָּךְ – כיון שדורשים מהפסוק שמצות שילוח הקן נאמרה רק בעוף הראוי להשתלח, עוֹף טָהוֹר שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ וחייב סקילה, גם כן פָּטוּר מִשִׁّלּוּחַ. וּמַאי טַעְמָא, כיון דְּאָמַר קְרָא 'שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם', והיינו שמצוה זו שייכת בְּמִי שֶׁאַתָּה מְצַוֶּה לְשַׁלְּחוֹ למקום הפקר, יָצָא זֶה – עוף שהרג את הנפש, שֶׁאִי אַתָּה מְצַוֶּה לְשַׁלְּחוֹ, אֶלָּא אתה מצווה לְהַחֲבִיאוֹ לְבֵית דִּין כדי שיסקלוהו.

מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן נאמר דינו של רבינא, אִי דְּנָמֵר דִּינֵיהּ – אם באופן שכבר נגמר דינו של העוף להריגה,

כַּר קְטָלָא הוּא – הרי העוף כבר התחייב מיתה, וכיצד נמלט מיד בית דין. מבארת הגמרא: **אֶלָּא** ודאי מדובר באופן **דְּלֵא גְּמַר דִּינֵיהּ** – שעדיין לא נגמר דינו של העוף להריגה, **וּבאופן זה בָּעֵי לְאַתּוּיֵיהּ לְבֵי דִּינָא** – צריך המוצאו להביאו לבית דין, **וְקָיְימִי בֵּיהּ** – ובכך לקיים בו מצות 'וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ' (דברים יג ו), שזו מצוה על כל המוצא חייבי מיתה להביאם לבית דין שיהרגום ובזה יבערו את הרע, וכיון שלא יכול להתקיים בעוף זה דין שילוח האם, פטור המוצאו ממצוה זו.

הגמרא חוזרת לבאר את הפטור משילוח שנאמר לגבי עופות המוקדשין. שואלת הגמרא: **הָנֵי מוּקְדָּשִׁין** – אותם עופות של הקדש, שאמרה המשנה שאין בהם מצות שילוח הקן, **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן מדובר, **אִילֵימָא דַּהֲוָה לֵיהּ** – אם נאמר שהיה לו לאדם **קֵן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאַקְדְּשֵׁיהּ** – והקדישו לעוף, **מִי מִיחַיַּיב** – וכי באופן כזה יש חיוב שילוח הקן, והרי פשוט שפטור שאף בעופות של חולין פטור משילוח אם קננו בביתו, שנאמר (שם כב ו), 'כִּי יִקָּרֵא קַן **צִפּוֹר**', דרך מקרה **פָּרַט** לְמִזּוּמָן לו בביתו.

וְאֶלָּא אם תרצה לומר שמדובר באופן **דְּחָזָא קֵן בְּעָלְמָא** – שאדם זה ראה קן במקום הפקר, **וְאַקְדְּשֵׁיהּ** – והקדישו, ועל זה אמרה המשנה שפטור משילוח הקן. גם ביאור זה יש לדחות, **וּמִי קָדוֹשׁ** – וכי באופן זה חלה הקדשתו, והרי 'וְאִישׁ כִּי יַקְדִּישׁ **אֶת בֵּיתוֹ** קֹדֶשׁ' (ויקרא כז יד) **אָמַר רַחֲמָנָא** – אמרה התורה, ודרשו חכמים מלשון הפסוק, **מַה בֵּיתוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, אַף כָּל** דבר **שִׁבְרְשׁוּתוֹ** של אדם יכול הוא להקדישו, ואילו קן זה אינו ברשותו, ומשום כך לא חלה הקדשתו.

וְאֶלָּא אם תאמר שיש לבאר שמדובר באופן **דְּאִנְבְּהִינְהוּ לְאֶפְרוֹחִים וְאַקְדְּשִׁינְהוּ** – שהמוצא את הקן הגביה את האפרוחים וקנאם, ואחר כך הקדישם, וחלה הקדשתו כיון שכבר זכה בהם, **וַהֲדַר הַדְרִינְהוּ** – ואחר כך החזירם לקן, וחזרה האם לרבוץ עליהם, ועל זה אמרה המשנה שכיון שהאפרוחים קדושים אין חיוב לשלח את האם. גם ביאור זה יש לדחות, **דְּהַאי** – שהרי באופן זה שכבר זכה באפרוחים, **אֲפִילּוּ בְּחוּלִּין נַמִּי לֵא מִיחַיַּיב** – גם בעופות של חולין פטור הוא משילוח הקן, **דְּתָנָא** בברייתא, אם **נָטַל אֶת הַבָּנִים** בזמן שלא היתה שם האם, **וְהֶחֱזִירָן לַקֵּן, וְאַחַר כָּךְ חָזְרָה הָאֵם** לרבוץ **עֲלֵיהֶן, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ**, כיון שבשעה שהגביהם כדי לזכות בהם פקעה ממנו מצוה זו מחמת שנעשו מזומנים, ולא מועיל מה שמחזיר את האפרוחים לקן, ואין חילוק בין חולין להקדש.

וְאֶלָּא אם תאמר שמדובר באופן **דְּאַנְבְּהָהּ לְאֵם** – שהגביה את האם וזכה בה לעצמו, **וְאַקְדְּשָׁהּ, וְהַדְרָהּ** – ואחר כך חזרה לרבוץ עליהם, שבאופן זה פטור ממצות שלוח הקן כיון שהאם שייכת להקדש ולא מתקיים בה הפסוק 'שלח תשלח את האם', גם זאת יש לדחות, דבאופן כזה כבר **מַעִיקָּרָא** – מתחילה כשמצא את הקן, כבר **אִיחַיַּיב לֵיהּ בְּשִׁילּוּחַ** – התחייב המוצא בשילוח הקן, וחיוב זה הוא **מִקַּמֵּי דְּאַקְדְּשָׁהּ** – קודם שהקדישה, ואין המצוה פוקעת ממנו אף אחרי שהקדישה. ומוכיחה הגמרא דין זה: **דְּתַנְיָא** בברייתא לגבי מצות כיסוי הדם, שאינה נוהגת בחיות של הקדש, **רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן יוֹסֵף אוֹמֵר**, אדם **שֶׁהִקְדִּישׁ חַיָּה, וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ, פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת** את דמה, כיון שחיה של הקדש פטורה מכיסוי הדם. אבל אם **שְׁחָטָהּ** תחילה, **וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁהּ, חַיָּיב לְכַסּוֹת** את דמה, כיון **שֶׁכְּבָר נִתְחַיֵּיב בְּכִסּוּי** הדם **קוֹדֶם שֶׁיָּבֹא לִידֵי הֶקְדֵּשׁ**, והוא הדין כאן, כיון שכבר התחייב במצות שילוח הקן קודם שהקדיש את האם, אינו נפטר מהמצוה אף לאחר הקדשתה.

הגמרא מביאה שני ביאורים בדין זה שבמשנתינו. משיבה הגמרא: **רַב אָמַר**, מדובר במשנה **בְּאָדָם הַמַּקְדִּישׁ פֵּירוֹת שׁוֹבְכוֹ** – שהקדיש האדם את הגוזלים שיוולדו מהעופות שבשובכו, השייכים לו, להביאם כעולת נדבה, **וּמְרָדוּ** – וברחו אותם גוזלים למקום הפקר, ובנו שם קן והטילו ביצים, ונמצא שהם קדושים אך אינם מזומנים ברשותו, ואם היו אלו עופות של חולין היה חייב בשילוח הקן, ורק כיון שהם מוקדשים, פטור.

ביאור נוסף: **וּשְׁמוּאֵל אָמַר**, מדובר במשנה **בְּאָדָם הַמַּקְדִּישׁ** את **תַּרְנְגוֹלְתּוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת**, שהרי אינה ראויה למזבח, ומרדה וקיננה בפרדס והטילה ביצים במקום הפקר שאינו מזומן לו, ואם היתה תרנגולת זו תרנגולת של חולין היה חייב המוצאה בשילוחה, וכיון שהיא קדושה לבדק הבית, פטור המוצאה משילוחה.

הגמרא מבארת מדוע נחלקו רב ושמואל בביאור המשנה. שואלת הגמרא: **כִּשְׁלָמָא** – מובן הדבר מדוע **שְׁמוּאֵל לֹא אָמַר כְּרַב**, שמדובר במקדיש פירות שובכו, והיינו משום **דְּקָא מוֹקִים לָהּ** – שהוא מעמיד את המשנה אפילו **בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת**, כדי לחדש שאף בזה, שאין זו קדושת הגוף, פטור משילוח הקן, כיון שלא יכול להתקיים הפסוק 'שלח תשלח את האם'. **אֶלָּא רַב** שהעמיד במקדיש פירות שובכו, **מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כִּשְׁמוּאֵל**, שמדובר בקדשי בדק הבית.

משיבה הגמרא: **אָמַר לָךְ רַב, דְּזָקָא** באופן זה **קָפְטְרֵי מִשִּׁילּוּחַ** – יש פטור ממצות שילוח הקן, והיינו, **כְּגוֹן** במקדיש **פֵּירוֹת שׁוֹבְכוֹ, דְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ גִּינְהוּ** – שחלה עליהם קדושה להקריבם על גבי המזבח, **דְּכֵיוָן דְּקָדְשֵׁי בִּקְדוּשַּׁת הַגּוּף, לֵא פָּקְעָה קְדוּשָׁתֵיהוּ מִינַּיְיהוּ** – אין קדושתם פוקעת מהם אף אחרי שברחו מבית בעליהם. **אֲבָל בְּמַקְדִּישׁ תַּרְנְגוֹלְתּוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת, דְּלֵאו קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הֵם**, שהרי אין תרנגולים קרבים על גבי המזבח, **דִּקְדוּשַּׁת דָּמִים בְּעָלְמָא הוּא** – שחלה עליה רק קדושת דמים לבדק הבית, **כֵּיוָן דְּמָרְדָה** התרנגולת וברחה מביתו, **פָּקְעָה קְדוּשָׁתֵיהוּ** – פקעה קדושתם, **וְהִיא חַיֶּבֶת בְּשִׁילּוּחַ**, ככל עוף של חולין.

וּשְׁמוּאֵל אָמַר, ניתן להעמיד את המשנה במקדיש תרנגולתו לבדק הבית, כיון שאף עופות הקדושים בקדושת בדק הבית שברחו נשארים בקדושתם, כיון **דְּכָל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ** – בכל מקום שהם נמצאים, **בְּבֵי גַּוָּא דְּרַחְמָנָא אִיתָא** – הרי הם בבית אוצרו של הקב"ה, כלומר, כל מקום בו נמצא דבר של הקדש הרי הוא ברשות הקב"ה, **דִּכְתִיב** (תהלים כד א) 'לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ', ומשום כך אין קדושתם פוקעת אף אם מרדו וברחו.

הגמרא מביאה אמוראים נוספים שנחלקו בסברא זו: **וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** כדברי שמואל, שמשנתנו הפוטרת עופות מוקדשים משילוח הקן עוסקת **בְּמַקְדִּישׁ תַּרְנְגוֹלְתּוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת, וּמְרָדָה** וקיננה בפרדס. **אָמַר לֵיהּ** – הקשה לו **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, וַהֲרֵי כֵּיוָן שֶׁמָּרְדָה** התרנגולת ונעשית הפקר, **פָּקְעָה לֵיהּ קְדוּשָׁתָהּ** ויצאה לחולין, ושוב יש חיוב לשלחה. **אָמַר לֵיהּ** רבי יוחנן, קדושת התרנגולת אינה פוקעת במרידתה, כיון שבכל מקום שהיא נמצאת, **בְּבֵי גַּוָּא דְּרַחְמָנָא אִיתָא** – ברשות הקב"ה היא נמצאת, **דִּכְתִיב** (שם) 'לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ'.

הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יוחנן וריש לקיש: **וְרָמֵי דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן, וְרָמֵי דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אַדְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ** – יש סתירה מדברי רבי יוחנן בדין זה לדבריו במקום אחר, ומדברי ריש לקיש בדין זה לדבריו במקום אחר, **דְּאִיתְּמַר**, אדם האומר 'מָנֶה זֶה לְבֶדֶק הַבַּיִת', **וְנִגְנְבוּ** המעות **אוֹ נֶאֱבְדוּ** מרשותו, **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, **חַיָּיב** המקדיש **בְּאַחֲרָיוּתָן עַד שֶׁיָּבוֹאוּ** לִידֵי **גִּזְבָּר**, ועליו ליתן מנה אחר. **וְרִישׁ לָקִישׁ אָמַר, כָּל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ בְּבֵי גַּוָּא דְּרַחְמָנָא אִיתֵיהּ, דִּכְתִיב** 'לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ', ונמצא שאין המעות אבודים מההקדש, וממילא אינו חייב ליתן מנה אחר תמורתם. מסיימת הגמרא: **קַשְׁיָא דְּרִישׁ לָקִישׁ אַדְּרִישׁ לָקִישׁ**, שהרי לגבי שילוח הקן הוא סובר שקדושת בדק הבית של התרנגולת פוקעת על ידי בריחתה, ואילו לגבי המקדיש מנה הוא סובר, שאין המעות נחשבים אבודים אלא ברשות הקב"ה. וכן **קַשְׁיָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן**, שהרי לגבי שילוח הקן הוא סובר שהתרנגולת נשארת ברשות גבוה ובקדושת בדק הבית אף אם מרדה וברחה, ואילו לגבי המקדיש מנה ואבד או נגנב, הוא סובר שהמקדיש חייב לשלם מנה אחר להקדש, תחת אותו מנה שאבד או נגנב, ולכאורה דין זה הוא משום שבזה שנגנב המנה או אבד הוא יצא מרשות גבוה.

מתרצת הגמרא: **דְּרִישׁ לָקִישׁ אַדְּרִישׁ לָקִישׁ לֵא קַשְׁיָא**, כיון שיש לחלק בין שני האופנים, **הָא** – מה שאמר ריש לקיש לגבי שילוח הקן, שפקעה קדושת בדק הבית בבריחת התרנגולת, היינו **מִקַּמֵּי**

המשך בעמוד רטז

רש"י

בר קטלא הוא — ומהיכן נמלט? **ובערת הרע** — מצוה על כל הפוגע בחייבי מיתה להביאן לבית דין, כדי לבער רשעים מישראל. **מי מיחייב** — אפילו כשהוא חולין? **אלא דחזא** קן **בעלמא** — במקום שאין קנוי לו, והביצים אינן שלו, דהא כל מקום שהביצים שלו, אפילו על ידי זכיית חצר המשתמרת לאדם שלא מדעתו — חשיב ליה מזומן, ב"השואל את הפרה" (בבא מציעא קב,א). **אלא דאגבהינהו לאפרוחים** — וזכה בהו, ואקדשינהו, ומאחר דאפרוחין קדושים — נפטר מלשלח את האם. **והדר אהדרינהו** — וחזרה האם עליהן. **פטור מלשלח** — דהא כיון דזכה בהו — "מזומן" קרינא בהו. **איחייב ליה בשילוח** — כשמצאן, ומשום דאקדשה בתר הכי — לא פקע ליה שום מצוה מינייהו, דתניא וכו' מוקדשים אין בסוי הדם נוהג בהן, כדאמרינן בפרק "בסוי הדם" (חולין פג,ב) משום שחיטה שאינה ראויה, שאסורים בהנאה. **שחטה ואחר כך הקדישה חייב לכסות** — דחיובא דחייל עליה לא פקע. **רב אמר** — לתרוצי למתניתין. **במקדיש פירות שובכו** — גוזלות שובכו למזבח לעולת נדבה, ואחר כך כשגדלו אותן פירות מרדו, ויצאו וקננו במקום אחר. דמעיקרא כי אקדשינהו, דידיה הוו, וחל הקדש עלייהו, והשתא דמצאן — לאו מזומן הוא. ואי הוו חולין — הוו מיחייבי. והאי דנקט "פירות", ולא אמר "מקדיש שובכו עצמו" — משום דיונים אינן ראויין אלא כשהן קטנים, ורב לא אמר למילתיה אלא בקדשי מזבח. **דקא מוקים ליה אפילו בקדשי בדק הבית** — ואשמועינן רבותא: דאף על גב דקדושת דמים בעלמא הוא — פטור מלשלח, כדאמרן טעמא: שאתה מצווה להביאו לידי גזבר. **לא פקעה** קדושתייהו — במרידתן לא יצאו מכח הקדש. **פקעה** קדושתייהו — ומיחייבי בשילוח. **לה' הארץ** — אינן אבודין, שבכל מקום שהם — של הקדש הן. **הא מקמי דשמעיה מרבי יוחנן רבו** — הוה קים ליה: כיון דמרדה פקעה לה קדושתה. ובתר דשמעיה מרבי יוחנן דתריץ ליה "לה' הארץ ומלואה" — קבלה ממנו, ומשום הכי פטור במקדיש ואבד. **הא דאמר הרי עלי** — "להביאו". וכשהפרישה אחר כך נגנבו ואבדו — אף על גב דבי גזא דרחמנא הוא, לא קיים נדרו. **נדר האומר הרי עלי עולה** — ואחר כך הפריש בהמה, ואמר "הרי זו לנדרי". אם מתה — חייב באחריותה, הואיל ומעיקרא ארכבה אכתפיה. **דמיחסר הקרבה** — דכי אמר "עלי" — הכי קאמר: עלי להביאו לעזרה. אבל בדק הבית — גְּמִרוּ בהפרשתו. ואי משום דלא הביאו ליד גזבר — הכל גזברים הן, ד"לה' הארץ". **ובית זה קרבן** — "לבדק הבית". שאף הן נקראים "קרבן", כענין שנאמר (במדבר לא) "ונקרב את קרבן ה' איש אשר מצא כלי זהב", וקדושת דמים הם. **שור זה עלי עולה** — אף על גב דאמר "זה" — כיון דקאמר "עלי", "עלי להביאו" קאמר. וכן בבית לבדק הבית — למוכרו, להביא דמיו ליד גזבר. **אבל היכא דאיתנהו** — בי גזא דרחמנא אתנהו, ואם הוציאן הגנב — הוא מעל, ועליו לשלמן להקדש. **בערכין** — האומר "ערכי עלי", והפריש ערכו. **דלא בלא עלי** — דלא אפשר למימר "הרי זה" בלשון ערך דהא עדיין לא קבל חובת ערך עליו. **דאי נימא ערכי** — ולא "עלי" — אמאן רמי האי נדר לשלומי? **אם אמר ערך פלוני** — ולא אמר "עלי" — אמאן רמי? **ועוד תניא** — דחייב באחריותו. **ונתן את הערכך** — בפורה שדה מקנה מן ההקדש כתיב "וחשב לו הכהן את מכסת הערכך עד שנת היובל ונתן את הערכך" — הוה ליה למכתב "ונתן אותו", או "וּנְתָנוֹ", מה תלמוד לומר "הערכך"? שמע מינה: אערכין קמהדר. **לפי שמצינו בהקדשות ומעשר שני שהן מתחללין על המעות** — בשהפריש פדיונו ואבד — אינו חייב באחריותן, דהא כתיב "ויסף חמישית בסף ערכך עליו והיה לו", ולא כתיב ביה נתינה, אלא משהפרישו ואמר "הרי זה מחולל על זה" — נקרא ערך להקדיש דמיו, ויצא לחולין ההקדש.

תוספות

כיון דמרדו פקעה קדושתייהו — שמעינן מהכא דאווזים ותרנגולים של חולין שמרדו בבעליהם והלכו להן, הוו הפקר, והמחזיק בהן — זכה. דהא הכא היינו טעמא: כיון דמרדו הוו הפקר, וחייבין בשלוח.

דוקא מת ונפל דליתנהו — לאו דוקא נקט "מת", דהא שור אפילו נגנב או נאבד נמי חייב באחריותו, שהוא קדשי המזבח. ולרבי יוחנן "נפל" נמי לאו דוקא.

לפי שמצינו בהקדשות ומעשר שני כו' — תימה: באיזה הקדש מיירי? אי דאמר "הרי זה" — מאי איריא דנקט לאחר שנתחללו, אפילו הקדש עצמו נגנב או נאבד אין חייב באחריותו! אלא על כרחך דאמר "עלי" — אף על גב דבהקדש גופיה חייב באחריותו, כיון שנתחלל — אינו חייב באחריות המעות. ואם כן, מה קאמר "יכול אף זה כן"? היאך דומה ערך להקדש שנתחלל?

שבסוי

בַּר קְטָלָא הוּא! אֶלָּא דְּלָא גְּמַר דִּינֵיהּ וּבְעֵי לַאֲתוּיֵיהּ לְבֵי דִינָא, וְקָיוּמֵי בֵּיהּ "וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ". הָנֵי מוּקְדָּשִׁין הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דַּהֲוָה לֵיהּ קֵן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְאַקְדְּשֵׁיהּ - מִי מִיחַיֵּיב? "כִּי יִקְרֶא קֵן צִפּוֹר" - פְּרָט לִמְזוּמָּן! אֶלָּא דַּחֲזָא קֵן בְּעָלְמָא וְאַקְדְּשֵׁיהּ - וּמִי קָדוֹשׁ? "אִישׁ כִּי יַקְדִּשׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ" אָמַר רַחֲמָנָא, מַה בֵּיתוֹ - בִּרְשׁוּתוֹ, אַף כֹּל - בִּרְשׁוּתוֹ! אֶלָּא דְּאַגְבְּהִינְהוּ לָאֲפְרוֹחִים וְאַקְדְּשִׁינְהוּ, וַהֲדַר הַדְרִינְהוּ - הַאי אֲפִילּוּ בְּחוּלִּין נַמִּי לָא מִיחַיֵּיב, דִּתְנָא: נָטַל אֶת הַבָּנִים וְהֶחֱזִירָן לַקֵּן, וְאַחַר כָּךְ חִזְרָה הָאֵם עֲלֵיהֶן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ! - אֶלָּא דְּאַגְבְּהָהּ לָאֵם וְאַקְדְּשָׁהּ, וְהַדְרָהּ - מֵעִיקָּרָא אִיחַיֵּיב לֵיהּ בְּשִׁילּוּחַ מִקַּמֵּי דְּאַקְדְּשָׁהּ. דִּתְנַיָּא, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן יוֹסֵף אוֹמֵר: הִקְדִּישׁ חַיָּה וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ - פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת, שְׁחָטָהּ וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁהּ - חַיָּב לְכַסּוֹת, שֶׁכְּבָר נִתְחַיֵּיב בְּכִסּוּי קוֹדֶם שֶׁיְּבֹא לִידֵי הֶקְדֵּשׁ! - רַב אָמַר: בְּמַקְדִּישׁ פֵּירוֹת שׁוֹבְכוֹ וּמָרְדוּ, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בְּמַקְדִּישׁ תַּרְנְגוֹלְתּוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת. בִּשְׁלָמָא שְׁמוּאֵל לָא אָמַר כְּרַב - דְּקָא מוֹקִים לָהּ בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, אֶלָּא רַב מַאי טַעֲמָא לָא אָמַר כִּשְׁמוּאֵל? אָמַר לְךָ רַב: דַּוְקָא קָפְטְרִי מִשִּׁילּוּחַ כְּגוֹן פֵּירוֹת שׁוֹבְכוֹ דִּקְדָשֵׁי מִזְבֵּחַ נִינְהוּ, דְּכֵיוָן דִּקְדֵשִׁי קְרוּשַׁת הַגּוּף לָא פְּקָעָה קְרוּשַׁתַּיְיהוּ מִינַּיְיהוּ, אֲבָל בְּמַקְדִּישׁ תַּרְנְגוֹלְתּוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת, דְּלָאו קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, דִּקְדוּשַׁת דָּמִים בְּעָלְמָא הוּא, כֵּיוָן דְּמָרְדָה - פָּקְעָה קְדוּשַׁתַּיְיהוּ, וְחַיֶּיבֶת בְּשִׁילּוּחַ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: כָּל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ, בְּבֵי גַּזָּא דְּרַחֲמָנָא אִיתָא, דִּכְתִיב "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ". וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּמַקְדִּישׁ תַּרְנְגוֹלְתּוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת וּמָרְדָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: דְּכֵיוָן שֶׁמָּרְדָה פָּקְעָה לֵיהּ קְדוּשָּׁתָהּ? אָמַר לֵיהּ: בְּבֵי גַּזָּא דְּרַחֲמָנָא אִיתָא, דִּכְתִיב "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ". וְרַבִּי דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן, וְרַבִּי דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אַדְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ. דְּאִיתְּמַר: "מָנֶה זֶה לְבֶדֶק הַבַּיִת" וְנִגְנְבוּ אוֹ נֶאֱבְדוּ - רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן עַד שֶׁיְּבוֹאוּ לִידֵי גִּזְבָּר. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: כָּל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ - בְּבֵי גַּזָּא דְּרַחֲמָנָא אִיתֵיהּ, דִּכְתִיב "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ". קַשְׁיָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ אַדְּרֵישׁ לָקִישׁ, קַשְׁיָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן! - דְּרֵישׁ לָקִישׁ אַדְּרֵישׁ לָקִישׁ לָא קַשְׁיָא, הָא מִקַּמֵּי דִּשְׁמָעֵיהּ מֵרַבִּי יוֹחָנָן רַבֵּיהּ, הָא לְבָתַר דִּשְׁמָעֵיהּ מֵרַבִּי יוֹחָנָן רַבֵּיהּ. אֶלָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן קַשְׁיָא! - דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן נַמִּי לָא קַשְׁיָא, הָא - דַּאֲמַר "עָלַי", הָא - דַּאֲמַר "הֲרֵי זוֹ". - מִכְּלָל דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אַף עַל גַּב דַּאֲמַר "עָלַי" לָא מִחַיֵּיב? וְהָתַנְיָא: אֵיזֶהוּ נֶדֶר וְאֵיזוֹ הִיא נְדָבָה, נֶדֶר - הָאוֹמֵר "הֲרֵי עָלַי עוֹלָה", נְדָבָה - הָאוֹמֵר "הֲרֵי זוֹ עוֹלָה". וּמַה בֵּין נֶדֶר לִנְדָבָה? נֶדֶר - מֵתָה אוֹ נִגְנְבָה אוֹ שֶׁאָבְדָה, חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָהּ. נְדָבָה - מֵתָה אוֹ נִגְנְבָה אוֹ שֶׁאָבְדָה, אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָהּ! - אָמַר לָךְ רֵישׁ לָקִישׁ: הָנֵי מִילֵּי קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, דִּמְחוּסַּר הַקְרָבָה, אֲבָל קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, דְּלָאו מְחוּסַּר הַקְרָבָה, אַף עַל גַּב דַּאֲמַר "עָלַי" - לָא מִחַיֵּיב. - וְהָתַנְן: הָאוֹמֵר "שׁוֹר זֶה עוֹלָה", "בַּיִת זֶה קָרְבָּן". מֵת הַשּׁוֹר וְנָפַל הַבַּיִת - אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן. "שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה", "בַּיִת זֶה עָלַי קָרְבָּן". מֵת הַשּׁוֹר וְנָפַל הַבַּיִת - חַיָּיב לְשַׁלֵּם! - הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּמֵת הַשּׁוֹר וְנָפַל הַבַּיִת חַיָּיב לְשַׁלֵּם - דְּלִיתְנְהוּ, אֲבָל הֵיכָא דְּאִיתְנְהוּ, כָּל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ - בְּבֵי גַּזָּא דְּרַחֲמָנָא אִיתֵיהּ, דִּכְתִיב "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ". אָמַר רַב חַמְנוּנָא: הַכֹּל מוֹדִים בַּעֲרָכִין, אַף עַל גַּב דַּאֲמַר "עָלַי" - לָא מִיחַיֵּיב. מַאי טַעְמָא - דְּלָא מִיתְּמַר לֵיהּ בְּלָא "עָלַי". הֵיכִי לֵימָא? לֵימָא "עֶרְכִּי" - אַמַּאן? לֵימָא "עֶרֶךְ פְּלוֹנִי" - אַמַּאן? מַתְקִיף לָהּ רָבָא: לֵימָא "הֲרֵינִי בְּעֶרְכִּי", "הֲרֵינִי בְּעֶרֶךְ פְּלוֹנִי"! וְעוֹד, תַּנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: "וְנָתַן אֶת הָעֶרְכְּךָ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַה'" - מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּהֶקְדֵּשׁוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת - שֶׁמִּתְחַלְּלִין עַל מָעוֹת, שֶׁבְּחוּלִּין נִגְנְבוּ אוֹ שֶׁאָבְדוּ - אֵינָן חַיָּיבִין בְּאַחֲרָיוּתָן,

יכול

תוספות

שייך לעמ' קלח,ב) **שכסוי** הדם נוהג כו' — תימה: אמאי לא תני "שכסוי הדם נוהג בזכרים ונקבות, ושלוח הקן אינו נוהג אלא בנקבות"?

בדרך כדרב יהודה כו' — ואם תאמר: אמאי איצטריך ריבויא לקן שבים? דאי משום דכתיב "על הארץ" — אם כן לא ליכתוב "בדרך" ולשתוק מ"על הארץ"! ומיהו "על הארץ" איצטריך למעוטי נשר בשמים. אבל קשה: דאם כן, מאי פריך בסמוך "מצא קן בשמים, הכי נמי דמחייב?", ומאי קושיא, הא כתיב "על הארץ"! ונראה: דפריך דקן בשמים נחייב מ"בדרך" ומ"על הארץ" נמעוט שבים במה ראית.

תא שמע תבנית כל צפור כנף וגו' — ואם תאמר: והא כתיב (תהלים יא) "איך תאמרו לנפשי נודי הרכם צפור"? יש לומר: דפשיטא דדוד לעוף טהור היה מדמה עצמו. וכן (שם קכד) "כצפור נמלטה מפח יוקשים", (ישעיה לא) "כצפרים עפות". ואם תאמר: והא כתיב (תהלים פד) "גם צפור מצאה בית", דאיירי נמי בטמא! דאטו טהור מצא, טמא לא מצא?! ומיהו אפשר דמיירי בטהור, כדמוכח סיפא דקרא, דכתיב "ודרור קן לה", וצפור דרור היא טהורה, כדמוכח ב"אלו טריפות" (חולין סב,א). והא דכתיב (תהלים קד) "אשר שם צפרים יקננו חסידה" וגו' — אפשר דבכלל חסידה הם כל הטמאים, ו"צפרים" היינו טהורה.

רש"י

יכול אף — ערכין משהפרישן יפטר? **תלמוד לומר ונתן את הערכך קדש** — אין ערכין קדושין עד שעת נתינה. וקרא הכי מדריש: "וחשב לו הכהן למקדיש את שדה מקנה את מכסת הערכך", ושבקיה. והאי "את הערכך" קאי אערכין, דאילו בפדיון הקדש כתיב לעיל מיניה "והיה לו", בלא שום נתינה. הכי גרסינן **לפי שנאמר שלח תשלח** — שתי פעמים, שומע אני לחזור אחר המצוה הזאת עד שתבא לידו. **תלמוד לומר כי יקרא במאורע** — הכתוב מדבר, לכשיקרא. **קן מכל מקום** — אפילו באפרוח אחד או בביצה אחת, כדתנן במתניתין. **צפור טהורה ולא טמאה** — לקמן מפרש לה רבי יצחק: "עוף" — משמע בין בטמא בין בטהור, אבל "צפור" — לא אשכחן בטמאים אלא בטהורים. **לפניך** — משמע ברשות היחיד, כגון בפרדס ובשדה שאינה משתמרת, דלא קניא ליה חצרו, דלאו מזומן הוא. **בדרך** — להביא רשות הרבים. **שאין קנו בידך** — אין קן מזומן לך, ואין קנוי לך. **יוני שובך** — ויוני מדבריות שקננו בשובך. ובשלהי פרקין פריך: הא כיון דחצרו קונה לו הביצים, מזומן הוא! **טפיחים** — שנותנין בהן קדרות קטנות בחומה, וקורין בוייל"ש. **ובבירות** — דירות ומגדל עיר. **שקננו בפרדס** — שמרדו, דהשתא אין קנו בידך. **ועוד לפניך למה לי** — משום רשות היחיד דפרדס, הואיל וסופנו לרבות את הכל? **אלא לפניך** — מיבעי ליה לחייב את שהיו כבר שלו ומרדו. **בדרך** — נמי מיבעי ליה לבדרב יהודה. **קן בים** — ששטף הים את האילן, והיה קן בראשו — חייב לשלח, דים נמי איקרי "דרך". **קן בשמים** — עוף נושא קן באויר. **דרך סתמא לא איקרי** — אבל ים איקרי "דרך" סתמא, "הנותן בים דרך". **ואדמה על ראשו** — אף על פי שהיה בראשו, לא אבדה את שמה, שמע מינה: אדם גופיה אדמה הוא, מדלא אבדה את שמה, דלא קרייה "עפר". והשתא נמי "על הארץ" קרינא ביה. **ועוד זה שאלו ממנו** — מנין למשה רמז קודם שבא שסופו לבא? **בשגם הוא** — "בשגם" בגימטריא כמו "משה". וכתיב שם "והיו ימיו מאה ועשרים שנה", וכך היו ימי חיי משה. כלומר, עתיד לבא, בשגם משה מן הנולדים וכן ימיו. **מנין** — למעשה המן? **המן העץ** — יתלה על העץ. **למעשה אסתר** — "הסתר אסתיר" — בימי אסתר יהיה הסתר פנים, ומצאוהו צרות רבות ורעות. **מנין** — לגדולת מרדכי? **מר דרור** — וקרי ליה ראש לבשמים, לצדיקים ואנשי כנסת הגדולה. **חד תני** — הדרסיאות, וחד תני הרדסיאות. **הורדום** — התחיל להתעסק בגדולן. **לדידי חזיין לי** — הנך שנשארו מבני בניהם של יוני הורדוס. **וקיימא שית סרי דרי** — שש עשרה שורות. **בפתי מילא** — כל שורה ארכה ברחב מיל, ואמרן "קירי, קרי" — "אדוני, אדוני". "קירי" — הוא לשון אדון, "בירי" — הוא עבד,

1 יָכוֹל אַף זֶה כֵּן - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנָתַן אֶת הָעֲרֵכְךָ"
2 וְגו', חוּלִּין עַד שֶׁיָּבֹאוּ לִידֵי גִּזְבָּר! אֶלָּא, אִי אִיתְּמַר הָכִי
3 אִיתְּמַר, אָמַר רַב הַמְנוּנָא: הַכֹּל מוֹדִים בַּעֲרָכִין, דְּאַף
4 עַל גַּב דְּלָא אֲמַר "עָלַי" - מִיחַיַּיב, דִּכְתִיב "וְנָתַן אֶת
5 הָעֲרֵכְךָ" - חוּלִּין הֵן בְּיָדְךָ עַד שֶׁיָּבֹאוּ לִידֵי גִּזְבָּר. "חוֹמֶר
6 בִּכְסוּי" וכו'. תָּנוּ רַבָּנַן: "כִּי יִקְרָא קֵן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ"
7 - מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת
8 הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ", יָכוֹל יַחֲזוֹר בָּהָרִים וּגְבָעוֹת
9 כְּדֵי שֶׁיִּמְצָא קֵן? תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי יִקְרָא" - בְּמְאוֹרָע
10 לְפָנֶיךָ. "קֵן" - מִכָּל מָקוֹם. "צִפּוֹר" - טְהוֹרָה וְלֹא
11 טְמֵאָה. "לְפָנֶיךָ" - בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד. "בַּדֶּרֶךְ" - בִּרְשׁוּת
12 הָרַבִּים. בְּאִילָנוֹת מִנַּיִן - תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּכָל עֵץ".
13 בְּבוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת מִנַּיִן - תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ עַל
14 הָאָרֶץ". וְכִי מֵאַחַר שֶׁסּוֹפֵנוּ לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר, "לְפָנֶיךָ
15 בַּדֶּרֶךְ" לָמָּה לִי? לוֹמַר לְךָ: מַה דֶּרֶךְ - שֶׁאֵין קִנּוֹ בְּיָדְךָ,
16 אַף כָּל - שֶׁאֵין קִנּוֹ בְּיָדְךָ. מִכָּאן אָמְרוּ: יוֹנֵי שׁוֹבָךְ וְיוֹנֵי

טרפות

17 עֲלִיָּיה שֶׁקִּנָּנוּ בְּטַפִּיחִין וּבַבִּירוֹת, וְאַוָּזִין וְתַרְנְגוֹלִין שֶׁקִּנָּנוּ בַּפַּרְדֵּס - חַיָּיב בְּשִׁילּוּחַ. אֲבָל קִנָּנוּ
18 בְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְכֵן יוֹנֵי הִרְדְּסִיאוֹת - פָּטוּר מִשִּׁילּוּחַ. אֲמַר מָר: מַה דֶּרֶךְ - שֶׁאֵין קִנּוֹ בְּיָדְךָ, אַף
19 כָּל - שֶׁאֵין קִנּוֹ בְּיָדְךָ. הָא לָמָּה לִי? מ"כִּי יִקְרָא" נָפְקָא - כִּי יִקְרָא פְּרָט לַמְּזוּמָּן! וְעוֹד, "לְפָנֶיךָ"
20 לָמָּה לִי? אֶלָּא "לְפָנֶיךָ" - לְאַתּוּיֵי שֶׁהָיוּ לְפָנֶיךָ וּמְרָדוּ. "בַּדֶּרֶךְ" - כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דַּאֲמַר
21 רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מָצָא קֵן בַּיָּם - חַיָּיב בְּשִׁילּוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּה אָמַר ה' הַנֹּתֵן בַּיָּם דַּרְכֶּךָ" וְגו'.
22 אֶלָּא מֵעַתָּה מָצָא קֵן בַּשָּׁמַיִם, דִּכְתִיב "דֶּרֶךְ נֶשֶׁר בַּשָּׁמַיִם", הָכִי נַמִּי דְּמִיחַיַּיב בְּשִׁילּוּחַ הַקֵּן!
23 "דֶּרֶךְ נֶשֶׁר" אִיקְרֵי, "דֶּרֶךְ" סְתָמָא לָא אִיקְרֵי. אָמְרִי לֵיהּ פַּפּוּנָאֵי לְרַב מַתָּנָה: מְצָא קֵן בְּרֹאשׁוֹ
24 שֶׁל אָדָם מַהוּ? אֲמַר: "וַאֲדָמָה עַל רֹאשׁוֹ". מֹשֶׁה מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן? "בְּשַׁגַּם הוּא בָשָׂר". הָמָן מִן
25 הַתּוֹרָה מִנַּיִן? "הָמָן הָעֵץ". אֶסְתֵּר מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן? "וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר". מָרְדְּכַי מִן הַתּוֹרָה
26 מִנַּיִן? דִּכְתִיב "מָר דְּרוֹר" וּמְתַרְגְּמִינַן: מִירָא דְּכָיָא. "וְאֵיזֶהוּ שֶׁאֵינוֹ מְזוּמָּן" וכו'. רַבִּי חִיָּיא וְרַבִּי
27 שִׁמְעוֹן. חַד תָּנֵי הַדְּרִסִּיאוֹת, וְחַד תָּנֵי הַרְדְּסִיאוֹת. מַאן דְּתָנֵי הַרְדְּסִיאוֹת - עַל שֵׁם הוֹרְדוֹס, וּמַאן
28 דְּתָנֵי הַדְּרִסִּיאוֹת - עַל שֵׁם מְקוֹמָן. אֲמַר רַב כָּהֲנָא: לְדִידִי חַזְיָין, וְקַיְימָן שִׁיתְּסַר דְּרֵי בְּפָתֵי מִילָא,
29 וַהֲוָה קְרָא "קִירִי קִירִי". הֲוָה חַד מִינַּיְיהוּ דְּלָא הֲוָה קָרֵי "קִירִי קִירִי", אָמְרָה לָהּ חֲבֵרְתָּהּ: סוּמָא,
30 אִמְרִי "קִירִי קִירִי"! אָמְרָה: סוּמָא, אִמְרִי "קִירִי בִּירִי"! אַתְיוּהּ וּשְׁחָטְוּהָ. אֲמַר רַב אַשִׁי, אֲמַר
31 לִי [רַבִּי] חֲנִינָא: מִילִּין. מִילִּין סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא: בְּמִילִּין. "עוֹף טָמֵא פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ".
32 מְנָהֲנֵי מִילֵּי? אֲמַר רַבִּי יִצְחָק: דַּאֲמַר קְרָא "כִּי יִקְרָא קֵן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ". "עוֹף" - מַשְׁמַע לָן בֵּין
33 טָהוֹר בֵּין טָמֵא. "צִפּוֹר" - טָהוֹר אַשְׁכַּחַן דְּאִיקְרֵי "צִפּוֹר", טָמֵא לָא אַשְׁכַּחַן דְּאִיקְרֵי "צִפּוֹר".
34 תָּא שְׁמַע: "תַּבְנִית כָּל צִפּוֹר כָּנָף", מַאי לָאו: "צִפּוֹר" - בֵּין טָהוֹר בֵּין טָמֵא, "כָּנָף" - חֲגָבִים!
35 - לָא "צִפּוֹר" - טָהוֹר, "כָּנָף" - טָמֵא וַחֲגָבִים. תָּא שְׁמַע: "הַחַיָּה וְכָל בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף".
36 מַאי לָאו: "צִפּוֹר" - בֵּין טָהוֹר בֵּין טָמֵא, וְ"כָּנָף" - חֲגָבִים? - לָא, "צִפּוֹר" - טָהוֹר, "כָּנָף"
37 - טָמֵא וַחֲגָבִים. תָּא שְׁמַע: "כֹּל צִפּוֹר כָּל כָּנָף", מַאי לָאו כִּדְמַקְשִׁינַן? - לָא, כִּדְמְשַׁנֵּינַן. תָּא
38 שְׁמַע "וְאַתָּה בֶּן אָדָם... אֱמֹר לְצִפּוֹר כָּל כָּנָף", מַאי לָאו כִּדְאַקְשִׁינַן? - לָא, כִּדְשַׁנֵּינַן. תָּא שְׁמַע:

"ובענפוהי

כדאמר בעירובין (נג,ב) גבי בני גליל שאין מדקדקים בלשונם: דהוא דאתאי לקמיה (דרבי יצאי) [דדיינא] דבעא למימר "מרי קירי, טבלא הוית לי וגנבוה ממני", ואמרה "מרי בירי, טפלא הוית לי וגנבוך מיך". **סומא** — שוטה, בלא ראות. **אימא קירי** — כמו שאנו אומרים. **אמרה לה** — איהי לחברתה. **סומא ואימא קירי בירי** — לאותו שאת קורא אדון — עבד הוא, על שהיה הוא עבד. **אתיוה** — עבדים שנשארו מעבדי הורדוס ושחטוה. **אמר לי רבי חנינא מילין** — דברי רוח הן, שלא דברו מעולם. **מילין סלקא דעתך** — והאמר רב כהנא "לדידי חזי לי", והרי רב כהנא מעיד על הדבר. ואי לאו דקושטא הוא, לא הוה אמר! **אלא במילין** — על ידי כשפים מלומדות לדבר אותן עופות. **עוף משמע בין טמא וכו'** — אי הוה כתיב "עוף" — הוה משמע: בין טמא בין טהור, כדכתיב (דברים יד) "כל עוף טהור תאכלו", וכתיב "כל שרץ העוף טמא הוא לכם", וכתיב (ויקרא יא) "תשקצו מן העוף". **תא שמע** — דהזהיר הכתוב שלא לעשות עבודה זרה דמות צפור, ועל כרחך אטמאים נמי מזהיר, ומהיכא משתמע מיניה? לאו מ"צפור" משתמעי בין טמאין בין טהורין, ו"כנף" — לאתויי חגבים! **לא צפור טהורה** — משתמעי מיניה, ו"כנף" — לאתויי טמאים וחגבים. **תא שמע** — הזהיר וכל בהמה יהללו את שם ה', ועל כרחך צפרים טמאים נמי משבחי קמיה, ומהיכא אדברינהו דוד? לאו מ"צפור", ו"כנף" — לאתויי חגבים!

ובענפוהי

יָכוֹל היית לומר, אַף זֶה כֵּן – שגם בערכין הדין הוא כן, שדי בהפרשת המעות כדי להחשב כקיום חובו, ואם אבדו המעות לאחר הפרשתן פטור מלהפריש מעות אחרים תחתיהן, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כז כג) 'וְנָתַן אֶת הָעֶרְכְּךָ' וגו', כלומר שיש לתת את דמי הערך לכהן, ומשמע שרק נתינה ליד הגזבר נחשבת כקיום חובו. וחלק זה של הפסוק אינו שייך לפודה את שדהו, אלא לענין ערכין, ולמדתנו התורה, שמעות אלו הניתנות מחמת ערכין, חוּלִּין הן עַד שֶׁיָּבֹאוּ לִידֵי הַגִּזְבָּר, הרי מבואר בברייתא שבערכין אין אומרים שפטור מאחריות המעות, ושלא כדברי רב המנונא שאף אם אמר 'ערכי עלי' והפריש מעות אינו חייב באחריותן.

מיישבת הגמרא: אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר – אלא מה שנאמר בשם רב המנונא, על כרחך שכך הוא נאמר, אָמַר רַב הַמְנוּנָא, הַכֹּל מוֹדִים בְּעֲרָכִין, דְּאַף עַל גַּב דְּלֵא אָמַר 'עָלַי', אלא אמר 'הריני בערכי' או שאמר 'הריני בערך פלוני', והפריש מעות לחיובו, מִיחַיֵּיב – מתחייב הוא באחריות המעות, משום דִּכְתִיב 'וְנָתַן אֶת הָעֶרְכְּךָ', ויש ללמוד מלשון הפסוק, שמעות שהופרשו לערך שהתחייב, חוּלִּין הֵן בְּיָדְךָ עַד שֶׁיָּבֹאוּ לִידֵי גִּזְבָּר, וכדברי רבי נתן בברייתא.

שנינו במשנה: חוֹמֶר בְּכִסּוּי הדם וְכוּ' משילוח הקן, שכסוי הדם נוהג בחיה ובעוף, במזומן ובשאין מזומן, ושילוח הקן אינו נוהג אלא בעוף, ואינו נוהג אלא בשאינו מזומן.

הגמרא מביאה ברייתא בענין זה ששילוח הקן נוהג באינו מזומן: תָּנוּ רַבָּנַן, נאמר בפסוק (דברים כב ו) 'כִּי יִקָּרֵא קַן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ', שואלת הברייתא, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – מה מלמדנו הכתוב באומרו לשון זו של 'כִּי יִקָּרֵא'. משיבה הברייתא, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר לגבי מצוה זו של שילוח הקן (שם כב ז) 'שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ', יָכוֹל היית לומר שכוונת התורה בכך שכפלה את לשונה ואמרה 'שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח', שאדם יַחֲווֹר – יחפש בֶּהָרִים וּגְבָעוֹת כְּדֵי שֶׁיִּמְצָא קַן ויקיים מצוה זו, תַּלְמוּד לוֹמַר 'כִּי יִקָּרֵא', ללמד שאין מצוה זו שייכת אלא בְּמְאוֹרָע לְפָנֶיךָ – בשקרה הדבר שמצאת קן, ולא מוטל עליך לחפש.

הברייתא דורשת את המשך לשון הפסוק: נאמר בפרשת שילוח הקן, 'קַן', ויש לדרוש מתיבה זו, שחיוב שילוח הקן הוא מִכָּל מָקוֹם – בכל אופן שיהיה, ואפילו אם אין בקן אלא ביצה אחת או אפרוח אחד, כמבואר גם במשנה לקמן (קמז:). ותיבת 'צִפּוֹר' באה ללמד, שדווקא בְּטָהוֹרָה יש חיוב שילוח, וְלֹא בְּטֻמְאָה. ומהנאמר 'לְפָנֶיךָ' יש לדרוש, שחיוב שילוח הקן הוא אף בקן שבְּרֹשׁוּת הַיָּחִיד, וכגון בפרדס או בחצר שאינה משתמרת, שמקומות האלו אינם קונים בקנין חצר, וכיון שאין הבעלים זוכים בקן אין הוא נחשב כ'מזומן'. ומהנאמר 'בַּדֶּרֶךְ' יש לדרוש, שחיוב שילוח הקן הוא אף בקן שבְּרֹשׁוּת הָרַבִּים. מבארת הברייתא, אם מצא קן בָּאִילָנוֹת, מִנַּיִן שחייב בשילוח הקן, ואין אומרים שהחיוב הוא רק בקן שעל הארץ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'בְּכָל עֵץ'. עוד מבארת הברייתא, מצא קן בְּבוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת, מִנַּיִן שאף בזה יש מצות שילוח, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אוֹ עַל הָאָרֶץ', והיינו, שכל מקום שהוא על הארץ יש בו חיוב שילוח הקן.

שואלת הברייתא: וְכִי מֵאַחַר שֶׁסּוֹפֵנוּ לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר, שהרי נאמר 'עַל הָאָרֶץ', וכפי שנדרש לעיל, אם כן, תיבות 'לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ' המרבות את רשות היחיד ואת רשות הרבים, לָמָּה לִי – מדוע כתבה אותם התורה, והרי היה די בכך שתכתוב 'בכל עץ או על הארץ', שמשמע שריבוי זה הוא בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים. משיבה הברייתא: אלא בא הפסוק לוֹמַר לְךָ, מַה 'דֶּרֶךְ' שֶׁאֵין קִנּוֹ בְּיָדְךָ, כלומר, שאינו מזומן לך ואינו קנוי לך, שהרי זו רשות הרבים, אַף כָּל מקום שֶׁאֵין קִנּוֹ בְּיָדְךָ, חייב בשילוח, מִכָּאן אָמְרוּ חכמים, יוֹנֵי שׁוֹבָךְ וְיוֹנֵי עֲלִיָּיה, שהם יוני הפקר ומקננים בשובכים ובעליות, שֶׁקִּנְּנוּ בְּפִפְיוֹחִין – בפכים קטנים שנותנים בחומות כדי שיקננו שם עופות הבר, וּבְבֵירוֹת – בדירות ובמגדלים שבעיר, וְכֵן אֲוִוזִין וְתַרְנְגוֹלִין שֶׁמָּרְדוּ וברחו מהבית, והרי הם הפקר, שקִּנְּנוּ בְּפַרְדֵּס, חַיָּיב המוצאן בְּשִׁילּוּחַ, כיון שאינם שלו ואף אינם מזומנים לפניו. אֲבָל אם לא מרדו האווזים והתרנגולים, אלא קִנְּנוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת, שהוא מקום משתמר והם מזומנים בידו, וְכֵן יוֹנֵי הַרְדְּסִיאוֹת שהם יוני הפקר שגדלות בין בני אדם וקננו בתוך הבית, פָּטוּר המוצאן מִשִּׁילּוּחַ, כיון שאינם דומות לקן הנמצא 'בדרך', אלא הם קנויים לו ומזומנים לפניו.

הגמרא מבארת את האמור בברייתא: אָמַר מַר בברייתא, 'מַה דֶּרֶךְ שֶׁאֵין קִנּוֹ בְּיָדְךָ, אַף כָּל שֶׁאֵין קִנּוֹ בְּיָדְךָ'. שואלת הגמרא: הָא לָמָּה לִי – מדוע יש צורך ללמוד דין זה שחיוב שילוח הקן הוא רק באופן שאין קנו בידך מהמיעוט של 'דֶּרֶךְ', הרי מִ'כִּי יִקָּרֵא' נַפְקָא – יש להוציא דין זה וללמוד זאת מהפסוק 'כִּי יִקָּרֵא', וכפי שדרשנו לעיל (ע"א) מלשון הפסוק 'כִּי יִקָּרֵא, פָּרַט לְמִוּמָּן שפטור משילוח כיון שאינו של הפקר. וְעוֹד קשה, תיבת 'לְפָנֶיךָ' שנאמרה בפסוק לָמָּה לִי – מדוע הוצרכה התורה לכתוב תיבה זו כדי לדרוש ממנה שאף ברשות היחיד שאינה משתמרת שייכת מצוה זו, והרי סופינו לרבות כל מקום לחיוב שילוח הקן ממה שנאמר 'עַל הָאָרֶץ'. משיבה הגמרא: אֶלָּא יש לדרוש באופן אחר, והיינו, מה שנאמר בפסוק 'לְפָנֶיךָ', נצרך לְאַתּוּיֵי – לרבות את אותם עופות שֶׁהָיוּ לְפָנֶיךָ – ברשותך, וּמָרְדוּ – וברחו, שאף הם נחשבים כאינם מזומנים, וחייבים בשילוח הקן. ומה שנאמר 'בַּדֶּרֶךְ' גם כן בא ללמד כִּדבריו דְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מָצָא קֵן בַּיָּם, וכגון ששטף הים את האילן, והיה קן בראש האילן, חַיָּיב המוצאו בְּשִׁילּוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג טז), 'כֹּה אָמַר ה' הַנּוֹתֵן בַּיָּם דֶּרֶךְ' וְגוֹ', ומבואר שלשון 'דרך' שאמרה התורה כוללת גם את הים.

שואלת הגמרא: אֶלָּא מַעְתָּה – לפי דבריך, שכיון שהוזכר בפסוק לשון 'דרך' על ים שייכת שם מצות שילוח הקן, אם כן, מָצָא אדם קֵן בַּשָּׁמַיִם, על גבי עוף הפורח, שאף השמים קרויים דרך, דִּכְתִיב (משלי ל יט), 'דֶּרֶךְ נֶשֶׁר בַּשָּׁמַיִם', הָכִי נַמִּי דְּמִיחַיֵּיב – האם גם בזה תאמר שחייבים בְּשִׁילּוּחַ הַקֵּן. משיבה הגמרא: 'דֶּרֶךְ נֶשֶׁר' אִיקְּרֵי – השמים מכונים 'דרך נשר', אבל 'דֶּרֶךְ' סְתָמָא לֹא אִיקְּרֵי – אין השמים מכונים סתם 'דרך', ולכן אינם כלולים במה שכתבה התורה לגבי שילוח הקן לשון 'דרך'.

הגמרא דנה בדין קן שבראש האדם: אָמְרֵי לֵיהּ פַּפּוּנָאֵי לְרַב מַתְּנָה – שאלו בני המקום ששמו פפונאי את רב מתנה, אם מָצָא אדם קֵן בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל אָדָם אחר, מַהוּ – מה דינו, כלומר, האם גם אופן זה התרבה ממה שנאמר 'עַל הָאָרֶץ', וממילא יש בו מצות שילוח הקן, או שאין זה בכלל 'עַל הָאָרֶץ', וממילא אין בו חיוב שילוח הקן. אָמַר להם רב מתנה, נאמר בפסוק לגבי הזמן שבו מרד אבשלום בדוד המלך (שמואל ב' טו לב), 'וְיִהִי דָוִד בָּא עַד הָרֹאשׁ אֲשֶׁר יִשְׁתַּחֲוֶה שָׁם לֵאלֹהִים וְהִנֵּה לְקָרָאתוֹ חוּשַׁי הָאַרְכִּי קָרוּעַ כֻּתָּנְתּוֹ וַאֲדָמָה עַל רֹאשׁוֹ', ומכך שאף אחרי שהיתה האדמה על ראשו של חושי הארכי היא עדיין מכונה 'אדמה' ולא השתנה שמה ל'עפר', מוכח שאף האדם נחשב כחלק מהאדמה, וממילא כשאמרה התורה בפרשת שילוח הקן שנמצא הקן 'על הארץ', אף אם מצאו בראשו של אדם הדין כן.

הגמרא מביאה דברים נוספים ששאלו פפונאי את רב מתנה. עוד שאלו בני פפונאי את רב מתנה: מִשֶּׁה מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן – היכן הוזכר בתורה לפני לידתו של משה רבינו, שעתיד לבא אדם זה לעולם. השיב להם רב מתנה: נאמר בפסוק לגבי דור המבול (בראשית ו ג), 'וַיֹּאמֶר ה' לֹא יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשַׁגָּם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה', ותיבת 'בְּשַׁגָּם' היא בגימטריא 'משה', ורמוז בזה שעתיד לבוא לעולם אדם ששמו משה, ויחיה מאה ועשרים שנה.

עוד שאלוהו: הָמָן מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן – היכן נרמז בתורה המעשה של המן הרשע, קודם שאירע מעשה זה. השיב להם רב מתנה: נאמר בתורה לגבי חטאו של אדם הראשון (שם ג יא) 'הֲמִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבִלְתִּי אֲכֹל מִמֶּנּוּ אָכָלְתָּ', ורמוז בתיבות 'המן העץ' שעתיד המן להיתלות על העץ.

הוסיפו ושאלוהו: אֶסְתֵּר מִן הַתּוֹרָה, מַנַּיִן – היכן רמוז מעשה אסתר. השיב להם: שנאמר בפרשת הקללות (דברים לא יח) 'וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל

המשך בעמוד לא

(דניאל ד ט) 'וּבְעָנְפוֹהִי יְדוּרָן צִפָּרֵי שְׁמַיָּא' – ובין ענפיו יגורו צפרי השמים, והרי בודאי כוונת הפסוק גם לעופות טמאים, שאף הם דרים בענפי האילנות. מתרצת הגמרא: 'צִפָּרֵי שְׁמַיָּא' אִיקְרוּ – אמנם גם עופות טמאים מכונים 'צפורי השמים', אך 'צִפָּרֵי' סְתָמָא לֹא אִיקְרוּ – הם אינם מכונים 'צפורים' סתם, וכיון שלגבי שלוח הקן נאמר 'צפור' סתם, היינו רק עוף טהור.

מוסיפה הגמרא ומקשה: תָּא שְׁמַע, נאמר בפסוק לגבי איסורי אכילה (דברים יד יא) 'כָּל צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹּאכֵלוּ', מִכְּלַל דְּאִיכָּא טְמֵאָה – משמע מלשון 'צִפּוֹר טְהוֹרָה', שיש צפור טמאה, שאם לא כן היתה התורה כותבת רק 'כל צפור תאכלו', והיינו יודעים שרק טהורות במשמע. מתרצת הגמרא: לֹא – אין לדייק כן מלשון הפסוק, אלא כך יש לדייק, מִכְּלַל דְּאִיכָּא אֲסוּרָה – משמע שיש צפור שאף שהיא טהורה, אסורה היא באכילה.

מבררת הגמרא: מַאי הִיא – איזו צפור טהורה היא שאסרה אותה התורה באכילה, אִי כוונת התורה לציפור טְרֵפָה, הרי בְּהֶדְיָא כְּתִיב – בפירוש אסרתה התורה, שנאמר לגבי איסורי הכהן לאכול קדשים בטומאה (ויקרא כב ח) 'נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה בָהּ אֲנִי ה'', ודרשו חכמים בספרא (אמור פ"ד) שפסוק זה עוסק בעוף טהור. וְאִי תרצה לומר שמדובר בִּשְׁחוּטָה דִּמְצוֹרָע – בצפור שמביא המצורע ביום טהרתו לשוחטה לצורך הזאת דמה, שנלמד מפסוק זה שאסור לאוכלה על אף שנשחטה כדין, הרי אין לומר כן, שהרי מִסֵּיפָא דִּקְרָא נַפְקָא – דין צפור זו נלמד מהמשך הפסוקים העוסקים באיסורי אכילה, שנאמר (דברים יד יב) 'וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם' וגו', ולשון 'מהם' מיותרת, ומשמע ממנה שאף מאותם טהורים שהוזכרו קודם לכן יש שאינם נאכלים, ודרשו חכמים (קידושין נז.) שבא הפסוק לְרַבּוֹת שְׁחוּטַת מְצוֹרָע לאיסור אכילה.

מבארת הגמרא: לְעוֹלָם יש לומר שהפסוק 'כָּל צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹּאכֵלוּ' עוסק בְּצִפּוֹר שְׁחוּטָה דִּמְצוֹרָע, וְאף על פי שכבר נכלל איסורה בפסוק 'וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם', כתבה זאת התורה שוב, לַעֲבוֹר עָלָיו – כדי שהאוכל צפור זו יעבור בַּעֲשֵׂה וּבְלֹא תַעֲשֶׂה.

מבררת הגמרא: מדוע העמדנו את הפסוק 'כָּל צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹּאכֵלוּ' בשחוטה דמצורע, וְלוֹקְמָהּ בִּטְרֵפָה – והרי אפשר להעמיד את הפסוק באיסור טריפה, וְאף שכבר נכתב איסורה בתורה, נאמר שכתבה זאת התורה שוב כדי לַעֲבוֹר עָלָיו בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, וכפי שביארנו לגבי שחוטה דמצורע, ומדוע העדפנו להעמיד את הפסוק בשחוטה דמצורע. מבארת הגמרא: אחד הכללים שהתורה נדרשת בהם הוא, 'דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ', שאם יש דבר שניתן לפרשו בכמה אופנים, יש ללמוד את ביאורו מענינה של אותה פרשה בה הוא נאמר, ופסוק זה, של 'כָּל צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹּאכֵלוּ', בְּעִנְיָנָא דִּשְׁחוּטָה כְּתִיב – נאמר לגבי צפור שחוטה כדין, שהרי סיום הפסוק הוא 'וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם', והוא ודאי עוסק בשחוטה, שהרי הלשון 'מהם' מתפרשת על תחילת הפסוק, 'כל צפור טהורה תאכלו', שבזה ודאי מדובר בשחוטות המותרות לאכילה, ואמרה התורה שמאותן צפרים טהורות שאין חסרון בשחיטתן יש כאלו שאינן נאכלות, והיינו שחוטה דמצורע. וכיון שסיום הפסוק עוסק בצפור שחוטה דמצורע, יש ללמוד שאף תחילת הפסוק 'כל צפור טהורה תאכלו', עוסק בשחוטה דמצורע.

הגמרא חוזרת להקשות על דברי רבי יצחק שסובר שלשון 'צפור' נאמרה רק על עוף טהור. מקשה הגמרא: תָּא שְׁמַע, נאמר בפסוק לגבי טהרת המצורע (ויקרא יד ד), 'וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי צִפֳּרִים חַיּוֹת'. ויש להקשות, מַאי – מה פירוש לשון הפסוק 'חַיּוֹת', לָאו – האם אין הכוונה לצפורים שֶׁחָיוֹת בְּפִיךְ – שמותרות לאכילה בפה, כלומר, צפורים טהורות. ואם כן, מִכְּלַל – משמע מכך, דְּאִיכָּא לָאו שֶׁחָיוֹת בְּפִיךְ – שיש עופות הקרויים 'צפורים' שאינן מותרים באכילה משום שהם טמאים, ומוכח שלשון 'צפור' כוללת גם עופות טמאים, ושלא כדברי רבי יצחק. מתרצת הגמרא: לֹא – אין זו כוונת הפסוק, אלא מַאי – מה פירוש הלשון 'חַיּוֹת', שֶׁחַיִּין [–שלמים] רָאשֵׁי הַאֲבָרִים שֶׁלָּהֶן, ללמד שלא יביא צפור מחוסרת אבר.

מוסיפה הגמרא ומקשה על רבי יצחק: תָּא שְׁמַע מִסֵּיפָא – מסופו של הפסוק, שנאמר לגבי צפורי מצורע (שם) 'שְׁתֵּי צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהוֹרוֹת'. ויש להקשות, מִכְּלַל – משמע מלשון 'טְהוֹרוֹת', דְּאִיכָּא טְמֵאוֹת – שיש עופות שנקראו 'צפורים', על אף שהן טמאות, ושלא כדברי רבי יצחק. מתרצת הגמרא: לֹא – אין לדייק כן, אלא כך יש לדייק, מִכְּלַל – משמע מלשון הפסוק, דְּאִיכָּא טְרֵפוֹת – שיש צפורים טהורות שפסולות להזאת מצורע מחמת שהן טרפות, ולימדה התורה שעל אף שאין הצפור שמביא המצורע נשחטת לשם קרבן, אלא נשחטת מחוץ למחנה אל כלי חרס לצורך הזאת דמה על המצורע שנטהר, צריך שלא תהיה טריפה.

מקשה הגמרא: איך ניתן להעמיד שהתיבה 'טְהוֹרוֹת' נכתבה כדי ללמד שצפרים טרפות פסולות להזאת מצורע, והרי הפסול של צפורים טְרֵפוֹת להזאת מצורע, מִ'חַיּוֹת' נַפְקָא – נלמד מלשון 'חַיּוֹת' האמור בפסוק. ומבארת הגמרא את קושייתה: הָנִיחָא – אמנם דבר זה, שלשון 'טהורות' ממעטת טריפה, מובן לְמַאן דְּאָמַר שִׁטְרֵפָה חַיָּה – יכולה לחיות עם המום שיש בה, משום שלדבריהם אכן אי אפשר למעט טריפה מלשון 'חיות', שהרי אף טריפה חיה. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שִׁטְרֵפָה אֵינָהּ חַיָּה, ובודאי תמות בתוך שנים עשר חדש, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – מה יש לומר בישוב הקושיא, שהרי לשון 'חיות' ממעטת טריפות, ואילו לשון 'טהורות' ממעטת טמאות, ומוכח שלשון 'צפורים' שייכת גם בעופות טמאים.

מוסיפה הגמרא ומקשה: וְעוֹד קשה, בֵּין לְמַאן דְּאָמַר טְרֵפָה חַיָּה, וּבֵין לְמַאן דְּאָמַר שטריפה אֵינָהּ חַיָּה, הרי דין זה שאין המצורע יכול להביא צפור טריפה, מִדְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל נַפְקָא – נלמד מדרשה זו שבברייתא שנשנית בבית מדרשו של רבי ישמעאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, יש קרבנות שבאות לכפר על חטאים, ויש קרבנות שבאים רק כדי להכשיר את האדם לאכול בקדשים, וְנֶאֱמַר מַכְשִׁיר וּמְכַפֵּר בְּפָנִים – בדברים הקרבים בפנים, והיינו אשם של מצורע וחטאת יולדת וכדומה, שאינם מכפרים על חטא אלא באים להכשירם לאכול בקדשים, וכן יש דברים הנחשבים 'מכפר', וכגון חטאות ואשמות הבאים לכפר על חטאים, הקרבים בפנים, וְנֶאֱמַר מַכְשִׁיר וּמְכַפֵּר בַּחוּץ – וכמו כן לגבי דברים הנעשים מחוץ לבית המקדש, יש דברים שנחשבים כ'מכשיר', והיינו צפורי מצורע הבאים להכשירו לאכול בקדשים, וכן יש דברים הנחשבים 'מכפר', והיינו שעיר המשתלח לעזאזל הבא לכפר על חטאי עם ישראל. ויש ללמוד בבנין אב, מַה בְּמַכְשִׁיר וּמְכַפֵּר הָאָמוּר בְּפָנִים, עֶשָׂה בּוֹ הכתוב את דין הַמַּכְשִׁיר כְּדִין הַמְכַפֵּר, והצריכו שיהיה כמותו בכל עניני כשרות וטהרה, שהרי אף אימורידהם של המכשירים קרבים על גבי המזבח, אַף מַכְשִׁיר וּמְכַפֵּר הָאָמוּר בַּחוּץ, אף על פי שאינם קרבים כלל על גבי המזבח, מכל מקום עֶשָׂה בּוֹ הכתוב את דין הַמַּכְשִׁיר כְּדִין הַמְכַפֵּר, להצריך שיהיו טהורים וכשרים, ולגבי שעיר המשתלח יש צורך שלא יהיה בו מום, שהרי מטילים גורלות על שני השעירים וכל אחד מהם יכול לצאת עליו הגורל לה', ויקריבוהו בקרבן, וכן לומדים מכאן שצפור של מצורע צריכה להיות שלמה, בקרבנות הקרבים בפנים, ולא טריפה. ואם כן חוזרת הקושיא מדוע כתבה התורה לשון 'טהורות', הרי לכאורה זהו למעט טמאות, ומוכח שאף הטמאות מכונות צפורים.

מתרצת הגמרא באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, לשון 'טהורות' האמורה בפסוק לגבי מצורע באה לְמַעוּטֵי – למעט צִפּוֹרֵי עִיר הַנִּדַּחַת, שאסורות בהנאה ככל הנמצא בעיר הנדחת, ומשום כך הן פסולות לטהרת מצורע.

מבררת הגמרא את התירוץ: הרי מצורע מביא שתי צפורים, וּלְמַאי – לגבי איזו צפור אנו צריכים ללימוד זה, אִי לְשַׁיּוּלֵי – אם לגבי אותה צפור המשתלחת על ידו, הרי ודאי שאינו יכול לקחת משל עיר הנדחת, שהרי ציותה אותו התורה לשלחה, ופשוט שלֹא אָמְרָה תּוֹרָה שַׁלֵּחַ לְתַקָּלָה, שיכשלו בני אדם שימצאוה, ולא ידעו שהיא אסורה בהנאה. מבארת הגמרא: אֶלָּא לְשַׁחִיטָה – לאותה

המשך בעמוד ריח

רש"י

ובענפוהי ידורן צפרי שמיא — והכא לא כתיב "כנף", ועל כרחך עופות טמאין נמי מתקבצין באילנות, ומשתמעי כולהו מ"צפור". **מדקאמר צפור טהורה מכלל דאיכא טמאה** — דאי אין טמאים בכלל "צפור" — לכתוב קרא "כל צפור תאכלו". **ומשני** — האי "טהור" לאו למעוטי טמאה אתא, אלא למעוטי אסורה, ומן הטהורים היא וטרפה. **והא בהדיא כתיב** — (ויקרא כב) "נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה", ובעוף טהור מיתוקם קרא בתורת כהנים שיהא מטמא בבית הבליעה. **אי שחוטה דמצורע** — "ושחט את הצפור האחת", וקיימא לן בעבודה זרה (עד,א) ובקדושין (נז,א) דאסורין בהנאה. **וזה אשר לא תאכלו מהם** — יתירא הוא "מהם", מן הטהורין, דהא אטהורין דלעיל מיניה קאי. **לרבות שחוטה דמצורע** — אבל המשולחת — מותרת, דלא אמרה תורה שלחנה כדי שיכשלו בה אחריני, שיהו צדין ואוכלין אותה בני אדם, אלא ודאי מותר. **עשה** — טהורה תאכלו ולא האסורה, כגון שחוטה דמצורע, ולאו הבא מכלל עשה — עשה. **ואימא לרבות טרפה** — כלומר, אמאי ניחא לך לאוקומי עשה בשחוטה דמצורע טפי מטרפה? **דבר הלמד מענינו** — זה אחד משלש עשרה מדות: מקרא שכתוב סתם, ואין אנו יודעין במה מדבר, הוי לומדו מענינו. **והא בענינא דשחוטה כתיב** — "טהורה תאכלו", והא ודאי לא אכיל לה אלא שחוטה, ועלה כתיב: וזה אשר לא תאכלו מן השחוטה. **שתי צפרים חיות מאי חיות לאו חיות לפיך** — ראויות לפיך, טהורות. ומדכתיב "צפרים חיות" — מכלל דאיכא דשמייהו צפרים, ולא חיות נינהו, דהוו טמאות. **שחיין ראשי אברים שלהן** — למעוטי מחוסרות אבר. **לאו מכלל דאיכא טמאות** — בלשון קושיא. ומשני: **לא, מכלל דאיכא** אסורות טרפות, ומעטינהו דלא ליתכשרו לטהרת מצורע, אף על גב דלאו קרבן נינהו אלא מחוץ למחנה שוחטה אל כלי חרס. **מחיות נפקא** — ולא טרפה, דאינה חיה. **הניחא** — הא דמצרכת קרא אחרינא למאן דאמר טרפה חיה. **ועוד** — טרפה, מדתנא דבי רבי ישמעאל מבנין אב נפקא. **מכשיר בפנים** — אשם מצורע וחטאות מחוסרי כפרה דזבין ויולדות, שאינן באין אלא להכשירן בקדשים. **מכפר בפנים** — כל חטאות ואשמות. **מכשיר בחוץ** — צפרי מצורע שהן לטהר. **מכפר בחוץ** — שעיר המשתלח. **עשה בו מכשיר כמכפר** — בכל מיני כשרות וטהרה, שהרי גם המכשירין קרבים האמורין שלהן. **אף בחוץ עשה מכשיר צפרים כמכפר** — שעיר המשתלח דאסור במום, דבעי ראוי לשם, שבאיזה שיפול הגורל לשם יהיה ראוי למזבח. **אמר רב נחמן** — "טהורות" למעוטי צפורים של עיר הנדחת. **ולמאי** — להי מינייהו איצטריך קרא להך? דהא משלח — פשיטא דשל עיר הנדחת לאו בר שילוח הוא, דלא אמרה תורה שלח לתקלה. דממון עיר הנדחת — אסור, ואם ישלחנה, יהיו בני אדם צדין אותה לאחר זמן. **אלא בשחוטה** — אפילו ההיא דשחוטה היא ולא אכלי לה, ויכול לשורפה אחר שחיטה לא תיתי מעיר הנדחת. **רבא אמר** — להכי אתי "טהורות" — שלא יזווג לה אחרת. שאם בא לידו מצורע אחר לאחר שיטהר את זה — לא יאמר הכהן "הבא אחרת וזווגה לחיה של מצורע ראשון". דהכי משמע: "טהורות", מכלל דאיכא אסורות, ומאי ניהו? הנשארת דמצורע. **ולמאי** — בעית לה דמצורע? **אי לשחיטה הא בעיא שילוח** — משום מצורע קמא, ופשיטא דאסור! **אלא לשילוח** — ותיפוק ליה לשילוח דתרוייהו. **רב פפא אמר** — "טהורות" למעוטי צפרים שהחליפן ולקחן מן הגוי בדמי עבודה זרה שמכר לו. **ולמאי קבעי לה** — דמבעי קרא למיסרה? **אי לשילוח** — פשיטא דאסור. **בר קטלא הוא** — ופשיטא דאינו ראוי לשלוח, ולא לשחיטה — דהא דינו בסקילה. **אלא לשחיטה** — דאי משום "ובערת הרע" — הרי מבורר מן העולם הוא. **רבי אליעזר מחייב לשלח** — אף על פי שאין הביצים שלו, הואיל ומנהגו בכך ששוכן על ביצים אחרים. ועוף טהור הוא, ולא זהו שקורין קוקו"א. **קורא זכר** — אבל נקבה — אפילו רבנן מודו, כדמפרש בגמרא טעמא דרבי אליעזר. **אם טרפה** — אמן של אפרוחים טרפה — חייב לשלח, אבל אפרוחים טרפות — אינו חייב לשלח את האם.

אם

תוספות

טרפות מחיות נפקא — תימה: הא דרשינן מיניה שחיין ראשי אברים! וליכא למימר דהכי קאמר: דטרפה ידעינן מכל שכן דמחוסר אבר, דאמעיט מ"חיות" — דאכתי אימא דקרא למעוטי טרפה אתא, ולא למחוסר אבר! ועוד קשה: דקאמר "הניחא למאן דאמר טרפה חיה", דמשמע לדידיה לא ממעטינן טרפה מ"חיות", ובפרק קמא דעבודה זרה (ה,ב) אמרינן: מנין למחוסר אבר שאסור לבני נח? שנאמר "מכל החי" — אמרה תורה: הבא בהמה שחיין ראשי אברים שלה. ופריך: והא מבעי ליה למעוטי טרפה? טרפה מ"להחיות זרע" נפקא. הניחא למאן דאמר טרפה אינה יולדת, אלא למאן דאמר טרפה יולדת כו'. אלמא ממעט טרפה מקרא ד"מכל החי", אפילו למאן דאמר טרפה חיה. דלמאן דאמר דיולדת, כל שכן דחיה. דאפילו למאן דאמר דחיה, מצי סבר דאינה יולדת, כדמשמע ב"אלו טרפות" (חולין נז,ב). ומשמע נמי התם, דליכא לאוקומי קרא אתרוייהו. ויש לומר: דהתם, דלקיום העולם, אין סברא למעט מחוסר אבר אלא טרפה. דאף על גב דחיה, אינה חיה זמן מרובה. אבל הכא, איכא לאוקומי אתרוייהו. ולמאן דאמר טרפה חיה, לא מסתבר למעט מיניה טרפה, כיון דאיכא לאוקומי אמחוסר אבר. או שמא יש לחלק בין "חי" ל"חיות".

למעוטי צפרי עיר הנדחת — תימה: הא נמי נפקא מדתנא דבי רבי ישמעאל, דכיון שאסורים בהנאה, לא קרינן ביה "ממשקה ישראל"! ואפשר דלא ממעטינן "ממשקה ישראל" אלא דומיא דערלה וכלאי הכרם, שלא היה להם שעת הכושר, כדאמר פרק קמא דמנחות (ו,א), והילכך אפילו לכפרה מותרות. דאי משום הנאה — מצות לאו ליהנות ניתנו. וצריך עיון: בבהמת עיר הנדחת, אם עבר והקדישה והקריבה, אם הוא קרבן כשר, כיון דלשרפה קיימא.

שלא יזווג לה אחר — צריך עיון: היאך משמע זה מ"טהורות". ואם תאמר: ו"חיות" למה ליה? ויש לומר: דרבה ורב נחמן בר יצחק לא פליגי אהדדי, ותרי מיעוטי, חד לדמר וחד לדמר.

לצפרים שהחליפן בעבודה זרה — כאן נמי צריך לומר דלכפרה כשרות. דאם לא כן, תיפוק ליה מדתני דבי רבי ישמעאל. ומשום הכי נקט שהחליפם בעבודה זרה, אבל צפרים הנעבדים — פשיטא דאסורין, דאין ראויין לכפרה.

הכי

הכי גרסינן — וכן נמצא בספר ישן "והתניא, אם אפרוח טרפה — חייב". וקא סלקא דעתך ד"טרפה" קאי א"אפרוח". ומשני "הכי קאמר: אפרוח שאמו טרפה". אבל לספרים דגרסי "אפרוחים טריפות" אינו מיושב. **שני** סדרי ביצים זה על גב זה מהו — פירוש: אי הוי חציצה, ויכול ליקח התחתונים קודם שילוח. ואי לא הויא חציצה — אסור ליקח עד שישלח, כדאמרינן לקמן. **מה** ביניהן דלא נגע עלייהו — תימה: הא דמחייב לעיל ברובדי אילן, היכי מיירי? אי אפילו בלא נגע מן הצד כלל — מאי משני הכא "אף על גביהן", דלא נגעה עלייהו, והיינו רובדי אילן", משמע: הא מן הצד נגעה, אכתי תקשה: דהא חייב ברובדי אילן לעיל, אף על גב דלא נגעה כלל! ואי לא מחייב לעיל אלא בנגעה מן הצד דוקא — אם כן, מאי קאמר בסמוך "מעופפת איצטריכא ליה, דאפילו כנפיה נוגעות בקן", כיון דההוא נוגעים במן הצד, אכתי תקשה: ליתני רובדי אילן, וכל שכן מעופפת, דהא ברובדי אילן מיירי נמי בנוגעים מן הצד! לא

אם כן — דאמן נמי מקשת להו ומ"תקח לך" ולא לכלביך ממעט האם כמו האפרוחים, אם טמאה נמי מהתם אימעיט. **והתניא אם אפרוחים טרפה חייב לשלח** — קא סלקא דעתין דהכי קאמר: אמן של אפרוחים שהן טרפות, והאם כשרה — חייב לשלח, ולא דרשינן "תקח לך" ולא לכלביך. **מיעוט סימנים** — של אפרוחין תחת האם. **מהו** — לחייבו בשלוח האם: כיון שבידו לגמור את השחיטה — "תקח לך" קרינא ביה, וחייב לשלח. או דילמא, השתא מיהת כל זמן שלא גמר בהם סימנים — פטור מלשלח, ונוטל את האם בהיתר, ואחר כך גומר שחיטה. **מטלית** — פרוסה על הביצים, והאם רובצת עליה, מי הויא חציצה דלא ליבעי שלוח, דלא קרינא ביה "רובצת", או לא? **כנפים** — נוצה תלושה. **ביצים מוזרות** — שאין אפרוח בא מהן, כדאמרינן במתניתין דלא מיחייבי בשלוח. **מהו שיחוצו** — אם תמצא לומר ביצים מוזרות חוצצים — שני סדרי ביצים בני קיימא זה על גבי זה מהו? אם נתכוין ליטול התחתונים — מי הוו אמצעים חציצה ופטור מלשלח או לא? **זכר** — לאו בר שלוח הוא, כדאמרינן לקמן: אבל זכר דברי הכל פטור, דהא "אם" כתיב. ובקורא הוא דמחייב רבי אליעזר, משום דכתיב ביה דגירה, כדלקמן. **תסיל** — עוף טהור, ודומה ליונה. **דלמא** — הא דתני בטהור וטהור חייב — בקורא נקבה, דמנהגו בכך. ומודו בקורא נקבה, אפילו אין הביצים שלה, כדלקמן. דהואיל ודרכה הוא לגדלן — "והאם רובצת" קרינא ביה. וכי רובצת על ביצת עוף טמא — פטור, דכתיב "תקח לך" ולא לכלביך, אבל עוף אחר — בטלה דעתו, ואינה בשלוח. **ובקעה ודגרה** — מה התם דגירה מעליא, דבמינו משתעי קרא, אף הכא דגירה מעליא. אבל הקורא נקבה, אפילו אין הביצים שלה — חייב לשלח, ד"האם" קרינא ביה, הואיל ומנהגו בכך. אבל זכר דעלמא — דברי הכל פטור, "והאם רובצת" כתיב, ולא "האב רובץ". ובקורא הוא דמחייב רבי אליעזר, משום דכתיב ביה דגירה, לא שנא זכר ולא שנא נקבה. **כהן דרבנן** — דאפילו בקורא פטרי, אי לאו דנקבה היא, אף על גב דכתיב ביה דגירה — "אם" בעינן, ולא זכר. **משנה** **מפריחים** — גדולים. **גמרא** **היתה יושבת בין שני רובדי אילן** — והביצים תחתיה, אבל הענפים סומכים ומגביהים אותה באויר. **כל** — שאילו ידחה זה מזה תשמט האם ותפול עליהן — חייב, ואם נופלת לצדדין — פטור. **ביניהן** — ביצה מכאן וביצה מכאן. **אפילו כנפיה נוגעות בהן פטור** — ולקמן מפרש לה, מן הצד. **מה ביניהן אפילו נגעה בהן** — ואשמועינן פטור ד"על" בעינן. **אף על גביהן** — דקתני "חייב" — בדנגעה בהו. וממתניתין ליכא לאותובי אדרב דבעי נוגעים, משום דמתניתין במעופפת, הא בין שני רובדי אילן — "רובצת" קרינא ביה. **מה ביניהן דלא נגעה עלייהו אף על גביהן דלא נגעה עלייהו** — מלעיל, ושוב אין כאן נגיעה. דאי נמי נגעה מן הצדדין — אינה נגיעה, ד"על" בעינן, ואפילו הכי קתני "חייב", הואיל ועליהן רובצת. **ליתני רובדי אילן** — ואף על גב דיושבת במקומה תחתיה דפטור, וכל שכן מעופפת דאינה רובצת. **מן הצד** — שנוגעת בצידיהן, ולא על גביהן. **אף על גביהן דלא נגעה עלייהו** — ושוב אין כאן נגיעה. ואפילו הכי, הואיל ויושבת — חייב, ד"רובצת" קרינא ביה. **מה ביניהן דנגעה בהו** — דאי לא נגעה, לא איצטריך לאשמועינן. **אף על גביהן דנגעה בהו** — מלמעלה.

אִם כֵּן, "צִפּוֹר" לְמַעוּטֵי עוֹף טָמֵא לָמָּה לִי? וְהָתַנְיָא: אֵם אֶפְרוֹחִין טְרֵפָה - חַיָּיב בְּשִׁילּוּחַ! - אָמַר אַבָּיֵי: הָכִי קָאָמַר, אֶפְרוֹחַ שֶׁאִמָּן טְרֵפָה - חַיָּיב בְּשִׁילּוּחַ. בָּעֵי רַב הוֹשַׁעְיָא: הוֹשִׁיט יָדוֹ לִקֵּן וְשָׁחַט מִיעוּט סִימָנִים, מַהוּ? מִי אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּאִילּוּ שָׁבִיק לְהוּ מִטְּרִפִי, בָּעֵינַן "לָךְ" - וְלֹא לְכַלְבֶיךָ, אוֹ דִּלְמָא: כֵּיוָן דִּבְיָדוֹ לְמִגְמַר שְׁחִיטָה, "תִּקַּח לָךְ" קָרֵינָא בֵּיהּ - וְחַיָּיב בְּשִׁילּוּחַ? תִּיקּוּ. בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: מַטְלִית מַהוּ שֶׁתָּחוּץ? כְּנָפַיִם מַהוּ שֶׁיְּחוּצוּ? בֵּיצִים מוּזָרוֹת מַהוּ? שְׁנֵי סִדְרֵי בֵּיצִים זוֹ עַל גַּב זוֹ מַהוּ? זָכָר עַל גַּבֵּי בֵּיצִים וּנְקֵבָה עַל גַּבֵּי זָכָר מַהוּ? תִּיקּוּ. בָּעֵי רַבִּי זֵירָא: יוֹנָה עַל בֵּיצֵי תָּסִיל מַהוּ? תָּסִיל עַל בֵּיצֵי יוֹנָה מַהוּ? אֲמַר אַבָּיֵי, תָּא שְׁמַע: עוֹף טָמֵא רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָהוֹר, וְטָהוֹר רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָמֵא - פָּטוּר מִשִּׁילּוּחַ, הָא טָהוֹר וְטָהוֹר חַיָּיב! דִּלְמָא בְּקוֹרֵא. "קוֹרֵא זָכָר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין". אֲמַר רַבִּי אַבָּהוּ: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - אִתְּיָא דְּגִירָה דְּגִירָה, כְּתִיב הָכָא "קוֹרֵא דָּגָר וְלֹא יָלָד", וּכְתִיב הָתָם "וּבְקִעָה וְדָגְרָה בְּצִלָּהּ". אָמַר רַבִּי אֱלִעָזָר: מַחֲלוֹקֶת בְּקוֹרֵא זָכָר, אֲבָל בְּקוֹרֵא נְקֵבָה דִּבְרֵי הַכֹּל חַיָּיב. פְּשִׁיטָא, "קוֹרֵא זָכָר" תְּנַן! - מַהוּ דְּתִימְּא: רַבָּנַן - אֲפִילּוּ קוֹרֵא נְקֵבָה פְּטְרִי, וְהָא דְּקָתָנֵי זָכָר - לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, קָמְשַׁמַּע לָן. וְאָמַר רַבִּי אֱלִעָזָר: מַחֲלוֹקֶת בְּקוֹרֵא זָכָר, אֲבָל בְּזָכָר דְּעָלְמָא - דִּבְרֵי הַכֹּל פָּטוּר. פְּשִׁיטָא, "קוֹרֵא זָכָר" תְּנַן! מַהוּ דְּתִימְּא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר - אֲפִילּוּ זָכָר דְּעָלְמָא מְחַיֵּיב, וְהַאי דְּקָתָנֵי "קוֹרֵא זָכָר" - לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן דְּרַבָּנַן, קָא מַשְׁמַע לָן. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: זָכָר דְּעָלְמָא - פָּטוּר, קוֹרֵא זָכָר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. **משנה** הָיְתָה מְעוֹפֶפֶת, בִּזְמַן שֶׁכְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן - חַיָּיב לְשַׁלֵּחַ, אֵין כְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. אֵין שָׁם אֶלָּא אֶפְרוֹחַ אֶחָד אוֹ בֵּיצָה אַחַת - חַיָּיב לְשַׁלֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר "קֵן" - קֵן מִכָּל מָקוֹם. הָיוּ שָׁם אֶפְרוֹחִים מְפַרִּיחִים אוֹ בֵּיצִים מוּזָרוֹת - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל הַבֵּיצִים". מָה אֶפְרוֹחִים - בְּנֵי קַיְּימָא, אַף בֵּיצִים - בְּנֵי קַיְּימָא, יָצְאוּ מוּזָרוֹת. וּמַה הַבֵּיצִים - צְרִיכִין לְאִמָּן, אַף הָאֶפְרוֹחִין - צְרִיכִין לְאִמָּן, יָצְאוּ מַפְרִיחִין. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: "רֹבֶצֶת" - וְלֹא מְעוֹפֶפֶת, יָכוֹל אֲפִילּוּ כְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר "רֹבֶצֶת", מַאי תַּלְמוּדָא? מִדְּלָא כְּתִיב "יוֹשֶׁבֶת". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת בֵּין שְׁנֵי רוֹבְדֵי אֵילָן, רוֹאִים, כָּל שֶׁאִם תִּשָּׁמֵט נוֹפֶלֶת עֲלֵיהֶם - חַיָּיב לְשַׁלֵּחַ, וְאִם לָאו - פָּטוּר. מֵיתִיבֵי: הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת בֵּינֵיהֶן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ, עַל גַּבֵּיהֶן - חַיָּיב לְשַׁלֵּחַ. הָיְתָה מְעוֹפֶפֶת, אֲפִילּוּ כְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. מַאי לָאו עַל גַּבֵּיהֶן דּוּמְיָא דְּבֵינֵיהֶן, מַה בֵּינֵיהֶן - דְּנָגְעָה בְּהוּ, אַף עַל גַּבֵּיהֶן דְּנָגְעָה בְּהוּ, אֲבָל רוֹבְדֵי אֵילָן - פָּטוּר! - לָא, עַל גַּבֵּיהֶן דּוּמְיָא דְּבֵינֵיהֶן, מַה בֵּינֵיהֶן - דְּלָא נָגְעָה עֲלֵיהוּ, אַף עַל גַּבֵּיהֶן - דְּלָא נָגְעָה עֲלֵיהוּ, וְהַיְינוּ רוֹבְדֵי אֵילָן. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ רוֹבְדֵי אֵילָן פָּטוּר, אַדְּתָנֵי "הָיְתָה מְעוֹפֶפֶת, אֲפִילּוּ כְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ" לִיתְנֵי רוֹבְדֵי אֵילָן וְכָל שֶׁכֵּן מְעוֹפֶפֶת! - מְעוֹפֶפֶת אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ, דַּאֲפִילּוּ כְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. - וְהָאָנַן תְּנַן: בִּזְמַן שֶׁכְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן - חַיָּיב לְשַׁלֵּחַ! אֲמַר רַבִּי יִרְמְיָה: כִּי קָתָנֵי מַתְנִיתָא - בְּנוֹגֵעַ מִן הַצַּד. אִיכָּא דְּאָמְרִי, לֵימָא מְסַיֵּיע לֵיהּ: הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת בֵּינֵיהֶן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ, עַל גַּבֵּיהֶן - חַיָּיב לְשַׁלֵּחַ, הָיְתָה מְעוֹפֶפֶת אֲפִילּוּ כְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ, מַאי לָאו עַל גַּבֵּיהֶן דּוּמְיָא דְּבֵינֵיהֶן, מַה בֵּינֵיהֶן - דְּלָא נָגְעָה עֲלֵיהוּ, אַף עַל גַּבֵּיהֶן - דְּלָא נָגְעָה עֲלֵיהוּ, וְהַיְינוּ רוֹבְדֵי אֵילָן. - לָא, עַל גַּבֵּיהֶן דּוּמְיָא, דְּבֵינֵיהֶן, מַה בֵּינֵיהֶן - דְּנָגְעָה בְּהוּ, אַף עַל גַּבֵּיהֶן - דְּנָגְעָה בְּהוּ, אֲבָל רוֹבְדֵי אֵילָן - פָּטוּר. - אִי הָכִי, אַדְּקָתָנֵי סֵיפָא "הָיְתָה מְעוֹפֶפֶת, אֲפִילּוּ כְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן - פָּטוּר", ליתני

משיבה הגמרא: **אִם כֵּן**, שאתה לומד מ'תקח לך' שגם אֵם טריפה פטורה משילוח, הרי שיש לך ללמוד משם שגם אֵם טמאה פטורה משילוח, ואם כן קשה, מה שכתבה התורה 'צִפּוֹר', כדי לְמַעוּטֵי – למעט מדין זה **עוֹף טָמֵא, לָמָּה לִי** – לשם מה כתבה זאת התורה, והרי ניתן ללמוד זאת ממה שנאמר 'תקח לך', אלא ודאי שאין לדרוש מ'תקח לך' אלא שאפרוחים שהם טרפה או טמאים פטורים משילוח, ואם טמאה פטורה ממיעוט של 'ציפור', ואילו אם טריפה, שאין לה מיעוט, חייבת בשילוח.

הגמרא מקשה סתירה בין הברייתא שהובאה לעיל לבין ברייתא אחרת. מקשה הגמרא: הרי בברייתא שהובאה לעיל התבאר שאפרוחים טריפות פטורים משילוח הקן, **וְהַתַּנְיָא** בברייתא אחרת, **אֵם אֶפְרוֹחִין טְרֵפָה, חַיָּיב בְּשִׁילּוּחַ**, והבינה הגמרא ש'טריפה' נאמר על האפרוחים, וכוונת הברייתא שאף על פי שהיא אֵם של אפרוחים שהם טריפה, כיון שהיא עצמה כשרה חייב המוצאן בשילוח, ושלא כדברי הברייתא שהובאה לעיל. מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, הָכִי קָאָמַר** – כך כוונת הברייתא לומר, **אֶפְרוֹחַ שֶׁאִמָּן טְרֵפָה, חַיָּיב בְּשִׁילּוּחַ**, וכך מתפרשים דברי הברייתא, אֵם של אפרוחים שהיא עצמה טריפה, חייב בשילוח, כיון שאפרוחיה כשרים, וזהו כדברי הברייתא הקודמת.

הגמרא מביאה כמה ספיקות בעניני שילוח הקן: **בָּעֵי רַב הוֹשַׁעְיָא**, אדם שהוֹשִׁיט יָדוֹ לִקַּן בעוד האם רובצת על האפרוחים, **וְשָׁחַט מִיעוּט סִימָנִים** של האפרוחים, **מַהוּ** – האם הוא חייב עדיין לשלח את האם, או שרשאי ליטלה ללא שילוח. מבאר רב הושעיא את צדדי הספק: **מִי אַמְּרִינָן** – האם אנו אומרים, **כֵּיוָן דְּאִילּוּ שָׁבִיק לְהוּ, מִטַּרְפֵי** – כיון שאם יניחם כך ייעשו טריפות, פטור משילוח, כיון שלא יוכל ליטלם לעצמו, **וּבְעֵינָן** – יש צורך שיתקיים הפסוק 'תקח לָךְ', **וְלֹא לִכְלָכֶיךָ. אוֹ דִּלְמָא** – או שנאמר, **כֵּיוָן דִּבְיָדוֹ לְמִגְמַר** – לסיים את **הַשְּׁחִיטָה**, ויהיו האפרוחים ראויים לאכילה, 'תִּקַּח לָךְ' **קָרִינָא בֵּיהּ** – מתקיים בהם הפסוק 'תקח לך', **וְחַיָּיב בְּשִׁילּוּחַ** האם.

אומרת הגמרא: **תֵּיקוּ** – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

ספיקות נוספים: **בָּעֵי** [–הסתפק] **רַבִּי יִרְמְיָה, מַטְּלִית** – בגד, המונח על גבי הביצים שבקן, והאם רובצת על המטלית שעל הביצים, **מַהוּ שֶׁתְּחוֹץ** – האם מטלית זו חוצצת בין הביצים לאם ופטור משילוח, כיון שנאמר 'וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרֹחִים' (דברים כב ו), ומשמע שצריך שתרבוץ עליהם ללא חציצה כלל, או שאין זו חציצה, וחייב המוצאן בשילוח. ואם תרצה לומר שבגד נחשב כחציצה, יש להסתפק, **כְּנָפַיִם** – נוצות תלושות שמונחות על הביצים והאם רובצת עליהם, **מַהוּ שֶׁיָּחוֹצוּ** – האם הם נחשבים חציצה, או שכיון שהם ממין העוף אינם חוצצים. ואם תרצה לומר שכנפים חוצצים, יש להסתפק, **בֵּיצִים מוּזָרוֹת** – ביצים הבאות מהנקבה לבדה, ללא זכר, שאין אפרוח יוצא מהן ומחמת כן הן פטורות משילוח הקן, המונחות בקן מעל ביצים רגילות, **מַהוּ** שיחוצו, כלומר, האם הביצים המוזרות חוצצים בין האם לבין הביצים הרגילות, ופטור משילוח, או שרק כנפים חוצצות כיון שאינן מצויות בקן, אולם ביצים מוזרות שמצוי שיהיו בקן אינן חוצצות וחייב לשלח את האם. ואם תאמר שביצים מוזרות אכן חוצצות, יש להוסיף ולהסתפק בשְׁנֵי סִדְרֵי [–שורות] **בֵּיצִים** רגילות, המונחות **זוֹ עַל גַּב זוֹ**, והתכוין ליטול את התחתונות, **מַהוּ** – מה דין הביצים העליונות, האם הן נחשבות חציצה בין האם לבין הביצים התחתונות, וממילא באופן זה אין מצות שילוח הקן, או שאינן חוצצות וחייב המוצאן בשילוח. וכן יש להסתפק באופן שעוף **זָכָר** רובץ **עַל גַּבֵּי הַבֵּיצִים, וּנְקֵבָה** רובצת **עַל גַּבֵּי הַזָּכָר**, והרי אין שילוח הקן נוהג אלא באם, ולא באב, וכמו שיבואר במשנה להלן, **מַהוּ**, האם הזכר חוצץ בין הנקבה לבין הביצים, כיון שזכר פטור משילוח, וממילא אין האם רובצת על הביצים ואין חיוב לשלח את האם, או שאין הזכר נחשב כחציצה ויש חיוב שילוח כבכל קן.

אומרת הגמרא: **תֵּיקוּ** – יעמדו שאלות אלו בספק, שלא נפשטו.

מביאה הגמרא ספק נוסף: **בָּעֵי רַבִּי זֵירָא, יוֹנָה** הרובצת **עַל בֵּיצֵי תְּסִיל** – עוף טהור הדומה ליונה, **מַהוּ**, וכן יש להסתפק אם **תְּסִיל** רובץ **עַל בֵּיצֵי יוֹנָה, מַהוּ**, האם יש באופנים אלו מצות שילוח הקן על אף שהאם רובצת על ביצים שאינן של בני מינה, או שבאופן זה אין חיוב שילוח.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק: **אָמַר אַבָּיֵי, תָּא שְׁמַע**, שנינו במשנה (קלח:), **עוֹף טָמֵא רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָהוֹר, וְטָהוֹר רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָמֵא, פָּטוּר מִשִּׁילּוּחַ**. ויש לדייק, **הָא** [–אבל] **טָהוֹר וְטָהוֹר** – אם עוף טהור רובץ על ביצי עוף טהור אחר, **חַיָּיב** המוצאן בשילוח, וכיון שהיונה והתסיל שניהם עופות טהורים, אף כשאחד מהם רובץ על ביצי חבירו, יש חיוב שילוח הקן.

דוחה הגמרא: **דִּלְמָא** – שמא מה שמדויק מהמשנה שבטהור וטהור יש מצות שילוח, זהו **בְּקוֹרֵא** נקבה, שהוא מין עוף טהור, ודרכו לרבוץ על ביצים של עופות אחרים, וכיון שדרכו בכך, הרי מתקיים בו הפסוק 'וְהָאֵם רֹבֶצֶת', ואם היא רובצת על ביצים טהורות, יש חיוב שילוח, אבל סתם עוף טהור הרובץ על ביצי חבירו, וכגון יונה הרובצת על ביצי תסיל, יתכן שפטור המוצאן משילוח.

שנינו במשנה: **קוֹרֵא זָכָר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין**.

הגמרא מבארת את טעם מחלוקתם של רבי אליעזר וחכמים. מבררת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר**, שמחייב בשילוח הקן בקורא זכר. מבארת הגמרא: **אַתְיָא** – דין זה נלמד בגזירה שוה 'דְּגִירָה' 'דְּגִירָה', מדגירת סתם עופות על ביציהן. **כְּתִיב הָכָא** – נאמר כאן, לגבי קורא (ירמיה יז יא) 'קוֹרֵא דָגָר וְלֹא יָלַד', **וּכְתִיב הָתָם** – ונאמר שם, לגבי סתם עוף הדוגר על ביציו (ישעיה לד טו), 'שָׁמָּה קִנְּנָה קִפּוֹז וַתְּמַלֵּט וּבָקְעָה וְדָגְרָה בְּצִלָּהּ' וגו', וכמו שבפסוק זה מדובר בדגירה מעולה של העוף על ביציו, כך לגבי קורא מה שנאמרה בו לשון דגירה היינו דגירה מעולה על אף שדוגר על ביצים של עוף אחר, ומשום כך יש בו חיוב שילוח הקן.

הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו רבי אליעזר וחכמים: **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מַחְלוֹקֶת** זו של רבי אליעזר וחכמים, היא רק **בְּקוֹרֵא זָכָר, אֲבָל בְּקוֹרֵא נְקֵבָה, דִּבְרֵי הַכֹּל חַיָּיב** בשילוח, אף שהיא דוגרת על ביצים שאינם שלה.

שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שמחלוקתם רק בזכר, שהרי 'קוֹרֵא זָכָר' **תְּנַן** במשנה. משיבה הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – לולא דברי רבי אלעזר היית סבור לומר, **דְּרַבָּנָן, אֲפִילּוּ בְּקוֹרֵא נְקֵבָה פָּטְרִי**, כיון שהיא דוגרת על ביצים שאינם שלה, **וְהָא דְּקָתָנֵי** במשנה שמחלוקתם היא בקורא **זָכָר**, זהו כדי **לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר**, שמחייב אפילו בקורא זכר וכל שכן בקורא נקבה, **קָמַשְׁמַע לָן** רבי אלעזר שאין הדבר כן, אלא אף לדעת חכמים יש חיוב שילוח בקורא נקבה, ונחלקו רק בזכר.

מוסיפה הגמרא ומבארת: **וְאָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר, מַחְלוֹקֶת** זו של רבי אליעזר וחכמים היא רק **בְּקוֹרֵא זָכָר, אֲבָל בְּזָכָר דְּעָלְמָא** – בסתם עוף זכר הרובץ על ביצים, ואפילו על ביציו שלו, **דִּבְרֵי הַכֹּל פָּטוּר**, שנאמר 'וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרֹחִים', ולא שהאב רובץ עליהם.

שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא**, שהרי 'קוֹרֵא זָכָר' **תְּנַן** במשנתינו, ומשמע שבשאר זכרים אין מחלוקת. משיבה הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֲפִילּוּ בִּזְכָר דְּעָלְמָא מְחַיֵּיב** בשילוח, **וְהַאי דְּקָתָנֵי** במשנה שנחלקו בקוֹרֵא **זָכָר**, היינו כדי **לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן דְּרַבָּנָן**, שאפילו בקורא, שדרכו לרבוץ על ביצים של אחרים, אין מצות שילוח, אבל באמת רבי אליעזר מחייב בין בקורא ובין בשאר זכרים. **קָא מַשְׁמַע לָן** רבי אלעזר שאין הדבר כן, אלא בשאר זכרים הרובצים על ביצים לדברי הכל פטור משילוח.

הגמרא מסייעת לכך מברייתא: **תָּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו כן גם בברייתא, **זָכָר דְּעָלְמָא** שרובץ על הביצים **פָּטוּר** משילוח הקן. ואילו בקוֹרֵא **זָכָר** שרובץ על הביצים, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב** בשילוח, **וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין**.

משנה

המשנה ממשיכה לעסוק בפרטי דינים בענין רביצת האם על

המשך בעמוד ריז

לִיתְנִי – היה יכול לשנות שפטור מלשלח אפילו במקרה שרובצת בין **רוֹבְדֵי אִילָן**, שאף שהיא רובצת פטור מלשלחה, **וְכָל שֶׁכֵּן מְעוֹפֶפֶת** שאינה רובצת כלל, שפטור מלשלח. מתרצת הגמרא: המקרה של **מְעוֹפֶפֶת אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ**, משום שיש בכך חידוש, **דַּאֲפִילּוּ כְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֶּן פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ**, אבל עדיין יתכן שאף במקרה שיושבת בין שני רובדי אילן פטור מלשלח.

מקשה הגמרא: **וְהָאַנַן תְּנַן** במשנתינו, **בִּזְמַן שֶׁכְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֶּן חַיָּיב לְשַׁלֵּחַ**, וקשה על הברייתא שפוטרת מלשלח במקרה שמעופפת אפילו כאשר כנפיה נוגעות בקן. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה, כִּי קָתָנֵי** (**מַתְנִיתִין**) [**מַתְנִיתָא**] **בְּנוֹגֵעַ מִן הַצַּד**, ולכך פטרה הברייתא מלשלח, שאין זה בכלל 'והאם רובצת על' וגו'.

שנינו במשנה: **אֵין שָׁם** [**אֶלָּא**] **אֶפְרוֹחַ וְכוּ'** או ביצה אחת חייב לשלח שנאמר 'קַן' קן מכל מקום, היו שם אפרוחים מפריחים או ביצים מוזרות פטור מלשלח שנאמר 'והאם רבצת על האפרחים או על הביצים', מה אפרוחים בני קיימא אף ביצים בני קיימא יצאו מוזרות, ומה הביצים צריכין לאמן אף האפרוחים צריכים לאמן יצאו מפריחין. ומבואר במשנה, שישנו פסוק אחד שמשמעותו ריבוי ופסוק אחד שמשמעותו מיעוט, והמשנה דרשה מן הריבוי, לרבות חיוב שילוח אף כאשר יש אפרוח אחד או ביצה אחת, ומן המיעוט, למעט שפטור מלשלח כאשר האפרוחים מפריחים או הביצים מוזרות, הגמרא מבררת מנין שכך יש לדרוש: **אָמַר לֵיהּ הַהוּא מְרַבָּנָן** [–תלמיד חכם] **לְרָבָא, אֵימָא אִיפְּכָא** – אמור את הדרשות להיפך, שבמקרה שאין **שָׁם** [**אֶלָּא**] **אֶפְרוֹחַ** (**אלא**) **אֶחָד אוֹ בֵּיצָה אַחַת, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ**, משום שמשמע בכתוב **דִּבְעִינָן 'אֶפְרוֹחִים אוֹ בֵּיצִים'**, והיינו רבים, **וְלֵיכָּא** – אין כי אם אפרוח אחד או ביצה אחת, אבל במקרה שהָיוּ **שָׁם אֶפְרוֹחִים מַפְרִיחִים אוֹ בֵּיצִים מוּזָרוֹת, חַיָּיב לְשַׁלֵּחַ**, משום **שֶׁנֶּאֱמַר** 'קַן' שמשמע קַן **מִכָּל מָקוֹם** – כל סוג קן.

מיישבת הגמרא: לא יתכן לדרוש בדרך זו, **שאם כֵּן, נִכְתּוֹב קְרָא** – היה צריך להיות כתוב 'וְהָאֵם רֹבֶצֶת עֲלֵיהֶם' כיון שכבר נאמר לפני כן 'אֶפְרֹחִים אוֹ בֵּיצִים', **מַאי** – לשם מה נאמר שוב 'וְהָאֵם רוֹבֶצֶת **עַל הָאֶפְרוֹחִים אוֹ עַל הַבֵּיצִים**', מוכח שכוונת התורה בזה **לְאַקּוּשֵׁי** – להקיש ולהשוות **אֶפְרוֹחִים לְבֵיצִים וּבֵיצִים לְאֶפְרוֹחִים**, וללמד שאם היו האפרוחים מפריחים פטור מלשלח את האם שאינם דומים לביצים. וכמו כן אם היו הביצים מוזרות פטור מלשלח את האם, שאינם דומים לאפרוחים.

משנה

המשנה מביאה דינים נוספים בענין חובת שילוח האם מעל הבנים: **שִׁלְּחָהּ** – שילח את האם **וְחָזְרָה** לפני שנטל את הבנים, **אֲפִילּוּ** שלחה וחזרה **אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים, חַיָּיב** שוב לשלח את האם, ואסור לו ליטלה עם הבנים (דברים כב ז) **'שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם'**.

דין נוסף: **אָמַר הֲרֵינִי נוֹטֵל אֶת הָאֵם** לעצמי, **וּמְשַׁלֵּחַ אֶת הַבָּנִים**, וכך עשה, לא נפטר מן המצוה, אלא **חַיָּיב** לשלח את האם, **שֶׁנֶּאֱמַר 'שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם'**.

דין נוסף: שילח את האם **וְנָטַל אֶת הַבָּנִים וְשוּב הֶחֱזִירָן לָהּ** – לקן, **וְאַחַר כָּךְ חָזְרָה הָאֵם** לשבת **עֲלֵיהֶן, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ**, שכבר קיים את המצוה.

גמרא

שנינו במשנה: שילח את האם וחזרה חייב לשלחה אפילו ארבעה וחמשה פעמים, שנאמר 'שלח תשלח את האם'. שואלת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ הַהוּא מְרַבָּנָן לְרָבָא**, מנין לנו ללמוד מן הפסוק לרבות חיוב שילוח אפילו כמה פעמים, **וְאֵימָא** – והרי יכול אני לומר ש'שַׁלֵּחַ' משמע **חָדָא וְיַמְנָא** – שמחויב לשלחה פעם אחת, ו'תְּשַׁלַּח' שיש לשמוע ממנו חיוב שילוח נוסף, בא להוסיף רק שמחויב לשלחה **תְּרֵי זִימְנִין** – אף פעם נוספת, אך לא יותר מכך.

מיישבת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רבא, תיבת 'שַׁלֵּחַ' לבדה משמע שמחויב לשלחה **אֲפִילּוּ מֵאָה פְּעָמִים**, ומתיבה זו בלבד דרשה המשנה ששלחה וחזרה אפילו ארבעה וחמישה פעמים חייב לשלח. ותיבת 'תְּשַׁלַּח' נדרשת לענין אחר, וכך יש לדרוש, **אֵין לִי** – אילו נאמר רק 'שלח' הייתי סבור שחיוב השילוח אינו **אֶלָּא** במקום שצריך את האם **לְדָבָר הָרְשׁוּת** – לצורך עצמו, אולם כאשר נצרך הוא לאם **לְדָבָר מִצְוָה** כגון לטהר בה את המצורע, **מַנַּיִן** שאף באופן זה חייב לשלח, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'תְּשַׁלַּח' מִכָּל מָקוֹם**, שבכל אופן שהוא נודגת מצות השילוח, ואינה נדחית מפני צורך מצוה אחרת.

הגמרא מבררת מדוע הוצרכה דרשה מיוחדת מן הכתוב ללמד שאין מצוה אחרת את מצות שילוח הקן: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף בַּר רָבָא לְרַב כַּהֲנָא, אֶלָּא מַעֲמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא 'תְּשַׁלַּח'** – וכי הטעם שאין מצות השילוח נדחית מפני מצוה אחרת אלא הוא רק משום שכתבה התורה תיבת 'תשלח', **הָא לָאו הָכִי הָוָה אֲמִינָא** שכאשר צריך את האם **לְדָבָר מִצְוָה לֹא** מחויב לשלחה, והלא גם לולי זאת יש לנו לדעת שחייב, שהרי שילוח הקן מצות **עֲשֵׂה** ומצות **לֹא תַעֲשֶׂה הוּא**, כלומר, יש בה מצות עשה, שנאמר 'שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם', ומצות לא תעשה, שנאמר 'לא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים', **וְאֵין עֲשֵׂה** כגון של טהרת מצורע האמור בו 'וְלָקַח לַמְּטַהֵר שְׁתֵּי צִפֳּרִים' (ויקרא יד ד) **הוֹחָה לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה**.

מיישבת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרכה הדרשה מתיבת 'תשלח' אלא למקרה **דְּעָבַר וְשַׁקְלָהּ לְאֵם** – שעבר על המצוה ונטל את האם עם הבנים, **דְּלָאו עֲבֵרֵיהּ** – שעל הלאו של 'לא תקח' כבר עבר, ומעתה **עֲשֵׂה הוּא דְּאִיכָּא** – אין עליו אלא מצות עשה של 'שלח תשלח' לשלחה, ובזה היינו סבורים **דְּלֵיתֵי עֲשֵׂה** – שיבוא העשה של טהרת המצורע **וְלִידְחֵי עֲשֵׂה** – וידחה את העשה של שילוח הקן, **קָא מַשְׁמַע לָן** 'תשלח' שחייב לשלחה.

הגמרא מקשה על האמור לעיל שאם נטל את האם עם הבנים כבר עבר על הלאו ואינו יכול לתקנו עוד אלא רק לקיים את העשה. במסכת מכות (טו) שנינו ברייתא בענין לאו הניתק לעשה, דהיינו, שלאחר שכתבה התורה את איסור הלא תעשה, הוסיפה בדבר אף עשה, ובכך מלמדת שאף שעבר על הלאו יש בקיום העשה ניתוק מהלאו ויפטר מן המלקות, וכך שנינו שם, כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה, קיים עשה שבה, פטור, ביטל עשה שבה, חייב. ונחלקו רבי שמעון בן לקיש ורבי יוחנן במה תלוי חיוב המלקות, וכיצד יש לגרוס בברייתא, רבי שמעון בן לקיש סובר שיש לשנות בברייתא 'קיימו ולא קיימו', כלומר חיוב המלקות תלוי בקיום העשה אם קיים או לא קיים. ורבי יוחנן סובר שיש לשנות 'ביטלו ולא ביטלו', כלומר חיוב המלקות אינו תלוי רק אם קיים העשה, אלא תלוי הוא בביטול העשה, שאם ביטל את העשה חייב, ואם לא ביטל אינו חייב. מקשה הגמרא: **הָנִיחָא לְמַאן דְּתָנֵי** – דברים אלו נכונים לפי השונה בברייתא (שם) לגבי לאו הניתק לעשה, 'קִיְּימוּ וְלֹא קִיְּימוּ', כלומר שחיוב המלקות תלוי בקיום העשה, לשיטתו כשנטל את האם ולא שלחה, לא קיים את העשה וכבר עבר על הלאו, ומעתה נשאר לו רק העשה, והיה מקום לומר שהעשה של טהרת המצורע ידחהו. **אֶלָּא לְמַאן דְּתָנֵי** בברייתא 'בִּטְּלוּ וְלֹא בִּטְּלוּ', שאפילו שעדיין לא קיימו אינו לוקה, אלא רק כשביטל את העשה לגמרי שלא יוכל לקיימו, אם כן כל **כַּמָּה דְּלֵא שָׁחֲטָהּ** לאם, **לֹא עֲבֵרֵיהּ לְלַאו** – לא עבר על הלאו, ועדיין יש במצות השילוח עשה ולא תעשה, ובודאי שאין מצות עשה אחרת דוחה אותה, ולשם מה הוצרך פסוק ללמדנו שאין העשה נדחית מפני מצוה אחרת.

וְתוּ – ועוד יש להקשות, לשיטת **רַבִּי יְהוּדָה** (במשנה להלן) **דְּאָמַר** שאם נטל את האם עם הבנים לוקה ואינו מחויב יותר לשלחה, וביארו בגמרא (ע"ב) טעמו שסבר שמה שאמרה תורה **'שַׁלֵּחַ', מַעִיקָּרָא** – רק לפני שנטלה **מַשְׁמַע**, אבל לאחר שכבר נטלה אינו מצווה לשלחה, והיינו שעשה זה אינו בא כלל לניתוק הלאו שאם עבר ולקח שישלח ויפטר, ואם כן אי אפשר להעמיד את הפסוק 'תשלח' באופן שעבר ונטלה, שהרי **אֲפִילּוּ עֲשֵׂה נַמִּי לֵיכָּא** – במקרה זה שנטל את האם עם הבנים אין לו אפילו מצות עשה לשלחה, ובודאי יש לו ליטלה לצורך מצוה כגון לטהרת המצורע, שהרי אפילו לדבר הרשות רשאי ליטלה.

המשך בעמוד קעח

רש"י

ליתני רובדי אילן — אף על גב דדמיא לרביצה, וכל שכן מעופפת. הכי גרסינן: **אם כן ליכתוב והאם רובצת עליהן. לאקושי אפרוחין לביצים** — למפטר מפריחים. **וביצים לאפרוחים** — למפטר מוזרות, ועל כרחך "קן" מכל מקום — לרבות ביצה אחת, ו"אפרוחים" ו"ביצים" — אורחיה דקרא הוא למינקט רבים, ברוב קנים. **משנה נטל את הביצים ואחר כך חזרה האם עליהם פטור מלשלח** — דכיון דנטל את הביצים, הוה ליה קן מזומן. **גמרא ואימא** — "תשלח" לאתויי עוד פעם שניה, ותו לא? **אמר** ליה שלח לעולם **משמע** — ורבוי ד"תשלח" להכי הוא דאתא. **אין לי** — דצריך שלוח אלא לדבר הרשות. **לדבר מצוה** — כגון קן יולדת וטהרת מצורע מנין? תלמוד לומר "תשלח". **הא לאו הכי הוה אמינא לדבר מצוה** — לא בעי שלוח, והא שלוח עשה ולא תעשה הוא, "תשלח" ו"לא תקח", ואין עשה של "ולקח למטהר" דוחה את שניהם! **לא צריכא דעבר** ושקליה — ואשמועינן דחוזר ומשלח. ואי לא רבי דבר מצוה, הוה אמינא דהיכא דעבר ונטלה, דכבר עבר על לאו ד"לא תקח", תו לא קאי באפיה עשה דטהרת מצורע אלא עשה דשלוח. דאכתי ב"עמוד ושלח" קאי, ואימא לידחייה. ולקמן פריך: מאי אולמיה דעשה דמצורע מעשה דשילוח, דנימא דנידחייה, דאיצטריך לרבויי. **דלאו עבריה** — הלאו כבר עבר עליה. **הניחא למאן דתני** — במסכת מכות (טו,א). **קיימו ולא קיימו** — כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה, כגון זה שניתק הלאו לעשה, דמשמע: לא תקח, ואם לקחה — קיים עשה שבה, כשהתרו בו "לא תקח!", ולקחה, ושלחה בתוך כדי דבור של התראה — פטור, ואף על פי שעבר על "לא תקח". דלכך נתקו לעשה, לומר: אם עברת על אזהרה זו, עשה זה והפטר. לא קיים עשה שבה תוך כדי דבור, דקיימא לן תוך כדי דבור כדבור דמי — כי עבר על התראה, חייב, אפילו שלחה אחר זמן. הכא נמי איכא למימר: עבריה ללאו משלקחה ולא שלחה, והשתא עשה הוא דאיכא. סלקא דעתך אמינא: ליתי עשה ולידחי עשה, להכי איצטריך קרא. **אלא למאן דתני בטלו ולא בטלו** — בטל עשה שבה לגמרי, שאין יכול לקיימו עוד, כגון ששחטה — חייב. לא בטל עשה שבה — כל זמן שלא שחטה, אף על פי שלא שלח מיד כשהתרו בו, פטור. והכי נמי כל זמן שלא שחטה — לא עבריה ללאו, דב"עמוד ושלח והפטר" קאי. ואכתי לאו ועשה הוא, ולא בעי קרא כלל לדבר מצוה, ואנא ידענא, דאין עשה דוחה את לא תעשה ועשה. **ותו לרבי יהודה דאמר** — במתניתין לוקה ואינו משלח, ואמר לקמן דהיינו טעמא דרבי יהודה, דקסבר: "שלח" — מעיקרא משמע. כלומר, לא תקח האם, אבל כשתמצאנה — שלחנה. ואם לקחה — לא קאמר קרא דלשלחה. הא תו ליכא לאוקמא כשעבר ונטלה, דהא אפילו לדבר הרשות עשה ליכא, ולא בעי שילוח, דכיון דנטלה עבריה ללאו ועשה, דלאו ב"עמוד ושלח" קאי. **על מנת לשלחה** — ואפילו לרבי יהודה ב"עמוד ושלח" קאי, דהא לא עבריה ללאו. ואי נמי לא משלחה, תו ליכא לאו, דהא כבר לקחה בהיתר, ותו לא קרינא ביה "לא תקח", ועשה איכא. וסלקא דעתין: ליתי עשה דמצורע ולידחיה, להכי איצטריך קרא. **ומאי אולמיה דעשה** — דמצורע מעשה דשלוח, דתיסק אדעתיה דנדחייה? **ימחה על המים** — פרשת סוטה יש בה הזכרות הרבה כתובות. **אסור בתשמיש המטה** — כמאן דאמר במועד קטן (ז,ב): ימי ספירו, וקל וחומר לימי חלוטו. **אהלו זו אשתו** — "שובו לכם לאהליכם", לנשותיכם שאסרתים לכם ואמרתי "אל תגשו אל אשה" (שמות יט). **משנה טעמא דרבי יהודה** — דלוקה מפרש בגמרא. **ואינו משלח** — דאיסור דעבד עבד. **אין לוקין עליו** — דלהכי נתקו לעשה, לומר: אם עבר על הלאו, יעשה זאת וינצל. "לא תקח האם", ואם לקח — "שלח תשלח". **זה הכלל וכו' אין לוקין עליו** — אלא אם כן לא קיימו תוך כדי דבור, למאן דתני קיימו ולא קיימו, אלא משלח תוך כדי דבור, ואינו לוקה. ואם לא שלח — לוקה, וצריך לשלח, אחר לקיחה משמע. ולמאן דתני בטלו ולא בטלו בעי עד שישחוט אותה, ואי לא — לא לקי. **גמרא בעלמא** — כגון "לא תגזול" "והשיב את הגזלה", דהתם ליכא למימר קודם גזילה משמע, דאם לא גזל מה ישיב?! **שלח מעיקרא משמע** — הכי קאמר קרא: "לא תקח האם", אבל מה יש עליך לעשות בשתמצא קן? "שלח תשלח את האם". ואין כאן ניתק לעשה אלא עברת עשה ולא תעשה, מפני שהעשה קדם. **והשיב את הגזלה** — אף על פי שכתוב אחרון בפרשה, על כרחך לאו שניתק לעשה הוא, שאין השבה קודם גזילה, וכשגזל עבר על "לא תגזול". נמצא העשה נצטווה לאחר גזילה.

תוספות

לא צריכא דעבר ושקליה דלאו עבריה כו' — מכאן קשה לפירוש רבינו יצחק בן אברהם בפרק "אלו עוברין" (פסחים מז,ב) דאמר: אחרישה לא ליחייב, דואיל וחזי לכסויי בהו דם צפור. והקשה: והא יום טוב עשה ולא תעשה הוא? ותירץ: דנהי דלא דחי, מיהו אם עבר על אותו לאו — אינו לוקה. דהא דלא דחי — היינו משום עשה, אבל הלאו במאן דליתיה, דעשה דחי ליה. והכא משמע דכל זמן דלא עבר ושקלה איכא עשה ולא תעשה! וצריך לומר לפירושו: שמא דוקא לענין דלא לקי על אותו לאו, אבל לא מדחי ליה לגמרי.

ליתני "רובדי אילן", וכל שכן מעופפת! - מעופפת איצטריך ליה, דאפילו נוגעות בקן - פטור מלשלח. - והאנן תנן: בזמן שכנפיה נוגעות בקן - חייב לשלח! אמר רב יהודה: כי קתני מתניתין - בנוגע מן הצד. "אין שם אפרוח" וכו'. אמר ליה ההוא מרבנן לרבא: אימא איפכא, אין שם אפרוח אלא אחד או ביצה אחת - פטור מלשלח, דבעינן "אפרוחים או ביצים" וליכא. היו שם אפרוחים מפריחים או ביצים מוזרות - חייב לשלח, שנאמר "קן" - קן מכל מקום! - אם כן, נכתוב קרא "והאם רבצת עליהם", מאי "והאם רבצת על האפרוחים או על הביצים" - לאקושי אפרוחים לביצים, וביצים לאפרוחים. **משנה** שלחה וחזרה, אפילו ארבעה וחמשה פעמים - חייב, שנאמר "שלח תשלח את האם". אמר "הריני נוטל את האם, ומשלח את הבנים" - חייב, שנאמר "שלח תשלח את האם". נטל את הבנים והחזירן לה, ואחר כך חזרה האם עליהן - פטור מלשלח. **גמרא** אמר ליה ההוא מרבנן לרבא, ואימא: "שלח" - חדא זימנא, "תשלח" - תרי זימנין! אמר ליה: "שלח" - אפילו מאה פעמים, "תשלח" - אין לי אלא לדבר הרשות, לדבר מצוה מנין? תלמוד לומר "תשלח" - מכל מקום. אמר ליה רבי אבא ברי"ה דרב יוסף בר רבא לרב כהנא: אלא טעמא דכתב רחמנא "תשלח", הא לאו הכי הוה אמינא לדבר מצוה - לא? עשה ולא תעשה הוא, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה! - לא צריכא, דעבר ושקלה לאם, דלאו - עבריה, עשה הוא דאיכא, ליתי עשה ולידחי עשה - קא משמע לן. הניחא למאן דתני קיימו ולא קיימו, אלא למאן דתני בטלו ולא בטלו, כמה דלא שחטה - לא עבריה ללאו! ותו, לרבי יהודה דאמר "שלח" - מעיקרא משמע, אפילו עשה נמי ליכא! אלא אמר מר בר רב אשי: כגון שנטלה על מנת לשלח, דלאו - ליכא, עשה הוא דאיכא, וליתי עשה ולידחי עשה. - מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה? - סלקא דעתך, הואיל ואמר מר: גדול שלום שבין איש לאשתו, שהרי אמרה תורה: שמו של הקדוש ברוך הוא שנכתב בקדושה ימחה על המים, והאי מצורע כיון דכמה דלא מטהר - אסור בתשמיש המטה, דכתיב "וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים", "אהלו" - זו אשתו, מכאן שאסור בתשמיש המטה. מהו דתימא: כיון דאסור בתשמיש המטה, ליתי עשה דידיה ולידחי עשה דשלוח הקן, קא משמע לן. **משנה** הנוטל אם על הבנים - רבי יהודה אומר: לוקה ואינו משלח, וחכמים אומרים: משלח ואינו לוקה. זה הכלל: כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה - אין לוקין עליה. **גמרא** בעי רבי אבא בר ממל: טעמא דרבי יהודה משום דסבר לאו שניתק לעשה - לוקין עליו. או דלמא: בעלמא סבר לאו שניתק לעשה - אין לוקין עליו, והכא היינו טעמא, משום דקסבר "שלח" - מעיקרא משמע? תא שמע: גנב וגזלן ישנן בכלל מלקות, דברי רבי יהודה. והא הכא, דלאו שניתק לעשה הוא, דרחמנא אמר "לא תגזול", "והשיב את הגזלה", שמע מינה: טעמא דרבי יהודה משום דקסבר לאו שניתק לעשה לוקין עליו! אמר ליה רבי זירא: לאו אמינא לכו, כל מתניתא דלא תניא בי רבי

רבי חייא ורבי אושעיא — סדרו את הברייתות, ודקדקו בדברי כל חכם לומר כמו שאמר. אבל יש תנאים הרבה שמוסיפים על משנתם בדדמי, כי הכא. משום דשמעינן לרבי יהודה הכא דמחייב, סברי טעמא משום לאו שניתק לעשה לוקין עליו, והוסיפו לומר גנב וגזלן. **דילמא אינו בכלל מלקות ארבעים תניא** — ואשמועינן דטעמא דרבי יהודה במתניתין משום ד"שלח" מעיקרא משמע, והתנאים טעו בגירסתם לאחר זמן ואמרו "שישנן", דאמרי דומיא דמתניתין. **לא תשוב** — "לקחתו". **לא תבלה** — דפאה, והרי הן ניתקין לעשה, דכתיב "לעני ולגר תעזוב אותם". **מעיקרא משמע** — "לא תבלה", אבל מה עליך לעשות? עזוב אותם ולא תבלה. אבל גנב וגזלן, דעל כרחך ניתק לעשה, אימא לך דלא לקי. **לא תותירו** — ואם תותירו, "באש תשרופו" — הא ודאי ניתק לעשה. **ואי סלקא דעתך** — קסבר רבי יהודה "שלח" דקרא אחר לקיחה משמע, וטעמא דלוקה: משום לאו שניתק לעשה לוקין עליו — אמאי קתני "ואין משלח"? הכתוב מחייבו אף לשלחו לאחר לקיחה, והוא פוטרו?! **דילמא** — "אינו משלח" דקאמר — אינו נפטר בשלוח, אלא אף לוקה. **עד כמה משלחה** — אם נטלה? **שתצא מתחת ידו** — ואם יכול לחזור ולתופשה — מותר. **כמה משלחה ברגל** — יאחזנה ברגלה, וישלחנה. **בגפה** — אוחזה בכנפה, ומשלחה. **משלחי רגל** — אלמא שילוח ברגל הוא, כך שמעתי. ונראה בעיני שאין שילוח זה דומה לשילוח רגל השור, שהוא הולך ברגלים, והכא אחיזה ברגלים. וכמדומה לי דהכי קאמר: "רב הונא אמר ברגל" — שאם תלש גפה ושלחה, נפטר ממצות שילוח, כיון שהלכה שתי פסיעות או שלש, ומותר לחזור לתופשה. ורב יהודה אמר בגפה — שתוכל לעוף בדרכה. וראייה לדברי מדמייתי עובדא דההוא דתלשינהו לגפה ושלחה, דחייביה רב יהודה למשלחיה. דרב יהודה לטעמיה, דאמר אין שילוח עוף ברגל. **רבי לה גדפה** — השהה אותה עד שיגדלו לה כנפיה ותשלחנה. **מכת מרדות** — רידוי בתוכחה, שלא ירגיל בזה, ואין לה קצבה, אלא עד שיקבל עליו. **תימה** — עוף טהור הוא. **אמר ליה** — רבא. **דלמא חדא ביעתא הוא דרמיא** — לכך הוצרכת לשאול, שלא הטילה אלא ביצה אחת, וקרא "אפרוחים או ביצים" כתיב. **פרסתקי** — מצודות. **וליחוש לחשדא** — שעל הנאת עצמו חייבו לשלחה. דצריך להתרחק מן הכיעור, כדאמר ב"אלו טרפות" (חולין מד,ב) דרב חסדא שרי בוכרא, ולא זבין מיניה. **ומשני כלאחר יד** — מרחוק פירש המצודה, שלא הבין המשלח. **ואם איתא לדרבי יוסי וכו'** — התלמוד פריך לה. **יציאת רובה** — דאם בא אדם ומצא את האם כשהיא מטילה ביצתה, וכבר יצא רובה — חייב לשלח מקמי דתפול הכנתם? — למה לי האי טרחא לטרוף אקן.

אי כרבנן משלח ואינו לוקה — הוה מצי למימר דסבר קיימו ולא קיימו. הילכך, לוקה ומשלח אליבא דרבנן.

אי הכי אמאי אסורות משום גזל — מפורש בסוף "השואל" (בבא מציעא קב,א).

הדרן עלך שילוח הקן

אי רַבִּי חִיָּיא וּבֵי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא - מְשַׁבַּשְׁתָּא הִיא, וְלָא תּוֹתְבוּ מִינָּהּ בֵּי מִדְרְשָׁא, דִּלְמָא "אֵינָהּ בִּכְלַל מַלְקוֹת אַרְבָּעִים" תַּנְיָא. תָּא שְׁמַע: דְּתָנֵי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא וְרַבִּי חִיָּיא: "לֹא תָּשׁוּב" - וְשָׁב, "לֹא תְכַלֶּה" - וְכִלָּה, יֶשְׁנָן בִּכְלַל מַלְקוֹת אַרְבָּעִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. שְׁמַע מִינָּהּ: טַעְמָיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה מִשּׁוּם דְּקָסָבַר לָאו שֶׁנִּיתַּק לַעֲשֵׂה לוֹקִין עָלָיו! - דִּלְמָא הָכִי קָאָמַר בְּמַתְנִיתִין: אֵין נִפְטָר - עַד דְּמַלְקִין לֵיהּ. עַד כַּמָּה מְשַׁלְּחָהּ? אָמַר רַב יְהוּדָה: כְּדֵי שֶׁתֵּצֵא מִתַּחַת יָדוֹ. בַּמֶּה מְשַׁלְּחָהּ? רַב הוּנָא אָמַר: בְּרִגְלֶיהָ, רַב יְהוּדָה: אָמַר בַּאֲגַפֶּיהָ. רַב הוּנָא אָמַר בְּרִגְלֶיהָ, דִּכְתִיב "מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר", רַב יְהוּדָה אָמַר בַּאֲגַפֶּיהָ, דְּהָא כְּנָפֶיהָ נִינְהוּ. הַהוּא דְּגָזִינְהוּ לְגַפָּהּ, וְשִׁלְּחָהּ, וְאַחַר כָּךְ תִּפְשָׂהּ. נַגְדֵיהּ רַב יְהוּדָה. אָמַר לֵיהּ: זִיל רַבִּי לָהּ גַּדְפֵיהּ, וַשְׁלְחָהּ! - כְּמַאן? אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה - לוֹקֶה וְאֵין מְשַׁלֵּחַ! אִי כְּרַבָּנַן - מְשַׁלֵּחַ וְאֵין לוֹקֶה! - לְעוֹלָם כְּרַבָּנַן, וּמַכַּת מַרְדּוּת מִדְּרַבָּנַן. הַהוּא דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, אָמַר לֵיהּ: תֵּימָה מַהוּ? אָמַר: לָא יָדַע הַאי גַּבְרָא דְּעוֹף טָהוֹר חַיָּיב לְשַׁלּוּחֵי? אָמַר לֵיהּ: דִּילְמָא חֲדָא בֵּיעָתָא הוּא דְּרָמְיָא. אָמַר לֵיהּ: הַאי יָדְעִי לָךְ, מַתְנִיתִין הִיא: אֵין שָׁם אֶלָּא אֶפְרוֹחַ אֶחָד אוֹ בֵּיצָה אַחַת - חַיָּיב לְשַׁלֵּחַ. שִׁלְּחָהּ, וְאַהֲדַר לָהּ רָבָא פְּרָסְתְּקֵי וּתְפָסָהּ. - וְלִיחוּשׁ לְחַשָּׁדָא! - כִּלְאַחַר יָד. תָּנוּ רַבָּנַן: יוֹנֵי שׁוֹבָךְ וְיוֹנֵי עֲלִיָּיה - חַיָּיבוֹת בְּשִׁלּוּחַ, וַאֲסוּרוֹת מִשּׁוּם גֶּזֶל, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. וְאִי אִיתָא לְהָא דַּאֲמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי חֲנִינָא: חֲצֵרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, קְרֵי כָּאן "כִּי יִקְרָא" - פְּרָט לְמְזוּמָּן! אֲמַר רַב: בֵּיצָה - עַם יְצִיאַת רוּבָהּ הוּא דְּאִתְחַיַּיב בְּשִׁלּוּחַ, מִקְּנָא לָא קָנֵי - עַד דְּתִפּוֹל לַחֲצֵרוֹ, וְכִי קָתָנֵי "חַיָּיבוֹת בְּשִׁלּוּחַ" - מִקַּמֵּי דְּתִפּוֹל לַחֲצֵרוֹ. - אִי הָכִי, אַמַּאי אֲסוּרוֹת מִשּׁוּם גֶּזֶל? - אַאַמָּם. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם אַבֵּיצָה, וּבֵיצָה כֵּיוָן דְּנָפִיק לֵיהּ רוּבָא - דַּעְתֵּיהּ עֲלֵיהּ. וְהָשְׁתָּא דַּאֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב: אָסוּר לִזְכּוֹת בְּבֵיצִים שֶׁהָאֵם רוֹבֶצֶת עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר "שַׁלֵּחַ... אֶת הָאֵם" וְהָדַר "הַבָּנִים תִּקַּח לְךָ", אֲפִילּוּ תֵּימָא: אַף עַל גַּב דִּנְפַל לַחֲצֵרוֹ, כָּל הֵיכָא דְּאִיהוּ מְצֵי זָכֵי - חֲצֵרוֹ נַמִּי זָכְיָא, וְכָל הֵיכָא דְּאִיהוּ לָא מְצֵי זָכֵי - חֲצֵרוֹ נַמִּי לָא זָכְיָא לֵיהּ. - אִי הָכִי, אַמַּאי אֲסוּרוֹת מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם? אִי דְּשִׁלְּחָהּ - גֶּזֶל מֶעֱלָיָא הוּא! אִי דְּלָא שִׁלְּחָהּ - שִׁלּוּחֵי בָּעֵי! - בְּקָטָן. - קָטָן בַּר דַּרְכֵי שָׁלוֹם הוּא? - הָכִי קָאָמַר: אֲבִיו שֶׁל קָטָן חַיָּיב לְהַחֲזִיר לוֹ, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. לֵוִי בַּר סִימוֹן אַקְנֵי פֵּירוֹת שׁוֹבְכוֹ לְרַב יְהוּדָה, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּשְׁמוּאֵל, אָמַר לֵיהּ: זִיל טְרוֹף אַקֵּן, דְּלִיתְגַּבְּהוּ, וּקְנֵינְהוּ. - לְמַאי? אִי לְמִקְנָא - לְקְנֵינְהוּ לֵיהּ בְּסוּדָר! אִי בְּיוֹם טוֹב -

בעומד

לחצרו, דאכתי לאו מזומן הוא. **אי הכי** — דלא קנתה חצרו. **אמאי אסורות משום גזל** — ואפילו מפני דרכי שלום, והלא עדיין מגוף האם הוא? ומשני **אאמן** — "דרכי שלום" דקאמר, אפילו על האם עצמה יש משום דרכי שלום. **ואיבעית אימא לעולם אביצים** — דאילו על אמן — אפילו משום דרכי שלום אין כאן, הואיל ואינה נוחה לתופשה — לא סמכה דעת בעל השובך עלה, ואינו מתקוטט עם הלוקח. אבל מהביצים הוא מתקוטט — דדעתיה עליהן. ונהי נמי דלא קנה לו חצרו, משום דרכי שלום מידא איכא. **לזכות** — לפשוט ידו תחת האם ולהחזיק בהם. כל קנייה דהפקר — "וכייה" קרי ליה. **והשתא דאמר רב יהודה כו'** — מהשתא מצית לאוקומא מתניתין אפילו יצאת כולה, ולא תקשה לרבי יוסי ברבי חנינא דלא מזומן הוא, וחייבת בשילוח, משום ביצה אחרונה זאת שלא עמדה האם עליה משהטילתה. ואף על פי שנפלה לחצר — לא קנתה חצרו. דכיון דהוא עצמו, אם היה כאן, לא היה יכול להחזיק, כל חצרו נמי לא מצי זכי ליה, ואין זה מזומן. **אי הכי אמאי אסורות משום גזל משום דרכי שלום** — ותו לא. **אי דשלחה** — קודם דהחזיק בה — הרי קנתה חצרו לבעל הבית, וגזל מעליא הוא. ואי דלא שלחה — היאך הוא יכול ליטלם לביצים, הא בעי שלוח קודם לקידת הביצים כרב יהודה! ומשני **בקטן** — דלאו בר שלוח הוא. והוא הדין דהוה מצי לשנויי: כגון דעבר ונטלן תחת האם, דגזל מעליא ליכא. אלא ניחא ליה לשנויי בדרך היתר, ולא בדרך איסור. והדר מתמה ואמר — **קטן בר דרכי שלום הוא?** הכי גרסינן: אביו של קטן חייב להחזיר מפני דרכי שלום. פירות שובבו — אפרוחים וביצים. **אתא לקמיה דשמואל** — לקמן מפרש מאי איצטריך ליה למבעי. **טרוף אקן** — הקש בידך על הקן. **דליתגבהו** — מיראתך. והשתא מפרש ואזיל מאי בעא מניה ומאי מהדר ליה. **למאי** — הגבהה זו למה? **אי למקנא** — שלא יחזור בו לוי בן סימון, והכי קאמר ליה: טרוף אקן דליתגבהו אפרוחים מיראתך, ותקנה אותם בהגבהה. **ליקנינהו בסודר** — ולמה הוצרך רב יהודה לשאול היאך יקנה? **ואם ליום טוב** — שהוא ערב יום טוב, ולמחר יהיו אסורים משום מוקצה, ובא לשאול במה

בעומד

רַבִּי חִיָּא וּבִי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, מְשַׁבְּשְׁתָּא הִיא – בחזקת משובשת היא, **וְלֹא תּוֹתְבוּ מִינָּהּ בֵּי מִדְרָשָׁא** – ואין להקשות הימנה בבית המדרש, ואף כאן יתכן שהגירסא שלפנינו משובשת, **דִּלְמָא אֵינָן בִּכְלַל מַלְכוּת אַרְבָּעִים תְּנֵיָא** – שמא הגירסא הנכונה בברייתא היתה שגנב וגזלן אינם בכלל חיוב מלקות, ומשום שאזהרת הלאו שלהם ניתקה לעשה, ואף רבי יהודה סובר שאין לוקין על לאו כזה, ואין לפשוט את הספק בביאור שיטתו במשנה.

הגמרא מביאה ברייתא אחרת [ששנו רבי חייא ורבי אושעיא] לפשוט מה היא שיטתו של רבי יהודה בענין לאו הניתק לעשה: **תָּא שְׁמַע** מברייתא **דְּתַנֵּי** [–ששנו] **רַבִּי אוֹשַׁעְיָא וְרַבִּי חִיָּא,** התורה מצוה 'כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְּשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה **לֹא תָשׁוּב** לְקַחְתּוֹ' (דברים כד יט), ואם עבר על כך **וְשָׁב** ונטל את העומר השכוח, וכמו כן לענין הציווי 'וּבְקַצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם **לֹא תְכַלֶּה** פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצֹר' (ויקרא יט ט), אם עבר על כך **וְכִלָּה** את כל השדה בלא להניח פאה לעניים, **יֶשְׁנָן בִּכְלַל מַלְכוּת אַרְבָּעִים** – הרי הוא לוקה ארבעים מלקות, על אף שלאוין אלו הם לאו הניתק לעשה, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.** מדייקת הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח מברייתא זו לענין משנתינו **דְּטַעְמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה** המחייב מלקות בנוטל אם על הבנים, הוא **מִשּׁוּם דְּקָסָבַר** בכל לא תעשה שבתורה שאף שהוא **לַאו שֶׁנִּיתָּק לַעֲשֵׂה,** מכל מקום לוֹקִין עָלָיו.

דוחה הגמרא: **דִּלְמָא הָתָם** בענין הלאו של שכחה ופאה **הֵיְינוּ טַעְמָא** שלפי רבי יהודה לוקה עליהם ואינו נפטר במה שיניחם עתה לעניים, **דְּקָסָבַר** 'תַּעֲזוֹב' **מַעִיקָּרָא מַשְׁמַע** – משמעות הציווי 'תעזוב' היינו שמתחילה יעזבם בשדה ולא יטלם לעצמו, אבל אין במשמע שאם עבר ונטלם מצווה לעזבם עתה, אבל בגזלן שהעשה של השבת הגזלה ודאי נאמר לאחר שכבר גזל, יתכן שאף רבי יהודה מודה שאין לוקין עליו.

הגמרא מביאה ברייתא שמפורש בה שרבי יהודה סבר שלאו הניתק לעשה אין לוקין עליו: **אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע** מברייתא ששנינו בענין נותר, נאמר בתורה במצות אכילת קרבן פסח בליל חמישה עשר בניסן (שמות יב י) 'לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְגוֹ', וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ', הרי שלכך **בָּא הַכָּתוּב לִיתֵּן עֲשֵׂה אַחַר הַלֹּא תַעֲשֶׂה,** לוֹמַר לְךָ שֶׁאֵין לוֹקִין עָלָיו, לפי שהעשה של שריפה היא תקנתו של הלאו, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.** מוכיחה הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ** ממה שפטר רבי יהודה את המותיר ממלקות מחמת שהוא לאו הניתק לעשה, שרבי יהודה סובר שלאו הניתק לעשה אין לוקין עליו, ואם כן, **טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה** במשנתינו שהנוטל את האם אינו נפטר מן המלקות בשילוחה, הרי הוא **מִשּׁוּם דְּקָסָבַר** שהעשה 'שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם' **מַעִיקָּרָא מַשְׁמַע** – משמעותו היא שכך היא מצות השילוח, לשלח את האם מיד בראותו את הקן, אבל אין במשמע שלאחר שעבר ונטלה מצווה לשלחה, מסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ** – בודאי כך אכן משמע מברייתא זו, ונפשט הספק בענין טעמו של רבי יהודה.

אָמַר לֵיהּ רַב אִידִי לְרַב אַשִׁי, מַתְנִיתִין נַמִּי דַּיְקָא – ממשנתינו עצמה יש להוכיח שטעמו של רבי יהודה אינו משום שסבר שלאו הניתק לעשה לוקין עליו, **דְּקָתָנֵי** – שהרי לשון משנתינו הוא **הַנּוֹטֵל אִם עַל הַבָּנִים, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר** לוֹקֶה וְאֵין מְשַׁלֵּחַ, **וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה** המחייב מלקות הוא משום שסבר שלאו **שֶׁנִּיתָּק לַעֲשֵׂה** לוֹקִין עָלָיו, אם כן לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּחַ **מִבָּעֵי לֵיהּ** – היה לו לומר שאף שלוקה על הלאו, מכל מקום עדיין הוא מצווה לשלח את האם, אלא ודאי טעמו משום שהעשה 'שלח' משמע רק מתחילה לפני שנטל את האם לעצמו ולכן אינו מצווה עתה לשלח. דוחה הגמרא: **וְדִלְמָא הָכִי קָאָמַר בְּמַתְנִיתִין** – כך כוונתו של רבי יהודה במה שאמר במשנתינו שהנוטל אם על הבנים לוקה ואינו משלח, כלומר **שֵׁאֵין נִפְטָר** בשילוח האם מן המלקות שהתחייב מחמת נטילתה עם הבנים, **עַד דְּמַלְקִין לֵיהּ** – עד שילקוהו [להוציא משיטת החכמים שבשילוחה נפטר], ואכן מצות עשה יש עליו לשלחה.

הגמרא דנה מהו המרחק הנקרא 'שילוח' במצות שילוח הקן. מבררת הגמרא: **עַד כַּמָּה מְשַׁלֵּחַ** – עד לאיזה מרחק עליו לשלח את האם. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה, כְּדֵי שֶׁתֵּצֵא מִתַּחַת יָדוֹ** – עד שתפרח ותצא מרשותו שלא יוכל לשלוח ידו ולתופסה, ובכך קיים את המצוה שיכול מעתה לשוב ולתופסה.

הגמרא דנה בענין מצות השילוח, האם צריך שתוכל לעוף בכנפיה, או די בכך שיכולה להלך אף שאינה יכולה לעוף. שואלת הגמרא: **כַּמָּה מְשַׁלְּחָהּ** – כיצד יעשה בכדי שיהא נחשב בכך ששילחה. מביאה הגמרא מחלוקת אמוראים: **רַב הוּנָא אָמַר,** שילוח נקרא אפילו באופן שתלך **בְּרַגְלֶיהָ** בלבד, והיינו אף שחתך את נוצותיה ואינה יכולה לעוף. **רַב יְהוּדָה אָמַר,** שילוח נקרא דווקא **כַּאֲנַפֶּיהָ** – בכנפיה, אבל אם חתך את נוצותיה לא יצא ידי מצות שילוח. מבארת הגמרא את טעמם: **רַב הוּנָא אָמַר בְּרַגְלֶיהָ,** טעמו הוא משום **דִּכְתִיב** לענין שכר הצדיקים לעתיד (ישעיה לב, ב) 'אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר', הרי שאף הליכה ברגל נקראת שילוח. **רַב יְהוּדָה אָמַר כַּאֲנַפֶּיהָ,** טעמו הוא משום שאף שמצינו שילוח ברגל מכל מקום [**רֶגֶל**] **דְּהָא** – רגלה של העוף **כְּנָפֶיהָ נִינְהוּ** – הלא הם הכנפים שלה, ולכן אם אינה יכולה לעוף בהם אינה נקראת משולחת.

מביאה הגמרא מעשה שרב יהודה הורה להלכה למעשה כשיטתו: **הַהוּא** – היה אדם **דְּנַזִּינְהוּ לְגַפָּהּ** – שגזז את הנוצות מכנפי האם, כדי שלא תוכל לעוף, **וְשַׁלְּחָהּ וְאַחַר כָּךְ תַּפְשָׂהּ,** וזו היתה כוונתו בגזיזת הכנפים שיוכל לשוב וליטלה, **נַגְדֵּיהּ** – הלקה אותו **רַב יְהוּדָה, וְאָמַר לֵיהּ** לאותו אדם, **זִיל רַבִּי לָהּ נַדְפֵיהּ וְשַׁלְּחָהּ** – לך והמתן עד שיחזורו ויגדלו נוצותיה ושוב תשלח אותה. מקשה הגמרא: **כְּמַאן** – כשיטת איזה תנא של משנתינו הורה רב יהודה שגם לוקה וגם מחויב לשלחה, **אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה** במשנתינו, הרי לשיטתו לוֹקֶה **וְאֵין מְשַׁלֵּחַ,** לפי שסבר שהמצוה לשלח היא רק קודם שנטלה, ומדוע חייבו רב יהודה לחזור ולשלחה, **וְאִי כְּרַבָּנָן** שבמשנתינו, הרי לשיטתם **מְשַׁלֵּחַ וְאֵין לוֹקֶה,** לפי שסברו שלאו זה ניתק לעשה, ומדוע הלקהו רב יהודה. מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** הורה **כְּרַבָּנָן,** וְהמלקות שהלקהו לא היו אלא **מַכַּת מַרְדּוּת** – מכות של מוסר, שאינם אלא **מִדְּרַבָּנָן,** ואין למלקות אלו קצבה אלא מלקהו עד שיקבל עליו לקיים את המצוה.

הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין מצות שילוח הקן: **הַהוּא דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא** – שבא לפני רבא, **אָמַר לֵיהּ** – שאלו, קן של עוף טהור הנקרא **תִּימָּה,** מַהוּ – מה דינו לענין מצות שילוח הקן. **אָמַר** רבא לעצמו, וכי **לֵא יָדַע הַאי נְכָרָא דְּעוֹף טָהוֹר חַיָּיב לְשַׁלּוּחֵי,** הלא דבר ברור הוא, **אָמַר לֵיהּ** רבא לאותו השואל, **דִּילְמָא** – שמא מה שבאת לשאול אם יש חיוב שילוח, היינו משום **דַּחֲדָא בֵּיעָתָא הוּא דְּרַמְיָא** – ביצה אחת בלבד מוטלת באותו הקן, והסתפקת אם יש חיוב שילוח בזה, מאחר שבתורה נאמר (דברים כב ו) 'אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים' בלשון רבים, **אָמַר לֵיהּ** – אמר אותו אדם לרבא (**הַאי יִדְעִי לְךָ**) [**אֵין** – אכן אין בקן זה אלא ביצה אחת וזו היא שאלתי אם יש חובת שילוח במקרה זה, **אָמַר לֵיהּ** – אמר לו רבא, **וּמַאי תִּבְעֵי לָךְ** – ומה הוא ספיקך], הלא **מַתְנִיתִין הִיא** – במשנתינו מפורש דין זה, שכך שנינו, **אֵין שָׁם אֶלָּא אֶפְרוֹחַ אֶחָד אוֹ בֵיצָה אַחַת חַיָּיב לְשַׁלֵּחַ.** הלך אותו אדם **וְשַׁלְּחָהּ** לאם, **וְאַחְדַּר לָהּ רָבָא פִּרְסְתָּקֵי** – והעמיד רבא סביב הקן מצודות **וְתַפְסָהּ.**

מקשה הגמרא: איך עשה זאת רבא, **וְלֵיחוּשׁ לַחֲשָׁדָא** – היה לו לחשוש שיחשדוהו שהורה לו לשלחה רק כדי שהוא יוכל לתופסה. מתרצת הגמרא: **כִּלְאַחַר יָד** – רבא עשה זאת באופן שלא יבחין בכך המשלח, שהעמיד את המחיצות מרחוק.

הגמרא מביאה ברייתא הדנה בחיוב שילוח הקן ואיסור גזל ביונים מדבריות הבאות לקנן בשובך שבחצר או בעלייה: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **יוֹנֵי שׁוֹבָךְ וְיוֹנֵי עֲלִיָּיה** – יונים מדבריות הפורחות כל היום בשדות ובערב באות לקנן בשובך שבחצר או בעליית הבית, הרי האמהות הרובצות על הבנים **חַיָּיבוֹת בְּשִׁלּוּחַ,** אם רוצה הוא ליטול האפרוחים, לפי שאין הקן בכלל 'מזומן' הפטור משילוח, **וַאֲסוּרוֹת מִשּׁוּם** גָּזֵל רק **מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם,** אבל לא מדאורייתא שהרי הפקר הם.

המשך בעמוד צג

בְּעוֹמֵד וְאוֹמֵר בפיו זֶה וְזֶה אֲנִי נוֹטֵל סַגְיָא – די בכך, כשיטת בית הלל במסכת ביצה (י.), ומדוע אם כן הצריכו שמואל שיעשה מעשה המוכיח שדעתו ליטלם. מתרצת הגמרא: הַנְּהוּ פֵּירֵי חַדְתֵּי הֲווּ – אותם אפרוחים חדשים היו שעדיין לא עמדה מעליהם אמם אלא רובצת עליהם היתה משנולדו, דְּמחמת כן לְוֵי בַּר סִימוֹן נוּפֵּיהּ לֹא הֲוָה קָנֵי לְהוּ – לא זכה בהם, כמבואר לעיל (קמא:) שאסור לזכות בביצים כשהם מתחת האם, ולכן אף חצירו אינה קונה לו, וממילא אין בידו להקנותם לרב יהודה, וְהָכִי קָאָמַר לֵיהּ שמואל לרב יהודה, זִיל וְטָרֵיף אַקֵּן דְּלִיתְנַכְּהוּ – לך הקש על הקן כדי שיגבהו היונים [האם הרובצת על האפרוחים], וְנִיקְנִינְהוּ – ואז תקנה חצירו של לֵוִי בַּר סִימוֹן עבורו, וַהֲדַר לִיקְנִינְהוּ נִיהְלֵךְ בְּסוּדָר – ולאחר מכן יוכל להקנותם לך בקנין רגיל שהוא חליפין.

משנה

משנה זו באה להורות שאין דבר העומד בפני מצות שילוח הקן לדחותו: לֹא יִטּוֹל אָדָם לעצמו אֵם עַל בָּנִים, אֲפִילּוּ שיש לו צורך גם באם לקיום מצוה, כגון לְטַהֵר בה אֶת הַמְּצוֹרָע שדינו להביא ביום השמיני לטהרתו שתי צפרים בכדי לטהרו מטומאתו.

המשנה מסיימת בהפלגת גודל שכרן של מצוות: וּמָה אִם אפילו על מִצְוָה קַלָּה – מצות שילוח הקן שאין חיסרון כיס בקיומה, שֶׁכֵּן הִיא אינה מחסרת מן המקיימה אלא דבר מועט כְּשווי מטבע של אִיפָּר [–מטבע בסף שוה ערך לשמונה פרוטות של נחושת], אָמְרָה התּוֹרָה לְמַעַן יִיטַב לְךָ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים (דברים כב ז), הרי יש להסיק מכך בְּקַל וָחוֹמֶר שעַל קיום מִצְוֹת חֲמוּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שקשה לקיימן, ודאי שיזכו לשכר רב.

גמרא תַּנְיָא בברייתא, (דְּבֵי) רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבַּתּוֹרָה מאותן שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָהּ נאמרה בְּצִדָּהּ, שֶׁאֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים תְּלוּיָה בָּהּ, כלומר, שמובן ממצוות אלו שבהכרח עתידים המתים לחיות ולקבל שכרם בעולם הנצחי, לפי שלא יתכן שהשכר המובטח בה הוא בעולם הזה, כגון בְּכִבּוּד אָב וָאֵם כְּתִיב שיזכו בשכרה לְמַעַן יַאֲרִכֻן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ (דברים ה טז), וכן בְּשִׁילּוּחַ הַקֵּן כְּתִיב בשכרה לְמַעַן יִיטַב לְךָ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים, ומעתה יש להתבונן על איזה זמן נאמרה הבטחה זו, חֲרֵי במקרה שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו עֲלֵה לַבֵּירָה [–טרקלין גדול] וְהָבֵא לִי משם גּוּזְלוֹת, וְעָלָה – וקיים בכך מצות כיבוד אב, וְשִׁלַּח אֶת הָאֵם וְלָקַח אֶת הַבָּנִים, וקיים בכך מצות שילוח הקן, וּבַחֲזָרָתוֹ – ובעודו יורד בסולם נָפַל וָמֵת, מעתה אם השכר המובטח על שתי מצוות אלו שה' ייטיב לו ויאריך ימיו נאמר על העולם הזה, קשה הֵיכָן התקיימה הבטחת התורה בדבר אֲרִיכוּת יָמָיו שֶׁל זֶה, וְהֵיכָן טוֹבָתוֹ שֶׁל זֶה, אֶלָּא בודאי כוונת התורה היא לְמַעַן יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ בָּעוֹלָם שֶׁכּוּלּוֹ אָרוּךְ – בעולם הנצחי, וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ לָעוֹלָם שֶׁכּוּלּוֹ טוֹב – לעולם שאין בו היזק וייסורים אלא טובה.

שואלת הגמרא: וְדִלְמָא לֹא הֲוָה הָכִי – ושמא לא יקרה כדבר הזה שימות מי שקיים מצוות אלו שהובטחו עליהם אריכות ימים וטובה, אלא יאריכו ימיו. משיבה הגמרא: רַבִּי יַעֲקֹב מַעֲשֶׂה חָזָא – ראה מעשה כעין זה, שאדם עלה במצות אביו להביא גוזלות ושילח את האם, וכשירד בסולם נפל ומת, ומכך הסיק שבודאי שכר המצוות אינו בעולם הזה.

שואלת הגמרא: וְדִלְמָא אותו אדם מְהַרְהֵר בַּעֲבֵירָה הֲוָה בשעה שקיים את המצוה, וכיון שלא היה ליבו לשמים לא היה ראוי למתן שכר עליה. מיישבת הגמרא: מַחֲשָׁבָה רָעָה בלבד שאין אחריה מעשה, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה, שלא מעניש עליה כאילו עשה מעשה. שואלת הגמרא: וְדִלְמָא מְהַרְהֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה הֲוָה, שאף שמחשבה רעה של שאר עבירות אין ה' מצרף למעשה, מכל מקום מחשבת עבודה זרה מצרף למעשה דִּכְתִיב בנבואת ה' אל יחזקאל הנביא בדבר האנשים שחטאו בעבודה זרה ובאו לפניו לְמַעַן תְּפֹשׂ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם (יחזקאל יד ה), כלומר אענישם בעבור המחשבות שתפשו בליבם, וְאָמַר על כך רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, המחשבה שחטאו בה זוֹ מַחֲשֶׁבֶת עֲבוֹדָה זָרָה כמו שמוכח שם בפסוקים, שעליה ה' מעניש כמעשה, ושוב קשה איך הסיק רבי יעקב מאותו מעשה שאין שכר על קיום המצוות בעולם הזה. מיישבת הגמרא: הָכִי קָאָמַר רבי יעקב, אִם אִיתָא – אם נכון הדבר דְּאִיכָּא שְׂכַר מִצְוֹת בְּהַאי עָלְמָא – בעולם הזה, תְּתָנֵי לֵיהּ – היה לה למצוה להועיל לאותו אדם, וְתָנֵן עָלֵיהּ דְּלֹא לַיְתֵי לִידֵי הִרְהוּר – שלא יבוא באותה שעה לידי מחשבה של עבודה זרה וְבגלגלה לִיתְּזֵק – ינזק, שהרי מובטחת לו אריכות ימים, אֶלָּא בהכרח צריך לומר ששְׂכַר מִצְוֹת בְּהַאי עָלְמָא לֵיכָּא, אלא בעולם הבא.

מקשה הגמרא: מכל מקום איך ניזוק הבן בעודו עוסק בקיום המצוה, וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזּוֹקִים – אנשים העוסקים במצוה אֵינָן נִזּוֹקִים, שהמצוה מגינה עליהם. מתרצת הגמרא: בַּחֲזָרָתָם – לאחר שסיימו את המצוה ושבים ממקום עשייתה שַׁאנִי – שונה הדבר, שכבר אין בכח המצוה להגן על מי שעשאה, ואותו הבן נפל בירידתו בסולם לאחר שקיים את המצוה. מקשה הגמרא: וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזּוֹקִים לֹא בַּהֲלִיכָתָן וְלֹא בַּחֲזָרָתָן. מתרצת הגמרא: הסּוּלָּם שבו ירד הבן רָעוּעַ הֲוָה, וּמָקוֹם כזה דְּקָבוּעַ הֵיזֵקָא – שמצוי שההיזק יקרה שם שַׁאנִי – שונה, שבאופן כזה אין המצוה מגינה, דִּכְתִיב אצל שמואל כאשר ציוהו ה' ללכת ולמשוח את דוד למלך בחיי שאול המלך, 'וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵיךְ אֵלֵךְ וְשָׁמַע שָׁאוּל וַהֲרָגָנִי' (שמואל א' טז ב), שאמר שמואל לה' שהוא מפחד שמא ישמע זאת שאול ויהרגהו, הרי שאף שהלך בשליחות ה' פחד שיגזק משום שהיה מצוי שיקרה לו כך, כמו כן כל מצוה שמצוי שיקרה היזק בעשייתה, אינה מגינה על העושה אותה מן ההיזק, ולכן לא קשה מדוע לא הגינה המצוה על הבן מליפול בסולם הרעוע.

הגמרא מסיקה על פי דברי רבי יעקב ששכר המצוות איננו בעולם הזה: אָמַר רַב יוֹסֵף, אִלְמָלֵא דַּרְשֵׁיהּ – אילו היה דורש אַחֵר [–אלישע בן אביה] לְהַאי קְרָא – את הפסוק הנאמר בהבטחת שכר המצוות כְּרַבִּי יַעֲקֹב בַּר בְּרַתֵּיהּ – כדרך שדרשה רבי יעקב בן ביתו של אחר, ששכר המצוות אינו בעולם הזה אלא בעולם הבא, לֹא חָטָא – לא היה יוצא לתרבות רעה. מבררת הגמרא: מַאי חָזָא – מה הדבר שראה וגרם לו לצאת לתרבות רעה. מבארת הגמרא: אִיכָּא דְּאָמְרֵי, כִּי הַאי מַעֲשֶׂה חָזָא – בעין המעשה שראה רבי יעקב ראה אף הוא, ומתוך כך הסיק שכאילו אין שכר על קיום המצוות ולכן כפר בכל התורה. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי, לִישְׁנָא – את הלשון דְּרַבִּי חוּצְפִּית הַמְּתוּרְגְּמָן חָזָא – ראה, דַּהֲוָה מוּטֶלֶת בָּאַשְׁפָּה, ועל כך אָמַר, פֶּה זה שֶׁהֵפִיק מַרְגְּלִיּוֹת – שיצאו הימנו דברי תורה שנמשלו למרגליות, יִלְחוֹךְ עָפָר – יהא מוטל בזיונו כמלקק עפר, ומתוך כך הסיק שאין שכר על קיום המצוות ולכן כפר בכל התורה. וְהוּא לֹא יָדַע את דרשתו של רבי יעקב שכוונת הכתוב 'לְמַעַן יִיטַב לָךְ' היינו רק בָּעוֹלָם שֶׁכּוּלּוֹ טוֹב, וּ'לְמַעַן יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ' היינו רק בָּעוֹלָם שֶׁכּוּלּוֹ אָרוּךְ.

הדרן עלך שילוח הקן וסליקא לה מסכת חולין

עבודת השם, כמצווה עלינו בתורתנו תורת חיים, הרי היא בכל ענייני האדם ובמשך כל היום וכל הלילה, וכמו שנאמר בכל דרכיך דעהו.
ממכתב ו' ניסן, תש"כ

רש"י

בעומד ואומר זה וזה אני נוטל סניא — כבית הלל במסכת ביצה (י,א). **פירי חדתי** — ביצים שהטילה אותם האם, ולא עמדה מעליהם מעולם. ולא קנתה לו חצרו ללוי — דאסור לזכות בהן כל זמן שהאם רובצת עליהם. ולוי היה צריך לילך לקנות, ומה שלא קנה אינו יכול להקנות, ואם יקנה לו בסודר — יכול לחזור בו. **זיל טרוף אקן דליתנבהו** — אמהות, וליקנינהו לוי לפירות על ידי חצירו, ויקנהו לוי ניהלך בסודר. **משנה שהיא כאיסר** — שאין בה חסרון כיס אלא דבר מועט. **גמרא שמתן שברה בצדה** — כגון כבוד אב ואם ושלוח הקן, שלא תוכל להבין מתן שברה, שעתידין המתים להחיות. **לעולם שכולו טוב** — שאין בו לא היזק ולא יסורין אלא טובה. ובשילהי פרק קמא דקדושין (לט,ב) אמרינן דרבי יעקב עובדא חזא באחד שאמר לו אביו "עלה לבירה, והבא לי גוזלות". ועלה ושלח את האם ונטל את הבנים, וקיים כבוד אב ואם ושלוח הקן, ובחזרתו נפל ומת. היכן טובתו של זה והיכן אריכות ימיו? אלא הוי אומר: "למען ייטב לך" — לעולם שכולו טוב, "ולמען יאריכון ימיך" — לעולם שכולו ארוך.

תוספות

בְּעוֹמֵד וְאוֹמֵר "זֶה וְזֶה אֲנִי נוֹטֵל" סַנְיָא! - הָנְהוּ פֵּירֵי חֲדַתִּי הָווּ, דְּלֵוִי בַּר סִימוֹן גּוּפֵיהּ לָא הֲוָה קָנֵי לְהוּ. וְהָכִי קָאָמַר לֵיהּ: זִיל וְטָרֵיף אַקֵּן, דְּלִיתְנַבְּהוּ, וְנֵיקְנִינְהוּ לֵוִי בַּר סִימוֹן, וְהָדַר לֵיקְנִינְהוּ נִיהֲלָךְ בְּסוּדָר. **מִשְׁנָה** לֹא יִטּוֹל אָדָם אֵם עַל בָּנִים, אֲפִילּוּ לְטַהֵר אֶת הַמְּצוֹרָע. וּמָה אִם מִצְוָה קַלָּה שֶׁהִיא כְּאִיסָּר אָמְרָה תּוֹרָה "לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים", קַל וָחוֹמֶר עַל מִצְוֹת חֲמוּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. **גְּמָרָא** תַּנְיָא דְּבֵי רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָהּ בְּצִדָּהּ, שֶׁאֵין תְּחִיַּית הַמֵּתִים תְּלוּיָה בָּהּ. בְּכִבּוּד אָב וָאֵם כְּתִיב "לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ", בְּשִׁילּוּחַ הַקֵּן כְּתִיב "לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים". הֲרֵי שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו: עֲלֵה לַבִּירָה וְהָבֵא לִי גּוֹזָלוֹת! וְעָלָה, וְשִׁלַּח אֶת הָאֵם וְלָקַח אֶת הַבָּנִים, וּבַחֲזָרָתוֹ נָפַל וָמֵת, הֵיכָן אֲרִיכוּת יָמָיו שֶׁל זֶה? וְהֵיכָן טוֹבָתוֹ שֶׁל זֶה? אֶלָּא "לְמַעַן יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ" - בָּעוֹלָם שֶׁכּוּלּוֹ אָרוֹךְ, "וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ" - לָעוֹלָם שֶׁכּוּלּוֹ טוֹב. - וּדְלִמָּא לָא הֲוָה הָכִי? - רַבִּי יַעֲקֹב מַעֲשֶׂה חֲזָא. - וְדִלְמָא מְהַרְהֵר בַּעֲבֵירָה הֲוָה? - מַחֲשָׁבָה רָעָה אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה. - וְדִלְמָא מְהַרְהֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה הֲוָה? דִּכְתִיב "לְמַעַן תִּפֹּשׂ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם", וְאָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: זוֹ מַחֲשֶׁבֶת עֲבוֹדָה זָרָה! - הָכִי קָאָמַר: אִם אִיתָא דְּאִיכָּא שְׂכַר מִצְוֹת בְּהַאי עָלְמָא - תֶּהֱנֵי לֵיהּ וְתָגֵן עֲלֵיהּ דְּלָא לֵיתֵי לִידֵי הִרְהוּר וְלִיתְזַק, אֶלָּא שְׂכַר מִצְוֹת בְּהַאי עָלְמָא לֵיכָּא. - וְהָאַמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזּוֹקִים! - בַּחֲזָרָתָם שָׁאנֵי. - וְהָאַמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזּוֹקִים, לֹא בַּהֲלִיכָתָן וְלֹא בַּחֲזָרָתָן! - סוֹלָם רָעוּעַ הָוָה, וּמָקוֹם דְּקָבוּעַ הֵיזֵקָא שָׁאנֵי, דִּכְתִיב "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵיךְ אֵלֵךְ וְשָׁמַע שָׁאוּל וַהֲרָגָנִי". אָמַר רַב יוֹסֵף: אִלְמָלֵא דְּרָשֵׁיהּ אַחֵר לְהַאי קְרָא כְּרַבִּי יַעֲקֹב בַּר בְּרִתֵּיהּ - לָא חָטָא. מַאי חָזָא? אִיכָּא דְּאָמְרִי: כִּי הַאי מַעֲשֶׂה חָזָא, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: לִישָׁנָא דְּרַבִּי חוּצְפִּית הַמְּתוּרְגְּמָן חָזָא, דַּהֲוָה מוּטֶלֶת בַּאֲשְׁפָּה. אָמַר: פֶּה שֶׁהֵפִיק מַרְגָּלִיּוֹת יִלְחוֹךְ עָפָר? וְהוּא לֹא יָדַע "לְמַעַן יִיטַב לָךְ" - בָּעוֹלָם שֶׁכּוּלּוֹ טוֹב, "וּלְמַעַן יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ" - בָּעוֹלָם שֶׁכּוּלּוֹ אָרוֹךְ.

הדרן עלך שילוח הקן וסליקא לה מסכת חולין

המשך מעמוד נו

ילקוט לוי יצחק על התורה

בסוטה דף ל"ו ע"ב א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן בשעה שאמר לו פרעה ליוסף ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגו', אמרו איצטגניני פרעה עבד שלקחו רבו בעשרים כסף תמשלהו עלינו, אמר להן גנוני מלכות אני רואה בו, אמרו לו א"כ יהא יודע בשבעים לשון, בא גבריאל ולימדו שבעים לשון, לא הוה קגמר, הוסיף לו אות אחת משמו של הקב"ה ולמד שנאמר (תהלים פא, ו) עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים וגו', ע"ש.

הרי מתחלה נקרא יוסף, וע"י שהוסיף לו הקב"ה אות [9]ה משמו של הקב"ה אז למד וכמ"ש עדות ביהוסף, והיינו עדות מלשון [10]עדי דהיינו ענק, נמצא דה'ענקה דיוסף הוא מצד אות ה שנתוסף לו, ועי"ז הוה גמר [11]השבעים לשון.

נמצא דהדין דהענקה דעבד עברי ה' סלעים נלמד מבכור ה' סלעים, ובכור גופא הוא מצד יוסף (הבכור) דנמכר כעבד "עברי עבד" בה' סלעים, וגם הענקה דיוסף הי' מספר ה', דהקב"ה הוסיף לו אות ה' משמו.

הרי דלשיטת רבי [12]מאיר ה' סלעים בהענקה דעבד עברי נלמד מיוסף, שמכרוהו כעבד[13] בה' סלעים (והי' בכור), והענקה שלו הי' האות ה'.

מתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד קכא

---

9) ראה עוד לקמן סימן נט, טעם שנתוסף לו דוקא אות ה'.

10) מבאר, דמ"ש בפסוק "עדות ביהוסף" דלמדו ע' לשון, זהו מצד ההענקה ד"עדות" לשון עדי, ראה פרש"י דברים טו, יד. העניק תעניק, לשון עדי, בגובה ובמראית עין, ע"ש. ובמצודות ציון עה"פ בתהלים וז"ל: עדות מלשון עדי וקשוט, וכן את הנזר ואת העדות (מלכים ב, יא).

11) ראה לקמן סימן ס, דמרומז מספר ע' בשם פוטיפר-ע, ע"ש.

12) ראה לקמן סימן עו. פג. קיב. דמקשר הרב המחבר שמו של ר' מאיר עם בחי' יוסף דוקא, ע"ש.

13) שמכרוהו כעבד: י"ל בד"א, דעפ"י ביאור התורת לוי יצחק, יומתק יותר שיטת ר"מ, דבגמ' שם בשיטת רב יהודה דסובר דהענקה דעבד הוא שלשים סלעים דלומד משלשים של עבד, והגמ' מסביר דהוא לומד "עבד מעבד", ולפי המבואר כאן בשיטת ר"מ, הנה הגזירה שוה "ריקם ריקם" מבכור, הוא בעצם ג"כ לימוד "עבד מעבד", והיינו יוסף ה"עבד" דמכרוהו בחמש סלעים, דממנו למדו ה' סלעים בבכור, וגם ב"ההענקה" של יוסף מרומז הסך חמשה - אות "ה" כנ"ל וד"ל. ראה לקמן סימן נט.

פרק ראשון - הלוקח עובר חמורו

משנה

נאמר בתורה (שמות לד כ) 'ופטר חמור תפדה בשה', ומצוה זו נאמרה רק על חמור ולא על שאר בהמות טמאות, ובתנאי שיהא של ישראל, אך אם יש לגוי חלק באם או בולד, אינו חייב בפדיון. המשנה מבארת באלו אופנים בעלותו של גוי פוטרת מפדיון פטר חמור.

ישראל **הַלּוֹקֵחַ** [–הקונה] **עוּבַּר חֲמוֹרוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים** שזה לה העיבור הראשון, והאם לא קנה, ונשארה האם בבעלות הגוי, **וְכֵן** ישראל **הַמּוֹכֵר לוֹ** – לגוי עובר בכור של חמורו, ועודו במעי אמו, ולא חלה עליו עדיין קדושת בכורה, **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי** הישראל למכור לגוי חמור, כי גזרו חכמים שלא ימכרו להם בהמה גסה משום שעושים בה מלאכה בשבת, או ישראל **הַמִּשְׁתַּתֵּף לוֹ** – הקונה חמור בשותפות עם גוי, **וְהַמְקַבֵּל הֵימֶנּוּ** – או ישראל המקבל חמור מגוי לגדלה על מנת שיהיו מתחלקים בולדותיה, והחמור נשאר שייך לגוי, **וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה** – או ישראל הנותן חמור לגוי לגדלה על מנת שיהיו מתחלקים בולדותיה, והחמור נשאר שייך לישראל, בכל אופנים אלו, הולד הבכור הנולד, **פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה,** ואין צריך לפדותו בשה או לערפו, משום **שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר ג יג) 'הקדשתי לי כל בכור **בְּיִשְׂרָאֵל** מאדם עד בהמה', ודרשו מזה, שחיוב בכורה חל רק על בכור שכולו שייך לישראל, **אֲבָל לֹא בַּאֲחֵרִים** – אבל לא בשיש לגוי חלק בבכור או באמו.

גמרא

שנינו במשנה חמשה אופנים שבהם בעלותו של גוי פוטרת מבכורה, הגמרא תבאר למה הוצרך התנא לפרט כל אופנים אלו. שואלת הגמרא: **כָּל הָנֵי לָמָּה לִי** – למה הוצרכה המשנה לפרט כל אופנים אלו, ולא די לה לומר אחד מהאופנים. משיבה הגמרא: **צְרִיכִי, דְּאִי תָּנָא לוֹקֵחַ** – שאם היה התנא שונה רק את הדין הראשון, שישראל הלוקח עובר חמורו של גוי פטור מפדיון, **הָוָה אָמִינָא** – הייתי אומר שהוא פטור **מִשּׁוּם דְּקָא מַיְיתֵי לָהּ לִקְדוּשָּׁה** – כי בקניית העובר הוא מביאו לידי קדושה, כי גורם שיהיה שובת בשבת בהיותו ביד ישראל, ולפיכך לא קנסוהו, **אֲבָל** ישראל **הַמּוֹכֵר** לגוי עובר בכור, **דְּקָא מַפְקַע לָהּ מִקְּדוּשָּׁה** – שבמכירתו הוא מוציאו מקדושתו, שהגוי יעבוד בו בשבת, **אֵימָא לֵיקְנְסֵיהּ** – אולי נאמר שיש לקנסו ולחייבו לפדותו מידי הגוי, וליתנו לכהן, **קָא מַשְׁמַע לָן** – השמיעה המשנה גם את דין המוכר עובר לגוי, לומר שאף הוא פטור מבכורה, ואין קונסים את בעליו לפדותו.

ממשיכה הגמרא ושואלת: 'וְהַמִּשְׁתַּתֵּף לוֹ' **לָמָּה לִי** למשנה לשנותו, והרי מדין לוקח מגוי לו ידענו שבעלות גוי פוטרת מפדיון. משיבה הגמרא: דין זה נשנה כדי **לְאַפּוּקֵי** [–להוציא] **מִדְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר שׁוּתָּפוּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים חַיֶּבֶת בִּבְכוֹרָה, קָמַשְׁמַע לָן דִּפְטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה.**

שואלת הגמרא: 'וְהַמְקַבֵּל הימנו' **לָמָּה לִי** למשנה לשנותו. משיבה הגמרא: דין זה נשנה, **מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנֵי** 'וְהַנּוֹתֵן **לוֹ בְּקַבָּלָה**' – מפני שהתנא רצה לשנות אחריו את הדין שהנותן את חמורו לגוי לטפל בה ולהתחלק בולדותיה, פטור מפדיון, ומשום החידוש שיש בו כמבואר בסמוך, שנה התנא גם דין המקבל.

ממשיכה הגמרא ושואלת: 'וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה' **לָמָּה לִי** למשנה לשנותו. משיבה הגמרא: **אִיצְטְרִיךְ** – המשנה הוצרכה לשנות דין הנותן לו לגוי בקבלה, כי **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר, **הוֹאִיל וְעִיקַּר בְּהֵמָה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא** – כיון שגוף הבהמה וחצי מהולדות שייכים לישראל, **לֵיקְנְסֵיהּ דִּלְמָא אָתֵי לְאִיחַלּוּפֵי בִּבְהֵמָה אַחֲרִיתִי** – יש לקנסו ולחייבו בפדיון על הולד הבכור, שמא יטעה ויסבור שכשם שבהמה זו שגופה שלו לגמרי, ולדה פטור מבכורה, גם בהמה אחרת שאין לנכרי חלק בה ובולדותיה פטורה מבכורה, **קָמַשְׁמַע לָן** – השמיעה המשנה דין הנותן לגוי בהמה לטפל בה, שהולד פטור מפדיון.

הגמרא דנה האם מותר למכור לגוי עובר בהמה גסה בעודו במעי אמו: **תְּנַן הָתָם** – שנינו שם (ע"ז יד:), שאסרו חכמים למכור בהמה גסה לנכרי שמא יעשה בה מלאכה בשבת, **רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר בַּשְּׁבוּרָה** – למכור בהמה שנשברו רגליה, שאינה ראויה למלאכה. **בֶּן בְּתֵירָא מַתִּיר בַּסּוּס,** כי לא היו משתמשים בסוס לעבודת קרקע האסורה מן התורה בשבת, אלא לרכיבה בלבד, וכיון שאיסור רכיבה אינו אלא מדרבנן כי הדחי נושא את עצמו, לא אסרו חכמים למכור סוסו לנכרי.

אִיבַּעְיָא לְהוּ – הסתפקו בני הישיבה, **עוּבָּר מַה לִּי אָמַר רַבִּי יְהוּדָה** – מה סבר רבי יהודה בעובר של בהמה גסה, האם מותר למכרו לגוי או לא. מבארת הגמרא את צדדי הספק: **טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה הָתָם דְּשָׁרֵי** – האם טעמו של רבי יהודה שהתיר למכור בהמה גסה שנשברו רגליה, הוא **מִשּׁוּם דְּהִיא שְׁבוּרָה** ואינה ראויה למלאכה, ואם כן **עוּבָּר נַמִּי שָׁבוּר הוּא** ויהיה מותר למכרו לגוי, כיון שהוא נחשב כשבור, שכן בעת המכירה אינו ראוי למלאכה, **אוֹ דִּלְמָא** רק **שְׁבוּרָה** התיר רבי יהודה למכור, כי **לָאו הַיְינוּ אוֹרְחֵיהּ** – אין דרך בהמה להיות בעלת אברים שבורים, וכיון שהוא דבר שונה מהרגיל, לא יבואו ללמוד ממכירתה להתיר למכור גם בהמה שלימה, **אֲבָל עוּבָּר כֵּיוָן דְּהַיְינוּ אוֹרְחֵיהּ** – שכך דרכו להיות אינו ראוי למלאכה כל עוד לא נולד, **לָאו שָׁבוּר הוּא** – אינו נחשב כמו שבור, ואסור למכרו לגוי, שמא ילמדו ממכירתו להתיר למכור גם בהמה שלימה.

הגמרא רוצה לפשוט את הספק מהמשנה. אומרת הגמרא: **תָּא שְׁמַע,** שנינו במשנה, 'וְהַמּוֹכֵר לוֹ **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי**' פטור מן הבכורה, **וְלֹא פָּלִיג רַבִּי יְהוּדָה** – ולא שנה התנא שנחלק רבי יהודה בדין זה, ומשמע שאף לדעתו אסור למכור את העובר לגוי. דוחה הגמרא: **וְלִיטַעְמָיךְ** – ולשיטתך, שהוכחת ממה שרבי יהודה אינו חולק על משנה זו, וכי תוכל לבאר כך בהמשך המשנה ששנינו בה 'הַמִּשְׁתַּתֵּף לוֹ וְהַמְקַבֵּל מִמֶּנּוּ וְהַנּוֹתֵן לוֹ **בְּקַבָּלָה**', שכל אלו פטורים מבכורה, **דְּלֹא קָתָנֵי** – ולא שנה התנא בהם שרבי יהודה חולק, **הָכִי נַמִּי דְּלֹא פָּלִיג** – וכי גם בהם תאמר שרבי יהודה אינו חולק, והרי בסמוך מובאת ברייתא שרבי יהודה חולק ומחייב בבכורה באופנים אלו, **אֶלָּא פָּלִיג וְלֹא קָתָנֵי** – ובהכרח שהגם שהוא חולק על המשנה, אין המשנה מזכירה את דעתו, ואם כן **הָכָא נַמִּי פָּלִיג וְלֹא קָתָנֵי** – גם לגבי מה ששנינו 'אף על פי שאינו רשאי', יתכן שרבי יהודה חולק בזה ומתיר למכור עובר, ומכל מקום אין המשנה מזכירה את דעתו, ואין להוכיח מזה שרבי יהודה אוסר למכור לגוי עובר של בהמה גסה.

הגמרא רוצה לפשוט את הספק מברייתא. אומרת הגמרא: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַמְקַבֵּל בְּהֵמָה** טהורה **מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים** לטפל בה, ויחלקו בולדותיה, **וְיַלְדָּה** בכור, אין הולד קרב למזבח ככל בכור בהמה טהורה, כיון שחציו שייך לגוי, אלא **מַעֲלִין** [–שמין] **אוֹתוֹ בְּשָׁוְיוֹ, וְנוֹתֵן חֲצִי דָּמָיו לַכֹּהֵן,** כי חציו שייך לישראל, וחייב בבכורה. **וְיִשְׂרָאֵל הַנּוֹתֵן לוֹ** [–לגוי] **בְּקַבָּלָה** – לטפל בה, ויחלקו בולדותיה, כיון שנתן את הבהמה **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי** ליתנה לו, כי אסור לתת לגוי בהמה גסה, בית דין **קוֹנְסִים אוֹתוֹ** לחזור ולפדותו מן הגוי, ואם הגוי מסרב להשיבו בכדי דמיו, על המוכר להוסיף לו עליהם כדי להוציא את הבכור מידו, גם אם הגוי דורש עבור הבכור **עַד** פי **עֲשָׂרָה בְּדָמָיו** – מן הדמים שהישראל קיבל ממנו בתמורתו, ועוד קנסוהו **שנוֹתֵן כָּל דָּמָיו** –כל דמי שווי הבכור **לַכֹּהֵן** שאף אל פי שחצי בכור השייך לגוי אין חייב בפדיון, קנסוהו לישראל לפדות כולו.

רש"י

משנה הלוקח **עובר חמורו** — ובכור הוא, ועדיין הוא במעי אמו. והאי דנקט חמור ולא נקט פרה — מפרש בפירקא תנינא (בכורות יג,א): דאיידי דזוטרא מילי דפטר חמור — פסיק ושדי ליה. וכל אינך פירקין מיירי בבכור בהמה טהורה. **אף על פי שאינו רשאי** — כדתניא במסכת עבודה זרה (יד,ב): ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה, מפני שעושה בה מלאכה בשבת. **והמשתתף לו** — שנותנין מעות בין שניהם, וקונין בהמה. **והמקבל בהמה ממנו** — שהחמורה של גוי וישראל מקבלה שיהו חולקין בוולדות, אבל גוף החמורה לגוי. **פטור מן הבכורה** — אם אותו עובר שקנה מן הגוי או שמכר לגוי בכור הוא — אינו קדוש, הואיל ויש חלק לגוי בו או באמו. **שנאמר** — (במדבר ג) "הקדשתי לי כל בכור בישראל", אבל לא באחרים גוים. **גמרא** מייתי לה לקדושה — שתהא שובתת בשבת. וכיון דמצוה עביד ליכא למיקנסיה. **אימא** ליקנסיה — לפדות העובר מן הגוי וליתנו לכהן. **מדרבי יהודה** — דאמר לקמן: המקבל בהמה מן הגוי — מעלין אותו בשויו ונותן חצי דמיו לכהן. **ועיקר בהמה** — גוף הבהמה וחצי ולדות. **דלמא אתי לאיחלופי בבהמה אחריתי** — שאין לגוי חלק בה ולא בוולדותיה, ואתי למיפטריה נמי מבכורה. **תנן התם** — במסכת עבודה זרה (יד,ב). **רבי יהודה מתיר בשבורה** — למכור לגוי בהמה שנשברו רגליה, ובמקום שלא נחשדו על הרביעה. ובן בתירא מתיר בסוס, שאין עושין בו מלאכה שיהא בו חיוב חטאת. דסתם סוס לרכיבה עומד, והרוכב בשבת אינו אלא משום שבות, שהחי נושא את עצמו. **עובר מה לי אמר רבי יהודה** — למוכרו לגוי, שרי או אסור? **משום דשבורה** — ואינה ראויה למלאכה. **ועובר נמי שבור הוא** — אצל מלאכה. **או דלמא שבורה לאו היינו אורחה** — דבהמה להיות שבורה. הלכך דבר חידוש הוא, ולא אתי לאיחלופי ולהתיר מכירת שלמה. **תא שמע** — דמיירי בעובר, וקתני: אינו רשאי משום מלאכת שבת. **וליטעמיך המשתתף לו** — דקתני במתניתין לענין בכורה דפטור, ולא קתני: רבי יהודה מחייב — הכי נמי דלא פליג? והא קא חזינן לקמן בשמעתין דפליג בהך בריתא! **רבי יהודה אומר המקבל בהמה כו'** — וילדה בכור. **מעלין** — שמין. **ונותן חצי דמיו לכהן** — אבל קדושת הגוף לא קדוש ליקרב למזבח, הואיל וחציו לגוי. **והנותן לו בקבלה** — נמי לא קדוש קדושת הגוף, הואיל וחציו לגוי פטור מן הבכורה. והא דיהיב כל דמיו לכהן — קנסא הוא שקונסין אותו, לפי שמכרה לגוי. והנותן לו בקבלה אף על פי שאינו רשאי. כלומר, שאף על פי שאינו רשאי לתנו לו לגוי במתנה. **קונסים אותו** — הואיל ולא חש לדברי חכמים.

הלוקח

עוֹבֵר חֲמוֹרוֹ שֶׁל נָכְרִי, וְהַמּוֹכֵר לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, הַמִּשְׁתַּתֵּף לוֹ, וְהַמְקַבֵּל הֵימֶנּוּ, וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה - פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּיִשְׂרָאֵל" - אֲבָל לֹא בַּאֲחֵרִים. גְּמָרָא כָּל הָנֵי לָמָּה לִי? - צְרִיכִי, דְּאִי תְּנָא לוֹקֵחַ, הֲוָה אָמִינָא: מִשּׁוּם דְּקָא מַיְיתֵי לָהּ לִקְדוּשָׁה, אֲבָל מוֹכֵר דְּקָא מַפְקַע לָהּ מִקְּדוּשָׁה - אֵימָא לִיקְנְסֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. וְהַמִּשְׁתַּתֵּף לוֹ לָמָּה לִי? - לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר: שׁוּתָּפוּת גּוֹי חַיֶּיבֶת בְּבְכוֹרָה, קָמַשְׁמַע לָן דִּפְטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה. וְהַמְקַבֵּל לָמָּה לִי? - מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמֵיתְנֵי וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה. וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה לָמָּה לִי? - אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וְעִיקַּר בְּהֵמָה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא - לִיקְנְסֵיהּ, דִּלְמָא אָתֵי לְאִיחְלוּפֵי בְּבְהֵמָה אַחֲרִיתִי, קָמַשְׁמַע לָן. תְּנַן הָתָם: רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר בִּשְׁבוּרָה, בֶּן בְּתֵירָא מַתִּיר בְּסוּס. אִיבַּעְיָא לְהוּ: עוּבָּר מַה לִּי אָמַר רַבִּי יְהוּדָה? טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה הָתָם דְּשֵׁרֵי - מִשּׁוּם דִּשְׁבוּרָה; עוּבָּר נַמִּי שָׁבוּר הוּא. אוֹ דִּלְמָא, שְׁבוּרָה - לָאו הַיְינוּ אוֹרְחֵיהּ, אֲבָל עוּבָּר, כֵּיוָן דְּהַיְינוּ אוֹרְחֵיהּ - לָאו שָׁבוּר הוּא? תָּא שְׁמַע: וְהַמּוֹכֵר לוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, וְלָא פָּלֵיג רַבִּי יְהוּדָה. - וְלִיטַעְמָיךְ, הַמִּשְׁתַּתֵּף לוֹ וְהַמְקַבֵּל מִמֶּנּוּ וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה, דְּלָא קָתָנֵי - הָכִי נַמִּי דְּלָא פָּלֵיג? אֶלָּא פָּלֵיג וְלָא קָתָנֵי, הָכָא נַמִּי - פָּלֵיג וְלָא קָתָנֵי. תָּא שְׁמַע, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַמְקַבֵּל בְּהֵמָה מִן הַגּוֹיִ, וְיָלְדָה - מַעֲלִין אוֹתוֹ בְּשִׁוּוְיוֹ, וְנוֹתֵן חֲצִי דָּמָיו לַכֹּהֵן; וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי - קוֹנְסִים אוֹתוֹ עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו, וְנוֹתֵן כָּל דָּמָיו לַכֹּהֵן.

מאי

הלוקח עובר חמורו של נכרי והמוכר לו — לוקח מיפטר מבכורה משום אם שהיא של גוי, ומוכר מיפטר משום ולד של גוי. ומתרי קראי נפקי כו'. ושותפות של גוי פוטר בבכורה — אפילו אזנו. וכדאמרינן (בכורות ג,א): מאי שנא בו — בעינן "כל בכור", וליכא, אמו נמי בעינן "כל מקנך תזכר", וליכא. והא דעביד צריכותא בלוקח ומוכר, ולא אמר משום דנפקי מתרי קראי — משום דלא תנא תרוייהו בלוקח או מוכר, שמע מינה דלוקח ומוכר צריכי, כדמפרש ואזיל דמלוקח לא שמעינן מוכר. דהוה מצי למיתנו: הלוקח עובר של נכרי או האם, המוכר עובר לנכרי או האם. והכי נמי משמע ממתניתין דמחד קרא נפקי, דקתני: פטור שנאמר "בישראל". וצריך לומר דאמוכר קאי, דלא איירי כולה פרשה באם אלא בעובר.

והמשתתף — בתורת כהנים פרשת "אמור": בכור איתיה בשותפות, מדכתיב: "בבורות בקרכם וצאנכם". ואם תאמר: תיפוק לי מדאיצטריך "בישראל" למעוטי שותפות של גוי, מכלל דשותפות ישראל חייב! ועוד קשה, פרק "ראשית הגז" (חולין קלה,ב), דאמר: בבכורות "בקרך וצאנך" למה לי — למעוטי שותפות גוי. והכא ממעטינן ליה מ"בישראל"! ולמאי דפרישית, דאיכא תרי קראי, חד בעובר וחד באם — ניחא, מ"בישראל" נפיק שותפות עובר, ומ"בקרך" נפיק שותפות אם. והוא הדין דמפיק ליה מ"כל מקנך תזכר". ונ"ל ליה לאתויי "בקרך" איידי דמייתי התם "בקרכם וצאנכם", כדאמר התם: אף על גב דכתיב: "בקרך וצאנך", ואיכא למימר דידך אין שותפות לא — כתב רחמנא: "בקרכם". ולקמן מייתי מ"כל מקנך" משום דרשא ד"כל". ונ"ל דאיצטריך "בקרכם" משום שותפות אם, דמדאיצטריך "בישראל" למעוטי שותפות גוי — לא מרבינן שותפות אם "בישראל", דהוה בולד כתיב. ואין לפרש: משום דגלי קרא גבי ולד "בישראל" שמעינן ד"בקרך" למעוטי שותפות גוי אתי, וקאי שפיר "בישראל" אבולהו. דהא בבולהו דממעט שותפות גוי פרק "ראשית הגז" (שם): תרומה — מדכתיב: "ראשית דגנך", פאה — מדכתיב: "פאת שדך", מעשר — מדכתיב: "מעשר דגנך", ממעט להו אף על גב דלא כתב "בישראל".

מייתי לה לקדושה — פירש הקונטרס: שתהא שובתת בשבת. וכן מפקע לה מקדושה — שהגוי עושה בה מלאכה בשבת. ולשון "קדושה" לא משמע כן, אלא קדושת בכורה, כההיא דרב מרי בר רחל דכלו חיותיה משום דמפקע להו מקדושה, דהוה מקני אודנייהו לגוי. ואף על גב דבלוקח, אם הולד זכר לא שייך מייתי ליה לקדושה — פעמים שהעובר נקבה ומייתי לה לקדושת בכורה, שולד עובר קדוש בבכורה. ובלא טעם דמייתי לקדושה, מצי למימר דלא שייך למיקנסיה כיון דליכא הפקעה, ולא דמי למוכר דאיכא הפקעה. אלא ניחא ליה למימר דאפילו הבאת קדושה איכא. ועוד מצי למימר טעם אחר: אי תנא לוקח — משום דלא עבד איסורא, אבל מוכר דעבד איסורא, כדקתני אף על פי שאינו רשאי — אימא לקנסיה.

מאי

וחד מתרי טעמי נקט. ומכל שכן דניחא השתא הא דלא נקט הכא טעמא דפרישית במתניתין, משום דנפקי מתרי קראי.

לאפוקי מדרבי יהודה — בלא רבי יהודה נמי איצטריך לאשמועינן שותפות, דלא שמעינן ליה מרישא. אלא כל שכן איצטריך טפי, כיון דמשכחת בהא פלוגתא. **אבל** עובר כיון דהיינו אורחיה לאו שבור הוא — פירוש: דאתי למיחלף בבהמה אחריתי. ועוד מצי למימר: משום דעתיד להוליד ולהיות ראוי למלאכה. דמהאי טעמא מסקינן דאסור, דקאמר: והאי עובר נמי כיבול להתרפאות דמי. וחד מתרי טעמי נקט. **ונותן** חצי דמיו לכהן — לא לקדש קדושת הגוף להיות קרב למזבח, מפני חלקו של גוי כדפירש בקונטרס. ובסוף פרקא [ט,ב] שרי ליה רבי יהודה בגיזה ובעבודה, דדריש ליה: "לא תעבוד בבכור שורך" — אבל אתה עובד בשלך ובשל אחרים, "ולא תגוז בכור צאנך" — אבל אתה גוזז בשלך ובשל אחרים. ואם תאמר: נהי דלא קדוש קדושת הגוף, מכל מקום כיון דמדאורייתא חייבת בבכורה, אותו חלק שיש לו בו יהא של כהן, למה נותן לכהן דמי חלקו? יש לומר: משום טיבותא דכהן, לא ניחא ליה בשותפות גוי, לפי שאינו יכול להוציא חלקו מיד גוי במהרה כל כך. ואם תאמר, ובסיפא דקתני: קונסין אותו עד עשרה בדמיו, אי איירי בפטר חמור — ניחא טפי ברישא ובסיפא שנותן דמיה, לפי שאין הפטר חמור עצמו ניתן לכהן, אלא נפדה בשה כל דהו או בשויו כדאמר לקמן (ט,א). **קונסין** אותו עד עשרה בדמיו — דוקא בגסה קנסו. אבל דקה, כיון דאיסורא ליכא, אלא מנהגא בעלמא במקום שחשודים על הרביעה, דגזי חס על בהמתו שלא תעקר — לא קנסו אפילו במקום שלא נהגו למכור. ולקמן אמר ריש לקיש: מוכר בהמה גסה לגוי קונסין אותו עד עשרה בדמיו — דוקא גסה, אבל דקה לא.

מאי

תוספות

מאי לאו אעובר — פירוש: ואיירי בבהמה מעוברת. לא אבהמה — פירוש: ולא איירי בעובר, אלא בבהמה לעוברה. וכן משמע לקמן גבי בעיא דבהמה לעוריה מהו, ובעי למיפשט מהכא דאסור, דקאמר: מאי לאו אבהמה? שמע מינה דאי אבהמה קאי, איירי בבהמה לעוברה. ולכאורה לא איירי בבהמה לעוברה, דאם כן מאי פריך: והא "דמיו" קתני? לימא דקאי אעובר. וכי תימא דמשמע ליה דקאי אבהמה, אם כן לקמן נמי לידוק הכי? אלא הכא איירי בבהמה לפטומה, כדמסיק. לקמן — לעוברה.

דלא מקבלת זכר — לא מטעם טרפות. מדאמר פרק "אלו טריפות" (חולין נז,ב) גבי רבי שמעון [בן חלפתא] שהיה עסקן בדברים: ודילמא קסבר רבי יהודה טריפה יולדת ומשבחת. ואית ספרים דלא גרסי "יולדת", שאין צורך שם בלידה, אלא במה שמשבחת. ומכל מקום מסתבר הכא דאפילו מן הארכובה ולמטה שרי רבי יהודה, משום דלא מקבלה זכר.

ולטעמיך המשתתף לו כו' — מקבלה לא שייך להקשות דמיתסר משום שותפין, דלא אתי בקבלה כל כך לידי שבועה. ודוקא נקט שותפות, אבל שאר משא ומתן לא אסור. **אסור** לאדם שיעשה שותפות עם הגוי — הא דתניא פרק קמא דמסכת עבודה זרה (כב,א): ישראל וגוי שקבלו שדה בשותפות, וכן עובדא דגוי נוטל שני ערלה וישראל נוטל שני היתר, ואמר פרק "הזורע" (חולין קלג,א): המשתתף עם גוי צריך שירשום — כל הני עובדא פליגי אאבוה דשמואל. **שמא** יתחייב לו גוי שבועה — מכאן אוסר רבינו שמואל קבלת השבועה מקל וחומר. ורבינו תם מתיר, מפני שהוא כמציל מידם, כדתניא פרק קמא דמסכת עבודה זרה (ו,ב): מלוה על פה גובין מהן מפני שהוא כמציל מידם, אף על גב דאזיל ומודה. ויש לחלק בין ספק לודאי. עוד מייתי רבינו תם ראיה מההיא דפרק [בתרא] דמגילה (כח,א) דאמר אבוה בר איהי: "תיתי לי דלא עבדי שותפות עם גוי". ואי אסור — מאי רבותיה? וכן פירש רבינו תם שלא היו נזהרים משלש סעודות, מדאמר פרק "כל כתבי" (שבת קיח,ב): "תיתי לי דקיימית שלש סעודות", משמע שכולן לא היו נזהרים בהן. עוד פירש רבינו תם: בזמן הזה כולן נשבעים בקדשים, ואין תופסין בהם אלהות. ואף על פי שמזכירין [עמהם] שם שמים, וכוונתם [לדבר אחר, מכל מקום] אין זה [שם] עבודה זרה, כי דעתם לשם עושה שמים וארץ. ואף על גב שמשתתף שם שמים ודבר אחר — אין כאן "לפני עור לא תתן מכשול", דבני נח לא הוזהרו על כך, ולדידן לא אשכחן איסור בגרם שיתוף.

דעיקר מכירה — פירש רש"י: דעיקר איסור הוא המכירה. משמע שרוצה לומר שעיקר האיסור הוא המכירה. וקשה: הא שותפות לא מיתסר משום מכירה, אלא כדאבוה דשמואל! וצריך לומר: עיקר איסור הפשוט הוא מכירה, כדתנן פרק קמא דמסכת עבודה זרה (יד,ב).

ורבי

רש"י

מאי לאו אעובר — קאמר דאינו רשאי. **כהן מאי עבידתיה** — בבהמה? אלא ודאי אעובר. לא, לעולם מהכא לא תפשוט, דהכא במאי עסקינן — כגון דיהיב ליה בהמה מעברתא לפטומה, וליטול חצי השבח בין בפטום בין בוולדות, דמיגו דקנסינן וכו'. אבל אי זבין ליה עובר לחודיה — לא. **שאינה יכולה להתרפאות** — ולעשות מלאכה בשבת. **מתיר בשבורה** — ועובר דומיא דשבורה. **היינו אורחיה** — ולא שבור הוי. **בהמה לעוריה** — כגון שעדיין לא נתעברה, ומכר לו כל הוולדות שעתידין להתעבר, ובהמה עצמה לא מכר לו. **מהו** — לקונסו לפדותה משום מוכר בהמה לגוי? **דאתי לאיחלופי** — להתיר מכירת שלמה. **דפסקה מיניה** — שלא שייר בה לעצמו כלום משמכרה. **וכל שכן שלמה** — כי האי גוונא, דלא פסקה מיניה, שהרי שייר לעצמו גוף הבהמה. ואי משום עוברין — ליכא למיחש, שהרי לא נתעברה עדיין, ולא כלום מכר לו, ולכשיבאו — ברשות גוי הם באים. **דפסקה מיניה** — ומכירה חלוטה היא, ואתי לאחלופי ולהתיר מכירה חלוטה שלמה. אבל הכא דלא פסקה מיניה — שרי, דלאו מכירה היא. **וכל שכן שלמה דאתיא לאחלופי** — במכירה חלוטה של שלימה אחרת. **משום הכי הוא** — בתמיה, דאיצטריך לן למיבעי. **עליה** — על השבורה. **אלמא טעמא דרבנן משום עוברין** — תיפשוט מינה דלרבנן אסור למכור לגוי בהמה לעוברה, ולרבי יהודה מותר! **לעולם טעמא דרבנן משום איחלופי** — ואיצטריך למיבעי. כיון דלא פסקה מיניה, איכא למימר לא אתי לאיחלופי במכירה גמורה. והכי קאמרי ליה רבנן לרבי יהודה. **כמאן דזבנה לשחיטה דמי** — וליכא למיחש לאיחלופי, דמאן דחזי ידע דלא מזבין ליה אלא לשחיטה, ולא אתי לזבוני בהמה שלא לשחיטה. **משהא לה** — לצורך וולדות. ומאן דחזי לה בבית הגוי לסוף שנה או שתים, סבר: מותר למכור בהמה לגוי שלא לשחיטה. **תא שמע** — ממתניתין. **ולא קתני אף על פי שאינו רשאי** — אלמא, מותר למכור בהמה לעוריה, דהא קבלה — מכירה לעוברין היא, שאין חולק הגוי אלא בוולדות. דקא סלקא דעתך דלא פליג גוי בשבח פטימת בהמה. **על פיך** — בהגרמת פיך. **תנא במכירה** — אינו רשאי, והוא הדין לכולהו. **ומאי שנא מכירה דנקט** — בה אינו רשאי, ולא נקטיה בחדא מהנך? **דעיקר מכירה היא** — עיקר איסורא הויא מכירת בהמה.

מאי

מַאי לָאו אַעוּבָּר? - לָא, אַבְּהֵמָה. - וְהָא "דָּמָיו" קָתָנֵי - תְּנֵי: "דָּמֶיהָ". - וְהָא "נוֹתֵן כָּל דָּמָיו לַכֹּהֵן" קָתָנֵי, וְאִי בְּהֵמָה - כֹּהֵן מַאי עֲבִידְתֵּיהּ? - הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן דְּיָהֵיב לֵיהּ בְּהֵמָה מַעֲבַרְתָּא לְפִטּוּמָהּ, דְּמִיגּוֹ דְּקָנְסִינַן לֵיהּ אַבְּהֵמָה, קָנְסִינַן לֵיהּ אַעוּבָּר. אָמַר רַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע: רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר בִּשְׁבוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִתְרַפְּאוֹת. הָא יְכוֹלָה לְהִתְרַפְּאוֹת - אֲסַר, וְהָא עוּבָּר נַמִי כְּיָכוֹל לְהִתְרַפְּאוֹת דָּמֵי! שְׁמַע מִינָּהּ. וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ אַמַּתְנִיתִין: וְהַמּוֹכֵר לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי. לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה, דִּתְנַן: רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר בִּשְׁבוּרָה! - אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה, שְׁבוּרָה - לָאו הַיְינוּ אוֹרְחֵיהּ, עוּבָּר - הַיְינוּ אוֹרְחֵיהּ. תָּא שְׁמַע, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַמְקַבֵּל בְּהֵמָה מִן הַגּוֹי וְיָלְדָה - מַעֲלִין אוֹתוֹ בְּשָׁוְיוֹ, וְנוֹתֵן חֲצִי דָּמָיו לַכֹּהֵן. וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי - קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו, וְנוֹתֵן כָּל דָּמָיו לַכֹּהֵן. מַאי לָאו אַעוּבָּר? - לָא, אַבְּהֵמָה. - וְהָא "דָּמָיו" קָתָנֵי! - תְּנֵי: "דָּמֶיהָ". - וְהָא "נוֹתֵן כָּל דָּמָיו לַכֹּהֵן" קָתָנֵי, וְאִי בְּהֵמָה - כֹּהֵן מַאי עֲבִידְתֵּיהּ? - הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן דְּיָהֵיב בְּהֵמָה מַעֲבַרְתָּא לְפִטּוּמָהּ, דְּמִיגּוֹ דְּקָנְסִינַן לֵיהּ אַבְּהֵמָה, קָנְסִינַן לֵיהּ אַעוּבָּר. אָמַר רַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע: רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר בִּשְׁבוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִתְרַפְּאוֹת; הָא יְכוֹלָה לְהִתְרַפְּאוֹת - אָסוּר, וְהַאי נַמִי כְּיָכוֹל לְהִתְרַפְּאוֹת דָּמֵי. שְׁמַע מִינָּהּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מָכַר בְּהֵמָה לְעוּבְּרֶיהָ, מַאי? תִּיבְּעֵי לְרַבִּי יְהוּדָה, תִּיבְּעֵי לְרַבָּנַן. תִּיבְּעֵי לְרַבִּי יְהוּדָה: עַד כָּאן לָא קָא שָׁרֵי רַבִּי יְהוּדָה אֶלָּא בִּשְׁבוּרָה, דְּלָא אָתְיָא לְאִיחְלוּפֵי, אֲבָל שְׁלֵמָה דְּאָתְיָא לְאִיחְלוּפֵי - אָסַר. אוֹ דִּלְמָא, וּמַה שְׁבוּרָה דְּפַסְקָה מִינֵּיהּ, וְכָל שֶׁכֵּן שְׁלֵמָה דְּלָא פַּסְקָה מִינֵּיהּ. תִּיבְּעֵי לְרַבָּנַן: עַד כָּאן לָא קָאָסְרִי רַבָּנַן אֶלָּא בִּשְׁבוּרָה, דְּפַסְקָה מִינֵּיהּ, אֲבָל שְׁלֵמָה דְּלָא פַּסְקָה מִינֵּיהּ - שָׁרוּ. אוֹ דִּלְמָא, וּמַה שְׁבוּרָה דְּלָא אָתְיָא לְאִיחְלוּפֵי - אָסְרִי, וְכָל שֶׁכֵּן שְׁלֵמָה דְּאָתְיָא לְאִיחְלוּפֵי. וְסַיְּעָא דְּרַבָּנַן מִשּׁוּם הָכִי הוּא? וְהָתַנְיָא, אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה: וַהֲלֹא מַרְבִּיעִין עָלֶיהָ וְיוֹלֶדֶת. אַלְמָא מִשּׁוּם עוּבְּרֶיהָ הוּא! - הָכִי קָאָמְרִי לֵיהּ: טַעֲמָא דִּידָךְ - מִשּׁוּם דְּאָתְיָא לְאִיחְלוּפֵי בִּבְהֵמָה. אֶלָּא אַתְּ, מַאי טַעֲמָא שָׁרֵית - מִשּׁוּם דְּאֵין יְכוֹלָה לְהִתְרַפְּאוֹת, כְּמַאן דְּזַבְנָהּ לִשְׁחִיטָה דָּמֵי; וַהֲלֹא מַרְבִּיעִין עָלֶיהָ וְיוֹלֶדֶת, וְכֵיוָן דְּמַרְבִּיעִין עָלֶיהָ וְיוֹלֶדֶת, מַשְׁהָא לָהּ! וַאֲמַר לְהוּ: לְכְשֶׁתֵּלֵד, דְּלָא מְקַבֶּלֶת זָכָר. תָּא שְׁמַע: וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה, וְלָא קָתָנֵי "אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי"! - וְלִיטַעְמִיךָ, הַמִּשְׁתַּתֵּף לוֹ, דְּלָא קָתָנֵי, הָכִי נַמִי דְּרַשַּׁאי? וְהָא אָמַר אַבּוּהּ דִּשְׁמוּאֵל: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיַּעֲשֶׂה שׁוּתָּפוּת עִם הַגּוֹי, שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה, וְנִשְׁבָּע לוֹ בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלּוֹ, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: "לֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ"! אֶלָּא, תְּנָא מְכִירָה - וְהוּא הַדִּין לְשׁוּתָּפוּת, הָכִי נַמִי: תְּנָא מְכִירָה - וְהוּא הַדִּין לְקַבָּלָנוּת. - וּמַאי שְׁנָא מְכִירָה דְּנָקֵט? - דְּעִיקָּר - מְכִירָה הִיא. תָּא שְׁמַע, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַמְקַבֵּל בְּהֵמָה מִן הַגּוֹי וְיָלְדָה - מַעֲלִין אוֹתוֹ בְּשָׁוְיוֹ, וְנוֹתֵן חֲצִי דָּמָיו לַכֹּהֵן. וְהַנּוֹתֵן בְּקַבָּלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי - קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו, וְנוֹתֵן כָּל דָּמָיו לַכֹּהֵן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל זְמַן שֵׁדֵּ הַגּוֹי בָּאֶמְצַע - פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה.

מאי

מאי – על מה אמר רבי יהודה 'אף על פי שאינו רשאי', **לאו** – האם לא **אעובר**, ומדובר שנתן לגוי בהמה מעוברת לטפל בה, ועל כך אמר רבי יהודה שכיון שאינו רשאי לתת עובר לגוי קנסוהו לפדותו, הרי שגם לדעת רבי יהודה אסור למכור עובר לגוי. דוחה הגמרא: **לא** – דברי רבי יהודה לא נאמרו על העובר, אלא **אבהמה** – על הבהמה שנתן לגוי על מנת שיזכה בעובריה.

מקשה הגמרא: **והא** 'עד עשרה בדמיו' קתני, ומלשון 'דמיו' משמע שצריך לפדות את הולד, ואם האיסור היה על נתינת האם, היו צריכים לקנסו לפדות את האם ולא את הולד. מתרצת הגמרא: **תני** 'עד עשרה בדמיה' – אכן צריך לשנות בדברי רבי יהודה 'בדמיה' שהכוונה היא שצריך לפדות את האם אפילו עד כדי עשרה בדמיה.

שבה הגמרא ומקשה: **והא** 'נותן כל דמיו לכהן' קתני – והרי שנינו שצריך לתת על דמי שווי הבכור לכהן, **ואי** דברי רבי יהודה נאמרו על **הבהמה, כהן מאי עבידתיה** – למה צריך ליתן דמיה לכהן, והרי אין בה כלל בכורה. ובהכרח כוונת רבי יהודה היא על העובר שהוא בכור, ומוכח שרבי יהודה אוסר למכור עובר לגוי. דוחה הגמרא: **הכא במאי עסקינן** – כאן בברייתא במה מדובר, **כגון דיהיב ליה מעברתא לפטומה** – באופן שנתן הישראל לגוי בהמה מעוברת כדי לפטמה, ויקבל חצי השבח בין בפטום ובין בולדות, ועשה בכך איסור מצד נתינת הבהמה, **דמיגו דקנסינן ליה אבהמה, קנסינן ליה אעובר** – שמתוך שקנסוהו על שנתן את האם לגוי, קנסוהו לפדות את העובר, ולתת כל דמיו לכהן, אבל אילו מכר רק את העובר לא היה נקנס, כי אין איסור במכירת עובר. ונמצא שאין הוכחה שלדעת רבי יהודה אסור למכור עובר לגוי.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא: **אמר רב אשי, תא שמע**, שנינו בברייתא, **רבי יהודה מתיר** בבהמה גסה **שבורה** למוכרה לגוי, **מפני שאינה יכולה להתרפאות**, ואין חשש שתעשה מלאכה בשבת. משמע **הא יכולה להתרפאות, אסר** רבי יהודה למוכרה, **והא עובר נמי כיכול להתרפאות דמי** – והרי עובר גם נחשב כיכול להתרפאות, שהרי לאחר שיולד יהא ראוי למלאכה, ואסור למכרו לגוי, **שמע מינה** שלדעת רבי יהודה אסור למכור עובר לגוי.

הגמרא דנה האם משנתינו שנויה לדעת רבי יהודה, וחוזרת על כל השקלא וטריא הנ"ל. אומרת הגמרא: **ואיבא** דמתני' **להו אמתניתין** – ויש ששנו כל נידון זה לגבי מה ששנינו במשנה 'והמוכר לו אף על פי שאינו רשאי', ומשמע שאסור למכור עובר לגוי, **לימא** מתניתין – האם נאמר שמשנתינו סוברת בדין זה **דלא כרבי יהודה, דתנן** בעבודה זרה (יד:) **רבי יהודה מתיר בבהמה שבורה** למוכרה לגוי, וטעמו משום שאינה ראויה למלאכה ואין חשש שיעבוד עמה בשבת, ואם כן הדין נותן שגם למכור עובר יתיר רבי יהודה כיון שאינו ראוי למלאכה, ואילו משנתינו אסרה למכור עובר. ועל כך השיבו: **אפילו תימא** – אפילו אם תאמר שמשנתינו כ**רבי יהודה, יש** לחלק בין עובר לשבורה, כי **שבורה לאו היינו אורחיה** – אין זו דרכה של בהמה להיות שבורה, ולכן התיר רבי יהודה למכרה לגוי. אולם **עובר היינו אורחיה** – כך היא דרכו בתחילה שאינו ראוי לעבוד, ואסור למכרו לגוי.

הגמרא רוצה להביא ראיה מברייתא: **תא שמע**, שנינו בברייתא, **רבי יהודה אומר, המקבל בהמה** טהורה **מן העובד כוכבים ויולדה** בכור, אין הולד קרב במזבח כיון שחציו שייך לגוי, אלא **מעלין** [–שמין] **אותו בשויו, ונותן חצי דמיו לכהן**, כי חציו שייך לישראל וחייב בבכורה, **והנותן לו** [–לגוי] **בקבלה** – לטפל בה על מנת שיחלקו בולדותיה, כיון שנתנה לגוי **אף על פי שאינו רשאי** ליתנה לו, לפיכך **קונסין אותו** לפדותו מהגוי, ואפילו **עד** פי **עשרה בדמיו, ונותן כל דמיו לכהן. מאי לאו אעובר** – האם אין דברי רבי יהודה אמורים על מכירת העובר לגוי, ואם כן מבואר, שרבי יהודה אוסר למכור עובר לגוי. דוחה הגמרא, **לא** – דברי רבי יהודה לא נאמרו על העובר אלא **אבהמה** – על אמו הבהמה, שאותה אינו רשאי ליתן, אבל עובר מותר ליתנו לגוי.

שואלת הגמרא: **והא** 'דמיו' קתני, ואם האיסור היה על נתינת האם, היו צריכים לקנסו לפדות אותה עצמה מהגוי. משיבה הגמרא: **תני** 'דמיה' – אכן צריך לשנות בדברי רבי יהודה שצריך לפדות את הבהמה. שבה הגמרא ושואלת: **והא** 'נותן כל דמיו לכהן' קתני, **ואי** דברי רבי יהודה נאמרו על **הבהמה, כהן מאי עבידתיה** – למה צריך ליתן את הדמים לכהן, והרי בה אין בכורה. משיבה הגמרא: **הכא במאי עסקינן, כגון דיהיב ליה מעברתא לפטומה** – באופן שנתן הישראל לגוי בהמה מעוברת כדי לפטמה על מנת שיקבל חצי השבח בין בפטום בין בולדות, ועשה בכך איסור שנתן את האם לגוי, **דמיגו דקנסינן ליה אבהמה, קנסינן ליה אעובר** לפדותו ולתת דמיו לכהן, אבל אילו מכר עובר לבדו לא היו קונסים אותו.

הגמרא רוצה להביא ראיה מברייתא אחרת: **אמר רב אשי, תא שמע**, שנינו בברייתא, **רבי יהודה מתיר בשבורה** למוכרה לגוי, **מפני שאינה יכולה להתרפאות**, ומשמע **הא יכולה להתרפאות, אסור** למוכרה, ומוכיח רב אשי, **והאי נמי** – והרי גם עובר **כיכול להתרפאות דמי**, שהרי עתיד להולד ולגדול ולהיות ראוי לעבודה. מסיקה הגמרא, **שמע מינה** – אכן יש להוכיח מברייתא זו שרבי יהודה אוסר למכור עובר לגוי.

הגמרא דנה אם אסור למכור בהמה לעובריה: **איבעיא להו**, ישראל שמכר לגוי **בהמה** שעדיין לא התעברה, **לעובריה** – שיהיו כל הולדות הנולדים ממנה שייכים לגוי, וגוף הבהמה השאיר אצלו, **מאי** – מה דינו, האם קנסוהו לפדותה כדין מוכר בהמה לגוי, או שמא כיון שאת הבהמה עצמה לא מכר, לא קנסוהו.

הגמרא מקדימה שספק זה שייך לדעת כולם. אומרת הגמרא: **תיבעי** – יש להסתפק כן **לרבי יהודה** שהתיר למכור לגוי שבורה, **תיבעי** – ויש להסתפק כן **לרבנן** שאסרו למכור לגוי שבורה. ומבארת הגמרא את הספק לכל שיטה: **תיבעי לרבי יהודה, עד כאן לא קא שרי** [–לא התיר] **רבי יהודה אלא בשבורה**, משום **דלא אתיא לאיחלופי** – שלא יבוא להחליף ולמכור לגוי שלימה, כי ההבדל ביניהם ניכר, **אבל** למכור **שלמה** לעובריה, **דאתיא לאיחלופי** – שיש לחשוש שיחליף וימכור שלימה במכירה גמורה, **אסר** רבי יהודה. **או דלמא** – או שמא נאמר, **ומה שבורה דפסקה מיניה** – שיוצאת לגמרי מרשות הישראל, התיר רבי יהודה למכור לגוי, **וכל שכן שלמה דלא פסקה מיניה** – וקל וחומר שיתיר רבי יהודה למכור בהמה לעובריה, שגופה נשאר אצל הישראל, משום שאינה חשובה מכירה.

תיבעי לרבנן, עד כאן לא קאסרי רבנן למכור לגוי **אלא בשבורה, דפסקה מיניה** – שמכרה במכירה גמורה, **אבל** למכור **שלמה** לעובריה **דלא פסקה מיניה, שרו** – התירו חכמים, כיון שהשאיר אצלו את גוף הבהמה. **או דלמא** – או שמא נאמר, **ומה שבורה, דלא אתיא לאיחלופי** בשלימה **אסרי** למוכרה, **וכל שכן** שאסרו למכור **שלמה**, אף שמוכרה רק לולדותיה, כיון **דאתיא לאיחלופי** – שיש חשש שיחליף וימכור בהמה לגוי במכירה גמורה.

הגמרא מבררת את הספק לדעת חכמים. שואלת הגמרא: **וכי טעמא דרבנן** שאסרו למכור שבורה, **משום הכי הוא** – משום שיש לחוש שיבא להחליף ולמכור לגוי שלימה, עד שאתה בא

המשך בעמוד כט

מאי – מה כוונת רבי יהודה באמרו 'קונסין אותו', **לָאו אַבְּהֵמָה** – כוונתו על שמכר את הבהמה, ומוכח שאסור למכור לגוי בהמה לעובריה, שהרי בנתינה זו לא זכה הגוי אלא בעובריה. דוחה הגמרא: **לֹא** – אין הקנס מחמת הבהמה, אלא **אַעוּבָּר** – משום מכירת העובר, ומדובר בבהמה מעוברת, ולכן אסור למכרו. אבל למכור בהמה שלא נתעברה על מנת שיזכה בעובריה מותר.

הגמרא מוכיחה כן מלשון הברייתא: **דַּיְקָא נַמִּי** – גם מלשון הברייתא מדויק שהקנס הוא משום העובר, **דְּקָתָנֵי 'קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו** ונותן כל דמיו לכהן', ואם הוא משום הבהמה למה נותן דמיה לכהן, אלא **שְׁמַע מִינָּה** שהקנס הוא משום העובר, ולכך נותן דמיו לכהן.

הגמרא מוכיחה מברייתא זו שקונסין על מכירת בהמה לגוי: **מְסַיְּיעָא** (ליה) – ברייתא זו מסייעת **לְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה גַּסָּה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, קוֹנְסִין אוֹתוֹ לפדותה מהגוי עַד פִּי עֲשָׂרָה בְּדָמֶיהָ.**

הגמרא מסתפקת האם 'עד עשרה' הוא דווקא: **דַּוְקָא,** כלומר, מה ששנינו 'עד עשרה' הוא בדווקא שאפילו עד פי עשרה חייב לפדותה, **אוֹ לָאו דַּוְקָא,** ולשון גוזמא הוא שיש לו לפדותו אפילו ביותר משוויו, אבל אין קונסין אותו לפדותו כל כך.

אומרת הגמרא: **תָּא שְׁמַע** ש'עד עשרה' הוא דווקא, **דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ הכנעני לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים,** ולא חש למה שאסרו חכמים למוכרו לגוי, משום שהגוי ימנענו מלקיים מצוות שהעבד חייב בהם, **קוֹנְסִין אוֹתוֹ** שיפדנו מהגוי, **עַד פִּי מֵאָה בְּדָמָיו.** הרי ש'עד עשרה' הוא בדווקא, שאם הוא לאו דווקא, למה בבהמה נקטו 'כדי עשרה', ובעבד 'כדי מאה'.

הגמרא דוחה ומחלקת בין בהמה שהוא לאו דווקא, לעבד שהוא דווקא. אומרת הגמרא: לעולם 'עד עשרה' האמור בבהמה אינו בדווקא, כי בבהמה אין האיסור נמשך אלא בשעת המכירה בלבד, **וְשָׁאנֵי** – ושונה הדין **בְּעֶבֶד** שקנסוהו לפדותו אפילו עד כדי מאה בדמיו, כיון **דְּכָל יוֹמָא וְיוֹמָא מַפְקַע לֵיהּ מִמִּצְוֹת** – שכל יום שהעבד נמצא אצל הגוי נמנע ממנו לקיים מצוות.

הגמרא מביאה שיטה שבמוכר בהמה קנסו עד מאה: **וְאִיבָּא דְּאָמְרִי** שכך **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה גַּסָּה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, קוֹנְסִין אוֹתוֹ** לפדותה, **עַד פִּי מֵאָה בְּדָמֶיהָ.**

הגמרא מקשה על ריש לקיש מברייתא: **תְּנַן** – שנינו בברייתא, **וְהַנּוֹתֵן לוֹ בִּקַּבָּלָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, קוֹנְסִין אוֹתוֹ** לפדותה **עַד פִּי עֲשָׂרָה בְּדָמֶיהָ.** הרי שאין חייב לפדותה אלא עד עשרה. מתרצת הגמרא: דברי ריש לקיש נאמרו במוכר, **וּמְכִירָה פָּסְקָה מִינֵּיהּ** – במכירה ניתקה הבהמה לגמרי מהמוכר, ולכן חייב לפדותה עד פי מאה. אך **בְּקַבָּלָנוּת, לֹא פָּסְקָה מִינֵּיהּ** – אינה מנותקת לגמרי ממנו, כי עדיין הוא בעל הבהמה, ולכן לא חייבוהו לפדותה יותר מפי עשרה.

הגמרא מסתפקת בכוונת ריש לקיש: **דַּוְקָא אוֹ לָאו דַּוְקָא** – האם חייב לפדותה עד פי מאה, או שאינו אלא גוזמא, ורצה לומר שיפדהו אפילו הרבה יותר משוויו.

אומרת הגמרא: **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים קוֹנְסִין אוֹתוֹ** לפדותו **עַד פִּי עֲשָׂרָה בְּדָמָיו.** וכיון שלא יתכן שבעבד שמפקיעו ממצוות קנסו פחות מבהמה, לכן מוכח ש'עד מאה' האמור בבהמה אינו אלא גוזמא.

דוחה הגמרא: **שָׁאנֵי** – שונה הדין **בְּעֶבֶד** שלא קנסוהו כל כך, כיון **דְּלֵא הָדַר לֵיהּ** – שלאחר הפדייה אינו חוזר לרבו כי צריך לשחררו משום קנס על מכירתו לגוי, ולכך לא חייבוהו לפדותו אלא עד עשרה מדמיו.

שבה הגמרא ושואלת: אם כן נמצא **שבְּהֵמָה מַאי טַעְמָא** הוסיפו בשיעור הקנס שלה, **מִשּׁוּם דְּקָא הָדְרָא לֵיהּ** – שכן הבהמה חוזרת למוכרה ואינו מפסיד לגמרי בפדיונה, **נִיקְּנְסֵיהּ טְפֵי חַד** – ראוי להוסיף בשיעור הקנס בה רק פעם אחת יותר ממה שקנסו בעבד, שאם בעבד קנסו עד עשרה, בבהמה יהא עד אחת עשרה, כנגד שווי הבהמה החוזרת לבעליה, ומדוע קנסוהו עד מאה.

מבארת הגמרא: **אֶלָּא** חילוק אחר יש בין עבד לבהמה, שמכירת **עֶבֶד, מִילְּתָא דְּלֵא שְׁכִיחָא הִיא** – דבר שאינו מצוי הוא, **וְכָל מִילְּתָא דְּלֵא שְׁכִיחָא לֵא גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנָן,** ולכן לא חייבוהו אלא עד עשרה בדמיו, אולם מכירת בהמה מצויה, ולכן קנסו בה יותר עד מאה בדמיה.

הגמרא חוזרת לברייתא שבה שנינו שחכמים פוטרים כשיד עכו"ם באמצע: שנינו בברייתא (לעיל ב:), **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים כָּל זְמַן שֶׁיַּד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים כּוֹ'** באמצע פטורה מן הבכורה. **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ,** שנאמר (במדבר ג יג) **'כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל', רַבָּנָן סָבְרִי,** אילו נאמר רק **'בְּכוֹר', מִקְצַת בְּכוֹר מַשְׁמַע** – קדושת בכורה היתה חלה אפילו אם מקצתו של ישראל, **כְּתַב רַחֲמָנָא 'כָּל', עַד דְּאִיכָּא כּוּלֵּיהּ** – ללמדנו, שחלה רק אם כל הבכור של ישראל. **וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר,** אילו נאמר **'בְּכוֹר', כּוּלֵּיהּ בְּכוֹר מַשְׁמַע** – קדושת בכורה היתה חלה רק אם כל הבכור של ישראל, **כְּתַב רַחֲמָנָא 'כָּל', דַּאֲפִילּוּ כָּל דְּהוּא** – ללמדנו, שחלה אפילו אם רק מקצתו של ישראל.

אִיבְּעִית אֵימָא – ואם תרצה תאמר, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** סוברים שאילו נאמר רק **'בְּכוֹר', רוּבָּא מַשְׁמַע** – קדושת בכורה היתה חלה כשרובו שייך לישראל, אבל עתה שנאמר 'כל' נחלקו במשמועתה, **מַר סָבַר 'כָּל' מַשְׁמַע לְמִלּוּיֵי אַתָּא** – חכמים סברו ש'כל' מלמד שצריך שיהא כולו של ישראל, **וּמַר סָבַר לְגָרוּעֵי אַתָּא** – ורבי יהודה סבר שבא לגרע, שדי אם כל שהוא שייך לישראל.

הגמרא מבררת שיעור חלקו של גוי הפוטר מבכורה: **וְכַמָּה תְּהֵא** חלק **הַשּׁוּתָּפוּת שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּתְהֵא פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה.** משיבה הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא, אֲפִילּוּ** בעלות **בְּאָזְנוֹ** פוטרת מן הבכורה. מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן** על רב הונא, למה בעלות באזנו פוטרת, **וְלֵימָא לֵיהּ שְׁקֵל אָזְנָךְ וְזִיל** – שהכהן יאמר לגוי קח אזנך ולך, ותנתן שאר הבהמה לכהן.

הגמרא מביאה מחלוקת בשיעור חלקו של גוי הפוטר מבכורה: **אִיתְּמַר, רַב חִסְדָּא אָמַר,** בעלות גוי **בְּדָבָר שֶׁאם** ינטל יהיה **עוֹשֶׂה אוֹתוֹ** [–את הבהמה] **נְבֵלָה,** דהיינו שחיות הבהמה תלויה באבר ששייך לגוי, פוטרת מן הבכורה, כי זה כאילו כולה של גוי. **וְרָבָא אָמַר,** בעלות גוי **בְּדָבָר שֶׁאם** ינטל יהיה **עוֹשֶׂה אוֹתוֹ טְרֵיפָה,** פוטרת מן הבכורה.

מבררת הגמרא: **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** – באיזו סברא נחלקו רב חסדא ורבא, והרי שניהם אמרו שאין בעלות הגוי פוטרת אלא כשיש לו חלק באבר שחיות הבהמה תלויה בו. מבארת הגמרא: מחלוקתם תלויה **בְּמחלוקת** שנחלקו בחולין (מב.) האם **טְרֵיפָה חַיָּה** – טריפה כל זמן שלא מתה הרי היא בחזקת חיה, **לְמַאן דְּאָמַר** – רבא שאמר **דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ טְרֵיפָה, קָסָבַר** שבהמה **טְרֵיפָה אֵינָהּ** נחשבת **חַיָּה,** ולכן אם שייך לגוי אבר שחסרונו עושה טריפה, פטורה מבכורה. **וּלְמַאן דְּאָמַר** – ורב חסדא שאמר **דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ נְבֵלָה** פוטר, **אֲבָל** דבר שעושה טריפה אינו פוטר, הוא סובר **שטְרֵיפָה חַיָּה,** ולכן בעלות גוי באבר שחסרונו עושה טריפה אינו פוטר.

הגמרא דנה האם רב חסדא ורבא חולקים על רב הונא: **אַמְרוּהָ** **רַבָּנָן קַמֵּיהּ דְּרַב פַּפָּא** – אמרו חכמים לפני רב פפא, **הָא דְּרַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא וְרָבָא לֵא פְּלִיגִי** – רב חסדא ורבא שאמרו שכדי לפטור מבכורה צריך שיהיה לגוי בעלות באבר שחיות הבהמה תלויה בו, אינם חולקים על רב הונא שאמר שאפילו בעלות באוזן פוטרת מבכורה, כי **הָא** – דברי רב הונא נאמרו,

המשך בעמוד נה

רש"י

מאי לאו אבהמה — קאי האי דקתני: קונסין אותו, דקנסינן ליה לפדות הבהמה? אלמא, מכר את הבהמה לעובריה, דקבלה אינה אלא לעוברין — קנסינן ליה, בין לרבי יהודה בין לרבנן. דרבנן לא פליגי עליה דרבי יהודה אלא לענין בכורה. **לא אעובר** — קנסינן ליה, שכבר היה במעיה ומכרו לגמרי. אבל עוברין שעתידה להתעבר לא איכפת לן. **דיקא נמי** — דאעובר קאי, מדקתני: נותן כל דמיו לכהן, ואי אבהמה — כהן מאי עבידתיה? **מסייע ליה** — האי דקתני: קונסין. **או לאו דוקא** — דלא קנסינן ליה כולי האי. אי נמי, טפי מהכי קנסינן ליה אם אין הגוי מתרצה בכך. **תא שמע** — מדגבי עבד תני מאה והכא עשרה — שמע מינה דוקא קאמר, דאי לאו דוקא — ליתני תרוייהו מאה, או תרוייהו עשרה. לעולם בהמה לאו דוקא, דלא קנסינן ליה כולי האי. אבל גבי עבד, משום דכל יומא ויומא כו'. **דוקא** — מאה, או לא דוקא. בלישנא בתרא גרסינן בעבד "עד עשרה בדמיו", אלמא מאה דבהמה לאו דוקא, דהא עבד דמפקע ליה ממצותיו ולא קנסינן אלא עשרה. **שאני עבד** — להכי לא קנסינן ליה טפי, משום דכי פריק ליה — לא הדר ליה למריה, דקיימא לן במסכת גיטין (מג,ב): המוכר עבדו לגוי יצא לחירות. וקפריך: **בהמה מאי טעמא** — קנסינן ליה טפי — משום דהדרא ליה. הכי גרסינן: **אי הכי אם כן ליקנסיה טפי חד** — כדי שיעור דמיה ליקנסיה יותר מעשרה. דהא במאי דהדרא ליה אינו נשכר אלא כדי דמיה, וקנסא לא הוי אלא עשרה, הלכך ליתני אחד עשר בדמיה ותו לא! **כל בכור** — בישראל. רבנן סברי: אי הוה כתיב "בכור בישראל", הוה משמע — אפילו מקצת בכור דישראל הוי חייב בבכורה. **למלויי אתא** — עד דליהוי כוליה דישראל. **לגרועי** — ד"כל" משמע כל דהו, כמו: "לשפחתך אין כל בבית" (מלכים ב ד). אפילו אזנו — אפילו אין שותפות לגוי אלא באוזן הבכור — אינו קדוש. **ולימא ליה** — כהן לגוי. **שקיל אזנך וזיל** — דאי נמי הוי בכור בעל מום — ניתן לכהן. **נבילה** — כגון שיש חלק לגוי בוושט או בגרגרת שלו. הואיל וחיותא בידיה דגוי — חשיב כמאן דהוי כוליה דגוי. **טריפה** — כגון מן הארכובה ולמעלה. **במאי קמיפלגי** — רב חסדא ורבא. **רבא סבר טריפה אינה חיה** — הלכך, כמאן דהוי כולה דגוי דמי. **ורב חסדא סבר טריפה חיה** — הלכך לא חשיב אלא דבר שעושה אותה נבילה. **לא פליגי** — רב חסדא ורבא עליה דרב הונא. אבל רב חסדא ורבא פליגי. [**הא כו**] — אם יש חלק לגוי בבכור עצמו, אפילו באזנו — אינו קדוש. **באמו** — או נבלות או טריפות. **כל מקנך תזכר** — אם כל המקנה שלך — תזכר. אם יהא שלך — זכר תקדישנו, כדמתרגמינן: דיכרין תקדיש. **מתקיף לה** — אבולהו. **שגר בהמה שגר בבהמה** — שגר במעי בהמה, שעדיין לא הגיע זמנו לצאת. לישנא אחרינא: שֶׁגֵּר בהמה — מה שבהמה משגרת ומשכלת. אלמא, אף על גב דלאו בני חיותא נינהו — קדשי. הכא נמי, אי נמי הוה ליה לגוי ביה דבר שעושה אותו נבילה — ליקדוש חלק הישראל, אף על גב דלאו בר חיותא הוא! [מכאן שייך לעמוד ב] **אפילו מום** קל — ואפילו אין לגוי שותפות אלא באזנה, שאם היה נוטל חלקו אינה לא נבלה ולא טרפה, אלא מום קל בעלמא — פטורה מן הבכורה.

מַאי לָאו, אַבְּהֵמָה? - לָא, אַעוּבָּר. דַּיְקָא נַמִי, דְּקָתָנֵי: קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו, שְׁמַע מִינָּה. מְסַיְּיעָא לֵיהּ לְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה גַּפָּה לְגוֹי - קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו? דַּיְקָא אוֹ לָאו דַּיְקָא? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְגוֹי - קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַד מֵאָה בְּדָמָיו! - שָׁאנֵי עֶבֶד, דְּכָל יוֹמָא וְיוֹמָא מַפְקַע לֵיהּ מִמִּצְוֹת. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה גַּפָּה לְגוֹי - קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַד מֵאָה בְּדָמָיו. תְּנַן: וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי - קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו! - מִכִּירָה פְּסָקָה מִינַּיהּ, קַבְּלָנוּת - לָא פְּסָקָה מִינַּיהּ. דַּיְקָא אוֹ לָאו דַּיְקָא? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְגוֹי - קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו. - שָׁאנֵי עֶבֶד, דְּלָא הָדַר לֵיהּ. - בְּהֵמָה מַאי טַעְמָא - מִשּׁוּם דְּקָא הָדְרָא לֵיהּ; נִיקְנְסֵיהּ טְפֵי חַד! אֶלָּא, עֶבֶד - מִילְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָא הִיא, וְכָל מִילְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָא לָא גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנַן. "וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל זְמַן שֶׁיַּד הַגּוֹי" כו'. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: "כָּל בְּכוֹר". רַבָּנַן סְבְרִי: "בְּכוֹר" - מִקְצָת בְּכוֹר מַשְׁמַע, כְּתַב רַחֲמָנָא "כָּל" - עַד דְּאִיכָּא כּוּלֵּיהּ. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: "בְּכוֹר" - כּוּלֵּיהּ בְּכוֹר מַשְׁמַע, כְּתַב רַחֲמָנָא "כָּל" - דַּאֲפִילּוּ כָּל דְּהוּא. אִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא "בְּכוֹר" - רוּבָּא מַשְׁמַע, מָר סָבַר: "כָּל" מַשְׁמַע לְמִלּוּיֵי אַתָּא, וּמָר סָבַר: לְגָרוּעֵי אַתָּא. וְכַמָּה תְּהֵא שׁוּתָּפוּת שֶׁל גּוֹי, וּתְהֵא פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה? אָמַר רַב הוּנָא: אֲפִילּוּ אָזְנוֹ. מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן: וְלֵימָא לֵיהּ "שְׁקִיל אָזְנָךְ וְזִיל"! אִיתְּמַר, רַב חִסְדָּא אָמַר: דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ נְבֵלָה, וְרָבָא אָמַר: דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ טְרֵיפָה. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? בִּטְרֵיפָה חַיָּה, לְמַאן דְּאָמַר דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ טְרֵיפָה - קָסָבַר: טְרֵיפָה אֵינָהּ חַיָּה, וּלְמַאן דְּאָמַר דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ נְבֵלָה - אֲבָל טְרֵיפָה חַיָּה. אֲמַרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַב פַּפָּא: הָא דְּרַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא וְרָבָא לָא פְּלִיגִי, הָא - בּוֹ, הָא - בְּאִמּוֹ. אָמַר לְהוּ רַב פַּפָּא: מַאי שְׁנָא בּוֹ - דְּבָעֵינַן "כָּל בְּכוֹר" וְלֵיכָּא, אִמּוֹ נַמִי - בָּעֵינַן "כָּל מִקְנְךָ תִּזְכָּר" וְלֵיכָּא! אֶלָּא, לָא שְׁנָא. מַתְקִיף לָהּ מָר בַּר רַב אַשִׁי: מַאי שְׁנָא מִנְּפָלִים, דְּאַף עַל גַּב דְּלָאו בְּנֵי חִיּוּתָא נִינְהוּ - קָדְשֵׁי, דְּאָמַר מָר: "פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה" - שֶׁגֶר בַּבְּהֵמָה! - הָתָם, כֵּיוָן דְּלָא עֲרֵיבוּ בְּהוּ חוּלִּין - קָרֵינָא בְּהוּ בַּבְּהֵמָה "כָּל בְּכוֹר", הָכָא - כֵּיוָן דַּעֲרֵיבוּ בְּהוּ חוּלִּין, לָא קָרֵינָא בְּהוּ "כָּל בְּכוֹר". רַבִּי אֶלְעָזָר לָא עַל לְבֵי מִדְרְשָׁא, אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי אַסִּי, אֲמַר לֵיהּ: מַאי אָמוֹר רַבָּנַן בֵּי מִדְרְשָׁא? אֲמַר לֵיהּ:

הכי

תוספות

ורבי יהודה סבר כוליה בכור משמע — תימה: פרק "בסוי הדם" (חולין פח,א) אמר איפכא, רבי יהודה אומר: "דמו" — מקצת דמו, ורבנן סברי: כל דמו! ופירש רבינו תם: ההיא — משום ד"דם" כולו דם משמע, כתב רחמנא "דמו" — מקצת דמו, כדאמר הכא: כתב "כל" — דאפילו כל דהו. וקשה: דהתם דריש רבי יהודה "דמו" לחלק! ועוד, לפי מה שפסק רבינו תם כרבי יהודה כדפרישית פרק קמא דגיטין (ז,ב), קשה הלכתא אהלכתא, דאין הלכה כרבי יהודה דהכא, כדאמר בסמוך: לית דחש להא דרבי יהודה דאמר שותפות גוי חייבת! על כן יתכן לפרש דאין לדמות אלא מה שהתלמוד מדמה. כההיא ד"בתולה" — אפילו מקצת בתולים דפרק "הבא על יבמתו" (יבמות נט,א), ובפרק "אלמנה ניזונת" (כתובות צז,ב) מדמה להו לפלוגתא דמקצת כסף בכל כסף, דהנהו דמו אהדדי — זהו ענין אחר, כשנתמעטו בתולים ונשתיירו מקצתם כאילו נשתיירו כולן, וכן כסף כתובה נשאר מקצת יש לה מזונות כאילו נשאר כולו. ויש הרבה דרשות שאין להשוותן. "שה" — אפילו מקצת שה, דפליגי רבי אלעזר ורבנן פרק "אותו ואת בנו" (חולין עט,ב) ופרק "הזרוע" (שם קלב,א), ופלוגתא דרבי יהודה בן בתירא ורבנן [סנהדרין עח,א] א"כל נפש". ואפילו נשוה ההיא ד"דמו" להך דהכא, לא תקשה הא דפסיק הכא דלא כרבי יהודה, והתם קאמר: לית דחש להא דרבי שמעון דאמר לא אמרינן מקצת כסף ככל כסף. דאדרבה, סייעתא דהלכתא כרבנן, ד"בכור" — מקצת בכור משמע, אי לאו "כל". והתם נמי "בתולה" — מקצת בתולים במשמע. עוד יש לומר: דלא תקשה דרבי יהודה אדרבי יהודה, משום דסתמא דקרא איירי בסתם בהמה שהן שלהן, ואין לגוי שותפות בהן. הלכך, אי לאו "כל" מוקמי ליה לקרא בכוליה בכור. אי נמי, משום דכתיב (במדבר ג): "כל בכור בישראל", ו"בישראל" משמע כוליה, כדאמר פרק "מצות חליצה" (יבמות קב,א): ולענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל. אבל בעלמא משמע שפיר מקצת.

רב חסדא אמר דבר שעושה אותה נבלה רבא אמר דבר שעושה אותה טריפה — פרק קמא דתמורה (יא,ב) גריס איפכא, גבי אומר "רגלה של זו עולה". ומהגרסות הפוכות היא זו. וההיא דהתם עיקר, דאמר רב חסדא: מודה רבי יהודה בדבר שעושה אותה טריפה, רבא אמר: בדבר שעושה אותה נבילה, רב ששת אמר: בדבר שמתה בו כו', מר מוסיף אדחבריה. ובענין זה יתכן דאמר הכא רב הונא אזנו, רב חסדא מוסיף טרפה, רבא מוסיף נבילה. וכהאי גוונא פרק "המפלת" (נדה כג,ב) גבי גוף אטום: עד לארכובה, וחד מוסיף עד טבורו. והא דאמר רבא התם: ושטו נקוב — אמו טמאה לידה, אפילו גרס "רבא" בשמעתא, לפי שהוא בתר רב חסדא — לא קשה דרבא אדרבא התם, דאף על גב דושטו נקוב טריפה (וחיה) לא מדמו לחסרון עד לארכובה.

הא דרב הונא ורב חסדא ורבא לא פליגי — הא פשיטא דרב חסדא ורבא פליגי. אלא הכי קאמר: הא דרב הונא לא פליגא אדרב חסדא ורבא.

מאי שנא מנפלים — אף על גב דהתם כתב קרא, הוה לן למילף מהתם. או נפלים נילף משותפות דכתיב "כל בכור", ונשוה כל הדרשות בענין אחד.

תוספות

אלא לאו משום דהוה ליה שרוע — ושינוי לא הוי מומא. ואם תאמר: אם כן, קשה טפי לרבי יוחנן דאמר לעיל: כיון דאישתני הוי מומא. דהכא דייקינן: שתיהן גדולות הוי שינוי, ולא חשיב מומא! ויש לומר: ההיא דלעיל שינוי חמור טפי משתיהן גדולות או שתיהן קטנות.

דקא מפקע להו מקדושתייהו — מה שאין נזהרין עכשיו ואף על פי שנענש רב מרי, פירש רבינו תם: רב מרי נענש לפי שהיה מקנה אזנו של עובר, ואיבא הפקעה בגוף העובר. אבל הקנאה באם — שריא. ואף על גב דאית ספרים דגרסי "לאזנה" לשון נקבה, היינו משום דקאי אחיותא, והכי נמי אסר לה בגיזה ועבודה. ואם תאמר: לקמן פרק תשיעי (נג,א) דפריך גבי מעשר בהמה, ואינו נוהג בזמן הזה דלא ליתי לידי תקלה: אי הכי בכור נמי לא לנהוג בזמן הזה משום תקלה! ומשני: אפשר בדרב יהודה. אמאי לא משכחת תקנה באמהות כדפרישית? יש לומר: התם כיון דאיכא חשש תקלה, ויש להם לתקן בלא הפקעה מכהן, שיעשה כרב יהודה — לא רצו לתקן שיעשה לעולם כך על ידי הפקעה, ומיהו אי עבד — עבד. אי נמי: בימי רב מרי היו בקיאין להטיל מום בבכור קודם שיצא לעולם — אסור לעשות על ידי הפקעה. אבל אנו דלא בקיאין בכך — מוטב להקנות לגוי קודם שיבא לידי תקלה, כדמשמע פרק בתרא (בכורות נג,א) דאי לאו משום דאפשר כרב יהודה היה לנו לתקן להקנות לגוים, ואנן דלא בקיאינן הוי כלא אפשר. ואפילו בהא דרב יהודה משמע בפרק "(איז) [כיצד] מערימין" [תמורה כד,ב] דאסור מן הדין, גזירה דלמא מפיק את ראשו קודם שיטיל בו מום, אי לאו משום דרב יהודה עדיפא להטיל בו מום קודם שיצא לעולם, כי היה צריך להשהותו עד שיפול מום מעצמו. ונראה דבהקנאת אזן לחוד שרי, דקיימא לן כרב הונא, מדקאי רבי יוחנן כוותיה ואמר: אפילו מום קל. ורב מרי נמי דמקנה אזנייהו לא נענש אלא משום הפקעה. ולקמן פרק בתרא (בכורות נג,א) פריך: לקנינהו להו לאודנייהו לגוי. ולבל היותר מותר על ידי הקנאה בדבר שעושה אותה טריפה או נבילה. ולאידך לישנא מפרש שנענש רב מרי משום דידע לאקנויי, וכולי עלמא לא ידעי; וסברי: רב מרי מילתא בעלמא הוא דעבד ואתי לידי תקלה — יש לפרש נמי: רב מרי שהיה בקי בדרב יהודה, לית ליה למיעבד בקנין דאתי למיטעי. אבל לדידן לא אפשר בענין אחר. עוד פירש רבינו תם: רב מרי שהיה מקנה אזן עובר לגוי — הוי דבר שלא בא לעולם, אלא היה מקנה בהמה לאזני עובר, כמו דקל לפירותיו. וטעה אינש ואמר: אזני עובר היה מקנה, כמו פירות דקל, ואתי לידי תקלה. אבל כי מקנה אזני הבהמות — שרי, דלא אתי למיטעי. ולפירוש הקונטרס לא יתכן לפרש כן, שפירש: רב מרי היה יודע להקנות קנין גמור ליטול מעות מן הגוי, דגוי לא קני אלא בכסף, כדאמר לקמן פרק שני (יג,א), וסברי: מילתא בעלמא הוא דעבד, ואינו נוטל דמים. ומיהו, לפי דבריו לא היה לו להזכיר ראיה [מלקמן], דאדרבה, לרבי יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות, דריש לה לקמן (יג,ב): "מיד עמיתך" — בכסף, הא לגוי — במשיכה, וכרבי יוחנן [קיימא לן]. **כהנים** ולוים פטרו עצמן מקל וחומר — ואם תאמר: בלא קל וחומר, תיפוק ליה מתוך קונטרוקוס השר דמשני (בכורות ה,ב): אותם שלש מאות בכורים היו, ואין בכור מפקיע בכור משום דידו שיפקיע של עצמו. שמע מינה דשל עצמו מידא מפקיע! יש לומר: אי לאו קל וחומר, מצינו לשנויי: אותן שלש מאות בכורות היו, והוצרכו פדיון. וכי תימא: אם כן למנינהו בהדי שלשה ושבעים ומאתים העודפים! מצי למימר: לא הוחזק הכתוב למנות אלא דישראל לחודייהו.

רש"י

הכי אמר רבי יוחנן — בי מדרשא: דהאי "חייב" דקתני — חייב ליתנו לכהן קאמר, אבל למזבח לא קרב. דהאי דאישתני הוי מום קבוע לשחוט עליו בחוץ, כבכור בעל מום ששוחטו כהן ואוכלו. **כדרב הונא** — דאמר: אפילו אזנו. **תנינא** — לקמן בפרק "על אלו מומין שוחטין את הבכור" (מ,א). **הכא נשתנה כו'** — ולהכי איצטריך לרבי יוחנן לאשמועינן דמום הוא. **או אחת גדולה** — בשל עגל, או אחת קטנה כשל אווז. **יש במינו קדוש בבכורה** — ואפילו הכי הוי מומא, ואמאי איצטריך לרבי יוחנן למימר? **לא משום דהוה ליה שרוע** — דשרוע האמור בתורה זו היא שאברו אחד גדול מחבירו. אבל שינוי אחר, כגון שבצמרו דומה לעז — לא שמעינן דמום הוא, הלכך איצטריך לרבי יוחנן לאשמועינן. **מומין אלו** — שפירשו חכמים בבכור. **בין עוברין בין** קבועין **פוסלין** — באדם, בבהן, כל זמן שמום בו לא יעבוד. **שוה בזרעו** — שדומה לבני אדם. **לעולם אימא לך כו'** — ומהכא לא תסתבר משום שרוע. **תרוייהו בעו** — והא — ודאי משונה הוא. ואי קשיא: אמאי איצטריך לרבי יוחנן למימר? הא אוקימנא דשינוי הוי מומא! תריץ: כיון דאיבא למימר נמי דלאו משום שינוי הוא אלא משום שרוע, איצטריך לרבי יוחנן למימר. **אחי** — גוים הוו. **אתאי לקמיה דרבא** — למיבעי אי מיחייבא בבכורה. **מקנה לאודנייהו לגוי** — לאפקועינהו מבכורה. **ואסר להו** — לבכורות בגיזה ועבודה כבכורים גמורים, ויהיב להו לכהנים. **וכלאי חיותא** — מתה מקנהו. **לידי תקלה** — שלא יגזו ויעבוד בהן. **אי הכי** — דלטובה נתכוון, אמאי כלאי חיותיה? **קודם שיצא** — ועדיין לא נתקדש. דבכור ברחם תליא קדושתיה, דכתיב: "כל הבכור אשר יולד" [דברים טו], ולא הוי כמטיל מום בקדשים. **מקדושת כהן לא מפקע ליה** — דהוי כבכור בעל מום הניתן לכהן, וחייב כהן לנהוג בו קדושה, שלא יגזו ויעבוד בו, וכשהוא שוחטו — אינו שוחטו באיטליז, ואינו נמכר באיטליז, ואינו נשקל בליטרא, כדלקמן (לא,א). **הכא** — מכי מקני לה לגוי, דלא חיילא עליה שם קדושה. ואף על גב שהוא נוהג בו קדושה, הוי כנוהג קדושה בחולין גמורין. **קנין גמור** — ליטול מעות מן הגוי. דגוי לא קני אלא בכסף, כדאמרינן לקמן בפרק שני (יג,א). **מילתא הוא דעבד** — מילתא בעלמא, בדיבור, ואינו נוטל דמיו. **משנה כהנים ולוים פטורין** — קא סלקא דעתך אפטר חמור קאי. **אם פטרו** — לוים בכורי ישראל במדבר. **דין הוא כו'** — ומשמע דגוף הלוים פטרי חמורי ישראל. **גמרא** עוד

הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲפִילּוּ מוּם קַל. וְהָדְתְּנַן: רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז, וְעֵז שֶׁיָּלְדָה מִין רָחֵל - פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְאִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין - חַיָּיב, מוּם קָבוּעַ הָוֵי לִשְׁחוֹט עָלָיו. - בִּשְׁלָמָא מוּם קַל - קָא מַשְׁמַע לָן כִּדְרַב הוּנָא, וּלְאַפּוּקֵי מִדְּרַב חִסְדָּא וְרָבָא. אֶלָּא מוּם קָבוּעַ, מַאי קָא מַשְׁמַע לָן - דְּכֵיוָן דְּאִישְׁתַּנֵּי הָוֶה לֵיהּ מוּמָא? תָּנֵינָא: וּפִיו דּוֹמֶה כְּשֶׁל חֲזִיר - הֲרֵי זֶה מוּם! וְכִי תֵּימָא הָתָם נִשְׁתַּנָּה בְּדָבָר שֶׁאֵין בְּמִינוֹ קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה, הָכָא נִשְׁתַּנָּה בְּדָבָר שֶׁבְּמִינוֹ קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה - הָא נַמִּי תָּנֵינָא: עֵינוֹ אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה; וְתָנָא: גְּדוֹלָה - גְּדוֹלָה כְּשֶׁל עֵגֶל, וּקְטַנָּה - קְטַנָּה כְּשֶׁל אַוָּז. בִּשְׁלָמָא קְטַנָּה כְּשֶׁל אַוָּז - אֵין בְּמִינוֹ קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה, אֶלָּא גְּדוֹלָה כְּשֶׁל עֵגֶל - יֵשׁ בְּמִינוֹ קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה! אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּאִישְׁתַּנֵּי, הָוֶה לֵיהּ מוּמָא! - לָא, מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ שָׁרוּעַ. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דִּתְנַן: מוּמִין אֵלּוּ, בֵּין קְבוּעִין בֵּין עוֹבְרִין - פּוֹסְלִין. יָתֵר עֲלֵיהֶן אָדָם, עֵינָיו שֶׁהֵיהֶן גְּדוֹלוֹת, שֶׁהֵיהֶן קְטַנּוֹת. גַּבֵּי אָדָם הוּא דִּכְתִיב: "אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן", דְּבַעְיָנַן אִישׁ שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, אֲבָל בְּהֵמָה - שֶׁהֵיהֶן גְּדוֹלוֹת שֶׁהֵיהֶן קְטַנּוֹת נַמִּי לָא הָוֵי מוּמָא. אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה מַאי טַעְמָא? אִי מִשּׁוּם שִׁינּוּי - אֲפִילּוּ שֶׁהֵיהֶן גְּדוֹלוֹת שֶׁהֵיהֶן קְטַנּוֹת נַמִּי! אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ שָׁרוּעַ. - לָא, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ מִשּׁוּם שִׁינּוּי, שִׁינּוּי הָוֵי מוּמָא. וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ: אֲפִילּוּ שֶׁהֵיהֶן גְּדוֹלוֹת שֶׁהֵיהֶן קְטַנּוֹת! הָתָם, אִי מֵחֲמַת בְּרִיּוּתָא יְתֵירָא - תַּרְוַוּיְיהוּ בָּעֵי לְמִיבְרָא, אִי מֵחֲמַת כְּחִישׁוּתָא יְתֵירָא - תַּרְוַוּיְיהוּ בָּעֵי מִיכְחַשׁ. הַהִיא גֵּיוֹרְתָּא דְּהָווּ מְסָרִין לָהּ אַחֵי חֵיוָתָא לִפְטוּמָהּ. אֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, אֲמַר לָהּ: לֵית דְּחָשׁ לָהּ לְהָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר: שׁוּתָּפוּת גּוֹי חַיֶּיבֶת בִּבְכוֹרָה. רַב מָרִי בַּר רָחֵל הָוְיָא לֵיהּ הַהִיא חֵיוָתָא, הֲוָה מַקְנֶה לְאוֹדְנַיְיהוּ לְגוֹי, וְאָסַר לְהוּ בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה, וְיָהֵיב לְהוּ לְכֹהֲנִים, וּכְלַאי חֵיוָתָא דְּרַב מָרִי בַּר רָחֵל. וְכִי מֵאַחַר דְּאָסַר לְהוּ בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה, וְיָהֵיב לְהוּ לְכֹהֲנִים, אַמַּאי מַקְנֶה לְהוּ לְאוֹדְנַיְיהוּ לְגוֹי? - דִּלְמָא אָתֵי בְּהוּ לִידֵי תַּקָּלָה. - אִי הָכִי, מַאי טַעְמָא כְּלוּ חֵיוָתָא דְּרַב מָרִי? - מִשּׁוּם דְּמִפְקַע לְהוּ מִקְּדוּשָׁתַיְיהוּ. - וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה: מוּתָּר לְאָדָם לְהַטִּיל מוּם בְּבְכוֹר קוֹדֶם שֶׁיֵּצֵא לָאֲוִיר הָעוֹלָם! - הָתָם, מִקְּדוּשַׁת מִזְבֵּחַ קָא מַפְקַע לֵיהּ, מִקְּדוּשַׁת כֹּהֵן לָא מַפְקַע לֵיהּ; הָכָא - אֲפִילּוּ מִקְּדוּשַׁת כֹּהֵן קָא מַפְקַע לֵיהּ. וְאִיבַּעְיָא אֵימָא: רַב מָרִי בַּר רָחֵל יָדַע לְאַקְנוּיֵי קְנָיָן גָּמוּר, וְחָזֵי לֵיהּ אִינִישׁ אַחֲרִינָא וְאָזִיל וְעָבֵיד, וְסָבַר: רַב מָרִי מִילְּתָא הוּא דַּעֲבַד, וְאָתֵי בָּהּ לִידֵי תַּקָּלָה. **משנה** כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם - פְּטוּרִין, מִקַּל וָחוֹמֶר: אִם פָּטְרוּ אֶת שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר - דִּין הוּא שֶׁיִּפְטְרוּ אֶת שֶׁל עַצְמָן. **גמרא** אינהו

הָכִי [–כך] **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** בעלות גוי בבהמה **אֲפִילּוּ** בדבר שחסרונו עושה **מוּם** קַל בלבד כגון אוזנו, פוטרה מבכורה. והוסיף רבי יוחנן ואמר, **וְהָדְתְּנַן רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז, וְעֵז שֶׁיָּלְדָה מִין רָחֵל פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְאִם יֶשׁ בּוֹ** [–בולד] **מִקְצַת סִימָנִין** שבהם הוא דומה לאמו, **חַיָּיב** בבכורה, הכוונה היא שחייב ליתנו לכהן, אבל אינו קרב למזבח, כי השינוי מצורת מינו, **מוּם קָבוּעַ הָוֵי לִשְׁחוֹט עָלָיו** – נחשב כמום קבוע המתירו לשחטו בחוץ, כדין בכור בעל מום ששוחטו ואוכלו.

הגמרא מבררת מה חידש רבי יוחנן. מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא** – דברי רבי יוחנן שבעלות גוי בדבר שחסרונו עושה **מוּם** קַל פוטר מבכורה מובנת, כי בכך **קָא מַשְׁמַע לָן** שהלכה כְּדברי **רַב הוּנָא** שאמר שבעלות גוי באזן הבכור פוטרת מן הבכורה, **וּלְאַפּוּקֵי מִדְּרַב חִסְדָּא וְרָבָא** שאמרו שצריך בעלות באבר שהנשמה תלויה בו. **אֶלָּא** מה שאמר שרחל שילדה מין עז, נחשב **מוּם קָבוּעַ, מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** – מה חידש לנו בזה, וכי בא לחדש **דְּכֵיוָן דְּאִישְׁתַּנֵּי הָוָה לֵיהּ מוּמָא** – שהשינוי מצורת מינו נחשב מום, והרי **תָּנִינָא** לה במשנה להלן (מ.) שבכור בהמה טהורה **וּפִיו דּוֹמֶה כְּשֶׁל חֲזִיר** – ששפתו העליונה עודפת על התחתונה, **הֲרֵי זֶה מוּם,** כי אינו דומה למינו, ולמה הוצרך להשמיענו דין זה.

אומרת הגמרא: **וְכִי תֵּימָא** – ואם תרצה לומר דמה**הָתָם** – במשנה להלן מוכח רק שאם **נִשְׁתַּנָּה בְּדָבָר שֶׁאֵין בְּמִינוֹ קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה,** כגון חזיר שאין במינו קדוש בבכורה, נחשב מום, אולם **הָכָא** – כאן, השמיענו רבי יוחנן שגם אם **נִשְׁתַּנָּה בְּדָבָר שֶׁבְּמִינוֹ קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה,** כי בין רחל ובין עז יש במינם קדושת בכורה, נחשב מום.

דוחה הגמרא: **הָא נַמִּי תְּנִינָא** – גם חידוש זה ידענו מהמשנה להלן (מ:), כבש **שֶׁעִינוֹ אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה** הרי זה מום, **וְתָנָא** – ושנינו בברייתא, עינו **גְּדוֹלָה,** היינו **גְּדוֹלָה כְּשֶׁל עֶגֶל, וְעֵינוֹ קְטַנָּה,** היינו **קְטַנָּה כְּשֶׁל אַוָּז.** **בִּשְׁלָמָא** מה ששנינו שעין **קְטַנָּה כְּשֶׁל אַוָּז** נחשב מום, כי נשתנה לדבר **שֶׁאֵין בְּמִינוֹ קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה,** שבאווז אין דין בכורה, **אֶלָּא** מה ששנינו שעין **גְּדוֹלָה כְּשֶׁל עֶגֶל** נחשב מום, אינו מובן, שהרי השתנה לעגל **שֶׁיֵּשׁ בְּמִינוֹ קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה,** ולמה זה נחשב מום. **אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאִמְּרִינַן כֵּיוָן דְּאִישְׁתַּנֵּי הָוָה לֵיהּ מוּמָא** – אלא ודאי שכל שינוי מצורת מינו הרי זה מום, ואם כן נמצא שגם חידוש זה ידענו מהמשנה, ומה הוסיף רבי יוחנן באומרו שרחל שילדה עז ודומה במקצת סימנים לאמו הולד נחשב בעל מום קבוע.

מתרצת הגמרא: **לֹא** – אין המום בעינו אחת גדולה כשל עגל משום שינוי, אלא **מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ שָׁרוּעַ'** – שנאמר בתורה מום הנקרא 'שרוע', והוא כל שיש הפרש בין שני אבריו, שאחד מהם גדול מחבירו. אבל שינוי אחר כגון רחל שצמרה דומה לעז לא מצינו שיחשב מום, והשמיענו רבי יוחנן שגם שינוי זה נחשב מום.

הגמרא מוכיחה כן. אומרת הגמרא: **הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא,** ש'עינו אחת גדולה' פסול משום 'שרוע', **דִּתְנַן** להלן (מג.–מד.), **מוּמִין אֵלּוּ** שנשנו במומי בהמה, **בֵּין** כשהם **קְבוּעִין בֵּין** כשהם **עוֹבְרִין, פּוֹסְלִין** את הכהן מלעבוד במקדש. **וְיָתֵר עֲלֵיהֶן אָדָם** [–כהן], שבו מומים נוספים פוסלים אותו, כגון אם היו **עֵינָיו שְׁתֵּיהֶן גְּדוֹלוֹת,** או שהיו **שְׁתֵּיהֶן קְטַנּוֹת.** מבארת הגמרא מדוע רק באדם פוסלים מומים אלו: כי **נְבִיאֵי אָדָם הוּא דִּכְתִיב** (ויקרא כב ד) **'אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן'** ללמד **דְּבָעְיָנַן** – שצריך שיהיה הכהן **אִישׁ שֶׁהוּא בְּזֶרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן** – שדומה לשאר הכהנים, דהיינו שמראהו ככל אדם, ואין בו אבר משונה, **אֲבָל בְּבְהֵמָה** אפילו אם **שְׁתֵּיהֶן** [–שתי עיניה] **גְּדוֹלוֹת** או **שְׁתֵּיהֶן קְטַנּוֹת, נַמִּי לֹא הָוֵי מוּמָא** – אינו נחשב מום.

מסיימת הגמרא את הראיה: עינו **אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה מַאי טַעְמָא** נחשב מום גם בבהמה כמו שמפורש במשנה, **אִי מִשּׁוּם הַשִּׁינּוּי** שיש בה, אם כן **אֲפִילּוּ שְׁתֵּיהֶן גְּדוֹלוֹת** או **שְׁתֵּיהֶן קְטַנּוֹת נַמִּי** יחשב מום, שהרי עיניה שונות מעיני שאר בהמות, ושינוי נחשב מום. **אֶלָּא לָאו** – אלא ודאי שינוי אינו מום, ועינו אחת גדולה ואחת קטנה נחשב מום, **מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ 'שָׁרוּעַ',** וזה שייך רק כשיש הפרש בין שני אבריו, שאחד גדול מחבירו. אך כששניהם שוים, אף ששונים מעיני שאר בהמות, אינו מום.

הגמרא דוחה את הראיה: **לֹא** – אין הכרח לומר שאחת גדולה ואחת קטנה פסולה משום 'שרוע', כי **לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ** [–אומר לך] שהוא **מִשּׁוּם שִׁינּוּי, [וְ]שִׁינּוּי הָוֵי מוּמָא, וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ** אם כן **אֲפִילּוּ שְׁתֵּיהֶן גְּדוֹלוֹת** או **שְׁתֵּיהֶן קְטַנּוֹת** יחשב מום מחמת השינוי, אין זו קושיא, **דְּהָתָם** – בעינה אחת גדולה ועינה אחת קטנה, השינוי הוא מום, כי **אִי מֵחֲמַת בְּרִיּוּתָא יְתֵירָא, תַּרְוַוּיְיהוּ בָּעֵי לְמִיבְרָא** – אם השינוי בגודלם הוא מחמת שבהמה זו בריאה במיוחד, שתי עיניה היו צריכות להיות גדולות, **אִי מֵחֲמַת כְּחִישׁוּתָא יְתֵירָא, תַּרְוַוּיְיהוּ בָּעֵי מִיכְחַשׁ** – ואם השינוי בגודלם הוא מחמת שהיא כחושה במיוחד, שתי עיניה היו צריכות להיות קטנות, וכיון שעין אחת שונה מחברתה, בהכרח ששינוי הגודל הוא חסרון בה, ולכן נחשב מום.

הגמרא מביאה מעשה שבו פסקו ששותפות גוי פוטרת מבכורה: **הַהִיא גִּיּוֹרְתָּא** – היתה גיורת **דַּהֲווּ מָסְרִין לָהּ אַחֵי** – שהיו אחיה הגוים נותנים לה **חֵיוָתָא לְפַטּוּמָהּ** – בהמות לטפל בהם ולפטמם, על מנת שתקבל חלק בוולדותיהם, **אֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא** – באה לפני רבא לשאול האם הוולדות חייבות בבכורה, **אָמַר לָהּ, לֵית דְּחָשׁ לַהּ לְהָא דְּרַבִּי יְהוּדָה** – אין מי שחושש לדברי רבי יהודה **דְּאָמַר שׁוּתָּפוּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים חַיֶּיבֶת בִּבְכוֹרָה,** וכיון שחלק מגוף הולד שייך לאחיה הגוי, פטורות הולדות מבכורה.

הגמרא מביאה מעשה אודות הפקעת קדושת בכורה על ידי מכירה לגוי: **רַב מָרִי בַּר רָחֵל הַוְיָא לֵיהּ הַהִיא חֵיוָתָא** – היו לו בהמות, וכדי שלא יחול קדושת בכורה על הוולדות, **הָוָה מַקְנֵה לְאוֹזְנַיְיהוּ** – היה מקנה את אוזניהם בעודם במעי אמם, **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְאָסַר לְהוּ בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה וְיָהִיב לְהוּ לַכֹּהֲנִים** – ומכל מקום היה נוהג בהם כדין בכורים, שלא היה עושה בהם גיזה ועבודה, ונתנם לכהנים, **וּכְלַאי חֵיוָתָא** – ומתו בהמותיו **דְּרַב מָרִי בַּר רָחֵל.**

תמהה הגמרא: **וְכִי מַאֲחַר דְּאָסַר לְהוּ בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה, וְיָהִיב לְהוּ** – וגם נתנם **לַכֹּהֲנִים, אַמַּאי מַקְנֵה לְהוּ לְאוֹזְנַיְיהוּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים** – לשם מה הקנה אוזניהם לגוי. מבארת הגמרא: רב מרי חשש **דִּלְמָא אָתֵי בְּהוּ לִידֵי תַּקָּלָה** – יעשה גיזה ועבודה בבכורות, ולכן הקנה את אוזניהם שלא יאסרו בגיזה ועבודה. שבה הגמרא ומקשה: **אִי הָכִי** – אם כן, **מַאי טַעְמָא כָּלוּ חֵיוָתָא דְּרַב מָרִי** – למה מתו בהמותיו של רב מרי, והרי מעשיו היו בכוונה טובה. מתרצת הגמרא: רב מרי נענש **מִשּׁוּם דְּמַפְקַע לְהוּ מִקְּדוּשָּׁתַיְיהוּ** – משום שהפקיע את הוולדות מקדושתם.

מקשה הגמרא: **וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה, מוּתָּר לָאָדָם לְהַטִּיל מוּם בַּבְּכוֹר** כדי שלא יבא בו לידי תקלה, ועושה כן **קוֹדֶם שֶׁיֵּצֵא** [–העובר] **לָאֲוִיר הָעוֹלָם,** כי לאחר מכן נתקדש, ואסור להטיל מום בבכור שנתקדש, ואם כן רב מרי עשה כדין, ולמה מתו בהמותיו. מתרצת הגמרא: **הָתָם** – שם, רב יהודה התיר להטיל מום בבכור, משום שהמום, **מִקְּדוּשַּׁת מִזְבֵּחַ קָא מַפְקַע לֵיהּ** – מפקיע את הבכור רק מלהקרב על המזבח, אבל **מִקְּדוּשַּׁת כֹּהֵן לֹא מַפְקַע לֵיהּ,** כי גם בכור בעל מום ניתן לכהן, והכהן חייב לנהוג בו דיני בכור. אולם **הָכָא** – רב מרי שמכר את אוזן בהמותיו, **אֲפִילּוּ מִקְּדוּשַּׁת כֹּהֵן קָא מַפְקַע לֵיהּ** – הפקיעם בכך

המשך בעמוד רלה

המשך ביאור למס' חולין ליום שני עמ' א

דְּשָׁמְעֵיהּ מִרַּבִּי יוֹחָנָן רַבֵּיהּ – קודם ששמע כלל זה מרבי יוחנן רבו, שממון הקדש נחשב לעולם כברשות גבוה. **וְהָא** – מה שאמר לגבי המקדיש מנה ואבד או נגנב, שאינו חייב ממון אחר, היינו **לְבָתַר** – לאחר **דְּשָׁמְעֵיהּ מִרַּבִּי יוֹחָנָן רַבֵּיהּ**, והסכים לדבריו וקיבל ממנו כלל זה.

שואלת הגמרא: **אֶלָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן** – הסתירה שהקשינו בדברי רבי יוחנן עצמו, **קַשְׁיָא** – עדיין קשה. ממשיכה הגמרא ומתרצת: **דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן נַמִּי לָא קַשְׁיָא**, כיון שיש לחלק בין שני האופנים, **הָא** – מה שאמר רבי יוחנן שהמקדיש חייב באחריות המעות היינו באופן **דְּאָמַר** 'הרי עָלַי מנה לבדק הבית', ואחר כך הפריש מנה ונגנב או אבד, שכיון שחייב את גופו בנתינת מנה, אינו נפטר מחיובו עד שיתן בפועל מנה לגזבר, **וְהָא** – מה שאמר רבי יוחנן שקדושת הגוף של התרנגולת אינה פוקעת בבריחתה, היינו באופן **דְּאָמַר** על התרנגולת 'הֲרֵי זוֹ הקדש', שבאופן זה, אף לאחר שברחה התרנגולת, היא נשארה בקדושתה.

מקשה הגמרא: לדבריך, שבאופן שאמר 'הרי עלי מנה' סובר רבי יוחנן שהמקדיש חייב באחריות המנה, **מִכְּלַל** – משמע מכך, **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ** החולק עליו ואומר שהמקדיש פטור מאחריות ואינו חייב ליתן מנה אחר להקדש, סובר **דַּאף עַל גַּב דְּאָמַר** 'הרי עָלַי מנה' **לֹא מִחַיֵּיב** – אין המקדיש מתחייב באחריות המעות ואינו צריך ליתן מנה אחר. ויש להקשות על משמעות זו, **(וְהָתַנְיָא)** [**וְהָתְנַן**] – והרי שנינו במשנה (קינים פ"א מ"א), **אֵיזֶהוּ נָדֶר וְאֵיזוֹ הִיא נְדָבָה, נֶדֶר** זהו **הָאוֹמֵר** 'הֲרֵי עָלַי עוֹלָה', שבאמירתו הוא מחייב את עצמו להביא עולה, **וּנְדָבָה** זהו **הָאוֹמֵר** 'הֲרֵי זוֹ עוֹלָה', שאינו מחייב את עצמו אלא מקדיש בהמה מסוימת לקרבן. מבארת המשנה, **וּמַה** החילוק **בֵּין נֶדֶר לִנְדָבָה**, שלגבי **נֶדֶר** הדין הוא שאם הקדיש בהמה ואמר שתהא לקיום נדרו, **וּמֵתָה** הבהמה **אוֹ שֶׁנִּגְנְבָה אוֹ שֶׁאָבְדָה, חַיָּיב** המקדיש **בְּאַחֲרָיוּתָהּ**, ועליו להביא בהמה אחרת לקיום נדרו. אבל המקדיש **בִּנְדָבָה**, אם **מֵתָה** הבהמה **אוֹ שֶׁנִּגְנְבָה אוֹ שֶׁאָבְדָה, אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָהּ**, שהרי לא מוטל עליו חיוב להביא קרבן, אלא כיון שהקדיש בהמה זו לקרבן עליו להקריבה, אך אם אבדה או נגנבה אינו חייב בתשלום דמיה. ואם כן, מוכח מדברי המשנה שאדם שאמר 'הרי עלי', מוטל עליו אחריות, ואף אם אבדה הבהמה או נגנבה עליו להביא קרבן אחר, ושלא כדברי ריש לקיש שגם האומר 'הרי עלי מנה לבדק הבית' אינו חייב באחריות המנה שהקדיש.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ רֵישׁ לָקִישׁ, הָנֵי מִילֵּי** – כלל זה, שהאומר 'הרי עלי עולה' חייב באחריותה, הוא רק **בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ**, דכל זמן שלא הביא את קרבנו לעזרה, **מְחוּסָּר הַקְרָבָה** הוא, ואם מתה או נגנבה או אבדה הבהמה קודם שהביאה לעזרה, לא קיים את נדרו, ולכן הוא חייב להביא קרבן אחר. **אֲבָל** כשמחייב את עצמו להביא **קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, דְּאִף** אם לא הביאו לגזבר, **לַאו מְחוּסָּר הַקְרָבָה** הוא, משום שמיד כשהקדישו נכנס החפץ לרשות הקדש וקיים בזה את נדרו, **אַף עַל גַּב דְּאָמַר** לשון 'הרי עָלַי', **לֹא מִחַיֵּיב** – אין המקדיש חייב באחריותו, כיון שכבר קיים את דבריו.

מוסיפה הגמרא להקשות על ריש לקיש: **וְהָתְנַן** – והרי שנינו במשנה (ערכין ב:), **הָאוֹמֵר שׁוֹר זֶה עוֹלָה**, או שאמר **בַּיִת זֶה קָרְבָּן** [–קודש לבדק הבית], **אִם מֵת הַשּׁוֹר** או **נָפַל הַבַּיִת, אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן**. אבל אם אמר **שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה** או שאמר **בַּיִת זֶה עָלַי קָרְבָּן**, אף שאמר לשון 'זה', מכל מקום, כיון שאמר גם לשון 'עלי', הרי חייב את עצמו להביא את השור לגזבר לעזרה להקריבו כעולה, ולמכור את הבית ולהביא את דמיו לגזבר, ולכן אם **מֵת הַשּׁוֹר** וכן אם **נָפַל הַבַּיִת, חַיָּיב לְשַׁלֵּם**, ומוכח מדברי המשנה, שאף הנודר לבדק הבית בלשון 'הרי עלי' חייב באחריותם, ושלא כדברי ריש לקיש.

מתרצת הגמרא: **הָנֵי מִילֵּי** – דבר זה, שבאומר 'הרי עלי' יש חיוב אחריות אף בקדשי בדק הבית, הוא רק **הֵיכָא** [–באופן] **דְּמֵת הַשּׁוֹר, וְכֵן** באופן **שֶׁנָּפַל הַבַּיִת**, שבאופנים אלו המקדיש **חַיָּיב לְשַׁלֵּם**, כיון **דְּלֵיתְנְהוּ** – שאין הבית והשור קיימים בעולם כלל. **אֲבָל הֵיכָא דְּאִיתְנְהוּ** – אבל באופן שהממון שהוקדש נמצא בעולם, אלא שנגנב או אבד, בזה סובר ריש לקיש, **כָּל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ** – שבכל מקום שההקדש נמצא, **כְּבֵי נַוָּא דְּרַחֲמָנָא אִיתֵיהּ** – הרי זה כמי שברשות הקב"ה הוא נמצא, **דִּכְתִיב** (תהלים כד א) 'לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ' וגו', והרי זה כמי שקיים את נדרו.

אגב הנידון שהובא בגמרא לגבי חיוב אחריותו של המקדיש, הגמרא מוסיפה ומביאה מימרא בענין אחריות אדם לגבי הקדשות של ערכין: **אָמַר רַב הַמְנוּנָא, הַכֹּל מוֹדִים** – גם רבי יוחנן וגם ריש לקיש סוברים דבר זה, **דַּעֲרָכִין** – אדם המתחייב ליתן להקדש את ערך עצמו או ערך אדם אחר, **אַף עַל גַּב דְּאָמַר** 'ערכי עָלַי', והפריש מעות לצורך כך, **לֹא מִיחַיֵּיב** אותו אדם באחריות המעות, ואם אבדו או נגנבו פטור מליתן מעות אחרים. **וַמַּאי טַעְמָא** – מה הטעם בדין זה, בשונה משאר הקדשות, כיון **דְּלֹא מִיתְּמַר לֵיהּ בְּלֹא עָלַי** – שאי אפשר לומר לשון הערכה ללא תיבת 'עלי', ומשום כך אין אמירת 'עלי' בערכין מחייב באחריות. ומבאר רב המנונא את דבריו, **הֵיכִי לֵימָא** – כיצד יאמר אותו אדם שרוצה להתחייב בערך עצמו או בערך אדם אחר, ואינו רוצה להתחייב באחריות. **לֵימָא** 'עֶרְכִּי' – אם יאמר רק 'ערכי' ולא יאמר 'עלי', הרי לא ביאר בכך **אַמַּאן** – על מי מוטל להביא את חיוב ערכו. וכן כשבא להעריך אדם אחר, **לֵימָא** 'עֶרְךְּ פְּלוֹנִי' – אם יאמר רק 'ערך פלוני' ולא יאמר 'עלי', גם כן אין דבריו מבוארים, **אַמַּאן** – על מי מוטל חיוב זה. ולכן כשהוא אומר לשון 'ערכי עלי', או לשון 'ערך פלוני עלי', אין כוונתו לשעבד את עצמו לעולם אלא רק לבאר מי המתחייב, ולאחר שהפריש מעות לצורך הערך שהתחייב בו, נפטר מאחריות המעות.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רָבָא** – הקשה רבא על דברי רב המנונא, מדוע אתה אומר שאדם אינו יכול להתחייב בערכין ללא נקיטת לשון 'עלי', **לֵימָא** – והרי יכול הוא לומר 'הֲרֵינִי בְּעֶרְכִּי', שמשמע מדבריו, הריני מתחייב לשלם את ערכי, וכן יכול לומר 'הֲרֵינִי בְּעֶרְךְּ פְּלוֹנִי', שמשמע מדבריו, הריני מתחייב לשלם את ערך פלוני, ואם בכל זאת לא אמר לשון זו, אלא אמר 'ערכי עלי' או 'ערך פלוני עלי', הרי שבאמירת 'עלי' הוא חייב את עצמו באחריות המעות עד שיתנם ליד הגזבר.

ממשיכה הגמרא ומקשה: **וְעוֹד** קשה על דברי רב המנונא, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר**, נאמר בפסוק לגבי אדם המקדיש שדה מקנה, שהיא ברשות הקדש עד היובל, ואם רצונו לפדותה קודם לכן, עליו לשלם להקדש את שווי מה שהקדיש, והיינו דמי התבואות שעתידה השדה להוציא עד שנת היובל, ואמרה תורה (ויקרא כז כג) 'וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת מְכֻסַּת הֶעָרְכְּךָ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנָתַן אֶת הָעֲרֶכְךָ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַה'", ולכאורה קשה, מדוע נאמר בפסוק לשון 'ונתן את הערכך ביום ההוא', והרי אין מדובר כאן בערכין אלא בהקדשת שדות, והיה די לכתוב רק 'ונתן אותו ביום ההוא', **וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה באה התורה להשמיענו בלשון זו. ומבארת הברייתא, **לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּהֶקְדֵּשׁוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת** [–מעשר שני] **שֶׁמִּתְחַלְּלִין עַל מְעוֹת שֶׁבַּחוּלִּין**, ואם אותם מעות **נִגְנְבוּ אוֹ שֶׁאָבְדוּ**, הבעלים **אֵינָן חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן**, משום שנאמר לגבי שאר הקדשות (שם כז טו), 'וְאִם הַמְּקַדֵּישׁ יִגְאַל אֶת בֵּיתוֹ וְיָסַף חֲמִישִׁית כֶּסֶף עֶרְכְּךָ עָלָיו וְהָיָה לוֹ', והיינו שמיד כשהפריש את המעות והוסיף את החומש יצא ההקדש לחולין, שהרי לא נאמרה בפסוק זה לשון נתינה.

הבנים שבהם חל חיוב שילוח הקן: הָיְתָה האם מְעוֹפֶפֶת – פורחת באויר על גבי הקן, בְּזְמַן שֶׁכְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן – בבנים מלמעלה, חַיָּיב לְשַׁלֵּחַ, שהרי זה בכלל מה שנאמר 'וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל הַבֵּיצִים' (דברים כב ו). אולם אם אֵין כְּנָפֶיהָ של האם נוֹגְעוֹת בַּקֵּן, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ, לפי שאין זה בכלל מה שנאמר 'וְהָאֵם רֹבֶצֶת'.

משנתינו דנה עוד בענין האפרוחים והביצים שבהם יש חיוב לשלח את האם: אֵין שָׁם בקן אֶלָּא רק אֶפְרוֹחַ אֶחָד אוֹ בֵּיצָה אַחַת, חַיָּיב לְשַׁלֵּחַ את האם, אף שבתורה נאמר 'אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים' בלשון רבים, משום שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי יִקָּרֵא קַן צִפּוֹר' (דברים שם), ומשמעות תיבת קַן היא שִׁמְכָּל מָקוֹם – בכל סוג קן שהוא, חייב לשלח.

הָיוּ שָׁם אֶפְרוֹחִים מַפְרִיחִים – גדולים שיכולים לפרוח מעצמם, אוֹ בֵּיצִים מוּזָרוֹת – ביצים שאין אפרוח נוצר מהם, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ את האם, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל הַבֵּיצִים' (דברים שם), ומשמע שיש להשוות את הביצים לאפרוחים ואת האפרוחים לביצים, ומן המשמעות שיש להשוות את הביצים לאפרוחים יש ללמוד כך, מָה – כשם שהחיוב באֶפְרוֹחִים הוא רק כאשר הם בְּנֵי קַיְימָא – ראויים לחיות [שאינם טריפות], אַף בֵּיצִים אין חיובם אלא כשהם בְּנֵי קַיְימָא, כלומר שיכולים לבוא לידי חיות לכשיצאו מהם אפרוחים אחרים, יָצְאוּ מכלל זה ביצים מוּזָרוֹת, שאינם ראויים לבוא לידי חיות. וכמו כן מן המשמעות להשוות האפרוחים לביצים יש ללמוד כך, מָה הַבֵּיצִים הרי הם צְרִיכִין לְאִמָּן שתדגור עליהם, אַף הָאֶפְרוֹחִין צריך שיהיו בזמן שהם עדיין צְרִיכִין לְאִמָּן שתדאג למזונותיהם, יָצְאוּ מכלל זה אפרוחים מַפְרִיחִין, שאינם צריכים לאמם.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את מקור הדין ששנינו במשנה שחיוב שילוח הקן כאשר האם פורחת על גבי הקן הוא רק באופן שכנפיה נוגעות בקן: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, הלשון שאמרה התורה במצות שילוח הקן 'וְהָאֵם רֹבֶצֶת', משמע דווקא כאשר רובצת ממש עליהן, וְלֹא כאשר היא מְעוֹפֶפֶת באויר על גבי הקן, ומעתה יָכוֹל הייתי לומר שאם האם מעופפת, אֲפִילּוּ כאשר כְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן גם כן אין מצוה לשלחה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'רֹבֶצֶת', להשמיענו שבאופן זה יש מצוה לשלח. מבררת הגמרא: מַאי תַּלְמוּדָא – כיצד לְמֵדָה זאת הברייתא מתיבת 'רבצת'. מבארת הגמרא: כוונת הברייתא לדייק מִדְּלֹא כְּתִיב יוֹשֶׁבֶת – ממה שלא כתבה זאת התורה בלשון ישיבה אלא בלשון רביצה, משמע שאף אם אינה יושבת ממש גם כן יש מצוה לשלחה, לפיכך דרשו שהתורה באה לרבות שאף כשהאם פורחת וכנפיה נוגעות בקן שחייב לשלחה.

דין נוסף בענין רביצת האם: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הָיְתָה האם יוֹשֶׁבֶת באויר בֵּין שְׁנֵי רוֹבְדֵי [–ענפי] אילן ונסמכת בהם מצידיה, רוֹאִים [– משערים] כָּל שֶׁאִם תִּשָּׁמֵט – במקרה שאילו לא היו הענפים סומכים אותה בדוחק היתה נוֹפֶלֶת כלפי מטה עֲלֵיהֶם – על האפרוחים או הביצים ממש, חַיָּיב לְשַׁלֵּחַ את האם, לפי שזה בכלל 'וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל הַבֵּיצִים', וְאִם לָאו, שאילו לא היו הענפים סומכים אותה בדוחק לא היתה נופלת ממש על האפרוחים אלא בסמוך להם, פָּטוּר מלשלחה, לפי שאין זה בכלל 'וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל הַבֵּיצִים'.

מקשה הגמרא: מֵיתִיבֵי, שנינו בברייתא, הָיְתָה האם יוֹשֶׁבֶת בֵּינֵיהֶן – בין האפרוחים או הביצים ונוגעת בצידיהם, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ את האם, לפי שאין זה בכלל 'והאם רובצת על' וגו', אולם אם היתה יושבת עַל גַּבֵּיהֶן ממש, חַיָּיב לְשַׁלֵּחַ את האם, שהרי זהו מה שנאמר בתורה 'והאם רובצת על' וגו'. ממשיכה הברייתא: הָיְתָה האם מְעוֹפֶפֶת – פורחת על גבי הקן, אֲפִילּוּ באופן שכְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ את האם. מדייקת הגמרא מהדין הראשון שבברייתא, מַאי לָאו – האם אין נכון לומר שהמקרה שבו נאמר הדין לחיוב כאשר האם יושבת עַל גַּבֵּיהֶן, הוא דּוּמְיָא דְּבֵינֵיהֶן – שוה למקרה שבו נאמר הדין לפטור כאשר יושבת ביניהם, מַה – כשם שהפטור במקרה שיושבת בֵּינֵיהֶן הוא אפילו דְּנָגְעָה בָּהוּ – שנוגעת בהם מצידיהם, אַף החיוב במקרה שיושבת עַל גַּבֵּיהֶן הוא רק באופן דְּנָגְעָה בָּהוּ – כאשר נוגעת בהם, ומשמע שרק באופן זה שנוגעת בהם ממש חייב לשלח, אֲבָל במקרה שנסמכת בין שני רוֹבְדֵי אִילָן וגופה באויר ואינה נוגעת בקן כלל, פָּטוּר מלשלחה, שלא כדברי רב יהודה בשם רב שסבר שחייב לשלחה.

מתרצת הגמרא: לֹא – אל תדייק בברייתא להשוות בין יושבת ביניהם לעל גביהן כך, לפי שיש לבאר את ההשואה בין החיוב במקרה שיושבת עַל גַּבֵּיהֶן שהוא דּוּמְיָא – דומה ושוה לפטור במקרה דְּבֵינֵיהֶן – שהאם יושבת ביניהם, בדרך שונה, ולומר כך, מַה בֵּינֵיהֶן – כשם שהפטור במקרה שיושבת ביניהם הוא בודאי באופן דְּלֹא נָגְעָה עֲלֵיהוּ – שאין האם נוגעת בהם מלמעלה אלא מן הצד, אַף החיוב במקרה שיושבת עַל גַּבֵּיהֶן הוא אפילו באופן דְּלֹא נָגְעָה עֲלֵיהוּ – שאינה נוגעת בהם אף מלמעלה, וְהֵיכָא המקרה שיושבת בין שני רוֹבְדֵי אִילָן, שאינה נוגעת בהן מלמעלה, ומבואר אם כן כדברי רב יהודה בשם רב שיש חיוב שילוח בזה.

מוכיחה הגמרא: הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא שבישבת בין רובדי אילן יש חיוב לשלח, דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ שבמקרה שרובצת בין שני רוֹבְדֵי אִילָן פָּטוּר מלשלחה, אם כן קשה, אַדְּתָנֵי – עד ששנה התנא בסיפא הָיְתָה מְעוֹפֶפֶת אֲפִילּוּ כְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ, לֵיתָנֵי – היה לו לשנות שפטור מלשלח אפילו במקרה שרובצת בין שני רוֹבְדֵי אִילָן, שגם זה אינו בכלל 'רבצת על' וגו', וְנדע מִכָּל שֶׁכֵּן שמְעוֹפֶפֶת שאינה רובצת כלל בודאי פטור מלשלח.

דוחה הגמרא: מְעוֹפֶפֶת אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ – המקרה של מעופפת יש בו חידוש שפטור [שאין במקרה שיושבת בין שני רובדי אילן] שלכן הוצרך התנא לשנותו, דַּאֲפִילּוּ כְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ, אבל עדיין יתכן שאף ביושבת בין שני רובדי אילן פטור משלחה.

הגמרא מקשה ממשנתינו על הברייתא הפוטרת מלשלח במקרה שמעופפת אפילו כאשר כנפיה נוגעות בקן: וְהָאֲנַן תְּנַן במשנתינו, שבמקרה שהיתה מעופפת בְּזְמַן שֶׁכְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן חַיָּיב לְשַׁלֵּחַ. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, כִּי קָתָנֵי מַתְנִיתָא – זה ששנינו בברייתא שאפילו במקרה שכנפיה נוגעות בקן פטור מלשלח, היינו דווקא כְּנוֹגֵעַ מִן הַצַּד – שנוגעת מצידי האפרוחים או הביצים, שזה אינו בכלל 'והאם רובצת על' וגו', אבל המשנה המחייבת לשלחה היינו כאשר נוגעת בהם מלמעלה.

הגמרא מביאה שיש שדייקו מהברייתא הנזכרת באופן שונה שבכך יש ראיה לרב יהודה שאמר שרובצת בין שני רובדי אילן חייב לשלחה: אִיכָּא דְּאָמְרֵי שמועה זו בלשון אחרת, לֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ – אולי נאמר שמברייתא זו יש ראיה לרב יהודה, ששנינו בברייתא, הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת בֵּינֵיהֶן פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ, עַל גַּבֵּיהֶן חַיָּיב לְשַׁלֵּחַ, הָיְתָה מְעוֹפֶפֶת, אֲפִילּוּ כְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. מַאי לָאו – האם אין נכון לומר שהחיוב במקרה שרובצת עַל גַּבֵּיהֶן הוא דּוּמְיָא דְּבֵינֵיהֶן, מַה בֵּינֵיהֶן – כשם שהמקרה שיושבת ביניהם דְּלֹא נָגְעָה עֲלֵיהוּ – אינה נוגעת בהם מצד מעלה, אַף עַל גַּבֵּיהֶן מדובר דווקא דְּלֹא נָגְעָה עֲלֵיהוּ, ואף על פי שאין כאן נגיעה, בכל זאת חייב בשילוח, מאחר שהיא מעליהם לפיכך הרי זה בכלל 'רובצת על', וְהֵיכָא המקרה של רובצת בין שני רוֹבְדֵי אִילָן, ועל כך שנינו בברייתא שחייב לשלח כדברי רב יהודה.

דוחה הגמרא: לֹא – אל תדייק כך, שיתכן לדייק שעַל גַּבֵּיהֶן דּוּמְיָא דְּבֵינֵיהֶן באופן שונה, מַה בֵּינֵיהֶן דְּנָגְעָה בָּהוּ על כל פנים מן הצד, אַף עַל גַּבֵּיהֶן דווקא דְּנָגְעָה בָּהוּ, ומדויק שדווקא באופן שנוגעת חייב לשלח, אֲבָל במקרה שרובצת בין שני רוֹבְדֵי אִילָן ואינה נוגעת בהם כלל, פָּטוּר, שלא כדברי רב יהודה. הגמרא מקשה על דחייה זו: אִי הָכִי שברובצת בין רובדי אילן פטור מלשלח, אַדְּקָתָנֵי – עד ששנה התנא בסֵיפָא, הָיְתָה מְעוֹפֶפֶת אֲפִילּוּ כְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן פָּטוּר, שמקרה זה בודאי אינו בכלל 'והאם רובצת',

המשך ביאור למס' חולין ליום שלישי עמ' א

צפור שהמצורע שוחט, שהוצרכה התורה לומר שלא יביאנה משל עיר הנדחת, ואף שיכול לשורפה לאחר שחיטתה שלא יכשלו בה בני אדם, מכל מקום פסלתה התורה.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: **רָבָא אָמַר**, לשון 'טהורות' האמורה לגבי מצורע באה **לְמַעוּטֵי** דבר זה, **שֶׁלֹּא לְוַוּג לָהּ** לציפור העתידה להשתלח ציפור **אַחֶרֶת קוֹדֶם שְׁלוּחָיהָ**, כלומר, שלא יטול מצורע אחר לצורך טהרתו צפור זו שנשארה לאחר שעשה בה את סדר טהרתו והיזה בה על מצורע שנטהר והתחייבה בשילוח, כדי להביאה יחד עם צפור אחרת לצורך טהרתו.

מבררת הגמרא: **לְמַאי** – לגבי איזו מהצפורים שצריך המצורע להביא הוצרכנו ללימוד זה, שהיינו סבורים שיכול השני ליטול צפור של מצורע שכבר השתמש בה, **אִי** לְצורך אותה צפור של **שְׁחִיטָה, הָא בְּעֵיָא שִׁילּוּחַ** – הרי כבר התחייבה בשילוח מחמת המצורע הראשון, וכיצד ישחטנה השני. **אֶלָּא**, **לְשִׁילּוּחַ**, שלא יטול את הצפור של המצורע הראשון שדינה להשתלח, ויעשה בה את סדר טהרתו וישלחנה, אלא יביא צפור אחרת שלא הובאה על ידי מצורע אחר.

תירוץ נוסף: **רַב פָּפָא אָמַר**, פסוק זה בא לְמעט **צִפּוֹרִים** (**שהחליפו בצפורי עבודה זרה**) [שֶׁהֶחֱלִיפָן בַּעֲבוֹדָה זָרָה], שנתן לגוי עבודה זרה, ותמורתה נתן לו הגוי צפורים אלו, שהן פסולות למצורע, **דִּכְתִיב** בתורה לגבי עבודה זרה (דברים ז כו) 'וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמוֹהוּ', ויש לדרוש מלשון הפסוק שכָּל מַה שֶּׁאַתָּה מְהַיֶּיחַ הֵימֶנּוּ – כל מה שאתה מקיים מכח העבודה זרה, יהא דינו **כָּמוֹהוּ** – כמו העבודה זרה, ואסרה התורה על המצורע להביאו.

מבררת הגמרא: **לְמַאי** – לגבי איזו מהצפורים הוצרך לימוד זה, **אִי לְשִׁילּוּחַ** – אם לאותה צפור שעליו לשלח, הרי פשוט שאינו רשאי להביא צפור זו, האסורה בהנאה, שלא אָמְרָה תּוֹרָה שֵׁלַח לְתַקָּלָה, שיכשלו בה בני אדם. **אֶלָּא** לְאותה צפור של **שְׁחִיטָה**, שמיעטה התורה צפור שהיא חליפי עבודה זרה.

תירוץ נוסף: **רָבִינָא אָמַר, הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן** – איזו צפור הוצרך הפסוק למעט בלשון 'טהורות', **בְּעוֹף שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ**, שפסול מהבאת מצורע.

מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן מדובר, **אִי דְּגָמַר דִּינָא** – אם כבר נגמר דינו של אותו עוף לההרג, אם כן **כַּד קָטְלָא הוּא** – חייב מיתה הוא, ופשוט שאי אפשר להשתמש בו לא לשחיטה ולא לשילוח. **אֶלָּא** קוֹדֶם **גְּמַר דִּינָא** – לפני שנגמר דינו של העוף למיתה, **וְאַף** בזה יש לברר, **לְמַאי** – לאיזו משני הצפורים היינו יכולים לסבור שהוא כשר, **אִי** לְאותה צפור של **שִׁילּוּחַ**, הרי **בָּעֵי לְאַתּוּיֵי לְבֵי דִּינָא וְקִיּוּמֵי** – עליו להביאה לבית דין כדי לקיים בה מצות 'וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ' (דברים יג ו), ובודאי אינו יכול לשלחה. **אֶלָּא** לְאותה צפור של **שְׁחִיטָה**, שהיה מקום לומר שיכול להביא צפור זו שהתחייבה מיתה, ועל ידי שחיטתה יקיים בה דין ובערת הרע מקרבך, ולגבי זה השמיענו הפסוק שצפור זו פסולה למצורע.

שנינו במשנה: **עוֹף טָמֵא רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָהוֹר**, וטהור רובץ על ביצי עוף טמא, פטור מלשלח.

הגמרא מבארת את טעם הדין. מקשה הגמרא: **בְּשֶׁלָּמָא** – המשנה מובנת בדין זה **שעוֹף טָמֵא הרוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי טָהוֹר**, פטור משילוח הקן, כיון **דִּבְעִינָן** – יש צורך בקיום לשון הפסוק '**צִפּוֹר**', **וְלֵיכָא** – ואינו מתקיים באופן זה, שהרי התבאר לעיל (קלט:) שלשון 'צפור' שייך רק לגבי עוף טהור. **אֶלָּא** הדין של **עוֹף טָהוֹר הרוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָמֵא**, שגם הוא פטור, אינו מובן, **הָא צִפּוֹר הוּא** – הרי יש צפור הרובצת על הביצים, ומה אכפת לנו שהביצים הם של עוף טמא.

מתרצת הגמרא: ביאור דין זה הוא **כִּדְאָמַר** [–כמו שאמר] **רַב כַּהֲנָא**, נאמר בפסוק (דברים כב ז) 'שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ', שמלשון 'תִּקַּח לָךְ' יש לדרוש שחיוב שלוח הקן נאמר רק באופן שהנך יכול ליטול את הביצים או האפרוחים לעצמך לאכילה, **וְלֹא** באופן שתצטרך להאכילם **לִכְלָבֶיךָ, וְהָכָא נַמִּי** – ואף כאן, לגבי ביצים טמאות, יש לדרוש 'תִּקַּח לָךְ', **וְלֹא לִכְלָבֶיךָ**, וכיון שביצים טמאות אסורות באכילה, פטור המוצאם משילוח הקן.

מבררת הגמרא: **וְהֵיכָא אִיתְּמַר** – ולגבי מה נאמרו דבריו **דְּרַב כַּהֲנָא**. מבארת הגמרא: דבריו של רב כהנא נאמרו **אַהָא דְּתַנְיָא** – על ברייתא זו, שכך שנינו בה, **אִם טְרֵפָה** – אֵם הרובצת על האפרוחים, והיא טריפה, **חַיָּיב** המוצאה **בְּשִׁילּוּחַ** הקן, אבל אם **הָאֲפְרוֹחִים** הם **טְרֵפוֹת, פָּטוּר** המוצאם **מִשִּׁילּוּחַ**. והקשינו, **מָנָא הָנֵי מִילֵּי** – מנין נלמדו דינים אלו. ועל זה **אָמַר רַב כַּהֲנָא**, שלומדים כן **מִדְּאָמַר קְרָא** 'תִּקַּח לָךְ', ויש לדרוש שחיוב שלוח הקן נאמר רק באופן שהנך יכול ליטול את הביצים או האפרוחים לעצמך לאכילה, **וְלֹא** באופן שמחמת שהם אסורות עליך באכילה תצטרך להאכילם **לִכְלָבֶיךָ**, ואפרוחים של טריפה אינם ראויים לאכילת האדם עצמו אלא רק לאכילת כלביו, ולכן פטור המוצאם משילוח הקן.

הגמרא מבררת דין זה שבברייתא. מקשה הגמרא: **וּלְחַקִּישׁ** – והרי יש להקיש ולהשוות את דין **האֵם הַטְּרֵפָה** לְדין **הָאֲפְרוֹחִים** הטריפות, ואם כן, **מָה אֲפְרוֹחִים טְרֵפוֹת**, המוצאן **פָּטוּר מִשִּׁילּוּחַ**, שהרי הוא אינו יכול לאוכלם, כמו כן, **אַף** אם מצא **אֵם טְרֵפָה, נַמִּי** – גם כן יהיה **פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ**.

אגרות קודש

ב"ה, ה' ניסן, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

... נהניתי ממ"ש בפרטיות אודות הסדרים השונים בהישיבה ובב"ר, ובודאי גם על להבא יעשה כן, ובודאי למותר להעיר על ההשגחה בהנהגת התלמידים והתלמידות בענינים דיראת שמים, ברכות וכו' וכו', שזהו יסוד בחיי היום יומים, וכשירגילו אותם בהנ"ל הרי הרגל נעשה טבע שני.

בברכה לחג הפסח כשר ושמח.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **ה** דֶּרֶךְ הָאוּמָנִים הָעוֹשִׂים כְּלֵי מַתֶּכֶת לְהַכּוֹת בַּפַּטִּישׁ עַל הַכְּלִי אַחַר שֶׁנִּגְמַר כְּדֵי לְהַשְׁוּוֹת עַקְמִימוּתוֹ בְּהַכָּאָה
2 זוֹ [מה], וְהַכָּאָה זוֹ הִיא גְּמַר מְלָאכֶת הַכְּלִי, וְהוּא אַב מְלָאכָה שֶׁהָיְתָה בִּכְלֵי הַמִּשְׁכָּן [מו].
3 וְכָל הָעוֹשֶׂה שׁוּם דָּבָר שֶׁהוּא גְּמַר עֲשִׂיַּת הַכְּלִי [מז] וְתִקּוּנוֹ [מח] - הֲרֵי גְּמַר זֶה נֶחְשָׁב לִמְלָאכָה, וְהוּא תּוֹלְדַת
4 "מַכֶּה בַּפַּטִּישׁ" שֶׁהָיָה בַּמִּשְׁכָּן [מט], כְּגוֹן הַצָּר צוּרָה בִּכְלֵי הָעוֹמֵד לְצַיְּרוֹ [נ], אֲפִלּוּ לֹא צִיֵּר אֶלָּא מִקְצָת הַצּוּרָה
5 - הֲרֵי עָשָׂה מִקְצָת גְּמַר הַכְּלִי וְחַיָּב [נא], שֶׁאַף שֶׁהַצִּיּוּר [נב] מִצַּד עַצְמוֹ אֵינוֹ חָשׁוּב מְלָאכָה [70], מִכָּל־מָקוֹם עַכְשָׁו
6 שֶׁהַכְּלִי נִגְמַר וְנִתְקַן עַל יָדוֹ - הֲרֵי הוּא נֶחְשָׁב לִמְלָאכָה [נג].
7 וְכֵן כָּל הָעוֹשֶׂה אֵיזֶה תִּקּוּן לִכְלִי - הֲרֵי תִּקּוּן זֶה נֶחְשָׁב לִמְלָאכָה וְחַיָּב [נד].

ביאורי הלכה

מה] בהכאה זו - אף שהכלי ראוי לשימוש ואין לו צורך בהכאה זו - וממילא אין חייב עליה משום בניין הכלי, מכל־מקום כיון שבעיני האומן המלאכה לא נסתיימה ודרכו להמשיך בפעולות נוספות - חייב עליהם.

מו] בכלי המשכן - במלאכת "מכה בפטיש" לא נוצר או נבנה דבר בעל חשיבות שאפשר להגדירו כ"מלאכה", ולכך אב המלאכה אינו "גמר מלאכת הכלי" או "השוואת העקמומית" [64], אלא דרך האומנים להכות בפטיש היא המחשיבה פעולה זו כמלאכה וכפעולה בעלת חשיבות במלאכת הכלי [65].

מז] עשיית הכלי - היינו גימור שאין בו תוספת כלל לשימוש הכלי.

מח] ותיקונו - תיקון הכלי, היינו הוספת דבר של ממש בכלי [66] - כשאין בזה חיוב מלאכה אחרת.

מט] שהיה במשכן - תולדות מכה בפטיש הן כל פעולה שדרך האומנים לעשותה כחלק ממלאכת הכלי [67].

נ] העומד לציירו - אבל בכלי שאינו עומד לציירו אין דרך האומנים בכך, ואין לזה חשיבות של גמר מלאכה.

נא] וחייב - חיוב המלאכה אינו על התוצאה אלא על המעשה, ואין לזה שיעור [68].

נב] שאף שהציור - ציור (היינו עשיית או חריצת קווים) מצד עצמו אינו חשוב מלאכה עד שייעשה באופן הנחשב ל"כותב" [69].

נג] נחשב למלאכה - הציור עצמו (הגימור) נחשב למלאכה ולא גמר הכלי, ולכך נחשב שעשה מלאכה אף כשעשה מקצתו ולא גמר הכלי.

נד] וחייב - תיקון כלי פירושו הוספת ממשות בכלי

ציונים והוספות

64) בשונה משאר מלאכות כגון "זורע" או "כותב" שבהם אב המלאכה הוא תוצאות מעשהו שהם הזריעה או הכיתוב (ולא נקראים על שם הפעולה כמו: "המניח זרעים" או "המעביר קולמוס"), ולכך אם עשה בהם מקצת המלאכה ולא השלימה - פטור.

65) ולכן אם היכה שלא כדרך האומנים - פטור (אפילו במלאכת מחשבת משא"כ בזריעה ושאר מלאכות).

66) בין היה ראוי לשימוש בלעדי ההוספה (עד"ז בסי' תקב ס"ט איסור מכה בפטיש בבישול בקדרה חדשה של חרס ביו"ט שעי"ז מתחזקת ומתקשה וזהו גמר תיקון עשייתן), בין לא היה ראוי לשימוש (כדלהלן).

67) אב המלאכה היחיד הוא הכאה בפטיש על כלי מתכת (ראה תוספתא כריתות פרק ב הלכה י' שלחכמים אב המלאכה הוא הורדת הפטיש בלבד).

68) בזה מלאכת "מכה בפטיש" חמורה יותר ממלאכות שיש בהם שיעור, אך מאידך גם ב"מכה בפטיש" מותר לכתחילה להתחיל את המעשה לפני השבת אף שסיומו (ותוצאתו) יהיה בשבת, כיון שלחצי המעשה שנעשה בשבת אין כל חשיבות, וכגון שהתחיל להוריד הפטיש בערב שבת והנגיעה בכלי נעשתה בשבת, אך אין להתחיל ציור בע"ש ולהמשיכו בשבת, שכל התקדמות בציור היא ענין בפ"ע (ע"פ לקוטי שיחות ח"ה עמ' 32 הערות 28, 32).

69) ציור קווים מצד עצמו אינו מלאכה, כשם שהנחת זרעים מצד עצמה אינה חשובה מלאכה עד שיונחו במקום ובאופן שייחשב ל"זורע".

לרוב, הציורים שעל הכלים הם חריטת פס או שניים ואין בהם משום כותב, אך כשמקשט הכלי בצורות שונות ייתכן שיש בזה גם משום "כותב" (ע"פ סי' שמ ס"י) וראה להלן כמה ביאורים על איזה ציור חייב משום "כותב".

70) להלן סי' שמ ס"י נפסק שהרושם רשמים וצורות בשטר וכיוצא בהם כדרך שהציירים רושמים חייב משום תולדת כותב, ונאמרו כמה ביאורים מדוע נפסק כאן שהציון מצד עצמו אינו חשוב מלאכה:

א. בס' שיעורי הלכה למעשה (ח"א סי' ל) ביאר שכדי להתחייב במלאכת "כותב" צריך לצייר בשיעור מסויים, וכאן מדובר שצייר פחות משיעור זה (כמו חצי אות) (והוא כעין המבואר בפמ"ג סי' שמ משז"ז ס"ק ד על שאלה דומה שהקשו על הרמב"ם). וצ"ע שלא נרמז כאן כלל שמדובר בחצי שיעור, ועוד שלפירוש זה המשך הדברים "עכשיו שהכלי נגמר וניתקן על ידו הרי הוא נחשב למלאכה" בא לבאר מדוע נחשב למלאכה גם בחצי שיעור, ואין כאן שום ביאור בזה, ואדרבה. וע"כ כוונת רבינו לבאר גדר "מכה בפטיש" שאפשר לחייב עליו גם כשלא עשה מלאכת "בונה" או "כותב", וכבר נתבאר לעיל מדוע חייב עליה בכלשהו.

וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הָעוֹשֶׂה כְּלִי מִתְּחִלָּתוֹ[נה], שֶׁחַיָּב מִשּׁוּם "מַכֶּה בַּפַּטִּישׁ", אַף אִם הוּא בְּעֵנְיָן שֶׁאֵין בּוֹ מִשּׁוּם בּוֹנֶה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִמָּן שי"ד[74] וְסִמָּן שכ"ב[75]:

סימן שב סעיף ה דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת:

ביאורי הלכה

כמו פתיחת ברז נוסף בחבית וכיו"ב[71], וחייבים על תיקון זה משום "מכה בפטיש" אף שאין בו משום מלאכה אחרת - ואפילו אינו גמר מלאכה[72].

נה] **כלי מתחילתו** - אפילו לא גמרו[73].

ציונים והוספות

ב. יש שביארו (ע"פ הביאור הלכה סי' שמ ד"ה במשקין) ביישוב קושיא דומה על הרמב"ם) שאין חייבים על ציור צורה, אבל בסי' שמ מדובר שעושה רושם של צורה כדי שהצובע יראה כיצד לצבוע.

ג. עוד כתבו לחלק בין צר בכלי בו אין חיוב משום כותב, לבין המצייר על נייר או כותל (ע"פ מרכבת המשנה פי"א הי"ד).

ד. ביאור נוסף ע"פ שו"ת אבני־נזר חאו"ח סי' קעז המחלק בין ציור שכוונתו להשביח הכלי ולתקנו שאין בזה משום כותב, משא"כ כשכוונתו עבור הצורה, והכלי או השטר משמש כלוח לזה.

71) כשהכלי היה ראוי לשימוש גם מבלעדי תיקון זה, וכל־שכן אם נעשה ראוי לשימוש על ידי התיקון (וראה סי' שכג ס"ח על הטבלת כלי חדש בשבת).

72) תיקון כלי הוא פעולה בעלת חשיבות ואומנות כשלעצמה ואין צריך להגיע ל"דרך האומנים".

73) במכל־שכן מתיקון כלים דלעיל, ואין לך דרך האומנים גדול מזה.

74) כגון כלי שאינו מחזיק ארבעים סאה ואינו בנין גמור (שם ס"א, וראה שם סי"ז שיש אומרים שאין איסור משום "בונה" אפילו בבנין גמור).

75) סי' זה בשוע"ר לא הגיע לידינו, ובשו"ע שם ס"ד נתבאר שהקוטם קש או תבן לחצוץ בו שיניו חייב משום מכה בפטיש אף שאין בזה משום בונה. ועד"ז לקמן סי' שיד סי"א (הקוטם עלה באופן שיוכל לשמש לסתימת נקב בחבית) ועד"ז בסי' שמ סי"ז (השובר חרס או קורע נייר ומתקנו בזה לאיזה תשמיש).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות תפילין – לפי לוח "רב יומי"

כ ואם נפסקה אחת מאותיות הפשוטות שאין להם אלא ירך אחת כגון וא"ו או זיי"ן או נו"ן פשוטה וכיוצא בהן אין שיעור הכשרן כמלא אות קטנה שהיא יו"ד כמו ברגל הה"א וכיוצא בה שהרי וא"ו שלא נשתייר ממנה אלא כמלא יו"ד אין זה וא"ו כלל וכן בשאר אותיות הפשוטות אלא הכשרן תלוי בקריאת התינוק שאינו חכם ולא טפש שאם התינוק יודע לקרותן כהלכתן כשרות ואם לאו פסולות אבל תינוק חכם שמבין הענין דהיינו פירוש המלות הרי הוא אומר האות הנפסקת מתוך הבנתו שמתפרש יפה לפי הענין ואין סומכין עליו אבל אם אינו חכם כל כך להבין הענין אע"פ שהוא חכם בהכרת האותיות היטיב סומכין עליו וזהו לא טיפש שאמרו.

ומכאן אתה למד שאין צריך לכסות מלפניו שאר האותיות כמו שנוהגין שא"כ אף החכם שמבין הענין שקורא מהיכן יבין לקרות אות זו כהלכתה כיון שאינו יודע ענינה ופירושה ומכל מקום אות שנפסקה בנקב ונשתייר ממנה גם למטה מהנקב צריך לכסות מלפניו מה שלמטה מהנקב לפי שהוא יצרפנה עם מה שלמעלה מהנקב ויקרא האות כהלכתה ובאמת אינן מצטרפין כיון שהנקב מפסיק ביניהם. וה"ה אם מפסיק ביניהם שריטה העוברת בעובי האות מעבר לעבר אבל אם אינה עוברת מעבר לעבר אפילו היתה כן בשעת הכתיבה אינה פוסלת כיון שאין האות חלוקה לשתים לגמרי ואינו דומה לנקב שבאמצע העובי שפוסל אם היה בשעת הכתיבה לפי שמקצת עובי האות שמצד זה של הנקב אינו מוקף גויל במקום הנקב וכן מקצת עובי שמצד זה של הנקב משא"כ בשריטה שהיא קלף חלק וחשובה היקף גויל למקצת העובי שהאות מתכשרת בו שלא נתנו שיעור לעובי האותיות ויוכל לעשותן דקות מאד אפילו לכתחלה.

ואם השריטה עוברת מעבר לעבר והיתה כן בשעת הכתיבה יש אומרים שאין קריאת התינוק מועלת בה אפילו אם יכסו מלפניו מה שלמטה שלא הכשירו בקריאת התינוק אלא באות שנכתבה מתחלה ארוכה כראוי ואח"כ נתקצרה על ידי הנקב או על ידי שריטה ויש אומרים שאפילו היתה קצרה מתחלתה והתינוק קוראה כהלכתה כשרה ולכן אם אירע שכתב הסופר איזו אות מאותיות הפשוטות ומסתפק בשיעור ארכה אם היא ארוכה כהלכתה ואי אפשר לו להגיה משום שלא כסדרן כמו שיתבאר מראה לתינוק שאינו חכם ולא טפש וסומך עליו (וכן עיקר וכן נוהגין):

* * *

כא אין מכשירין ע"י קריאת התינוק אלא כשאנו מסופקים אם אורך האות הוא כשיעור או אם רוחב האות הוא כשיעור כגון ד' שנכתבה קטנה כעין יו"ד שאם התינוק קוראה ד' כשרה. אבל אם ידוע לנו שאין האות כהלכתה אפילו התינוק קוראה כהלכתה אין זה מועיל כלום כגון

שמקצת יודי"ן של העייני"ן והשיני"ן והאלפי"ן או רגלי התוי"ן אינן נוגעים בגוף האות פסולות אף שהתינוק קוראן כהלכתן כי מה תועיל קריאת התינוק ועינינו רואות שאין האות כהלכתה. ומכל מקום מועלת קריאת התינוק באותיות אלו לענין שיוכל לתקנן אף אם כתב אחריהן ואין בזה משום שלא כסדרן כמו שיתבאר:

כב ואם נפלה טיפת דיו לתוך האות ואינה ניכרת האות (אע"פ שעדיין היא מוקפת גויל בתוכה) כגון שנפלה לתוך ד' ונראית כה"א או שנפלה לתוך ב' ונראית כפ"א או שאין שם ב' עליה או שנפלה לתוך אות אחרת ואין שמה עליה או שמחסרת קצת מן האות אפילו אינה מחסרת ממנה אלא קוצה והוא קוץ שהאות נפסלת בחסרונו או שנראית הטיפה כאלו הוא גופה של אות אע"פ שהאות ניכרת היטב פסולה ואין לה תקנה לגרור הטיפת דיו ועל ידי כך תהיה האות כתיקונה מפני שהוא כחק תוכות דהיינו שחוקק התוך של אות וממילא נשאר צורת אות במה שאינו נגרר והתורה אמרה וכתבתם ולא וחקקתם ופי' חכמים שבחק תוכות הכתוב מדבר וה"ה אם מוחק הדיו בעודו לח ועל ידי כך נעשית האות כתקנה הרי זה כחק תוכות שאין חילוק בין חקיקה וגרירה למחיקה כיון שאינו כתיבה והתורה אמרה וכתבתם:

כג וכן אם טעה וכתב ד' במקום רי"ש או ב' במקום כ' אין תקנה לגרור או למחוק התג מפני שהוא כחק תוכות אבל יכול להוסיף עליו דיו ולעשותו עגול כרי"ש או ככ"ף והוא שלא כתב עדיין כלום אחר אות זו שאם לא כן פסול משום שלא כסדרן כמו שיתבאר וכן אם כתב רי"ש במקום ד' או כ' במקום ב' יכול להוסיף דיו ולעשותה מרובעת כהלכתה אם לא כתב אחריה שכל שמתקן על ידי כתיבה ולא על ידי גרירה או מחיקה כשר אבל אינו יכול לגרור הכ"ף לעשותה כמו בי"ת או הרי"ש לעשותה כדלי"ת:

* * *

כד וכל זה בגרירת דיו אבל אם נטף שעוה על האותיות גוררה וכשר. ואם מותר לגוררה מספר תורה בשבת יתבאר בסי' ש"מ:

כה מ"ם פתוחה שנדבק פתיחתה ונסתמה אין מועיל לגרור הדבק ולפותחה מפני שהוא כחק תוכות ומה תקנתה לגרור כל החרטום ותשאר בצורת נו"ן כפופה ואח"כ יכתוב מה שגרר ואין בזה משום חק תוכות אע"פ שלא גרר צורת הנו"ן וחזר וכתבו מחדש לפי שצורת הנו"ן נעשה מתחלה בהכשר אלא שנפסלה האות בנגיעת החרטום לכן די כשגורר החרטום וחוזר וכותב מחדש אבל רי"ש שכתבה כמין ד' יש להחמיר ולומר שלא די כשיגרור הירך לבד או הגג לבד ויחזור ויכתבנו מחדש מפני שבין הגג ובין הירך נעשה בפיסול שכן דרך הסופרים שכותבין תחלה הגג עם התג שמאחוריו ואח"כ הירך למטה ונמצא שגם הגג נעשה בפיסול שעשה לו תג מאחוריו ואין צריך לומר הירך שנעשה אחר עשיית התג ולכן צריך לגרור שניהם ואע"פ שי"ל שאף כשגורר אחד מהם כיון שבמה שנשאר אין בו צורת אות כלל א"כ כשחוזר וכותב מה שגרר ה"ז ככותב האות מתחלתה אעפ"כ אין להקל לשייר מאומה מן האות כיון שכולה נעשה בפיסול שאף שהגג כולה נעשה בהכשר רק הריבוע שמאחריו בלבד הוא הפסול מכל מקום כיון שהכל נעשה בכתיבה אחת הרי הכל אחד וכן כ"ף פשוטה שצריך להיות רגלה ארוכה כפליים כגגה שלא תדמה לר' ועשה לה גג רחב כאורך רגלה אם אינו יכול למשוך רגלה שתהיה כפליים כגגה צריך למחוק כל הגג הואיל וכולה נעשית בכתיבה אחת ואפילו במלת אלהיך יכול למחוק רק שיזהר שלא ימחוק הרגל משא"כ בחרטום של מ"ם שאינו נעשה בכתיבה א' עם צורות הנו"ן וה"ה כל אות שנכתב בב' כתיבות כגון הג' וכיוצא בה דינה כמ"ם:

* * *

כו ומכל מקום כל מה שכתב באותו אות אחר שנעשה בה הפיסול צריך לגררו ולכתבו מחדש אע"פ שלא נכתב בכתיבה אחת עם הפסול כגון יו"ד העליונה של הא' שהיא נוגעת בגג שתחתיה יותר ממה שצריך להיות נוגעת שאין צריך להיות נוגעת אלא בעוקצה הימיני ולא בעצמה כמו שיתבאר בסי' ל"ו והוא כתב הגג סמוך מאוד עד שנגע בעצמו של יו"ד צריך לגרור כל הגג והיו"ד שתחתיה ולכתבה מחדש אבל אם עוקצה השמאלי נוגע בגג ולא עצמה של יו"ד כשר שאף בלא עוקץ זה שם יו"ד עליה אינו פוסל בנגיעתו ואם יו"ד התחתונה נוגעת בעצמה לגג א"צ לגרור הגג אלא יו"ד התחתונה בלבד שנעשית בפיסול וה"ה ברגל התי"ו:

כז וכן הדין ביוד"י השי"ן והעי"ן והצד"י והפ"א שנגעו בגוף האות בעצמן ולא בעוקצן בלבד שצריך לגרור כל מה שכתב באותו אות אחר שנעשה בה הפיסול ואין קריאת התינוק מועלת בזה כלל כיון שעינינו רואות שאין האות כתיקונה וכן אם נגעו רגלי הה"א והקו"ף בגג אפילו נגיעה דקה כחוט השערה ותינוק שאינו חכם קוראן כהלכתן פסולות ואין תקנה להפרידן משום חק תוכות ומכל מקום אין צריך לגרר כל האות אלא די שיגרר הרגל שנעשית בפיסול ויחזור ויכתבנה אבל הגג וירך ימיני שנעשה מתחלה בהכשר אין צריך לגרדן ומכל מקום אם כתב מתחילה רי"ש ואח"כ טעה ועשה לה תג כעין דלי"ת אין לה תקנה בגרירת התג בלבד שכיון שאין עושה מעשה בגוף האות אלא היא נעשית רי"ש על ידי גרירה בלבד הרי זה כחק תוכות משא"כ בה"א וקו"ף שעושה מעשה בגופן שגורר רגלן וחוזר וכותבן מחדש והרי זה כאלו כותב כל האות כיון שאין שם ה"א וקו"ף עליהן בלי רגל זו ולפ"ז גם ברי"ש שטעה ועשה לה תג כעין דלי"ת יש להקל בגרירת התג עם הגג בלבד או עם הירך בלבד כדי לעשות מעשה בגוף האות והשאר אין צריך לגרור כיון שנעשה בהכשר מתחילה ואעפ"כ המחמיר לגרור את כולה תבא עליו ברכה:

* * *

כח וכל זה כשהפיסול הוא בצורת גוף האות אבל אותיות הנוגעות ודבוקות זו בזו בין שנדבקה קודם שנגמרה

השנית שלא היתה עליו צורת אות בהכשר מעולם בין שנדבקה אחר שנגמרה יכול להפרידן בסכין וכשר ואין בזה משום חק תוכות כיון שלא היה פסולן בגופן אלא מחמת חסרון היקף גויל סביב להן לפיכך אם נשתנה צורת האות ע"י דביקתה לחברתה אין פירוד מועיל בה ודינה כמ"ם שנסתמה שכל מה שנכתב בפיסול צריך גרירה ויש אומרים שה"ה אם כל אורך האות דבוקה לחברתה אין פירוד מועיל בהן:

כט כל מקום שאין פירוד מועיל אין העברה בקולמוס על האות מועלת שלא יצטרך לגררה ולכתבה מחדש שכיון שכתב התחתון קיים אין העליון מועיל כלום שכתב על גבי כתב אינו כתב כלל אלא על גבי הקלף:

ל כל מקום שאין פירוד מועיל וצריך לגרור ולחזור ולכתוב אפילו מעט אין תקנה זו מועלת אלא כשעדיין לא כתב כלום אחר הטעות אבל אם כתב צריך למחוק כל מה שכתב אחריו ולחזור ולכתוב הכל אחר שיתקן הטעות ואם כתב אחד משמות שאינן נמחקין צריכה פרשה זו גניזה לפי שכשמתקן הטעות ע"י כתיבה לאחר שכתב איזה אות מהפרשה אחר הטעות נמצא פרשה זו כתובה שלא כסדרה והתורה אמרה והיו בהוויתן יהיו.

אבל אותיות שנדבקו זו בזו בענין שפירוד מועיל בהן יכול להפרידן אפילו אחר כתיבת כל הפרשה ואין בזה משום כותב שלא כסדרן כיון שעתה אינו כותבן אלא מכשירן ע"י גרירת הדביקות שביניהם וגרירה אינה כתיבה ואפילו אות שמכשירו ע"י כתיבה מועטת מכל מקום אם היתה צורתה עליה קודם לכן בשעת כתיבתה ולא היתה נראית כלל כאות אחרת כגון היודי"ן שעל השינ"ן ועל העיינ"ן והצד"י ושל האלפי"ן ופאי"ן ורגלי התווי"ן שלא היו נוגעין בגוף האות ותינוק שאינו לא חכם ולא טפש קוראן כהלכתן יכול לתקנו אחר כן ואין בזה משום שלא כסדרן.

* * *

אבל אם רגל הה"א או הקו"ף נוגע בגג אפילו נגיעה דקה כחוט השערה שצורתן עליהן והתינוק קוראה כהלכתה מכל מקום כיון שצריך לגרר תחילה כל הרגל א"כ שוב אין צורתן עליהן וכשחוזר וכותבן הרי זה כותב שלא כסדרן וכן בשאר נגיעות שצריך לגרור האות עד שתפסיד צורתה אי אפשר לתקנה אחר כן כגון יו"ד העליונה והתחתונה של האל"ף והשי"ן והעי"ן והצד"י והפ"א ורגל התי"ו שהן נוגעין בגוף האות יותר מהראוי בענין שנפסלה וכן מ"ם פתוחה שנסתמה וכל כיוצא בזה ואפילו במקום שא"צ גרירה כלל אלא כתיבה משהו בלבד מכל מקום אם האות חלוקה לשתים ונראית כב' אותיות כגון צד"י שכתבה יו"ד נו"ן או שי"ן שכתבה עי"ן יו"ד אף על פי שהתינוק שאינו חכם קוראן כהלכתן אינו יכול לתקנו אח"כ שכיון שעינינו רואות שיש להן צורת אותיות אחרות אם כן כשמתקנם אח"כ ה"ז ככתיבה מחדש והרי זה כותבה שלא כסדרה וכן חי"ת שכתבה ב' זייני"ן ופרידתן ניכרת היטיב תיכף ומיד שרואין אותן אבל אם אין ניכרת פרידת החטוטרות שעל גבי זייני"ן עד שיסתכל בה יכול לתקנן אח"כ ואפילו אם התינוק קוראן זייני"ן אין הולכין אחריו באות זו לפי שאין התינוק מורגל בח' כזו שעם החטוטרות (אבל בצד"י ושי"ן הולכין אחר קריאת התינוק בין להקל בין להחמיר אלא אם כן עינינו רואות שהן יו"ד נו"ן או עי"ן יו"ד אין משגיחין על התינוק) וכן אם לא עשה רגל ימנית של יו"ד אין לה תקנה אח"כ (אפילו אם התינוק קוראה כתיקונה) מפני שאין שם יו"ד עליה בלא רגל זו ונמצא כותב שלא כסדרן אבל אם לא עשה עוקץ השמאלי יכול לתקן אח"כ שאף בלא עוקץ זה שם יו"ד עליה ואין בעשייתו משום כותב שלא כסדרן:

* * *

לא הכתיבה צריכה להיות לשמה שיכתוב הפרשיות לשם קדושת תפילין בפירוש ואם כתבן סתם פסולות והאזכרות צריך לכתבן לשם קדושתן בפירוש ואם כתבן סתם יגנזו ויש להסתפק בכל מקום שצריך לשמה אם די במחשבה שיחשוב בלבו שעושה דבר זה לשם מה שצריך לעשותו כגון הפרשיות לשם קדושתן והאזכרות לשם קדושתן או אם צריך להוציא כן בשפתיו ולא די במחשבה לבד וספק של תורה להחמיר וצריך שיאמר בפיו בהתחלת הכתיבה אני כותב פרשיות אלו לשם קדושת תפילין ומלבד זה בכל פעם שכותב אזכרה צריך שיאמר שכותבה לשם קדושת ה' ואם לא אמר כן בפירוש בכתיבת האזכרות אלא חושב כן בלבו כשרות בדיעבד הואיל והוציא בתחלת הכתיבה בפיו שכותבן לשמן אבל אם לא הוציא מפיו בתחלת הכתיבה יש להחמיר בשל תורה ולפסול אפילו בדיעבד אע"פ שחישב בלבו אבל בעיבוד העורות יש להקל בדיעבד אם חשב בלבו בתחילת העיבוד שמעבדן לשם ספר תורה או תפילין אע"פ שלא הוציא בשפתיו לפי שיש אומרים שא"צ עיבוד לשמה אלא למצוה מן המובחר אבל בדיעבד כשר אע"פ שמעובד שלא לשמו ואף שאין דבריהם עיקר מכל מקום יש לסמוך ע"ז להקל בדיעבד כשחישב בלבו אע"פ שלא הוציא בשפתיו כיון שיש להסתפק שמא די במחשבה לבדה אפילו לכתחילה:

לב כשבא להתנמנם לא יכתוב מפני שאינו כותב אז בכוונה לשמה (שאף שלומר בפיו א"צ אלא בתחילת הכתיבה מכל מקום במחשבתו צריך להיות בכל הכתיבה שכותב לשם תפילין ולא כמתעסק בעלמא כמו שבגט צריך להיות במחשבתו בכל תורף הגט שכותבו לשמו ולשמה כמו שנתבאר למעלה):

סימן לב דין כתיבת התפילין:

'לקוטי תורה' חג הפסח – הפרשה החסידית

שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת[1] [ב]

"**שֵׁשֶׁת** יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹקֶיךָ, לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה" (רְאֵה טז, ח):

לְהָבִין, שֶׁבִּשְׁמִינִי־עֲצֶרֶת כְּתִיב (אֲמוֹר כט, לה): "עֲצֶרֶת תִּהְיֶה **לָכֶם**", וְכָאן כְּתִיב: "עֲצֶרֶת **לַה' אֱלֹקֶיךָ**"?

וְגַם, מָהוּ עִנְיָן "לֹא תַעֲשֶׂה **מְלָאכָה**" – דְּהַוָּה לֵיהּ לְמֵימַר "מְלֶאכֶת **עֲבוֹדָה**", דְּהָא "מְלֶאכֶת **אוֹכֶל נֶפֶשׁ**" מוּתָּר בְּיוֹם טוֹב?

וְהָעִנְיָן, דְּהִנֵּה בַּגְּמָרָא פֶּרֶק ו' דִּפְסָחִים (סח, ב) אִיכָּא פְּלוּגְתָּא דְּתַנָּאֵי, בְּעִנְיָן יוֹם־טוֹב:

דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סְבִירָא לֵיהּ: "אוֹ כּוּלּוֹ לַה' אוֹ כּוּלּוֹ לָכֶם", וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סְבִירָא לֵיהּ: "חֶצְיוֹ לַה' וְחֶצְיוֹ לָכֶם".

וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "עֲצֶרֶת **לַה' אֱלֹקֶיךָ**", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "עֲצֶרֶת תִּהְיֶה **לָכֶם**"? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר: אוֹ כּוּלּוֹ כו'[2], וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר: חֲלָקֵהוּ – חֶצְיוֹ כו'[3].

וְעַל כָּל פָּנִים, מִדִּכְתִיב גַּבֵּי שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח "**לַה' אֱלֹקֶיךָ**" – מִכְּלָל, דְּיֵשׁ בּוֹ שַׁיְּיכוּת יוֹתֵר לִהְיוֹת "כּוּלּוֹ לַה'" מִבִּשְׁמִינִי־עֲצֶרֶת דִּכְתִיב "**לָכֶם**".

וּבָזֶה יוּבָן גַּם כֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב בּוֹ "לֹא תַעֲשֶׂה **מְלָאכָה**", דְּכֵיוָן דְּאִי בָּעֵי עוֹשֶׂה "כּוּלּוֹ לַה'", אִם כֵּן אָסוּר בַּעֲשִׂיַּית "מְלֶאכֶת אוֹכֶל נֶפֶשׁ". כִּדְפָסַק הַ"מָּגֵן אַבְרָהָם"[4]: "שֶׁהַמִּתְעַנֶּה תַּעֲנִית חֲלוֹם בְּיוֹם־טוֹב – אָסוּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה, אֲפִילּוּ מְלֶאכֶת אוֹכֶל נֶפֶשׁ". וְהָדָא הוּא דְּאָמַר: אִם עוֹשֶׂה "כּוּלּוֹ לַה'" – אָסוּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה לְגַמְרֵי.

וְהִנֵּה, עִיקַּר הַשִּׂמְחָה הוּא, לִשְׁמוֹחַ בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, כְּמַאֲמָר[5]: "וְיִשְׂמְחוּ **בְּךָ** יִשְׂרָאֵל". וְהִנֵּה, הֲגַם שֶׁשִּׂמְחָה זוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת כָּל הַשָּׁנָה, עִם כָּל זֶה הַיּוֹם־טוֹב נִקְרָא "מוֹעֲדִים **לְשִׂמְחָה**"[6] – שֶׁאָז הַ"שִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה" הִיא בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז[7].

וְהַטַּעַם: שֶׁהִנֵּה עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת הוּא הַמְשָׁכַת תּוֹסֶפֶת אוֹר חָדָשׁ בַּאֲצִילוּת, וְגַם בַּכֵּלִים. וְהִנֵּה, הַנֶּפֶשׁ־אֱלֹקִית נִמְשְׁכָה מִפְּנִימִית־הַכֵּלִים, וְאַף עַל פִּי כֵן אֵין מִתְגַּלֶּה בָּהּ הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת, בִּבְחִינַת גִּילּוּי, לְהִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכוֹ בִּבְחִינַת אוֹר פְּנִימִי.

וְאַף שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַנֶּפֶשׁ־אֱלֹקִית הִיא מִפְּנִימִית־הַכֵּלִים דְּבִי"ע, שֶׁבָּהֶן נִמְשָׁךְ הַגִּילּוּי מַמָּשׁ בִּפְנִימִיּוּת, מִכָּל מָקוֹם, בַּנֶּפֶשׁ־הָאֱלֹקִית אֵין מֵאִיר כְּלָל בִּבְחִינַת פְּנִימִית רַק בִּבְחִינַת מַקִּיף. וְהַיְינוּ, מִשּׁוּם שֶׁהַנֶּפֶשׁ־הַבַּהֲמִית מְכַסָּה וּמַסְתִּיר, וּמַקֶּפֶת וְסוֹבֶבֶת אֶת הַנֶּפֶשׁ־הָאֱלֹקִית בִּלְתִּי תֵּת מָקוֹם לִיכָּנֵס בָּהּ הָאוֹר בַּנֶּפֶשׁ־הָאֱלֹקִית בִּבְחִינַת פְּנִימִית.

וְזֶהוּ "הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ כו'" (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ט).

אַךְ בְּיוֹם־טוֹב הִיא תּוֹסֶפֶת גִּילּוּי אוֹר, וְעַל יְדֵי זֶה מִצַּחְצַח כְּלִי הַנֶּפֶשׁ־הַבַּהֲמִית גַּם כֵּן. וְזֶהוּ "מַשְׂגִּיחַ מִן הַחַלּוֹנוֹת כו'" (שָׁם). וְלָכֵן אָז הֵן "מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה" – שֶׁהַשִּׂמְחָה הִיא בְּחִינַת גִּילּוּי כו'.

וְלָכֵן הִקְרִיבוּ "שַׁלְמֵי שִׂמְחָה", שֶׁזֶּהוּ פְּעוּלָּה לַנֶּפֶשׁ־הַבַּהֲמִית גַּם כֵּן, הַמִּסְתֶּרֶת וּמַעֲלֶמֶת עַל בְּחִינַת נִיצוֹץ אֱלֹקִי שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, וּמוֹנַעַת שִׂמְחַת ה', וְעַל יְדֵי הַקְרָבַת הָאֲמוֹרִים וְהַדָּם עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, נִבְלֶלֶת וְעוֹלָה נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה לָאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה, דְּהַיְינוּ לִמְקוֹר חוֹצְבָן – מִבְּחִינַת "פְּנֵי שׁוֹר" (יְחֶזְקֵאל א, י) שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה הָעֶלְיוֹנָה.

וְלָכֵן עַל יְדֵי אֲכִילַת בְּשַׂר הַשְּׁלָמִים הָיוּ יְכוֹלִים לִשְׁמוֹחַ בָּהּ', כִּי הַבָּשָׂר נַעֲשָׂה בְּחִינַת מְמוּצָע כו'. כַּיָּדוּעַ מֵעִנְיָן חִיּוּת וְכֹחַ שֶׁמְּקַבֵּל הָאָדָם, שֶׁהוּא מִדַּבֵּר – מִבְּחִינַת דַצַ"ח, וְהַיְינוּ מִפְּנֵי שֶׁמְּקוֹרָם מְאֹד נַעֲלֶה מִבְּחִינַת הָאָדָם, בְּסוֹד "אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי" (תְּהִלִּים קלט, ה). דְּהַיְינוּ, שֶׁמְּקוֹרָם מֵעוֹלָם הַתֹּהוּ. רַק שֶׁבִּבְחִינַת שְׁבִירַת הַכֵּלִים נָפְלוּ וְיָרְדוּ מַטָּה מַטָּה לִהְיוֹת בִּבְחִינַת דַצַ"ח, וְעַל יְדֵי הַקְרָבַת הָאֲמוֹרִים וְהַדָּם, שֶׁנִּכְלְלוּ וְעָלוּ לִמְקוֹרָן, נַעֲשָׂה הַבָּשָׂר מְמוּצָע שֶׁיּוּכְלוּ לִשְׁמוֹחַ בּוֹ יִתְבָּרֵךְ.

(וְלָכֵן שְׁלָמִים – לְשׁוֹן **שָׁלוֹם**, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרִבּוֹת פָּרָשָׁה צוֹ, סוֹף פָּרָשָׁה ט'. וּבְפָרָשָׁה נָשֹׂא פָּרָשָׁה י"ג, דַּף רנ"ד, עַמּוּד ב' גַּבֵּי "וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים" דְּ"קָרְבַּן נְתַנְאֵל" (נָשֹׂא ז, כג); וְגַם לְשׁוֹן **שְׁלֵימוּת**, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם דַּף רנ"ג, עַמּוּד ד' גַּבֵּי "וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים" דְּ"קָרְבַּן נַחְשׁוֹן" (נָשֹׂא ז, יז).

וּמַה שֶּׁכָּתוּב שָׁם: "**שְׁנֵי** שְׁלוֹמוֹת" – הַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַזֹּהַר חֵלֶק ג', בְּפָרָשָׁה וַיִּקְרָא י"ב, ב': "שָׁלִים לְעֵילָא וְשָׁלִים לְתַתָּא".

---

1. (נֶאֱמַר יָמִים אַחֲרוֹנִים דְּחַג הַפֶּסַח תקס"ח).

2. ("לַה', אוֹ כּוּלּוֹ לָכֶם").

3. (לַה', וְחֶצְיוֹ לָכֶם).

4. (אוֹרַח חַיִּים סִימָן תקכז, סָעִיף קִטְן כב וּבְרַמְ"א שָׁם סָעִיף כ בְּשֵׁם הָרִי"וֹ).

5. (נוֹסַח תְּפִלַּת הָעֲמִידָה שַׁחֲרִית וּמוּסָף לְיוֹם טוֹב. וּבְסִידּוּר אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן: "כָּל יִשְׂרָאֵל").

6. (נוֹסַח תְּפִלַּת הָעֲמִידָה וְקִידּוּשׁ שֶׁל יוֹם טוֹב).

7. (יֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז: לְשׁוֹן הַכָּתוּב וְיִחִי מט, ג).

וּפֵירוּשׁ "**לְתַתָּא**" יֵשׁ לוֹמַר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי" (תּוֹרָה אוֹר סז, ב), בְּפֵירוּשׁ "שָׁלוֹם בְּפָמַלְיָא **שֶׁל מַטָּה**", דְּהַיְינוּ, הֶאָרַת כֹּחוֹת נֶפֶשׁ־הָאֱלֹקִית בַּנֶּפֶשׁ־הַבְּהֵמִית, שֶׁלֹּא יְהֵא מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב מִצַּד הַגּוּף וְנַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית כו' – וְכֵן כָּאן, הַיְינוּ לִהְיוֹת גִּילּוּי הַשִּׂמְחָה בָּהּ' גַּם בַּנֶּפֶשׁ־הַבְּהֵמִית.

וְזֶהוּ כְּעִנְיָן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּפֵירוּשׁ "שׁוֹר הַבָּר" – שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן "וּבַר לֵבָב"[8], כַּךְ "שַׁלְמֵי שִׂמְחָה" – הַיְינוּ בָּשָׂר שֶׁכְּבָר נִתְבָּרֵר, עַל כֵּן נוֹתֵן כֹּחַ וְעוֹז בַּנֶּפֶשׁ־הַבְּהֵמִית[9].

וּבְשֶׁלֶ"ה, בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים שֶׁלּוֹ, דַּף קנ"ו, סוֹף עַמּוּד א', פֵּירֵשׁ "שְׁלָמִים" – עַל דֶּרֶךְ "שֶׁיִּהְיֶה הַשֵּׁם שָׁלֵם וְהַכִּסֵּא שָׁלֵם"[10]. וְזֶהוּ שְׁלָמִים – עִנְיָן שְׁלֵימוּת).

הֲרֵי מְבוֹאָר עִנְיָן הַקְּרָבַת "שַׁלְמֵי שִׂמְחָה" בְּכָל יוֹם־טוֹב. :

ב. וְהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל[11]: "הָעוֹלָם הַבָּא אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה כו'". וּלְפִי דִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם זַ"ל[12] קָאֵי עַל עוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת; וְהָרַמְבַּ"ן זַ"ל הֵשִׁיב עָלָיו[13], שֶׁאִם כִּדְבָרָיו כֵּן הוּא, אִם כֵּן מַאי חִידּוּשׁ הִשְׁמִיעָנוּ הַגְּמָרָא – וְכִי שַׁיָּךְ לְנֶפֶשׁ בְּלִי גּוּף – אֲכִילָה כו'? אֶלָּא מַסִּיק, שֶׁקָּאֵי עַל זְמַן תְּחִיַּית הַמֵּתִים, שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם בְּגוּף וְאַף עַל פִּי כֵן "אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה כו'".

וְהַטַּעַם, דְּהִנֵּה בְּחִינַת אֲכִילָה הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שִׁיר הַשִּׁירִים ה, א): "**אָכַלוּ רֵעִים, שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים**" – "אָכַלוּ[14] **רֵעִים** – **לְעֵילָא**", הֵם בְּחִינַת חָכְמָה־וּבִינָה; "שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ **דּוֹדִים** – **לְתַתָּא**", הֵם בְּחִינַת זו"נ, שֶׁהֵם בְּחִינַת הַמִּדּוֹת – חֶסֶד וּגְבוּרָה וְרַחֲמִים. דְּהַיְינוּ, שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה בְּחִינַת "רֵעִים", שֶׁהֵם בְּחִינַת חָכְמָה־וּבִינָה – צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּחִינַת "אֲכִילָה"; וּבִכְדֵי לִהְיוֹת בְּחִינַת מִדּוֹת – צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּחִינַת "שְׁתִיָּה".

דְּהִנֵּה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁאֵין עֵרוּךְ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, לֹא שַׁיָּךְ בּוֹ בְּחִינַת חֶסֶד, וַאֲפִילּוּ בְּחִינַת חָכְמָה. וְ"כּוּלָּם **בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ**" (תְּהִלִּים קד, כד) כְּתִיב, שֶׁבְּחִינַת הַחָכְמָה נִקְרָא לְגַבֵּיהּ יִתְבָּרֵךְ – בְּחִינַת עֲשִׂיָּה, וְנִקְרָא "אָדָם דַּעֲשִׂיָּה" כו', כְּמַאֲמָר[15]: "אַנְתְּ חַכִּים כו', וְלָאו מִכָּל אִלֵּין מִדּוֹת אִיהוּ כְּלָל". כִּי הַמִּדּוֹת הֵן בְּחִינַת גְּבוּל וּמִדָּה, בִּכְדֵי לִיתֵּן שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים[16], שֶׁיּוּכְלוּ לְקַבֵּל שָׂכָר, דְּהַיְינוּ לֵיהָנוֹת מִזִּיו הַשְּׁכִינָה כו'; וְלַעֲנוֹשׁ לָרְשָׁעִים כו'. שֶׁאִם הָיוּ רַחֲמִים פְּשׁוּטִים, בְּלִי גְּבוּל וּמִדָּה, הָיָה מְרַחֵם גַּם עַל הָרְשָׁעִים כו'.

וְהִנֵּה אָצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא אֵין־סוֹף וְאֵין עֵרוּךְ אֵלָיו כו', בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה בְּחִינַת חָכְמָה־וּבִינָה וּמִדּוֹת, צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּחִינַת **אֲכִילָה**, דְּהַיְינוּ הַשְׁפָּעָה מִלְּמַעְלָה. כַּמְּבוֹאָר בַּזֹּהַר וְ"עֵץ חַיִּים": "אַבָּא יוֹנֵק מִמַּזָּל הַח"[17], שֶׁהוּא בְּחִינַת אֲכִילָה וִינִיקָה עַל יְדֵי הַמַּזָּלוֹת כו'. וְזֶהוּ "**אָכְלוּ רֵעִים לְעֵילָא**".

וּבִכְדֵי לִהְיוֹת בְּחִינַת "**דּוֹדִים**", שֶׁהֵם הַמִּדּוֹת, צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּחִינַת **שְׁתִיָּה**, שֶׁהוּא בְּחִינַת יְרִידַת הַהַשְׁפָּעָה לְמַטָּה מַטָּה עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּחִינַת מִדּוֹת. כְּמוֹ לְמָשָׁל, שֶׁהַשְׁתִיָּה מוֹלִיךְ אֶת הַמַּאֲכָל לְמַטָּה, כִּי "מַיִם יוֹרְדִים כו'"[18]. וְזֶהוּ "שְׁתוּ וְגו'" **וְשִׁכְרוּ**", הוּא בְּחִינַת הִתְגַּלּוּת – "נִכְנַס יַיִן כו'"[19]. הֲרֵי נִתְבָּאַר עִנְיָן אֲכִילָה מַהוּ.

וְעַתָּה צָרִיךְ לְבָאֵר עִנְיָן **שִׁבְעִי שֶׁל פֶּסַח**:

כִּי הִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל בְּעִנְיָן קְרִיעַת יַם־סוּף: "רָאָתָה שִׁפְחָה עַל הַיָּם כו'"[20]. וּלְהָבִין, הֵיכָן הוּא מְרוּמָּז בַּתּוֹרָה שֶׁהָיָה גִּילּוּי אֱלֹקוּת גָּדוֹל כָּל כָּךְ? דִּבְשִׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה כְּתִיב (וְאֶתְחַנַּן ה, ד): "פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר כו'", אֲבָל כָּאן, מֵהֵיכָן לָמְדוּ זֶה?

אַךְ הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה כְּתִיב (בְּשַׁלַּח יד, טו): "מַה תִּצְעַק אֵלַי כו'", וְגַם כְּתִיב (שָׁם, יד): "ה' יִלָּחֵם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִישׁוּן". כִּי הִנֵּה יָדוּעַ, שֶׁהַדִּבּוּר הוּא עַל יְדֵי בְּחִינַת חָכְמָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלֵי ג, יט): "בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ" – "אַבָּא יָסַד בְּרַתָּא"[21], כַּיָּדוּעַ מִמִּשַׁל הַתִּינוֹק[22] – שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר כו'.

---

8. (תְּהִלִּים כד, ד. מִלְּשׁוֹן בָּרוּר וְנָקִי. – מְצוּדַת צִיּוֹן תְּהִלִּים יח, כא. רְאֵה לְקַמָּן שְׁמִינִי יח, ג).

9. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר עוֹד, סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְשַׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי" (תּוֹרָה אוֹר טו, ד). (וְעַיֵּן בְּ"פְּרַדֵּס", בְּ"עָרְכֵי הַכִּינּוּיִים" עֵרֶךְ "שְׁלָמִים". וּבְ"מְאוֹרֵי אוֹר", אוֹת שִׁי"ן, סָעִיף מ"ה. וּבְאוֹת זַיִי"ן, סָעִיף וָא"ו).

10. (רְאֵה תַּנְחוּמָא סוֹף פָּרָשַׁת תֵּצֵא. רַשִׁ"י סוֹף פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח. וְעוֹד).

וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק" (תּוֹרָה אוֹר פד, ב).

11. (בְּרָכוֹת יז, א).

12. (בְּפֵירוּשׁ הַמִּשְׁנָה סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק י. הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה ח, ב. מַאֲמָר תְּחִיַּית הַמֵּתִים).

13. (בְּשַׁעַר הַגְּמוּל בְּסוֹפוֹ (הוֹצָאַת שָׁאוְעֵל עַמּוּד שט)).

14. (אֲכָלוּ . . לְתַתָּא: זֹהַר חֵלֶק ג וַיִּקְרָא ד, א).

15. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בְּהַקְדָּמָה, "פְּתַח אֵלִיָּהוּ", יז, א).

16. (לִיתֵּן שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים . . וְלַעֲנוֹשׁ לָרְשָׁעִים: אָבוֹת ה, א: "בְּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר, וַהֲלֹא בְּמַאֲמָר אֶחָד יָכוֹל לְהִבָּרְאוֹת? אֶלָּא לְהַפְרִע מִן הָרְשָׁעִים שֶׁמְּאַבְּדִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, וְלִיתֵּן שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים שֶׁמְּקַיְּימִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת").

17. (רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר יג סוֹף פֶּרֶק ט. שַׁעַר יד סוֹף פֶּרֶק ח. וְעוֹד).

18. (מִמָּקוֹם גְּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ. רְאֵה תַּעֲנִית ז, א).

19. ("יָצָא סוֹד". עַרוּבִין סה, א).

20. ("מַה שֶּׁלֹּא רָאָה יְחֶזְקֵאל בֶּן בּוּזִי". מְכִילְתָּא בְּשַׁלַּח ב. רַשִׁ"י שָׁם טו, ב).

21. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג פִּנְחָס רמח, א. רנו, ב. רנח, א).

22. (רְאֵה בְּרָכוֹת מ, א).

וְהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל[23]: "חָכָם אֵינוֹ מִדַּבֵּר בִּפְנֵי מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ", כִּמְשַׁל "מִי שֶׁבָּא לִפְנֵי מֶלֶךְ גָּדוֹל כו'"[24]. וְהַיְינוּ מִשּׁוּם "אֵיידִי דְּטָרִיד לְמִיבְלַע לָא פָּלִיט כו'"[25]. וּקְרִיעַת יַם־סוּף, שֶׁנִּגְלָה לָהֶם גִּילוּי אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת חָכְמָה, לָכֵן כְּתִיב: "וְאַתֶּם **תִּתְחַרְשׁוּן**" – בְּחִינַת שְׁתִיקָה. וְלָכֵן בִּתְפִלַּת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה גַּם כֵּן, שֶׁהוּא מֵעֵין אוֹתוֹ גִּילוּי בְּחִינַת בִּיטּוּל כו' – אֵין מַשְׁמִיעִין קוֹל[26] כו'.

וְזֶהוּ "**הָפַךְ** יָם לְיַבָּשָׁה כו', שָׁם נִשְׂמְחָה בוֹ" (תְּהִלִּים סו, ו) – דַּהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר: "**בָּקַע** יָם כו'"?

אַךְ דְּהִנֵּה, יָם הוּא בְּחִינַת מַשְׁפִּיעַ, וְיַבָּשָׁה הוּא בְּחִינַת מִקַּבֵּל. שֶׁהַיָּם מַשְׁפִּיעַ לַחְלוּחִית בָּאָרֶץ, "וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ כו'" (יְשַׁעְיָה נה, י), כִּי "כָּל הַנְּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם וְהַיָּם אֵינֶנּוּ מָלֵא, אֶל מְקוֹם שֶׁהַנְּחָלִים הוֹלְכִים, שָׁם הֵם שָׁבִים לָלֶכֶת" (קֹהֶלֶת א, ז) בַּחֲזָרָה לַנְּחָלִים, שֶׁאִם לֹא כֵּן הָיוּ הַנְּחָלִים חֲרֵיבִים וִיבֵישִׁים[27]. וְגַם הֶעָנָן מִקַּבֵּל מִמֵּימֵי אוֹקְיָינוֹס, וְ"הִרְוָה אֶת הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ כו'"[28].

וּבְהִגָּלוֹת נִגְלוֹת גִּילוּי גָּדוֹל כַּנַ"ל, נֶהְפַּךְ יָם לְיַבָּשָׁה, וְקָמוּ "כְּמוֹ נֵד"[29] לִהְיוֹת לָהֶם חוֹמָה כו'[30] – בְּחִינַת אֶבֶן דּוֹמֵם, "אֵיידִי דְּטָרִיד כו'" כַּנַ"ל, וְ"אַגְלִידוּ מַיָּא"[31] – מַה שֶּׁלֹּא רָאָה יְחֶזְקֵאל גִּילוּי גָּדוֹל כָּל כָּךְ.

כִּי יְחֶזְקֵאל לֹא רָאָה כִּי אִם "פְּנֵי אַרְיֵה כו'" (יְחֶזְקֵאל י, יד), בְּחִינַת הִתְחַלְּקוּת[32]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁעַת קְרִיעַת יַם־סוּף הָיָה גִּילוּי אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת הִתְחַלְּקוּת, כִּי אִם בִּבְחִינַת קֶרַח, "דְּאַגְלִידוּ מַיָּא", וְקָמוּ "כְּמוֹ נֵד" כַּנַ"ל. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְחֶזְקֵאל א, כב): "וּדְמוּת עַל רָאשֵׁי הַחַיָּה, רָקִיעַ כְּעֵין **הַקֶּרַח** כו'" – "קֶרַח" – בְּחִינַת חִרְק[33].

וְזֶהוּ "וַיְהִי הָעָנָן **וְהַחוֹשֶׁךְ וַיָּאֶר** כו'" (בְּשַׁלַּח יד, כ): "וַיָּאֶר" – לְשׁוֹן זָבָר, קָאֵי עַל הַחוֹשֶׁךְ, שֶׁהַחוֹשֶׁךְ הֵאִיר לָהֶם. דְּהִנֵּה בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית כְּתִיב (בְּרֵאשִׁית א, ד): "**וַיַּבְדֵּל** אֱלֹקִים בֵּין הָאוֹר כו'", בְּחִינַת פַּרְסָא מַפְסִיק בִּבְדֵי לִהְיוֹת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת וְהִתְחַלְּקוּת כו'. רַק בְּיוֹם א' מַשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית שִׁמְּשׁוּ אוֹר וְחוֹשֶׁךְ בְּעֵרְבּוּבְיָא[34]. וּבְכֵדֵי לִהְיוֹת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת כו', הִבְדִּיל כו'. וּבִשְׁעַת קְרִיעַת יַם־סוּף הֵאִיר בְּחִינַת הַחוֹשֶׁךְ הַנַ"ל, שֶׁהוּא בְּחִינַת "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ" (תְּהִלִּים יח, יב), שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת.

(שֶׁמִּלְּמַטָּה־לְמַעְלָה הוּא נִקְרָא חֹשֶׁךְ מִשּׁוּם "דְּלֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל"[35]).

וְלָכֵן לֹא הִקְרִיבוּ שַׁלְמֵי שִׂמְחָה בְּשִׁבְיעֵי שֶׁל פֶּסַח (צָרִיךְ עִיּוּן)[36], שֶׁבְּחִינַת הַשִּׂמְחָה שֶׁל שְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח גָּדוֹל כָּל כָּךְ, שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לָבוֹא לִבְחִינַת הִתְגַּלּוּת בִּבְחִינָה פְּנִימִית, שֶׁהוּא בְּחִינַת אֲכִילָה, כִּי אִם בִּבְחִינַת מַקִּיף עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה. וְלָכֵן כְּתִיב (תְּהִלִּים סו, ו): "**שָׁם** נִשְׂמְחָה" – "שָׁם" דַּיְיקָא.

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל: "עוֹלָם־הַבָּא אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה כו'", שֶׁלְּעוֹלָם־הַבָּא גַּם כֵּן יִתְגַּלֶּה גִּילוּי אֱלֹקוּתוֹ מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, לָכֵן לֹא יִתְגַּלֶּה בִּבְחִינַת אֲכִילָה פְּנִימִית, כִּי אִם בִּבְחִינַת מַקִּיף כַּנַ"ל[37].

וְזֶהוּ "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ **בַּיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם**" (בְּשַׁלַּח יד, כט): דְּהִנֵּה בַּגְּמָרָא אִיכָּא פְּלוּגְתָּא: חָד אָמַר "שָׁמַיִם קָדְמוּ כו'"[38]. וְ"אֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים"[39], שֶׁבְּמַעֲשֵׂה – "שָׁמַיִם קָדְמוּ", וּבְמַחְשָׁבָה קְדוּמָה – "אֶרֶץ קָדְמָה". וּבִשְׁעַת קְרִיעַת יַם־סוּף, שֶׁנִּתְגַּלָּה בִּחְינַת מַחְשָׁבָה־עִילָּאָה, שֶׁשָּׁם "אֶרֶץ קָדְמָה", לָכֵן כְּתִיב: "הָלְכוּ בַּיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם", הַיְינוּ בִּבְחִינַת יַבָּשָׁה שֶׁקָּדְמָה לַשָּׁמַיִם כַּנַ"ל. :

---

23. (אָבוֹת ה, ז).

24. ("לא יוּכַל לְדַבֵּר כְּלָל, מֵעֹצֶם בְּחִינַת הַבִּטּוּל בִּמְצִיאוּת. כִּי בְּחִינַת הַדִּבּוּר הִיא בְּחִינַת הַהִתְפַּשְׁטוּת – מִלִּפְנֵי רוֹמְמוּת הַמֶּלֶךְ מִתְבַּטֵּל מַהִתְפַּשְׁטוּתוֹ וְלֹא יוּכַל לְדַבֵּר". סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ח חֵלֶק א עַמּוּד קעג).

25. (עַל פִּי חֲלִין קח, ב. וּרְאֵה פַּרְדֵּס שַׁעַר עֲרָכֵי הַכִּנּוּיִים (שַׁעַר כג פֶּרֶק ב) עֵרֶךְ בְּאֵר. וּרְאֵה תּוֹרָה אוֹר נח י, ב. וַיֵּשֶׁב כח, א. הוֹסָפוֹת לְתוֹרָה אוֹר קט, ג. וְעוֹד).

26. (רְאֵה שֶׁלְּחָן עָרוּךְ אֲדֹמוּ"ר הַזָּקֵן הִלְכוֹת תְּפִלָּה סִימָן קא, סָעִיף ב).

27. (רְאֵה קֹהֶלֶת רַבָּה א, יד־טו).

28. (יְשַׁעְיָה שָׁם תְּחִילַּת הַפָּסוּק).

29. ("נֶעֱרְמוּ מַיִם נִצְבוּ כְּמוֹ נֵד". בְּשַׁלַּח טו, ח).

30. ("וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם". בְּשַׁלַּח יד, כב).

31. (זֹהַר חֵלֶק ב בְּשַׁלַּח (תּוֹסֶפְתָּא) נ, ב).

32. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כְּנָשֶׁר יָעִיר" (לִקְמָן הָאֲזִינוּ עז, ג)).

33. (רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן יט דַף לט, רֵישׁ עַמּוּד ב. "וְהוּא בְּחִינַת הַנִּקּוּדָה שֶׁל הַחִרֵ"ק שֶׁתַּחַת הָאוֹתִיּוֹת. כִּי חרק אוֹתִיּוֹת קר"ח – לִהְיוֹת בְּחִינַת הַבִּיטּוּל תַּחַת הָאוֹתִיּוֹת". – לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים כו, ב. וּרְאֵה תּוֹרַת שְׁמוּאֵל תרל"א חֵלֶק ב עַמּוּד לח, וְשָׁם נִסְמָן בְּהֶעָרָה 18).

34. (רַשִּׁ"י בְּרֵאשִׁית א, ד. וּרְאֵה יְרוּשַׁלְמִי בְּרָכוֹת ח, ו. בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה ג, ז).

35. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה "פָּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, א). וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בַּאֲרִיכוּת בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה" – "אֵשׁ שְׁחוֹרָה עַל גַּבֵּי אֵשׁ לְבָנָה כו'" (לִקְמָן שִׁיר הַשִּׁירִים ד, ב), עַיֵּן שָׁם.

36. (שֶׁקָּלָא וְטַרְיָא בְּזֶה בְּרֵישׁ שְׁאֵלוֹת וּתְשׁוּבוֹת דִּבְרֵי נֶחֱמְיָה חֵלֶק אֶבֶן הָעֵזֶר בַּלְּקוּט. – הָעֶרֶת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אֲדֹמוּ"ר. רְאֵה בַּאֲרִיכוּת בְּשִׂיחַת אַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח תשכ"ד, "תּוֹרַת מְנַחֵם" חֵלֶק לט, עַמּוּד 345 וָאֵילָךְ).

37. (**וְעַיֵּן בְּ"מְאוֹרֵי אוֹר"** אוֹת אַלְף סָעִיף קע"ח, שֶׁכָּתַב: "אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה – הַכֹּל מֵחִיבּוּר זוֹ"נ כו'").

38. (חֲגִיגָה יב, א: חָד אָמַר, שָׁמַיִם קָדְמוּ לְאֶרֶץ. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "בְּרֵאשִׁית בָּרָא כו' אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ". וְחָד אָמַר, אֶרֶץ קָדְמָה. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "בְּיוֹם עֲשׂוֹת כו' אֶרֶץ וְשָׁמָיִם". וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, שֶׁבַּמַּחְשָׁבָה, אֶרֶץ קָדְמָה לַשָּׁמַיִם, וּכְשֶׁבָּרָא, בָּרָא הַשָּׁמַיִם תְּחִלָּה". הוּבָא בְּתוֹרָה אוֹר וַיֵּגַשׁ מג, ג).

39. (עֲרוּבִין יג, ב).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(לז) **והנמשל** מכל זה יובן ג"כ למעלה שיש ב' מיני בירורים א' בחי' ברורים דאור חוזר מלמטה למעלה כנ"ל דהיינו בעולם העשיה דתחלת הבירור דעה"ד טו"ר ואחר הבירור דעשיה עולה לעולם היצירה להתברר שם בירור שני ומיצירה עולה לבריאה להתברר שם בירור ג' ומבריאה לאצי' הוא בחי' בירור רביעי עד היותר אחרון עד שנכלל בבחי' עצמות אור המאציל שבאצי' כו' כענין מיכאל כה"ר מקריב נשמות דבריאה ע"ג מזבח העליון דאצי' שעולין בעילוי אחר עילוי ברום המעלות ליכלל ולאשתאבא בגופא דמלכא כו' וה"ז כמו ענין בירור הראשון הנ"ל שלוקח חתיכת כסף מעורב הרבה בסיג ופסולת קשה שזהו בסוף עולם העשיה שע"י ריבוי הצמצומים שם הנה בחי' רפ"ח ניצוצין שנפלו עד שם נתערב בהן בחי' פסולת רב ביותר וכידוע דגם בחי' קליפת נוגה דעשיה רובו רע ומיעוטו טוב גם לאחר הבירור הא' דהיינו בחי' הפסולת רובו רע כו' והנה כי הבירור הראשון בעולם העשיה בעה"ד טו"ר כו' ה"ז כמו שבבירור והיתוך הראשון יוצא חלק הנקי מעורב בריבוי פסולת עדיין שלא נברר ונבדל בבחי' הפסולת רק היותר גס וצריך ליתן חלק זה הנקי עוד הפעם בהתוך לברורו יותר כנ"ל כך גם לאחר שנברר בעולם העשיה ע"י תשובה ומע"ט בסור מרע ועשה טוב כו' עדיין אין זה בירור גמור כי לא נבדל רק בחי' הרע הגמור לגמרי הנקרא פסולת גס ביותר אבל גם הנברר בבחי' טוב מעורב עדיין הרבה מבחי' הסיג של הרע רק שאינו רע גמור כו' וצריך לבוא עוד הפעם בבירור שני בבחי' היצי' ושם נברר יותר כנ"ל שלוקחי' הכסף הנקי הנברר פ"א לבררו פ"ב ואז נעשה נקי יותר והפסולת הנשאר מבירור הב' הזה אינו גס כ"כ כפסולת שנשאר מבירור הא' וכן יובן בבירור הב' שביצי' שנברר בחי' הטוב שכבר נברר בעשיה ונעשה נקי וטוב יותר והנשא' גם מזה הבירור בחי' פסולת ורע הוא בחי' נוגה דיצירה שחצי' טוב וחצי' רע משא"כ נוגה דעשי' רובו רע ומיעוטו טוב (אחר הבירור דוקא דקודם הבירור מעורב טו"ר הכל ביחד כו') וכן עד"ז בבירור פ"ג בבריאה נברר הטוב עוד יותר והפסולת בחי' נוגה שלו יותר דק עד שרובו טוב ומעוטו רע כו' עד שבבירור הרביעי באצי' שעולה במעלת בחי' אצילו' שכולו טוב בתכלית העילוי וגם שעכ"ז יש בבירו' זה בחי' יציא' פסולת הוא בתכלית הדקות ונקרא בחינת נוגה דאצילו' שאין בו בחי' רע כלל משום שנאמר לא יגורך רע כו' רק בחינת הרגשת יש כמ"ש ופילגשו ראומה כו' שבולט הדבר שעושה דבר מה כו' וכמ"ש במ"א וזהו מיכאל מקריב נשמות דבריאה באצי' עד שעולי' בתכלית העילוי לאשתאבא בגופא דמלכא בבחי' עצמות אור א"ס שבאצי' דאיהו וחיוהי כו' וד"ל. ואמנם בחי' בירור השני בחי' בירור דאור ישר מלמעלה למטה נהפוך הוא שתחלת הבירור הראשון הוא במקור ופנימיות עולם האצילו' ואח"כ בירור הב' באצי' ומאצי' לבריאה בירור הג' כו' וה"ז כמו משל בירור והיתוך כסף באופן הב' הנ"ל שלוקח כסף מעורב טו"ר שבהיתוך הא' מבדיל הימנו בחי' הטוב והנקי היותר מובחר בתכלית שא"צ עוד בירור והתוך כלל כי אין בו בחי' פסולת כלל וכלל גם בדק שבדקות וזהו משל לבחי' בירור הא' שלפני האצי' שהוא בא בתכלית הבירור גם בדק שבדקות כו' ונק' יין המשומר בענביו כו' והוא בבחי' פנימי' ח"ס דא"א מוחא דשקי' כחמר טב' על דורדיי' כו' ואמנ' מה שנשאר בבחי' שמרי' להתברר מעורב בו ריבוי טוב ביותר מאחר שלא הוברר ממנו רק תכלית הטוב המוברר כו' כנ"ל ע"כ יורד להתברר עוד הפעם באצי' והנברר ממנו הוא בבחי' הקדושה דאצי' ואינו במעלת הטוב והמובחר כ"כ כמו האור שנברר לפני האצי' כו' כמובן ממשל היתוך באופן זה הב' הנ"ל ובחי' הפסולת הזה שבבירור הב' יותר גס והוא בחי' נוגה דאצי' וכן עד"ז מתברר בבירור הג' שהוא בבריאה מה שלא יוכל לבא בבירור האצי' וכן מבריאה ליצי' מה שלא נברר בבריאה מתברר ביצי' וכן בבירור דיצי' מה שלא נברר עדין ביצירה יורד להתברר בעשיה ששם הוא בחי' הבירור היותר אחרון מפני שכבר נברר מבחי' הפסולת כל מה שהיה בו מבחי' הטוב ואינו רק פסולת גס ביותר והוא בחי' נוגה דעשי' שרובו רע אך מיעוטו טוב ומוציאי' ממנו גם המיעוט הזה של חלק הטוב ולא נשאר רק הרע כמו שהוא לבד וזורקין אותו חוץ שא"א לברר ממנו שום טוב ואין לו תקנה רק בזריקה ואיבוד לחוץ לבד כו' וד"ל ונמצא שב' אופני הבירורים דאור ישר ואור חוזר הללו ב' הפכים הן בענין סדר המדריגות מבירור הראשון עד בירור האחרון שבבחי' א"י בירור הא' לפני האצי' היותר טוב בנברר וגם בנשאר בבחי' פסולת ובירור האחרון דעשי' להיפוך ובירור דתשובה ומע"ט בעוה"ז שהנברר בתכלית הירידה של המדריגה ושפלות הערך כו' והנבדל בבחי'

פסולת רע גמור ונזרק חוץ כנ"ל ובבחי' בירור דא"ח נהפוך הוא שבירור הראשון שלו בעשי' בחי' הטוב מעורב עדיין ביותר ברע וגם הפסולת גס ביותר כנ"ל ובירור האחרון שלו להיפך שהטוב נברר לתכליתו והוא כמו בירור דא"י לפני האצי' ממש כו' והפסולת בתכלית הדקות כו' וד"ל. אך בעצם הענין אין הפרש לכאורה בין בחי' בירור דא"י וא"ח דלפני האצי' הטוב בתכלית הבירור והפסולת ג"כ בתכלית הדקות ובסוף העשי' בחי' הטוב בתכלית הגרעון והפסולת רע גמור כו' אמנם באמת דצריך לב' אופני הבירורים הללו שיהיה תחלה בחי' ברורים דאור חוזר מברורים דרפ"ח שנפלו בשבירה עד סוף העשיה ושרשם בבחי' עיגולים דתוהו שהעליון מכולם משובח מכולם כו' ואחר שעולה בירור דא"ח לתכליתו בלפני האצי' שהטוב נעשה בתכלית המובחר כו' כנ"ל אזי יורד בחי' אור ישר בבחי' הבירורים שמלמעלה למטה הנ"ל והוא בחי' או"ר יש"ר שבוקע לעיגולים דא"ח כו' עד שמתברר גם בסוף העשיה שהוא כמו אופן בירור הב' הנ"ל לברר הפסול' כו' עד שלא נשאר רק פסולת היותר גס שאין לברר ממנו עוד וזורקים אותו חוץ כו' כנ"ל וד"ל. ובכל זה יובן מ"ש כאן והיה עקב תשמעון כו' שזהו בבחי' קיום התו"מ שהוא בחי' הבירורים דא"י מלמעלה למטה כנ"ל שאז תשמעון ודאי לפי שהוא אחר העלאת הבירורים דא"ח ע"י תשובה מלמטה למעלה ואז דוקא נגאלין כנ"ל לפי שאז אין יניקה לחיצונים כלל דבחי' פסולת ורע גמור דנוגה שאין לו בירור עוד זורקין חוץ וע"ד שאמרו שישחוט ליצה"ר כו' לפי שנאמר ואת רוח הטומאה אעביר כו' ובלע המות לנצח וכה"ג אבל כל זה בבחי' עקבות משיחא דוקא שאז הוא שלימות הבירורים דא"י וא"ח תשובה ומע"ט להיותן בבחי' העקביים סוף הכל שאין עוד בחי' בירור למטה מהם בבחי' בירור דא"י (ונעוץ תחלתן בסופן דוקא כנ"ל) ואע"פ שבחי' בירור דא"י האחרון מתמעט שם האור בבחי' הקטנות של המוחין (וכמשל בירור באופן הב' הנ"ל לברר הפסולת כו' שבירור האחרון הוא בתכלית קטנות המדריגה בין בפסולת בין בנקי כו' כנ"ל) אבל זהו שלימות של בירור הראשון לפי שאין לו מקום עוד להתברר בשלמטה מהם כי אין עוד בחי' בירורים למטה משם א"כ הרי בהכרח שיהיה כאן תכלית הבירור השלם כי אם לא עכשיו אימתי מאחר שהוא בבחי' העקביים כו' ולזה אמר והיה עקב אז תשמעון ודאי בהכרח כי אם לא עכשיו אימתי כו' והיינו מפני שנעוץ תחלתן בסופן דוקא שבסוף חוזר כח התחלה כו' (וזהו מ"ש בזהר דמי שיודע שיעורא דירכין כו' יודע שיעור גלותא דאתמשיך כו' עד דמטי רגלין ברגלין דוקא כו' שזהו הארת בחי' הבירורי' דא"י שבוקע ומאיר מלמעל' למט' על בחי' הבירורי' דא"ח כו' עד למטה מטה שגובר בחי' היושר דתקון על בחי' העגולים דתוהו עד למטה בתשלום העקביים דא"ק וכמ"ש במ"א בענין לגוזר ים סוף לגזרים כו' ובענין יהללו שמו במחול כו' שהוא בחי' התגברות דבחי' יושר על בחי' העיגולים כו' ולזה אמר להגיד כי ישר ה' כו' אז ולא עולתה בו כלל כו' וד"ל):

חזינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"פ

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

ב) **ואחר** שנתבאר ג' הקדמות אלו טרם אבינך ענין הציצית אזכיר לך ביאור ענין א' בתו' שיתבאר היטב עפ"י ההקדמות שנאמרו למעלה, והוא קריאת שם ישראל שנקראו בו אנחנו שפי' בזוהר לי ראש, והוא מאמר הש"י על ישראל שקוראם כן וזה פלאי לכאורה, והענין כי ראש כולל הגלגלת עם המוח שבתוכו והגלגלת חופה על המוח וענינו ברוחניות הוא בחי' הרצון עליון ב"ה שחופה על הטעם הכמוס שבו שהרצון בלבד הוא שמתגלה וכמארז"ל שתוק כך עלה במחשבה (מנחות כ"ט ב') ודרך הגלגלת גדילים השערות מהמוח כי השערות חלולים ובתוכם יש קצת יניקה מהמוח והוא ענין המשכה מצומצמת מאד מאד מהחכמה והטעם הכמוס דרך גילוי הרצון להיות משיגים זעיר שם מני מעלת הטעם הכמוס וזהו שרש הג"ע שנהנים מזיו ומהשכלת טעמי מצות המושגים קצת דרך השערות הנ"ל ואמנם ע"י קיום מעשה המצות ממשיכים הישראל גילוי הטעם הכמוס בעצמו וגילוי הרצון עליון בעצמו שבו מאיר עצם התענוג הפשוט אשר עתה אינו מתגלה אלא בבחי' מקיף בלבד ולכן נק' לי ראש שממשיכים גילוי בחי' ראש גלגלתא

ומוחא וז"ס מארז"ל בשעה שישראל אומרים אישר"מ הקב"ה מנענע בראשו (ברכות ג' א' ע"ש) נענוע זה הוא המשכה אך המשכה זו עדיין נעלמת היא ולע"ל תתגלה לעינינו כשיחיו המתים בב"א:

ומעתה יובן ענין הטלית והציצית כי הטלית הוא פרישו דמלכא ומתעטפי' בו רומז לגילוי אור מקיף הנ"ל שע"י המצות והציצית הם בחי' שערות וחוטין כמ"ש ויקחני בציצית ראשי (יחזקאל ח' ג') ורומז לבקיעת ההארה מהחכמה והטעם הכמוס שבמצות הנמשך בצמצום להיות מושג באבי"ע ולכך היא שקולה כנגד כל המצות כי יש בה משני בחי' שבתורה ומצות שהם הרצון והטעם טלית וציצית כנ"ל. וביאור הדבר בפרטות ע"ד שכ' האריז"ל שהטלית הוא מקיף לז"א והציצית הן שערות הבוקעים ממוחין דאו"א שבז"א, הנה ענין הטלית שהוא אור מקיף לז"א היינו כי ז"א הוא מדותיו ית' המאירות להחיות בי"ע כדכתיב ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, (שמות ל"א י"ז) ופי' ששת ימים ממש הן העושות שמים וארץ יום ראשון מאיר החסד ומחי' בבי"ע כו' והמקיף להם הוא כמשנת"ל באורך בביאור ענין סובב, ואעפ"י שמקיף זה הוא מבחי' פנימי שבעליון שנעשה מקיף לתחתון והיינו ממה שנתצמצם כבר להיות בבחי' אור פנימי מ"מ הנה שרש כל המקיפים א' הוא דהיינו מבחי' העיגול הגדול שלפני הקו"ח שהוא הסובב אמיתי והוא המאיר בכל המקיפים גם אותן שמתעגלים מן הקו כידוע, וענין הציצית שהם השערות דמוחין דאו"א שבז"א המאירים לנוק' הענין יובן בהקדים קושי' א' בדברי האריז"ל כי הנה בדוכתי טובא מבואר בע"ח דמוחין דנוק' נמשכים מנה"י דז"א וכאן אומר שמשערות דמוחין שבז"א נמשך למוחין דנוק', אך הנה מבואר במ"א (ועיי' באגדתא דר' בנאה הוה מציין מערתא) דכל עיקר ענין השערות הוא כשההשפעה הולכת בדרך דילוג גדול ממהות למהות אחר שאינו מערכו כלל אזי לא יוכל לקבל כ"א דרך שערה לבד שהוא ענין צמצום השפע ביותר והתלבשות הארה מצומצמת זאת בלבוש גס ועב כמו גוף השערה לגבי יניקת מותרי מוחי' שבחללה כדי שאז יוכל המקבל קט הערך לקבל ומז"א לנוקבא שהם קרובים בערך תקבל השפע מגופו דז"א שהם בחי' נה"י שבו שהם מעצמיותו כמו חיות הנפש שבאברים אבל ממוחי' דאו"א כשיאירו בנוקבא ע"י התלבשותם במוחי' דז"א לא תוכל לקבל השפע כ"א ע"י בחי' שערות, והענין כי המל' הוא בחי' דבר ה' ורוח פיו המחי' נבראים מאין ליש ומוחין דנוק' הנמשכים מנה"י דז"א היינו בחי' החכמה שבדבור איך ומה להשפיע אבל מה שנמשך ממוחי' דאו"א בנוק' הם ל"ב נתיבות החכמה שבתורה שחכמת התורה היא למעלה מעלה מחכמה זו שבדבור והיא בחי' ח"ע ושרשה מחכמה דא"ק שלכן נק' משל הקדמוני ונת"ל בענין נ' אלפים יובלות איך שיש עילוי אחר עילוי בהשגת א"ס ב"ה ושרש כל העליות הוא עד בחי' חכמה דא"ק לבד כי היא ראשית המשכת החוט מן העיגול כידוע דהתלבשות א"ס ב"ה מבחי' סובב בממלא אינו אלא בחכמה ומבואר למעלה שגם בסוף כל העליות לא יגיע לעצמות הסובב אמנם בבחי' חכמה דא"ק ראשית המשכת הממלא מן הסובב יהי' קצת גילוי והתלבשות הארת א"ס ב"ה הסובב כולא עלמין שלמעלה מעלה מכל העולמות, ונמצא כשנתגלה יו"ד הדברות בעוה"ז כשירד ה' על הר סיני הי' גילוי הסובב שבפנימי' א"ק באמרו אנכי ה' אלקיך כו' (שמות כ' ב') מה שלא יהי' כזה בנ' אלפים יובלות וגילוי זה נמשך ע"י חכמה דאצי' ומשם ע"י המל' דבר ה' ולזה לא הי' באפשרי להיות נמשך משם כ"א ע"י בחי' שערות דווקא וכ"ז מרומז בפ' ציצית שכוללת כל המצות:

מצוות ציצית

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

וזהו ענין נטילת ידים כי עיקר הנטילה שייך לידים דוקא כי עיקר יניקות החיצונים הוא מהידים, ולכן הרוח רעה שורה על הידים כי עיקר קבלתם הוא מהם. ולאכילה הוא משום סרך תרומה, כי התרומה שייך לכהנים והכהנים היו מנשאים את ידיהם לבחי' ע"ק ומשום סרך תרומה תיקנו נט"י אף לחולין, כי ע"י רביעית מים שהוא הרצון שלמעלה מטו"ד והחכ' ואור אבא מסמא עיני החיצוני' עי"ז יוכל אח"כ לנשאות את הידים ג"כ ע"ד כהנים. ובזה יובן מ"ש ולא הכירו כי היו ידיו כידי עשו אחיו, כי בשרש שרשו שם הוא אח עשו ליעקב, ולכן השתחווה ליעקב ז"פ עד גשתו עד אחיו, אבל למטה הרי כתי' ויצא הראשון אדמוני כולו

כאדרת שער, אדמוני הוא מקור הגבורות, כאדרת שער שערות תוקפא דדינא, ובד"כ קאי על בעלי עסקים אשר ע"י יגיעת המו"מ וטרדת הפרנסה משכח לגמרי על ענין אלקות ועושה הסיבה לעיקר עי"ז ולא הכירו כי היו ידיו שעירות כידי עשו, והגם כי הקול קול יעקב קול דתו' ותפלה, כי יעקב איש תם יושב אוהלים, מ"מ כשאח"כ שוכח על כל המעשה והי' כלא הי' לכן לא הכירו.

אך עז"נ שערך כעדר העזים שגלשו מהר הגלעד, גלישי דשערי, כי הנה ארז"ל ע"פ עושי צדקה בכל עת זה הזן ומפרנס ב"ב, ובפרט נותן כאו"א צדקה יותר מכפי כחו וקובע עתים לתורה עי"ז נעשה גילושי דשערי, וזהו יתרון המעלה דבעלי עסקים על יושבי אוהלים כי הבעל עסק טרוד ומוטרד ועוסק בכל יגיעות נפשו בכדי להרויח, ואח"כ נותן מיגיעת נפשו צדקה ה"ז מס"נ ממש, וכשמכוון כוונה הראוי' בכדי שיוכל להתפלל וללמוד וקובע עתים לתו' ונותן צדקה ה"ז יתרון מעלה על יושבי אוהלים ובזה מתקן נפשו מה שלא הכירו כי היו ידיו כידי עשו. והכח ע"ז הוא מהר הגלעד כי הת"י פי' דקאי על גלעד דיעקב שעשה סימן להפסיק בינו ובין לבן, כי לבן ובניו למטה היו הסט"א, ויעקב מקור הקדושה, ועשה גלעד להפסיק שלא יעבור זל"ז, עי"ז נתן כח לישראל שהגם שנפלו ממדריגתם ע"י טרדת מו"מ מ"מ לא ישארו כך אלא שיוכלו לצאת מהמסגר אסיר, וקודם לזה כתי' הסיבי עיניך מנגדי קאי על בעלי תורה, ושערך פי' זאטוטי היינו בעלי עסקי' ג"כ ע"י מזמר פומייכו היינו תורה ותפילה, נעשה גלישות השערות דתהו שהם חזקי' כפסולת המדות דתיקון. וזהו שערך כעדר העיזי' פסולת מדות דתיקון כשערות דתהו אך מ"מ נגלשו ע"י בחי' הר הגלעד כו'.

ד"ה שערך כעדר העזים [הנחה מוגה] (א)

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

מָבוֹא

ב"ה, דְרוּסקֶעניק, תַּמּוּז, ה'תרצ"ב.

בְּמַעֲנֶה עַל מִכְתָּבוֹ . . . אוֹדוֹת מַצָּב תַּלְמִידֵי הַיְשִׁיבוֹת הַגְּדוּלוֹת בַּהֲוָוה, ד' עֲלֵיהֶם יִחְיוּ.

הִנֵּה כְּשֶׁנַּעֲשָׂה חֶשְׁבּוֹן בְּהַנַּעֲשָׂה בְּעוֹלָמֵנוּ עוֹלָם הַיְרֵאִים בִּכְלָל, וּבְנֵי תוֹרָה בִּפְרָט, נָבוֹא לִידֵי סַךְ הַכּוֹל כִּי הַזְּמַן הַהֲוָוה אֵינוֹ גָּרוּעַ מֵהֶעָבָר. גַּם עַתָּה תּוֹדָה לָאֵ־ל יֶשְׁנָם יְרֵאִים וּשְׁלֵמִים, וְתַלְמִידֵי יְשִׁיבוֹת - כֵּן יִרְבּוּ - וּבְמִידָּה יָדוּעַ אֶפְשָׁר עוֹד לִרְאוֹת מַעֲלָתָן לְגַבֵּי שָׁנִים הַקּוֹדְמוֹת בָּזֶה, כִּי אַחֲרֵי רִיבּוּי הַהַפְרָעוֹת מִבַּיִת וּמִחוּץ, תּוֹדָה לָאֵל שׁוֹקְדִים הֵם בַּתּוֹרָה, יַעַזְרֵם הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ.

וְרַק דָּבָר אֶחָד יֶשְׁנוֹ בְּעוֹלָמֵנוּ, הַמְּכַלֶּה חַס וְשָׁלוֹם אֶת הַכּוֹל, וּמְכַלֶּה חַס וְשָׁלוֹם הַכּוֹל, וְהִיא מִידַּת הַהִשְׁתַּוּוּת, אַלֶּע זַיינֶען גְּלַייךְ[3], וְהַיְינוּ הַדֵּעָה אַז אַלֶּע דַארְפִּין זַיין גְּלַייךְ[4].

לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל הָיָה הֶבְדֵּל וְהֶפְרֵשׁ בֵּין הַנְהָגָתָם, מְלַבְּשְׁתָּם וְאוֹרְחוֹת חַיֵּיהֶם שֶׁל יוֹשְׁבֵי אוֹהֶל וְתַלְמִידֵי הַיְשִׁיבוֹת וּבֵין הַנְהָגָתָם, מְלַבְּשְׁתָּם וְאוֹרְחוֹת חַיֵּיהֶם שֶׁל הַבַּעֲלֵי עֲסָקִים.

וְאִם כִּי הַבַּעֲלֵי עֲסָקִים קָבְעוּ עִתִּים לַתּוֹרָה, וְעָסְקוּ בַּעֲבוֹדָה, אֲבָל בְּכָל זֹאת הִנֵּה הַיּוֹשְׁבֵי אוֹהֶל בִּכְלָל, וְתַלְמִידֵי הַיְשִׁיבוֹת בִּפְרָט, הָיוּ שׁוֹקְדִים בַּתּוֹרָה וַעֲבוֹדָה בִּמְסִירָה וּנְתִינָה כָּזוֹ שֶׁהָיוּ נִיכָּרִים לֹא רַק בְּחָכְמָתָם, שְׁאִיפָתָם, מַטְרָתָם בְּאוֹרְחוֹת חַיֵּיהֶם וּלְבוּשֵׁיהֶם כִּי אִם בְּכָל מַהוּתָם וְעַצְמוּתָם.

כַּוָּונָתִי לֵאמוֹר, כִּי הַיּוֹשְׁבֵי אוֹהֶל וְתַלְמִידֵי הַיְשִׁיבוֹת, הָיָה אֵיתָן מוֹשָׁבָם עַל בָּסִיס חָזָק, וְהִרְגִּישׁוּ חוֹבָתָם וּתְעוּדָתָם לְהַשְׁפִּיעַ אוֹרָה שֶׁל תּוֹרָה בִּסְבִיבָתָם, מַאכִין אַ סְבִיבָה[5], וְהַיְינוּ לִהְיוֹת מַשְׁפִּיעִים גַּם עַל זוּלָתָם, וּבְכָל אוֹפֶן לֹא לִהְיוֹת מוּשְׁפָּעִים מִזּוּלָתָם.

וְהַבַּעֲלֵי עֲסָקִים, גַּם אֵלּוּ שֶׁקָּבְעוּ עִתִּים לַתּוֹרָה בְּמִידָּה מְרוּבָּה וְיִרְאֵי אֱלֹקִים בֶּאֱמֶת, יָדְעוּ מַעֲלָתָם שֶׁל הַיּוֹשְׁבֵי אוֹהֶל וְתַלְמִידֵי הַיְשִׁיבוֹת, וְלָמְדוּ מֵהֶם וְהָיוּ מוּשְׁפָּעִים מִסְּבִיבָתָם.

אֵין לָנוּ דַּי מִלִּין כַּמָּה עָלֵינוּ לְהַלֵּל וּלְשַׁבֵּחַ אֶת אֲדוֹן כֹּל יִתְבָּרֵךְ אֲשֶׁר חָלַק מֵחָכְמָתוֹ לִירֵאָיו בְּסִדְרֵי עִנְיְנֵי תַּלְמִידֵי הַיְשִׁיבוֹת וְהַדְרָכָתן בַּדּוֹרוֹת שֶׁלְּפָנֵינוּ. הֵם - זְכוּתָם יָגֵן עָלֵינוּ - הֵבִיאוּ לִידֵי כַּף אֲשֶׁר תַּלְמִיד הַיְשִׁיבָה, הָיָה סֵמֶל

---

3. כּוּלָּם שָׁוִים.
4. שֶׁכּוּלָּם צְרִיכִים לִהְיוֹת שָׁוִים.
5. לַעֲשׂוֹת סְבִיבָה.

הַטּוֹב וְהַמְּעוּלֶּה, הוּא הָיָה דְּיוֹקְנוֹ שֶׁל הָאָדָם הַנִּרְצָה עַל פִּי תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה.

ב.

כַּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת בְּמִידוֹת יְשָׁרוֹת, בְּאַהֲבַת הַתּוֹרָה, בְּחִיבַּת הַקּוֹדֶשׁ, בְּיִרְאַת שָׁמַיִם וְחִיּוּת בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹות הֵבִיאוּ בְּנֵי הַיְּשִׁיבוֹת בִּשְׁנֵי דּוֹרוֹת מִלְּפָנִים, בְּבָתֵּי אַחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

הַ"יָּמִים' - אֲרוּחַת הַיָּמִים שֶׁהָיוּ בְּנֵי הַיְּשִׁיבָה אוֹכְלִים בְּבָתֵּי הָעֲשִׁירִים, בַּעֲלֵי בָּתִּים, וְגַם מִדַּלַּת הָעָם, הַנִּקְרָאִים בֵּין בְּנֵי הַיְּשִׁיבָה בְּשֵׁם "דִּי טֶעג", הָיוּ הַגֶּשֶׁר אֲשֶׁר קִישֵּׁר וְחִיבֵּר בָּתֵּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִם הַבַּיִת מִדְּרָשׁ.

הַ"יָּמִים", "דִּי טֶעג", הָיוּ פָּנַסֵי אוֹר תּוֹרָה וּמִצְוָוה, מְאִירֵי אוֹר צַח וּבָהִיר בַּשֹּׁאִיפָה אֶל הַחָכְמָה וְהַמַּדָּע, מְעוֹרְרֵי לֵב הַצְּעִירִים לְהַגְבִּיר הַצּוּרָה עַל הַחוֹמֶר וְלִהְיוֹת גּוֹלֶה לִמְקוֹם תּוֹרָה.

הַתַּלְמִיד בֶּן הַיְּשִׁיבָה בְּבוֹאוֹ אֶל אֲרוּחָתוֹ, הָיָה הַצִּיר אֲשֶׁר עָלָיו וְאוֹדוֹתוֹ סוֹבֶבֶת וְהוֹלֶכֶת מְלֶאכֶת בַּעֲלַת הַבַּיִת בַּיּוֹם הַהוּא וְדַאֲגָתָהּ.

בֶּלְיוּבַּאוּוִיטְשׁ, קוֹדֶם הִתְיַסְּדוּת יְשִׁיבַת תּוֹמְכֵי תְּמִימִים, הָיְתָה יְשִׁיבָה עֵירוֹנִית בְּהַנְהָגָתוֹ שֶׁל הָרֹאשׁ יְשִׁיבָה הָרַב ר' יַעֲקֹב אֱלִיעֶזֶר ז"ל סְקַאבְּלָא, תַּלְמִיד הַיְּשִׁיבָה הַגְּדוֹלָה שֶׁיָּסַד[6] הוֹד כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדוֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי הָרַב הַקָּדוֹשׁ "צֶמַח צֶדֶק" זֵכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא נִשְׁמָתוֹ בְּגִנְזֵי מְרוֹמִים זְכוּתוֹ יָגֵן עָלֵינוּ בִּשְׁנַת ה'תקצד.

הָרַב יַעֲקֹב אֱלִיעֶזֶר סְקַאבְּלָא הָיָה מִתַּלְמִידֵי הַיְּשִׁיבָה שֶׁל הוֹד כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדוֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי "צֶמַח צֶדֶק" בֶּלְיוּבַּאוּוִיטְשׁ, בְּדוֹר שֵׁנִי שֶׁהוּתְחַל בִּשְׁנַת תרי"ג בְּהַנְהָגָתָם שֶׁל כְּבוֹד קְדוּשַׁת דּוֹדִי זְקֵנִי הַגָּאוֹן הַנּוֹדָע אַדְמוּ"ר מֹהַרִי"ן[7] וְגִיסוֹ[8] חָתָן הוֹד כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדוֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי "צֶמַח צֶדֶק", וְהוּא - הָרַב יַעֲקֹב אֱלִיעֶזֶר סְקַאבְּלָא - נִיהֵל הַיְּשִׁיבָה הָעֵירוֹנִית מֵאַרְבָּעִים־חֲמִישִׁים תַּלְמִידִים, וּבְתוֹכָם כְּחָמֵשׁ עֲשָׂרָה תַּלְמִידִים מֵהָעֲיָרוֹת הַסְּמוּכוֹת, וְהָיוּ אוֹכְלִים אֲרוּחַת הַ"יָּמִים'.

וְעוֹד הַיּוֹם לְנֶגֶד עֵינַי אוֹתוֹ הַמַּחֲזֶה אֲשֶׁר רָאִיתִי זֶה תּוֹדָה לָאֵל מ"ה אוֹ מ"ו שָׁנָה מִקּוֹדֶם, בִּהְיוֹתִי בֶּן שֵׁשׁ אוֹ בֶּן שֶׁבַע, בְּאוֹתָן בְּנֵי הַיְּשִׁיבָה שֶׁהָיוּ אוֹכְלִים אֲרוּחַת יוֹם פַּעֲמַיִם בְּשָׁבוּעַ, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי, בְּבֵית כְּבוֹד קְדוּשַׁת אִמִּי זְקֵנָתִי הָרַבָּנִית הַצַּדְקָנִית זֵכֶר צַדִּיקָה לִבְרָכָה, נִשְׁמָתָהּ בְּגִנְזֵי מְרוֹמִים, זְכוּתָהּ יָגֵן עָלֵינוּ, וְהַשְּׁאָר בְּבָתֵּינוּ, וּבְבָתֵּי שְׁאָר בְּנֵי מִשְׁפַּחְתֵּנוּ.

כְּבוֹד קְדוּשַׁת אִמִּי זְקֵנָתִי הָרַבָּנִית הַצַּדְקָנִית זֵכֶר צַדִּיקָה לִבְרָכָה, נִשְׁמָתָהּ בְּגִנְזֵי מְרוֹמִים, זְכוּתָהּ יָגֵן עָלֵינוּ, הָיְתָה בְּעַצְמָהּ מַשְׁגַּחַת עַל הַכְנַת הָאוֹכֶל עֲבוּר הַתַּלְמִידִים, וּבְבוֹא הַתַּלְמִידִים לֶאֱכוֹל הָיְתָה נִכְנֶסֶת אֵלֵיהֶם לְבָרְכָם, לִדְרוֹשׁ וְלַחְקוֹר אֵצֶל כָּל אֶחָד וְאֶחָד עַל שְׁלוֹמוֹ, וְהַאִם יֵשׁ לוֹ כָּל הַיָּמִים בְּמִילוּאָם, וְאֵיךְ הוּא בְּלִימוּדוֹ, וְהָיְתָה מְחַזֵּקְתָּם בִּדְבָרִים שֶׁיִּשְׁקְדוּ בְּלִימוּדָם וְהַדּוּמָה לָזֶה. וְעוֹד הַיּוֹם הִנְנִי זוֹכֵר אוֹתָהּ הַהִתְעוֹרְרוּת בִּשְׁקִידַת הַלִּימוּד, תְּפִילָּה בְּמִתִּינוּת, זְהִירוּת בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן וְהַנֶּהֱנִין, דִּיּוּק בְּבִרְכַּת הַשַּׁחַר וּקְרִיאַת שְׁמַע קוֹדֶם הַשֵּׁינָה שֶׁעוֹרְרוּ בִּי תַּלְמִידֵי הַיְּשִׁיבָה.

בִּיקוּרֵי הַתַּלְמִידִים בְּבָתֵּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִנִּיחוּ רִשְׁמֵי אוֹר נוֹעַם, לַפִּידֵי אֵשׁ לֹא יִכְבֶּה, בְּאַהֲבַת הַתּוֹרָה וְחִיבַּת הַקּוֹדֶשׁ בִּזְהִירוּת הַמִּצְוֹות, וְזָרְעוּ בְּלֵב הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת גַּרְעִינֵי שְׁאִיפָה לִשְׁקוֹד בַּתּוֹרָה וְלִבְנוֹת בָּתִּים בְּיִשְׂרָאֵל עַל יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה.

וּבַדָּבָר הַטּוֹב הַלָּזֶה הִצְטַיְּינָה מְדִינַת לִיטָא יָגֵן עָלֶיהָ אֱלֹקִים, וְעוֹד כְּהַיּוֹם תּוֹדָה לָאֵל נִיכָּרִים אוֹתָן חֲקִיקוֹת הַטּוֹבוֹת אֲשֶׁר נֶחְקְקוּ בְּלִבּוֹתָם שֶׁל אַחֵינוּ אֶזְרְחֵי לִיטָא, ד' עֲלֵיהֶם יִחְיוּ, בְּאַהֲבַת הַתּוֹרָה וּבַמָּקוֹם הֶחָשׁוּב שֶׁתּוֹפְסִים תּוֹדָה לָאֵל הַבְּנֵי תּוֹרָה.

בְּבִיקוּרִי בַּשָּׁנָה הֶעָבְרָה (חוֹרֶף תרצ"א) בְּאַחַת הָעֲיָרוֹת בְּלִיטָא[9], מָקוֹם שָׁם הִתְקַבְּצוּ מֵעָרֵי הַשָּׂדֶה וְהַמָּחוֹז, מַה מְאוֹד הִתְעַנַּגְתִּי לִרְאוֹת הַשְּׁאִיפָה אֶל בְּנֵי תּוֹרָה וְאֶל בִּנְיָין בָּתִּים בְּיִשְׂרָאֵל מִבְּנֵי תּוֹרָה.

מִבֵּין מֵאוֹת הַמְּבַקְּרִים אוֹתִי אָז, וּמִמֵּאוֹת מִכְתָּבִים מֵהוֹרִים, אֲשֶׁר רוּבָּם שָׁאֲלוּ בְּעֵצוֹת בְּעִנְיְנֵי דַּרְכֵי חַיֵּיהֶם וְאוֹפַנֵּי הִסְתַּדְּרוּת בְּעֶזְרַת ה' יִתְבָּרֵךְ שֶׁל יְלִידֵיהֶם יִחְיוּ בִּשִׁידּוּכִים, הָיָה תּוֹדָה לָאֵל אָחוּז גָּדוֹל - כֵּן יִרְבּוּ - שֶׁחָפְצוּ וְהִתְבָּרְכוּ שֶׁבְּנֵיהֶם יִהְיוּ תַּלְמִידֵי הַיְּשִׁיבוֹת וּבְנוֹתֵיהֶם יִנָּשְׂאוּ לִבְנֵי תּוֹרָה, וַאֲשֶׁר הִפְלַאנִי וְגָרַם לִי עוֹנֶג רוּחָנִי וְעֲלִיצַת לֵב הֵן הִנָּה מִכְתְּבֵי הַנּוֹעַר בְּעִנְיְנֵי שִׁידּוּכִים שֶׁהִכִּיר מַעֲלַת תַּלְמִידֵי הַיְּשִׁיבָה.

וְאֵין זֶה אֶלָּא יְרוּשַׁת אָבוֹת מְיַיקְרֵי בְּנֵי תּוֹרָה וּמְחַבְּבֵי שׁוֹמְרֵי מִצְוָוה, וּשְׁרִידֵי צִמְחֵי הַנְּהָגַת וְהַדְרָכַת יְמֵי קֶדֶם,

---

6. רְאֵה גַּם קוּנְטְרֵס "הַצֶּמַח צֶדֶק וּתְנוּעַת הַהַשְׂכָּלָה". וְשָׁם שֶׁנּוֹסְדָה בִּשְׁנַת תר"א־ב. לִקּוּטֵי דִּבּוּרִים כְּרַךְ ד עַמּוּד 1372 וְאֵילָךְ.

7. מוֹרֵנוּ הָרַב רַבִּי יִשְׂרָאֵל נֹחַ אַדְמוּ"ר מִנִּיעֶזִּין. "מִהַבְּרִית הָיָה הַצֶּמַח צֶדֶק קוֹבֵעַ שֵׁם לְבָנָיו וְכֵן לִנְכָדָיו בְּרָאשֵׁי תֵּיבוֹת: מֹהַרִי"ן . . " (תּוֹרַת מְנַחֵם, רְשִׁימַת הַיּוֹמָן (תרצ"ד) עַמּוּד שלה). אוֹדוֹתָיו רְאֵה בְּ"רְשִׁימַת הַמַּאֲסָר", סֵפֶר הַשִּׂיחוֹת תרפ"ז עַמּוּד 255 וְשָׁם נִסְמָן. הֵיכַל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב: חוּבְרוֹת יט, עַמּוּד קכח וָאֵילָךְ. כא, עַמּוּד קד. כ, עַמּוּד קצ. כד, עַמּוּד קפ וָאֵילָךְ. כה, עַמּוּד קצב.

8. הַגָּאוֹן הֶחָסִיד רַבִּי לֵוִי יִצְחָק זַלְמָנוֹבִיץ. אוֹדוֹתָיו רְאֵה בְּסֵפֶר הַשִּׂיחוֹת שָׁם.

9. רְאֵה עַל דְּבַר בִּיקּוּר זֶה בְּקוּנְטְרֵס י"ג [נִדְפַּס בְּלִקּוּטֵי דִּבּוּרִים חֵלֶק ד עַמּוּד תשז]. — הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר.

יְמֵי הָאוֹר, אֲשֶׁר גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל שָׂמוּ לִבָּם וְדַעְתָּם לְחַזֵּק בֵּית יִשְׂרָאֵל רַק בְּהִתְיַסְּדוּת יְשִׁיבוֹת שֶׁל תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם.

ג.

אָמְנָם בַּזְּמַן הָאַחֲרוֹן, הָיֵינוּ בְּעֶשְׂרִים שָׁנִים הָאַחֲרוֹנוֹת, נִשְׁתַּנָּה הַדָּבָר בִּמְאוֹד, כִּי גַּם בַּעֲלֵי הַתּוֹרָה, הַיּוֹשְׁבֵי אוֹהֶל וְתַלְמִידֵי הַיְשִׁיבוֹת כְּאִלּוּ אִיבְּדוּ חַס וְשָׁלוֹם בְּסִיסָם, זֵיי הָאבֵּין אָנְגִיוְוארִין זֵייעֶר שְׁטַארְקֵייט[10], וְנֶהֱפְכוּ מְמַשְׁפִּיעִים לְמוּשְׁפָּעִים.

וְהַסִּיבָּה לָזֶה הִיא מִידַּת הַהִשְׁתַּוּוּת, אַלֶּע דַארְפִין זַיין גְּלַייךְ[11], וְרוּחַ זָר הִתְחִיל לְפַעֵם בְּמוֹסְדֵי הַתּוֹרָה, וְרוּחַ זָר זֶה הוּא הַתּוֹלַעַת הָאוֹכֶלֶת וּמַרְקִיבָה חַס וְשָׁלוֹם כָּל דָּבָר טוֹב.

לֹא אָדוּן בְּשָׁעָה זוֹ בְּהַסִּיבוֹת וְהַמְסַבְּבִים שֶׁהֵבִיאוּ רוּחַ זָר זֶה בְּעוֹלָם הַיְשִׁיבוֹת, אֲבָל אַחֲרִית דָּבָר הַנִּרְאֶה לָעֵינַיִם הוּא, כִּי רוּחַ זָר זֶה מֵקִים לָנוּ דּוֹר תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְטַהֲרֵי אֶת הַשֶּׁרֶץ שֶׁל קְרִירוּת לְקִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּהִידּוּר, הַשּׁוֹרֵץ עַל פְּנֵי תֵבֵל וּמְלוֹאָהּ.

פּוֹגְשִׁים אֲנַחְנוּ כְּהַיּוֹם אַבְרֵכִים מְתוֹאָרִים בְּתוֹאַרֵי גְּאוֹנִים עִילוּיִים, קְצוּצֵי זָקָן וּגְדוּשֵׁי פֵּאָה, מְפַלְפְּלִים בְּסוּגְיָא עֲמוּקָה וּבוֹנִים מִגְדָּלִים לְהָקִיל בְּכָל דְּבַר מִצְוָה, וּלְהַעֲמִידָהּ עֲרוּמָּה גּוּף בְּלֹא נְשָׁמָה, וְקַרְנַיִם לָהֶם לִסְתּוֹר סְבָרַת הַגְּאוֹנִים וְלִנְתּוֹץ אִיסּוּרֵי רִאשׁוֹנִים.

מִי עָשָׂה זֹאת, וּמַה גָּרַם זֹאת, אֵין כָּאן הַמָּקוֹם וְלֹא עַתָּה הַזְּמָן לְדַבֵּר בָּזֶה, בְּאוֹתָהּ הַמִּידָּה שֶׁרָאוּי הָיָה לְדַבֵּר וּלְהַרְאוֹת גָּלוּי.

שׁוֹנֵא הִנְנִי אֶת הַפִּלְפּוּלִים בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא תּוֹעֶלֶת, אוֹ לִתְלוֹת אֶת הַחִיסָּרוֹן רַק בְּזוּלָתִי, אוֹ רַק לְחַפֵּשׂ אַחַר הָאָשֵׁם.

עָלֵינוּ לְהִתְחַשֵּׁב עִם הַחַיִּים הַיּוֹמִיִּים, עִם הַפּוֹעֵל בַּאֲשֶׁר הוּא.

וְהַדָּבָר בַּהֲוָוה כֵּן הוּא:

דּוֹר חָדָשׁ מִתְקוֹמֵם, קַנְקַנִּים חֲדָשִׁים מְלֵאִים חָדָשׁ, וְעִם זֶה כִּמְלִיצַת מוֹרֵיהֶם וּמַדְרִיכֵיהֶם בְּקִיאִים בַּשַּׁ"ס וּפוֹסְקִים רִאשׁוֹנִים וְאַחֲרוֹנִים, מִתְרַבְרְבִים בְּפִלְפּוּלֵיהֶם, מִתְגָּאִים בְּכִישְׁרוֹנוֹתֵיהֶם, אִישׁ אִישׁ וְתוֹרָתוֹ, אִישׁ אִישׁ וְחִידּוּשָׁיו, זֶה חִידּוּשָׁיו בִּכְתָב, זֶה גַּם בְּדָפוּס, וּלְסִיבוֹת שׁוֹנוֹת הִנֵּה כּוּלָּם כְּאֶחָד מוּכְתָּרִים בְּמִכְתְּבֵי הַמְלָצָה, עֲטוּרִים בַּעֲטָרוֹת וְיָגְבְּהָה[12], וַעֲטוּפִים בִּתְעוּדּוֹת "חַד בְּדָרָא".

וּכְשֶׁאָנוּ מִסְתַּכְּלִים בְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה, רוֹאִים אֲנַחְנוּ כִּי הָעִיקָּר חָסֵר מִן הַסֵּפֶר, תּוֹרָה חֲדָשָׁה בָּרְאוּ, שִׁיטוֹת חֲדָשׁוֹת יָצְרוּ, לְהָקֵל בַּכֹּל, וְרַק בִּשְׁבִיל לְהִשְׁתַּוּוֹת אֶל דְּרִישַׁת הַזְּמַן וְהַחֶבְרָה, נִיט אָפְּשִׁטֵיין פּוּן דֶּער וֶועלְט[13].

(מִכְתָּב כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר (מְהוֹרַ"צ) נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן)

10. הֵם הִפְסִידוּ אֶת הַתּוֹקֶף שֶׁלָּהֶם.
11. כּוּלָּם צְרִיכִים לִהְיוֹת שָׁוִים.
12. בַּעֲטָרוֹת יָגְבְּהָה: עַל פִּי מַטּוֹת לב, לה.
13. לֹא לְפַגֵּר אַחַר הָעוֹלָם.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

וזהו העניין של כובד ראש. הגם שהכנעה ושפלות הם שני אופני עבודה אבל בהכרח לומר ששניהם, הכנעה ושפלות, יש להם סיבה אחת המביאה להכנעה ושפלות. והגם שהסיבה היא אחת, מכל מקום בהכרח לומר שכל אחד מהם, הכנעה ושפלות, יש להם מקור פרטי בסיבה. להכנעה יש את המקור שלה בסיבה ולשפלות יש את המקור שלה בסיבה. והמקורות הפרטיים של הכנעה ושפלות, הם הפרטים השונים שישנם במהות הסיבה. הסיבה של כובד ראש, אלו העבודות שהן הקדמה והכנה לעבודת התפילה, שעבודת התפלה היא עבודת הלב, כמו שכתוב "ולעבדו בכל לבבכם" ואומרים רז"ל "איזהו עבודה שבלב זוהי תפילה". העבודה של תפילה היא עבודה של לב, כי הכוונה של העבודה בתפילה היא שמלבד התחנונים מהשם יתברך ייתן שפע ברכה בבני חיי ומזוני שיוכלו להיות עובד השם יתברך במנוחה, הנה הכוונה בעבודת התפילה היא לפעול שיפור במצבו הרוחני, הן בענייני השכל שייעשה אצלו חוזק בהבנה, להבין השגה אלוקית שההשגה תשפיע על המידות שלו, והן בפועל של קיום המצוות ושהנהגת המידות תהי' טובה מאד, וכזו עבודה בתפילה צריכה הקדמה והכנה, וההכנה וההקדמה מתחילה מקריאת שמע שעל המיטה שאומרים לפני ההליכה לישון, קריאת שמע שעל המיטה של היום שעבר היא ההתחלה של עבודת התפילה של היום הבא. העבודה של קריאת שמע שעל המיטה היא החשבון הנפש שהאדם צריך לעשות, לשם

מה השם יתברך שלח אותו לעולם הזה ואיך הוא ממלא את השליחות הזו והוא בוחן את עצמו על מה הלך אצלו היום, כפי שצריך להיות על פי הנהגה של תורה שהמחשבה ודיבור הראשונים של האדם כאשר הוא מתעורר מהשינה, צריכים להיות בעבודת השם יתברך, כי אז אומרים "מודה אני לפניך" שזו הודאה כללית שהאדם מודה להשם יתברך על כך שהשיב לו את הנשמה בחסד גדול, ואת הברכה הזו צריך לומר מיד שמתעוררים מהשינה, עוד לפני נטילת הידיים, ואחר כך צריך לעסוק בעבודת הבורא, כל סוג אדם לפי ערכו. בני תורה צריכים ללמוד, אנשים פשוטים שאינם יכולים ללמוד, צריכים להגיד תהילים ולהתפלל בציבור במתינות, ולפני התפילה צריכים לקבל על עצמם את המצווה "ואהבת לרעך כמוך", ובבקשות ותחנונים של התפילה צריך האדם לבקש מהשם יתברך שיזכה אותו לקיים את המצווה של אהבת ישראל בפועל ממש ובהידור. ולאחר התפילה כאשר הוא עוסק במסחרו, צריך להיות המשא ומתן שלו באמונה ויהיו לו זמנים קבועים ללימוד תורה בכל יום ולהתפלל מנחה ומעריב בציבור ולהתנהג במידות טובות. זהו סדר ההנהגה כפי שאדם צריך להתנהג בכל יום כפי שהוא על פי תורה.

וכאשר האדם בוחן את עצמו בסדר כיצד הוא צריך להתנהג וכיצד הוא מתנהג ובמה הלך אצלו היום, שכבר מיד שהתעורר כבר תקפו אותו דאגות היום, והגם שאמר "מודה אני", לא 'שמע' את פירוש המילים ועל־פי שכלו יצא לו שבשביל הפרנסה והמסחר שלו, הוא מוכרח ללכת מה שיותר מוקדם לרחוב ולהיפגש עם אנשים שונים, ולרגלי המסחר הוא עשה כדרך התגרים, לזה הוא אמר כך ולזה הוא אמר אחרת, הגם שהוא נזהר מלומר שקר גמור, אבל בכל זאת לא שמר על עצמו. וגם הוא היה מוכרח לשמוע דברים בטלים שהייתה בהם תערובת אבק לשון הרע ורכילות, ובגלל זה הוא לא היה יכול להתפלל בציבור ולאחר התפילה הוא לא היה יכול להשתתף בקביעות השיעור שלומדים לאחר התפילה, ותפילתו היתה מלאה במחשבות זרות שלא הי' יכול להתפטר מהן וביגיעה עצומה היה יכול 'לשמוע' פירוש המילים, וגם זה ללא שום חיות, כי המחשבות הזרות בלבלו אותו כל הזמן, והוא בוחן את עצמו היטב בכל ענייני היום, כיצד נכשל כמה פעמים בשקר, רכילות ולשון הרע וריבוי הדברים בטלים שהוא דיבר שעל זה מגיע העונש של כף הקלע, כמו שכתוב בספרים שלאחר אריכות ימים של אדם ישנם שני עונשים, עוד לפני העונש של גיהנום. עונש אחד הוא חיבוט הקבר והשני הוא כף הקלע שמשליכים את הנפש מסוף העולם ועד סופו, כמו למשל בגשמיות בגד המלא בכתמים ואבק, צריך לרחוץ אותו במים קרים או במים חמים כדי להסיר את הכתמים, אלא שתחילה מוכרחים להוציא את האבק על־ידי ניעור והכאה, ואחר כך רוחצים אותו. כך בנפש, לפני שהולכים לגיהנם – של אש או של שלג – מנערים את הנפש בכף הקלע כדי להוציא ממנה על־ידי הניעור את האותיות של דברים בטלים שהאדם דיבר. וכאשר האדם שובר את עצמו בכל מה שקורה אתו שהתרחק כל כך מהכוונה העליונה שבשביל זה השם יתברך שלח את נשמתו לעולם הזה, אזי הוא מתעורר מאד בהתעוררות חזקה ובוכה מעומק הלב על הגסות החזקה שלו שהוא נמשך לעניינים גשמיים בכזו התמסרות חזקה ולבו חולה על כך שאינו כלי לרוחניות, כלומר להשגה אלוקית, ומהתעוררות זו הוא בא להחלטה חזקה שמעתה והלאה יתנהג רק כפי ההנהגה שעל־פי תורה. וזוהי העבודה של קריאת שמע שעל המטה, לעשות חשבון צדק במצבו הרוחני שזו הכנה לעבודה של תפילה, ומזה נעשית ההכנעה ושפלות בכובד ראש שקודם התפילה.

לאחר החשבון צדק שהאדם עושה בעצמו בקריאת שמע שעל המטה ואומר את הווידויים של "על חטא" והווידוי מה שפגמו, 'נגעו' באותיות של השמות הקדושים הוי' אד', אומרים "בידך אפקיד רוחי פדית אותי הוי' אל אמת". שלוש המילים "בידך אפקיד רוחי" הן ראשי תיבות "באר". יש בור ויש באר. שניהם – בור ובאר – הם מקומות בשביל מים וההבדל ביניהם הוא שבור הוא חפירה שבה אוגרים מים ואילו באר היא חפירה שבה המים באים ממקורות הקיימים באדמה. כלומר, על אף שגם בור וגם באר באים על ידי עבודת האדם, בכל זאת הם נבדלים שבור אינו אלא מים שנאספו ואילו באר היא מקור מים, רק שהאדם מוכרח להסיר את האדמה או דברים אחרים שמכסים על פתחי המקורות ואז המים נובעים מעצמם. ולכן אומרים בקריאת שמע שעל המטה את הפסוק "בידך אפקיד רוחי" שהוא ראשי תיבות "באר", כי בלילה בעת השינה הנשמה היא בדרגת באר, כפי שרז"ל אומרים שבשעה שהאדם ישן, הנשמה עולה למעלה כדי לקבל לעצמה חיים, וכאשר באותו יום האדם התפלל באריכות, למד ועסק בקיום המצוות ובמידות טובות כפי שצריך להיות, אזי מכניסים את הנשמה באחת הישיבות וההיכלות שלמעלה ומלמדים אותה תורה, ומוסיפים לה יותר הבנה וחיות בעבודת הוי'. ואם ביום האדם לא עסק בעבודת הוי' אלא הי' עסוק במסחר, משא ומתן, ולא נזהר מדיבורים אסורים

רכילות ולשון הרע ובפרט דברים בטלים וקנאה, אזי בעת השינה, כאשר הנשמה באה למעלה, מוסרים אותה לרשות המלאכים הנבראים מהדיבורים האסורים, רכילות, לשון הרע, קנאה ודברים בטלים והמלאכים מוליכים את הנשמה סביב הנשמה ומראים לה דברים דמיוניים שזהו צער גדול לנשמה, כי הנשמה היא למעלה ורואה איך נשמות אחרות מובלות ללמוד בישיבות ובהיכלות ואותה מוסרים למלאכים שנבראו מדיבורים אסורים כדי שיובילו אותה סביב בתוהו ובוהו, ומלבד הצער הגדול של הנשמה, הרי זו בושה וחרפה גדולה לנשמה, ולכן אומרים "בידך אפקיד רוחי" ראשית תיבות "באר", והכוונה לנשמות העוסקות בעבודת הוי' ביום ובלילה והן במדריגת "באר", אבל אלה שאינם עוסקים בעבודת הוי', הרי כאשר הם עושים תשובה בקריאת שמע שעל המטה, אזי "פדית אותי", על ידי תשובה השם יתברך פודה את הנשמה מהמלאכים הרעים והיא זוכה ללמוד תורה באחת הישיבות, ועל ידי העבודה בקריאת שמע שעל המטה שזו עבודה בגוף ונפש, הנה מזה נעשית ההכנעה ושפלות בכובד ראש שקודם התפילה.

קונטרס ב' ניסן, ש"ת

ספר השיחות – ה'תש"ב־תש"ג בלה"ק

המהר"ל מפראג היה ה'עילוי הגדול' בזמנו, גאון הגאונים בנגלה נסתר וחקירה, בעל חוש בנגינה, בעל כשרון בכל החכמות, בעל מדות טובות, ועל כולם מחנך ומדריך נפלא, שקידש וקבע בכלל ישראל את מנהגי ישראל.

אב־הסבא, הרבי ה"צמח צדק", מספר, שבהיותו ילד קטן שמע מסבו - אדמו"ר הזקן - שכאשר הוא היה ילד קטן, סיפר לו אב־סבו, הגאון ר' משה פויזנר, שאבי אב־סבו, המהר"ל מפראג[1], קבע מנהג, שבשבוע פרשת בשלח הורה לכל המלמדים דרדקי ולכל הורי הילדים הקטנים, לאסוף ולהקהיל את הילדים בשבת שירה, בחצר בית הכנסת.

היום - היה המהר"ל אומר - שבת שירה, וציווה את המלמדים לספר לילדים סיפור קריעת ים סוף, איך שהצפרים שרו ורקדו כשמשה וכל בני ישראל, אנשים ונשים, שרו שירת "אז ישיר" והילדים הקטנים קטפו פירות מאילני הים והאכילו את הצפרים שרקדו ושרו.

המהר"ל היה מצווה לתת בידי הילדים הקטנים דייסה [קאשע], לחלק לתרנגולות[2] ולצפרים, זכרון לפירות הים שהילדים הקטנים האכילו בהם את הצפרים בזמן שירת "אז ישיר". לאחר מכן היה המהר"ל מברך את הילדים וכן את ההורים, שיזכו לגדל את ילדיהם לתורה חופה ומעשים טובים.

הרמ"א - מספר אב־הסבא הרבי ה"צמח צדק" - נישק אצבעותיו של המהר"ל, שעוד בצעירותו כתבו את ספריו הקדושים שעוררו אלפים לתשובה והראו דרך בלימוד התורה ביראת שמים ובעבודת השי"ת. המהרש"ל אמר על המהר"ל, כשהיה עדיין באברכותו, שעולם ומלואו אינו מכיל את גאונותו.

ענין החינוך וההדרכה - אומר אב־הסבא ה"צמח צדק" - ומנהגי ישראל שהמהר"ל קידש וחקק בכלל ישראל, הם למעלה מכל הספרים שכתב.

מעלת המנהגים שהנהיג המהר"ל בישראל לגבי ספריו, היא כמעלת אותיות החקיקה לגבי אותיות הכתיבה. אותיות הכתיבה ניתנות להימחק במשך הזמן, ואילו אותיות החקיקה קיימות.

* * *

כעת צריכים להבין מהו ענין שבת שירה על פי חסידות.

תורה ומצוות הן נצחיות בלי שום שינוי של זמן ומקום.

היום - שבת שירה:

בשבת שירה שרות נשמות ישראל יחד עם משה רבנו את שירת "אז ישיר". כפי שכולנו שרנו את השירה בפעם הראשונה אחרי קריעת ים סוף, כשהשי"ת הוציא אותנו מגלות מצרים.

כתוב[3]: המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, ויודעים כל בני ישראל את פירוש המלות: הבורא ברוך־הוא מחדש בטובו בכל יום את החיים של כל העולמות ושל כל הברואים, שתמיד - כל הזמן, הוא כמו שהיה במעשה בראשית, כשם שבמעשה בראשית עשה את שאינו ישנו[4], הבורא ברוך־הוא ברא את העולם וכל הברואים מאין ליש,

1) ראה "היום יום" - שלשלת היחס.

2) ראה שו"ע או"ח סי' שכ"ד ס"י וי"א וסי' שמ"ג ובנ"כ.

3) נוסח התפלה בברכת יוצר.

4) ספר יצירה פ"ב מ"ו.

כך גם "תמיד" - בכל זמן - הוא כמו בימי בראשית, בכל יום ישנה הארה מהגילוי שהיה באותו יום בימי בראשית.

כתוב: בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, ונאמר במדרש[5] בזכות התורה שנקראת ראשית נברא העולם, בזכות ישראל שנקראים ראשית נברא העולם, וזהו בראשית ב' ראשית. לכן מחולקים חמשה חומשי תורה לפי שבועות השנה, לכל שבוע - פרשה משלו, והכתוב בפרשה מאיר גילוי הארה באותו שבוע.

מספר פעמים, בזמנים שונים, רשום אצלי, מה שהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר לי: השבוע - שבוע שמח, השבוע - שבוע של רוגז, השבוע מגיע לנו מזל טוב עבור יציאת מצרים, עבור קריעת ים סוף, עבור מתן תורה, עבור הציווי של ועשו לי מקדש, עבור הקמת המשכן כו' וכו'[6].

פרשת השבוע היא הגילוי של השבוע, גילוי שנרגש [וואס ווערט דערהערט] בכל חמשת המדריגות שבנשמה.

באחת מרשימותיי[7] ישנה רשימה משיחה קדושה ששמעתי מהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק:

כשיהודי עולה לתורה - זו עליה בכל חלקי הנשמה; הנפש עולה לתורה בעולם העשיה הרוחני, הרוח עולה לתורה בעולם היצירה, הנשמה עולה לתורה בעולם הבריאה, המקיף של חי' עולה לתורה בעולם האצילות והמקיף של יחידה עולה לתורה במלכות אין־סוף שלמעלה מאצילות.

זהו "בראשית ברא אלקים", ברא פירושו גילוי[8], אלקים - בגימטריא הטבע, שתי ה"ראשית" של תורה ושל ישראל מגלות את הטבע שהטביע הבורא ברוך־הוא בשמים ובארץ. זהו הענין הפנימי על חלוקת חמשה חומשי תורה בשבועות השנה, שכל פרשה של שבוע מחיה את העולם וברואיו ומאירה בגילוי בחמשת המדריגות נפש רוח נשמה חיה יחידה.

חסידות מסבירה בבהירות את הענין של "לית אתר פנוי מיני"[9], לא זו בלבד שהשי"ת נמצא בכל מקום, אלא ש"הכל הוא אלקות" ו"אלקות הוא הכל", והיא מסבירה זאת בכך שישנה אלקות רוחנית ואלקות טבעית.

פעמים רבות[10] ובזמנים שונים הוסבר, שמה שאנשים קוראים "טבע", זה באמת אלקות, אלא שזה אלקות המתלבשת בלבושים שונים, ולבושים אלה נקראים "טבע".

פירוש המלה "טבע" הוא טביעה, ככתוב[11] "טבעו בים סוף". דבר הטבוע במים, הרי זה רק שהמים מכסים עליו, כלומר, הדבר קיים במציאותו כפי שהוא, אלא שהמים מקיפים ומכסים עליו, שאין רואים אותו. זהו "טבע", שהאלקות טבועה בלבושי הטבע המכסים על האלקות.

חסידות, שענינה לגלות את הנשמה של כל דבר, מגלה גם את הנשמה של טבע, ומסבירה שישנה אלקות טבעית ואלקות רוחנית, ובאה למסקנה השכלתית עמוקה, שהאלקות הטבעית היא למעלה - אם אפשר להתבטא כך - במדריגה מאשר האלקות הרוחנית.

* * *

הרבי ב"תניא"[12] כשמדבר על הענין של "נר ה' נשמת אדם"[13], שכשם שאור הנר נמשך לשרשו, למרות שיכבה שם ולא יאיר, ובבואו לשרשו יתבטל אור הנר לגמרי, בכל זאת רוצה הנר בכך מצד הטבע שלו, וכך הדבר גם בטבע הנפש - אומר הרבי על הטבע של אור הנר הנמשך לשרשו ביסוד האש הכללי שתחת גלגל הירח, שהשם "טבע" הוא שם כללי על דבר שאין לו הסברה מדוע הוא כך.

כלומר, אנו יודעים שכך הוא הטבע של אור הנר, וכן של טבעיים אחרים, אך מדוע הדבר כן? - אין אנו יודעים. לאמיתו של דבר הרי כל הענין של חכמת הטבע של דומם, צומח, חי, מדבר, הוא רק הידיעה שכך הוא הדבר, כלומר הידיעה בהרכבה והפרדה ובסגולות המיוחדות שהטביע הבורא ברוך־הוא בדומם, צומח, חי ומדבר, אך את ה"מדוע" של הטבע, אין חכמת הטבע יודעת.

הרבי אומר, טבע הנפש הוא גם כן כטבע אור הנר, שאין להסבירו בהסברים מובנים, הוא למעלה מהבנה והסברה, שכן הטבע בא מחכמה שבנפש שהיא כלי לאור־אין־סוף.

במלים ספורות אלו, שטבע בא מחכמה שבנפש - מאיר הרבי את כל ענין הטבע, ומעמיד את הטבע על מקומו הנכון.

---

5) הובא בפירש"י (בראשית א, א) וראה ב"ר פ"א וויק"ר פל"ו.
6) ראה לעיל עמוד ...
7) ראה שיחת יט כסלו תרצ"ג אות יז.
8) ראה קונטרס חי אלול ה'תש"נ עמוד 7.
9) תיקוני זהר תי' נז.
10) לדוגמא ראה המאמר בסוכות תשבו תרפ"ט.
11) שמות טו, א.
12) פרק י"ט.
13) משלי כ, כז.

ישנה התבטאות[14]: "דברה תורה כלשון בני אדם", מה שחנה אומרת בתפילתה להשי"ת[15] "אם ראה תראה", הוא אחת ההתבטאויות שהתורה מדברת כלשון בני אדם. וישנה התבטאות[16]: "לשכך את האזן מה שהיא יכולה לשמוע", הרי "אזן מלין תבחן"[17], שמיעה משמעה הבנה, ככתוב[18] "דבר כי שומע עבדך", הרי זה לשכך האזן מה שהיא יכולה לשמוע – לדבר בסגנון שהשומע יוכל להבין.

משמעות שתי התבטאויות שונות לגמרי. המאמר "דיברה תורה כלשון בני אדם" משמעו, שתורה למרות שהיא הרי חכמתו יתברך, בכל זאת מתבטאת התורה בסגנון המתאים ללשון בני אדם, כלומר שחכמתו יתברך שבתורה באה גם כן בלשון בני אדם. אך בעצם הענין אין שום הבדל בין לשון התורה עצמה לבין מה שדברה תורה כלשון בני אדם. ואילו המאמר "לשכך את האזן מה שהיא יכולה לשמוע" משמעו, שקיים שינוי בעצם הענין, כלומר, אומרים רק מה שאזן התלמיד יכולה להשיג, לכן גירסת רש"י היא לא "לשכך האזן" אלא "לשבר", כדי להסביר אל אוזן האדם.

שתי התבטאויות אלו על הבדלי משמעותן, נותנות לנו את האפשרות להתעמק במושגים הרוחניים הנעלים ביותר, ולהסבירם במשלים להבנה האנושית הגופנית־טבעית.

ש"ק פ' בשלח, י"ג שבט, שיקאגא

14) ברכות לא, ב.
15) שמואל א. א, יא.
16) מכילתא יתרו פ"ד (יט, יח).
17) איוב יב, יא.
18) שמואל א. ג, יוד.

אגרות קודש

ב"ה, כח ניסן תרצ"ב

ריגא

ידידי התלמיד החשוב מוה"ר שניאור זלמן שי'

שלום וברכה!

מכתבו מכ"ה ניסן הגיעני, ואי"ה בשבוע הבע"ל יכתבו לו מה שעליו לעשות. ובטח הזמן שהוא בווארשא אינו הולך בטל, שאחרי כל הענינים הלא צריך ללמוד בעצמו ג"כ.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א, מזכיר

ח. ליבערמאן

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

המשך ביאור למס' בכורות ליום שבת קודש עמ' ב

אפילו מחיוב נתינה לכהן, ואף שנהג בהם כאילו יש בהם קדושת בכורה, הרי הם חולין גמורים, וזה אסור לעשות.

הגמרא מחלקת חילוק נוסף בין דברי רב יהודה למעשה של רב מרי: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה תאמר לחלק כך, **רַב מָרִי בַּר רָחֵל יָדַע לְאַקְנוּיֵי** [–להקנות את בהמותיו] **בִּקְנָיָן גָּמוּר**, ומצד זה שהפקיע את הבכורה לא היה ראוי לעונש. אלא שהיה לו לחשוש, שמא בשעה שיקנהו לגוי **וְחָזֵי לֵיהּ אִינִישׁ אַחֲרִינָא וְאָזִיל וְעָבִיד** – ויראה אדם אחר שהקנה בהמותיו לגוי כדי לפוטרם מבכורה, וילך ויעשה כמותו, אך לא ידע איך להקנותם, **וְסָבַר, רַב מָרִי מִילְּתָא הוּא דְּעָבַד** – ויחשוב שרב מרי בדיבור לבדו הקנה אותם לגוי, ולא נטל ממנו דמים, **וְאָתֵי בָּהּ לִידֵי תַּקָּלָה** – ויבא לידי תקלה בכך שלא ינהג מנהג בכורה בבכורותיו, ומשום כך נענש רב מרי.

משנה

כהנים ולויים חייבים בדיני בכור בהמה טהורה, ופטורים מפדיון בן בכור ומפדיון פטר חמור. פטורם מפדיון הבן ופטר חומר נלמד מפרשת פדיון בכורי ישראל בלויים שנעשה בשנה השניה שהיו בני ישראל במדבר, שמבואר בכתובים, שהלויים ובהמתם פדו את בכורי ישראל.

הראשונים נחלקו האם בהמות הלויים פדו את בכורי הבהמות הטהורות שהיו לישראל במדבר, או שמא פדו רק את פטרי חמורידהם, שדעת רש"י (במדבר ג מה) היא, שלא פדו אלא בהמה טמאה. ודעת תוספות (ד. ד"ה ועוד) היא, שגם בהמתם הטהורה נפטרה על ידי בהמות הלויים.

כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם פְּטוּרִין מדיני בכורה, **מִקַּל וָחוֹמֶר, אִם פָּטְרוּ** הכהנים והלויים **אֶת** בכורתם **שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, דִּין הוּא שֶׁיִּפְטְרוּ אֶת** בכורתם **שֶׁל עַצְמָן.** ובגמרא נחלקו אביי ורבא אם נידון המשנה הוא לגבי פדיון בכור אדם, או לגבי פדיון פטר חמור.

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

טז א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מֹות שְׁנֵי בְּנֵי
אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמֻתוּ: ב וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא
בְכָל־עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי
הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן
אֵרָאֶה עַל־הַכַּפֹּרֶת: ג בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל־
הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה:
ד כְּתֹנֶת־בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמִכְנְסֵי־בַד יִהְיוּ עַל־
בְּשָׂרוֹ וּבְאַבְנֵט בַּד יַחְגֹּר וּבְמִצְנֶפֶת בַּד יִצְנָף
בִּגְדֵי־קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם:
ה וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שְׂעִירֵי עִזִּים
לְחַטָּאת וְאַיִל אֶחָד לְעֹלָה: ו וְהִקְרִיב אַהֲרֹן
אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לֹו וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד
בֵּיתוֹ: (לוי) ז וְלָקַח אֶת־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם וְהֶעֱמִיד
אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ח וְנָתַן אַהֲרֹן
עַל־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם גֹּרָלֹות גּוֹרָל אֶחָד לַיהוָה
וְגוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל: ט וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־
הַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַיהוָה וְעָשָׂהוּ
חַטָּאת: י וְהַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל
לַעֲזָאזֵל יָעֳמַד־חַי לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח
אֹתוֹ לַעֲזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה: יא וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר
הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לֹו וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ
וְשָׁחַט אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לֹו: (ישראל) יב וְלָקַח
מְלֹא־הַמַּחְתָּה גֶּחָלֵי־אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי
יְהוָה וּמְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה וְהֵבִיא
מִבֵּית לַפָּרֹכֶת: יג וְנָתַן אֶת־הַקְּטֹרֶת עַל־הָאֵשׁ
לִפְנֵי יְהוָה וְכִסָּה | עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת־הַכַּפֹּרֶת
אֲשֶׁר עַל־הָעֵדוּת וְלֹא יָמוּת: יד וְלָקַח מִדַּם הַפָּר
וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה וְלִפְנֵי
הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע־פְּעָמִים מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ:
טו וְשָׁחַט אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וְהֵבִיא
אֶת־דָּמוֹ אֶל־מִבֵּית לַפָּרֹכֶת וְעָשָׂה אֶת־דָּמוֹ
כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר וְהִזָּה אֹתוֹ עַל־הַכַּפֹּרֶת
וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת: טז וְכִפֶּר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּמִפִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטֹּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה
לְאֹהֶל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם:
יז וְכָל־אָדָם לֹא־יִהְיֶה | בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר
בַּקֹּדֶשׁ עַד־צֵאתוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וּבְעַד
כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל:

המשך מעמוד מו

משיחת אחרון של פסח, ה'תנש"א

1 כימי בראשית, ותמימות שע"י הקרבת העומר —
2 שלימות משולשת[80] (שמודגשת גם בהקביעות
3 דכללות השנה[81]), בגאולה השלישית ובביהמ"ק
4 השלישי, "במהרה בימינו אמן סלה"[82].

התורה כו'"*, אף שבהמשך הסימן מסיק שהעיקר כהדעות שסהפ"ע בזמן הזה היא מדרבנן. — ואולי י"ל, שבזה נרמז, שגם לאחרי התחלת ספה"ע מדרבנן (בזמן הזה), יתכן (ולכאורה דוחק גדול לומר כן) שהמשכה וסיומה יהי' "מן התורה" — כשתתקיים התפלה שמתפללים לאחרי הספירה (שכבר התחילו הספירה מדרבנן) ש"יחזיר לנו עבודת בית המקדש למקומה", ו"נקיים (המשך) המצוה (באותה שנה) מן התורה".

80) להעיר מהדגשת מספר שלש בעניני העומר — ש"קוצרין שלש סאין שעורין בשלשה אנשים ובשלש קופות ובשלשה מגלות.. אומר להם הקוצר.. שלש פעמים על כל דבר ודבר" (רמב"ם שם הי"א — ממנחות סג, ב. סה, א).

81) שהתחלת השנה בג' ימים רצופים דקדושת יו"ט ושבת, ובחו"ל גם בסוכות ושמע"צ ושמח"ת — ג"פ ג' ימים רצופים. ולהעיר, שגם ב' הימים דר"ח אייר — החודש שכל הימים שבו הם ימי ספירת העומר — הם בהמשך ליום השבת (ערב ר"ח), ג' ימים רצופים; וגם ב' הימים דחג השבועות (בחו"ל) — יום החמישים לאחרי ובהמשך למ"ט הימים דספה"ע — הם בהמשך ליום השבת, ג' ימים רצופים.

82) נוסח "הרחמן" שאומרים אחרי הספירה.

*) ומודגש יותר **בהשינוי** מלשון הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ז הכ"ב) שכותב (רק) "מצות עשה לספור", אף שס"ל שספה"ע היא מדאורייתא גם בזמן הזה (כנ"ל בשוה"ג להערה 48).

לוח זמנים לשבוע חג הפסח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	6:15	6:08	8:51	8:46	9:26	9:22	10:32	10:29	13:13	13:12	19:08	19:12	19:35	19:39	18:52	19:50
חיפה (ק)	6:12	6:05	8:49	8:44	9:24	9:20	10:31	10:28	13:13	13:12	19:12	19:16	19:36	19:41	18:46	19:52
ירושלים (ק)	6:12	6:05	8:49	8:44	9:24	9:20	10:31	10:27	13:12	13:11	19:12	19:16	19:34	19:38	18:35	19:49
תל אביב (ק)	6:14	6:07	8:50	8:45	9:26	9:22	10:32	10:29	13:14	13:13	19:09	19:13	19:36	19:40	18:53	19:51
אוסטריה, וינה (ק)	6:08	5:56	8:41	8:33	9:30	9:23	10:39	10:35	13:29	13:28	19:43	19:52	20:18	20:28	19:32	20:42
אוסטרליה, מלבורן (ח)	6:45	6:51	8:54	8:56	9:31	9:33	10:29	10:29	12:51	12:49	17:57	17:48	18:24	18:16	17:32	18:27
אוקראינה, אודסה (ק)	6:13	6:02	8:47	8:39	9:33	9:27	10:43	10:38	13:31	13:31	19:43	19:51	20:17	20:25	19:32	20:39
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:42	5:31	8:16	8:08	9:04	8:58	10:14	10:09	13:03	13:03	19:17	19:26	19:52	20:01	19:06	20:16
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:53	5:41	8:26	8:18	9:15	9:08	10:25	10:20	13:14	13:14	19:29	19:38	20:04	20:13	19:18	20:28
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	6:15	6:03	8:47	8:38	9:39	9:32	10:49	10:44	13:40	13:39	19:57	20:07	20:34	20:44	19:47	21:00
אוקראינה, קייב (ק)	6:07	5:55	8:39	8:30	9:31	9:24	10:42	10:37	13:33	13:32	19:50	20:00	20:27	20:38	19:40	20:53
איטליה, מילאנו (ק)	6:41	6:30	9:15	9:08	10:00	9:54	11:10	11:05	13:57	13:57	20:10	20:18	20:41	20:49	19:58	21:03
אקוואדור, קיטו (ח)	6:11	6:10	8:42	8:40	9:11	9:09	10:13	10:12	12:45	12:43	18:17	18:16	18:40	18:39	17:58	18:47
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:16	7:21	9:28	9:29	10:03	10:05	11:01	11:02	13:24	13:23	18:32	18:25	18:59	18:51	18:08	19:02
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:14	8:21	10:19	10:22	10:58	11:00	11:55	11:56	14:16	14:14	19:16	19:07	19:46	19:37	18:51	19:49
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:31	6:23	9:07	9:01	9:47	9:42	10:55	10:51	13:40	13:39	19:43	19:49	20:12	20:19	19:30	20:31
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:19	6:10	8:55	8:49	9:36	9:30	10:44	10:40	13:29	13:28	19:34	19:40	20:04	20:11	19:21	20:23
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	6:19	6:10	8:55	8:49	9:36	9:31	10:44	10:40	13:30	13:29	19:34	19:41	20:05	20:11	19:22	20:24
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:53	6:44	9:29	9:22	10:11	10:06	11:20	11:16	14:06	14:05	20:12	20:19	20:44	20:51	20:00	21:04
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:56	6:50	9:32	9:28	10:07	10:03	11:13	11:10	13:54	13:53	19:49	19:52	20:14	20:18	19:34	20:28
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:23	6:15	8:59	8:54	9:36	9:31	10:43	10:39	13:25	13:24	19:22	19:27	19:50	19:55	19:08	20:06
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:59	6:53	9:35	9:31	10:08	10:05	11:14	11:11	13:53	13:52	19:44	19:47	20:09	20:12	19:28	20:22
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:14	6:05	8:50	8:43	9:31	9:26	10:40	10:36	13:25	13:24	19:31	19:37	20:01	20:08	19:18	20:21
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:43	6:34	9:19	9:13	10:00	9:55	11:08	11:04	13:53	13:53	19:58	20:04	20:28	20:35	19:45	20:47
ארה"ב, שיקגו (ק)	6:12	6:03	8:48	8:41	9:30	9:24	10:38	10:34	13:24	13:23	19:30	19:37	20:01	20:08	19:18	20:21
בוליביה, לה-פס (ח)	6:41	6:42	9:05	9:05	9:35	9:35	10:35	10:35	13:03	13:01	18:25	18:21	18:48	18:44	18:04	18:54
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:50	6:38	9:22	9:13	10:15	10:08	11:26	11:20	14:17	14:17	20:36	20:46	21:14	21:25	20:26	21:40
בלגיה, בריסל (ק)	6:51	6:39	9:23	9:14	10:15	10:08	11:26	11:21	14:17	14:17	20:36	20:46	21:13	21:24	20:26	21:39
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:20	6:22	8:40	8:40	9:11	9:12	10:11	10:11	12:37	12:36	17:58	17:53	18:18	18:13	17:36	18:23
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:07	6:10	8:28	8:28	8:59	9:00	9:59	9:59	12:25	12:24	17:42	17:37	18:07	18:02	17:20	18:11
בריטניה, לונדון (ק)	6:08	5:55	8:39	8:30	9:32	9:25	10:43	10:38	13:35	13:35	19:56	20:07	20:33	20:44	19:50	21:00
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	6:12	5:59	8:42	8:32	9:39	9:32	10:51	10:45	13:44	13:44	20:07	20:18	20:47	20:59	20:01	21:16
גרמניה, ברלין (ק)	6:12	5:59	8:43	8:33	9:38	9:30	10:49	10:44	13:41	13:41	20:04	20:15	20:42	20:53	19:55	21:10
גרמניה, פרנקפורט (ק)	6:35	6:23	9:08	8:59	9:59	9:52	11:09	11:04	14:00	13:59	20:17	20:27	20:54	21:04	20:07	21:19
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:22	6:25	8:41	8:42	9:13	9:14	10:12	10:13	12:38	12:36	17:59	17:53	18:17	18:12	17:36	18:22
הודו, מומבאי (ח)	6:22	6:18	8:58	8:54	9:29	9:26	10:34	10:31	13:10	13:09	18:56	18:57	19:19	19:21	18:39	19:31
הודו, פונה (ח)	6:19	6:15	8:54	8:51	9:25	9:22	10:30	10:27	13:06	13:05	18:51	18:53	19:15	19:17	18:35	19:26
הונגריה, בודפשט (ק)	5:58	5:47	8:32	8:24	9:19	9:13	10:29	10:24	13:18	13:17	19:31	19:40	20:05	20:15	19:20	20:29
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:24	5:14	7:59	7:53	8:40	8:35	9:49	9:45	12:34	12:33	18:39	18:45	19:09	19:16	18:26	19:28
יוון, אתונה (ק)	6:52	6:44	9:28	9:22	10:07	10:02	11:14	11:11	13:58	13:57	20:00	20:05	20:29	20:35	19:46	20:46
מולדובה, קישינב (ק)	6:20	6:09	8:53	8:46	9:41	9:34	10:50	10:46	13:39	13:38	19:51	20:00	20:25	20:34	19:40	20:48

לוח זמנים לשבוע חג הפסח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז		סוף זמן תפילה							
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:19	6:15	8:55	8:51	9:26	9:23	10:31	10:28	13:07	13:06	18:53	18:55	19:17	19:19	18:37	19:29
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:03	7:10	9:03	9:06	9:44	9:47	10:41	10:42	13:00	12:58	17:56	17:46	18:28	18:18	17:30	18:31
נפאל, קטמנדו (ח)	5:41	5:35	8:17	8:13	8:51	8:47	9:56	9:53	12:36	12:35	18:28	18:31	18:53	18:57	18:13	19:07
סין, בייג'ין (ח)	5:39	5:30	8:15	8:09	8:55	8:50	10:03	9:59	12:48	12:47	18:51	18:57	19:21	19:27	18:36	19:39
סינגפור, סינגפור (ח)	7:01	6:59	9:32	9:30	10:01	9:59	11:04	11:02	13:35	13:34	19:09	19:08	19:32	19:30	18:50	19:39
פולין, ורשא (ק)	5:42	5:29	8:13	8:03	9:07	9:00	10:19	10:13	13:11	13:10	19:32	19:42	20:10	20:22	19:22	20:38
פרו, לימה (ח)	6:13	6:14	8:40	8:39	9:09	9:08	10:10	10:09	12:39	12:37	18:04	18:00	18:26	18:23	17:43	18:32
צרפת, ליאון (ק)	6:57	6:47	9:32	9:24	10:17	10:11	11:27	11:22	14:15	14:14	20:25	20:33	20:59	21:07	20:14	21:21
צרפת, פריז (ק)	7:03	6:51	9:36	9:27	10:25	10:19	11:35	11:30	14:25	14:25	20:42	20:51	21:16	21:26	20:31	21:40
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:50	5:48	8:22	8:21	8:51	8:50	9:55	9:53	12:27	12:26	18:03	18:03	18:26	18:25	17:45	18:34
קנדה, טורונטו (ק)	6:37	6:27	9:12	9:05	9:56	9:50	11:04	11:00	13:51	13:51	20:02	20:09	20:31	20:39	19:50	20:52
קנדה, מונטריאול (ק)	6:11	6:00	8:46	8:38	9:31	9:25	10:40	10:36	13:28	13:28	19:40	19:48	20:12	20:20	19:29	20:34
קפריסין, לרנקה (ק)	6:16	6:08	8:52	8:47	9:29	9:24	10:36	10:32	13:18	13:17	19:17	19:21	19:44	19:50	19:03	20:01
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	5:57	5:43	8:25	8:14	9:25	9:17	10:37	10:31	13:32	13:31	19:57	20:09	20:39	20:52	19:49	21:10
רוסיה, מוסקבה (ח)	5:28	5:13	7:55	7:43	8:57	8:49	10:10	10:04	13:05	13:05	19:36	19:48	20:15	20:29	19:28	20:47
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	5:36	5:25	8:10	8:02	8:57	8:51	10:07	10:02	12:55	12:55	19:08	19:16	19:42	19:51	18:57	20:05
שוויץ, ציריך (ק)	6:40	6:29	9:14	9:06	10:01	9:55	11:11	11:07	14:00	13:59	20:17	20:26	20:47	20:57	20:07	21:11
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:06	6:03	8:40	8:38	9:10	9:08	10:15	10:12	12:50	12:48	18:31	18:32	18:54	18:55	18:14	19:04

אגרות קודש

ב"ה, ב' ניסן, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ב אד"ש, בו שואל פרטים ופרטי פרטים בהנוגע להנהגתו.

והנה בענינים כמו אלו צריך להתייעץ עם זקני אנ"ש אשר על אתר, והם יורוהו, כי א"א להכנס בפרטים ובפרט שהתנאים משתנים. ואבוא בזה באיזה נקודות.

א) בשאלתו אם להתמסר לגמרי לעבודת התעמולה ולא לחשוב אודות עצמו כלל, הנה לפלא גם על הקס"ד בזה, כי הנהגה בקו אחד היא בעולם התהו, וצריך להיות לו סדר לימוד בתורת הנגלה ובתורת החסידות, באופן שסו"ס יהי' ג"כ למדן, שסו"ס זה נוגע גם לעבודת התעמולה וגם למהות האדם בתור חסיד. והאריכות בזה אך למותר.

ב) כן בהנוגע לשאלתו אם יש להתחשב עם הבריאות. הרי כנ"ל לפלא ששואלים ענינים המפורסמים בכ"מ, ועיין ג"כ מאמר יו"ד שבט תשי"ג אשר היות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא.

המשך בעמוד הבא

סדר מצות הדלקת נרות ליום ראשון ושני של פסח

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחו"ל נותנים בערב החג הראשון גם עבור היום השני). אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

ערב שבת קודש – יום טוב הראשון של פסח

יש להדליק – בחו"ל לפני כניסת השבת 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות במוצאי שבת קודש בלילה השני של חג הפסח.

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

בחו"ל ליל שני של חג הפסח

זמן הדלקת נרות הערב – רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, הדלקת הנרות נעשית אך ורק על ידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

המשך מהעמוד הקודם

ג) בשאלתו אם גם צריך לקיים כל החלטה אף אם היא נגד השכל או להתחשב עם הבריות המקום והזמן. הנה גם שאלה זו היא מעולם התהו, כי בעולם התקון כ"א צריך להתחשב עם המקום והזמן והבריאות, אלא שאין צריך להיות מושקע בזה, ולהשתמש בהם לעבודת השם. אמת כדי שיוכל לעשות כזה, הרי יסוד העבודה והתחלתה צריכה להיות בקבלת עול, ותכלית העבודה, עבודה למעלה מטעם ודעת, אבל לא עבודה תמיד נגד השכל. ולפלא שגם בענינים פשוטים כמו אלו לא הי' יכול להתייעץ עם אנ"ש דעל אתר...

בברכת חג פסח כשר ושמח ולעבודה מסודרת כדרישת תוה"ק וכמפורש ע"י נשיאנו הק'.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00676
14/04/2019

2304-3377

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים